Zakupiono dnia 8. X. 1937 od prof. Furmankiewicza w Krakowie za 40 zł.
Wyrestaurował i na nowo oprawił introligator Jan Wyżga w r. 1937. Ze starej
oprawy istniał tylko fragment grzbietu, ze świńskiej skóry, nie zdobionej.
Arkusze były wzmocnione paskami pergaminowymi, z których dał się złożyć
list rajców m. Wieliczki do Zawiszy bpa krak. z r. 1381; list ten wprawiono
na końcu rękopisu.

populis Iudee et ipsa dissensione orientem inter
eos eo quod iudei preferebant se gentilibus et
e contrario sicut dictum est supra capitulo x. Recommendavit
apostolo tamquam ei qui esset senior possit prodesse
et vellet. Secundo vos admitti in predicatione ibi: Salu-
tate Andronicum et Iuniam cognatos et concaptivos
meos. Erat enim iudei nacione et forte de tribu
apostoli et multas tribulaciones sustinuit sed ipse
pro nomine Christi qui sunt nobiles in apostolis cum
enim de loco Christi dictis libris in subditis qui et an-
te me fuerunt in Christo quod plus notum ab eo. Sa-
lutate Ampliatum. Hic autem notat personas
sibi familiares vel consortium et notat hic 3us
non exprimit ubi conversacionem eius et pace. Sa-
lutate Appellem. Hic autem ponit ex parte per-
sonarum una secundum spiritualem et primo quantum ad exempla
sibi in fide spe in bona operatione ibi: Salutate
Tryphenam. Secundo quantum ad exempla gratie ibi: Sa-
lutate Asyncritum. Circa primum potest dici ex ea
dicto. Primum est per ea bellis pugnando. Salu-
tate Appellem probatum in Christo in probatum in fide Christi
pro tollerancia tribulationum. Secundum est fideles aggre-
gando. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli
domo. Fecerat enim iste domum ad fideles pau-
peres aggregandum et in ista salutatione publice in-
telligitur tamen publicos in domo. Tertium est in fide
proficiendo. Salutate eos qui sunt ex Narcissi
domo. Iste Narcissus erat quidam presbiter
discurrens per civitates et loca confirmando creden-
tes in fide et fideles pauperes recipiebat in
hospicio et sic salutat eos cum ipso nec non hic
dicit ecclesia et erat absens pro confirmacione fide-
lium. Quod apostolus non notat eum sed illos de
sua domo. Salutate Tryphenam. Hic autem ponit
ex opacionis bone et primo in administra-
tione bonorum corporalium et notat hic 3us ma-
tronas que talia exercebant erant enim convenientes
apud matronas devotas licet sanctas nec patet in actibus
apostolorum et legendis plurium sanctorum. Secundo
per 3a alias duas in [illegible] tione precellebat
[illegible] de [illegible] in duo
[illegible] abo-
[illegible] bonorum
ne [illegible]

salutate sequentes et salutate Philologum et
quia autem qualiter se debeant salutare adinvicem
fideles personas quas non nominavit dicit
Salutate invicem in osculo sancto. Iste modus erat
recipiendi fideles in primitiva ecclesia in signum
concordie et caritatis et bene dicit in osculo sancto ad exclu-
dendum osculum adulterorum quo Absalon oscu-
labatur populum ii Reg. xv et osculum simulatorum quo Iu-
das osculatus fuit dominum Matthei xxvi et osculum pu-
dorum prout legitur de muliere adultera. Applican-
sem quod deosculabatur inveniet et. Rogo autem vos
Postquam apostolus proposuit imitanda hic autem proponit
evitanda et dividitur in duas quia primo ponit suam
exhortationem vel supra ex parte devitationis. Secundo
subiungit suam orationem ibi: Deus autem pacis sancta
in duas. Quia primo ponit exhortationem vel
supra ex parte devitationis. Secundo de parte devitandi
ibi: Vestra autem obediencia. Circa primum dicit: Rogo autem
vos fratres ut observetis eos diligenter considerando
et cavendo qui dissensiones et declinationes a rec-
titudine fidei et offendicula prebendo aliis occasio-
nem ruine. Licet autem faciebant pseudo apostoli quos
apostolus monuit evitare et quia ostendit qualiter pos-
sint cognosci quia malo non evitantur nisi cognito
et hoc dicit ex 3 rebus: si ex fine quia predicant sicut do-
cet Christus bonum verbale et delectabile in. Deinde cum
Christo domino nostro non serviunt sed suo ventri. 2o ex modo
loquendi quod vitia malorum palliant et eis adulantur
ideo subditur et per dulces sermones et benedictiones
3o ex eis quibus loquuntur ideo subditur seducunt cor-
da innocentium quia simplices primo decipiunt qui
talibus facilius acquiescunt. Et dicunt hic innocentes non
a pravitate conscientie sed a defectu in discretione sed prius dicitur in-
nocens quod dicit omnino non. Vestra autem. Hic autem hor-
tatur eos vel supra ex parte ipsorum quia Romani domina-
bantur toti mundo et eorum bona exempla descendebant
ad omnes partes orbis terrarum. Inde Romani be-
merentur fide quod fideles Rome manentes magis de-
bebant declinare doctrina et consortia malorum
bonum exemplum darent aliis per mundum ideo dicit: Vestra
enim obediencia in fide evangelii in omnem locum divul-
gata est. Immo de vobis gaudeo igitur in vobis eo quod boni-
tas vestra redundat in alias partes sed volo vos sa-
pientes esse in bono scilicet cognoscendo et operando et sim-
plices in malo scilicet operando non tamen cognoscendo quia
cognitio mali ut evitetur non solum est bona sed
etiam utilia ad salutem. Deus autem. Hic autem ad
huius auxilium suae orationis et primo in evitandis ma-
lis. Deus pacis sicut auctor et amator etiam sancta
naturalis ad opposita vere salutis. 2o in bonis consequendis

deo subdit. gra dni z c. / Salutat sup paulus
apostolus ex^a ad caritatem imitandam in bono
hic aut pot ex^a ad perseverandum in bono
corpore in tempore ostendens quod multi valentes
de eorum bono gaudebant et quod magis perseve-
rare debebant. dicit ergo Salutat vos thimotheus
coadiutor meus ad inter mens in predicatione
eorum et lucas qui fuit tamen apostoli individuus
ut dicitur [illegible] et patet ex actibus apostolorum et iason
et sosipater cognati mei i. natione iudei de-
[illegible] Saluto ego vos ego tercius [illegible]
est [illegible] nomen numerale sed personale nomina-
[illegible] pauli [illegible] iste paulus [illegible]
in salutatione. Salutat vos gaius corinthiorum
[illegible] iohannes scribit epistolam quia predicato-
res eorum suscipiebat et ideo paulus cum ibat
aliunde ad ipsum declinabat et ecclesia [illegible]
[illegible] subiecta. Salutat vos erastus ar-
charius civitatis i. princeps eius et dicitur erastus
ab archos quod est princeps vel aliter et forte me-
lius ab archarius dicitur [illegible] custos arche
publice ubi scripta et acta civitatis reponeba-
ntur vel vectigalia et quartus frater non sanguine
sed fidei religione et est hic quartus nomen per-
sonale. Gratia domini etc. hec dicitur ad confirmandum pre-
dicta. [illegible] autem hec est ultima pars epistole scilicet eius
conclusio que divisa fuit [illegible] et narra-
tionem apostoli in qua concludit apostolus epistolam suam
in divinarum gratiarum actione. et hic concludit ex du-
obus scilicet [illegible] vocatio ad fidem est [illegible]
eius [illegible] et hic [illegible] misterium xpi nostris
temporibus revelavit quod ab antiquis temporibus
fuit desideratum et ad ipsa deo soli [illegible]
dicit [illegible] ei autem qui potens est vos confirmare scilicet
deo domino [illegible] sit super honor et gloria
hic accipit [illegible] patris et [illegible]
[illegible] iuxta evangelium meum [illegible]
predicationem quod [illegible] est xpi [illegible] ideo subdit
et predicationem [illegible] predicationem ihesu xpi quam predico
[illegible] evangelium [illegible] revelationem misterii
[illegible] temporibus [illegible] quod in evangelio
[illegible] est [illegible] ubi [illegible]
habet [illegible] nomen eius admira-
bilis consiliarius deus fortis pater futuri seculi
princeps pacis [illegible] et vocabitur nomen
eius magni consilii angelus. temporibus eter-
nis tacitis [illegible] deus [illegible] dicit autem
eternis temporibus quia eternitas [illegible] cog-
nitio divina non comprehendit [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] apparuit [illegible] ut [illegible] intelligentie spi-
ritualis [illegible] presenti [illegible] ordine eius
quod eternaliter disposuit [illegible] ad obedientiam
fidei in omnibus gentibus. i. ut cuncte gentes obe-
diant fidei cognito. soli sapienti deo [illegible]
ad id quod predicitur temporibus eternis [illegible] per ihesum xpm
qui est mediator noster ad reducendum nos in deum
cui scilicet xpo honor qui est [illegible] in testimonium
virtutis exhibita [illegible] omnes homi-
nes et [illegible] et gloria que est honor exhi-
bitus [illegible] angelis in secula
seculorum amen. i. eternaliter [illegible] glorie nos
participes faciat qui cum patre et spiritu sancto vivit et reg-
nat in secula seculorum.

Explicit postilla super epistolam pauli ad romanos
edita a fratre nicolao de lira

Incipit epistola ad cor. prima

P[illegible]ulus notatur apostolus hic incipit pars secunda
epistolarum pauli apostoli [illegible]
in precedenti enim epistola [illegible] romanis [illegible]
et dividitur in duas partes quia primo scribit [illegible]
[illegible] secundo [illegible] a parte incipit
ibi [illegible] prima ad thimotheum prima dividitur
in duas partes [illegible] que patebunt prosequendo
domino concedente. Circa primum considerandum quod apostolus
in epistola precedenti [illegible] gratiam [illegible] dei
per quam iudei et gentiles in [illegible] ecclesia [illegible]
qua debent [illegible] ad invicem [illegible] gratia [illegible]
[illegible] in [illegible] sacramentis et ideo post epistolam ad roma-
nos in qua sit primo de [illegible] gratia [illegible]
[illegible] epistole ad corinthios in quibus apostolus eos
instruit de ipsis sacramentis et dividitur in duas partes
secundum duas epistolas in prima apostolus instruit corinthios
de [illegible] sacramentis [illegible] sacramentorum ministris
[illegible] aut epistola [illegible] post salutationem
et prosequitur [illegible] ago [illegible]
salutatio [illegible] salu-
tantes [illegible]
nos [illegible]
[illegible]
[illegible]

sero in salutatione quia deturbat ad eum destruendam Co-
rinthiorum tamquam ad eum qui prodesse poterat et
nolebat et ne Corinthei crederent ipsum suspensionem
hic fecisse non ex caritate sed ex ira ideo apostolus po-
suit ipsum in salutatione Corinthiorum tamquam opta-
te salutem eorum ut per hoc ostenderet quod suspensionem cari-
tate fraterna motus deturbat ad ipsum destruendum
Corinthiorum. 2o ponit apostolus personas salutatas
dicens ecclesie dei id est congregationi fidelium que est Corinthi
quantum ad fideles in civitate habitantes. Vocatis
sanctis quia per gratiam vocationis divine veniunt ad sancti-
tatem cum omnibus qui invocant nomen domini nostri Ihesu Christi quantum
ad fideles habitantes non solum in civitate sed etiam in
tota dyocesi. Ideo subdit in omni loco ipsorum
scilicet in iurisdictione episcopi et aliorum in ecclesie ministrorum
et nostro per hoc eum quod subiciebantur episcopo civitatis
non carent exempti optatione apostoli. 3o ponit bona
salutata et optata dicens gratia vobis in pre-
senti et pax id est gloria in futuro in qua pax perficitur quia
appetitus ibi terminatur sine quietatur. Deinde cum dicit quia
hec bona sunt a deo solo sed a Christo ideo subdit
a deo patre nostro quia pater est omnium per creationem sed fi-
delium tantum per gratie adoptionem et domino Ihesu Christo qui
est mediator nostre salutis. Gratias ago. Hic autem
apostolus prosequitur suam intentionem seu tractatum epistole
cuius modo capitulo primo gratias agit de bonis Corin-
thiorum ut libentius recipiant eius correctio-
nem. 2o procedit ad eorum instructionem ibi obsecro
autem vos. Circa primum dicit gratias ago deo meo
licet enim sit deus omnium tamen specialiter deus bo-
norum per fidem et devotionem specialem id est in cultu quia
mihi ad orandum committis et deputatis pro vobis
sed per filios carissimis in gratia dei que data
est vobis id est propter gratiam vobis datam in Christo Ihesu id est
a plenitudine gratie eius sicut quod dicitur Joh. 1 de ple-
nitudine eius omnes accepimus. Quia in omnibus pro-
tinentibus scilicet ad salutem divites facti estis id est ha-
bundantes in illo id est per illum in omni verbo quia lin-
guis omnibus loquebantur et eum baptizantes
per impositionem manuum dabatur donum lin-
guarum ut patet [illegible] locis ut dicit
in omni [illegible] doctrine scilicet
[illegible] exposita
[illegible] scientia scilicet
[illegible] intelligen-
[illegible]

scilicet primitus radicatum aliter non esset firma ita
scilicet atque testimonium Christi confirmatum est in vobis ita ut nichil
vobis desit in ulla gratia et hic ostendit
gratie perfectionem expectantibus revelationem domini
nostri Ihesu Christi in die iudicii que reve-
latio bonos faciet beatos in spe. Ysaie 30 be-
ati omnes qui expectant eum et ideo de
hac expectatione apostolus (agit) gratias deo et quod hec
expectatio non sit vana sed cervanda
de dei firma subdit qui confirmabit vos
usque in finem sine crimine sine peccato mor-
tali quod et peccatum veniale non potest esse sine
aspectis vitari in die adventus domini nostri
Ihesu Christi hic dicitur quasi sine crimine in die mor-
tis in veniet in die iudicii sine crimine
presentabitur et predicta confirmat per fidelitatem
dei dicens fidelis deus per quem vocati
estis scilicet ad fidem et sic non deficiet vobis
in amplicando ut perveniatis ad gloriam. Ex-
pone hic quod quia apostolus dicat de Corin-
thiis tanta preconia eum statim postea subdit
quod inter eos erant scismata ad quod dicendum quod illa
scismata non erant omnibus communia sed erant
ibi multi boni et beati ac caritate uniti in
quibus verificabat verbum apostoli verbum dicitur unus
quod aliqui Corinthiorum dicebat ego sum Pauli
et isti non faciebant contentionem super baptiza-
tos quia totam efficaciam baptismi Christo attri-
buebant. Obsecro. Hic autem apostolus incipit
eos instruere et dividitur in duas quia primo in
duas quia primo instruit eos de sacramentis sed
de quibusdam aliis XII capitulo. Circa primum scilicet
sciendum quod in sacramentis tria sunt scilicet ipsum sacramen-
tum et res significata et contenta que est gratia et res
res significata non contenta que est ipsius gloria
et ideo primo agit de sacramentis et 2o de gratiis
XII° capitulo 3o de gloria ipsorum XV° capitulo. Prima
adhuc in 3 quia primo agit de pertinentibus
ad sacramentum baptismi et eum hic de non doctrina
eorum quod contendebant inter Christum doctores omnes gentes
baptizantes eos. Et 2o agit de sacramento ma-
trimonii VII capitulo 3o de sacramento eucharistie XI° capitulo.
Circa primum sciendum quod inter Corinthios erat dis-
sensio super baptistas et doctores quia baptizati
ab uno apostolo preferebant se baptizatis ab
alio quasi baptismus haberet efficaciam a
ministro et doctrinam predicatorum verbis
ornatam reputabant magis efficacem doctrina
apostolorum talibus verbis carente et ideo ista hec

[illegible] apostolus quia primo monet contentiones con-
tra eam secundo contentionibus eam tria in forma ibi 2o
quia primo proponit suam admonitionem secundo aperit
eius intentionem ibi significo, 2o admonitionis
rationem ibi divisus est Christus. Circa primum admo-
net eos gratiose ut eius admonitio magis re-
ciperetur. admonet enim eos humiliter dicens
obsecro, et non precipio, et cum caritate dicens
fratres, quod est nomen amoris, et cum reverentia di-
cens per nomen domini nostri ihesu christi, et est sensus quia ad-
monet eos de unitate et concordia servan-
da inter eos in verbis, voluntate et doctrina dicens
ut id ipsum dicatis omnes etc., ita quod in verbis
et factis vestris non appareat aliqua discordia.
Sitis autem perfecti in eodem sensu de agendis
et eadem sententia de contemplandis. Significatum est michi.
Consequenter apostolus aperit suam intentionem [illegible] ad hoc
enim monuerat eos de caritate et concordia
ut quietius argueret discordiam eorum [illegible]
[illegible] ideo dicit significatum est michi fratres
mei, caritative eos alloquitur, et ut eius
veritatem melius reciperent. Ab hiis qui sunt
Cloes. secundum aliquos est nomen mulieris de-
note in cuius domo plures fideles mane-
bant. Secundum alios est nomen loci prope Corin-
thum ubi habitabant fideles de contentionibus
eorum dolentes. Et sic per hoc non accipitur ut
contentiones erant in illa societate aqua fuit
missus ex bono zelo hoc denuntiare apostolo
quia contentiones sunt inter vos. quas exponit modo
contentionibus dicens hoc autem dico [illegible] quia unusquisque
autem se nominabat ab illo a quo baptizatus erat
quasi baptismus unius esset maioris efficacie quam
alterius, eo tamen deberet se omnes nominare a Christo
qui solus baptizat interius [illegible] Iohannes supra
super quem videris spiritum sanctum descendentem et ma-
nentem super eum hic est qui baptizat in spiritu
sancto. Ideo baptisma non habet efficaciam a ministris
sed a solo deo. Propter quod ad evitandum errorem Co-
rinthiorum fuit introductio in ecclesia eorum qua-
dam [illegible] est Achaya et Corinthus ut
baptizarentur in hac forma baptizaretur in no-
mine Ihesu Christi etc. sed cessante errore [illegible]
[illegible] baptizavit sub hac forma ego bap-
tizo te etc. in quo melius exprimitur forma
baptismi a Christo tradita Marci ultimo: docete
omnes gentes baptizantes eos in nomine
patris etc. quia in forma ecclesie [illegible] expri-
mitur persona baptizantis ministerialiter [illegible]

ego baptizo ut videntur verba Christi sonare.
Divisus est Christus. Hic autem apostolus ponit ratio-
nem sue monitionis scilicet quod dissensiones non
debent esse inter eos. et primo ostendit
hoc in baptismo, secundo in doctrina verbi ibi non
in sapientia verbi. prima adhuc in duas quia pro-
ponit sue monitionis rationem, 2o excludit
se a presumptione ibi gratias ago. Circa primum dicit
Divisus est Christus, quasi dicat videtur secundum ex
verbis vestris qui maiorem efficaciam baptismo
unius baptiste quam baptismo alterius attribui-
tis, quia solus Christus baptizat interius ut dictum est
et ideo si baptismalibus plurimum [illegible]
attribuitis, sequitur quod Christus sit divisus aliter opera-
de in baptismalibus diversis ministris [illegible]
ad maiorem [illegible] quod Christus in bap-
tismo [illegible] virtute [illegible] est di-
vina quam cum patre et spiritu sancto mundat [illegible]
[illegible] nulli creature [illegible] potuit
sed nec deitas [illegible]
[illegible] excellentie in sacramentis [illegible]
[illegible] est quod solus Christus [illegible] sacra-
[illegible] effectum sacramenti qui est caracter potuit
conferre sine sacramento [illegible] de gratia que est effectus
[illegible] dat a solo deo principaliter [illegible]
ministerialiter [illegible] principalis [illegible] ministris
quia est in [illegible] deitatis [illegible] est [illegible]
tus passionis eius operatur in baptismo et aliis
sacramentis. Christus quod ad [illegible] eius sacramenta con-
ferunt [illegible] autem potestate excellentie [illegible]
[illegible] ministris conferre [illegible]
in eorum nominibus conferretur baptismus sed tamen [illegible]
noluit ne scisma fieret in ecclesia quia tot bap-
tismata crederentur quot ministri [illegible] quod subdit
Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, quasi dicat baptisma
non habet efficaciam a passione alicuius sancti nisi solius
Christi [illegible] quod eius efficacia non debet alii attribui.
Aut in nomine Pauli baptizati estis quasi dicat non sed
tamen in nomine Christi quia de Christo dicitur Actuum [illegible] nec
aliud sub celo datum est hominibus in quo oporteat nos
salvos fieri [illegible] esse [illegible] ultimo
docete omnes [illegible] eos
in nomine patris [illegible]
[illegible] hoc [illegible]
nomine [illegible]
ecclesia [illegible]
tibus [illegible]
quia [illegible]
ab [illegible]

eternum verbum. Et hoc fecerunt specialiter ordinante
spiritu sancto. Ideo in nomine Christi tota trinitas
intelligitur, quia Christus idem est quod unctus, et sic in-
telligitur pater ungens et spiritus sanctus qui est
ipsa unctio. Postquam autem nomen Christi factum est mani-
festum et celebre in gentibus, certa una forma
est instituta baptizandi in nomine patris et fi-
lii et spiritus sancti. Tamen illi qui sic baptizantur etiam in
nomine Christi baptizantur, quia nomen in nomine fi-
lii intelligitur, scilicet quod Christi nomen et eius passio
et non alterius conferunt efficaciam [illegible]
dividuntur. Gratias ago etc. Quia autem apostolus gerebat
hic suspicionem ne crederent aliqui causam divisionis
apponit ex ipso huiusmodi occasione dicens Gratias
ago deo meo quod neminem vestrum baptizavi nisi
Crispum paucos eum baptizavisse et illos signi-
ficaverat quia de illis non cavet qui illam divi-
sionem faciebant. Baptizavi autem et Stephane
domum, id est eius familiam. Ceterum autem nescio
ne forte aliquem alium, quia istis fuisse ab eo
baptizatum de quo non curet eo quod tamen me-
moria habita est et sic sensus eius verbis impo-
nit aliis apostolis. Consequenter assignat causam quare
paucos baptizavit dicens Non enim misit me
Christus baptizare sed evangelizare. Sed contra videtur esse
quod dicitur Matthei ultimo Euntes in mundum universum
docete omnes gentes baptizantes eos etc. Et
sic apostoli missi fuerunt ad baptizandum. Sed
ad docendum et ideo per se ipsos predicabant, per mi-
nistros autem inferiores ut frequentius baptizabant,
cuius ratio est quia nullius sapientia baptizantis nihil
operatur in baptismo, propter quod non refert per maiorem
ministrum vel minorem baptizare. Secus autem est de sapientia
predicantis, multum valde confert in predicatione,
et ideo apostoli qui maiores erant ad predicationem si-
mul occupabant exemplo Christi qui per se ipsum doce-
bat et per suos discipulos baptizabat, ut habetur
Iohannis iiii. Non in sapientia verbi etc. Hic excludit opinio-
nem eorum ex parte doctrine, quia eorum aliqui doc-
trinam pseudoapostolorum ornatam verbis et ra-
tionibus humane sapientie preferebant doctrine aposto-
lorum Christi, que non erat in foliis verborum sed in
virtute spiritus sancti. Ideo apostolus ostendit primo
modum illum non esse convenientem doctrine Christi;
secundo declarat non fuisse usum tali modo docen-
di [ibi] Verbum enim crucis; tertio ponit intentionem dicens Non
in sapientia etc. et quantum ad predicationem [illegible] qua
[illegible] non misit me Christus baptizare sed evangelizare
[illegible] evangelium predicare non in sapientia verbi

id est sapientia mundana sive verbis ornatis et rationibus
sumptis ex principiis sapientie mundi [illegible]
autem que sunt fidei excedunt humanam naturam
et sapientiam et ideo iste modus docendi non est conveni-
ens doctrine fidei. Sed contra hoc videtur esse
quod multi catholici ut Augustinus et alii in doctrina
fidei usi sunt rationibus humanis et verbis ornatis
ad quod dicendum quod aliud est docere in doctrina verbi
et ad verba sapientie verbi in his que sunt fidei. Ex
doctrina verbi in sapientia verbi est quod accipitur humana sa-
pientia pro principali radice doctrine ut solum quis
approbet quod sapientia mundana continet et hoc est fi-
dei corruptivum. Uti autem sapientia verbi est sup-
positis fundamentis fidei signa veritatis [illegible]
philosophorum fidei accomodata importantur in obsequio
fidei assumere et hoc est bonum et meritorium. Unde
dicit Augustinus libro ii de doctrina christiana si qua
verba fidei nostre accomodata philosophi dixerunt non
solum formidanda non sunt sed etiam ab eis
tamquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum ven-
dicanda. Ut non evacuetur. Hic ostendit maiorem
partem, primo ex parte doctrine sic exposite do-
centem ibi Videte. Prima in secundo. Quia primo ponit
suam probationem, et secundo probationis manifestationem
ibi quia iudei. Dicit primo quod iste modus
non competit doctrine quod dicitur sive metaphysice
simul etheros. Modus enim procedendi per de-
monstrationes non competit rhetorice sed geometrie,
et econverso procedendo non competit geome-
trie sed rhetorice, ut ibidem dicitur. Et similiter si
aliquis in naturali intellectuali ut potest angelica
demonstrationibus geometricis vellet uti in quibus pre-
dicit quod non sunt applicabiles in materia communi. Ex
huius formatione rationibus alieno modo docendi non
conveniens alicui doctrine per quod destruitur id quod est
in ea principale. Sic est in proposito, quia principale in doc-
trina fidei est salus per fidem Christi crucifixi, unde
et apostolus dicit infra ii. Non enim iudicavi me
aliquid scire inter vos nisi Iesum Christum et hunc crucifixum.
Unde nisi non principaliter sapientie verbi est destruere salu-
tem per crucem Christi ut dicit glossa et hoc est
quod dicit apostolus non in sapientia verbi misit me
Christus evangelizare ut non evacuetur crux Christi
id est fides passionis eius quia contingit aliquam que videtur
humane sapientie in passione ut quod deus et [illegible]
ad credentem humane sapientie contraria, ut quod aliquis

morte et confusione non refugiat sed magis
ad hoc naturale se offerat et consimilia / con-
[illegible] mundi stulta videtur doctrina fidei.
Et ideo subdit Iudeis quidem scandalum id est predicatio
passionis Christi [illegible] quidem id est infidelibus
[illegible] mundanam sapientiam [illegible] scientibus stultam est
[illegible] dicit Ipsis autem qui salvi fiunt id est fide-
libus virtus dei est quia per [illegible] ad [illegible]
[illegible] est / et quia exponitur [illegible] virtute Christi
in voluptate carnali [illegible] passione et sic in-
pleta est scriptura ysa 29 perdam id est destruam
sapientiam sapientum etc. id est stultam ostendam scilicet
[illegible] in veritate ad veritatem eorum comparata
et de sapientia quantum ad cognitionem de speculabi-
libus / et prudentia quantum ad notitiam de agibilibus /
[illegible] quod vel ad [illegible] non noverunt philosophi sed
simpliciter ne [illegible] fidei christiane [illegible]-
[illegible] humane sapientie sed divine / Ideo dicit ubi sa-
piens qui alta speculabilia scrutatur quod
refertur ad gentes sapientie mundane inni-
tentes ubi scriba id est peritus in lege quod refer-
tur ad doctores iudeorum / ubi conquisitor huius seculi
id est [illegible] huius mundi quod refertur ad utrosque
quasi dicat nullus talis aut rarus est in nota de
fidelium Christi / [illegible] autem scriptura ab illo loco ubi
sapiens etc. accepta est de ysa 33 secundum trans-
lationem [illegible] ubi [illegible] sunt alia verba quod in trans-
latione nostra tamen est idem sensus ut patet in [illegible]
[illegible] ubi dicit [illegible] huius seculi
pro quo in translatione ponitur ubi doctor parvulorum
eadem tamen est sententia quia parvuli solent instrui
de hiis que pertinent ad moralem vitam seu ad
prudentiam Ideo subdit Nonne stultam fecit deus
sapientiam huius mundi quasi dicat sic quia demonstravit
eam stultam faciendo quod in posse indicabat
quia de sapientibus huius mundi nullos aut
paucos in primo elegit pro predicatione [illegible]
non assignatur cum dicitur Nam quia in dei sapientia
id est in cognitione creaturarum que sunt quedam dei specu-
lum creaturarum secundum quod dicitur Ro 1 [illegible] cum cog-
novissent eum non glorificaverunt ut deum
[illegible] sed evanuerunt in cogitationibus suis
et obscuratum est insipiens cor eorum Ideo
placuit deo per stultitiam predicationis salvos
facere credentes id est per alium modum quam per sapientiam
philosophicam sed per predicationem [illegible] stul-

non reputabant [illegible] defectum intellectus corporalis
[illegible] rationabilius est [illegible] alicui [illegible]-
[illegible] pro [illegible] mortui vel alicuius
[illegible] de quo dictum est quod non potest [illegible] a deo
qui non potest esse testis vel confirmator fal-
sitatis quam [illegible] humana ratio
probare que potest deficere / Et hoc eum [illegible]
[illegible] sed doctor [illegible] qui iudeis
[illegible] non tamen veritate ab ipso [illegible]
[illegible] predixit ad [illegible] quia et iudei
[illegible] apostolus [illegible] predicationem sed quia
[illegible] sapientie ubi non [illegible] doctrine fidei
que continet salutem pro tempore [illegible]
dei [illegible] petunt [illegible] iudeorum [illegible]
[illegible] divine potestatis [illegible]
[illegible] non aquievissent [illegible] doctrina aliqui
petebant signa divine virtutis ad eius
probationem et greci sapientiam querunt erant enim
[illegible] philosophi que per rationes procedunt et
non nichil [illegible] nolebant [illegible] ratione probari
Nos autem Christum predicamus crucifixum
[illegible] nomine supposita [illegible]
divina ab eterno / et humanam ex tempore [illegible]
est [illegible] naturale de isto supposito [illegible]
[illegible] ita quod est ibi communicatio ydiomatum sed
cum [illegible] est vera de Christo quod [illegible]
[illegible] ita ista denominatio crucifixum est iudeis
quidem scandalum id est occasio ruine non ex
natura [illegible] predicate sed ex iudeorum [illegible] qui
Christum expectabant et adhuc expectant
futurum in maxima potestate et non considerantes
infirmitatem carnis assumpte acceperunt oc-
casionem ruine negantes ipsum et manentes
in sua infidelitate et tamen prophete eius declara-
verunt utrumque scilicet potestatem et infirmitatem Christi
Zacharias [illegible] filia Syon ecce
rex tuus venit tibi iustus et ipse pauper /
[illegible] quod dicitur rex iustus et salvator ostenditur
eius potestas / per hoc autem quod subditur et ipse
pauper ostenditur eius assumpta infirmitas / sunt
enim multe alie prophetie que loquuntur de ad-
ventu Christi in potestate magna / et alie de eius
adventu in infirmitate et passibilitate / et sicut
ut in [illegible] ad adventum ad Christi
[illegible] non ad adventum eius in carne [illegible]

ey ecciā ī ypo aducē
quibus declarā fuit
pbilitate, carnis enī
bus nō fuit datus
hanc animā uideo
xpi pcessit oñdo ī
pdicabat q̄t. bria
bant de xpo xp
obstinata ā ec re
dixit mē m ē
ciētibus aut
dixit deus mon
nāz ā bno
ā ositente ta
tā ā auctb
ec fastidias
fide xpi mō
bus ā diffi
ā dei sapiā
apparet ā x
tissimo fra
xpi cat de
pmpte ā q
dicit qr q f
genitus
net mau
pi ad p
fimita
ā me
max
tas
cā
a

sapientie dimidit̃ ī d
t ad qualis sit lex
s [illegible]inea p̃ius dicit sa-
l pfectos [illegible]inita q̃ sec-
cendit̃ ī eo q̃ est su-
noluntate ꝛ bracio-
z ipe deus ꝛ id
et merite eterna-
age dio divina
mieda spaldua
aplus [illegible]ayuaz
ec sapientia q̃-
[illegible]ly occultata
ibi nobis aut
q semelis a ī
num darer sen-
z necq̃ prima
orsed ꝛ aut
principes
os qui f-
euangelis
[illegible]lus q̃
is fuit ꝛ
prites q̃
[illegible]uit se
r unde-
omnipo
dicens
m-
bus

5

doctores pro tunc nos docentes doctrinam scripture
unusquisque autem videat quomodo diligenter atten-
dat quo superedificet, id est qualiter doceat ut eius
doctrina non dissonet a fundamento quod magister ei
convenit. Et quid hoc fundamentum subdit: fun-
damentum enim aliud solus Christus vel fides Christi
est fundamentum, quod quidem hic videtur Apocalypsis xxi
ubi dicitur quod xii apostoli sunt xii fundamenta civita-
tis Dei, per quam intelligitur ecclesia. Ad quod dicendum quod
fundamentum dupliciter potest accipi: uno modo proprie, scilicet id
quod habet firmitatem et stabilitatem ex se, et sic solus
Christus est fundamentum ecclesie; alio modo improprie et large
scilicet id quod habet primo fundato non ponitur sed sicut la-
pides primum fundamento adherentes, et sic apostoli di-
cuntur esse fundamenta quia primitus adheserunt Christo.
Si quis autem superedificat super fundamentum hoc
aurum argentum et lapides preciosos, per hec intelligitur
sana doctrina fundamento fidei concepta apposita:
per aurum doctrina continens amorem divinum, per argen-
tum doctrina pertinens ad contemplationem spiritualium crea-
turarum per quam ascendit ad Dei cognitionem, per la-
pides preciosos doctrina pertinens ad alias virtutes
nam ornantes. Ligna fenum stipulam. Exponunt
aliqui quod per hec intelligitur falsa doctrina contrarie
digna sit, subditur postea; sed hec non videtur intentio
apostoli, primo quia de ista fundata fidei super ad-
dita non doctrina non superadditur, sed magis precaria
fundamentum hic destruitur; secundo quia subdit quod licet
tale opus arserit, operans tamen finaliter sal-
vus erit, quod non potest dici de doctoribus falsam
doctrinam habentibus; et ideo dicendum quod per ista in-
telligitur vana doctrina, curiosa tamen et vana seu
cupiditate questus damnata non in se sed ex
parte docentis, et talis doctrina stat cum fun-
damento, doctor tamen tenetur puniri pena
purgatorii et sic finaliter salvari. Et de utraque
doctrina subditur: uniuscuiusque opus, scilicet doctrine
boni et curiosi, manifestum erit in die iudicii,
qui accipitur hic pro die mortis, quia qualis unus-
quisque in die mortis invenitur, scilicet in statu sal-
vandorum vel damnandorum, talis in die iudicii
presentabitur. Ideo subditur: dies enim domini decla-
rabit. Veniet enim deus ad iudicium cuilibet in par-
ticulari in die mortis sue, quia in igne revela-
bitur, scilicet purgatorii, qui est idem cum igne inferni.

sicut enim quod dicit glossa: sed in eo igne aurum ru-
tilat et palea fumat, sic idem ignis pur-
gat electos et damnat reprobos, sed in reprobis est
sine electis tamen ad tempus. Ideo subditur: et uniuscu-
iusque opus, scilicet doctrinis utilis est et inuti-
lis esse, quale sit ignis probabit, id est mani-
festabit. Si cuius opus manserit quod superedificavit,
id est si edificavit doctrinam bonam firmam et stabi-
lem, mercedem accipiet evolando ad pa-
triam. Si cuius opus arserit, id est quod est doctrina curio-
sa vel vana non damnata, detrimentum patietur,
quia ad tempus penam damni et penam sensus
patietur, tamen finaliter salvabitur. Aliqui non ex-
ponunt hanc superedificationem de operibus
superadditis fundato et eodem homine qui super
id fundamentum unitatis acceptum superedifi-
cat faciens opera bona per aurum argentum
lapides preciosos significata, evolat ad gloriam. Si
autem superedificet peccata venialia per lignum
fenum stipulam significata, punietur in purgatorio et finaliter
salvabitur. Sed hec expositio sicut et precedente
et subsequente magis videtur moralis quam
litteralis. Nescitis. Hic ex predictis infert declara-
tionem quod corrumpens fideles per falsam doctrinam meretur
damnationem et magis quam ille qui violat templum
materiale, quanto spiritualia corporalibus nobiliora
fuerunt. Dicit ergo nescitis, quasi diceret scire debe-
tis quod templum Dei estis spirituale, et spiritus Dei
habitat in nobis per gratiam. Si quis autem templum
violaverit per falsam doctrinam fundamentum fidei
subvertendo, disperdet illum deus eternaliter damna-
do. Nemo vos seducat. Hic quartum removet erro-
rem. Nemo se seducat sic est in glossa et libris cor-
rectis. Corinthii enim semetipsos seducebant
attribuendo nimis esse quod est proprium Christi ut su-
pra dictum est. Super quod apostolus hic prohibet dicens: nemo se
seducat. Unde sequitur: si quis videtur inter vos sapiens
esse, assensu certum huius doctrine per aliquam
rationem apparentem, stultus fiat, id est illam estimationem
deponat et hiis que sunt fidei humiliter se sup-
ponat ut sit sapiens, que sapientia summa est. Sic
dicitur Proverbiorum xxx: locuta est vir cum quo deus
est et qui deo secum commorante confortatus ait
stultissimus sum virorum etc. Et subdit rationem de ab-
iectione mundane sapientie cum dicit: sapientia enim
huius mundi stultitia est apud deum, quantum
enim primum erroris velle victum divina et

Alia expositio

6

illa que totaliter transcendunt intellectum humanum per racionem humanam / sicut licet eius est ut noctua nullus iudicare de luce solis / facultate sui visus totaliter transcendente / et ad hoc inducit scripturam Iob dicens comprehendam sapientes in astucia eorum per hoc enim comprehenduntur quia sapiencia eorum falsa ostenditur / et similiter auctoritate psalmi dicens Dominus novit cogitaciones sapientum quoniam vane sunt applicate ad divina que racionem transcendunt. Itaque nemo etc. hic apostolus concludit conclusionem principalem intentam quod non sit gloriandum de ministris ecclesie illo modo quo gloriabantur corinthii sed de solo Christo ideo dicit itaque nemo glorietur in hominibus divina ministrantibus et subditur racio omnia enim vestra sunt sive paulus etc. et nominat ministros maiores per hoc intelligens multo forcius minores et omnes sunt ministri ecclesie quodam modo subiecti fidelium communitati in quantum sunt missi a Christo pro salute fidelium / de subiectis autem non est gloriandum sed de superioribus sive mundus vel creature que deserviunt hominibus ad necessitatem humane vite et ad instructionem eius in quantum ex ipsis accipitur cognicio de creatore sive vita sive presens que deservit homini in quantum ordinatur ut hic vivens mereatur sive mors que similiter ei servit si patienter tolleretur sive presencia id est bona et virtutes quibus in presenti utuntur ad beatitudinis consecucionem sive futura id est bona eterna que speramus et sic omnia creata ad fideles ordinantur propter gloriam eorum secundum illud Ro. diligentibus deum omnia cooperantur in bonum hiis qui secundum propositum vocati sunt sancti. / Vos autem Christi quia fideles ulterius ordinantur ad ipsum sicut exercitus ad ducem et membra ad caput / propter quod de ipso solo debent fideles gloriari et non de ministris in prelatis / Christus autem dei id est sicut Christus gloriatur de patre / [illegible] glorificat se patre hinc dicitur etc. Ioh. [illegible] ego honorifico patrem etc. et vos inhonorastis me.

c. 4m

Sic nos existimet homo etc. / postquam apostolus reprehendit corinthios de hoc quod aliquibus ministris nimis attribuebant / hic autem eos arguit quod nimis aliquos condempnabant / illi enim corinthii qui gloriabantur de ministris propria in bonis nimis debita imputabant alios ministros talibus non utentes in doctoribus divi[illegible] in duas partes quia primo eos arguit quod nimis aliquos condempnabant secundo correctionem eorum subiungit ibi non ut confundam vos. Circa primum [illegible] quod presumptuose et temere eos iudicabant et ideo primo arguit iudicium temeritatis secundo presumpcionem ibi hec autem fratres. Circa primum sciendum quod ministri fideles ecclesie sunt qui divina ministrant et docent propter dei gloriam / infideles autem qui hoc faciunt propter lucrum temporale vel talem laudem propriam talis autem intencio ad secreta cordis pertinet quorum iudicium est apud deum proprium solum ideo primo [illegible] hic inducit ea que patent sensibus autem in [illegible] cognoscit quam presumptuosum est homini de talibus iudicare et maxime contra ministros ecclesie qui non sunt [illegible] [illegible] inveniendi / ideo dicit apostolus sic existimet homo ut ministros Christi etc. quasi dicat esse ministri non sunt principales operarii tamen deo cooperantur in quantum ministrant predicando et docendo / ideo subdit et dispensatores ministeriorum dei propter quod sunt medii inter deum et populum sicut dispensator domini inter dominum et familiam / et convincitur aliquem ministrum non sic esse vel [illegible] / ideo subdit hic iam queritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur quasi dicat inter vos fit discussio et contencio de fidelitate ministrorum quia dicitis aliquos contemptibiles tamquam infideles / sed quia verum est tale iudicium [illegible] in [illegible] per [illegible] comprehendunt et quanto eos [illegible] [illegible] [illegible] per quanto malos esse [illegible] / ideo subdit mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer / dico autem ab humano die id est ab hominibus qui iudicant in humano tempore sed neque meipsum iudico licet enim homo se iudicare debeat iudicio discussionis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] talis discussionis [illegible] si nos ipsos iudicaremus non utique iudicaremur / tamen non debet se iudicare iudicio absolutionis a culpa in necesse omnino se comprehendo / quia [illegible] nescit homo utrum odio vel amore dignus sit / ideo subdit neque meipsum iudico hic modo et multo minus debet homo iudicare de secretis cordis alterius quia hoc est proprium dei quia hoc subditur qui autem iudicat me dominus est [illegible] qui cuius iudicio in quo manifestantur omnia est in fine mundi ideo subditur itaque nolite ante tempus iudicare etc. id est hic est temeri[illegible]

glo. [illegible]

Hoc autem hic quod arguit apostolus corinthios presump-
cionem quam ministros aliquos esse contempnebant
et diminue in deo patres quia primo arguit hanc clare
non declarat de contemptu tamen ubi puto enim deus
ipsum secundum quod contemptus erat inter corinthios max-
ime per pseudo apostolos in sapiencia ubi docentes
qui apostolibus preferebant et veri apostoli contempne-
bant decorum apostolus scribens corinthiis illorum
nomina non exprexit set pro primo eos sub nomine suo
et apollo ne moveret indignacionem contra aliquos ho-
mini et hanc veritatem hic apperit dicens Hec autem
fratres transfiguravi in me et apollo propter vos ut apud
vestram nostram ut in nobis discatis ne supra quam
scriptum est supra quod hec epistola unus adversus alium
infleminis contentiose pro alio id est pro aliquo ministro esse
nimis ei adherendo vel alii contempnendo Quis enim
te discernit id est facit te elevari supra alios per su-
perbiam et si dicas hoc est propter aliquam excellen-
tiam spiritualem sicut vel scientie hoc excludit
dicens Quid habes quod non accepisti quasi diceret nihil
quoniam est a deo ideo concludit Si autem ergo glori-
aris quasi non acceperis quasi diceret non est eis superbi-
endi sed magis humiliandi tum de gratia dona
[illegible] tanto esse humilior ad serviendum deo [illegible]
tior quis debet [illegible] quanto obligatum
se esse conspicit in reddenda racione ideo subdit
Iam saciati estis id est repleti doctrina fidei
ironice loquitur ut ostendat presumpcionem eorum
[illegible] iam divites facti estis in charismati-
bus spiritualibus sine nobis regnatis id est in statu
perfectionis estis secundum estimacionem vestram et utinam reg-
netis [illegible] hic autem dicit ut [illegible]
[illegible] eos arguere Puto enim hic assignat
causam quare contempnebant apostolos veri scilicet propter [illegible]
[illegible] miserias quas sustinebant et [illegible] de bo-
nis temporalibus non curantes ideo dicit Puto enim
id est putare me cogitis hanc esse veram estimacionem
quod deus nos apostolos novissimos id est abiec-
tos ostendit tamquam morti destinatos morte dig-
nos secundum hominum iudicium id subditur quia spectaculum
facti sumus [illegible] enim accionem et persecucionem
fidelium et penitencia esse [illegible] dum-
[illegible] tamen morti quia nundum homines [illegible]
ad contempnendum eos ut prosequendo id dicit
mundo angeli et aliis apperebant ad eos conso-
landum et roborandum id dicit et angelis et
aliqui [illegible] venire [illegible] ad [illegible]
[illegible] De quibus
subditur et hominibus et quia pro talibus apostoli veri contempne-
bantur ut dignum est id subdit Nos stulti
[illegible] spiritualem vestram et [illegible]

[illegible] ad hanc [illegible] et [illegible]
fidei catholice usque ad [illegible] et [illegible]
[illegible] predicantes et [illegible] arguentes [illegible]
[illegible] et sic patiebantur mul-
tiplicem defectum et esse in [illegible] Et instabiles
sumus id est non habentes stabile domicilium Et la-
boramus operantes manibus nostris sed [illegible]
de paulo [illegible] aliquo [illegible] fideles
faciebant quia non [illegible] qui dicunt
eis necessaria [illegible] alii ne gravaret fide-
les et alii ad dandum fidelibus ex [illegible]
[illegible] ut habetur 2a [illegible] Maledicimur et
benedicimus [illegible] doctrinam blasphemant
et [illegible] [illegible] pro blasphemantibus nos
[illegible] salvatoris [illegible] orate pro per-
sequentibus et calumpniantibus nos Tamquam pur-
gamenta huius mundi id est ut in mundicie infi-
[illegible] mundum [illegible] iudei
[illegible] et gentiles dicebant mundum infici
per [illegible] et doctrinam apostolorum [illegible] per quos ipsum
debere purgari per mortem eorum Omnium pe-
[illegible] ut patria [illegible] quod [illegible]
[illegible] quod est [illegible] reputabant [illegible] apostoli [illegible]
[illegible] ab [illegible] sed [illegible] non
ut confundam hic autem [illegible] correcionem
corinthiorum et primo [illegible] non dicit Non ut
confundam vos hec scribo etc id est non [illegible] confu-
sionem vestram sed emendacionem quia ut [illegible]
filios meos karissimos fundamento enim
fidei [illegible] autem in [illegible] eos
de quibusdam moribus [illegible] quod [illegible]
eos pedagogos [illegible] patre eorum ideo
subdit Rogo ergo vos imitatores fidei
mei estote [illegible] sed et ego [illegible]
[illegible] sed [illegible] corrigit eos
[illegible] ad [illegible] id [illegible] ad
vos timotheum et 2 pars [illegible] flagella-
[illegible] non [illegible] ad vos
[illegible] quidem [illegible] ad [illegible]
ut [illegible] declaratum est Veniam autem cito ad vos
si dominus voluerit Hoc addit quia voluntas divina
est in omnibus [illegible] et cognoscam non sermo-
nem eorum qui inflati sunt in sermone [illegible]
de qua gloriantur sed [illegible] in operibus virtuosis
et miraculorum quasi diceret [illegible] patientibus
[illegible] evangelii [illegible] consimul
ut habetur [illegible] domino cooperante et sermo-

ne consuluisse sequentibus suggerit ideo subditur
Nonne cum in spiritu mansuetudinis et caritate veniam ad vos Quia ad vos admodum veniam id est ad vos corrigen-
das cum flagella scilicet in venero vos rebelles
habebat enim apostolus potestatem tradendi tales sa-
thane cruciandos corporaliter ad eorum correctionem
ut habetur infra cap. sequenti an in caritate et
spiritu mansuetudinis scilicet veniam vos humiles
et eum datas salute in pace ex hoc autem quod dicitur hic
an in caritate non excluditur caritas de atroci-
tate apostoli sugerenda cum flagello quia si flagel-
laret caritate faceret sed sic dicitur ad designandum
quod corrigenti actum per flagellum non ita sentitur
dulcedine caritatis sicut qui corrigit sed sen-
tiret si per verba consolatoria hoc faceret cum tamen
inutile flagello verum propria cognoscitur caritas flagel-
lantis Sequitur . C . v

Omnino auditur Postquam apostolus instruxit
Corinthios de baptismo per quem fit regene-
ratio spiritualis hic autem instruit eos de matrimonio
per quod debite fit generatio carnalis et dividitur
in tres partes quia primo in eius generaliter arguit 2o de
matrimonio in spiritu cap. vii ibi De quibus Prima ad huc in duas quia primo
arguit vitium fornicationis 2o quedam alia vitia
2a ad huc in duas quia primo facit propositum 2o removet
dubium ibi Scripsi vobis Prima ad huc in tres quia
primo arguit culpam 2o ponit penam ibi ego
quidem 3o reprehendit culpe radicem ibi non est
bona gloriatio Circa primum sciendum quod in Corinthiis dicuntur
erat culpa seu [illegible] periculosis cuiusdam fornicationis ge-
nerositi et hoc est quod dicitur omnino auditur inter vos for-
nicatio et dicit omnino quia hec erat publica et talis
fornicatio id est tam horrenda qualis nec inter gentes
reputata fuit licita licet fornicationem sim-
plicem licitam reputaverunt et que sit illa subditur
ita ut uxorem patris sui aliquis habeat apud
nundi fuit exemplum tam illicitum quod eam in [illegible]
reverentiam quam debent habere ad patrem et matrem et
que per matrimonium non fuerunt copulatam tamen detes-
tantur inter vel ut [illegible] et quedam animalia talem
commixtionem abhorrent sicut de quodam elephante
dicitur qui adductus ad matrem ut per coitum eius alicam
haberent fetus talem cognitionem divinitus renuit postea
vero reductus ad matrem operta palliis et per matrem [illegible] coivit
cum ea quam postea visa operta cognoscens interfe-
cit ductorem suum ¶ Est autem elephas inter alia ani-
malia maxime disciplinabile ut de pluribus in libro de
animalibus legitur Sed hoc etiam culpa quidem
super rectores qui debebant hoc corrigere negligen-
tiebant et quantum ad hoc subditur et vos inflati
estis ex gratiis eum quas habebatis
inter se habere correctionem sed ad caritatis opera
facere negligebant ideo subditur et non magis
luctum habuistis de peccato fratris dolendo et ad
eius correctionem procedendo ideo subditur ut
tollatur de medio vestrum per excommunicationem qui hoc
opus fecit ne perciperet culpe eius [illegible] Ego
quidem Hic autem detestat dei fornicationis
punitionem dicens ego quidem in huius scilicet auctori-
tate absens sum vobis absens corpore presens autem per-
sonis id est caritatis affectu velut quasi presens sciebat
que agebantur inter corinthios ac si presens
esset sicut Eliseus vidit Giezi accipi-
entem munera a Naaman 4 Reg. 5 Iam in-
dicavi ut presens non ideo tamen qui sic opera-
tus est accipiendo uxorem patris sui in nomine
domini nostri Iesu Christi congregatis vobis tamen quia
omnibus congregatis fidelibus facienda in nomine Iesu
Christi tamen quia sententia publica qualis ista erat
debet in publico proferri et spiritu meo quia cum
eis erat meo spiritu tradere huiusmodi hominem
sathane sicut eum apostoli habebant potestatem
a domino eiciendi demones de corporibus obsessis
ita habebant potestatem tradendi eos demonibus
affligendos quos enormibus peccatis et sic in pe-
nitentia ecclesia affligebantur excommunicati ideo sub-
ditur in interitum carnis id est ad eius afflictionem
ut sic peniteat penis docentibus culpam
et spiritus salvus sit id est anima salvetur in die domini
nostri Iesu Christi id est in die mortis vel iudicii
communi per eandem enim diem accipiuntur quia qualis
quisque invenitur in morte talis in iudicio
presentabitur Non est bona Hic autem ar-
guit culpe radicem scilicet gloriationem quam habebant ad
invicem de quibus correctionem negligebant
et sic non solum peccavit sed et alius in mine-
bant peccato in ferendo ideo dicit non est bona
gloriatio vestra ex hoc eum quod nimis gloriaba-
tur de aliquibus inter se alios contempnendo procede-
bat inter eos contentio et correctionis in alius
ideo subditur quia modicum fermentum totam massam
corrumpit Circa quod sciendum quod in fermento duo
sunt scilicet sapor illuminabilis in quantum reddit panem sa-
pidum et sic doctrina evangelica quasi fer-
mento aptatur ¶ Aliud est corrumpendi et si-

comparatur peccato et hic non accipitur hic quod ex hiis
verbis alii inferunt adeo subdit expurgate vetus
fermentum ut sitis nova conspersio quod conspersione
aque baptismalis sed estis azimi id est sine fer-
mento peccati quod declaratur per figuram veteris testamenti
Dicit Etenim pascha nostrum etc. Agnus enim
paschalis de quo habetur exodi xii figura fuit
ymolationis Christi per quem liberati sumus adeo
[illegible] sed filii ysrahel per sanguinem pascha-
lis ab angelo devastante [illegible] aut al-
[illegible] agni cum azimis panibus comedebant qu-
ibus VII diebus filii Israel utebantur et per hoc
significabatur quod vita populi christiani debet esse si-
ne fermento mortalis peccati ideo subdit Itaque
epulemur id est [illegible] [illegible] transeamus
non in fermento veteri id est peccato quod [illegible] in veteras-
cit per [illegible] neque in fermento nequicie et
nequicie [illegible] peccatum ex certa malicia et
[illegible] peccatum quod contingit dupliciter Uno modo ex habitu
acquisito ex actibus malis quod intelligitur per fer-
mentum malicie unde dicitur [illegible] qui letantur
cum male fecerint et exultant in rebus pes-
simis Alio modo cum habitu generati est delec-
tatio in opere [illegible] ex corrupcione nature
ad aliquid ex malicia complexionis inclinatur
ad aliqua que per se sunt horrida ut effusio
sanguinis humani [illegible] magice [illegible]
tis et hoc notatur hic fermentum hic nequicie
sed in azimis sinceritatis quantum ad puritatem af-
fectus et veritatis quantum ad bonitatem intellectus
Scripsi vobis hic apostolus commonet quandam [illegible]
[illegible] cum corinthiis in quadam epistola que
in canone habetur quod non commiscerentur fornica-
riis etiam quod plures dubitabant [illegible] intel-
ligeret [illegible] de fornicatione [illegible] que est ydo-
latria ideo apostolus hic commonens [illegible]
tellexit de omnibus criminosis generaliter
ne [illegible] ex eorum societate Et hoc
est quod dicit scripsi vobis in epistola alia [illegible]
ne commisceamini fornicariis id est cum criminosis ge-
neraliter qui fornicantur ideo [illegible] quod subdit
non utique fornicariis huius mundi qui [illegible]
[illegible] aut avaris qui [illegible]
[illegible] malicias exquisitas [illegible]
[illegible] unde dicitur avarus [illegible]
[illegible] qui [illegible] per [illegible]
[illegible] religionis [illegible]

hic expositum aliquid debuistis de hoc mundo
exisse quasi dicit melius esset vobis [illegible]
[illegible] operibus [illegible]
si quis dicitur [illegible] intelligendum est [illegible]
ad generaliter et applicatur magis in speciali de-
separare a talibus criminosis etc. Dicit Si quis
qui frater nominatur id est christianus ita quod attingit
hic fraternitas religionis aliquis tibi ha-
bens super nominatur id est super nomine persone [illegible]
nomine religionis [illegible] et sic est eadem
sententia et est fornicator manifestus aut
maledicus id est blasphemus aut ebriosus
id est ebrietati assuetus [illegible]
[illegible] plena [illegible]
[illegible] apertius [illegible] nec sume-
re cibum ut sic [illegible] Quid
enim michi de hiis qui foris sunt id est de
infidelibus qui [illegible] et [illegible]
iudicare quasi diceret ad me non pertinet quia
[illegible] non ne [illegible] de hiis qui
intus sunt id est [illegible] nos iudicatis
id est iudicare debetis [illegible]
eos qui foris sunt deus iudicabit hic ad-
dit apostolus [illegible] quod infideles [illegible] ex
[illegible] iudicio et [illegible]
[illegible] quod est [illegible] per hoc [illegible]
pugnare dei iudicio [illegible] adeo [illegible]
[illegible] auferte malum ex vobis ipsis id est se-
parate malos [illegible] ut sic
corrigantur pena docente culpam

Audet aliquis vestrum habens [illegible] apostolus re-
darguit corinthios de fornicatione
et negligentia correctionis hic quando eos
arguit de [illegible]
[illegible] quod primo fuit propositum [illegible]
ad in [illegible] fornicationis [illegible] ubi [illegible]
[illegible] ad hunc [illegible] quod primo arguit
eos de iudiciis [illegible] quibus litigabant
[illegible] de causis quas habebant ibi Audet quis
[illegible] audet quis vestrum habens ne-
gocium etc. quasi dicit male facit [illegible]
attendat et non apud sanctos id est [illegible] apud
[illegible] tale iudicium [illegible] cum
aliqui [illegible] ad iudices infideles
dabat eis [illegible] pauperes fide-
les [illegible] videbatur [illegible]
[illegible] non esset [illegible] ad talia iudica-
[illegible] ignorantes Nescitis an
quasi diceret [illegible] debetis [illegible] id est fideles

presenti de hoc mundo iudicabunt contra eum antequam
sedes iudicis d[illegible] xxv de debitis super sedes iudi-
cantes xii et si in vobis et per vos iudicabitur
mundus etc. per quod multo magis digni estis iudi-
care licet de temporalia negotia que sunt quedam
minima respectu. Nescitis quoniam angelos iudicabimus
approbando sententiam iudicis de punitione malorum
angelorum et premiatione bonorum quorum ad premium
accidentale licet enim angeli mali et boni habent
tamen suum publice iudicium apud omnium dictamen
de hominibus quos ad malum incitaverunt mali et
boni et ad bonum sancti recipient penam et premium
proprium. Hic dicitur iudicaturi esse a sanctis viris per appro-
bationem sententie iudicis et multo magis digni sunt secularia
hominis iudicare. Postea quod concludit: Secularia iudicia
si habueritis inter vos contemptibiles qui sunt in ec-
clesia [illegible] et [illegible] illos constituite
ad iudicandum. [illegible] concludit quod illi qui
parum sciunt de spiritualibus [illegible] spiritualia
[illegible] quod talibus sunt committendi ut sapientes
in spiritualibus doctrine vacent et contemplationi. Sic
enim fecerunt apostoli actuum vi constituentes dyaconos
circa temporalia ut liberius vacarent spiritualibus.
Ad verecundiam vestram dico quod dicitur ex hoc vero
videtur quod non sit aliquis inter vos fide-
lis sufficiens ad iudicandum quod deberet
vobis esse verecundum; ideo apostolus dicit
esse [illegible] quod dicitur [illegible] omnem
[illegible] sine regula [illegible]
[illegible] ab ea missus est. Ad quod dicendum
quod apostolus non prohibet hic fideles sub infidelibus
[illegible] constitutos [illegible]
[illegible] que principibus
debent [illegible] ad
iudices [illegible] fideles in illis negotiis que
terminari possunt per fideles. Iam quidem hic
[illegible] arguit corinthios de causis quas
[illegible] habebant et dividitur in duas partes quia primo eos
arguit, secundo [illegible] ibi: No-
lite errare. Circa primum dicit iam quidem omnino
delictum est in vobis quod iudicia habetis. Vel
litigia per iudices determinanda licet enim
[illegible] licitum sit rem suam in iudicio
repetere esse [illegible] quod non [illegible] ut
[illegible] eo quod non licet eis [illegible] tamen repe-
tere rem suam in iudicio [illegible] est in aliquo
casu ut [illegible] de tali repetitione surgit

scandalum vel ad malum magnum [illegible]
[illegible] deberet exponere rem suam et
multo magis non petere ab alio [illegible] possessio
[illegible] consequentiam ostendisset talem [illegible]
adhuc remanet scandalum vel ad malum
magnum [illegible] ex malitia [illegible]
quod esset [illegible] litigare aut ex iniustia
et fraude [illegible] est propter corinthios aut [illegible]
que faciebant [illegible] repetendo res suas
debitas et cum scandalo [illegible] aliqua
per fraudem et in iniustias cum tamen deberent ma-
gis iniuriam et fraudem pati quod ista facit.
Ideo subdit quare non magis etc. et post [illegible]
ibi: An nescitis quia dicitur per effectum [illegible]
nescitis quia iniqui [illegible] in equalitate
iustitie [illegible] regnum dei non possidebunt
quia ab eo excludentur. Nolite errare. Hic
removet duos errores [illegible] ibi omnia mihi
licent. Primus error est quod credebant aliqui
fidem et baptismum sufficere ad salutem sine operibus
bonis et etiam cum operibus malis quod est [illegible]
quia fides sine operibus mortua. Aliter [illegible]
baptizati [illegible] ad [illegible]
[illegible] ante quia videtur [illegible] bap-
tis[illegible] ideo dicitur nolite errare et post [illegible]
hoc excepta neque molles est cum molli-
[illegible] quedam [illegible] nam quod aliquod [illegible]
[illegible] pollutionem [illegible]
[illegible]. Omnia mihi licent. Hic removet secundum errorem
ex hoc quod dicebat res non esse repetendas in iu-
diciis posset aliquis credere quod hoc esset illicitum
per omnem modum non hic excludit et [illegible]
[illegible] ibi: Et ista vestri. Circa primum dicit
omnia mihi licent id est licitum est mihi omnia
mea in iudicio repetere, cum non sit prohibitum di-
vina lege nisi in casu ut predictum est. Vel
ad [illegible] apostoli [illegible] ad [illegible] accipiendi
[illegible] ab illis quibus predicabat vel etiam ad
potestatem cibis utendi in [illegible] quod dicitur
apostolus licet [illegible] mihi licita [illegible]
[illegible] et [illegible] idem subdit
non tamen expediunt. Dicitur autem expedientes [illegible]
[illegible] predicto [illegible] et non expedientes [illegible]
[illegible] predicto ad [illegible] finis [illegible]
[illegible] in [illegible] ut [illegible]
[illegible] ad [illegible] scandali in
[illegible] et aliquando [illegible]

homo sub alterius potestate et quod competit uxori in modo commercii servandi et ideo hoc subdit sed ego sub nullius redigar potestate nisi cum nolebat sibi debitum dimittere. Esca ventri. Hic ostendit quod dicit tamen quedam peccata quamvis sint licita non expediunt, probat de ventre qui est locus escarum in quo decoquitur alimentum unde ad membra cetera deferatur et sic patet quod esca debetur ventri et tamen aliquando non expedit sed est in nocumentum sanitatis, et simile est de potibus ut dicitur est quod per se corruptibile non est sustinendum de[illegible] nimie in corruptibili dicit igitur esca ventri debetur non deo et venter escis ut ea decoquat. Deus autem et hunc et hanc destruet quia licet post resurrectionem remaneat venter hominis quantum ad substantiam non tamen quantum ad officium decoquendi escam. Corpus autem hic apostolus venit ad reprehendendum fornicationis vitium de quo superius fecerat mentionem et ad hunc in dicit hoc rationes sumuntur ex ordinatione divina. Aliqui enim de hoc modo excusabant se dicentes quod utuntur corpore suo ad actum intentum naturae quod excludit apostolus dicens Corpus autem non fornicationi id est non est ordinatum ad actum fornicandi sed nec venter ad cibos in debitum modum ut ad crapulam ita nec corpus [illegible] debet ad fornicationem que est actus inordinatus sed domino id est similiter ordinatur ad serviendum deo quia corpus est [illegible] anime ut habeatur [illegible] de anima anima non in mente ordinatur ad deum et sic deus est finis corporis non subditi deus corpori in quantum continuabit gloriosum quod declarat per resurrectionem Christi que causa processit dicens Deus vero et dominum Ihesum Christum suscitavit in carne gloriosum et nos suscitabit ut conformem corporis claritatis sue [illegible] membra capitis fornicatio nos statim [illegible] in corruptionem impedit [illegible] [illegible] quamvis sepeliuntur in carne sed de carne mereri corruptionem. Ergo quod fornicatio est vitanda. Nescitis hic ponitur ratio que accipitur ex affinitate corporis hominum ad corpus Christi cuius fideles efficiuntur membra et ideo horrendum est quod fiant membra meretricis per fornicationem que est idem actus speciei sed non eo actu matrimoniali per quem viri et mulieres efficiuntur una caro et hoc est quod dicitur nescitis quia corpora vestra membra Christi sunt per baptismum quod dicitur sancte

debet. Tollens autem membra Christi subtrahens ea ab ipso faciam membra meretricis per fornicationis actum unum corpus efficitur cum ea quod dicitur sic quod probat per scripturam Genesis et erunt in carne una duo in carne una, quod dicitur actu matrimoniali et simile est de actu fornicationis in parte ut dicitur est licet non in toto. Qui adheret deo per fidem et amorem unus spiritus est non sicut rem sed per affectionem. Fugite fornicationem hic ponitur etiam ratio que ponitur ex coitus [illegible], que non est sic in aliis vitiis, hoc enim vitium contaminat corpus per affectum in predictum et auditum et loquelam turpium et postea per totius corporis tactum inmundum. Ergo quod fornicatio est vitanda. Huius autem ratio primus ponit [illegible] dicens fugite fornicationem quia hoc vitium non vincitur nisi per fugam. In aliis autem vitiis quanto plus descendit homo ad cogitandum particulares conditiones tanto plus invenit peccatum sibi displicere et sic de [illegible] [margin: Ieron] in fornicatione vero quanto plus descendet ad cogitandum particulares delectaciones et circumstantias et similibus tanto plus inardescit temptatio. Ergo quod in ista hic vincitur occasiones et cogitationes fugiendo. Subdit fugiendi rationem dicens omne enim peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est. Alia enim peccata que in preceptum solum animam quasi perficitur in delectatione corporis sed avaricia, odium in invidia et huiusmodi. Sed fornicatio non solum animam sed et corpus inquinat. Quod perficitur in delectatione carnis in tantum quod ratio absorbet intellectum et efficitur homo sicut equus et mulus. Gula non licet perficiatur in delectatione corporis illa tamen delectatio non est ita vehemens quod absorbeat intellectum propter ea dicitur quod enim apostolus dicit omne peccatum extra corpus esse preter fornicationem sub fornicatione intelligitur gulam, eo quod gula parat luxurie materiam sed per [illegible] nominativa que legunt dolata conjungunt intelligitur ab dolatria [margin: x] contagio quod [illegible] sine mora. An nescitis hic ponitur tertia ratio quam accipit ex parte dignitatis qui creatur in nobis per gratiam baptismalem et sic tota corporis sanctus est templum spiritus sancti ab eius spiritus sancti in habitante ..sic est quod dicit An nescitis etc.

[margin note:] [illegible] quod adheret meretrici

patet ex dictis vita insipiencie ibi / et non estis vestri
ipsorum vestri sed xpi / cuius vos subdidit empcio
estis precio magno s. xpi sanguine precioso. res
enim pertinet ad ius emptoris ideo glorificate
glorificate deum et portate deum in corpore vestro quod
fit qui mancipatur divino obsequio sic castus
servat dominum suum qui eius obsequio mancipatur /
tales autem mancipatos divinus obsequium exigit
munditiam castitatis et per consequens fugam fornicacionis

De quibus autem scripsistis postquam apostolus
scripsit corinthios devitandos fornicacionis
vicio hic autem instruit eos de matrimonio et di-
viditur in duas partes quia primo instruit matrimonium con-
trahentes / 2o ipsum per melius bonum suggerens
ibi de virginibus autem / prima adhuc in duas quia primo
instruit eos de matrimonio contrahendo / 2o de ipso non
dissolvendo ibi hiis qui autem / circa primum sciendum quod ali-
qui per zelum ducti sed non secundum scientiam in detestacionem
fornicacionis matrimonium condempnabant / et aliqui
faciebant hoc ex ypocrisi ut magis eis tamquam
sanctioribus crederetur / et idem fit fiet tempore fi-
ne mundi primo thimotheum quarto prohibencium
nubere et / hoc autem videbatur duobus predictis
corinthiis / ideo super hoc scripserunt apostolo quod
hic videtur ostendit primo quod sit perfeccius 2o
quid necessitatis ibi propter fornicacionem / circa primum
considerandum / dicendo dicit de quibus autem scri-
psistis michi circa matrimonium bonum est homini
id est per statum mulierem non tangere sed simpliciter conti-
nere / circa quod sciendum quod sicut nutrimentum ordi-
natur ad conservacionem individui ita nutrimentum gene-
rativa ad conservacionem speciei / et ideo sicut dicimus non potest
quod bonum sit homini quantum ad individuum alimen-
to non uti ita non potest dici quod bonum sit homini
quantum ad speciem non tangere mulierem sed hoc est
bonum tangere homini quantum ad individuum et
primo vocem dicit quia per hoc elevatur ad contem-
placionem veritatis unde dicit augustinus in soliloquiis
nichil sic deicit ab arce veritatis cognoscende
de quod tactu uxoris corpus sine quo uxor ha-
beri non potest quod tenetur ei reddere debitum propter con-
tinencias in quo absorbetur in rebus / cum et
populus lege divina accepturus preceptum fuit
ex persona ut sanctificatis mulieribus uxoribus suis
potius contra quod per matrimonium subdidit potestati
seruitute coniugis / nunc enim non habet potestatem sui
temporis sed uxor ut habet usum eiusdem tam /
finita autem dicitur est amara [illegible]

carnalis quarum occupacioni et solicitudinem involvitur im-
plicat matrimonium quod oportet videre de necessita-
tibus non solum presens sed etiam primo et liberius propter
fornicacionem / sicut intelligunt quid sit necessitatis
et primo quantum ad matrimonium contrahendo quantum ad
eius usum / ibi uxori / circa primum sciendum quod sicut
generativa ordinatur ad conservacionem speciei per filiorum
regeneracionem ad quod opus mulieris data est in
adiutorium viri propter quod necessitas prima in statu di-
matrimonium fuit propter procreacionem prolis quia primo
masculum et feminam creavit eos benedixit quod eis
et ait crescite et multiplicamini etc sed necessitas
magna fuit circa in statum gentis humani quod
oportebat multiplicari populum dei per generacionem car-
nalem / et ideo apostolus concedit auctoris gentis humanum
sit multiplicatio et populus dei per regeneracionem
spiritualem multiplicando / nisi quis
renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non potest intra-
re regnum dei / ideo apostolus premisit hanc ne-
cessitatem quod matrimonium fuit in remedium in con-
cupiscentie / et ponit hanc necessitatem quod in remedio
est in remedium culpe originalis cum per baptismum
remanet adhuc concupiscencia carnis et maxime
ad actus venereos propter vehementem delectacionem
hec autem maioris perfeccionis sit hanc concupiscenciam
superare totaliter per continenciam hoc tamen non
potest in omnibus esse sed in paucioribus propter prauitate
ad quendam concupiscenciam / unde dicit salvator
non omnes capiunt verbum hoc ideo ne-
cessarium est ut per concupiscencie reddatur et per tempus super-
tur et sic dum actus generacionis racione ordinatur
et sic hec non totaliter concupiscencia ducitur sed magis con-
tra subdit racioni / habet autem hoc racionalis quod
hoc sit naturale actu generacionis pertinet generi ge-
neracionis et educacione prolis / unde et in brutis anima-
libus hoc invenitur quod in illis speciebus animalium
in quibus sola femina non sufficit ad educacionem
prolis masculus cum femina nutrit prolem
hoc autem quod masculus ipsam prolem cognoscat
propter quod in omnibus talibus animalibus naturaliter est indi-
ta masculis solicitudo de certitudine prolis ut
patet in avibus et columbis et huiusmodi in sit in eis
non sit vagi concubitus cum aliis in ceteris prolis quere
cum delectatur masculus determinate coniugitur femine sal-
tem usque ad prolis educacionem / in talibus autem
et huiusmodi ubi sola femina nutrit prolem sufficienter
vagi / sunt autem ita est quod in specie humana

christiana maxime et quia in etatibus ad plus inveni-
tur que ideo dimittendus est in vilia ad querendum sibi
necessaria quam in aliis animalibus et non solum propter filiorum
nutritionem sed etiam propter instructionem ad quod requiritur ad
hunc magnum tempus. Unde hebreorum patres quidem
carnis nostri habuimus eruditores et propter ipsos
nobis dicat quasi sic christiana non sunt vagi concubitus
et mixti [illegible] sed concubitus formales sed
sunt determinati viri ad determinatam feminam que determinatio
fit per matrimonium lege. Ideo dixit apostolus propter
fornicationem autem scilicet vitandam in illis qui non
possunt continere unusquisque suam uxorem habeat ut quis
determinate accedat et ipsa ad eum et sic tollitur
concubitus vagus. Uxori hic auctor prosequitur de usu
matrimonii et dividitur in duas partes quia primo agit de debi-
ti redditione secundo de eius intermissione ibi Et non
contra primum dicit Uxori vir debitum reddat per car-
nalem copulam et similiter causa quia hic est usus
matrimonii in quo vir et uxor ad paria iudicantur
propter quod mulier de latere viri formata fuit non
de capite nec de pedibus quia non debet esse domina
nec ancilla sed socia. Et rationem huius debiti subdit
mulier sui corporis potestatem non habet circa quod sciendum
coniugio non potest continere alter in uno vel alter se
tenetur ad [illegible] sed ad [illegible] [illegible] usum [illegible]
corporis quantum ad hunc actum in predicamento legi-
time tenentur. Nolite hic auctor agit de de-
biti intermissione secundo de eius [illegible] ibi et
iterum. Circa primum sciendum quod actus coniugalis sunt
alii [illegible] magis [illegible] [illegible] ut
coniuges [illegible] [illegible] [illegible] et hoc est
quod dicit nolite fraudare invicem scilicet [illegible]
usum corporis quod [illegible] debetur nisi forte
ex consensu utriusque ad tempus ut vacetis
orationi que est elevatio mentis in deum [illegible]
aut de [illegible] per carnalem actum est in matri-
monio. Et iterum hic auctor agit de [illegible]
actus coniugalis et dividitur in duas partes quia primo [illegible] dat
suum documentum secundo declarat [illegible] ibi Hoc autem
dico. Circa primum dicit et iterum [illegible] in idipsum
scilicet ad reddendum debitum finito tempore orationis [illegible]
quod dicitur [illegible] tempus amplexandi et tempus longe fieri
ab amplexibus ne temptet vos sathanas
de adulterio propter incontinentiam carnis vestre
[illegible] ad actum carnis. Hoc autem dico hic
[illegible] [illegible] et [illegible] accipi
debeat secundo ad hoc rationem assignat ibi Volo.
Circa [illegible] exponit quod dicat ibi dico

autem. Circa primum sciendum quod aliquis posset acci-
pere verbum apostoli de iteratione debiti tamquam neces-
sarium ad salutem quod non intellexit ideo dicit Hoc autem
dico secundum indulgentiam et non secundum imperium id est non
tradens sub precepto tamquam necessarium ad
salutem sed eam coniuges [illegible]
simpliciter [illegible] sed [illegible] [illegible]
loquitur [illegible] hoc autem dico secundum indulgentiam
quia indulgentia non est nisi de malo actus
matrimonialis non est malum ad quod [illegible] quod
indulgentia hic accipitur pro permissione permissio
autem fit duobus modis de minori malo [illegible]
maius malum sed moyses permisit libellum
repudii ad evitandum homicidium [illegible]
et talis permissio non fit in evangelio propter eius
perfectionem [illegible] ad perfectionem [illegible] in veteri le-
ge [illegible] in perfectione [illegible]
[illegible] ad perfectionem adduxit lex [illegible] fit per-
missio de minori bono propter hoc quod maius bo-
num non percipitur et sic est in proposito [illegible]
qui [illegible] virginitatem non percipit indulget ma-
trimonium [illegible] in indulgentia
[illegible] malo. Circa [illegible] quod actus coniuga-
lis alii [illegible]
ad prolem procreandam ad cultum dei vel [illegible]
sic [illegible] reddendi debitum quia [illegible] est actus
[illegible] ex caritate [illegible] est [illegible]
non actus matrimonialis exercetur ad satisfacti-
onem [illegible] venia-
lem quod [illegible] infra limites matri-
moniales. Mortalem non quod non [illegible]
quia uxor [illegible] debitum vel [illegible]
[illegible] aliam cognosceret. Secundo actus [illegible]
lis non requirit indulgentiam in quantum [illegible]
[illegible] uxor [illegible] in alia
non fit [illegible] peccati mortalis sed [illegible] venia-
lis [illegible] indulgentiam [illegible] quia [illegible] est
peccatum mortalis. Volo autem hic auctor apostolus
assignat rationem sui dicti et primo eius quod dicit [illegible]
secundo eius quod dixerat secundum indul-
gentiam ibi Unusquisque. Circa primum [illegible]
quia [illegible] sapientes [illegible] quod [illegible] matri-
monio [illegible] virginitatem
[illegible] quod actus matrimonial-
is ab eo non exiget sed [illegible] de beata virgine
virginitatem [illegible] volebat apostolus ideo dicit
Volo autem omnes homines esse sicut meipsum [illegible]
[illegible] virginitate [illegible]
[illegible] decollatione [illegible]
virginitatis [illegible] de eius [illegible]

loquens de matrimonio et eius actu, quod habent voluntatem. Non sum locutus secundum imperium sed secundum indulgentiam. Videtur quod voluntas apostoli non fuit bona, quia si omnes homines eius fuissent continentes, ex hoc cessasset generatio, et sic non fuisset completus numerus electorum. Ad hoc dicunt aliqui quod si omnes sui temporis continerent, sufficerent ad complendum numerum electorum. Sed hoc dictum nullo habet stabilimento vel robore fundamenti. Aliter quod credo quod apostolus volebat hoc voluntate antecedente, sed non voluntate consequente, sicut etiam Thimothei 2 dicitur quod deus vult omnes homines salvos fieri, scilicet voluntate antecedente, non tamen omnes salvantur, quia hoc non vult voluntate consequente. De qua voluntas antecedens qua aliquis vult aliquid absolute et in generali, tamen melius sumitur quando quis vult aliquid consideratis circumstantiis propriis et particularibus. Primo modo vult mercator merces suas salvas, secundo modo vult eas [illegible] in periculo positus proprias proicit in mare. Et hoc modo consideratis meritis et demeritis hominum deus vult tantum aliquos salvari et aliquos damnari, licet omnes velit salvari secundum [illegible] ad ymaginem suam factos et beatitudinis capaces. Et eodem modo Paulus apostolus volebat omnes continentes esse, in quantum continentia magis bonum est quam matrimonium. Considerata tamen fragilitate hominum volebat aliquos matrimonio iungi. Unusquisque autem. Hic enim assignat rationem quare de matrimonio concesso dixit secundum indulgentiam, scilicet quia aliquis non est talis virtutis quod possit continere, et hoc est quod dicit: sed unusquisque habet proprium donum ex deo, aliquis quidem sic ut possit continere, et hoc est quod dicit sed unusquisque habet, alius non sic, id est quod possit castitatem maritalem custodire et in ea deo servire. Unde [illegible] de [illegible] parabola [illegible] peregre proficiscens quod vocavit servos et tradidit illis bona sua, et unicuique secundum propriam virtutem. Dico autem. Hic quod abstinere debeant magis declarat dicens: autem non nuptis id est virginibus et viduis bonum est illis si sic permanserint sicut ego, et continent. Quod si non continent, id est si donum continendi non acceperint, adeo inclinantur matrimonium contrahere, quando melius est enim nubere quam uri, id est quam concupiscentia superari. Concupiscentia enim quidam ignis est et ideo qui per ipsam impugnatur talis est, qui autem superatur per continentiam vincit. Et notandum quod apostolus hic utitur comparatione ab ustione, quia concupiscentia [illegible] malum est, nubere autem bonum, minus tamen quam continere, et ideo [illegible] melius est [illegible] id est magis eligibile

quam quod [illegible] bonum habeat [illegible] quam malum [illegible]. Hiis autem. Hic instruit eos qui matrimonio iuncti sunt de ipso non dissolvendo, et dividitur in duas partes, quia primo facit [illegible], secundo [illegible] dat generale documentum, ibi Unusquisque sicut. Adhuc in duas, quia primo agit de indissolubilitate matrimonii quando uterque coniugum est fidelis, secundo quando alter est infidelis, ibi Ceteris autem. Prima adhuc in duas, quia primo docet eos de indissolubilitate matrimonii, secundo quod sit agendum quando contingit [illegible] aliquo modo separari, ibi quod si discesserit. Circa primum dicit Hiis autem qui matrimonio iuncti sunt precipio non ego sed dominus, id est non proprio instinctu sed auctoritate domini, uxorem a viro non discedere, sed enim dominus est super matrimonium [illegible] fuit institutum ad legitime prolis procreationem [illegible] et [illegible] fornicatione de medio [illegible] magnum [illegible] apostolus quod non debeat vir et uxor per totam vitam [illegible] separabiliter coniugantur. Et ideo matrimonium sic differt [illegible] personas legitimas contractum [illegible] dimittens [illegible] dimissam [illegible] consuetudinem [illegible] apostolus quod non discedat uxorem a viro [illegible] praecepto excepta causa fornicationis quam causam excepit salvator. Et idem de discessu viri ab uxore, et hoc enim ad [illegible] tantum. Quod si discesserit. Hic quid [illegible] quod sit agendum quando aliqualiter separatur matrimonium, licet enim [illegible] matrimonii consummati sit indissolubile nisi per mortem alterius corporalem, tamen ex causa fornicationis probata potest dissolvi quantum ad thorum et cohabitationem, et dicit apostolus quod si discesserit uxor a viro propter causam dominum [illegible] manere innupta [illegible] precipit dominus autem viro suo reconciliari [illegible] enim poterat non discedere a viro [illegible] correctionis eius [illegible] discessit [illegible] reconciliari [illegible] si non potest continere quia non potest alteri nubere ipso vivente. Nam ceteris. Hic quid agitur de dissolutione et solutione matrimonii quando alter coniugum est infidelis, et dividitur in duas partes, quia primo agit de [illegible] ex parte infidelis, ibi quod si infidelis. Circa primum dicit: Nam ceteris qui sunt dispares cultu dico ego, non dominus, id est [illegible] consilio sed non ad huc divino precepto, si quis frater id est christianus uxorem habet infidelem, [illegible] quando vir conversus ad fidem et non uxor, et hec consentit habitare cum illo pacifice et sine

contumelia fidei christiane non dimittit illam
et idem subditur de uxore infideli viri infide-
lem habente non dicitur et si quando mulier est in hoc
casu sit ad patrem et subditur non talibus matrimoniis
fidelis cum infideli non dicitur separatus est enim
in quibus ad fidem nunc infidelis per mulie-
rem fidelem ipsum adhuc in diversitate hoc enim
contingebat in primitiva ecclesia si quando uxor
fidelis convertebat virum infidelem et contra per mi-
nisterium (Aliquando) hic ponitur ad idem sed non
expresse plus quam per conversionem parvus infidelis
non dico adducebatur ad fidem si autem fidelis
quamprimum discedebat plus cum infideli remanet
quia et plus infidelium in talibus prevalebat tamen quia
parum erant infideles et sub fidelibus consti-
tuti et hoc est quod dicit aliquando filii nati in infi-
delitate essent vel infideles remanent vel [illegible]
di. nunc autem mundi sunt id est conversi ad fidem non
descenderet autem quod consilium apostoli dicitur sit contra sa-
cra scriptura quod esdras fecit abici
uxores alienigenas cum filiis suis a filiis
israel fidelibus [illegible] sacros canones quia
[illegible] quando iudei [illegible] non poterant
[illegible] permanere que iam in christiana translata
ta est fidem [illegible] quod matrimonia
a illa que erant contra dei prohibitionem
que habetur deuteronomio [illegible] nulla erant quia
nullum matrimonium contra dei prohibitionem potest esse
ratum propter quod esdras fecit illa separari et bene ad
[illegible] quod in primitiva ecclesia passim conve-
bantur aliqui de iudeis et similiter de genti-
bus et illo tempore loquitur apostolus quia et erat spes
quod infidelis trahetur ad fidem per infidelem
per coniunctionem in matrimonio sibi iunctam precedente
non iudei fuerint obstinati non sic autem gen-
tiles et non fidelibus permittebat habitare
cum infideli de gentilibus non tamen cum iudeis non
[illegible] pari passu ambulant quia [illegible] reputantur
obstinati et sic non permittitur fidelis habi-
tare cum infideli de istis vel de illis et hoc
[illegible] de eius allegato (Iudei si infidelis)
hic autem agitur de [illegible] [illegible] infidelis
non dicitur quod si infidelis discessit in odium fidei
christiane discedat quod dicitur liberatus est fidelis ab
eius coniunctione Et potest alteri coniungi et subditur cum
dicitur non est enim servituti subiectus frater aut
soror in christiano vel christiana eiusdem ut teneatur
infideli aliquo modo sequi aut [illegible] in

iudicio vel alibi per eius perversitatem et subditur
ira tempore autem vocavit deus non in cleri-
gis et [illegible] Sed quod possit ad argumentum contra
sed quod tenetur hoc facere ne possit infidelem
lem per cohabitationem ad fidem converti in
hoc enim remanet sed [illegible] enim [illegible] mulier
si virum salvum facias quod dicitur non potest hoc
facere vel per divinam revelationem propter quod subditur
nisi [illegible] sed [illegible] deus vel credatur
revelatio [illegible] [illegible] [illegible] probabi-
liter videtur quod infidelis servitur fidelem sed
[illegible] eum desperatione et odio fidei christi-
ane (Et [illegible]) postquam apostolus egit de solu-
tione matrimonii ubi dixerat quod fidelis debet manere
cum infideli si potest absque contumelia christi hic querit
ex incidenti dicit generaliter [illegible] statu in statu
suo cum quibus vocatur ad fidem dicens et [illegible]
[illegible] sicut vocavit deus ita ambulet [illegible]
ad illa que non repugnant statui fidei et
sic in omnibus ecclesiis doceo quod dicitur non solum
vobis corinthiis sed et aliis hoc dixi quia doctrina
fidei debet esse [illegible] et [illegible] in hoc quod
quilibet sit contentus statu in quo vocatus est ad fi-
dem nisi [illegible] dei [illegible] et expli-
cat [illegible] in speciali dicens [illegible] ad
vocatus est non adducat [illegible] vel non [illegible]
[illegible] gentilium qui [illegible] fuit [illegible] in [illegible]
aliquis vocatus vel non [illegible] volens obs-
servare legalia que cessaverunt in morte christi
[illegible] non [illegible] ad [illegible] de quibus
fuit circumcisio cum subcedit baptisma in nova
lege ideo subditur circumcisio nichil est vel nichil
facit ad salutem sed observatio mandatorum dei etc.
[illegible] Unusquisque ad [illegible] in [illegible] sua mandata
sit enim [illegible] [illegible] [illegible] propter quod obligato
[illegible] manet Servus vocatus est ad fidem
non sit tibi cure vel non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
re [illegible] in illo potest ipse [illegible] [illegible] et si potes
liber fieri [illegible] gratia dei [illegible] tunc vel ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] utere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ipso in membris suis [illegible] christi [illegible]
[illegible] cum [illegible] Et [illegible] suum [illegible] dei [illegible]
vocat in [illegible] suis qui enim in domino vocatus est
[illegible] [illegible] [illegible] sit [illegible] qui enim [illegible] [illegible]
[illegible] in domino vocatus est vel vocatus est ad fi-
dem liber est domini vel liber potest deo [illegible] equa-
libus meriti apud deum [illegible] que vocat

exonere in libertate. Similiter qui liber vocatus
est servus est Christi. Sed et ille qui vocatus
est similis conditionis exsors. Unde dicit Ambrosius
apud deum bona servitus et bona libertas cum
laude appreciantur et quod utique sit equaliter
servus Christi ostendit cum eo dicit precio empti
estis scilicet sanguine Christi qui equaliter effusus
est pro utroque. Unde subiungit non servus efficitur cap-
tivus. Nolite fieri servi hominum id est dimit-
tentes servitutem dei pro servitute hominum. Unusquisque
enim prout sibi stat et eo quo vocatus est dicit unum-
libet persistat habendo servitutem. De virginibus
autem. Postquam apostolus egit de matrimonio hic
consequenter agit de fugientibus matrimonium pro meliori
bono. Et primo de fugientibus per continentiam virgi-
nalem, secundo de fugientibus per continentiam vidualem
ibi mulier alligata. Prima in duas quia primo agit
de virginibus, secundo de virginum custodibus ibi si
quis autem turpem. Prima in tres quia primo declarat
perfectionem que est in statu virginali, secundo ostendit possibile
periculum in statu coniugali ibi hec itaque, tertio
quid tales magis debeant operari ibi volo autem.
Prima adhuc in duas quia primo ostendit quid
sit perfectum, secundo quod licitum ibi alligatus es.
Dicit igitur apostolus de virginibus autem preceptum
domini non habeo scilicet quod precipit virginitatem tenere
necessarium ad salutem quia tunc aliquis esset reus
quod pauci possunt eam attingere. Unde dicit salvator
sunt enim eunuchi qui castraverunt se ipsos
propter regnum celorum qui potest capere capiat quod
dicit pauci capiunt. Ad hoc prudenter consilium au-
tem do tanquam de meliori bono et propter remunera-
tionis surplus eadem ... tamquam misericordiam consecutus a domino
ut sim fidelis non solum in ... sed et
tamen scilicet esse in apostolatum propter quod auctoritatem et scientiam
consulendi habeo propter quod subdit consilium do existimo
ergo hoc bonum esse scilicet simpliciter continere propter
instantem necessitatem id est ad evitandam occupationem
circa necessaria vite presentis que incumbit con-
iugatis circa provisionem uxoris et prolis propter quod hoc
retrahit a bono contemplationis et divine dilectionis.
Alligatus es. Hic ostendit quod sit licitum
scilicet matrimonium contrahere et in contracto manere ibi dicit
alligatus es uxori noli querere solutionem quia forsitan
eadem propter incontinentiam expedit eius delectationem
venereorum in actu coniugali inclinatus. Ad eam dicit
solutus es ab uxore noli querere uxorem

si potes continere quod est magis bonum id non est dimit-
tendum quia melius est nubere quam uri. Si autem acceperis uxorem
non peccasti quia hoc est licitum viro et mulieri et
si nupserit virgo etc. Tribulationem tamen carnis habe-
bunt huiusmodi scilicet in matrimonio iuncti quia imminet
eis anxietas mentis et labor corporis circa provisionem
sue domus et prolis quia aliquando contingit de familia sua
pati fraudem et aliis de corpore et sic anxietas
et mentis cum anxietas fit carnis tribulatio in car-
ne. Ego autem vobis parco quia non solum vobis on-
dam viam perfectionis que difficilis est in absti-
nentia virginitatis sed et matrimonii ad quod li-
cite et sine declinatione possitis. Hoc itaque dico ostendit
apostolus qualiter pro statu virginum potest haberi ali-
qua via coniugatis scilicet aliter abstinendo quam
fieri potest statu vario et ad supernam tendendo dicit
ergo. Hoc itaque dico fratres vos ad perfectionem invi-
tando tempus breve est scilicet vite humane propter quod quilibet
debet quantum potest ad perfectionem conari quod dum licet tempus
merendi. Ideo subdit reliquum est ut qui ha-
bent uxores tamquam non habentes sint quod fit dum
... ut reddant debitum non tamen exigant. Secundo
perfectus ut vera coniugia de quo consensu ...
continere propter magis bonum ... qui flent
in tristicia mala huius quod frequenter accidit in matrimonio
propter maiores casus contingentes circa coniugis prolem et
familiam tamquam non flentes patienter sustinen-
do et ex spe vite eterne retributionis consolationem ca-
piendo. Et qui gaudent id est gaudendi materiam habent
ex aliqua temporali prosperitate circa se prolem vel fa-
miliam contingente tamquam non gaudentes cogitan-
do quod non est multum gaudendum secundum quod vergit
in nocumentum. Et qui emunt tamquam non possidentes
cogitando quod non habemus hic manentem civita-
tem sed futuram inquirimus Hebr. xiii. Et qui
utuntur hoc mundo id est presentis vite bonis huius mundi
eo quod divites et corpore sani tamquam non utantur
aliquo de bonis presentibus quantum minus potest fieri sal-
va tamen decentia sacris et personis. Et quia hec
sunt difficilia ideo ad hoc inducit id est motiva
cum dicit preterit enim figura huius mundi quia est
in continua variabilitate propter quod per hoc innuitur quod
de bonis presentibus minime quia nihil est ibi stabile
vel hoc potest intelligi ad finem mundi quam mutabilitas
talis cum cessabit figura id est status huius mundi
quia tamen manebit civitas superna scilicet corpora celestia
et electa ideo non dicit preterit substantia huius mundi sed eius
figura. Volo autem hic ostendit quod circa

dicta sit magis eligendum quam est de se scilicet qui-
nea virginalis que aufert mundi sollicitudinem
et magis elevat ad cognitionem dei et eius di-
lectionem. Et hoc est quod dicitur Volo autem vos sine
sollicitudine esse loquendo de sollicitudine bona
spirituali et perducente. Qui enim autem sine uxore est
sollicitus est que domini sunt id est habet aptitudinem ut
sit sollicitus de bonis spiritualibus et eternis. Qui enim
autem cum uxore est sollicitus est que sunt mundi ad
providendum necessaria sibi familie et uxori
quomodo placeat uxori non solum per dictam sollicitu-
dinem sed et per redditionem debiti et divisus est
partim serviens mundo et partim deo quamvis utrique bene
iungat in matrimonio. Et mulier innupta et virgo
est ex parte mulieris sicut ex parte viri et patet
ex dictis littera. Porro hoc ad utilitatem vestram
dico audiendo vobis id quod est melius et magis
eligibile potentibus continere. Non ut laqueum vobis
iniciam quia non dico hoc tamquam necessarium ad salutem
hoc enim esset illaqueare in peccatis qui non possunt bene
continere sed ad id quod honestum est continentia enim est
honestissima. Et quod facultatem prebeat sine impedimento
dominum obsecrandi id est facere serviendi quod facultatem
prebet continentia auferens impedimenta deo libere servi-
endi que frequenter contingunt ex coniunctione matrimonii
propter sollicitudinem annexam temporalium ut patet
per predicta. Si quis autem turpem. Hic consequenter agit apostolus
de virginum custodibus qui in primitiva ecclesia
erant patres carnales et patres spirituales scilicet episcopi
quibus apparentibus tradebantur alii virgines cus-
todiende. Id est si custos virginis postquam pervenit
ad etatem adultam videat per signa quod habilia
ipsam voluntariam de virginitate servanda debet
eam sic custodire. Si vero aut nuptui tradere et
hoc est quod dicitur si quis autem turpem id est male glorio-
sum se videri existimaverit super virgine sua id est
super virgine que est in sua custodia et quod
sit superadulta id est iam pervenit ad etatem
nubilem et ita oportet fieri quia eius temporis et eta-
tis non potest impediri. Sed autem custos talis virginis
male gloriosus videri dicitur vos de virgine cum
duplici cum nuptiis tradat. Vos ab apostolo dicitur quia ti-
met de lapsu virginis cum verecundia in cus-
tode et [illegible] quod ideo subditur quod vult virgo cus-
todita faciat contrahendo matrimonium quia in hoc
non peccat nec eius custos peccat. Nam qui sta-
tuit firmus de custodia virginis non habens
necessitatem tradendi eam nuptui tamquam non videt
eam ad hoc [illegible] ut tamen per eius [illegible]
necessitatem potestatem autem habens sue voluntatis
ad servandam custodiam virginis et hoc iudica-
vit in corde suo servare virginem suam absque
coniugio bene facit servando eam in statu perfecti-
onis. Ad concludit igitur et patet littera ex dictis. Mulier
hic ultimo agit de viduis dicens mulier alli-
gata est legi id est vinculo coniugali quanto
tempore vir eius vivit verba textus quod si dor-
mierit vir eius per mortem tollentem liberata
est a lege id est a tali vinculo cui vult nubat tan-
tum in domino id est dummodo vir sit fidelis quia non potest contrahe-
re cum infideli. Beatior autem erit si sic perma-
neat secundum meum consilium in continentia vidua-
li quia sic manendo liberius potest servire domino
quam si nuptie sint sequitur in continentia. Puto
autem quod et ego spiritum dei habeam. Hoc autem ad-
dit ad ostendendum quod eius consilio sit tenendum
nec dicit puto dubitative quia certus erat per re-
velationem spiritum dei se habere sed dicit hoc ad
tollendum aliquorum iactantiam ne se assere-
rent presumptuose spiritum dei se habere quia nescit
homo utrum amore vel odio dignus sit ecclesi-
astes ix capitulo. C. viii.

De hiis autem. Postquam apostolus corinthios
instruxit de matrimonio hic consequenter
instruit de eucharistie sacramento et dividitur
in duas partes quia primo excludit abusum
eius quod est participatio mense ydolorum. Secundo acce-
dit ad propositum ostendendo ea xi capitulo
quia primo excludit participationis occasionem
secundo ipsam participationem capitulo x. quia primo excludit
dictam occasionem. Secundo inducit ad oppositam
perfectionem capitulo ix. Circa primum sciendum quod inter
corinthios erant aliqui scientia cognoscen-
tes quod carnes ymolatas ydolis coram alio-
rum comedebant in scandalum infirmorum
et sic contra scientiam erat aliis ordo caritatis
quod sic perdidit apostolus quia primo declarat scientiam
non valere nisi sit ordinata secundum caritatem.
Secundo de ydolatris ostendit veritatem ibi De esu.
Tertio arguit scandalizantium temeritatem ibi
Sed non in omnibus. Dicit ergo De hiis autem que sacrifi-
cantur ydolis scilicet utrum [illegible] aut con-
tra conscientiam. Quia omnes scientiam habemus
quia est donum dei tractare omnia et quod omnis creatura
eius bona est. Sciendum tamen quod apostolus hic

12

de sacrificiis ydolorum

loquitur de corinthiis intelligentibus et non de simplicibus ut patebit magis ex sequentibus et quamvis illos scientes aliqui habebant scientiam caritate ordinatam, aliqui non non, ideo subdit scientia inflat, id est scientia sine caritate ordinata est, caritas edificat una. Si quis autem existimat se scire aliquid eum presumentes de sua scientia plus credit scire quam sciat in veritate, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire, scilicet de se sentire humiliter, et scientiam suam caritati et talis scientia approbatur a deo, [illegible] deo sequitur. Si quis autem diligit deum in eius vera dilectione includitur proximi dilectio, hic cognitus est ab eo cognitione approbationis. De escis autem hic que sunt in veritate de sacrificiis ydolorum que dicuntur ydolatrica. De escis autem que ydolis immolantur scimus nos magis intelligentes quia nichil est ydolum in mundo, materia autem ydoli est aliqua res ut puta aurum argentum lapis vel lignum, sed representatio ydoli est quod sit representativum dei, representat autem sicut deum, et sic ydolum nichil est quia sicut et non eius quamvis [illegible] et eius quod autem nichil est nullum in mundo, aut consecratum per datum rei immolatis quod nullus deus nisi unus quia natura divina non est multiplicabilis. Nam et si sunt qui dicantur dii etc. quod de hoc sciatur ex decepcione hominum, nomen dicitur aliis a deo sine attributum, nobis tamen in veritate fidei christianis unus deus pater omnium per creationem de quo subditur ex quo omnia sunt in effectu et nos in illo, non solum sicut esse naturale quod communicatur ab illo sed etiam esse gratie, quod spirituale non [illegible] vobis et in illorum unus dominus Ihesus Christus, scilicet trinitatem per que non natur qui dominum non est ab eterno et tunc ante tempus per quod omnia producta sunt et subsistunt sicut eius divinitatem qui per verbum divinum quod est filius omnia facta sunt et ipso nos scimus omnia verba vivens sunt et nos per ipsum sumus spiritualiter recreati in esse gratie. Sed non hic quod arguit temeritatem illorum qui de sua scientia presumentes comedebant in differenter ydolatria quod videntes fideles simplices post [illegible] quasi de gentilibus erant comedere ad modum gentilium scilicet in veneracione ydoli in eorum et ducebant ad sic comedendum et sic peccabant quamvis vinceres ad ritum gentilium et per quod illi qui sua scientia abutentes sumentes ad hoc inducebant. Et hoc est quod dicitur sed non in omnibus scilicet fidelibus est scientia cognoscendi quod ydo-

lum nichil est et quod nullum in mundo aut consecratum dat carnibus ymolatis et de istis simplicibus subditur. Quidam autem cum scientia ydoli id est credentes quod ydolum habeat aliquid numinis usque nunc quasi ydolatricum manducant id est quod habeat aliquid consecracionis ab ydolo et in reverentia ydoli et conscientia eorum cum sit infirma id est erronea polluitur per peccatum. Esca autem nos non commendat deo id est non facit nos maioris meriti quam est de se vel demeriti, ideo subditur neque enim si non manducaverimus deficiemus, est id est abstinentia a cibo ymolato ydolis vel eius comestio non facit nos deficere a gratia vel proficere in ea sed in tenere et modum faciunt nos deficere a gratia sicut cum aliquis comedit in veneratione venerandi ydolum prout faciebant simplices predicti vel non in districto prout faciebant scientes presumpti qui faciunt a gratia deficere. Et hoc est quod subditur. Videte autem id est diligenter attendite vos scientes ne forte hec licentia vestra id est scientia qua cognoscitis ydolatria esse licita ad manducandum quod est ex natura rei offendiculum fiat infirmis id est faciet offendere infirmos vel ignorantes sub modum per quod faciebat eos offendere. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam predictam de ydolatriis in ydolio recumbentem id est comedentem in loco ubi comeduntur carnes ydolis ymolate nonne conscientia eius cum sit infirma id est ad cadendum prona edificabitur ad manducandum ydolatrica id est ad manducandum venerationem ydoli [illegible] quod sic per [illegible] sanctitatem hic non comedere et perire in firma quodammodo ydolatrando in [illegible] tua scientia frater id est occasione tue scientie propter quem Christus mortuus est quod eius salus non esset sic attendenda. Sic autem peccantes est id est talem peccatum non solum est in fratrem sed etiam in deum Christum quod includit apostolus quam Christi si esca scandalizat fratrem meum abstinentia ad evitandum scandalum infirmorum est etiam meritoria et necessaria ad salutem salte quo usque doceatur quod talis comestio non est illicita.

ix c

Non sum liber. Postquam apostolus reprehendit aliquorum indiscretionem hic autem inducit eos ad perfectionem scilicet a licitis abstineant ne infirmos scandalizet et etiam ne sibi et aliis magis [illegible] proficiat per [illegible] exemplo ipso per hic inducit sunt ex [illegible] ibi nescitis quod hii qui in stadio currunt quod apostolus se ponit aliis exemplum hic quod licet habe-

ret potestatem accipiendi sumptus ab illis [illegible] per

predicabat tamen destruebat [dictum] quaerens ex
propriis laboribus ut magis proficeret in praedicatione propter
eum apparebat quod non quaerebat temporale lucrum sed salutem
animarum propter hoc etiam praecludebat occasionem pseudo apostolis
qui praedicabant causa temporalis lucri sicut supra praedi-
ctum est. Secundo declarat propriam auctoritatem per rationem
ibi si nos vobis 2o cap. ibi nescitis quod hii
qui in sacrario operantur probat triplici auctoritate officii apostoli
et usus publici et auctoritate veteris testamenti. Secunda ibi quis
militat 3a ibi numquid secundum hominem. Circa primum sciendum quod
aliqui malignantes dicebant Paulum non esse
apostolum eo quod non fuit conversatus cum domino Ihesu sicut alii
apostoli. Ideo primo declarat se esse apostolum. Secundo declarat
et probat in textu ibi opus meum. Circa primum dicit non sum
liber id est habens liberam potestatem accipiendi sumptus
pro publicatione evangelii quasi dicat immo habeo ratione
officii de quo dicit non sum apostolus quasi dicat immo ideo
missus ad praedicandum Actuum 13 segre-
gate michi Barnabam et Paulum. Dicit nonne Christum
Ihesum dominum nostrum vidi immo in via cum appropinquaret
Damasco ut dicitur Actuum 9. Licet non sic perspexerit
tamen ipsum sicut audivit eum loquentem quod non
omnia [illegible] vidit etiam in raptu quo fuit ex-
cellentior visio quam aliorum apostolorum quia vidit ipsum
in gloria ad dexteram patris sedentem sicut dicit
Augustinus quod vidit divinam essentiam. ii. cor.
12 dicit se raptum fuisse usque ad tertium celum.
probat esse verum apostolatum suum per effectum dicens nonne
opus meum id est effectus mei apostolatus vos estis in domino
id est deo principaliter agente quasi dicat immo cum habuistis
in via fidei. Ideo subditur si aliis non sum apostolus
etc. quasi dicat et si hoc vellent alii negare vos
tamen non potestis. Nam signaculum apostolatus mei
etc. id est forma doctrine Christi per me in vobis est
impressa sicut per alios apostolos impressa est illis quibus
praedicaverunt. Mea defensio id est apostolatus mei proba-
tio ad eos qui de me interrogant tamquam dubi-
tantes de apostolatu meo haec est scilicet vestra conversio
ad fidem per me. Deinde declarato officio sui aposto-
latus hic [illegible] se habere potestatem accipiendi sump-
tus ex consuetudine aliorum apostolorum. Dicit numquid non ha-
bemus potestatem manducandi et bibendi id est vivere
di de bonis vestris quasi dicat immo sicut alii apostoli
de bonis illorum quibus illi praedicaverunt. Numquid
non habemus potestatem sororem mulierem id est mulierem
devotam et fidelem circumducendi ad ministrandum
nobis necessaria victus quasi dicat immo aliquae enim

mulieres devote leguntur fuisse secute Christum
praedicantem de suis facultatibus ei ministrantes
Luc. 8 et hic [illegible] et sic etiam factum est apud
apostolos post ascensionem Christi. Ideo subditur sicut et ce-
teri apostoli et fratres domini id est eius cognati scilicet Jacobus
et Judas et ceteri et Cephas id est Petrus sic nominatus
apud Joh. primo. Aut solus ego et Barnabas
etc. quasi dicat nulla ratio est quare conveniat potestas
magis quam alii apostoli. Quis militat hic ostendit
propositum auctoritate usus publici et primo dicit quis
militat suis stipendiis umquam quasi dicat nullus
immo milites stipendia sumunt a populo pro quo
defenduntur. Sic ostendit de agricolis et gregum pas-
toribus. Apostoli enim fuerunt milites contra hereticos
et persequentes et in vinea domini cultores et gregis
domini pastores propter quod a populo sumptus accipe-
bant. Numquid hic ostendit autem propositum auctoritate legis
divine dicit numquid secundum hominem id est ex auctoritate conse-
tudinis humane haec dico scilicet quod praedicatores
sumptus habere debeant a populo quasi dicat immo hoc
auctoritate legis divine. Scriptum est enim Deut. 25
non alligabis os bovi trituranti id est praedicatori
laboranti in area domini et quod sic debeat principaliter intel-
ligi dicit numquid est cura deo de bobus. Circa quod
sciendum quod licet divina providentia generaliter se exte-
ndat ad omnia quantumcumque minima tamen intellectuali
nature specialius providetur providentie divine in quantum ha-
bet dominium sui actus et capax est beatitudinis
supernaturalis et sic non est cura deo de bobus
irrationabilibus quia non sunt talis finis capaces.
Lex autem divina directiva est in beatitudinem
supernaturalem propter quod data veteris testamenti ad hoc in-
tendebat in mente quantum ad illa que directe lo-
cuntur de futura beatitudine vel mente in quantum cae-
remonia veteris testamenti significabant nova quia in eo
sequenti omnia in figura contingebant illis et hoc
modo praeceptum de ore bovis triturantis non alli-
gando fuit figura de victu praedicatoris non neganda
do. Ideo subditur an propter nos utique dicit etc.
quasi dicat quia figura est propter ipsum figuratum sed cum licet
ad tabernacula pendens est propter bovem in tellure
[illegible] quoniam debet in spe id est in spiritu accipiendi sumptus
non tamen dicit propter hoc quia praemium praedicatoris
non est sumptus temporalis sed fructus eterne beatitudinis.
Praedicator autem hic arat aut hic praedicator ani-
mi in quo aperit corda hominum ad fidem suscipi-
endam sicut arans terram aperit ad semen accipiendum

et similiter cenavi in quo sua predicatione se vgauit
boni a malis sed grana a palleis Si nos vobis hic
qnt' aplus probat conposito roe triplici prima
e' ronale est enim quod qui tribuit bona maiora
recipiat spiritualia ad ministrent' minora
i' corporalia si aut' est in composita et et hoc est quod
dicit Si nos vobis spiritualia seminauimus et acci
pit si quia magnum est si vestra car=
nalia metamus i' bona ad sustentationem cor=
poris necessaria q. d. primo non est modicum
respectu boni quod nos ministrauimus Si alii hic
ponit ad hoc secunda ro quia pseudo apli acci=
piebant sumptus et multo magis vos accipere po=
terant ideo dicit Si alii i' pseudo apli po=
testatis vestre i' honoris temporalium in potestate
vestra existentis participes sunt unde viuendo quare
non nos potius q. d. primo potiorem rationem
habemus Sed non usi sumus hac potestate vo=
bis super positis sed quod possit ab dici ideo
aplus sumptus non accipit quod non in dignit'
hoc monstrans ideo dicens Sed omnia sustinemus
s. penuriam et laborem ad victum acquirendum
ne que offendiculum i' impedimentum demus euo
xpi i' predicationem eius quia hoc enim precludebat
via predicandi falsis aplis predica=
tibus ea lucri temporalis quorum predicatione i pre=
diuinuto veritatis euangelice quam administrabat
sacramentis similiter tollebat' in impedimento
ex parte corinthiorum qui forte cauti aut falsi=
te multi propter quod minus libenter recepissent
predicationem apli si sumptus ab eis accepisset
¶ Nescitis hic ponit' tertia ro habita enim hec
ro utilis ne inde quis miraretur contra quod la=
borabat ideo dicit Nescitis q. dicat primo quod
hoc est notorium quoniam qui in sacris i' in templo
operantur s. sacerdotes et ministri qui de sacrario sunt
edunt i' habent inde victum hoc enim erat tunc
apud iudeos et gentiles ita et dns ordinauit
et ut patet matthei x ubi predicatoribus dicit Dignus
est operarius cibo suo Ego autem non scripsi hic quasi aplus
remouet dubium posset enim aliquis credere quod pre=
dicta dixisset aplus eo quod vellet accipere sumptus
ideo hoc remouet et diuiditur in duas partes quia prima
ostendit se nolle uti hac potestate sicut magis fuit
aliis sunt ubi non tamen liber Dicta sum dicit
non scripsi autem hec de potestate accipiendi sumptus
ut ita fiant in me i' ut accipiam et subdit

bonum bonum est enim michi magis mori
i' inia mala est hic mi quod enim mallem
mori habet rationem eligibilis et boni
qua ut gloriam meam i' mercedem quam
ex spectato de predicatione eius sine sumptibus
nullus predicans quis euacuet q. d. hoc est
in malo magis [illegible] et si euangelizauero
eum predicando sumptus accipiendo non est
michi gloria i' non superbio sed tamen in plus prop=
ter michi in meritum ideo subdit necessitas
michi incumbit ex precepto dei ve enim michi
est si non euangelizauero ex abiunctione pre=
cepti Si enim volens hic ago mercedem ha=
beo in qua in deo obedio si aut' inuitus sic
balaam qui benedicebat populo israel inuitus quod
dispensatio michi credita est i' aliis profuturo
non michi sic et prophetie balaam profuerunt
aliis sed non sibi Que ergo merces mea est
ex bono super erogationis in predicatione
audiunt ut euangelium predicans sumptus non acci=
piendo sine sumptu ponam euangelium quia hoc presi=
dens [illegible] falsis aplis et condescendens [illegible]
et infirmis ut predictum est ideo subdit ut non
abutar potestate mea [illegible] falsis
aplis et precludendo corinthiis si sumptus acci=
perem quod et falsi apli audacius sumptus acciperent
et [illegible] predicarent in ministerio [illegible]
quod est abuti predicatione euangelica et sic
quod dixit aplus ut non abutar et i' non ut
dem occasionem aliis abutendi accipere enim sump=
tus erat licitum sibi ut patet per predicta sed ab
stinere erat super erogationis Nam cum liber. Hic
qnt' ostendit se omnibus velle [illegible]
[illegible] ut omnes possit lucrari
ad plenum d' nam cum liber essem ex omnibus
i' nullius hominis nisi obligatus omnium
me seruum feci omnibus gratis predicando
et eorum infirmitatibus condescendendo et factus sum
iudeis iudeus legalia obseruando ut patet
thimotheum circumcidendo actuum xvi et in tem=
plo cum aliis iudeis se purificando actuum xxi
¶ Circa obseruationem uero legalium distinguitur
quia [illegible] tempus ante legis datum usque
ad mortem xpi et in illa obseruatio erat
[illegible] sub precepto iudeis quibus lex fuit
data [illegible] est ante euangelium publicatum et [illegible]

et exierunt illa obseruancia sunt mortifera quia declarata est eorum cessatio. Quantum uero ad tempus fuit in (medio) inter medium a passione christi usque ad publicationem ewangelii et illo tempore poterant cerimonialia obseruare conuersi de iudaismo ita tamen quod non ponerent ibi fidem credentes quod sine tali obseruancia fides christi non sufficeret ad salutem et hoc modo paulus qui de iudaismo erat conuersus illo tempore legalia legis obseruasse. Hijs qui sub lege sunt id est samaritanis et saduceis qui quinque libros moysi tantum recipiebant qui ipse dicitur lex apud hebreos quasi sub lege esse condescendendo eis quantum poteram tamen in licitis. Hijs qui sine lege erant id est gentilibus qui legem scriptam non habebant tanquam sine lege essem condescendendo eis quantum ad honesta licet uidebantur iudeis legem tenentibus tamen sine lege dei non eram tenebar enim lege moysi quantum ad moralia que manent in lege noua in qua erat paulus adeo subditus quia in lege eram christi et ideo sum tamen (terrenis) abstinendo a cibis licitis ad uitandum scandalum infirmorum uerumptamen ex superdictis et ut omnibus scilicet in laudat subdit omnibus omnia factus sum id est omnibus compassio licite condescendendo et tamen ad hunc modum dicens omnia facio propter ewangelium ut euadant sine impedimento et particeps eius efficiar id est promissionum eius scilicet gracie in presenti et glorie in futuro promittuntur in ewangelio. Particeps eius id est meritorum accipiendum ewangelium per meam predicationem. Nescitis (pr. quod) apostolus inducit corinthios ad perseueranciam ipsius exemplo hic quod idem facit exemplo currencium in stadio et agonizancium in certamine quia omnia sunt corpus et agonis in pedibus scilicet curre debeant et omnia commoda libere (contempnunt) nam ut patribus est quedam agonizacio contra inimicos temptacionum et quedam cursus ad beatitudinem brauium dicit igitur nescitis quod de primo que hic est notandum quod una accipit brauium quia de ista et primi de multis accipiunt brauium eterne felicitatis qui fideles et perseuerantes sunt per opera caritatis quibus multi sunt non currunt primi tantum propter quod concludit sic currite fideles et perseuerantes ut comprehendatis brauium eterne vite. Quod autem ponit exemplo de agonizantibus quia omnis autem qui in agone contendit ut habeat victoriam ab omnibus se abstinet que in pedimentum ipsam. Illi quidem ut corruptibilem et cetera quia dicit sic faciunt hic propter coronam corruptibilem multo magis debemus hoc facere propter eternam abstinendo ab omnibus impedimentis nostre salutis et exercendo nos in omnibus in predicamentis nostre salutis promotiuis. Ideo concludit de se ipso ego igitur sic curro per uiam caritatis non quasi in incertum quia certus erat de sua beatitudine futura per diuinam reuelacionem. Sed eciam reposita est michi corona iusticie et cetera. Sic pugno contra temptaciones non quasi aerem uerberans id est non in uanum sed ille qui aerem percutit per hoste. Sed castigo corpus meum (reprimendo) carnis stimulos et in seruitutem redigo scilicet racionis cui uires sensitiue debent obedire ne forte cum alijs predicauerim eos inducendo ad opera perfectionis ipse reprobus efficiar per incautelam meam contra temptationes licet enim sciret se de numero electorum esse ut predictum est tamen non debebat quantum ad alia de contingentibus ad salutem quia sed scilicet predestinacione cadit talem esse saluandum ita et cadunt media per que consecuntur et scilicet ut per opera talium homines eterni quia dicitur satagite ut per bona opera certam uocacionem uestram et electionem faciatis.

Nolo enim uos ignorare. Postquam apostolus ostendit cum perfectionem in se exemplo data ab alijs racione hic quia excludit ipsam participacionem et dicit in de partes in primo declarat punicionem participancium et consequenter concludit conclusionem ibi propter quod. Circa primum sciendum quod in exitu de egipto deus multa beneficia contulit populo israel ut patet in exodo libro numeri et tamen multi tot beneficiorum ingrati declinauerunt ad participacionem mense ydolorum ut patet exodo. Sederunt populus manducare et bibere et surrexerunt ludere propter que et alia peccata fuerunt grauiter puniti sic (corporaliter) tradit apostolus quod primo dat beneficia et tunc subicit punicionem ingratorum. Circa primum ubi scilicet non in pluribus eorum ex dicit cautelas nos reddit. Ibi hec autem fratres sunt dicit nolo enim uos ignorare fratres primo diligenter attendere quod patres nostri de egipto exeuntes omnes tam boni quam mali sub nube fuerunt eos protegente contra estum per diem et per nocte omnes mare transierunt exeuntes et omnes in moyse id est in ductu moysi baptizati sunt in nube et in mari figuraliter tamen quia transitus ille maris et protectio nubis figura fuerunt

sacri baptismalis. Et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, scilicet manna, Exo. xvi, quod dicitur esca spiritualis quia non naturae sed divina potentia fuit data, et quia fuit figura sacri eucharistiae, quae spiritualis est. Et omnes eundem potum spiritualem biberunt, scilicet aquam de petra eductam virtute divina, Exo. xvii, quae dicitur potus spiritualis eo modo. Bibebant autem de spirituali, id est potu dato spirituali virtute, consequente eos petra, id est petra eos descendentibus assistente in- me virtute divina, licet praesente dicitur etiam spiritualis quia figurabat aquam gratiae per Christum dandam; ideo subditur: Petra autem erat Christus, scilicet figurative. Sed non in pluribus. Hic consequenter ostendit propter eorum ingratitudinem beneficia ista collata fuerunt omnibus communiter non tamen in justificationis gratia, quod declarat per effusionem... tes, nam prostrati sunt in deserto, scilicet multi eorum horribili morte in signum irae divinae, ut patet de exploratoribus Num. xiv et de Chore et sibi adhaerentibus Num. xvi. Haec autem in figura facta sunt nostri, scilicet quod similiter et gravius puniemur si de beneficiis Dei in lege nova collatis ingrati fuerimus ad peccata redeuntes; ideo subditur: ut non simus concupiscentes malorum etc. Et post: Neque idolatrae efficiamini... sicut quidam ex ipsis, quod declaratur... Exo. xxxii: Sedit populus manducare et bibere in veneratione vituli fabricati, et surrexerunt ludere, id est idolatrare, quia in venerationem idoli tripudiabant in choro. Neque fornicemur sicut quidam ex ipsis cum mulieribus madianitibus, ut habetur Num. xxv, et ceciderunt una die viginti tria milia. Licet est quod dicitur Num. xxv: ceciderunt viginti quattuor milia, quia mortui sunt in illud tempus... Et ideo quod unum est de maiori et aliud est de minori. Neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. Christum tentaverunt Deum tentaverunt in eius divinitate, quae sic fuit tunc tentata, et est sicut ... ut dicit Apostolus Hebr. xiii: Christus heri et hodie, id est veteris et novi testamenti tempore, et in saecula, id est in aeternitate, et a serpentibus perierunt, Num. xxi. Neque murmuraveritis sicut quidam eorum murmuraverunt, sed non per ... et perierunt ab exterminatore, id est ab angelo eos puniente, sicut ... Haec autem omnia in figura contingebant illis, id est ad significandum quod similia ... fiet nobis si fuerimus similes eis; ideo subditur: Scripta autem sunt ad correptionem nostram, dicitur in ... quod pulchre se castigat qui ab alio se emendat, in quos fines saeculorum de-

venerunt. Hoc dicit propter expositionem doctorum, ut hii quos intendit ad homines novi testamenti, qui post dicuntur esse fines mundi, quia non succedat alia lex legi novae, et sic dicitur 1 Jo. ii: Filioli, novissima hora est. Sed alia est expositio: Scripta sunt autem ad correptionem nostram in quos fines saeculorum devenerunt, id est in nos qui sumus in ultima aetate saeculi, secundum quod in expositionibus praedictis debemus corrigi. Alia est expositio, scilicet quod hii quos intendit ad ... novi testamenti et ... secundum hoc fines, et sic est sensus: Scripta sunt autem ad correptionem nostram, scilicet antiquorum patrum, in quos fines saeculorum devenerunt, ut attendamus qualiter per diversa tempora peccatores ... puniti sunt. Itaque qui se existimat stare. Hic consequenter ex praedictis cautelam nobis reddit, dicens quod quis existimat stare in Deo per bona opera et bene se existimat quod incipit ... est ... ne cadat ad impulsum tentationis, et quia defectum humanae fragilitatis subditur: Tentatio vos non apprehendat nisi humana, id est ... Tentatio enim non est malum, sed est virtutis exercitium, sed tentationi succumbere ... Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, scilicet tentatione quae per vim totaliter abstrahit hominem a vita; sed de peccato veniali, ... autem de peccato tentationis ad peccatum mortale ducentis ... ex adiutorio Dei ... dicens: Fidelis autem Deus in promissis et ... non patietur vos tentari ultra id quod potestis, quia promisit adiutorium in tentationibus potentibus si fideliter ... recurrimus ad ipsum. Ideo subditur: Sed faciet etiam cum tentatione proventum, non totaliter ad interitum, ut ipsa tentatio nobis proveniat ad augmentum meriti per eius superationem; ideo subditur: ut possitis sustinere in tentationibus. Propter quod, carissimi mihi. Hic consequenter ex dictis concludit quod ... idolorum est fugienda, et dicit ... fugite ab idolorum cultura ... ibi omnia ... non ... est facere.

est bonum dicit ergo est fugienda bonum cuius propo-
sito contrarium. Fugite ab ydolorum cultura
non solum vitando ydolatrie actum sed etiam eius
occasiones. Ut prudentibus. Hic ostendit post dic-
tionis virtute quibus ipsos quod per participationem mense
ydolorum ab ea separantur. Et circa hoc tria
quia per hoc penitus monet ibi ad cautelam. Secunda
primo captat benivolentiam audientium ut eius
dicta melius capiantur dicens Ut prudentibus
loquor et quia tales sunt de dictis iudicare
possunt vos ipsi iudicate quod dico. Secundo adhi-
bet eos quae sunt. Calix hic autem ostendit
per quam tamen calicem benedictionis tamen quia per dei bene-
dictionem conficitur tamen quia participantes par-
ticipes eius devote benedictionem dei per augmen-
tum gratie consequuntur. Cui benedicimus nos sacer-
dotes quia licet non conficiunt ista fiat sola divi-
na virtute tamen sacerdotes proferunt confectio-
nis verba tamen non in propria persona sed in persona
Christi est quia in hoc sunt eius ministri. Nonne
participatio benedicte sanguinis non ne quando
ipsum sumimus est quod dicit. Quoniam quia sicut
quod cibo sanatur est quoddam spirituale nutri-
mentum et non sic sicut dicit Augustinus ponit et tibi quod
utroque requiritur ad totum nutrimenti perfecti
scilicet nutrimentum tale quam ad hoc quod cor-
pus nutrimentum vitale et nutrimentum sed hic nu-
trimentum spirituale quod et sic nutrimentum verum
augetur et. Panis sanctus sacre cibus sed gratia-
rum non me mutabis in te sed tu muta-
bis in me quia bonum sacramenti propter
te ... et non propter ...
talibus est gratia sanguinis panis eadem
subditur de corpore et panis quia fragmentis
... fidelibus licet eum non remane-
ant ibi sed panis species eius ...
tes. Nonne participatio corporis Domini est quasi
diceret sic non solum subditur quoniam unus pa-
nis et unum corpus multi sumus ... per
hoc eius quod ... et corporis ... hoc ...
... panis ... et unum cor-
pus ... hic autem declarat quod idem
est per ... de veteri testamento ... quod
sacerdotes de hostiis oblatis in altari in-
mensis ducebant participes altaris et
hoc est quod dicitur Videte Israel secundum carnem in
sua observantia veteris legis quia Hebrei ...
... dicitur non ne qui edunt

hostias participes sunt altaris quasi dicit sic ex hoc
arguitur ... quod participes eorum et ...
... participes ... non possumus. Quid
ergo. Hic autem ostendit quod participationem mense y-
dolorum efficiuntur homines participes demoniorum
et propter hoc adeo separantur. Quid ergo quod agit
dico quia ydolis ymmolatum sit aliquid aut quod ob-
latum ydolis ex hoc contrahat aliquam sancti-
tatem vel immunditiam ita quod ydolum ipsum
aliquid quasi dicit non dico hoc sed magis contrarium
ut patet ex supradictis eodem sermone. Sed quae ymmo-
lant gentiles etc. Quod dico quod ymmolata
ydolis a gentibus ymmolantur demonibus tamen
quia demones ad hoc inducebant tamen quia
in ydolis mensa dabant et non sunt nisi quia
tamen errore gentiles estimabant ydola
colentes quod ydolum vel est ut dictum
est supra eodem sermone licet mea ydoli sit
res aliqua et etiam demonum. Nolo autem
vos fieri socios demoniorum ydolis ymmo-
lando vel venerationem et venerationem ydo-
lis concedendo vel etiam concedendo et diffa-
mare fratres fideles scandalizando ut
supra dictum est eodem sermone vel etiam gentiles per
talem communionem in errore suo confirman-
do ut postea magis exprimitur. Non potestis
calicem Domini bibere scilicet digne quod sumit nos
ipso et calicem demoniorum aliquo modo
motum in quibus est mortale peccatum separa-
mus nos ipso adeo subditur ideo non
potestis mense Domini participes esse per augmen-
tum gratie quod est effectus sacramenti eucharistie
et mense demoniorum per eius participationem
in tali peccatum quia corruptivum ad
cautelam dicit Aut provocamus eum ad iram
per talem participationem quasi dicit quia separamur
ab eo et quoniam eius adversario scilicet dyabo-
lo et quia ira est appetitus vindicte non in
verum per hoc penitus adeo in secundam etc.
Sed dicitur post eam cautelam hic autem con-
cludit dicens Numquid fortiores illo sumus
quasi dicit non quia virtutis est infinite et sic non
possumus ei resistere. Omnia hic autem ostendit
quod ymmolatio ydolis sit vitanda et di-
viditur in duas partes quia primo facit hoc quod
dictum est et quasdam questiones in ducit

ubi sunt ego ipse adhuc in duas quia primo ostendit
qualiter sit recedendum coram infidelibus
secundo coram gentilibus ibi si quis vocat sed patet
ex predictis tertio dicit Comedere ydolatria non
est illicitum de natura rei tamen illicitum est comede-
re cum scandalo infirmorum et hoc est quod dicit apostolus
omnia michi licent ydolatrium comedere est in-
licitum dicit sed non omnia expediunt michi ad
salutem scilicet infirmorum et proximi ut potest si mandu-
carem ydolatica infirmis scientibus scandalizo quia hoc
excludit [illegible] fratris salutis quod est contra caritatem
proximi Omnia michi licent id est cibaria in lege
prohibita sunt michi licita sed non omnia edifi-
cant ad salutem scilicet infirmorum qui dedificarent alii in pe-
nitentia cum certa questione de iudaysmo et adhuc
in fini scandalizabantur de tali comestione propter
quod in corpore prima caute salute ad opera abstinentes
a talibus ideo subdit Nemo quod suum est querat
id est quod sibi placitum est in talibus sed quod alterius ab-
stinendo ad evitandum scandalum proximi et quia ostendit
tendo qualiter ydolaticum comedere sit dicit Omne
quod est in macello venit id est venditur comme-
dentibus manducare tanquam licitum esse. Deceptum
quia preceptor fidei illicitum propter scandalum infirmorum non
subdit nil interrogantes scilicet utrum ymolatum sit
ydolis aut non propter conscientiam scilicet fratris astantis
in fini ut dicit glosa qui scandalizetur ex tali
comestione credendo quod fiet in venerationem ydoli
si comederet ydolaticum per talem interrogationem
sed non possit comedi licite probat auctoritate
psalmi domini est terra et plenitudo eius id est habitat-
io et plenitudo et per quod dicit sed munda quia
domini nichil est in mundo nec in mundicia
consecrat per ydolum Si quis hic quia ostendit quali-
ter recedendum sit ydolaticum coram gentilibus
dicens si quis vocat nos infidelium ad cenam
ex aliqua familiaritate vel amicicia licita et
vultis ire quod dicit nobis licet quia non prohibitum
quod ex tali vocatione recedit nos ad in fide-
litatem et hoc ymo frequenter factum est quod fini
in fide sit vocati [illegible] vocantes ad fi-
dem Omne quod vobis apponitur manducate
tanquam nobis licitum quia tamen preceptor fidei propter actus
illicitum non subdit nil interrogantes propter conscientiam
et cetera sit ita quia expositum per quod Si quis
autem gentilis dixerit hoc ymolatum est ydolis

nolite manducare propter illum qui indicavit
qui credet nos comedere in venerationem ydoli et
propter conscientiam et cetera. Conscientiam autem di-
co non tuam quia tu scis cibum de se licitum lo-
quitur cum hic apostolus talia scientibus
Ut quid enim [illegible] ut predentibus et [illegible] alterius
scilicet gentilis indicantis id ymolatum esse
ydolis vel assistentis indicanti quia videntes
[illegible] in lege [illegible] talia comedere glo-
riabuntur de sua superstitione et firmabuntur
in illa magis quam ante ideo subdit
Ut quid enim libertas mea iudicatur etc. quasi
dicit non est voluntas quod ego sic abutar
libertate comedendi talia quod per hoc indicarer
a gentibus sed ydolatra Si ego cum gratia
participo id est comedere possum talia cum gratiarum
actione in [illegible] Quid blasphemor id est
quare me expono blasphemiis gen-
tilium indicantium me ydolatram come-
dendo coram eis pro eo quod gratias ago pro
comestione quam possum licite facere cum
gratiarum dei actione in corpore [illegible] absentia
quasi dicit melius [illegible] essem si
talibus indictis infidelium me expo-
nerem. Sive ergo hic ex predictis infert
duas conclusiones. Prima est [illegible] dicit Sive
ergo manducatis sive bibitis quod in me-
diate pertinet ad sustentationem corporis
vel aliud quid facitis quantum ad alia negocia
vos contingentia omnia in gloriam dei facite
tota enim intentio ordinatur ad deum sicut
[illegible] ad ducem ut habet [illegible]
[illegible] autem bene ordinatur primo [illegible]
querit gloriam [illegible] que est victoria et
eodem modo [illegible] et [illegible]
in omnibus operibus suis [illegible] gloriam dei quia
[illegible] gloriam [illegible]
[illegible] exponit [illegible]
[illegible] capitulum [illegible] bonum [illegible]
suo bono sine offensione Hic ponit
secunda conclusio que est [illegible] dicens si-
ne offensione estote iudeis id est manen-
tibus in iudaysmo et gentibus id est in gen-
tilitate [illegible] et ecclesie dei id est [illegible] ex iu-
deis quam ex gentilibus [illegible] eis ci-
bus quia [illegible] fidei sine [illegible]
[illegible] questionibus et illis in fide [illegible]
stabiliuntur et non [illegible] ad [illegible]
et ad hoc exponit [illegible] sed et est

ego et [E]t subditur rationem dicens non quaerens
quod utile mihi est sed quod multis bonum quia
quia quanto bonum communius tanto divinius et de-
siderabilius et maius [illegible] ultimus finis [illegible]
di quod est in [illegible] ideo sequitur ut salvi fiant
[illegible] [S]equitur C. xi.

[I]mitatores mei estote / postquam apostolus
ammonuit a fidelibus id quod est contra-
rium sacro sacramento participationis ydolorum hic
hic autem [illegible] de sacro eucharistie [illegible]
ita quod primo praemittit [illegible] quod sequitur
ad propositum declarandum ibi nolo autem prima
in duas quia primo ponit quamdam generalem
monitionem secundo ita hic autem corinthios de dis-
positione laudat ibi laudo autem [C]irca primum sciendum
quod in [illegible] naturalibus imitantur superiora et in hiis
consistit perfectio eorum [illegible] autem exemplare causa-
nativum verum adhuc est [illegible] omnia
per ipsum facta sunt [illegible] quod omnis perfectio consistit
in imitatione huius exemplaris et quia non poterat
a nobis videri in sua deitate factus est homo ut
nos habeamus humanam perfectionem exemplum visibile et sed
deitatis eius exemplar imitantur primo an-
geli et secundo [illegible] sicut [illegible]
primo praelati ecclesiae proponit imitandum [I]ohannis
xiii [E]xemplum dedi vobis ut quemadmodum ego
feci ita et vos faciatis hic enim Dominus fecit
apostolos quorum successores [illegible] xxi in novo
testamento [illegible] praelati Christi [illegible] et formati pro-
ponuntur fidelibus in Christo ideo dicit apostolus imi-
tatores mei estote [illegible] ut apostolus ut
dictum est supra [illegible] fidei et Christi quia sub-
diti non tenentur praelatis obedire in quantum
deviant a Christo Laudo vos hic autem po[illegible]
[illegible] corinthios [illegible] monitionem in
[illegible] quos [illegible] aliquid boni dolentes de
[illegible] aliorum ut dictum est supra [illegible] hic
[illegible] apostoli intelligitur dictum [illegible] dicit
laudo autem vos fratres quod per omnia mei me-
mores estis exempla mea fideliter imi-
tando et sicut tradidi vobis praecepta mea
tenetis humiliter obediendo [illegible] autem
[illegible] et male ordinati [illegible] hic [illegible]
apostoli intelligitur dictum yronice [illegible]
[illegible] accipiendus est per contrarium [illegible]
[illegible] et [illegible] laudo vos et
in [illegible] vos quantum imitamini me

in exemplis praeceptis meis obeditis et
hic modo exponit glosa cui consonat [illegible]
sequens [illegible] [N]olo autem [H]ic autem apostolus ac-
cedit ad propositum docendo corinthios de sa-
cramento eucharistie et dividitur in tres partes quia primo
instruit eos de [illegible] huius solum sa-
cri celebratione secundo declarat huius sacramenti
dignitatem ibi ego enim tertio docet modum conve-
nientem [illegible] fratres prima adhuc in duas
quia primo reprehendit eos [illegible]
[illegible] ibi hoc autem [illegible]
secundo [illegible] ibi convenientibus ergo vobis prima
adhuc in duas quia primo ponit quamdam docu-
mentum ex quo reprehensio sequens sumitur
secundo [illegible] subdit ibi omnis autem vir [C]ir-
ca primum ponit [illegible] quae est hominis
ad virum qui est caput eius ideo homines
[illegible] ad ipsum sicut membra ad caput et hoc
quadrupliciter ratione prima ratione ex perfectione quia
sicut in capite sunt omnes sensus solo tactu ex-
cepto in aliis partibus sic in [illegible] est gratiae ple-
nitudo [illegible] [illegible] eum [illegible]
[illegible] plenum gratiae et veritatis in aliis
autem hominibus sunt gratiae singulares sicut dicitur
sequenti [illegible] [A]lii per spiritum datur sermo sapien-
tiae alii sermo scientiae et tertia [illegible] accipitur eximi-
[illegible] quia sicut caput super eminet ceteris mem-
bris sic [illegible] supereminet non solum homi-
nibus sed etiam angelis [illegible] constituens eum
ad dexteram suam in caelestibus super omnem
principatum et potestatem etc. tertia ratione ex influ-
entia quia sicut caput influit ceteris membris
[illegible] motum [illegible] sic [illegible] influit ceteris
[illegible] [illegible] et motum [illegible]
ex quo totum corpus [illegible] et [illegible] sub-
[illegible] est quarta ratione ex conformitate in
natura quam habet caput ad membra etc. [illegible]
[illegible] ad homines [illegible]
[illegible] [E]t hic est quod dicit nolo autem vos
scire fratres quod omnis viri caput Christus est [illegible]
[illegible] est hominis ad hominem quia [illegible]
est caput mulieris [illegible] ratione perfectionis quia
[illegible] est perfectior ratione corporis [illegible] enim est
mas [illegible] ut dicit [illegible] in libro de generatione
animalium [E]t enim [illegible] ratione [illegible] quia [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible] in
mulieribus [illegible] supereminere [E]nim mulieres
[illegible] sub viri potestate est [illegible]
[illegible] quia regit mulierem [illegible]

ope generationis vir habens rationem actiuam, mulier
uero passiuam. Et hoc quantum ad naturam, et non quia magis
mulier non diuinum in se, ideo dicit Caput autem
mulieris vir. Tertia comparatio est Christi ad deum
patrem qui suus non est caput filii secundum dei-
tatem et respectu persone ratione assumpta ex-
tare per creationem, non enim est pater prior filio
Deo ... est secundum filii et sic secundum quandam
eminentiam ... non est ex alio quam
a filio in quantum ... filius habens a pa-
tre ... non solo filius in natura sed
etiam distinctione in persona. Sed non accipi-
atur comparatio secundum humanitatem sic deus est
caput Christi suo modo secundum conditiones
premissas, quia deus est perfectionis et sum-
me ... super eminet
et deus Christi in quantum homo ut creator
creature ... plenitudinem gra-
tie ... natura et quamquam hu-
mana est ad imaginem dei facta ...
faciamus hominem ad imaginem et si-
militudinem nostram et sic dicit Caput vero
Christi deus. Omnis autem. Premisso documento
hic ... subditur ...
sumitur ex illo documento et diuidit in duas
partes quia primo ponit ... ex parte viri, secundo
ex parte mulieris ibi Omnis autem mulier.
Circa primum considerandum quod vir assistens
iudici debet dignitatem suam preferendo
aut qui ... iudex est assistat
... dat deo ... et ...
... ad deum ... prophetando et ...
diuina ... et ... et actus hic
... quibus ... velata diuinitus
aliis ... ad edificationem ...
super id prophetans dicit glossa et ...
... est ... quando ...
persona ... est de
oratione ... coram debet capi-
te non velato quia per hoc designatur quod
... in mediate sub est deo quia
inter caput suum et celum non est velam-
en medium sed ut inter caput suum et ...
et deum igitur dicit Omnis autem vir orans
in persona ... ut sacerdos ...
aut prophetans ... vel ...

... a ... vel aliquid huiusmodi velato
capite deturpat caput suum id est ... et
talem ... tales ...
in ordinatione ... deturpat ...
qui ... capite ...
... ad
maiorem ... apertius ...
hic ... publice ... persona-
liter ... et ea hoc ea qua dicitur ...
... qui ... ut
... velato capite quia ... apostoli ...
... alias ab ... singu-
lariter ... deo putantur ... esse ...
predicatus vel doctus ... sacra
... ut loquens ... capi-
te ... tale Omnis autem
hic ... ex parte mulieris
et diuiditur in tres partes quia primo ponit quod dictum est et tertio
secundo ad hoc probationem et ... ibi ... est
tertio ... ibi ...
... dicit Omnis autem mu-
lier orans vel prophetans non velato capite
deturpat caput suum id est ... ta-
lem ... de capite deturpa-
... Unum enim est ac si decalvetur. Dece-
ret autem mulieri non permitta quod ... per-
tinet ad eam orare publice vel prophetare di-
cendo quod apostolus intelligit hic de oratio-
ne et ... quas mulieres ... reli-
giose in suis collegiis faciunt que ...
... capite non velato. Nam enim
est hic ... ad ... dei ...
... per creationem ...
... considerandum
... sufficienter de ...
... ad ... et de cornibus
... ad suam defensionem
... et ... et huiusmodi ...
... non potuit ...
... complexionis teneritatem et quia ...
... non est deputata ad ... sed ...
... dedit sibi ... et ...
... et operationem ... sed ...
dedit ... capillos ad tegumentum capitis. Et quia
hic tegumentum est ... sufficiens ... addens
ad tegumentum ... ideo ... debet de te-
gumento capitis naturali et artificiali. Naturale autem est
... coma mulieris ... ad hoc ...

ex consuetudine nature que maior est in mulieribus
quam in viris patet quod quedam in climatibus naturalis
non est mulieribus ad nutriendum comam tamen patet quod
quod accidit quod mulieres plus studeant ad
hoc quam viri ex quo patet quod convenientius est mulie-
res velamine capitis artificiali
quam viros ideo debet operire caput suum si
non velit et hoc est quod dicit Similiter et ut
si decalvetur in eiusdem rationis est in [illegible]-
venientis ac si velamine naturali privaretur
quasi dicit si abicit velamen artificiale pari
ratione abiciat naturale nec obstat quod sanctimo-
niales tondentur hoc enim fit in signum
quod in mente Christo desponsantur et subiecte viri
[illegible] quod concludit apostolus dicens si non turpe
est mulieri tonderi aut decalvari velet caput
suum quasi dicit hoc est turpe nisi in illis que Christo
desponsantur ut dictum est et indecens est
quod sit sine capitis velamine Vir quidem
Hic ponit secundam rationem que accipitur ex comparatione viri ad
deum et est ratio talis vir est gloria dei mulier
autem gloria viri gloria non dei est revelanda
gloria non hominis occultanda patet quod decet non
caput mulieris velari non autem viri primam
partem huius rationis ponit cum dicit Vir quidem
non debet velare caput suum quia ymago est
et gloria dei Est enim ymago dei non perfecta
cum quia non ad naturam sed ymago regis in cera vel
alia materia filius autem regis est ymago pa-
tris perfecta et similiter solus filius filius dei
est ymago patris perfecta quia in eadem natura
vir autem imperfecta patet quod dicitur [illegible] ad yma-
ginem dei quam eius ymago Est etiam glo-
ria dei gloria enim [illegible] dicitur quasi quedam
claria [illegible] Si igitur accipiatur
claritas dei [illegible] sic vir non est
gloria dei [illegible] si autem accipiatur
claritas dei ut ab ipso derivata sic homo
est gloria dei quia claritas intellectus hu-
mani que [illegible] quam mu-
liere derivatur [illegible] dei [illegible]
signatum est super nos lumen vultus tui
domine Hic ponit partem secundam cum dicit Mulier autem
est gloria viri non dicit ymago viri
ad designandum quod tam vir quam mulier in
mente sunt ad ymaginem dei secundum naturam
intellectualem vir tamen perfectius ut dictum
est quod dicitur quod est gloria viri quia derivata est
a viro [illegible] ymago quia

de viro sumpta est ideo subditur Etenim non
est creatus vir propter mulierem sed mulier propter
virum non est enim vir ex muliere sed e contrario quia
facta est in adiutorium viri Gen. 2 ut sic natura-
liter subiecta viro velamine autem capitis
est signum subiectionis patet quod concluditur ideo debet
mulier esse et propter angelos Hic ponit quartam
rationem et potest [illegible] dubitatio
ubi dicitur Hec autem ratio tertia que sumitur ex
comparatione ad angelos civibus fidelium assisten-
tes secundum illud ps. [illegible] in conspectu angelorum psal-
lam tibi patet quod viri et mulieres ibi debent
se debere habere propter reverentiam angelorum Ideo potest
exponi ut sacerdotes dicantur hic angeli secundum
illud Malachie ii labia sacerdotis custodiunt scientiam et le-
gem ex ore eius requirent angelus enim domini
exercituum est patet quod debent mulieres orare ve-
late ne ex affectu non velatarum ad concupis-
centiam provocentur Verumptamen Hic removet quandam
dubitationem ex hoc enim quod dicit Vir est gloria dei et
mulier gloria viri posset aliquis credere quod mulieres
non pertinent ad gloriam finalem ideo hoc
removet per hoc quod finalis consummatio que est per
gratiam et gloriam correspondet primo rerum productio-
ni patet quod vir et mulier simul pertinent ad finalem
consummationem per gloriam sicut ad primam rerum productio-
nem et hoc est quod dicit Verumptamen neque vir sine mu-
liere est et neque pertinet ad gratiam et glo-
riam quam [illegible] dabit non sed mulier de viro primo fac-
ta est Gen. 2 ita et vir per mulierem propagatur processit
per generationem naturalem Omnia autem ex deo scilicet pro-
ducuntur tamen ex principio efficiente et in ipso quiescunt
sicut in fine ultimo Vos autem Hic quintam ponit
quam sumit iudicio eius quod dicit audientibus ratio-
nabilibus et dicitur [illegible] quia primo [illegible] quidam
est [illegible] ubi [illegible]
[illegible] vos autem iudicate [illegible] iudicio ratio-
nis decet mulierem non velatam orare deum quasi
dicat non ideo subditur ipsa natura docet vos quod
deceat sic orare Natura non quidam dei artifi-
ciatum et id dicit in cognitionem artis huma-
ne videmus autem quod mulier [illegible] in climatum
naturalem ad comam nutriendam quia ad hoc stu-
dent diligentius non sic autem viri ideo dicit
quod vir quidem si comam nutriat ignominia est
illi per hoc enim [illegible] mollis et effeminatus
effeminatus [illegible] poeta [illegible]

velus ne femina capite quia velet nos si coma
nutriat gloria est illi quia data est ei ad orna-
tum ideo subditur quod capilli pro velamine ei da-
ti sunt. Deinde quia hic velamen est [illegible]
addit ad perficiendum ... si quis autem videtur contentiosus
aut hic quod superbos esse videntur dicens aliquis
aut dicit contentiosus sub clamore nolens consentiendum
asserere scilicet quod mulieres sine velamine debent
orare sufficiat sibi dicere quod scilicet si quis de
vobis talem consuetudinem non habemus quia
orent capite non velato neque ecclesia dei
scilicet de gentibus collecta et hoc sufficere debet ne
aliquis agat contra quietem ecclesie consuetudinem sicut
dicit augustinus ad casulanum in omnibus in qui-
bus nichil certi diffinit sacra scriptura mos populi
dei et instituta maiorum pro lege sunt habe-
da. Hoc autem precipio postquam apostolus reprehendit
corinthios in celebratione sacri eukaristie circa
habitum hic autem reprehendit eos circa [illegible]
vel in hoc aliqui inordinate se habebant
dicit ergo hoc autem precipio quod sequitur non lau-
dans idest quod reprehendens quod non in melius sed in
deterius convenitis ad ecclesiam ubi debetis esse pro
recepto sacri eukaristie et hoc est quod [illegible]
congregationis videmus enim quod [illegible]
dem [illegible] et aves congregantur ad [illegible]
causa melioris [illegible] maioris securitatis [illegible]
educationis et mutue consolationis [illegible]
tas que est hominum congregatio est propter melius
scilicet propter securitatem et in diversis mutue [illegible]
lationis pro diversa artificia indiget enim ho-
mo vestitu armis doctrina et similibus
in quibus non sufficit unum artificium simul
[illegible] conveniunt ideo et [illegible] congregatio fidelium in
ecclesia debet esse propter melius in spiritualibus aliter est
reprehendenda primum quod dicit primum quidem [illegible]
[illegible] kalendas nos-
tras et solemnitates [illegible] admittit [illegible]
mea [illegible] autem erat in corinthiis ideo
subditur primum quidem convenientibus vobis dissensiones esse [illegible]
[illegible] nos [illegible] et alia mala et
in parte credo dicit in parte quia aliqui corin-
thiorum ad hoc [illegible] non tamen omnibus
oportet et hereses esse idest utile est non per se quia
heresis est mala ut ex parte hominum sed ex par-
te dei eliciens ex hoc bonum qui sed [illegible]

augustinus in enchiridion adeo [illegible] est et bonus
quod non sineret mala fieri nisi ex eis eli-
ceret multa bona sed ex persecutione
tirannorum elicuit pacientiam martirum et ex
heresibus enim ex dei potentia deus elicuit
bonum primo quia ex hoc veritas fidei magis
elucidatur nam arguentibus hereticorum fide-
les excitantur ad scrutandum plenius il-
la que sunt ad dei defensionem et ad
[illegible] adeo sic quia per
hereticorum persecutionem examinantur et probantur
fideles [illegible] et hoc est
quod dicit ut qui probati sunt idest approbati adeo
manifesti fiant in nobis per distinctionem
eorum ab aliis [illegible]
[illegible] hoc [illegible] est [illegible]
[illegible] sandalia Convenientibus ergo
hic [illegible] arguit apostolus corinthios de
hoc quod male se habebant circa sacramen-
tum eukaristie quantum ad cibum quia aliqui
eorum prius sumebant corpus christi [illegible]
[illegible] ex hoc quod christus [illegible] hoc
sacramentum [illegible] et discipulis dedit [illegible]
[illegible] primo quia ibi debuit
[illegible] cessavit figura [illegible]
autem sacramenti [illegible] fuit immolatio agni
pascalis et ideo post illius agni [illegible]
[illegible] hoc sacramentum [illegible]
[illegible] ad
passionem eius memoriale est hoc sacramentum
[illegible] manet in pectoribus [illegible]
[illegible] postea
[illegible] statuit ecclesia [illegible]
[illegible] quod non sumat nisi ieiunus
[illegible]
[illegible] pro medicina [illegible]
[illegible] ut corpus [illegible]
[illegible] aqua [illegible] debent
incipit a media nocte et ideo qui post me-
diam noctem aliquid sumpserit [illegible]
dicitur ydoneus ad sumendum hoc sacramen-
tum [illegible] ab hoc [illegible] De-
inde convenientibus autem vobis in unum ad per-
[illegible] eukaristie sacramentum [illegible]
[illegible] manducare [illegible] idest [illegible] non licet vobis
et subditur causa [illegible]
[illegible] possunt ad manducandum [illegible]
[illegible] sacri [illegible]

probabant ad ecclesiam comedentes antequam sume-
rent sacramentum et sic divites lautissi-
me edebant et bibebant, pauperes autem esu-
riebant, id est, et alius quidem esuriebat,
quia hec est causa accepta esse que conserva
cum divitibus [illegible] apostolus quod non est talibus
applicanda, id est, numquid domos non habetis
ad manducandum et bibendum in domos
non consecratas in quibus debetis exerceri talia convi-
via, aut ecclesiam dei contempnitis ubi actus non
prohibentur, quasi dicat, [illegible] est in hoc contemp-
tus esse, et confunditis eos qui non habent scilicet
pauperes non habentes quod comedant hones-
te coram tanta multitudine. Quid dicam
vobis? Super hoc factum laudo vos? Dicit hoc in-
terrogative et [illegible] in hoc non laudo, immo
increpes magis eum de deo plus accipiat.
Sic Ego enim accepi, quod apostolus accepit
[illegible] corinthiorum erat eukaristie cele-
brate [illegible] que [illegible] huius sacramenti digni-
tate et dominus in [illegible] quod sumpserat quod
dominus est [illegible] fidelibus ad inuendum [illegible]
hoc sacramentum [illegible] ibi [illegible]. [illegible]
[illegible] auctoritate eius quod dominus est quod non
fantastice vel humana presumptione [illegible]
est sed a domino [illegible] et hoc est quod dicit Ego
enim accepi a domino [illegible]
tradidi vobis quod [illegible] in sacramentum quod ad
[illegible] qui dubius [illegible]. [illegible] quod sicut [illegible]
in vita corporali primo est generatio [illegible] geni-
ti [illegible] sic in vita spirituali precedit baptismus
qui est spiritualis generatio et sequitur eukaristia
que est spiritualis nutritio, in generatione
non naturali generantur non contingit generari
[illegible] [illegible] nutritione nec tibi contingit nu-
trire [illegible]. [illegible] in vita spirituali [illegible]
in sacramento baptismi [illegible] est [illegible] in sa-
cramento eukaristie quod est alimentum spirituale [illegible]
[illegible] [illegible] autem ibi [illegible] sub specie panis
et [illegible] vini nec fidelibus esset horribile
[illegible] carnem humanam et sanguinem [illegible]
in [illegible] specie et nec in fidelibus esset deri-
sibile et ut meritum [illegible] augmentum [illegible]
[illegible] quod sub specie panis et vini [illegible] corpus
Christi et sanguinis [illegible]. [illegible] est hoc sa-
cramentum ut sub [illegible] specie scilicet panis et vi-
ni ut per hoc [illegible] spiritualia [illegible] designa-
[illegible] et quod est memoriale passionis Christi

in qua sanguis fuit separatus a carne. Apostolus [illegible]
tangit in [illegible] huius sacramenti quantum ad corpus
sive carnem [illegible] quantum ad sanguinem ibi similiter
et calicem. Circa primum dicit quod dominus Ihesus
[illegible] qui [illegible] sacramentorum et non aliquis
in qua nocte tradebatur ut sit post institutionem
huius sacramenti [illegible] ad passionem [illegible]
accepit panem ut per hoc designaret [illegible]
[illegible] ad [illegible] hoc sacramentum est
memoriale et gratias agens ut doceret nos
in omnibus deo gratias agere. Fregit non an-
te verba consecrationis [illegible] per hoc quod dicit fregit
[illegible] dicit quod [illegible] et non verba sa-
[illegible] non proferret verba consecrationis [illegible]
[illegible] in persona Christi [illegible] dicit accepit
panem et benedixit et de qua benedictione
apud [illegible] non [illegible] Matheus [illegible]
nec ad [illegible] quod [illegible] verborum [illegible] hoc
est corpus meum [illegible] quod [illegible]
git quod non est in sacro fragibili [illegible]
species panis remanentes et dixit accipite
et manducate in hoc [illegible] tangitur [illegible] sa-
cramenti quod a fidelibus sumitur ut [illegible]
[illegible] gratie [illegible] in corpore. Hoc est corpus
meum [illegible] consecrationis [illegible] et est [illegible] hoc
est corpus meum [illegible] sub [illegible] speciebus
panis est verum corpus meum quod fit di-
vina virtute per conversionem substantie panis in ve-
rum Christi corpus solis accidentibus remanentibus
quod fit divinitus nec [illegible] Christi sub [illegible] specie quod
[illegible] [illegible] a fidelibus sumitur. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] agere possit declaratur age-
ntia [illegible] que [illegible] presupponunt [illegible]
[illegible] transmutant accidentia [illegible]
[illegible] in accidentali mutatione [illegible]
[illegible] formam substantialem in generatione
agentia [illegible] non presupponunt [illegible]
sit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] forma substantiali [illegible] ad [illegible] rema-
nentibus divina virtute subsistentia [illegible]
[illegible] [illegible] sit [illegible] [illegible]
verborum [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] quod figurarunt [illegible] consecrandum quod
hoc sacramentum perficitur in consecratione materie non in
[illegible] verba non sacramenta non perficiuntur
in consecratione materie sed in [illegible] sed per baptismum
[illegible] non perficiuntur in benedictione [illegible] et [illegible]

sed in ablucione et unccione cum determinatis verbo-
rum hoc facite in meam commemoracionem
quia sacramentum hoc est memoriale dominice pas-
sionis. Similiter. hic autem agitur de institu-
cione sacramenti eukaristie quantum ad sanguinem
quia sicut Christus convertit panem in corpus suum ita
vinum in sanguinem. Utrum ergo est de perfeccio-
ne huius sacramenti tamen quia per verba simul ex-
primuntur perfecta passio Christi cuius est memoria-
le. tamen quia verba sunt perfecta in effectu sunt
intelligendum quod iste due consecraciones scilicet pa-
nis et vini mutuo se expectent ut dix-
erunt aliqui quia post consecracionem panis
mortis an consecracionem vini sacerdos ante
populo ostendit ad honorandum quod non fieret si
verum corpus non ibi esset. Respondetur non est
ibi verum corpus Christi sine sanguine quia corpus
est ibi ex vi consecracionis sanguis autem ex
concomitancia reali sicut deitas et anima sicut
in triduo mortis Christi quando sanguis erat effu-
sus a corpore et anima separata aliquis apostolorum
consecrasset non fuisset ibi sanguis nec anima
tamen fuisset ibi deitas que semper erat cum
corpore quia nunquam dimisit quod assumpsit. Dicit
igitur apostolus similiter et calicem id est vinum in cali-
ce contentum consecravit in sanguinem suum postquam
cenavit. Secundo tangitur in institucione verba-
rum forma dicens hic calix id est contentum in hoc
calice novum testamentum est. Vetus enim
testamentum promittebat bona temporalia no-
vum autem promittit spiritualia. De quo predixit
Jeremias propheta xxxj ca. Ecce dies ve-
niunt dicit dominus ut feriam domui Israhe-
lis et domui Iuda novum non secundum pactum
quod pepigi cum patribus vestris etc. et in meo
sanguine. Vetus enim testamentum fuit confirmatum
per effusionem sanguinis victime vitalis ut
habetur Exodi xxiiij. novum vero testamentum
sanguine Christi effuso ut dicitur apud Hebre-
os. Per hoc ostendens excellenciam novi testamenti
virtutis verbis eadem verba consecracionis sanguinis
ponit Mathei xxvj ca. Ubi addit qui pro vobis fun-
detur. sunt enim dicta Pauli apostoli et sunt
similia eius in sumendo calicem. Quia in Mathei
dicitur hic est sanguis meus etc. Unde dicunt
aliqui quod quicunque verborum suorum in canone pre-
toto perferat sit consecrans tamen [illegible]

illis solis verbis consecrando perficitur quibus ut in-
certa expressione apostolorum in scriptura Paulus et
et evangeliste intendebant exprimere [illegible]
[illegible] pertinet ad substanciam non autem
sed quod pertinet ad efficaciam consecracionis sed certa
summa illa habebat in occulto [illegible] fide-
les sicut quod dicit Dyonisius verbis suis consecrare
[illegible] hoc facite etc. per hoc innuitur circa
huius sacramenti usum debet autem apponi aqua quia
probabile est quod dominus posuit in vino cum
illa per vini fortitudinem consuetum est in-
bibere vinum cum aqua in mensa communiter
[illegible] consecrando cum vini specialiter re-
presentat effusionem sanguinis Christi. Dicit
eciam quocienscumque manducabitis pa-
nem hunc. de pane predicto idem enim corpus
Christi signatum et contentum mortem domini annun-
ciabitis ipsam representando per hoc sacramentum
donec veniat ad iudicium per quod datur intel-
ligi quod celebracio huius sacrificii non defi-
ciet in ecclesia usque ad finem mundi. Unde
dicit salvator Mathei ultimo ecce ego vobis-
cum sum omnibus diebus usque ad consumma-
cionem seculi quia in hoc sacramento est totus
Christus secundum humanitatem et divinitatem ut predictum est.
Precedentibus Itaque ostensa dignitate
huius sacramenti consequenter inducit apostolus fi-
deles ad eius debitam sumpcionem et dividitur
in duas partes quia primo ostendit periculum in-
digne sumentium secundo adhibet remedium
ibi probet autem. Circa primum dicit Itaque
quicunque manducaverit etc. in hoc sacramento
quo sub specie panis continetur verum corpus
Christi et sub specie vini verus sanguis
eius indigne que indignitas explica-
tur per contingit [illegible] eo ex parte celebrantis
ut si quis non observet ritum ecclesie intencio-
nem ostendendo aliud panem quam de tritico vel
aliud vinum quam de vite. Item si non
observet consueta circa consecracionem ec-
clesie. Secundo ex parte celebrantis vel su-
mentis hoc sacramentum sumendo cum volun-
tate peccandi mortaliter de futuro vel in-
penitens de preterito reus erit corporis et san-
guinis id est penas mortis Christi solvet pu-
nietur ac si Christum occiderit. Quod non est in-
telligendum secundum equalitatem maius cum pre-

est agendo quod caritate ipsi in isto gratia qui in a-
liena quia hoc est acceptabilius et honorabilius.
Sed quia indigni accedentes non mali fuerunt exa-
minis in causa que non habet aggravationem peccatorum
aliorum in dignitatis ex parte sumentis ex defectu
devotionis ut potest quia distracta mente pec-
cantes temporaliter accedit ad hoc sacramentum licet na-
turaliter sumit debitam intentionem et talis indigni-
tas non facit sumentem reum corporis et sanguinis domini
et perdit tamen fructum huius sacramenti saltem in
parte gratie. Quarto dicta arguunt aliqui dicen-
tes quod peccatores actu passive accedere ad sacramen-
tum sicut infirmus actu ad medicamentum. Sed hoc
non valet quia sicut baptismus datur ad regeneratio-
nem in vitam spiritualem sic eucharistia ad nutrien-
dum regeneratum. Nichil autem nutritur nisi
vivum. Sic de anima patet quod in sumentibus hoc sacramen-
tum exigitur gratia in [illegible]. Ad hec quod ad
hoc intendimus quod deum petentibus dimittuntur
peccata. Quia primo facit prior ipso declarat quod
dampnationem ibi videt. Quinta sunt de presbiteris
autem sicut ipsum hoc per eam contrarium diligere ex-
aminando et emundando et sic de passione pa-
nis ipso edat et in te perfectiose hoc sa-
cramentum sumere. Sic hic dicendo de dicti per-
na in sumenta certa sic dabit in fidelibus
sicut patet peculiariter effusionibus sanguinis non dat
tamen sub specie panis. Sacerdos tamen celebrans
accipit sub utraque specie non tamen ex [illegible]
pro aliis. Quia ipsum manducat et bibit indigne
sibi condempnationem sumit non diiudicans
corpus domini id est non distinguens ab aliis cibis su-
mens eodem modo sicut alios cibos. Sed quod
hoc videtur quod dicitur Johannis: qui manducat
me vivit propter me, et quod dictum quod hoc de dig-
ne manducantibus tamen intelligendum est quod ex
hoc verbo dicunt aliqui quod hoc sacramentum frequentius
sumendum ad vitam gratie continuandam et augmen-
tandam. Alii autem attendentes dignitatem
huius sacramenti et periculum indigne sumentium dicunt
quod raritas est sumendum. Augustinus autem utrumque ha-
bet quia utrosque bene per fidem sicut Zacheus
recepit hospitio suo dominum gaudens et Cen-
turio et centurio repulit eum ab hospitio suo
dicens domine non sum dignus ut intres sub tec-
tum meum etc. Sed hec bene ut utrosque laudat
primum quidem procedit ex amore, secundum ex reverentia
et timore. Amor autem semper preferri deberi

ideo frequentia huius sacramenti est semper melior.
Responsio quod est simpliciter melius non est sem-
per melius quoad aliquem quia non est equalis dispositio
quia quilibet debet diligenter considerare in
se ipso quem effectum habeat huius sacramenti
frequens susceptio. Quia si ex hoc effectum fervoris
devotionis et potentiam resistendi peccatis spir-
itualiter est hoc sacramentum frequentius aut raius est
sumendum. Ideo inter nos hic quod manducat
quod dampnationem sicut quod sumens indigne iudicium
sibi manducat et bibit. Item eius evidentie
sciendum quod sicut deus omnia mala punit aliter
puniret nichil futuri iudicio reservaret.
Et si nulla mala puniret in presenti eius
providentia nulla habitus videretur. Venitur autem
est quod mens ... quod aliqua in presenti punitione-
dis punienda et aliqua punit in presenti et
maxime certa peccatis inter legis latronibus videretur
quamvis talis punitio et extra aliquis in-
ducantur ad observantiam et sic exodi xxxii
per legis latorem in monte multa milia ho-
minum occisa fuerunt per vitulo conflatilis ado-
rationem. Et sicut in primitiva ecclesia per latorem
novi testamenti Ananias et Saphira puniti
fuerunt subita morte pro peccato furti et men-
dacii et exeplum aliis assimilibus caveret
actio ... et sicut in primitiva ecclesia multi fu-
erunt puniti terribiliter ex eadem causa propter
indignam susceptionem huius sacramenti et per hoc
manifestatur iudicium dei. Propter quod dicitur: ideo
id est propter indignam susceptionem eucharistie
inter nos multi infirmi et imbecilles lon-
ga valetudine laborantes et dormiunt
multi sompno mortalis peccati. Ideo subi-
to morte. Et quod si nos metipsos diiudi-
caremus non gravius [illegible] experimentum
de sua susceptione non utique iudi-
caremur id est puniremur a deo per modum talem
notandum ut quod apostolus in hoc ingerit sic aliis
non quod esset culpabilis sed ostendens se
[illegible] eum talis dominus iudicamur
aut a deo id est punimur a deo non condem-
pnamur quia talis pena ad correctionem
punitorum etiam non punitorum sed quod est in-
firmitate seu bestialitate ut non cum hoc
mundo id est cum hominibus mundanis viventibus
dampnemur eternaliter. Ideo qui hic ultimo
concludit intentum in documento fidelibus ad debitum
modum. Unde fratres mei cum convenitis

expectate invicem

in certa ad manducandum et ad sumendum hec sacramenta et bene expectare ut sic sumentes quod sacramentum est exspectare communicantes. Quod si quis esurit non potens hoc expectare domi manducet cibos suos communes propter necessitatem, tamen eucharistia non sumpta eadem die post tamen in alia quam habent cum fidelibus fideles [illegible] in certa sumunt ut non in iudicium conveniatis id est damnationem. Cetera autem cum venero disponam, ex quo patet quod ecclesia multa tenet ex ordinatione apostolorum que in scriptura sacra non habentur expresse. Patet quod consuetudo est convenienda [illegible]. Lectio c. xii.

nota

Cap. xii

De spiritualibus autem fratres. Apostolus supra [illegible] est de rebus sacramentis in quibus errabant Corinthii scilicet baptismo matrimonio eucharistia. Hic autem tractat de gratia que continetur in sacris et dividitur in duas partes, quia primo ponit [illegible] ibi Scitis ita primo ponit in terminis dicens De spiritualibus autem, id est de gratiis a deo datis, nolo vos ignorare fratres, id est nescire vos [illegible] quia [illegible] magnum ignorantie genus est ignorare [illegible]. Scitis. Hic ponit [illegible] quod primo quando dei gratiam [illegible] peccatum mortale non meretur et quantum ad hoc Scitis cum gentes essetis absque dei gratia ad simulacra muta adoranda sicut ducebamini euntes et dicit ducebamini instinctu demonum vel [illegible] vel hominum malicia persuasione [illegible] quando gratiam dei quia per ipsam meretur premium [illegible] et quantum ad hoc subditur Ideo notum vobis facio quod nemo in spiritu dei loquens dicit anathema Ihesu id est blasphemiam [illegible]. Hic blasphemia large pro omni peccato mortali in quo est blasphemia dei in quantum separat ab eo [illegible] sequitur quod [illegible] gratiam dei [illegible] in peccatis quod non [illegible] ad [illegible] gratia et sic ex [illegible] peccabilis mortalis [illegible] et non operatur [illegible] gratia [illegible] quod notabiliter dicit apostolus Nemo in spiritu dei loquens id est gratia [illegible] dei dicit [illegible] anathema Ihesu [illegible] separationem [illegible] anathema [illegible] separationem [illegible] quando dat gratiam ex hoc quod [illegible] bonum [illegible] operari et quantum ad hoc subditur et nemo potest

dicere dominus Ihesus nisi in spiritu sancto. Sed hic quod videtur quod dicit salvator Matthei vii Non omnis qui dicit michi domine domine intrabit in regnum celorum; gratia non [illegible] dicere [illegible] absque gratia [illegible] non tamen habent [illegible] est [illegible] generalem [illegible] et sic [illegible] ambo [illegible] omne verum a quocumque dicatur a spiritu sancto est [illegible] et [illegible] que excedunt facultatem nature et sic [illegible] Balaam [illegible] prophetavit [illegible] et Caiphas prophetavit quod Ihesus moriturus erat pro gente [illegible] xi [illegible] alia in spiritu sancto [illegible] et [illegible] gratiam et [illegible] generalem et sic [illegible] in quo [illegible] dicit [illegible] Ihesu [illegible] Divisiones vero. Hic autem apostolus [illegible] gratiis datis [illegible] est cum gratia [illegible] habere [illegible] separabiliter [illegible] gratias gratis datas ad [illegible] duas quia [illegible] distinguit gratias gratis datas in quodam generali [illegible] speciali [illegible] gratia [illegible] faciens [illegible] dat [illegible] bonum illi cui datur [illegible] dignum faciat vita beata gratia non gratis data datur [illegible] bonum [illegible] cui datur sed donum prophetie vel linguarum et [illegible] que aliis dantur non habentibus gratiam facientem ad [illegible] facultas loquendi vel operandi quod habetur per donum gratie ut patet per donum linguarum ut possit aliquis fidem predicare [illegible] diversarum [illegible] et per donum miraculorum ad fidem confirmandam et sic [illegible] gratis datis que aliis dantur [illegible] malis [illegible] quod dicit salvator Matthei vii Multi dicent michi in illa die domine domine nonne in nomine tuo prophetavimus et in nomine tuo demonia eiecimus et in nomine tuo virtutes multas fecimus et tunc confitebor illis quia numquam novi vos discedite a me qui operamini iniquitatem [illegible] ad ista dona facultate loquendi vel operandi ad [illegible] probat apostolus dicens [illegible] gratiarum [illegible] ut [illegible] idem autem spiritus quod per [illegible] que [illegible]

in temporibus diuisim ideo sub communi sermo-
quitur auctoritas que habet principalissimum
ut per cooperationem sacerdotum et hominis dei quarum
ad hoc dicit et diuisiones ministrationum sunt
idem autem dominus cum omnia faciunt [illegible] secun-
dum operum effectus et quantum ad hoc sub-
dit et diuisiones operationum sunt et cetera
eius officio ut cooperatoris uel hominis dei deus
plus alio operatur dum paruis duo [illegible] dicit se ipso
in corpore [illegible] amplius illis omnibus laboraui
sed non ego sed gratia ut patet per experientiam uel
gratiam miraculorum deus alio plus virtutes
eo necessario deus qui operatur omnia in diuersis
effectibus [illegible]
[illegible] ¶ Unicuique [illegible] acce-
dit ad eorum distinctionem magister in speciali
et primo gratiarum [illegible] ministrationum ibi et quorundam
quidem per spiritum [illegible] primo ponit ge-
neris distinctionem; 2° ad illud sicut enim ibi sicut
est corpus. ¶ Circa primum dicit unicuique datur
manifestatio spiritus, i. gratia gratis data per quam spiritus
sanctus manifestatur datur ad utilitatem ecclesie
ut predictum est. ¶ Alii quidem datur per spiritum
sermo sapientie et cetera. ¶ Circa istam distinctionem
considerandum est quod secundum dominum est gratie gratis
datur ad utilitatem ecclesie quod potissime fit
per doctrinam quantum ad ea que sunt fidei ad quam
duo requiruntur: primum est cognitio diuinorum; secundum
est confirmatio eorum [illegible] debita [illegible]
[illegible] ¶ Circa primum ad [illegible] ut prin-
cipia [illegible] et quantum ad hoc ponit fides que
est certitudo de rebus inuisibilibus que
supponuntur ut principia catholice doctrine unde
dicitur Hebr. xi fides est substantia [illegible] argu-
mentum non apparentium et [illegible] argumentum
per certitudinem ex quo patet quod [illegible] certitudo
[illegible] ad Hebreos [illegible] plus dif-
finiens fidem dicit fides est [illegible]
[illegible] est cognitio conclusionum
principalium ex dictis principiis sequentium et quantum
ad hoc dicit sermo sapientie que est cognitio diui-
norum que ex articulis fidei sequuntur; 3m
est cognitio effectuum per quos [illegible] oportet
[illegible] manifestare et quantum ad hoc ponit
sermo scientie que est cognitio [illegible]
quod inuisibilia dei per ea que facta sunt intel-
lecta conspiciuntur Ro. i. ¶ Circa secundum quod est confir-
matio doctrine catholice sciendum quod in hiis
que sunt rationi naturali conformiter et per argumenta

ex principiis [illegible] credentibus deducta. In hiis
autem que sunt supra rationem [illegible] confir-
matio est per ea que sunt diuine virtutis propria
et hoc sic dicit [illegible] quando ad confirmationem
fidei fit opus miraculosum et hoc siue sit
ad salutem corporum et quantum ad hoc ponit gratia
sanitatum siue ordinetur ad solam diuine pote-
statis manifestationem [illegible] uel aliquid
huiusmodi et quantum ad hoc ponit operatio virtutum
[illegible] ad confirmationem fidei manifesta-
tio [illegible] occultorum [illegible] dei solius est
[illegible] future et quantum ad
hoc ponit prophetia uel cordium occulta [illegible]
[illegible] videt ea que parent
[illegible] autem intuetur cor et quantum ad hoc ponit
discretio spirituum. ¶ Circa tertium quod est facul-
tas pronunciandi aliis ea que sunt doctrine
catholice duo requiruntur scilicet facultas
ydiomatis ut pronunciatas possit ab aliis
que intelligi [illegible] hoc dicit genera linguarum
et cognitio sensus eorum que proferenda sunt et
quantum ad hoc ponit interpretatio sermonum dicit
igitur apostolus alii quidem datur et cetera et patet ex
dictis [illegible] Hec autem omnia operatur
unus atque idem spiritus per hoc tollitur error
gentilium qui diuersis attribuebant diuersa
[illegible] ut sapientiam [illegible] loquutionem [illegible]
et sic de aliis diuidens singulis per hoc
tollitur error illorum qui dixerunt deum
habere cognitionem [illegible] uniuersalium tantum
non singularium [illegible] per hoc tollitur error
attribuentium diuersitatem donorum fato seu
constellationibus uel humano merito et non di-
uine voluntati. Sicut enim corpus unum est
[illegible] manifestat per quandam similitudinem
diuine corporis naturalis et diuiditur in duas
partes quod primo ponit similitudinem in generali
secundo explicat magister in speciali ibi nam
et corpus. ¶ Similitudo autem consistit in hoc
[illegible] membra faciunt unum corpus natura-
le sic et fideles [illegible]
[illegible] membra Christi et sic faciunt
[illegible] corpus [illegible]
[illegible] unum corpus est [illegible] unitas
non est in diuisibilitate qualis est uni-
tas puncti [illegible] qualis est [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ita et Christus [illegible]

unum. Unus est enim spiritus per quem omnes fideles
sibi uniti per fidem faciunt unum corpus misti-
cum, quod declarat cum dicit: Etenim in uno spiritu
omnes nos in unum corpus misticum baptizati
sumus, qui baptismus est spiritualis regeneratio. Sive
iudei sive gentiles, quasi dicat: hec unita-
tem non impedit diversitas ritus precedentis. Sive
servi sive liberi, quasi diversitas conditionis hanc
unitatem non impedit. Unde dicit Ambrosius: in Christo
bona servitus et bona liberatio, libertas equa
laude attenduntur. Et omnes in uno spiritu potati
sumus in potu sacramentali. Nam et corpus. Hic quam
similitudinem explicat magis in speciali, et primo
quantum ad corpus naturale, secundo quantum ad misticum ibi:
Vos autem estis. Prima in duo, quia primo describit corporis
naturalis integritatem ex membrorum pluralitate,
ibi non est quantum ad primum. Dicit: Nam et corpus non est
unum membrum sed multa, quia omnia membra concurrunt
ad integritatem unius corporis compacti et perfecti ex mul-
tis organis deservientibus diversis anime potenti-
is. Unde secundo de anima dicitur: anima est actus corporis phisici or-
ganici. Et subditur: Si dixerit pes: quia non sum manus,
non sum de corpore, quasi dicat: non sunt hec omnia membra
ad invicem distinguuntur, ex illis tamen perficitur
unum corpus unitate perfectionis, et potest sic dici de
singulis membris, quod probat cum dicit: Et si dixerit auris,
deus in quibus proprium est quod tolleretur id quod est
necessarium corpori. Unde dicit: Si totum corpus oculus, ubi
auditus? quasi dicat: tolleretur. Et eodem potest dici de
singulis membris, quia sicut oculus est necessarius ad videndum,
sic ad digerendum venter, manus ad operandum et pes
ad ambulandum, et sic de aliis. Ideo subditur:
Nunc autem Deus posuit membra, id est sic dispo-
suit ea in corpore quod unumquodque deservit toti
corpori: oculus enim videt pro toto corpore, et pes si-
militer ambulat, et sic de aliis, et ideo sequitur:
in uno corpore. Quod si essent. Hic dicit ad
secundum, in quibus quod tolleretur integritas corporis
ad quam necessaria requiritur diversitas membrorum, unde
probandum est. Ideo dicit: Quod si essent omnia unum mem-
brum, ubi corpus? scilicet organicum perfectibile ad animam,
quasi dicat: nusquam. Propter quod subditur: Nunc autem multa qui-
dem membra ab invicem distincta, unum autem
corpus ex illis consistens unitate perfectionis. Non
potest hic quam ostendit habitudinem membrorum
ad invicem, et primo quantum ad necessitatem, secundo
quantum ad cultum exteriorem ibi: Et que putamus,
tertio quantum ad mutuam sollicitudinem ibi: Sed Deus.
Quantum ad primum dicit: Non potest dicere oculus manui: opera

tua non indigeo, et caput pedibus: non indigeo. Dicit enim
oculus scilicet oculus protectione manus ut non
ledatur, et directione sui pedis, et sic de aliis. Sed
multo magis que videntur membra corporis
infirmiora esse, sicut oculus qui facile leditur, ne-
cessaria sunt, diversus enim oculi est ceteris aliis
sed multo magis membris valde necessaria.
Et ex tali mutua necessitate apparet quomodo
omnia membra de integritate unius corporis
sunt. Et que putamus. Hic quantum ad
invicem membra quantum ad cultum exteriorem qui
magis adhibetur membris ignobilibus, et hoc
est quod dicit: Et que putamus ignobiliora
membra corporis, ut pudenda et pedes, et ex quibus
omni deservientes sunt aliqua feditate, hiis
honorem habundantiorem circumdamus, ea
diligentius tegimus. Honesta autem nostra
nullius indigent, scilicet operimenti, ut facies, quod
indiget omnibus sensibus. Sed Deus temperavit corpus,
id est proportionavit, quia illa membra que videntur
inhonesta diligentius tegimus, ex quo constitu-
tionis unius est actor, ut non sit scisma
in corpore, id est ut appareat manifeste quod omnia mem-
bra sunt de unius corporis integritate. Sed in id-
ipsum. Hic quantum comparat membra ad invicem quantum
ad mutuam sollicitudinem laborando unum pro
alio et compatiendo unum alteri. Ideo dicit: Sed in id
ipsum pro invicem sollicita sint membra, sed magis
laborat ac preciosius aliis prebendo in te-
gumento, defensione et similibus. Et si quid patitur
unum membrum, compatiuntur omnia membra, sicut patet
quod leso pede statim oculus aspicit lesionem
et manus apponitur ad consolationem. Sive glo-
riatur unum membrum ex aliqua consolatione,
gaudent omnia membra, inde consolatio ex
hiis omnibus quod pertinet ad unum corpus.
Vos autem. Hic aptat similitudinem corporis
naturalis ad misticum dicens: Vos autem estis corpus
Christi per unitatem caritatis et fidei ad invicem et
ad ipsum, et membra de membro, id est dependentia
unum ab alio et ad unum ordinata. Sicut autem
capitis oculi sunt prelati et doctores qui sunt ali-
os dirigentes, auditus vero clerici qui sunt coadiu-
tores, odoratus religiosi qui debent respicere
celestia. Sed post in ordine ungientes nos
frenum, manus autem potentes laici qui ha-
bent defendere per potentiam clerum et religiosos

tertio non multiplicavit honores pro laboris ut agricole et huiusmodi tamen quamvis ministeria eorum consideratur licet sint ignobilia membra tamen sunt valde necessaria. Videmus enim quod nullus status perdens potest quiescant status sine aliis ergo qui debent providere solliciti de necessariis et qui valere eorum ministri sua officia exercere. Et quosdam. Hic post distinctionem gratiarum distinxit ministrationes et divisiones operationum et post quod primo post distinctionem secundo manifestat ea ibi numquid omnes. Nobis tertio secundum ministeria ordinat honorum officiorum ibi emulamini. Prima ad huius et dicit quod primo distinxit ministrationes publicas secundo ministeria publica ibi operationes. Maiores autem esse ministri sunt apostoli ad quorum officium spectat regimine populi doctrina miraculorum operatio et confirmatio doctrine. De hiis tribus habes supra. Convertatis autem xvi capitulo dedit aliquibus tunc et potestatem super omnia demonia ut languores curarent et misit illos predicare regnum dei etc. Imperatoribus autem ordinatum id quod est supremum continuat supreme potestatis alia autem aliis committuntur. Regimen vero ecclesie supremum est Christus huius est et huius eius etc. alia duo ordinat ad quem ideo regimen ecclesie est status apostoli qui est superior status ecclesie et precedit alios status et ordine et hoc est quod dicit apostolus. Et quosdam quidem posuit deus et disposuit ordinavit primo apostolos quibus commissum est ecclesie regimen Luce xxii. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum etc. Secundo prophetas accipientes a deo immediate revelationes. Tertio doctores qui revelata aliis explanant et fidelibus declarant huius duobus gradibus dicitur Actuum xiii erant autem in ecclesia que erat Antiochie prophete et doctores. Ut dicit Glossa hoc est quod dicit Matthei xi lex et prophete usque ad Johannem. Hic enim dicit de prophetis antiquitatibus adventum Christi predicentes et tamen qui et cessaverunt nec tamen cessant prophetia simpliciter. Deinde virtutes est tertius gradus quia continet gratiam miraculorum que fuit communicata aliis quam apostolis et quantum ad hoc dicit virtutes quantum ad eas qui faciunt mirabilia et elementis exinde gratias curationum

quantum ad eos qui faciunt miracula in corporibus humanis. Opitulationes. Hic quintum distinxit secundariis ad ministrationes dicens opitulationes quantum ad illos qui ferunt opem maioribus prelatis sicut et decani archidiaconi. Gubernationes quantum ad parochiales sacerdotes. Genera linguarum quantum ad illos qui variis linguis loquebantur in primitiva ecclesia ne propter defectum ydiomatis impediretur evangelica doctrina. Interpretationes sermonum quantum ad illos qui variis linguis et occultas scripturas explanabant. Numquid. Hic manifestat dictam distinctionem per hoc quod expresse non omnibus ministrationes iste conceduntur omnibus sed diversis diversis sed distincta officia distinctis tribuit temporalis. Unde quasi eum videret apostolus abutentes de aliis non eum omnibus omnia expedit. Id est numquid eum omnibus apostoli etc. et reparata. Emulamini. Hic ordinat affectum ipsorum in dicta predicta non sola que licet sint bona et esse necessaria tamen non sunt sic appetenda sed caritas et gratia que faciunt homines dignum vita eterna non sit autem dicta ministeria id est dicta emulamini et desiderate carismata meliora id est meliora sunt spiritus dona et ad hoc quod ostendit adhuc excellentiorem vobis viam ostendo ad patriam celestem demonstro scilicet viam

Si linguis. Postquam apostolus tractavit de gratiis gratis datis hic tractat de caritate que est gratia gratum faciens et inseparabilis ei conexa et dividitur in tres partes quia primo ostendit eius excellentiam secundo donorum predictorum quantum ad eius necessitatem secundo quantum ad utilitatem ibi caritas paciens est tertio quantum ad eius stabilitatem ibi caritas numquam excidit. Circa primum ostendit primo quod sine caritate non valent dona que pertinent ad locutionem secundo quod nec ea que pertinent ad cognitionem ibi Si habuero tertio quod nec ea que pertinent ad operationem ibi Si distribuero et per hoc eadem dona intelligit alia dicit igitur Si linguis hominum loquar et angelorum id est per donum linguarum et angelorum quod secundum quod in angelis est duplex cognitio una quam videt divinam essentiam et divina

Dominica xiii
Dominica post nativitatem in quinquagesima

et de aliis et dicit hec duo quia lingua de misteriis divine prudencie ex sequentibus et de his superiores docent inferiores vel loquuntur eis et non eque alia est de operibus ipsius et sic et inferiores docent superiores et loquuntur eis sed causa considerandum est quod angelus est aliqui nihil notum aliis et ideo quando id naturaliter notum ab angelo proponit seu ordinat ad manifestandum alteri id quod est sibi occultatum et est angelica que quidem ordinatio dependet ex voluntate angeli proponentis et ordinantis et per loqui cum non aliud per aliud igitur hic facit mencionem de angelorum linguis per hic agitur intelligitur quod donum locutionis quantumcumque excellentis nisi habeatur cum caritate non sublevat. Factus sum sicut es sonans aut sicut cimbalum tinniens. Sonus enim talium quamvis sit de se non tamen est vivus [illegible] aut coram vivunt per animam qua carent es et cymbalo sic anima spiritualiter vivit per caritatem quia omnis locutio que est sine caritate mortua est. Est autem es quod est planum ex cuius percussione reddit simplicem sonum ideo significat eos qui caritatem simpliciter sonum [illegible] ideo significat eos qui veritatem simpliciter annunciant. Cymbalo autem que est cavum ex cuius percussione tinnit, multiplicat sonum ideo significat eos qui veritatem multiplicant et annunciant addendo plures similitudines et elucidationes in istas glosas et huiusmodi. Et si habuero [prophetiam] hic ostendit de donis pertinentibus ad cognitionem dicens Et si habuero prophetiam per quam occultas divina revelantur [illegible] non voluntate humana illata est [illegible] prophetia [illegible] Et si noverim misteria omnia id est veritates occultas que pertinent ad cognitionem superiorem super eas i[llegible] loquitur de [illegible] que abscondita est et omnem scientiam sine divinis data ut apostoli habuerunt sive humanitus acquisita ut philosophi. Et si habuero fidem id est perfectam fidem ita ut montes transferam ex hoc obviant aliqui quod nulli sancti habuerunt fidem perfectam quia non legitur de aliquo legitur aliquis eorum montes transtulisse sed hic non valet quia manifestatur non per miracula data ad veritatem [illegible] ut dicitur

est sine [illegible] quod sancti fecerunt miracula precipue veritati [illegible] oportebat et si oportuisset [illegible] montes transtulissent quia multa fecerunt maiora suscitando mortuos et huiusmodi que fieri non possent nisi virtute divina transferret non minori virtute quomodo posset fieri si dimitteret [illegible] caritatem autem non habuero nihil sum quia nihil ad esse spirituale [illegible] et apostolus loquitur de sapientia et scientia que computantur inter dona que sunt separabilia a caritate. Et si distribuero hic ostendit de donis pertinentibus ad operationem. Et si distribuero id est si pluribus divisero que pertinent ad plures sic ostendit omnes facultates meas per hic tangit opera pietatis [illegible] si vis perfectus esse vade et vende omnia que habes et da pauperibus et inter opera autem [illegible] que pertinent ad proximum per primum opera pietatis quia sicut dicitur [illegible] pietas ad omnia utilis est promissionem habens vite que nunc est et future. Et si tradidero corpus meum ita ut omnia que sustinet homo [illegible] martirio et penitencia et maxime quando quis offert se voluntarie [illegible] ita ut ardeam quod est martirium gravissimum. Caritatem autem non habuero nihil mihi prodest ad consequendum vitam eternam quia caritas dirigit opera in finem ultimum quia caritate sublata desinunt ab illo fine. Caritas patiens est hic ostendit caritas necessaria caritas quantum ad utilitatem quia per ipsam implentur omnia virtutis opera et primo hoc ostenditur in duobus actibus generalibus virtutis unde dicit Caritas patiens est. Omnis enim actus virtutis consistit in hoc quod aliquis bonum sustinet sive illata mala ut in hoc quod bonum operatur bonum. Primum ad primum caritas patiens est quantum ad secundum benigna est id est facit patienter mala tollerandis et benignum in bonis operandis benignitas enim dicitur id est bona [illegible] quod per [illegible] et bona [illegible]

sibi retinuit sed ad alios extendit. Non emulatur
Hic autem explicat in speciali opera bona que
per caritatem efficiuntur et dividitur in duas quia
primo ostendit qualiter caritas facit nocere secundo
qualiter facit agere bonum ibi Congaudet. Circa primum
sciendum quod bonus non agit malum quantum de se est
quod ei noceat vel sibi et proximo. Unde primo secundo
ergo ostendit quod caritas facit vitare mala
quantum ad proximum et hoc malum vel est in effectu vel
quibus dolet de bonis proximi et de malis eius
gaudet quod fit per invidiam quam removet
caritas quia generat et diverte ideo dicit non emulatur
id est non invidet. Et eciam emulari potest significare
significationes que generantur in hoc usu emulatur
emulor in flatorem amat in invidet ad
unitatem vel malo quantum proximum est in effectu
et fit de ceteritate. Non agit perperam id est per-
versa in plateis hic ostendit quod caritas
facit vitare malum hominis in se ipsum quia removet
ordinationem superbie que est principium
omnis mali dicens non inflatur quia caritas
excludit tumorem superbie. Inflatus enim est
magnitudinem apparentem et non existentem
dicitur superbus dicitur sibi magnus tamen
non sit propter veritatem. Et quia ambitio est fi-
lia superbie ideo autem dicit de caritate non est
ambitiosa id est facit ambitionem vitare secundo quia removet
inordinationem cupiditatis et quantum ad hoc dicit non
querit que sua sunt in peccando cum scandalo
Tertio quia removet inordinationem ire ideo dicit
non irritatur id est non provocatur ad iracundiam
quarto removet inordinationem electionis que
est in mente ideo dicit non cogitat malum
id est permittit hominem cogitare qualiter perficiat
malo in opere. Non gaudet super iniquitate id est non
permittit peccatorem ex electione vel malitia
tia que faciunt de malo gaudere Proverbiorum
letantur cum male fecerint et exultant in
rebus de quibus pessimis caritas nos
facit lugere. Congaudet Hic autem ostendit qua-
liter caritas facit operari bonum et primo quo ad
proximum unde dicit congaudet autem veritati scilicet proximi
caritatem supportando secundo facit operari bona erga
deum quod fit per virtutes theologicas ideo dicit omnia
suffert que enim sunt divinitus revelata aliquo non
potest tradi falsa cum fit per magistram veritatis
et non omnia que ponuntur ab homine le[illegible]

mortalis est Unde pulchre Innocens omni dat omnia
ubi Angelis habet scolida omni dat omnia ubi
adeo in noticia ibi actus perfectum spiritus omnia
sperat dimittunt promissa et nec spes fragatur
propter dilationem omnia sustinet per longanimitatem
et patienter expectat adeo promissa caritas in
quam excidit Hic autem ostendit excellentiam caritatis
respectu aliorum donorum quantum ad permanentiam et di-
viditur in duas partes quia primo proponit hanc per-
manentiam secundo probat eam ibi ex parte enim
cognoscimus. Dicit caritas numquam excidit quod aliqui
male intelligentes dixerunt quod caritas
semel habita non potest amitti quod est falsum quia dicitur
Apocalypsis II caritatem tuam primam reliquisti ideo
sic intelligitur dictum apostoli caritas numquam exci-
dit id est non exit caritatem quia si habens cari-
tatem non peccat ut autem adeo et hoc modo
intelligitur illud I Johannis III omnis qui natus est
ex deo non peccat scilicet id est quamvis natus vel renatus
gratia in hac nativitate data et operata sua
illorum non cognovit apostoli quod non [illegible] hic de
cessatione specialiter donorum per mortale peccatum
sed de cessatione donorum per mortale peccatum
sed de cessatione donorum donorum permanentia
de hac dicitur per gloriam superveniente
et hoc modo caritas non excidit quia sed est
in via sic per manebit in patria. Unde Augustinus
sive prophetie evacuabuntur prophetie
enim est futuri status aut parte futurorum
non exercitabit sed est finale complemen-
tum autem ut sit prophetia non est ibi locum
sive que prophetia est cognitio enigmatica
cessat in patria ubi est clara cognitio sive
lingue cessabunt quod non est intelligendum
de corporalibus linguis quia sancti resurgent in inte-
gritate corporis sed hec cessatio non in-
telligenda est quantum ad usum linguarum quia
ibi erit laus vocalis Unde quod dicit glossa
super illud Psalmi exaltationes dei in gut-
ture eorum sed intelligendum est de dono
linguarum quo aliqui in primitiva ecclesia lin-
guis variis loquebantur actu propter
illos qui non intelligebant linguam
nativam apostolorum que et cessabit quia quilibet
quamcumque linguam intelliget quod non
est necesse loqui variis linguis in primo
et patria generalis sicut erit [illegible]

[illegible] et unum labium omnium gentium erit et multo
magis videtur sic posse in ultimo statu consumma-
tionis omnium. Sive scientia destruetur, id est scientia [illegible]
acquisita nobis quo ad species intelligibiles
vel quo ad [illegible] sed quo ad actum medium
qui est per conversionem ad fantasmata, tali
enim conversione non indiget anima separata.
Ex parte enim [illegible] probat propositum et sic concludit.
In tertio ibi nunc autem [illegible] et ponit
talem rationem: adveniente perfectione tol-
litur imperfectio ei opposita. Status autem glorie est
perfectissimus, ergo ipso adveniente tollitur
dona habentia imperfectionem vel simpliciter vel
quantum ad id quod est imperfectionis eorum, sed hu-
iusmodi sunt [illegible] que est [illegible]
[illegible] vel licet ea inseparabilis a cor-
pore [illegible] in gloria tollentur omnia simpliciter
aliqua vel secundum quid in ista ratione sic procedit quia
primo [illegible] maiorem secundo minorem [illegible]
[illegible] ibi cum autem venerit et minorem
probationem ibi videmus nunc per speculum.
Dicit ex parte enim cognoscimus, id est imperfecta
est scientia nostra que habetur in via et maxime
in illa que est de deo ad quem se habet
intellectus noster sicut oculus noctue ad lucem
solis. Sed in medio ex parte prophetamus, id est
imperfecta est cognitio prophetica eo quod est enig-
matica et per ista duo dona intelliguntur
alia imperfecta. [illegible] ponit Cum
autem hic autem ponit maiorem. Cum autem
venerit quod perfectum est, scilicet status glorie qui est per-
fectissimus, evacuabitur quod ex parte est, id est
imperfectum. Secundo declarat per simile de statu pueri et
perfecti dicens: Cum essem parvulus lo-
quebar ut parvulus, scilicet balbutiendo et imperfecte;
sapiebam ut parvulus, approbando aliqua
que magis erant reprobanda et e contra reproban-
do que magis essent probanda; cogitabam
ut parvulus, scilicet vana et inutilia. Cum autem
factus sum vir, evacuavi que erant parvu-
li [illegible] perfectionem [illegible] non que
[illegible] Videmus autem. Hic ponit minoris
probationem [illegible] alia dona [illegible]
[illegible] Videmus nunc per speculum [illegible]
cognoscit [illegible] per [illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible] non per [illegible]

per speciem [illegible] representantem in mente [illegible]
sibi demonstratam sic videtur [illegible]
non demonstratam in mente [illegible] in alio
sed videtur aliquid in speculo [illegible]
habet [illegible] cognitio [illegible] per [illegible]
suos que soli deo conveniunt [illegible] similitudinem
in mente demonstratam [illegible] cog-
nitio quam angelus sua essentia est que-
dam dei similitudo per quam naturaliter cognoscit
deum et [illegible] cognoscit eos [illegible] quasi in
speculo [illegible] per creaturas eos cognitas sed
per speculum [illegible]
[illegible] creatura et bonitate [illegible]
cognitionem sapientie et bonitatis divine. Et
videmus nunc scilicet deum per speculum et in enig-
mate quia [illegible] creatura ad deum ob-
scura est et velata [illegible] per quod [illegible]
cognitio de deo in via [illegible] Tunc autem in patria fa-
cie ad faciem, id est clare et immediate videbimus di-
vinam essentiam. Nunc cognosco deum ex
parte, id est obscure et imperfecte. Tunc autem sicut cog-
nitus sum [illegible] sic eum cognoscam [illegible]
nostra ita et cognoscemus [illegible] tamen [illegible]
sed non in perfecte equalitate cognitionis sed
similitudinem tamen longinquam. Ex dictis autem
arguatur quod caritas sicut alia dona evacuabitur
quia nunc est imperfecta [illegible] quod non valet quia quod
imperfectio convenit alicui [illegible] perfectione [illegible]
[illegible] per actus [illegible] sic imperfectio est
de ratione [illegible] non autem de ratione caritatis.
Et ideo adveniente [illegible]
[illegible] per actus [illegible] in perfecto
[illegible] est [illegible] non [illegible]
[illegible] nostra et [illegible] est
[illegible] quod evacuabitur caritati [illegible] imperfecto
per actus [illegible] cognitionis [illegible]
caritatem [illegible] deum tendere [illegible]
[illegible] tendit [illegible] per actus [illegible] cog-
nitionis in perfectione [illegible] est [illegible]
[illegible] adveniente cognitione perfecta. Nunc autem
hic [illegible] concludit [illegible] scilicet quod
caritas excellit omnia alia dona [illegible]
[illegible] manent fides spes caritas [illegible]
[illegible] et per ista duo fidem et spem intelliguntur
alia dona de quibus non facit expressam men-
tionem que [illegible] evacuanda in patria [illegible]
[illegible] est caritas fides [illegible] et spes [illegible]

excellencior ceteris donis enumeratis que
sunt utiliores theologie que dantur nobis
ad aquirendum nos deo ¶ Illa non dona sunt
quedam disposiciones nobis date ut essemus
hominibus mobiles absque deo et sic ordinantur ad
homines mobiles et ad theologias ut ad fines et ex hoc
sequitur quod ex quo caritas est maior fide
et spe quod sit eciam maior ceteris donis quia cum
est maius maior est maius minore.

Sectamini caritatem super quo apostolus declara-
vit gracias gratis datas quibus adiecit
hic autem circa eas ponit quandam comparacio-
nem dicens quod prophetia sit eminencior dono lin-
guarum ¶ Et ad eius evidenciam considerandum
est quod ad prophetiam requiritur intellectualis lumen
ad intelligendum visionis sicut pharao
eciam qui vidit spicas et Balthasar
manum scribentem etc. vel ille dormiens iste
vigilans non fuerunt prophete quia lectio
quia non habuerunt intellectum visionis ¶ Sed Io-
seph et daniel qui intellexerunt veri
prophete fuerunt ¶ Ubi scilicet attendendum prophetie
est visiones sive alias species per lumen
intellectuale sibi datum exponere etc.
ad intelligenciam opus est in visione ¶ Et ideo manifestum
est quod in primitiva ecclesia paucis erant quibus inne-
bant [illegible] quod et deus dedit dona lin-
guarum multis de illis ut sine impedimento ex-
terne possent officium predicacionis committi tamen
multi magis volebant habere donum prophetie
et sic loqui lingua ¶ Hic attendendum per locucionem non in-
tellectam prefert ut non explanata sed generat
[illegible] prius loqui prophetias et linguis non tamen
exponere et sic habent intellectum apostolus prefert
propheciam loqui linguis et dicit in textu [illegible]
primo habitu eminencias ostendit secundo qualiter
sit utendum dono linguarum ibi quod [illegible]
ostendit dupliciter primo racionibus sumptis ex par-
te fidelium secundo ex parte infidelium ibi fratres mei
primo ad hunc intendit quod ostenditur prophetia
[illegible] ad donum linguarum predicando sed in oracionibus
dei nam si orem secundo ad hunc intendit quod primo
probat propositum per racionem secundo per exemplum ibi nunc
autem ¶ Circa primum primo continuat se ad antecedentia
dicens Sectamini caritatem eo quod ducat eam
excellencior dona eius prebendum et excellentissimis quasi

excludendo dicit quod per ceteris debent habere caritatem legi
[illegible] quod autem hoc non ad dona ut prophetie donum
et linguarum ¶ Magis autem scilicet desiderate ut prophetetis
quod prophetia precellit donum linguarum quod autem probat dua-
rum racione ponitur ubi dicit qui enim loquitur lin-
gua id est diversa ydiomata non hominibus loquitur id est ad
utilitatem hominum ut dicitur est super per loqui linguis
sine linguis intelligitur locucio non intellecta sed ad
semper dicit habens caritatem non tamen intellectus vel ex-
planaciones dicit sed eo quod semper tamen intelligit
ita illorum non tamen prefert locucionis [illegible] quod nisi
sciret exponere ymo ad intelligendum indiget doc-
trina et ideo dona linguarum non sufficiebat ad ex-
hortandum sine predicandum sed tamen ad orandum
id est subditur sed deo cum quo loquitur homo in oracione
nec eam audit id est intelligit per talem locucio-
nem spiritus autem loquitur [illegible] ¶ Spiritus autem loquitur mysteria
id est mysteria latencia per donum prophetie
includendo et ideo tale donum sequitur edificatio
ecclesie ideo subditur ¶ Nam qui prophetat id est includit
sibi et aliis hominibus et explanat hominibus
loquitur id est ad utilitatem hominum ad edificacionem in
incipiendo et exhortacionem proficiendo et consolacionem
lugendo ex predictis formatur talis racio ¶ id quod est
ad honorem dei et utilitatem proximi est melius
illo quod tamen est ad honorem dei tamen ut patet ex dictis
grece ¶ Qui loquitur ¶ hic ponitur racio quod talis
est melius quo aliquis proficit sibi et aliis sic
est prophetia ¶ quod ad quod proficit sibi tamen sed ut donum
linguarum preter tamen tamen acceptum quod per se autem et
alias in sterere et hoc est quod dicitur ¶ Qui loquitur
lingua semetipsum edificat ¶ Sibi proficiendo spi-
ritualis orando vel studendo ¶ Qui autem prophetat
scilicet per intuendo et explanando secretis vel ubi
ecclesiam edificat id est congregacionem fidelium et ne alius
ex dictis credet non esse curandum de dono lin-
guarum ideo hoc removens dicens ¶ Volo autem id est de-
siderio vos omnes linguis loqui tamen ad bonum
magis autem volo vos scilicet prophetare quia melius
ideo subditur ¶ Nam maior est etc. sed tamen [illegible]
que donum prefert et perpetrat ideo subditur nisi forte in-
terpretetur scilicet explanando quod perinde ad propheciam
et talis scilicet habet utrumque donum scilicet linguarum et prophe-
tie quod est melius quam habere alterum tamen ceteris pari-
bus ¶ Nunc autem ¶ hic quod ostendit propositum per exemplum
et primo per exemplum sui ipsius dicit ¶ Nunc autem fratres si
venero ad vos linguis loquens id est vobis tam-
men dona linguarum quod habeo ¶ quid vobis prodero nisi
vobis loquar id est nisi vobis explanavero etc.

dicit nichil | hec autem explanacio potest sic primo circa divina hominibus occulta que intellexisse necesse est vel expedit et quantum ad hoc dicit in revelatione, secundo quantum ad humana quorum cognitio est debilis et nulla et quantum ad hoc subdit aut in scientia quia scientia accipienda est de terrenis | tercio circa futura contingentia et quantum ad hoc dicit aut in prophetia | quarto circa moralia et quantum ad hoc subdit aut in doctrina | Tamen hic ponit similitudinem in rebus inanimatis que in sonituris nunquam que si sonum confusum emittant nescitur quod canitur sive quid dictatur sonum per naturam cantu inferri et hoc est quod dicit tamen que sine anima sunt vocem dantia hic autem vox significat similitudinem tamen quod proprie loquendo solus est in animatis vox dicitur sono de anima vocem percussio aeris in spiritu ad vocalem arteriam cum ymaginacione alicuius | et sic accipitur hic vox pro sono cetera patent usque ibi | cum tuba ubi ponit ad exemplum de tuba que aliter sonat in vocando ad festum | aliter vocando ad consilium | et aliter in vocando ad bellum ut habetur Numeri x. Quis preparabit se ad bellum nisi sciat de certo non ad hoc festum et sic hec littera linguarum non valet ad edificationem nisi per explanationem et per hanc interpretatur ita et vos per linguam supple nisi proficietis cetera nisi manifestum sermonem dederitis i. explanacionem non reddatis quod pertinet ad prophetiam et subditur eritis enim in aera loquentes i. in vanum tam multa sunt ydyomata et nil sine voce est i. sine cognitione vocis significatione et sic loquentibus vel ad utilitatem etc. ymmo derisio est proloquentibus aliquod ydioma ignoranti et subditur si ergo nescivero virtutem vocis i. eius significationem ero ei cui loquor barbarus et i. extranee loquens secundum aliquas expositiones de Grecis et non intelligens loquatur aliis similiter ignoranti et subditur sic et vos quoniam similes barbaris quod deberetis vitare et subditur cum dicit quoniam emulatores estis spirituum i. amatores donorum spiritualium | ornate et habundetis non solum non sed magis intellectu et explanacionem ubi apte subditur et ideo qui

loquitur lingua donum linguarum oret ut interpretetur i. adeo propria sibi dicatur tamen melius nomen non si orem etc. quod sic ostendit dominum prophete dono linguarum in predicatione hic quo idem ostendit in oratione et similia in oratione secreta publica ibi ceterum | oratio secreta sive sacerdotum vocem ore que in spiritu intelligentium et affectum vocalis vera est que in spiritu intellectum affectum dicitur melior est illa que in spiritu tamen affectum dicitur est in proposito quod per donum linguarum proferre sed est in verba orantis in quibusdam ydiomatibus sed non intelligentis sed tamen laycus dicit orationem dominicam vel aliquam devocionem et affectus eius sic elevatur in deum et sic spiritus eius affectus non tamen intellectus quod non intelligit que dicit si quod intelligit in spiritu intellectus et affectus intellectus sic locucionis que pertinet ad prophetiam melior est dono linguarum tamen ponit maiorem dicit nam si orem lingua spiritus meus orat i. affectus meus in deum elevatur spiritus enim interpretatur quodam bonum nomen et voluntas que est affectus intellectivus vocatur hic spiritus quasi movens alias anime potentias ad agendum mens autem mea i. intellectus meus sine fructu est quod non intelligit orantis spiritus similiter lauditur dicit quid ergo est mihi faciendum orabo spiritu orabo et mente i. affectu et intellectu psallam spiritu psallam et mente. et psallere est orare cum melodia ceterum hic idem ostendit in oratione publica quod si populus intelligat orationem super benedictionem sacerdotis melius dicitur in devocione et in voce et ideo dicit ceterum si benedixeris spiritu sacerdos vel episcopus supra i. absque hoc quod populus intelligat qui supplet locum ydiote quomodo dicat quod perficit populus simplex et non intelligens quia dicere vel aut modicum quod nescit sic conformat tibi quibus est necesse cetera intelligere docuit aliquam hic in primitiva ecclesia benedictiones et quod fiebant in vulgari sed postquam populus multiplicatus fuit et convenit se conformare necesse est ut pote presentis qui dicit clerum de parte capitis laudando eucharistiam et officiis fuit in latina ecclesia latina et sufficit quod clerus intelligit propterea officia | propterea dicitur sic hic non quod in vulgari fuit populus debet intelligi et quod prophetia melior est dono linguarum dicit gratias ago deo meo quod omnium lingua loquor hoc est quod quidem bene adeo mihi datum sed quam bene prophetie melius est subdit sed in ecclesia volo quinque verba loqui i. pauca sensu meo i. ut intelligam et ab aliis intelligar

et sic eos instruam quam x milia verborum in lingua
et quod maiorem verborum copiam fecit loquendo
intellectu. Notandum autem quod apostolus hic specialiter dicit
sensu meo quinque verba quia per predicationes edifi-
cabant auditores quinque scilicet agenda credenda
vitanda / speranda / timenda / que predicator debet
esse de hiis que pertinent ad fidem et sic credenda
et de hiis que pertinent ad mores et sic habentur
alia quatuor scilicet virtutes et contraria pena vel gloria
quia ista debet predicari ad utilitatem fidelium ideo dicit
apostolus quinque verba i. pauca / Fratres mei postquam
ostendit apostolus prophetiam precellere donum lingua-
rum supple ex parte fidelium / hic vult idem
ostendit idem supra ex parte infidelium / et primo
excitat attentionem corinthiorum dicens nolite pueri
effici sensibus i. in discretione boni et mali quia
pueri preeligunt minus bonum maiori. hoc autem
dicit apostolus ne preeligant donum linguarum pro-
phetie que est magis bonum. Sed malicia
parvuli estote i. non cogitetis mala sicut parvuli
desistunt a cogitando talia. Sensibus autem per-
fecti estote ut ea que creditis in intelligendo
perfecte ut possitis alios instruere quod pertinet ad
prophetiam. In lege. Hic ostendit sua ratione
que talis est quod aliqua duo ad unum finem
ordinantur id est melius quod est efficacius ad fi-
nem illum consequendum / donum autem linguarum et do-
num prophetie ordinantur ad conversionem infidelium
ad quod efficacius est donum prophetie ergo est melius
re autem huius rationis probat dicens primo auctori-
tate dicens in lege quod scriptum est non autem hic lex
scripta [illegible] quinque libris moysi sed pro toto veteri
testamento / quia quod hic allegat scribitur ysaie
xxviii secundum translationem lxx qui in aliis lin-
guis et labiis loquar populo huic. sicut exemplum
dat quod fuit in primo actuum ii quando iudei con-
gregati in urbe de diversis terris audierunt cre-
dentes loquentes in diversis linguis et nec
sic exaudient me dicit dominus licet enim et ali-
qui ad christum fuerunt conversi tamen plures remanse-
runt obstinati illi et conversi magis fuerunt per
verbum petri interpretantis scripturas prophetas quod perti-
net ad prophetiam quam per donum linguarum ut patet
actuum ii et sic patet quod donum prophetie plus valet
ad conversionem infidelium quam donum linguarum
itaque lingue in signum sunt divine virtutis
non fidelibus sed infidelibus qui non credunt sed in-
fidelibus ut predicationes eorum intelligere putabant
cum linguarum [illegible] hominibus et sic conversi ad fidem

christi. Prophetie autem non infidelibus i. gentilibus
qui non habuerunt legem nec prophetias sed fide-
libus i. iudeis donum dei credentibus de quibus
fuerunt apostoli alii qui ipsi dixerunt et alii creden-
tes primi ut patet actuum per quorum predicationem con-
versi sunt gentiles et sic prophetia plus valet ad
conversionem infidelium quam donum linguarum / sed ad
instructionem fidelium plus valet prophetia quam eloquentia /
Si ergo hic secundo dicit idem ratione dicens si con-
veniat universa ecclesia in unum ut oportet
[illegible] vel aliquid huiusmodi et omnes fideles lin-
guis loquebantur. Intrent autem ydiote
id est ignorantes ydiomata que fidelibus non nonne di-
cent quod insanitis quia nos reputabant insanos
sicut et apostoli sed loquentes putati fuerunt ebrii
ii actuum ii. Et sic in tali casu donum linguarum
esset magis ad confusionem fidelium quam ad conver-
sionem infidelium et sic magis fuisset actuum ii
petri per donum prophetie ostendisse [illegible]
[illegible] Si autem omnes prophetent
non solum per successionem exponentes scripturas vel reve-
lationes sibi vel aliis factas. Intrat autem aliquis
infidelis vel ydiota convincitur ab omnibus illis
successive prophetantibus i. ab ipsis ostenditur culpa ge-
neralis [illegible] et sic diiudicatur ab omnibus
i. [illegible] ostenditur. Occulta cordis
eius manifesta fiunt et in [illegible] ex predicatione ta-
li et expositione tanguntur multa pertinentia ad
fidem et mores ex quorum auditu convertitur ad co-
gitandum mala corde sua latentia et ad peni-
tendum corde et ad confitendum ore. sicut etiam
aliquis intelligi [illegible] in primitiva ecclesia ad conversionem
infidelium fuit pluribus fidelibus divinitus conces-
sum secreta cordis cognoscere ex quo sine locutione
aliqui convertebantur ab infidelitate sed multo magis
[illegible] ex revelatione. Adora-
bit deum cadens in faciem pronuntians i. confi-
tens quod vere deus in vobis sit. corde enim cre-
ditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem
Ro x. Quid ergo. Hic ostendit apostolus qualiter
sit utendum donis prophetie et linguarum et primo
hoc facit in generali secundo magis in speciali ibi
sive lingua. Circa primum dicit Quid ergo fratres scilicet nobis
agendum quia scilicet cum convenitis ad ecclesiam unus-
quisque vestrum psalmum habet vel in se vel in a-
liquo [illegible] qui donum [illegible]
[illegible] quod non dantur singulis omnia dona
sed divisim ut dictum est supra xii capitulo et idem
intelligendum est de aliis sequentibus psalmum

vel intellectu cantico ad laudandum deum Ver-
sum habet vel graciam predicandi ad informacionem
maiorem linguam habet vel donum linguarum Apocalipsim
vel virtute explanandi obscura Omnia ad edi-
ficacionem fiant quilibet enim vestrum debet graciam sibi
datam ad edificacionem Sive lingua Hic ostendit
apostolus magis in speciali et primo quantum ad donum
linguarum secundo quantum ad donum prophecie ibi Prophete autem
Circa primum dicit quod donum linguarum non est
utendum ambiciose quantum ad apparenciam propter ostentacionem et
ideo dicit Sive lingua quis loquitur secundum du-
os aut ad plus tres Hominibus ut in pluribus vel ad plus
scilicet quod dicitur Deuteronomii xix In ore duorum aut trium
testium stet omne verbum et per partes vel successive
unus post alium vel partes vel interpolate ut post unam
partem locucionis fiat eius exposicio et post aliam
et sic Hec non fit exposicio quia predicatores
predicant in presencia hominum ignote lingue
et ideo subditur et unus interpretetur Si autem non
fuerit interpres scilicet ille qui loquitur linguis ta-
ceat in ecclesia deo autem in spiritu sibi autem lo-
quatur et deo in orando deum in secreto In ec-
clesia vero fiat deo contendo de nobis loquen-
do in missa enim interpretatur donum linguarum
per epistolam et evangelium et sic per duas artes
fiat lectionem in matutinis non explexer[?]
tio in representatur per epistole nocturna et anti-
quitus dicebatur dimissum sunt iii^es vigilias
noctis Prophete Hic autem ostendit qualiter
sit utendum dono prophecie et primo ostenditur
debitus usus secundo quibus est prohibitus ibi Mu-
lieres Circa primum sciendum quod usus prophecie
hic accipitur pro omni verbo exortacionis ad ple-
bem sacras scripturas exponendo in primi-
tiva non ecclesia plures habebant hoc donum
propter quod ne fieret confusio apostolus ordinavit
quod exercerent a duobus tantum vel tribus ad plus
et successive et hoc est quod dicitur Prophete duo aut
tres dicant scripturas exponendo non simul sed
successive et ceteri diiudicent vel attente au-
diant ut sic possit discerni que sint vere
lingua dicta et magis necessaria et si alii reve-
latum fuerit sedenti vel aliquibus de audientibus
plures secreta sacra fuerint revelata per spiritum sanctum de
aliquo pro edificacione ecclesie Prior taceat
dando isti locum loquendi et subditur causa
tenet enim omnis revelacionem spiritus sanctus
per singulos prophetas unum post alium aquirere

ti propter ut omnes discant qui audiunt et omnes
exhortentur ad hoc apti Et quod possit ali-
quis dicere non est in potestate sic loquentis tacere quia
loquitur ex instinctu spiritus in motione eius in manu
dei et ideo subditur spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt
hoc est in potestate eorum Dicendum quod sciendum quod
duo sunt scilicet illuminacio mentis prophete et hec
non est in potestate eius quia prophecia non
ad est prophetis sicut nec est illuminacio sibi
facte primitiva est in potestate prophete
quod potest loqui et tacere prout expedit honori
divino et utilitati ecclesie et sic est in potesta-
te quod si plures simul loquerentur esset confusio
et unus alteri impediret ex quo sequeretur
dissensio cuius deus non est auctor ideo sub-
ditur non enim est dissensionis deus sed pa-
cis dico tamen quod non semper est in potestate prophete-
te primo aliquando spiritus monet ipsum ad loquen-
dum contra volendum contra voluntatem suam sicut
patet de Balaam Numeri xxii quod Balaam
populo Israel tacere non poterat Hoc enim est
ad gloriam dei non sic autem in potestate
prophetis Mulieres Hic autem ostendit
quibus personis prophetandi actus sit prohibitus
scilicet mulieribus et primo facit quod dictum est secundo ali-
quos personam excludit ibi An a vobis
ecclesia primum dicit mulieres in ecclesiis taceant
scilicet cessando a doctrina non tamen ab oracione secre-
ta et subditur non enim permittitur eis loqui
vel docere quod pertinet ad prelatos et superiores
et non competit sexui muliebri Unde apostolus
dicit ad Timotheum ii docere autem mulieri non licet
debet enim esse subiecta viro ideo subditur sed sub-
ditas esse sicut et lex dicit Genesis iii Sub viri po-
testate eris Prophecia tamen quantum ad illuminacionem
mentis non competit sexui muliebri et
sic leguntur multe mulieres prophetisse
[illegible] solum excluduntur ab actu docendi in
ecclesia publice sed etiam ab actu querendi ibidem
per modum disputacionis non subditur Si quid autem
volunt discere domi viros suos interrogent
ut de auditis in ecclesia plenius informentur
et causam dicti plenius tangitur cum dicitur Turpe est
autem mulieri vel indecens est sibi in ecclesia lo-
qui et per oppositum decens est et eam tacere in
locis publicis apostolus quod si nunc tempore non mulie-
res opus exercent edocendi An a vobis
Hic autem excludit aliquos personam qui
quasi de gentilitate possent dicere predicatores

apta non esset bona eo quod apud gentiles in tem-
plis veneris et dyane mulieres forsitan pu-
blice docebant quod repellit apostolus dicens sicut ab omnibus
pro gentilibus primo dei processit quasi dicit non solum
iudeis quibus data est scriptura legis prophetarum
iste modus et ordo doctrine magis est conveniens
iudeis et gentilibus quam equalis. Si quis autem vi-
detur esse autem spiritualis qui per omnia iudicat
ut deum est super eos cognoscat que scribo
vobis quia domini sunt mandata, id est potest cogno-
scere quod ordinacio ista non solum processit a me
sed a deo. Si quis autem ignorat ex negligentia vel
malicia illa que sunt tenenda ignorabitur a
deo. Ista quod hic rebus gelidus in tenendo concludit
sed quod bona sunt et sunt pro eis appetenda et quod eis bene-
dictum est ordinate et apponit quas deus ...
ideo dicit Itaque fratres emulamini pro-
phetare tamquam melius bonum quam loqui
linguis et quidam bonum ideo subdit et loqui
linguis nolite prohibere prohibendo sit loquendo
Omnia autem honeste, id est sine defectu et hu-
militer secundum ordinem ad vitandum confusionem fiant
in vobis. Capitulum xv.

Notum autem vobis facio etc. Postquam apostolus
tractavit de sacramentis et de gratia
que confertur in eis, hic autem tractat de gloria
resurrectionis ad quam finaliter ordinatur. Et
dividitur in duas partes quia primo de resurrectione Christi
premittit tractatum, secundo probat ex hoc generalem resur-
rectionem hominum ibi Si autem Christus. Prima adhuc in duas
quia primo commendat doctrinam evangelicam
in qua mundo fecit de mutatione que ex fide tradidit
quam ibi tradidit. Circa primum dicit Notum
autem vobis facio, id est ad memoriam vobis reduco
evangelium quod predicavi vobis, id est doctrinam evange-
licam cuius excellenciam ex tribus ostendit. Primo
primo ex eius predicatoribus qui fuerunt apostoli ex-
cellentes. Unde et hic tangitur cum dicit quod predicavi,
apostolus et alii similes michi. Secundo ex auditori-
bus qui eam receperunt doctrinam evangeli-
cam per orbem quod est signum evidens veritatis
huius doctrine secundum quod arguit Augustinus quia si
per nulla miracula est sic recepta hoc fuit
... et ... et ... eo quod deus non sit
... temporalitates que temporalitates sunt ...
miraculis maximi ... alii autem per se predica-

verunt ubique domino cooperante et sermonem confir-
mante sequentibus signis. Si autem dicatur quod
sine miraculis fuit sic recepta hoc ipsum
dico est maximum miraculum quod tam ardua et mani-
festa et super humana et contraria recepta sunt que
non solum a simplicibus sed eciam a sapientissimis
et potentissimis viris et si arguatur quod hoc de
lege machometi fallacia que tamen est a multis
recepta. Dicendum quod non est simile quia in armorum po-
tencia sibi multitudinem vidensque subiugavit et le-
gem dedit promittens delicias et potestatem similibus
rebus ad que homines sunt proni sed fideles autem
catholica per Christum et apostolos predicata contraria est
recepta sub pauperibus eam predicantibus ad
paupertatem et austeritatem et mundi contemptum in-
ducentibus et eo non solum recepta a sapienti-
bus huius mundi et potentibus sed eciam
in plerisque ... sine signorum et ...
recepta tangitur cum dicitur quod et accepistis vos
et alii sapientes huius mundi et eum sapientia
maioris ingerebat in gratia. Secundo commendat per
hoc quod elevat ad superna ibi in quo et statis
sed sursum erecti ad deum. Tercio per hoc quod ipsa sola
ducit ad beatitudinem ibi per quod et salvamini
ad hoc tamen quod ad beatitudinem perducat duo re-
quiruntur. Primum est quod teneatur eo modo quo
ab apostolis est predicata sed non innititur de principa-
libus rationibus humanis sed auctoritati divine et
miraculis ideo subdit qua racione predicaverim vobis
si tenetis, quasi dicit predicacio mea non processit
ratione humana sed divina. Secundum est quod fides
non sit vacua sine operibus est mortua et
per quas firmatur ideo subdit nisi frustra credidistis.
Dixi tradidi enim vobis etc. hic autem ostendit quid
sit tenendum de Christi resurrectione et ponit
de Christo sed eius morte sepulturam et resurrectionem et
apparicionem que pertinet ad articulos fidei de
incarnacione Christi. Dicit igitur Tradidi enim vobis
in primis, id est inter prima credenda quia articuli fidei
sunt principia ex quibus alia credenda deducuntur
tamquam conclusiones ex eis dicte et quod accepi, quasi dicit
hoc auctoritate propria non feci sed auctoritate divi-
na. Et que sunt illa subdit quoniam Christus mortuus est
pro peccatis nostris non suis ipse enim prope sceleribus po-
puli mei percussi eum ideo subditur secundum scripturas
et ysaye et aliorum prophetarum sicut ipse loquitur et sic

mors ista preparans nostre fuit a deo ordina-
ta et quia sepultus est ut ueritas mortis eius
probaretur et quia surrexit tercia die [illegible] tamen 3us
articulus fidei fuit [illegible] et [illegible]
fuerunt integri et quia uisus est post resurrectionem
cephe i. petro [illegible] De apparitionibus autem
factis mulieribus non facit hic apostolus mentionem
quia non inducit apparitiones ad confirmationem fidei de
resurrectione christi et ideo illas tantum inducit que facte fu-
erunt personis magis attentis et postea xi
discipulis que apparitio fuit facta post dies octo sue
resurrectionis thoma presente Jo xx. Primo
tamen apparuerat x apostolis thoma absente i-
bidem. Dicitur xi quia iudas qui fuerat xii
iam mortuus est et mathias nondum erat elec-
tus. Deinde uisus est plus quam quingentis fra-
tribus simul et ista apparitio fuit facta in galilea
Mt ultimo in qua apparuit apostolis et multis aliis
ex quibus multi manent usque ad hunc uiuentes
set dicit ad maiorem [illegible] quidam
autem dormierunt morte corporali que dicitur dormi-
tio quia erant in spe resurrectionis future. Deinde ui-
sus est Jacobo [illegible] ista apparitio
fuit in die resurrectionis [illegible] autem [illegible]
[illegible] se non comesturum panem donec uideret
christum resurrexisse et sic [illegible] Deinde non [illegible]
ordinem apparitionis. Alii dicunt [illegible] apparitiones
[illegible] specialem deuotionem et [illegible]
ad xii. Deinde apostolis omnibus scilicet in die ascensionis
Mt ultimo. Nouissime autem [illegible] post ascensionem
in celo tanquam abortiuo uisus est michi de
qua uisione dicit [illegible] Abo-
tat autem se abortiuum quia abortiuus dicitur
fetus qui nascitur extra tempus debitum uel quia
[illegible] uiolentia educitur de uentre uel quia non
producitur ad debitam quantitatem que tria de
se sentit apostolus quia alii [illegible] fuerunt
[illegible] ipse autem post. Item alii
fuerunt [illegible] sponte ipse non quasi uiolen-
ter in actu persecutionis fidei [illegible] Item quia
non reputat se peruenisse ad perfectionem fidei
aliorum. Hoc ex humilitate dicens ego sum
minimus apostolorum et quia ex humilitate non est [illegible]
[illegible] dicens qui non sum
dignus uocari apostolus quia persecutus sum ecclesiam
dei quod alii non fecerunt et in hoc minor fuit aliis

aliis apostolis licet ex dei gratia fuit ualde ma-
ius ideo subdit gratia autem dei sum id quod
ex me non michi nisi persecutor et blasphemus
et gratia eius in me uacua non fuit [illegible]
operibus bonis [illegible] abundantius illis omnibus
laboraui non tamen [illegible] aliorum legitur in tot terris pre-
dicasse nec in suo uictu sic propriis manibus la-
borasse nec [illegible] tot tribulationes [illegible] et in-
[illegible] sustinuisse. Non ego autem [illegible] uirtute sed
gratia dei mecum [illegible] operante quia [illegible] ad la-
borem [illegible] ad eandem ideo subdit
Siue enim ego siue illi scilicet alii apostoli sic predica-
uimus [illegible] principaliter in nobis loquente Mt x Non
enim uos estis qui loquimini sed spiritus patris mei
qui loquitur in uobis et sic credidistis [illegible]
[illegible] uos ad credendum Jo vi Nemo po-
test uenire ad me nisi pater qui misit me traxe-
rit illum. Si autem christus [illegible] ex resurrectione
christi ostendit generalem futuram resurrectionem
christi et diuiditur in duas quia primo facit propositum
declarat qualitatem resurgentium ibi Sed dicit
prima ad hunc in duas quia primo facit [illegible]
declarat probat [illegible] ex christi [illegible]
[illegible] ibi [illegible]
facit talem rationem si christus resurrexit et alii
mortui resurgent sed christus resurrexit ergo [illegible]
[illegible] ratione sic procedit quia primo ponit [illegible]
[illegible] probat [illegible] ibi Si autem resurrectio mortuorum
[illegible] esse [illegible] ibi Nunc autem [illegible]
dicit Si autem christus predicatur quod surrexit a mor-
tuis [illegible] quasi diceret [illegible]
predicatur a me et ab aliis apostolis quomodo quidam
dicunt [illegible] resurrectio mortuorum non est i. non
erit [illegible] male dicunt quia [illegible] est uerum et
[illegible] declarabit. Si autem resurrectio [illegible]
[illegible] christus resurrexit [illegible] Si autem resurrectio
mortuorum non est i. non erit in futuro [illegible]
[illegible] ostendit [illegible] ad duo [illegible]
[illegible] predicatio apostolorum [illegible]
uana ideo dicit Si autem christus non surrexit ina-
nis est predicatio nostra quia [illegible] posse [illegible]
[illegible] diuine uirtutis confirmata [illegible]
[illegible] fides corinthiorum erat [illegible] ideo subdit uana
est fides uestra quia est [illegible]
et [illegible]
[illegible] autem nos [illegible] testes
dei [illegible] quod non [illegible]

Christum hominem quod non est verum si mortui non resurgunt
nisi sit possibilis est resurrectio mortuorum quia humanitas Christi
eiusdem speciei est cum aliis hominibus [illegible] Et ideo subiungit
quasi arguentis dicentibus quod si Christus non
resurrexit vana est fides nostra id est sine fructu
bono quia non falsitas [illegible] aperte [illegible] sub-
dit adhuc enim estis in peccatis vestris a quibus
non estis mundati per fidem Christi si Christus non resur-
rexit et sic concludit Ergo et qui dormi-
erunt id est mortui sunt in Christo id est in fide Christi peri-
erunt quod tamen est inconveniens eo quod [illegible]
et [illegible] omnes loquentes [illegible] talis [illegible]
[illegible] esse et maxime deberet esse inconveniens
Corinthiis qui fidem catholicam susceperant ad
quos scribebat apostolus Sed quia posset aliquis dicere quod [illegible]
munerationem sit in presenti vita et non in alia sicut
dicebant amici Iob et ibidem fuit declaratum
ideo concludit hic apostolus dicens si in hac vita tantum in Christo
sperantes sumus [illegible] hic [illegible]
miserabiliores sumus omnibus hominibus qui ad
minus perfruuntur bonis huius vite Nos autem
patimur mala in presentia cum cetera fideles
multa sustinebant multa adversa Sed quia hic
posset argui de multis philosophis qui vo-
luptates et divitias huius mundi contempserunt
et tamen hic [illegible] huius mundi contempserunt mor-
tuorum negabant [illegible] miserabili-
ores aliis hominibus esse sed meliores dicendum quod non
est simile de ipsis et christianis quia philosophi
fecerunt propter maiora bona consequenda scilicet virtu-
tes intellectuales in quibus consistit cognitio veri-
tatis et consequenter [illegible] bonitatis Hoc autem
non potest dici de christianis qui [illegible]
surrexisse a mortuis quod falsum esset si resurrec-
tio esset impossibilis falsitas autem nullo est
intellectus sed veritas est eius bonum Tunc
autem hic apostolus probat conclusionem supra posi-
tam esse veram quod si Christus resurrexit et mortui
resurgent et dividitur in 3 partes quia apostolus
probat primo propositum secundo declarat quandam conclusio-
nem ibi deinde [illegible] facit talem rationem Resurrectio
Christi est causa non solum exemplaris resurrectionis
nostre sed etiam efficiens ponitur eius effectus
de necessitate si sit causa agens de necessitate
nature Si autem sit causa agens voluntaria sed
est in proposito ponitur effectus secundum dispositionem
voluntatis sue et ideo resurrectio mortuorum erit
in fine mundi sed Christus in quo deus disposuit

ab eterno exequitur in signum huius quod humanitas
Christi est instrumentum deitati coniunctum propter quod sicut
propter instrumentum fuit resurrectio mortuorum Et hoc
est quod dicitur Nunc autem Christus resurrexit a
mortuis primitie dormientium nec obstat quod Lazarus
et aliqui alii fuerunt resuscitati quia illa re-
suscitatio fuit ad vitam mortalem propter quod
postea fuerunt mortui Sed Christus primus resur-
rexit ad vitam immortalem propter quod fuit illa
prima vera resurrectio quia fuit in tempore corporis immor-
tali et glorioso Si autem contra hoc obiciatur
de corporibus [illegible] quod passo Christo multa corpora sancto-
rum [illegible] ibi participatum dicendum quia
illa resurrectio post Christi resurrectionem dicitur sed
[illegible] ibidem videtur subditur Et exeuntes de
monumentis post resurrectionem eius etc. Ad
autem quod est primum in aliquo genere est causa aliorum
sicut ignis qui est primum calidum forma-
liter causat caliditatem in aliis et ideo resur-
rectio Christi est causa resurrectionis aliorum nec potest
dici quod sit causa [illegible] [illegible] quod
est [illegible] in fine et illa est causa principalis
resurrectionis humanitas autem instrumentalis
coniuncta ideo subditur quoniam quidem per hominem scilicet
mors scilicet Adam et per hominem resurrectio mor-
tuorum sicut enim mors inducta est per hominem
primum ita conveniens fuit ut vita reduceretur
ad vitam per hominem cuius humanitas est in-
strumentum deitatis coniunctum Non facit autem men-
tionem de Eva quia per illam non fuit mors in-
ducta [illegible] ad suggerendum ad comestio-
nem ligni vetiti [illegible] et si Adam peccasset
Eva peccante peccatum originale non fuisset in-
ductum Unusquisque autem hic apostolus declarat
duo ad intentum primum est resurgentibus ordo qui tan-
gitur cum dicitur Unusquisque autem in suo ordine
[illegible] resurget primitie Christus cum Christi [illegible]
est tempore et dignitate Inter alios autem qui re-
surgent in fine mundi non est ordo temporis
quia omnes simul resurgent sed quod dicitur infra
[illegible] in momento in ictu oculi etc. Sed erit ibi
ordo etc. dignitatis quia martir resurget
ut martir apostolus ut apostolus et sic de aliis
de quibus subditur Deinde id est post Christum in tempore
et dignitate hii qui sunt Christi id est [illegible] per
fidem caritate formatam qui in adventu
eius crediderunt scilicet primum quo venit in carne

et de quo veniet ad iudicium. Deinde. Hic
declarat quando sit resurrectionis finis; et primo quantum
ad consecutionem boni, secundo quantum ad amotionem ma-
li, ibi: Oportet autem illum regnare. Ad primum dicit: De-
inde, id est post hoc, finis resurrectionis erit, et iste
finis non erit in hoc quod continuat multa corpora-
lia voluptuosa ut iudei et sarraceni fi-
gunt. Talis enim vita secundum philosophum porcorum
est vita pecudum. Apostolus quod in eo consistet non
per felicitas humana, sed in clara dei visione
et fruitione que convenit homini secundum id quod est in
eo supremum scilicet voluntate et intellectum et vero ob-
tenti . . . ideo subditur: cum tradiderit regnum
deo et patri, id est cum Christus adduxerit fideles in
quibus regnat ad claram conspectum sui creatoris,
et quod ministerium angelorum ordinatur ad hoc ut
eius fideles beatitudinem consequantur, ideo cessa-
bit ministerium, apostolus quod subditur: et cum evacuabit
omnem principatum et potestatem et virtu-
tem; tamen remanebunt ordines angelorum dis-
tincti quantum ad eminentiam glorie secundum potestates
et ordines. Notant autem istos tres ordi-
nes quod superiores sunt quantum ad illos quorum offi-
cia executionem pertinent, ita hec inferiora
et sub principatibus intelliguntur archangeli et
angeli custodie singulorum hominum deputati.
Oportet autem. Hic declarat finem resurrectionis quantum
ad amotionem mali et eum amovebit ma-
lum culpe per punitionem in statu malorum et
quantum ad hoc dicit: Oportet autem illum re-
gnare donec ponat omnes inimicos eius
culpe per punitionem in statu malorum; et quantum
ad hoc dicitur: Oportet autem illum regnare
donec ponat omnes inimicos eius sub
pedibus eius, non tamen desinet regnare,
quia hic donec sic non faciat exclusionem fu-
turi regni sicut Matthei primo dicitur de Ioseph
et Maria quod non cognoscebat eam donec
peperit filium suum primogenitum. Amove-
bitur etiam et malum culpe pene, ideo subditur:
novissima autem inimica destruetur mors.
Resurrectio erit ad vitam inmortalem
ubi quod non potest mors pene; secundo declarationem
predictorum subdit: Omnia enim subiecit sub
pedibus eius. Hic enim est sensus de vero Christo
sicut ibidem declaratum fuit, apostolus quod om-

in filii in consummatione finali. Cum autem dicat
omnia, est quod dominus nichil est exclusum
a subiectione sub eo. Habuit preter eum qui
subiecit ei omnia in quantum homo minor est
deo patre, ideo subditur: et ipse filius sub-
iectus erit ei ut sit deus omnia in om-
nibus, id est quod appareat ut omnibus appareat quod
omnis potestas et dignitas omnibus mi-
nistratur a deo in quo est tota felicitatis beatitudinis.
Alioquin. Hic autem resurrectionem probat per e-
ternam vitam, et dividitur in duas partes secundum
quod suam probationem sic quandam conclusionem
ibi: Nolite. Primum dupliciter exponitur. Uno modo
quod dicunt aliqui expositores quod erat
aliqui credentes quod baptismus receptus ab
aliquo vivente valet mortuo, et sic fa-
ciebant se pluries baptizari vice pro se et a-
liis pro amicis suis defunctis, et sic hic ar-
guit apostolus: Alioquin, id est si resurrexio non erit, quid
faciunt qui baptizantur pro mortuis, quia ni
nichil prodest eis. Alio modo quod non videtur pro-
babile quod apostolus in sua probatione procedat
ex aliquorum errore quod non esset probatio
simpliciter, sed tamen ad illos errantes ducendo
illos ad id quod habebant pro inconvenienti. Ideo
aliter exponitur quod dicitur hic pro mortuis, id est pro
peccatis mortalibus que sunt opera mor-
tua per quibus ablutis exceptis baptismo
qui tamen non proficit si non est resurrexio ad
hoc enim recipitur ut a peccatis mundatis sit
vita beata dignus. Hic: Quid dicit ad aliud
inconveniens, scilicet quod apostoli quibus tamen scilicet licebat
fortia sustinent tribulationes hominum mundi
si non inveniunt in alia vita. Ideo dicit:
Ut quid et nos, scilicet apostoli, periclitamur omni
hora, et enim apostoli frequenter ducebantur
ad tormenta. Cottidie morior, id est periculis
mortis me expono, propter gloriam vestram,
fratres, id est propter gloriam vitam vobis acquirendam
quam habeo in Christo Iesu, id est in vita ista; per inclinationem
pro hac vestram repositam est. Multi-
tudo insuper eius pluries ad actum inconveni-
ens, scilicet quod homines forent sine freno
ad bestie ad delectabilia hominum. Vite quod
est magnum inconveniens, dilatari naturaliter huma-
ne sit quod non sit alia vita in qua premiabit.

et bonis redderent pene et premia et si hoc [illegible]
secundum hominem, id est secundum hominem quod differt ab aliquibus
ad bestias pugnavi Ephesi, id est ad homines resur-
rectionem negantes et per hoc bestialiter vi-
ventes, quid mihi prodest si mortui non resurgunt,
quasi diceret nichil, sed magis videtur esse tendendum
tantum ad voluptates, ideo subdit dicendo
tantum manducemus et bibamus, id est volup-
tuose vivamus, cras enim, id est cito, moriemur,
id est vita totaliter deficiemus. Sed certe hic in
persona illorum dicitur. Ysa. 22 et Sap. 2: transitus
est tempus nostrum etc. Et sequitur: Venite ergo
fruamur bonis etc. Nolite. Hic excludit per
quedam monita, et primo quantum ad infirmos
dicens: nolite seduci [illegible] credi,
credendo tantum ad vite voluptates sine fi-
ne. Corrumpunt enim bonos mores colloquia
mala, et maxime que inducunt homines ad pre-
sentis vite delectabilia, ad que pronitatem habemus
ex corruptione nature. Secundo post monitum
quantum ad perfectos dicens: evigilate iusti, id est
vos perfecti solliciti estis vitare peccatum non solum
in vobis sed etiam in aliis qui sunt imperfecti, de quibus
subditur: ignorantiam enim dei quidam ha-
bent, sunt suspicientes de resurrectione. Ad vere-
cundiam vobis loquor, id est ad verecundiam vestram,
ut per hoc sitis magis solliciti, quia defectus in-
feriorum redundat in verecundiam superiorum. Sed
dicet. Postquam ex resurrectione Christi ostendit resur-
rectionem aliorum, hic autem ostendit quali-
tatem resurgentium. Circa quod considerandum quod ali-
qui concedentes resurrectionem futuram dicebant
eam fore in vita presenti. Unde quidam philosophi
dixerunt quod post annum magnum qui continet
xxxvi milia annorum solarium Plato resurget
iterumque easdem scolas quas olim habuit
Athenis et easdem scolares. Alii vero Iudei
et Sarraceni, licet in aliquo differant, tamen
in hoc conveniunt quod dicunt resurrectionem fore ad vi-
tam similem delectabilem carnis vite, non
tamen ad actus omnino consimiles, quia erit vi-
ta carens voluptatibus carnis sine
impedimento extrinseco, et talia dicentium mo-
vent amplius quam. Sed dicet aliquis male
sentiens de resurrectione: quomodo resurgent mor-
tui? Hec dicebant illi qui reputabant
eam impossibile. Qua li aut corpore venient,
dicere de lignis carnalibus sed nunc aut
per aliud modum. Insipiens. Hic autem
solvit utramque questionem, et primo secundam, secundo primam,
ibi: Ecce misterium. Solvendo primo quomodo stat
in hoc quod resurget idem corpus numero quo ad
substantiam, sed habebit aliam qualitatem, et dividi-
tur in partes, quia primo ostendit propositum, secundo
sic diversa qualitatis, ibi: seminatur. Prima ad-
huc in duas, nam in tercia declarat ambas.
Dicit primo per exemplum, secundo propositum ibi: sic est corpus,
prima ad hoc in duas, quia primo inducit exem-
pla eiusdem speciei, secundo alterius speciei, ibi: non omnis
caro [illegible] per exemplum de grano seminato ex quo
surgit ad granum eiusdem speciei non tamen
eadem numero ad ornatum quia prius est nu-
dum [illegible] opertum et per incrementum pullulat,
procedendo de herba ad perfectionem, et hoc est
quod dicit: insipiens quod tu seminas etc. et prius
dicimus tamen quod apostolus non intendit quod sit
simile in resurrectione quantum ad hoc quod fiat virtute
nature sed pullulatio sed in hoc verbum exemplum apostoli
quia sicut unum et idem speciei reparatur et sub alia
conditione utique fortius qui est virtute in fine,
sic idem numero reparatur quantum ad statum muta-
tum qualitate, et quia opus nature est opus
dei natura dirigens, ideo subditur de grano
pullulatione: Deus autem dat illi corpus sicut vult,
ex hoc enim sicut videmus sagittam recte
tendere ad signum que tamen caret intellectu
arguimus quod ab aliquo intelligente dirigitur,
ita cum videmus naturam tendere ad certum
finem quem non cognoscit arguimus quod dirigitur
a deo cognoscente, et unicuique seminum proprium
corpus in quantitate et figura et similibus
que debentur nature speciei. Non omnis. Hic
autem declarat propositum per exemplum diversarum specierum
et primo comparando corpora celestia ad invicem,
secundo celestia ad terrestria, ibi: et corpora terre-
strestria ad invicem diversas species, ut patet
de carne hominis pecoris et avis, et tamen
est eadem materia quia illa eadem materia
que est sub forma pecoris vel avis fit
per nutrimentum sub forma hominis, et hoc est quod
dicit: alia quidem hominis etc. et ex hoc concludit quod
sic sit virtute nature virtute dei potest fieri

quia corpus morientis et resurgentis erit eadem yn-
dempnitate nature sed alterius glorie | Et corpora
hic exstat comparando corpora celestia ad terres-
tria que conveniunt in hoc quia tota quantitas eorum
est eiusdem rationis in hiis et in illis tamen
differunt in qualitatibus suis et ex hoc concludit
quod eadem erunt corpora morientium et resurgentium
tamen aliarum qualitatum et patet littera hic excepto
Alia quidem celestium gloria id est decor et ornatus
celestium et terrestrium | Claritas hic exstat compa-
rando adinvicem corpora celestia scilicet stellas ad invi-
cem que differunt in claritate et tamen conveniunt in
hoc quod omnes sunt celestis nature prout dicit quinto elementa-
rie et similiter corpora morientium et resurgentium
erunt eiusdem nature sed alterius glorie propter hoc autem
dicitur Alia claritas solis id est [illegible] claritas Christi
Alia lune id est Virginis Marie | Alia stellarum id est alio-
rum sanctorum et quia secundum diversa merita sanctorum principaliter lu-
mine glorie fulgebunt stella enim a stella differt
in claritate Est autem attendendum quod omnia exempla
ista deficiunt a proposito quia non sunt ydemptitatem
specificam vel maiorem ut patet ex dictis corpus
autem resurgens habebit ydemptitatem naturalem
ad suum mortuum | Exempla tamen non ponuntur quod
ita sit sed ut sentiat qui audistis ut per ex-
emplum sensibilium cognitorum manu ducatur ad intelli-
gendum qualiter idem corpus mortuum resurget
differens tamen secundum qualitates | Seminatur hic quoque
ostendit apostolus differentias corporis resurgentis
et mortui quantum ad quatuor dotes corporis gloriosi d[icens]
Seminatur in corruptione id est sepelitur in terra corpus corruptibile
vel seminatur id est per naturam generatur surget in incorruptione
corpus resurgens habebit incorruptibilem
per dotem impassibilitatis Seminatur in ignobi-
litate id est corpus obscurum et vile surget in no-
bilitate id est corpus habens dotem claritatis Seminatur
in infirmitate id est corpus ab anima de difficili
mobile quia corpus quod corrumpitur aggravat animam
Surget in virtute id est mobile sine difficultate ac
per dotem agilitatis Seminatur corpus animale id est grosso
impotens esse cum aliis corporibus non gloriosis surget
corpus spirituale id est potens esse cum aliis corpori-
bus gloriosis sed non simul sicut est cum corpore
et hoc erit per dotem subtilitatis ut dicunt aliqui
Verum tamen quod non erit per dotem subtilitatis sed assisten-
tia divine virtutis hoc faciet sed non melius
dicit quantum ad hec difficilia sunt tractata in quarto

sententiarum | Iustitia vero resurrectionis cessabunt
operationes animales scilicet generatio nutritio aug-
mentum et corpus absque fatigatione serviet
anime in operibus spiritualibus et secundum hoc est sic dicitur
quod corpus quod nunc est animale id est serviens in operationibus
animalibus tunc erit spirituale et serviens in operationibus
spiritualibus | Verum est quod quatuor dotes dicte non pro-
veniunt corpori glorioso ex operatione ex operatione
corporis celestis ut dixerunt aliqui sed ex
gloria anime ad corpus redundante sicut quod
dicit Augustinus ad Dioscorum ex hoc autem quod anima per-
ficit corpus [illegible] in puro amore [illegible]
corporis scilicet esse conservat [illegible] accedente
cum anima corpus exspirat et marcescit sic
de anima pulchritudine seu claritate et eo
modo et quanto est anima magis perficit corpus
tanto maior habet in sunt corporis perfectiva in sta-
tu vero beatitudinis anima perficiet corpus sum-
mo gradu quod dabit sit esse spirituale dico modo et in-
corruptibilitate | Si est corpus | Postquam declara-
vit apostolus ydemptitatem corporum resurgentium
quantum ad naturam et differentiam quantum ad qualitates per
exempla hic autem idem ostendit per rationem
que talis est duo sunt principia generis huma-
ni unum scilicet vite nature Adam | Aliud spiri-
tus gratie scilicet Christus sed cum animalitas et ea quia
que insunt vita nature ex ipso derivantur ad
omnes per Adam ergo et ulterius spiritualitas impi-
riens vitam gratie derivabitur ad omnes sufficienter
per Christum que spiritualis erit in tempore per gratiam et
in futuro consummabitur per gloriam ab anima in corpore re-
dundante per quatuor dotes non predicta et hoc
est quod dicit Si est corpus animale et erit et spi-
rituale et corpus spirituale quia ita est in Christo qui
surrexit in corpore glorioso in aliis erit in fu-
turo sed proportio est quia sicut primus Adam
in animam viventem et mera animalis corporis dante
novissimus Adam id est Christus qui dicitur novissimus Adam
quia post ipsum non erit ad presens vite humane in
spiritum vivificantem quia sed Adam [illegible] est per-
fectum sui ipsius esse per animam in formatione vita
corpus per formam sui esse in [illegible] per se et
plenitudine et quia anima non vivificat nisi [illegible]
corpus non Adam formas in alias dimictere
sed non vivitatem alias Christus autem in spiritum vivifica[ntem]

et vivificante quia Christus est qui vivificat
cuius plenitudo fuit in Christo non solum ad suf-
ficientiam prout sibi sed etiam per redundantiam in alios
et quia ordo nature est procedere ab imperfecto ad per-
fectum in natura humana ideo subditur sed non prius
quod spirituale est sed quod animale et antiquis primo-
geniti fuerunt animales ut patet de Cayn
Ismahele Esau et in aliis aliis novissimi autem quia
prima homo facta tantum in animam viventem subdi-
tur dicitur primus homo de terra terrenus secundus est quia
in terrenis id est animalis spiritualis id est Christus de
celo formatus est non quod habuerit corpus
celeste ut dixerunt manichei sed quia deitas
que univit corpus est ad que de celo venit per ef-
fectum novum et post est quantum corpus qualis
terrenus tales et terreni id est ab adam carnaliter
generati sunt carnales sed nostri spirituales
nunc hoc spiritualis est vita celestis Apostolus quod
concludit sicut igitur portavimus imaginem terrestris
per peccatum quod facit nos similes Ade transgressori
portemus et imaginem celestis per vitam gratie que
nos conformat quia aliter non possumus ad beati-
tudinem pervenire Apostolus quod subdit hoc autem dico
fratres quasi dicat nisi portetis imaginem per-
fectam que est quedam inchoatio vite celestis
non poteritis ad regnum glorie pervenire quia
caro et sanguis id est homines dediti vitiis et de-
lictis regnum Dei non possidebunt quia ut dicitur
ad Ephesios v non intrabit in illud aliquid
coinquinatum et neque corruptio incorrupte-
lam possidebit quia corpus quod in mortalitate sub-
iacet corruptioni non intrabit ideo oportet
ipsa natura liberabitur a servitute corruptionis
etc. Ecce misterium Hic autem solvit secundo quod
primo de resurrectionis ordine et modo et dividitur
in 3 partes quia primo ponitur questionis solutio
secundo solutionis confirmatio ibi cum autem 3° de-
clinatio mortis in opposito autem Circa primum sciendum
quod licet resurrectio sit generalis omnibus non tamen
resurrectionis modus similis erit quia soli boni re-
surgent in corpore glorioso per dotes Et hoc est
quod dicit Apostolus ecce misterium vobis dico id est
grandem et difficile ad capiendum omnes qui-
dem resurgemus tam boni quam mali sed
non omnes immutabimur de statu animalitatis
ad statum spiritualitatis per dotes glorie corporales

non predictus in momento Hic autem ponitur
secunda conditio tempus scilicet quia fiet vivificatio
perfectorum quia momento dicitur atomus id est
in divisibilia alias per bruti tempus quasi imperceptibile
et idem de ictu oculi quia si accipiatur per ap-
ertionem palpebre fit tempore valde brevi si autem
propria intelligitur fit in instanti indivisibili et lato-
que erit in reformatione quia collectio pulveris que
fiet ministerio angelorum per motum localem fiet
in tempore quasi imperceptibili Sed formatio corporis et
unio anime ad ipsum fiet virtute divina in in-
stanti et hoc est quod dicitur in momento in ictu oculi
fiet vero non Deo per hoc excluditur error in-
tantium dicentium resurrectionem non esse futuram omnium
simul sed martires ad alios resurgent mille
annos et tunc Christus descendit et possidebit cum
eis corporale regnum in terra mille annis no-
vissima tuba id est in voce Christi dicentis surgi-
te mortui ad iudicium que dicitur hic tuba ad
similitudinem tube veteris testamenti cuius
usus erat ad 4or scilicet ad convocandum ad consi-
lium ad pugnandum ad solempnizandum fes-
tum ad castra movendum ad vocem enim Christi
et congregabuntur omnes ad iudicium et ad im-
itationem ad peccatores impugnandum Sap v
pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos
et angeli ad solempnizandum glorie festivitatem
mebuntur et electi quia mali ibunt in sup-
plicium et iusti in gaudium ad vocem Christi dicen-
tis in primis venite et iustis venite et contra
vos dimittatis cum postea causa resurrectionis ex
primis dicitur mortalibus et quia postea cum suf-
ficiat ponitur effectus ideo subditur Canet enim
tuba et mortui resurgent incorrupti id est si-
ne diminutione membrorum quia quicquid pertinet ad
integritatem nature omnibus dabitur ut quibus
dicitur secundum perfectum ad gloriam dabitur cum electis ideo
subditur et nos immutabimur scilicet de statu miserie
ad statum glorie etc. Hic autem ostenditur resurrectionis
necessitas que accipitur ex duobus primo ex per-
fectione nature que non est perfecta nisi an-
ima sit corpori unita quia separata est aut
accidentibus et quod eius naturalem inclinationem vul-
do aut talis persona est perfectio secundo ex completione
divine iustitie scilicet ut corpus simul puniatur cum
anima et premietur sed anima peccavit et in eo

aruerunt. 2o ex conformitate membrorum ad caput
Christum quantum ad electos qui surrexit per creationem et
tam veniente anime ad corpus. Nec obstat
dictum philosophi secundo de generatione quod illa que semel cor-
rumpuntur non redeunt in eadem numero, quia ipse
ipse loquitur de redeuntibus per motum et operationem
nature contra illos qui dicebant eadem numero per
naturam posse redire, deus autem virtute que magis
infinita est in finita et potest agere sine motu. De-
inde apostolus: Oportet enim corruptibile hoc induere
incorruptionem, id est naturam humanam resurgere in incor-
ruptibilitatem omnibus dictis, et hoc non est omni-
bus commune, et mortale hoc induere immortalitatem,
id est in mutationem in melius quod est speciale electis;
et dicit induere quia sed instruendo aliunde adveniens
corpus sic dicta incorruptio in omnibus, et mor-
talitas in electis non est ex principiis nature cau-
sata, et per hoc solvitur dictum philosophi x metaphisice
scilicet quod corruptibile et incorruptibile differunt genere et propter quod
non possunt esse eadem numero. Verum enim concludit
quod corruptio et incorruptio eidem possunt in-
esse. ¶ Sed non est inconveniens quod idem numero quod
per naturam est corruptibile a deo fiat incorruptibile
sed idem liberum arbitrium quod nunc est mutabile
tunc erit confirmatum. Per dicta soluta est quod illorum
qui dicebant quod resurget mortuorum sed
putantes eam non possibilem. ¶ Cum autem. Hic ostendit
confirmat quod dictum est a solutione de futura immor-
talitate et hoc per auctoritatem scripture Osee
xiii ubi nos habemus ero mors tua o mors
[illegible] absorpta est mors in vic-
toria, quod tunc implebitur ut patet ex predictis. Post quod
apostolus congaudens in spiritu propter victoriam expectatam
alloquitur quasi insultans morti dicit: Ubi
est mors victoria tua, quia vincebas omnes
quod de non apparebit ulterius. Ubi est mors stimu-
lus tuus, id est peccatum quod est humana natura mor-
ti adducta fuit quasi per stimulum. ¶ Et per peccatum
mors introducitur. Stimulus autem mortis peccatum
est. Sed quia posset aliquis dicere peccatum per legem
fuisse ablatum hoc removet dicens: Virtus autem pec-
cati lex, quia peccatum magis crevit ex lege non
per se et directe sed ex humana malitia per le-
gem occasione accepta eo quod malitia huma-
na nititur in vetitum, sed plenius fuit declaratum
¶ Ro. vii super ad occasione accepta eo quod malitia
humana peccatum per mandatum operatum est in me
omnem concupiscentiam. De hac autem victoria primum
inchoata est in fine mundi consummanda gratie
sunt agende et subdit: Deo autem gratias etc.
¶ Itaque. Hic ultimo ponit verbis monita mo-
ralia corinthiis corripiendo, apostolus ex-
[illegible] negantibus, tunc dicit: Itaque fratres
mei non carnali cognatione sed christiana religi-
one dilectissimi caritatis dilectione stabiles esto-
te et immobiles in fide resurrectionis future
habundantes in omni opere dei semper quia fides
sine operibus mortua est. Quod autem ¶ Scientes
quod labor vester non est inanis in domino, sed eum magni-
fice remunerabit a deo sic dicitur ¶ Sap.
iii ¶ Bonorum laborum gloriosus est fructus ¶ Explicit xv.

¶ Recollectis autem. Postquam apostolus instruxit co-
rinthios de hiis que pertinent ad ecclesie
salutem, hic instruit eos de conversatione
debita et honesta et primo qualiter se habe-
bant ad extraneos, 2o ad se ipsos et invicem
ibi vigilate, 3o in fine epistole salutat eos
ibi ¶ Salutat vos. Prima adhuc in 3 quia primo
instruit eos qualiter se habeant circa colle-
gendum pauperum absentium; 2o qualiter se ipsum
ibi venio autem; 3o qualiter ad alium Christi dis-
cipulum ibi si autem venerit. ¶ Ista prima sic dicitur
quod primitiva ecclesia in Jerusalem congregata omnes ven-
debant possessiones suas et erat illis
omnia communia ut habetur actuum iiii et ista
fame in iudea de qua habetur actuum xi
fideles qui erant in Jerusalem afflicti fuerunt
fame et penuria propter quod apostoli statuerunt
ut fideles in aliis locis existentes minis-
trarent eos ad hoc negocium specialiter fuit com-
missum paulo et barnabe ut habetur Gal.
ii ¶ Dextras dederunt michi et barnabe
societatis ut pauperum memores essemus. Ideo
apostolus instruit corinthios de collectione talis
elemosine et eius conservatione et missione
in Jerusalem dicens De collectis autem que
fiunt in sanctos, id est Christi fideles in Jerusalem habi-
tantes qui dicuntur sancti qui propriis renunti-
averunt religiosi ab renunciando bono-
rum temporalium proprietate sed ordinavi in ecclesiis
Gallathie, nomen regionis in Grecia a Gal-
lis acquisite sub ... dicte in qua ...

gione corinthiis est ita et vos facite scilicet col-
lectam elemosine pro fidelibus qui sunt in ie-
rusalem per unam sabbati id est primam diem ebdo-
made que vocatur sabbatum in pluribus locis
scripture unde dicitur ieiuno bis in sab-
bato id est in ebdomada. Similiter una accipitur
pro prima quia prima facta est vespere et mane dies
unus. Quam cum convenerant fideles quia
nunc ad certum diem dominica que est eb-
domade prima ideo quod debent colligere magis ap-
ta autem in sermone de consuetudine huius elemosine
dicens unusquisque autem vestrum apud se re-
ponat et cetera ut tollatur suspicio in fidelibus con-
venientibus si committeretur alteri ut non cum ve-
nero ad predicandum et colligere fiant quia pos-
sent dicere pseudo apostoli quod ea que scilicet ve-
nisset apostolus et sic occasione acciperent
questum querendi quia instruit eos de modo
mittendi cum autem presens fuero vobiscum
quos probaveritis fideles et aptos ad hoc
opus per epistolas a vobis et a me scriptas hos
mittam perferre gratiam vestram id est elemosinas
a vobis gratis data in ierusalem fidelibus ibidem
habitantibus quod si dignum fuerit ut et ego
eam id est ut negotium hoc requiratur et deo pla-
ceat mecum ibunt ut per meam presentiam de-
mpus tollatur suspicio et per eorum presentiam oblo-
cutio gravis ne a falsis apostolis qui aliter possent
dicere mendaciter illam pecuniam applicatam
usibus meis. Veniam autem hic quia instruit
corinthios qualiter se habeant ad se ipsum
promittens eis suum adventum dicens veniam
autem ad vos sed excusat adeo dilationem di-
cens cum macedoniam pertransiero per quam
habebat transire ex ordinatione dei pro fide-
lium salute terra patens in hoc usque ibi
ostium enim apertum est michi magnum id est multa
turba hominum parata ad audiendum verbum et adversarii
et adversarii multi id est infideles et pseudo apostoli
qui conantur impedire predicationem post hec apostolus autem
qualiter se debeant habere ad duplicem doc-
torem quorum primus est thimotheus. De quo scri-
bit eis quod si venerit corinthum accipiant
amicabiliter dicens ut sine timore apud vos
sit et inveniat eum ne quis ergo illum spernat
et quod conducat in securitate ibi deducite autem
illum et cetera. Secundus est apollo qui interessat corin-

thiis quia quidam corinthii venientes ad apostolum
quia postea pervenerunt ab apostolo committi
corinthum de quo rescribit apostolus quod ipsum
rogaverat super hec non tamen precipit licet posset
quia magnus erat non de facili preceptum impo-
ni sed magis excusat eum dicens veniet autem
cum ei vacuum fuerit. Vigilate
hic quia docet eos in sermone qualiter se debeant ad-
minicem habere et primo in communi dicens vigi-
late in sanctis orationibus et state in fide future
resurrectionis viriliter agite in exercitio bo-
ne operationis et confortamini in domino in spe eterne
retributionis et omnia vestra sine opera in carita-
te fiant sine qua nullum opus est meri-
torium vite beatitudinis. Obsecro hic instruit
eos de modo se habendi ad aliquas personas
specialiter inter corinthios existentes que aliis
precellebant in fide devotione et operibus pi-
etatis ideo quod apostolus monet corinthios
ut habeant erga illos specialem amicitiam
reverentiam et honorem quia sunt primitie achaye
id est primi et principales in fide ex operibus bonis
ut et vos subditi sitis eiusmodi debitam
ipsis reverentiam exhibendo. Gaudeo in pre-
sentia stephane et cetera quia per presentiam eorum vos
meliorati estis in fide et moribus vos sub-
ditis quia idem quod vobis deerat ad perfectum
boni ipsi suppleverunt et quia de hoc profectu
gaudebat apostolus subdit refecerunt enim
et meum spiritum gaudio spirituali et vestrum ex pro-
fectu boni vos gaudet cognoscite ergo qui
eiusmodi sunt eos debite venerando. Salutant
hic ultimo ponitur salutatio et primo ponit apostolus
aliorum salutationem dicens salutant vos et cetera pax
in hiis accepta aquila et prisca interessant
cum de corintho cum apostolo ut habetur actuum
xviii ideo quod in hac salutatione corinthios
specialiter exprimuntur. Salutate invicem in
osculo sancto. Deponatur sic supra. Salutatio
post salutationem suam dicens salutatio mea
manu pauli hoc imponebat in fine
epistolarum suarum manu propria scriptum ne illi
quibus scribebat deciperentur a falsis epistolis
scriptis sub nomine pauli nulla doctrina scri-
bentibus. Deinde in epistola maledictionem
abstinentis in malo dicens si quis non
amat dominum nostrum ihesum christum sit anathema

i. excommunicatus et a fidelibus separatus Mara-
nata quia sic eum debet fieri sicut eum dominus
deducens in primo habet in bonus dominus noster
sed idem quod venit sed propter ignorantiam predi-
cationis et longitudinem temporis dominus deducens
quod est sicut et ideo in ebrea lingua deducens est
sub moda. Alia littera sic Si quis non amat
dominum nostrum ihesum christum negando eum esse verum
dominum celi et terre et sit anathema et subdi-
ta quod dominus in venit scilicet christus ihesus
mundum qui est verus deus et dominus
omnium et videtur apostolus hoc specialiter dicere contra
iudeos obstinatos qui asserunt christum
adhuc non venisse. Deinde apostolus imprecatur
benedictionem bonis dicens Gratia domini nostri
ihesu christi vobiscum usque in finem caritas mea
cum omnibus vobis id est eadem caritate vos
invicem diligite qua diligo vos et quia
hec dilectio non est carnalis sed spiritua-
lis et ex deo ideo subdit in christo ihesu nunc
consummatio est dicte dicte benedictionis in christo
cui est honor et gloria in secula seculorum
et nunc et eternaliter. Amen.

Explicit postilla fratris Nicolay de Lira
super primam epistolam ad Corinthios

Paulus apostolus postquam apostolus scrip-
sit corinthiis in qua increpat eos de-
fectibus eorum in prima epistola hic quinta
scribit eis de ministris eorum in epistola
secunda ratio est quia post predicationem apostoli in-
travenit pseudo apostolus quos aliqui velut
apostolos preferebant propter quod apostolus scribit commen-
dans veros apostolos et eorum doctrinam et vi-
tuperans falsos et eorum falsitatem et dividitur
hec epistola in duas partes scilicet in salutationem et
narrationem que incipit ibi Benedictus. Circa
primum primo ponitur persone salutantes cum dicitur
paulus apostolus ex parte ... non [illegible]
per voluntatem dei id est eius electionem ut habetur
actuum ix et thimotheus frater hunc adiun-
git apostolus in salutatione sua ne corinthij
crederent ipsum intulisse aliqua mala de eis
apostolicum transferendo per eos post primam apostoli
missam epistolam ut habetur in fine illius epistole. Con-
sequenter ponitur persone salutate cum dicitur ecclesie
dei id est congregationi fidelium que est corinthi
achaye metropole. Tertio ponitur optata bo-
na gratia vobis in presenti que est principium
omnis boni meritorii et pax in futura felici-
tate que quietabit totaliter appetitum a deo
patre nostro id est a tota trinitate et domino ihesu christo
a tota eius trinitate proveniunt nobis dona bonorum
mediante christo in incarnatione. Benedictus. Pre-
missa salutatione hic consequenter ponitur narratio
epistole in qua sic procedit apostolus quia primo excu-
sat corinthios attentione secundo ponit suam
excusationem ibi et hec confidentia. Tertio prosequitur
suam intentionem increpando quosdam in generali
ibi Ipse autem ego paulus ibi non enim volumus.
Circa primum sciendum quod ex beniuolentia eorum
iudices attenti quod apostolus captat eorum beniuo-
lentiam ostendendo quod quicquid facit ad utilitatem
eorum facit et non proprio utilitate ex ipsis eis
proveniente declarat hoc omnibus allegatur
ibi qui sed habundat dicit igitur Benedictus
deus id est gratias ago sibi dicto eum dici est
fact quod dixit et fecit sic dictum non minus
non est factum et non quia deus benedixit nobis
aliquod bonum nobis tribuit sed quia deus benedi-
ctione nichil ei accrescit sed solo sibi gra-
tias agimus dicitur igitur Benedictus deus

vel gratias ago sibi dicit enim dei est facere quod iam
dedit et fecit semper, vel tota trinitas vel pater vel perso-
na patris domini nostri ihesu christi in quo corpus mi-
persona filii et intellige simul persona patris
sit cum sit nexus amborum pater misericordiarum aucto-
rem a nobis omnem miseriam et deus totius
consolationis conferens nobis bonum totaliter quie-
tatum mentis scilicet se ipsum qui consolatur nos in omni
tribulatione nostra aliquando eruendo et ali-
quando permittendo et patientiam tribuendo quod
sicut est melius et magis expediens quia e-
nim in tribulatione temporali sed per talem consolationem
dedit deus apostolo non solum ipsi sed etiam pro capa-
bilitate sed de huius soli non solum ut ipse ha-
beat sed et ut alia alliciat unde subdit ut
possimus et ipsi consolari verbo et exemplo eos qui
in omni pressura sunt per exhortationem et compo-
nendo eis primum exemplum sed adeo est nobis
compositum et exponendo eis perpetuas in dur-
tes ad tolerantiam passionum sed adeo sunt
nobis tribulate quoniam sicut habundant Hic quo-
d allegat primum dicit rationem et quod duo dicat scilicet quod
consolationem adeo recipiat in suis tribulationibus
et quod debeat ad habilitatem fidelium ideo primo quod
suadet primo dicit quoniam sicut habundant passiones
christi vel tribulationes que in capite christi inceperunt
in nobis scilicet apostolis ad quos a capite derivate sunt
ita et per christum christi habundat consolatio nostra
quod dicit psalmus secundum multitudinem dolorum me-
orum in corde meo consolationes tue letifica-
verunt animam meam et hic est [illegible]
quod per suadet primum dicens sive autem tri-
bulamur pro vestra exhortatione et salute hoc
cedit ad habilitatem nostram in quantum exemplum
vestri ad tolerandum pariter tribulationes
debetis animari sive consolamur etc. Ex hoc
similiter cedit ad consolationem vestram in quantum
habetis eiusdem boni promissionem sive ex-
hortationem adeo per vestram consolationem sive ex-
hortatione et salute hoc enim nos magis in-
flammat et operari facit in duriciis unde subdit
que operatur vel que exhortatio vestra nobis
nobis operatur tolerantiam et vel reddit for-
tiores ad tolerantias passionum earundem

quas et nos patimur Et exhortatio enim que fit
verbo et facto efficacior est et quia parata dispositio
firmat spem magistri de stabilitate eius in bo-
no et consolatione primum ideo subdit ut spes
nostra firma sit pro vobis quia dum extollitur a
enim nostra firmiter speramus quod primum habun-
dantius consequimini propter quod subdit scientes quod
secundum eundem sed ad hunc quasi sed so-
cii passionum estis in presenti sic eritis et consolationum
in futuro Hic enim hic quodammodo captat bene-
volentiam recitando quedam in speci-
ali et primo recitat persecutionem quandam
sibi factam et consolationem adeo sibi factam et co-
nsequenter enim ibi non gloria illa
tribulatio fuit excitata contra paulo a quodam
qui quendam argentarium ut habetur
actuum xix de qua dicit hic non enim volumus
vos ignorare fratres de tribulatione nostra que
nobis est patienter [illegible] que facta est in asya
in qua est ephesus quod supra modum gravati
sumus et supra modum, quantum supra virtutem scilicet
humanam sed hoc videtur contra quod dicitur primo corinthiorum x
fidelis deus qui non patietur nos temptari
supra id quod potestis et [illegible]
sine potestas scilicet nature et gratie supra virtutem
nature [illegible] permittit deus
alicui [illegible] temptari sed [illegible] virtutem ad posse
sustinere sic loquitur apostolus primo corinthios x Cum
[illegible] statum subdit scilicet faciat cum temptatione
proventum ut possitis sustinere ita ut tederet etiam
nos vivere propter [illegible] cum tribulationibus
aliquando [illegible] vita tediosa Sed
hoc videtur contra quod dicitur Jacobi I omne gaudium ex-
istimate vos fratres cum in temptationes varias
incideritis et dicendum quod tribulatio secundum se considera-
ta odibilis est et tediosa et sic loquitur
hic apostolus in comparatione tamen ad finem est com-
da ut potest ad consecutionem beatitudinis ordi-
nata Sed [illegible] qui persecutionem patitur
[illegible] sed medicina ama-
ra propter consecutionem sanitatis [illegible] ipsi
in nobis ipsis responsum mortis habemus
firmam opinionem morituri et ut non simus
confidentes in nobis vel in virtute nostra sed in deo
qui suscitat mortuos etc. quod dicit idem

nos

reputo ac si nos amoremus sustentasse ad
hunc eripiet in futurum adiuvantibus et nobis etc.
id est non solum fiet hoc ex merito meo sed etiam ex
merito vestrarum orationum pro nobis ut ex multarum per-
sonis faciens id est ex personis multarum conditionum
secundum etatem statum et sexum et hoc ideo quia deus dat
beneficium alicui ad preces multorum non solum
obligatur ad gratias agendum deo ille qui be-
neficium recipit sed etiam omnes per quorum orationem
hoc fit propter quod alibi dat ad preces multorum ut
omnes obligentur ad gratiarum actiones quia etiam redde-
re bonum commune omnibus que in nobis donationis
est etc. id est ut beneficio nobis collato a pluribus
multorum nunc gratias agant deo Nam gloria nostra
hic autem ponit causam dicte consolationis que accipitur ex
parte consolati et dividitur in duas partes nam hic eam primo
ponit secundo ad hoc testimonium inducit ibi non alia scri-
bimus Circa primum sciendum quod consolatio apostoli consistebat
in fama sive dono auxilii ut patet ex dictis talis autem
species erat in homine ex eo quod vivit sive vixit sancte
consciencie pure et recte quod faciebat apostolus ideo dicit nam
gloria etc. quasi dicit non secundum confido de dono auxi-
lio propter testimonium consciencie que removeat malo
minus et agendum bonum hunc testimonio debet
homo magis credere de propria bonitate quam testimonio ho-
minum qui vident tantum exteriora quia illos quan-
putant se bonos ex hoc quod ab aliis laudan-
tur in simplicitate quantum ad rectitudinem intencionis
et sinceritate quantum ad bonitatem operis unde
Duo requiruntur ad bonitatem actus quod sit bo-
num ex genere et ex fine intencionis dei hoc
addit quia talia non habet homo a se ipso sed a deo et
ad quem ista debet referre et non in sapiencia car-
nali id est non in intendo terrene sapientie sed gratie
divine conversati sumus in hoc mundo id est inter homines
habundancius autem ad vos hic dicit apostolus quia il-
lis predicaverat absque hoc quod acciperet ab eis sump-
tus ut habetur infra xi capitulo quos tamen acci-
peret ab aliis Non alia hic inducit ad
hoc testimonium ipsorum met corinthiorum qui per experi-
enciam scire poterant de vita apostoli de [illegible] et ex sua
conversacione inter eos et per epistolam prius missam ideo
dicit Non enim alia scribimus vobis quam legistis

in epistola prius missa ideo dicit ante missam
et cognovistis sciendo conversacionem meam Spe-
ro autem quod usque in finem cognoscetis id est per-
hoc dicit quia tunc erant pseudo apostoli et
aliqui eorum venerant apostolum comprobabant tamen quia
sperat de bono fieri si quod perfecte cognoscerent
simplicitatem et sinceritatem suam et aliorum
ipsi displicerent eam approbando et falsitatem pseu-
do apostolorum reprobando et ad hoc subdit tam-
dicens nam gloria nostra sumus in quantum per predi-
cationem nostram eum ad mediacio dei ad glori-
am perducimus et vos nostra quia per predica-
tionem quam nobis facimus gloriae sumus et expectamus
in die domini nostri ihesu christi id est in die iudicii
quando sua de qua etiam voluntate suam faciat
omnibus generaliter indicando Et hac confidencia
postquam apostolus captavit corinthiorum benivolen-
tiam ad excitandum eorum attentionem hic con-
sequenter ponit suam excusationem et dividitur
in duas partes quia primo excusationem ponit secundo
eius explicationem subdit secundo cum hoc ergo adhuc
in 3es partes quia primo recitat suam promissionem
secundo ponit super hoc sui accusationem ibi cum
autem voluissem 3o ponit suam excusationem ibi
fidelis deus Circa primum sciendum quod in prima
epistola missa corinthiis ab apostolo que tamen non
habemus promiserat apostolus eos visitare an-
te quam intraret macedoniam et iterum per eos transi-
re de macedonia postmodum ut in secunda epistola
quam habemus et que apud nos prima vel ul-
timo eas scripsit quod prius intrat macedoniam
quam corinthios et sic videbatur prime promissi-
oni contrarie propter quod dicit Et hac confidencia quod
satis puritate conversationis mee cognovistis
et gloria mea etc. id est in hoc quod confidens vo-
lui primo venire ad vos antequam intrarem ma-
cedoniam ut secundam gratiam haberetis id est gratiam
visitationis paternalis preter gratiam predicationis
tempore vestre conversationis hic est ordo prime promis-
sionis eum tamen contrarius ordo secunde Cum
autem hic autem super hoc ponit accusationem co-
rinthiorum quia scilicet aliqui dicebant ipsum in-
constanter processisse contra dictum promissionem et le-
vitate id est quod hoc fecerit ex carnali
delectatione propter quod dicit cum ergo hoc voluissem
numquid levitate usus sum pro mutando propositum

quod michi promittis aut que cogito secundum carnem cogito, id est ex affectu carnali, ut sit apud me est et non, id est duplicitas aut falsitas sicut aliqui mei estimant. **Fidelis Deus.** Hic ponit suam excusationem, et dividitur in duas partes, quia primo excludit tamen falsitatem quam asserit, secundo ibi Ego autem. Prima ad literam in se. Dicit quod ostendit se non fecisse ex aliqua duplicitate seu falsitate, et accipitur prima ratio ex officio predicandi sibi a Deo commisso in quo non stat talis duplicitas seu falsitas sed requiritur omnimoda veritas quia tale officium commisit a Deo qui est ipsa veritas per essentiam, et hoc est quod dicit Fidelis autem Deus, quasi apostolus sum a Christo, quia sermo noster qui fuit apud vos et a Christo dimanat non est in illo est et non, id est aliqua falsitas. Dei enim filius Ihesus Christus qui est via veritas et vita, Io. xiiij, Christus qui in vobis per nos predicatus est incarnatus et pro nobis salvandus passus, qui per me et Silvanum et Thymotheum non fuit in illo, scilicet in ipso est et non, id est aliqua duplicitas, sed est in illo fuit, quia omnes promissiones factas patribus a Deo fideliter adimplevit. Ideo et per ipsum dicimus amen Deo, id est fideliter confitendo eius fidelitatem ad gloriam nostram, quasi per ipsum confirmati estis [illegible] fuit defectus in nobis. **Qui autem confirmat nos.** Hic ponit secundam rationem que accipitur ex officio divino officii sui, nam apostoli predicando loquebantur ex spiritus sancti motione, Mt. x: Non enim vos estis qui loquimini sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, et hoc non solum loquitur [illegible] passit quod loquitur ex se ipso, et hoc est quod dicit: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, scilicet spiritus sanctus qui confirmat ministra [illegible] ad in [illegible] et qui unxit nos gratia sua et qui signavit nos signo crucis in baptismo et confirmatione, et dedit pignus in cordibus nostris, de ratione pignoris duo sunt, scilicet quod tunc vacat quando res cuius ipsum est pignus et quod non habeat res [illegible] pignus, sic in spe sicut in puri spiritus sanctus est pignus in [illegible] beatitudinis, et tunc equalis est cum bonitate dei quod expectamus in futuro, que est ipsa trinitas eadem enim bonitas est in una persona que in aliis, et supplendo est quod hic loquens ex spiritu sancto inhabitante

et movente nos, et sic non potest falsum dicere. **Ego autem testem.** Hic ponit causam veram quare non venit secundum promissionem formam, et affirmat eam sub duplici iuramento, scilicet attestationis dicens Ego testem Deum invoco, id est in testem, et execrationis ibi in animam meam, id est in periculum anime mee, quod parcens vobis non veni ultra Corinthum, id est postquam vos scripsi, dicit autem parcens vobis quia sciebat eos male fore et corrigibiles, et sic ex adventu suo ad corrigendum potuisset dici [illegible] eos sed dicit [illegible] in magis periculo non quia dominamur. Hic dicit apostolus quia posset aliquis de Corinthiis dicere quod apostolus loquitur nimis dominative de eo patris nobis et hic excludit dicens non quia dominamur, quasi diceret non dico hic ut dominus vester sed ut coadiutores gaudii vestri, quia ex charitate quia fide statis, scilicet immobiles in unitate catholica et non ex coactione aliqua. Sequitur secundum capitulum.

Statui autem postquam apostolus posuit excusationem suam, hic autem explicat eam exprimendo dicit causam quare non venerat Corinthum secundum formam sue promissionis, sic ponit non autem venisse. Prima causa est quia secundum dominum est timebat ne ex suo adventu pena eis eveniret et sic tristicia sine utilitate venisset, quam explicat duplici primo in generali, secundo magis in speciali ibi Scripsi autem. Capitulum sic dicitur quia secundum deum est apostolus timuit ne eius adventus esset in tristicia, primo noluimus venire ad eos, et sic habuissent eorum tristiciam et dolorem, sed distulit non venire sed magis scribere epistolam premissam, revocans eos ad penitentiam ut sic eum reciperent eos ad correctionem dispositos et reciperet et sic maius gaudium ex premia ipsorum haberet quia parum quia dilatio sui adventus fuit valde racionabilis et hoc est quod dicit Statui autem, id est firmiter disposui **hoc ipsum apud me**, id est in corde non venire per formam [illegible] sed magis scribere ne iterum in tristicia, tamen ex parte mea quam verba venire ad vos ne per eam ego contristor vos corripiendo in dispositos. **Et quis est qui me letificet**, quia dicit et ideo apud nos gaudere possum nisi vos contristaro autem non potest alius letificare vos nisi qui contristatur ex me, id est vos per me contristati sicut venissem quia non fecit

sed magis apparet et ipsum scripsi vobis ut non cum
venero tristiciam super tristiciam habeam scilicet cum pro
contristatus de peccato eorum et magis contristatus fuissem
de incorrigibilitate eorum de quibus oportuerat me
gaudere in veniendo vos penitentes confidens
in omnibus vobis id est bonis vobis hoc scribo
confidens quod sic modo vos disponeretis per penitentiam
quod habebo inde gaudium vestrum quia gaudium
meum omnium vestrum est id est surgit de bono omnium
vestro. Nam ex multa tribulatione et angustia
angustia non tamen ista est in mente ex qua cordis et
dat tribulatio carnis in corpore et utraque contigit
apostolo ex corinthiorum peccato ut subdit scripsi vobis
subtraxit nos ad penitentiam per multas lacrimas scilicet
nunc fusas pro expiatione peccati vestri et quia ab
possent tamen eorum confusionem et tristiciam ut removet
dicens ut non contristemini super hoc scripsi sed
ut sciatis quam caritatem habeo erga omnes
fideles et abundantius in vobis quam alios con-
vertebat ad fidem ut patet ex supradictis quod magis
zelabat pro eis et legitur sic apostolus ut magis
moveantur amore quam timore. Siquis autem
Hic autem ponit casum specialem et specialiter de
quodam qui eum contristaverat scilicet ille enormis
fornicator qui uxorem patris sui habebat
ut habetur i corinthiorum v et dividitur in duas partes quia
primo ostendit qualiter eum contristavit secundo de
pena eius agit ibi sufficit illi. Circa primum
dicit quis autem contristavit me et ceteri scilicet quia
ille nephandus eum contristaverat non me contristat
scilicet totaliter sed ex parte id est primum quod est eius duplex tri-
sticia [illegible] que exsorbet et conterit deicit omnino
et ista secundum primum non cadit in sapiente ut fuit
in apostolo tamen quia letabatur de bonis aliorum ut sub-
dit ut non honerem omnes vos id est ponendo
vos omnibus hoc honeris scilicet quod contristaveritis me
nam multi etiam me letificaverunt ex opera bona
conversatione. Sufficit illi Hic autem agit apostolus de pe-
na illius quia pene medicine secundum gradum mor-
bi peccati eius sicut eius est remittere de pena de-
bita qui eam aggravavit sed secundum eius est hoc de
[illegible] medicina minus quam fecit apostolus quod dicit
philosophus [illegible] quod [illegible] dimini-
tivus penarum et sic fecit hic apostolus et ad
hoc alios inducit dicens sufficit illi qui eiusmodi

est scilicet de fornicatore obiurgatio haec que fit
a pluribus id est que est tam manifesta sicut est
separatio a communitate per excommunicationem quod secundum fuit
de illo fornicatore qui traditus fuit sathane
ad affligendum ad carnem ut habetur i corinthiorum v
Ita ut econtrario magis corrigeretis possit desperare
quod est quod est pessimum ut subdit ita ut econtrario
magis donetis aliquid remittendo de pena de-
bita propter periculum desperationis et consolemini
gaudendo eorum correctionem suscipiendo penitentem per pe-
nitentes parentes secundum dei gratiam et alii mane-
rent quam habuerit ad lapsum ne forte abun-
dantiori tristicia absorbeatur per desperatio-
nem ut dictum est supra quod obsecro vos ut
confirmetis in illum caritatem ut eam ostende-
ndo ei signa caritatis. Ideo enim et scripsi super
vobis ista sic ut vestram cognoscam experimentum
vestrum id est experientiam si vestri animi in omnibus
obedientes sitis hoc dicit quod prius manda-
vit ipsum puniri et obedierunt et modo man-
dat aliquid de pena remitti quod si faciat appa-
rebit eorum obedientia perfecta ad quod debeat
hic facere ostendit. Cui autem aliquid donastis
et ego et quod cum ipsi remiserant aliquid
pena debita alicui et rogaverant eum
apostolum quod ipse remitteret ipse acquiescit peten-
tibus eorum tamen cum discretione ideo subdit
in persona Christi qui non potest errare quia alias remit-
tere non expedit honori Christi et ecclesie id est ut
non circumveniamur a sathana id est ut non de-
cipiamur ab illo qui alias temptat prelatos
de nimia aspera correctione sub specie zeli
iustitie et alias de nimia pena sub specie mi-
sericordie ut subdit non enim ignoramus cogitationes
eius scilicet sathane quod est intelligendum est in ge-
nerali quia per intentionem hominis decipere in speci-
ali autem sic non potest nisi a deo et ab eo
ei revelaretur. Cum autem Hic ponit causam
dilationis adventus apostoli apud corinthios
que est [illegible] maior in predicatione apud
alios. Et circa quod dicit primo sui adventus processum
secundo processus [illegible] ubi dicit gratias deo dicit
cum venissem autem troadem propter evangelium
id est propter predicationem evangelii et hostium mihi
apertum esset in domino id est corda audientium eius devo-
te parata deo id est per deum hic dicit apostolus

que oportet quod prima pars [illegible] ad gratiam sit deo quod
quod dicit [illegible] in comitate nos nos duc [illegible]
et [illegible] non habui requiem spiritui meo id est volun-
tati mee in reformatione quod videbam cor-
da parata ad audiendum et predicare non po-
teram et huius subdit causam dicens eo quod non
invenerim Titum fratrem meum in mittebant apostolo
secunda [illegible] et [illegible] in fidelibus et hereticis et [illegible]
[illegible] nolentibus audire [illegible] nec per
se sufficienter facere non poterat sed si Titum [illegible]
misisset [illegible] adiuvisset ad quod [illegible]
minor [illegible] per se tamen predicasset qui ad hoc suf-
ficiebat et erat magis eloquens in lingua greca
licet enim omnibus apostolis omnibus linguis sciret tamen [illegible]
[illegible] erat in hebrea et propter hoc apostolus non
[illegible] non remansit intro ad eos subdit sed vale-
facientes eis id est fratribus veni [illegible]
[illegible] in Macedoniam hic autem [illegible] apostolus
Corinthiis quod [illegible] apud eos ad se [illegible]
[illegible] defensionem et sic erat [illegible]
latoribus [illegible] apostoli ad eos Deo autem gra-
tias hic autem apostolus ostendit Corinthiis
sua [illegible] et dividitur in duas partes quod per se [illegible]
tu [illegible] ostendit secundo ad hoc [illegible] falsos
apostolos excludit ibi et ad hec Circa primum
dicit Deo autem gratias [illegible] omnibus operibus bo-
na deo [illegible] est attribuenda qui semper triumphat
nos id est facit nos triumphare de hereticis [illegible]
per disputationem [illegible] non poterant resis-
tere sapientie et spiritui quod loquebatur et de
[illegible] facit nos triumphare [illegible]
[illegible] nobile [illegible] est [illegible]
[illegible] qui [illegible] dicit [illegible]
ex odorem notitie sue manifestat per nos
notitia [illegible] de deo [illegible] huiusmodi et
[illegible] et [illegible] ut quod deus
est [illegible] immutabilis et huius
[illegible] notitia de deo per sacramenta scriptura [illegible]
ta ut quod est [illegible] glorificator et huiusmodi
in flammat affectum quod est odor [illegible]
primo [illegible] et odor [illegible]
quod Christi bonus odor sumus predicando [illegible]
Christi doctrina exemplo et verbo ad honorem
[illegible] tam bonis et malis et subdit [illegible]
quidam id est malus odor mortis in mortem
quod ex hoc moventur odor in vitam et odor [illegible]

nos [illegible] que mortificant animas aufe-
rentes et ducunt ad mortem eternam aliis
autem id est bonis odor vite in vitam quod per hoc
movent ad dei dilectionem que vivificat hic
per gratiam et ducit ad vitam beatam Et
ad hoc hic autem falsos apostolos ab hac [illegible]-
tu excludit dicens Et ad hec id est ad predican-
dum hanc doctrinam tam sanctam et puram
quis tam idoneus quasi dicat pseudo apostoli quos
[illegible] non sunt huiusmodi sed veri apostoli [illegible]
[illegible] non sumus sicut plurimi
[illegible] quod probat autem dicens non enim sumus
nos veri apostoli sicut plurimi sed pseudo apostoli
adulterantes verbum dei ad literam enim dicitur
mulier que semen suscipit ab alio quam a suo
viro semen autem est verbum dei [illegible]
quod propter dei gloriam et honorem suscipiendum est
ad predicandum et ideo qui [illegible] questum vel [illegible]-
nam gloriam illud predicant adulterant quod faci-
ebant falsi apostoli sed ex sinceritate id est pura
[illegible] nos veri apostoli predicamus quod debemus
[illegible] non dicit sed
[illegible] que subditur [illegible]
ex deo id est sed missi a deo sumus tamquam [illegible]
ministri debent esse puri [illegible] dicit
[illegible] ego [illegible] sumus et sic habet [illegible]
[illegible] coram deo id est ipso nobis assistente [illegible]
[illegible] loqui pure et [illegible] est ibi in
Christo loquimur id est de Christo qui est purissimus et sic
[illegible] quod predicatio nostra debet esse [illegible]
[illegible] et [illegible]

3m cap

Incipimus postquam apostolus commendavit omnes
auditores hic autem exequitur [illegible]
[illegible] de ministris [illegible] pertractando [illegible] quod
primo bonos commendat secundo malos [illegible]
[illegible] dividitur in duas quod primo comme-
dat novi testamenti secundo ex [illegible] ad [illegible]
ministerium [illegible] prima in tres quod primo
commendat ministerium novi testamenti ex eius
dignitate secundo ex [illegible] tertio [illegible]
[illegible] dividitur in duas quod primo [illegible]
quandam obiectionem [illegible] ministrorum [illegible]
commendationem ibi [illegible] Circa primum
[illegible] quod cum Paulus esset [illegible] de ministro
[illegible] posset ad [illegible] quod ipse [illegible]
commendare et propriam laudem querere ministros
[illegible] ad [illegible]
[illegible] primo quod talibus non indigebat [illegible]
quod [illegible] ibi [illegible] autem [illegible]

incipimus nos iterum ipsos commendare q(uasi) dicit
non s(ed) ad manifestacionem veritatis (et) p(ro)p(ter) p(er)fe-
ctionem fideli(um) hec dicimus ad honorem dei
aut numquid egemus sicut quidam i(d est) falsi a-
postoli ad vos commendaticiis (epistolis)
q(uasi) d(icat) ap(osto)lus talibus non indigemus (et) subdit cau-
sam dicens epistola n(ost)ra i(d est) dignitatis n(ost)re
manifestacio vos estis qui p(er) me conversi estis
ad fidem scripta in cordibus n(ost)ris q(uia) recentem
memoriam de vobis semper habebat que scitur
i(d est) q(uo)modo notum est omnibus q(ui)a iam conversi
sunt et legitur i(d est) quam cito bene ad bonum
excitantur (et) ad cautelam nostri sed q(uia) ...
i(n) fidelium p(ri)ncipalit(er) est referenda deo ap(osto)lus
non inflabatur tamen ideo subdit manifestati quoniam
epistola estis Christi (et)c(etera) p(ro)ut ... ministrata
nobis q(uia) ministraliter cooperati sumus (et) scripta non at-
ramento q(uo)d est delebile s(ed) sp(irit)u dei vivi i(d est) sp(irit)u s(an)c(t)o in-
visibiliter corda n(ost)ra in tabulis ... tabulis la-
pideis s(ed) lex moysi s(ed) in tabulis cordis i(d est)
p(er) caritatem in cordibus dilatatis carnalibus i(d est) trac-
tabilibus p(er) obedienciam p(ro)mpta fiduciam aut(em)
ostendit q(uod) talem fiduciam quam dicebat ap(osto)lus
non in se gerebat qui ostendit q(uod) eam non que-
rebat p(er) hoc q(uod) ... agebat boni non sibi attribu-
ebat sed deo ideo dicit fiduciam talem habemus
i(d est) audaciam sic loquendi q(uia) non sumus sufficien-
tes cogitare q(uo)d est minus quam dicere vel facere
(et) p(er) consequens ... i(n) ... actibus
deo attribuit (et) id q(uo)d est maius a nobis q(uasi) ex
nobis q(uia) ... aliqua agamus p(er) liberum arbitrium non
tamen ex nobis q(uia) liberum arbitrium non est ca-
usa sufficiens boni operis sine divina motione
(et) sic liberum arbitrium salvatur cum dicit cum
de nobis (et) gratiam dei quando dat cum dicit
ex nobis (et) sic tollitur duplex error unus il-
lorum qui dixerunt liberum arbitrium n(on) agere
in meritorio opere sed tamen est adeo q(uod) non est
... alius est error pelagii dicentis
q(uod) i(n) ... boni operis est a nobis ... aut(em)
adeo qui tollitur p(er) hoc q(uod) hic dicitur q(uia) ... bona co-
gitare deus operatur primum aut(em) boni operis ex
p(ar)te n(ost)ra est cogitatio ipsa movente ... p(ri)-
mi moventis ... in moventibus ...
qui disposuit omnia suaviter ...

ad fines suos ... adiutorium
naturae ... (et) ... illa ... est
ut similiter libere movet ad actus suos ...
... voluntatis ... aut(em)
non libere (et) actus hic libere (et) non libere ...
motus est ... adeo est libere
sicut ... est ydoneus qui (et) ydone-
os fecit ... obiectione hic ...
dat ministros ... primo ... ad officium
dignitatis secundo ... ad cognitionem excel-
lencie ... t(er)cia ... primo
ostendit novi testamenti dignitatem
... ministros ... dicat aut(em) ap(osto)l(u)s
q(uod) sufficiencia n(ost)ra ex deo ...
... deus ... qui ... deus fecit nos
ministros novi testamenti deus ...
ponit omnia suaviter ... dat ...
que ... excequendi ... operationem
ad ... debitum finem ... q(uod) deus dedit
ap(osto)lis ... ut essent ydonei ad exequ-
endum suum officium nisi ... prelatum
... officium aut(em) eorum fuit ministri
novi testamenti ad quod illos ydoneos fecit
... q(uia) novum testamentum non fuit da-
tum ap(osto)lis p(er) scripturam sed p(er) infusionem sp(irit)us s(an)c(t)i
illuminantis corda eorum cognitione veritatis
(et) inflammantis affectum p(er) ardorem caritatis ...
... lex sp(irit)us testamentum aut(em) vetus lex
... fuit i(n) ...
... ut hic exodi ... (et) hic ...
... testamenti (et) novi habetur ...
... dies venient dicit d(omi)n(u)s (et) feriam
domui isr(ae)l (et) domui iuda non s(ecundu)m pac-
tum q(uo)d pepigi cum patribus vestris (et)c(etera) (et) subdit
... testamentum novum dicitur testa-
mentum ... vetus testamentum ... cum de littera
enim occidit q(uia) testamentum vetus cognitionem
peccati dabat non tamen gratiam (et) sic augebatur ...
... ex malicia ...
... i(n) ... (et) sic augmentabat penam
q(uo)d occidit ut plenius dictum fuit ...
sp(iritu)s aut(em) vivificat ... i(n) quo data est
lex nova ut dictum est ... q(uo)d fuit ...
lege veteri ... si ministracio ... hic ... ex
... arguit excellenciam (et) dignitatem ...

trorum noui testamenti quam ministerium ueteris
testamenti quod fuit cum tamen habuit gloriam
et dignitatem tantam sed patri et moysi
et filiis eius ex defectu ueteris testamen-
ti et multo magis ministerium noui testamenti
quod est maius habet gloriam et dignitatem ampli-
am tamen igitur ratione primo ponit uetus
secundo remouet obiectionem ibi nec glorifica-
tum Circa primum dicit quod si ministracio mortis
personaliter uel dicta litteris deformata
lapidibus id est in tabulis lapideis moysi tradita
dedit fuit in gloria id est in reuerencia ita ut
non possent intendere filii israel in faciem
moysi propter gloriam uultus eius id est propter clari-
tatem uultus eius Ubi enim nos habemus
facie cornuta exodi xxxiiii Alia translacio
habet facie splendidam apparebant id est
in facie moysi quedam radii procedentes
sursum assurgentes in sta cornua que eua-
cuatur quia uetus testamentum cessatio cessat adue-
niente nouo quasi ad [illegible] a-
per domino Exodi xxxiiii et ad plenum in pro-
logo epistole ad hebreos quomodo non magis ministerium
spiritus id est ministerium noue legis quod per ministrum
est apostolus erit in gloria id est in honore et reue-
rencia quasi dicat multo magis debet esse Quum
ad hoc subdicit nam si dampnationis minis-
tracio id est ueteris testamenti in gloria quod dicit dampn-
nationis occasionaliter in quantum materia ha-
uens nititur in uetitum et sic in transgres-
sionem peccati que est mors anime et ducit ad
mortem eternam et hec materia quia
lex erat occasio peccati fuit per [illegible] dif-
ficiens his eius multo magis habun-
dat ministerium iusticie id est noui testamenti
in que dat spiritus sanctus gratiam iustificantem in
gloria quasi dicit ymo plus Nam nec
glorificatum hic quasi remouet obiec-
tionem que posset fieri quia posset dici quod li-
cet nouum testamentum sit excellencius
ueteri tamen hoc est modicum [illegible]
descendum sicut dicebant illi qui sub eo
euangelio legalia obseruabant [illegible]
que ostendit quod nullam gloriam ha-
bebat uetus testamentum in comparatione ad nouum

nam nec glorificatum est quod claruit id est uetus testamentum
quod transiit in hac parte id est in comparatione ad no-
uum quod est xpus et habebis uera propter excellen-
tem gloriam noui testamenti sicut stella licet
habeat claritatem comparata tamen ad solem
obscuratur adducit etiam ad hoc aliam racionem
ad idem quod datum per modum transeuntis non
est in per manentis uetus autem testamen-
tum transiit sed in perfectum aduenit per xpum
nouum autem semper manebit quia inchoatur in uia
et perficitur in patria Luce xxi Celum et terra
transibunt uerba autem mea non transibunt
Et hoc est quod dicit Si enim transibunt eua-
cuatur scilicet uetus testamentum per gloriam est id est habuit ali-
quam reuerenciam et honorem multo magis quod manet
id est nouum in gloria est id est debet esse Habentes igitur
hic quasi ostendit excellenciam ministrorum ex tam
quantum ad cognitionem ad eius declarationem [illegible]
ad quod habet exodi xxxiiii scilicet quod moyses uelata
facie populo loquebatur ad designandum quod ueritas
ueteris testamenti figuris et enigmatibus erat uelata
quia omnes [illegible] erant eis in sta per totum [illegible] aliqui
non potest uelari dicitur [illegible] exponere rei que [illegible]
scilicet qui super eam posuit uelamen uel exponere in-
dentis scilicet qui uelamen super oculos eorum habebat
quod primo erat uelamen in ueteri testamento scilicet ex parte
rei quia ueritas erat uelata figuris ut dictum est
ex parte rei quia ueritas erat uelata ut dictum est et ex
parte iudeorum quorum malicia uel in pluribus impe-
diebat agnitionem ueritatis quasi quoddam uelamen
oculorum mentis Unde [illegible] In maliuolam
animam non introibit sapientia Primum autem uelamen amo-
tum est per xpum quia per eum figure sunt explicite et
explanate in cuius signum uelum templi scis-
sum fuit in eius passione Luce xxiii Secundum autem
uelamen adhuc manet in iudeis obstinatis
Sed in illis qui receperunt fidem amotum est
[illegible] quia per gratiam spiritus sancti illuminati pos-
sunt [illegible] ueritatem Et hoc est quod dicit Ha-
bentes igitur talem spem scilicet quod gloria noui tes-
tamenti manet in eternum tum multa fiducia u-
timur id est aperto uerbo exequimur nos ministerium eu-
angelii et non sicut moyses etc [illegible]
usque ibi sed obtensi sunt sensus id est oculi mentales
usque ad hodiernum diem quantum ad iudeos obsti-
natos id est ad ipsum uelamen in lectione ueteris testamenti

manet non revelato id est a corde eorum amoto licet
sit amotum ab ipsa re per Christum ut dictum est adeo
scilicet in Christo id est per Christum evacuatur tota parent us-
que ibi. Dominus autem spiritus est. sed apostolus ipsis
etiam [illegible] mundi auferetur velamen de corde
ipsorum. Dominus autem spiritus est id est spiritus sanctus est liber
et Dominus libertatis non subditus legi. Ubi autem spiritus Domini
ibi libertas scilicet contemplandi veritatem remoto vela-
mine ab oculis mentis non subditus. Nos vero scilicet
christiani et potissime ecclesie ministri revelata
facie id est mente que dicitur facies spiritualis in qua
ungitur ibi cognitio intellectualis fit [illegible] et
sic in facie revelata gloriam Domini scilicet Ihesu Christi non
sicut Moysi speculantes id est in speculo rationis
cognoscentes et que cognitio fit per assimilationem
cognoscentis ad cognitum ideo sequitur in eandem
imaginem transformamur a claritate scilicet rudis cog-
nitionis et gratie in claritatem visionis beate tam-
quam a Domini spiritu quia hec non est in fidelibus
propria virtute sed spiritus sancti eos ducentis. Quicumque
enim spiritu Dei aguntur hii filii Dei sunt.

C. iiii

Ideo habentes. postquam apostolus quondam
novi testamenti ministerium hic ostendit quomodo
debet ipsum ministerium exerceri et primo quantum ad opera-
tionem boni, secundo quantum ad tollerantiam mali ibi Ha-
bemus autem thesaurum. Prima in duas quia primo quod debetur
est facere, secundo quandam obiectionem excludit ibi quod
si opertum est. Dicta prius dixit Ideo habentes hanc
ministrationem id est ministerium tante dignitatis ut
dictum iuxta quod misericordiam consecuti sumus nos esse
ministri ad hoc per Dei misericordiam vocati non deficimus
ab usu et executione ipsius sed semper et debite
exequimur. Sed abdicamus obiciamus occulta dedecoris
id est sordes peccatorum non solum que exterius apparent sed
etiam que in ea latere possunt non ambulantes in astu-
tia id est in assimulatione et ypocrisi neque adulterantes
verbum Dei exponendo ut supra 2o capitulo sed in mani-
festatione veritatis quasi diceret non predicamus propter af-
fectum vel propriam laudem sed propter manifestationem di-
vine veritatis ad Dei gloriam et fidelium salutem commen-
dantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum
id est non commendamus nos verbis sed ex operibus que
facimus commendabiles nos reddimus in conscientiis
hominum. sed quia homines decipi possunt non autem Deus
qui intuetur cor [illegible] ideo subdit coram Deo
sit nota hic tangit hic que faciunt executionem
debitam ministerii ecclesiastici scilicet exterior et interior mundi-
tia in [illegible] vita doctrina fama. Quod si opertum est
hic removet obiectionem que posset fieri quia dicta di-
cendo scilicet dixerat in manifestatione veritatis posset
aliquis obicere in contrarium eo quod multi contradicebant sibi
et non sic erat in Domino cuius veritas manifesta.
Ad hoc respondet apostolus quod hoc non provenit ex parte sue
predicationis sed ex malicia contradicentium que in-
pediebat eos cognoscere veritatem. Unde Sap. 1 In
malivolam animam non introibit sapientia. Et hoc est
quod dicit quod et si etiam opertum est evangelium nostrum aliqui-
bus veritatem non capientibus in hiis qui pe-
reunt est opertum id est hoc procedit ex malicia eorum
in quibus deus huius seculi etc. Hoc exponitur dupliciter
Uno modo de creatore huius mundi qui eos derelictos
[illegible] subtrahit lumen gratie sue ab eis et merito
et sic per quod excecavit [illegible] aliter de dyabolo
quem imitantur seculares homines et sic potest dici
deus seculi huius sed dicitur princeps huius mundi
eicietur foras exceptis. Johannes 12 Nunc princeps
mundi eicietur foras. Excecavit singulariter seculares
mentes infidelium eos mutando ut non ful-
geat illuminatio evangelii glorie Christi in cordibus eorum
qui scilicet Christus est ymago Dei patris et per quod
est [illegible] plenitudo luminis sui quia dicitur
Hebr. 1 Qui cum sit splendor et figura substantie eius
etc. Sed quia supra nominavit evangelium suum et hic vo-
cat evangelium Christi posset ab aliquo dici [illegible]
esse ideo hic removet per hoc quod eiusdem evangelii
Christus est actor, apostolus autem minister tantum et
predicator dicens Non enim nosmetipsos predi-
camus tamquam actores evangelii sed Ihesum Christum Dominum
nos autem servos vestros per Ihesum ministrando
nobis doctrinam Christi quod docebat quia dicens quoniam Deus
qui dixit de tenebris lucem splendescere scilicet
lucem corporalem creando et ipsam a tenebris se-
parando Gen. 1 ipse illuxit in cordibus nostris
id est similiter lucem spiritualem infudit nobis
ad cognitionem evangelice veritatis non solum
pro nobis sed etiam pro aliis ideo subdit ad il-
luminationem scientie claritatis Dei id est ad manifes-
tationem nature divine in facie Christi Ihesu id est re-
lucentis in facie eius Christi Ihesu in quantum per
nationem divinam que traditur in evangelio cog-
noscitur ipse Christus. Habemus autem. Hic ostendit quomodo agere
debet ipsum ministerium quantum ad tollerantiam mali

Circa quartum ostendit patientiam ministrorum ecclesie se-
cundum statum presentis vite ibi semper mortificationem secundo manifestat
… ibi scientes quod qui suscitavit nos. Circa primum dicit ge-
minando se prelatis habemus autem thesaurum istum i. al-
tiationem deitatis in vasis nostris fictilibus quia in
hoc mundo sumus corruptibiles persone tribulationibus
et angustiis exposite et sublimitas i. ut magni-
tudo quam facimus in edificatione ecclesie et conversio-
ne sit virtutis dei et non ex nobis ideo totum attribuatur deo et non
humane potentie divitiis vel sapientie quia posset
dici si apostoli fuissent potentes divites vel ho-
nesti sicut est de lege Machometi secundum quod … fuit
in apostolis ideo subdit in omnibus tribulationem pa-
timur sed non angustiamur illa angustia de-
sumus quibus non videtur sibi patere aliquid in medio
in tribulatione et sic est de afflictionibus huius mun-
di quia angustiantur in tribulatione quando non … re-
medium in medio sed sancti non angustiantur quia
in tribulationibus adest eis solatium divinum apori-
amur i. depauperamur et dicitur aporos grece quod est
pauper latine sed non destituimur quia sancti pau-
perant de substantia temporali divitias tamen spiri-
tuales remanebant divitie spirituales que non …
… et persecutionem patimur fugiendo
de civitate in civitatem sed non derelinquimur quia deus
est ubique socius … humiliamur i.
deprimimur sed non confundimur quia non sentimus
in nobis tam debitam confusionis deiicimur i. ad
pericula mortis impellimur sed non perimus quia deus
nos liberat aliquos visibiliter sicut liberavit tres
pueros de camino ignis alios invisibiliter
eos de penis miseria … ad … sa-
pientiam … oculi in … …
sunt in parte. Semper mortificationem. Hic quartum
ostendit patientiam … et primo facit …
se manifestat … ibi … ad eundem
… que in Christo fuit duos status
unus mortalis quia carnem passibilem assumpsit in
qua penalitates huius vite et tandem mor-
tem sustinuit alius est status vite in quo beata
gloria qua … anima eius
… redundata fuit ad corpus in
sua … quia resurrexit in corpore glorioso
hic est … parte … cum …
… conformat … resurgenti patienter sus-
tinent tribulationes huius mundi in quibus
conformantur Christo patienti et hoc est quod dicit apostolus

Semper mortificationem Jesu i. conformationem Jesu pa-
tienti in corpore nostro circumferentes i. ubique tribula-
tiones patienter sustinentes ut et vita Jesu
gloriosa in corporibus nostris manifestetur in fu-
tura resurrectione in qua corpus resurget im-
passibile et incorruptibile quia causa est …
eiusdem fuit ad maiorem … et quia
sancti non solum patienter tollerant hoc exemplo Christi pa-
tientis ideo subdit apostolus ergo mors Christi in nobis
operatur animando nos ad tollerandas passiones
vita autem in nobis i. vitam habentes Christi ha-
bentes eundem spiritum fidei quia mors Christi
non operatur in vobis sed et in nobis quia non estis
in talibus tribulationibus in quibus sumus et tamen
non salvati per eandem fidem qua et nos et con-
sequenter confirmat per scripturas …
est credidi … et patet ex … ibi
omnia enim propter vos hoc est omnia facimus
et sustinemus propter vos in … verbo et exem-
plo ut si gratia dei habundat per vos i. in vobis
per multos gratiarum actiones ad gloriam dei ipse
hoc intendet i. ut multi inde surgant
ad gratiarum actiones ad gloriam dei. Propter quod
hic … manifestat quod … de patientia apostolorum
in persecutione … propter quod i. propter …
exemplo Christi passi et propter spem … in corpore in
mortali non deficimus in tribulationibus …
ad huius … sustinere parati sumus sed licet
is qui foris est … homo corporalis …
… tendat ad corruptionem …
et … tribulationis tamen … qui intus
est … renovatur de die in die
per purgationem culpe et eius sequele id enim quod in
presenti est i. tribulationes … momenta-
neum et leve … durationis et … po-
deris … de quo subdit in sub-
limitate eternum glorie pondus operatur in nobis
expectantibus … et dicitur hic in sublimitate
… dignitatis que est in … eternum …
durationis in fine pondus … prosperitatis
… loquendo dicitur magni
ponderis vel aliter dicitur pondus quia … glorie
… totaliter … in deo … pondus
… glorie … non contemplantibus nobis
ea que videntur … sicut in nobis quia
non attendimus ad bona transitoria … que
… expectamus. Explicit capitulum 4m.

Scimus enim. Hic autem concludit ministe-
rium novi testamenti ex fide sive ex
premio licet enim de hoc tetigit tamen in precedenti
aliqualiter hic tamen tangit magis complete et dividitur
in tres partes quia primo tangit de hac premiatione
2o debita ad ipsam premiationem ibi et non contendimus
3o de causa beneficii ibi omnia autem ex deo. prima
adhuc in duas quia primo agit de hac premia-
tione 2o de eius desiderio ibi nam et in hoc ingemis-
cimus. circa primum quia dixerat in fine precedentis
capituli quod ipse et alii apostoli non attendebant ad bona
transitoria sed ad eterna non contemplando que videntur
dicit Scimus enim id est certitudinem habemus per fidem
formatam quoniam si terrestris domus nostra id est corpus
terrenum nostrum quod se habet ad animam sicut
domus ad inhabitantem dissolvatur per mortem quia
edificationem ex deo habemus non manufactam eter-
nam in celis quod aliqui exponunt de corpore glorio-
so in futura resurrectione habendo quod dicitur hic non
manufactum quia virtute nature non erit sed glorioso
et domus eterna quia ab eterno a deo preordinata
sed cum apostolus videatur loqui de hoc quod statim post
mortem realiter [illegible] corporibus in mortalitas
habetur tamen in spe et non in re ideo melius videtur
mihi exponi de gloria anime quem statum habet
de sanctis omnis purgatis et dicitur habitatio propter ex-
cellentiam suam ad [illegible] capacitatem Jo. xiiii
In domo patris mei mansiones multe sunt
dicitur etiam domus eterna quia non manufacta quia gloria
celestis obiective deus est qui est in virtus (?)
et eternus. Nam et in hoc etc. ingemiscimus. hic autem
agitur de appetitu huius premii et dividitur in duas
quia primo circa hoc ponitur appetitus nature et gra-
tie quedam repugnantia 2o huius [illegible]
ibi audentes. Circa primum sciendum quod appe-
titus est inclinatio sequens formam. Est autem
in nobis duplex forma scilicet naturalis et gratia spiritua-
lis per quas duplex appetitus scilicet nature et gratie
appetitus autem nature inclinat ad conservandum
unionem anime cum corpore et dissolutionem refugit
et abhorret. Appetitus autem gratie inclinat ad
consecutionem glorie que consistit in clara dei vi-
sione et eius fruitione. igitur si natura posset con-
sequi gloriam absque dissolutione corporis huius
mortalis. Appetitus gratie tenderet ad consecutionem
glorie celestis absque retardatione per appetitum
naturalem. sed quia hoc non potest fieri ideo appetitus natura-
lis eo quod insurgit contra dissolutionem habet

in hoc quamvis repugnat appetitui gratie et hoc
est quod dicitur nam et in hoc ingemiscimus id est despi-
ciamus cum tediis dilationis habitationem nostram
que de celo est et glorie consecutionem superin-
dui vestimento glorie quod non convenit ex parte
spiritus in corporis natura sed adeo datur apostolus quod
in divinitatem concupiscens appetitum gratie si ta-
men vestiti non nudi inveniamur
id est si absque dissolutione corporis corruptibilis quo
vestitur anima ut vestimento fieri posset induimur glo-
ria et absque aliquo retardante appetitum
gratie in hoc esset sed quia hoc est impossibile quia re-
tardatur per naturalem appetitum dissolutionem corporis
et anime abhorrentem apostolus quod subdit nam
qui sumus in hoc tabernaculo id est in hoc corpore
mortali ingemiscimus gravati de dissolu-
tione corporis et anime eo quod nolumus expo-
liari per mortem sed supervestiri glorie vesti-
mento non tamen aliquo ita quod corporis mortalitas
maneat cum gloria anime quia hoc est impossibile
nobis sed in solo Christo fuerunt fuit per dispensationem
dei ad opus redemptionis nostre ideo subditur
ut absorbeatur quod mortale est ut ipsa mor-
talitas per gloriam supervenientem tollatur ma-
nente corpore ut dicitur quod fiet in resurrectione sed
quia mors [illegible] qui refugit appe-
titus naturalis ideo est ibi repugnantia appetituum
[illegible] quia uterque appetitus est a deo cuius
est natura et gratia ideo subditur qui autem efficit
nos in hoc ipsum id est habentes utrumque appeti-
tum deus est qui dedit talem naturam ad
quam inclinatio sequitur similiter et gratiam per quam
spiritus sanctus habitat in nobis ideo sequitur qui
dedit nobis pignus est enim spiritus sanctus
pignus glorie [illegible] predicta vero tamen huius
capituli. Audentes igitur. hic autem ostendit
quomodo dictos appetitus vincit in sanctis habitus
scilicet appetitus gratie dicitur audentes igitur id est absque for-
midine mortis desideramus gloriam sancti-
tes id est certitudinem habentes quod dum sumus in
hoc corpore scilicet mortali peregrinamur a domino id est
nos esse separatos per fidem enim ambulamus
id est enigmatice tamen deum cognoscimus et non
per speciem id est clare facie ad faciem apostolus quod sub-
ditur audemus autem etc. Circa quod sciendum quod
ad fortitudinem pertinet in periculis mortis
suffert non temerarie vel venabiliter sed fortitudinem
sua non solum hoc facit sed etiam facit alii in ta-

dilectatam vel … Ibant apostoli gaudentes
a conspectu concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine Ihesu
contumeliam pati et hoc est quod dicit apostolus Audemus
sine trepidatione et bonam voluntatem habemus
id est delectacionem in mente magis peregrinari a corpore
id est dissolucionem huius corporis per mortem sub-
ire et presentes esse ad deum id est ut per hoc ha-
beamus claram dei visionem et perfectam frui-
tionem et sic affectus gratie vincit in sanctis affec-
tum nature. Per hoc autem quod dicit apostolus excluditur
error dicencium animas sanctas a corporibus exeuntes
visione divina carere usque ad diem iudicii
quia dicit apostolus voluntate habemus peregri-
nari a corpore per mortem et presentes esse ad deum
ex quo patet intencionem eius esse quod anime
sancte nichil habentes purgandum exeuntes
corporibus statim sunt deo presentes per apertam
visionem et ideo contendimus hic autem agit
de operatione ad hoc premium consequendum que
operatio triplex est secundum quod ponitur Ibi Contendimus
prima ibi itaque nos secunda autem operatio est per
hoc quod homo querit placere deo qui est dator
huius premii et hoc est quod dicit et ideo id est propter con-
secucionem glorie contendimus id est cum quadam pug-
na resistimus mundi carnis et dyaboli temp-
tationibus sive presentes sive absentes con-
tendimus … ad hoc absentes a deo
sumus in presenti vita non potimus esse presentes
deo per gloriam placere illi per graciam et poste-
am Et subdit huius operationis causam dicens Omnes
enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi
id est ad iudicialem eius potestatem unde
tanguntur hic condiciones extremi iudicii scilicet quia
inevitabiles dicit oportet nos generali-
tas omnes claritas manifestari quia in iudicio
apparebit omnibus intimum singulis inde-
tibus omnia bona et mala aliorum iudi-
taria potestas ante tribunal iudicis scilicet humani-
tas Christi qui est verus homo et verus deus
ut referat unusquisque esse id est penam vel pre-
mium propria corporis que gessit bonum et per hoc
excluduntur … qui vel in ipso
corpore meruerunt vel demeruerunt quia
iudicabuntur secundum ea que circa eos ab aliis
sunt facta vel omissa in quantum sunt ab aliis
baptizati vel non Scientes ergo ponitur
secunda operatio ad premium que est sollicitudo de
salute proximorum et dividitur in duas partes
quia primo ponitur hec sollicitudo secundo solli-
citudinis causa ibi Caritas enim Christi. Circa primum
dicit apostolus Scientes ergo timorem domini id est quod ille
dominus timendus est quia omnis est iudi-
caturus ut dictum est suademus hominibus
fidem et mores quia unicuique mandavit
deus de proximo Ecclesiastici xvij. Deo autem mani-
festi sumus quia videt corda quod talia non
predicamus propter questum vel propriam laudem
sed in edificationem ecclesie Spero autem et in conscienciis vestris
manifestos nos esse quod dicit quia sati sumus
inter vos quod non potestis racionabiliter iudicare
predicationem nostram procedere nisi ex congrue pu-
ritate sed quia posset aliquis dicere quod in hoc se iac-
taret commendaret ideo removet hoc dicens
Non iterum nos commendamus vobis et dicit
iterum quia iam supra dixerat aliqua que vi-
debantur ad sua commendationem esse sed occa-
sionem damus vobis gloriandi pro nobis contra
pseudo apostolos qui dicebant se doctos
a Petro Jacobo et Johanne quia in hoc detrahe-
bant apostoli doctrine … contra
eos gloriari quia ante edoctus a doctore perfecto
et usque ad tertium celum rapto ut habeatis
ad eos scilicet pseudo apostolos repellendos dica-
bus subdit qui in facie gloriantur id est in ap-
parencia sanctitatis exterius et non in corde id est
in puritate conscientie Sive enim mente excedimus
deo per contemplationem divinorum supra nos excita-
sive … sive sobrii sumus vobis nos
humane conversacioni conformando littera enim
… littera dicitur apostolus enim erat
medium inter deum et populum et ideo elevabatur et
alias per accessum mentis accipiendo divinas
illuminationes et alias conformabat se homini per hu-
militatem ut quicumque traderet eis divina
sicut Genesis xxviij dicitur quod angeli ascendebant
et descendebant in scala Jacob Caritas enim
hic autem tangitur huius sollicitudinis ratio
que est caritas ad proximum ideo dicit caritas
enim Christi que se extendit ad proximum
Nam hoc mandatum habemus a deo ut
qui diligit deum diligat et fratrem suum et
quomodo provocetur hec caritas ostendit dicens
existimantes hoc quoniam si unus
pro omnibus mortuus est scilicet Christus pro salute
omnium ad sufficienciam et actu sed pro quibus quia
ita est ergo omnes mortui sunt id est ita
debent omnes vivere ac si essent mortui

sibi ipsis vel nichil de propriis desiderijs curan-
tes et sic vivunt Christo vitam propriam ordinantes
ad eius honorem unde dicit apostolus Gal. 2 vivo
ego iam non ego vivit vero in me Christus
3 / Itaque nos. Hic ponit tertiam comparationem ad primi-
tivam perfectionem que est ab dilectione carnalis
affectus et licet sit tacta aliqualiter in parte pre-
cedenti tamen hic tangit plenius et continu-
ando in materia precedentibus dicit. Itaque nos
ex hoc eius neminem novimus secundum carnem id est se-
cundum carnis societatem trahimus motu carnalis af-
fectionis sed quia posset obici quod apostoli multum
dilexerunt Christum secundum presentiam corporalem ideo subdit
apostolus et in persona apostolorum qui cum Christo fuerunt per cor-
poralem et si cognovimus secundum carnem Christum id est affectum eius
presentia eius tolli sed nunc non cognoscimus
ipso scilicet modo sed intellectualiter. Unde dicit salvator
apostolis Ioh. 16 expedit vobis ut ego vadam
subtrahendo vobis meam presentiam corporalem quia
exponens Augustinus dicens quod apostoli adhuc car-
nales existentes afficiebantur ad Christum secundum hoc
carnaliter ad amicum suum [illegible] quod in predicabant
assurgere ad spiritualem et sublimiorem modum
diligendi et subdit ibi salvator si enim non
abiero paraclitus non veniet ad vos. Notandum
quod manicheus negans veram carnem Christum fuisse ex
hoc loco confirmabat errorem suum quia dicit
apostolus et si cognovimus secundum carnem Christum etc. quod
eius arguebat ex verbo apostoli Ro. 1 ubi dicit
de Christo qui factus est ei ex semine David secundum
carnem ergo veram carnem habuit ad quod respon-
det dicens quod apostolus primo fuit opinionis et sic
scribens Romanis et postea videns suam
falsitatem retractavit hic cum dicit et si cogno-
vimus etc. secundum carnem Christum id est secundum aliam opinionem
scilicet quod vere habet carnem ex semine David sed
nunc iam non cognoscimus id est hanc opinionem tamquam
falsam [illegible] sed hic deum manichei improbat
Augustinus dicit primo quia res [illegible] non [illegible] cog-
nosci et ideo si [illegible] illam opinionem falsam [illegible]
tacet cognovimus secundum carnem Christum [illegible] quia dicit
[illegible] immediate novimus secundum carnem [illegible] quod ad
eundem sensum debet [illegible] et sic apostolus [illegible]
[illegible] cognovisset Christum veram carnem [illegible]
secundum [illegible] est exponi primo ex qua

[illegible] quod [illegible] si quis agit in Christo nova creatura
est et cetera. Hic [illegible] qui quicumque baptizatur
in Christo factus est nova creatura per gratiam bap-
tismalem que datur per [illegible] vetera transierunt
id est affectus carnales debent in ei abire et ecce
nova facta sunt omnia per gratiam spiritus sancti [illegible]
[illegible] et per quas extenduntur actum. Omnia
autem. Postquam apostolus egit de premio et comparatione
ad [illegible] hic agit de [illegible] et primo [illegible]
[illegible] dictatur [illegible] ibi [illegible] quidem ex
eius. Cum ergo sit de quo effectiva ministerij sunt
primi et comparationis ad [illegible] est [illegible] de [illegible]
[illegible] non [illegible] [illegible] ministerialis [illegible]
et hoc est quod dicit omnia autem ex deo scilicet primi et
comparationes qui reconciliavit nos sibi per Christum
[illegible] est que [illegible] dans et dedit
nobis ministerium reconciliationis id est officium predicandi
[illegible] hanc reconciliationem quod est [illegible] ministris
ecclesie. Quoniam quidem. Hic [illegible] ponit [illegible]
declarationem et postea subdit bonam exhortationem
ibi obsecramus [illegible] declarat primo quod deus
est de reconciliatione facta per Christum [illegible] deus
et homo in una supposito et sic divinitas
hanc reconciliationem fecit per humanitatem [illegible]
per [illegible] sibi [illegible] quod nulli alteri [illegible]
et hoc est quod dicit quoniam quidem deus erat in Christo
[illegible] presentia [illegible] est [illegible]
per humanitatem assumptam mundum reconcilians
sibi non [illegible] reputans illis delicta ipsorum
per quibus Christus homo satisfecit. Quod declarat
[illegible] ministerij ecclesie specialiter [illegible] dicens
et posuit in nobis verbum reconciliationis aliis
predicandum [illegible] eunte in mundo
universum docete omnes gentes et [illegible]
[illegible] pro Christo ergo legatione fungimur [illegible]
missi sumus ad predicandum [illegible] tamquam
deo exhortante id est [illegible] agente. Obsecramus.
Hic ponit [illegible] [illegible]. Dicit obsecramus id est
[illegible] exhortamur pro Christo id est in loco Christi [illegible]
[illegible] ministri reconciliamini deo licet enim re-
conciliavit nos per passionem ut deum est [illegible]
[illegible] quod [illegible] reconciliationis [illegible]
[illegible] in nobis debita dispositio per baptismum
debitam susceptionem et post baptismum per penitentiam
que est secunda tabula post naufragium et ad hoc
apponit [illegible] dicens eum qui non noverat
peccatum id est Christum qui peccatum non fecit [illegible]
[illegible] peccatum fecit deus id est deus pater fecit [illegible]

ad hostiam pro peccato que nostrum peccatum in se portavit
aperte pro peccato ipsi mei quia dedit in oblationes pro
peccato oblatas ut nos efficeremur iustitia dei
in ipso iustificati a deo iustitia in absolutione
in ipso id est per ipsum quod dicit hic debemus nos in diem
ad exhibendum corpora nostra hostiam patri
nostro per opera penitentie. Ca. vj.

Adiuvantes exhortamur. Postquam apostolus
commendavit ministerium novi testamenti
hic autem hortatur alios ad executionem de-
bitam huius ministerii et dividitur in duas par-
tes quia primo ponit exhortationem generalem
2o specialem de quodam speciali suffragio
faciendo in Ierusalem cap. viij. Prima adhuc in duas
quia primo hortatur ad bona facienda deinde
2o quendam bona facta de parte eius 2a ibi
Prima adhuc in duas quia primo hortatur in quodam
generali 2o exemplificat in speciali ibi in mul-
ta patientia. Dicit primo dixit adiuvantes exhor-
tamur quasi diceret quia sumus adiutores dei non
virtute nobis attribuendo sed sicut ministri eius
eius mandata exequendo ideo exhortamur ne
in vacuum gratiam dei recipiatis que datur ad bene
vivendum in presenti et consequendum gloriam in futuro
quia ea qui habet defectum non consequitur finem
propter quem data est sed medicina ideo quam sa-
nativa recipitur sed quia possibilis ad sanitatem
nos sequitur sed quia possibilis ad sanitatem recipe-
re gratiam non est in nostra potestate ideo hic innuens
ostendens quod deus parata est dare auctoritate
propria. Dicit enim ait enim deus Ysaie xlix tempore ac-
cepto id est tempore nove legis quod est tempus gratie exau-
divi te quia oraciones fidelium exaudibiles
sunt per Christum et in die salutis id est in tempore Christi qui
est operatus salutem in medio terre ad iuvandum te
operibus tuis perficiendo propter hoc ne in trahant tempus ne-
gligentes tamen ecce nunc tempus acceptabile et hic
de apostolus applicando auctoritatem Ysaie ad Christi
tempus et patet ex dictis. Primo nemini dantes ul-
lam offensionem id est scandalum ex dictis et factis
minus rectis ut non vituperetur ministerium nostrum
sicut quia mala predicatorum et dividunt id est vitu-
perant prelatorum sed in omnibus sic pertinentibus ad sa-
lutem exhibeamus nos sicut dei ministros
Christi nos vero qui sicut passiva confirmando In
multa patientia. Hic autem explicat supradictam ex-
hortationem in speciali et dividitur in tres partes quia
primo declarat qualiter sit utendum gratia col-
lata in exercitio operacionis sive in tribulationibus deno-
tione ibi et cetera patet 3o in fidelium mutatione
ibi nobilitate et cetera. Dicit primo ex parte primi

quia in rebus sunt adversis per quam tollenda ma-
lorum primum operationem bonorum in caritate 2am est operationem
operationis et illorum ibi per arma. Dicit primum patientiam
quia in malis pene tollerandis primo patientia est
necessaria ibi in multa patientia et de multa quia
multiplex malorum supplementum in tribulationi-
bus ex adversariorum persecutione in necessitatibus ex
defectu necessariorum vite in angustiis expecta-
tiendi difficultate sive in possibilitate in plagis
illatis nobis in carceribus ne possemus ad
predicandum discurrere in seditionibus quando nos mo-
tis ab adversariis insurgit in laboribus operando
propriis manibus quod fecit apostolus apud Corinthios
ut istos falsos apostolos percuteret in vigiliis propter
instantiam orationis in ieiuniis aliquando voluntariis
aliquando ad expressionem carnis et ad eorum edificationem
et aliquando ex rebus defectibus patientia tollerata cas-
titate. Hic autem ponit ea que pertinent ad
perfectionem cordis et quantum ad hoc dicit in castitate
que dicitur puritate mentis et mundicie in corde
que dicitur puritate mentis et mundicie in corde
in scientia quantum ad cognitionem divinorum et humanorum
in longanimitate paciencie
ad salutem necessariorum in longanimitate patienter
expectando divina promissa in suavitate qua
fit homo dulcis et suavis per verbo et facto ex
gratie habundantia ideo subditur in spiritu sancto in cari-
tate non ficta et cetera. In verbo veritatis quantum ad perfe-
ctionem oris. Dicit in verbo veritatis predicando et quantum ad
habitus loquendo per perfectionem operis ibi in virtute
dei operando miracula faciendo et doctrinam confirmandi
confirmando per arma. Hic autem ostendit qualiter
utendum sit gratia divinitus collata in operatione bo-
norum et malorum id est inter hominibus prosperitate et adversa
non deviare a rectitudine prospera autem et adversa sunt
in differentiis scilicet superbias nunc superbias carnibus
gemmatam oculorum ostendit ideo primo prosperitati
primo sicut in 2o ibi moriemur 3m in 3o ibi
quasi egentes omnia tamen ista pertinent ad virtutem me-
ritoriam quia acceperit ideo dicit per arma iustitie a dex-
tris id est nec in prosperis per superbias elevemur et si-
nistris id est ut in adversis non debilitate deiciamur
et similiter in religiendo in sequitur cedamur per gloriam
et ignobilitatem aliquando apostoli ab hominibus reputati
fuerunt valde gloriosi sed dicitur actuum xiiij quia
Licaonie Paulo et Barnabe volebant tam-
quam diis sacrificare et alibi in carcerati fuerunt
ut viles et abiecti sicut patet ex eodem libro per
infamiam et bonam famam quia ab aliquibus dice-
bantur magi et deceptores et ab aliis vocati
predicatores et ad idem pertinet quod subditur ut

seductores reputati sumus a malis et veraces a bonis
sic quasi ignoti, i. e. a malis contempti, et cogniti, i. e. appro-
bati a bonis, et ideo in hiis duobus [illegible] et adiunc-
tis se habuerunt apostoli quia excedebant [illegible]
per superbiam elevati, nec per pusillanimitatem de-
iecti. Quasi morientes. Hic ponit ea que
pertinent ad compassionem carnis, et sunt ea quorum est natura
que maxime compatitur, et quantum ad hoc dicit quasi
morientes, periculis mortis expositi, et ecce vi-
vimus Deo per caritatem fidem et gratiam iustifica-
tionis, per quam est in [illegible] vita; et quantum ad hoc dicit
ut castigati et non mortificati, quasi diceret: licet
adeo per flagella castigemur, tamen a morte preservati
sumus [illegible] compatitur in vita presenti est iocundi-
tas, et quantum ad hoc quasi tristes, semper autem gaudentes,
i. e. in hiis que pertinent ad carnem patiamur afflic-
tionem, tamen per spiritum interius consequimur mentis consolationem,
sicut in Actibus v: Ibant apostoli gaudentes a conspec-
tu concilii, gaudentes quoniam digni sunt habiti pro nomine
Ihesu contumeliam pati. Sicut egentes. Hic ponit
ea que pertinent ad oculos, dicit sicut egentes, i. e.
victu et vestitu ab aliis mendicantes, multos
autem locupletantes, quia bona spiritualia [illegible]
cantes que que tanto sunt meliora quanto [illegible]
sunt [illegible] tamquam nichil haben-
tes. Nam apostoli omnia temporalia propter Christum dimiserunt,
Matthei xix: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus
te, etc. Et omnia possidentes, quia [illegible]
[illegible] omnia autem [illegible] subiecta [illegible]
data est michi omnis potestas in celo et in terra, [illegible]
quod apostoli reputabant omnia subiecta sibi [illegible]
[illegible] et sensibiles creature obediunt eis ad
nutum. Notandum autem quod apostolus in primis [illegible]
[illegible] loquitur ponendo bonum temporale et spiritua-
le; [illegible] addit dictionem conditionalem,
scilicet quasi vel tamquam vel sicut [illegible]
[illegible] temporalia non [illegible] boni vel
mali secundum veritatem [illegible] secundum hominum appreciationem et
existimationem [illegible] non sunt secundum veritatem. Os
nostrum. Hic [illegible] apostolus docet [illegible] gratie [illegible]
te quantum ad [illegible] devotionem, et dividitur in duas
partes, quia primo [illegible] ostendit [illegible]
ad hoc corinthios [illegible] non angustiamini [illegible]
[illegible] os nostrum patet ad vos corinthii, i. e. illa
[illegible]
[illegible] amicicias [illegible]
nos [illegible] cum nobis [illegible] et subdit
[illegible] Cor nostrum dilatatum est, i.

[illegible] ad appetenda magna, scilicet bona celestia
[illegible] qui ap-
petit [illegible] bona celestibus omissis quia
[illegible] Non angustiamini
[illegible]
[illegible] non angustiamini [illegible]
[illegible] angustiamini [illegible]
[illegible]
[illegible] angustiamini [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] nobis in celestibus promissa [illegible]
[illegible] et nobis tamquam filiis dico [illegible]
[illegible] et [illegible] ad appetendum celestia
ut habeatis eandem [illegible]
[illegible] Nolite etc. Hic [illegible]
[illegible]
[illegible]
ibi nos [illegible] Nolite iugum
ducere cum infidelibus [illegible]
[illegible]
[illegible] iugum Christi [illegible] iniquitas [illegible]
iugum dyaboli [illegible]
fideles ab infidelibus debeant separari [illegible]
[illegible] participatio iustitie [illegible]
[illegible] iniquitate [illegible]
[illegible] societas lucis [illegible] fidei [illegible]
[illegible] ad tenebras, scilicet erroris [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] capitis
fidelium quod est Christus, et capitis infidelium [illegible]
dyabolus, de quibus dicit: que conventio Christi ad
Belial, quasi dicat nulla [illegible]
[illegible]
membra debent habere [illegible] dicit [illegible]
que pars fideli [illegible]
[illegible] fidelis [illegible] est mors
eterna [illegible]
[illegible] ad finem [illegible]
[illegible] fidelis est templum Dei [illegible]
[illegible] templo Dei [illegible]
[illegible] ydola [illegible]
[illegible] similes illis fiant
qui faciunt ea etc. [illegible] apostolus

quia inter corinthios erant aliqui sapientes
carnales qui tunc credebant ydolatria et scan=
dalo aliorum sed deum sunt in toto [illegible]
quia apostolus loquitur ad corinthios dicit hic ubi [illegible]
vos estis) hic quia probat quandam dictum scilicet quod
fideles sunt dei templum per auctoritatem que
habetur levitici xxvi ubi [illegible] vestra [illegible]
ponam tabernaculum meum in medio vestri lo=
co cuius dicitur hic inhabitabo in illis licet enim
deus sit in omnibus per essentiam presentiam
potentiam tamen in fidelibus est modo speciali per
gratiam et ambulabo inter eos dando eis
virtutem procedendi de bono ad melius et ero
illorum deus protegens eos specialiter providendo
Et ipsi erunt mihi populus per exhibitionem de=
biti cultus per hoc autem quod dicitur hic inhabita=
bo in illis in persona dei habetur quod fideles
sunt templum dei / propter quod ex predictis in plura
movet que sunt conscripta ysaye lii et quia
sta tanguntur que debent agere fideles contra
infideles / primum est quod eorum peccata detestemur
quod notatur cum dicitur propter quod exite de medio
eorum scilicet ut occasionem fugiamus peccati ibi
et separamini 2m ne sustineamus eorum mala
sed potius arguamus cum dicitur et immundum ne
tetigeritis palpando vicia seu palliando
et subditur promissionem mercedem sequentibus
reddendam cum dicitur ego recipiam vos et hic
in presenti ad familiaritatem meam per gratiam
et in futuro ad consolationem per gloriam   Capitulum vii

N[os] has igitur habentes / postquam apostolus mo=
nuit corinthios de bonis agendis
in futuro / hic autem commendat eos de bono pro=
fectu et dividitur in duas partes / quia primo pre=
ad predicta quandam conclusionem / 2o corinthiorum
commendatio ibi multa mihi fiducia / prima
adhuc in tres quia primo ponitur verbis mo=
nitio / 2o in dictis exemplificatio ibi ca=
pite nos 3o rationis [illegible] ibi nemo
ad condempnationem Circa primum attendendum quod pro=
mis(?) dicit has ergo habentes promissiones scilicet de
receptione fidelium ad gratiam in presenti et
gloriam in futuro ut dictum est in fine capituli
precedentis karissimi [illegible] et mundemus
nos ab omni inquinamento carnis et
spiritus id est vitiis carnalibus et spiritualibus

quia nichil coinquinatum est intrabit in illam
civitatem celestem apocalypsis xxi perficientes
per sanctitatem consummationem sanctificationem in bap=
tismo inchoatam in timore dei scilicet filia=
lem qui est caritati annexum (Capite nos)
hic ad propositum inducit apostolus suum exem=
plum(?) dicens / Capite nos i. accipite
nos in exemplum quia nemini nocuimus et est
nemini nullum nocumentum inferendo in per=
sona quod notatur cum dicitur neminem lesimus
/ nec etiam in fama ideo subditur neminem
corrupimus nec etiam in re possessa propter quod
sequitur neminem circumvenimus i. decipiendo vel
defraudando non ad condempnationem hic
quia apparet sunt motivum et tentandum
non ad condempnationem vestram dico deciperemus
[illegible] nos vocando tamen obstinatos et
cum ad condempnationem aliqua sit talis non
autem reputatur obstinatos sed quod sit sub
spe correctionis non fit ad dampnationem
sed ad emendationem et sic loquens apostolus
ideo subdit predixi enim quod in cordibus
nostris estis cogitando iugiter de nostra
utilitate et salute in tantum quod pro ea parati essemus
mori / ideo subdit ad moriendum et convi=
vendum vita gratie et glorie quasi dicat tantum
mortem desidero nobis sed et mihi / Mul=
ta mihi fiducia hic quia apostolus post
suam commendationem de bono corinthiorum pro=
fectu dicit et est quia primo ponit hanc com=
mendationem 2o eius expositionem ibi nam cum
venissemus / In commendatione autem corinthiorum
ponit quadruplicem affectum quem concepit de bo=
nis operibus sed et in vobis de bonis co=
ri conceptis primus est affectus fiducie ex hoc enim
quod videt eos bene incepisse confidit quod bene perficient
et quantum ad hoc dicit multa mihi fiducia est apud
vos de perfectione boni inchoati / 2us est affectus
gloriationis nam amicus est alter ipse propter quod glo=
riatur de bonis amici sed de primo ideo sub=
dit multa mihi gloriatio de vobis i. de operi=
bus vestris bonis / 3us est affectus consolationis
nam cum leta est tristitia diminuta propter quod
bonum amici cognitum est tristitie precedentis diminu=
tivum et pro ipsis consolatum ideo subdit repletus
sum consolatione / 4us est affectus exuberantis
gaudii sed quia bonum amici cognitum minuit tristitiam

sed totaliter cecidit eam per gaudium superve-
niens ideo subdit superhabundo gaudio
in omni tribulacione nostra id est ex parte vestri
michi allata quia de gaudio quod concepi de bo-
no vestro superveniente totaliter superat tristiciam
quam conceperat de malo vestro precedenti sed alii
dicunt quod hec est illa in omni tribulacione nostra
et sic est sensus quod leticia quam concepit super-
veniat ei ex tribulacione orta quam eciam
in macedonia que tangit in precedenti-
bus et ideo illa sequens magis concordat huic
exponi cum dicat tristiciam habuerat ut tan-
git in sequentibus Nam et cum venissemus [illegible] Et
quia apostolus exponit dictam quietem dans
que ad duo que dixerat supra exponit
ibi scilicet qui consolatur dixerat autem apostolus se fuis-
se tristatum cum eam expo[nit] dicens Nam cum ve-
nissemus macedoniam nullam requiem ha-
buit caro nostra non dicit spiritus quia consola-
batur in mente sed omnem tribulacionem passi sumus
que plenius explicatur actuum xvi ubi dicitur
quod paulus et silas liberati fuerunt et dicitur
et incarcerati et pedes eorum ligno constricti
ex tribulacione orta que eos eo quod paulus spiritum
phitonicum eiecerat de quadam puella que
magnum questum prestabat dominis suis
divinando foris pugne ab infidelibus intus
timores a falsis fratribus Sed qui consolatur hu-
miles dixerat apostolus se fuisse consolatum et hic expo-
nit ponens huius consolacionis [illegible] ideo sub-
dit ad [illegible] ibi conservati cum essetis
[illegible] in [illegible] ibi [illegible] et [illegible] sua
nos sue consolacionis duo fuerunt scilicet adven-
tus titi ad ipsum qui erat sibi gratissimus et hanc
tangit dicens sed qui consolatur humiles
afflictos illa fuit vestra penitencia eorum
quam sibi tradebat titus sic [illegible] ideo subdit
consolatus est in nobis id est ex commendacione vestra
per eam nobis revelata adeo subditur referens
nobis vestrum desiderium id est vestrum desiderium perficiendi
per eum quod suscepit quam prius vestrum fletum de
delicti commissi vestram emulacionem contra pseu-
do apostolos repellendo amore christi et mei
ita ut magis gauderem de penitencia vestra quam
prius dolueram de peccato commisso vel aliter
apostolus cum prius correxerat eos dure in
epistola prima et postea timebat ne exceciderent

debent in desperacionem seu ad malum ad quod
doluit de sententia illa sed videns postea
bonum correctionis sue gavisus fuit ideo
dicit quoniam etsi contristavi vos in epistola dure vos
corripiendo non me penitet nec si peni-
terer prius videns quod epistola il-
la et si ad horam contristavit vos id est tristicio-
nem fuit gaudeo non quia contristati estis et
sic per medium non gaudet de amaritudine
quam in primo sumpserant sed de salutari que ea
consecuti contristati enim Hic quia in dicit nos
per quam tristicia fuit ei occasio gaudii sive ma-
teria quia scilicet quia illa tristicia fuit secundum deum et de ma-
teria de peccato quia primo patet [illegible] de eis declarat
quidam deum ibi Ecce enim Circa primum dicit
contristati enim estis secundum deum Circa quod sciendum
quod omnis tristicia oritur ex amore vel enim ab
tristatur hic est quia caret amato bono vel quia
timet carere aliquo bono amati boni
Est autem duplex amor scilicet dei et seculi ex amore
non dei oritur tristicia de peccato que est secundum deum
que nullo aufert bonum detrimentum sed magis
bonum fuit et ideo subdit ut in nullo de-
trimentum paciamini ex nobis id est ex correctione nostra
sed magis bonum ideo subdit que enim tristicia se-
cundum deum penitenciam in salutem stabilem id est eternam
sed de hoc obici posset quia tristicia de peccato est ipsa
penitencia nichil autem operatur se ipsum quod est dictum
quod penitencie tres sunt partes scilicet contricio confessio et sa-
tisfactio tristicia vero de peccato est prima pars
penitencie et causat alias duas partes vero se-
quentes tristicia vero seculi que oritur secularis bo-
ni magis detrimentum spiritualis boni ideo sub-
dit seculi autem tristicia operatur mortem ipsum
Item [illegible] enim nolunt esse amici huius
seculi in inimicum dei constituuntur Ecce enim hic
consequenter declarat qualiter tristicia secundum deum
operatur penitenciam in salutem dicens Ecce enim
hoc ipsum secundum deum contristari vos id est tristicia que
vobis in vobis que est secundum deum quantam in vobis
operatur sollicitudinem ad vitandum mala et
agendum bona in illis qui prius erant
ad hoc pigri et non solum hoc sed eciam que
secuntur scilicet et defensionem scilicet mei contra pseu-
do apostolos ipsos repellendo sed indigna-
cionem scilicet contra peccata commissa non solum autem sed

etiam ab aliis sed timore detractionis sed desiderium
confitendi in melius ad emulationem imi-
tando bonos sed vindictam puniendo peccata
commissa et aliena possumus exponere aliud for-
nicatorem nephalium de quo habetur in epistola
prima ca. v. quem puniebant cum tamen prius fa-
verant et sublatis in omnibus exhibuistis
vos incontaminatos esse in negocio quia sic pu-
nientes peccatorem ostendistis sic penitentes
punientes emendant glosa hic infert glos-
sa ... agitur et si scripsi vobis de illo ne-
phario puniendo et actum hic si per quia
sic scripserat non propter eum qui fecit iniuriam
maculando lectum patris ut sic puniretur tantum
sed ut emendaretur et alii ex eius pena de-
terrentur nec propter eum qui passus est scilicet
iniuriam ut vindicaretur per penam sed ad
manifestandum solicitudinem vestram quam
pro vobis habemus ut in vobis existat pacientia
et virtutes augeantur coram deo modo
est inmandi ad confirmationem dicti sui a deo
respectu quia hec bona sunt consecuta ex sua
correctione subdit ideo et consolati sumus in conso-
latione vestra a corpore suo vestis dato
habundantius magis gavisi sumus a plus
quam consolati sumus prius ex vestro delicto
sed cum gaudium addit de gaudio tyti
super gaudio tyti de emendatione vestra
quia refectus est spiritus eius ab omnibus
nobis refectus est cum consolati de profectu fra-
trum gaudium eum amici sui cause ei
materia gaudii ulterius addit causam eius
et si quid apud illum de vobis gloriatus sum
et apostolus eum commendat corinthios
apud tytum qui in venit tractabiles
et obedientes et sic apostoli verba in veri-
tate vera propter quod non fuit confusus de il-
la commendatione quia ita in ventum est in
veritate et patet lacio cetera eius adde
et dicens et viscera eius habunda-
tius in vobis sunt quia tytus videns eorum
prudentiam et obedientiam et reverentiam ad
apostolum ipsum habuit eos in visceribus cari-
tatis magis quam ante de quo gaude-
bat apostolus ulterius quia [illegible] addit di-
cens gaudeo quod in omnibus confido in vobis

ex bono eorum et exortatio considerabat quod sibi
deberet si haberet quod causa sibi et
gaudii Capitulum octavum

Notam autem facimus vobis fratres gratiam dei. In
duxit corinthios ad bonum et ge-
neraliter hic quem hortatur eos ad quedam bo-
na in particulari scilicet ad largitionem elemosine
mittende in iherusalem fideles enim ibidem ex-
istentes venditis omnibus ponebant pretia
ad pedes apostolorum ut dividerent singulis
prout cuique opus erat actuum iiii et quia postea ipsi
fuerunt sic depauperati dispensaverunt fi-
deles qui erant de aliis civitatibus et
terris qui eis sic ab inmittebant pro eis in-
venerunt alios per elemosinam quia
de hoc fuit legatus paulus et barnabas ut
habetur galatas ii propterea quod apostolus ita hic
erat solicitus et ideo primo in ducit corinthios
ad hanc elemosinam tribuendam secundo docet
tribuendi modum ca. ix. prima in duas quia
primo agit de huius elemosine datione secundo
de ministris pro eius collectione ibi gratias
ago prima ad hoc in duas quia primo ad dandam
elemosinam corinthios inducit secundo excu-
sationem excludit ibi si enim voluntas prima
ad hoc in duas secundum tres primum quod inducit
eos exemplis secunda ibi scitis enim tertia ibi hoc
enim vobis utile primus autem modus inducen-
di corinthios ad elemosine dande dationem
est per exemplum macedonum quia iam hoc fecerunt
et ideo premittit primo eorum exemplum secundo corinthi-
os inducit ad imitandum ibi ita ut rogaremus
Dicit ergo primo notam autem facimus fratres
ut imitemini gratiam dei et opera bona que pro-
venerunt ex dei opera gratia que data est in eccle-
siis et est per ministerium meum in ecclesiis mace-
donie quam exponit gratiam illam dicens
quod in multo experimento tribulationis id est in mul-
ta tribulatione eis superveniente quam non
solum audivi sed etiam experimento probavi
habundantia gaudii ipsorum fuit quia non solum
sustinuerunt pacienter quod est virtus politice
sed etiam gaudent quod est virtutis in purgato animo
Ibant apostoli gaudentes et hoc autem pre-
mittit apostolus ut ostendat elemosinam ma-
cedonum magis commendabilem eo quod in tanta tri-
bulatione depauperati fuerant et tamen elemosinas
mitterent fratribus in iherusalem non omittebant ideo subdit

apostolus et altissima paupertas eorum id est valde
commendabilis habundavit id est effectum ha-
bundancie ostendit in divitias simplici-
tatis eorum quia puritate per caritatem que
bona ista quantumcumque modica fuit exten-
debatur ad necessitates proximi relevandas quia
secundum virtutem id est promptitudinem animi ad dan-
dum testimonium illis reddo non solum ex au-
ditu sed ex visu quod supra virtutem id est supra fa-
cultatem voluntarii fuerunt ad dandum.
Circa quod sciendum quod liberalitas poli-
tica habeat medium in comparacione ad suas
facultates liberalitas tamen infusa excedit
hoc medium in quantum non attendit aliquid sibi ne-
cessarium ad dandum magis indigenti propter
deum sicut et temperancia infusa non solum absci-
dit carnis delectabilia que sunt impedimenta bo-
ne dispositionis operis et debito usui racionis
sed etiam ulterius ut corpus sub servitute anime
totaliter redigatur. Cum multa exortacione
rogantes nos id est non solum liberaliter dantes
sed et nos obnixe rogantes ut accipe-
remus graciam id est elemosinam et communicacionem
bonorum suorum faciendam pauperibus in Ieru-
salem et non sicut speravimus id est non quantum spera-
bamus sed plus dederunt. Nam subdit sed
semetipsos primo domino tota mente suam ad
eius gloriam ordinando deinde nobis obe-
dienciam promittendo per voluntatem dei id est
propter deum nobis obediendo et enim est obe-
diencia recta quod fit deo primo deinde ho-
mini propter deum. Ita ut rogaremus [illegible]
[illegible]. Hic quos exortat corinthios
ad imitandum ita scilicet sicut [illegible]
ut rogaremus Titum ut quemadmodum cepit
nos in scientia et aliis operibus bonis et per-
fectos nos reddidit illis ita et perficiat in
nobis etiam graciam inducendo nos ad huius-
modi elemosine magnificam largicionem
non solum sed etiam sic plus cum [illegible] subdit sed
sicut in omnibus habundatis preciosis xpianis
fide qua creditur ad iusticiam spe qua inten-
ditur in deum et sermone id est fidei confessione ad sa-
lutem et scientia id est noticia scripture et omni sollicitudine ad
[illegible] confessione [illegible] que pertinet ad ex-
teriorem operacionem dei et non sollicitudine scilicet huius
operandi insuper et ex caritate vestra in nos id est carita-
tis operibus nobis impensis ut et in hac gratia

habundetis id est huius elemosine largicione
precellatis eos in aliis generibus sed quia posset
aliquis credere apostolum hoc dicere per modum precep-
ti non hoc [illegible] monet dicens non quasi imperans dico
scilicet ista sed per aliorum sollicitudinem id est per manu-
duccionem exemplum qui dederunt elemosinas fecerunt
sollicitos et vestre caritatis ingenium bonum
comprobans id est probare volens promptitudinem vestre
caritatis ad dandum elemosinas faciendam
sic enim in incomparabilibus ille dicitur bonum
ingenium qui scito capere uberius [illegible] sic in opera-
bilibus ille [illegible] dicitur bonum ingenium
[illegible] aliquis scito movetur ad opera bona
et in melius procedendo. Scitis. Hic po-
nit modum inductionis scilicet per exemplum Christi cum di-
citis enim id est scire debetis ad imitandum
graciam domini nostri Ihesu Christi et que sit illa
subditur quoniam propter nos egenus factus est
non necessitate sed voluntate cum esset di-
ves non dicit fuisset vel quia hoc credere est te-
neretis divitias vel spirituales dimisisse quia
simul et semel et homo et deus dives et
pauper sic enim fuit deus in spiritualibus
quasi pauper fuit in temporalibus divites
essetis in spiritualibus omnia enim penalia
que sustinuit Christus in tempore suo pauperatis
fuerunt remedia contra mala nostra peccata
simus in virtute mee spirituali et consilium in hoc
do scilicet ut exemplo Christi per largicionem elemosine
non formidetis minui in facultatibus vestris.
Hoc enim nobis. Hic ponit modum tercium induc-
tionis scilicet racione utilitatis maioris que pro-
venit danti elemosinam quia dat temporale bonum
et recipit spirituale consistit magis qua-
so que sunt dona corporalibus preferunt non dico
hoc enim nobis utile scilicet magis quam illis qui
accipiunt quia non solum facere quod cepistis
sed velle ab anno priori consilium vestrum ad per-
ficiendum nunc vero et [illegible] perficite et illa bo-
na voluntate opere adimplete ut sicut promp-
titudo animi appareat in opere ex eo quod habetis
hoc addit apostolus quia discrete dz etiam fieri scilicet
secundum facultatem facientis nisi in casu in quo quis
se stando virtute ut potest per in consilium et
gnomis et enim totum est operibus pauperibus
erogandum sicut ait vade et vende omnia que habes et da pau-
peribus et veni et sequere me etc. Si enim

hic dicta sunt circa commendatam exhibitionem que
est quod posset aliquis dicere quod non posset dare
nisi valde modicum et sic nullus aut parum
meriti esset apud deum. Et hoc excludit dicens
8. Si enim voluntas prompta est dan-
do secundum id quod habes accepta est scilicet quantum-
cunque datum sit modicum non secundum id quod ha-
bes id est acceptatio divina non mensuratur
secundum quantitatem elemosine que data est in largitate
dantis pauperi id est non potest dare tantam elemosinam
quantam dives sed mensuratur secundum promptitudinem
voluntatis quia status exterior in actu caritatis fa-
cultate superest quod in predicamento quod est in volun-
tatem nichil tollit de merito. Unde Gregorius xiii
dono munera que pauper vidua misit in gaza-
zophilacio plus quibusdam excellentibus qua
numquam dimittere [illegible] maiores [illegible]
excusatio posset esse quod diceret aliquis quod fideles
in urbe habitantes per singula elemosinas ha-
bundarent et otio vacarent et dantes de-
pauperarent quod non esset conveniens. Ideo hoc excludens
dicens non enim ut aliis sit remissio id est pro-
speritas vobis autem tribulatio ex depaupera-
cione per dictas elemosinas exhortamur sed ex equa-
litate in presenti id est ut fiat quedam equali-
tas proportionis inter vos et ipsos quia plus
habundatis in temporalibus quam ipsi et econverso ipsi
magis habundant in spiritualibus quam vos et sic
fiat quedam equalitas si per vestras habun-
dantias in temporalibus eorum in digentia supple-
atur quod minus est et econverso per habundantiam eorum in
spiritualibus suppleatur quod minus est in vobis. Et
ideo sicut scriptum est Exodi xvi de colligen-
tibus manna qui multum super collegit non
habundavit id est non in decem (?) nisi mensuram
gomor per singula capita et sic fuit sacramentum
adequationis inter ecclesie fideles
Gratias ago. Hic apostolus agit de ministris
huius collectionis ecclesie et dividitur in duas
quia primo eos notat secundo Corinthiis eos commen-
dat ibi ostensionem. Prima ad hunc in 3
secundum quod 3es ministros notat. Primus autem est Titus
qui Corinthiis iam ante instruxerat ut
predictum est et ideo negotium id fuit quod qui
in promptum dicit id est apostolus gratias autem deo ago
primo est ante opus bonum qui dedit ean-
dem sollicitudinem ad predictum esse dicit pro
nobis quod magis tedet ad bonitatem vestram

quia exhortationem quidem suscepit id est ad vos eundo
quod retinuit a nobis bonum temporale nos
autem ab eis bonum spirituale et melius
in corde Titi sicut in corde meo qui ex-
hortationem quidem suscepit id est eundi
eo ad hoc negotium suscipiendum promptitudine sus-
cepit non solum per mea exhortatione sed etiam
ex sua bona voluntate profectus est ad vos
ad vos per executionem huius negotii. Misi-
mus. Hic notat alium qui secundum aliquos
fuit Lucas secundum alios vero Barnabas ut-
que enim fuit comes peregrinationis apostoli
diffundendo per predicationem evangelium. Si tu intelli-
gatur de Luca est quod dicitur cuius laus est in e-
vangelio exponendo et de eo sicut non solum
autem est quod ut neque ut deum et in hanc
gratiam scilicet elemosine mittendo sicut in urbem missus
enim in quod (?) cum Tito ad deum gloriam ad qua-
ordinatus est ante opus bonum et desti-
nata voluntate nostra id est ad exequen-
dam ordinationem ut ne nobis [illegible] vitan-
tam quae iam sollicitos nos reddebat
ut vitantes hoc ne quis nos vitu-
peret in hac plenitudine que ministratur
a nobis id est in larga elemosina a nobis danda de-
mentiam in quod ne vituperemur de negligentia
aut de fraude aliqua. Propter hec mittimus
tales viros qui non possunt notari de aliquo
tali et causa huius subditur vero dicitur providemus
enim bona scilicet agenda non solum coram deo ex-
plicare in tentationibus sed etiam coram hominibus
ad eorum edificationem. Misimus. Hic notat
tertium scilicet Apollo vel Sosthenes aut et cum illis fra-
trem nostrum quem probavimus in multis sollicitum esse
scilicet pro vestra salute quia post apostolum primus Corin-
thiis predicavit 1 Cor iii. Ego plantavi Ap-
pollo rigavit etc. Nunc autem multo sollici-
tiorem scilicet de bono vestro super eum in veniendo cum
assignatur triplex causa prima est in quantum quia
Corinthiis egerant penitentiam de delictis
et sic magis confidebat de profectu eorum quod ante
et hoc tangitur cum dicitur confidentia multa
nobis id est propter confidentiam magnam de profectu
vestro secunda causa est societas Titi quem diligebat
propter quod eo libentius pergebat et hoc est
quod dicitur sive pro Tito etc. Tertia causa est quod roga-
batur de hoc ab aliis apostolis scilicet de ista
elemosina procuranda sicut Paulus et Bar-
nabas ideo dicitur sive pro fratribus nostris

et ostensione. Hic ulterius recommendat eosdem
nuncios eorum dicens ostensionem ergo que caritatis
vestre et glorie est id est suscipite eos caritative quod
cedet etiam ad gloriam meam quia nos gloriati ad
fidem in fidem vestram certos id est ut aliis certis
notescat caritas vestra ad edificationem fidelium

Nam de ministerio post apostolus in duobus
corinthiis ad donationem modo
dividit ut duas partes quia primo quandam suffi-
tionem excludit secundo ad propositum accedit primo
ibi Misimus. Circa primum sciendum quod cum
nuncios suos sic recommendavit in fine ca-
pituli precedentis posset aliquis opinari quod de receptione
eorum curaret tantum et non de talia [illegible]
removet hoc dicens Nam de ministerio quod fit
in sanctos id est de talia in usum mitten-
da ex habundanti est michi scribere vobis
id est reputo superfluum scribere ultra illud
quod supra vobis scripsi cum tamen subdit
dicens Scio enim promptum animum vestrum sed ad hoc
facio ne [illegible] quo de vobis glorior apud ma-
cedones in [illegible] eis quia ex [illegible] hanc prompt-
itudinem cum dicit quia achaya nomen est
regionis cuius metropolis est corinthus
parata est ab anno preterito ad illud conferre lar-
gitionem et vestra emulatio id est vestrum stu-
dium benefaciendi sibi in usum provocavit plu-
rimos ad similia opera. Misi autem. Hic quasi
accedit ad propositum ostendens donandi mo-
dum scilicet velociter habundanter et hylariter [illegible] ibi
Benedictionem. Circa primum dicit Misi autem fratres
scilicet predictos solempnes nuncios et fideles et
ne gloriatio de vobis laudando apud ma-
cedones promptitudinem vestram ad dandum eva-
cuetur in hac parte si cum misissem nun-
tios [illegible] invenirent [illegible] ne nobis
[illegible] macedonibus nos [illegible]
pati sint ad dandum ne cum venerint ma-
cedones mecum apud nos et non in [illegible]
vos paratos erubescamus quia si venerint
[illegible] vos imparatos ad dandum quod absit
erubesceremus quia non [illegible]
[illegible] eis de vobis ut non dicamus vos
[illegible] erubescere in hac [illegible] id est in datione elee-
mosine ad sustentationem pauperum in iherusalem
quasi de talis defectu parationis non solum est
vobis confusibile sed et nobis confusibilis [illegible]
de vobis non [illegible] sic de vobis [illegible]

Hic quasi monet eos ad dandum habun-
danter dicens Ergo necessarium ergo id est utile pro nobis
et pro vestre existimavi rogare fratres scilicet ty-
tum et alios predictos ut preveniant ad vos
[illegible] ad nos ventum meum cum macedonibus et prepa-
rent repromissam benedictionem id est elemosinam
[illegible] sic quasi benedictionem id est gratis et habun-
danter datam et non quasi avariciam id est mi-
nus parce datam et non quasi avariciam
et subdit rationem dicens Hoc autem parce seminat id est parce
primo
dat parce et metet id est minus in premio re-
cipiet et qui seminat in benedictionibus largiter
dando largiter recipiet in premio. Unusquisque
[illegible] in premio premium celesti non ha-
bebit locum [illegible] quod non sit ibi pars premii
et aliter eo quod quelibet civitatibus sufficiet quod
habebit tamen erit ibi [illegible] in qualitate quia
[illegible] magis premium habebat alio [illegible]
[illegible] minore. Unusquisque. Hic quasi mo-
net corinthios ad dandum hylariter dicens
Unusquisque sicut destinavit in cor-
de suo id est ordinavit propria voluntate non
ex tristicia aut ex necessitate in hoc exclu-
dit duplicem modum in voluntate scilicet in volun-
tatem aliter quod sit contrarie et quantum ad hoc
dicit non ex necessitate et in voluntatem [illegible]
[illegible] sic est [illegible] quod habet
[illegible] et quantum ad hoc dicit non ex
tristicia quia dicit non debet quia coacti prop-
ter metum vel timorem confusionis dicti. Et sub-
dit rationem ad hoc de hylarem datorem enim
diligit deus id est approbat et remunerat quia facit
actum virtuosum signum enim [illegible] generati
est delectatio in opere et ideo Potens est deus
ad predicta [illegible] et primo ex parte da-
tis secundo ex parte dei remunerantis ibi [illegible]
[illegible] sic facit talem [illegible] dat
[illegible] quod se multiplicat [illegible] ad dandum volo
[illegible] hylaritatem et largiter sit cum [illegible] seminat
eo quod recolligant ad multiplicatum et [illegible]
[illegible] dantibus multiplicate et [illegible]
[illegible] reddit. Dicit potens est deus
omnem gratiam id est voluntate faciendi elemosinam
habundare facere in vobis ut sit non dole-
atis de preterito sed magis gaudeatis ut in di-
[illegible] temporalibus et spiritualibus [illegible] sufficien-
tiam [illegible] voluntati et [illegible] qua
in facultate [illegible] habundetis in omne opus

bonum, i. in dacione elemosinarum sed in aliis o-
peribus virtutum sed scriptum est ps. cxi. dis-
persit, id est elemosinam pluribus est [illegible] de-
dit pauperibus non histrionibus et aliis indignis
iusticia eius qui sic dat elemosinam manet in se-
culum, i. eternaliter quia merces eius iusticie est eterna
et confirmat predicta per exemplum [illegible] qui autem
ministrat semen seminanti, scilicet deus qui dat vo-
luntatem et facultatem dandi elemosinas et panem
ad manducandum prestabit, i. necessaria [illegible]
hic enim [illegible] attende quod dantes elemosinas
[illegible] habundant in spiritualibus bonis quam
elemosinas pauperibus indigentibus negantes et
si aliquis contingit eos depauperari [illegible]
[illegible] ad maius bonum scilicet spirituale et
multiplicabit semen vestrum, i. voluntatem et
facultatem elemosinas faciendi et augebit incremen-
ta frugum iusticie vestre, i. mercedem que est
quasi in parva colliget ut in omnibus. Hic con-
[illegible] assignat [illegible] ex parte dei [illegible]
dationem elemosine [illegible] et hylarem [illegible]
in dante [illegible] ad deum
[illegible] surgit ad orandum deum
[illegible] surgunt ad lau-
dandum deum de tali bono rogantes ipsum
ut totalem voluntatem dandi et facultatem
[illegible] in eis et remuneret in patria et ita
debet moveri ad dandum elemosinam ha-
bundanter simpliciter et hylariter. Ideo dicit ut
in omnibus locupletati scilicet non solum in temporalibus
ut predictum est sed etiam in spiritualibus, ideo sub-
dit ut habundetis, i. [illegible] in omnem
simplicitatem, i. puritatem cordis [illegible]
est simplex cor quod est mundum cor et re-
ctum [illegible] ad hoc [illegible]
si oculus tuus fuerit simplex etc. glo. i. [illegible]
[illegible] que operatur per vos gratiarum actionem
deo que scilicet simplicitas vestra per ministerium
[illegible] collecte et misse operatur [illegible]
actionem, i. [illegible] assurgunt ad agendum
gratias deo [illegible] quod [illegible] quam minis-
terium huius officii colligendi elemosinas nos-
tram et mittendo non solum ea supplet que
[illegible] pecunia [illegible] habi-
tum sed etiam habundat, i. excitat per multos
gratiarum actione in domino qui hoc bonum vi-
dentes vel audientes assurgunt ad di-
vinas laudes ut predictum est [illegible]
per probationem ministerii huius, i. per eam [illegible]
glorificantes deum in obedientia confessionis vestre

in evangelio christi extollentes tales [illegible]
[illegible] vos obedire christo et simplicitate communicationis
vestre in illos et in omnes [illegible]
[illegible] tale [illegible]
[illegible] bona [illegible]
[illegible] obsecratione pro vobis quod pro vobis
[illegible] desiderantium vos habere [illegible]
in deo per gratiam in [illegible]
[illegible] gratia dei in vobis, i. per [illegible]
[illegible] et quod predicta bona ex
ministerio [illegible]
gratias actionem [illegible] gratias ago deo super inenar-
rabili dono eius. [illegible] x. xi.

Ipse autem ego paulus postquam apostolus com-
mendavit [illegible] nuntios [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
sibi [illegible] ipsa ibi [illegible]
[illegible] falsi apostoli dicebant pau-
lo [illegible] carnalibus [illegible]
arguebat ut dicebant [illegible]
in corinthiis humiliter [illegible] et blandi-
cis loquebatur [illegible] eos [illegible] absens non
[illegible] epistolam [illegible]
[illegible] homines carnales et [illegible]
di [illegible] blandimenta [illegible] absente
[illegible] apostolus rogat corinthios
ut [illegible] opinionem de ipso ne habeant [illegible]
[illegible] sentiant [illegible]
Ipse autem ego paulus minister christi [illegible]
obsecro vos per mansuetudinem et modestiam
christi [illegible] exposuit quia intendit se
in illis conformem christi ostendere quod de gra-
[illegible] pseudo [illegible]
[illegible] humilis sum inter vos, i. [illegible]
[illegible] absens autem
confido in vos, i. audacter [illegible]
[illegible] ut [illegible] est
[illegible] rogo autem vos [illegible]
ne [illegible] vel [illegible]
[illegible] apud vos [illegible]
[illegible] per eam confidentiam, i. audacter [illegible]

corporis sed dicit me agere in absencia
in quosdam qui arbitrantur nos esse i. ex-
cludo unde his apparuit in quosdam ma-
los qui decepti a falsis apostolis arbitrantur
nos agere carnaliter et timide in carne a-
git quantum timorem habent in potestatem suam per-
sonam que talis est homines enim ambulan-
tes carnaliter et timide minime sed quamvis
sint divinis debiis ac potencia spirituali
nos autem talia non querimus quia sumus car-
ne non militamus dicit ergo in carne am-
bulantes est i. licet in pura carne viuimus
in carne mortali tamen secundum desideria car-
nis non viuimus nam arma milicie
nostre i. vite nostre que milicia est super
terram Iob tamen non carnalia sunt
[illegible] sunt spiritualibus potencia destruere di-
citur potencia deo i. arma milicie nostre
sunt potestate dei nobis assistente nobis
dante sapienciam et constanciam ad loquendum
et gratiam miraculorum ad confirmandum hec
enim et consimilia sunt arma apostolorum non subditur
ad destructionem munitionum i. rebellancium contra
ipsum quorum aliqui muniunt se astucia con-
siliorum [illegible] subditur consilia destruentes
aliqui uero superbia [illegible] clemati
et quantum ad hoc subditur et omnem altitu-
dinem extollentem se adversus scienciam dei
et hic est primus effectus armorum spiritualis mi-
licie s. infidelium confutacio. Alius autem [illegible]
sio in [illegible] fidelium ad fidem et quantum ad hoc
dicitur et in captivitatem redigentes omnem in-
tellectum in obsequium christi [illegible]
ad fidem [illegible] sicut [illegible] fidei sup-
ponit sicut patet de dyonisio per paulum con-
verso et de multis aliis. Tercius effectus est cor-
reccio peccancium [illegible] de qua subditur
eciam in promptu habentes ulcisci omnem
[illegible] inobedienciam sicut patuit super de illo
quem tradidit sathane ad interitum carnis
in [illegible] obediencia ad deum [illegible]
quia apostoli obediebant deo in omnibus assiste-
bat eis divina virtus ad ulciscendum in [illegible]
inobedienciam. Que autem hic [illegible] apostolus
excusat se per evidenciam [illegible] et primo ponit
intencionem [illegible] abi [illegible]
Corinthios [illegible] ad [illegible]

[illegible] eius [illegible] talia [illegible]
[illegible] eius [illegible] carnalem [illegible]
[illegible] que [illegible] facie [illegible]
[illegible] eius [illegible] meis [illegible]
[illegible] meis et [illegible] apostolorum [illegible]
apostolus est [illegible] Si [illegible]
[illegible] facie [illegible] accipit [illegible]
[illegible] quod apparuit [illegible]
[illegible] hic autem [illegible] ex eo [illegible] apparuit
ex evidencia [illegible] Si quis [illegible]
[illegible] et dimidiam [illegible] primo [illegible]
[illegible] est [illegible] assignat [illegible] ubi [illegible]
[illegible] [illegible] dicit [illegible]
[illegible] apostoli [illegible] corinthios et [illegible]
diffamabant ex duobus [illegible] quia qui-
dam auctoritatem magnam [illegible]
debant [illegible] paulus [illegible]
ad fidem [illegible] paulus et [illegible]
de iudea ubi [illegible] fides [illegible]
est [illegible] ponebant
paulo [illegible] est [illegible] timor
[illegible] evidencias [illegible] primo [illegible] ubi
[illegible] autem non [illegible]
[illegible] apostolorum [illegible] sibi [illegible]
[illegible] sicut [illegible] apostolum [illegible]
[illegible] aliquid [illegible]
[illegible] est [illegible] apparet [illegible] est
nos [illegible] domum [illegible]
[illegible] quo [illegible] primo [illegible]
nos [illegible] subditur [illegible]
plius [illegible] de [illegible] est
[illegible] non [illegible] quia [illegible]
[illegible] eandem evidenciam que [illegible]
[illegible] dicitur aliqui [illegible]
[illegible] quia [illegible] est [illegible]
[illegible] missio ad [illegible]
[illegible] quia [illegible]
non erant corinthiis evidencia [illegible]
[illegible] dicitur domum et [illegible] mi-
raculorum quorum effectus [illegible] evidentes
[illegible] apostolus habebant [illegible] autem hic
[illegible] duplici-
tate et primo [illegible] assignat
[illegible] ubi non [illegible] duplici-
[illegible] autem [illegible] ponebat [illegible] corinthi-
is presens et absens [illegible]
[illegible] est et [illegible] autem [illegible]

non existiet tamquam terre(re) nos per epistolas
id est absentes eo auctoritate et potencia loquimur cum
quidam epistole inquiunt graves sunt. hoc dice-
bant falsi apostoli de epistolis pauli. presencia
autem corporis scilicet pauli in forma id est humilis et ser-
mo contemptibilis. hoc dicebant falsi apostoli eo
quod predicabant plana et grossa. hoc cogi-
tet qui eiusmodi est id est qui hoc de me asserit
duplicitate cogitet per eundem falsi quia
quales sumus verbo per epistolas absentes aucto-
ritate coniungendo tales et in facto presentes scilicet sumus
quod expedit aliquando tamen non expedit ut
quod timetur peior exitus de tali correptione
sic fiat in opposito ut patet ex predictis. ad
illud quod paulus predicabat plana et grossa
non erat eo defectu sciencie sed quia corinthii erant
in fide novi et altiora capienda in epistola
sicut patet i cor. iij tamquam parvulis in christo etc. Non enim
audemus. Hic autem reddit racionem eius quod dixit
cat scilicet se non esse similem falsis apostolis sed eos
excedentem in dei donis. dicit. Non enim au-
demus pro humano timore ducti sed veritatis
amore nos inserere id est dicere de numero eorum
aut comparare id est similes dicere quibusdam qui
se ipsos commendant id est falsis apostolis qui talibus
studebant propter questum quod autem dicebat apostolus
aliquando aliquem ad sui commendacionem non erat propter
questum vel vanam gloriam sed propter veritatis
declaracionem cum impediebatur per hoc quod a falsis
apostolis contempnebatur et diffamabatur sicut
sanctus Job qui adversarios disputans dixit neque
enim reprehendit cor meum etc. Sed ipsi
in nobis nosmetipsos metientes id est me-
surantes ea que dicit de nobis ad ea
que sunt secundum veritatem in meritis et operibus
nostris et quod ita sit declarat subdit. Nos autem
non in immensum gloriabimur quod non excedemus
debitam regulam per dei graciam nobis datam
que extendit usque ad vos quod quis gloriatur
de quo non debet et hoc innuit quod dicit non
enim quasi non pertingentes ad vos superextendimus
nos gloriando scilicet de vestra conversione ad fidem
quod per ministerium nostrum extitit conversi. vnde subdit
usque ad vos enim pervenimus in evangelio
christi nobis primo predicando ex quo concluditur non
in immensum gloriantes in alienis laboribus sed
de labore nostro in conversione vestra et hoc depellens

primum de suo modo gloriandi aliter per spem autem
non debite habentes autem spem crescentis autem
fidei ex bono eius prius nostro et quia
sunt pecato gloriari et non solum non gloriari
de vobis sicut debitam regulam sed etiam de aliis
in quam partem sumus evangelizare quibus
non est evangelizatum ab aliis apostolis et quantum
ad hoc subdit etiam in illa scilicet loca que ultra
vos sunt id est ad que non pervenit ad hoc
etiam subdit non in aliena regula id est al-
terius doctrina me predente a eo extendit
regula debite gloriandi quod quis gloriatur
non quo non debet bonum opus sibi attri-
buendo hoc autem innuit apostolus dicens
cum gloriatur in domino glorietur quod dicit de
bono opere non michi gloriam attribuo sed
deo a quo omne bonum est sic apostolus a-
gere non enim qui se ipsum commendat probatus
gloriam quemvis ille probatus est id est approbatus
a deo sed quod deus commendat id est commenda-
bilem facit virtutibus et signis. Capitulum xj

Utinam postquam apostolus excusavit se de
falsa imposicione per falsos apostolos hic con-
sequenter in necessitate contra ipsos et ut melius
eos confutet primo ponit sui ipsius commenda-
cionem et quia sic extendit quod primo ponit sue
commendacionis racionem secundo ipsam commendacionem
ibi in quo quis audet primo in dei quod primo
proponit secundo tertio consequenter proponit ubi continetur
circa primum sciendum quod moralia eo quod sunt
de agendis que sunt particularia sub varia
quomodo regula sic certa non sunt quia aliquando
expediat agere preter illam regulam communem
tamen propter quod habens discrecionem debet desi-
derantes non reputat hoc stulticiam
sed bonum in discrecionem habent desipi-
cientes reputant esse malum precepto
molle est non occidere tamen occidere ma-
los non est malum sed supra hoc particulari-
ter hoc aliqui stulti et hereci dixerunt hoc
esse malum lex autem mollis dicit quod quis
se ipsum non commendet sed os alterius laudet
te alienus et non os tuum tamen in aliquo casu
bonum est hoc scilicet utilitatem ut dictum est et do
predicati ut potest quod tamen veritatis laus
dis suggerit in pridicacionem veritatis et videt
non salute proximi et honoris divini vel
tercio ut honorem que est in discretione Capitulum
Stultorum infinitus est numerus in quo hoc

insipientiam eo quod nescit dimittere tamen ut dictum
est tam autem necessaria sic ipsum commendari
quia dicebat talis et innuebat apostolus ideo rogat
ut patiantur ista commendatio a corinthiis susti-
neatur licet aliquibus stulta videatur. Dicit ergo Utinam
sustineretis modicum quid insipientie mee
secundum estimationem vestram et aliorum sed ut supportate
me quod debetis specialiter facere eo
quod sum prelatus vester. Emulor. Hic autem exe-
quitur et autem primo tamen sue commendationis
esse rationabilem ut sic appareat quod talis com-
mendatio non est insipientia 2o quod debeat ab eis sup-
portari et dico quod esset stulta ibi commendi-
to ipsa addit et dicit quod primo ponit rationem
2o commonet corinthios excusationem suam
ibi nam si hijs. Circa primum sciendum quod ratio
est quare apostolus commendat se volebat zela-
re de salute corinthiorum quod ne decipe-
rentur a falsis apostolis suggerentibus eis
falsa voluit auctoritatem suam ostendere boni-
tate et vite sue et doctrine. Hec autem ra-
tio erat valde bona quod commendatio sic facta
non erat insipientia quia non erat ad propriam va-
nitatem sed ad dei gloriam et fidelium salutem.
Dicit igitur Emulor enim vos id est fraterne
diligo. Dei quod diligere est et bonum et ama-
tio ideo subdit dei emulatione id est caritativa di-
lectione et subdit causam huius fraterne dilec-
tionis. Despondi enim vos uni viro sci-
licet christo ut postea subdit fuerat enim apostolus pa-
ranymphus matrimonii inter corinthios et christum per
veram fidem ideo subdit virginem castam ad si-
gnificandum integritatem castitatis quasi ad bene puritatem
exhibere christo qui solus est sponsus eorum
et quod diligens non solum est in bono adipiscen-
di in [illegible] sed et mali vitandi ideo subdit
Timeo autem ne sicut serpens evam seduxit per
serpentem eva tyrannorum et cetera [illegible] per
persecutionem leonis que est aperta sed per serpentem
pseudo apostolorum que fuit per astutiam et occulta
[illegible] seductionem [illegible] per serpentem ideo
subdit corrumpantur sensus vestri scilicet intellectuales qui
sequitur [illegible] excellentibus [illegible]
et credidit per deceptionem pseudo apostolorum a sim-
plicitate que est in christo qui dicebat esse necessaria
ad salutem legalia simul observari cum evangelio.
Nam si is. Hic autem commonet corinthios ex-
cusationem et primo causam ponit 2o excludit ibi

Existimo enim. Circa primum sciendum quod pseudo
apostoli docerent meliora quam apostolus tunc corin-
thii haberent excusationem recipiendi eos
et hoc est quod dicit Nam si is qui venit scilicet
pseudo apostolus qui venit ad predican-
dum auctoritate propria adeo non missus alium
christum predicat id est meliorem quam nos predicavi-
mus aut alium spiritum accipitis meliorem ab
ipsis quam accepistis a nobis aut aliud
id est aliam doctrinam meliorem quam a nobis recte
sustineretis eos nos predicantes. Existi-
mo. Hic commonet dictam excusationem et dicit
id est quod primo ostendit se non fecisse minus
apostolis maioribus ipso quod fecit aliud magis vel
aut minus. Circa primum dicit Existimo enim me
nichil minus fecisse per meam questionem a magnis
apostolis id est quam apostoli magni fecerunt propter
illos quos converterunt. Et dicuntur hic apostoli
magni petrus iacobus et iohannes quos
pseudo apostoli dicebant esse maiores ad de-
cipiendum corinthios ut crederent maioris
auctoritatis quam paulus qui dicebant se
missos ab eis apostolis mediate tamen quod autem
paulus non fecit minus quam apostoli predicti patet
quia eundem christum et eundem spiritum spiritus sancti
positione manuum dedit et eadem evangelia pre-
dicavit et sic comparando se magnis apostolis
conferat minus et si imperitus sermone suppositio
sed non scientia. Hoc dicit ad repellendum dicta
pseudo apostolorum qui reprehendebant eius
doctrinam eo quod plana et grossa docebat ideo
dicit quod hoc non faciebat ex defectu scientie sed
quia non expediebat corinthiis propter subti-
lia predicare sed plenius dicit in omnibus. In omnibus
autem manifestatus sum vobis. Hic dicit quod pre-
videas [illegible] tempellat [illegible] de ipso aliud mi-
nus. Hic autem ostendit quod etiam aliquid magis
fecit eis quam alii apostoli suis commissis et di-
viditur in duas partes quia primo declarat ma-
gis ipso commonet quandam obiectionem ibi quia
non diligo. Circa primum dicit Aut numquid peccatum
feci etc ironica est locutio cum sit [illegible] talis
accipiendus est per oppositum apostolus enim in hoc
fecit valde opus meritorium quia gratis evan-
gelizavi vobis non accipiendo sump-
tus a vobis quod tamen erat licitum et alii apostoli
accipiebant ab illis quibus predicabant apostolus
autem predicans corinthiis abstinuit primo propter
eorum avaritiam et sic minus gratanter accepissent

cis doctrina fto ut apl's tollet apl's pudi
ocasionem qui xpi questio tantum predicabant et
et oportebat ne etia eo aliquo loco ro que
ostendit bene habuit d. ad ceteras eccli-
am non quia minus accipit sed quia de alimen-
tis dabant habundanter ad ministerium in
nostris r ad ... meam sabbatum papi
ut legatis ministrans ... priuatam ... ac-
cipe stipendia ... ceteri sit ... corpus a-
plato ex ... pte ... suppleri et digentia p-
...es alias ... ma. de ... mihi suppleri
ex aliis ptibus uiuitur ... ministrando et in
essem apud uos ut egerem hoc dicit quod oste-
dat quod non dimisit accipere eo quod ... eos
habundasset nulli ... onerosus fui
quia dixero fuisset eis dare ... audiam
... quod apostolus ... maioribus de nocte ...
bam operando quod die expendebat predica-
do ut habetur actu xx et quod ... suffi-
supplenerunt macedones qui eo conuersi
fuerant sibi ministrando ro subdit nam
quod michi deerat et ... ueritas
testis est michi quod ueritate dico quod hec glori-
atio ... meo quod ... ad dei gloriam non
... fringetur ... non minuetur ... re-
gionibus achaye in quibus metropolis
est corinthus quare quia ego hic quem
remouet quandam ... obiectionem dicebant
enim pseudo apli quod paulus non diligebat
corinthios nec intendebat eos ... de-
... quod nolebat aliquid accipere quod ...
dices quare non accepit stipendia ... quia
non diligo uos ut dicunt pseudo apli
deus scit ... est michi quod hec non
est uera ... sed causam subdit quod autem
facio et faciam ... in ... mentibus ...
hec est uera ... ut ... occasionem eorum
... pseudo aplorum qui tamen predicabant xpm
... lucrum ut in quo gloriantur ...
de ueros aplos ut dicebant inueniantur
sic et nos ... nichil accipientes ...
... de quibus subdit nam huiusmodi pseu-
do apli sunt operarii subdoli et callidi ...
... cristi ... speciem pietatis ostenden-
tes transfigurantes se in aplos xpi ...
tes ... signa uerorum aplorum et non mira-
ri quia deus permittit maiorem ...
de qua subdit ipse enim sathanas trans-
figurat se in angelum lucis et hoc modo ...
... uisibiliter corpus assumendo ... apparuit

beato martino et multis aliis et multos ...
decepit ... in ... uisibili formando
uocem audibilem sicut beato francisco uolens
... trahere ... alii ...
do inductum ... faciendo apparere quod non
est et multis aliis modis ... quod dicit
beatus ... apparet ...
ex deo sunt ... quod iosue ... dixit
angelus sibi apparens in campo iericho
... ad ... quod concludit
apostolus non est ergo magnum uel mirabile
reputandum si ministri eius uel ...
... et mali ... pseudo apli
transfigurentur ... iustitie uel
ut ueri apli quorum finis uel pseudo
aplorum erit ... opera ...
... sicut opera eorum sunt mala ...
opera enim illorum sequuntur illos. Iterum dico
hic quem ostendit apostolus quod et si ...
... tamen deberent a corinthiis
supportari et primo ...
... ubi habent ...
... predicando ... dico uel quod ...
... ne quis putet me ...
ad hoc enim ostendi causam meae ...
esse rationabilem alioquin uel si non uultis
... ut ... me reputetis
... accipite me uel meam ...
supportate ut et ego modicum quid glorier hic
... gloriabit de gloria carnis
que modica est de qua subdit quod loquor
... non loquor ...
deum ... si hec facio sine
... faciebant pseu-
do apli de quibus subdit qui multi glo-
riantur secundum carnem dicebant se esse iudeos
natione et de semine abrahe descendis-
se et propter hoc uolebant ...
habere ... et ego gloriabor ro dicit
infra hebrei sunt et ego ... quod ...
... gloriabat ... apostolus quia pseudo apli
faciebant ... maiorem auctoritatem
haberent et eorum ... doctrine ...
rentur apostolus ... ut eorum ...
... et maiorem fructum facerent ad dei
gloriam et ... salutem ... quod ...
... illorum ... libenter

Simon in lxx

... quem ... quod ... corin-
thii debent ipsum supportare ... hoc
supportabant falsos aplos qui tamen ...
... gloriantur ... apostolus autem

nullo pacto quod magis debeat in hoc suppe-
ditari ipsis ab ipsis et hoc est quod dicit li-
benter suffertis insipientes id est falsos apostolos
de carne gloriantes et de malo bono meo
Cum sitis sapientes ironice loquitur id est in-
sipientes et hoc quod declarat dicens sus-
tinetis enim id est patienter toleratis si quis
pseudo apostolorum vos in servitutem redigit
volebat enim eos subicere servituti legis dicen-
tes debere eos servare legalia cum evan-
gelio si quis devorat quod de bonis corin-
thiorum laute vivebant Si quis accipit ac-
cipit bona vestra decipiendo vos falsis
verbis Si quis extollitur qui iactabant se
super corinthios dicentes se filios abra-
he corinthios autem filios gentilium ydo-
latrie deditorum et incredulorum Si quis in fa-
ciem vos cedit id est in presentia vos gravabat
vos iniuste quod faciebant pseudo apostoli in pon-
do eis inmediate dicta et consilia vestra subdens
secundum ignobilitatem dico quasi dicerem talia ma-
la sustinetis ab eis tamquam ignobiliores ipsis
tamquam nos tunc ab eis quia numquam talia mala vobis
intulimus quasi infirmi nos fuerimus in hac par-
te id est despicientes in illis de quibus glori-
antur pseudo apostoli quod est falsum ut patet ex
predictis et magis ex sequentibus apparebit
In quo quis audet in insipientia dico aude-
o et ego] Hic incipit se commendare
et primo pseudo apostolis adequando se
eis secundo ibi ut minus sapiens dico
In quo quis illorum audet scilicet se commen-
dare illo modo quo pseudo apostoli se
commendant et audeo hoc facere aliter eis
quamvis ipsi ut dictum est et ad commendatio apostoli
non erat in propria sua veritate sed tamen sum
corinthiorum opinione non obstante cum hac
opinione audebat se apostolus commendare
falsis apostolis se equando ut sic eorum iacta-
ciam repelleret dicens hebrei sunt lingwa et na-
cione hebrayca gloriantur et ego sum sunt
ipsi israhelite sunt id est gloriantur quod de patri-
archa iacob descenderunt et ego sum
similiter descendi semen abrahe sunt cum
semini suo facte sunt promissiones et ego sum de
eodem semine et ideo de omnibus istis
possum gloriari sicut et ipsi ministri christi sunt
cum sint apparentes et ego sum veritatis ex-
istenciam ut minus] Hic ostendit eis se perfectiorem
et primo quantum ad mala perpessa secundo quantum

ad beneficia recepta ibi xii si gloriari oportet
primo se preferet in malis que pertulit secun-
do ostendit que evasit ibi damasci primo ad
extra et tunc quoniam primo se prefert quantum ad
mala sibi illata secundo quantum ad voluntarie
assumpta ibi in itineribus tertio confirmat que-
dam dicta ibi si gloriari Circa primum dicit
ut minus sapiens dico id est si videbor vobis
insipiens me pseudo apostolis adequan-
do ad hoc ut videbor vobis minus sapiens
me eis pseudo plus ego id est tunc hoc
faciam ostendendo me ministrum christi plus
esse quam ipsi quia plura mala passus sum
propter ministerium Ideo subdit in laboribus
plurimis ex inde proficiscendo secundum plus
quam ipsi et sic in carceribus de sepultis
in carceribus habundantius propter predicationem evan-
gelii in plagis supra modum id est supra homines
consuetudinem in mortibus frequenter id est in periculis
mortis et hec omnia patent ex actibus apo-
stolorum quantum explicat de plagis illatis
a iudeis quinquies quadragenas una
minus accepi Ter virgis cesus sum ut patet in actibus
per quod numerum culpe per quibus mors
non est in secunda gravis plagas et libera
nec tamen quod quadragenarium numerum
excederet sapientibus iudeorum ad patri-
dum pietate ordinaverunt quod de illo
numero aliquid diminueretur plus vel minus quam
racionabiliter videretur pene debiti vel con-
veniens liberandi et sic de aliis circumstanciis
et quia paulus erat eis odiosus subtrahebat
de illo numero minus quam poterant Ter virgis cesus
de quibus in actibus [illegible] semel lapidatus
sum Actuum xiiii semel la-
ter virgis cesus sum Actuum xvi
Philippis in civitate macedonia Actuum xiiii
in suffragium feci id est passus sum de semel
habetur Actuum xxvii et de aliis tacetur
est quia non omnia pauli pericula scripta sunt
nocte et die in profundo maris fui id est plus
pertinet ad usum partis terre in pelago navigando
propter predicationem evangelizantibus ut patet actibus
apostolorum in pelagus loca alii exponunt dicen-
tes quod naufragium passus sub aqua stetit
per diem et noctem divina virtute eum protege-
nte In itineribus hic ostendit apostolus se
quantum ad mala voluntarie assumpta de
malis exterioribus secundo de interioribus ibi pre-
ter illa que extra sunt Secundo in itineribus sepe fui scilicet
propter commendatione predicationis evangelii et sic in tribus

in religat(ur) de scriptibus periculis fluminum
in Bendamum in Yeme et sic fuit mag-
na pericula in transitu eorum. periculis la-
tronum dyabolo eos excitante ut predicatorem
eius in pedicos. periculis ex genere i(d est) ex
iudeis volentibus paulum occidere ut
patet ex actibus apostolorum in pluribus locis. peri-
culis ex gentibus i(d est) gentilibus mor-
tem eius querentibus quia contra ydolatriam pre-
dicaverat et sic nec inter suos nec inter
alienos securus erat. periculis in civitate
commorata contra me ut patet actuum xix de ephe-
sio. periculis in solitudine a bestiis occiden-
tibus ut patet de vipera eum mordente ut
patet actuum xxviii. periculis in mari scilicet appara-
tis quia pericula ex maris dementia super in
naufragiis sunt expressa. periculis in falsis
fratribus quod est in periculosius quia nulla
pestis efficacior ad nocendum quam fami-
liaris inimicus. in labore scilicet corporis operando propriis
manibus de nocte ut libere posset predicare
in die. unde dicitur actuum xx: ad ea quae mihi
opus erant et his qui mecum sunt administra-
verunt manus iste. et erumpna quae est las-
situdo et defectus consequens ad laborem. in vi-
giliis multis ut narrat labor manuum
alii ut dictum est et alii orationi in sancte sua
alii [illegible] sibi definiebant et alii ab
habitu abstinebat ad domandum carnem
et [illegible] non [illegible] in vigiliis multis
in frigore et nuditate quia frequenter exponebat
frigori nec tamen habebat sufficientes tegu-
menta. Preter illa [illegible] ad
mala assumpta in tribulationibus. [illegible] preter illa quae
extrinsecus sunt i(d est) preter mala in civitate
quae me affligunt exterius sunt alia quae me
affligunt interius de quibus subdit. instantia
mea cottidiana est in [illegible] eum sibi
cotidie intendere sollicitudo regimi eccle-
siarum in magna afflictione mentis. [illegible] sub-
dit quis infirmatur in fide et mori-
bus et ego non infirmor dolens de malo
eius quasi diceret nullus. quis scandali-
zatur in peccatum [illegible] et ego non u-
ror compassione q(uasi) diceret nullus. Si glori-
ari. hic quae confirmat quaedam dicta per iu-
ramentum. dicit si gloriari oportet et [illegible]
[illegible] quia oportebat eum sic facere ad re-
pellendum [illegible] pseudo apostolos ut patet

est quae infirmitatis meae sunt gloriabor i(d est)
de hiis quae pertinent ad infirmitates [illegible]
dicit contra falsos apostolos qui de nobilitate generis
et de similibus ad mundanam gloriam per-
tinentibus gloriabantur. et confirmat dicta
iuramento. Deus et pater domini nostri etc.
Damasci. hic quae enumerat mala quae
evasit. et hoc in quodam periculo. dum enim
pergeret damascum ad persequendum christianos
miraculose fuit conversus et confundebat iu-
deos qui habitabant damasci. propter quod pre-
serunt prepositis civitatis ut caperetur et occide-
retur ut habetur actuum ix. et hoc est quod dicit custo-
diebat civitatem i(d est) custodiri faciebat per
homines armatos ut me comprehenderet in por-
tis sive in [illegible] ad occidendum et per fenestram
sive domus adherentis muro civitatis in sporta
dimissus sum per murum et sic effugi manus
eius. et ex hoc videtur quod non fuit sufficien-
ter confisus in deo qui poterat eum protegere. Dicendum
quod ubi [illegible] in periculo non debet confugere ad di-
vinum auxilium pretermittendo humanum quia hoc est
temptare deum. [illegible] ubi [illegible] auxilio huma-
no et [illegible] committere divino quod apostolus fecit
in [illegible] sed [illegible] obicitur quia iohannis x dicitur
mercenarius et qui non est pastor videt lupum
venientem et dimittit oves et fugit. Dicendum
quod paulus fecisse [illegible] et [illegible] quod alii quando
persona [illegible] et [illegible] debet [illegible] committere aliis
et se absentare [illegible] ad maiora
et sic helyas fugit yezabel 3 regum xix. et
similiter paulus hic manus [illegible] et de tali
persecutione dicit salvator matthei x: cum autem per-
sequentur vos in civitate ista fugite in aliam. alias
non quando grex [illegible] prelato et [illegible] prelatus de-
[illegible] salutis sui corporis.

Si gloriari p(ro) quod apostolus predixit se pseu-
do apostolis in malis [illegible] hic quae
[illegible] sicut in bonis adeo sibi tollantur
dividitur in duas partes quia primo ponit [illegible]
mendacium. et 2o subdit excusationem ibi Scio
hominem in christo. prima in duas quia primo dicit
donum [illegible] sibi [illegible] secundo [illegible]
[illegible] ibi et ne magnitudo [illegible]
quia primo ponit dei donum secundo hic qualiter sit
gloriandum ibi pro huiusmodi gloriabor. prima ad-
huc in duas quia primo ponit donum in generali 2o
in speciali ibi Scio hominem. dicit ergo
dicit si gloriari oportet [illegible]

...o prodesse non expedit quidem si non est
bonum quantum ad se ipsum abicere set tamen in tantum
utilitatis in quo tamen erat apostolus ut supra dictum
est ideo subdit Veniam autem quantum ad me
ipsum ad visiones et revelationes domini. Est
autem visio cum aliqua videntur visione corpo-
rali vel ymaginaria quorum tamen intellectus est
occultus et ista duo aliquando separantur sicut Bal-
thazar vidit manum scribentem Danielis 5 et
Pharao spicas Genesis 41 iste vigilans ille
dormiens tamen non intellexerunt sed Joseph
et Daniel qui visiones exposuerunt et ideo illi
habuerunt visionem isti non revelationem. Aliquando
autem coniunguntur cum utrumque fit homini sicut dictum
est Danielis 7 vidit 4or bestias ascenden-
tes de mari et intellexit quid significaret. Sunt
advertendum quod talia aliquando fiunt per malignum
spiritum deo permittente sicut fiebant Baal prophe-
tis aut sicut fiebant per spiritum sanctum. Apostolo
vero Paulo utroque factum est semel a spiritu
divino. Ideo dicit ad visiones quo ad primum et
revelationes quo ad 2m domini quo ad 3m Scio
hominem in Christo. Hic autem explicat in speciali
et primo ponit tempus visionis dicens Scio homi-
nem in Christo id est unitum Christo per fidem caritate for-
matam. Hic enim loquebatur de se de quo quasi de
alio loquitur per revelationem. Ante annos xiiii.
Si quis consideret in veritate quod hic fuit circa
primum sue conversionis quia conversus fuit eodem
anno quo passus est Christus vel circa 18 anno Ti-
berii cesaris cui successit Gaius impe-
rans annis 4or postea Claudius Romanis cui
successit Nero cuius tempore passus fuit apostolus
et sic inter Tiberium et Neronem fluxerunt
anni duodecim et sic duobus annis additis
de tempore Tyberii qui non statim mortuus fuit
post conversionem Pauli quod in predicavit [illegible]
annis sunt xiiii anni. Ideo satis probabiliter di-
cunt aliqui quod hanc excellentem visionem
habuit Damasco in illo triduo in quo non vi-
dit lucem neque manducavit neque bibit. Con-
veniebat enim apostolo hoc tempore quo tamen placuit deo
operari sue conversionis ad hunc eum magis
placendum ei propter multa bona opera que
fecit interim et hoc totum est ad consolationem
respondendo apostolorum et ad declarationem veritatis fi-
dei. Deinde Sive in corpore sive extra corpus
est licet enim apostolus sciret se fuisse
raptum in tertio empyreo tempore illius visionis
an fuisset separata anima per mortem et pe-

nitus fuisset divinitus corpori vivificande vel si
tantum ab usu sensuum separata raptus habuisset.
Raptus autem importat quandam violentiam
alicuius rei contra motum naturalem propter quod potest ce-
dere 2bus modis quantum ad terminum motus ut si lapis
moveatur sursum. 2o modo quantum ad modum motus
ut si lapis per impulsum violentum cadit de-
orsum velocius quam naturalis est motus. Illa non
naturalis est motui in deum eo modo qualis
sui status vite presentis quod in cognitionem di-
vinam ascendat per cognitionem sensibilem
et similitudines sensibilem et ideo cum rapitur ad
divinorum cognitionem a sensibus abstractus
ibi quidem raptus in quantum hic fit per modo
sibi qualem post resurrectionem non quam erit in corpore
glorioso a sensibus intellectum in illo nullo
modo impediente raptus non habebit ibi
locum usque ad 3m celum id est empyreum et scio
huiusmodi hominem. Dicunt aliqui quod apostolus ta-
gitur hic alium raptum a primo dicentes quod bis
fuit sic raptus semel in principio conversionis
sue et ad hoc inferunt quod dictum est et iterum
semel cum orabat in templo factus fuit in
stupore mentis ut habetur Actuum 22
et propter hoc ut dicunt in hac visione dici-
tur raptus est in paradisum in precedenti non dici-
tur ad 3m celum distinguendo hanc ab illa.
Sed hoc dictum non est multum facile nec illa vi-
sio que fuit in templo fuit in mente
iam ante captionem et ductionem apud Ierosolimam
ipse non iam autem scripserat hanc epistolam
ad Corinthios ut patet per Ieronimum in prologo
huius epistole propter quod dicendum quod non loquitur de alia vi-
sione sed eandem prosequitur. Notandum quod ubi-
cumque de paradiso quod quibus videtur tenden-
dum hic vocat paradisum celum empi-
reum quod est locus beatorum. Dicitur celum ce-
li crystallini et siderei et dicitur empireum quasi
quod est igneus propter similitudinem claritatis
dicitur enim paradisus a iocunditate dulcedinis
que ibi habetur et dicitur quod exceptus fuit apostolus
propter quod [illegible] primo tertium celum et postea
paradisum. Et audivit archana verba que non li-
cet audita per visum sicut alii sicut [illegible]
tur. Ideo plus videbat [illegible]
vidit enim et Paulus divinam essentiam
sicut dicit Augustinus ad Paulinum de videndo deo
[illegible] et illa visio hic audivit quod Paulus

[illegible]

sunt in secretis divinis que sunt in-
comprehensibilia et que sunt inenarrabilia adeo
subdit que non licet homini loqui. Pro huiusmodi
hic autem ostendit apostolus qualiter sit de huiusmodi
gloriandum etiam. Circa quod sciendum quod in homine
duo considerantur scilicet ipse homo et donum dei
quod est in ipso. Si ergo gloriatur de dono dei in quantum
habet a deo bona est gloria. Unde dicitur ad Cor.
iiii. Quid autem habes quod non accepisti. Si
autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis. Unde
dicit apostolus pro huiusmodi visionibus et donis michi
adeo collatis gloriabor in duobus primo autem nichil
in me nisi habeo materiam gloriandi nisi
in infirmitatibus meis id est in me tantum habeo in-
firmitatem et defectum [illegible] pro dicto [illegible]
ex me. Si enim voluero tamen [illegible]
noluero gloriari de donis adeo michi collatis
non ero insipiens quia non facio hoc in animi
sine causa. Parco autem id est parce me laudo ne quis
existimet me scilicet gloriari in animi supra id quod vi-
det in me aut conversatione mea aut audit
aliquid ex me id est ex doctrina mea. Multa
enim dona dei latebant in apostolo que non
manifestabat nisi quantum et quando ad dei glo-
riam et fidelium salutem expediebat. Et ne
magnitudo [illegible] magnitudine extolla-
te. Datus est. Hic autem declarat remedium
sibi datum contra periculum superbie. Dividitur in
3 partes. Quia primo ponit remedium. Secundo
ponit amotionis petitionem ibi propter quod. Tertio divinam
responsionem ibi et dixit michi. Circa primum sciendum
quod sicut medicus corporalis permittit aliquos
corporaliter affligi vel temptari vel alios latere
in peccata [illegible] ut [illegible] proficiant
quod sic humiliati revertuntur ad divinum amo-
rem de se vel suis meritis [illegible] confidentes.
Superbia est radix non omnium malorum et etiam
principium omnis peccati superbia. Superbia enim
[illegible] est actus singularis excellentie et
in virtutibus. Hec autem erat in apostolo tamquam
specialem electorum [illegible] vas electionis
est michi iste. Et tamquam archanorum dei con-
scium [illegible] ut dictum est tamen propter
integritatem virginalem [illegible]
omnes homines esse sicut me ipsum. Et propter
alia dona plura propter quod deus dedit ei re-
medium contra elevationem superbie de quo
dixit. Et ne magnitudo revelationum di-
vinorum extollat me superbiendo datus est

michi stimulus carnis mee propter in-
firmitatem corporis consistens humilitas men-
tis. Dicitur enim quod ad litteram fuit gravi infir-
mitate [illegible] passione. Vel stimulus
carnis hic intelligitur temptatio peccati car-
nalis que forte concupiscentiam movebat
post revelationes quas ante deo permit-
tente [illegible] quod [illegible] ad in-
[illegible] divine gratie. Angelus sathane qui
me colaphizet illam passionem vel [illegible]
[illegible] vel carnis concupiscentiam
suis temptationibus inducendo. Propter quod.
Hic autem ponit contra dictam remedium apostoli
petitionem. Circa quod sciendum quod sicut igno-
rans medici processum [illegible] ponit [illegible]
[illegible] emplastrum rogat medicum ut remo-
veat ipsum quem tamen medicus non exaudit
ad votum licet exaudiat ipsum ad bonum
suum scilicet in infirmitate sua aliter non cu-
raret. Sic apostolus sentiens passionem illa-
tam sibi gravem vel temptationem carnis sibi
[illegible] petiit a summo medico istam re-
moveri. Et hoc est quod dicit propter quod dominum ter
rogavi id est pluries et forte tociens petiit
et non plus ut discederet a me affligens
me corporaliter vel temptans ut predictum est.
Et dixit. Hic autem ponit divinam responsionem.
Dividitur in duo quia primo ponit responsi-
onis [illegible] secundo eius effectus ibi libenter. Circa
primum dicit. Et dixit michi scilicet dominus sufficit
tibi gratia mea quam habes est in vigo-
rosa ut absque in parte possis in infirmitatibus
tolerari et temptationes superari. Et sic in infirmi-
tas vel temptatio tibi cedant ad aug-
mentum meriti. Et subdit nam virtus in
infirmitate perficitur quod dicitur potest intelligi duo-
[illegible] quia est infirmitas est materia vir-
tutis exercende scilicet humilitatis ut dictum est
et patientie et etiam patientie debilitatis [illegible]
[illegible] propter in infirmitate [illegible] patientie redditur
[illegible] [illegible] non in infirmitas est occasio
proficiendi ad perfectionem [illegible] [illegible]
in infirmitate cognoscens tamen [illegible]
ad [illegible] et resistendum peccatis et propter
[illegible] exercitationem in bonis et sic for-
tior efficitur [illegible] quod et duos philisteos et
aliquos [illegible] [illegible] [illegible] ad
[illegible] [illegible]. Libenter. Hic autem [illegible]

dei infirmans effectus qui duo est. Unus
tribulationis qui tangitur cum dicit libenter igitur
gloriabor in infirmitatibus meis ut inha-
bitet in me virtus Christi, id est ut per hoc pa-
tientius efficiar virtuti Christi et conformior
sibi. Alius effectus est gaudii qui tangitur
propter quod placeo mihi in infirmitatibus
meis, id est gaudeo in malis pene que in-
tulit, scilicet in iniuriis, in contumeliis [illegible] ad
exteriorem [illegible] in necessitatibus ad defectum victus
et vestitus, in persecutionibus a malis [illegible].
In angustiis pro Christo, id est mihi in afflictis
pro Christo et cum debeant esse mea gaudii
quia ut beati qui persecutionem patiuntur etc. Cum
enim infirmor, tunc [illegible] tribulationes [illegible]
[illegible] tunc potens sum per divinum [illegible]
[illegible]. Factus sum insipiens, apostolus se ipsum
gloriando. Hic autem se excusat dicens, osten-
dens se hoc fecisse compulsum necessitate
et hoc primo [illegible] bona [illegible] missa
ibi omnia [illegible] edificationem [illegible] ad [illegible]
in dictis quia primo facit quod dictum est secundo in-
[illegible] quandam cavillationem ibi sed esto.
Circa primum dicit factus sum, scilicet insipiens
secundum [illegible] aliorum [illegible] quia
me quodammodo vos me coegistis, id est in-
spiens in tantum recipiant eum pseudo apos-
tolos apostolo detrahentes in vita et doc-
trina quod tenebat in preiudicium evangelice
veritatis quam ipse predicaverat et sic neces-
sarie [illegible] gratias a deo sibi datas enarrare
quas suis tacuerat ut [illegible] evangelii
quod predicaverat magis confirmaret et aliquando
[illegible] ora [illegible] ego enim a vobis
debui commendari quia cum obmisistis detracto-
res meos sustinuistis quod autem debuisset
apud quosdam [illegible] que ferret
eis dicens nihil enim minus feci de bo-
nis ab his qui sunt supra modum apostoli, id est
Petrus, Jacobus et Johannes quos preferebant
pseudo apostoli Paulo eo quod fuerant fami-
liares cum Christo et de istis dicit apostolus quod non
minus fecit Corinthiis quam illi fecerant [illegible]
[illegible] per eos [illegible] quod dicit non minus in tal-
[illegible] vel et manus quia predicavit eis
non accipiendo sumptus et si tamen [illegible]

[illegible] tamen apostolorum signa non apostolatus
mei facta sunt super vos, id est confirmationis doctrine
mee per virtutes et mirabilia in omni patientia
[illegible] [illegible] dicit doctrina [illegible]
[illegible] nostri et signis et prodigiis et vir-
tutibus [illegible] cum [illegible] opera [illegible]
[illegible] quia omne miraculum fit di-
vina virtute. Signis non et prodigiis dicun-
tur miracula maiora et [illegible] [illegible]
aliquod [illegible] dei signa non [illegible]
lepra vel curatio febris in [illegible] quid
enim est. Hic autem ostendit quod plura be-
neficia fecit Corinthiis quam alii apostoli qui
[illegible] quia predicavit eis [illegible]
[illegible] sumptus ab eis quod tamen acceperant alii
apostoli ab illis quibus predicaverant [illegible]
quod est minus habuistis pre ceteris ecclesiis
apostolus nisi quod ego ipse non gravavi vos ac-
cipiendo a vobis sumptus donate mihi hanc iniuriam
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
eis magna gravamina et quia posset aliquis dicere
pseudo apostolus quod suis abstineat [illegible]
ut postea plus hauriret. Hic removet di-
cens ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos
semel cum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] apostoli [illegible] et tertio [illegible] paratus
[illegible] et venit et non ero vobis gravis
non accipiendo sumptus a vobis sic nec apostolo [illegible]
[illegible] autem dicit non enim quero que vestra sunt
sed vos, scilicet adducere [illegible] ad [illegible]
[illegible] in [illegible] [illegible] dicens ut [illegible]
[illegible] filii thesaurizare parentibus et [illegible]
[illegible] cum [illegible] [illegible] in posteros
filii autem [illegible] [illegible] parentibus et non ego
[illegible] non [illegible] [illegible] est ad [illegible]
[illegible] et non [illegible] et [illegible] filii [illegible] [illegible]
[illegible] honorare parentes non [illegible] eis [illegible]
[illegible] exhibendo [illegible] si in [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] est thesaurizando quia
[illegible] est [illegible] in posteros quod autem [illegible]
non est [illegible] in posteros quod autem [illegible]
[illegible] magnas divitias [illegible]
per [illegible] eorum [illegible] [illegible]
[illegible] dandi pauperibus et non per mo-
[illegible] thesaurizandis. Hic ad [illegible] [illegible]
ad [illegible] ego autem qui per evangelium vos
genui ut dicit [illegible] libenter impendam

nos non sed vestra spiritualia et temporalia / superinpendar
debitos non accipiendo sed super impendam ipse
pro animabus vestris q.d. pro salute vestra paratus sum
mortem sustinere. Hoc enim debet prelatus subditis
ut sicut dominus est pro eis [illegible] posse ubi
et corporalia temporali subsidio. Licet vos plus diligens
quam alias ecclesias minus diligar a vobis et
hic ostendit eorum ingratitudinem / Sed esto ego
[illegible] cavillacionem duplicem pseudo aposto-
lorum quod ipsum dicebant cum aliquid quod [illegible]
se dimiserat [illegible] accipere ut magis eos ca-
peret. Sed per ministros suos inter debebat plus
lucrari in absencia sua et sine verecundia
et hic est quod dicit Sed esto ego vos non grava-
vi in sumptu accipiendo sed cum essem astutus vel cau-
telosus dolo vos cepi non dico ut [illegible]
inmerito pseudo apostoli. Et ostendit falsum dicens
Numquid per aliquem eorum quos misi ad vos cir-
cumveni q.d. manifeste patet quod non. Rogavi Titum
ut veniret ad vos pro salute vestra et misi cum
illo fratrem scilicet Lucam. Numquid Titus vos circumvenit
q.d. [illegible] quod non. Nonne eodem
spiritu ambulavimus scilicet ego et ipse spiritu cum [illegible]
[illegible] invenerit ad predicandum corinthiis
Nonne eisdem vestigiis q.d. sic. [illegible]
vestigia sectando. Olim hic removet aliam ca-
villacionem quod aliqui dicebant ipsum scripsisse
epistolam [illegible] et fictis
[illegible] removet dicens olim putatis
quod in [illegible] apostolorum excusemus
nos apud vos necessariis [illegible] quod
non est [illegible] subditi coram deo in Christo
[illegible] sunt [illegible]
loquimur [illegible] veritate que est [illegible]
[illegible] veritate Omnia autem. Hic apostolus ostendit
[illegible] mala que commi-
serunt [illegible] ad emendandum. Timeo [illegible]
[illegible] peccata carnalia [illegible]
[illegible] habebat de libris
se [illegible] sed
non totaliter. Timeo [illegible] ad peccata spiritualia commise-
runt [illegible] apostolis decepti. Ideo dicit Omnia autem
karissimi que dixi ad meam commendacionem propter
edificacionem vestram. Hic [illegible] Timeo enim
[illegible] ne forte cum venero
ad vos [illegible] non quales volo inveniam vos
[illegible] et ego inveniar
qualem non vultis scilicet [illegible]
[illegible] carnis

subditi tamen de compescere contenciones de
baptismo et baptizatis ut habetur in epistola prima
Emulaciones id est invidie / animositates id est
voluntates nocendi id est alterius dissensi-
ones [illegible] ex quibus oriun-
tur peccata et [illegible] detractiones de-
nigrando famam proximi manifeste susur-
raciones occulte dicte cum susurro ab auri-
bus [illegible] et loquuntur male in aure. Inflaciones
superbie seditiones et perturbaciones contra
[illegible] inter vos [illegible] apostolos [illegible]
tione / ne iterum [illegible] tunc
[illegible] ne iterum cum venero ad vos humiliet
me deus apud vos [illegible]
Et [illegible] mittat et lugeam multos ex his
qui peccaverunt [illegible]
non egerunt penitenciam super immundicia
[illegible] et fornicacione [illegible]
[illegible] et impudicicia [illegible]
[illegible]
[illegible] est filius sapiens [illegible]
[illegible] dat patri [illegible]

Ecce tercio venio postquam apostolus multa lo-
cutus est contra falsos apostolos [illegible]
[illegible]
[illegible] prophetis [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ibi [illegible]
[illegible] ad [illegible] ibi
[illegible] nos metipsos. Ecce tercio hoc venio
id est [illegible] ad vos
non [illegible] sed [illegible] semel [illegible]
et iterum semel paratus fuerat venire sed
[illegible] ut in ore
duorum vel trium [illegible] testificacionem
stet omne verbum ad puniendum [illegible]
[illegible] predixi et predico ut [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
non [illegible] semel [illegible]
[illegible] sed [illegible]
[illegible] venire [illegible]
[illegible] An experimentum
[illegible] possit [illegible]
[illegible] nos [illegible] ostendit [illegible]

C. xiii.

individualiter presente sibi apostolo commissam. Ideo ergo
experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus quasi dicit
sic quemadmodum queritis experiri presente vobis
loquentem in me et quicquid dico vel facio ad
instructionem correctionem vestram auctoritate
eius facio qui in vobis non infirmatur etc.
quasi dicit Christus non solum in me existens satis
declarata est in vobis per miracula vobis ex-
hibita. Nam si et crucifixus est ex infirmitate
ex nobis assumpta sed vivit ex virtute
nature dei etc. enim verum est hic et vere dei-
na et nos qui ei conformamur infirmi
sumus in illo i. tribulationes sustinemus
propter illum sed vivemus cum eo scilicet in gloria
ex virtute dei in vobis i. per quam vobis
in purgamus aliter etc. exponitur. Nam et nos
infirmi etc. i. licet sic simus infirmi ex hu-
mana conditione tamen ex virtute dei sumus
potentes inter vos per operationem miraculorum.
Vosmetipsos. Hic inducit eos ad
correctionem ut timeant quandam falsam
suspicionem ibi Oramus deum. Dicit ergo
Vosmetipsos temptate i. vestra vita
examinate [illegible] ad vos [illegible]
dum si estis in fide Christi ipsi vos pro-
bate quasi dicit hoc potestis facere. An non
cognoscitis vosmetipsos quia Christus Iesus in
vobis est quasi dicit potestis cognoscere si Christus
est in vobis per fidem nisi forte
reprobi estis fide carentes sed contra hic
obicitur quod tunc Christus sit in homine per caritatem
videtur quod apostolus dicat quod homo possit scire
se habere caritatem contra id quod habetur Ecclesiastes
ix Nescit homo utrum amore vel odio dig-
nus sit. Dicendum quod Christus habitat in homine
dupliciter. Uno modo quantum ad intellectum et sic
habitat in eo per fidem etiam informem
quod potest homo scire certitudinaliter se ha-
bere quia potest scire se tenere illam fidem
quam tenet ecclesia. Alio modo habitat in homine
quantum ad affectum et sic est in eo per cari-
tatem de qua non potest scire certitudinaliter
nisi per revelationem potest cognoscere per coniec-
turas et sic dicendum quod apostolus hic loquitur de
inhabitatione Christi per fidem informem vel lo-
quitur de cognitione coniecturali si intel-
ligat de inhabitatione per caritatem. Spero
autem quod cognoscetis per miracula per nos
facta quod non sumus reprobi i. deficientes a vera

virtute. Oramus autem deum hic [illegible] pseudoapos-
tolorum [illegible] esse eos reprobos [illegible]
non esset in eis et haberet contrarium sine dubio
i. loquendo id possent opinari quod vellet eos
esse reprobos ut sic in eis dominandi materiam ha-
beret ad ostentationem sue potestatis quod removet
dicens Oramus autem deum ut nihil mali facia-
tis quasi dicat optamus bonum vestrum et non
malum. Non ut nos probati i. perfecti et mag-
ni pareamus i. appareamus in puniendo malo-
rum [illegible] optamus sed ut vos quod bonum
est faciatis ita quod nihil puniendum sit in
vobis. Nos autem ut reprobi simus i. quasi si-
ne virtute potestatis puniendi per [illegible]
tiam quod ubi non est culpa punire non est [illegible]
ia. subdit Non enim possumus aliquid adversus veri-
tatem puniendo innocentes. Gaudemus enim quando
nos infirmi sumus i. non habentes potestatem
puniendi vos quia deest potestatis materia
[illegible] vos potentes estis. Hoc et oramus scilicet vestram
consummationem i. bonitudinis vestre perfectionem in qua
totum desiderium nostrum consummatur. Subdit autem
determinationem dicens Ideo hec enim absens
scribo ut corrigatis vos ad meam admonitionem
ut non presens durius agam vobiscum coer-
cendo sicut quod absens vos in cetero corrigam
monens. De cetero. Hic gaudet et consolatur persis-
tentes in doctrina fidei et primo ponit sua-
rum exhortationem secundo eorum salutationem ibi Sa-
lutate. Dicit ergo De cetero fratres i. in veri-
tate fidei persistentes gaudete ad virtutem spiritualem
enim pertinet de virtutis operibus gaudere. Per-
fecti estote i. ad perfectionem consequendam tendite
quia sicut navis in flumine posita per aquam mo-
tum descendit nisi [illegible]
[illegible] ex corruptione carnis et [illegible] ad ma-
la [illegible] descendit nisi [illegible]
[illegible] ex corruptione carnis [illegible] nisi
[illegible] exhortationem [illegible] ad
[illegible] adimpleatur quantum ad [illegible]
[illegible] affectus sit enim membra se mutuo [illegible]
[illegible] per colligationem nature sic fideles per [illegible]
[illegible] caritatis debent mutuo se [illegible]
Pacem habete quia vos [illegible]
[illegible] Et deus pacis [illegible] de nobis et deus
[illegible] pacis et [illegible] pacis et dilectionis quia
pacis i. dator et amator pacis et dilectionis quia
[illegible] pacem eo quod per caritatem
deus est in homine et ipse in eo erit nobiscum
per gratiam in presenti et gloriam in futuro etc.

Salutate invicem. Hic ultimo ponitur eorum salutatio de salutatione invicem in osculo sancto, osculum enim signum est unitatis signum dicitur sanctum ad excludendum libidinosum quod venit ad immunditiam propter hoc autem apostoli dicti voluerunt consuetudo in ecclesia dandi osculum pacis in missa. Salutant vos omnes sancti quia per eorum desideria de vestra salute gaudent et nobis eorum mocta [illegible] et optant eis plenitudinem bonorum spiritualium dicens. Gratia que fit per remissionem peccatorum domini nostri Iesu Christi per quem gratia et veritas facta sunt Ioh. i. et caritas que venit dei per spiritum sanctum qui est gratia nobis principium amoris Io. iii. Sic deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret etc. et communicatio spiritus sancti quia per ipsum fit communicatio omnium donorum in ecclesia dei sit cum omnibus nobis. Amen.

Explicit postilla super primam et secundam epistolam ad corinthios edita a fratre Nicolao de Lyra.

Incipit ad Galathas

Paulus apostolus. Hec epistola ad Galathas in tres partes dividitur scilicet in salutationem et prosecutionem mirorem et confirmationem ibi Videte qualibus litteris. Prima pars epistole circa primum ponitur persona salutantis cum dicitur Paulus qui primo vocatus fuit Saulus actuum ix et iam mutato nomine vocatus fuit Paulus propter omnibus [illegible] que apostolus apostolus officio non ab hominibus constitutus apostolus apostolus officio non ab hominibus constitutus actuum xiii dixit spiritus sanctus segregate michi Barnabam et Saulum in opus quo assumpsi eos neque per hominem scilicet primus sed per Iesum Christum deum et hominem et deum patrem in divisa enim sunt opera trinitatis et duabus personis hic exprimitur scilicet patre et filio et spiritus sanctus qui tacetur hic quia sufficienter expressus est actuum xiii ut dictum est ubi agitur de vocatione Pauli in apostolum ponitur tamen notatur specialiter ad patrem qui suscitavit eum a mortuis quod exprimit apostolus ad ostendendum dignitatem sue vocationis sicut alii enim apostoli vocati fuerunt a Christo ad huc existente in corpore mortali Paulus autem ab eo iam in mortalitate corporis assumpte et ad patris dexteram constituto quod exprimit apostolos propter pseudo apostolos qui doctrinam eius deprimere nitebantur eo quod non fuerat cum Christo conversatus sicut alii apostoli et qui mecum fratres mei sunt salutem desiderantes et de vestra subversione dolentes. Ecclesiis Galathie. Hic secundo ponuntur persone salutate cum dicitur ecclesiis Galathie id est fidelibus in illa terra commorantibus. Est enim Galathia quedam regio Grecie unde enim cartusapis [illegible] senones galli duce Brenno Italiam et demum obsidione [illegible] accepto pretio super magno pretio quos rex Bithinie habens guerram in pecunialem sibi [illegible] vocavit in suum auxilium et victoria [illegible] regnum et illam partem que cessit eis vocantes Gallo Greciam que postea vocata est Galathia. Gratia vobis. Hic tertio ponuntur optata bona cum dicitur gratia et pax et ponitur benedictio cum forma vocatur pax quietat totaliter appetitum a deo patre nostro id est a tota trinitate et domino Iesu Christo divinitas enim que est in tribus personis est gratie et glorie causa effectiva principalis humanitas non est causa instrumentalis conventa in persona filii qui dedit se metipsum pro peccatis nostris ex maxima enim caritate ad nos et obedientia ad patrem se ipsum obtulit ad mortem ut eriperet nos de presenti seculo nequam transferendo nos ad gloriam non propter creaturas sed propter mala que fiunt in hoc seculo sic dicitur epistola [illegible] dies mali sunt id est propter mala que in eis fiunt. Secundum voluntatem dei. Io. dicit Salvator Io. vi. Descendi de celo non ut faciam voluntatem meam sed eius voluntatem qui misit me qui est gloria ex qua de patre nostro. Sicut [illegible] dicitur philip. ii. Christus humiliavit se ipsum factus obediens usque ad mortem mortem autem crucis propter quod et deus exaltavit illum et dedit illi nomen quod est super omne nomen etc. propter passionem enim suam meruit gloriam corporis et exaltationem nominis in secula seculorum id est eternaliter. Amen. Miror. Hic ponitur epistole prosecutio ista quia Galathe receperunt fidem Christi ad predicationem apostoli sed post eius discessum

ab eis seducti fuerunt a falsis apostolis dicenti-
bus quod necesse erat eis ad salutem circumcidi et
legalia observare cum evangelio Christi contra
errorem istum quod apostolus in hac epistola hunc
errorem intendit excludere et dividitur in
3 partes quia primo contra seminantes hunc errorem
fert suam sententiam secundo declarat eam esse iustam ibi
notum 3o inducit ad eius observantiam ibi
O prima ad hunc in 3a quia primo tractans sen-
tentiam ponit modum secundo specificat ibi
sed licet 3o tangit quomodo sententia in modum eius
quod motiva scribendi hanc epistolam fuit sub-
versio galathorum per falsos apostolos de quo
admirans dicit Miror quod sic tam cito
transferimini ab eo id est a deo qui vos vo-
cavit in gratiam Christi per predicationem meam in ad-
evangelium id est in aliam doctrinam per illam non sub-
dit quod non est aliud quia per illum et non eius quantum
sit et cum et eius legalia cum cessave-
runt in passione Christi ita quod ex tunc fuerunt
mortua nisi sunt aliqui scilicet falsi apostoli qui
vos perturbant persuadentes quod non potes-
tis salvari absque legalium observatione
quod erat duorum conversis ex gentilitate non-
sunt convertere evangelium Christi in servitutem legis mo-
sayce Sed licet Hic autem fert suam sententiam
dicens Sed licet nos quod dicti falsi apostoli non
sunt in hoc audiendi sed neque etiam veri apostoli
neque etiam angeli sancti si hoc predicarent non
dicit licet nos id est ego vel alii apostoli Christi
aut angelus de celo id est angelus sanctus
evangelizet vobis preter quod evangelizavimus
et dicit preter est id est aliquid dissentiens vobis a
veritate eorum que vobis predicavimus et non dicit
plus quam predicavimus quia bene poterant alia
predicare que facerent ad declarationem veritatis
eorum anathema sit id est separatus a gratia
dei et regno Sicut praediximus quod alia epistola
conditionalis potest esse vera cum tamen utraque
pars est falsa aut impossibilis sicut ista si homo
volat homo habet alas que vera est et
tamen homo alas habere falsum est Hic est in-
ferendum de utroque apostoli sicut apostoli viri causa
in gratia confirmati et ad hunc magis angeli
sancti quia de utroque falsum est et impossibile
quod predicaret contra veritatem evangelii et quod esset
anathematizati sicut predixi et repetitio
eiusdem fuit ad maiorem assertionem Nota
autem hic quod ponit tamen tacite

querit quod possit quis dicere et querere quare
sic dicit sed dicere et evidens quod hic est quod non
querit hominibus placere sed deo et non cum
hominibus persuadeo aut deo id est ad honorem
hominum vel dei et quod querit honorem dei os-
tendit dicens an quero hominibus placere quasi
dicens non sed hic est intelligendum in hiis
que essent contra beneplacitum divinum non
subdit Si adhuc hominibus placerem scilicet in
malis Christi servus non essem Notum enim
Hic ostendit predictam sententiam esse iustam et
hoc cum dicit primo ex perfectione legis evan-
gelice secundo ex imperfectione legis mosayce
tanquam ibi Prima in duas quia primo ostendit
doctrinam suam quod posuit scilicet evangelicam au-
tenticam et perfectam secundo in speciali per diversas in te-
xtu ibi nos autem Circa primum sciendum quod talem
rationem illa doctrina est autentica et perfecta
que est a deo inspirata cum principalibus
apostolis discussa a falsis apostolis impug-
nata et tamen stetit et post impugnationem
ab eis approbata et in sua claritate et per-
fectione reposita sed evangelica doc-
trina quam predicavi est huiusmodi ergo etc. Circa
rationem huius tamen supponit apostolus tanquam
manifestum neque in more aut declarat
singulas partes procedendo que patebunt
prosequendo primo declarat primam partem
minoris scilicet quod doctrina quam predicavi sit a
deo inspirata et dividitur in duas partes quia
primo proponit in tercio manifestat
propositum ibi audistis Circa primum dicit
notum enim vobis facio fratres evangelium quod evan-
gelizatum est a me quod non est secundum hominem
id est per hominem ad inventionem humanam Neque enim
ego ab homine accepi id est ab aliis a-
postolis qui tamen Christi fuerunt corporaliter
adherendo sed per revelationem Ihesu Christi in me-
diate scilicet in Audistis Hic autem
manifestat propositum et ostendit primo quod
non habuit scientiam humanam ante suam
conversionem secundo quod neque etiam post neque ibi
cum aut secundum per aut ratio conversionis hoc
quod ante conversionem suam non poterat esse
quia persequebatur evangelicam doctrinam et ob-
servatores eius ex quo patet quod non
intendit ad confirmandum vel addiscendo

cum ab aliis et ista causa nota illis quibus p[re]-
hibebat non dicit. Abundantius et cetera et patet. Abundantius
ibi emulator existens i. zelator paternarum mearum
traditionum et quod apud iudeos erant ali-
qua tradita a patribus a moyse s. que scripta
sunt in lege et aliqua tradita erant a patribus
aliis moribus que vocantur traditiones se-
niorum ut patet Mt. xv. Et aliorum traditionum
erat apostolus zelator ante suam conversionem tamen
per vocationem quia statim iuit ad predica-
ndum gentilibus fidem catholicam per iii annos
antequam videret apostolos vel alios discipulos qui pos-
sent eum docere de fide catholica et hoc est quod
dicit. Cum autem placuit et cetera. Sua evidentia
fuit ex divina inspiratione quia fidem quam
persequebatur actualiter quando fuit vocatus ut
patet Actuum ix. Cum autem me segregavit ex utero
matris mee i. de medio synagoge gra-
tia. Non acquievi carni et sanguini ad iudeos
de quorum sanguine ego natus sum. Neque veni
ierusalem ubi erant apostoli et alii discipuli in le-
ge evangelica instructi. Sed abii in arabiam
ad predicandum gentilibus legem evangelicam
ad quod erat vocatus ut premittitur. Ut evange-
lizarem illum in gentibus et predicatio autem [illegible]
ponit notandum ex quo patet quod apostolus habuit
notitiam evangelii non per doctrinam hominis sed per reve-
lationem ihesu christi quia non est verisimile quod si ex-
titisset per ministerium angelicum ad hunc [illegible]
quod hic fuisset a deo principaliter. Et iterum reversus
sum damascum ubi primo disputaverat contra
iudeos. Deinde post annos tres et cetera i. postquam
tribus annis predicaveram et sic non habui no-
titiam evangelii a petro et videlicet apud eum
diebus xv quia dato quod dignissem ab eo
doceri tamen tam cito quod ipse non potuisset
me docere veritatem evangelii. Alium autem apostolorum
vidi neminem ante vel et a quibus possem
doceri nisi iacobum s. illa vice quod postea
vidi iohannem ut infra eodem capitulo fratrem
domini hoc dicit ad differentiam alius iacobi qui frater
iohannis dicitur. Iste frater domini quod erat sibi val-
de similis in facie et omnibus lineamentis cor-
poris. Que autem scribo vobis et cetera. In hoc probat
veraciter asserit et predicat. Deinde veni
in partes syrie et cilicie. Iudee i. que
erant in iudea et dicitur facie quod non videbat
eos quia famam ut patet ex littera sequenti [illegible]

Deinde hic quarto de statu pa-
pe preter imperium s. quod doctrina
a paulo predicata fuit cum principalibus
apostolis discussa et approbata et hoc quod dicit
Deinde post annos xiiii s. a conversione
sua ascendi ierusalem non ex curiositate
aut levitate vel sequitur. Ascendi autem
per revelationem divinam ad declarationem
veritatis evangelii vel scilicet et contuli cum il-
lis evangelium et quod dicit cum quibus contuli
dicit seorsum autem i. ad partem hiis qui
videbantur aliquid esse quia dicat non contu-
li coram communitate cuius maior pars
est simplicium sed cum illis tamen qui erant
pilleus et adeo in statu s. cum petro ia-
cobo et iohanne ut habetur infra eo-
dem capitulo. Ne forte in vanum currerem
aut cucurrissem per hic forte non intelligere
quod apostolus dubitaret se aliqua iniqua
vel dubia predicasse quia per revelationem
dei erat certus in veritate predicationis sue
sed hic forte refertur ad estimationem simpli-
cium qui possent de hoc dubitare nisi
cum principalibus apostolis hoc contulisset. Sed
neque tytus. Hic declarat s. apostolus predic-
tionem s. quod doctrina ab apostolo predicata stetit
in mobilis contra eius fuit ab aliis apostolis
impugnata qui conabantur in dicta
gentiles ad observandum legalia quod
ostendit per hoc quod tytus gentilis veniens
cum paulo ierusalem non fuit compulsus
inter apostolos circumcidi sed continuatus est
ei sicut paulo contra eius ad cuius conversio-
nem venerunt apostoli falsi et hoc est quod dicit
Sed neque tytus qui erat mecum in ierusalem
cum esset gentilis natione existens
preter compulsus est circumcidi ancillis apos-
tolis sed in differet continuatus est ei sicut
timotheo eum et petrus susceptio post
asscensionem christi circumcidit cornelium centurio-
nem et alios in conversos qui erant et inter dis-
persos sunt cum iudeis ut habetur actuum
x et xi. Sed propter introductos et cetera. Dicit
ergo nunc apostolus volentibus tytum circum-
cidi sed potius ad hoc tendentibus qui sub-
intraverunt non vocati ab apostolis sed
palliate sub tytulo fidei et tranctant

societate fidelium ad explanandum qualiter pos-
sent fidem impugnare ut subducerent liber-
tatem nostram quam per Christum in libertate sumus a iu-
go legis ut nos in servitutem redigerent
in observatione legalium quod est omnibus intolera-
bile ut dicitur Actuum xv. Quibus neque ad horam
cessimus id est in subiectione legalium observan-
tiis ut veritas evangelii per quam evacu-
ata sunt legalia maneat apud nos
sive admixtione veteris testamenti. Ab
his autem hic declaratur quod apostolus super pari-
te ... scilicet quod doctrina Pauli per principa-
les apostolos in nullo fuit augmentata vel
sed magis eorum doctrina Pauli [illegible]
cis in temporali subsidio ut dicitur. Ab his
autem qui videbantur esse aliquid scilicet Petro
Jacobo et Johanne super vel accepi qua-
les aliquando fuerunt pauperes illiterati sim-
plices sed per ex evangelio Paulus
ante vocationem fuit in scientia legis
[illegible] et potens et nobilis vel in
[illegible] mea interest id est non est necesse talia in-
[illegible] cum subditur Deus personam hominis non ac-
cipit vocando ad fidem vel ad aposto-
latum propter predicationem temporalem nobilita-
tem generis vel scientiam sed plures vocavit
simplices et pauperes licet aliquos [illegible]
[illegible] vocavit ut dictum est de Paulo et
idem patet de Nathanaele et Nichodemo.
Mihi enim qui videbantur aliquid id est pri-
mo in ecclesia qui [illegible] aliquid id est pri-
[illegible] apostoli vel contulerunt in notitia
[illegible] vel subsidio temporali sed econtra [illegible]
ut postea magis exprimitur. Sed econtra cum vidis-
sent quod creditum est mihi evangelium prepu-
tii id est officium apostolatus ad predicandum
gentilibus sicut et Petro circumcisionis id est of-
ficium apostolatus ad predicandum Judeis. Qui
enim operatus est et ab eodem ut qui
vocatus est ad fidem et apostolatum et evange-
lium [illegible] gratiam que data est mihi.
Hic autem cognoverunt per donum lingua-
rum et operationem miraculorum et ad aposto-
latum necessaria que in eis eminenter erant
in Paulo sicut in ipsis. Jacobus frater Domini
et Cephas id est Petrus ut patet Johannis primo. Qui vi-
debantur columpne esse id est principales in
ecclesia Judeorum dextras dederunt mihi
et Barnabe societatis id est confirmaverunt fidem amicicie
dando mutuo manus dextras tamen

super regnaverunt nos ut pauperum me-
mores essemus quod fidelium in Jerusalem habi-
tancium qui vendidis possessionibus precia po-
suerant ad pedes apostolorum ab eis mendi-
cantes [illegible] quod postea egentes
[illegible] per alios credentes qui
non abierunt ... et bona tem-
poralia ad invicem quod est solicitus fui hoc
facere sicut patet in predictis apostolis. Cum
autem venisset hic declaratur veritas per ma-
ior super partem scilicet quod veritas evange-
lica per Paulo predicata de cessatione le-
galium in sua sinceritate [illegible] fuit
[illegible] apostolus aliquos palliasset
[illegible] Petrus agente credentibus de
gentilibus eo quod erat in circumcisione ne
scandalizaret credentes de Judeis de
quo reprehendit eum manifeste Pau-
lus ad declarationem evangelice veritatis
et patet littera ex dictis pro[illegible] acceptis
que dicuntur timens eos scilicet scandali-
zaret et hunc simulationem cum in tellus [illegible]
postea explanabat magis ad veritatem
evangelii non observandi legalia vel di-
cendum coram omnibus quod defectum erat
publice gentilibus et non Judeis. Si
[illegible] ad ad veram Judeorum cogis
gentes Judaizare non in [illegible] sed facto
quod ex hoc sic [illegible] in legalibus aliqui
gentiles credebant eos observanda
necessaria ad salutem ad maiorem tamen de-
clarationem huius licet predictum [illegible]
et [illegible] videtur male sensisse de le-
galium cessatione maxime quod [illegible] de
quibus fit hic sermo. Legalium distinxit
duo tempora unum ante Christi passionem in quo
legalia fuerunt etiam obligatoria
et exprimitiva suo modo. Ad post passi-
onem Christi in quo legalia sunt in primo sta-
tu fuerunt mortifera ita quod servantes
ea mortaliter peccarent. Et quia hec
fuit dicta quod apostoli ante passionem
magis servaverunt ea sub veritate sed
cum quadam pia simulatione scilicet ne scanda-
lizarent quosdam de Judeis et aliorum
conversionem impedirent quia quidem fallacia
non [illegible] quod acta [illegible] sub rei veritate non

intellecta

faciunt sed quia faciebant illas tanquam legis
cerimonias observantes. Sicut si quis pro sal-
lutifero medici [illegible] abstineret non
ex [illegible] superbie sed sanitatis con-
servande. Sed quia in docendo videbatur quod
apostoli Christi scandalo occultarent ea que
pertinent ad veritatem vite et doctrine et
per simulationem nocerent hiis que pertinent
ad salutem fidelium, et ideo reprehenditur. Dicit
Augustinus [illegible] tempora [illegible] ante passionem in
quo legalia tempus suum habuerunt. Ad
aliud est post divulgationem evangelii in quo
legalia sunt mortua et mortifera. Tertium
autem est tempus medium scilicet a passione Christi usque
ad divulgationem evangelii in quo legalia erant
mortua quia nullam virtutem habebant
nec aliquis ea servare tenebatur, tamen non
erant mortifera quia conversi de iudaismo
poterant illa licite servare dum tamen non po-
nerent in eis spem, illa reputantes sic ne-
cessaria ad salutem quod sine eis fides Christi
iustificare non posset. Hiis autem licentia
fuit [illegible] quod conversio de iuda-
ismo ad fidem statim fuisset [illegible]
legis ritus sicut conversis de gentilita-
te ydolatrie cultus [illegible] quia lex [illegible] fu-
isset mala sicut ydolatria nec per deum
adeo data fuisset. Aliis autem qui conver-
tebantur de gentilitate non [illegible] licet
talis observantia. Propter quod Paulus circum-
cidit Thymotheum ex matre iudaica na-
tum, Actuum xvi, Tytum autem qui natus erat
ex gentilibus noluit circumcidere ut pro-
ditum est. Gentilibus tamen imposita fuit ad
tempus observantia legis aliqua legalium
ut habetur Actuum xv scilicet quod abstinerent
ab ymolatis simulacrorum et sanguine et suf-
focato non tamquam necessarium ad salu-
tem sed amicabilem societatem iudeorum
et gentilium ad invicem, nam illo
tempore iudei abhorrebant ista, quo-
modo sicut [illegible] contingit quod aliquis ex una
societate alterius abstinet a cibis socio
suo abhominabilibus precedente non tempore
cessante causa cessat effectus. Igitur apostoli
de iudaismo conversi tempore intermedio scilicet

a passione Christi usque ad publicationem evangelii le-
guntur aliqui servasse legalia licite modo
predicto. Sed queritur hic utrum [illegible] Petrus
fuit reprehensibilis in tali observa-
tione. Dicendum quod non peccavit ex eo quod erat
sibi licitum ut dictum est sed ex modo faciendi
quia in hoc nimiam diligentiam adhibebat
ne iudeos offenderet, ita quod ex hoc seque-
batur scandalum gentilium in tantum quod aliqui
inducebantur ad credendum quod talis absti-
nentia ciborum in lege prohibitorum esset necessaria
ad salutem. Et propter hoc Paulus qui erat gen-
tium apostolus ipsum publice reprehendit, et Pe-
trus audito periculo gentilium sibi adhe-
rentium [illegible] peccavit in observatione modo predicto
[illegible] fuit sed scribit [illegible]
[illegible] quia nichil est
[illegible] fuit [illegible] prius fuit
post [illegible] apostolis [illegible]
[illegible]
non habemus nos metipsos [illegible]
[illegible] nos non [illegible] Nos natura [illegible]
[illegible] legalia
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] iudei per fidem
[illegible] evangelicis iustificati
mittunt legalia [illegible] gentiles per eandem
fidem iustificati quales erant Galathe
quibus scribebat multo magis debent dimit-
tere quia patet quod lex fuit data iudeis
et non gentilibus. Autem probat apostolus
per se ipsum et alios apostolos dicens nos
natura iudei et non ex gentibus pecca-
tores, id est nos qui sumus natione iudei et non
ex gentilibus sumus peccatores, sicut
qui diu sumus sub lege [illegible]
[illegible] autem quod non iustificatur homo ex operi-
bus legis nisi per fidem [illegible] nisi in
fide Ihesu Christi [illegible] et patres [illegible]
non fuerunt iustificati nisi per fidem Christi
[illegible] et nos in Christo Ihesu [illegible] iusti-
[illegible] per eandem fidem iustificati
[illegible] novi testamenti [illegible]
[illegible]
[illegible] apostoli
dicebant quod fides Christi non iustificat sine
legalium observatione [illegible]

d. quomodo sit sufficientia insufficienti in xpo a. in fide
xpi inventi sumus et ipsi peccatores quasi sit
fides non sufficiat absque legalibus unde
xpc peccati minister est q. d. hoc inconveniens
sequitur ex quo tradidit fidem non sufficientem
absque q. d. absit patet sensus ex predictis quia superius
probatum est quod doctrina evangelica est adeo in
sufficiata et perfecta quod non esset insufficiens
[illegible] in hoc complementum legis per facto Si enim que
destruxi ostendit probat quod legalia sunt abici-
enda sunt ipsius exemplo dicens Si enim que
destruxi legalia que docui debere relinqui
hec iterum reedifico a. observo tamquam necessaria ad
salutem et alios ad hec induco prevaricatorem
me constituo idem facio contra me attestando — no.
subdit Ego enim scilicet per legem scilicet novam legi scilicet mo-
saice mortuus sum in quo cessant legalia per
spiritum est sunt Iere. xxxi Ecce dies veniunt
dicit dominus et feriam domui Israel et domui Iuda
fedus novum non secundum pactum quod pepigi cum pa-
tribus vestris etc. per hoc enim quod dicit non secundum pactum
per quod intelligitur lex mosayca ostenditur quod
per legem novam erat evacuanda ut deo vivam
per xpi gratiam et subditur xpo confixus sum cruci
scilicet per compassionem ex fide predicte vivo autem
ego iam non ego scilicet qualis fui sub lege vivit
vero in me xpc habitans in me per gratiam quod
autem nunc vivo propter gratiam in corde et ad-
huc existens in carne passibili in fide vivo
filii dei qui in resurrectione dabit mihi corpus
immortale qui dilexit me etc. ex dilectione
maxima voluntarie morti se obtulit pro salute mea
et quod tanta gratia non est negligenda et sub-
dit non abicio gratiam dei a. abiectam non
reputo quod tamen esset si absque legalibus
non sufficeret ad salutem et subditur Si enim
per legem iustitia superflua habetur xpc gratis
mortuus est i. sine causa ex quo sine hoc
habetur iustitia que fuit hoc est dignum mi-
ratione galathe habebant non perpendentes
quod fructus fuisset mors xpi et per quibus debe-
bant in quantum [illegible] et ex quo sequi-
batur scilicet quod observatio legalium insufficiens vel
esset necessaria ad salutem

Ca.m iii

O insensati Postquam apostolus improbavit
errorem de observatione legalium in
evangelio ex perfectione legis mosayce Ista tamen
divisio non est perfecta quia et in precedentibus
posita sunt aliqua de imperfectione legis mosay-
ce et e contrario in sequentibus aliqua ponuntur de perfe-
ctione legis evangelice Sed hec divisio accipitur [illegible]
quod principalius intenditur et dividitur in duas partes quia
apostolus primo galathas increpat secundo propositum de-
clarat ibi Hoc unum volo [illegible] ad hunc in. q. primo
ponit sententiam in increpatione secundo subiungit increpationis
rationem ibi non solum Circa primum dicit O insen-
sati galathe quis vos fascinavit a. decepit
non obedire veritati scilicet evangelice per quam legalia
sunt exclusa Licet apostolus sciret eos deceptos
per pseudo apostolos tamen querit quis vos fas-
cinavit etc. non ignorans sed admirans
eorum instabilitatem sed [illegible] in dicendo [illegible]
eis non ex ignorantia Sciendum est quod fascinatio — no.
aliquando accipitur pro exclusione illusione sensuum
qua aliquis non advertit ea que sunt ante ipsum
et sic de galathis qui in veritate fidei xpi per
falsos apostolos in presentia eorum non advertebant
et subditur ante quorum oculos xpc proscriptus est a.
condempnatus per falsos apostolos asserentes nobis
quod fides eius non sufficit sine legalibus sic
condempnaverunt eum tamquam impotentem ad salvandum
cum tamen promittat de xpo veniens ipsum fore
in salvationem ut patet per actum [illegible] predicti [illegible] in
[illegible] lex enim [illegible] actu [illegible] tes-
tamento et in vobis [illegible] per eosdem tamquam
[illegible] hec enim asserebant [illegible] apostolorum aliqui
pseudo apostolorum sine [illegible] quod [illegible]
[illegible] fuit eius [illegible] de-
clarare ut [illegible] legio super Iohannes Hoc
solum [illegible] post in increpationem rationem duplicem
superponit ibi Circa [illegible] quod [illegible]
[illegible] baptizatis dabatur spiritus sanctus in signo sen-
sibili per impositionem manuum apostolorum sicut patet
actuum viii et in aliis pluribus locis et sic datus
fuit galathis in fide xpi baptizatis non sic
huic dabatur observantibus legalia et sic pote-
rant advertere quod legalia non erant ad salutem
necessaria nisi essent [illegible] et hoc
est quod dicit hoc solum volo a vobis discere [illegible]
audire ut deceptio vestra appareat ex vestra
responsione Ex operibus legis spiritum accepistis in signo in-
sibili an ex auditu fidei i. ex receptione fide-
[illegible] q. d. manifestum per effectum
quod non potestis negare vos ex fide xpi recepisse
[illegible] concludit eorum deceptionem [illegible] sic stulti
estis ut cum [illegible] cepitis de gentilitate [illegible]
[illegible] in mente doctrinam evangelicam que

spiritualis est. nunc carne consummamini supple carnem vo-
lentes in tempore legalium observationum que di-
cuntur iustitie carnis hebr. ix eo quod tollebat
quasdam immunditias ex immundorum tac-
tu provenientes mortuorum inquinatione et homines
ex quibus homo reddebatur habilis ad ingres-
sum templi. Tanta) hic ponitur secunda ratio quia
pati magnum detrimentum sine causa fatuum est.
sic autem de galathis apparet quia erant in tempore
di sic fatui et hoc est quod dicit / tanta pas-
si estis. quod exponitur dupliciter uno modo de persecu-
tionibus quas pro christo sustinuerant sine causa
i. sine utilitate proveniente. immo cum de-
trimento maiori. non solum sed per deceptionem a
pseudo apostolis dicte passiones sive perdiderant
meritum et hoc est quod dicit. si tamen si-
ne causa i. si tamen perseveratis in errore quod dicit
si abiuratis errorem recipientes iterum gratiam
bona mortificata in iniquitate. Alio modo ex-
ponitur de expensis magnis quas fece-
rant per pseudo apostolos et sic passi fuerant
dampnum in temporalibus et sine utilitate spirituali
immo cum detrimento bonorum spiritualium et cum
hoc videtur sonare littera cum dicit. tanta passi
estis i. tanta dampna in temporalibus et spiritua-
libus bonis. [illegible] ergo post galathas)
in operationem) hic quedam apostolus declarat cessa-
tionem legalium per exemplum et per sanctorum dimen-
in duas partes quia primo declarat hoc per rationem secundo
per scripturas adaptationem [illegible] ad hunc in-
de quia primo ponit rationem secundo solvit tacitam
questionem ibi quid igitur lex / circa primum facit tales
rationem illa lex que non iustificat nec
benedictionem dei confert / nec hereditate confert.
tali in forma cessat adveniente lege iusti-
ficante / benedictionem dei conferente / Sed sic est
de lege mosayca ad evangelium ergo et
cetera hanc rationem sic procedit quod supponit ma-
iorem tamquam manifestam declarat mino-
rem quantum ad tres eius partes / primo ad primam
secundo ad secundam ibi providens autem / tertio ad tertiam ibi
fratres secundum autem declarat sic quod lex non iusti-
ficat sed fides christi. Qui ergo tribuit
vobis spiritum sanctum in signo sensibili et operatur
virtutes in nobis i. miracula in dotibus
nobis de quo dictum est quod est ipse deus quia
talia facere non potest nisi virtute dei
facit nec hoc ex operibus legis an ex au-

ditu fidei i. ex receptione fidei christi quod de
manifeste patet per effectum quia hoc non est ex meri-
to legis sed ex merito fidei quia talia non
fiunt in servantibus legem sed in recipientibus fi-
dem / et confirmat per scripturam dicens sicut scriptum
est Gen. xv. Credidit abraham deo et re-
putatum est ei ad iustitiam et sic ex fide christi
venturi iustificatus fuit / et non ex operibus
legis que per magnum tempus postea fuit
data / ideo concludit. Cognoscite ergo quia qui
ex fide sunt credentes per fidem christi iustifi-
cati hii sunt filii abrahe imitatores
fidei sue et per eam iustificati sicut ipse. Provi-
dentes autem) hic declarat secundam partem minoris
s. quod benedictio dei non habetur ex lege sed ex
fide christi / dicit. providens autem scriptura i. deus
auctor scripture quia ex fide iustificat gentes
deus et non ex lege ut predictum est / pronun-
tiavit abrahe Gen. xii ante datam legis
longo tempore quia benedicentur in te omnes gen-
tes quod impletum est in christo ab abraham descen-
dente secundum carnem in quo ex omnibus gentibus
credunt aliqui / et plenius implebitur circa finem
mundi / igitur qui ex fide sunt i. devoti fide-
les benedicentur cum fideli abraham quod
convenit legalia servantibus ideo subdit / Quicum-
que enim ex operibus legis sunt asserentes
quod sine illis operibus non est salus sub ma-
ledictione sunt quia non sunt illa implere possibile quod
dicit petrus actuum xv. hoc est onus quod nos
neque patres nostri portare potuimus. Sed contra hoc
videtur esse quod dicitur Moyses quia non sunt illa implere
impossibile quod dicit petrus in expositione fidei secundum illos
maledicerentur qui dicunt deum precepisse ali-
quid impossibile. Dicendum quod aliquid dicitur impossibile dupliciter
uno modo simpliciter et absolute et sic loquitur hieronymus. Alio
modo non simpliciter possibile sed de lyra dicit quod non
potest sonare quod male sonabat ut dicit Thomas
et sic dicitur quod iudei non poterant servare propter
difficultatem servandi quia non poterant de
facili servare et ideo erant multi transgressores
quod autem tales sint maledicti probat per scripturam
dicentem Deut. xxvii capitulo Maledictus omnis qui
non permanserit in omnibus que scripta sunt in libro
legis ut faciat ea i. opere impleat quod tamen
predicti non faciebant / et ulterius ad probandum
quod lex non iustificet inducit scripturam aba-
cuc ii. Quia iustus ex fide vivit Quia gratia lex

aut non ex fide sed ex tenore textus materialiter sic
eo dicitur eo exercere sit sententia et constando dicitur
lex non esse ex fide quia in lege veteri non fu-
erunt aliqua precepta de credendis sed hoc com-
petit ad legem novam in qua sic est ex-
plicata credendorum [illegible] lex vetus
dicitur lex factorum lex autem nova dicitur lex fidei
[illegible] propter hoc intelligendum quod personae
veteris testamenti fuerunt sine fide sine qua
impossibile est placere deo Hebr. xi multi
in veteri fuerunt sancti et deo placentes sed
non habuerunt fidem explicitam sicut patres
novi testamenti in quo veritas [illegible] est
aperte revelata. Sed qui fecerit ea scilicet legis vivet
in eis quia non incurret penam mortis que
transgressoribus infligebatur et ideo non dicit eter-
naliter vivet sed vivet in eis vita corporali vita
non spiritualis datur per fidem caritate forma-
tam. Christus nos redemit de maledicto legis i. de
pena transgressoribus legis debita nos
absolvendo a debito [illegible] et quia per
[illegible] suam passionem propter quod legalia sunt eva-
cuata ideo subditur factus pro nobis maledictum
i. sustinens pro nobis penam mortis sed
non culpam que mors infligebatur maledic-
tis in lege scilicet per suspensionem in ligno
quia Deut. xxi maledictus est etc. et quia pati-
per suam passionem meruit promissiones factas
patribus impleri ideo subditur ut in gen-
tibus benedictio Abrahe scilicet promissa fieret in Christo
Iesu promissio enim erat Abrahe quod in semine
eius benedicentur omnes gentes Gen. xxii
quod impletum est in Christo descendente ab Abra-
ham secundum carnem ut pollicitationem spiritus i. pro-
missionem spiritus sancti accipiamus per fidem quia cre-
dentibus in Christum. Fratres. Hic declaratur quod
per modum quod hereditas eterna non datur per
legem sed propter fidem quia promissio huius
hereditatis facta fuit Abrahe per longum tempus
ante legis datum ut declarabitur plenius Gen. xv
Si igitur daretur ex lege que postea data
sequeretur quod promissio illa per legem fuisset
irritata ex quo non daretur ex promissione
sed ex alia causa hoc autem est inconveniens dicere
de divina promissione iuramento divino firma-
ta qualis fuit ista sicut patet Gen. xxii ubi
repetitur hec promissio et additur pro maiori
firmitate iuramentum dicit dominus etc. Hanc autem [illegible]
deducit apostolus diffuse et [illegible] in textu

dicens Fratres secundum hominem dico i. per simile humanum
ostendo vobis etc. quod [illegible] hoc
nihil sit lex dei [illegible] hominis confirmatum testamentum
in quo ordinat de hereditate pro filiis nemo
spernit etc. i. immobile tenet antiquitus enim
homines in suis testamentis ordinabant de suc-
cessione hereditatis et adhuc fit in aliquibus
partibus. Abrahe dicte sunt promissiones
scilicet divine per modum testamenti firmate ut postea
subditur et semini eius quod scilicet Christo
in quo impleta sunt et non in aliis ideo dicit
semini in singulari. Hoc autem dico testamentum etc. i. pro-
missiones istas per modum testamenti sunt confirma-
te quia iuramento divino que post quadrin-
gentos et [illegible] ostendenda est sic lex que
post cccc et xxx annos a repromissione facta Abra-
he est facta i. data in monte Sinai non irritum
facit ad evacuandam promissionem i. non eva-
cuat promissionem Abrahe factam quod irritum
quod tamen faceret si daretur ex lege hereditas
[illegible] datur iam non ex promissione quia datur
ex causa facta Abrahe aut per repromissionem
firmam donavit deus ergo non ex lege
Quid igitur. Hic apostolus tangit quandam
tacite ex hoc enim quod apostolus dixit quod ex
lege non est iustitia nec benedictio nec heredi-
tatis consecutio sed per fidem que fuit etiam
~~[illegible]~~ ante legem ideo posset aliquis
querere ad quid lex Moysi fuit data quod
videtur hec fuisse superflua et hoc est quod dicitur
Quid igitur lex i. ad quid fuit utilis. Propter trans-
gressiones. Hic respondet ad questionem ostendens
[illegible] utilitate legis [illegible] prima est [illegible]
[illegible] peccatorum quia in lege declarantur et [illegible]
pene ex declaratis peccatis quorum [illegible]
habebant homines [illegible] ad [illegible] legis
[illegible] que est lex [illegible] et hoc est quod
dicitur propter transgressiones scilicet puniendum et re-
mediandum posita est lex donec veniret
semen scilicet Christus descendens ab Abraham cui promi-
serat i. in quo complende erant promissiones
divine. Quia [illegible] apostolus ad ostendendum qua-
liter lex sit data dicens ordinata per an-
gelos non tamen fuit data immediate a deo
sed per angelos ut habetur Act. vii de
Moyse. Hic est qui in ecclesia in solitudine

in angelo qui loquebatur ei in monte Synay
quia tamen ille angelus ex persona dei loque-
batur, sicut innuitur deus in Exodo. In manu me-
diatoris, id est in potestate, vel ad imitandum eam
pro voluntate Moysi et sabbati. Mediator
autem unius non est, sed duorum communiter que
coniungit. Est enim Christus mediator dei et homi-
num consubstantialis hominibus et patri, sed quia unum
commune est singularis [illegible] diminutione vel deus
non subditur. Deus autem unus est. Deus ho-
mines autem multi faciunt tamen unum commune
per unitatem fidei. Lex ergo. Hic ponit tertiam
utilitatem que est hominum [illegible] quia lex
peccatum ostendebat, ac et tamen gratiam [illegible]
[illegible] sic homines monebantur
ad desiderandum adventum Christi per quem causa
iustificandi. Dicit igitur apostolus interrogative lex
ergo adversus promissa dei? quasi dicat non. Si e-
nim [illegible] ut valet si obiciatur de lege no-
va a lege data que tamen [illegible]
quia non sic [illegible] pro nova [illegible]
at in aliquo [illegible] meliorata
que melior est ipsa [illegible] si autem non est in
[illegible] promissa de iustificatione et hereditatis
consecutione non figurabant legem sed magis
[illegible] quia lex figurabat [illegible] promissorum.
Si enim data esset lex que posset vivifi-
care iustitia [illegible] que facit dignum vita
eterna, vere ex lege esset iustitia et non ex
promissione Abrahe facta et sic per legem esset
[illegible]. Sed conclusit scriptura, id est lex moy-
si, que [illegible] lex scripta omnia sub peccato [illegible]
peccatum ostendebat ut [illegible] promissio
de iustificatione et per quam hereditatis consecutione
ex fide Ihesu Christi, id est per fidem eius daretur cre-
dentibus fide formata [illegible]
Prius autem. Hic ponit quartam utilitatem que est in
[illegible] hominum ad fidem [illegible] ad quam fides [illegible]
lex fuit quedam dispositio in [illegible] lex a
esset [illegible] nove legis et totus ille status no-
vi testamenti figurativus. Unde omnia
in figura contingebant illis [illegible]
in [illegible] cognitionem rei figurate et hoc est quod
dicit Prius autem quam veniret fides scilicet revelata
et explicita in novo sub lege custodiebamur
per [illegible] dei [illegible] in eam fidem
que revelanda erat. Est enim eadem fides
in veteri et in novo testamento. Sed in veteri erat
implicita et figuris velata, ex quo concludit
itaque lex pedagogus noster fuit in Christo. Dis-
ponens ad [illegible] pedagogus disponit pu-
erum ad virtutem tempore suo [illegible] sub-
dit ut ex fide scilicet revelata iustificemur [illegible]
in [illegible] At ubi venit fides, id est tempus fidei
revelate, iam non sumus sub pedagogo,
id est sub [illegible] legalibus, sicut puer ad-
veniente etate adulta [illegible] non est sub pe-
dagogi disciplina [illegible] sub [illegible] doctrina
et eadem ratione adveniente veritate cessant
legalia et sic in [illegible] cessat dispositio ad
[illegible] subdit apostolus omnes
enim filii dei estis adoptivi per fidem [illegible]
[illegible] enim in Christo baptizati estis
Christum induistis, id est ei conformes facti estis et
sic non estis in statu pueri [illegible] sed per-
fecto quantum ad gratiam et virtutem et non in hoc
est distinctio nationis vel [illegible] conditionis aut
sexus. Ideo subdit non enim iudeus est [illegible]
enim nos unum estis in Christo [illegible]
[illegible] per fidem ergo Abrahe semen estis
sic [illegible] semen eius [illegible] promissione s-
[illegible] regni celestis [illegible] promissio [illegible] Abra-
he facta de terra [illegible] promissionibus [illegible]
[illegible] promissa [illegible] ple-
nius declaratum est. Dico autem. Capitulum iiii.

Dico autem quod [illegible] apostolus probavit ces-
sationem legalium [illegible] hic quod
idem facit per similitudinem [illegible]
[illegible] duas [illegible] ibi dicite michi
[illegible] adhuc in duas [illegible] ponit et
ad [illegible] sic arguit Galatharum
ingratitudinem ibi [illegible] quidem [illegible] simili-
tudo autem ex [illegible] consuetudine quia filius
tenetur sic [illegible] dum est parvulus sub
autem adultus liberatur ab illis modis ser-
vilibus. Status autem legis fuit quasi status
puerilis ut supra dictum est ideo fuit sibi ser-
viens sub [illegible] observantiis legalibus quibus
liberamur in novo testamento in quo est status
quasi viri perfecti, et hoc est quod dicit Dico autem
id est [illegible] plenitudinem quanto tempore heres parvu-
lus est nihil differt a servo [illegible]
[illegible] Cum sit dominus omnium [illegible]

Appinquam sub tutoribus et actoribus et ipsum casti-
gantibus et compescentibus est semper usque ad pre-
finitum tempus a patre i. usque ad etatem adultam.
Ita et nos scilicet iudei Cum essemus parvuli i.
in statu veteris testamenti sub elementis mun-
di eramus i. sub legalibus observanciis que
dicuntur elementa i. littere quia sicut in addiscendo puer
incipit ab ipsis elementis ut sciat ea nomina-
re et distinguere precedente non tempore dimissa
[illegible] occupacione [illegible] occupat ita le-
gales observancie fuerunt quedam sic dispo-
nentes ad xpm ut [illegible] apostolus [illegible] in eius ad-
ventu sunt dimisse ideo subditur At ubi venit
plenitudo temporis i. tempus illud in quo data est ple-
nitudo gratie spiritus sancti vel dicitur plenitudo temporis i.
plenum tempus [illegible] predeffinitum [illegible]
sit deus filium suum factum ex muliere quantum
ad corpus sumptum de virgine factum sub lege le-
galibus observanciis obligatum [illegible] obligatorium ut
adopcionem filiorum scilicet dei reciperemus per xpm qui
est filius naturalis et hanc filiacionem declarat cum
per effectum dicit Quoniam estis filii dei i. spiritum sanctum qui
dicitur spiritus filii sicut et patris eo quod procedit ab utro-
que in corda vestra per gratie infusionem clamantem i.
clamare facientem per confessionem fidei [illegible] ex corde
enim creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad sa-
lutem vel dicitur clamantem i. per signum sensibile
ostendentem sicut Gen. [illegible] dicitur Vox sanguinis fra-
tris tui abel clamat ad me de terra i. primitiva
ecclesia baptizatis dabat spiritum sanctum in signo sig-
nificante gratiam in [illegible] et per quos filia-
cionem ad operacionem et paternitatem [illegible] correspondentem
Abba pater confitendo deum patrem et ponitur hic due
dictiones idem significantes prima hebrayca vel po-
tius syriaca [illegible] hebr[illegible]
quia lingwa syra et hebrea sunt propinque et
[illegible] latini ad [illegible]
[illegible] est conversis de iudaysmo et gentilitate et
[illegible] debent in fidei confessionem ex [illegible]
[illegible] ita quod iam non est servus
sed filius [illegible] fidelis deum patrem
[illegible] filius per adopcionem et heres per deum [illegible] ad-
[illegible] filio eum ad [illegible] debetur aliqua
[illegible] hereditatis sub lege Set tunc quidem Hic
arguit galatharum ingratitudinem per filiacionem
eum dei ad [illegible] erant liberati a servitute
legis ut predictum est et ideo magna erat ingratitudo

[illegible] tamen dei donum esset insuffi-
ciens ad salutem et erat maior ingratitudo in
gentibus conversis de ydolatria et sic non contem-
pti in observanciis legalibus sicut fuerunt conversi
de iudeis ideo dicit Sed tunc quidem scilicet ante conversio-
nem vestram ignorantes deum [illegible] hiis que
natura non sunt dii sed solum fictione hominum cuius-
modi sunt ydola serviebatis colendo ipsa nunc autem
post vestram conversionem Cum cognoveritis deum [illegible]
[illegible] qui non [illegible] cognicionis [illegible]
qui vocavit nos per suam gratiam quomodo convertimini
iterum ad infirma et egena [illegible] que non sufficiebant
ad gratiam [illegible] sicut faciunt sacramenta
nove legis dicit autem iterum quia non ante
suam conversionem legalia servassent ut predictum
est [illegible] quia ydola coluerant quod [illegible] erat il-
licitum et similiter legalium ritus [illegible]
[illegible] esset necessarius ad salutem quia
galathe [illegible] Dies observatis
apud iudeos celebres ut decimam diem men-
sis primi ad accipiendum agnum paschalem
et [illegible] et menses [illegible] eum mensem ce-
lebrant iudei [illegible] ut tempore egres-
sionis de egipto mense primo et tempus
liberationis ysaac [illegible] et sic de aliis
et annos scilicet septimum annum qui dicebatur re-
missionis et quinquagesimum qui dicitur annus
iubileus et quia talis observancia erat eis il-
licita subditur timeo ne forte sine causa i.
[illegible] laboraverim in vobis predicando vobis
fidem catholicam que non proficit [illegible] iu-
dayzantibus ideo subdit Estote sicut ego quoniam
[illegible] legalia sic dimisi quia et ego [illegible]
sum sic nos [illegible]
ita nos corrigatis Fratres [illegible] galatharum
[illegible] Hic apostolus ponit [illegible]
monicionem boni samaritani [illegible]
[illegible]
[illegible] apostolus [illegible]
[illegible] galathis predica-
ret et hec erat eis notabile [illegible]
[illegible] tamen hominem abiectum et passio-
nibus [illegible] et tantam [illegible]
de quo [illegible] eos [illegible] fratres obsecro vos
[illegible] ne [illegible] ex odio [illegible] nos [illegible]

quia ex amore id subdit. Nichil me lesistis
sed multa bona fecistis ut postea exponit. Scitis autem quia per infirmitatem car-
nis i. tribulationes passus in carne evange-
lizavi vobis iam pridem i. ante et tamen adhuc
bene tempus et temptationem vestram in carne mea
non sprevistis sic autem temptatio per experi-
temptacionem est experimentum accipe. Neque
respuistis non sprevistis me passum in carne
licet sic nocendo vobis fuit per experientiam
neque contempsistis sed quasi predicationem meam
sed sicut angelum dei et ypabolice loquitur
de maiori expressione excipistis me sibi sicut
Christum Ihesum. Que ergo erat beatitudo vestra? i. bonum
id subdit. Ubi est ergo beatitudo vestra i. bonum
in quo dilectamini liceat et estis in spe-
ciali ... cum per hiis nobis exhibitis et audi-
tum quod si fieri posset vestros oculos vestros
eruissetis licet eum hoc facere possent abscin-
sum licet et dici per ypobolo ad magis
exprimendum caritatis effectum hanc vestram
et imitari eant subdit. Ergo inimicus
factus sum vobis verum vobis dicens. Arguendo de
malis quasi dicat non debetis me ex hoc
minus diligere. Sed magis quia hoc dicebat ad hec
pseudo apostolos simulantes sic facere ex
vera dilectione id subdit: emulantur
vos i. non diligunt vos bene sed simulatione
et ad malum vestrum id subdit: sed excludere
vos volunt ab evangelica veritate ut illos
emulemini i. imitemini in legalibus obser-
vantiis. Bonum autem emulamini i. imitamini
et non tamen cum presens sum apud vos i. sicut quando
eram presens quod supposuit habere eplam
et quod fructum perfectum eorum desiderat dicit
O filioli mei quos iterum parturio i. cum
laboribus et dolore de errore vos converto
sicut prius converti vos a gentilitate
donec formetur Christus in vobis per similitudinem
fidei formate. Vellem autem esse apud vos
modo et mutare vocem meam
in exponendo vos ... qui non ... propter
... ...
... ... fideles ...
... ... Dicite mihi ... Hic
ponit ... ad ostendendum cessationem legalium

et ante ... ... xvi et xxi ... summa
ponit ... ad ... ubi Nos autem
... ... Dicite mihi qui sub lege
vultis esse ... apostolus accipiendo legem ...
legistis i. libros Moysi qui apud hebreos
... lex dicitur ... Legistis ... non legistis
... ... est ... ... probat
allegando. Abraham duos filios
habuit ... ... de ... ut patet
... ... exponit
apostolus de illis ... ...
... ... aliter ... de ancil-
la s. Ysmahelem et unum de libera s. Ysa-
ac. ... quia Agar mater Ysma-
helis fuit uxor Abrahe ut dictum est
... ... Sara erat uxor eius prin-
cipalis ... Agar ... ancil-
la qui de ancilla ... carne natus ... ...
... ... autem de libera per repromissionem
... dei ... quia Sara erat sterilis
et ... ... quo
... Ysaac erat eum nonagenaria ...
... carne ... per allegoriam dicta. Habet
enim sacra scriptura quadruplicem sensum s. hystori-
cum qui ... ... et mysticum qui ...
... ... et hic est triplex s. moralis
qui ... ... agendum allegoricus ... desig-
nat ... credendum. Anagogicus ... ...
... ...
... ... imitatione ... ...
... ... fideles ... alle-
gorice ecclesia militante ... anagogice ecclesia
triumphante. Unde versus: Littera gesta docet, quid
credas allegoria, moralis quid agas, quo ten-
das anagogia. Hec enim sunt duo testamenta
... ... allegorice. Unum quidem in monte
Syna ... ... fuit ibi datum ...
... ... Abraham fuit figura ... ...
... i. ... ... legalium
... fuit ... ...
... ... Agar ... ... fuit ... ...
... legalis ... ...
... ...
... ...
allegorice ... ... legis per ... ...
... ...
... ... legalia

Iudeorum ...

51

nec dum fuit destructum per romanos quia de-
structio illa fuit post passionem apostoli qui passus
fuit sub nerone. templum nec destructum
postea vespasiani tempore et fuit cum filiis
suis i. cum iudeis in servitute legis. il-
la autem que sursum est ierusalem s. ecclesia que est
ierusalem allegorica quia dicitur sursum quia predicat
et promittit bona celestia libera est a servitu-
te legis que est mater nostra per baptismum cuius
regenerati sumus ... est ysaye
liiij de hac ... Lauda sterilis que
non paris i. ecclesia de gentibus collecta que
tempore veteris testamenti erat sterilis ab operibus bonis
erumpe in laudem divinam et clama cor-
de et ore per gratiarum actionem quia multi filii de-
serte ... gentilitatis ad christum conversi quia
ante erat adeo deserta ... ydolatriis
magis quam eius que habet virum i. synago-
ge in monte synay desponsata fuit deo
in legis susceptione. Nos autem etc. hic
adaptat figuram ad propositum dicens Nos
autem fratres s. christiani sumus ysaac i. ad similitudinem eius
promissionis filii sumus i. geniti per gratiam
non per naturam sicut hysmahel. Sed quemadmodum
... s. hismahel persequebatur eum qui secundum spiritum
s. ysaac qui natus erat secundum promissionem divi-
nam ... ita et nunc persequebatur
etc. De hac persecutione dicitur gen. xxi
et secundum expositores catholicos fuit corporalis
nam hysmahel qui erat maior ... et for-
... ysaac ad aliqua que sapiebant y-
dolatriam ... hebrayca posita est i-
bidem ... ad ludum et ydolatriam
et ... apostoli ... exponit
... quia pseudo apostoli sua-
debant galathis iudaizare quod est species
... ydolatrie post ... publicatum ...
... gen. xxi ... et sic
... est ad litteram de agar et hysmahele fi-
lio eius ... fuit quod legalis ob-
servantia ... observatoribus suis ...
... erat ... ideo concludit
apostolus Itaque fratres non sumus ancille filii
in servitute legalium ... sed libere ...
... qua libertate
christus nos liberavit qui per suam ... pas-
sionem legalia evacuavit ...

State ergo postquam apostolus ... cessare
legalia ostendit multipliciter et ...
... galathas ad eius observantiam
...
... mali ... boni ubi nos
in libertate ... autem malum quod ...
... apostoli ... que ...
dicit State in fide catholica et nolite iterum
iugo servitutis ... legis ...
...
... malum est amissio gratie quod ...
... Ecce ego paulus ...
... obligatio ad ... legem faciendam
... lex autem ... ad faciendum ...
...
... obligat ... ad fide
catholicam ... in circumcisione obli-
gat ad legem moysicam faciendam ...
... lex moysica ... lex ... lex ...
... lex fidei ... malo ... separatio
a christo et hic notatur ... evacuati estis
a christo qui in lege iustificamini i. in observantia
... legalium ... iustificari ...
non sufficere nos ad salutem fidem christi ...
...
nos ... ex fide ...
... iustitie expectamus i. eternam beatitudinem
que est merces iustitie per christum date ...
... neque circumcisio ...
per christum data circumcisio ... sed fi-
des que per caritatem operatur fides enim sine
operibus mortua est ...
... non sufficit ad ... consequendam ad quod
... vita gratie. Currebatis ...
... ex ... s. quod galathe in predi-
catione apostoli ...
... ad ... salutis eterne ...
nos ...
nos ... non obedire non ...
...
... salvator ...
...
... legalia ... ex eo qui vocat
nos i. vocavit quia non est ...
... est bonum ...
... ex ...

aut ex primis his defectibus vel quod eius sollici-
tudinem mala faciat totus actus malignus/ Et
primum [illegible] fidelium Deus prius in
fide corrumpit eos/ quia tamen apostolus conside-
rat de conversione Galatharum dubitat ego
confido in vobis quod ad meum sensum vos
corrigetis in Domino id est per adiutorium dei ita
quod nihil aliud sapietis nisi veritatem evangelii
quam praedicavi vobis/ Qui autem conturbat vos
asserendo quod sine circumcisione salvari non
potestis portabit iudicium suum id est poenam
sibi debitam/ cessationem autem circumcisionis osten-
dit per factum suum Et cum narrat iudeis
et per eius circumcisionis [illegible] quod non est [illegible]
quod nullus odium iudeorum et persecutionem ab eis
sustineret eo quod praedicabat cessationem circum-
cisionis nisi ita esset in veritate et hoc
est quod dicit Ego autem fratres si circumcisionem ad-
huc praedico etc. quod sit necessaria ad salutem
quid adhuc persecutionem patior quasi diceret non
haberem aliquid pati quia propter aliud non
persequerentur me iudei Et concludit ergo evacua-
tum est scandalum crucis quia iudei scan-
dalizabantur de Paulo praedicante Christum cruci-
fixum [illegible] fuisse/ Sed quia praedica-
bat eum Deum et esse circumcisionem evacua-
asse tamen quam ad cessationem circumcisionis
falsi apostoli asserebant ideo subdit de illis uti-
nam abscindantur id est totaliter a vobis separe-
ntur qui vos conturbant dicentes quod circumcisio
sit vobis necessaria ad salutem/ Vos autem hic
[illegible] inducit Galathas ad dimissionem le-
galium ex consideratione boni inde provenientis
et dividitur in duas partes [illegible] et in secun-
da [illegible] que incipit ibi [illegible]
non bonum sequens ex cessatione legalium est
libertas quae est simul de praedictis in
quod est [illegible] [illegible] eam sanctitate
[illegible] ut patet in nominibus et clausis id est
vos enim in libertatem a legalibus [illegible]
est magna vocati estis fratres per gratiam
nos liberantis [illegible] quia non [illegible] abute-
ndo hac libertate ideo subdit tamen ne libertatem
in occasionem carnis detis quasi diceret hoc tamen est
vobis [illegible] quod non [illegible] vos ad [illegible]

carnis in [illegible] [illegible] quod sic nobis licitum
sit [illegible] aliquid [illegible] per libertatem [illegible]
omnia licet sibi sed per caritatem servite in-
vicem in temporalibus et spiritualibus invicem nobis mi-
nistrando/ [illegible] bonum est [illegible] legis spiri-
tualis [illegible] id est Omnis enim lex in uno
sermone impletur id est in praecepto caritatis [illegible] dile-
ctionis [illegible] dilectio [illegible] Deum et proximum
unde dicit salvator Matthaei xxii In his
duobus mandatis pendet tota lex et prophe-
tae quia omnia alia praecepta non sunt nisi
quaedam explicationes mandati dilectionis
dei et proximi/ apostolus tamen non prosequi-
tur nisi de dilectione proximi diliges
proximum tuum sicut te ipsum id est in ordine
ad eandem beatitudinem consequendam et quia
[illegible] quod si invicem mordetis
[illegible] mala mimicando et [illegible]
defraudando sicut de usurario qui dicitur
quod [illegible] illud cui tradidit ad usuram
videte ne ab invicem consumamini quod adhuc sequitur
[illegible] id est [illegible] bonum est
sequela spiritus sancti per quam homo perficitur in
spiritualibus et retrahitur a desideriis carnis
et hoc est quod dicit Dico autem in spiritu ambulate
tua id est spiritu ambulate sequentes instinctum spiritus
sancti quae nata est menti humanae sequi-
tur [illegible] carnis [illegible] et opera
[illegible] carnalis [illegible]
[illegible] spiritualitas [illegible]
[illegible] et [illegible] et hoc actu carnaliter [illegible]
non [illegible] multis [illegible] alia [illegible]
in [illegible] sensualitas et sic [illegible]
non [illegible] libertas spiritus et servitus legis
ideo subdit quod si spiritu ducimini sequentes
instinctum spiritus sancti non estis sub lege id est servi-
tuti legalium allegati Manifesta sunt
hic est [illegible] quia [illegible]
[illegible] opera carnis et spiritus eo quod [illegible] in
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] apostoli [illegible] autem
sunt [illegible] quia primo distinguuntur opera
carnis [illegible] ibi [illegible] autem spiritus
[illegible] opera carnis [illegible] ad quae [illegible]
[illegible] et [illegible] opera [illegible]
[illegible] distinguuntur opera [illegible]
[illegible] ibi Ebrietates in operibus [illegible]

Dnica xiiij

primo ponit que specialiter pertinent ad luxuriam dicens Manifesta autem sunt opera carnis que sunt sensibilia que sunt fornicatio quantum ad generationem soluti cum soluta, immunditia quantum ad mixtionem contra naturam. Impudicitia quantum ad corporis honestatem in aspectu gustu et tactu et huiusmodi que procedunt ex impudicitia cordis. luxuria nomen est generale ad omnia que pertinent ad hoc vicium et sic omnia alia que non sunt enumerata per hoc includuntur. ydolorum servitus ponit alia que sequi debent et solent de ydolorum servitute ut patet de Salomone in regum libro cuius ex ardore libidinis eius mulieribus alienigenis motus fuit ad sequendum deos eorum. veneficia id est sortilegia que ratione libidinis solent fieri. [illegible] hoc dicit propter hominem veneficia vitam tantis sapientis. inimicitie latentes manus sicut [illegible] absolon accepit odium contra amon [illegible] sororem quam violaverat. contentiones [illegible] clamor aperte emulationes in verbis [illegible] dire [illegible] dicitur actu dissensiones quam in capitulo secte qui sunt formate [illegible] invidie [illegible] homicidia in facto autem [illegible] omnia pertinent [illegible] ad luxuriam patet et possent poni extra de omnibus [illegible] pluralitate [illegible] ebrietates. [illegible] ponit opera carnis quantum ad vitium gule cum dicit ebrietates in quo notat excessum et [illegible] ordinate [illegible] ponit dicitur cum ebrietas [illegible] quasi extra mensuram potus [illegible] quo notat omnes inordinatos [illegible] et huius similia ad que eas est ipsa [illegible] mollities lectorum [illegible] et huiusmodi que predico vobis [illegible] quam dicit dei iudicium quod [illegible] non potest quam qui talia agunt regnum dei non consequentur et [illegible] error dicentium quod dampnati salvabuntur post magna tempora [illegible] Fructus autem [illegible] opera [illegible] que dicuntur fructus ad similitudinem fructus naturalis [illegible] qui procedit ab arbore quod [illegible] ad [illegible] suavitate sic ista [illegible] procedunt et mente delectant quorum [illegible] per [illegible] [illegible] hominis [illegible]

[illegible] a nobis bene disponit in se et ad id quod est infra se. In se enim bene disponit quando bene se habet in bonis et in malis. Prima non dispositio eius ad bonum est per amorem qui est prima affectio et radix aliarum affectionum [illegible] fructus [illegible] primo ponit caritas in qua specialiter datur spiritus sanctus sicut in [illegible] similitudine [illegible] ipse sit amor [illegible] caritas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis ad quam sequitur gaudium quod est fructus et [illegible] eam amantis gaudere ex presentia amati. caritas autem semper habet presentem deum quem amat [illegible] manet in caritate deo manet et [illegible] non gaudium est pax [illegible] ad duo primo quantum ad quietem ab exterioribus [illegible] non esset [illegible] gaudium secundo quantum ad sedatum desiderium [illegible] non eum [illegible] gaudet de aliquo cum non sufficit [illegible] autem duo [illegible] pax [illegible] In malis autem bene disponitur [illegible] primo quando non [illegible] exterminia malorum quod pertinet ad patientiam secundo ut non [illegible] ex dilatione bonorum quod pertinet ad longanimitatem [illegible] habet rationem mali [illegible] ad id autem quod est infra se [illegible] bene se habet [illegible] primo quidem per voluntatem bene faciendi quod facit bonitas [illegible] benignitas [illegible] benigni [illegible] ignis amoris [illegible] facit ad [illegible] bene faciendum [illegible] 3º per hoc quod equanimiter tollerant mala ab eis illata quod facit mansuetudo que cohibet iras [illegible] non solum per iram proximis non noceamus sed etiam neque per fraudem [illegible] per dolum et ad hoc pertinet fides si pro fidelitate sumatur sed si sumatur pro fide qua creditur in deum sic per hanc ordinatur homo ad id quod est supra se ut scilicet intellectum suum deo subiciat et per consequens [illegible] sunt sed addit quod infra se est bene

disponit homo / primo quidem ad exteri-
ores actiones per modestiam que in dictis
dictis et factis modum observat primo quantum
ad inferiores cupiditates per continentiam et casti-
tatem sine hec duo distinguantur per hoc
quod castitas refrenat hominem ad illicitis
Continentia uero et a licitis sine per hec quod con-
tinentes patiuntur concupiscentias sed non deducuntur
Castus autem neque patitur neque de-
ducitur bonum opus sequitur et actus Contra
[illegible] id est subditur non est lex [illegible]
[illegible] que est principium aliorum malorum
non subditur [illegible] prouocantes alterutrum in-
uicem se inuicem inuidentes
de bonis proximi dolentes [illegible]

Fratres hic ponit apostolus ad-
monitionem qua inducit galathas
ad mutuam supportationem et primo in malo
culpe non nimis saeuiendo sed libenter cor-
ripiendo dicens si preoccupatus fuerit homo
in aliquo delicto per aliquam passionem in sur-
reptionem aliquo delinquente uel ignorantiam in aliquo delic-
to ex eis preterito uos qui spirituales estis
uel perfectiores spiritu et gratia instruite huiusmodi
id est ad bonum reducite in spiritu lenitatis
peccantes enim ex certa malicia sunt magis
acrius puniendi corripiendi quam peccantes ex
infirmitate uel fragilitate considerans te ipsum ne et tu tempteris
et sic ex passione labaris et per hoc
indigeas mansuetudine correctionis / se-
cundo inducit ad supportationem mali pene dicens alter
alterius honera portate id est infirmitates mu-
tuas et infirmitates labores mutuo
subueniendo et sic adimplebitis le-
gem Christi que est lex caritatis ad predictam
inducit Nam si quis existimat
se aliquid esse id est magnum de se sentiens de
se cum nichil sit de se nisi uanitas
et peccatum ipse se seducit quia per hoc in temp-
tationes et ad peccatum cadit non subditur opus
autem suum probat unusquisque id est diligenter ex-
aminet et sic in semet ipso gloriam habebit
sed in testimonio conscientie et non in altero id est in fal-
sa laude alterius cui non est credendum unus-
quisque enim honus suum portabit id est penam debi-
tam pro peccatis suis Post hoc subditur quod
autem hiis qui cathezizat uerbo in omnibus
bonis que non debet ei qui cathezizat in omnibus
bonis quod non debet ei gratiam in malis [illegible]
[illegible] Nolite errare deus non irridetur facere aut opera
corporis nolite facere / nolite errare in derisionibus
in passionibus conformari eis in malis [illegible]
[illegible] Nolite errare non facietis
hec ex quo facere mea facit / Deus non ir-
ridetur id est talibus non decipitur Que enim
seminauerit homo et id est meritum recipiet per
opera sua qui enim seminat in carne sua de
carne metet corruptionem id est de carne et morte corrup-
tionis sed culpe et gehenne Qui autem seminat
de spiritu de spiritu metet uitam eternam id est in-
tuitu spiritus sancti cum meritis consequitur uitam
beatam Post hoc subditur bonum autem facientes
non deficiamus cessando ab inchoato bo-
no tempore enim suo metemus non deficien-
tes quia merces illa est eterna et sic generali-
ter dum tempus habemus merendi quod est breue operemur
bonum ad omnes generaliter maxime autem
ad domesticos fidei quia caritas est ordina-
ta **Uidete** hic est ultima pars huius
epistole que est precedentium confirmatio ne enim
galathe dicerent quod prius epistola esset
pauli scripsit hanc ultimam propria manu
ipsa id est dicit Uidete et attendite quali-
bus litteris uobis scripsi manu mea ipsa quod
dicit quia considerantes litteras poterit homo pre-
pendere quod cognoscebat manum suam
et quod intentio eius in hac epistola est
per hac observationem legalium observantiam
dicit Quicumque enim uolunt placere iudeis in
carne id est in legalibus observantiis que di-
cuntur iusticie carnis hii cogunt
uos circumcidi id est ad hoc uos inducunt tan-
tum hoc faciunt ut crucis Christi persecutionem
non patiantur sed a iudeis persequentibus
me et alios predicantes euacuationem le-
gis circumcisionis predicentes / falsi enim apostoli
querentes apud iudeos questum et apud in-
deos quietem / predicabant simul legalia cum
euangelio esse necessaria ad salutem neque enim
qui circumciduntur sed falsi apostoli legem custodiunt
quia in multis transgrediebantur et uolunt uos
circumcidi ut in carne uestra glorientur id est de
uestra circumcisione carnali sed gloriam
tamen malam excludit apostolus
dicit Michi autem absit gloriari nisi in cruce

dominum i. in fide et predicatione vel crucifixi per quem michi mundus crucifixus est i. concupiscentia mundi est michi mortua nullam fruicionem habens in me et ego mundo quia nichil mundanum concupisco. In Christo enim Ihesu neque circumcisio aliquid valet neque preputium quia merito aliquid facit ad consecutionem vite beate que datur per Christum sed nova creatura i. regeneratio per baptismum in qua datur gratia que est per donationem et de novo constituit hominem in esse gratie et quicumque hanc regulam i. istam doctrinam secuti fuerint fide et opere pax super illos i. quies mentis et misericordia i. remissio peccatorum que totaliter tolluntur per baptismum et super Israel Dei i. observantes legem in spirituali. Non enim qui in manifesto iudeus est neque que in manifesto in carne est circumcisio sed qui in abscondito iudeus est et circumcisio cordis in spiritu non littera. De cetero nemo michi molestus sit i. o vos galathe non detis michi detractando molestiam recipiendo doctrinam pseudoapostolorum. Ego enim stigmata i. signa militie Christi in corpore meo porto per tribulationes quas pro ipso sustinui q. d. non debet michi aliquis tribulationem inferre ut satis probabiliter potest dici quia in eius carne sensibiliter apparebant vestigia plagarum et laborum que sustinuerat pro Christo. [illegible] Gratia domini nostri et non simpliciter legatur cum spiritu vestro fratres amen que quidem gratia est arra glorie ad quam nos perducat qui sine fine vivit et regnat. Amen.

Explicit epistola ad galathos

Incipit epistola ad ephesios

Paulus apostolus. Hic incipit epistola Pauli ad ephesios que dividitur in tres partes scilicet in salutationem, in narrationem ibi Benedictus, in confirmationem ibi Ut autem et vos sciatis. Prima secundum epistole in salutatione non [illegible] ponitur persona salutans quantum ad nomen cum dicitur Paulus, quantum ad officium cum dicitur apostolus Ihesu Christi et quantum ad auctoritatem officii cum dicit per voluntatem Dei qui vocavit eum ad apostolatum non per actum suum. Secundo ponitur persona salutata cum dicitur sanctis omnibus qui sunt ephesi qui enim acceptaverunt verbum veritatis permanserunt in fide ut dicit glosa et propter hoc vocat eos sanctos i. firmos in bona spe et in bona fide [illegible]. Tertio ponitur optata bona gratia cum dicitur Gratia vobis in presenti et pax in futuro beatitudo cum quietat totaliter appetitum a deo patre nostro i. a tota trinitate a qua datur et domino Ihesu Christo per cuius meritum nobis datur. Benedictus Deus. Hic consequenter ponitur narratio in qua primo ad gratiarum actionem ephesios inducit et cordis orationem ad Deum effundit [illegible] in moribus eos instruit [illegible]. Primo inducit eos ad gratiarum actionem absolute [illegible]. Circa primum sciendum quod efficacior modus inducendi alios ad aliquid agendum est per exemplum quia magis movet quam verba. Ideo apostolus ut magis moneat ephesios ad gratiarum actionem ipse gratias agit de beneficiis divinis et enumerat collata beneficia dicens Benedictus Deus et pater domini nostri Ihesu Christi et sic exprimuntur due persone et tertia exprimitur cum dicitur qui benedixit nos. Hic accipitur benedictio pro collatione doni sicut in Regum Accipe benedictionem quam famula tua attulit. Spiritus autem sanctus est donum patris et filii in quo omnia dona donantur et subditur in omni benedictione spirituali in celestibus i. que finaliter habebuntur in celestibus in Christo i. in eo per quem proveniunt nobis dona divina tamquam per mediatorem Dei et hominum. Sicut elegit nos ad participationem sue beatitudinis in ipso i. in filio dilecto electo [illegible] supponit [illegible] electio vel que pertinet ad [illegible] in divinis attribuitur filio qui est sapientia patris. Ante mundi constitutionem [illegible] electio est ab eterno. Effectus tamen eius est in tempore qui est sanctificatio [illegible] subditur ut essemus sancti per gratiam et immaculati per puritatem in conspectu eius [illegible] in caritate [illegible] Dei dona ut [illegible] est [illegible] Dei [illegible] hominum [illegible] et hominem est

gratie

Qui predestinavit nos in adoptionem filiorum
predestinatos cum ceteris in presenti et glorie
in futuro per gratiam autem ad opera divina
inchoante et per gloriam consummante per Iesum Christum
qui est dei filius naturalis ipsum quia filiatio
adoptiva est quedam assimilatio ad filiationem
naturalem. Secundum propositum voluntatis sue a qua
dependet electio et predestinatio non ex
meritis nostris non solum in re sed etiam
in dei provisione. In laudem glorie gratie sue
id est ad [illegible] laudandum eius gloriam
que clarius cognoscitur per gratiam suam in qua gra-
tificavit nos id est fecit gratos sibi in dilecto
filio suo id est per dilectum filium suum. In quo habemus
redemptionem et quia sunt in subditur in remissionem
peccatorum scilicet totalem in sacramento baptismi in quo
sine passionis Christi virtus plenarie nobis confertur.
Secundum divitias id est copiam gratie eius. Que super-
habundavit. Hic ponitur in tali beneficia
dei specialia et primo facta apostolis secundo ephesiis
ibi in quo est nobis [illegible] primo dicit quod
gratia dei superhabundavit in nobis scilicet
apostolis in omni sapientia quantum ad cognitionem di-
vinorum et prudentia quantum ad noticiam humano-
rum ad plenum [illegible] notam nobis fa-
ceret sacramentum id est secretum voluntatis sue
sine quod plenius fuit revelatum apostolis quam
aliis secundum beneplacitum eius quod totum depen-
det ex beneplacito divino non autem huma-
no merito quod proposuit id est ab eterno statuit dis-
ponit in eo id est in filio qui sapientia patris est
in dispensatione plenitudinis temporum id est in pleni-
tudine temporis dispensari adeo quod est tempus gratie
et quod sit sacramentum supra subditur. Instaurare omnia
id est ad debitum statum reducere in Christo id est per Christum
omnia que in celis id est angelis corpus sunt
que in terris sunt
creatures et replendo et que in terris sunt
id est homines que per peccatum deformati erant
in bonitate gratie reformando in quo est
in bonitate gratie et reformando. In quo etiam
nos sorte id est electione divina que dicitur sors
quia non accipit personam sicut nec sors vocati
sumus. Predestinati id est preordinati ad hoc secundum propositum eius id est secundum
dispositionem eternam dei qui operatur omnia secundum
consilium voluntatis sue quia nichil operatur
casu nec de necessitate nature sed pro-
videntia et libere. Ut simus in laudem glorie
eius id est ut propter nos alii laudent deum qui

per predicationem nostram crediderunt ad ipsum. Unde
subditur nos qui ante speravimus in Christo. Con-
sequenter ostendit in spiritu quo hic ponit
ponit dona ephesiis specialiter data dicens
in quo et primo ponit conversionem hominis in fin-
git ex hic ad gratiam carnalium ibi Christi
ubi ... [illegible] quarto per quem scilicet Christum vo-
cati estis audivistis verbum veritatis quo-
bis evangelium salutis vestre quod annunciat sa-
lutem audientibus et dat credentibus unde
subditur in quo credentes signati estis
hoc est gratie deformata ymagine ... refor-
mate spiritu promissionis sancto quia spiritus sanctus
confertur credentibus per gratiam et dei
spiritus promissionis quem veteri promittit
vitam beatam unde subditur qui est pig-
nus hereditatis nostre dei pro nomine pigno-
ris est quod sic vici non habite in presenti et ex-
dem naturalis tunc ipsa sic est in speratoque
si non habet actu hereditas eterna que
consistit in visione et fruitione beata tamen
spiritus sanctus habitus in presenti a fidelibus
per gratiam est eius vitus sanctus habitus in
presenti a fidelibus et eiusdem bonitatis
in nobis in beatitudine obiectiva in redemp-
tionem acquisitionis id est ut redempti acquirat
vitam beatam inamissibilem in laude
glorie ipsius eiusdem ibi est laus gloria pro
beatorum beati qui habitant in domo tua
domine in secula seculorum laudabunt te.
Propterea hic ponitur apostolus tali pro bonis
gratias agit deo de profectu ephesiorum
dicens propterea et ego audiens fidem vestram
sinceram sine admixtione alicuius er-
roris aut legalis observationis et di-
lectionem vestram in omnes sanctos id est opera vestra
caritatis erga omnes fideles non cesso
gratias agens pro vobis de bonis pre-
teritis memoriam vestri faciens in orationibus
meis de presentibus ut magis proficiatis in
futuro ut deus domini nostri Iesu Christi pater clari-
tate in quantum sublimata deo prestet vobis
spiritum sapientie et id est augmentum in cog-
nitione divinorum cum ad salutem ex-
pediens ut sciatis que sit spes vocationis vestre id est res sperata ad quam
notant credentes que multo plus

cognoscitur tanto plus desideratur et que
divitie glorie hereditatis gloriose nam ibi
nichil deficit et que sit supereminens mag-
nitudo virtutis eius in nos id est ad nos per-
veniendum est eius infinita et sic supere-
minet omni quod de ea potest cogitari quod de-
claratur ulterius per glorificationem Christi quod de-
superatis illo per socius exaltationem ad pa-
tris dexteram dicens et constituens
eum et exprimit eius superationem dicens
superatus illo maior ordines angelorum
medios superiore dei in celestibus yerarchia
[illegible] dicitur super omnem principatum et potestatem de
media ierarchia et per hoc habetur quod fuit
elevatus super duos ordines in celestibus
et omne nomen etc. per hoc ostenditur quod
fuit elevatus super omnes ordines superiore
yerarchie dicitur eum comprehenditur nomina-
bilis cognoscitur tamen quod est incomprehen-
sibilis ab ea sic aut aliquid nominatur
ut ab intellectu apprehenditur premissos
nota sunt nomine eorum passionum que sunt
in ea propter quod dicitur [illegible] propter quod deus
quod ea prima est super omne nomen quod
nominatur et omnia subiecit sub pedibus
eius etc. Unde dixit Christus [illegible] post resurrec-
tionem data est michi omnis potestas in ce-
lo et in terra et ipsum dedit caput super omnem
ecclesiam militantem et triumphantem que
est corpus eius id est misticum plenitudo eius
id est corporis mistici qui omnia et integratur sic
illa plenitudo eius ad implendum id est perfi-
cit supple per eum qui est omnia in omnibus
id est per eum qui per unionem sue deitatis
omnia bona in omnibus operatur. Et c. ii

Et vos cum [illegible] hic invitat apostolus
ephesios ad gratiarum actionem
parte opposita eius [illegible]
considerentur quod apostolus comparat digni-
tatem statum cum fuerunt vocati ut ex hoc
consideratione plenius insurgunt ad gratias
agendum deo et dividitur in duas partes
per duas comparationes secundum ponit ibi [illegible] quod
prima autem comparatio est mortis culpe et dis-
positi [illegible] quia plus fuerant in statu

mortis culpe et dispositi ad mortem
gehenne et vocati sunt ad vitam
gratie que disponit ad vitam glorie
et hoc deducit apostolus satis diffuse
dicens Et vos cum essetis mortui per
culpam in delictis quantum ad peccata omissionis
in quibus aliqui laborant in [illegible] pre-
dendo de peccato in peccatum secundum seculum
et consuetudinem huius id est peccatores huius mun-
di [illegible]
secundum principem potestatis aeris huius [illegible]
voluntate propria [illegible] in hoc aere
caliginoso [illegible] spiritus qui nunc
operatur in filios diffidentie quia princeps
[illegible] malignus qui nunc
operatur id est facit voluntatem suam in illis
qui non ponunt fiduciam suam in celestibus
bonis sed in terrenis. In quibus et
nos omnes aliquando conversati sumus
in desideriis carnis nostre ea sequendo
et licet apostolus esset virgo ut dicit est
[illegible]
[illegible]
omne [illegible] est ab ea carnis desideria
facientes voluntatem carnis id est in peccatis car-
nalibus et cogitationum in peccatis spiritua-
libus et eramus natura filii ire id est nati in peccato
originali [illegible]
[illegible] Deinde os-
tendit gratiam vocantis dei dicens
Deus autem qui dives est in misericordia
[illegible] propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos
[illegible] cum essemus mortui peccatis
[illegible] convivificavit nos Christo
[illegible] per fidem formatam [illegible]
gratia estis salvati [illegible]
[illegible]
[illegible] resurrectionis future [illegible]
[illegible] ut ostenderet in seculis supervenien-
tibus [illegible] usque ad in-
[illegible] abundantes divitias etc.
[illegible] ostensa [illegible]
resurrectione que fuit [illegible]
[illegible]

Cap. ii

apparens eis et in eius ascensione et aliis corporalibus completa et hec omnia fuerunt vobis declarata per apostolos doctrina ceterisque miraculis confirmata ideo subdit *gratia enim estis salvati per fidem* scilicet christi et non per legem moysi *et hoc non ex vobis est* quoniam [illegible] de- di et omnis opus meum est a deo [illegible] [illegible] eum idem [illegible] et audientium [illegible] dem sermonem [illegible] [illegible] a deo [illegible] ideo dicit salvator Joh. vi. nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me [illegible] *ne quis glorietur* de propriis meritis. *Ipsius enim sumus factura* in esse nature. *Creati in christo ihesu* in esse gratie *in operibus bonis* id est ad opera bona facienda *que preparavit deus* id est disposuit *ut in illis ambulemus* [illegible] ad virtutem ad beatitudinem consequendam. *Propter quod memores* [illegible] hic ponitur [illegible] [illegible] comparatio que est conversionis ad [illegible] [illegible] ponitur hec comparatio [illegible] [illegible] [illegible] ergo iam non estis. *Extra* [illegible] [illegible] gentiles dicebantur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] deo erant separati per ydolatriam et per [illegible] [illegible] a populo israel quantum ad communitatem qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a spe promissionum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per nominationem [illegible] ad fidem [illegible] [illegible] rebus et corporalibus [illegible] est ut dicit apostolus *memores estote* tamquam grati de beneficiis dei quod aliquando vos gentes id est gentiles eratis in carne id est carnales [illegible] vocatis qui dicebamini preputium id est incircumcisa ab ea que dicitur circumcisio et [illegible] [illegible] [illegible] et separati a populo iudayco circumcisio qui eratis illo tempore sine christo id est sine fide christi non sic autem iudei quia eandem fidem fuit [illegible] veteris testamenti que et novi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et explicatio alienati a conversatione israel [illegible] [illegible] eum [illegible] populo [illegible] [illegible] in gentibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et hospites testamentorum id est ad [illegible] et [illegible] veteris et [illegible] testamento [illegible] [illegible] et sine deo scilicet vero nam erant ydolatre [illegible] [illegible] autem in christo ihesu [illegible] vos qui eratis aliquando longe a salute [illegible] [illegible] facti estis prope in sanguine christi id est per passionem

ipsius [illegible] efficacia [illegible] [illegible] [illegible] baptismi nobis est plenarie communicata *ipse est enim pax nostra* scilicet efficiens qui *fecit utraque unum* ex iudeis et gentilibus faciens unum populum fidelium [illegible] *et medium parietem maceriae solvens* [illegible] [illegible] [illegible] obstaculum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ydolatriam quam abhorrebant iudei et ad iudeis circumcisionem quam detestabantur gentiles *inimicitias* que erant inter iudeos et gentiles [illegible] [illegible] deos [illegible] carne sua id est per ymolationem sue carnis [illegible] [illegible] quia [illegible] est ydolatria et [illegible] [illegible] legalia *legem mandatorum* id est legem moysaicam quantum ad mandata cerimonialia et iudicialia [illegible] *decretis* scilicet evangelicis evacuans cerimonialia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] iudicialium *ut duos* scilicet populos gentiles et iudeos *condat in semetipso* id est sibi incorporet per fidem formatam *in unum novum hominem* id est in unum novum populum principatum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plures homines [illegible] [illegible] [illegible] et eodem modo gentiles et iudei [illegible] [illegible] [illegible] unius nove legis [illegible] [illegible] [illegible] novus homo *faciens pacem* [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *reconciliet ambos deo* scilicet quia in uno corpore [illegible] [illegible] per crucem *interficiens inimicitias* que erant inter deum et genus humanum in semetipso id est in sua passione *et veniens* de morte ad vitam in sua resurrectione *evangelizavit vobis* id est evangelizare fecit per apostolos eos et *qui longe fuistis* [illegible] [illegible] est et *pacem hiis qui prope* scilicet iudeis quibus lex erat dispositiva ad christum [illegible] [illegible] est [illegible] in epistola ad galathas *quoniam per ipsum* christum *habemus accessum ambo* scilicet iudei et gentiles in uno spiritu scilicet caritatis *ad patrem* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gentilium ad [illegible] [illegible] dei et [illegible] [illegible] dicit *ergo iam non estis hospites et advene* [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] *sed estis cives sanctorum* [illegible] [illegible] *et domestici dei* [illegible] eius [illegible] [illegible] *superedificati* id est [illegible] *super fundamentum apostolorum et prophetarum* id est super doctrinam novi ac veteris testamenti super edificati [illegible] [illegible] [illegible] *summo angulari* -

lapide xpo ihu .i. edificatore eius templi salu-
tatoris ut dicitur fuit quidam lapis qui pluries
reiectus ab edificantibus eo quod non conveni-
bat loco tamen apponebatur finaliter operis sed
in summitate edificii in angulo duos parietes
coniungere et sic fuit xpus iudeos et gentiles
tamquam duos parietes in unam ecclesiam con-
gentes. unde dicitur ps. lapidem
quem reprobaverunt edificantes hic factus est
in caput anguli a domino factum est istud et istam
eandem figuram ponit apostolus ut dictum est in quo
omnis edificatio constructa tam ex iudeis quam
ex gentilibus crescit per augmentum virtutum in tem-
plum sanctum .i. quatenus sit templum dei sanctum in quo
et vos coedificamini cum aliis fidelibus
in spiritu sancto .i. ipso cooperante sine quo nullum
opus est acceptum deo ¶ Capitulum iii ¶

Huius rei gratia hic ostendit apostolus quod e-
phesiis orat devote ut magis in
bono confirmentur et dividitur in duas partes
quia primo se dispositum ad orandum ostendit
secundo orationem exprimit ibi huius rei gratia. primum
ostendit ex tribus s. ex sufficientia obli-
gatione et confidentia. primum hoc dividitur in 3 partes
secunda ibi michi omnium. 3a ibi in quo habemus
circa primum ostendit se sufficientem per hoc
quod ipse et alii apostoli fuerunt secretis divinis
illuminati et per quos cognoverunt tam de
[illegible] tempore et modum orandi. Dicit igitur con-
tinuat se predictis sic huius rei gratia .i. propter hoc
[illegible] ut coedificemini
in habitaculum dei ego paulus vinctus
[illegible] rome xpi ihu .i. pro xpo ihu vos per
vobis gentibus propter hoc enim erat rome
vinctus quia predicabat ihm xpm gentibus
[illegible] si tamen audistis .i. intellexistis dis-
pensationem gratie dei et .i. gratie apostolatus [illegible]
adeo concesse quam per revelationem divinam
notum factum est michi sacramentum .i. sacrum se-
cretum incarnationis facte per xpm sicut supra scripsi
in brevi [illegible] epistole [illegible] ut vo-
bis faceret vobis sacramentum et [illegible] potestis
legentes intelligere quia [illegible]
[illegible] potestis intelligere prudentiam meam [illegible]

telo xpi .i. scientiam meam ad comprehendum mis-
terium apostolatus mei in predicatione evangelii
gentilibus quod aliis generationibus non est
agnitum .i. ante tempus apostolorum non fuit ex-
plicite cognitum qui tamen non cognoverunt
ita clare sicut apostoli et prophete novi quod gen-
tiles per xpm essent salvandi sicut et iudei
quibus erat promissus. unde [illegible] actus x dicitur
quod spiritus sanctus descendere in signo sensibi-
li super cornelium et alios gentiles
qui erant cum eo. Admirati fuerunt
iudei qui venerant cum petro de hoc
quod gratia spiritus sancti [illegible] gentilibus
[illegible] gentes esse co-
heredes s. hereditatis [illegible] im-
dei [illegible] et concorporales .i. membra simi-
liter in corpore xpo ihu s. [illegible] per
evangelium gentiles. cuius s. evangelii factus
sum minister .i. predicator secundum donum
gratie dei et non secundum [illegible] secundum
operationem virtutis eius .i. miraculis quibus
[illegible] doctrina confirmatur [illegible]
[illegible] aut [illegible] predicaverunt [illegible]
[illegible] cooperante et sermonem confirmante se-
quentibus signis. Michi omnium. postquam osten-
dit se sufficientem ad orandum pro ephe-
siis hic ostendit se ad hoc ob-
ligatum quia erat apostolus et pater eorum spiri-
tualis et ideo obligatur eis in providendo
[illegible] sicut pater carnalis
providere tenetur filiis in temporalibus bonis.
dicit michi omnium sanctorum s. apostolorum minimo
hoc dicit ex humilitate quia persecutor fu-
erat ecclesie non aliis data est gratia hec
[illegible] in gentibus evangelizare in-
vestigabiles divitias xpi quod non pos-
sunt ab hominibus perfecte cognosci et illumina-
re omnes per predicationem meam que
sit dispensatio sacramenti .i. redemptionis
per xpm facte que dispensabiliter gen-
tilibus sit et iudeis absconditi a secu-
lis in deo. ita et hec dispensatio non
fuit revelata [illegible] nisi valde paucis
[illegible] ut predictum est ut innotescat
principibus et potestatibus in celestibus

et q. d. non solum hominibus fuit absconditum
misterium et nunc [illegible] notitie generum
sed angeli etiam non cognoverunt ad ple-
num donec per ipsos apostolos fuit imple-
tum habuerunt notitiam experimentalem sive
intuitivam sicut astrologus qui ante habuerunt
tamen simplicem notitiam que potest dici abstracti-
vam quia est rei non presentis sed quando fuit
impletum habuerunt notitiam experimenta-
lem sive intuitivam sicut astrologus per motum
celi certitudinaliter cognoscit eclipsim fu-
turam tamen aliquis per sensus cognoscit quando vi-
det eam actu existentem per certam vel per apostolorum
predicationem tamen hoc per [illegible] causalitatem
intelligendo quod apostoli docuerunt angelos
de Christi misteriis et ecclesie / angeli docuerunt
eos per quod quas divine revelationes
differunt ad homines sed [illegible] intelligendum
quod apostolis predicantibus viderunt actu quomodo
omne genus ad fidem qua ante non fuerat
videant in [illegible] dicit autem non est de deo
[illegible] ab eterno [illegible] presentes
[illegible] eo [illegible] cognitio [illegible]
que [illegible] omne [illegible] multiformis sapientia
dei hec [illegible] et [illegible]
est in [illegible] multiformis [illegible] misteria
[illegible] ad [illegible] subdit [illegible]
[illegible] seculorum [illegible] diffinitionem [illegible] ple-
nitudinis ad [illegible] quam fecit in Christo [illegible] ad
[illegible] in quo habemus [illegible]
[illegible] ad orandum ex confidentia / nullus
[illegible] nisi aliqualiter exaudiri confidat
habebat autem apostolus [illegible] confidentiam [illegible]
[illegible] per mediatorem dei et hominum ihesum Christum
[illegible] habemus
fiduciam et accessum ad deum patrem [illegible]
fidem eius [illegible] exaudi-
mur [illegible] quodcunque
petieritis patrem in nomine meo dabit vobis
[illegible] premissa [illegible] apostolus
ad orandum per ephesios accedit / 2o de
[illegible] ubi [illegible] memoria
sua primo petit ephesios [illegible]
[illegible] apostolus [illegible]
[illegible] quam habeo de vobis ne defi-
ciatis in tribulationibus meis [illegible]
tribulationes meas [illegible]
[illegible] quas sustineo [illegible]

[illegible]

[illegible] nobis que est gloria [illegible]
[illegible] deficiatis [illegible]
ut non deficiatis in tribulationibus [illegible]
[illegible] ad deum patrem [illegible]
[illegible] paternitas [illegible]
[illegible] esse nature [illegible]
[illegible] esse [illegible]
[illegible] per adoptionem est pater [illegible]
[illegible] filii a patre [illegible]
[illegible]
[illegible] quod [illegible] paternitas
in celo [illegible]
[illegible] ut det vobis [illegible]
divitias glorie sue virtute [illegible]
[illegible] Corroborari per
spiritum eius in interiorem hominem [illegible]
[illegible] que [illegible]
[illegible] homo interior fortifica-
batur Christum [illegible] petit ephesiis [illegible]
[illegible] ut det vobis [illegible]
habitare [illegible] cordibus vestris non solum
[illegible] fidei [illegible]
et clarius [illegible] fidei
[illegible] caritate [illegible] petit eis [illegible]
[illegible] caritatis [illegible]
[illegible] caritati [illegible]
caritate radicati q. d. hoc peto vobis
ut sitis [illegible] caritate radicati ad
modum arboris [illegible]
ad [illegible] ut possitis
comprehendere non solum speculative [illegible]
[illegible] sit latitudo [illegible] caritatis [illegible]
[illegible] et longitudo
[illegible] caritas [illegible]
[illegible] Sublimitas
quia non solum [illegible]
[illegible] Et pro-
fundum [illegible] ad [illegible]
[illegible] ad
[illegible] ad [illegible]
[illegible]
[illegible]
et [illegible] ad [illegible] Paret
et et ordinet sic [illegible] Pare [illegible]
[illegible] super
[illegible] hominem [illegible]
ubi cum [illegible] intrat

quod in corpore dicitur maior autem honor
est caritas et impletionem omnium plenitudinis dei sunt impletiones donis et
gratiarum spiritualibus que dividuntur ad eos ad cor.
Ei autem qui potens est apostolus attribuit dictum
cuius est omne bonum gratiarum potens facere superabundanter
vel s. divinam que operatur in nobis quia
virtus prime cause operatur in omnibus. Ipsi
gloria ipsi laus in ecclesia et in christo ihesu
s. congregatis omnes generationes et
eternaliter quia eius gloria maxime
relucet in ecclesia triumphante de qua dicitur
ps. lxxxiiii. Beati qui habitant in domo
tua domine in secula seculorum laudabunt
te etc. Sequitur capitulum iiii.

Obsecro itaque vos. postquam apostolus
induxit ephesios ad agnitionem
actorum et effectuum partis eorum hic
nunc informat eos de moribus. Et primo
generaliter. secundo descendit ad aliquos status
specialiter ibi mulieres. post medium quinti
capituli. tertio redditur ad instruendum generaliter
ibi de cetero fratres circa medium sexti capituli.
Circa primum instruit generaliter primo ad
illud secundo stabilit exemplo ibi propterea in quinto
capitulo. Circa primum sciendum quod humilitas
est fundamentum spiritualis edificii propter
quod primo fundamentum istud collocat. secundo superedificat
ibi sollicitati servare. igitur
primo instruit eos de humilitate et quibusdam
aliis virtutibus. Ibi propinquus d.
Obsecro itaque vos vinctus in domino
in deo id est propter deum ut dignum est prius ut
digne ambuletis procedendo de virtute in
virtutem vocatione qua vocati estis ad
fidem catholicam que requirit vitam
virtuosam. Cum omni humilitate s. interiori
quantum ad mentem et exteriori quantum ad conversationem
et quoniam humilitas quod facit homines
respicere superiorem principaliter habet mansuetudinem
annexam que respicit motus ire unde subdit
et mansuetudine respectu motus ire in dilationem
ad patienter sustinendum mala illata
unde subditur. Cum patientia supportantes
invicem mutuos defectus et labores in caritate
christi. unde in textu competens quomodo
sollicitati hic apostolus ephesios instruit
de edificio virtutum super fundamentum humilitatis
eos inducit ad servandum ecclesiasticam

unitatem. Secundo ad ostendendum modum conservande
ibi hic igitur. primum in tria. quia primo facit
propositum. secundo adhuc inducit ipsos ibi unum
deus. tertio quoddam dubium ibi unicuique. Circa
primum dicit sollicitati supple sitis servare
unitatem spiritus et unitate eorum que facit
spiritus sanctus per eos. omnes sint spiritualiter
et vinculo pacis sicut enim corpus
manet ligatum membris sic pax et tranquillitas
servat unitatem ordinandam.
Unum corpus s. sitis quod est corpus
christi mysticum unum spiritus unius voluntatis
ad operandum bonum sicut vocati
estis in una spe beatitudinis eterne vocationis
vestre s. ad vitam katholicam
per habebitis vitam eternam. Unus deus
hic ad propositum inducit exemplum de
unitate divini s. fidei baptismi ut magis
moveat ad servandum ecclesiasticam unitatem.
Dicit unus dominus cui servitis unde
supremus non potest complexitate dominorum
quia nolumus. una fides quia licet
sint articuli multi in fide katholica tamen
in unitate unitate divina propter quod credimus
assentimus que est una. unum baptisma
licet enim sint multi ministri baptizantes
exterius tamen unus est qui baptizat
interius s. christus Jo. i. hic est qui
unus deus et pater omnium per creationem
qui super omnes creaturas per excellentiam
et per omnia per gubernationem et gubernationem
et in omnibus nobis s. fidelibus in quibus
est specialiter per gratiam. Unicuique hic declarat
quoddam premissum s. quod omnes fideles
sunt unum corpus christi mysticum
et dividitur in tres partes quia primo declarat
huius corporis distinctionem membrorum
secundo in corpore ordinem ibi veritatem facientes
tertio in tres quia primo ponitur distinctio
secundo distinctionis ordinem ibi et ipse dedit
tertio omnis dicitur ibi donec. Circa
primum dicit apostolus unicuique nostrum s. christi
fidelium data est gratia secundum mensuram donationis
christi prout voluit dare plus
et minus secundum ordinem dispositionis sue christo
cui datus est spiritus non ad mensuram
Jo. iii. Datus autem datum et mensuram propter
quod dicit scriptura ps. lxxvii ascendens in

altum scilicet Christus in sua ascensione cap-
tivam duxit captivitatem id est patres qui prius
tenebantur in limbo qui dicuntur hic cap-
tiva captivitas sicut frequenter in scrip-
tura fit talis reduplicatio cum dicitur
vincula vincire / morte morietur / et simili-
ter ad maiorem expressionem. dedit dona scilicet
hominibus in die penthecostes visibiliter et coti-
die invisibiliter. psalmus habet, dicitur quod
accepit dona in hominibus et est eadem sen-
tentia accepit enim dona a deo patre
hominibus distribuenda sicut expositum
fuit ibidem. quidem cum habere plures
habet apud eius dona pervenit per filium
incarnatum mediatorem dei et hominum / et ex-
ponit declarat modum ascensus dicens. Quod
autem ascendit quid est [illegible] est intelli-
gendum nisi quia descendit primum in
morte in inferiores partes terre scilicet ad limbum
primo inferno qui dicitur esse subterra
vel aliter nec quia descendit primum in
sua incarnatione in inferiores partes terre
id est in partes huius terre que sunt inferiores
aliarum partium mundi qui descendit ipse
est id est in persona et qui ascendit super omnes
celos vel non sit intelligendum quod ascendit
totaliter / ascendere vel descendere Christo non
convenit secundum deitatem quia divinitate
prius est ubique sed secundum humanam naturam
dicitur hoc ascendisse super omnes celos non
sic intelligendo quod ascendit totaliter
super celum empireum ubi nullus est
locus nec creatura sed sic intelligendo
quod ascenderit ad dignitatem partis empi-
rei quod est locus beatorum et celum supre-
mum ut adimpleret omnia que de eo pro-
phete dixerunt scripta quia non solum prophe-
taverunt de eius incarnatione morte et resurrec-
tione sed etiam de eius ascensione. ¶ Et
ipse hic consequenter ponit de distinc-
tione ecclesie sicut enim diversis membris
ecclesie data est ad mensuram gratia plus
et minus ita constituta sunt in diversis
gradibus et officiis sicut in corpore natu-
rali diversa membra habent distincta
officia et hoc est quod dicitur et ipse
dedit quosdam quidem apostolos scilicet xii ad
ordinandum ecclesiam in regendo quosdam

autem prophetas ad futura predicendum ut
patet Actuum xi et xxi. alios autem evan-
gelistas scilicet iiii ad evangelium scribendum
alios autem pastores ad curam anima-
rum et doctores ad instruendum in moribus simili-
ter et hoc est ex officio sibi iniuncto sive
ex commissione ad consummationem sanctorum
id est fidelium in moribus ipsorum in edifica-
tionem corporis Christi scilicet ecclesie que est ecclesia
in qua apostoli precedunt, episcopi, prophete
autem habentes gratiam scripturarum sacrarum
absconsa interpretandi, evangeliste
[illegible] pastoribus per
quos intelliguntur hic discipuli predicatores
[illegible] doctoribus autem ¶ Premissis
[illegible] distinguendi
donec hic [illegible] de distinc-
tionis duratione usque ad iudicium [illegible]
[illegible] tempus merendi
[illegible] ad
bonum et sic cessabunt hec officia et hoc
est quod dicitur donec etc. id est dicta officia
[illegible] in ecclesia militante donec occur-
ramus Christo venienti omnes in unitatem
fidei etc. qui sumus uniti in fide et
cognitione Christi in virum perfectum id est occurramus
Christo venienti ad iudicium qui est vir
[illegible] ¶ In mensuram etatis pleni-
tudinis Christi quando eum resurget in
etate xxxiii annorum que est etas plene
perfectionis quamquam Christus passus sit / ut
non [illegible] et nunc cum
homines [illegible] cogi-
tationes et actiones consequenter
[illegible] pastores
que tunc cessabunt unde subditur
et [illegible] etc. ¶ Veritatem
[illegible] corpus Christi mysticum [illegible]
tione membrorum / hic [illegible] compa-
ratio / et sicut enim in corpore naturali a capite
fit influxus ad alia membra corporis
[illegible] motum [illegible] membrorum
sic a capite Christo in corpus eius mys-
ticum fit influxus gratie [illegible]
[illegible] subvenientis
ad omne opus bonum ideo dicit veritatem
autem facientes in caritate crescamus in illo id est in Christo [illegible]
[illegible] caritas [illegible]

Acerta meretur ipsa corpus sub capite
xpo totum corpus compactum per fortitudi-
nem nectens et connexum per utilitatem cum
ponem intentum ramificatum et meritum
fidelium bonum sub misericordia . per quam
unus quisque alterius bonum quod ha-
bet accepto suum operatorum in mensura uni-
uscuiusque membri quia sicut diversis membris
est officium diversum virtus maiores et
minores sicut corpus suis dotibus religio-
sis et sic de aliis augmentum corporis fa-
cit scilicet in plurimis pedibus accepta capi-
te. Hoc igitur postquam apostolus induxit
ephesios ad servandum esse unitatem
hic quasi eos inducit ad habendum
morum honestatem primo respectu sui
per officium proximi ibi propter quod sunt
inducit eos ad puritatem mentis ex
ratione conversationis prius dispositione homo
ut sui d. Hoc igitur dico quod sapiunt ut
iam non ambuletis sicut gentes fidem
xpi non habentes ambulabat in va-
nitate sensus sui i. mentes suae tenue
que et amabilis et diabolica. Iac. iii. c.
Ob scuritatem habentes intellectum quia
nota et maxime carnis cupit electi-
dine mentis alienatis a vita dei propter
ignorantiam quae non comparat summum ignorant
in quantum est per ipsum mulierem acquisi-
tam. Qui desperantes sunt posse vitia di-
mittere propter habitum suum acquisitum
et consuetudinem quomodo naturae propter quod
tales se comprimunt sine freno carnalibus
motibus ideo subduntur semetipsos tradi-
derunt impudicitiae quantum ad honestatem
suam ut in appetitibus carnalibus tractibus
impudicae in operationem omnium ad operationem
mentis corporis in immunditiam omnis s. carnis et
corporis. Alia potest exponi qui desperan-
tes etc. s. de premiis in alia vita tra-
diderunt semetipsos impudicitiae etc. propter
quod exponit illud dicit Sapie. ii. nos
ex nichilo nati sumus et post hoc erimus
et quasi non fuimus et quia peccata
materia sua fragilitate viribus naturalis
non subditur in avaritiam per cupiditatem acqui-
ritur peccata vos autem ita non didicistis
xpm i. evangelium xpi quod docet omnium si
tamen illum audistis et intellexistis et si-

ipsum edocti estis non solum speculative
sed etiam practice sicut est veritas in ihesu
qui cepit facere et docere Actuum i. Ideo sub-
ditur deponite vos secundum pristinam conversatio-
nem i. relinquite vitia in quibus fu-
istis tempore infidelitatis veterem homi-
nem i. adam qui dicitur de pomi quod recipit
inclinationem carnis corruptae ab adam
contracte qui corrumpitur secundum desideria
carnis i. licet delectetur secundum carnem
corrumpitur tamen vitiis secundum mentem
et ideo secundum carnem deducit cum carnalibus
viribus et carnis moriuntur actus. Renova-
mini autem per gratiam spiritu mentis vestrae
et induite qui est mens vestra et induite no-
vum hominem i. xpm proprius imitatorem
qui secundum deum creatus est secundum humanam na-
turam in iustitia et sanctitate veritatis cum non
fuit ibi duplicitas aliqua vel ypocri-
sis i. pe. ii. c. Qui peccatum non fecit nec inven-
tus est dolus in ore eius. Propter quod hoc se-
quitur apostolus instruit de moribus respectu pro-
ximi quod sicut habet homo per
veritatem modestiam zelum boni innocentiam et
benignitatem in affectu primo ponit de
his quod deponentes mendacium per quod proximum
defraudatur loquimini veritatem quia cum co-
nte vivitur quia sumus invicem membra
propter quod debemus nos mutuo iuvare
Consequenter ponit secundum d. Irascimini et nolite pec-
care quae non est contra naturam humanam
sed quia hoc difficile mensuram rationis exce-
ditur propter quod legitur deliberante quod sermi-
sit parentem tradiderit alteri puniendum
ne ipse mensuram rationis excederet
et ideo subditur et nolite peccare in mensuram
rationis excedendo sol non occidat quod. d. si
nolite mensuram rationis aliqualiter excedit
tamen cito transeat. Tertium autem ponit
d. Qui furabatur iam non furetur. Quia ex-
tra cum in non furetur propter voluntatem
tempore magis autem laboret diligenter
operando manibus habeat non solum ut sufficiat
sibi sed etiam ad revelandum proximi indigen-
tiam. Omnis sermo hic quartum ponit utilita-
tem d. omnis sermo malus et ex habundan-
tia cordis os loquitur Mat. xii. Et ideo
sermo malus non procedit de corde benig-
no. Sed si quis sermo exeat de ore vestro
bonus est sic ad edificationem fidei et fidelium

ideo subditur et dedit gratiam audientibus i.
ut sit eis gratus et quia debet homo
magis timere offensam dei quam offensam
hominis ideo subditur et nolite contristare
spiritum sanctum dei in quo petis vestris adiutorium
dia procedo in quo signati estis per sacra
mentum baptismo in quo caracter imprimitur
in diem redemptionis sicut enim dies redemp
tionis humane generaliter fit dies passionis
christi quando tunc in baptismo effectus eius
passionis applicatur plenarie cuilibet
baptizato specialiter ideo dicit tunc dies
redemptionis specialiter quia baptismo deo
nomine regenerato et ipse eius omnes malig
nitatis abluuntur ideo subditur omnis ama
ritudo quantum ad rancore cordis et ira quantum
ad vindicte appetitum et indignacio quantum
ad dampna facienda et clamor quantum ad
contencionem contra proximum et blasphemia
contra deum tollatur a vobis in proposito
renovationis. Cum enim malicia ut sit genera
liter omne vitium excluditur et per opposi
tum concluditur Estote autem invicem benigni
bona communicando misericordes mutuam indi
genciam relevando et in malis compaciendo
donantes invicem offensis remittendo
sicut deus in christo i. per christum donavit vo
bis remissionem peccatorum et capitulum iiii.

Estote ergo imitatores

Apostolus instruxit ephesios in mori
bus verbis hic autem idem facit sub
multis exemplis christi nobis proponit exemplum
imitabile dicens Estote ergo imitatores dei
sicut filii karissimi quasi dicens ab eo estis degeneres
filii et quia ideo nephandi Et ambulate
hic autem inducit ephesios ad imitandum
christum qui est exemplar virtutum et primo in fer
vore caritatis secundo in decore sanctitatis
ubi sanctitatis mentis tercio in splendore cogni
te veritatis ubi inducit ibi illis Circa primum
dicit ambulate in dilectione procedendo per bona
opera ad augmentum caritatis sicut et
christus dilexit nos scilicet sicut non imputat
equalitatem sed quantum ad similitudinem et tanquam
dedit principium pro nobis quasi dicens ita debemus
in caritate pro salute fratrum animas ponere
oblacionem et hostiam deo in odorem suavitatis sanc
titatis sicut enim illa oblatio deo acceptis
sima quod processit ex maxima caritate for
nicatio hic autem inducit ad imitandum christi

munditiam secundo cum hoc removet errorem
ubi nemo vos seducat Circa primum
dicit fornicatio autem quae est coitus so
luti cum soluta et omnis immunditia
ut per hoc includatur omnia adulterium
sacrilegium peccatum contra naturam aut avaricia i. super
fluitas nec nominetur in vobis sicut decet
sanctos i. sanctos qui dum sunt quasi sanguine
tincti quia christi sanguine redempti aut
turpitudo in dissoluto gestu aut stulti
loquium inepti affatu aut scurrilitas
vel scurrilitas quae ad rem non pertinet
i. ad nichil utile sed magis nocivum Scurrilitas enim
dicitur verbum deceptivum ad aliquid nocivum
secundum unum commentum in 4º ethycorum etc. hic ponit
apostolus quedam vitia sed dicit enim ape
plia quod aliquis facit contere dei et
fiat ad placitum honestum sed magis gratiarum
actio deo et hominibus de beneficiis acceptis
Scitote per probando intelligentes subdit
cum dicens hoc enim scitote intelligen
tes et ut patet littera hec avaricia aut avarus
quod est ydolorum servitus non habet hereditatem celestem
quia delectat sed facit deum suum ipsum per
ceteris ponendo etc. Nemo hic autem removet
errorem dixerunt aliqui quod providencia
dei non se extendit ad actus humanos et
quorum opponit dicitur Job xxii. Circa car
dines celi perambulabat nec nostra con
siderat et quia non punit facta hominum non
remuneravit hunc errorem removet dicens Ne
mo vos seducat inanibus verbis dicendo
quod providencia dei non se extendit ad actus
humanos et multum usque quod sapientum opini
onem ignorantie quod nos scimus quod et quibus
sicut docuit philosophus in de anima contra
empedoclem propter hoc enim i. quod aliqui
credebat de facto hominum non punire nec
remunerare venit ira dei venus vindicta
in filios diffidentie i. super illos qui diffi
debat de divina remuneratione ut dicitur est
et tales videtur fuisse illi qui perierunt
in diluvio nolite ergo effici participes eorum
in culpa ne sitis pares in pena eratis enim
aliquando tenebre involuti in tenebris ignorantie
tempore gentilitatis id est tenebre in abstracto

ad significandum magnitudinem erroris sicut
de homine multum languido quod est ypi
langitus q. d. apostolus non est mirum quod
tunc eratis nolunti erroribus peccatis
Nunc autem post quisionem vestram ad christum
estis lux in domino per claritatem gratie
et noticie ideo concludit ut filii lucis
ambulate procedendo de virtute in virtutem
fructus enim lucis i. eius opus est in
omni bonitate quo ad se ipsum et iusticia
quo ad proximum et veritate quo ad deum
fidelis ei serviendo ideo subditur probantes
et distinguentes quid sit beneplacitum
deo Verum cum diligenter inquirunt et
plene beneplacitum dudum cum nolite communicare
et i. participare cum patronibus sed magis et
arguere que in occulto fiunt ab eis tur-
pe est enim dicere propter quod peccantes contra
viam turpia non comprimunt sed peccata loca-
tione sicut fideles quod aut fideles
qui sunt lux in domino ut dictum est de-
bemus talia arguere ut dicit dicens Omnia
autem que arguuntur tamquam repleta a
lumine veritatis doctrine manifestantur lumine
est participatione ingratum ponitur in
luce ceptum ad hoc arguuntur mala ut
peccatores cum turpitudine cognoscentes
resiliant ab eis ut fiat lux in domino
propter quod dicit. Surge qui dormis. Surge qui
dormis in peccatis mutando et exurge ab
sordibus et sepulchro qui dicitur mortuis
math. viij. Dimitte mortuos sepelire
mortuos suos et illuminabit te christus
per gratiam caritatem formatam Videte sic quomodo
inducit apostolus ephesios ad imitandum
christi sapientiam qui est sapientia dei patris ut
d. j. cor. i. Videte itaque fratres
quomodo caute ambuletis sapientes se-
cundum deum declinando non quasi insipientes
qui talibus se miscent distinguere
nescientes bonum a malo sed ut sapientes
qui inter bona et mala optime iudicant
illa preparando ista fugiendo neque
enim arte dicit quis sapiens qui bene
iudicat de pertinentibus ad illam artem
illam ut sicut sapiens miles in arte mi-
litari dicitur qui scit iudicare bene de
expedientibus ad obtinendum victoriam et oppo-
sitis vitandis et sic de aliis et ideo est
in moribus redimentes tempus bonis operibus

insistendo habita opportunitate temporis
quia dies mali sunt i. quia frequenter
opportuniso impedimenta superveniunt
Propterea nolite fieri imprudentes i. destituti
non providentes dicitur enim prudens quasi
procul videns i. a longe Sed autem sunt
prudens imprudens propter opposita nunc
quia hic accipitur prudentia in hijs que
pertinet ad salutem ideo subditur Sed intelli-
gentes que sit voluntas domini a qua deri-
tatis removeri et quia vicia carnis
obnubilant intelligentiam ideo subditur
Et nolite inebriari vino in quo est luxu-
ria per vinum gule inquo i. propter quod est luxu-
ria unde dicit iohannes vitii mero estuans
declinat cito ad libidinem venter enim et
genitalia sibi invicem propinqua et per viam
vinitate inebrians designatur propinquitas
hic dicitur sed impleamini spiritu sancto qui dat
sobrietatis castitatis loquentes vobismetipsis i. ad
invicem et unusquisque Sed ipsi in psalmis
hymnis et hic dicit Actuum ij. Quod
repleti spiritu sancto ceperunt loqui variis
linguis magnalia dei et psallentes in
cordibus vestris domino et interiorem huius
laudis ad deum dirigendo gratias agentes
quia gratitudo beneficiorum recepti disponit
ad receptionem alterius subiecti invicem in timore
christi qui est timor castus et caritati an-
nexus Mulieres postquam instruxit de mo-
ribus communibus consequenter hic quia ecclesiastici status
ad diversos status applicat quos per tres pertinet
prosequendo primo quomodo instruit personas mutuas
matrimonio iunctas uxores d. Mulieres viris
suis subditi sint eis in licitis obediendo mu-
liter enim inferiori subditur regitur per se
Mulieres non sunt inferiores viris quantum
ad gratiam que fiunt est mas et communitas et
quantum ad intellectum descendit enim et discretione
ideo subditur quia vir est caput mulieris
accipite enim in quo viget actus sensus
dependens vestitu totius corporis sicut christus
caput est ecclesie que est eius corpus mis-
ticum. Viri diligite hic secundo instruit viros
dicens viri diligite uxores vestras propter hoc
enim mulier facta est. Dilatio viri quia debet
sibi esse iuncta perfecte dilectionem sicut et
christus dilexit ecclesiam cuius est caput et semet
ipsum tradidit pro ea ex caritate maxima

ut illam sanctificaret aquis mundandi sup-
plere suo mundans lavacro aque in
baptismo per quod recitatur Christi passio quoniam
ad effectum ut supra dictum est in verbo vite, vel
mediante verbo ad elementum fit sacrame-
ntum ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesi-
am tamquam sponsam claritate scilicet
et more refulgentem. Gloriam enim a clari-
tate dicitur quasi claria et mutata in
g. non habentem etc. id est mundam et simpli-
cem sine ruga duplicitatis. Ita et viri
et quia sunt una caro. Ideo dicit qui
suam uxorem diligit se ipsum diligit
quia sicut dicitur capitulo xix utique iam
non sunt duo sed una caro. Nemo enim um-
quam carnem suam umquam odio habuit
vel in se macerans ea non facit contra
odio sed amore ut sit subiecta spiritui sicut
debet esse et sic resurgat cum spiritu immor-
talis. Ita vir debet diligere uxorem una
tamquam secum existentem sicut et Christus ecclesi-
am suam diligit quia membra sumus corporis
eius scilicet misticum nos omnes fideles de car-
ne eius et de ossibus eius non aliquam sub-
stantiam non sunt inferiores et isti dum de car-
ne eius quia cum nervis sunt passibiles et
infirma et de ossibus eius quantum ad
fortiores qui Christo conformantur et tollerant
aliorum adversitatem possunt enim in quibus consistit
robur corporis una fortitudinis designa-
tur. Propter hoc relinquet patrem et
matrem suam scilicet quantum ad cohabitationem
et sicut dictum est Gen. ii. Et dicit Sacramentum et
etc. quod applicatur ad Christum et ecclesiam
misticum dicitur sacramentum id est si-
gnum sacrum in Christo et ecclesia licet enim fili-
us dei patrem non reliquerit quia semper
est in sinu patris ut dicitur Jo. i. tamen
secundum quandam apparentiam dicitur patrem reliquisse
in quantum apparuit in mundo visibilis in for-
mam ad coniungendum sibi ecclesiam per myste-
rium incarnationis et passionis sue
sicut sponsam et ex hoc concluditur ad propositum
dicens verumtamen etc. Uxor autem timeat
virum timore casto etc. Capitulum vi

Filii hic docet parentes et filios qua-
liter se debeant habere ad invicem
et primo instruit filios dicens filii obedi-
te parentibus vestris in domino in rebus honestis

hoc enim iustum est quia filii habent
a parentibus esse nutrimentum et disci-
plinam et hoc etiam probat per scripturam
Exo. xx. Honora patrem et matrem tuam
non solum reverentiam exhibendo sed
etiam in necessariis ministrando in tempore
necessitatis quod est mandatum primum
non solum simpliciter quia omnia decem ad
adimpletionem sunt posita sed illa non ad
expressionem promissionis remunerationis
sicut in isto quod subditur in promissione
consequitur ut bene sit tibi etc. Deinde
instruit patres dicens nolite ad iracundiam
provocare filios vestros eos nimis asper-
e castigando ne pusillanimes desperando sicut
parvulus timorosus quando nimis stat
ad diriguendum educate illos id est nutrite
in disciplina et correctione domini id est timori-
bus et timore dei. Servi hic consequenter
instruit servos et dominos et primo servos
dicens servi obedite dominis carnalibus quamvis
enim ad animam omnes homines sunt liberi
sed quantum ad corpus aliqui sunt liberi et
aliqui servilis conditionis cum timore et
reverentia quod etiam convenit filiis et timore
quod est proprium servorum qui sub sunt flagel-
lis dominorum in simplicitate cordis vestri id est
absque fraude et dolo sicut Christo. Servitus
enim introducta est per peccatum et sic est pena
peccati. Deus enim actor mali pene et potest
corrigere peccata sicut patet. Ubi per penam
servitutis vel aliam. Aliquando etiam contin-
git aliquem malum pene culpe non propter
propriam culpam sed propter augmentum
meriti per exercitium humilitatis et patientie. Aliquando
etiam ex caritate aliquis sibi accipit ser-
vitutem voluntarie sicut paulinus nolen-
sis episcopus in servitute se tradidit pro capti-
vo pro filio cuiusdam vidue et in talibus istis
modis non solum servitur homini sed etiam
deo inquantum homo patienter sustinet ser-
vitutem sibi inflictam ex ordinatione divina
vel assumptam voluntarie propter deum. Non
ad oculum servientes id est in presentia dominorum
tantum sed etiam in absentia, quasi hominibus
placentes tantum sed sicut servi Christi. Ideo subdit
sive servus sive liber etc. voluntate subi-
ciens se in hoc ordinationi dei et subditur
via cum dicitur scientes quia unusquisque
quod fecerit bonum scilicet meritorium hoc recipiet

i mercede a domino. Sive ergo potestate sint domini sicut servi sed deo subditur omnis servus sive liber nam conditio servitutis respectu vite eterne nullum aufert impedimentum. Unde dicit Ambrosius Si deo bona servitus et bona libertas eque laude appenduntur. Post instruit dominos. Et vos domini eadem facite supple servis utentes eorum servitute dominantes(?) moderate ideo subditur remittentes minas que peccant ex fragilitate vel ignorancia parcentes minas ... asperitate ideo subditur [illegible]. Scientes quia et illorum et vester dominus est in celis presidens equaliter et servis et dominis et personarum acceptio non est apud deum ita enim puniet dominum sicut servum et eciam gravius ceteris paribus quia quanto status altior tanto casus gravior propter quod dicit Sap. vi. potentes potenter tormenta pacientur. De cetero. Postquam apostolus instruxit Ephesios in communi et postea personas diversorum statuum in speciali hic convertit ad instruccionem eos in generali et dividitur in duas partes quia primo inducit eos ad sumendum arma virtutum generaliter secundo describit hec arma specialiter ibi State ergo. Circa primum dicit de cetero fratres confortamini in domino quasi dicat ex quo vocati estis in fide Christi debetis confidere de ipso qui assistit fidelibus suis in temptationibus ut possint [illegible] quia non debet homo sic confidere de assistencia dei quod omittat facere quod potest quia hoc esset temptare deum ideo subditur Et induite vos armaturam dei i. virtutibus que sunt arma milicie dei ut possitis stare absque casu mortalis peccati adversus insidias dyaboli qui sicut dicit Leo papa omnium discutit consuetudines ventilat curas scrutatur affectus et ibi querit causas nocendi ubi quem viderit studiosius occupari. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem i. adversus homines qui sunt caro et sanguis(?) ... in [illegible] sed adversus principes et potestates i. demones quia angelorum ordines non solum sunt [illegible] sed eciam [illegible] et sic de singulis ordinibus ceciderunt aliqui in quibus malicia remansit ... ut dicit Dyonisius sive inferiores obediunt

superioribus ut magis possint nocere hominibus et principes et potestates intelliguntur ordines demonum. Adversus mundi rectores nomine mundi non intelligitur hic universitas creaturarum que non recipit a demonibus sed a deo regimen ... Vel intelligit universitatem hominum malorum sicut dicitur Jo. primo mundus eum non cognovit qui a demonibus regi dicitur in quantum ab eis ad peccata movetur propter quod subditur ad declarationem huius intellectus tenebrarum harum. dicuntur enim mali homines tenebre quia involuti sunt tenebris ignorancie et culpe. Contra spiritualia nequicie i. contra spiritus nequam sive malignos hoc eciam dicit ne ... quod rectores mundi hic demones intelligit in celestibus i. in hoc aere caliginoso quem propter ... celum nominat in quo demones habitabunt usque ad iudicium propter quod aves celi nominantur Mt. xiii. ubi dicitur quod aves celi comederunt semen quod cecidit secus viam. Propterea accipite armaturam dei i. virtutum ut predictum est ut possitis resistere impugnationibus demonum in die mala i. in [illegible] ubi imminet temptacionum pugna et in omnibus perfectis(?) ... stare ita quod non succumbatis(?) adversariis ... perfectus. State ergo. hic consequenter apostolus describit arma virtutum magis in speciali dicens State ergo succincti lumbos vestros ... unde Gregorius in omelia xxxiii. Lumbos ... precingimus cum carnis luxuriam per continenciam coartamus. in veritate i. non simulatorie tantum sicut faciunt ypocrite. et induti loricam iusticie. Sicut enim lorica operit corpus undique sic iusticia reddit debitum unicuique. Et calciati pedes i. affectus in preparatione evangelii pacis i. ut sitis preparati ad predicandum evangelium Christi quod nunciat pacem eterna(?) ... Mt. vi. ca. dicit missos ad predicandum calciatos sandaliis que muniuntur inferius(?) ... terram mundi ... superiori quia affectus predicatorum non debent ad terrena affici sed ad celestia sicut dicit glosa super locum istum. In omnibus temptacionibus et subtilitatibus sumentes scutum fidei que est solida ... [illegible]

Nota

Gregorius

omnia tela et firma enim fides dictionis
celestibus que speratur repellit ictum
demonis quasi scutum / et galeam salu
tis assumite scilicet caritate quia sicut galea
sola supponitur capiti ita in operibus
suum aliorum armorum sic caritas est principa
lis aliarum virtutum et gladium spiritus id est doctrinam
spiritus sancti quod est verbum dei mathei x
non enim vos estis qui loquimini sed spiritus sanctus
patris vestri qui loquitur in vobis / dicit
autem verbum dei gladius quia penetrabilis
est omni gladio ancipiti / et quia hec armatura
tota dependet a deo ideo subdit
ponens ordinem que est simplex petitio
adorationis et obsecrationis que est cum adiura
tione vel sacre rei per quam petitio fit / et in vigilate
sicut ut tamen dicatur per passionem tuam libera
nos domine / et hiis omnibus orantes omni tempore
adhoc ardentius in spiritu id est in mente et in omni
tamen nocte / et in ipso vigilantes instantes ter
neuter orando eum remisisse / Cum at
omni sollicitudine id est frequenter pro omnibus
sanctis ut habetur capitulo xa ecclesiastice
et pro me specialiter ut detur michi sermo
in apertione oris mei id est continua predicacio
evangelium Christi pro quo legationem fungor
in cathena vinctus et cetera ut in ipso audeam et in tribulacionibus suis
sufferendis nullus me terreat a predicacione
revelare. Ut autem hec est ultima pars
huius epistole et est consumatio prelibata
propter hoc quod apostolus eum misit predicatorem
discipulum ut plenius possit signare statum
apostoli ephesiis et ad ipsos in domino consolari et
hoc est quod dicit Apostolus ut autem et
et patet littera usque ibi et sciatis misteri
in domino et huiusmodi que sunt adiunctum et con
solentur corda vestra nos in bono confirma
de persona hortamenta pax fratribus id est in
Christum ardentibus Duxi sit et caritas
cum fide alia fides est informis a deo
patre nostro qui est actor istorum bonorum
et domino Jhesu Christo per quem ad nos pervenit
dei donum gratia cum omnibus qualiter
ardentibus in corruptione id est amicitia
sic incipit nostri quod non decadit ab
ea sed pervenit ad gloriam que est gratia consu
mata Amen

Explicit epistola ad ephesios

Incipit epistola ad thimotheum ~~in philipp.~~ philippenses

Paulus et thymotheus hic in
cipit epistola pauli ad philipenses
que dividitur in tres partes
scilicet in salutacionem et narracionem et ultimam conclusionem
In primis ponitur salutacio. Secunda
primum primo ponitur prima salutatores cum
dicatur paulus et thimotheus hunc adiun
git secum quia missurus erat ad eos
ipsum ut habetur capitulo secundo ut
cum veniret ad eos nunciaretur eius
auctoritate reciperetur / secundo ponuntur
persone salutate cum dicit omnibus sanctis
id est per baptismum sanctificatis in Christo Jhesu
in primitiva enim ecclesia ut nomine Christi
magis audiretur cum alias meminerit
esse apostoli baptizabant in nomine Christi
quo tamen intelligitur tota tri
nitas quia Christus grece unctus latine
et sic intelligit filius unctus et spiritus
unguens et spiritus sanctus unctio qui sunt
qui sunt philippis nomine est civitatis
in macedonia quam edificavit philip
pus rex pater alexandri magni
et nomine suo eam denominavit cum
episcopis et dyaconibus per episcopos simplices intel
liguntur sacerdotes ut dicit hic glossa
quia plures episcopi non possunt unius civi
tatis / et potest etiam dici quod per episcopos in
telliguntur sacerdotes cum pauci essent in
civitatis episcopus enim dicitur a lepi
quod est supra et scopos intencio id est sup
intendens scilicet populo cui post hoc autem
competit eis quos per prelatos curatos
Illa autem secunda pars similiter continetur super
plura erant specialiter comprimenda in
salutatione apostoli ideo comprehendit illos
specialiter per salutationem cum generaliter
dicens ponit optativum cum dicit
gratia vobis in presenti et pax in gloria ce
lesti que quietat totaliter hominis appeti
tum a deo patre nostro qui est auctor omnium
bonorum et domino Jhesu Christo per quem

predicatore meum nobis preveniunt circa bonum. Gratias post premissam salutacionem hic consequenter ponitur processus epistole, in quo primo apostolus philippenses primo redditur benevolos, secundo dociles, capitulo 2 et 3, attentos capitulo 4. Primum autem facit apostolus dupliciter, primo per bonis communicatis agendo, secundo tamen animas spirituales suas cum appetendo ibi scire nolo autem. Circa primum dicit gratias ago deo meo quem devote colo in omni memoria vestri, id est quocienscumque occurrit michi memoria vestri cum gaudio, id est gaudens deprecacionem faciens super communicacione vestra, id est de eo quod michi communicastis fide et opere in evangelio Christi credentes et operantes secundum ipsum a prima die conversionis vestre sicut usque nunc. Bona perseverantes nam in fide perstiterant nec falsos apostolos receperant ut dicit Ieronimus in prologo. Propter quod apostolus de bona consummacione confidebat, propter hoc dicit confidens ipsum hoc quia cepit et sicut eum inchoacio operis meritorum a deo est, ita continuacio et consummacio usque in diem Ihesu Christi in quo veniet ad iudicium remuneracionis bone. Sicut est michi iustum hoc sentire de vobis cum bono principio multum est sentire fine bonum. Et racionem causa dileccionis quia dileccio facit opinari bonum de dilecto, ideo subditur eo quod habeam vos in corde et in vinculis meis, id est caritatis et in defensione et confirmacione evangelii. Philippenses enim constanter steterant pro veritate evangelii ut habetur in fine huius capituli. Socios gaudii etcetera. Et quia dixit pro hoc iustum est michi sentire quia estis socii tribulacionis in penis. Testis enim michi est deus et consimiliter est hec dileccionis circa eos. Ideo subdit et hoc oro ut caritas vestra. Hic oracio caritatis crescere semper potest maxime in omni scientia ad crescente caritate crescit noticia que expedit ad salutem ut probetis pociora, id est perfecciora et preceptis ea faciendo ut sitis sinceri et puri. Et nunc sine offensa proximis in die Christi repleti et in die iudicii apparatis pleni bonis operibus a deo remuneratis in gloriam et laudem dei quia in remuneracione celesti est laus magna. Ps. lxxxiii. Beati qui habitant in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te. Scire autem vos volo. Apostolus reddit philippenses benevolos animabiliter eis significando statum suum et dividitur in duas partes, in prima spiritualem, in secunda temporalem, que incipit ibi. Quidem. Circa primum dicit. Scire autem vos volo fratres tamen animos meos speciales quia que circa me sunt scilicet tribulaciones et vincula que nunc sustineo magis venerunt ad profectum evangelii nam per hoc sunt magis publicatum cetera intencionem, nam prepositum qui principaliter me tenebant complecti evangelium in carcere predicabant et miracula faciebant et quibus plures de carcere custodibus credebant et omnia adversus quidem populus defferebant eo quod Romanus totum mundum dominabatur et sic de omnibus partibus veniebant aliqui et credebant, ideo subditur ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo et in omni pretorio, sic quod multa consilia sustinebam propter Christum in omni pretorio. Aliqui enim erat in pretorio iudices maiores et aliquando maiores et alii enim eis presidebant imperatori et cetera. Ista de presentis. Apostolus in pretorio adductum ita confirmavit se habuit quod plures Christi discipulos audiunt ad predicandum publice Christum qui prius hoc facere non audebant. Ideo subdit ut plures ex fratribus et cetera. Quidam quidem hec est pars incidentalis quia dixerat in medio aliquos audaciam predicandi sumpsisse ex vinculis prius iam incidenter ponit distinctionem predicancium, nam aliqui faciebant hoc intencione bona, alii vero mala, et dividitur in duas partes, nam primo ponit hanc diversitatem, secundo causam hoc scilicet caritate ibi. Quidam autem. Circa primum dicit quidam quidem propter invidiam et contencionem, id est invidia et contencione mali cum acerbi eo quod predicacio mea despicito apparet magis in Europa et per hoc scilicet est magis famose sicut quod ipsorum propter quod me maiorem famam sint ut famosiores et suspiciores appareant. Quidam autem propter bonam voluntatem non invidentes ex sua predicacione consequi propriam gloriam sed honorem dei et proximi salutem. Quidam ex caritate non solum ad proximum gaudebit sed erga ad me specialiter sciens quia in defensione evangelii, id est pro defensione evangelii positus sum in carcere et ideo predicando supplet vicem meam

61

qui non possunt ad hoc fine dei disponere
et clarificavit famam meam quod aliqui inimici
disponunt ut dictum est. Quidam autem propter con-
tencionem. Iste modus male annunciandi xpm
differt a primo nam illi querebant deprimere
famam pauli / et per eam elevare. isti vero
querebant penam sui alterius aggravare. ideo
subditur existimantes pressuram se suscitare
vinculis meis dicentes se esse pauli dis-
cipuli fictos tamen ut per hoc pena pauli
aggravaretur sicut tirampnus dicebant
se discipulum sancti tiburtii ut audire quam
puniretur propter quod isti non videntur fu-
isse xpiani nisi simulatione et hunc consonat
quod dicitur xpm annunciavit non sincere sed simula-
tione / et sic patet quod apostolus ponit tres
modos annunciandi xpm quorum primus
et quartus sunt male. Tercium est contencionis
denunciandum non tamen propter hoc denuncia-
ta / sunt tamen boni utroque modo / Quid
enim. Hic consequenter apostolus declarat suam
caritatem primo quantum ad illos predicat-
ores secundo quantum ad philipp[enses] ibi Confido
Circa primum apparet caritas apostoli quia quod
quemcumque modum denunciandi xpm ipse ac-
ceptat quamvis aliqui sunt ad gravamen
suum quod contempsit propter honorem divinum
et hoc est quod dicit. Quid enim. Dum omni
modo q. d. de diminutione fame mee /
et aggravatione corporalis pene non curo dum
tamen xpi nomen predicetur / ymo de istis
gaudeo in presenti / et magis gaudebo in futuro
Et subdit causam dicens. Scio enim quia
hoc proveniet michi ad salutem et ad augmentum in
eternum per vestram orationem i. ut subministrationem
spiritus ihesu xpi / et quia ipse xpus dabit
michi vires et constanciam sustinendi per
orationes vestras ad decem prius supras et
fiducias suas considerationem et spem meam beati-
tudinis obtinendam quam sperem subdit
dicens quia in nullo confundar sed per sper-
ancie adversariam sed tamen fiduciam et i.
firmam confidenciam sicut semper Dupplicem de-
precatio utrumque confessionis mee / et nunc
sublicet de presenti et in futuro magnificabitur
xpus et honorabitur in corpore meo et quia
si vivam predicabo nomine eius magnifice / si
moriar ad hoc erit probus fidei et sic mori-
ar in eius gloria sua confessione michi enim

vivere xpus est. Iterum manifestat presumptam
gratiam et mori per obtinere. si ut sim
ei per se quantitas fiet gloria / et quia mori
sibi bonum est / nam sic vivere est angustie
tantum michi. ideo dicit quod si vivere tan-
tum sub mortali et passibili hic michi
fructus operis et augmentationis meriti / et
Quid eligam ignoro. est alio sed dilacione
cognosci premium / ideo subdit et quid eli-
gam ignoro / Coartor hic consequenter
ostendit caritatem suam ad philippen[ses] / et
primo hoc ostendit / secundo eos ad martirium
tollerandum inducit / ibi tantum digne
primum autem ostendit per hoc quod preelegit
bonum philippensium accelerationi sue
glorie dicens. Coartor enim e duobus
i. moveor ad appetendum duo que non
possunt simul haberi desiderium habens
dissolvi per mortem corporalem / et esse cum
xpo in gloria multo magis melius
inimicorum prius permanere autem in carne
i. diucius vivere necessarium est propter
vos ad vestram confirmationem in fide et mo-
ribus per doctrinam meam / reliquens hanc
partem subdit et hoc sciens bonum s. eum per
me permanendum scio quia manebo
in vita presenti propter utilitatem vestram. ideo
subditur et permanebo omnibus vobis
ad profectum vestrum s. in fide et moribus et
gaudium fidei i. fidelium ut gratulacio
vestra habundet in xpo ihesu quod est gra-
tulacio sua in me propter adventum
iterum ad vos quod philipp[enses] fuerunt de-
sideraturi et apostolus hoc intendebat facere
hinc constitutis ex divina ordinatione
aliter enim non asseruit se venturum ut
patet in parte sequenti. Tantum digne
hic consequenter ponitur monicio de tol-
lerancia martirii ad quam tamen pre-
exigitur conversacio sancta ideo dicit tan-
tum digne evangelio xpi conversamini et in
tantum conversamini digne sicut evangelica
doctrina / ut sive cum venero ad vos si
deus voluerit sive absens ut audiam
prius quia statis similiter in uno spiritu i.
in spiritu sancto qui unum unanimes in corde
et voluntate in spe fidei evangelii
i. in hiis que pertinent ad fidem evangelii

et in nullo terreamini ab adversariis nos
persecutoribus que scilicet persecucio est illis
causa perdicionis gehenne nobis autem
salutis eterne et hoc a deo qui dat graciam
et gloriam quia nobis donatum est
pro Christo id est pro honore Christi non solum ut
in eum credatis ut nostrum fideles sed eciam
ut pro illo paciamini constanter sicut fortes
quod provenit ex speciali dono dei. Idem cer-
tamen habentes contra adversarios fidei
quale vidistis in me quando fui apud
vos flagellatus pro curacione puelle
phitonisse ut habetur Actuum xvi et
nunc audistis de me quod sum incarcera-
tus Rome etc. Capitulum ii

Si qua ergo consolacio etc. Apostolus reddit
benivolos philippenses hic consequenter
reddit eos dociles informando
eos circa unitatem et plane de moribus et
fidei. Et primo premittit exordium persuasionis
secundo subdit suam informacionem ibi ut idem
idem. Circa primum sciendum quod consolacio
ipse videtur esse anxietatis terminus/
solacium vero consolacionis diffusio/ socie-
tas autem solacium quietacio/ misericordia non
anxietatis suppletio quia sicut tem-
poralibus duo simul uti levius patitur
homines quam unus solus/ sic suo modo
compaciens alteri supponit se tamen eo suo
honori ut dicitur 8o Ethicorum et in-
cedit. Alia tamen ut patet. Dicit Apostolus
ante erit iam de ... quam ipsis maior
indigebat ipsa maior dicit se compati
sed veraciter ob tempus sic moniam
... hoc debent ad hoc nomine dicit igitur
Si qua ergo consolacio in Christo id est ordinata
ad Christum quasi dicit Si me vultis consolari
in anxietatibus consolacionem prebere et socie-
tatem spiritus quia societate corporali
exhibere non poteritis propter absenciam nunc
compati laboribus meis implete gau-
dium meum per impletionem mee monicionis
ut patet ex sequentibus. Ut idem hic
consequenter ponitur informacio Apostoli et
primo preceptum secundo preceptum disciplina ibi
Operam autem/ prima circa quod primo mo-
net eos de fidei unitate/ secundo de vera
humilitate ibi nichil per contencionem/ tercio
de omnimoda ... ibi nichil ... ... circa
primum dicit ut idem sapiatis id est impletio

Nota quid sit consolacio

xxxii ... medit

gaudii mei est ut idem sapiatis de fide
sapiencia tamen ipse cognicio est de divinis
fides autem secundum ... sub Christo subiec-
tum veri sed quia fides sine caritate
est informis ideo subditur eandem ca-
ritatem habentes caritas autem facit ho-
mines unius voluntatis ideo dicitur una-
nimes et propterea ad invicem consenciunt et con-
gaudent ideo subditur idipsum sen-
tientes/ nichil hic consequenter monet philip-
penses de vera humilitate et nunc facit pro-
positum sed adhuc inducat exemplum
ibi hoc enim sentite. Circa primum dicit
nichil simpliciter facientes per contencionem sicut
faciunt superbi proverbiorum xiii. Inter superbos semper
iurgia sunt neque per inanem gloriam
que meritum aufert Matthei v capitulo Re-
ceperunt enim mercedem suam/ Sed in humi-
litate invicem superiores sibi invicem arbi-
trantes licet enim humiles principes in
dicant aliquos inferiores/ ideo subditur
causa non que sua sunt singuli conside-
rantes et quia vere humiles non considerant
suas excellencias que possunt esse causa
sue elevacionis/ sed excellencias aliorum
que sunt causa humiliacionis sue et hono-
racionis aliene/ Hoc enim id est hic indu-
cit ad hoc per exemplum de humilitate Christi
quod est efficacissimum et primo ponit eius
humiliacionem secundo ostendit eius exaltacionem
ibi propter quod. Circa primum dicit hoc
enim sentite in vobis etc. id est humilitate Christi
habete interius intendo non solum ex-
terius sicut Christus qui cum in forma dei
esset id est vere esset natura dei per esse forma
deitatis nullo modo est multiplicabilis/ non ra-
pinam est arbitratus esse se equalem deo
sed in potestate vera in deo non est quantitas
molis sed virtutis dicit enim Johannis v capitulo
Quecumque pater facit hec filius et similiter
facit et hoc ideo non fuit rapina quia
non usurpavit sibi honorem alienum sed
proprium/ per hoc ... error arrianorum dicencium
Christum esse creaturam/ sed semetipsum exina-
nivit id est maxime humiliavit cum esset tantum
excelsus/ Universaliter quod deitas inde non fuit
passa aliquod detrimentum ideo subdit for-
mam servi accipiens id est humanam naturam
in unitatem suppositi in qua apparuit humilis

in similitudine hominum factus quantum ad na-
turam passibilem non tamen quantum ad cul-
pam et habitu inventus ut homo quia
inter homines duxit vitam quem luc-
am venit filius hominis manducans
et bibens et humiliavit semetipsum ad
dandum nobis exemplum Io. xiii. Exemplum
dedi nobis et factus obediens deo patri
non solum usque ad mala sustinenda sed etiam
usque ad mortem et hoc quantum ad usque ad
mortem autem contemptibilissimam et a-
cerbissimam propter quod hic sequitur crucis ex-
altationem Christi quam meruit propter humilia-
tionem d. propter quod et deus exaltavit illum
in sua resurrectione et ascensione gloria
cum suo corpore ut exaltationem eius ad
celos meruit ante per suam passionem non
autem gloriam anime quam habuit ab instan-
ti conceptionis sue et donavit illi nomen
quod est super omne nomen s. quod christus
homo non invenitur deus licet enim hoc sibi
datum fuit ab instanti sue incarnationis
sum vere quia incarnatio sua fuit in
supposito divino non tamen sum manifesta-
tionem sed post resurrectionem eius et ascen-
sione et missione spiritus sancti et illa com-
munitas operum declarata fuit cum divinis
et hic dicitur nomen deitatis filii datum
esse nomen lapidi quoties fieri dicitur quando
innotescit ut In nomine Ihesu omne genu
flectatur etc. i. ut omnes exhibeant ei re-
verentiam angeli homines demones et
omnis lingua corporalis et spiritualis confi-
teatur quia dominus Ihesus christus in gloria dei
patris quia sum deitate est una gloria
dei patris et filii. Itaque hic concludit apostolus in-
ferunt philippenses de unitate fidei dicens
itaque karissimi mei sicut paulus diligebat
suos fideles tunc istos diligebat di-
lectione speciali sicut semper obedistis non
tantum [illegible] in evangelio attempore in me
conspicientis non ut in presentia tantum etc. i. me-
lius operamini in absentia mea quam fecistis
in presentia attendentes quod semper habetis
deum presentem qui summe timendus et re-
verendus est Et ideo subditur cum metu cor-
dis et tremore corporis timor cum maior de-
fiat tremore corporis timor cum iam maius

salutem operamini propter sic vite et ex-
opus meritorium dependet a deo
subditur deus n. qui operatur velle et
opus meritorium et perficit in opere per bonam
voluntatem s. sua non prima nisi quod
quantum incipere secundum institutum voluntatis
dine et complet quantum dedit modum faciendi bo-
num omnia autem facite sine murmu-
rationibus contra deum et homines sed magis
dilatione et devote et hesitationibus i.
nullo modo dubitantes de divino subsi-
dio nobis assistente ut sitis sine
querela active et passive ita quod
Dicendo quod non inveniatis querela
de aliis et sic innocenter quod alii non
conquerantur de vobis ideo subditur
Et simplices simplices i. sine plicatura do-
lositatis filii dei per adoptionem et imi-
tationem et sine reprehensione et sub-
ditur quam ea i. sic quod in vobis
non appareat aliquid reprehensibile
et subditur una causa cum dicitur in
medio nationis prave et perverse i. infide-
lium quorum plures convertebantur
ad fidem in primitiva ecclesia ex bona
conversatione fidelium inter eos existentium
ideo subditur inter quos lucetis
sicut luminaria in mundo unde dicit po-
per stellas celi intelligitur boni et perfecti
et per pulverem terre mali sicut dicitur ple-
nius fuit actum librum vite continen-
tes i. doctrinam evangelicam habentes in
corde ardendo et igne docendo et ope-
re adimplendo ad gloriam meam in die christi
i. in die iudicii in quo christus veniet
ad iudicandum nam merita discipulorum
cedunt ad augmentum glorie doctorum
propter quod doctoribus debetur aureo-
la quia non in vacuum cucurri ad terminum
vitam per predicationem fidei neque in vacuum
laboravi quia fructus est in vobis bonus
fructus sed et si immolor pro martirio
super sacrificium et obsequium fidei vestre quod
sit ante altare vos conducendo gaudeo
et congratulor omnibus vobis quia non solum
erit ad gloriam meam sed etiam redunda-
bit in vobis Id autem et vos i. si patiamini
tribulationes seu martirium congaudete

michi quia nō solum hoc erit ad gloriā
meā sz ecīā ad augmentū glīe mee
Spero autē postq̄ ampliꝰ instruxit
philippēs ꝑ seipm̄ tn̄ scripto / hic ꝯsequē
pmittit eis mitte nunciū qui doce
at eos vbo / et diuiditur in ij ptes
sm̄ duplicē nunciū sicut ibi necessariū at
Primus autē nunciꝰ qui ꝑmittitur
hic fuit thymotheus qui fuit aplo
valde amicabilis et ad docendū ydoneꝰ
de quo dr̄ Spero autē et patz ut ego
bono animo sim .i. in animo ꝯsolatꝰ
cognitis que circa vos sunt s bono
statu nō ꝑ eius reuelacionē michi
cognito Neminem enim habeo tam
vnanimē .i. vnius mētis mecū qui
sincera affecōne pro vobis sollicitus sit ut
vobis ꝯsuleret et necessitatis Omnes enī
querunt q̄ sua sunt .i. multi ꝑdicatores
querunt temporale lucrū / et est yperbole
sicut cū dicit omnes de ciuitate va
dunt ad tale festū cū tamē plures
remanent nō que ihū xp̄i tho
nore diuinū / et salutē aīap̄ ut dictū
est aplo ꝑdenti / nō sic autē thimo
theus experimentū eius cognoscite
.i. experienciā sue probitatis q̄ sicut pr̄
ꝯtra sicut pr̄ filius mecū seruiuit
in ewangelio .i. ewangeliū ꝑdicauit ꝯ in
ꝯseruando qui nō quesiui nisi sicut vos
hunc ergo spero mittere ad vos tamq̄ ydo
neum mox ut videro que circa me sūt
.i. cū videro opportunitatē mittendi Con
fido autē in dn̄o et cetera patz ꝑ se
quod nō asserit primo aplo .i. illum se
venturū ad eos sm̄ hoc intelleclit
supposita dei voluntate Necessariū hic ꝯ
ponitur secundus nuncius cū dicit Necessariū
autē existimaui pro vestra salute epafro
ditum fratrem religione ꝑ ꝯ caritatis
et ꝯmilitonem meum tempe aduersitat
vestrum autē aplm .i. doctorem / et ministrū
necessitatis mee quia michi ministrauit
necessaria et caritate mittere ad vos eo ꝯ
silicet ꝯpleuit et seruandi qui quidē
omnes vos desiderabat videre vestra
et mestus erat de ecia sua ꝑpl
qd audieratis illum infirmatū et sic fuit
infirmitate usque ad mortem .i. piculum mortis
Nam et infirmatus est usque ad mortem sed deus
misertus est eius non solum autem eius uerum
et etiam mei ne tristiciam super tristiciam haberem
Festinancius ergo misi illum ut videntes eum iterum gaudeatis et ego
sine tristicia sim Excipite itaque eum cum omni gaudio et eiusmodi cum
honore habetote Quoniam propter opus christi usque ad mortem accessit
tradens animam suam ut impleret id quod ex uobis deerat erga meum obsequium

Pz deus misertus est eius omnis sicud
et ecīā mei ne tristicia de infirmitate
festinancius ergo misi illū scilicet autē thy
mothem ut viso eo iterū gaudeatis q. d.
sine ꝯfusione sicutis de sua sanitate
ac dite etiam gaudebatis de visu ꝯparte
cum illum gaudentis et honorifice qui
propter opus xp̄i .i. ut faceret ꝑ opus
sciat et donauit qui nocuit vestre eius
ministerium q̄c ꝑhoc usque ad mortem accessit
sic sz mortis piculis exponendo et hoc
voluntarie ideo subditur tradens
animam suam .i. vitam suam ut impleret
illud q. in vobis deerat q. d. nuncium
defuit ꝑ ꝑficiende mea sz de vobis
nō fuit qui deferret michi ministraret
eis hoc suppleuit Capitulum iij

De cetero fratres
mei etc Hoc est tercia pars prin
cipalis in qua philippenses monet
ut caueant errorem pseudo
aplorum et diuidit in duas ptes nā p̊
circa hoc philippenses hortatur sicut eos co
solatur cū in fine ibi. quia primo
pmittit breuē ꝑfacionem sicut ꝑ sequitur
sua intencionem ibi Videte Circa pm̄
dicit de cetero fratres mei gaudete in dn̄o
gaudete de vita que secundū ad deū eadē
vobis scribere s. que scripsi alijs eccīis
de cessatione legalium ad cauendū doc
trinam pseudo aplorum qui docet ꝯtrarium
de hoc enim scripserat alijs eccīis ut
pz in precedentibus epīis michi quidē nō
pigrum est Vobis autē necessarium sicud
dr̄ vestre saluti / vobis autem necessarium ut aīa
tis adrecipiendibus eos Videte hic
ꝑsequitur intencionem ostendens cessacionem
legalium Primo ponit ꝑ ipsō. ibi Nos enim
Circa pm̄ dicit Videte canes .i. ut
caueatis pseudo aplos quos vocant
canes eo quod contra veros aplos
latrabant et detractores et mordacibus morti
ficationibus utebantur Videte malos operarios
quia per obseruacionem legalium q̄ asse
rebant ad salutem necessarium vitalē enim
gelium subuertere nitebatur videte con
cisionem .i. circumsisionem q̄ sic deriso
nat eo quod ad nichilum valet sz magis
noz quia nō est nisi molestia abscisio

pellicule et subditur causa huius. Nos enim
sumus circumcisio, id est, non circumcisi
circumcisione carnali, sed signata cir-
cumcisione spirituali, per quam auferuntur peccata, que
est baptismus auferens penam vel culpam
quod succedit circumcisioni sicut res signi
signo et auferens eam sicut veritas um-
bram et figuram. Ideo subditur qui spiritu deo ser-
vimus et non carne tamen, et gloriamur in Christo
Ihesu, cum simus mortui per baptismum et
non in carne, id est, carnali circumcisione fidu-
ciam habentes corporis de salutis nostre, sed solum per
circumcisionem spiritualem. Quamquam ego habeam
confidentiam in carne, id est, confidere possem in
carnali circumcisione, si de ea esset confidendum
eo quod sic circumcisus sum. Si quis hic
quia apostolus ordit premissum exemplo in
primo se supponit in exemplum suo Philip-
pensis inducat ad imitandum eum. Imitato-
res mei estote etc. prima adhuc in de. Ex
primo exemplo sui cessationem legalium de-
clarat suo de modo loquendi se excusat eum
non quod iam. Circumcisus primum ordit apostolus
ante conversionem suam pro legalibus se multum
zelasse et post conversionem utiliter ea in-
pugnasse quod nullo modo fecisset nisi eam
iudicasset contra per Christum certitudinaliter cog-
novisset dicitur igitur. Si quis alius etc.
et patet glosa usque ibi secundum legem
phariseus, id est de secta phariseorum erat. Erant enim apud
iudeos tres secte ut dicit Iosephus antiqui-
tatum libro xviii: secta saduceorum qui ne-
gabant spiritum et angelum et resurrectionem mortuorum, et phariseo-
rum qui confitebantur utrumque, et essenorum
qui similiter animas hominum immortales confite-
bantur, in vestitu religiosi habentes
omnia in communi. Secundum emulacionem, id est zelum legis,
et persequens ecclesiam dei ut patet. Secundum iusticiam
vero secundum iusticiam que in lege est, id est que
in ipsa non enim iustificabat apud deum
sed apud homines sicut iusticia pollicita
sicut declaratum fuit Ro. viii ca. etc.
Sine querela, id est sine clamore de me facto per
legis transgressionem. Sed que michi fuerunt lu-
cra secundum estimacionem meam ante meam conver-
sionem hec arbitratus sum post conversionem
meam propter Christum detrimenta, id est utique et
impedimenta ex eo dicendo quod legalia habent adhuc

cursum suum est dicere Christum non dum vene-
nisse, nam figura cessat adveniente veri-
tate. Verumtamen existimo omnia illa
legalia detrimentum esse salutis quantum ad
tempus que subditur cum dicit propter
eminentem scientiam Ihesu Christi, id est propter
doctrinam evangelii a Christo traditam que
supereminet omni doctrine alterius, non solum
philosophie sed etiam doctrine veteris testamenti
cum comparatur, sicut per suum impletur nec
potest cum ea stare cum legalibus. Propter
quem omnia detrimentum feci, id est repu-
tavi, et arbitror ut stercora inquan-
tum mortem pariunt sive quia salvari
non possunt post publicacionem evangelii,
ut Christum lucri faciam, id est habeam eum in
premium, et ut inveniar in illo incorporatus
per fidem caritate formatam, non habens
meam iusticiam que de lege est, quam
dicit suam eo quod fuit inventus ideo,
sed illam que est ex fide est Christi, que fuit
dignum mitia etiam ad cognoscendum
illum in spiritu per speculum et in enigmate
et desiderio facie ad faciem et virtutem resurrectionis
eius cognoscendo tempore ut cum essem
non more morientis futurus et societatem
passionis illius in spiritu non formidandam
sed magis amplectendam. Configuratus
morti eius, id est ut assimiler sibi in passione
et per hoc associer ei in corpore etiam glori-
ficatione. Ideo subditur. Si quo modo occurram
ad resurrectionem que est ad vitam immor-
talem. Non quod iam que apostolus plura de
se premiserat ad excellenciam vite posset
aliquis credere quod diceret se totaliter
perfectum et iam ad meritum quod est
verum quod sit homo semper crescere in virtu-
te quamdiu est in via. Unde dicit hic glosa:
nemo perfectus est in multis perficit dicatur
sufficit michi quod eum hic dicat perfecti
... apostolus se excu-
sando de modo loquendi premisso sub-
iungit: sed non dum perfectum assecutus est
non quod iam acceperim perfectionem vite
ideo eum comprehendere potest intelligi
de acceptione premii ex comparacione manif-
festum erit ad sensum quod erit in hac vita
multis miseriis subiecta. Sequor autem

ipm xpm precedendo ad denarium premiorum
si quo apprehendam i. qualiter appropinquem
ad perfectionem meriti prout temporis potest
fieri in vita corporali in quo comprehensus
sum i. propter quod comprehensus sum ad fi
dem sine qua impossibile est placere
deo hebreos xi. nec possum attingere
ad perfectionem meriti a xpo ihesu qui me uo
cauit ad fidem ipsum actualiter impug
nante [illegible] quod hec notacio dicat hic
comprehensio sicut comprehenditur ad
[illegible] intellectu [illegible] sibi subditur fratres
ego me non arbitror comprehendisse
s. ad perfectionem meriti simpliciter prouenisse unum
autem. Supple est quod de me a posteriori que
retro sunt obliuiscens. s. legalia et ter
rena que dimisi ad ea vero que priora
sunt s. ad celestia bona que sunt priora ter
renis dignitate et duracione bonum vero
quod exspectatur in celestibus est ipse deus
extendens meipsum per cumulum liberum
arbitrium et augmentum meriti ad destina
tum persequor s. ad premium in adeptione eter
num finalis perfectionem ideo subditur
ad brauium superne uocacionis in xpo ihesu
i. per xpm ihesum per eius tanquam per mediatorem
vocamur ad celeste premium vel in xpo
ihesu quia in ipso consistit beatitudo nostra
vbi refundetur in totius massam sue huma
nitatis sicut quod augustinus super johannem qui
cumque perfecti sumus i. in statu perfectionis con
crescit paulus et alii apostoli et doctores uen
turi hoc senciamus scilicet quod nullus
meriti est simpliciter perfectus in via et sic et
exponitur dupliciter vno modo in malo sic
et si quid aliter sapitis tenendo contrarium
et hoc nobis deus reuelabit i. manifeste
nobis ostendet non esse verum in iudicio vel
in presenti per graciam suam liberando nos reuo
cando / alio modo in bono sic et si quid aliter
sapitis i. si quid aliud preter hoc ad cul
men dei perfectionis statum nos contigisse
contigerit et hoc deus nobis reuelabit
q. d. Ueritas quod hec non prouenit ex
intelligencia vestra sed ex reuelacione diuina
et hec expositio uidetur magis consona
litere sequenti cum dicat verumptamen ad quod perue
nimus i. quantum ad virtutem quod tam peruenimus

Sim[illegible]
[illegible]

cognicionem. Supple necesse est ut idem sapi
amus in mente et in eadem permaneamus regula
in opere ut nullum sit scisma in corpore ecclesie
Imitatores mei. Hic postquam apostolus proposuit
se in exemplum hic quidem inducit philippenses
ad imitandum dicens Imitatores mei estote
in predictis et obseruate eos s. attendite dilige
ter ut nos conformetis qui ambulant
de virtute in virtutem sicut habetis formam
nostram videndo vel audiendo exemplo
verbo et opere multi enim ambulant in via
peruersa quos sepe dicebam vobis cum essem
presens vobiscum nunc autem et flens per epistolam
dico. Supple esse inimicos. Supple crucis
xpi quia contemnunt corporis castitatem quorum
finis interitus s. eternus quorum deus venter
est quia student eis satisfacere in omnibus
et gloria de tali carnalitate in confusione
ipsorum erit eis confusibilis qui terrena sapi
unt tanquam nostra conuersacio celestis in via autem
conuersacio in celis est per puram caritatem forma
tam quia sicut dicit Augustinus. Anima que
est principalis pars hominis non est vbi
animat quod ubi amat / et hoc post iudicium
sic erunt sancti non solum in anima sicut
modo sed eciam in corpore glorioso. Ideo sequitur
vnde eciam saluatorem expectamus victurum
ad iudicium qui reformabit corpus in
generali resurrectione humilitatis nostre quia non
est nobis humiliacionis eo quod est
corruptibile et passibile et corrodi
vermibus et in cineres resoluitur configu
ratum corpori claritatis sue quia
sancti resurgent in corpore glorioso sicut
xpus vnde autem dos gloriosi corporis
est claritas sicut dicitur sicut s. corpus xpi
et quia hoc ~~non~~ fiet virtute dei infinita
sicut creatura ideo subditur secundum operacionem
i. virtutem operandi qua possit eciam subicere
sibi omnia per operacionem enim omnia sunt sibi
subiecta quia de nichilo facta et nisi con
seruaretur ab eo in nichilum esset redige
da. Et sic est capitulum iij

Itaque fratres mei postquam apostolus phi
lippenses cautos reddidit hic con
sequenter eorum consolacionem [illegible]
[illegible] et commendat in d. quia primo eos con so
latur secundo de eorum consolacione liberalitate gra
tulatur ibi. Gauisus sum autem in domino i. d.

primo firmat eos per pacienciam secundo pro-
uocat ad spiritualem leticiam ibi gaudete in
domino. Prima adhuc in duo quia primo ponit quod
tamen est prope ipsum secundo per amicum ibi etiam
rogo. Sicut actum fuit supra in capitulo philip-
pensis fuerunt in tribulacione autem
indigebant confortacione quam eis exhibet
apostolus primo generaliter dicens Itaque fratres mei
karissimi i. munere dilectione spirituali desiderati-
ssimi quia desiderabat eos videre
adhuc temporaliter in via/ eternaliter in
patria gaudium meum de vestro profectu et corona
mea doctoribus enim debetur gratia specia-
lis que a sanctis dicitur aureola sic state
firmi contra tribulaciones huius mundi
in domino ita quod ab eo nullo modo euella-
mini/ secundo confortat duas personas specia-
liter dicens Euchodiam rogo et Sintichen
deprecor idipsum sapere in domino i. similiter
sapere/ due erant matrone quas apostolus
specialiter confortat/ tum propter fragilitatem
sexus/ tum quia ministrauerunt necessaria
sibi et aliis predicatoribus ut viderent
per gratiam/ Etiam rogo hic eum confirmat
philippensem pauniam de hoc deuote rogans
eum dicens rogo etiam et te germane nostre
sponsum est/ compar i. coadiutor meus
in predicacione adiuua illas scilicet mulieres
dans tuis sermonibus confortando que
mecum laborauerunt in euangelio i. in predica-
cione euangelii michi ministrando necessaria/
et non solum michi sed et aliis meis de
quibus subditur cum clemente et ceteris co-
adiutoribus meis in predicacione quorum
nomina sunt in libro vite ¶ Est autem liber
vite idem quod predestinacio diuina quia dicitur
liber eo quod in mente diuina nomen electorum
est firmiter dispositus et hoc est descrip-
cio simpliciter quod autem isti essent ibi sic
scripti certitudinem habuit apostolus per diuinam
reuelacionem/ Alio modo dicitur aliquis scrip-
tus in libro vite secundum presentem iusticiam
a qua tamen contingit aliquem recedere et
hoc est descripcio secundum quid Apostolus autem
per bona opera istorum que videbat estima-
re debebat quod essent in ista et sic lo-
quitur nisi per reuelacionem habuerit quod
essent simpliciter scripti in libro vite/ Gau-
dete hic consequenter inducit philippenses

ad spiritualem leticiam et primo ad bonum opus
per confirmacionem quibus oritur hec leticia
ibi de cetero fratres/ Circa primum dicit Gaudete
in domino non in mundo semper iterum dico gau-
dete iterum dico gaudete ad maiorem
inductionem modestia vestra in modo se habendi
et vita nota sit hominibus omnibus
ut boni meliores fiant exemplo vestro/ et
mali ad bonum conuertantur Dominus
prope est nos ad remunerandum et quia
nimia sollicitudo temporalium impedit
spirituale gaudium Ideo subdit nichil sol-
liciti sitis superflue non enim excludit sollicitudinem
de necessariis/ alias videtur temptatio
dei sed in omni oratione etc. hic ponuntur
quattuor omnes partes oracionis
primo addendum accendere mentis eleua-
cionem et hoc vocatur oratio que est ascen-
sus mentis in deum/ Secundo quod quantum ad re-
ponere salutem verbo vocali sed vocatur
peticio propter quod dicit hic peticiones vestre
innotescant aliquid distinctum propono ¶
Tercio quod postulans se disponat ut exau-
diri debeat quod notatur gratiarum actio
per hoc enim quod aliquis gratum se ostendit
de beneficiis acceptis meretur recipere
meliora/ quarto quia exprimat illud
per quod sit exaudibilis ex parte dei quod
est sanctitas et hoc vocatur obsecracio
sicut cum dicit per necessitatem utilitatis
tuam libera nos domine Ergo hoc totum
... ponitur in fine prohemii
nostri etc. et pax dei i. deus qui est pax
vel quies mentis que exsuperat omnem
sensum eo quod est ab omni intellectu
creato incomprehensibilis/ custodiat
corda vestra i. voluntates vestras in
bono que dicuntur corda/ quia sicut
cor mouet alia corporis membra sic
voluntas mouet alias anime po-
tencias ad actus suos in christo ihesu i. per
christum ihesum quod autem subditur in aliqui-
bus libris domino nostro/ non est de tex-
tu nec habetur in libris correctis/ De
cetero hic inducit philippenses ad boni con-
tinuacionem et augmentacionem dicens De cetero
fratres quecumque sunt vera sine fictione
quecumque pudica sine lascivia dissolucionis
quecumque iusta erga proximum quecumque sancta
ad cultum diuinum quecumque amabilia

deo et hominibus bonis quecumque bone fa-
me i. digna boni nominis si qua virtus
moralis et intellectualis. Si qua laus dis-
cipline i. disciplina morum laudabilis
hec cogitate frequenter meditando que
et didicistis per meam doctrinam et accepistis
i. acceptastis tamquam digna teneri et
servari et audistis ab aliis predicatoribus
meis et vidistis in me qui non solum
illa sed eciam facio predicata in nobis hec agite
et non solum cogitate et deus pacis
i. dator vere pacis hic in vita presenti
et perpetue erit vobiscum perpetuum in patria
in gloria in futuro. ¶ Gavisus sum
hic consequenter apostolus de liberalitate philippensium
gratulatur magis tamen propter eorum
meritum quam propter suum usum. Primo dicit gavisus
sum in domino vehementer i.
valde quia tandem aliquando reflo-
ruistis et loquitur de eis per similitu-
dinem arboris que viret autem et
postea remarcescat et floret secundum revolu-
cionem temporis sicut philippenses primo misera-
nt necessaria postea cessaverunt
propter tempus autem miserunt sibi exenia
in primis necessitatibus ¶ Consequenter
excusat eorum cessacionem intermediam dicens
occupati autem eratis i. impediti pro-
videre michi eo quod tribulacionem sustinu-
eratis non quasi propter penuriam fortune
dico quod gavisus sum vehementer
et subdit causam ego enim didici i. consue-
vi in quibus sum sufficiens esse i. illis
que habeo contentus esse. ¶ Scio et humiliari
quia non frangor per impacienciam secundo et
habundare quia inde non extollor per su-
perbiam ubique et in omnibus scilicet circumstanciis
institutus sum i. informatus a deo qua-
liter debeam me habere et saciari sive
[illegible] sive [illegible] sive in pace
[illegible] et habundare sive [illegible]
et penuriam pati sive tristicie luctu
omnia possum i. cum fortune bene
possum uti unde dicit philosophus i. ethicorum
virtuosus quod per fortunam optime
fert qui utique vere bonus et tetra-
gonus sine vituperio sicut enim cor-
pus tetragonum in quolibet latere bene
sedet sic virtuosus in qualibet fortuna
prosperitati vel adversitati bene se habet ¶ In

hoc sit multo melius putato ideo inquit
sumus quia preteritis temporibus accepis-
tis ideo subdit ¶ Apostolus in eo qui me con-
fortat i. propter deum [illegible]
michi et vobis communicantes tribulacioni mee
i. mittentes michi subsidium temporale de
tempore in carcere ¶ Scitis autem et vos philippenses
per quod audistis vel vidistis quod in
principio ewangelii ergo quod nobis predicacionem
[illegible] incepi nulla michi ecclesia communica-
vit in racione dati et accepti temporalis
cum est ut accipientes spiritualia a predica-
toribus dent eis temporalia nisi vos vos
soli et in hoc commendat eorum liberalitate
facti quia et thessalonicam semel et bis
in usum misistis sed bonum [illegible] in quibus
ego et alii predicatores debeamus [illegible]
re non superfluum sed ad necessarium usum
non quia quero datum sed requiro fructum
habundantem in vobis [illegible]
[illegible] qui dicitur fructus habundans [illegible]
ducit ad vitam eternam habeo autem omnia
que misistis michi et habundo non solum
pro meis necessariis sed eciam pro necessitatibus
aliorum accepistis odorem suavitatis nam
[illegible] quod misistis per odorem suavi-
tatis etc. et talis est hostia deo accep-
tissima [illegible]
est [illegible] Ideo subdit deus autem
meus impleat omne desiderium vestrum
sicut implevistis secundum divicias suas
in gloria reddet vobis perpetualiter et eciam
in christo ihesu i. per ipsum ihesum mediatorem
dei et hominum [illegible] bonis deus
est principalis actor ideo consequenter gracias
agit ei dicens deo autem et patri nostro gloria
etc. Salutate hic ultimo ponit huius epistole
conclusionem per salutacionem et dicit Salu-
tate omnem sanctum in christo ihesu i. omnes
sanctificatos per baptismum ihesu christi. Salu-
tant vos qui mecum sunt fratres michi
ministrantes et tempore predicacionis. Salu-
tant vos omnes sancti i. christiani [illegible]
maxime autem qui de cesaris domo sunt
hoc innuit quod ipsi specialem affectum
habebat ad philippenses. Gracia domini nostri
ihesu christi cum spiritu vestro sit et cetera.

Explicit epla ad philippen

Incipit epla ad coloces.

Paulus aplus et cet. Hic incipit epla
ad colocen que diuiditur in tres
ptes i salutacionem, narracionem
et conclusionem. Gras agimus et conclusio 4o cao ibi que cir
me sunt. Jn pma pte ponuntur psone sa
lutates et psone salutate ibi his qui st
colosis et bonu eis optatu ibi gra uobis et cet
et patet sna ex dcis pluries aliaz eplaz
Gras agimus hic incipit eple narracio
Circa qd sciendum qd aplus no pdicauit
colocen psonalr ut patet in plogo Sed com
misit p discipulos suos archippu et eposra
et postea inducebatur a psendo aplis
ad recipiendum legalia cum euang. qd
aplus qui in ptibus illis erat valde fa
mosus scripsit eis ipos a legalibus retra
hendo et in fide et moribz solidando
et diuiditur in tres ptes quia pmo i duat
eos ad tenendum firmiter euangeli ve
ritate, scdo ad pcauendum pseudo aplorum
fallaciam cao ijo. Tercio ad continuandu uite
sctitate iijo cao. Pma in tres diuis qz pmo
ut dca sua melius recipiat ondit se eis
beniuolum, scdo inducit eos ad pmu tene
dum xpi euangeliu ibi. Qui est ymago
Pmu autem facit dupli salig affecto gra
cias de bona eoz inchoacione, scdo orando
deuote p meliori consumacione ibi. Et nos
Circa pmum dicit gras agimus deo et pri
domini nri ihu xpi semp i. i omnibus hor
adorandum deputatis audientes p epistam
ut habetur i. sci fidem urtiam i xpo ihu
que e fundamentu spualis edificij, et quia
fides sine opibus mortua e Jac. ijo capitulo
Ideo subiungitur Et dilectionem quam habetis i
scos omnes i. opa caritatis que exercetis erga
omnes fideles no p comodo terreno sz p celesti
pmio ideo subdit ppt spem et cet qz audistis
i uerbo ueritatis euangelij, quod no pmittit
bona terrena sicut lex uetus sz celestia ut
patet Qd peruenit adnos
p pdicacionem discipulorum meorum sicut
et in uniuerso mundo est ua a tempe
aplorum pdicatu fuit euangelium p orbe
terrarum sicut declarat plenius supra i d
ps xviij. In omnem terram exiuit sonus
eorum et breuiter replicatur supra epla ad
Ro. x. Ubi h auctoritas allegatur et
fructificat et crescit i aliis gentibus sic
i nobis s. fructificat. Sequitur dic qua an
distis et cognouistis etc. patet in lra ideo
Et nos hic consequenter aplus ondit se
beniuolum colocensibz orando p eorum fe
lici consumacione d. ideo et nos sequitur
die audiuimus uestra bona principia
no cessamus p uobis orantes et postula
tes etc ut impleamini agnicione uo
luntatis eius i ut plenius dicam
uoluntate cognoscatis. Jn omni sapia
qntu ad cognicionem ueri ad uitam actiuam
ptinentem et intellectu spuali qntum ad
cognicionem spualium ad contemplacionem
ptinentem ambuletis digne p durum
huius uite ad uiam deo p omnia pla
centes irreprehensibilibus et operabilibz i omni
tempore bono fructificantes i. de bono
i melius pficientes qntu ad actiuam et cre
scentes i scia dei qntum ad contemplatiuam
in omni uirtute s. morali et intellectuali et
confortati scdm potenciam claritatis eius hoc
addit ad ostendendu quod no loquitur de
uirtutibus politicis sz infusis q dantur
a deo cum gracia et pcipue sepiter aug
mentatur. Jn omni paciencia p aduersarium
tollerancia et longanimitate pretium p
miorum exspectacionem gras agentes deo
patri qui dignos nos gentiles reddidit
indifferenter sicut iudeos p gratiam baptismalem
in partem sortis scorum i lumine qz gra
baptismalis digni sunt hereditate
eterna q dicetur clara in sede dei qui
eripuit nos de ptate tenebrarum i. de
ptate inimici nos de potestate tene
brarum p morte filij sui qui regnat h
in fidelibus p graciam et in bonis p gloriam
dilectionis sue p hoc no est intelligendu
qd filius procedat a sp sco q est amor
pri dilectus sz a solo patre sz dicitur filius dilectionis

ptunc in regnum filii dilectionis sue, id est in regnum filii sui, quem diligit ipsum et nos per ipsum, in quo, id est per quem, habemus redemptionem a potestate dyaboli et remissionem peccatorum per sacramentum baptismi et alia que habent efficaciam a passione Christi, qui est ymago dei invisibilis. Postquam apostolus audit se bono colocensibus, hic consequenter inducit eos ad tenendum firmiter evangelii veritatem, et dividitur in tres partes, quia primo declarat auctoritatem evangelii per unitatem ad firmiter adherendum ei, ibi ut nos tamen estis. Tercio inducit tacite quam alii tum fuerit firmum auctoritatem huius evangelii declarat per excellentiam auctoris ipsius, scilicet Christi, cuius excellentiam tripliciter declarat. Primo in comparatione ad patrem suum. Secundo ad totum universum, ibi quia in ipso. Tercio ad corpus eius misticum, ibi et ipse est caput. Quantum ad primum declarat duas excellentias Christi, prima est quod est ymago patris, id est expressa similitudo ipsius sua deitate. Sciendum tamen quod ymago alicuius potest dici dupliciter: uno modo naturaliter, sicut Augustinus filius dicitur ymago patris quia procedit ab eo per modum nature et eiusdem speciei. Alio modo artificialiter, sicut ymago herculis est in lapide. Primo modo Christus est ymago patris tamen in ydemptitate materiali nature quia divina natura non est materialis, creatura autem intellectualis est ymago dei in natura aliena et sic non est ipse eius ymago sed magis ad eius ymaginem. Primogenitus omnis creature, genitus ante omnem creaturam quia generatio filii eterna est, eterna productio autem creature est temporalis que potest dici largiter generatio, vel modo quo deus pater omnium per creationem. Quia in ipso hic consequenter ponit excellentiam Christi quantum ad universum, quia omnia preexistunt in eo sicut in causa exemplari. Ideo dicitur quia in ipso condita sunt universa, id est condita dispositione omnes eius creature comparantur ad deum sicut artificiata ad artificem. Sapientie vii: Omnium enim est artifex. Et artificiatum bonum prius est in conceptu artificis quam in effectu. Dominus enim fit ex eo in domino in mente artifici. Similiter autem

in deus est conceptus sive ratio prius in deo. Omnes creature preexistunt in eo exemplariter. Ab eterno quia nulla novitas est in deo. Visibilia quantum ad creaturas corporales, invisibilia quantum ad spirituales sive throni etc. Hic exprimit in speciali ordines angelorum, quorum primus est de suprema yerarchia. Secundus in tercia de media, quartus de infima, et per hoc intelliguntur alii ordines qui omnes preexistunt in deo sicut in exemplari. Et similiter omnia preexistunt in eo sicut in causa efficacie et in eo quiescunt sicut in fine. Primo ad Romanos xi. Universa propter semetipsum operatus est dominus. Ideo subditur: omnia per ipsum et in ipso creata sunt, efficaciter, et in ipso. Deinde quiescunt similiter. Et ipse filius est ante omnes creaturas, quia procedit duratione et dignitate, et omnia in ipso constant, quia per ipsum omnia conservantur in esse sicut enim de nichilo creata sunt sic in nichilum redigerentur nisi per ipsum in esse tenerentur. Et ipse est caput. Hic consequenter ponitur excellentia Christi quantum ad corpus eius misticum, cum dicitur ipse est caput corporis ecclesie, influens sensum et motum spiritualis vite. Johannis i: De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Qui est principium primogenitus ex mortuis. Licet enim alii qui resurrexerunt a morte ante Christum, ut Lazarus et plures alii, tamen non sunt proprie resuscitati quia surrexerunt ad vitam mortalem, que magis dicitur mors quam vita, quia est quedam tendentia ad mortem. Unde iterum postea mortui sunt. Sed Christus primus resurrexit ad vitam immortalem, que est vera resurrectio, et ipse primum in aliquo generatione est causa aliorum, ideo resurrectio Christi est causa resurrectionis nostre. Propter quod dicitur hic principium primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, non solum respectu hominum sed etiam dominum angelorum, tum propter plenitudinem gratie que data est ei non ad mensuram. Johannis iii. Angelis autem data ad mensuram est tum quia licet humana natura Christi sit secundum naturam inferior angelica, propter quod dicitur Christus ab angelis minoratus. Hebreorum ii. Tamen in quantum est unita divinitati in supposito filio excellentior est effecta. Ideo subditur: quia in ipso, homine Christo, complacuit

[de]o trinitati omnem plenitudinem s[cilicet] gratie in-
habitare illa cum plenitudo data fuit
a tota trinitate s[ecundu]m excellenciam autem vni-
o[n]is sic exponatur quia in ipso hodie q[uonia]m
complacuit filio dei omnem plenitudinem
inhabitare i[d est] s[ecundu]m plenitudinem sue deita-
tis quia solus filius est incarnatus licet
hanc incarnacionem tota trinitas fecerit
et per eum reconciliari omnia in ip[su]m deum pa-
trem pacificans per sanguinem crucis eius
qui fuit sufficientissimus ad satisfacien[dum]
p[ro] omnibus illo subditur siue que in terris
sunt q[uan]tum ad homines siue q[ue] in celis q[u]antum
ad angelos non tamen sic intelligendum
quod peccatum angeli sit finaliter remissibile
p[ro]p[ter] peccatum ut credit origenes s[ed] quia per
passionem xp̄i eorum societas restaurat[ur]
p[ro] hoc quod homines sunt p[ro]p[ter] eum redempti
eidem assumuntur. Existis ante genera-
tionis apparet auctoritas euangelii cuius
lator est xp̄us. Et nos hic consequenter in-
ducit colocenses ad observanciam ipsius d[icens]
Et nos cum essetis aliquando alienati a deo
p[er] ydolatriam inimici s[cilicet] sensu i[d est] sensualiter
et manifeste in operibus malis ex opera
mala ad s[ecundu]m patenciam. Nunc autem post
morem conuersione reconciliauit nos Deus
in corpore carnis eius i[d est] in corpore suo ex-
posibili per mortem quia sustinuit in corpore
passibili et quia sumus redempti exhi-
bere nos sanctos i[d est] sanctificatos per baptismum in
quo nobis plenarie communicatur effectus passio-
nis et immaculatos in persona s[ecundu]m usus et irre-
prehensibiles coram ipso cum recti-
tudine intencionis et non solum coram ho-
minibus p[ro]pter ypocrisim si tamen p[er]manetis in
fide s[cilicet] xp̄i fundati et stabiles contra p[er]-
suasiones pseudo ap̄lorum et immobiles a
spe euangelii quod audistis ut sublata
spectis eo sequi uita eterna p[er] fidem xp̄i
et eius preceptum ut nullo modo plegalia q[uod]
predicatum est in uniuersa creatura p[er] uniuersam
creaturam intelligitur omnis homo eo q[uod]
similitudinem habet cum omni creatura s[ecundu]m
quod d[icit] Greg[orius] omel[ia] xxix habet namque esse
esse cum lapidibus viuere cum arboribus sen-
tire cum animalibus intelligere cum angelis
non sic intelligendum est quod actualiter fuerit
predicatum singulis hominibus de toto mundo

sed quia tunc fuit predicatum in omnibus mundi
partibus in quibus habitabat homines ex
quibus aliqui crediderunt sicut dictum est
supra. Cuius factus sum ego apostolus videt
tacite respondere quia p[re]sumpsit aliquis dicere
quod pertinet ad paulum ita scribere colo-
censibus cum eis non predicauit ut supra
dictum est nec erat eorum uidet ut habetur
capitulo supra ad quod uidet quod hoc
non pertinebat ad eum eo q[uod] erat apostolus
gentilium ut dictum est super Gal. ii. cui
operatus est petro et cetera. Denique michi erat
colocensibus et hoc est quod dicit. Cuius
euangelii factus sum ego paulus minister i[d est]
predicator. Qui apostolatus officio qui nunc
gaudeo in passionibus i[d est] maxime quia
patior p[ro] uobis gentilibus de quibus
uos estis licet eum non predicauit eis
per seipsum predicauit tamen eis per suos
discipulos ut predictum est et adimpleo ea
q[ue] desunt passionum xp̄i passiones autem
xp̄i dupliciter dicuntur vno modo in corpore
ip[s]o in quo sustinuit famem et sitim et
mortem et sic accipiendo nichil erat
ibi adimplendum. Alio modo p[ro]ut patitur
in membris suis q[ui] sunt fideles s[ecundu]m q[uod]
d[icitur] actuum ix c[apitulo]. Saule saule quid
me persequeris et sic loquitur apostolus post
subdit in carne mea et quia pas-
siones sanctorum sunt adhuc tamen
carne cuius sunt membra ideo subditur
pro corpore eius et cuius salutem eius factus
sum ego minister p[ro] pl[ures]? cum esse non
fuit dignus s[ed] minister s[ecundu]m dispensacionem
dei que data est michi in uobis
i[d est] gentibus ideo factus apostolus gencium ut
impleatis uerbum dei annunciando
illud verbo et exemplo ministerium s[ecundu]m ...
sacramentum q[uod] absconditum fuit a seculis
et generacionibus quia diuinum tempus xp̄i
non fuit cognitum nisi paucis prophet-
is nunc autem tempore quo manifestum est
sanctis eius i[d est] sanctificatis per baptismum quibus
voluit deus ostendere ... notas
facere diuicias glorie sacramenti huius
i[d est] ipso sacramenti in gentibus quorum sic paulus
quod sacramentum secretum est xp̄us q[ui]
est deus incarnatus passus et mortuus sub[iectus]

tatis et ad dexteram patris elevatus in nobis spes glorie quia per ipsum consecuturi sumus gloriam eternaliter ex felicitatis. Qui tamen in eo fideliter manent. Quem nos annunciamus predicando corripientes omnem hominem auctoritate evangelii docentes et docentes omnem hominem in omni sapientia ad salutem necessaria ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu. ¶ Circa quod sciendum quod perfectum dicitur cui nichil deest v. metha. quod dupliciter potest intelligi. Uno modo quod nichil deest de necessariis ad salutem et hac perfectione loquitur hic apostolus. Alio modo quia nichil deest de hiis que possunt in esse perficiendo ad salutem et sic non accipitur hic quia talis perfectio non habetur in via. In qua hoc potest perfici ut dictum est supra phil. iii. In quo illud est propter quod laboro certando contra adversarios fidei non solum verbis sed operibus miraculosis. Ideo subditur secundum operacionem eius et dei qui facit miracula que operatur in me i. per me virtute sua et non mea etc. Sequitur capitulum ii.

Volo enim. Hic est pars prima principalis in qua apostolus inducit colocenses ad precavendum pseudoapostolorum falsitatem et dividitur in ii partes quia primo ponitur motivum secundo procedit ad propositum ibi hoc autem dico. Motivum autem apostoli fuit sollicitudo quam habebat de salute colocensium et aliorum fidelium et hoc est quod dicit volo autem etc. et patet littera usque ibi ut consolentur corda ipsorum per spiritum sanctum inhabitantem qui est consolator. Instructi in caritate que diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum ro. viii. Et in omnes divicias plenitudinis intellectus ut non solum sint perfecti quantum ad intellectum in agnicione misterii i. secreti dei patris Iesu Christi cognoscendo quod pater et filius sunt distincte persone ut unus deus in quo scilicet Iesu sunt omnes thesauri sapiencie et sciencie absconditi quia in eo secundum naturam divinam est sapiencia divina que est infinita et secundum naturam humanam habet plenitudinem sciencie sicut capitis ecclesie augustinus anima quam assumpsit omnia cognovit secundum visionem. Hoc autem. Hic accedit ad propositum in docendo colocenses ad precavendum deceptores pseudoapostolorum. ¶ Circa quod sciendum quod ad decipiendum dupliciter conabantur. Uno modo argumentis philosophorum [illegible] aliqui eorum in philosophia instructi. ¶ Alio modo auctoritate legis eo quod iudei fuerunt adeo et secundo modo ex similitudine sanctitatis qui frequenter simplices decipiuntur. Primo ergo inducit ad cautelam primi secundo secundi ibi et estis. Tercio ibi nemo vos seducat. ¶ Circa primum dicit hoc autem dico de sollicitudine mea pro vobis ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonis et verbis philosophorum. Nam si corpore absens sum a vobis sed spiritu vobiscum sum sicut supra dixit. Etiam et causam ponit quia grece quidem accipit permittit. Nam et dicitur i. cor. v. Videbat enim apostolus in spiritu que apud colocenses agebantur gaudens videns ordinem vestrum i. gaudens de hoc quod in deo unum modum conventionis directum firmamentum et i. fidem vestram de Christo firmam esse. Sicut ergo accepistis Christum i. fidem eius in ipso ambulate de virtute in virtutem radicati in caritate et superedificati in Christo per alias virtutes et confirmati in fide sicut et didicistis a discipulis meis habundantes illa in graciarum actione i. habundanter gracias agendo deum vestrum. Videte cum precedo diligenter ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam. Rationes enim philosophie contra fidem sunt et appellatur ad naturam suam totaliter ex causa tercium concludendo quod deus non possit hominem virginem parere mortuos resurgere et huius. Sed non valet quia virtus divina cum sit infinita potest illa que sunt nature impossibilia. Ideo subditur secundum tradicionem hominum quorum doctrina ex apparentibus sensui procedit secundum elementa mundi et secundum cursum virtutis nature et non secundum Christum i. virtutem Christi que est infinita et in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis i. deitas perfecta non solum per essenciam presenciam et potenciam per que modis est in omnibus creaturis vel per graciam per quam

corporaliter est in isto scilicet persone in supposito
ubi corporaliter quia non tantum est anima
est a verbo assumpta sed etiam corpus usque
in triduo mortis Christi corpus fuit uni
tum divinitate quamvis esset ab anima
separatum. Et estis hic consequenter indu
cit ad praecavendum supradictam deceptionem mo
dum quia gratia Christi est sufficientissima
ad tollendum omne peccatum vel conferendum
salutem absque servatione legalium ideo dicit
et estis in illo id est plenum repleti gratia
qui est caput omnis principatus id est non
solum hominum sed etiam angelorum propter quod
sine legalibus potest nos adducere
ad aeternam coronam ideo subditur in quo
et circumcisi estis circumcisione
non manu facta id est non circumcisione facta in
Dei in expoliatione corporis carnis id est in
amotione pelliculae peccatorum et haec per
baptismum qui totaliter tollit peccatum ideo
subditur consepulti ei in baptismo id est
totaliter mortui peccato in quo resurrexis
tis ad vitam gratiae per fidem operationis
Dei id est quam Deus operatur qui suscitavit
illum a mortuis ad vitam immortalem. Et
vos: Christus resurgens a mortuis iam non
moritur. Et cum vos cum mortui essetis
in delictis id est peccatis actualibus et praeputio
carnis vestrae scilicet in originali peccato per quod
originale contrahitur convivificavit cum
illo vitam gratiae condonans vobis id est gratiam
remissionis omnia delicta tam origi
nale peccatum quam super addita. Delens quod
adversus nos erat scilicet indebitum chirographum
decreti id est obligationem legis veteris quantum
ad caeremonialia et iudicialia quae erant contra
rium nobis eo quod erat honus importabile
nobis et patribus nostris ut habetur Actuum
xv. Affigens illud cruci quia legalia
mortificata sunt per passionem Christi. Et expoli
ans principatus et potestates id est daemones qui
sic nominantur eo quod talia nomina sibi (?)
in eis integra qui fuerant spoliati quia Christus
eduxit de limbo patres veteris testamenti et tra
duxit confidenter id est potenter ad caelestia palam
triumphans illos quod duplex potest exponi
uno modo referendo hoc illos ad daemones quos

ducit palam vel alio modo referendo ad patres quos
sui triumphi fecit participes ut sic sit sensus
triumphans illos id est triumphare faciens in se
[illegible] virtute scilicet sua non aliena. Ex
praedictis igitur concludit: Nemo ergo vos
iudicet transgressores in cibo aut potu vel
quantum prohibitis scilicet vel (?) aut in parte
diei festi quod (?) non celebratur ut parasce
ve, pentecostes et huiusmodi aut neomeniae
id est primi diei mensis aut sabbatorum id est
celebratione septimi diei in lege dicuntur
celebres sed haec celebritas cessavit tamquam
figuralis adveniente veritate per Christum
ideo subditur quae sunt id est fuerunt tempore
veteris testamenti umbra futurorum tempore
Christi corpus autem id est soliditas veritatis
huius umbrae Christi id est pertinet ad Christum
per quem est impleta. Nemo hic consequenter
inducit ad praecavendum deceptionem tamen
modum qui est per simulatam sanctitatem dicens
Nemo vos seducat volens ambulare
in humilitate et religione angelorum
etc. id est audens se tamquam sit missus a deo
missus sicut angelus quod faciebant
aliqui pseudo apostoli ambulans frustra
id est perdens quicquid agit inflatus sensu
carnis suae id est superbiens contra sensum suum (?) per
praesumptionem et non tenens caput id est Christum
per veram sequelam (?) eius fidem ex quo
id est Christo influxum totum corpus eius
mysticum quod est ecclesia per nexus et coniunc
tiones scilicet adhaerentium ad invicem subministratum
et constructum per officium superiorum in infer
iores secundum diversos eorum status crescit in
augmentum virtutum meritorium Dei id est ad
honorem divinum. Ex quo concludit ulterius
intentum a servatione legalium dicit (?).
Si ergo mortui estis in Christo id est consigu
rati morti eius et sepulturae per
baptismum in plenam (?) [illegible]
mortis suae et cetera ab elementis hu
ius mundi scilicet separati dicuntur hic ele
menta veteris testamenti sacramenta
quia consistebant in quibusdam rebus
corporalibus ut in ablutione aquae [illegible]
[illegible] in quibus nulla erat
spiritualis virtus propter hoc dicuntur elementa

exp(er)ientia et in fine Gal. iiii. In supervenien-
tis aute(m) nove legis e(st) ubis sp(irit)ualis
ad cap(ie)ndum gr(ati)am quod adhuc
tenu(n)t in metis mundi. Et vos (Christ)o d(e)c(ep)-
tus dicitis domus aliori ne tetigi-
tis i(d est) non due(n)s s(ecundu)m leges vet(eris) morti-
cinum vel aliquid h(ui)us(mod)i n(eque) gusta-
veritis cibum lege p(ro)hibitum ut
p(or)cum vel h(uius)mo(d)i, neq(ue) co(n)tractaveritis
vendendo talia ad i(n)vice(m) vel eme(n)do,
quo sunt o(mn)ia et cetera, q(uae) o(mn)ia et
similia sunt in interitu(m) i(d est) i(n) s(er)vitu(te)
post publicatu(m) eu(angeliu)m ipso usu. Qu(a)e
utatur tribus ab s(e)c(un)d(u)m [illegible] s(ecundu)m p(re)-
cepta et doctrinas hom(inum) h(oc) dicit quia
ad c(ae)remonias legis illi qui erant su-
periores in p(o)p(u)lo iud(a)eorum multa addi-
derat (pro)pria ob s(ecundu)m iudaica erat imp(ro)-
b(at)a dicentes q(uo)d de obs(er)vantia divino(rum)
preceptoru(m) ut p(atet) M(a)t(thaei) xv. Q(uo)d
replicat salvator eade(m) dicens: Sin(e)
ca(usa) aute(m) me colunt docentes doc-
trinas et precepta ho(mi)nu(m) relinquentes m(an)-
datu(m) dei tenetis tradiciones
ho(mi)nu(m) et c(etera). Que sunt quidem hu(m)a(n)a
ratio(n)em h(ab)entia sapi(enti)e s(ed) no(n) s(ecundu)m veritate(m)
sed sub(ver)sio(n)e. In sup(er)sticione i(d est) su-
p(er)flua et vana religione q(uia) s(e)c(un)d(u)m sunt
tales ob s(e)c(un)d(u)m humilitate simula-
ta de qua dicitur Eccl(esiastici) xix: Est
qui nequiter se humiliat et interiora
eius plena sunt dolo. Et no(n) ad parcendu(m)
corpori etc. et tales cu(m) cor(am) simpli-
cibus se iactabant ab his no(n) p(ar)cere
[illegible] corporali ad p(ro)curandu(m) s(ibi)
laude(m) proximi, vel fugere honore(m) et
da(m)nu(m) alicuius, inter p(ro)pter has cu(m)
simulatio(n)es frequenter decipiuntur
simplices, p(ro)pter quod ap(osto)lus de(cipere)
talia pr(e)cavere sicut et salvator M(a)t(thaei)
vii d(icit): Attendite a falsis p(ro)phetis qui ve-
niunt ad vos i(n) vestimentis ovium, intrinse-
cus aute(m) sunt lupi rapaces. Eode(m)
modo heretici decipiunt simplices.

capitulum iii

Igitur. Postq(uam) ap(osto)lus induxit colosenses ad
tenendu(m) fidei veritate(m) et ad cave(n)du(m)
pseudo ap(osto)lo(rum) falsitate(m) hic ex(em)plu(m) i(n)du-

cit eos ad servandu(m) s(an)ctitate(m) p(er) de
moribus sp(irit)ualibus et de di(vi)nitatum (con)s(ider)at(ione). Et
p(ri)mo facit hoc g(e)n(er)ali(ter) quo ad om(n)es
(fide)s p(er)s(ona)lit(er) quo(ad) quos ad aliquos status p(er)s(on)a-
les ibi: Mulieres. Circa p(ri)mu(m) s(e)c(un)d(u)m
q(uod) s(ecundu)m s(an)ctitis no(n) requirit nec(essitati)s s(ecundu)m [illegible]
sunt ad [illegible] et p(ri)mo instruit eos
de appetitu finis, s(ecundo) de moribus ad
hunc finem ordinatis, ibi: Mortificate. Circa p(ri)mu(m)
dicit ergo Eccl(esiast)i(cu)s: Si ergo (con)surrexistis
cum (Christ)o p(er) fide(m) caritate formata, que
sursum sunt quaerite i(d est) bona celestia
desiderate, ubi (Christ)us est in dextera dei
sedens, i(n) membra no(n) debet s(e)p(arari) a c(a)p(it)e
(Christ)us aute(m) est caput eccl(esi)e ut p(atet) dictu(m)
est, et vos fideles qui sunt membra eius
debet cu(m) s(e)p(ar)ari p(re)s(en)tis ut sic ei [illegible]
gatur sp(irit)ualit(er) in celestibus p(er)petuum
(con)tentum, non que sup(er) terra(m) i(d est) bonis
terrenis: potius debet (con)temptus sublimi(tatis) etc.
Mortui enim estis, (pro)pt(er) (Christ)o p(er) baptismu(m)
(con)stat ut viventes no(n) debetis p(ri)ncipalit(er) fine(m)
vestrum s(ed) in bonis celestibus q(uae) no(n) ap-
parent i(n)tus ideo subditur: Et vita
vestra abscondita est cum (Christ)o in deo
de qua (con)sistit obiective in visione
divinitatis p(ri)ncipaliter et humanitatis (Christ)i
s(e)c(un)d(a)rio, ideo dicit salvator Ioh(annis) xvii:
Hec est vita eterna ut cognoscant te so-
lum deum verum et quem misisti Ihesum (Christ)um.
Cum enim (Christ)us apparuerit i(n) iudicio finali,
vita vestra vos deus et tunc vos appa-
rebitis cu(m) ipso in gloria q(uasi) d(iceret): tunc vita
beata q(ue) nobis est vos abscondita manifesta-
bitur vobis exhibita. Mortificate. Hic
(con)seq(uent)er instruit eos de moribus ad
beatitudine(m) ordinatis et p(ri)mo q(uantu)m ad de-
bitorum (con)sortio(n)em vitio(rum), s(ecundo) q(uantu)m ad acquisitio(n)em
virtutu(m) ibi: Induite vos. P(ri)ma adhuc i(n) d(ivi)-
d(it) ibi: Induite. P(ri)mo docet deponere p(e)cc(at)a carnalia
quia p(ri)mo docet deponere p(e)cc(at)a carnalia
et s(e)c(un)do sp(irit)ualia ibi: Nunc aute(m). Circa p(ri)mu(m) d(icit):
Mortificate ergo membra vestra q(uae) sunt sup(er)
terra(m) i(d est) que p(er)tinent ad vitia terrena,
que sic sunt mortificanda p(er) austeritate(m)
vite ut natura sustentetur ad s(er)viendu(m)
deo, s(ed) vitia arceantur q(uae) impediunt (con)sortia
celestia, s(e)c(un)d(u)m q(uo)d dicit Apoc. xxi: Non
intrabit in ea(m) aliquid coinquinatu(m) ideo subdit

fornicacionem que coniunctus soluti cum so-
luta. Per hoc multo forcius intelligitur
adulterium esse deponendum. Immundiciam quo ad
tuum appetitum contra naturam libidinis
ad copulam tractus inmundicias consilia
concupiscenciam malam quia non solum ac-
tus exteriores sunt refundendi sed eciam actus
interiores mentis et avariciam que est
in ista peticione accepcio unde dicitur
avarus quasi avidus eris. reponit autem
hic inter carnalia vicia quia fomen-
tum eis prestat quia per pecuniam habentur
cibi et potus lauti lecti molles et huiusmodi
ad luxuriam excitantes que est ydolorum
servitus id est species ydolatrie inquantum
avarus pecuniam colit sicut studiose.
propter que venit ira dei venit ira dei id est
eius vindicta super filios incredulita-
tis qui vitam aliam non credunt propter quod
sunt secundo inter fontes carnalitatibus
se exponunt propter quod in psalmo eorum
dicitur Sapiencie 2 umbre transitus est
tempus nostrum et non est reversio finis
nostri venite ergo et fruamur bonis que
sunt etc. in quibus id est inter quos et illos
ambulastis aliquando cum [illegible]
taliter vivendo. Nunc autem hic apostolus
inducit ad reponendum vicia spiritualia
dicens nunc autem deponite et vos omnia id est non
solum vicia carnalia sed eciam spiritualia iram id est ap-
petitum illicitum vindicte indignacionem id est eius
signum in facie maliciam id est mali machi-
nacionem in corde blasphemiam contra deum
turpem sermonem de tractacionis immundicie
et derisionis contra proximum. Nolite menti-
ri invicem unus alterum sic decipiendo. expo-
liantes vos veterem hominem id est statum
gentilem cum actibus eius malis ut sic
deponantur omnia peccata. Et induentes
hic apostolus inducit ad virtutum acquisicionem
que sunt mentis indumenta. et primo ponit
ad hoc motivum 2o prosequitur intentum
ibi induite vos. motivum autem est quod
homo ad ymaginem dei id est mentem quam ymago
deformatur per vicium et reformatur per virtutem
propter quod debet homo novum ad virtutis
acquisicionem. ideo dicit et induentes novum
hominem qui renovatus est per baptismum
qui renovatur id est in hac renovacione per

sicut in agnitudine dei vel agnicione-
tum fidei formatam caritate secundum ymagi-
nem eius etc. id est secundum partem intellectivam
que est ad dei ymaginem ubi non est
masculus et femina quia distinctio
sexus non est ex parte mentis sed corporis
illud tamen masculus et femina non est in
libris correctis que sic habent ubi non
est gentilis et iudeus etc. et sic hoc ubi
refertur ad deum de quo in Actibus 10 per
[illegible] quod timet eum in me apud
deum non est personarum accepcio sed
recipit hominem venientem ad se per fidem
ita quod nulla diversitas preiudicat
sive naturalis ideo subdit gentiles et
iudeos sive ad [illegible] ubi semper
circumcisio et preputium sive lege barbarus
et scitha sive condicionis servus et liber
et per hoc intelliguntur alie diversitates
quecumque sed omnia et in omnibus christus
id est christus est in omnibus per graciam cum
quo omnia bona principaliter operatur
Induite vos hic consequenter prosequitur
intentum de virtutibus et primo in comparacione
ad proximum 2o ad deum ibi pax christi et
[illegible] procedit ad
[illegible]
motivo induite ergo vos sicut electi
dei id est predestinati a deo sancti id est statum
per baptismum in tempore et dilecti per graciam
tum [illegible] viscera misericordie quantum ad inte-
rius affectum benignitatem quantum ad exteriorem
effectum unde dicitur benignus quasi bene
ignitus ad faciendum bene proximo
et effectum humilitatem que est virtutis custos
et fundamentum modestiam bene utendo
prosperis pacienciam bene se habendo in adversis
supportantes invicem in infirmitatibus in
moribus et parcentes et donantes vobis
metipsis offensas remittendo quod est
[illegible] iniuriis quod est personis et per
cogitacionis ideo subditur sicut et
dominus donavit vobis etc. super omnia
autem hec caritatem habete que est maior
aliis virtutibus ut 1 Cor 13 maior
autem horum caritas est que est vinculum per-
fectionis quia sicut virtutes pollitice connectuntur
[illegible] sic in [illegible]

nota

Et pax Christi exultet. Hic consequenter inducit ad virtutes in comparatione ad deum. Primo quo ad
perfectionem cordis dicens et pax Christi id est data
et commendata a Christo exultet affluenter
in cordibus vestris caritando per consola-
tionem id est per saltationem spiritus in vitam eternam
sicut dicitur Joh. iiij. fiet in eo fons aque
salientis id est salire facientis in vitam eternam
in qua scilicet pace vocati estis in uno
corpore ecclesie sub capite Christo congruitas
tate de tanto beneficio. Secundo quo ad per-
fectionem oris dicens verbum dei habitet in vobis
habundanter ita quod non solum in corde
sufficienter retineatis sed etiam in ore per
doctrinam aliis communicando. Ideo subdit
in omni sapientia ad salutem nostram do-
centes sic etiam in ore vestro deum laudantes.
Ideo subditur et commonentes vosmet-
ipsos psalmis et hymnis nos ad
divinas laudes excitantes et canticis spiritualibus
ita quod non sit tantum laus oris sed etiam
spiritus et cordis in gratia id est per considerationem
beneficiorum dei. Tertio inducit ad perfectionem o-
peris dicens omne quodcumque facitis scilicet
in verbo vel in opere omnia in nomine domini id est omnia facite
ad honorem domini nostri. Bonitas enim o-
peris dependet a rectitudine intentionis
gratias agentes deo et patri per ipsum quia
sicut dona dei nobis proveniunt
per Christum mediatorem ita sic orationes
nostre et gratiarum actiones sunt commendabiles per
ipsum. Mulieres. Postquam apostolus informavit
de moribus generaliter Colocenses hic eos in-
format quantum ad aliquos status specialiter.
Et circa hoc primo ponit eorum informationem
secundo suam recommendationem ibi Orationi instan-
tes. Prima dividitur in tres partes secundum
tres status quos tangit secundo ibi Filii
tertio ibi Servi. Primus status est coniugatorum
circa quem primo informat mulieres pro-
dicens Mulieres subdite estote viris debita
cum per eos regi tamquam quia femina est
minus rationalis tamquam quia vero magis
viget in viris quam in mulieribus ut diffu-
sius dictum fuit Eph. v. sicut oportet
in domino id est in licitis et honestis tantum. Secundo in-
format viros dicens Viri diligite uxores
vestras quia vir et uxor sunt una caro
in quibus autem naturaliter diligit car-
nem suam. Et nolite amari esse ad illas
eas habendo ut ancillas sed magis
ut socias propter hoc enim de latere viri
fuit formata ut agnosceretur socia
non ancilla ut plenius fuit dictum Eph. v.
Filii. Hic est secundus status in quo instruit pa-
tres et filios dicens filii obedite parentibus
per omnia licita et honesta parentibus a quibus
filii habent esse nutrimentum et doctrinam
hoc enim beneplacitum est in domino
qui dedit preceptum de honore parentum. Exo.
xx. Quarto informat patres dicens patres nolite
ad indignationem id est ad impatientiam filios
vestros provocare id est iniuste corripientes
eos causam dicit ut non pusillo animo
fiant id est non perdunt animum sed amo-
res fugiat et sic tractentur disciplina
peiores fiunt. Servi. Hoc est tertius sta-
tus in quo docet duos status primo
servos secundo dominos ibi Domini. Circa
primum dicit servi obedite per omnia li-
cita et honesta dominis carnalibus id est
in hiis que pertinent ad corpus in hiis
autem que pertinent ad animam servus
non est subiectus domino sed deo et etiam
iustis non ad oculum servientes scilicet tan-
tum in presentia dominorum quasi hominibus pla-
centes illi enim qui sic serviunt placere
hominibus tantum querunt. Sed in simplicitate
cordis id est sine plica simulationis aut de-
ceptionis timentes deum et non homines
tantum quodcumque facitis ex animo operamini
id est voluntarie sicut domino et non hominibus
sed principaliter scilicet servio principaliter deo de-
bent enim servi cogitare quod deus il-
lam servitutem ordinavit ad eorum sa-
lutem propter meritum sue humiliationis et sic
serviunt deo principaliter et hominibus secundario
propter impletionem divine ordinationis. Ideo
subditur scientes quod a domino accipie-
tis retributionem hereditatis scilicet
eterne restituetur unicuique in illo premiat
contra servitutis humane unde dicit
Ambrosius In domino servitus bona et
bona libertas neque laude apponitur
qui enim iniuriam facit sive servus sit
dominum defraudando sive dominus servum in-
gravando recipiet quod inique gessit
per debitam penam infligendam a deo et

subditur vero. Et non est personarum acceptio apud deum pro maioritate hominis vel eius minoritate puniendo seu remunerando.

Domini hic

Quapropter instruit dominos dicens: Domini quod iustum est et equum servis prestate, nedum servicia eorum remunerando et [illegible] dicite, et subditur adhuc ratio: Scientes quia et vos dominum habetis in celo, qui puniet vos acriter si aliter feceritis, secundum illud Sap. vi: potentes potenter tormenta pacientur. Orationi. Postquam apostolus instruit specialiter, admonet omnibus communiter: Orationi instate, pervigiles clamando, vigilantes in ea per [illegible] in gratiarum actione propter beneficiorum dei receptionem, orantes simul, quia oratio multorum est magis exaudibilis, et pro nobis, id est pro me et sociis meis, ut deus aperiat nobis hostium sermonis, id est det nobis libertatem et facultatem predicandi evangelium Christi, propter quod eciam vinctus sum in carcere, ne possim ad predicandum discurrere, ut manifestem illud. Hoc refertur ad illud quod premittitur: aperiat nobis hostium sermonis, scilicet ut manifeste illud seu Christi misterium quod adhuc pluribus gentibus est occultum, ita scilicet distincte et discrete ut oportet me loqui de tanto misterio. Consequenter ostenditur qualiter se habeant ad infideles dicens: In sapientia ambulate ad eos qui foris sunt, id est extra ecclesiam, tempus redimentes ad tempus, id est diligenter querentes oportunitatem predicandi eis et evitantes vitia tamen, et subditur modus debitus: ut sermo vester dicatur semper in gratia, id est sic talis ut audientibus sit gratus, et quia hoc fit per supplementum vero dicitur sale sit conditus, propter quod cum sal nominatur eo quod dicitur condimentum ciborum sicut sal ciborum, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere secundum conditionem persone sue. Aliter enim respondendum est fideli, aliter infideli, aliter perfecto, aliter simplici, et sic de aliis. Que circa me sunt. Hic est ultima pars principalis huius epistole, que dicit eius conclusionem vel confirmacionem, et hoc dupliciter: primo per mutuam missionem, secundo per specialem salutationem ibi: Salutat vos. Circa primum sciendum quod apostolus misit hanc epistolam per Tichicum et Onesimum ad certificandum Colocenses quod esset sua epistola, et ad plenius dicendum eis statum apostoli, ut confortarentur in fide et consolarentur in tribulationibus que eis supervenerunt, ut dictum est supra primo capitulo, et propter hoc dicit: [illegible] ibi que est ex vobis, id est vestri valde quantum civitate et sorte erat gentilis natione et [illegible] Colocensis, sicut Titus discipulus Pauli, sic Titus conversus gentilis, ut dictum est supra Gala. ii. Omnia que hic aguntur nota facient vobis. Salutat. Hic consequenter ponit salutationem: primo salutat apostolus Colocenses ex parte sociorum suorum, secundo Laodicenses ex parte sua, ibi: Salutate fratres [illegible] qui sunt Laodicie. Adhuc id quod primo ponit socios iudeos, secundo gentiles conversos ibi: Salutat vos Epaphras. Dicit: Salutat vos Aristarchus, id est princeps meus [illegible] et laboribus, et Marcus consobrinus Barnabe. De isto Marco dicitur Actuum xv quod recessit a Paulo et Barnaba in Pamphilia, propter quod postea Paulus nolebat eum recipere in societate predicationis sue, et sic Barnabas assumpto Marco ivit ad predicandum in aliam regionem, et Paulus et Silas aliam. Videns tamen Paulus quod Marcus [illegible] alia utilitate ecclesie [illegible] recepit dictum Marcum in sua societate et mandavit [illegible] et aliis quibus erat [illegible] propter dictum recessum quod si venerit ad vos [illegible] reciperent eum. De quo mandata accepistis, et Jhesus qui dicitur Iustus, quia apud eum iudeos plures hoc nomine vocabantur. Qui sunt ex circumcisione, id est iudei natione. Hii soli sunt de iudeis adiutores mei in regno dei, scilicet predicando, qui michi fuerunt solacio, me consolando in mea tribulacione et supplendo vicem meam in predicacione. Salutat vos. Hic ponit socios suos de gentilitate conversos dicens: Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, id est civis vester specialiter, quondam qui predicaverat eis ut dictum est supra primo capitulo, propter quod [illegible]

ad eos dicitur etiam operis quia de fre tilitate consilis sicut ipsi ipsius disci pulus pauli sicut tytus et plures an tea patent usque ibi. Et hiis qui sunt laodicie et qui gerarpoli qui predicauerunt sicut et colosis. Salu tat vos lucas medicus carissimus fuit enim medicus corporalis et spiritualis carissimus paulo quia fuit comes sue peregrinacionis usque ad eius marti rium ut dicit Ieronimus in prologo super lucam et anthiochensis nacione. Sa lutate hic consequenter laodicenses per ministrum collocensium dicens Salutate fra tres qui sunt laodicie generaliter et ny pham specialiter qui predictis ministrabat sumptus de suis facultatibus et que in domo eius est ecclesia i. eius fami liam dans eis locum fuit apud nos epistola ista quam mitto facite ut in laodice sium ecclesia legatur et vos ut discipuli mei nobis cum talis sitis prout facit ad salutem vestram ipsa epistola tamen ad laodicenses apud nos non habetur et dicite archippo qui receperit ministerium super ecclesiam colocensium vide diligenter attendendo ministerium quod accepistis in domino i. in dominis rebus ut impleas ad honorem dei et salute animarum. Sa lutacio mea manu pauli hoc scripsit paulus manu propria ad maiorem certifi cacionem quod epistola esset ab eo missa eo quod pseudo apostoli aliquando fabricabant sub nomine verorum apostolorum ad magis decipiendum ut dictum fuit super secunda corinthios ultimo capitulo. Memores estote vinculorum meorum ut compa ciendo et etiam in hoc si necesse fuerit me imitando. Consequenter subdit quod sit sua salutacio dicens gratia domini ihesu vobiscum semper sit que supplet omnem defectum amen.

Explicit epistola ad colocenses etc.

Incipit epistola prima pauli ad thes salonicenses etc.

Paulus et sylvanus et thimo theus hic incipit epistola prima ad thessalonicenses que dividitur in tres partes scilicet in salutem in prosequtione ibi gratias agimus et conclusionem ibi fratres orate in prima parte ponitur primo persone salutantes cum dicit paulus et sylvanus iste est qui dicitur sylas actuum xv. quem accepit paulus in socium ut dicitur ibidem et thymotheus isti duo iunguntur paulo in salutacione quia cum eo laboraverunt in thessalonicensium conversione secundo ponuntur persone salutate cum dicit ecclesie thessalonicensium scilicet congregate in deo patre etc. Est autem thessalonica civitas metropolis in macedonia que est quedam pars grecie. tercio ponitur bona op tata ibi gratia vobis in presenti et pax in futuro ubi totaliter quietatur appetitus. Gratias hic incipit epistole prosecucio in qua primo reddit apostolus thessalonicenses benivolos secundo dociles in iiii° capitulo tercio cautos v. capitulo. Circa primum reddit istos benivolos du pliciter primo de bonis eorum circa gratias agendo secundo in adversis eos consolando tercio capitulo Primum in duo quia primo gratias agit de bonis eorum in se tenendo secundo de bonis huius diffusione ibi et vos. Circa primum ponit duplex motivum huius gratiarum accionis primum est bona eorum con pro dicens Gratias agimus deo semper pro omnibus vobis ad ordinem debitum vel saltem in habitu et si non actu quia non potest hoc semper actualiter orando memoriam vestri facientes in orationibus specialiter et expressius nostris sine intermissione. Exponit dupli citer sicut dictum est de semper memores operis fidei vestre et que fides sine operibus mor tua est subditur et laboris i. in hiis que pertinet ad promotionem fidei et caritatis et expressionem sustinencie spei etc. i. tollerancie tribulacionum quas paciet susti nuistis ipse certificando in credendo domini ihesu christo ante deum i. ita constanter vos habuistis ac si deum presentem videretis. Sciences hic concipit ponit secundum motivum ad gratias agendum quod accipitur ex parte dei ex eo quod specialem dilectionem ostendit

thessalonicensibus vocando vos ad fidem non solum per
predicationem sed etiam per multorum miraculorum
operationem et hoc est quod dicit Parentes
fratres dilectissimi a deo etc. i. nos scientes
electionem vestram tamquam spiritualiter dilectos a deo
et hoc habetis multa certitudine quoniam ex
evangelium nostrum i. predicatio nostra non fuit
ad vos in sermone tantum sed in virtute i. in miraculorum
virtute divina factis et in spiritu sancto i. donorum s.
s. in signis visibilibus et in plenitudine multa
s. carismatum et donorum dei sicut scitis et
vidistis quales fuimus in vobis propter vos
q.d. talia miracula per nos non fecit deus ut
nos probaremus quia iam ante credimus in
christo fundati sed propter vos ut crederetis et in fide
solidati essetis. Vel sic fuit quia pseudo fuerunt in
fide nec sicut apostolos receperunt ut dicit
Jeronimus in prologo. ¶ Et vos hic consequenter
apostolus gratias agit de bonitatis eorum dispo
sitione nam quoniam corpore alii perfecerunt in fide et
operibus bonis et hoc est quod dicit Et vos
imitatores nostri facti estis in fide et moribus
et domini s. ihesu christi nec eius vita non
ad fidem que res latens non habuit eo
quod habet obscuritatem annexam sed ab
instante conceptionis habuit claram visio
nem excipientes verbum in tribulatione multa
suppliciis cum sic conversionis habuerunt
persecutionem etiam a civibus ut habetur in
fine secundi capituli cum gaudio spiritus sancti et hoc
confortabatur apostolus de quo dicitur Actuum
v. quod ibant gaudentes a conspectu concilii
quia digni habiti sunt pro nomine ihesu con
tumeliam pati ita ut facti sitis forma i. ex
emplar virtutis omnibus credentibus in mace
donia et in achaia provincie sunt grecie. A vobis
enim diffamatus est sermo domini i. occasione
vestri divulgatum est verbum dei quia multi per
tractus vestros exemplo eorum constantes
effecti predicaverunt publice et in pluribus locis
ideo subditur non solum in macedonia et in
achaia sed in omni loco regionum circumiacentium
fides vestra que est ad deum scilicet est ordinata
profecta est i. processit ulterius ita ut non sit nobis
necesse quidquam loqui s. de vobis ad alios in
credulos per vestrum exemplum et subditur enim ipsi
enim de nobis annunciant nos quando qualem
introitum habuerimus ad vos i. quam gaudenter

et prompte fidem suscepistis ad predicationem
nostram non formidantes insurgere tribu
lationem et quomodo conversi estis ad deum elegen
tes eum servire ydolatria relicta et expecta
tis filium eius de celis venturum ad iudi
cium sicut dicitur Actuum i° hic ihesus qui
assumptus est a vobis sic veniet etc.
qui eripuit nos de ira ventura i.
a gehenne pena. ¶ capitulum ii.

Nam ipsi scitis. Postquam apostolus
reddidit thessalonicenses benivo
los de bonis eorum gratias agendo
hic consequenter idem facit in adversis eos con
solando et dividitur in duas partes quia primo
facit hoc per conformitatem ad ipsum et 2°
per conformitatem ad ceteros consolando eos il-
los eum ¶ Circa primum facit talem rationem
nullus debet desolari sed magis conso
lari de conformitate ad suum magistrum quia in
hoc consistit perfectio eius luce vi perfectus
omnis erit si sit sicut magister eius. Ergo
vos qui sumus magistri et doctores vestri susti
nuimus multas tribulationes et sustinemus
propter quod debetis in tribulationibus consolari
quia in hoc conformamini nobis. In
hac parte autem ratione sic procedit quia primo
dicit maiorem huius rationis per tribula
tiones quas sustinuit cum eis manens
ibi minorem cum prima adhuc in duas partes quia
primo ponit suam declarationem 2° remo
vet multiplicem obiectionem ibi ex
hortatio circa primum dicit Nam ipsi scitis
fratres introitum nostrum ad vos i. modum
introeundi quia non fuit inanis i. levis
et facilis sed valde gravis sed cum passi
quia ibi a contumeliis affecti per verba
aspera sicut scitis quia non fuit lon
ge a civitate vestra ideo subditur in
philippis que est civitas macedonie
ut habetur Actuum xvi. ibi cum pau
lus et sylas fuerunt graviter virgis cesi
et incarcerati ut habetur ibidem sed
fiduciam habuimus in domino nostro loqui ad
vos etc. q.d. ex illis tribulationibus
non fuimus territi sed in deo confidentes
venimus ad predicandum vobis evangelium
dei et etiam hoc fuimus valde sol
liciti q.d. propter quod in tribulationibus
debetis consolari tamquam nobis conformes

esse. Exhortacio hic consequenter remouet
multiplicem obiectionem posset enim aliquis
dicere quod non esset conposibile paulo con
formari eo quod esset defectuosus in vita
et doctrina sicut dicebant pseudo apostoli
de ipso propter quod hic remouet excludendo
illa per que posset impingi in eius doctri
nam vel vitam dicens exhortacio enim nostra
non de errore contra fidem qualis erat
hereticorum doctrina vel de veritate mixta
neque de inmundicia sicut erat doctrina
epicureorum que tunc vigebat ut haberent
usum corporis neque in dolo sicut docebant
pseudo christiani qui aliquando dicebant verba
de fide katholica ut deciperent katholicos
sicut de torquato legitur in legenda sancti
tiburcii sed sicut probati sumus a deo
idest approbati ab ipso ut crederetur nobis tam
fidelibus ministris euangelium idest predicacio
euangelii ita loquimur fideliter predican
do querentes dei beneplacitum non hominum
sicut scitis ex visu et auditu neque in
occasione avaricie predicando propter questum
nec propter inanem glorie fastum sicut pre
dicabant pseudo apostoli cum possemus
vobis oneri esse accipiendo sumptus a
vobis racione honoris ut christi apostoli veri
quibus talia debentur sed facti sumus
paruuli in medio vestrum inter vos humiliter
condescendo non solum humiliter sed etiam
amicabiliter tamquam si nutrix foueat
filios suos lacte et nutrimento corporali
ita desiderantes vos et non vestra cupide
idest ardenter desiderantes vestram salutem
volumus tradere non solum vobis euan
gelium dei quod est spirituale nutrimentum sed
etiam animas nostras idest vitas nostras parati
sumus pro salute vestra exponere quoniam ca
rissimi nobis estis facti maiorem enim cari
tatem nemo habet quam ut animam
suam ponat quis pro amicis suis. Et

Memores enim. Hic postquam apostolus ostendit
tribulaciones passionum ad tessalonicenses
veniendo hic idem ostendit cum eis ma
nendo dicens memores enim estis fratres quasi diceret
non est dubium quod vidistis et sic non est
oblitum laboris nostri merore et fatiga
cionis propter excessum laboris nocte et die
operantes manualiter hoc excepto quo

intendebat predicacioni vel oracioni ut ipse
et sui viuerent de proprio labore neque vnum
gravaremus accipiendo a vobis sumptus
predicauimus vobis euangelium dei gratis tu
tamen sumptus debite possemus accipere
vos testes estis quantum ad exteriorem et deus
quantum ad interiorem quam sancte et iuste
et sine querela vobiscum ita quod nullus potuit
conqueri de nobis qualiter vnumquemque vestrum
sicut pater filios deprecantes idest primo et
sancti inducentes vos ad bonum et consolantes
Si quis vestrum fuit desolatus propter peccata
commissa vel alia de causa testificati sumus idest
sub testimonio scripturarum admonuimus ut am
bularetis digne deo de virtute in virtutem
procedendo qui vocauit vos in regnum su
um idest ut essetis de regno eius per gratiam
in presenti et gloria in futuro. Et quia sic fue
runt thessalonicenses Ideo gratias agens
deo subditur Ideo et nos agimus gratias
deo sine intermissione idest omnibus horis ad
hoc aptis quoniam cum accepissetis a nobis per
predicacionem nostram verbum auditus dei idest
verbum euangelii diuinitus nobis reuela
tum accepistis illud non ut verbum hominum
sed idest doctrina philosophica sed sicut est vere verbum dei
idest sic accepistis devote sicut recipi debet
verbum habitum ex diuina reuelacione quod
operatur in vobis docendo intus homines
cum solum mouet auditum exterius ideo
dicit apostolus Iohannis xv sine me nichil po
testis facere. Vos enim fratres Postquam apostolus
consolatus est thessalonicenses per conformitatem
ad se ipsum hic idem facit per conformitatem
ad ecclesiam Iherosolimorum Sed vero cum fides
incepit ecclesia prout dicitur ecclesia sina
gogarum ut patet Actuum primo inde primo
dilatata est ad alia inde loca et ille ecclesie
constanter sustinuerunt persecuciones a iudeis
qui christum occiderunt et prophetas idest hoc
etiam thessalonicenses erat eis conformis quia
persecuciones sustinuerunt a ciuibus suis quod
debet esse sibi consolacionis materia propter
conformitatem ad ecclesiam primitivam et hoc
est quod dicit vos enim estis fratres imi
tatores facti et cetera usque illud prohibentes
nos gentibus loqui scilicet euangelium christi ut salus
fiat scilicet eorum ut impleant idest augeant peccata sua

semper sunt uidelicet in sua perfidia obstinati
de premittere et diabolo parere / preuenit
enim ira dei super illos quia subtraxit
iuste gratiam suam ab eis usque in finem
id est usque usque finem mundi tunc enim sunt
ad fidem conuertendi sicut dicit sup
propter / patet eciam aliter exponi usque
in finem id est eternaliter quantum ad illos qui
in sua perfidia moriuntur ¶ Nos autem post
quam apostolus consolatus est thessalonicenses superius
hic consolatur eos mutuo et primo descri
bit mittendi racionem / 2º ipsam missio
nem in principio tercii capituli / racio autem
consistit in hoc quia desiderauit uidere
thessalonicenses et eadem personaliter consolari
sed habuit impedimentum propter quod ad hoc uenire non
sit mittere / dicit igitur nos autem fratres
desolati a uobis propter hoc quod uobiscum
non eramus ore et aspectu non corde id est licet
non possemus nos loqui nec nos uidere
tamen habebamus nos in corde ideo subdit
dit habundancius festinauimus id est dispo
suimus festinanter uenire ad uos ad
uestram consolacionem ego quidem paulus
et semel et iterum sed impediuit nos sathanas
uas tacet autem modum impediendi et
sic glosa nec ego uolo in hoc diuinare
Consequenter subdit racionem quare de
siderabat uidere eos et consolari et una
que est augmentacio sui meriti et premii
dicit autem gaudium speciale aut corona glorie
id est racio consequende premium aureole que doctoribus
debetur nonne uos id est dicit sic quia
conuertit eos ad fidem ideo subiungit uos
enim estis gloria nostra et gaudium / sed unde
gloriandi habebat uero materiam glo
riandi in duo in respondendi de corporis conuersatione
pone et bona conuersacione et cetera tercium capitulum

Propter quod non
ferentes mittendi racionem hic consequenter
mittit eum et diuiditur in duas partes
tres quia primo describitur hic missio 2º
pauli desperacio ibi ipse autem deus pater
adhuc in duas quia primo describitur hic
missio 2º ponit utilitatem missionis 2º
reuersionis ibi nunc autem ¶ Circa primum
continuando se predictis dicit propter quod
id est quia gloria nostra estis et gaudium non
sustinentes amplius id est non compassitates ulterius

facere diuius statuimus benum placuit nobis
id est michi et syluano remanere athenis
solis id est sine thymotheo qui est diuus
in salutacione positus ut dicit hic glosa
sed quia non est consuetum quod in uerbis
epistole ponatur diuus salutacione cum
uadit personaliter ad salutandos / ideo
dicendum quod iste thymotheus qui dicitur hic
missus cum subditur / et misimus thy
motheum est alius apostolo quod plures
erant eiusdem nominis fratrem nostrum re
ligione et minister dei in euangelio
christi id est in predicatione euangelii ad confirman
dos uos in eum bono exhortandos
pro fide uestra stabilienda ut nemo moueatur
ab ea in temporibus istis que uobis tribulacionibus
superuenerunt usque ad ueniens ipsi enim
scitis quod in hoc positi sumus id est disposuimus
apostolos dicere sic ph. pro. uenit hora
ut omnis qui interficit uos arbitretur
se obsequium prestare deo / et subdit quare
debebant hoc scire dicens nam et cum esset
et factum est in uobis / et scitis eciam de uobis
propterea ego amplius non sustinens
aliquam dilacionem misi ad cognoscendam
fidem uestram per eum meum et solum
ne forte temptauerit uos is qui temp
tat id est diabolus qui semper nititur per
temptaciones suas bonos subuertere
et in anis fiat labor noster si uos subuer
terit quod absit ¶ Nunc autem hic quomodo
ponitur utilitas reuersionis cum dicit
nunc autem ueniente thymotheo ad
nos a uobis completo suo ministerio
et annunciante nobis fidem uestram subiecte
credulitate uestram ad preconium in mentes
et quod memoriam nostri habetis bonam
orando pro nobis semper desiderantes nos
et quod ista sciamus audire de nobis
sumus necessitate et ita quod omnis tri
bulacio et angustia nobis superueniens
diminuitur propter bonum fidei uestre quod sciamus
audire qui nunc uiuimus id est quasi
de morte ad uitam resuscitati sumus
si uos statis in domino in nobilibus et sum
mus sufficimus ad reddendum gracias
deo de tanto bono / ideo subdit quam
enim graciarum actionem et cetera usque

In reditu eius ideo consolati sumus
in ista in uobis id est per bonam quam
sperauimus

ibi et compleamus ea que desunt fidei
vestre licet enim haberent notitiam fidei
quantum ad ea que sunt ad salutem
necessaria tamen ad maiorem earum per
fectionem rediret si apostolus venire posset
ad magis complicandum aliqua que
non potuit eis ad plenum dicere quando
fuit cum eis quia fuit compulsus
exire propter tumultum civitatis ut ha
betur actuum xvii. Ipse autem hic conse
quenter ponitur apostoli desiderium pro thessa
lonicensibus ut deus sua gratia suppleat
quod ipse facere non poterat ideo dicit
Ipse autem deus omnium per creationem et pa
ter scilicet fidelium spiritualiter per gratie adoptionem
et dominus ihesus christus qui est mediator
dei et hominum dirigat viam nostram ad
vos removendo impedimenta sathane
vel peccata. Vos autem multiplicet dominus
in mutuo et habundare faciat caritate verum
qua crescente crescunt alie virtutes in
invicem caritative mutuo fraterne
de et in omnes etiam infideles eos ad
fidem convertendo quemadmodum et nos in
vos habundamus caritate ad confirman
da corda vestra in moribus et in fide ut
sitis sine querela id est sine reprehensione
aliqua in sanctitate ante deum id est in sanctitate
vera non simulata que est coram homini
bus. In adventu domini nostri id est in ad
ventu eius ad finale iudicium sitis
de numero eorum sanctorum scilicet electorum.
Amen ad confirmationem precedentium et
sequitur iiii capitulum

De cetero. Hic incipit tractatus
principalis qua reddit thes
salonicenses cautos
de moribus informando ad falsos corrige
ndos licet enim totalitas eorum esset rigida
sancta tamen ibi erant aliqui de defecti
bus corrigendi spiritualiter de quibus et sunt
hoc primo capitulo in quatuor partes divi
que patebunt per processum. Circa pri
mum sciendum quod gentiles reputabant simpli
cem fornicationem esse licitam ideo propter con
suetudinem pristinam aliqui de gentili
tate conversi erant adhuc fornicarii propter
quod apostolus corrigit hic vitium adulterii op

posita inducendo dicens de cetero ergo fratres ro
gamus vos et obsecramus id est precum instantia
admonemus quod debet plus nos mo
vere quam simplex deprecatio in domino ut quemadmo
dum accepistis a nobis verbo et exemplo
quomodo oporteat vos ambulare in via
morum et placere deo caste vivendo ita
sic ambuletis ut habundetis magis in hiis
scitis enim que precepta dederim vobis per
dominum ihesum christum id est de
mandato ipsius cui simpliciter est obe
diendum hec enim est voluntas dei et
mandati expressio sanctificatio vestra id est a vi
ciis et carnalibus peccatis ut abstinea
tis vos a fornicatione tamquam a deo
prohibita ad eam enim sequitur vetitum pro
hibitio et vagus concubitus qui est divine contra
bonum humane nature filii enim debent filios in
matrimonium educere alias non possent bu
stare nullus autem est sollicitus de talibus
ita plenum filii inertiam ut sciat unusquisque
vestrum suum vas id est corpus proprium quod dicatur vas
eo quod in eo formato per naturam anima
a deo infunditur perfectionem possidere
primo licet justificatione et honore cum
enim fornicatio deditum dehonorat quod
bestiale efficitur per clementiam homo cum
in honore esset non intellexit comparatus est
iumentis insipientibus et non in passione
desiderii non faciendo passione concupis
centie quod est minus habentes sicut
gentes qui ignorant deum sicut scriptum est a
ardentes fornicationem simplicem esse li
citam. Et ne quis hic incipit secun
da pars in qua corrigit cupiditatis vitium
inducens ad oppositum et ponit hanc in
ductionem primo quantum ad iusticiam consequens
ibi de caritate circa primum dicit ne quis
supergrediatur communem proximum ut ab
eo contorqueat iniuste possessiones suas ut
veniam aliam neque circumveniat ipsum
precedens allegationem debitis personis et
intentiones simplices quia vindex est deus
de hiis omnibus que circumveniendo fit per ipsi
unius nobis apud nos existentes et testifi
cati sumus id est per testimonium scripturarum
ostendimus non enim vocavit nos deus in in

vindictam i. ut serviamus immunditie pec-
cati cuiuscumque sed in sanctificationem i. ut simul
mus sancti. Itaque qui hoc spernit quod predixi-
mus non hominem spernit tantum sed deum cuius
sunt mandata qui etiam dedit spiritum sanctum
suum nobis in adiutorium implendi
mandatorum suorum. ¶ De caritate hic
ponit exortationem suam sed scribendi
thessalonicensibus de operibus pietatis dicit de
caritate autem fraternitatis i. de operibus
pietatis ad pauperes fideles non necesse
habemus scribere vobis quia thessalonicenses
diligenter exercebant talia nec istud
obviat ei quod predictum est de commendatione
pietatis qui propter inveniuntur aliqui
exercentes usuras vel mercatores malas quod
tamen circa pauperes faciunt opera pietatis
¶ Rogamus autem hic est tertia pars principalis
huius capituli in qua corripit ociosos et
vagabundos d. rogamus autem vos
fratres ut habundetis magis in operibus bonis
et operam detis i. diligentiam exhibeatis
ut quieti sitis et non vagabundi quia
tales solent cadere in alia vicia scilicet
curiositatis et carnalitatis et ut vestrum
negocium agatis quia homines circa hoc
negligentes depauperantur et quia nolunt
tenere modum vivendi consuetum et propterea
latrones et raptores efficiuntur et opere-
mini manibus vestris ad eundem effectum que
est sustentatio omnium bonorum et ad consimilem
paupertatem quod fiat labor moderatus
et ut honeste ambuletis ad eos qui foris
sunt i. ad infideles ut exemplo vestre con-
versationis invitentur ad fidem. ¶ In modo [illegible]
cum magis moveat exemplum quam verba et nullius
aliquid desideretis ita quod non solum careatis
a malo actu exteriori sed etiam interiori. ¶
Nolumus autem hic est quarta pars principa-
lis in qua corrigit aliquos in moderate
lugentes et dividitur in tres partes quia
primo arguit hunc luctum 2o ponit
rationem future resurrectionis modum ibi
hoc enim 3o concludit intentum ibi. Ita
quod etiam primo dicit nolumus autem vos fratres
ignorare de dormientibus i. de defunctis
qui dormiunt sompno mortis a quo

excitabuntur tempore resurrectionis et
sic dormit aliquis amicos defunctos
preposuisse totaliter et ad se ¶ quod hunc
actum lugendi eos qui in compulabiliter
non sic autem christiani qui habent spem re-
surgendi propter quod maximum est eis in-
moderate mortuos lugere quia in hoc
assimilantur spe future resurrectionis
non habentibus. lugere tamen defunctos
moderate est opus pietatis quod
autem resurrectio mortuorum sit futura
ostendit dicens si enim credimus etc. ¶
Accipitur hic si pro quia non ad anti-
cedens fidei pertinet credere ihesum vere
mortuum fuisse et resurrexisse. Ita
et deus qui suscitavit ihesum eos qui
dormierunt sompno mortis per ihesum
tanquam per mediatorem dei et hominum ad-
ducet cum eo ad vitam immortalem
resuscitando. ¶ Hoc enim quia locutus est
apostolus de resurrectione futura ¶ [illegible]
hic exprimit declarat modum illius
resurrectionis. ¶ Ad cuius intelligentiam sciendum
quod aliqui dixerunt quod christo
adveniente ad iudicium aliqui
homines reperientur vivi qui transi-
bunt ad statum immortalitatis sine morte
intermedia secundum quod exponentes quod hic
dicitur deinde nos qui vivimus
qui relinquimur simul rapiemur ad
adventum christi simul rapiemur cum
illis i. cum mortuis resuscitatis
obviam christo descendenti ad iudicium
et dicunt quod apostolus se connumerat eis
eo quod pertinet ad idem corpus ecclesie
quod christo primo defecit in hoc quod
dicit aliquos sine morte ad im-
mortalitatem transire quod omnes deberent
debitos ab adam sicut christum incurrit ori-
ginale peccatum cuius penam est mors
ideo omnes placuit vel solvent
debitum mortis. ¶ Aliter quod alii dixe-
runt quod in adventu christi reperientur
vivi in raptu illo obviando christo sub-
ito morientur et statim resurgent. ¶ Sed
ad hunc hoc videtur inconveniens

dum quia conflagracionis ignis per in-
feris elementa et incineris cinis (?)
mixta precedet ad adventum Christi ad
iudicium et sic nulli homines repe-
rientur vivi qui obviabunt Christo veni-
enti nisi de resurgentibus post ignem
dicunt ¶ Contra quod apostolus innuit su-
pra dicens eo quod pertinet ad idem tempus
et cetera cum eis non videtur esse verum
nam eadem racione dicetur de omnibus
sanctis preteritis presentibus et futuris ¶ Propter quod
salvo meliori iudicio videntur verba
apostoli aliter exponenda cum dicitur Hoc
enim vobis dicimus de modo future resur-
reccionis in verbo domini id est sicut reve-
lavit nobis quia nos qui vivi-
mus qui residui sumus et hoc
modo apostolus de sanctis non preve-
niemus in resurreccione futura eos qui
dormierunt ante resurgendo illis
qui iam ante diu mortui sunt quia
resurreccio fiet in tanta dimensione (?) quod operat
in instanti ideo subdit quia ipse dominus
ihesus Christus in iussu dicendo surgite
mortui ad iudicium et in voce archan-
geli scilicet michaelis qui est princeps ecclesie
sub quo intelliguntur alii angeli qui
ministerium adhibebunt in resurgendo
colligendo cineres et magnum et magnum so-
num sic sonum facient tamquam in
diem percanens ¶ Potest eciam aliter
exponi illud verbum surgite mortui
ad iudicium sic archangeli micha-
elis execucione et Christi imperio tamquam
virtute in qua fiet resurreccio et
sic cum dicitur in iussu refertur
ad Christum et quod subditur et in voce
archangeli ad michaelem archan-
gelum et in tuba dei Ista dei tu-
ba non est aliud quam vox predicta que
tuba dicitur propter similitudinem tube
materialis veteris testamenti que sonabat
vocando ad consilium et ad bellum ad
bellum et invitando ad festum quia
tunc omnes congregabuntur in iudicio et
armabit creatura adulterii (?) vivi
corporis et invitabuntur iusti ad festum
angelorum. Descendit de celo nam

iudicabit in forma humana apparens
sicut quod dicitur actuum primo hic ihesus
qui assumptus est a vobis in celum
scilicet in forma humanitatis sic veniet scilicet
ad iudicium et mortui qui in Christo sunt
resurgent primi deinde nos et cetera. Ista pri-
oritas et posterioritas non potest referri
ad actum resurgendi ita quod aliqui
prius resurgent alii posterius tempore
quia omnes resurgent eodem instanti
ut quod prima ad Corinthios xv omnes quidem
resurgemus et subditur In momento in ictu
oculi et cetera Nec potest hic accipi prioritas
dignitatis quia prophete veteris testamenti
in resurreccione non erunt digniores apostolis
qui erunt assessores iudicis Matthei xix
Sedebitis super sedes xii et cetera de quo dicit
hic apostolus deinde nos et cetera propter quod salvo
meliori iudicio videbitur michi quod ista pri-
oritas et posterioritas sit referenda ad quie-
tem in Christo per bonam mortem sic intelligendo hic
et mortui qui in Christo sunt id est quiescunt
in eius fide mortui primi respectu nostri qui
adhuc vivimus resurgent tamen posterius
deinde nos qui vivimus supple quiescemus
in Christo eius fide moriendo simul rapiemur
cum illis iam resuscitati cum ipsis obviam
Christo venienti ad iudicium in aera ubi
fiet finale iudicium et vallem Iosaphat
ut dicitur Ioelis 3o Et sic semper
cum domino erimus quia electi a Christo non
separabuntur amplius sed semper erunt simul co-
niuncti non solum in anima sed eciam in corpore
Itaque hic ex dictis concludit intentum scilicet
quod fideles non debent immoderate lugere defunc-
tos sed de eius consolari ex quo sunt ad in-
tam immortalem et felicem resuscitandi et
hoc est quod dicit Itaque consolamini invicem
in verbis istis de resurreccione futura patris
Capitulum ea v. et

De temporibus postquam apostolus red-
didit thessalonicenses benevolos et
dociles hic consequenter eos red-
dit cautos ¶ Circa quod sciendum quod cauto-
la in homine requirit circa illa de quibus
certum est quod veniet cum hora veniendi est
simpliciter ignota Sic autem est de die iudicii
sicut quod dicitur Matthei xxiiii De die illa et hora nemo

sit nam angeli in celo etc. propter hoc apos-
tolus hoc reddit thessalonicenses cautos et diuidit
in duas partes quia primo eius incertitudinem osten-
dit / secundo thessalonicenses cautos reddit ibi nos
autem certa. primum sciendum quod dies iudicii
dupliciter accipitur in scriptura diuina. proprie dies
iudicii generalis in fine mundi. ¶ Alio modo pro die
iudicii particularis que est dies mortis cuiuslibet
hominis unum in illo statu in iudicio finali
putabitur in quo in morte particulari inuenitur
Intencio vero apostoli videtur hic magis esse
de die mortis quia ipse sciebat diem iudi-
cii finalis ualde distare ut patet in epistola
sequenti. ipse autem hic hortatur thessalonicenses ut
sint cauti ne repente veniat super eos di-
es domini et inueniantur imparati / vel tamen
utroque modo littera exponetur. et primo de die
finalis iudicii cum dicitur / de temporibus autem
et momentis pertinentibus ad diem iudicii
finalis non indigetis ut scribamus uobis
quia talia scire ad uos non pertinet sicut
quod dicitur Actuum primo non est uestrum nosse tem-
pora vel momenta que pater posuit in
sua potestate etc. Ipsi enim diligenter per
scripturas considerando scitis quod dies domini
id est dies iudicii que dicitur dies domini quia tunc
Christus apparebit ut deus / qui in primo aduen-
tu apparuit ut seruus / Sicut in nocte
fur etc. non est per hoc intelligendum quod
dominus venturus sit ad iudicium tempore noc-
tis sed magis clara die sicut in celum
ascendit. Actuum primo. hic Ihesus qui assumptus
est a uobis in celum sic ueniet etc. sed quia
veniet subito hominibus hoc non prouiden-
tibus / Cum enim dixerint pax et securitas
etc. glossa super istum locum dicit / quod hoc
intelligitur de tempore antichristi qui post mor-
tem eius credentes ocia in pace et se-
curitate fiunt festa et conuiuia celebrantes
diuersa iocalia sed illud non uidetur conue-
niens dictum quia glossa premittit quod
antichristus fulminabitur et operabitur maxima
pars sui exercitus peribit cum eo / propter quod
non est verisimile quod remanentes esse
debeant in tanta securitate et iocunditate sed
magis in timore et sic videtur glossa sibi
repugnare. ¶ Ideo videtur esse dicendum
quod doctorum et sanctorum qui dicunt quod in morte

antichristi et ciuitate eius manifeste destructa omnes
gentes conuertentur ad Christum et sic non re-
manebunt aliqui in secta antichristi. vel potest
dici sustinendo glossam premissam quod illi qui
fuerunt de secta antichristi post festa et conuiuia
fiunt eo quod sunt conuersi ad fidem Christi quod de ipsis
dicentibus pax et securitas subdit Apostolus
tunc repentinus superueniet eis interitus etc.
quod non potest exponi de bene gaudentibus
propter quod uidetur melius reduci ad tempus
dominationis antichristi qui capta ciuitate in
templo sedebit sic tamquam sit deus ut dicitur
epistola sequenti et tunc satellites eius gaude-
bunt de potestate domini sui / Et tunc repentinus
superueniet eis interitus quia cito fulmina-
bitur antichristus cum maiori parte sui exercitus
nec obuiat huic expositioni quod destructio
antichristi et eius fulminacio precedunt diem
iudicii de quo loquitur apostolus cum in me-
dietate quia secundum predicta post eius interitum
tur in sacra scriptura ut patet supra in
pluribus locis ueteris et noui testamenti / Secundo
exponenda est littera de die mortis sic de tempori-
bus autem et momentis in quibus debeat
mors uenire non indigetis ut scribam
uobis. q. d. quia non scribere uobis nisi illud
quod iam scitis scilicet quod est hoc totaliter
incertum. ideo subditur ipsi enim diligenter scitis
per experienciam cotidie uidentes quia dies
domini id est mortis que dicitur dies domini quia
tunc veniet ad particulare iudicium cuiuslibet mo-
rientis sicut fur in nocte etc.
id est ueniet repente et inprouise ideo subditur
cum enim dixerint homines mundani pax
et securitas credentes diu uiuere in delicijs
et temporali pace repentinus superueniet eis
interitus scilicet mortis temporalis sicut dolor
in utero habenti et tamen ad penam inferni
et non effugient quia in inferno nulla est re-
demptio / de hoc ponit exemplum saluator
Luce xii. de illo qui dicebat anime sue anima
mea habes multa bona reposita in mul-
tos annos requiesce comede bibe epulare
dixit autem illi deus stulte hac nocte
repetunt animam tuam a te que autem congregasti cuius
erunt. ¶ Vos autem hic consequenter apostolus reddit
thessalonicenses cautos contra diem iudicii genera-
lis quia sicut dictum est qualis in morte

quae inveniuntur scilicet iustus vel iniustus ta-
lis in iudicio praesentatur. Cautela vero ad hoc
est ut homines semper sint parati per bonam vi-
tam ad recipiendum mortem. Hoc autem
fit per hoc quod homo bene se habet ad seipsum
et ad proximum et ad deum. Propter hoc ad haec
tria inducit apostolus et penes hoc dividitur in
tres partes quae per se patebunt. Igitur ad
primum inducit dicens: Vos autem fratres non estis
in tenebris scilicet errorum sicut sunt infide-
les ut vos dies illa scilicet mortis tamquam fur
comprehendat id est imparatos. Omnes enim filii lucis
estis id est Christi qui est lux vera illuminans
omnem hominem Joh. 1o cuius estis filii per
baptismum aut filii dei id est novi testamenti quod
dicitur dies Ro. xiii. Nox praecessit dies
autem appropinquavit. Non sumus noctis id est
mentis obscuritatis neque tenebrarum id est di-
versorum errorum (?). Consequenter igitur non dormiamus
in peccatis sicut ceteri qui sunt increduli sed
vigilemus per actiones meritorias ad omnia quae
sunt salutis et sobrii simus propter corporis
utentes temporalibus ad sustentationem vitae
et bonam spiritualem dispositionem. Qui enim dormiunt
in voluptatibus et peccatis nocte dormiunt
scilicet ignorantiae nam ignorat omnis malus
sicut dicit philosophus ethicorum iii. Et qui ebrii
sunt immoderate utentes bonis temporalibus
unde dicitur ebrius a bria quae est mensura
quasi extra mensuram. Opus nocte ebrii sunt
scilicet ignorantiae (?) [illegible]. Nos autem etc.
patet ex dictis sententia. Induti loricam
fidei. Sicut enim lorica efficitur ex pluribus
circulis vel articulis invicem sibi complectenti-
bus sic fides integratur ex pluribus articulis
ad invicem connexis caritate quae est for-
ma fidei. Sicut autem protegit lorica cor-
pus sic fides caritate formata protegit
animam a daemonum insultibus. Et galeam
spei salutis. Sicut enim galea munit ca-
put quod est superior pars corporis sic spes su-
periorem partem animae quam ad caelestia elevat.
Quoniam non posuit nos deus in iram id est in
damnationem aeternam sed in acquisitionem salutis
id est ut acquiramus vitam aeternam operibus
meritoriis per dominum nostrum Iesum Christum sine eius
adiutorio nullum opus potest esse merito-
rium. Ut sive vigilemus corporaliter vivendo

sive dormiamus mortis corporalis sopore
simul cum illo vivamus vita gratiae
quae est in anima immortali (?). Propter quod consola-
mini invicem in laboribus vitae praesentis et
aedificate alterutrum verbis bonis et exem-
plis sicut et facitis semper tamen proficiendo
in istis. Rogamus autem. Haec est 2a pars
in qua inducit Thessalonicenses ad hoc quod bene
se habeant ad proximum et primo ad prae-
latos eos honorando dicens: Rogamus autem
vos fratres ut noveritis id est consideratis
pensetis (?) vos vestros praelatos debite eos
honorando cum reverentia vitae cum doctrinae (?).
Ideo subditur et monent vos ideo su-
perabundantius diligendi quanto spiritualia tempora-
libus praeferuntur. Propter opus illorum
ad nostram salutem ordinatum pacem
habere cum eis obediendo eis humiliter
et devote. Secundo hortatur eos ut bene
se habeant ad inferiores dicens: Rogamus vos
fratres corripite caritative inquietos
id est murmuratores et contentiosos consolamini
pusillanimes id est in tribulationibus defi-
cientes suscipite infirmos in fide vel cor-
pore infirmitates eorum supportando. Quod tamen
sine deo potest fieri qui cum eo est supe-
rior (?) in quo et sunt eos non expedit sup-
portare quia hoc esset malum nutire (?).
Patientes estote ad omnes non solum
fideles sed etiam infideles et intelligitur
ista patientia quantum ad actum animi in-
teriorem. Quantum autem ad actum exteriorem
scilicet defendendi se vel sua aut re-
petendi rem vel iniuriam a iudice non
semper expedit ut patet quod hoc audi-
entia malefaciendi tribuat nisi contra
repetitionem maius malum ut patet.
Quae scandalum oriretur. Videte ne quis
malum pro malo alicui reddat. Hoc enim
est vindicare seipsum quod est semper ma-
lum cum nullus sit iudex in sua causa
si tamen aliquis non habeat superiorem
iudicem in iniuria sibi facta debite potest
punire non tamen libidine vindictae sed zelo ius-
titiae. Sed semper quod bonum est sectamini invicem
id est fideles ad fideles et in omnes id est etiam
erga infideles. Semper gaudete in domino

et sine actu quod oportet aliquando interrumpi sed tamen in proposito, tamen in habitu. Et eodem modo intelligitur quod sequitur sine intermissione orate vel hoc est respondendo ad horas vel continuas quarum nulla est intermittenda. In omnibus prosperis et adversis gratias agite deo qui adversa ordinat ad salutem vestram sicut et prospera et hoc per meritum paciencie sicut patet de sancto Job et sequitur enim hec est enim voluntas dei et cetera cui est omnibus obtemperandum.

Spiritum hec est tercia pars in qua hortatur eos bene se habere erga deum dicens spiritum scilicet devocionis erga deum nolite extinguere per immoderata curam rerum temporalium. Prophecias id est exposiciones scripturarum spernere nolite scilicet quia sepe revelatur intellectus simplicibus qui occultatur prudentibus. Matthei xi. Abscondisti hec a sapientibus et revelasti ea parvulis. Omnia autem exposiciones aliquorum deficiunt sequitur omnia autem probate scilicet discussione et discretione quod bonum est tenete. Videmus enim multos qui in lectionibus et predicacionibus mala dicta melius retinent quam utilia. Ab omni specie mala abstinete vos non solum enim abstinendum est a malo sed eciam ab eo quod habet apparenciam mali propter scandalum vitandum scilicet quamvis declaretur quod aliud est licitum. Ipse autem deus pacis id est actor et auctor pacis sanctificet vos per omnia id est quoad corpus et animam per omnia ut integer spiritus vester et anima et cetera et dicitur spiritus quantum ad superiorem anime partem et anima quantum ad inferiorem et adventum domini ad iudicandum servetur et quia illud fit difficulter sequitur fidelis est qui vocavit vos ad fidem scilicet deus qui eciam faciet quia nulli deficit quantum in eo est et cetera.

Fratres hec est ultima pars que est conclusio epistole in qua ponitur sui recommendacio et aliorum salutacio. Ideo dicit fratres orate et cetera in osculo sancto non libidinoso vel proditorio sicut plenius fuit expositum Romanos ultimo ibidem et sequitur adiuro vos per dominum id est in virtute nominis domini ut legatur hec epistola omnibus

sanctis id est baptismate sanctificatis gracia domini nostri Ihesu Christi vobiscum semper sit in presenti et gloria in futuro amen.

Explicit epistola prima ad tessalonicenses et cetera

Incipit secunda epistola ad tessalonicenses

Paulus et Silvanus hic incipit secunda epistola ad tessalonicenses et dividitur in tres partes scilicet in salutacionem, graciarum accionem, ubi gracias agere, et conclusionem ubi salutacio mea in fine epistole. Sentencia prime partis patet ex dictis in principio precedentis epistole. Gracias agere hic incipit pars secunda que dividitur in tres partes. Nam primo apostolus reddit thessalonicensibus gracias. Secundo cautos reddit. Tercio et cetera ubi nos autem. Primum facit dicens scilicet gracias agere deo de bonis eorum et in persecucione et virtute primo. Consequenter dicit ubi in quo eciam oramus. Circa primum dicit gracias agere debemus deo a quo est omne bonum semper scilicet actu vel habitu vel semper id est omnibus horis ad hoc ordinatis pro vobis fratres quia bonum discipulorum redundat in magistrum ita ut dignum est quasi dicat dignum est ut hoc agamus quoniam supercrescit fides vestra in tantum sicut hiis que sunt fidei adherendo et eciam extensive eo quod sunt fidei magis explicite cognoscendo et verbo et exemplo ad alios dilatando et habundat caritas uniuscuiusque vestrum in invicem ita ut nos ipsi in vobis gloriemur id est de vobis in ecclesiis dei propone... ...do aliis et aliis vitam vestram pro exemplo. Et sequitur pro paciencia vestra solida et fide firma in persecucionibus in exemplum iusti iudicii dei id est per hoc sperabiliter apparebit iudicium dei esse iustum. Pacienciam vestram premiando. Ideo sequitur ut digni habeamini et cetera et persecutores vestros puniendo. Ideo sequitur si tamen iustum est et accipit hic si pro quia quoniam iustum est apud deum retribuere tribulacionem id est gehenne penam hiis qui vos tribulant propter hoc et vobis qui

tribulantibus pariter sustinendo recipientes nobiscum qui sc. tribulationem videri subdit et retributionis tempus cum dicitur in revelacione domini ihesu de celo qui manifeste apparebit veniens ad iudicium sicut dicitur math. xxiiii sicut fulgur exit ab oriente et apparet usque in occidente ita erit adventus filii hominis cum angelis virtutis eius qui erunt cooperatores eius in iudicio in flamma ignis dantis i. inflictis vindictam hiis qui non noverunt deum fidem eius non recipientes sicut sunt pagani et iudei obstinati et qui non obediunt ewangelio ipsum opere adimplendo sicut sunt mali christiani habentes fidem sine operibus que mortua est qui penas dabunt i. solvent sive sustinebunt a facie domini etc. i. per sentenciam a facie eius ubi tunc eis dicet. Ite maledicti in ignem eternum etc. math. xxv. Et claritate virtutis eius ubi tunc eis dicet. Venite benedicti patris mei etc. Cum venerit glorificari in sanctis suis etc. i. dare eis gloriam suam mirabilem que excedit intellectus creati capacitatem secundum illud apostoli: oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit que preparavit deus hiis qui diligunt. Quia creditum est testimonium nostrum super vos i. quia credidistis illud quod testificati sumus vobis predicando in die illa i. de illo glorificationis sanctorum ita quod hic in tenetur hic materialiter sicut cum dicitur ymago herculis est in lapide. In quo hic apostolus reddit benivolenciam eorum felici consummacione dicens In quo i. propter quod de die glorificationis obtinendo. Oramus semper pro vobis exponatur hic semper ut supra ut dignetur vos i. faciat vos dignos vocacione sua ad gloriam sicut vocavit ad fidem ideo subditur et impleat omne desiderium electorum et opus fidei quod est constans confessio ro. x corde creditur ad iusticiam ore autem fit confessio ad salutem in virtute i. in constancia martirii propter fidem impleat vobis inquantum et si non palmam habeatis martirii actum tamen sicut etiam aureolam que est propria martirii ut glorificetur nomen domini in palma martirii vestri hic cum vero dicit Tali

quod de preclaro martirio cum autem sunt maiores quasi tedens manus tuas et alius te cinget et ducet quo tu non vis et subdit ewangelista exponendo hoc autem dixit significans qua morte esset clarificaturus deum et ut vos in illo ipsum inspira clarificando

Rogamus autem hic apostolus ut plus reddit thessalonicenses cautos circa quod sequitur aliqui thessalonicenses credebat diem iudicii propinquum tum propter tribulaciones quas sustinebant et propter verba ewangelii dixerit statim tribulacionem appropinquare diem iudicii ut patet math. xxiiii propter quod timebat adhuc multiplicacionem iniquitatis tum quia apostolus dixit epistola precedenti capitulo iiii° Nos qui vivimus qui relinquimur simul rapiemur cum illis in nubibus obviam christo sed licet veniet ad iudicium ut dictum fuit ibidem quod aliqui thessalonicenses male intelligentes credebant illum adventum tempore pauli futurum et quod dixit nos qui vivimus simul rapiemur etc. propter quod eos asserebat de die iudicii longa distancia reddens eos cautos ut non decipiantur circa hoc ostendendo doctrina dividitur in duas partes quia primo removet errorem secundo dicit veritatem ibi Quoniam nisi etc. prima dicit Rogamus autem vos fratres per adventum domini ad iudicium eius et nostre congregationis in id ipsum tunc enim electi congregabuntur ad eum math. xxiiii ubicumque fuerit corpus congregabuntur et aquile ut non cito moveamini a vestro sensu i. a vero intellectu neque terreamini quasi instet tribulatio maxima que predicta est futura prope diem iudicii neque per spiritum sc. nec ullum cuiuscumque transfiguratum in angelum lucis asserentem vobis contrarium scilicet quod dies iudicii sit propinqua neque per sermonem alicuius predicantis neque per epistolam quasi per nos missam nam aliquando falsi apostoli et heretici mittebant epistolas sub nomine verorum apostolorum christi ad fidelium deceptionem ut supra dictum est. Calumnio neque per epistolam nostram precedentem quasi instet dies

dum et quod illi dixerunt deinde nos
qui vivimus quia non sunt intellecturi
vi quod dies iudicii esset propinqua ut
dicendum sunt dicitur Nequis vos seducat
ullo modo hoc addit ad excludendum
omnem decepcionis modum tam materiam
istam ¶ Et nunc hic consequenter docet ad-
ventum iudicii veritatem de qua dicit quod
duo notabilia precedunt Primum ponit cum
dicitur quia nisi venerit discessio primum
quod exponunt aliqui de discessione
a romano imperio quod florebat tempore
pauli a quo recesserunt iam quasi omnia
regna negant ei subiectionem reddentem tri-
buti iam a multis annis etiam illud
imperium caruit imperatore pluribus annis
et tamen non venit adhuc antichristus
qui tamen adhuc debet venire completa
illa discessione ut videtur apostolus
dicit infra et tunc revelabitur ille ini-
quus etc. ¶ Propter quod alii exponunt
de recessu ab obediencia romane ecclesie a
qua iam diu recessit grecia sed salvo
meliori iudicio videtur michi me-
lius intelligendum de recessu a fide
katholica sic exponunt aliqui non
tamen sic intelligendo quod omnes
sint a fide katholica recessuri quod
durabit in aliquibus usque ad finem
mundi ¶ Sed quia maior pars credencium
discedet ab ea quia eam testimonium
salvatoris Matthei xxiiii appropinquante
antichristi tempore habundabit iniquitas
et refrigescit caritas multorum et per
consequens fides veri deficiet in multis
et tunc veniet antichristus facta disposicione
ad recepcionem ipsius huic etiam dicto
concordat dictum apostoli prima ad thimotheum iiii
ubi dicit quod in novissimis temporibus
discedent quidam a fide attendentes
spiritibus erroris etc. et secunda ad eun-
dem iii in novissimis diebus insta-
bunt tempora periculosa et erunt homines
se ipsos amantes etc. ¶ Et revelatus
fuerit ¶ hic ponit secundum notabile quod precedit
diem iudicii scilicet adventus antichristi cum subiun-

ponitur superbie excessus secundo quis veni-
endi causa eius ubi et tunc revelabitur
secundo demonis effectus ibi cuius est adven-
tus excessus vero superbie erit quia fa-
ciet se sicut deum adorari ¶ Dicit igitur
et revelatus fuerit id est manifeste omnibus
homo peccati id est totaliter deditus peccato sicut
homo deditus agriculture dicitur homo
agri filius perdicionis id est dignus perdicione
sicut secundo Regum xii dicit filius mortis
quia dignus morte qui adversatur
et extollitur loquitur de futuro per modum
preteriti propter certitudinem prophecie loquitur
enim de antichristo prophetice super omne quod
dicitur deus quantum ad deos gentilium qui
dicuntur dii sed non sunt aut quod colitur quantum
ad solam trinitatem que colitur ut unus deus
verus omnem enim talem cultum exterminare
conabitur ut ipse solus tamquam deus ab ho-
minibus adoretur ¶ Simile dicitur Iudith
iii de nabuchodonosor qui precepit exterminare omnes
deos terre ut ipse solus deus diceretur ¶ Ita
ut in templo dei sedeat reedificato in ihe-
rusalem a iudeis sibi adherentibus ¶ Alii
autem exponunt in templo id est sic se ostendet
ac si ipse sit templum dei eo modo quo huma-
nitas christi est templum dei non retine-
tis etc. quasi diceret non debet elabi a memoria
vestra et nunc quid detineat id est quid sit causa mo-
re eius satis sciebatis quod omnia futura
a deo subditur ut reveletur in suo tempore
a deo disposito licet autem antichristus sit ve-
nturus personaliter venit tamen figuraliter
sicut dictum fuit de antiocho illustri
daniel xi quia fuit figura antichristi secundo
dicitur de nerone qui tunc imperabit et
primus de romanis principibus movit
persecutionem contra ecclesiam nam misterium id est fi-
gura iniquitatis id est antichristi qui dicitur
iniquitas in abstracto propter excessum
sue malicie sicut homo multum delecta-
bilis dicitur delectacio iam operatur in ne-
rone cuius persecucio tantum restat
ut qui tenet nunc scilicet romanum imperium
ut exponunt aliqui teneat donec de me-
dio fiat ~~id est donec de medio fiat~~ id est donec
deficiat romanum imperium per discessionem

ab obediencia ipsius / Et michi videtur melius
exponi de discessione a fide romane super-
dicta sic tantum ut restat ut qui tenet nunc
fidem katholicam teneat eam firmiter
usque ad adventum neronis et aliorum tyrannorum
persequencium donec de medio fiat i. donec de-
ficiat modo super dicto et tunc etc. quia sic
dictum est de sancte sic de fide apparebit antichristus
ideo subditur et tunc revelabitur ille ini-
quus sic alternative dicit quod dominus ihesus inter-
ficiet spiritu oris sui quia de mandato eius
saluuabitur per ministerium michaelis archan-
geli et destruet i. tunc tempore illustra-
cione adventus sui i. adventu suo claro.
Cuius hic consequenter causa antichristi ponitur
demonis effectus habebit enim antichristus
demone preuiatum qui adeo preuenit sibi fi-
ciet multa miracula ad eius nutum
per seduccione fidelium / et hoc est quod dicit
cuius est adventus secundum operacionem sathane in
omni uirtute i. quasi potestate et signis et pro-
digiis mendacibus non aliqui fient per
illusionem sensuum a demone que videbuntur
esse et non erunt / et aliqui erunt res vere
sicut de igne super oves Job fecit ignem
dominum descendere / dicuntur tamen signa menda-
cia quia fient ad asserendum mendacia et in
omni seduccione iniquitatis ut potest in-
imis et preuissis et aliis modis acquiret his
qui pereunt in illis enim habebit eius de-
cepcio effectum eo quod caritatem ueritatis
i. quia veritate evangelica que est lex amo-
ris non receperunt credendo ut salui fierent
quia contra veritatem evangelicam non est
salus ideo propter eorum demerita mittet
illis deus i. mitti permittet operacionem
erroris i. ducentem in errorem modis
dictis ut credant mendacio qui repulerunt
veritatem ut iudicentur omnes etc. scilicet
iudicio condempnacionis. Nos autem hec
est tercia pars in qua reddit thessalonicenses cau-
telosos in moribus informando et primo
contra adoptacionem boni 2o contra ad
euitacionem mali ibi denunciamus
Prima in tres quia primo de bono eorum preterito gratias
agit 2o ad perseverandum eos inducit ibi
itaque fratres 3o opiniones eorum petit in
precedentibus capitulis Circa primum dicit Nos autem

debemus gratias agere etc. quia bona dis-
cipulorum redundant in magistrum quod
elegerit nos deus sua gracia primicias
in salute sunt aut de primis credentibus
ex gentilitate in sanctificacione spiritus per bap-
tismum in quo datur gracia spiritus sancti
sanctificans et fide veritatis i. in fide katho-
lica que sola est vera in qua est fides
et vocavit nos per evangelium nostrum i. per
nostram predicacionem evangelii in adquisi-
cione glorie. Itaque hic ad perseverandum
eos inducit dicens Itaque fratres state firmi
in moribus et fide et tenete tradiciones
quas didicistis scilicet a nobis siue per ser-
monem nos presentialiter docendo siue per
epistolam nostram quam absentes uobis mitti-
mus docendo et quia ad perseuerandum in
bono indiget homo adiutorio diuino
ideo subdit deprecando ipse autem dominus noster
[illegible]

De cetero hic consequenter apostolus pe-
tit thessalonicenses orationum suffragia
quia caritas est vinculum quod
igitur de cetero fratres orate pro nobis insta-
ter et devote ut sermo dei i. predicacio
evangelii currat sine impedimento
ad alias gentes ut clarificetur prima
ad laudem veritatis eius declaranda sicut
et apud vos idem factum est et ut liberemur
ab importunis i. a falsis pseudo apostolis in portu
falsa inquietis et a malis hominibus predi-
cacionem evangelii qualitercumque impedientibus
non enim omnium est fides i. non omnes
receperunt fidem prius qui sunt enim
acceptum fidelis autem deus in promissis
adimplendis qui confirmabit nos contra
decepciones pseudo apostolorum et custodiet
a malo scilicet in parte in persecucionibus tyran-
norum confidimus autem de uobis ideo
i. de vestra bona obediencia ad deum quod
que precipimus uobis facietis et facietis
quia non precipimus ex auctoritate
propria sed diuina ideo subditur dominus autem
dirigat corda vestra ad implendum precepta
in dilectione i. caritate dei et in paciencia omnes et
paciencia christi expectantes //
Denunciamus hic consequenter instruit eos
contra adeuitacionem mali et primo facit

posterius 2° removet falsum intellectum ubi vos autem etc. primo dicit denunciamus autem fratres vobis in nomine domini i. ex eius auctoritate ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate declinando ab ordine legis nature et legis scripture quia dicitur proverbiorum xx]i]. Cum perverso perversus eris. et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis scilicet verbo et exemplo ipsi enim scitis propter experienciam operis quemadmodum oportet imitari nos in operibus meis quoniam non inquieti fuimus inter vos i. vagabundi et neque gratis panem manducavimus petentes vos misericordie ab aliquo verum sed in labore et fatigacione corporali nocte et die operantes ad acquirendum victum verum preceptis horis ad orandum et docendum apostolis. Non quasi non habuimus potestatem accipiendi sumptus a vobis secundum formam evangelica luce x ubi dicitur predicatoribus edentes et bibentes que apud illos sunt dignus enim est operarius mercede sua sed ut nos met ipsos formam daremus vobis etc. quia si vos habentes potestatem accipiendi sumptus abstinuimus ab hoc viventes de nostro labore multo magis alii qui non habent talem potestatem debent de labore suo vivere ut patet ipse ubi Eis autem qui huiusmodi sunt denunciamus etc. cum silencio operantes i. quieti et non vagabundi suum panem i. proprio labore acquisitum manducent et non alienum. Vos autem hic removet etc. falsum intellectum quia possent aliqui credere quod pauperibus laborantibus non potentibus occupatis negociis spiritualibus non essent amministrandi necessaria sumptus ideo hoc removet dicens Vos autem fratres facultatem habentes nolite deficere benefacientes i. nolite desistere a beneficiis talibus personis quod si quis non obedierit etc. illo nota per epistolam hanc: notate michi scribendo ut possim corripere et non commisceamini cum illo societate eius vitando ut confundatur et sic resipiscat a malo suo et nolite quasi inimicum existimare

quia sed vicium sit odiendum natura tamen est diligenda. Ipse autem dominus pacis auctor et dator det vobis pacem sempiternam in omni loco i. ubique et in celo dominus sit cum omnibus vobis in spiritu per graciam et per gloriam in futuro Salutacio etc. hic est ultima pars que est epistole conclusio vel confirmacio precedentium in fine scriptum de manu pauli quod cum superposita est scriptum erat per manum aliorum Sed illud ultimum de pauli manu erat scriptum et sic faciebat in aliis suis epistolis ad certificandum illos quibus mittebantur quod essent a paulo dictate et ideo epistole dicte epistolas apocrifas aplicas sub nomine pauli scriptas in quibus finis non erat scriptus de manu pauli et hec de hac pro hac vice

Explicit secunda epistola ad tessalonicenses

Incipit prima epistola ad thimotheum

Paulus apostolus christi ihesu Hic incipit epistola prima ad thimotheum que dividitur in duas partes scilicet in salutacionem et execucionem ibi Sicut rogavi In prima parte ponitur persona salutans et exprimitur quantum ad tria scilicet quantum ad nomen proprium ibi paulus quantum ad officium ibi apostolus ihesu christi quantum ad auctoritatem officii ibi cum dicitur secundum imperium dei sicut patet Actuum xiii. dixit spiritus sanctus segregate michi barnaba et paulum in opus ad quod assumpsi eos. opera deus trinitatis sunt indivisa propter quod est eadem imperium trium personarum et ideo una persona tamen intelligitur christi ihesu spei nostre i. per quem speramus obtinere gloriam 2° ponitur persona salutata cum dicitur thimotheo filio dilecto in fide ad ostendendum quod erat filius eius spiritualis et non carnalis 3° ponuntur bona optata cum dicitur gratia et misericordia et pax et gratia in remissione peccatorum gratia in amplificacione virtutum et pax in consumacione premiorum a deo patre qui est dator omnium istorum

xpo ihu qui est tamquam ad deitatem est principa
lis eadem causa cum patre et spiritu sancto sed quan
tum ad humanitatem est causa instrumentalis
coniuncta sicut manus est organum coniunc
tum artificis securis autem separatum et hoc
modo alie creature sunt instrumenta dei
separata. Sicut rogavi hic incipit huius
epistole prosecucio. Circa quod sciendum quod
apostolus ordinavit thimotheum episcopum ecclesie
ephesine et ideo in hac epistola instruit eum
de hiis que pertinent ad eius officium ad quod
spectant septem actus specialiter et secundum hoc
prosecucio huius epistole dividitur in septem partes
que patebunt prosequendo. Primus autem actus
pertinens ad eum est compescere pseudo falsa doctrine
sicut remocio falsa doctrine sicut remocio
impedimenti prior est in aliquo opere. Ad hoc
inducit apostolus thimotheum in hoc capitulo
primo. Et in tres partes dividitur nam primo
ad hoc eum inducit. Secundo incidenter de eo
gratias agit. Tercio ad propositum redit ibi hoc
preceptum. Primum adhuc in tres nam primo
inducit thimotheum ad falsitatis compescen
cionem. Secundo subdit racionem ibi finis autem.
Tercio removet obieccionem ibi a quibus quidam.
Circa primum dicit sicut rogavi te ut thi
motheo sic superius facias et quod sit illud
exprimit rogavi etc. propter eundem ut
remaneres ephesi pergens in macedoniam ut
denunciares quibusdam pseudo apostolis
ne aliter docerent quam tradidi ephesiis
volebant enim isti falsi apostoli inducere ephe
sios ad observacionem legalium et tradiciones
iudeorum tamquam necessarias ad salutem neque
intenderent etc. id est et ut denunciares eis
doctoribus ut non intenderent talibus fabu
lis et erroribus. Et ideo subditur fabulis et
genealogiis interminatis. Dicuntur autem fa
bule ille quibus non subest veritas cuiusmodi
erant observancie legalium que tota sunt
figuralia figurativa novi testamenti sta
tum et ideo ipso completo cessat illa obser
vancia et ideo quod monet et dicit quod
status figuralis adhuc durat et propter
quod christi misterium non est impletum adhuc
quod non solum est falsum verum eciam erroneum
dicuntur eciam hic fabule tradiciones iudeo
rum quibus iniuriam faciebant divine ma

iestati etc. ut apparuit cum salvator
mt. xv. capitulo etc. quia falsa evidens toti
veteres genealogie interminate etc. aliqui
hic dicuntur generaciones ade et alia
in pare que erant cognita aliqui iudei ge
nealogias interminatas. Sed quia glose
iudeorum de istis suo in tempore non loquuntur
ideo videtur melius dicendum quod aliqui
iudei falsi genealogizabant generaciones
a david descendentes ut per hoc conclude
rent ihesum nazarenum a david descen
disse et per consequens concluderent ipsum non
messyam non fuisse quem scripture di
cunt a david descendere et dicit interminate
quia non terminantur ad aliquem certum
et ideo que questiones magis prestant
id est lites contenciones inter disputantes
quam edificacionem dei id est edificium spirituale in
tuitu quod est in fide id est cuius edificium
fides stabilimentum est. Propter quod predicta non edi
ficant sed destruunt edificium spirituale.
Finis autem hic ad propositum subdit racio
nem sed quare non sit attendendum
legalibus observanciis et genealogiis
interminatis quia non faciunt ad impleccionem
legis divine sed magis ad oppositum quia
lex ordinat ad diligendum deum et proxi
mum quod predicta non faciunt sed magis impe
diunt. Ideo dicit finis autem precepti est
caritas quod patet quia precepta prime
et secunde tabule ordinat finaliter ad di
leccionem proximi et dei ut patet exo. xx.
Alia vero precepta cum non sint nisi
quedam applicaciones istorum decem preceptorum
ab eis dimanant non tamen eodem modo quia
aliqua sequuntur de necessitate ali
que vero non et propter hoc sequitur quod
aliqua huiusmodi preceptis semper ma
nent ut moralia. Alia vero tamen ad tem
pus ut iudicialia et cerimonialia. De
corde puro quantum ad appetitum qui dicitur
hic cor. Nam voluntas que est appetitus
intellectivus alias anime potencias
ad agendum. Dicitur cor inter membra cor
poris ad operandum et consciencia bona quantum
ad intellectum est enim consciencia applicacio
sciencie ad aliquid particulare agibile et ideo

quod secundum veritatem applicatur ad bonum o
peribile dicitur bonum e contrario dicuntur
mala consilia non ficta i. vera et non scilicet
quod habebant pseudo apostoli fingentes se
esse pauperes ut simplices deciperent
et alios facerent cupidos sicut dicitur de
torquato in legenda sancti tyburcii. A quibus
quidam aberrantes i. declinantes con
versi sunt in vaniloquium asserendo de legalibus
preceptis et traditionibus quod necessarium sit ea observari post adventum
Christi volentes esse legis doctores
cum non fuerint adhuc sufficientes dis
cipuli. ideo subditur non intelligentes
neque que loquuntur etc. i. non intelligentes
conclusiones de quibus loquuntur neque
scripturas per quas probare nituntur. ¶ Sci
mus hic consequenter removet obiectionem
quam posset aliquis obicere de legalibus
quod sunt a deo instituta ut patet
in exodo et levitico et per consequens bona et suadenda
Dicit autem videtur ad quod intelligendum
quod lex habet bonum duplicem scilicet
regulativum et coactivum primo igitur
solvit obiectionem quantum ad primum secundo quantum
ad secundum ibi sciens hoc. Vis regulativa
legis ordinat homines in bonum. Homo
autem bonum potest aliquid dici dupliciter
uno modo simpliciter et secundum omne tempus
et sic vetus lex quantum ad precepta mo
ralia ordinabat homines ad bonum
propter quod omni tempore sunt suadenda. Alio modo
dicitur aliquid homini bonum secundum aliquod
tempus determinatum sicut uti vestibus
vestimentis bonum est homini tempore
estivali non autem hyemali propter quod
vestimenta priora dimittuntur et alia acci
piuntur et hoc modo lex vetus quantum
ad precepta ceremonialia ordinabat
homines ad bonum pro tempore veteris
testamenti erant enim instituta ad
figurandum misterium Christi venturi propter
quod ille ceremonie cessant Christi mis
terio adimpleto et alie sunt instituta
ubi quidem inter ceremonialia veteris legis
principalia erant oblationes et sacrificia et
maxime post publicationem evangelii est sacrificium

quod oblato Christi in cruce et eius ymo
latio non dum sit impleta quod est figuratum
propter quod oportuit aliud sacrificium institui
quod esset representativum oblationis Christi iam comple
te, et sic Christus instituit sacrificium eukari
stie quod est memoriale passionis domini
Luce xxii hoc est corpus meum quod
pro vobis tradetur hoc facite in meam
commemorationem et sic de aliis ceremonialibus
suo modo. Quantum autem ad iudicialia pre
cepta lex non ordinabat ad aliquod significandum
dominum propter se et directe sed ad modum similem insti
tiam inter homines propter quod adveniente
Christo non sunt evacuata ut mortifera
sicut ceremonialia quia possunt servari
dummodo tamen non serventur ut obligatoria
ex lege illa quia sunt instituta ad significandum
dominum instituta inter homines ex statu veteris
testamenti qui fuit totus figuralis ut
status nove legis i. corinthiorum x. omnia in
figura contingebant illis propter quod precepta
iudicialia partim sunt figuralia et ideo
servare illa ex obligatione veteris legis
est significare falso quod status illius
temporis adhuc durat qui est figuralis possunt
tamen servari ex alia nova ut potest ex nova
ecclesie institutione ut principis alicuius
vel huiusmodi. Sic igitur dicit apostolus. Scimus
autem quia bona est lex si quis ea legit
time utatur i. modo licito propter quod ceremonialia usque
ad passionem Christi et tunc sunt eius mortua
quia non obligabat poterant tamen servari dum
tamen non poneretur spes in eis et hoc usque
ad publicationem evangelii. ¶ Post tunc fuerunt
mortifera sicut supra plenius dictum est et ad
galathas et in epistola ad hebreos. Iudicialibus autem
tempore veteris testamenti utendum ex lege obli
gatoriis tempore vero novi ex alia obligatione
ut dictum est. ¶ Sciens hic consequenter solvit
obiectionem predictam quantum ad vim legis co
activam que per penas cohibet malos et
quantum ad hoc dicit sciens hoc quod lex
iusto non est posita quantum ad vim coactivam
quia iustus non cohibetur timore pene
a malis sed virtutis amore et sic eius vo
luntas est legi consona propter quod per legem
non cogitur quia nec ei violentiam in
fert. Sed sic lex imposita est malis hominibus

propter quod subditur. Et iniustis i. inique agentibus contra proximum et non subditis i. rebellibus superioribus suis. Impijs et agentibus contra deum sicut et oppositum pietatis uno modo accepto ... est quod cultus diuinus. peccatoribus ex infirmitate delinquentibus. Sceleratis qui peccant ex certa malitia. Contaminatis peccatis carnalibus ... ibi plagiarijs affligentibus plagis et ... alijs inferre. Mendacibus periuris. et si quid aliud sane doctrine aduersatur. Omne tale quod est per legem prohibendum quod scilicet sana doctrina est secundum euangelium cui concordat. Quod est secundum euangelium glorie beati dei. dicitur autem euangelium glorie beati dei quia predicat hanc gloriam quod scilicet euangelium creditum est michi tamquam fideli ipsius predicatori. Gratias quia fecit mentionem de euangelio sibi credito. Ideo hic incidenter gratias agit deo de sua vocatione ad fidem et apostolatum dicens Gratias ago ei qui me confortauit christo ihesu domino nostro quod dicitur actuum ix. Saulus autem multo magis conualescebat et confundebat iudeos etc. Quia fidelem me existimauit i. iudicauit ponens in ministerio apostolatus qui prius blasphemus fui contra personam christi et persecutor et contumeliosus contra membra christi eius. persecutor in factis, contumeliosus in verbis. Sed misericordiam dei consecutus sum i. remissionem peccatorum. Quia ignorans feci quod enim ignoranter committitur facilius ignoscitur quam illud quod ex certa materia perpetratur. In incredulitate i. fide carentes ... ergo superhabundauit autem gratia domini q.d. dicit non solum consecutus sum alios remissionem peccatorum sed etiam collatione donorum spiritualium ideo subditur Cum fide et dilectione dei cum ... christo ihesu commitatur et alia dona ad gratiam gratum facientem pertinentia. Fidelis sermo i. verus. Et omni acceptione dignus quia est utilis audientibus et quis sit ille subdit Quia christus ihesus venit in hunc mundum et cetera peccatores saluos facere per ... passionem cuius effectus in baptismo communicatur. Quorum primus ego sum. Sic intelligatur scilicet inter illos qui de peccato ad gratiam renouantur

quia hec renouatio fuit in spiritu sancto fuit valde mirabilis propter quod in ecclesia solempnizatur et sic beatus ieronimus ... notat huius ... concordat ... cui dicitur ut in me primo i. principaliter ihesus christus omnem patientiam i. ... me sic mirabiliter renouando ... exemplum ... in ... suis ad informationem eorum qui credituri sunt ut nullus propter enormitatem peccati sui desperet ... ... ulterius vita eterna. Ideo concludit ulterius. Regi autem seculorum i. trinitati eterne cuius trinitas ... que est simplex et indiuisibilis non comprehenditur a nobis nec ... ad tempus infinitum quod designatur nomine seculorum. Immortali ad differentiam idolorum ... qui fuerunt homines mortales. Inuisibili ad differentiam ydolorum que sunt de materia sensibili. Soli deo per hoc ... in eo sint tres persone ... ... ideo subditur honor et gloria etc. Hoc preceptum. Incidenti posito hic apostolus redit ad propositum et inducit thymotheum ad resistendum viriliter doctoribus ... Hoc preceptum commendo tibi tamquam fideliter ad implendum. Secundum precedentes in te prophetias i. secundum illud quod spiritus sanctus reuelauit michi de te futurum antequam ordinarem te ... ut milites in illis i. contra illos scilicet pseudo apostolos militiam bonam eis viriliter resistendo et bonum ... Habens fidem sine ... et conscientiam bonam ita quod vita tua sit doctrine conformis. Quam scilicet conscientiam bonam quidam repellentes preter mala agentes circa fidem naufragauerunt i. perierunt. abyssus enim abyssum inuocat et deducit naufragium quia sicut nauta periculo naufragii perit et alij cum eo sic tales ... inducunt alios ad infidelitatem. Ex quibus est hymeneus et allexander nomina sunt ... quos tradidi sathane ... ... subditos

demones enim instancius sint operaciones di-
ne iusticie et eciam aliquid in hoc iuui-
do sicut dicit psalmus lxxvii. immisit iram
indignacionis sue indignacionem et iram
et tribulacionem immissionem per angelos ma-
los ut discant non blasphemare cor-
recti per experienciam pene per contricionis
cum talis afflicto medicus est etc.

Obsecro igitur est
Ostendit ps huius epistole ingressum post-
quam ... sue prelacionis adeptus
est oblaciones orationum offerre deo sicut
dicitur hebr. v. Omnis pontifex ex ho-
minibus assumptus pro hominibus consti-
tuitur in hiis que sunt ad deum ut offe-
rat dona et sacrificia pro peccatis etc. igitur
primo instruit thymotheum de actu ora-
di. 2o ... subiectum sibi ibi volo ergo
ad huc ... quia primo instruit eum
de actu orandi. 2o reddit racionem sui
dicti ibi hoc enim. prima adhuc in duo quia
primo docet orandi modum 2o pro quibus
sit orandum ibi pro omnibus. Circa primum
sciendum quod ad actum orandi tria re-
quiruntur. primum est accessus orantis
ad deum cui oratur et hoc fit per elevacionem
mentis in deum quod fit per oracionem que sicut
damascenus est accessus mentis in deum
et sicut hoc dicit apostolus obsecro primum
omnium fieri oraciones. 2m est expressio eius quod
in oracione petitur quod fit dupliciter uno modo
in generali ut cum dicitur deus adiuva
me et cetera. ad hoc dicit peticiones. alio
modo in particulari ut cum petitur aliquid spe-
cialiter aliquod boni vel evasio mali deti...
et sic dicit postulaciones. Tercium quod re-
quiritur est illud per quod oratio sit ex-
audibilis et hoc est duplex unum ex parte
dei quod est eius sanctitas vel aliquid aliud
sanctificatum sicut cum dicitur per sanctam
resurrexionem tuam libera nos domine vel ali-
quid huiusmodi et sic dicit obsecraciones
i. per res sacras deprecaciones propter quod
in fine oracionum dicitur per xpistum
dominum. Aliud est ex parte orantis quod
est gratitudo de beneficiis acceptis. Ille
enim qui de beneficio accepto ostendit
se gratum dignus efficitur ut aliud
sibi detur et cetera ad hoc dicit gracia(rum) ac(tiones)

aciones. Pro omnibus hic consequenter ostendit
pro quibus sit orandum cum dicitur pro om-
nibus hominibus generaliter pro regibus et omnibus
qui sunt in sublimitate constituti sicut
sunt principes et prelati pro quibus est orandum
specialiter quia per eorum bona disposicionem depen-
det bonum commune ideo subditur ut quietam
et tranquillam vitam agamus i. sub re-
gibus cum omni pietate i. cultu deo debi-
to ut dicitur est capitulo precedenti et castitate
que est integritas sancti corporis quod consistit
in compressione carnalis concupiscencie. Ad-
vertendum est quod non solum pro principi-
bus xpistianis est orandum sed eciam pro infide-
libus sub quibus manent xpistiani quia
per hoc possunt xpisto quiete servire sicut
enim informabat Ieremias iudeos in capti-
vitate babilonica ductos ex parte
domini querite pacem civitatis ad quam trans-
migrare vos feci et orate pro ea ad dominum quia in pace
illius erit pax vestra. Hoc enim hic con-
sequenter reddit racionem dicti scilicet quare sit deo
modo orandum 2o declarat dictum suum
ibi unus enim. circa primum dicit hoc enim bonum
est i. utile temporaliter ut ostensum est et ac-
ceptum coram salvatore nostro deo i. meri-
torium apud ipsum vite eterne qui omnes
homines vult salvos fieri et tamen
omnes non salvantur videtur ergo quod
voluntas eius sit inefficax vel deum a
pluribus vinci propter quod dictum apostoli tribus
modis exponitur. uno modo ut sit ibi
distribucio accomoda ut sit sensus deus
vult salvos fieri omnes homines qui salvan-
tur quia nullus sit salvus quem non vult
salvum fieri. 2o modo ut sit ibi distribucio
pro generibus singulorum et non pro singulis generum sicut
dicitur omne animal fuit in archa noe quia
de omnibus generibus animalium fuerunt ibi aliqua
individua et sic deus de omnibus statibus ho-
minum vult aliquos salvos fieri et sal-
vat. 3o ut intelligatur dictum apostoli de
voluntate dei antecedente sed non consequente
et dicitur voluntas antecedens qua quis vult
aliquid absolute consequens autem qua vult
aliquid consideratis circumstanciis et condicionibus
particularibus. primo modo vult iudex civitatis omnes
cives vivere in ipsa tamen sunt membra ci-
vitatis et sub ista consideracione hoc est

boni. Si tamen consideretur aliquis ut fur vel
homicida sic non vult eum vivere quia non
est bonum sed mori eo quod turbat bonum commune
et hoc modo deus vult omnes homines
salvos fieri in quantum sunt homines ipsius
capaces participatione et amore, consideratis tamen
conditionibus particularibus suis quas
aliqui sunt iusti aliqui peccatores sed vult
secundum ordinem sue iustitie aliquos salvos
fieri et aliquos damnari. ¶ Dicendum
tamen quod voluntas dei semper res
sed quod ipse sit et ideo illud simpliciter
quod vult prout consistit in re secundum suas condicio
nes et circumstantias. Ideo voluntas que
est voluntas simpliciter dei et que nec
quia propter quod ab aliquibus velley
tas nominatur et agnitionem veritatis evan
gelice pervenire fidem formatam caritate.
¶ Unus enim hic consequenter declarat deum
suum salutis quod deus velit omnes salvos
fieri non peccata d. Unus enim deus creator
omnium bonorum ad sui similitudinem. Unus et
mediator dei et hominum homo qui passus est
pro salute omnium quantum ad sufficientiam non
tamen ad efficaciam quia perierunt ex defectu
aliquorum quibus propter eorum demerita
non profuit passio Christi quantum ad effectum
cuius sed mediatoris testimonium tempori
bus suis confirmatum est quia tempore
veteris testamenti confirmatum est per prophe
tas eius adventum prenuntiantes et tempore
novi per ipsius predicationem mirabilibus con
firmatam et per apostolos predicantes in nomine
Christi multa mirabilia facientes. In quo
sed testimonio predicationis positus sum
ego predicator et apostolus. ¶ Est aliter apostolus
nomine dignitatis predicator verbo nomi
natus convenientis statum illi. Veritatem
dico et non mentior in aliquo doctor gen
tium. Ad quod spectat mihi dicere doctor
in fide et veritate i. in hiis que per
tinent ad fidem et mores in quibus consis
tit veritas vite. ¶ Volo ergo hic consequen
ter docet modum orandi quantum ad
personas subiectas et primo quantum ad mascu
los d. Volo igitur viros orare in omni loco
et non solum in templo sed etiam alibi oportu
nitate habita levantes puras manus et dicat

puras ab operibus iniquis elevantes
ut plus designetur elevatio mentis
in deum, nam cum ad intimos non
sit tempus opportunus sine ira et disceptatione
quia orans debet habere cor quietum et
disceptatione i. hesitatione ad deum non
dubitans de exauditione si tamen orat
pie perseveranter et pro se quia si non statim
exaudiat in effectu exauditur tamen
tempore opportuno. ¶ Similiter ad mulieres
d. Similiter et mulieres supple orare volo in
habitu ornato i. decenti et honesto
cum verecundia que est preciosum
ornamentum feminis mulieris. Propter quod
vocat frons meretricis Ie. in frons
mulieris meretricis facta est tibi noluisti
erubescere et sobrietate. Et statuit de exterioribus
ornatibus sed non in tortis
crinibus i. crispatis et capillis non
auro i. ornamentis aureis aut mar
garitis affixis auro et argento vel
in vestibus preciosis circa collum et ma
nus aut in veste preciosa et ista sunt in
telligenda ultra modum status aut
persone quia sunt occasio vanitatis et inci
tant ad peccatum luxurie. ¶ Sed quod
decet mulieres sed habere vestes simplices
et honestas promittentes pietatem per
opera bona ita quod pretium non compen
datur in talibus vanis et curiositati
bus operibus pietatis quod debet esse
ornamentum mulieris. Mulier in silentio
discat sed a predicatione tacita et a viro suo
in domo cum omni subiectione i. humi
litate. Docere autem mulieri non per
mitto quia docere est opus prelati
prelatio vero non inest mulieribus
dominari nec dominari in virum sed
sub esse in silentio ei non contradicendo
sed in licitis et honestis ei obediendo
quod declarat per primum hominem et feminam
d. Adam enim primus i. primo formatus
est Gen. 2°. Deinde Eva Gen. 2°. et hoc
dictum est ad ostendendum quod vir est
mulieris principium quod preferetur ei quod
est a principio. Et Adam non est seductus

sed in hoc quod credidit esse verum serpentis
dictum cautus sicut dii, fuit tamen seductus
in hoc quod ad exhortationem mulieris come-
dit de ligno vetito ne contristaret eam
et quia credidit illa in suggestione non fuit ex-
perimenda. mulier autem seducta in prevari-
catione fuit quia dictum serpentis verum esse
credidit. ista tamen et sequentia diffusius per-
tractatur. salvabitur autem per filiorum genera-
tionem q. d. licet non salvetur per doctrinam
sibi non concessam salvabitur tamen per educa-
tionem prolis ad dei servitium quod cedit sibi
ad meritum vite eterne si permanserit in fide
erga deum et dilectione erga virum tamen sobrie-
tate et sanctificatione contra proximum subiectam etc.

Fidelis sermo
hec est tertia pars in qua instruitur
thymotheus de eo circa ad quem
pertinet, qui est ordinarie gradus eius
et dividitur in duas partes quia primo ponit
hec instructio secundo instructionis causam ostendens
ibi Hec tibi scribo. prima adhuc in duas quia
primo ponit instructionem de gradu maiori
secundo de minori ibi dyacones. et primo dicit
fidelis sermo i. verus quod subditur in
aliquibus libris et omni acceptione dignus
non est in libris correctis. Si quis episcopatum
desiderat bonum opus desiderat q. d. non
est desiderandus propter officii dignitatem,
sed propter annexum laborem qui est ordinatus
ad honorem dei et proximorum salutem. Unde dicitur
episcopus quod est super intendens quia eius intentio
quia semper debet intendere saluti plebis
sibi commisse. dicit autem hic aliquis quod
per episcopum intelligit sacerdotem quod est etiam
officium intendere saluti populi sibi commissi
quia immediate post agit de statu dya-
conorum ut patet in littera. et non est verisimile quod scri-
bendo de statu episcopi statim transiret ad sta-
tum dyaconi sacerdotibus pretermissis. alii dicunt
thymotheus erat solus primas eo quod civitas
ephesina principalis erat totius provincie
in qua erant multi episcopi per thymotheum
instituti propter quod apostolus instruit eum qualis
sit constituendus episcopus. Oportet ergo
episcopum etc. potest convenienter dici quod instruit
eum de utriusque sub nomine episcopi sacerdotis of-
ficium comprehendens, quia sicut est dictum ad

utrumque officium pertinet superintendere, populo magis
tamen competit ad officium episcopi sc. in tota dyo-
cesi sua, ad officium vero sacerdotis in sua parochia.
Oportet igitur docet qualis sit instituendus
in utroque officio. Oportet ergo episcopum irreprehensibi-
lem esse i. sine nota criminis. deinde et integre
fame. ista tamen conditio et alie sequentes
magis relucere debent in episcopo quam in sacerdote.
unius uxoris virum sc. post baptismum.
Si enim ante baptismum habuit unam et mor-
tua fuit non preiudicat ei quin post baptismum
possit accipere unam aliam quia baptismus
tollit illam irregularitatem ut dicitur
contra magistrum. Sobrium in cibis et potibus or-
natum in moribus prudentem in agibilibus pu-
dicum i. honestum in exteriori gestu hospita-
lem in exercitatis actu doctorem i. habilem ad
docendum bene sic et instandum non vinolentum
i. potatione vini assuetum non percussorem
per iracundiam sed modestum per repressionem
passionum non litigiosum ita quod non solum
pugnam non parat ut dictum est sed nec etiam
verbis iniuriosis contendit non cupidum quia
divitiis vestitus debet esse divicie propria
novi et maxime quos respicit, mens ut
habeat alimenta et quibus tegantur hiis
contenti simus. sue domui bene preesse i. dilige-
ter de bona provisione domus sue curam
gerere contra plenum in moribus instruendis. unde
subditur filios habentes subditos i. exhi-
bentes et obedientes cum omni castitate et non
sint sicut filii hely qui dormiebant cum
mulieribus que excubabant ad hostium tha-
bernaculi primo regum secundo. Si quis autem domui
sue preesse nescit negligenter se habens circa
eam quomodo ecclesie dei diligentiam habebit
q. d. non est verisimile quia quilibet naturaliter
inclinatur circa provisionem uxoris et filiorum
unde bruta animalia naturali instinctu circa hu-
iusmodi curam sunt sollicita. non neophitum
i. de novo conversum ad fidem et dicitur a neos
quod est novum et phitos quod est fides ne in super-
biam elatus ex sua promotione in iudicium
incidat dyaboli i. deiciatur a statu gratie
et dignitatis propter suam superbiam sicut dyabolus
propter suam superbiam deiectus fuit. Oportet autem
illum et testimonium habere bonum ab hiis qui foris

Dyacones

sunt i. abusi de libris. Non in malignum inci-
dant i. in contemptum non solum sue persone sed
etiam ecclesie in qua redundat contemptus pre-
latoris eius et laqueum dyaboli i. in odium et
vexationem contra illos a quibus precipue se
contempni ¶ Dyacones hic consequenter in-
struit Thymotheum de statu minorum primo in
dyaconibus 2o de mulieribus ubi mulieres etiam
primo dicit Dyacones similiter supple oportet
esse pudicos i. maturos et honestos in aspec-
tu et exteriori gestu/ non bilingues quia per
hoc suscitatur in ecclesia dissensio non multo
vino deditos quia per hoc aufertur spiritus
discretionis qui requiritur in ecclesie ministris
non turpe lucrum sectantes animum habentes
magis ad temporale bonum quam ad spirituale/
ministerium/ habentes misterium fidei i. con-
cretam fidem illud quod est simplicibus lay-
cis occultum ut possint eos docere in con-
scientia pura i. talis doctrina questum non at-
tendendo sed honorem divinum/ Et hii autem pro-
bentur primum i. antequam ecclesie applicentur ministe-
rio ecclesie probentur de moribus et fide nul-
lum crimen habentes quia debet esse integre
fame aliter coram in fama in dedecus ec-
clesie redundaret ¶ Mulieres hic instruit
eum de mulieribus dicens Mulieres similiter
supple oportet esse pudicas i. non solum castas
intus sed etiam honestas in sensibus exterio-
ribus hoc enim ipse importat pudicitia non detrahen-
tes quod frequenter contingit mulieribus
sed uxores ministrorum ecclesie debent precipue
moribus pollere sobrias in cibo et potu et
necessitatis fideles in omnibus i. verbis et factis et
revertitur ad dyacones dicens Dyacones unius
uxoris sint viri exponatur ut supra qui
filiis suis bene presint eos in moribus infor-
mando et suis domibus uxore et familia
debite regendo qui enim bene ministraverint
in gradu dyaconi gradum sibi bonum acquirent i.
meliorem quam fiant sacerdotes vel episcopi et multam
fiduciam s. habendi finaliter sive vitam beatam
in fide i. per fidem Ihesu Christi ¶ Hec tibi scribo
instructionem de ordinibus ecclesie/ consequenter hic
ponitur huius instructionis ratio cum dicit
Hec tibi scribo quod subditur filii Thymo-
theo non est de textu sed est quedam glosa inter-
linearis in textu; propterea sperans me
venire ad te etc. q. d. si aliter deus disposuit ita

quod non possum te docere verbo de ordina-
tione ecclesie docui te saltem hic scripto
ut scias quomodo oporteat in domo dei
conversari i. ecclesia que est vigore condi-
tionis columpna vel firmitas ad sustinendum
et firmamentum veritatis s. evangelice quam
etiam sustinuit firmiter etiam in persecutio-
nibus maximis et manifeste magnum
est pietatis sacramentum i. sacrum secretum s.
incarnationis verbi divini quod dicitur sacra-
mentum pietatis quia maxima cum pie-
tate et caritate processit incarnatio filii ut
esset hostia immolanda pro salute mundi
quod manifestum est in carne s. assumpta
per hoc enim quod Christus tactu manus
sue sanabat leprosos et verbo suo susci-
tabat mortuos (sed in operatione tamen super
virtute apparebat quod virtus divinitatis
sub carne latebat justificatum est in spiritu
i. per spiritum sanctum justitie Christi testimonium et in
quod dicitur Johannis xvi ¶ Cum venerit spiritus
veritatis ille arguet mundum de peccato
et de justicia et de iudicio(et subditur
de justicia non quia ad patrem vado tunc
enim erit mittendus spiritus sanctus in specie
visibili s. post ascensionem Christi Johannis vii
nondum enim erat spiritus datus quia
nondum erat Christus glorificatus spiritus
sanctus apparens in specie visibili fuit
testimonium evidens justicie Christi et quod
erat verus deus cum patre sicut disposuit
quod tunc declaravit Petrus ut patet Act. ii.
propter quod tunc crediderunt tria milia Ap-
paruit angelis licet enim ante cogno-
verunt non tamen sed notitiam experimentali-
ter in continua ut declaratum fuit diffusius
super Ephes. iii. predicatum est gentibus per
apostolos specialiter per Paulum qui fuit spe-
cialis apostolus gentium Gala. ii. Cui creditum est
Petro in apostolatum circumcisionis creditum est
michi inter gentes etc. creditum est in mun-
do nam a tempore apostolorum in omnibus mun-
di partibus predicatum fuit Christi misterium
et ab aliquibus est creditum ut declaratum
fuit plenius super Ro. x. assumptum est
in gloria quia Christus in tempore glorioso resur-
rexit et sic intellexit in celum ascendit
ut habetur Actuum i° et 4° capitulum ¶

Spiritus h est quarta ps
in qua instruit thymotheum de
alio actu ptinentem ad epm qui
est docere ppllm et diuiditur in .3. p tres q
primo ostendit modum docendi erroneum
2o ponit bonum ibi h ppones etc primum dt
Spiritus autem s. sanctus manifeste dicit i. reue
lat michi et aliis put sibi placet et
dicit manifeste quia reuelaciones diuine
etc sunt illis quibus fiunt qui in nouis
simis temporibus potissime circa tempora an
xpi discedunt quidam i. aliqui recedes
penitus a fide sicut dicitur fuit plenius sup
2o thessal. 2o sup illud ubi nisi qui u
benit discessio primum etc attenden
tes spiritibus s. malignis erroris i. decep
tibus homines in errore et doctrinis de
moniorum aflatis pphetis loquentium sic enim
saluator premisit discipulos iohannis bapt
tistam et locum quo ipse erat beturus
ut habetur luc. x. et illi loquebantur i.
spiritu sancto sic et antixpus premittit pphetas
suos loquentes spiritu dyabolico in ypocrisi i.
simulatione pietatis loquencium mendacium et
ppt speciem pietatis facilius creditur eis et
cauteriatam habentes conscientiam i. obstinatam in ar
dore sue malicie et concupiscencie Est enim
cauterium ferrum ignitum quo vritur caro
et per duritiam sit intelligitur obstinacio
in malo et per eius ignitatem ardor malig
nitatis et concupiscencie prohibencium nubere
quasi hoc sit malum per se cum tamen
deus fecit nupcias tamquam bonas gen
2o et dns approbauit io. 5. dimitte nup
cias tamen propter continentiam seruandam ut
liberius deo seruiat est dimittere minus bonum
ppt maius abstinere a cibis tamquam ab
immundis per se et illicitis quod cum est fal
sum sunt omnia creatura omnis autem creatura
dei per se bona est potest tamen aliquis
cibus fieri malus alicui pacius ut
quia prohibetur sibi a superiori et sic ali
qui cibi sunt illicit in deus tempore veteris
testamenti quia lege prohibiti sed quia ta
lis abstinencia ptinet ad cerimonialia que cessat
in noua lege ut dictum est supra ca. v. ideo
talis abstinencia non est licita ut obligatur
cerimoniali lege potest tamen homo ab illis
vel ab aliquibus earum abstinere alia racione
utpote propter maceracionem sue carnis vel
propter conseruationem sanitatis quos deus creauit
ad percipiendum i. vtendum cum gratiarum accione de
bitis a deo fidelibus et per i. hiis qui cognoue
runt veritatem s. euangelicam per quam legalia cess
serunt quia omnis etc patet ex dictis et sanctifica
tur verbo cum dicit. Sanctificatur enim per
verbum dei incarnatum et per ipso verbum s. fidelium
qui gracias agunt de cibis a deo sibi prestitis
et sic eis non solum est ad salutem corporis
sed eciam anime hec ppones etc. Posito modo
docendi erroneo hic consequenter proponitur
verum docendi modum et primo quantum ad
omnes generaliter 2o quantum ad aliquos p
sonas specialiter ibi Seniorem etc. Adhuc
primo supponit vitam virtuosam et studium sine
quibus actus docendi non est efficax
ideo apostolus primo inducit thymotheum
ad docendi actum 2o ad virtutis exercitium ibi
exerce te ipsum 3o ad sacre scripture studium
ibi dum venio. Circa primum dt h ppones
s. quod mirabile sunt bone et tibi licita ut
predictum est fratribus i. fidelibus bonus eris
minister ihu xpi exponens doctrinam et bolu
tate enutritus verbis fidei katholice et
bone doctrine assecutus quam assecutus es per
graciam specialem nam epi sunt successores
apostolorum ut dt in decretis xxi. d. c. in nouo
testamento ineptas autem et aniles fabu
las quas anus solet narrare et pro
nichilo sunt computande de uita talia enim
in doctrina fidei non sunt ponenda Exerce
te ipsum hic inducit thymotheum ad ui
tutis exercitium de exerce autem te ipsum accu
pitur hic pietas dupliciter uno modo put
pietas est idem quod cultus diuinus in quo
debet exerceri episcopus Alio modo put pietas
importat condescensionem ad proximum quantum
ptinet ad epm tam in corporalibus quam eciam
in spiritualibus et subdit racionem huius
exercicii dicens nam exercitacio corporalis in
ieiuniis et vigiliis et huiusmodi ad modicum
utilis est s. ad repressionem concupiscentie
carnis ideo qui sic exercitatur quod modicum in
thymotheo valebat cuius ciborum sufficienter exerc

adquatitur

repressa cum conformitate carnis ut habetur
capitulo sequenti quod ex bono virtutis exercitio
pietas autem ad omnia utilis est quia partes
[illegible] tamen bene disponat hominem ad bo-
num [illegible] promissionem habens vite que nunc
est [illegible] future gloriae ideo subdit
apostolus fidelis sermo i. verus [illegible] accep-
tione dignus quia credenti proficimus. In
hoc enim laboramus et maledicimur i. ob
plura patienter sustinemus quia speramus
in deum vivum qui fidelis est in reddendo
premium ideo subditur qui est salvator
omnium hominum [illegible] ad sufficientiam [illegible]
sui maxime fidelium dicitur maxime
quia ipsorum est salvator [illegible] ad sufficientiam
et efficaciam. Precipe hec ut habens auctori-
tatem et doce ut habens scientiam nemo
adolescentiam tuam contempnat i. licet
sis iuvenis etate [illegible] sis senex in mori-
bus ut nullus habeat occasionem te con-
tempnendi. Et ideo subditur Sed exemplum
esto fidelium in verbo sane doctrine et com-
municatione sane doctrine sancte vite in caritate
quantum ad proximum [illegible] in fide quantum
ad proximum intellectum licet autem caritas
et fides sint interius in mente tamen re-
lucent exterius in opere ideo subditur in
castitate i. in mundicia corporis. Dum
venio hic consequenter inducit thy-
motheum ad sacre scripture studium [illegible]
Attende lectioni legis prophetarum et evangelii
et quia illud quod accipitur in studio de-
bet refundi per exhortationem et doctrinam
in populo ideo subditur exhortationi quantum
ad [illegible] et doctrine quantum ad credenda
noli negligere gratiam que in te est ne
de talento abscondito arguaris que data
est tibi per prophetiam [illegible] cum ordinaretur
episcopus revelatum fuit paulo [illegible] per futu-
[illegible] ex eius ordinatione et sic per prophe-
ciam fuit ordinatus cum impositione ma-
nuum presbiterii est autem presbiterium dig-
nitas vel officium presbiteri et accipitur hic pro
[illegible] sic communiter sub nomine episcopi vel episcopatus
comprehenditur presbiter sive presbiteratus
[illegible] capitulo precedenti et dicat manuum
in plurali quia in consecratione episcopi plures

requiruntur Hec meditare scilicet lectionem pre-
dictam ut dictum est et officium tue dignitatis
In hiis esto [illegible] pro doctrina
sana et alia [illegible] ad [illegible]
[illegible] ut profectus tuus manifestus sit
omnibus ita quod omnes percipiant
te proficere [illegible] non solum tibi sed aliis [illegible]
Attende tibi qualiter vivas et doctrine
qualiter doceas sicut [illegible] cepit facere
et post docere Insta in illis diligenter
[illegible] hoc enim faciens et teipsum salvum facies et
eos qui te audiunt. Seniorem ne increpaveris [illegible]
[illegible] docendi qualiter quo ad omnes
hic consequenter ponitur modus docendi
quantum ad personas speciales [illegible] sicut [illegible]
dicit [illegible] cum qualitate audi-
torum [illegible] sermo doctorum
Ostendit [illegible] aliquando
[illegible] dicit igitur Seniorem
ne increpaveris [illegible] in verbis dur-
is obsecra ut patrem ut [illegible] ab
[illegible] senectuti. Hoc tamen
non intelligendum est de senibus [illegible]
malicia obstinatis que acriter [illegible]
[illegible] sunt sicut daniel [illegible]
[illegible] increpavit senes i.
[illegible] danielis xiii Iuvenes ut
fratres ut [illegible]
[illegible]
ut honorifice [illegible]
[illegible] Iuvenculas ut sorores ut
[illegible]
[illegible] qui [illegible]
[illegible]
[illegible] non debet esse nimis [illegible]
ideo subditur in omni castitate ut nec
verbo aliquo vel signo possit aliquis [illegible]
[illegible] de aliqua levitate erga iuvencu-
las [illegible]

Viduas honora. Hec est ista
4ta pars huius epistole in qua thy-
motheum instruit de quarto
actu ad quem [illegible] qui est bona
[illegible] dispensare [illegible]
[illegible]
pater pauperum est [illegible] pauperes [illegible]
maxime [illegible] viduis
ideo primo instruit thymotheum de
viduis [illegible]

bene possunt similiter in ii d. quia primo proponit intentum in generali 2o prosequitur intentum in speciali ibi Si qua autem. circa primum sciendum quod honor dupliciter accipitur in scriptura uno modo pro reverencie exhibicione. ¶ Alio modo pro necessariorum ministracione unde Jeronimus super Mattheum xv. quod illi qui sub specie religionis prohibebant oblaciones de hoc unde parentes debebant sustentari erant transgressores divini precepti de honorandis parentibus. ¶ Sciendum eciam quod vidue vere sunt in duplici gradu quia aliquae sunt divites et illis debetur honor primo modo dictus. Alie vero pauperes quibus debetur honor 2o modo dictus. et sic intelligendum est verbum apostoli cum dicit viduas honora hoc modo vel illo secundum earum condicionem que vere vidue sunt hoc dicit ad excludendum illas que meritum viduitatis perdunt. ¶ Si qua autem hic consequenter prosequitur intentum magis in speciali et dicit primo quod sunt vere vidue nominande 2o qualiter sunt sustinende ibi Si quis fidelis. prima in ii d. quia primo ostendit que dicende sunt vere vidue vidue morum 2o vero annorum ibi vidua eligatur. prima adhuc in ii d. quia primo ponit predictam distinctionem 2o vero declarat verbum illud Si qua autem distincta vero est de viduis divitibus et pauperibus et que debent esse mores utrarumque et primum ad divites dicit Si qua autem vidua filios aut nepotes habet indigentes suam educacionem discat primo domum suam gubernando et in moribus instruendo et mutuam vicem reddere parentibus eis reverenciam exhibendo et necessaria ministrando si indiguerint sicut alia sunt ab eis hoc enim acceptum est coram deo cui placent opera pietatis ¶ Consequenter dicit de pauperibus que autem vere vidua est et desolata id est destituta bonis temporalibus sicut et marito speret in deum quia per provisionem eius habebit sufficientem victum

et instat obsecracionibus et oracionibus nocte et die id est omnibus horis ad hoc aptis. qualiter autem differunt obsecraciones et oraciones dictum est supra in primo secunde capitulo. nam que in deliciis est vivens molliter iacendo et comedendo permittendo mortua est id est propinqua morti specialiter quia delicie ventris ad actum luxurie ideo subditur. et hoc precipe tam divitibus viduis quam pauperibus ut irreprehensibiles sint id est absque defectu vite unde possent aliqui racionabiliter scandalizari. ¶ Si quis hic reddit racionem primi membri inquantum dictum est quod vidue divites debent esse sollicite de nutricione filiorum nepotum et parentum. hic reddit racionem huius dicti d. Si quis autem suorum id est attinencium sibi quocumque iure non habet curam negligendo et maxime domesticorum id est conse[?] de domo sua vel cognacione fidem negavit id est fidelitatem quam debet habere ad personas dictas quam negavit fidem debitum auxilium eis subtrahendo et est infideli deterior id est in hoc peccat gravius quam paganus fidem Christi non habentes quoniam status eorum talium est gravior ¶ Vidua hic consequenter ostendit que sunt vere vidue vidue annorum et ostendit primo quod tales sunt honorande 2o quod alie sunt vitande ibi adolescentiores. circa primum dicit vidua eligatur tamquam honorabilis non minus lx annorum tunc enim fomes libidinis est refrigeratus que fuerit unius viri uxor non 2o nupcias secuta unde continencie sunt tamen laude. In operibus bonis testimonium habens nam esse debet integre fame si filios sibi derelictos educavit bene et secundum suam possibilitatem et scit subditur. Si hospicio si sanctorum pedes lavit id est discurrentium pro predicatione si tribulacionem pacientibus id est incarceratis et infirmis subministravit secundum possibilitatem suam ut potest facere si fuit dives vel aliquo obsequio si pauper. Si omne opus bonum subsecuta est secundum possibilitatem et decenciam sui status ¶ Adolescenciores hic consequenter ostendit

Et

que vidue sunt viventes d. adolescentiores
autem viduas inquibus viget adhuc ignis
concupiscencie carnalis et vita quia
societas carnis et familiaritas est periculosa
cum viro quantumcumque casto unde dicit ysi
dorus soliloquiorum li° 2° ii nisi separata
tione esse tutus esto cum mulier corpore et habi
tatione discretus cum serpente enim non
eris diu illesus ante ignem consistens et
proximus periculo diu tutus non eris sicut
licet sis aliquando tamen dissolveris cum enim
luxuriare fuerint frangendo continenciam
vidualem in christo nubere volunt habentes
dampnacionem quia primam fidem irritam fecerunt
et hoc patet quod loquitur de illis
que fecerint votum continentie vidualis
quibus non solum nubere sed etiam velle
nubere dampnabile est si enim votum
non fecissent debent observatam habere esse
eis velle nubere contra primam nubere
quia primam fidem fecerunt de proposito
de continentia viduali irritam fecerunt per
casum luxurie simul autem et ociose
circumeuntes domos discunt discurrere de
mos ad audiendum fabulas et videndum
inhonesta spectacula sed ociose tamen de
berent esse taciturne et ociose et verbose
et dissolutas loquentes que non oportet
et scurrilia quo decet statum vidualem
propter quod concludit volo igitur iuniores nubere
propter fornicationis pericula filios procreare
ad serviendum deo in fide katholica matres
familias esse ut occupate cura rerum domes
ticarum et familie impediantur a discursu
vago et ocioso nullam occasionem dare adversa
rio vel infideli maledicti vel maledicendi gratia
quia qui erit cum infideles vident possint mur
murare vitam fidelium iam enim quedam converse
sunt retro voto continentie vidualis
fracto post sathanam eius suggestio
ni consenciendo et ideo tales non sunt computanda
de inter viduas etc. ¶ Ut igitur ipsius
que vere vidue sunt habendo et dicendo
hic consequenter ostendit qualiter sit subvenienda
quia si aliqua sunt pauperes habentes tamen
aliquos propinquos vel alios divites et divi
tes bonum est ut subveniat ab illis ut
sic aliis non habentibus tales amica

possit melius provideri et ab ipsis ecclesia
gravamine et hoc est quod dicitur
si quis fidelis impotentiam et honestate
laudabiles non habet sed viduas in domo
vel cognatione sua subministret illis
necessaria pacienter ecclesia ¶ Qui bene
hic consequenter instruit de ministri
ecclesie provisione d. qui bene presunt presbi
teri sacerdotes denotate divina officia
et ministrando subditis ecclesiastica
sacramenta duplici honore habeantur
digni et hoc duplici honor est ut eis
exhibeatur reverentia et ministrentur
necessaria ut supra dictum est maxime
qui laborant in verbo instruendo alios
de fide et doctrina de moribus ¶ Deinde
probat per scripturam quod necessaria sunt
eis ministranda primo per scripturam
veteris testamenti deute° xxv. non in
frenabis os bovi trituranti per hoc si
gnanter preceptum fuit ut non negetur
necessaria predicatori qui triturat in
area dei 2° per scripturam novi dignus
est mercenarius mercede sua ut dicitur de
predicatoribus luc. x ¶ Adversus presbi
terum per predicationem huius epistole in qua
struit thimotheum de actu iudicandi
et puniendi subditos in foro — in altero
quod pertinet ad eius primo instruit eum
primum ad accusationes et testificationem d. ad
versus presbiterum accusationes noli recipere
quia contra personam tanti status non
est leviter credendum nisi sub duobus
vel tribus testibus ydoneis ad hoc et
probatis in veritate 2° instruit eum
de punicione d. peccantes coram omnibus
argue ut sicut peccatum est notum ita
et punicio ut et ceteri timorem habeant
et sic a malo desistant ne sciant
peccatum et terreant 3° instruit eum
de inquisicione diligenti que debet
precedere iudicium et punicionem d. testi
coram deo et cetera modus est admonendi
admonendo efficaciter thimotheum
ut hec custodias que dicta sunt et cetera
quod scilicet sine preiudicio id est sine precedenti
examinatione diligenti nihil faciens manum i

pincionibus in aliam partem declinando a rectitudine iusticie propter defectum examinationis debite ideo subditur manus cito nemini imposueris ipsum per capitationem puniendo neque communicaveris peccatis alienis i. illorum qui malecum acquisiverunt aliqui ante promovent hoc de ordinacione nimis festinanter aliquis insufficienter et sic episcopus communicat peccatis ipsius indigne ministrantis ¶ Te ipsum h. est pars incidentalis in qua monet thymotheum de sui ipsius custodia diligenti eo quod instruxerat eum de providencia aliorum cum rector iustus debet esse in omnibus ab illis que precipit ab aliis et dividitur in duas partes quia primo facit propositum secundo declarat quoddam suppositum dum ibi quorundam etc. primum dicit te ipsum castum custodi s. in animum et corpus et sine reprehensione et quia thymotheus custos castitatis nimis affligebat corpus suum ideo subditur noli adhuc aquam bibere cum potus non sit licitus neque stomacho languenti et egritudinibus corporis sed vino modico non nocet castitati et valet ad sanitatem servandam que necessaria est ad exercendum viriliter officium episcopi ¶ Quorundam hic manifestat quod suppositum dum est dixerat enim quod thymotheus nichil ageret sine diligenti examinacione primo ideo declarat que sit illa que indiget tali discussione et que non et dividitur ¶ Quorundam hominum peccata manifesta sunt ex evidencia facti et talia non indigent alia testificatione examinacione ideo subditur precedencia ad iudicium i. examinacionem quia sunt per se notoria et sic punienda sine discussione quosdam autem subsequuntur i. post latencia ita quod non apparent punienda nisi post discussionem factam et facta bona similiter aliquorum manifesta sunt ex evidencia rei et sic non indigent discussione necessarium ad approbandum sed et que aliter se habent ita quod non sunt discussione digna tamen approbantur ¶ Ita tamen autem talia abscondi non posse illo modo impossibilitatis quo aliquid dicitur impossibile fieri eo quod difficile est fieri v. modo ut

alia abscondi non possunt s. divino iudicio licet abscondi possint humano iudicio ¶ Quicumque sunt est

Quiltima pars principalis in qua thymotheus informatur ad alia custodienda maxime pertinet ad pontificem et dividit in tres partes quia primo indicat ad custodiam pauperum secundo divitum ibi divitibus tercio generaliter omnium ibi o thymothee maxime cum pauperes sunt servi qui quod habent vel acquirunt totum est dominorum suorum sic quod custodiuntur quando ad servicia humiliter et fideliter suis dominis inducuntur ideo thymotheus instruit primo de hac custodia secundo doctrinam replicantium contra ibi ¶ Si quis aliter etc. primum dicit apostolus quicumque sunt sub iugo servi etiam infidelium ut dicit hic glossa dominos suos honore dignos arbitrentur similiter obediencia i. litatis et honestatis unde et sanctus paulus noluit episcopus infideli regi suo pro filio quodam vidue humiliter et devote ne nomen domini et doctrina blasphemetur si enim servus alicuius infidelis eo quod efficitur christianus subtrahet suo debitam servitutem posset dici ab infidelibus quod doctrina christi non esset bona qua accederet in christo et subtrahet alienum qui autem habent fideles dominos non contempnant denegando eis debitam servitutem quod fratres sunt i. eiusdem professionis sicut enim asserebant aliqui eo quod non habet imperium par in parem ¶ Sed illa paritas intelligenda est in spiritualibus tamen quod dicit ambrosius apud deum servitus bona et bona libertas equivalenter appenditur non autem in corporalibus in quibus est servitus ¶ Sed magis serviant eis quia fideles sunt quod fidelibus magis tenetur quam infidelibus et dilecti deo quia participes sunt beneficii sunt participes sunt cum servis per sacramentum baptismi ¶ Hec doce ignorantes et exhortare scientes ad complendum in opere ¶ Si quis hic consequenter removetur contraria doctrina et dividitur in duas partes in parte principalem et incidentalem ibi est autem questus etc. primum dicit apostolus ¶ Si quis aliter docet quam dictum est de servis dominis et non acquiescit sanis sermonibus domini nostri qui sic apostolus

non dicat predicatori instinctu proprio sed divino superbus
super est talis doctor conphibita cum pro-
cedit asserere noua que sunt dubia et mul-
to magis que sunt falsa nichil sciens sed
de talibus non est sciencia sed languens circa
questiones quia tendit ad mortem spiritua-
lem per destruccionem fidei ex quibus scilicet questi-
onibus et verborum inutilibus oriuntur in-
vidie et contenciones et convicia id est prava prava
blasphemie id est detractiones et absencia
suspiciones male non invidentes ad invicem
scilicet mutua pessime interpretantes conflictiones
hominum mente corruptorum scilicet falsorum predicato-
rum contra alios et qui avaricie similiti-
dinem habent avaricie cum vite instruc-
te doctrine ¶ Estimancium questum pietatem id est opus
pietatis commercium propter lucrum temporale
¶ Est autem questus hic est pro incidentalis
inopia cotidie habita questus falsorum predica-
torum excludit a veris predicatoribus. Item
questum et thus abstinendum generaliter 2o ad
thymotheum specialiter intendentem ¶ Cui pro-
dicit ¶ Est autem questus magnus non per
ipsum acquiritur vita beata pietas id est opus non
predicacionis cum sufficiencia victu et
vestitus quod debent sufficere viris predicati- contentis
bus sicut dicit predicator ¶ Nichil enim intuli-
mus in hunc mundum etc. habentes autem alimenta
etc. Nam qui volunt divites fieri loquitur
de predicatoribus ewangelii qui debent
esse alieni cupiditatibus et expediti esse.
Fieri divitem non est malum sed intendere
divicias. Unde dicit Ambrosius super Lucam
dicuntur divicie impedimenta sed reprobis
ita probis sunt adiumenta virtutis. Item propter
quod velle esse divitem vel bene utendum
est malum, nisi propter impedimentum maio-
ris boni, magnam enim curam circa talia impen-
dit actum predicacionis, propter quod apostoli curam tem-
poralium commiserunt aliis dicentes Act. 6o
non est equum derelinquere verbum dei et ministrare
mensis considerate ergo fratres viros etc. et subdi-
tur constituamus super hoc opus. Vel potest
dici et magis ad intencionem apostoli ut videtur
quod cum dicit qui volunt divites fieri loquitur
de falsis apostolis qui predicabant ex cupiditate
lucri temporalis et sic velle divites fieri accii-

petitur per inordinatum diviciarum appetitum
qui semper est malus ideo subditur
incidunt in temptacionem per interiorem pro-
cessum et in laqueum dyaboli cum de se-
ruit multis etc. quia divicie prestant
viam et fomentum ad omnia vicia que
mergunt homines in interitum id est in profun-
dum [illegible] et perdicionem id est gehenne penam
radix enim omnium malorum est cupiditas
quia sicut radix transmittit fomentum
omnibus partibus arboris sic divicie
omnibus peccatis ut dictum est. Quam quidam
appetentes scilicet cupiditatem quia hic accipitur
[illegible] ex cupiditate [illegible]
erraverunt a fide abyssus enim abyssum
invocat et sic abyssus cupidita-
tis trahit abyssum infidelitatis et
inseruerunt se doloribus multis mali
enim homines qui continue sunt in metis
dolore propter quod dicit Augustinus quod malus animus
est sibi ipsi pondus et cum hoc se obligat
ad dolores inferni intollerabiles ¶ Tu
autem hic consequenter inducit excludit
hanc cupiditatem sive questum a thymo-
theo et primo exhortando 2o precipiendo ibi pre-
cipio capitulum dicit ¶ Tu autem o homo
dei id est deputatus obsequio divino hec
fuge et consequenter ostendit quales divi-
tias debet querere dicens sectare vero insti-
ciam erga proximum pietatem fidem cari-
tatem erga deum, qua creditur fide caritate
qua diligitur pietate qua colitur ¶
¶ Est enim pietas vero ut dicit supra
ex cultus divinus pacienciam erga persecu-
tores mansuetudinem erga omnes certa bo-
num certamen fidei scilicet contra malos resistendo
apprehende vitam eternam id est per hoc apprehen-
des eam in qua vocatus es per gratiam
in presenti que est causa vite beate et con-
fessus bonam confessionem coram multis
testibus et hanc confirmare tua conversa-
cione in predicacione ¶ Precipio tibi hic indu-
cit thymotheum precepto dicens precipio tibi co-
ram deo qui principalis est ubique qui
vivificat omnia in quantum dat omnibus
esse et similiter in Christo Jhesu id est coram Christo Jhesu

qui testimonium reddit sub poncio pylato etc.
Joh. xviii. In hoc natus sum et ad hoc
veni in mundum ut testimonium perhibeam
veritati quod fecit verbo et facto i. doctrina
et mirabilis tempore quo poncius
pylatus erat preses iudee et hoc fuit
bona confessio ut serves mandatum
sine macula i. mandatum ewangelium
sine corrupcione in quo predicatoribus ad pre
dicandum missis dicitur quod expedit
sine acquisitionibus terrenis usque in
adventum domini i. usque ad mortem tuam
in qua veniet dominus ad te glorificandum
quem suis temporibus i. tempore iudicii
ostendet in forma humanitatis glosa beatus
et solus potens etc. i. trinitas beata cuius o
pera sunt indivisa unde illa que supra
dixit tota trinitas qui solus habet
inmortalitatem sola enim trinitas habet
esse necesse esse et hoc notatur hic in
mortalitas proprie loquendo de inmortalitate
omnis enim creatura eo quod est de nichilo
creata est in nullum potens est esse et lucem
habitat inaccessibilem quia non potest
comprehendi ab aliqua creatura propter eius
infinitatem et hec incomprehensibilitas notatur
hic inaccessibilitas quem nullus homo
vidit sed purus homo existens in cor
pore sensibus utens quia corpus homo
vidit divinam essenciam et ut dicit [illegible]
de moyse etiam et paulo dicit Aug. quod
viderunt divinam essenciam tamen in raptu
Divitibus huius seculi apostolus docet
thymotheum de custodia hic consequenter
instruit eum de custodia divitum
qui tunc aplicato sibi custodiunt quia in
humilitate et pietatis operibus inveniuntur
et hoc est quod dicit divitibus
huius seculi precipe non sublime sapere
i. pro superbia non erigi sed in humilitate te
nere neque sperare in incerto diviciarum
ponendo ibi finem suum sed in deo vivo
ad differentiam ydolorum qui non vivunt qui
prestat nobis omnia habunde ad fru
endum quia non solum dedit in presenti temporalia
sed bona quibus homines utuntur sed
etiam celestia quibus beati fruuntur bene
agere supple precipe divitibus divites fieri
in operibus bonis quia iste sunt vere
divicie quas nullus potest auferre
communicare bona sua indigentibus thezauri
zare sibi etc. Mt. xix. Da pauperibus et
habebis thezaurum in celo. O thymothee
hec est ultima pars in qua inducit thy
motheum ad custodiam omnium subditorum suorum
generaliter dicens O thymothee depo
situm custodi i. gregem tuum fidelium com
missum devitans prophanas vocum no
vitates et dicit vocum novarum quia
non sub est veritas unde dicuntur prophane
i. procul a phano quia templum veritatis debet
vitare et oppositiones falsi nominis scientie
i. sic falso nominate quia sine scientia sed apparentie
cum tamen non consistentem quandam pro
mittentes verbis sophisticis et rethoricis i.
mittentes contra fidem exciderunt sicut
Arrius et multi alii hereticis finaliter
concludit Gratia dei tecum amen.

Explicit prima epistola ad thymotheum

Incipit secunda epistola ad thymotheum

Paulus apostolus Hic incipit secunda
epistola ad thymotheum que dividitur
in tres partes scilicet in salutacionem et premis
sionem ibi Gratias ago et epilogum ibi Ego
enim iam delibor tertio. Secundo etiam medium In
prima parte ponitur primo persona salutans ibi paulus
et persona salutata ibi thymotheo et
optata bona ibi gratia et patet ex dictis in
principio precedentis epistole sed hoc excepto
secundum promissionem vite que est in christo ihesu i.
vite eterne que in christo est obtinenda quia beati
vestientur intus in aspectu sue deitatis christi et
in aspectu sue humanitatis exterius ut dicit Aug.
exponens illud Joh. x. Ingredietur et egredietur
et pascua inveniet. Gratias ago hic inci
pit huius epistole processus etiam quem fecit quod

(margin:) salutatus

paulus in spiritu videns suam passionem appro-
pinquare et quod extunc non posset evan-
gelium predicare scripsit thymotheo suo di-
scipulo predilecto ut constanter et efficaciter
fidem katholicam predicaret non territus
in aliquo etiam timore mortis in vinculis
cum gloriosum sit tristicie pmutatum
de statu vite presentis / et dividitur in duas partes quia
primo dilectionem suam erga thymotheum ex-
primit ut monitionem suam melius recipi-
at / secundo inductione ad predicandum incitat ibi
propter quam causam ¶ Circa primum dicit gratias ago deo
cui servio a progenitoribus meis id est ab
abraham ysaac et iacob qui fuerunt cultores
cultores dei / et sicut gamaliel qui nutri-
vit paulum et in lege docuit / propter quod dici-
tur progenitor eo modo loquendi quo
dicit apostolus 1º cor. 4º in christo ihesu per
evangelium ego vos genui in conscientia
pura non sicut falsi apostoli qui serviebant
deo cultum exteriori apparentia quam sine
intermissione et cetera id est quotienscumque vacat
michi tempus orandi habeo memoriam
fidelem tui memor lacrimarum tuarum quas fle-
vit cum thymotheus a paulo dimissus
ex patus erat ire contra eos ad diversa pericula
ut gaudio implear gaudio extrema prestare
recordationem accipiens id est habens eius fidei
id est fidelitatis erga deum et memetipsum que
est in te non ficta sed vera et firma que et
fides firma habitavit primum in avia tua
et cetera quasi dicat non est dubitandum quin est in te
fides firma ex quo fuit in avia et ma-
tre tua que tamen erant fragiles persone ¶
propter quam causam hic consequenter ponit suam moni-
tionem in qua multipliciter inducit thymo-
theum ad predicandum constanter evangelium /
et dividitur in duas partes et in secunda parte ponit motiva
que inducunt ad suum propositum que patebunt
procedendo / primum vero motivum est pontificalis dig-
nitas que movere debet thymotheum poti-
ssime ad constanter predicandum / et primo mo-
tivum hoc ponitur / secundo ad hoc exemplum inducit
ibi absque causa / quia scio te habere fidem
firmam admoneo te ut in fraternitate ut re-
suscites graciam dei et cetera quasi gratiam pontificalis
dignitatis quam resuscitare dicitur qui in actu
predicandi magis fervor et insolitus quam
progredi videtur et quod sic debebat esse

ondit dicens non enim dedit nobis spiritum timo-
ris deus ut pre timore verbum dimit-
tamus predicandi actum sed virtutis id est con-
stancie contra adversitatem et dilectionis erga
deum quam timorem post postponere faciant predi-
care evangelium et sobrietatis / hoc ad-
didit ne quis crederet quod talis fer-
vor in aliquo non faceret excedere modum
noli itaque erubescere testimonium domini
id est evangelium quod est eius testimonium
neque me vinctum eius scilicet amore ipsius
quasi dicat hec non sunt erubescibilia sed magis
honorabilia sed collabora evangelio scilicet
predicando sicut ego laborem fer in virtute
dei qui nos liberavit a servitute culpe
et vocavit vocatione sua sancta ad sal-
tutem et cetera non secundum opera nostra id est non ex
meritis nostris sed secundum propositum suum et gratiam
id est secundum voluntatem suam gratiosam quam data
est nobis in christo ihesu id est disposita eterni-
ter ab ipso ante tempora secularia
iam ab eterno est hec dispositio licet eius
execucio facta sit in tempore / propter quod
subditur manifestata est autem nunc id est
tempore gratie per illuminacionem salvatoris
nostri ihesu christi sua adventu mundum
illuminantis qui destruxit quidem mor-
tem a mortuis resurgendo illuminavit
autem id est in lucem produxit et fecit esse
cognitam vitam et incorrupcionem ad ce-
los ascendendo per evangelium in quo ista con-
tinentur in quo scilicet evangelio positus
sum ego predicator non actor et apostolus
est autem predicator nomen actus apostolus
vero nomen officii vel status ¶ Ob quam causam
hic consequenter inducit pro exemplo
semetipsum qui erat in catenis propter officium
predicandi et hoc est quod dicit ob quam
causam id est pro evangelii predicatione hec patior
sed non confundor sed magis glorior et
subdit racionem huius gloriationis dicens scio
enim et cetera Sequitur scio cui credidi scio enim e-
ius firmitudine ad habendum quod
ipse ille qui est deus potens est servare us-
que in illum diem depositum meum id est premium
meum quod per fidem reposui apud ipsum ser-
vando in illum diem id est usque in die exitus
mei / et tunc ad gloriam anime in die iudicii

et in die iudicii quantum ad corpus glo
rie. Formam habe. Hic ponitur xiii
motivum quod est predicancium paucitas. Nam
discipuli pauli qui erant in asya quasi
omnes a fide recesserant et hoc debebat
movere thymotheum ad sciencius sed
predicandum cum quod alii in hoc defi
ciebant. Dicit igitur formam habe sa
norum verborum tales enim esse debent verba
predicacionis que a me audisti in fide et
dileccione id est de fide et dileccione ihesu christi.
Bonum depositum custodi id est donum tibi
commissum quod sunt preciosa quantumque
in corporali presencia sicut [illegible] tibi quia s
[illegible] et subdit de predicancium paucitate
cum dicitur Scis enim hoc quod aversi
sunt a me omnes qui in asya sunt id est illi
qui sunt ibi in maiori parte ita quod dicantur
omnes ad denotandum pluralitatem re
cedencium. Sicut dicitur omnes de civi
tate vadunt ad tale spectaculum vel
festum quamvis multi remaneant. Ex quibus
est phigelus et hermogenes isti enim duo
simulate se iunxerant paulo ut invenirent
unde sibi calumpniam facerent
Sed postea quod eorum malicia esset pau
lo manifesta cito recesserunt ab eo
ut dicit hic glosa. Propter quod apostolus
exprimit hic eos nominatim ut thy
motheus se caveat ab eis sicut ab
adversariis veritatis contra quos opportunum magis
se ponit magis [illegible] Ideo apostolus
e contrario laudat unum de asya scili
cet fidelem cum familia sua dicens Det
misericordiam dominus honesiphori domui id est
sibi et fidelibus cum eo existentibus quia
sepe me refrigeravit necessaria
ministrando et kathenam meam id est me ca
thenatum sicut hominem malum non
erubuit sciens iusticiam meam. Sed cum
Romam venisset de asya cum labore mag
no et sumptibus sollicite me quesivit
diligenter inquirens vias et modos qui
bus ei liceret ad me ingredi et invenit
propria diligencia propter quod subdit apostolus
Det illi dominus invenire misericordiam a

domino id est a filio qui est dominus de domino sicut
deus de deo sicut quod dicitur ps. Dixit
dominus domino meo etc. In illo die scilicet
sive mortis vel iudicii generalis. Et quanta Ephesi
sibi ministravit michi existens meis tu me
lius nosti qui tunc mecum cum aliis pre
sens fuisti etc.

Tu ergo fili. Hec est tercia pars in qua po
nitur tercium motivum ex parte
aliquorum qui solent esse multum
solliciti de execucione sui officii ex hoc
debet movere thymotheum ut sit sollicitus
de officio predicandi et alios ad hoc ydo
neos inducendi. Dicit igitur Tu ergo fili
mi confortare constanciam in officio predi
candi accipiendo et que audisti a me per
multos testes scilicet confortata per plures
prophetas et hagiographa hec commenda
fidelibus hominibus id est sane fidei qui
ydonei erunt et alios docere. Tu ne sub
lite sine [illegible] quia propter permit
[illegible] sollicitudine d. labora in predicando
sollicite sicut bonus miles ihesu christi.
Milites enim regis temporalis in acie po
siti sunt valde solliciti de victoria op
tinenda et multo forcius milites christi de
bent esse solliciti de fide predicanda per
quod acquiritur corona eterna. Et quia pre
dicacio per sollicitudinem temporalium impeditur
ut dictum est ultimo capitulo precedentis
epistole ideo subditur Nemo militans
deo sollicite in predicacione sua. Implicat
se secularibus negociis. Sed ante implica
cionem cum compellente pietate necessi
tatem sustinendum est similiter ad hono
rem caritatis necessitate. Unde dicit
Augustinus otium sanctum querit caritas veritatis
negocium iustum suscipit necessitas caritatis
quam sarcinam si nullus imponit contemplande
veritati vacandum est. Si autem impo
nitur suscipienda est propter caritatis ne
cessitatem. Nam et qui certat in agone corpo
rali non coronatur corona victorie nisi
legittime certaverit. Similiter predicator e
vangelii non coronabitur corona glorie
nisi constanter et intrepide predicaverit. Quinimmo
sepe sicut [illegible] d. laborantem agricolam

opt[ime] i. iustum est primum de fructibus recipere
quia plus aliis laboravit sic predicator la-
borans in agro dominico plus ceteris reportat
de merito. Intellige que dico scilicet istas parabo-
las esse dictas de predicatore et sancto Paulo
sed quia intellectus veritatis est a deo sub-
ditur dabit enim tibi dominus etc. ¶ Memor esto
hec est quarta pars in qua ponit incitamentum
nu[m] s. promisso glorie celestis predicatoribus
veris ¶ Ad hanc enim gloriam habemus accessum
propter Christum a mortuis resurgentem / Ideo de hoc
facit primo mentionem d. memor esto dominum
nostrum Ihesum Christum resurrexisse quia per ipsum si-
militer resurgemus secundum evangelium meum
predicatione non acquisitione sic enim est sola
ne Christi / In quo laboro usque ad vincula quasi
cum incarceratus Paulus propter predicare evan-
gelium quasi male operans cum tunc bene ageret
sed verbum dei non est alligatum quia doce-
bat presentes verbo scilicet incarceratos cum eo
custodes carceris ... quos convertit
ad fidem ¶ Sed absentes docebat scripto et
plures eis mittendo Ideo omnia sustineo
patienter propter electos ut et ipsi salutem conseq[uan]-
tur. Persecutio enim salute primum Pauli auge-
batur / propter quod concludit Fidelis sermo
i. verus nam si commortui sumus i. cum Christo
mortui propter predicationem sui evangelii et con-
vivemus s. cum eo vita perhenni ¶ Si sustinebimus sus-
tinendo pondera tribulationum de persecutione et conreg-
nabimus in gloria celesti. Si negaverimus
Christum verbo vel facto et ille negabit nos coram
patre suo. Si non credimus verbo primi propter
magnitudinem sue ... sicut dicunt aliqui
de una eius nimis presumentes et sine timore
peccantes ille fidelis permanet in veritate ius-
titie negare seipsum non potest negaret ut
seipsum si negaret suam iustitiam quia iusti-
cia divina et deus idem sunt. hec commoneo
in presenti ferventi predicatione testificans coram
deo i. ipsum in testem invocans / inducendo ver-
ba sua in scripturis divinis / et opera sua in signis
et prodigiis ¶ Noli verbis contendere. Hec est quinta pars
in qua ponitur quintum incitamentum s. loquacitas
falsorum predicatorum / quia si sunt solliciti de
suis falsitatibus asserendis / multo magis
predicator verus debet esse sollicitus de veritate
evangelica constanter predicanda / et dividitur in
duas partes quia primo ponit suam conductionem ¶ Secundo

ponit tractatam questionem ubi in magna de-
mo ¶ Circa primum sciendum quod licet
doctor evangelicus fervens esse debeat
de veritate predicanda importune ubique tamen
est vitanda. dicit Noli verbis contendere
i. multiplicatione verborum cum falsis predi-
catoribus ad nichil enim utile sunt contendi[t]
similiter contendere nisi ad subversionem au-
dientium quia simpliciores assistentes credunt magis
loquaces esse magis intelligentes quod
est falsum nam ubi verba sunt plurima ibi
frequenter egestas pro. xiiij. Propter quod quidam
antiqui cum hereticis magis disputabant
actionibus et signis quam verbis ¶ Unde in hysto-
ria tripartita dicitur quod quibusdam
philosophis cum Alexandro contra Christianos dis-
putare volentibus iussit imperator ut
certamen acciperet qui eius esset simplex
suscipiens iussit propter verbum omnes tace-
re philosopho cui dixit / In nomine domini nostri Ihesu Christi
impero tibi ut pro mutis ne loquaris qui
statim mutus factus est. Sollicitate enim
te ipsum probabilem i. approbabilem seu lauda-
bilem exhibere deo et non hominibus tamen
quod querunt ypocrite operarium in confus-
sibilem i. sic quod opera tua sint talia
quod de ipsis erubescere non debeas sicut fecit
magis in domino gladium enim recte tractante
verbum veritatis proponendo singulis verba
que competunt ut per te suis auditoribus aliquam / sicut
parvulis magis plana / proficientibus autem i. a-
liis ... / ut doctrina sufficienti proportionaliter et
vaniloquia i. inutilia curiosa devita
quia ista predicatores debent esse contra
ea multum cum perfectionem i. efficaciter sunt ad im-
pietate i. contra cultum dei et sermo eorum
i. hereticorum et istorum predicatorum ut cancer
serpit i. paulatim tendit ad corruptionem
veritatis ex quibus s. hereticis et predicatoribus
falsis est Philetus et Hymeneus qui a veri-
tate fidei catholice exciderunt dicentes resurrectionem
iam esse factam quod duplex exponitur
uno modo quia dicitur Math. xxvij multa
corpora qui dormierant resurrexerunt
etc. / Dicunt aliqui quod iste Philetus
et Hymeneus ex hoc acceperunt errorem
erroneum dicentes quod in illis resurrectio iam est facta
et non alia in fine mundi expectanda / Sed hic

no videtur probabile dicu quia illi de
quibus loquitur matheus sunt homines
eiusdem speciei cum aliis preter quod eorum
resurrectio non videtur ad negandum resur-
rectionem in fine mundi sed magis ad conue-
niendum quia de talibus debet esse simile
iudicium. ¶ Ideo alii dicunt et melius ut
videtur quod isti acceperunt occasionem
errandi ex verbis domini. Iohannis v. qui au-
dit et qui credit me habet vitam eternam
et in iudicium non venit sed transit a morte
in vitam / ubi loquitur salvator de vita de
resurrectione spirituali quam isti concedeba-
tur et dicebant esse iam factam et negabant
resurrectionem corporum futuram sicut et sa-
ducei. Actuum xxiii et etiam philosophi multi
Actuum xvii / et sic subuerterunt quorundam fidem
per suam suasionem sed firmum fundamentum
dei stat i. fidelis veritas stat in electis habens
signaculum hoc quod subditur cognouit
dominus per suam predestinationem qui sunt eius
quia sunt scripti et signati in libro vite
indelebiliter et discedat ab iniquitate qua
negatur resurrectio futura omnis qui
inuocat nomen domini. ¶ In magna hic
propter videt tantae questioni occasionem
oriendi / et primo soluit apostolus quod re-
mittitur ad thymothei monitionem ibi
¶ Iuvenilia / ostendit autem quod predixit philetum
et hymeneum a veritate fidei ceci-
disse et alios peruertisse / posset aliquis
querere quare dominus talia permittit fieri /
ad quod videt apostolus quod hoc totum cedit
ad gloriam dei / nam sicut in electis relucet
eius misericordia / ita in reprobis eius iustitia
et ponit exemplum de domo magni prin-
cipis dicit igitur ¶ In magna autem domo
i. in domo principis magni non solum sunt
vasa aurea et argentea que applicantur
officiis honorabilibus sed et lignea et fictilia
que applicantur operibus vilibus
et totum cedit ad decorem domus et ho-
norem domini / domus autem dei totum
est universum in qua electi sunt vasa glorie
applicata / reprobi vero vasa contumelie
deputata universitatis quia bene sunt
dum veniunt ad utilitatem ordinis uniuersi. Si quis autem emundauerit se ab istis i. a prauis
doctoribus et talibus erit vas in hono-
rem sanctificatum i. diuino cultui applicatum
et utile. i. utile ad acquirendum lucrum
domino sicut patet de paulo qui conuersione
sua multos acquisiuit domino qui errant
ante fidelium persecutor. ¶ Iuvenilia hic re-
mittitur ad informationem thymothei dicens Iuve-
nilia autem desideria que sunt ceteris omnibus
delectabilia fuge alit non detineantur sec-
tare vero iustitiam erga proximum fidem erga
deum fidem caritate erga utrumque s.
deum et proximum pacem cum hiis etc. i. cum fide-
libus maxime licet cum omnibus sit se-
tanda quantum potest fieri bono fidelis i.
irrationales et sine disciplina questiones i.
inutiles ad fidem et mores deuita et sub-
ditur causam sciens quia generant lites et
varias opiniones. ¶ Seruum autem domini
non oportet litigare nec propositis talibus ques-
tionibus se implicare sed mansuetum esse
ad omnes et ad infideles et precipue con-
uertendos ad fidem sicut de beato clemente
legitur quod propter suam mansuetudinem non
solum erat acceptus christianis sed etiam gen-
tilibus et iudeis et multos ex eis ad fidem
conuertit docibilem i. ad docendum habilem
quam habilitatem duplex accipit uno modo autem
quod habilis docere sit bone vite sancte et
famae / alio modo patiens ut sit habilis do-
cere acquiescendo informationem hominum de
veritate cum sunt aliqui alias non posset
bene iudicare de propositis sibi patientem in
aduersis cum modestia corripientem quia qui
sic immoderate corripit obstinatos in malo
magis facit sicut immoderate digni-
tates ligna tortuosa frangunt ipsa ideo
subditur nequando deus det illis penitentiam
i. ne per imprudentem correctionem impediat
reditus eorum ad utilitatem a quo captiui
tenentur in laqueis erroris ad ipsius vo-
luntatem s. faciendam in carnalibus et spiritualibus
peccatis etc. ¶ Capitulum

Hoc autem scito hoc est sexta pars
in qua ponit specialem materiam scilicet
multiplicium florum predicationis quam
debebat mouere thymotheum ad utilitatem
efficaciorem predicationis et diuidit in ii p.

qua p'mo ponitur h' multiplicat, 2o thy-
mothei monicio ibi tu autem, prima ad
huc i d· quia p'mo pdicit multo' malo-
rum hominum futuram, 2o ostenditur iam in-
choata ibi et hos devita circa primum dicit
Novissimis enim diebus hoc est po-
tissime ante tempus antixpi instabunt
tempora periculosa ppt multos seduc'o'r
de quibus subditur· erunt homines sei ip-
sos amantes scilicet quantum ad partem
hominis sensitivam que dicitur homo exterior
vel caro q. et hoc seipsos amare detestabi-
le quod est malum, amare vero seipsum
sm pte intellectiva sive superiore que
dicitur homo interior seipsos amare
valde laudabile est cupidi cupi-
di pecuniarum elati i· ambiciosi honorum
superbi in despectione aliorum blasphemi
contra deum, parentibus non obedientes i· eis
rebelles utpote patribus spiritualibus
in doctrina katholica/ et carnalibus idem
racione domestica ingrati de bn'ficiis
acceptis scelesti i· assueti criminibus
magnis que scelera dicunt sine affe-
ccione bona interius, sine pace contines i·
viatores i· crimina iniustis imponentes in-
continentes i· omni libidine se exponentes
inmites i· crudelitate operantes sine be-
nignitate i· bona equitate qua quis
attenditur ad benefaciendum proximo et per
hoc intelligitur oppositum s· malignitas
tas qua quis attenditur ad nocendum
iniusto proditores revelando alterius
consilium proterni i· affectores in malis
tumidi i· inflati in cordibus sive vo-
luptatum amatores magis quam dei i· de-
licias carnales spiritualibus imponentes
habentes quidem speciem pietatis i· appare-
ciam religionis ut facilius decipiant
virtutem autem eius abnegantes quia compaciunt
inopibus studiose ¶ Et hos hic conseque-
nter ostenditur h' multos iam inchoatam unde
i Joh· ii· dicit nunc antixpi multi fa-
cti sunt ideo dicit apostolus et hos devita quod
iam incipiunt homines tales aliquos
declarat dicens ex hiis enim sunt qui pe-
netrant domos i· qui intrant per totum re-

ligionis penetralia et loca secreta in
quibus mulieres congregate et alias ha-
bitabant illo tempore aspectus hominum
refugientes et in talibus locis possunt
mulieres citius decipi in hiis que
pertinent ad fidem et eciam in hiis que perti-
nent ad carnem ideo subditur et cap-
tivas ducunt i· seducunt mulierculas
las quas ppt defectum racionis citius decipi-
untur, ideo subditur que ducuntur
variis desideriis mens enim mulier-
culas facilis est mutabilis semper desiderantes
illud refertur ad illud quod predicitur
ex hiis enim sunt et cetera enim seduc-
tores semper querunt dicere nova que
simplices quorum est maior multitudo
pri sunt ad credendum talia quem ad-
modum enim iannes et mambres isti
fuerunt magi pharaonis signa valentes re-
sistere moysi exo· vii· nomina vero istorum
magorum non habuit apostolus ex sacra
scriptura sed ex aliis libris iudeorum he-
breorum ut dicit hic glossa sed quia Jo-
sephus c· in scilicet de hac materia
loquitur nichil dicit de istis nominibus
ideo videtur verius dicendum quod habuit
per revelacionem sicut et moyses mundi creati-
onem ita quod isti resistunt veritati
propter occulte et aliqui manifeste ho-
mines corrupti mente i· in moribus rep-
robi circa fidem in credulitate sed ultra sic tempus
adeo ordinatum non proficient alios se-
ducendo insipiencia enim eorum manifesta erit
omnibus hoc potissimum implebit
antixpi tempore quando decepta eius falsi-
tate omnes finaliter ad xpm conver-
tentur et ita est impletum in multis he-
reticis et ydolorum sacerdotibus presertim per
predicatores et doctores de falsitate quorum
et sic alios decepti ad veritatem misteri-
eius sunt reducti ¶ Tu autem hic conse-
quenter ponitur thymotheo monicio ut firmiter
stet in veritate fidei katholice et tam
aliis constanter proponat predictis falsis
resistendo c· et ad hoc ponit duplex
vero prima accipit ex parte pauli qui de
hoc thymotheum docuerat verbo et opere

propter quod facere debebat et hoc est
quod dicitur tu autem assecutus es
doctrinam meam intelligendo eam et retinendo
et institutionem uel temporis institutum pro-
positum dedicandi predicacione fidei se-
cundum articulorum longanimitatem in expec-
tacione promissorum dilectionem dei et proximi
pacienciam in aduersis persecutiones passio-
nes differunt sicut actio et passio quia
dicuntur persecutiones ut ab aliis inferun-
tur passiones prout in corpore proprio reci-
piuntur qualia michi facta sunt et cetera de
persecutionibus philippis et ythonio et listris
habetur Act. xiiii. et omnes qui pie
volunt uiuere in christo persecutiones paciuntur
pre aliis hominibus quorum melior uita
est et tamen hoc adhuc aduerbialiter comparatiue
¶ Si vero aliqui pie uiuentes hoc non
paciuntur hoc raro contingit propter quod
hoc non computatur secundum quod aliter dicitur
quia quod modicum est quasi nichil repu-
tatur ii. phisicorum mali autem homines
et seductores proficient quia frequen-
ter tales mundana prosperitate florent verum-
tamen quia hoc cedit finaliter ad ma-
lum eorum et deo subditur ¶ in peius et cetera
quia per hoc sunt facultate multiplicandi
mala in se et in aliis aliter potest
exponi proficient id est in malo procedunt ulterius
et crescunt et accipiunt hic profectus translatiue
eo quod dicitur v. matthei quasi bonum
ad mala transferimus ¶ Sicut dicitur
bonus latro qui ante processit in suis
latrociniis tu vero permane in hiis que
didicisti ante et credita sunt tibi id est com-
missa tue fidelitati ad predicandum aliis
constanter et intrepide sciens a quo di-
diceris ut eum in fide et bonis imiteris
¶ Et quia hic ponitur secunda ratio accep-
ta ex parte thimothei qui fuit filius
hebree mulieris ut habetur Act. xvi
et sic eum fecit instrui a puericia in scrip-
tura legis et prophetarum que valet ad predi-
candum veritatem et respondendo falsitati et
hoc est quod dicitur et quia ab infancia
sacras litteras nosti in eo dico quiete (?) sunt

instruere ad salutem eternam ad quam ordi-
natur tota sacra scriptura que est in christo
ihesu cui testimonium perhibet lex et prophete
omnis scriptura diuinitus inspirata et sic
immediate diuinitur auctoritate prima utilis est
ad docendum veritatem ad arguendum fal-
sitatem ad corripiendum delinquentes ad erudi-
endum proficientes in iusticia scilicet legali que est
omnis virtus v. ethicorum ut perfectus sit ho-
mo dei id est ad diuinum officium ordinatus qualis
es tu ad opus bonum instructus perficien-
do et ad hoc alios inducendo et cetera ¶

Testificor et cetera

Hec est septima pars in qua ponitur
septimum motiuum quod accipitur
ex multitudine futura malorum auditorum sicut
in precedentibus ex multitudine malorum doctorum quod
debet mouere thymotheum et alios doctores
ad efficaciter docendum antequam veniat tempus
in quo non recipietur doctrina eorum dicit
igitur apostolus testificor id est adiuro te
thymothee et ex consequenti alios episcopos et
coram deo patre et christo ihesu qui sunt testes
[illegible] ad iudicationis et aduentum ipsius ad
regnum iudicium et regnum eius quod est
eternum predica uerbum euangelicum insta
id est instanter facias hoc oportune id est illis qui
desiderant audire importune id est coram
illis qui non recipiunt grose (?) quia aliquando est
illi profectus magnus sicut dicit augustinus de
se ipso audiente predicaciones sancti ambrosii
ex curiositate motus non utilitate cupiens in-
tendere quam pulchre diceret non intendens [illegible]
[illegible] dicebat et sic conuersus est ad
fidem multum profecit ecclesia dei ¶ Argue
peccantes ex ignorancia ¶ obsecra peccantes
ex infirmitate ut abstineant propter reuerenciam
dei saluatoris dominice passionis eius in [illegible]
[illegible] increpa ubi duris peccantes
ex certa malicia in omni paciencia ad reprehen-
dentes et doctrina ad recipientes ipsas dili-
genter instruendo et subditur racio predicte
monicionis dicens erit enim tempus cum sanam
doctrinam non sustinebunt quasi dicat propter hoc
festinandum est doctrine veritatis quamdiu
sunt aliqui uolentes audire quia veniet
tempus in quo sanam doctrinam non sustinebunt sed ad

sua desideria coacervabunt sibi magistros prurien-
tes sibi tantum p[ro]lacera prurientes auribus
i. desiderantes audire ab istis doctoribus
et a veritate quidem ab doctoribus veritatis
auditum avertent reputantes contra doctrinam
veritatis divinam sicut Ioh. vi. dixerunt aliqui
de sermone xpi durus est hic sermo et quis
potest eum audire ¶ Ad fabulas autem con-
vertentur i. ad doctrinam humanitus confictam
et veritate carentem tu vero vigila super
gregis divini custodiam in omnibus labora
et opera dei ut omnibus modis instruatis
de bonis opus fac evangeliste i. implens
opere quod predicas erit ministerium tuum
operatus imple scilicet sancta vita et doctrina
sobrius esto in omnibus debitum modum
tenendo ¶ Ego enim hec est ultima pars
principalis huius epistole que dicitur exclu-
sio in qua sicut apostolus quia premunit mar-
tirium suum propinquum thymotheo denun-
ciat 2o eius adventum flagitat ibi
festina 3o per eum amicos salutat ibi
saluta priscam ¶ Circa primum dicit ego enim
iam delibor i. in molestia pressuram san-
guinis mei. libare enim est offerre sacri-
ficium deliquendis. Unde et libamina sacrificia
in veteri testamento in multis locis dicuntur
libamina. hoc enim apostolus dicebat eo
quod suum martirium appropinquit Unde sub-
ditur et tempus resolutionis mee i.
separationis anime a corpore instat i. prope est
bonum certamen certavi contra adversarios
fidei cursum consummavi s. predicatio-
nis in fine michi fidem i. fidelitatem
servavi ipso deo meo de reliquo i.
in futuro reposita est michi corona
iustitie quam nullus michi auferret quia
reposita est apud illum qui est omni-
potens quam reddet michi dominus in die il-
la i. mortis mee non solum autem
michi sed et his qui diligunt adventum
eius s. iustis qui adventum xpi ad iu-
dicium debent esse desiderantes quia tunc reci-
pient ibi regnum. primum s. beatitudine cor-
poris et anime. propter quod salvator loquens
de signis precedentibus iudicium sicut
luc. xxi. his autem fieri incipientibus
respicite et levate capita vestra i. quasi

letate corda ut exponit glosa. Simile
ibi subditur quia appropinquat redemp-
tio vestra ¶ Festina hic consequenter ad
ventum thymothei flagitat et dividitur
in duas partes in partem principalem et inci-
dentalem que incipit ibi Allexan-
der erarius primum dicit festina ad me
venire cito erat enim discipulus eius
predilectus propterea quod volebat eum videre an-
te mortem suam quam sciebat esse propinquam
assignat etiam aliam causam quia
socii erant ad alia loca dispersi et
hoc est quod dicit Demas enim me
reliquit et me dereliquit tempore adver-
sitatis diligens hoc seculum i. vitam
presentem timebat enim forte ne perse-
cutione pauli incurreret et
tandem ad martirium duceretur et abiit
thessalonicam in qua erat maior... Crescens
nomen proprium in galaciam iste abiit
de voluntate apostoli propter utilitatem
illius civitatis et silicet tytus in dalma-
tiam scilicet vero lucas est mecum solus
iste est lucas evangelista qui fuit comes
individuus peregrinationis pauli ut
dicit Ieronimus in libro illustrium virorum
et satis patet ex actis apostolorum Marcum
assume et adduc tecum et subdit causam
est enim michi utilis in ministerium Tychi-
cum autem misi ephesum scilicet pro
bono illius civitatis penulam quam reliqui
troade nomen est civitatis apud car-
pum nomen est viri apud quem dimi-
serat ¶ Est autem penula ut dicitur
in glosa vestis consularis qui a romanis da-
ta fuit patri pauli in signum amicicie
eo quod ipse cum esset civis romanus quod
respondit paulus ob memoriam patris
et in signum quod esset romanus civis sicut
natus induebat. hoc enim de ipso apostolus
legitur hoc allegasse in actibus apostolorum
¶ Alii vero dicunt quod penula hic dicitur
preciosus liber legis sed primum videtur melius
quia de libris subdit et libros s.
quos ego ibi dimisi. et probabile est
quod essent libri hebraici legis et prophetarum
maxime autem membranas ad scriben-
dum ubi apostolus sciebat quod non poterat dispo-

ad predicandum volebat absentes dere
scripsit tunc ¶ Alexander hic est persona
scandalis quia dixerat divinas me
reliquit etc. Ideo autem huius facit mencionem
de aliquo qui non solum eum dereliquit sed eciam impugnavit d. alexander
erarius iste est ille quem apostolus tradi
dit sathane ut habetur epistola precedenti
capitulo primo ut dicit glossa. multa mala
michi ostendit i. fecit reddet illi
dominus s. penam debitam nec est in bonum
imprecantis illi malum sed predicentis fu
turum ideo non dicat reddat sed reddet
¶ Propter quod subdit de aliis cum dimi
tentibus sed non impugnantibus d. in prima
mea defensione s. quam feci primo positus
in tribunali coram neroni nemo in
affuit etc. sed quia hoc non fuit ex malicia
sed timore ideo subdit omnibus non
illis imputetur s. a domino dominus autem
michi astitit quia firmum est divinitatis
auxilium in articulis necessitatis et confor
tavit me deficiente michi humana
consolacione ut per me predicacio imple
retur s. in partibus occidentis in quibus
predicavit apostolus post dimissionem
a cesare nerone ut dictum est supra
¶ Ibi xv. Unde subditur et liberatus
sum de ore leonis i. neronis qui
vocatur propter crudelitatem leonis // Dicendum
tamen quod apostolus non loquitur de tempore
quo scripserat epistolam quia tunc erat
iterum incarceratus neronis ¶ Sed loquitur
pro tempore preterito in quo dimissus fuit
a nerone quod autem subditur liberavit
me dominus ab omni opere malo restat
ad tempus sue detencionis secundo quando
scripsit hanc epistolam et quia nichil impedit
consecucionem regni celestis in
morte nisi peccatum ideo subdit et salvum
faciet in regnum suum celeste etc. ¶ Salu
ta hic ultimo per thymotheum amicos
salutat d. saluta priscam et aquilam erat
autem aquila vir prisce et cum illis
mansit apostolus ut habetur ¶ Actuum xviii
in conversacione domini i. eius familia
erastus autem remansit corinthi etc.
istos autem duos nominat ut thymotheus

veniens videat eos dicitur ut misistis sed
et stultum ... ut dicit glossa potest eciam reddi alia causa s. ut
thymotheus cicius veniat ad apostolum scit
enim cum sit esse solitarium ideo subdit
festina ante hyemem venire alias ipse in
parvulo tempore posset iter suum minus
retardare quia magnum periculum est
navigare in qua non est tutum in hyeme
navigare ultimo salutat thymotheum
et primo ex parte amicorum d. salutat te
eubolus et pudens etc. secundo ex parte sui d. dominus
ihesus christus cum spiritu tuo qui est anime
vita effective gracia dei que est anime vita
formaliter nobiscum etc. Amen

Explicit secunda epistola ad thymotheum

Incipit epistola Pauli ad Tytum

Paulus servus dei. Hic incipit
epistola pauli ad tytum que dividitur
in tres partes s. in salutacionem et prosecucionem
ibi huius rei gracia et conclusionem
ibi salutat te usque in fine epistole In prima parte
primo ponit personam salutantis quantum ad
nomen cum dicitur paulus et vo huius nomen
unus dei est in principio ad romanos et quantum
ad religionem cum dicitur servus dei i. fidelis
famulus et quantum ad officium dignitatis
cum dicat apostolus autem ihesu christi secundum fidem etc.
i. ad predicandum fidem et agnicionem veritatis
dei hoc dicit ad excludendum status huma
nitatis in quibus sunt aliquem felicitates
tantas ad invicem ut patet per aristotelem qui
licet bene aliqua scripserit aliquam tamen in
misceret ut de eternitate mundi et de uno
intelligencia et huiusmodi que secundum pietatem est
i. ad verum cultum dei ordinatur in spem vite
eterne per hoc excepit quod promisit qui non
mentitur deus cum sit ipsa regula veritatis
ante tempora secularia i. ab eterno et incepit
promissio hic per predestinacione dei quia ab eterno

ordinavit deus electis gratiam et gloriam /
sed quod effectus huius predestinationis est
in tempore ideo subditur manifestavit
ante temporibus suis i. a deo dispositis
et ordinatis verbum suum i. filium incarna-
tum in predicatione i. per predicationem sanctorum
et discipulorum suorum / ideo subditur quae cre-
dita est michi tamquam fideli predicatori
secundum preceptum salvatoris nostri dei ut patet
Actuum xiii segregate michi barnabam et
paulum / secundo ponit personam salutatam cum
dicitur tyto dilecto filio secundum communem fidem
i. katholicam. Catholicon enim grece latine
sonat universale. et dicit apostolus filio se-
cundum communem fidem ad ostendendum quod
tytus non erat filius eius carnalis sed
spiritualis / tertio ponit salutationis formam cum dicit
gratia in presenti et pax in futuro in beatitudine
quietat totaliter hominis appetitum a deo
patre qui est gratie et beatitudinis causa prin-
cipalis effectiva cum filio et spiritu sancto nam
opera trinitatis sunt indivisa. et christo
ihesu quia eius humanitas est causa instru-
mentalis et meritoria. ¶ Huius rei hic incipit
huius epistole tractatus que dividitur in duas partes
in prima parte tytum instruit de informa-
tione ecclesie secundo de informatione plebis sibi
commisse ca. ii. tu autem loquere. circa primum primo po-
nit suam instructionem secundo causam eius ibi
sunt enim multi. ¶ Circa primum instruit
eum de ordinatione ecclesie quantum ad episcopos
et presbyteros / instituit enim eum paulus crete
sicut archiepiscopum et sic ad eum pertinebat
ordinatio totius provincie. ¶ Notandum est
quod sub nomine presbyterorum intelligit etiam
episcopos et econverso sub nomine episcoporum presbyteros /
sicut dictum fuit supra plenius in epistola
ad thymotheum iii. dicit igitur huius rei gratia
i. propter predicationem fidei katholice reliqui
te crete instituens in archiepiscopum ut ea
que desunt de bona dispositione commu-
nitatis in melius reformando et constituas
per civitates presbyteros secundum exigentiam
populorum sicut et ego disposui tibi informe
que sequitur / si quis sine crimine est ille
enim qui constituitur presbyter vel episcopus
debet integre fame / ista tamen condicio
et alie sequentes debent esse excellencius
in episcopo quam in sacerdote simplici. unius

uxoris vir scilicet post baptismum
ut dictum est supra i ad thy. iii. filios
habens fideles licet non oporteat
ipsum habere filios quia potest esse
continens tamen si habet oportet quod sint
fideles i. sane fidei non autem in accusatione luxurie
i. accusabiles de luxuria sicut filii hely
i. Reg. ii. aut non subditos i. rebelles
oportet enim episcopum ut iam expositum est sicut
dispensatorem dei i. bonorum spiritualium ubi
requiritur maior fidelitas et diligentia
quam in dispositione bonorum temporalium
non superbum alios suppeditando non
iracundum in animo / superbi enim despi-
cere alios consueverunt non vinolentum i. in potu
vini excessivum quia per hoc impeditur
discretio que requiritur in dei ministro
non percussorem quia vicium oritur frequenter
ex excessiva vini potatione non turpis
lucri cupidum i. secularis quam per
mutationes sit talia que non decet
ministros ecclesie. Sed hospitalem oportet enim
esse ad peregrinos / benignum ad omnes
prudentem in agendis. Sobrium i. tempe-
ratum mensura in omnibus iustum sin-
gulariter quantum ad proximum / et sanctum quantum
ad ipsum sibi subditum in quo debet
fides instituta et confirmari / continentem contra deum
et continentem i. fortiter se tenens contra
temptationis impulsum amplectentem
eum qui et diliget studentem in
sacra scriptura ut possit exhortari fi-
deles ad bonum in doctrina sana absque
admixtione alicuius erroris / et eos qui contradicunt
tes arguere eos efficaciter refellendo
¶ Sunt enim hic consequenter reddit causam
ultimi dicti scilicet quare debet esse potens
contradicentes arguere dicens. sunt enim multi
inobedientes i. veritati evangelice
contradicentes vaniloqui quia verbis
quia sua mentes simplicium perturba-
tes / ideo subditur et seductores per
medicinam colorata maxime qui sunt
tales qui de circumcisione sunt isti erant
filii apostoli de iudaismo conversi non tamen
vere quia eum observatione evange-
lii violabant observationem legalium

introducit ut habetur j. c. ca. quos oportet
redargui quia legalia mortua fue-
runt in passione xpi / et mortifera
post publicacionem ewangelii prout
supra declaratum est diffuse ro. iii et
gal. ii et j. thy. v. ca. qui universas
domos subvertunt i. subver-
tere nituntur docentes que non oportet
i. non sana sed pestifera turpis lucri
gratia i. propter questum / et sic in duobus
peccabant s. in doctrina et intencione
docendi / et declarat propositum per dictum cuius-
dam doctoris illius gentis d. dixit
quidam ex illis proprius ipsorum propheta per
hoc autem quod non dicitur propheta
absolute sed propheta ipsorum datur in-
telligi quod non fuit vere propheta loquens
spiritu divino sed humana sicut opinio fue-
rat vincens inter eos / dicitur tamen
propheta lingue et patria [illegible]
suum dicit sicut et prophete veri loquuntur /
et subditur eius dictum cum dicitur
cretenses semper mendaces i. assueti
mendaciis male bestie i. mordaces
in verbis ventres pigri i. gulosi / ille
enim qui habet ventrem nimis reple-
tum non potest ire expedite sed tar-
de et pigre [illegible] i. quia sunt
talibus viciis assueti. Increpa il-
los dure et non molliter sicut hely
j Regum iii°. unde dicitur quoniam hely
pro filiorum suorum iniquitate dampna-
tus est / corripuit quidem eos sed
lenitate patris non auctoritate potesta-
tis ut sani sint in fide katholica
non intendentes iudaicis fabulis de
observacione legalium que mortifera
fuerunt in passione xpi / et ideo propter
dictam de vana observacione eorum tota
est stulta et fabulosum / et mandatis ho-
minum aversancium se a veritate sicut fece-
runt enim iudei multa statuta preter
observacionem imitabantur precepta
divina / et ideo imperat eis salvator
math. xv. d. quare irritum fecistis man-
datum dei propter tradicionem vestram / omnia
cibaria munda sunt mundis i. pe-

baptismum sufficientis coinquinatis autem
et infidelibus nichil mundum / et sub-
ditur causa cum dicitur sed inquinate sunt
eorum mens et consciencia propter quod dicit salvator
math. xv. non quod intrat in os coinquinat
hominem s. cibus et potus sed quod procedit ex ore
hoc coinquinat hominem s. detractiones
blasphemie et similia que primo procedunt
ex corde malo / et consciencia coinquinata confi-
tentes se nosse deum dicentes se esse xpi-
anos factis tamen / ideo subditur factis autem
negant cum sint abhominati deo et in-
credibiles i. inobedientes et ad omne opus
bonum reprobi quia nullum opus potest esse
bonum meritorie sine fide hebr. xi. sine
fide impossibile est placere deo etc.

Tu autem

Postquam apostolus instruxit tytum
de ordinacione ministrorum eccle-
sie hic consequenter instruit eum de informa-
cione plebis sibi commisse / et primo quantum
ad aliquos specialiter / secundo quantum ad omnes
generaliter / in capitulo 3. primum in tres secundum tres gra-
dus hominum status procedunt persequendo. primo
primo pertinet dicit eum quantum ad eos
qui sunt in statu senili d. Tu autem lo-
quere informando populum que decent
sanam doctrinam in moribus senes ut sobrii
sint i. moderati in actibus suis quod exi-
git maturitas etatis pudici i. casti quod
contrarium est valde detestabile in anti-
quis eo quod in eis frigescit calor naturalis
prudentes in agibilibus quod debent esse in
eis acquisita per experienciam longi temporis /
sani in fide absque admixtione erroris
in dileccione erroris que est forma fidei
in paciencia sibi sunt sani ita quod non frangantur
per impacienciam in adversis. Anus similiter in habitu
sancto i. religioso et honesto semper sit non
criminatrices i. impositrices de facili crimina
[illegible] non multo vino servientes nam
potacio vini excessiva inducit ad frac-
cionem castitatis vidualis. bene docentes non
in publica sed in secreto iuniores mulieres
Adolescentulas hoc est et personas iuvencule in statu
eum disposicionis corporalis in statu iuvenili
d. Adolescentulas semper amare ut amant
viros suos sicut sponsas / quia vir et

Uxor sint una caro filios suos diligunt non solum quantum ad corpus sed etiam quantum ad animam eos in moribus informando prudentes supple esse in gubernatione domus et familie curam habentes et non psallentes domum vagantes benignas erga omnes subditas viris suis ut non nobilitate vel diviciis elevate nolunt eis obedire ut non blasphemetur verbum dei id est doctrina evangelica et refertur hoc ad omnia predicta recta sapiencia tunc cum habitabant christiani inter infideles et idem si fuissent corrupti moribus infideles fidem katholicam deriderent. Juvenes similiter exhortare ut sobrii sint quia iuventus impellit ad sequendum impetus passionum maxime concupiscencie carnis propter quod retinenda est frenis sobrietatis et quia turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum et mortalibus magis movet factum quam verba ideo consequenter informat tytum dicens **In omnibus** teipsum prebe exemplum bonorum operum informando subditos factis et verbis informando eos verbis sanis **In integritate** id est puritate morum et corporis in gravitate gestus exterioris verbum sanum irreprehensibile supple sit tibi ut hiis qui ex adverso est id est adversarius fidei vereatur id est confusus ad seipsum revertatur nichil habens malum dicere de nobis et sic tandem ad fidem convertatur. **Servos** hic est tercia pars in qua tytum instruit de hiis que sunt in condicione servili et primo ponit instructionem, secundo instructionis rationem ibi apparuit enim. **Circa primum** dicit apostolus servos supple doce dominis suis subditos esse eis debitam reverenciam et obsequium exhibendo et hoc sive sint boni sive mali fideles aut infideles **In omnibus** placentes non contradicentes et hoc est intelligendum in licitis tamen et honestis non fraudantes dominos in rebus vel obsequiis debitis. **In omnibus** fidem id est fidelitatem bonam ostendentes verbis et factis ut doctrinam salvatoris nostri ornent in omnibus et hoc suis bonis moribus, hec enim faciendo servus paganus servus ravi infideli sic fidem suam moribus ornavit quod liberationem sui a servitute consecutus est, cum prius non erat apud gregem infidelem. **Apparuit** hic ponitur instructionis ratio que accipitur ex salvatoris opere qui dedit semetipsum pro nobis et passus est ut nos redimeret a servitute dyaboli propter quod non debet esse durum servus fidelibus dominis suis vel infidelibus subici propter quod dicit. **Apparuit** enim gratia dei salvatoris omnibus hominibus erudiens nos verbo et exemplo ut abnegantes impietatem id est ydolatriam sicut post oppositum pietas dicitur cultus divinus et secularia desideria que tendunt ad divitias honores et delicias sobrie in nobis ipsis iuste ad proximum pie ad deum vivamus in hoc seculo singuli et iusti sobrio ideo subditur expectantes beatam spem id est gloriam eternam nobis speratam et adventum glorie magni dei quia non in primo adventu venit in humilitate et subiectione. In secundo veniet in gloria et potestate et subditur de primo adventu qui dedit semetipsum pro nobis in humilitate sive obediens usque ad mortem crucis ut nos redimeret ab omni iniquitate scilicet originali et actuali et mundaret per sacramentum baptismi quo delet originale peccatum et actuale simul populum acceptabilem per gratiam baptismalem sectatorem bonorum operum ita quod gratia baptismalis non detur in vacuum sed ad bonum operandum. Hec loquere id est [illegible] vicios docendo et exhortare in fide tuos ad melius inducendo et argue delinquentes cum omni imperio id est auctoritate pontificali. Nemo te contempnat id est prelatus cum nimis mollis contemptibiles reddit suis subditis etc.

Admone illos principibus et potestatibus subditos esse, dicto ad omnes et

Admone. Postquam apostolus tytum instruxit de informatione populi in generali hic consequenter instruit eum de informatione generali quo ad omnes et

primo qualiter se debeant habere erga principes / 2° erga hereticos homines ibi hereticum. prima in duas quia primo ponit instructionem 2° in structionis rationem ibi eramus enim. dicit primo dicit admone illos i. subditos tuos qualiter principibus et potestatibus prelatis subditos esse. clerici enim prelatos procedunt ex dei ordinatione que regna voluntate sua transfert regna atque constituit daniel 4° et ideo qui tali potestati resistit ordinationi dei resistit ro. xiij. dicto s. potestatibus obedire in licitis ideo subditur ad omne opus bonum paratos esse. In hoc enim non solum obeditur homini sed deo cuius minister est iudex sive potestas ut dicitur ro. xiij. neminem blasphemare etiam immanitate sed pariter tollerare aut remedio obviare. ideo subditur non litigiosos esse sed modestos mensura debita bonis suadentem non aliquem corripit de iniuriantibus instantiam querere ut ipse te quod ex allentiam restitit iniuriantibus audaciam malefaciendi occasio. ostendentes mansuetudinem 2m rationis dictamen. aliter non esset mansuetudo sed magis pusillanimitas ad omnes homines tam fideles quam infideles ¶ Eramus hic consequenter ponit dicte instructionis rationem et est duplex prima ante acquisitionem ex parte status hominum ad fidem katholicam ante conversionem in quo erant nulli et defendisti ideo debent defensoribus hominibus et infidelibus condescendere per mansuetudinem quantum fieri bono modo rationis dictamen / eramus enim et nos aliquando insipientes i. sine sapientia dei que est domini ... aliquando tunc essent sibi mundana preditam sapientia terrena diabolica in hiis que sunt supra rationem cuius dicitur sunt ea que sunt fidei et ... increduli et moribus servientes desideriis et passionibus peccatorum ¶ In malicia et invidia agentes quantum ad illos qui peccabant contra ... / et quia hoc est valde detestabile ideo subditur odibiles sibi deo et odientes invicem quia mali homines non habent amicitiam ad alios nec etiam ad se ipsos ut declarat philosophus ix ethicorum ¶ Cum autem apparuit hic ponit secundam rationem et 2° ex dictis infert quod eam conclusionem ibi fideles / ... non accipit excerdentiam salutem

post suam conversionem / ideoque vocati sunt ut sint heredes vite eterne et hoc per misericordiam dei gratiam et benignitatem propter quod benigni aliqui etiam debent infidelibus esse maxime ... quantum potest fieri secundum rationem et hoc est quod dicit ¶ Cum autem benignitas et humanitas apparuit salvatoris nostri dei in sua nativitate benignitas ante in sua conceptione non ex operibus iusticie que fecimus nos cum essemus peccatores sed secundum suam misericordiam salvos fecit salvavit enim eternam excedit totaliter facultate nature humane propter quod non potest ea attingere nisi ex largitate divine misericordie per lavacrum regenerationis i. baptismum qui est generatio spiritualis Jo. iij. nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non potest introire in regnum dei et renovationis spiritus sancti. spiritus enim sanctus in baptismo datus tinxit vitam veterem que est ... et inchoat novam que est ... quem effudit in nos habunde ad delectionem omnium peccatorum et copiam virtutum per ihesum christum dominum nostrum cuius passione habet efficaciam baptismi sacramentum ut iustificati gratia ipsius que facit nos dei filios adoptivos / et per consequens heredes simus secundum spem vite eterne in futuro / et in futuro ... ¶ Fidelis hic ex dictis infert conclusionem s. quod tytus debeat spe vite eterne informare suos subditos / et dicit doctrinam utilem et veram / dicit igitur fidelis sermo est s. quod simus heredes secundum spem vite eterne et de hiis volo te confirmare subditos tuos est enim spes ista anime anchora tenens eam immobilem in bono sicut anchora in malis navem in mari. unde hec est dicitur quod anchora in malis figitur deorsum in mari fundo sed anime figitur sursum in celo ideo dicitur hebr. vi°. fortissimum solacium habeamus qui confugimus ad tenendam propositam spem quam sicut anchoram habemus anime tutam ac firmam incedentem usque ad interiora velaminis i. ad secreta celestia quod sunt nobis revelata ut curent bonis operibus preesse i. ut sint desiderantes in operibus bonis tamen. doctrina mea sunt bona et stultas autem questiones i. inutiles et genealogias s. ... quas pseudo apostoli nitebant ostendere ... maxime

de diuinis non descendisse sicut dictum est super
primo ad thi. 1° Et contentiones et pugnas
legis inutiles, per pugnas aliqui
intelliguntur secundum intellectum introducere iudeis
subditur sunt enim inutiles i. sine fructu
et vane i. false. Hereticum hic consequenter
ceditur qualiter tytus et sui subditi se
debeant habere circa hereticos dicens hereticum
hominem qui recepit fidem katholicam et
postea corrumpit eam post unam i. primam
correptionem dicit ei. 1° et secundam et vos
per intuitum dies unus i. primus et secundus
correptionem de uita et fide ab aliis deuitate
ne per eum inficiantur alii sciens quia subuersus est
absque reditu et hoc de quo cursu suo in
dico condempnatus [illegible] fidem quam recepit ut
ueram impugnat ut falsam. ¶ Cum misero
hec est ultima pars huius epistole que dicitur eius
conclusio in qua tytum inuitat et eum salutat
dicit igitur Cum misero ad te artheman et
thicicum ad regendum in absentia tua populum
tuum festina ad me uenire nicopolim
ibi enim quia proponebat ibi manere per aliquod
spacium temporis ideo inuitabat tyto ut illo
tempore spacio posset eum plenius informare
de ecclesiastica disciplina Et zenam legis peritum
et apollo sollicite premitte i. prius quam venias
ad me remitte ita sollicite prouidendo eis
de necessariis ut nichil desit eis. Iste enim erat
cum apollo episcopus corinthiorum sed propter seditionem
adiuvium se constituta persequendo apostolos discesserit
cum zena socio suo venientes ad tytum
[illegible] quam seditionem corinthius populus
pauli mandauit tyto ut prius quam veniret
nicopolim ad eum remitteret eos decenter
quod ante prius nominauit scilicet zenam legis peritum
hoc est eo quod esset magister uel pretor. ¶ Vel
quia dignitatis episcopalis prius apollo et zenam
secundarius erat ideo forte nominatum non sit aut aliquid
ideo prius ipsum nominauit qui ipsius conposuit
ne cura prisonis circa eum negligeretur
et si queritur unde fiet ista prouisio subditur
dicens discant autem et nostri i. credentes vobis subditi
bonis operibus preesse i. insistere sicut in misericordia
de doctoribus ad usus necessarios non super
fluos ut non sint infructuosi et sic excidantur
et in ignem mittantur sicut arbor in

fructuosa math. vii. Omnis arbor que non
facit fructum excidetur et in ignem mittetur.
¶ Consequenter salutat eum dicens Salutant te
qui mecum sunt omnes quorum nomina ta
cet propter breuitatem. Saluta eos qui nos
amant in fide i. fideliter et non ficte. ¶ Conse
quenter salutat omnes generaliter dicens Gratia
dei que est causa vite beate cum omnibus vobis
sit amen

¶ Explicit epistola pauli ad tytum

Incipit epistola ad phylomonem

Paulus vinctus hic incipit epistola
ad phylemonem que diuiditur in tres
partes scilicet in salutationem commendationem
ubi gratias agit et conclusionem ibi consequenter
In prima parte ponitur persone salutantes cum
dicit paulus vinctus ihesu christi i. incar
ceratus pro fide ihesu christi. Hic non nominauit
se apostolum quod est nomen dignitatis sed christi
ihesu vinctum quod est propositum caritatis
eo quod intendebat mouere phylomonem ad
pietatem erga onesimum pro quo scripsit hanc
epistolam phylemoni ut patebit postea
Et thymotheus frater hic adiungit in saluta
tione qui erat dilectus phylomoni. Et
sic petitio sit magis exaudibilis non solum
propter merita pauli sed etiam propter merita thy
mothei. Secundo ponuntur persone salutate cum
dicit phylemoni dilecto et adiutori nostro
in opere predicationis et apphie sorori bone
que ut dicit glosa erat uxor phylemo
nis ideo nominat eam in salutatione ut
inclinet philemonem ad petitionem exaudi
endam Et archippo conmilitoni nostro in
militia christi resistendi viriliter aduer
sariis fidei. Iste nominatur eadem ratione
qua apphia Et ecclesie i. congregationi fidelium
que in domo tua est quia cum eo plures fide
les habitabant. Tertio ponitur optatum bonum

cum dicatur ecclesie nobis etc. opponat sic
in principio epistole predicte. ¶ Gratias ago
hic consequenter ponitur tractatus epistole presentis et
dividitur in duas partes quia primo paulus
captat benivolentiam, 2o formulat suam peti-
cionem ibi propter quod. ¶ Circa primum dicit gratias
ago deo meo semper i. omnibus temporibus quibus ad hoc
deditus memoriam tui faciens agendo
gratias de bonis tuis preteritis et deprecando pro
futuris audiens caritatem tuam et fidem i.
commendacionem tue caritatis et fidei a
venientibus michi quam habes in domino ihesu
cui fuis fidelis et in omnes sanctos cui tua
bona communicas intendit ut communicatio etc. hic
refertur ad illud quod supra dicit memoriam tui
faciens in oracionibus meis scilicet orando ut commu-
nicatio fidei tue i. effectus quo servus xpisti fide-
liter consideras eius miserias intendit cum
deus fiat perceptionem primi ¶ In agnicione
omnis boni i. clara visione dei in quo est
bonum esse in xpisto ihesu i. per ihesum xpistum tamquam per
mediatorem nostrum vel dicatur in xpisto ihesu
quia ibi repleantur sancti in aspectu sue di-
vinitatis / et tactus sue humanitatis gaudi-
um enim magnum habui etc. quia bonum disci-
puli redundat in bonum magistri quia viscera
sanctorum requieverunt per te scilicet consolatus
eis fuerit eos illa et [illegible] ministran-
do. hanc autem commendacionem [illegible] non fa-
ciebat apostolus ad adulandum sed ut provocet
ad melius bonum quia virtus laudata crescit /
propter quod consequenter formulat suam peticionem
et 2o removet excusacionem ibi forsitan
enim. Circa primum dicit propter quod i. propter caritatem de
te auditam fiduciam habens in xpisto ihesu i. per domi-
num ihesum xpistum ¶ Imperandi tibi quod ad rem pertinet
i. quod est decens et iustum propter caritatem inter
me et te mutuam magis obsecro cum
sis talis vita etate ut paulus senex
propter quod magis volo uti deprecacione quam impe-
rio. Unde scribens thymotheo dixit i. episto-
la 5o seniorem ne increpaveris sed obse-
cra ut patrem. Nunc autem et vinctus ihesu
xpisti q.d. mea senectus et catena movere
te debet ad acquiescendum mee deprecacioni /
consequenter subditur cui dicat obsecro te pro meo
filio spirituali quem genui in vinculis
quia propter quod tenerius ego ipsum diligo [illegible]

tibi aliquando inutilis fuit tua tollendo qu-
erit infidelis nunc autem regeneratus in xpisto
et est michi et tibi utilis serviendo fideliter
michi et tibi quem remisi tibi [illegible] tu
autem illum ut mea viscera suscipe i. ut filium
michi carissimum ac si fuisset genitus ex
meis visceribus quem ego volueram mecum
detinere ut pro te qui filius meus es [illegible]
michi ministraret cum sit servus tuus et sic
in ministraret pro te in vinculis euangelii
sine consilio autem tuo i. sine assensu tuo
nichil volui facere de eius retencione ut
ne velud ex necessitate bonum tuum esset
etc. i. ne bonum ministerium quod facit michi pr-
esse quam fuit utilitate debet dici tuum eo quod est
servus tuus videtur magis coactum quam vo-
luntarium sponte tua ¶ Forsitan enim hic apo-
stolus duplicem excusacionem ipsi phylemoni [illegible]
facit primum est quia onesimus abiens recessit
[illegible] ipso nesciente propter quod non debebat ab
eo [illegible] recipi graciose. Hoc autem excludit
apostolus phylemoni quod ille recessus vertit ad
bonum phylemonis. forsitan autem discessit
ad horam a te i. modico tempore
quod quasi nichil est comparatum ad [illegible] ut
eternum illum reciperes i. non solum [illegible]
ad tuum servicium presentem sed eciam in futuro
tecum ad celi gloriam ordinatum. Ideo subdit
iam non ut servum sed pro servo karissimum fratrem
religione xpistiana maxime michi scilicet
karissimum eo quod ipsum genui eum ut predictum est
quanto autem magis tibi et in carne
magis quam ante recessum ipsius. In carne
ne quia servus tuus est ad serviendum
tibi corporaliter et in domino quia factus est fidelis
ad te redeundum tecum. Ideo concludit ¶ Si ergo
habes me socium tibi verissima caritate
iunctum suscipe illum sicut me [illegible] suscipe il-
lum scilicet ut me dulciter et benigne ¶ Si autem
hic removet 2am excusacionem quia posset
phylemon dicere quod onesimus recedendo
intulit sibi dampnum in personis et rebus re-
bus quod removet apostolus phylemoni quod obligat
se ad satisfactionem si autem aliquid nocuit
tibi in persona tua aut in familia vel debet
ex obligacione aliquid imputa michi tamquam
debitori. Ego paulus scripsi manu mea

ad meliore certitudine ego reddam i satisfaciam
ipso deo qui est superior omnibus rebus subditum
ut non dicam tibi quod et teipsum subditum mihi debes
pro te .i. quod te ipsum mihi debes eo quod
sis conversus mea i fide katholica / et instruc
tione evangelica q. d. nunquam quiescam donec quod in
debeas. Itaque frater ego te fruar in domino
i. gaudebo de te in domino si feceris quod peto
refice viscera mea complendo desiderium meum
i hoc quod postulo i domino i. propter deum primario
scripsi me scribo ¶ Confidens h. est ultima
pars in qua d. se primo scripsisse philemoni
confidens de promptitudine sue obediencie dicens
confidens etc. et patet / 2° mandat sibi hospici
um parari pro amicicia speciali d. simul autem etc.
¶ 3° salutat eum ex parte sociorum
suorum d. salutat te epafras etc. ultimo
benedicit ei et aliis simul d. gratia domini
nostri ihesu christi que est causa vite beate cum
spiritu vestro sufficit pro presenti etc. amen etc.

Explicit epistola pauli ad phylemonem

Incipit prologus ad hebreos etc.

Cum venit quod perfectum est evacua
bitur quod ex parte est prima ad corinthios
xiii. In primitiva ecclesia illi qui de
iudaismo convertebantur ad fidem christi nimis
zelabant et indiscrete pro lege moysi etc. quod
scribitur in libro actuum apostolorum in quo quidem
libro texitur hystoria nascentis ecclesie ut dicit
Ieronimus ad paulinum et ii. xv. capitulo inter
ducitur ubi dicitur Iacobi legates ad paulum
apostolum de zelo conversorum ad fidem christi pro le
ge sua et iudeis qui crediderunt christo et omnes
sunt emulatores legis etc. Item pro lege moy
si zelabant quod dicebant esse necessariam ad
salutem eam observari ut habetur actuum xv
Quidam descendentes de iudea etc. i antiochi
am ubi erat ecclesia fidelium inchoata doce
bant fratres quia nisi circumcidamini etc. more
moysi non potestis salvi fieri et inde
orta fuit heresis nazareorum dicencium obser
vanciam omnium legalium esse necessariam
ad salutem ut dicit Augustinus libro de heresibus
Paulus igitur a deo eductis non solum in
tus perspiciendum sicut ceteri apostoli sed
etiam in celis papatum visione et revela
cione, Augustinus ad paulinum de videndo deo
videns hoc esse contra evangelii verita
tem scripsit hanc epistolam hebreis ad fidem
christi conversis in qua manifeste ondens im
perfectionem legis respectu evangelii et per consequens
eius cessacionem in tempore perfectionis quod est
tempus christi ex hoc patet quod ista epistola inter
epistolas pauli prima est ordine doctrine
licet sit ultima scribendi tempore quod patet
ex duabus primo quantum ad scribendi quod hanc
epistolam scripsit apostolus hebraice ut magister
videtur in sacra scriptura autem hebraica
antiquior est inter omnes etc. quod dicit
ysidorus libro 1° ethymologiarum unde et alie
lingue dicuntur ab hebraica et scriptum ad
primum et secundum ad nominacionem quod patet
de literis grecis prima enim litera hebraica
dicitur aleph et 2a beth prima igitur greca dicitur
alpha et 2a betha et sic de aliis saltem
in pluribus unde patet quod lingua greca sit deriva
ta ab hebraica et non est dubium quod
latine sunt derivate a grecis sicut ysidorus
latinam ab ydiomate greco et sic patet pro
posito ¶ 2° hoc patet ex parte quod in hac epistola
veritas legis evangelice et eius perfectio
ostenditur / in aliis autem epistolis paulus
apostolus ad observanciam evangelii fideles
hortatur primum autem est legis veritatem
agnoscere quam eam observare patet igitur quod
hec epistola ut dictum est prior est ordine doc
trine In verbo igitur proposito tria desig
nantur ad evidenciam huius epistole ¶ primum
est imperfectio legis mosayce etc. et perfectio
legis evangelice etc. est ordo utriusque / primum
tangitur cum dicitur quod ex parte est etc.
cum dicit quod perfectum est etc. cum dicit venit
et evacuabitur quia adveniente
evangelio lex evacuata est ut manifeste

videbitur. primo ergo in illo passu supposito
tangitur imperfectio mosayce legis cum
dicitur quod cooperte est pars eius habens rationem
imperfecti secundum quod dicit 3° physicorum totum et
perfectum idem et ideo imperfectio legis mosayce
bene designatur cum dicitur cooperte. ¶ Ad cuius
evidenciam notandum quod in lege divina
occurrunt tria consideranda. primum est fi-
des unius dei que requiritur ad perceptionem
legis divine quia presidem preceptis administra[?]
cui lex datur quia lex non datur nisi
subdito aliquo advincto. 2m est ipsa lex
vel corpus legis quod consistit in preceptis me-
diis vel moralibus. 3m est eius finis. finis
autem legis divine est beatitudo eterna sic
finis legis pollicite et huius est felicitas
pollicita. ¶ In istis tribus lex mosayca
invenitur imperfecta quod patet primo de fide
quia licet in illa lege fuit notitia aliqua-
lis unius dei et trium personarum in quodam
generali tamen non fuit ibi notitia expli-
cita trinitatis personarum et unitatis essentie
nec personarum incarnationis cuius ratio
est quia sicut cognitio naturalis procedit
de imperfecto ad perfectum ut dicitur primo physicorum
unde pueri primo vocant omnes viros
patres et omnes feminas matres postea dis-
tingunt sic spiritualis cognitio [illegible]
fuit in veteri quam in nova lege in qua plenius
veritas lucide est revelata. propter quod
dicit salvator Joh. xvii pater manifestavi
nomen tuum hominibus quos dedisti
michi etc. in figuram huius moyses loque-
batur ad populum velata facie ut habetur
Exo. xxxiiii. quia misteria fidei erant
figuris et enigmatibus velata. propter quod
patres veteris testamenti potuerunt dicere
illud quod scribitur prima Cor. xiii. ex parte cog-
noscimus et ex parte prophetamus. ¶ Dicitur
lex mosayca fuit imperfecta quantum ad 2m
quod est legis corpus sive mandata. cuius
evidenciam considerandum quod
mandata legis inter se distinguuntur
quia quedam sunt moralia precepta
cuiusmodi sunt illa que sunt de dictamine racionis
etiam si nulla lex esset posita sicut est

illud mandatum quod scribitur ¶ Exo. xx.
honora patrem tuum et matrem et similiter id
quod precedit mandatum scribitur Levit. xix.
coram cano capite consurge et honora
personam senis etc. ¶ Quedam autem sunt
iudicialia precepta que sunt determinationes
moralium preceptorum in ordine ad proximum
sicut de dictamine racionis naturalis est quod
maleficus moriatur. propter quod illud preceptum
morale est quod habetur ¶ Exo. xxii. maleficos
non pacieris vivere. ¶ Sed modus mortis ut quod
lapidentur vel decapitentur vel comburantur iudi-
ciale. ¶ Quedam autem sunt cerimonialia
et sunt determinationes moralium preceptorum
in ordine ad deum sicut de dictamine racio-
nalis est quod deus honoretur et ideo debe-
batur preceptum morale ¶ Exo. xx. ¶ Memento
ut diem sabbati sanctifices etc. modum tamen
honorandi deum ut per talia vel talia sa-
cra vel talibus temporibus et huiusmodi pertinet ad
determinationem legis et hec determinatio cere-
monialibus preceptis. propter quod preceptum positum
¶ Exo. xx. ¶ Memento ut diem sabbati sancti-
fices etc. quantum ad determinationem temporis sabba-
ti dici sabbati cerimoniale est morale autem
in quantum illud precipit quod homo vacet divinis.

Ista autem tria quia preceptorum in lege moy-
si fuit imperfecta et hoc declaratur primo de mo-
ralibus preceptis duplici racione. prima ratio est
ista quia precepta moralia in lege moysi or-
dinabat actus hominum exteriores tantum. propter
quod apostolus epistola ad Ro. [illegible] vocat legem moysi
legem factorum. de actibus autem interioribus qui-
bus principaliter bonum consistit morum non
ordinabat aut parum. ¶ Sed contra hoc videtur
esse illud quod habetur ¶ Exo. xx. ubi eo
capitulo prohibetur non concupisces uxorem
proximi tui etc. ¶ Dicendum est secundum antiquos
doctores quod talis concupiscentia non prohibebat inqu-
antum erat omnino latens in corde sed prout procedebat
exterius per aliqua signa ut alia similia
tractatus consulta et huiusmodi et ideo sic exponunt
non concupisces i. signa concupiscentie non facies.
Unde phil. 3° de glo. quod lex vetus prohibe-
bat manum non animum. ¶ Vel 2m alios dicendum

quod licet lex vetus prohibeat concupiscentiam
animi latentem hoc tamen erat in precepto
sed in Mathia confirmo. Item insufficienter
prohibebat concupiscentiam quia non precludit
concupiscentiis occasiones quas precidendas dicebat et
sic patet quod insufficienter lex mosayca ordina-
bat actus interiores. ¶ Secunda ratio est quod lex
mosayca etiam actus exteriores insufficienter
ordinabat sicut patet deuteronomii xxiij ubi dicitur
sic non fratribus sed tuo ad usuram pecuniam
ut fruges nec aliquam aliam rem sed alieno
ubi eum permittit usuram exercere propter eos
quod est illicitum contra dictamen recte ra-
tionis. ¶ Item deuteronomii xxiiij permittit viro
dare uxori libellum repudii contra debitum
unde ibidem dicitur ¶ Si acceperit homo
uxorem et habuerit eam et non invenerit
gratiam in oculis eius propter aliquam feditatem scri-
bet libellum repudii et dabit in manu eius
et dimittet eam de domo sua. ¶ Indissolu-
bilitas autem coniugii prout tota nota est de
dictamine rationis naturalis ut alias declaratum
super Matheum et sic patet quod lex vetus imperfecta
fuit in moralibus. Propter hoc autem imperfecta
lex mosayca dicitur pedagogus in
Gal. iii, id est puerorum imperfectorum quibus
non conceditur perfecta notitia. ¶ Qui aliquotiens
in honestis tamen discipline reprimunt et
in potioribus artibus multa eis permittuntur
viri perfecti propter quod Augustinus libro de spiritu et littera
exponens illud ii Cor. iii littera occidit
etc. dicit hoc esse intelligendum non tantum
de ceremonialibus sed etiam de moralibus veteris
legis quia sic non prohibebant aliqua que de se sunt
mortifera ut patet exponens propter quod dicitur ad Ro.
iii quod ex operibus legis non iustificabitur omnis ca-
ro. ¶ Tertio videtur quod ceremonialia fuerunt
imperfecta ad cuius evidentiam considerandum quod
ceremonie veteris legis sunt quadrupli-
ces quedam pertinent ad sacramenta quedam
ad sacrificia quedam ad observationes et quedam
ad sacra. Sacra autem et observationes ordi-
nantur ad sacrificia et sacramenta quia sacra di-
cuntur vasa et loca et huiusmodi quibus utebantur
in sacrificiis cum colendo observationes autem
dicunt quendam modum religiosi vivendi quibus

utebantur iudei qui erant populus pecu-
liaris deo utpote quod custodierunt
se ab aliquibus abusiis cibis potibus et
vestibus et consimilibus et hoc quod erant populus
deo consecratus per sacramentum circumcisionis et
alia sacramenta. Nunc autem ita est quod
cum sine accipit rationem eorum que sunt ad finem
ideo si ostendit quod sacrificia et sacramenta
erant imperfecta sufficienter erit ostensum quod
sacra et observationes erant imperfecta quia
ordinabantur ad non perfecta sicut ad finem
ut predictum est. ¶ Quod autem sacrificia ve-
teris legis essent imperfecta patet quia quedam
erant sacrificia pro peccato oblata et hec erant
imperfecta quia non poterant auferre peccata
propter quod dicit apostolus ad Hebr. x. Impossibile
est sanguine hircorum et taurorum au-
ferre peccata. Item ibidem omnis quidem sacer-
dos veteris legis presto est cottidie ministrans
et easdem hostias offerens que non possunt
auferre peccata et hoc idem habetur Ysa. Libanus
non sufficiet ad succendendum et animalia
non sufficient ad holocaustum. Libanus autem
hic vocatur primum templum quod fuit factum
de lignis libani. Animalia autem ibi ob-
lata et que ad hoc erant ordinata non sufficiebant
ad mundationem peccati. ¶ Alia autem erant sacrificia
pacifica et per devotionem oblata ad gratiam
impetrandam seu aliquod beneficium divinum
et illa erant imperfecta quia gratia divina seu
beneficium divinum et illa erant imperfecta quia
gratia divina seu beneficium divinum non impetra-
batur ratione oblati muneris licet aliquando
daretur propter devotionem offerentis
et hoc est quod dicit apostolus ad Hebr. ix. Ta-
bernaculum secundum esse primum ut sequitur que
est parabola instantis temporis iuxta quam mu-
nera et hostie offeruntur que non possu-
nt iuxta conscientiam perfectum facere servientem perfecto
sive est donum gratie et sic patet propositum quantum
ad legis sacramenta. ¶ Item sacramenta ve-
teris veteris legis erant imperfecta. Ad cuius
evidentiam considerandum quod illa sacramenta
erant ordinata ad sanctificandum homines propter
eos ad cultum divinum vel ad aliquid aliud quia

roti ipso tamen viris quam mulieribus ut pu-
riores aque a tactu immundi vel mortui
quae purior fiebat per aspersionem aque expi-
ationis de qua habetur numeri xix et
consimilia. Aliqua autem erant sacramenta spe-
cialiter viris convenientia sicut circumcisio. Aliqua
autem solis sacerdotibus sicut consecra-
tio et unctio sacerdotis et ministri. Cuius ratio
est quia sacerdotes specialiter mancipabantur
ad cultum dei. Ista tamen sacramenta predicta
erant imperfecta quia non solum conferebant
gratiam sine qua non efficiuntur ydonei
ad cultum divinum. Ideo sacramenta legalia di-
cuntur egena et infirma ad gal. iiii. ubi di-
citur sic: nunc autem cognoscentes deum immo
cogniti estis a deo quomodo convertimini ad ege-
na et infirma elementa. Dicuntur autem infirma
quia non conferebant aliquam potestatem spiritualem
sicut conferunt sacramenta nove legis. Dicuntur
autem egena quia non conferebant gratiam
que necessaria ad bene vivendum illa potestate.
Sed contra hoc videtur quod in xx. levitici
ubique dicit quod illa sacramenta
reddebant homines ydoneos ad cultum
divinum. Dicendum quod talis ydoneitas erat
per quandam mundiciem exteriorem corporalem
sicut in nova lege dicitur aliquis in-
eptus ad ministrandum vel celebrandum
et [illegible] reddit eum aptum et hec
aptitudo est tantum corporalis. Sicut erat
de aptitudine que dabatur per sacramenta ve-
teris legis propter hoc dicuntur ista sacramenta
emundationes carnales ut habetur ad he-
breos ix ubi dicit sic: sanguis hircorum
qui offerebatur in consecratione sacerdotum
et cinis vitule aspersus quo omnis im-
mundabatur a tactu mortuorum vel immundi
ut dictum est inquinatos sanctificat ad emun-
dationem carnis id est corporis quia sicut dictum
est talia non conferebant gratiam sed auffe-
rebant quedam impedimenta et irregula-
ritates impedientes a tabernaculi in-
gressu sicut in nova lege patet per exemplum
quando cum per prelatos dispensatur cum aliquo
illegitimo nato vel privato uno oculo
vel huiusmodi non confertur ei per hoc sibi

gratia sed tantum tollitur irregularitas. Quod autem
hoc dicitur quod secundum doctrinam sanctorum circumcisio
tollebat peccatum originale et per consequens confere-
bat gratiam ut communiter tenetur. Dicendum secundum
antiquam opinionem quod tollebat peccatum ori-
ginale non tamen conferebat gratiam. Et hec
erat pena circumcisionis ut tenetur
a multis et magnis quorum verba propter proli-
xitatem omitto et in hoc differebat a baptismo
qui non solum aufert peccatum mortale sed
confert gratiam. Aliter potest dici quod si
in circumcisione conferebatur gratia hoc non erat
in virtute illius sacramenti sed virtute fidei
venturi quam profitebatur ille qui circumcidebatur
si erat adultus vel alius pro eo si parvulus
erat. Et hoc est quod dicit communiter quod
valebat ex fide suscipiencium non autem ex
opere operato per quem modum valent sacramenta
nove legis. Patet igitur quod ceremonialia
precepta legis erant imperfecta. Secundo ostendo quod
iudicialia precepta erant imperfecta quod patet
ex duobus. Primo quomodo inducendo homines
ad observanciam iusticie ad quam ordina-
bantur precepta. Secundo quomodo precepta. Primum patet
sic: primum est imperfectum homines ut inducantur
ad iusticiam observandam per timorem pene
unde dicit oracius libro epistolarum oderunt
peccare boni virtutis amore oderunt
peccare mali formidine pene. Hoc enim de-
claratur sic quia illud quod cum timore fit
penale est et non delectabile. Unde philosophus: timor
penam habet. Opus autem virtuosum non est
penale virtuoso in ipso sed magis delectabile
propter quod dicit 2o ethicorum quod signum generati ha-
bitus est delectatio in opere. Lex mosayca inducebat
homines ad iusticiam observandum per timorem
penarum propter quod dicitur lex timoris et in
signum huius lex data fuit in terroribus ut
patet exo. xix. Iam advenerat dies tercius
in quo data est lex et ceperunt audiri
tonitrua et micare fulgura et nubes den-
sissima operire montem clangorque buccine
vehemencius perstrepebat timuit populus
qui erat in castris. Et ista eadem ratione
facies moysi apparuit cornuta quando secundo appor-
tavit legem in tabulis scriptam et timue-
runt filii israel ut habetur exo. xxxiiii.

In terminibus cum illis designabatur terror et
veritas legis. Patet igitur 2m. Secundo aliqua iniusta
iudicialium praeceptorum quia non inducebant ad o-
peram iustitiae per timorem poenae. 2o ideo patet
ex ipsis iudicialibus praeceptis quae aliquem infli-
gebant poenam innocenti et aliquem culpabilem
non puniebant poena. Patet per illud quod scribitur
Num. xxxv. de homicidio omnino casuali. Un-
de dicitur talis qui fortuitu et absque
odio et inimicitiis quicquam interfecerat hominem
debebat fugere ad unam civitatum refugii ubi
manere usque ad mortem summi sacerdotis quod
aliquando erat per magnum tempus et per consequens
talis qui erat innocens in homicidio
omnino casuali et involuntario erat sine
culpa puniebatur gravi poena quia oportebat
eum volentem esse per magnum tempus
a sua civitate et sua possessione. 2m patet ubi
subditur de tali fugitivo innocente quod si extra
fines urbium inventus fuerit et percussus ab
eo qui ultor est sanguinis absque noxa
erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus
usque ad mortem summi pontificis in urbe residere
et sic patet quod interfectio innocentis in tali casu
remanebit sine poena quae tamen est
magna culpa. Talis autem iniustitia legis con-
veniebat in ipsa ratione ipsius qui erat pronus
ad effusionem sanguinis et ideo si interfec-
tor casu veniret in sua civitate inter
amicitias incitasset occasione mortis e-
ius innocens et sic de facili possent in
populo homicidia multiplicari. Et ad huiusmodi ca-
sus custodia data est lex praedicta de eius fuga
quamvis esset innocens. Eadem ratione opor-
tebat quod si aliquis amicus mortui
interficeret eum extra fines civitatis refugii
et sic cogebatur in urbe manere non propter cul-
pam sed propter homicidia praedicta evitanda ad
quae populus tamen in praedictis erat pronus.
Exemplum ad hoc ydoneum ponit philosophus v. eth.
quod aliquae leges sunt factae sicut regula qua
utuntur artifices in Lesbia ad dolandum
lapides quia lapides regionis illius sunt
male dolabiles. Ideo utuntur artifices regulis
plumbeis ut possint tortuositati lapidum
applicari. Sic in veteri testamento datae sunt
leges aliquae iniustitiam habentes propter iniustitiam
illius populi. Patet igitur ex praedictis quod legis praecep-
ta tam caeremonialia quam moralia quam etiam

iudicialia erant iniusta. Propter quod dicitur
Ezech. 20: Dedi eis praecepta non bona
et iudicia in quibus non vivent et pollui
eos in muneribus suis. Dicit praecepta quantum
ad moralia quae dicuntur non bona non propter
hoc quod ibi aliqua mala praeciperentur sed
quia propter actus exteriores interiores
iniuste ordinabant ut visum est
supra. Ad hoc autem quod dicitur in quibus non vivent quantum
ad iudicialia per quae regebatur ille populus
timore poenae in qua consistit vita animae
sed magis in amore. Dicit ultimo et pollui
eos in muneribus suis, id est pollutos ostendi
quantum ad caeremonialia quia per illa quae
offerebantur pro peccatis polluti ostendebantur
et tamen non mundabantur ut visum est supra.
Patet igitur quod lex mosaica erat iniusta
si consideretur ipsum corpus legis. 3o lex
mosaica erat iniusta si consideretur eius
finis. Sicut enim finis legis humanae est
felicitas politica ita finis legis divinae
est felicitas aeterna non solum legis novae
sed etiam veteris. Propter quod dicit apostolus Rom. x:
Finis legis Christus in quo consistit beatitudo
obiective. Secundum quod dicitur Ioh. 17: Haec
est vita aeterna ut cognoscant te solum
deum verum et quem misisti Iesum Christum. Hunc autem
finem non consequitur aliquis nisi per gratiam
secundum quod dicit ad Rom. vi: Gratia dei vita
aeterna. Lex autem mosaica non praestabat gratiam
ex se ut visum est et per consequens non po-
terat ad hunc finem inducere. Propter quod pa-
tres veteris testamenti quantumcumque iusti
descendebant ad infernum ad limbum patrum.
Propter quod dicit sanctus Iob xvii: In profundissi-
mum infernum descendent omnia mea. Propter
quod felicitas aeterna non promittebatur in
lege manifeste sed tantum sub figuris promissionis
terrenae et si aliqua promittitur est verbo
obscuro. Propter quod dicit apostolus ad
Heb. x: Umbram habens lex futurorum
bonorum non ipsam imaginem rerum quia
non manifeste sed obscure futura bona
quae sunt bona caelestia promittebat. Patet
igitur ex praedictis iniustitia legis quantum ad
tria praedicta videlicet quantum ad illud quod est
legis principium, 2m ad legis corpus, 3m ad

fine spiritus ppt quod dicit apostolus heb. vij
nichil ad pfcm adduxit lex et sic imp
fco designatur cum dicitur i vbo p° po
sito expte ut p dictum est ppt quod de
hoc potest exponi illud quod dicit Jab. x
viij erit sicut expte deca sunt uictus dei sive
cum deveniendo ad deum sunt veteris ac
novi testamenti. Ga. cum q in veteri
testamento deca sunt illa sunt expte quia
sunt impfca ut pz p pdicta ¶ Scdo principa
lr agitur i vbo pposito pfco legis eva
gelice cum dicitur ut quia pfcm est et pz
eius pfco comparando eum ad legis imp
fcom quia pfca est respectu cognicionis
fidei respectu preceptorum et sacramentorum in quibus
lex mosayca erat impfca quod autem
cognicio dei pfca sit in lege nova pz
p illud quod habetur Joh. xvij sic nunc
festum novie tum et Insignum autem
huius velum templi fuit scissum i xpi
passione ad ostendendum quod sacramenta et
manifestata erat que prius latebat sub
velamine ppt quod ipsa lex nova tamquam pfca
est i cognicione est donum pfcm descen
dens a patre luminum ut habetur Jacobi j°
Scdo lex nova pfca est quantum ad quod
corpus legis s. quantum ad moralia precepta
quantum ad sacramenta et quantum ad sacrificia
primo patet hoc de preceptis moralibus
quia lex nova pfce ordinat actus
humanos non solum exteriores sed etiam in
teriores et in hoc impfcom legis sup
plet ppt quod dicit salvator mt. v°
impfcom legis implendo audistis quod
dictum est antiquis non occides qui autem
occiderit reus erit iudicio ego autem
dico vobis quia omnis qui irascitur
fratri suo reus erit iudicio i quo motu
eum iniciere ut pz ¶ Scdo lex nova actus
hominis exteriores ordinat nullum malum
permittens ppt quod dicit salvator mt.
xij. dico autem vobis quia omne verbum
ociosum quod locuti fuerint homines
super terram reddent racionem i die iudicii
Si autem hic prohibetur verbum ociosum
pro tempore verbum nocivum et multo forcius
omnem actum malum ppt mt. v° post
supplecionem preceptorum moralium veteris

legis concludit pfcom evangelii estote
ergo pfci et sicut pater vester celestis perfectus est. Xpus moralia
precepta legis eis confirmavit et quedam super
addendo ppt quod mt. xix Juvenem dicenti
se custodisse mandata legis et querenti ultra
terminum viam pfconis dicit salvator adhuc
unum tibi deest si vis pfcus esse vade et
vende omnia que habes et da pauperibus
et habebis thesaurum in celo et veni sequere
me ¶ 2° dico quod lex nova pfca est quantum
ad sacramenta quia continet gratiam quam non facie
bat sacramenta veteris legis ppt quod dicitur
Joh. j° lex per moysen data est gracia et
veritas per ihesum xpm ppt hoc de iohanne
baptista qui per suam predicationem et suum bap
tisma disponebat populum ad xpi baptismum
et quantum ad alia sacramenta cum baptismus
sit ianua aliorum sacramentorum luc. j° dicitur
Ipse precedet eum in spiritu et virtute helye parare
domino plebem pfcam ¶ 3° nova lex pfca
est quantum ad sacrificia quia in ea est unum sac
rificium pfcissimum s. eukaristia que non est tan
tum sacramentum sed etiam sacrificium quia ibi xpus
quasi agnus ymolatur et fructus sue benedicte pas
sionis applicatur ppter illud autem sacrificium
tamquam unum et pfcum fuit i lege figuratum
per multa sacrificia nam sicut per pfcum per im
pfca eius autem pfco apparet in duobus
primo quia tollit peccata quod non poterant
facere legis sacrificia ppt quod dicitur Joh. j°
Ecce agnus dei ecce qui tollit peccata mundi
et quod dicit beatus Johes prima canonica ij°
c° Ipse est propiciator pro peccatis nostris non pro nostris
autem tantum sed etiam pro totius mundi ¶ 2° apparet
eius pfco quia continet gratiam et quod
dicitur Joh. vj° Qui manducat me vivet propter
me per augmentum scilicet gratie ¶ Scdo autem
effectum huius sacrificii dicitur heb. x hic autem
unam pro peccatis hostiam offerens sedet in sempiternum
sedet in dextera dei patris Sequitur una
enim oblacione consummavit i sempiternum sanctifica
tos amota culpe conditur cum dicitur et
autem unam pro peccatis hostiam offerendo tollacionem
et augmentacionem gratie cum subditur consummavit in
sempiternum sanctificatos et sic pfco evangelii
pz exposicione premissa ppt quod dicit heb. ix x°

assistens pontifex futurorum bonorum per
amplius et perfectius tabernaculum ¶ 3º ostenditur perfectio
legis evangelice quantum ad iudicialia
quia ducit ad observantiam legis non per
timorem pene sed per amorem iustitie quod est
proprium perfectorum ut supra dictum est propter quod lex no
va dicitur perfecta ut quod dicitur Iacobi
primo qui autem perspexerit in lege perfecte
libertatis etc. ¶ Item quia nullum innocen
tem punit nec aliquod malum impunitum
relinquit quia etiam verba ociosa puniendi
ostendit ut supra dictum est et non solum no
vit actus sed etiam malas cogitationes etc.
quod dicit Matthei v° ego autem dico vobis
quod quicumque viderit mulierem ad concupis
cendum eam iam mechatus est in corde
suo propter quod lex nova est lex perfecta de
qua potest exponi illud Canticorum vi una
est columba mea perfecta mea ¶ Dicitur
enim lex nova columba methaphorice
quia est sine felle amaritudinis nullum
innoxium puniens et etiam perfecta quia nul
lum malum permittens et sic apparet perfectio le
gis evangelice quantum ad legis contenta
quod continet mandata ¶ Dicitur lex nova
perfecta est quantum ad finem legis qui quidem
finis est vita beata ad quem finem immedia
te inducit lex evangelica quod non potuit
lex vetus nisi tantum in figura propter quod
dicit apostolus ad Hebreos xii non accessistis
ad tractabilem ignem id est corporalem et visibi
lem sicut accesserunt iudei in monte Synai
sed accessistis vos scilicet credentes in Christo ad
Syon montem civitatem dei viventis celes
tem Iherusalem et multorum milium angelorum
frequentiam et primitivorum qui conscripti sunt
in celis et iudicem omnium deum et spiritus iustorum per
fectorum propter quod apostolus Hebreos vii postquam
dixerat nichil ad perfectum adduxit lex scilicet
lex vetus adduxit ¶ Introductio vero melioris
spei per quam proximi mamus ad deum scilicet in lege
nova patet igitur expeditius quod lex nova est
perfecta et quantum ad cognicionem fidei legis finem
et quantum ad eius finem ¶ Perfectio autem perfectio
figurata est 3° Regum vi° ubi dicitur
sic perfecta est domus domini ipse est in omni
tempore suo lex enim nova potest convenienter

dici domus domini quia huius domus
ipse est edificator quia lex nova data
est a Christo in novo testamento non autem lex vetus
sed quod dicitur Hebreos i° multiphari
e multis modis olim deus loquens
patribus in prophetis novissime diebus
istis locutus est in filio suo consubstancial
i et eterno ut ibidem subditur ¶ Dicitur
etiam lex nova domus domini quia ipse est
huius domus inhabitator quia in sacramento
et precipue nove legis scilicet eukaristia conti
netur totus Christus realiter ¶ Bene igitur
dicitur perfecta est domus domini in omni tem
pore suo quia perfecta est lex nova in cognicione
fidei in preceptis moralibus in precipue
in caerimonialibus et iudicialibus et perfecte in
ducit ad finem legis scilicet vitam beatam que
est finis divine legis et sic patet etc. ¶ princi
paliter ostenditur in verbo preassumpto
ordo utriusque scilicet legis et evangelii cum dici
tur veniet hoc evacuabitur illud in quan
tum adveniente evangelio lex evacuatur etc.
Circa ubi ostenditur triplex ordo legis
et evangelii scilicet ordo temporis dignitatis
et virtutis ¶ Prioritate vero temporis lex ve
tus prior est quam nova quia erat que
dam dispositio ad ipsum quantum per ipsam retra
hebatur homines ab ydolatria et retine
bantur sub cultu unius dei et sic dispo
bantur ad susceptionem evangelii et hoc
est quod dicit apostolus ad Galatas iii° prius
autem quam veniret fides id est lex evangelica
ubi habetur fides explicata sub lege
custodiebamur conclusi in eam fidem
que revelanda erat ¶ Prioritate autem dig
nitatis est econtra propter quod apostolus ad Galatas
iiii° exponit duo testamenta duobus
filiis Abrahe quorum primus origine
secundum carnem natus est etc. alter scilicet Ysaac
per repromissionem et sic propter quod fuit prior
dignitate ¶ Dicitur lex nova prior est veteri
testamento ordine efficacie virtutis quia
obligatio illius legis cessat adveni
ente evangelio etc. quod dicit ad Galatas
iii° at ubi venit fides iam non sumus
sub pedagogo id est sub lege qui erat peda
gogus noster in Christo ut ibidem dicit quia
lex evacuatur adveniente evangelio

Considerandum est tamen quod dupliciter
evacuantur precepta moralia legis et
cerimonialia et iudicialia. ¶ Ad cuius evi-
denciam sciendum est quod sit mutacio a
contrario in contrarium scilicet tunc aliquid totaliter
evacuari sicut quando quod album sit nigrum
albedo tollitur. Quando autem comparatio fit per
[illegible] non tollitur totaliter tamen aliquid secun-
dum eius imperfectionem sicut quando quod minus album
sit magis album non tollitur albedo pre-
cedens sed tamen eius imperfectio. ¶ Ulterius consi-
derandum est quod quando corrumpitur terminus
a quo per accidens illud quod est ei adiunctum
corrumpitur. potest tamen manere cum termino
ad quem si non habeat adiunctam contrarietatem
non tamen manet idem numero sed specie tamen
sicut quando de aere fit ignis manet
qualitas symbola. ¶ Cerimonialia igitur
evacuantur primo modo quia contrariantur nove
legis cultui. ¶ Ad cuius intellectum sciendum
quod cerimonie sicut dictum est ordinantur
ad cultum divinum. Unde secundum quod dicit Augustinus
enchiridion 3o capitulo deus colitur spe fide
et caritate. Leges de cultu interiori igitur
cerimonie que sunt quedam protestationes cul-
tus interioris debent concordare cultui in-
teriori quod est per fidem et caritatem. ¶
Est autem triplex status hominis unus in
quo habetur fides et spes de bonis celesti-
bus et de hiis per que ad ipsa introducimur
scilicet de misteriis Christi et [illegible] sicut de fu-
turis et hic est status veteris testamenti.
Alius est status in quo habetur fides de
bonis celestibus sicut de futuris sed de
hiis per que introducimur ad celestia scilicet
de misteriis Christi habetur fides sicut de preteri-
tis vel presentibus et hic est status nove legis.
Tercius status est in quo utrumque habetur
tamquam presencia et nichil creditur
et hic est status patrie celestis. In
hoc autem statu tercio ubi nichil creditur
nichil est cerimoniale vel figurale ad
cultum pertinens unde quod dicitur Apocalypsis xxi
templum non vidi in ea dominus deus omni-
potens templum illius est. Sicut igitur
veniente adveniente statu 2o scilicet nove legis
cerimonie primi status id est legis veteris cessa-
re debuerunt et induci alie que conveniunt
statui nove legis in quo bona celestia
[illegible] et futura sed beneficia per que habita
sunt de preterito et ideo quia cerimonie veteris
legis prefigurabant Christum venturum [illegible]
quod evacuentur in nova lege in qua misterium
Christi iam est preteritum et hoc est quod
dicit apostolus ad Hebreos 7o translato sacerdocio
necesse est ut legis translacio fiat quantum
scilicet ad cerimonialia [illegible]
precepta quia non prefigurabant misterium
Christi venturi dixi secundum devocionem populi ad Christum
non autem debet debet esse minor devocio
ad ipsum iam principaliter exhibitum quam erat
tunc ad ipsum venturum propter quod in nova lege
magis [illegible] designatur [illegible]
[illegible] populi devocio. ¶ Moralia autem
precepta evacuantur tantum non secundum quod scilicet
quantum ad imperfectionem cuius est racio quia
sunt de dictamine racionis [illegible] nichil
[illegible] ad substanciam precepti remota tamen
imperfectione sicut patet Matthei 5o ubi pre-
ceptis moralibus additur perfectio que non
intelligebant [illegible] esse sub precepto. Unde
ibidem dicitur: Audistis quod dictum est
antiquis non occides etc. et suppletur
illud quod sequitur ego autem dico vobis
quod omnis qui irascitur fratri suo etc. [illegible]
[illegible] prohibitione mechie precepto ad-
ditur prohibicio interioris concupiscencie. Unde ibidem
dicitur audistis quia dictum est antiquis
non mechaberis et subdit ego autem dico vo-
bis quicumque viderit mulierem ad concupis-
cendum eam iam mechatus est in corde suo
et similiter intelligendum est de aliis et sic
patet quod moralia precepta veteris legis non
evacuantur quantum ad substanciam legis
sed solum quantum ad imperfectionem propter quod dicit
apostolus 1a cor xiii cum autem factus sum
vir evacuavi que erant parvuli. Status autem
legis veteris comparatur puero quod habetur
gal iii lex pedagogus noster fuit sub pedagogo
[illegible] autem traditur est puer. Status autem
nove legis comparatur viro perfecto et ideo sicut
manet idem homo quantum ad [illegible]
et virili etate remota tamen imperfectione
pueritie sic est de moralium preceptorum
evacuatione. ¶ Iudicialia autem precepta

euacuatur 3° modo quia ad veniente lege gratie
cessat eorum obligatio. posset tamen aliquis
princeps ordinare quod servarentur in regno suo
ita tamen quod non reputaret ea esse obliga
toria ex lege moysi. Ratio autem predicti est
quia iudicialia precepta preter et dicte non erant
ordinata ad prefigurandum aliquid futurum sicut
erant cerimonialia. Sed erant ordinata preter et
dicte ad servandum ordinem iusticie in populo
iudayco quia tamen status illius populi erat
figuralis totus figuralis respectu christi ut
dicit apostolus primo cor. x. omnia in figura con
tingebant illis et propterea precepta iudicialia
illius populi erant figuralia secundum quid. Et ideo
si aliquis servaret ea quasi obligatoria que fuerunt tunc sta
tuta hoc esset dicere quod status ille adhuc
duraret quod est erroneum et illicitum. si tamen
aliquis princeps vellet ea de novo statuere
posset licite. Considerandum tamen quod in lege
nova [illegible] ad eorum vigorem quia
essent magis observanda ex amore virtutis
quam ex timore quia lex nova est lex amoris
propter quod dicit 1° Jo. iiij perfecta caritas foras mit
tit timorem et sic patet conclusio quod omnia legis
precepta aliquo modo per evangelium evacuantur propter
quod dicit apostolus ad ro. 2° alloquens iudeos in
lege gloriantes. ubi est gloriatio tua tu in
dic qui in lege gloriaris ut supra premiserit
ca° iij° exclusa est et evacuata sequitur per
quam legem factorum q. d. non lege eius factorum notat
legem veterem nulla autem res excludit se
ipsam vel evacuat sequitur sed per legem fidei le
ge fidei notat legem novam quia sicut dictum
est evacuat et excludit legem veterem. patet
igitur tria predicta in verbo primo nota scilicet inscriptio
legis moysayce prescriptio legis evangelice et cor
do utriusque. Ad maiorem sapientiam et predictorum evi
dentiam queritur utrum hec epistola sit pauli apostoli
et arguitur primo quod non. Quia in hac epistola non
tenetur modus scribendi qui est in aliis
epistolis pauli preponendo scilicet nomen suum et sui aposto
latus officium ut patet supra 3° 4°. Item quia elegantior
est stilus in hac epistola quam in aliis. Quod contrari
um est usus et consuetudo ecclesie in hac alle
gatur ista epistola tamquam ab apostolo scripta.
Sciendum secundo quod propter rationes predictas ab aliquibus
fuit opinatum quod hec epistola non esset pauli
apostoli propter quod dicebant aliqui quod erat clementis
pape et martiris et movebantur ad hoc quod
ipse scripserit athenienses epistolam quam paulus
composuit. Alii autem dicebant quod erat epistola
luce evangeliste et movebant ex hoc quod ipse
scripsit evangelium primo grece ut dicit in prologo.
Alii autem dicebant quod erat [illegible]
quia fuit propinquus apostolorum. Quod tertio modo
indubitanter tenetur quod est epistola pauli quod
probatur multiplici ratione. primo auctoritate
ecclesie cuius est talia dubia declarare. In
synodo autem niceno recipit etiam ista
epistola tamquam ab apostolo scripta. Quod 2° hoc de
probatur per auctoritatem antiquorum doctorum
et potissime beati dyonisii qui fuit disci
pulus beati pauli apostoli iste autem in scriptis
suis allegat dicta huius epistole tamquam dicta
pauli magistri sui. Quod 3° hoc probatur ex auctori
tate crisostomi super epistolam istam dicentis
quod paulus cum scripsit rome quando postquam
cum biennio rome fuit propter appellationem
ad cesarem de qua habetur in actibus
apostolorum habuit licentiam transeundi in hyspa
niam et iudeos ubi vidit et postea romam
rediens de illo loco hanc epistolam eis scrip
sit ut dicit crisostomus. Item patet propositum
ex hiis que dicuntur ultimo ca° huius epistole
videlicet quod missa fuit hec epistola per thymo
theum qui fuit filius spiritualis pauli
apostoli. Quinto hoc idem arguitur ex zelo
apostoli ad salutem iudeorum de quo zelo dicit
ad ro. ix optabam anathema esse pro fratribus
meis qui sunt cognati mei secundum carnem quorum p°
rum tamen et ad ro. xj quod dum sum apostolus
gentium ministerium meum honorificabo si
quomodo provocem ad emulandum carnem
meam et iudeos ut salvos faciam aliquos
ex eis. Quod ideo non est aliquomodo probabile
quod paulus scripsit iudeis ad eorum salu
tem qui tot alia scripsit aliis gentibus
pro salute. nulla autem alia epistola pauli
dicitur scripta hebreis nisi ista. Quod 6° Quod
to probatur propositum ex zelo pauli apostoli
ad evangelicam veritatem ex quo zelo re
prehendit petrum manifeste ut habetur ad gal.
ij. nunc autem ita est quod sicut necessari
um fuit determinare veritatem predicari
ad conversionem fidelium sic necessarium fuit
eum scribi ad confutandum hereticum in

surgeret propter quod Johannes evangelista suum incepit a nativitate christi etiam quia videbat heresim hebionitarum insurgere qui dicunt christum ante mariam non fuisse. paulus autem vidit tempore suo heresim nazareorum insurgere qui dicunt esse necessarium ad salutem simul legem veterem et novam. et invaluit hoc adeo ita quod etiam petrus aliquo modo offendit in observatione legalium propter quod paulus ei restitit in faciem ut dictum est. ideo non est mirabile quod paulus apostolus aliquid scribebat contra sectam de iudaysmo ad confutationem huius erroris. hoc autem fit in hac epistola ut patebit domino concedente. ideo tenendum est [illegible] quod ista epistola fuit a paulo apostolo conscripta. ¶ Ad primum argumentum patet per solucionem in prologo. non enim apostolus erat iudeorum sed gentium secundum quod ipse dicit ad galathas ii° creditum est michi evangelium preputii sicut et petro circumcisionis etc. ideo non scripsit in hac epistola que dirigebatur iudeis nomen sui officii. ¶ Similiter nec nomine persone quia ipse erat odiosus iudeis ut patet in actibus apostolorum in multis locis propter quod epistola fuisset minus recepta ab eis si nomine pauli esset ibi prepositum. ¶ Ad tertium dicendum quod stilus est elegantior quia quilibet elegantius loquitur linguam propriam quam alienam. ipse autem paulus scripsit hanc epistolam solum hebraice. ideo loquitur magis ornate. Sed contra hoc insurgit unum dubium quia per infusionem spiritus sancti habuit donum linguarum secundum quod habetur i ad cor. xiiii gratias ago deo meo quod omnium vestrum lingua loquor. et dona autem spiritus sancti perfecta sunt. ergo ita perfecte loquebatur alia ydiomata sicut hebraycum. dicendum quod donum linguarum datum est apostolis ad predicandum fidem christi omnibus populis et ideo datum est hoc donum apostolis prout sufficiebat ad efficaciam predicationis. ad hoc autem non multum facit ornatus verborum sed aliquando magis impedit ut patet per apostolum prima ad cor. ii° sermo meus et predicatio mea non in persuasibilibus humane sapientie verbis etc. ideo non est mirum si paulus apostolus habuit aliquem ornatum verborum in hebrayca lingua connaturali acquisitum quem non habuit in aliis. habuit tamen omnia ydiomata in [illegible] valentem ad efficaciam predicandi etc.

Multipharie etc. Sicut dictum est apostolus hanc epistolam scripsit aliquibus conversis ad fidem christi de iudaysmo volentibus simul legalia cum evangelio quasi non sufficeret ad salutem gratia dei. ideo in hac epistola ostendit eminentiam novi testamenti respectu veteris ostendens quod vetus comparatur ad novum sicut dispositio ad formam et sicut imperfectum ad perfectum quod etiam cessat adveniente perfecto ut dicit i cor. xiii. dividitur autem hec epistola in duas partes in prohemium et executionem. secunda pars incipit ibi qui cum sit splendor.

In prima autem parte proponit excellentiam novi testamenti respectu veteris comparatione videlicet quo ad tempus, quo ad legislatorem et quo ad modi tradendi diversitate. ¶ Differentia temporis tangit in hoc quod vetus testamentum olim fuit traditum, novum autem diebus istis novissimis. quia enim perfectum natura ideo prius est processus [illegible] sicut [illegible] suo modo. nunc autem in cognitione naturali processus est de cognitione confusa indeterminata ad determinatam et perfectam ut patet primo physicorum propter hoc ut eundem dicitur puer in principio non cavet omnes viros patres et omnes feminas matres postea distincte cognoscit et similiter est in cognitione supernaturali quia in veteri testamento fuit cognitio imperfecta in novo autem quod posterius est datum veritas est manifeste revelata. ¶ Excellentia comparatione legis latoris ostenditur quia licet utrumque testamentum sit a deo datum, vetus tamen tradebatur per angelum qui legislator moysi in persona dei ut habetur act. vii. hic est moyses qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo qui loquebatur ei in monte synai. novum autem testamentum tradidit deus per se ipsum filium incarnatum qui est unus deus cum patre. et hec excellentia novi testamenti adventus tangitur cum dicit quod deus olim erat loquens patribus in prophetis.

In novo autem testamento loquitur in nobis

in filio / excellencia autem comparando tradendi, quia
vetus testamentum traditum est obscure sub
velaminibus et figuris, novum autem tradi-
tum est lucide et aperte, et hoc notatur cum dicit
locutus est scilicet plane et apertis verbis et sine velamine
unde Joh. xvi. dicunt sibi apostoli discipuli ecce
ecce nunc palam loqueris et proverbium nullum
dicis. hiis duabus partibus sunt multipharie
id est per diversas figuras, et velamina in sacrificiis
et sacramentis et hiis que erant figure com-
pletum scilicet tempore Christi / multisque modis quia
aliquando fit revelatio per visionem corporalem
sicut dan. v.° apparuerunt digiti manus
scribentis in pariete / aliquando per visionem
ymaginariam sicut dicitur ysa. vi. vi-
di dominum sedentem super solium excelsum etc.
/ aliquando per visionem intellectualem tantum sicut
de david dicitur in prologo super psalterium olym
deus loquens id est ab antiquo ut ex multo
tempore paulatim assuescendo crescerent
homines in cognitione misteriorum incarnacio-
nis et veritatis que per Christum facta est ut dicitur
Joh. 1° patribus in prophetis quibus angeli
revelabant occulta divina, et ipsi ulterius populo
denunciabant / novissimis diebus istis
id est tempore gracie et veritatis revelate locutus est
nobis in filio id est per filium incarnatum quem
constituit heredem universorum quantum ad
naturam assumptam eo quod ipsa humana natura
humana a verbo assumpta est in unitate suppo-
siti eo ipso constituta est super omne creaturam
per quem fecit et secula quantum ad naturam divinam /
pater enim operatur per filium sicut per artem
quia secundum quod filius est ars omnipotentis dei ple-
na racionibus omnium viventium secula sunt
revoluciones temporis quia a patre
per filium non solum facta sunt incorruptibilia
et sempiterna sed etiam corruptibilia. ¶ Qui
cum sit splendor hic ponitur excellencia ipsius
declarat illud quod premissum est scilicet eminencia
novi testamenti super vetus, et quia differencia
utriusque testamenti ex parte temporis manifesta
est ideo hoc dimittit tamquam manifestum /
sed tamen probat et declarat scilicet eminenciam ex parte le-
gislatoris et per quod alia eminencia erat declarata
que est ex modo tradendi, igitur excellencia
huius epistole dividitur in duas partes quia primo
ostenditur eminencia latoris novi testamenti
2° ostenditur qualiter et quare adherendum est
ipsi legislatori novi legis, 2a pars incipit
ubi supra 1° cap. xi. ubi est fides autem etc.
¶ Circa primum advertendum quod vetus testamentum
traditum est per angelos ipsi moysi et per
moysen sacerdotibus, et per sacerdotes populo
et ideo primo ostenditur eminencia Christi latoris
legis nove respectu angelorum 2° respectu moy-
si 3° vero sacerdotibus veteris testamenti, 2a
incipit 3° cap. unde fratres 3a quinto capitulo
¶ Omnis pontifex / primum adhuc in duas quia
primo prefertur Christus angelis, 2° ex hoc
concluditur quanta reverencia sit exhi-
benda doctrine nove legis, 2a incipit 2°
capitulo propterea habundancius, primum adhuc
dividitur in duas partes quia primo ponitur excellen-
cia Christi, 2° concluditur quod ab ea deficiunt an-
geli, 2° probat utrumque per scripturas veteris
testamenti ibi tanto enim differencius angelis,
/ excellencia autem Christi tangitur in 4or primo
quia est patri coeternus, 2° quia consubstantialis, 3°
quia equalis est ei in potestate, 4° quia equalis
in dignitate / ab istis autem deficiunt angeli
coeternitas autem tangitur ibi qui cum sit
splendor, filius enim procedit a patre ut splen-
dor a sole, qui splendor est soli coeternus
respectu eternus si sol esset eternus sed non solum
dicitur splendor, sed splendor glorie quia gloria
est clara noticia cum laude, filius autem
procedit a patre sicut noticia et denotacio
quia filius est sapiencia genita ideo dicitur
splendor glorie / consubstantialis autem filii ad
patrem tangitur ibi et figura substancie
eius accipitur autem hic figura pro ymagine
quia filius enim est ymago illius cuius
patris, homo autem est ad ymaginem dei
propter quod dicitur magis ad ymaginem dei quam
eius ymago, sicut aliter est ymago
regis in filio suo alia et in denario sed sicut
filius regis in divinis est ymago illius et
ideo dicitur ymago vel figura substancie
id est eiusdem substancie cum patre, et quia illa est
indivisibilis, et per quod est eadem substancia
numero in patre et filio / non sic autem est in
rege et in filio quia est eadem in specie tantum
/ equalitas autem potencie tangitur ibi portans omnia

in potencia cum dei patris apparet in duobus primo in creaturarum productione et in observatione sub[stan]ciali cum eius influencia in nichilum redigitur et quia pater et filius sunt una causa creature ideo est causa conservans creature sicut et pater et hoc est quod dicit portans omnia i[d est] continens et conservans in esse verbo virtutis sue i[d est] suo imperio virtuoso quia ipsi dicto est statim et ipso apparet dei potencia in iust[ificati]one impiorum quia non minus est iustificare impium quam creare celum et terram quod August[inus] Iuxta hoc autem filius est equalis patri et hoc est quod subditur purgacionem peccatorum faciens equalitas autem dignitatis filii ad patrem tangitur cum subditur sedet ad dexteram maiestatis in excelsis quod si hoc refertur ad divinam naturam eadem dignitas est patris et filii sicut eadem natura Si autem refertur ad humanam naturam sic non est ibi equalitas quia secundum illam est minor patre tamen dicitur eciam secundum hoc filius sedens ad dexteram patris per modum cuiusdam appropriacionis in quantum humana natura verbo coniuncta et sic eadem veneratur vel alio dicitur ad dexteram sedere id est in potioribus bonis et quia a quibusdam dictis excellencioribus angeli deficiunt ideo concludit de Christo tanto melior angelis effectus quanto differencius pre illis nomen hereditavit quia ipse dicitur verus deus et dominus consubstancialis patri ipsi autem dicuntur servi

Cui enim dixit aliquando hic consequenter probat de Christo quatuor predicta nec predicta excludendo eas ab angelis et primo probat hoc de consubstancialitate secundo de equalitate potencie ibi et tu domine in principio tercio de eternitate ibi ipsi peribunt quarto de dignitatis equalitate ibi ad quem autem dixit angelorum primum autem probat per quatuor auctoritates veteris testamenti et ponitur ibi rursum et ibi et cum iterum quarto ibi ad filium autem Ad evidenciam huius advertendum quod alique sunt fidei non sunt efficaciter probabiles quia excedunt facultatem intellectus nostri et ideo probacio in talibus debet fieri per auctoritatem divinam que non possunt contradicere fidelitate et ideo probacio est efficax probacio illis qui recipiunt ut divina Iudei autem recipiunt vetus testamentum sicut a deo datum et ideo probacio

ipsi efficax est quia procedit per auctoritates veteris legis Ulterius considerandum quod sicut scriptura habebat multiplicem sensum non tamen habetur efficax argumentum nisi per sensum litteralem ut dicit Augustinus in epistola ad Vincencium donatistam et recitatur in quodam sermone contra Manicheos vel Amphilocio secundum sensum multiplicem Igitur ostendendum est quod auctoritas ab apostolo inducta intelligitur ad litteram de Christo quod patet per illud quod habetur Act[uum] x capitulo ubi apostoli qui habuerunt intelligenciam scripturarum preclarum sensum sunt exponunt illud psalmi Quare fremuerunt gentes etc de Christo patet tamen patet per litteram inspecti et per consequens hec auctoritas que hic inducitur ab apostolo de illo psalmo intelligenda est ad litteram de Christo Hoc eciam patet per processum psalmi quia dicit eius Ego hodie genui te quod non potest de David intelligi sed de filio dei cuius generacio non transit in tempore Item per hoc quod consequenter subditur dabo gentes hereditatem tuam et terminos terre quod non potest intelligi de David cuius regnum non se extendebat ad gentes sed ad Iudeos tantum Item regnum eius non se extendebat ad terminos terre sed tantum in Iudea que est pars terre Hoc eciam dicunt antiqui doctores hebreorum super psalmum istum quod est de Christo intelligendum sicut dictum est plenius super librum psalmorum hoc igitur supponens apostolus tamquam manifestum illis quibus scribebat quia erant eruditi in lege et prophetis dicit Cui enim angelorum dixit aliquando angelorum Filius meus es tu ego hodie genui te quasi diceret nemini quia angeli non sunt eiusdem nature cum deo et per consequens non possunt dici eius filii proprie loquendo sicut nec artificium dicitur filius artificis Item licet composita creata possit dici quodam generacione large tamen de aliquo non potest exponi illud quod dicitur ego hodie genui te quia eorum creacio fuit aliquando in mundi et ideo transiit in preteritum ideo non potest dici verbum presencium nisi de dei filio cuius generacio non transiit in preteritum et sic probata est consubstancialitas patris ad filium in quantum naturaliter et eternaliter ab eo genitus et genitus est ex quo arguitur quod duplicitas nec multiplicitas ipse et par quod duplicitas nunc alia quod natura divina non est multiplicabilis Et rursum

hic idem probat per aliam scripturam que habetur primo paral. xvii que licet sit dicta de salomone tamen dicitur de eo quia fuit figura xpi, ideo de xpo intelligitur ad litteram ¶ Ad cuius intellectum sciendum quod nichil potest esse figura alicuius nisi ipse sit res aliqua, illud enim quod nichil est non potest aliquid significare. ideo res que est figura vel signum alterius potest tripliciter considerari uno modo ut res tantum, alio modo ut signum alterius tantum, 3o modo ut res et signum simul, sicut circulus pendens ante tabernam potest considerari prout est corpus rotundum tantum, 2o ut est signum vendicionis vini tantum, 3o utroque modo ¶ Eodem modo dicendum de salomone qui fuit figura xpi quia aliqua dicuntur ipsi salomoni secundum se, quia talia de ipso exponenda sunt ad litteram nullo modo de xpo, ut quod de peccatis suis ... est ydola tria construxit ¶ Aliqua autem dicuntur de salomone prout fuit figura xpi tantum, et talia sunt exponenda de solo xpo ad litteram, sicut illud quod habetur ps. lxxi et dominabitur a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrarum, quod non potest verificari de salomone cuius regnum fuit satis parvum sed tantum de regno xpi, qui est lapis abscisus sine manibus et implevit universam terram dan. 2o, ideo in ps. predicto sub nomine salomonis describitur monarchia xpi, hoc etiam patet per illud quod sequitur in eodem ps. ante solem permanet nomen eius, et illud quod ibidem dicitur adorabunt eum omnes ... que soli xpo conveniunt et non salomoni. Aliqua dicuntur in scriptura de salomone utroque modo videlicet secundum se et ut fuit figura xpi, et talia sunt que sibi ... sunt in utroque ad litteram, in xpo tamen perfectius, in salomone minus perfecte, et talia exponuntur ad litteram non solum de salomone sed etiam de xpo perfectius quam de ipso salomone. huius autem est auctoritas predicta primo paral. xvii quia salomon fuit filius dei adoptivus per gratiam saltem in principio regni sui propter quod nathan propheta nominat eum amabilem domino. xpus filius dei est ... que filiacio perfectior, ideo per hanc filiacionem probat apostolus

consubstancialitatem filii ad patrem cum dicitur ego ero illi in patrem. Dico et quod hec auctoritas non possit exponi ad litteram de xpo sed tantum ad sensum misticum tamen ... dicit apostolus ad suum propositum, sicut enim argumentum efficax non habetur de scriptura per sensum misticum ut supra dictum est, propter quod ex solo sensu mistico non est arguendum, tamen si prius habeatur auctoritas in sensu litterali ad propositum probandum bene potest alia auctoritas adduci in sensu mistico ad idem declarandum de cognito, et hoc est quod dicit augus. in epistola ad vincencium donatistam quis autem non impudentissime nitatur ad allegoriam positam pro se adducere nisi et habeat manifesta testimonia quorum lumine illustrentur obscura. Dic quod auctoritas predicta inducitur ab apostolo quantum ad suum propositum. Sed contra hoc videtur quod hic loquitur per modum futuri ego ero illi in patrem etc. generatio enim filii dei eterna est cum qua ... non compatitur aliquid futurum sicut nec tempus preteritum sicut supra dictum est ¶ Dicendum quod loquitur de futuro propter incarnationem prout futura precessit humana natura et ad filiacionem eternam assumenda, et quia hec assumpcio facta est in utero virginitatis ideo bene dicit ego ero illi etc. quasi dicat in utero meo fiet hoc ¶ Et enim iterum hic ad propositum ostendendum inducit aliam scripturam assumptam de illo ps. dominus regnavit exultet terra etc. ¶ Ad cuius evidenciam considerandum est quod dicit magister in glosa quod david fecit hunc psalmum quando restitutum est ei regnum post mortem absolon ut dicit hic esse titulum psalmi ps. david quando terra eius restituta est ei ... hoc esset exponendum ad litteram de david ¶ Sed dictum magistri non videtur verum primo quia in hebraico iste ps. est sine titulo. 2o quia titulus sit quasi clavis ad intelligendum ea que dicuntur in ps. ps. autem iste non loquitur de regno david sed solum modo de regno xpi qui perfecte eum omnia subicientur quod erit in iudicio. ideo hic ps. ad litteram est exponendus de regno xpi et

hoc est quod dicit paulus et cum iterum in
troducit primogenitum in orbem terre di
cit et adorent eum etc. i. cum per scripturam
patrem ipsum introducendum ad regnum in
orbem terre predicit, ex quo patet quod hec
scriptura non loquitur de adventu christi primo
quia tunc venit cum humilitate, unde
tunc dicit regnum meum non est de hoc
mundo Jo. xviii, sed loquitur hic scriptura de
secundo adventu christi quod veniet in gloria
cum nubibus et maiestate ut dicitur mt.
xxiiii, et dan. vii, ecce cum nubibus
celi quasi filius hominis veniebat
et usque ad antiquum dierum pervenit, et
sequitur et dedit ei potestatem et honorem et
regnum potestas eius potestas eterna que non
auferetur etc., et ideo de ipso in tali hono
re constituto dicitur ~~pri~~ et adorent eum
omnes angeli etc. sed in nostra sic habetur adorate
eum omnes angeli eius, apostoli autem
non semper curaverunt allegare scripturam
de verbo ad verbum sed sufficit eis acci
pere sensum, ex hac autem scriptura osten
ditur sufficienter quod in christo sit
divina natura, quia nulla natura
adoratur a tota natura angelica ut
superior nisi divina, et ideo ex quo scrip
tura hic ostendit quod filius est ab omnibus
angelis adorandus per consequens ostendit
quod ipse sit deus, et per consequens ostenditur
deo patri consubstancialis quia natura di
vina est indivisibilis, cum quod dicitur
exo. xx. Audi israel dominus deus tuus
unus est, sequitur et ad angelos quidem
dicit, i. quid pertineat ad natu
ram angelorum exprimit per scripturam
dicens qui facit angelos suos spiritus
et ministros suos flammam ignis q. d.
licet angeli tante excellencie sint quod
sunt spiritualis nature, non tamen sunt
idem quod deus sicut filius sed sunt
servi et ministri non solum ipsum adorantes
sed etiam nobis propter ipsum quantum ad ministran
dum humanitatem quia ministerium in deum
referunt, ideo in hoc dicuntur sic flam
ma ignis qui semper ascendit in altum
Ad filium autem hic adducit tertiam auc
toritatem ad probandum suum propositum que accipi
tur de ps° xliiii. Ad cuius evidenciam consi
derandum quod moderni iudei ne cogerentur
recognoscere divinitatem christi exponunt hunc
psalmum de assuero et dicunt quod iste psalmus factus
est ad mardocheum, sed hoc patet falsum, primo per
psalmi titulum quia non intitulatur a
mardocheo sicut aliqui psalmi intitulantur
ab asaph qui eos fecit ut patet in titulo
psalmi lxxii et in pluribus aliis locis. Iste psalmus
intitulatur a david ut patet in hebraico hic
etiam patet per literam psalmi secundum quia iste
rex de quo est psalmus habetur tamquam deus
adorandus, cum quod ibidem dicitur et con
cupiscet rex decorem tuum quoniam ipse dominus deus
tuus et adorabunt eum, et translatio Jero
nimi sic habet et adora eum. Si autem
ista verba dicantur de assuero rege sequitur
quod mardocheus totum populum induceret
et potissime hebreos ad quos dirigitur verba
premissa, cum expositionem contra non adoran
dum assuerum sicut deum quod manifeste
patet falsum quod in eodem libro dicitur quod noluit
genua flectere coram aman ne honorem
dei transferret in hominem, hoc etiam patet
per translationem caldaicam super psalmum istum
que autentica est apud hebreos ubi
cum in hoc psalmo habemus sic speciosus
forma pre filiis hominum diffusa est gratia
in labiis tuis, caldaycum sic habet pulchri
tudo tua messya maior quam filiorum hominum
datus est spiritus prophecie in labiis tuis
Sic ergo patet ex predictis quod auctoritas que
hic inducitur de illo psalmo intelligenda est
ad literam de christo hoc supposito probatur per
hoc ipsius christi divinitas et per consequens consub
stancialitas eius ad patrem et distinc
tio in persona quia ibi dicitur thronus tuus
in seculum seculi etc. propterea unxit te deus
deus tuus, sic patet quod christus est deus
unctus a deo ungente quia filius dei in
quantum natura unctus est plenitudine gratie et tamen
non possunt esse plures dii ut supra dictum
est ex quo sequitur consubstancialitas
patris et filii totum quod sunt in auctoritate habetur
Et tu domine in principio hic consequenter probat quinte

potencie in patre et in filio et habent tamen sit
quia probato quod christus secundum divinam
naturam sit consubstancialis patri prius
sit probate autem tres condiciones scilicet
equalitas potestatis / dignitatis / et duracio-
nis potencia autem dei relucet potissime
in creacione rerum de nichilo et eorum conserva-
cione et hoc non solum contingit deo patri
sed eciam eius filio qui est eiusdem nature
cum ipso / ideo dicit propheta et tu domine in
principio terram fundasti et opera manuum tua-
rum id est tu domine pater fecisti terram de
nichilo conservans in stabilitate et hoc ex-
primitur per hoc quod dicitur fundasti / et
quia nulla creatura inferior est quam terra
sicut in domo illud dicitur fundamentum
quod est infimum / sed quia in hoc opere concurrit
filius cum patre tamquam eiusdem potencie / ideo
dicit in principio id est in filio scilicet per filium per quem
operatur pater sicut per artem suam ut
predictum est quod autem filius dicatur principi-
um patet Johannis viii ubi christus iudeis queren-
tibus ab eo tu quis es respondit principium
qui et loquor vobis et opera manuum tuarum
sunt celi manus autem domini methaphorice di-
citur virtus sue potencie nominant hec
celum et terram que sunt extrema in creaturis
ut per hoc intelligatur creature medie / quia
omnis creatura a patre et filio est producta
et conservata et sic patet equalitas potestatis
¶ Ipsi peribunt etc. Consequenter apostolus ostendit in
filio eternitatem ¶ Ad cuius evidenciam sciendum
quod sicut tempus sequitur motum et mutacio-
nem / solus autem deus est inmutabilis per
omnem modum / ideo ipse solus mensuratur eterni-
tate et in ipso potest tibi dici mensura
quod cum omni creature sit aliqua mu-
tabilitas patet quod angeli sunt mutabiles et in
actu intelligendi et volendi loquendi de cog-
nicione et affeccione naturali / sunt eciam muta-
biles de esse ad non esse si deus subtraheret accionem
conservacionis / scilicet celi superiores hoc modo et sunt
sunt mutabiles et tamen hoc mutantur secundum ad
situm ¶ Celi autem inferiores ... diver-
sis modis mutantur sunt mutabiles
secundum ad aliqua ... per consequens alia elementa
... ¶ In omni autem motu et mutaci-
one est aliqua corrupcio et ... phisicis

et eciam etc. ¶ Licet statuus autem mundi
inmutabitur usque quia celum
cessabit a motu impleto numero electorum
ad quos nunc finaliter ordinatur et per consequens
alteracio et generacio in elementis et eciam elementa
perfecte ... permutabuntur
/ ideo sicut dictum est tam in celesti cor-
pore quam in elementis erit mutacio et sic per
consequens peribunt quia aliud statum in quo
nunc sunt et hoc est quod dicit ¶ Ipsi peribunt
scilicet celi inferiores et superiores sed quia non
corrumpuntur quantum ad substanciam ideo
subditur et velud amictum mutabis
eos ¶ Dicit enim cessante frigore muta-
tur vestis que erat contra frigus necessaria
/ non quidem tunc mutatur sic vestis
quod corrumpatur sed quia frigus cessat ¶ Sic
celi et elementa dicuntur mutari quia
motus celi et alteracio elementorum que sunt
propter generacionem ut eciam impleatur numerus electorum
quo impleto cessabunt / manente tamen
substancia celorum et elementorum deus autem
solus omnino est inmutabilis ut iam
dictum est ideo concludit tu autem idem ipse
es scilicet per omnem modum inmutabilis et
perpetuus et anni tui non deficient id est du-
racio tua / non quod in duracione divina sit
aliqua successio sicut est in annis sed quia
eternitas divina que simplicissima non potest
apprehendi a nobis nisi per comparacionem ad tem-
pus et per consequens per proprietatem ipsorum et ideo ex-
primitur ex hoc patet coeternitas filii ad patrem
quia ex quo sunt unius substancie ut supra
probatum est sequitur quod ipsius est unum
esse et eadem inmutabilitas et per consequens
eternitas ¶ Ad quem autem hic consequenter
probat apostolus equalitatem dignitatis in
christo per auctoritatem psalmi centesimi noni
qui pro est de christo intelligendus ad
literam / ad cuius evidenciam considerandum
quod iudei moderni aliqui dicunt ipsum
debere intelligi de abraham / et quod
eliezer eius dispensator fecit illum
psalmum ad reddendum gracias deo de victo-
ria quam habuit abraham contra illos
reges qui captivaverant loth nepotem
suum ut habetur genesis xiiii / sed hoc
patet falsum ex titulo psalmi quia non intitula-

xpo dicere sed ad david. Ideo dicit apostolus
quod est psalmus factus a david non tamen
loquitur de xpo sed de angelo suo ut sit
sensus dixit dominus domino meo id est deus celi
angelo me custodienti. Sed hoc patet falsum
quia infra dicitur tu es sacerdos in eter
num etc. quod non potest intelligi de an
gelo david quia sacerdotium non competit
angelis. Idem dicendum quod ad literam psalmus est
factus a david loquens de xpo et hoc patet
per translationem caldaicam quia ubi hebreus
dixit dominus domino meo etc. caldaica sic
habet dixit dominus verbo suo etc. Item per
illud quod sequitur ex utero ante luciferum
genui te id est ex substantia mea ante omnem
creaturam. Hoc autem competere non potest
nisi soli dei filio qui filius est verbum
dei. Hoc igitur supposito patet quod apostolus bene
induxit auctoritatem huius psalmi ad proban
dum equalitatem dignitatis xpo quem
in deo patre introducens verbum dei patris
ad filium dicentis sibi sede a dextris me
is id est ad equalitatem dignitatis mee sed psalmus
refertur ad xpm in divina natura
sicut supra expositum est eadem capitulo. Sequitur
donec ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum. Hoc autem erit in iudicio
futuro quando omnia subicientur potestate
ipsi xpo quantum ad executionem quia quantum
ad auctoritatem omnia iam sunt ei sub
iecta sed de hoc plenius videbitur infra.
Sed insurgit hic dubium quia videtur
quod xpus non debuit sedere ad dexteram
nisi patris sed tamen usque tempus determina
tum in quo omnia sunt ei subicienda quod
videtur importari per hoc adverbium donec.
Dicendum quod hoc adverbium donec tenetur
aliquando infinite aliquando finite quando scilicet
significat terminum illius cui adiungitur sicut cum
dicitur sede hic donec veniam sensus est
quod adventu meo finiet sessio tua.
Aliquando tenetur indeterminate et tunc non significat ter
minum determinatum sicut cum dicitur iste non
penituit de peccatis suis donec vixit sensus
est quia numquam penituit nec penitebit
quia post mortem non est locus penitentie. Isto secun
do modo ponitur hoc adverbium donec cum dicitur

sede a dextris meis donec ponam etc. et
ideo sensus est quod numquam cessabit sedere
ad equalitatem dei patris. Hec autem equali
tas non competit angelis. Ideo subdit apostolus
nonne omnes sunt administratorii spiritus quasi di
ceret. Sicut enim sunt in artificialibus quidam qui
precipiunt in operibus scilicet architectonici
et principales, alii exequuntur imperata sicut
inferiores artifices manualiter operantes, tamen omnes
isti dicuntur artifices ut habetur primo
metha. Sic in angelis aliqui dicuntur
deo assistere, aliqui autem exequi imperata, tamen
omnes dicuntur administratores vel admini
stratorii spiritus id est spirituales substantie. In mini
sterium missi superiores enim angeli mittuntur
tantum missione interiori medios et inferiores
illuminando ordine ierarchico. Inferiores autem
mittuntur ad aliqua circa nos exequenda et sic
mittuntur missione exteriori etc. Patet quod omnes
sunt in ministerium missi licet dissimiliter. Et
tamen angeli propter salutem electorum ut natura hu
mana que est inferior reducatur in decorem
per angelicam naturam superiorem. Propter quod
subditur propter eos qui capiunt hereditatem
salutis etc. Cum enim ordo dei sit lex divinitatis
ut infima per media reducantur in suprema.

Capitulum [ii]

Propterea abundantius oportet. Apostolus in capitulo prece
denti declaravit excellentiam xpi. Hic con
sequenter ex hoc concludit quanta reverentia sit ex
hibenda legi nove a xpo date. Circa hoc
duo facit quia primo ponit conclusionem istam
quesitam, secundo confirmat eam ibi Non enim an
gelis subiecit. Circa primum est sciendum quod lex vetus data
fuit per angelos in manu mediatoris ut dictum est capitulo
precedenti, et tamen fuit suscepta a populo cum
cum reverentia magna etc. quod patet exodi xix
ubi dicitur quod preceptum fuit sanctificari populos lavarique
dies vestimenta sua lavit et ab uxo
ribus continuit ut essent parati die tercio
ad legem reverenter suscipiendam. Item illa
lex fuit diligenter observata quia eius transgressor
...punitur morte. Ergo multo fortius
lex nova que data est a populo in manu mediatoris
xpo qui est dominus angelorum, immediate apostolis
mundo divulgata est per predicatores et con
firmata miraculis, suscipienda est cum reve
rentia et diligenter observanda et transgressores

illius magis puenitur / hoc est igitur quod
concludit apostolus ppterea i. ppter excellenciam
noue legis a xpo date habundancius oportet
observare nos parvos ea que audiuimus
a xpo s. et apostolis ne forte effluamus sicut
enim homo p peccata consuetum, et ideo dicit
ij. Regum quasi aque dilabimur in terram
que non reuertuntur / s3 ultimo effluit paulatim
s3 perfluit i. ppter fluit peccata dampnacionis
quod contingit non obseruantibus xpi legem
¶ Ideo bene dicit apostolus / ne forte perfluamus
i. etiam dampnacionem incurramus quod probat
consequenter p lege veteri que est minoris auc
toritatis dicens si enim qui per angelos
dictus est sermo i. firmus i. iratus adversarius
deu ronis prevaricatio i. transgressio legis
p peccatum commissionis quod est contra precepta ne
gatiua et inobediencia i. peccatum omissionis
quod est contra precepta affirmativa accepit
iustam retribucionem mercedis i. penam de
bitam et in quantitate et qualitate et ut
pz in veteri testamento in multis locis ¶
¶ Si ergo ita est quomodo nos s. katholici ef
fugiemus penam debitam si tantam neglexeri
mus salutem i. si inobedientes fuerimus legi
noue in qua sola est salus vite eterne q. d.
nullo modo / et ideo consequenter ondit apostolus quod lex
hec lex noua a xpo primo data est apostolis
et per ipsos publicata et que s. lex noua cum
¶ Inicium accepisset enarrari per dominum qui apostolis
principaliter eam dedit ab eis qui audierunt
a xpo i. ab ipsis apostolis et aliis discipulis in
nos confirmata est p predicacionem ipsorum contes
tante deo i. confirmante eorum predicacionem p
miracula varia et multa sicut dicit Marci
ultimo dno cooperante et sermonem confirmante
sequentibus signis / sicut enim ea que subsunt
racioni confirmantur p hoc quod ad principia p
se nota reducuntur / ita scilicet ea que excedunt
facultatem intellectus humani cuiusmodi sunt
credibilia sufficienter confirmabuntur quo
ad testimonium illius doctrine in qua facultate
totius nature ne excedentis deo competit / quia
cum deus non possit esse testis falsitatis ipse
sufficienter ondit quod illa doctrina mera con
tinet veritatem et hoc est quod dicit hic in hoc
confirmata est s. lex eius contestante deo i. con

firmante ipsam signis et prodigiis et i.
virtutibus miraculis // Ad cuius intellectum
sciendum est quod miracula p que confirmata
est ista doctrina evangelica sunt triplicia
ideo quia aliqua sunt que possunt fieri p
naturam quantum ad substanciam sed non tamen
ad modum fiendi sicut sanatio febris
aliquando fit virtute nature et aliquando virtute
medicine ipsam naturam adiuuantis et
tunc non est miraculum quia habet causam
naturalem / sanatio tamen facta isto modo fit
in tempore quia natura non potest
operari in instanti ¶ Si autem sanatio febris
p(er)fecta fuit in instanti hoc non potest esse nisi
virtute divina sicut socrus petri in instanti
sanata est a febribus a xpo ut pz Matt.
viij. et talia miracula dicuntur hic signa
¶ Alia autem sunt que non possunt fieri p
naturam nec quantum ad substanciam facti
nec quantum ad modum fiendi sicut
est illuminacio ceci et sanatio leprosi et talia
dicuntur hic prodigia et dicuntur prodigia
quasi procul a digito i. aliquid remotum
ab omni racione vel cognicione humana quod est
prius natura humana et quantum ad substanciam
facti et quantum ad modum fiendi ¶ Alia autem
sunt que non solum excedunt naturam sed
eciam videntur esse contra naturam sicut
quod virgo manens virgo pariat et quod
huius verum corpus per corpora absque omni
divisione transeat / sicut ipse xpus intrauit
ad discipulos ianuis clausis et consimilia et
talia dicuntur virtutes et dicuntur virtutes quia
in longinquum tendunt vel potencia ad
admirandum vel magnitudinem / talibus
autem confirmata est fides katholica ut hic
dicitur signis et prodigiis et variis scilicet
istis s3 etiam variis virtutibus et spiritus
sancti distribucionibus virtutes hic dicit
fides spes caritas et alias virtutes dedit
deus predicatoribus noue legis legis dei
sancti distribuciones spiritus sancti sunt dona gratis
que data sunt apostolis ad edificacionem
ecclesie sicut donum linguarum prophetie et
consimilia de quibus loquitur apostolus j. cor.
xij. ista autem non dat predicatoribus eterne ex
p(ro)priis meritis s3 ex divina liberalitate videt sibi

dur sua voluntate scilicet. ¶ Non enim an
gelis etc. Hic consequenter apostolus confir
mat predicta quia scilicet quod magis est
obediendum legi nove quam legi veteri da
te per angelos / quia dominium Christi magis
est quam dominium angelorum. ¶ Agit ita hoc
duo facit quia primo ondit dominium Christi
esse maius dominio angelorum per scripturam
2° eam exponit de Christo ibi Eum autem
qui in modico. ¶ Ad evidentiam primi notandum
quod duplex est status orbis. Unus
qui primus est tempore generationis et corruptionis
et elementorum et temporis. ¶ Alius status erit
post iudicium in quo cessabit omnis ta
lis transmutatio. Nunc autem ita est quod
licet sit idem orbis quantum ad substan
tiam qui nunc est et post iudicium non
tamen est idem secundum statum ut visum est
et ideo orbis predicto modo duplicatur
secundum istam diversitatem status. Ita quod dicitur
orbis primus secundum statum qui currit
usque ad iudicium dicitur autem orbis
futurus secundum statum futurum. Subiectus est
quodammodo ipsis angelis quia ministerio eorum
moventur corpora celestia et per consequens
transmutantur ista inferiora per ipsos et
illuminantur homines de divinis.
Omnia autem ista cessabunt in iu
dicio et ideo orbis futurus non est
angelis subiectus sed ipsi Christo et tunc omnia
erunt plene ei subiecta non solum quantum
ad divinitatem sed quantum ad humanitatem
ut inferius videbitur. Unde dicit ¶ Non enim
angelis subiecit deus orbem futurum terre
i. orbem secundum futurum statum de quo loquimur
quia de hoc statu apostolus intendit loqui
quod autem orbis secundum illum statum subiciatur
Christo probat per scripturam dicens testatus est
in quodam loco i. in psalmo Quid est homo
quod dicis aut loquitur in quo
quod scriptura hec nota erat illis quibus scri
bebat et psalmi scriptor eius quid est homo quod
memor es eius. Verba sunt primus David ad
mirantis exaltationem humane nature in ipsa
incarnatione et ideo dicit quid est homo etc. q. d.
modicum est et quasi nichil in dignitate divine
et angelice, et tamen memor es eius primum in habi

tudine etc. glorie. Vinculo incarnationis scilicet minuisti
eum paulominus ab angelis quia
natura humana sic exaltata in ipsa incar
natione fuit postea minorata ab ange
lis in passione quia angeli non sunt passibiles
nec gloria et honore coronasti eum quia
per meritum passionis obtinuit gloriam cor
poris quod ante passionem et resurrectionem
non fuit gloriosum sed passibile et mortale
ad implendum nostre redemptionis misterium
et ex tunc auctoritate sunt ei omnia subiecta
unde quod dicitur Mathei ultimo dicens apostolis post
resurrectionem suam data est michi omnis
potestas in celo et in terra ideo sequitur et
constituisti eum super opera manuum tuarum
omnia subiecisti sub pedibus eius etc. Nunc
tamen quia non sunt omnia subiecta concu
tiunt sed hoc complebitur perfecte in iudicio sed
nunc autem i. tempore moderno quod currit usque
ad iudicium nec dum videmus ei omnia
subiecta scilicet quantum ad execucionem. ¶ Eum autem
qui in modico. Hic consequenter exponit pre
dictam scripturam de Christo et dividitur in duas partes
quia primo ponit expositionem suam 2° re
movet ita hoc quamdam dubitationem ibi
decebat enim. Exponit igitur primo auctoritate
apostoli eo modo quo exposita est in parte precedenti
dicens Eum qui in modico quam angeli minoratus
est scilicet Ihesum Christum qui minoratus est plus
angelis in passione ut dictum est. Videmus
Ihesum sic minoratum propter passionem mortis i.
ex merito passionis gloria et honore coro[exaltatum]
natum. Differunt enim honor et gloria
quia honor est exaltatio alicuius in
testimonium virtutis qui si fiat in secreto
vel coram paucis dicitur honor sed gloria
proprie dicitur talis honor aliter exhibitus
coram multis. Unde secundum doctores gloria
est clara notitia cum laude et ideo dicit Vi
demus Ihesum gloria et honore coronatum quia per passionem
fuit terminus ipsum exaltatum coram multitudine
civium supernorum et hoc ex merito passio
nis ut dictum est et hoc non fuit factum
ex merito nostro sed ex divina gratia liberalitate
ideo sequitur ¶ Ut gratia dei pro omnibus gusta
ret mortem et dicit pro omnibus quia licet
eius efficacia non se extendat nisi ad iustos

Quid sit honor

eius tamen sufficientia excedit se ad omnes
¶ Decebat enim. Hic consequenter removet
quoddam dubium ex predictis ortum. Dixerat
enim primo capitulo quod Christus preminet angelis sic-
ut filius servis, et in capitulo presenti dixit quod in passio-
ne fuit minoratus ab angelis, et illud enim
videtur repugnare primo dicto. Ideo quasi re-
movens hanc repugnantiam apostolus osten-
dit quod Christus quamvis sit maior angelis et
auctor nostre salutis, tamen convenienter passus
est, et hoc ostendit triplici ratione. Prima
accipitur ex parte dei patris passionem filii ordi-
nantis; 2a ex parte filii per redemptionem in sua
passione salutem continentis, ibi qui enim sancti-
ficat; 3a ex parte nature humane redemptione
indigentis, ibi nusquam angelos. Prima ra-
tio talis est: deus pater est causa efficiens
et finalis omnium, et propter hoc habet providen-
tiam de omnibus reducendo ea ad finem
debitum, sed speciali modo habet providentiam
de electis qui deducuntur ad beatitudinem
supernalem, propter quod predestinatio que est
respectu electorum tantum dicitur quedam pars specialis
ipsius divine providencie ut patet primo sententiarum.
Igitur cum deus pater omnia convenientis-
sime faciat, quia disposuit omnia suaviter
ut dicitur Sapientie viii, et per consequens redemptio-
nem electorum per quam ipsi deducuntur ad gloriam
convenientissime facta est per ipsum. Modus
autem convenientissimus est ut Christus qui
est verus homo et verus deus in humana
natura passus est, et sic non remaneret
debitus culpe sine decore iustitie, et quia
peccatum cuius fuit Adam reducetur
per penam, convenientissimum enim erat quod
hanc penam sustineret ille qui est deus
et homo ut sic puniretur homo qui
peccaverat et satisfaceret deus qui poterat,
quia offensa primi hominis quodammodo infini-
tatem continebat. Hanc autem sententiam bre-
viter tangit apostolus dicens Decebat
enim eum, id est deum patrem, propter quem omnia
sunt finaliter ut dictum est, et per quem omnia sunt
efficienter, qui multos filios in gloriam
adduxerat, id est ad gloriam educere ab eterno
disposuerat, et loquitur hic de effectu pre-
destinationis qui non potest falli.
Decebat inquam deum patrem consummare,

id est ad finem nostre redemptionis adducere,
auctorem salutis eorum, id est Ihesum Christum qui
est auctor salutis electorum, per passionem, quia
passio sua fuit conveniens modus nostre
redemptionis ut visum est. ¶ Qui enim san-
ctificat. Hic ponit 2am rationem ex parte Christi
passionem sustinentis, et est talis: Christus
cum in humana natura communicavit
nobiscum, et per hoc caro nostra et frater noster,
ideo sicut communicat nobiscum in natura
passibili, ita conveniens fuit ut communica-
ret nobiscum in passionibus carnis,
et per hoc nobis impassibilitatem donaret.
Hoc est igitur quod dicit hic: qui enim
sanctificat, id est Christus, et qui sanctificantur, scilicet
katholici, ex uno omnes, ex uno patre,
licet diversimode, quia ipse est filius dei
naturalis, nos autem sumus filii adopti-
vi. Propter quam causam, id est propter conformitatem in natura
et filiatione predicta, non confunditur, id est non
erubescit, fratres eos vocare, id est ipsos fideles,
quos vocat fratres dicens psalmo xxi Nar-
rabo nomen tuum fratribus meis, quia
ille enim psalmus loquitur de passione Christi, unde
ibidem premittitur Foderunt manus me-
as et pedes meos, quod non potest
intelligi de David nec de Mardocheo
de quo dicunt iudei modernum illum psalmum
debere intelligi, quoniam patet eorum scripturis
quod nec Mardocheus nec David fuit
sic confossi, et ideo illa scriptura ad literam
intelligenda est de Christo qui post pas-
sionem suam resurgens a mortuis nun-
tiavit nomen dei patris fratribus suis, id est
apostolis, et in medio ecclesie laudabo te, et
aliorum discipulorum stetit, et post dies
eos de lege docuit ut habetur Luce ultimo.
Sequitur Et iterum ego ero fidens in eum; hec
scriptura loquitur de tali confidentia re-
surrectionis sue quam confitebatur Christus
adhuc vivens. ¶ Et iterum. Hic ponit apostolus
aliam auctoritatem que habetur Ysaie
viii ad idem probandum, scilicet quod Christus de-
buit participare nobiscum in passionibus
carnis, quia naturam eorum precedens suos et per
ipsos eiusdem nature passibilis cum ipsis.
Quod autem illa auctoritas Ysaie intelligitur

a christo patet per illud quod ibi premittitur dicitur
[illegible] sanctificante et infra sequitur
et erit nobis in sanctificationem in lapidem autem
offensionis et petram scandali duabus
domibus israel quia gentilibus credentibus christum
iudei pro magna parte scandalizati sunt et ex-
cecati, sequitur ibidem liga testimonium
signa legem in discipulis meis quia lex evan-
gelica data est a christo ipsis apostolis et aliis
discipulis et tunc sequitur illud quod hic
ponitur ecce ego et pueri mei quos dedit mihi
deus per pueros hic vocantur fideles catholici dati
ipsi filio a deo patre et ideo quod ipse met dicit
Joh. xvii manifestavi nomen tuum hominibus
quos dedisti michi tui erant et dedisti mihi
eos. hoc igitur supposito arguit apostolus dicens
quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini
id est fideles communicant christo in natura passi-
bili et ipse similiter participavit eisdem per passio-
nem corporis hoc enim fuit decens, ut per mor-
tem suam destrueret eum qui habebat
mortis imperium id est dyabolum. habebat
enim dyabolus mortis imperium inquantum per sug-
gestionem suam natura humana deducta est
ad mortem culpe et per consequens ad mortem nature
quia peccatum nature humane intulit mo-
riendi necessitatem ut liberaret scilicet ipse
christus a servitute legis eos qui timore
mortis id est per legem veterem que dura fuit
quia erat lex timoris dicitur autem timor
mortis quia pena mortis infligebatur per to-
tam vitam obnoxii id est obligati erant servi-
tuti. ab hac enim servitute cui erant obli-
gati per legem liberavit nos christus per suam mortem
Nusquam enim angelos hic ponitur tercia ratio
que accipitur ex parte nature redemptione
indigentis. una indigens redemptione est
natura intellectualis subiacens peccato re-
mediabili. cum ergo ideo est quia natura ce-
lestis nunc non potest peccare, et per consequens non
indiget redemptione. ¶ Similiter natura huma-
na ante lapsum non subiacebat peccato et
ideo redemptione non indigebat, licet
indigeret providencia ad beatitudinem supernaturalem,
natura etiam angelica post lapsum licet sub-
iaceat peccato tamen non indiget redemptione
quia illud peccatum est irremissibile. et ideo dicit
intelligitur quod natura humana assumptibilis est a verbo

ad opus redemptionis ut sciatur natura
que peccavit, et ideo natura humana assumpta
est a verbo et non angelica, et hoc est quod
hic dicit apostolus nusquam angelos apprehendit id est
id est naturam humanam sibi univit sed probatum
est supra per scripturam veteris testamenti. postea hic
sequitur unde debuit per omnia ipse christus fra-
tribus similari hoc est conformari ad omnes
proprietates nature passibiles, quia talia faciunt
ad opus nostre redemptionis, non tamen debuit
assimilari eis quantum ad defectum culpe quia
hoc non valeret ad opus redemptionis nostre
sed magis impediret, sequitur ut misericors fieret
per hoc enim quod ipse habuit naturam passibilem
habuit quandam aptitudinem ad compaciendum
nobis et fidelis pontifex ad deum scilicet ymmo
misericorditer et caritative offerendo pro nobis
ut repropiciaret delicta populi [illegible] satisfaciendo
In eo enim in quo passus est ipse id est natura in
qua passus est que est natura humana
et temptatus primo a demone et deinde [illegible]
ab hominibus in sua passione potens ~~erat~~
est eis qui temptantur auxiliari id est ex natura
in qua passus est et temptatus habet quandam
aptitudinem et promptitudinem ad defendendum
nobis auxilium in passionibus et temptati-
onibus nostris. ¶ Ad cuius huius quod dictum est
in hoc capitulo et precedenti quantum ad verba omnia
sunt subiecta christo et in humanitate in isto
seculo, et arguitur primo quod non quia natura
intellectualis subicitur christo per conformitatem
voluntatis ad ipsum, sed homines dampnati
et angeli mali nunquam ei sic conformabuntur
quia habebunt voluntatem resistentem ei quantum
poterunt. ¶ Item si angeli sunt ei subiecti
aut hoc erit ratione nature, aut ratio-
ne gratie, non ratione nature quia na-
tura humana in christo inferior est angelica na-
tura, quia christus et homo sunt eiusdem
speciei nobiscum, ratione gratie quia homini ange-
lis data est gratia et [illegible] et quia
diffusius tractat. Secundo sic. christus in eis
est minor quam in christo, quia christus et
natura humana inferior est angelis sicut
unde dictum est, et et ideo hanc naturam est re-
ceptiva gratie et non et dicitur [illegible] ¶ Con-
trarium videtur in libro quod dictum est quod christo hic

subiciuntur omnia. ¶ Iuxta hanc questionem sunt
errores contrarii. Unus est error Origenis qui
posuit quod omnia sic subiciuntur Christo quod
demones et homines dampnati subiciuntur
Christo per conformitatem voluntatis, quia
posuit quod aliquo tempore tantum post iudi-
cium demones et dampnati recipientur ad pe-
nitenciam et tandem ad gloriam. Sed hic error
dampnatur per illud quod habetur Mt. xxv. ubi
uniformiter describitur eternitas pene dam-
natorum et glorie beatorum. Sic enim quod ibidem dicitur
Ibunt hii in supplicium eternum, iusti autem in vitam
eternam, ideo pari racione qua dampnati di-
cuntur redire ad penam, eadem racione diceretur
quod beati possunt cadere a gloria. ¶ Alius
est error negancium Christum esse verum hominem,
ex quo sequitur quod Christo nichil subiciatur
secundum humanitatem. Si enim vera humanitas
non fuit in Christo nichil subiceretur ei in quantum homo.
Hoc autem sequitur ad dictum Arrii qui po-
suit quod verbum assumpsit solam carnem hu-
manam sed non assumpsit animam, quia verbum sup-
plebat locum anime, et hoc probabat dictum suum
per illud quod habetur Io. primo capitulo: verbum caro factum
est et cetera. Ex hoc autem sequitur quod Christus non
sit homo, quia quod aliquis sit homo non habens
animam est multiplicem contradiccionem includens cum
tamen anima sit forma hominis. ¶ Nec valet
si dicatur quod verbum supplet locum anime
quia non potest supplere vicem cause for-
malis materie perfective. ¶ Modus autem dicendi
destruit seipsum, quia caro non potest habere
racionem carnis nisi per animam, et ideo dicere quod
verbum assumpsit carnem et non animam est implicare
contradiccionem. ¶ Ad illud inconveniens evadendum
dixit alius hereticus scilicet Appollinaris cuius se-
quaces quod verbum assumpsit animam sensitivam
non tamen assumpsit animam intellectivam, et quod
verbum supplebat vices anime intellective.
¶ Contra istam sicut ad primam sequitur quod Christus
non sit homo, quia homo reponitur in specie
humana per animam intellectivam. Homo enim per
intellectum differt ab aliis speciebus animalium
ut habetur primo methaphisice. ¶ Similiter hec
opinio destruit seipsam quia dato quod
per animam sensitivam Christus haberet carnem, non
tamen posset dici quod habet carnem humanam sed
tantum brutalem quia caro non potest dici
humana nisi ab anima intellectiva que hominis est forma.

¶ Istam utramque dicunt scilicet Arrii et Appollinaris
esse contra ewangelicam veritatem et eciam contra
veteris testamenti scripturam ubi expresse
mencio fit de Christi humanitate vera, quod
esset impossibile secundum eorum dicta. ¶ Item utraque
scriptura dicit Christum verum filium virginis
et quod habetur Mt. primo et Ysa. vii. Ecce
virgo concipiet et pariet filium. Hoc
autem non esset verum nisi Christus esset eius-
dem speciei cum ipsa virgine quod concipitur homo
verus. ¶ Multis enim aliis viis possent
impugnari predicte hereses sed propter prolixitatem
vitandam ad presens omitto. ¶ Supposito
igitur secundum veritatem fidei katholice quod Christus
sit verus homo et verus deus ¶ Circa
ad questionem quod omnia sunt subiecta ipsi
Christo eciam secundum humanitatem, et quod sunt
subiecta secundum divinitatem non est dubium. ¶
p^a ¶ Propositum autem ostenditur triplici via. Prima
accipitur racione unionis, quanto enim aliqua
natura creata est propinquior primo tanto
est sublimior, sicut patet corpora celestia
propter quod sunt propinquiora primo sunt incorruptibilia et corruptibilibus
ista generabilia et corruptibilia sunt eis sub-
iecta, propter quod dicitur primo methaurorum quod elementa
contiguantur superioribus lacionibus ut eis
motus eorum gubernetur. Et quia inter ista
inferiora magis distat a primo principio patet
per philosophum secundo de generacione ubi dicit quod ista
inferiora corruptibilia sunt propter longe
distare a primo principio. Patet igitur ex suppo-
sito ipso maiori scilicet quod quanto aliqua sunt
propinquiora primo tanto sunt illa magis
sublimia, et eadem racione natura ange-
lica prefertur corporalibus et quod dicit
Aug. 3° de trinitate. Nunc autem certum est quod
natura humana in Christo propinquior est deitati
quam natura angelica quia coniuncta est
ipsi deo non solum per unionem operacionis
sicut angeli beati sed eciam esse ypostaticum
quia in unitate suppositi. Ergo tota natura
angelica est sibi subiecta.
2 ¶ Alia secunda via accipitur ex merito sue pas-
sionis quod fuit quasi infinite efficacie
racione suppositi, quia acciones sunt sup-
positorum, ideo licet humana natura esset
racio tollendi passionem et moriendi, illud
tamen meritum erat suppositi divini. ¶ Nunc
autem certum est quod per illam passionem meruit

sumam exaltacionem et quia meruit exalta-
ri super omnem creaturam. Hanc autem
racionem tangit apostolus ad Phil. ii°
humiliavit semetipsum usque ad mortem mor-
tem autem crucis, propter quod et deus exalta-
vit illum et donavit illi nomen quod
est super omne nomen ut in nomine Ihesu
omne genu flectatur celestium terrestrium et
infernorum. Tercia racio accipitur ex parte status
future beatitudinis qui respondet ordini
gracie magis quam nature, ideo ubi est gracia
maior perfeccionis et dignitatis seu excel-
lencia sublimior. In Christo autem homine
est gracia maxima non solum unionis
sed eciam persone singularis. Unde quod dicitur
Iohannis iii quod spiritus est ei datus non ad
mensuram et per consequens est excellencior et sub-
limior omnibus angelis, eciam racione huma-
nitatis. Et hanc racionem tangit Ioh. i°
capitulo Vidimus eum quasi unigenitum a
patre plenum gracie et veritatis. Unigenitus dicitur
quia ipse solus naturalis filius et principalis,
omnes autem alii licet sint filii tamen modo
adoptivo et participacione dei et per consequens ei
subiecti. Considerandum tamen propter solucionem
argumentorum quod istam excellenciam
et dignitatem habuit Christus racione quod homo
ab instanti illius beate unionis nature
humane ad divinam suppositum, sed hoc fuit tantum auc-
toritate, quia illa natura adhuc
erat passibilis et passibilibus subiecta,
sed post resurreccionem sed habuit eam ex-
cellenciam et sic tunc illa natura fuit plene
gloriosa omnibus angelis superior. Ideo
tunc dixit apostolus Data est michi om-
nis potestas in celo et in terra Mt. ultimo,
sed plenius eam habebit post iudicium
quando voluntas eius et sua adimplebitur
in omnibus tam beatis quam dampnatis. Et per
hoc patet ad argumentum. Ad primum dicendum quod licet
dampnati nunquam sint habituri voluntatem
Christo conformem, tamen erunt ei plene subiecti
iusticie sue sed sue sapiencie et voluntati complebitur
in eis per penam debitam. Ad secundum
dicendum quod angeli sunt ei subiecti racione
gracie dupliciter scilicet unionis et persone singularis
ut dictum est, et talis ordo subieccionis respi-
cit statum beatitudinis quod additur ex

angeli receperunt graciam secundum proporcionem
nature et sic ubi est dignior natura ibi est
maior gracia. Dicendum quod verum est si comparetur natura
angelorum ad invicem, quia excellenciores
in naturalibus forcius conversi sunt ad deum
et receperunt maiorem graciam, sed non est verum
si comparetur natura angelica ad naturam
humanam Christi, quia gracia non est data ipsi Christo ho-
mini secundum naturam liberi arbitrii conversi in
deum quia non accepit graciam particularem mo-
do sed ab instanti creacionis illius anime ad unio-
nem persone divine, quia fuit ideo instans
utriusque recepit anima Christi plenitudinem
gracie secundum mensuram voluntatis divine et
potenciam obedibilem ipsius anime et sic
licet anima Christi sit inferior racione condicionis
nature tamen recepit maius donum gracie

Unde fratres
sancti etc. Postquam apostolus declaravit ex-
cellenciam novi testamenti respectu
veteris per hoc quod prefert Christum angelis, hic
consequenter ostendit idem per hoc quod excellit Moy-
sen, et dividitur in duas partes, quia primo ostendi-
tur proposita et secundo ex hoc concludit quantum sit
Christo obediendum ibi quanto ampliore etc. Primum
adhuc in duo quia primo declarat quod dicta
prelatione, et secundo ostendit ipsius Christi respectu
Moysi excellenciam ibi amplioris enim glorie.
Circa primum advertendum quod dicit
alloquitur illos quibus scribebat ut animos
eorum ad intellectum sequencium magis alliciat
dicit Unde fratres sancti. Vocat autem eos fratres propter
mutuam caritatem, sanctos propter corporis puritatem et
mentem confessione quia talia debet respl-
endere in Christi fidelibus. Vocacionis celestis parti-
cipes quia de iudaysmo erant vocati ad
fidem katholicam, ad quam nullus potest efficaciter
vocacione pervenire nisi pater
celestis eum traxerit tractu gracie, secundum quod
Ioh. vi Nemo potest venire ad me nisi
pater qui misit me traxerit eum. Con-
siderate apostolum et pontificem confessionis nostre
Ihesum Christum. Dicit autem pontifex quasi pontem
faciens, quia per passionem fecit nobis pontem
ut possimus transire ad beatitudinem. Dicit
eciam pontifex confessionis nostre quia non suf-
ficit corde credere tantum sed oportet eciam confiteri ore
secundum quod dicit apostolus Ro. x Corde enim creditur ad

instantiam, vero autem confessionis ad salutem
qui fidelis est ei qui fecit illum, id est ipsum
humanitate Christi. Dicitur etiam fidelis deo patri
quia in omnibus quesivit gloriam patris non
suam, et hoc quod ipse dicit Iohannis viii: Ego
gloriam meam non quero etc. Sicut moyses
fidelis fuit in omni domo eius, id est in congrega-
tione fidelium que est domus ipsius dei quam
edificat per gratiam. Quod autem moyses fuit in
hac domo non querens gloriam propriam sed
gloriam dei patet per pentatheucum inspicienti. Am-
plioris hic consequenter ostendit Christum excelle-
tiorem moyse, quia licet uterque fuit fidelis
in domo dei que est congregatio fidelium, prin-
cipalior tamen in hac domo est Christus quam
moyses, quia ille qui fabricat aliquam domum
et eam inhabitat ut propriam, excellentior est
quam ille qui habitat in ea sicut in aliena.
Christus autem habitat in hac domo sicut dominus
et fabricator ipsius, quia homines non possent
congregari in fide nisi per deo [illegible] sed hoc sit.
Moyses autem habitavit in domo ista ut
famulus, quia in hac domo principalior est ipse
Christus, et hoc est quod dicit apostolus: Amplioris
enim glorie, id est maioris dignitatis iste, id est Christus,
pre moyse dignus habitus est. Quod probat con-
sequenter dicens: quanto ampliorem honorem habet
domus, id est in domo, ille qui fabricavit
illam, id est edificavit tamquam suam propriam, quod verum
est de Christo non de moyse ut dictum est. Et hoc pro-
bat consequenter dicens: Omnis namque domus
fabricatur, id est compaginatur, ab aliquo. Sicut
enim partes domus materialis non coniungit ad in-
vicem nisi per aliquem artificem, ita omnis
domus. Ista scilicet domus ecclesie non est compagina-
ta ex diversis gentibus, scilicet iudeis et gentilibus, nisi
per ipsum Christum qui potest unire cuncta fide-
lium. Propter hoc dicit Iohannis x: Alias oves habeo
que non sunt ex hoc ovili et illas oportet
me adducere et fiet unum ovile et unus
pastor. Quod autem talis non possit fieri
congregatio nisi a deo probat consequenter cum dicit:
Qui autem creavit omnia deus est, qui fecit
est creare, creavit mundum, recreavit homines
per fidem et gratiam. Propter hoc dicit Iacobi primo:
Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis ut
simus initium aliquod creature eius. Deus autem
pater omnia operatur per filium quia indivisa sunt opera

trinitatis, et ipse quidem fabricavit domum
ecclesie, non sic autem moyses. Et hoc est quod
dicit: Et moyses quidem fidelis erat in
tota domo eius, scilicet dei, tamquam famulus
in testimonium eorum que dicenda erant,
id est legis dande populo israel. Christus vero
tamquam filius in domo sua, id est etiam ha-
bitat. Que domus sumus nos, quia ecclesia
non est parietes materiales sed fideles Christi, quia
sicut in domo materiali requiritur firmitas
sic in fidelibus Christi, ad hoc quod sit domus
principalis dei requiritur firmitas fidei.
Propter hoc subdit istam conditionem: si fidu-
ciam et gloriam spei usque ad finem firmam
retineamus. Quapropter etc. Hic consequenter
concludit ex predictis quod Christo firmiter
est obediendum. Circa hoc tria facit, quia
primo ad hoc inducit auctoritatem scrip-
ture hoc exhortantem, secundo exponit istam
scripturam ibi: Videte fratres, tertio ex auctoritate
et conditione probat suam intentionem ibi: Ti-
meamus ergo. Circa primum sciendum quod, ut
patet in auctoritate scripture,
quam ponit primo quedam monitio ponit
secundo ad hoc inducitur exemplum ibi: Sicut
in exacerbatione. Dicit ergo: primo sic quia Christus
excellentior est moyse ut dictum est, igitur
concludendo admoneo per scripturam. Dicit
quapropter sicut dicit spiritus sanctus loquens
per psalmistam: Hodie, id est tempore gratie
magne vitalis et revelata. Tempus
enim legis fuit quasi tempus noctis,
et hoc quod dicit apostolus ad Romanos xiii: Nox pre-
cessit, dies autem appropinquabit. Si vocem
eius audieritis, scilicet ipsius Christi, et ponit
hic sic precium, quia vox ipsius Christi
loquentis audita est in evangelio in multa
humanitate assumpta. In veteri autem testamento
audita est vox prophetarum eius, et hoc quod
dicit Augustinus libro de sermone domini in monte,
exponens illud Matthei v: Et aperiens os suum
docebat eos etc. Tunc enim ipse aperuit os
suum qui in veteri lege aperiebat ora
prophetarum. Nolite obdurare corda vestra
per inobedientiam. Ideo enim inobediens deo ab
eo se avertit et ipse deus ei iuste gratiam
suam subtrahit, et quia gratia dei cor
homo [illegible] et ipse [illegible] [illegible] [illegible]

obduracio sicut plenius videbit. Sicut
in exacerbacione. Hic ponit exemplum de ob-
duracione antiquorum iudeorum quod habetur
Numeri xiii et xiiii ubi terram filiis israel pro-
missam timuerunt corda populi tunc in-
creduli deo qui tot signa et miracula
eis ostenderat in deserto voluerunt reverti
in terram egypti propter quod dominus iratus
voluit eos delere sed precibus moysi im-
peditus est percussio populi. Verumptamen per
xl annos impeditus est populus ab ingres-
su terre promissionis quousque omnes qui
egressi fuerunt ab egypto a xx annis
et supra mortui sunt in deserto nec in-
traverunt promissionis terram propter eorum in-
credulitatem duobus tamen exceptis
scilicet Josue filio Nun et Caleph filio Jephon-
ne qui ingressi sunt terram promissionis
propter eorum obedienciam et fidelitatem. Hoc igitur
est quod dicitur hic nolite obdurare
corda vestra sicut in exacerbacione et cetera
die temptacionis in deserto. Dicitur
illud peccatum exacerbacio propter similitudinem fru-
ctus enim acerbus non est aptus in cibum
et opponitur maturo. Ita peccatum illud
fuit maxime obstinacionis quia sicut
dictum est erant increduli domino visis
tot mirabilibus et signis et ideo noluit
totaliter placari eis ut dictum est sicut
fructus acerbus non attemperatur sed vincit.
Sequitur Sicut dicitur temptacionis et
patres in deserto temptaverunt deum ut patet
Numeri xiiii ideo sequitur ubi tem-
ptaverunt me patres vestri dubitando de diuina poten-
cia et eis requirendo super hoc importune
signa a moyse cum tamen viderunt dei mi-
rabilia omni die et longo tempore scilicet xl
annis quibus fuit in deserto et hoc est
quod dicit probaverunt et viderunt opera
mea xl annis. Ideo tantum erat peccatum
incredulitatis eorum et magis puniendum
ideo sequitur propter quod offensus fui
generacioni huic. Inmediate ponit proximum
sunt generacioni huic proximus scilicet ad punicionem
fidelitate eorum. Scilicet id est idem sentitur patrum
Et dixi semper hii errant corde et ipsi co-
rum prevalent eis exemplum quoniam viderunt semper

tissime dei mirabilium contemptum eis et
ideo dubitare de ea et ea nescire non pote-
rant ex simplici ignorancia sed ex animi ob-
stinacione et contemptum et talis error non
excusat sed magis aggravat peccatum propter quod
sequitur quibus iuravi in ira mea id est
firmiter decrevi et irrevocabiliter punire eos. Dicit
enim deus iratus methaphorice qui punit quasi
ad modum irati sed scilicet. Que autem fuit illa
illa punicio subditur si introibunt in requiem
meam id est non intrabunt promissionis terram
que dicitur requies. Quia in illa requie-
runt filii israel postea unusquisque sub vite
sua et ficulnea sua et cetera quod habetur
iii et iiii Regum in pluribus locis. Et etiam
quia per illam requiem figurata est re-
quies celestis qua homo requiescit in
deo per gratiam et requies finalis eterne
qua requiescit in deo per gloriam. Et ante
requiem non intraverunt filii israel patet qui egressi
sunt de egypto patet ex predictis et mortui
sunt in deserto propter peccatum predicte exacerbacionis.
Videte fratres. Hic consequenter exponit predictam
auctoritatem. Et quia in predicta auctoritate
tria posuerat scilicet exhortacionem ad bonum
operandum, culpam malorum ad intelligen-
dum et penam pro ea inflictam ad timendum.
Ideo hic tria facit quia primo exponit quod
pertinet ad exhortacionem. Secundo quod pertinet
ad malorum culpam ibi quidam enim audien-
tes. Tertio quod pertinet ad penam inflictam ibi
quibus autem offensus. Circa primum dicit
fratres videte id est diligenter considerate quilibet
in seipso et in proximo suo quia et cetera et dicitur
Ecclesiastici xxxvii Unicuique mandavit deus de
proximo suo ne forte sit in aliquo vestrum
cor malum id est voluntas mala. Sicut enim ex
corde oritur spiritus et motus talis me-
bris ita voluntas movet omnes potencias
ad agendum. Incredulitatis licet enim incre-
dulitas sit in intellectu sicut in subiecto sicut
et fides que est ei opposita tamen credere est
eius actus intellectus moti a voluntate
et quia discedere dicit enim Augustinus super Johannem
quod nullus credit nisi volens discedendi
a deo vivo sicut enim homini inest et adhere-
re deo per fidem formatam ita malum inest et recedere

ab eo per incredulitatem / ideo sequitur sed adhortamini vos metipsos per singulos dies con[tinue] donec hodie cognominatur i. vocatur dies presens scilicet tempus notatum veritatis revelatione quod non erat tempore legis ut supra dictum est ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati // autem dicat licet obduratio sit aliquo modo a deo tamen principium eius est a libero arbitrio voluntate se adpetum ut videbitur / participes enim christi effecti sumus quia principes fidei eius de plenitudine eius accepimus (Si tamen initium substantie eius usque ad finem firmum retineamus quicumque enim baptizatur in christo suscepit quamdam novam naturam per fidem formata quia fides est substantia sperandarum rerum ut dicitur infra xj capitulo et hoc vocat hic initium substantie quod debemus usque ad finem firmum retinere debemus usque ad finem firmum retineamus quicumque enim baptizatur a christo suscepit quamdam novam naturam per fidem formata quia fides est substantia sperandarum rerum ut dicitur infra xj capitulo et hoc vocatur hic initium substantie quod debemus usque ad finem firmum retinere / dum dicitur hodie i. tempore gratie si vocem eius audieritis et hoc est totum supra expositum

¶ Nunc enim audientes hic consequenter ostendit exponit quod in auctoritate predicta dixerat de iudeis exacerbationis predicte dicens quidam enim audientes exacerbaverunt quia plures sunt audientes verba exploratorum incredulitatis deo noluit ingredi terram ut dictum est / sed non universi qui profecti sunt ex egypto per moysen et hoc dicit propter caleph et iosue qui non exacerbaverunt deum cum aliis sed fideles et obedientes deo permanserunt et sic patet qui peccaverunt et qui non ¶ Quibus autem hic exponit de pena propter culpam peccatum inflicta / et hoc est quod dicit quibus autem offensus fuit xl annis ipse scilicet deus punivit eos nonne illis qui peccaverunt q. d. sic et non aliis quod patet per sequentem effectum cum dicit quorum cadavera prostrata sunt in deserto in penam predicti peccati quibus autem iuravit i. firmiter decrevit non introire in requiem eius i. in terram promissionis nisi illis qui increduli fuerunt q. d. aliis non iuravit / quia caleph et iosue qui fuerunt creduli ipsi intraverunt / et ideo concludit et videmus

scilicet per effectum predictum quod non potuerunt introire propter incredulitatem predictam ¶ Ad evidentiam predictorum queritur utrum obduratio cordis sit attribuenda homini ¶ Et arguitur primo quod non quia illud quod est proprium dei non est attribuendum homini / obduratio cordis est huiusmodi quod xx a. r. patet / secundo probatur per illud quod habetur ad ro. ix cuius vult miseretur et quem vult indurat / Ite[m] adversa preciam (?) rabsentia est causa contrariorum quod dicit in ij phy[sicorum] / nauta enim per suam presentiam est causa salutis navis / et per suam absentiam est causa periclitationis eiusdem sed deus per suam presentiam est causa mollitiei cordis / ergo per suam absentiam est causa obdurationis ¶ Contrarium patet per illud quod dicitur in littera nisi enim obduratio cordis esset ab homine frustra admoneret apostolus dicens nolite obdurare et ¶ Ad hoc dicendum quod non est inconveniens eundem effectum attribui diversis causis diversimode / causa obdurationis cordis est ab intima homine in peccato / dicitur enim cor durum metaphorice a similitudine corporis / corpus enim dicitur durum quod non cedit tangenti sed resistit voluntas et cor hic accipitur pro voluntate ut dictum est / quando non cedit vel non obedit monitionibus divinis sed magis resistit / talis autem obduratio est ab homine inchoative et dispositive quia peccatum per liberum arbitrium adhesit peccato et per consequens meritorie (?) a deo neganter (?) non est et sic dicitur quod deus subtrahit ei gratiam suam sicut si ipse sol malis illucet hic [illegible] per cognitionem et auditum libertate iuste retrahit homini suam ab eo qui se vellet captum ipsi esse ab eius luce subtrahere

¶ Deus autem bonitatem gratie dat hominibus ex cognitione et una libertate / et ideo iuste illud retrahit ab eo qui se per peccatum avertit a deo / cor autem hominis per gratiam dei mollitur et ideo ipsa subtracta per peccatum obduratur et sic patet qualiter obduratio diversimode deo et homini attribuitur / quia attribuitur homini ratione est culpa deo autem attribuitur ratione est pena iuste inflicta et sic responsio patet ad argumenta in contrarium parte inducta etc.

Timeamus ergo. Postquam apostolus adduxit auctoritatem scripture et exposicionem illius ad ostendendum quod Christo est firmiter obediendum. Hic consequenter ex auctoritate predicta et exposicione eius arguit ad propositum et dividitur in duas partes quia primo ostendit quod nobis imminet sollicitudo veniendi in requiem celestem que per ingressum terre promissionis figurata est. Secundo ex hoc concludit quod debemus ad hoc festinare ibi Festinemus ingredi. Prima in duas quia primo arguit propositum, secundo probat quoddam quod in argumento erat suppositum ibi quidem operibus. Virtus autem huius argumenti in hoc consistit, sicut patribus promissa est requies intra promissionis, ita figuraliter nobis promissa est requies eterne beatitudinis, quia omnia in figura contingebant illis ut dicit apostolus ad Cor. x. Sed illi qui fuerunt solliciti servare deo fidem et obedientiam intraverunt requiem illam terrenam ut patet ex predictis, ergo a simili si volumus intrare in requiem celestem debemus esse solliciti. Dicit igitur timeamus ergo id est solliciti simus quem timor sollicitudinem inducat ne forte relicta pollicitatione id est promissione divina introeundi in requiem eius id est requiem celestem existimetur aliquis ex vobis deesse. Hoc dicit quia illa completa promissionis divine nulli deficit nisi qui deficiat et enim nobis nunciatum est scilicet requies eterna quemadmodum et illis qui fuerunt in veteri testamento fuit primo nunciata de requie terrena. Sed non profuit illis sermo auditus non admixtus fidei, quia licet promissio illa fuit omnibus facta, tamen illi soli qui fuerunt credules perceperunt illius promissionis effectum. Unde concludit: ingrediemur enim in requiem scilicet celestem qui credimus ipsi Christo quemadmodum dixit, quia scilicet incredulis sicut iuravi in ira mea etc. patet ex predictis propter hoc quia sicut fideles admittuntur ad requiem celestem ita increduli excluduntur. Et quidem operibus. Hic probat illud quod suppositum est in argumento videlicet quod requies celestis sit figurata per requiem terre promissionis et dividitur in duas partes quia primo ex hoc probat ex dicto scripture, secundo ibi Et in isto. Primo probando tales productis operibus creaturis in principio mundi dicit scriptura quod deus requievit die septimo etc. Ista autem requies non potest intelligi requies promissionis terre sed magis requies qua deus requiescat in se ipso et hoc est beatorum quia mens humana non potest requiescere nisi in deo et ista figuratur terre promissionis sicut perfectum per imperfectum et veritas per umbram. Hoc est igitur quod dicit apostolus et quidem operibus ab institucione mundi huius perfectis id est finis speciebus creaturarum. Dixit enim in quodam loco scilicet Genesis ii ubi loquitur etc. Hic singulariter quia illa scriptura erat nota et famosa illis quibus scribebat de die vii sic scilicet loquitur predicta scriptura Et requievit deus die vii ab omnibus operibus suis in principio quem stendo et in hoc stat virtus racionis probatur quod per hoc habetur quod est aliqua requies vera et perfecta ... requie data filiis Israel in terra promissionis et per quam figurata per illam ut dictum est. Et in isto. Hic ponit aliam scripturam ad probandum hoc idem et est probacio talis: David rex fuit per magnum tempus postquam filii Israel obtinuerunt terram promissionis sub Iosue et in illa qui cecinit etc. ipse determinat quandam novum modum introeundi in requiem dei. Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra ne perveniam requiem promissam sicut patres vestri propter suam incredulitatem. Patet igitur ex dictis David quod alia requies perfecta que est requies beatorum figurata per requiem filiorum Israel in terra promissionis. Si enim Iosue dedisset filiis Israel perfectam quietem et ultimatam, David qui per magnum tempus post eum fuit non loqueretur filiis de novo ad ingrediendum huius requiem. Hoc est igitur quod dicit apostolus Et in isto rursum hoc est in isto loco scripture psalmus David ubi allegatur Si introibunt in requiem meam patet propositum ideo sequitur Quoniam ergo superest quosdam introire in illam id est requiem perfectam de qua loquitur David. Iuxta hoc

quibus operibus nunciatum est de requie
intrare promissionis que fuit figura huius
non intraverunt propter eorum incredulitatem
ut patet ex predictis. Ideo iterum terminat id est de-
terminat spacium temporis dicens Hodie hoc
est tempus ad ingrediendum in requiem predictam,
dicendo in David id est per ipsum David hodie etc.
post tantum temporis sicut supra dictum est id est post
multum temporis postquam filii Israel sub
Josue habuerunt requiem terre promissio-
nis dicit David Hodie si vocem eius
audieritis etc. id est isto tempore quod vocatur
hodie nolite obdurare corda etc. Ex hoc patet quod eis loquitur
de alia requie quam fuit requies terre pro-
missionis, propter quod subditur Nam si
eis id est filiis Israel Jhesus id est Josue requiem
prestitisset id est requiem perfectam et ultimatam
dedisset terre promissionis eos introducendo
numquam de alia loqueretur id est ipse David
non loqueretur de alia requie vel de alio
tempore intrandi in requiem post hunc diem
id est post illud tempus in quo Josue de-
duxit filios Israel in terram promissionis. Ex quo
concluditur quod relinquitur sabbatismus
populo dei id est requies perfecta beatorum ubi dei
populus recipietur que quidem requies
per quietem terre promissionis figuratur, et
illa quies perfecta consistit in fine ultimo
perfecte et pacifice apprehenso, et hoc est
quod subditur Qui enim ingressus est
in requiem eius et ipse requievit ab
operibus suis sicut et a suis deus. Hoc est
dei quia sicut post rerum productionem
deus requievit in seipso. Sic beati qui
requiescunt a laboribus suis sunt quiete
in deo ipso perfruendo. Licet enim alia sit
beatitudo dei et beatorum ipsius formaliter quia
alius est actus videndi et fruendi huius
et illius, tamen eadem beatitudo obiective
loquendo, quia idem est obiectum beatitudinis
dei et sanctorum. Considerandum tamen quod
beati non quiescunt ab omnibus operibus generaliter
loquendo, sed continue contemplantur deum,
amant et laudant deum, sed requiescunt ab
operibus laboriosis etc. quod dicitur Apoc. xiiii
Amodo iam dicit spiritus ut requiescant a
laboribus suis. Festinemus ergo ingredi

quod debemus esse solliciti de ingressu
ad requiem celestem. Hic consequenter con-
cludit quod debemus festinare ad
ipsam et dividitur in duas partes, quia primo
hortatur nos ad istam festinationem,
secundo adducit ad hoc rationem ibi Vivus enim.
Circa primum sic dicit Festinemus
etc. quasi dicat ex quo ita est quod nobis
incumbit sollicitudo de ingressu requie
celestis festinemus ingredi in illam requiem,
quia festinatio est providentiam et dilectionem operante
[illegible] ut ne in idipsum quis incidat
incredulitatis exemplum, ne incidamus in eodem
scelere per eandem [illegible] in quo inciderunt increduli
iudei, qui propter incredulitatem suam
sunt exclusi de requie terre promissio-
nis et pena eorum data est nobis in exem-
plum ne consimiliter privemur requie celesti si
fuerimus tardi et pigri ad ingredi-
endum. Vivus enim etc. Postquam posuit
predictam admonitionem hic consequenter ponit
sue monitionis rationem, et dividitur in duas
partes secundum duas rationes quas facit.
Secundam ponit ibi Habentes ergo pontificem. Prima
ratio procedit ex Christi excellentia in vir-
tutibus divinitatis, et est talis: ei qui habet
excellentiam divine nature et virtutis
infinite et equalis cognitionis et supreme
auctoritatis credendum est de impletione
sue promissionis et per consequens festi-
nandum ad ipsam obtinendam, sed Christus
in natura divina habet quatuor predicta, ergo
etc. In ista ratione sic procedit Apostolus quia
maiorem ponit tanquam manifestam, sed
minorem ponit et declarat eam. Dicens
Vivus est enim sermo dei. In quo primum
tangitur scilicet excellentia divine nature
in Christo, quia sermo hic accipitur pro verbo
divino et ingenito. Hic habetur logos
quod significat idem quod verbum, verbum autem
in divinis est eiusdem nature cum eo cuius
est verbum. Cum igitur Christus sit verbum
dei etc. quod habetur Joh. 1o Verbum
caro factum est, quod in eo sit excellentia
divine nature. Et ideo dicit vivus est sermo
quia verbum dei vivit vita nobilissima
quia eius vivere est deum intelligere
quod est respectu obiecti nobilissimi propter

hoc concludit philosophus xii methaphisice quod primum ens
sive deus vivit vita nobilissima et op-
tima et sic patet primum | consequenter declarat
2m scilicet quod in Christo sit efficacia virtutis in-
finite cum subdit et efficax tanta est
enim efficacia eius quod se extendit ad
omnia et quod dicitur sap. vii omnium e-
nim artifex omnem habens virtutem etc. ¶ Con-
siderandum est quod virtus alicuius artifi-
cis tantummodo tangit rei superficiem extrin-
secam sed virtus dei tanta est quod attin-
git cuiuslibet rei intima quia cum
sit causa omnis esse et essentiale principium
rei cuiuslibet viviens et ingerens se
quod intimior est ipsi rei quam ipsa
res sit sibi ipsi et ad hoc denotandum
dicit et penetrabilior omni gladio anci-
piti id est habentem ex utraque parte aciem et
sic non impeditur eius penetrabilitas
ex aliqua parte similiter est de virtute Christi que
a nullo potest impediri quin pertingat
ad intima rei et ad maiorem huius expres-
sionem subdit et pertingens usque ad divisio-
nem spiritus etc. anime dicit ¶ propter potencias
eius que sunt anime et corporis coniuncte spiritus
dicit propter potencias anime abstractas qui-
bus convenit cum substantiis separatis
spiritualibus / per hoc vult docere quod virtus
Christi attingit rei intima quantumcumque sunt
subtilia / sequitur compagum quoque et
medullarum compages sunt corporis iunc-
ture nervis alligate medulle sunt
intus ossa incluse / per hoc vult dicere quod virtus
Christi attingit omnia quantumcumque sunt lig-
ata et inclusa et sic patet 2m scilicet efficacia
virtutis | consequenter declarat 3m scilicet qua-
litatem sue cognitionis que se extendit
ad omnia etiam in particulari quantumcumque
sint occulta / et hoc est quod dicit
et discretor cogitationum que soli deo
cognite sunt secundum quandam opinionem doctorum
et hoc videtur per illud quod dicitur
primo Reg. xvi deus autem intuetur cor.
¶ Considerandum est quod licet aliqui doc-
tores dicant ipsam cogitationem [illegible]
esse cognoscibilem prout sic similiter
tamen de intencione cogitationis ipsi concedunt

quod est cognoscibilis deo soli ut [illegible] Si
cogitet de muliere intencione concupiscendi
ipsam vel ad bonum informandum cognoscit
solus deus igitur per hoc subdit apostolus
et intencionum cordis quia cognitio Christi
non solum se extendit ad ipsas cogitaciones
sed etiam ad cogitacionum intenciones / ex dictis
patet quod Christus cognoscit ea que sunt ad cog-
noscendum difficillima ex quo concludit
ulterius quod cognoscit omnia alia
dicens et non est ulla creatura invisibilis
in conspectu eius et quia non solum videt res in
superficie sicut nos cum videmus hominem
vestitum non videmus ea que habentur
sub veste sed omnia videt in profundo / ideo sub-
ditur omnia nuda et aperta sunt oculis
eius et sic patet 3m consequenter ponit 4m scilicet
excellenciam auctoritatis in Christo cum dicit
ad quem nobis sermo ¶ Ipse enim est constitutus
Iudex vivorum et mortuorum / ideo necessario
habemus sermonem ad ipsum quia oportet
nos reddere racionem coram deo de omnibus
factis nostris et cogitacionibus et sic patet 4m et per consequens
patet minor premisse racionis quantum ad eius
quatuor partes scilicet quod in Christo sunt divinitatis
est excellencia sue efficacie cognicionis
auctoritatis / consequenter debemus festinare ad
illud quod nobis promisit et permittit scilicet ingredi
in requiem celestem ¶ Habentes ergo ponti-
ficem etc. Hic ponitur 2a racio ad idem
ostendendum et accipitur ex parte huma-
nitatis Christi / et est racio talis / Christus in sua
humanitate habet magnitudinem per quam potest
nos adiuvare habet etiam pietatem tenere
per quam paratus est nobis compati et condescendere /
ergo secure possumus ingredi in requiem
celestem consortii eius adiutorio tempore
oportuno quod est tempus presens quod
est tempus gracie ¶ In ista racione sic procedit
apostolus quia declarat Christi primo mag-
nitudinem / etiam 2m pietatem humanitatis decla-
ratur enim pontifex in lege erat magnus qui
semel in anno intrabat sancta sanctorum in sanguine
vivo alieno ergo multo fortius Christus de-
cet pontifex qui intravit celum in sanguine
proprio / ¶ Item dicebatur pontifex legis magnus

quia erat de filiis aaron / multo fortius
christus debet dici magnus qui est naturalis
dei filius nec potest filius dei dici adop
tiuus etiam secundum humanitatem / et hoc est quod
dicit apostolus Habentes ergo pontificem
magnum qui penetrauit celos ihesum filium dei
igitur christus est ita magnus teneamus
confessionem oris et operis eius magnitudinem
confitendo et ei obediendo ¶ Consequenter ostendit
pietatis teneritatem in christo cum dicit non enim
christus cum in carne passibili assumpta pro
nobis passus est in cruce / et temptatus
in deserto a demone / ideo ex tali experiencia
habet quandam aptitudinem ad compaciendum in
firmitati nostre / et hoc est quod dicit apostolus non
enim habemus pontificem qui non possit
compati infirmitatibus nostris temptatum
autem per omnia ¶ Considerandum tamen
quod licet christus temptatus fuit in car
ne passibili sicut et nos tamen alio modo
quia nos temptationibus propter in delecta
cionem peccati et consensum incidimus / iste autem
nullo modo / ideo eius temptacio fuit tan
tum exterius / et hoc est quod dicit apostolus pro
similitudine absque peccato / quia ipse carne
temptatus sed non sic mente / et quia christus
habet potestatem nos adiuuandi et ad beati
tudinem perducendi et hoc propter pietatis tene
ritatem ideo concludit apostolus / Adeamus
ergo in fide et dilectione operante cum fiducia
de christi potestate diuina ad tronum gratie
eius ut misericordiam consequamur ingrediendo re
gnum celestem et gratiam inueniamus sine qua
non possumus ingredi illud / In auxilio
oportuno hoc est moderno tempore quod est
tempus gratie / Ad euidenciam maiorem
eorum que dicta sunt ita principium huius capituli
queritur ¶ Utrum requies bonorum fuerit
figurata per requiem filiorum israel in terra pro
missionis ¶ Et arguitur primo quod non
quia status bonorum figuratur esse pro
ut testamentum medium est inter statum
ve. le. et statum bonorum / ideo sicut
ea que fuerunt in ve. le. sunt figurata eorum
que sunt in nouo ¶ Ita ea que no. tes. sunt figura
eorum que sunt in gloria celesti / sed illud
quod est proprium noui testamenti non est aliud
quam veteris ergo requies filiorum in terra promissionis

non fuit figura celestis requiei ¶ Item
si requies bonorum fuisset figurata in
veteri testamento ibi promitteretur aliquo modo
sed hoc est falsum quia lex vetus non po
terat illam requiem dare ut patet ex
dictis et sic promitteret illud quod esset sibi
impossibile ergo etc ¶ Item figura debet
notare figuratum sed moyses legis lator
ve. te. requiem terre promissionis non in
tonauit ergo nec lex vetus requiem celeste
figurauit ¶ Contrarium patet in littera ¶ Pro
hic duo sunt videnda primum est quid sit
requies bonorum / secundo qualiter figurata
fuit per requiem in terra promissionis ¶
Circa primum considerandum quod requies
non accipitur hic prout opponitur motui
et fatigationi corporali et hoc duplici
de causa ¶ Primo quia talis requies
potest haberi in presenti vita / secundo quia requi
es bonorum idem est realiter quod beatitudo
ipsorum / beatitudo autem ista est perfecta me
tis in parte superiore videlicet secundum voluntatem
et intellectum ubi requies que opponitur
motui corporali et fatigationi non habet
locum / Ideo quies bonorum accipitur prout
opponitur motui in spiritualibus que
mouentur ad aliquid per amorem et desiderium
Sic enim mouentur amoribus sicut
corpora ponderibus et est quod dicit
Augustinus libro confessionum Amor meus pon
dus meum eo feror quocumque feror et
sic quies bonorum consistit in hoc quod
appetitus totaliter quietatur per
adeptionem summi boni potentis quietare
appetitum ¶ Et hoc est quod dicit Augustinus libro
confessionum Inquietum est domine cor meum
donec requiescat in te ¶ Ex predictis patet
quod eadem realiter est quies dei et bo
norum ¶ Si tamen accipiatur quies obiecti
ue quia idem est obiectum beatitudinis
utrorumque ¶ Si autem accipiatur formaliter
differunt sicut creatum et increatum sicut
de beatitudine dei et sanctorum dictum est et patet
primum ¶ Circa secundum considerandum quod
illud quod est figura alicuius oportet quod
sit in se res aliqua quia quod nichil est
in se non potest aliquid figurare ideo cum

quod est figura aliquam potest accipi
tripliciter uno modo ut est res tantum
alio modo ut est figura tantum 3o modo ut
est res et figura simul. Isto triplici modo
invenitur in scriptura aliquid dictum de re-
quie terre promissionis. Quia aliquid
aliquid dicitur de ipsa tantum secundum se et hoc
modo non potest dici figura requiei bo-
norum sicut est illud quod scribitur
Deut. xxxii. Incrassatus est dilectus
et recalcitravit etc. quia quies in
habundancia illius terre fuit occasio re-
calcitrandi. Invenitur etiam scriptum aliquid
de ea in quo tantum est figura tantum sicut est
illud quod habetur Ezech. xliii fili hominis
locus solii mei et locus vestigiorum
pedum meorum ubi habito in medio filiorum
Israel in eternum et sic sensus literalis huius
auctoritatis est tantum modo de requie celesti.
Invenitur etiam aliquid scriptum de terra
predicta in quo tantum erat res et figura sicut est
circa illud ubi promittitur requies in
terra promissionis filiis Israel in principio
[illegible] quia primum dicit potest
mereri sicut finis medii est hic quae
secundum ad finem nunc autem ita est quod creatura
virtutis medium est quod fuit quies illa cor-
poralis et ideo quies illa corporalis non
potuit esse principale premium virtutis
sed fuit quoddam minus sensibile circa pro-
missum cum sub hoc intelligitur princi-
palius principale quies bonorum. Quies autem
bonorum hic inchoatur per gratiam
[illegible] quod dicitur Luc. ii. In terra pax hominibus
bone voluntatis et consummatur per gloriam
utrumque nobis autem datum per ipsum Christum
qui est auctor novi testamenti et sic
patet quod quies terre promissionis fuit figura
requiei celestis ut exhibendi nobis
per Christum et sic non fuit figura primus
in meritis sed meritis status novi testamenti et sic patet
responsio. Ad argumentum patet per predicta quia
non concludunt nisi quod requies promissio-
nis non fuit figura in meritis requiei
celestis ut patet intuenti etc.

Omnis namque pontifex etc. Postquam
apostolus ostendit excellentiam novi
testamenti respectu veteris per hoc quod Christus
preeminet angelis et eciam Moysi per quos
data est vetus lex, hic consequenter ostendit
hoc idem per hoc quod sacerdocium Christi
preeminet sacerdocio Aaron et circa hoc duo
facit quia primo ostendit Christum esse ponti-
ficem 2o ostendit ipsum excellenciorem ponti-
ficem Levi. 2a pars incipit in principio
septimi capituli Hic enim Melchisedech. Item
primum duo facit quia primo ostendit Christum
esse pontificem 2o facit auditores
respectu [illegible] 2a ibi De quo nobis grandis
sermo. Prima adhuc in 3 quia primo ostendit
quid requiritur in pontifice 2o declarat
ea in Christo fuisse 3a ibi Sic et Christus. Prima
adhuc in tres quia primo describit ponti-
ficis statum 2o sui officii debitum usum
ibi qui condolere possit 3o debitum con-
stitucionis modum ibi nec quisquam. Circa
primum considerandum quod iste qui instituitur
pontifex debet esse homo non angelus quia
debet esse talis nature quod subditi possint
ad eum familiariter et similiter recurrere et
hoc est quod dicit apostolus Omnis namque
pontifex ex hominibus i. de numero hominum debet
esse assumptus licet sit similis aliis in natura tamen
debet eos excedere in gradu dignitatis et
in vita consequitur assumptus i. ex communi statu
[illegible] elevatus et quia non debet
homo super alios [illegible] proprium commodum vel honorem sed subdi-
torum salutem ideo sequitur pro hominibus
constituitur et quia non instituitur ut preest
in temporalibus sed magis in spiritualibus ideo sub-
ditur in hiis que sunt ad deum i. spiritualibus
et divinis et quia talis debet omnia libere
non coacte nec invite ideo subditur
ut offerat dona scilicet voluntarie oblata non
violenter extorta et sacrificia pro peccatis scilicet ipsi.
Qui condolere possit hic consequenter describit
modus debitus utendi officio pontificali
quia cum sit vicarius ipsius dei cuius
proprium est parcere et misereri ideo debet peccatori-
bus misereri et hoc est quod dicit qui con-
dolere possit hiis qui ignorant i. hiis
qui peccant ex ignorancia et errant i. hiis
qui peccant ex infirmitate vel quo modo aliquo
alio errare ex infirmitate passionis plenitudine

racionis debet ante pontifex moveri ad
ad misericordiam erga tales ex consideracione proprie
fragilitatis. Unde et deus permisit beatum
Petrum in peccatum cadere ut sciret aliis
compati ex consideracione proprii delicti. Et hoc
sequitur quia et ipse circumdatus est infir-
mitate propterea debet et quemadmodum et
pro populo ita etiam et pro semetipso offerre dona
pro peccatis. Unde in veteri lege determinatur
proprium sacrificium pro peccato pontificum, et in nova
lege dicit sacerdos in canone misse nobis
quoque peccatoribus etc. propterea sacerdos pre-
sertim (?) in recognicione sui peccati primo
offert sacrificium sicut pro peccato populi. Nec
quisquam hic consequenter ostenditur debitus
modus assumendi pontificale officium,
quia homo non debet sibi assumere vio-
lencia precepto vel placacione (?) sed si sibi imponatur
pro utilitate populi debet cum timore suscipere.
Unde dicit Augustinus xix. de civitate dei: Oci-
um sanctum querit caritas, negocium iustum suscipit
necessitas; caritas quod si sarcinam sibi nul-
lus imponit contemplande veritati vacan-
dum est, et hoc est quod dicit apostolus: Nec
quisquam sumit sibi honorem sed qui vocatur a deo
tamquam Aaron. Ille enim a deo vocatur qui
modo debito instituitur. ¶ Sic et Christus non
dicto quid requiritur in pontifice hic con-
sequenter ostendit illud Christo convenire, et di-
viditur in duas partes, quia primo declarat propositum,
secundo ex hoc concludit intentum applicative
speciali. Circa primum sic procedit quia primo
ostendit Christum fuisse pontificem a deo, secundo
agit de eius officio ibi qui in diebus car-
nis sue, tercio de pietatis exemplo ibi et quidem
cum esset filius dei. Primum in duas: quia probat
Christi pontificatum esse a deo per primam
auctoritatem scripture, secundo ibi quemadmodum
et in alio loco. Circa primum dicit sic conti-
nuans sententiam suam in metro (?) precedenti:
sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pon-
tifex fieret sicut ambiciosi et ypocrite ut
possint ad dignitates ecclesiasticas ascendere,
sed qui locutus est ad eum id est deus pater clarifi-
cavit ipsum Christum, et hoc est intelligendum secundum
naturam humanam, quia in divina non habet can-
dem claritatem et gloriam cum patre; potest etiam
intelligi secundum divinam naturam non sic quod deus
pater filio aliquam claritatem vel gloriam

de novo dederit sed in quantum divinitatem quam
ab eterno habuit apparere in tempore fecit,
patri manifestavit. Propter quod petebat
salvator Johannis xvii.: clarifica me tu pater
apud temet ipsum claritate quam habui
priusquam mundus fieret. Hanc autem clari-
tatem filii declarat pater dicens quod
sequitur et accipitur de psalmo: Filius meus
es tu, ego hodie genui te, et hoc est ex-
positum supra capitulo primo. ¶ Quemadmodum
et in alio loco hic consequenter inducit apos-
tolus aliam auctoritatem psalmi ad probandum
sacerdocium Christi esse a deo, quia est verbum
patris ad filium dicentis: Tu es sacerdos in
eternum secundum ordinem Melchisedech. Dicit
autem in eternum ad differenciam sacerdocii ve-
teris legis quia illud tamen erat temporale
et figurale. Sacerdocium autem Christi est eter-
num et verum, quia nos introducit ad eter-
nam visionem in vita eterna quod non
poterat facere sacerdocium veteris legis. Additur
etiam alia dictio per hoc quod dicitur secundum
ordinem Melchisedech quia sacerdocium
veteris legis fuit secundum ordinem Aaronicum, sacer-
docium autem Christi secundum ordinem superiorem
qui figuraliter tangitur cum dicitur secundum
ordinem Melchisedech secundum quod inferius dif-
fuse determinat apostolus vii capitulo et ibidem
plenius hoc verbum exponitur. ¶ Qui in die-
bus hic consequenter agit de officio ponti-
ficatus Christi, primo declarans tempus de-
bitum, quia in diebus carnis sue id est pas-
sibilitatis, quia ante resurrectionem ha-
buit carnem passibilem sed non postmodum,
et illud fuit tempus debitum exercendi officium
pontificatus offerendo pro nobis sacrificium. Secundo tan-
git modum offerendi devotum, cum dicit preces
supplicacionesque. Et dicit preces quia apud
patrem fecit oraciones; dicit supplicaciones
quia in orando habuit modum humilem
et devotum. Ad eum qui posset eum salvum facere
a morte id est ad patrem qui potuit eum salva-
re a morte sic faciendo quod non moreretur si
vellet, sed tamen noluit propter redempcionem nostram
adimplendam que morte Christi convenien-
tissime impleta est. Salvavit tamen eum
a morte alio modo scilicet cum a mortuis suscita-
vit. Cum clamore valido et lacrimis offerens
scilicet corpus suum cum precibus in cruce quod

ante moriens valide clamavit ~~dicens~~ di-
cit evangelium. Sed quod ibi lacrimatus fuit non
habetur de evangelio expresse. Potest tamen
haberi probabiliter quia Joh. xi dicitur quod Christus
in morte Lazari lacrimatus est expresse,
et magis probabile est quod lacrimatus
fuit in morte pro totius humani generis redemp-
tione. Dicitur enim Jo. ultimo quod multa fe-
cit Christus que non sunt scripta. Ideo cum
apostolus dicat ipsum tunc lacrimasse tenendum
est hoc tamquam certum quamvis in evangelio
non sit scriptum. Quod patet expresse quia
oratio et oblatio Christi facta fuit humili modo
et devoto et fervente; ideo merito fuit exau-
dibilis et accepta. Et hoc est quod subdi-
tur: *exauditus est pro sua reverentia*, id est quia
utendo officio pontificis scilicet orando pro populo
et offerendo suum sacrificium habuit modum
devotum reverendissimum. ¶ *Et quidem* hic
consequenter ostendit quod in Christo fuerunt impleta
omnia que debent esse in pontifice, quia
cum esset deus aeternus in sua natura pa-
ti non poterat; ex sua pietate et misericordia qua
dilexit nos veniens ex alto assumpsit
naturam humanam passibilem in qua pro
nobis patitur et compassionis experientia
ad compatiendum nobis quodammodo redditur
aptior. Et hoc est quod dicit apostolus: *Et
quidem cum esset filius dei*, scilicet coeternus ex-
istens in natura divina, *didicit* ex parte
in natura humana *ex hiis que passus est obe-
dientiam*. Sed hoc fuit tantum notitia experimen-
tali quia in notitia habituali non, sed perfecit
scientiam totam a principio conceptionis ha-
buit. Et quia per suam passionem meruit glo-
riam sui corporis et exaltationem et ipsius
aliorum glorificationem, ideo sequitur: *et consum-
matus factus* [?] quia in sua resur-
rectione habuit gloriam consummatam in
corpore, quia prius erat perfecta tamen ex parte anime.
Factus est omnibus obtemperantibus sibi pro
vera fide *causa salutis aeternae*. Videmus
enim in naturalibus quod illud quod est perfectum
potest facere aliud sibi simile. Sic Christus in
gloria perfectissimus est aliis causa gloriae in
[?] deus principaliter efficienter,
et ipse homo principaliter meritorie et instru-
menti quantum tamen in humanitate suppositi. Aliter

autem sicut se habent ad deum principaliter [?]
instrumenti sicut manus artificis
aliter cum instrumento eius et aliter [?]. *Ap-
pellatus*. Ostenso quod Christus habuit perfecte
illa que debent esse in pontifice hic conse-
quenter concludit propositum principale scilicet quod Christus
est appellatus pontifex verus et bonus; dicit:
*appellatus est a deo pontifex iuxta ordinem
Melchisedech*. Hoc autem addit quia sacrificium
Christi non consistit in oblatione brutorum
animalium sicut consistebat sacerdotium leviti-
cum, sed consistit in oblatione corporis et sangui-
nis Ihesu Christi sub specie panis et vini
sicut Melchisedech qui erat sacerdos dei
altissimi obtulit panem et vinum ut habetur
Gen. xiiii ca. ¶ *De quo nobis grandis sermo.*
Ostenso quod Christus sit verus pontifex hic con-
sequenter incipit nos audientium respectu [?]
[?], et dividitur in tres partes, quia primo red-
dit auditores attentos, secundo dociles, in primo
[?] capitis [?] quasi propter [?], tertio
benevolos ibi: *hic quidem faciemus*. Circa
primum considerandum quod animus auditoris ex-
citatur ad attentionem cum doctor ei insinuat
dicendorum difficultatem, que quidem difficul-
tas potest contingere dupliciter: uno modo propter
materie profunditatem, alio modo propter audientis
imbecillitatem ad capiendum, et utraque [?]
contingit in proposito quia materia incar-
nationis de qua loquebatur apostolus est
valde ardua et difficilis. Item illi quibus
scribebat scilicet iudei erant imbecilles ad capiendum
propter affectionem ad contrarium. Et hoc est quod
dicit apostolus: *De quo*, scilicet pontifice nostro
Ihesu Christo, *est nobis grandis sermo ininterpretabilis
ad dicendum*, id est interpretatione indigens propter
materie difficultatem. Item alia causa est:
quoniam imbecilles facti estis ad audiendum,
id est ad intelligendum. De quo eos reprehendit
dicens: *Et enim cum deberetis magistri esse
propter tempus*, id est propter diuturnitatem temporis.
Hoc dicit apostolus quia ipsi fuerunt instructi
a iuventute in lege et prophetis. *Rursum indi-
getis ut vos doceamini que sint elementa
exordii sermonum dei*, id est [illegible] dicit hic
quas [?] non addiscunt, ad plenitudinem
huius [?] illa que sunt prima [?]

infidelem quemlibet debet scire. ¶ Considerandum tamen quod apostolus non dicit ut velut vos de talibus instruere ut instructos principio scripture. Cum patet sed ut sit loquendo possit eos melius educare. Propter quod etiam ad hoc subdit Et facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo. Sicut enim parvulis datur lac quod est cibus de facili conducibilis et non dantur eis carnes vel pisces vel alius cibus dure digestionis, sic ita [illegible] noviciis in fide et simplicibus non sunt proponenda difficilia fidei sed ea tantum que possunt de facili capi. Propter quod subiungit Omnis enim qui lactis est particeps, id est indigens doctrina facili, expers est sermonis iustitie, id est incompetens ad capiendum difficilia que tamen sunt proponenda perfectis. Cuius rationem subditur Parvulus enim est, id est novellus et impotens ad talia. Perfectorum autem est solidus cibus, id est doctrina subtilis in hiis que ad fidem pertinet, est tamen proponenda perfectis. Et qui sunt tales ostendit consequenter dicens Eorum qui pro consuetudine, id est in exercitio sepius iterato, exercitatos habent sensus, id est virtutes intellectuales quibus sensus aliquid deprehenditur sicut aliquando dicitur vides tu hic, id est intelligis. Et ad quid valeat talis exercitatio subdit dicens Ad discretionem boni ac mali, id est veri ac falsi in hiis que sunt fidei, quia verum est bonum intellectus et falsum est malum eius. ¶ Ex evidentia maiore huius partis queritur vel [illegible] utrum misteria et subtilia fidei sint omnibus proponenda indifferenter. Et arguitur primo quod sic quia dicit Marci ultimo predicate evangelium omni creature, sed in evangelio continentur omnia fidei misteria, ergo etc. Item credere articulos fidei explicite est de necessitate salutis quantum ad omnes, sed non possunt talia credere nisi eis proponatur, ergo articuli fidei sunt omnibus proponendi, sed articuli continent fidei misteria et difficilia, ergo etc. ¶ Contra [illegible] quod habetur in textu Et facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo etc. ¶ Dicendum misteria fidei possunt dupliciter proponi. Uno modo ut credenda simpliciter propter simplicem assensum. Alio modo proponuntur ut aliqualiter intelligenda prout sunt [illegible] in talibus materia. Loquendo igitur de primo modo proponendi ¶ Dicendum quod misteria fidei non sunt omnibus proponenda quia non debent proponi infidelibus obstinatis quia ex hoc non sequitur eorum conversio sed tamen fidei derisio et provocantur inde sine causa. Et hoc est quod dicit Salvator Matthei vii Nolite sanctum dare canibus neque mittatis margaritas ante porcos ne forte conculcent eas pedibus suis et conversi dirumpant vos. Per sanctum et per margaritas intelligitur doctrina fidei sacra preciosa, per canes et porcos intelliguntur obstinati in infidelitate et immunditia sua. Sed fidelibus et [illegible] volentibus et rebellis de quibus speratur conversio proponenda est fidei doctrina. ¶ Advertendum tamen quod in doctrina fidei aliqua sunt omnibus communia quia omnes tenentur credere illa explicite sicut est articulus incarnationis Christi, passionis, resurrectionis et similia que communiter predicantur in ecclesia et talia sunt omnibus proponenda etiam simplicibus non tamen subtiliter sed per grosse quatenus ab eis capiantur quia aliter verterentur eis occasio [illegible] vel erroris. ¶ Alia quedam sunt in doctrina fidei que sapiunt quasi articulos ad que credenda explicite non tenentur simplices sed illi tamen qui sunt in ecclesia superiores. Talia non sunt simplicibus proponenda in publico [illegible] tenentur quia in talibus essent male informati ab hereticis. In talibus enim capi sunt de talibus in [illegible] quia predicta [illegible] non tamen contingit in errorem contra articulos sed etiam eorum que sequuntur ex articulis. Sicut enim hereticum est dicere quod deus non sit incarnatus sic hereticum dicere quod non assumpsit ea que sunt de veritate humane nature et ideo manicheus [illegible] et ut heretici qui dei filium dicunt assumpsisse carnem sine [illegible] multi alii negaverunt in [illegible] esse aliqua que pertinet ad naturam [illegible]. ¶ Si autem loquimur de secundo modo proponendi etiam que sunt fidei subtiliter [illegible] intelligenda sic [illegible] sunt predicanda [illegible] proponenda sunt hominibus intelligentibus et exercitatis [illegible] qui possunt capere talia non autem simplicibus [illegible] non [illegible] quia hoc possit esse eis error [illegible]. Argumenta patent per predicta vel

Quapropter intermittentes 6. c. etc. Supra in hoc capitulo precedenti apostolus reddit auditores attentos annuncians difficultatem; hic consequenter reddit eos dociles ostendens eorum ordinem. Illi enim quibus scribebat erant conversatione inperfecti, ideo dicit quod velit dimittere ea que solent dici noviciis et intendit proponere ea que solent dici perfectis et hoc est quod dicitur: quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, scilicet facilia a quibus incipit fidei doctrina, ad perfectionem eius feramur, id est ad doctrinam perfectorum. Et que sunt illa que intendit dimittere breviter tangit et sunt sex. Primum est quoddam initium perfectionis, sicut enim in motu naturali prior est recessus a termino a quo quam accessus ad terminum ad quem, ita in processu gratie que perficit naturam primum est penitencie fundamentum quod est quidam recessus a peccatis et hoc tangitur cum dicitur non rursum iacientes fundamentum penitencie ab operibus mortuis, id est peccatis, que sunt mortua opera. Dicit autem penitenciam fundamentum quia est illud quod est primum in processu gratie ut dictum est, sicut fundamentum est id quod est principium in edificatione. Secundum est quod dimittendum est fides simplicium per quam fit accessus ad deum. Hebr. quod dicitur infra xi capitulo: accedentem oportet credere quod est etc. et hoc tangit ibi et fidei. Tertium est baptisma quod est quedam spiritualis generatio et hoc tangit ibi baptismatum doctrine. Et dicitur plurali quia triplex est baptismus: fluminis, flaminis et sanguinis; omnes tamen habent virtutem unius baptismi, ideo dicit apostolus Ephe. iiii: una fides unum baptisma. Quartum est sacramentum confirmationis in quo datur spiritus sanctus ad robur, sicut in baptismo datur ad regenerationem esse spirituale et hoc notatur ibi impositionis quoque manuum. Quintum et sextum pertinent ad terminum spiritualis processus quem expectamus, scilicet ad resurrectionem corporum futuram, quia hanc ante omnes esse fides [illegible] ut dicit prima ad Cor. xv, et hoc tangit ibi resurrectionem

mortuorum que est quidam [illegible] expectamus et remunerationem nobis reddendam in iudicio eterno et hoc est sextum quod notatur ibi et iudicii eterni. Dicitur autem illud iudicium eternum quia sententia ibi data in eternum durabit. Sed ista non proponit nec intendit apostolus prosequi modo quia sunt quedam fidei rudimenta de quibus fideles novicii sunt instruendi et de talibus instruebantur in principio etiam ut patet actuum xvii et multiplicibus aliis locis. Et hoc quidem faciemus. Hic consequenter reddit apostolus auditores benivolos ostendens eis sue doctrine possibilitatem et utilitatem et dividitur in tres partes, quia primo proponit in generali quod sua doctrina est conveniens et possibilis; secundo ostendit in speciali quibus est impossibilis ibi impossibile est enim eos; tertio quibus est possibilis ibi confidimus autem. Circa primum considerandum quod apostolus in principio huius capituli dixit se instruere illos quibus scribebat de hiis que pertinent ad perfectionem doctrine Christi, et quamvis illud sit difficile, tamen hoc est bene possibile cum adiutorio dei et hoc est quod dicit apostolus et hoc quidem faciemus si quidem permiserit deus, id est adiuverit. Unde cum dicit apostolus sequenter impossibile etc. ostendit quibus sua doctrina est impossibilis et dividitur in duas partes quia primo ostendit propositum, secundo adhibet inductionem ibi terra enim. Dicit igitur quod sua doctrina est inutilis illis qui post multa beneficia divina recepta pro ingratitudine labuntur de peccato in peccatum quia de facili resurgere non possunt et ipsi a deo puniuntur de peccatis aliis [illegible] talibus sit [illegible] [illegible] secundum quod [illegible] dum obstinatis et ideo quod scribit primum [illegible] Impius cum in profundum peccatorum venerit contempnit. Inutilis est doctrina apostoli quia non recipiunt eandem per [illegible] et hoc est quod dicit apostolus impossibile enim est eos qui semel illuminati sunt recipientes baptismum sacramentum quod dicitur sacramentum fidei quia illuminat per fidem et hoc semel dicitur quia hoc sacramentum non potest adhiberi homini nisi semel cum non sit iterabile; gustaverunt etiam donum celeste quia in sacramento baptismi confer-

gratia que de celo datur / participes facti sunt
s. b. quia varia dona s. b. datur in ecclesia
que quidem dona fuerunt in xpo perfecte ut
habetur ysaie xj / et in nobis sunt per gratiam
participationem / gustaverunt nichilominus bonum dei ver
bum quia in xpo recepimus non solum
donum s. b. largitorem sed eciam spiritualem
intellectum per gratiam doctrine. Non enim in solo
pane vivit homo sed in omni verbo quod procedit de ore
dei mt iiij° / virtutes quoque seculi venturi vir
tutes iste sunt dotes anime que sunt ap
ta dei visio / firma tencio / continua fruicio /
que habentur in patria perfecte / sed hec animis
perfectis habentur inchoative scilicet in
spe caritate quibus succedunt ille do
tes / habentur eciam aliquando corporali gratia
in quadam dulcedine consolacionis corporis
que conceditur aliquibus viris sanctis in via / do
tes vero corporis non habentur hic nisi
in spe / et quia magna ingratitudo est post
tanta dona beneficia cadere a fide et gratia
ideo sequitur et prolapsi sunt illi scilicet
qui predicta perceperunt rursus renovari ad
penitenciam est impossibile quia ad hoc
refert illud impossibile pro difficili quod
sicut de divinis declarando quod non per multa
quia male cadit difficulter resurgit ad pe
nitenciam non tamen est impossibile simpliciter
quod dicta sunt in via / sequitur rursum cruci
figentes sibimetipsis filium dei quod quidem
est in quantum reiterant causam sue crucifixi
onis / et ostentui habentes quia per hoc vide
tur irridere mortem xpi quasi eam ha
bentes / aliter exponitur ab aliquibus verba
ista ab illo loco et prolapsi sunt etc dicitur
quod apostolus hic removet errorem quorundam
qui de iudaysmo erant conversi ad fidem
catholicam / et ideo sicut apud iudeos ab
luciones et baptismata frequenter fiebant sunt
post conversacionem in pluribus locis ita
opinabantur baptismum xpi posse pluries
reiterari circa eundem hominem ad delen
da eius peccata sed hoc removet apostolus dicens
quod impossibile est eos qui semel illuminati
sunt per baptismum qui est fidei sacramentum
rursum renovari ad penitenciam si lapsi
sunt quia per penitenciam sequentem non sunt
redire ad renovacionem baptismalem [illegible]

Nota.

qui ambulat sic pedibus [illegible] dutes

baptismus est similitudo regeneracionis
et renovacionis ut habetur ad tytum iij
et ideo non dicit apostolus quod sit impos
sibile penitentem renovari non per hoc
quia sacramentum baptismi non est
iterabile sequitur rursum crucifigen
tes sibimetipsis filium dei in baptismo
enim configuramur morti et sepulture
xpi ut habetur Ro. vj quicumque baptizati
sumus in xpo ihesu in morte ipsius bapti
zati sumus consepulti enim sumus cum illo per baptismum
et ideo qui rebaptisantur iterantes baptismum recru
cifigunt quodam modo mortem xpi iterando
et sic derident eam propter quod sequitur
et ostentui habentes hec autem sicut exposita
sunt possibilia pro ut tamen maior videbatur
concordare sic ¶ Terra enim etc. quia
in parte precedenti dixit quod illi qui per
ingratitudinem donorum beneficiorum labun
tur in peccatum quodammodo sit impossibile ad
resurgendum ¶ ideo hic consequenter ad hoc
inducit quoddam exemplum de terra que
multo labore culta est et irrigata
si faciat fructus bonos bene dicitur
¶ si autem spinas et tribulos male di
citur magis quod si non fuisset ita diligenter
exculta ¶ sic est in proposito de homine
dona beneficia recipiente / et ideo in fine
concludit eius consimilem reprobacionem
quia tales ingrati finaliter dampnantur
in gehennam alia littera patet ex dictis ¶ Confidi
mus autem hic consequenter ostendit apostolus
quibus sua doctrina est conveniens et uti
lis / et dividitur in duas partes quia primo proponit
intentum suum / secundo probat propositum ibi non
enim iniustus ¶ Circa primum sciendum quod
[illegible] apostoli possent illis [illegible] habebant
opinionem quod ipsi essent tales sunt in [illegible]
[illegible] doctrine [illegible]
esse / ideo apostolus hoc removet dicens confi
dimus autem de vobis dilectissimi et pro
pius dicit quod vos reputabat esse
aptos ad capiendum perfectam doctrinam
propter quod subdit meliora et viciniora saluti
s. confidimus de vobis tamen et si ita loquimur
[illegible] q. d. non sic loquimur sicut [illegible]
[illegible] / [illegible]

xpi incepta sz ad aeternam futurorum re
efficaciam tales perficiunt. ¶ Pro cuius vir-
tutis hic probat propositum primo ex eorum consta-
tione 2o ex abrahe promissione ibi abra-
he namque. Prima igitur pte dicit sic venerabi-
lis quod confidimus inclinati deuoti
cuius tamen subdit d. vo cum i insig-
ne deus ut obliuiscatur operis vestri i ste
compaciendo vre rdilecionis quam ostendit
in nomine ipsius qui ipse sit ista dilecio
ondit ex fco d. quod ministrastis scis i.
fidelibus xpi necessaria prebendo et
ministris opere caritatis cotidie vere vbus
laudabilis fuit ideo post commendationem
hortatur eos ad virtutis continuacionem dicit
cupimus autem vnumquemque vestrum eandem
ostentare sollicitudinem i. iuuare per effectum
ondente ad expleccionem spei vsque in fi-
nem quia per continuationem boni operis vsque
in finem expleta spes que est certa ex-
spectatio future beatitudinis incipitur consequi
quitur actualiter glorie premium ideo
subditur ut non segnes efficiamini i.
pigri sz vtrosque in bono perficientes sicut
fuerunt sancti patres et hoc est quod dicit
veri imitatores eorum qui fide et pacien-
cia hereditabunt promissiones s hedi-
tatis celestis ¶ Abrahe namque etc hic
consequenter idem probat per promissionem abra-
he factam et diuiditur in tres partes quia
primo ponit illam promissionem 2o ostendit
eius infallibilitatem ibi homines enim per maiorem
3o ex hoc concludit veritatem ibi in
tum ibi ut per duas res ¶ Circa primum
sciendum quod abrahe facta est promis-
sio de bonis temporalibus et eciam
celestibus propter hoc dictum est ei quod
semen eius erit futurum sicut harena
maris et sicut stelle celi et promissionem
illam iuramento firmauit et hoc est
quod dicit abrahe namque promittens
deus bona eterna et celestia eadem confirma-
cionem huius confirmacionis iurauit
per semetipsum qui neminem i. nullum
non habuit per quem iuraret maiorem et in-
uenit subdit dicens nisi benedicens bendi-
cam te etc subaudite efficiet vtique mortem

fecit sic et sic longanimiter ferens i. abra-
ham patienter expectans adeptus est
repromissionem quia tandem consecutus est
gloriam ¶ Homines enim hic consequenter ondit
huius promissionis infallibilitatem. Ad cuius intellectum
sciendum quod dispositio dei eterna inmutabilis
est que est idem quod eius consilium ideo
inspiracio spiritum aliquid denunciat put hz
esse in diuino consilio inmutabile est ut re
tractatur et hoc modo i. Ps. xv. Et alibi
consequentibus porro tamen hoc non ideo
pertinet nec penitudine flectetur si autem
inspiratio spiritum aliquid denunciat cum ex
generali inclinatione non tamen put est diuino con-
silio sed sicut subiectio naturarum ¶ Tunc
non hoc sibi retractatum sicut subiectio natu-
rarum a deo predicta propter primum non sunt
retracta et hoc est quod dicitur Ier. x
viii repente loquar aduersus gentem
et aduersus regnum ut eradicem et destruam
et disperdam illud etc. Si penitenciam egerit gens
illa a malo suo agam et ego penitenciam
super malo quod cogitaui ut facerem ei etc.
talis comminatio est summa dei ideo dixerunt
doctores non quod summa eius sibi mutatur
non tamen eius consilium. Nunc autem ita est
quod quando aliquis inspiratus spiritu aliquid denun-
ciatur a deo subiunctione illud procedit
ex diuino consilio ideo promissio facta
abrahe fuit infallibilis ex duobus primo
racione diuini consilii ex quo procedit quod im-
mutabile est et ex adiectione iuramenti dum per ipsum
confirmatur ¶ Ad cuius euidenciam attendendum est ad
litteram homines enim per maiorem sui iurant
quia confirmatio alicuius rei non est nisi
per aliquid certius et stabilius propter hoc dicit philosophus
primo methaphysice quod antiqui posuerunt ipsum
principium eorum quod dixerunt ipsum esse in
iuramentum deorum et omnis controuersie eorum finis
et iuramentum quia sancta homini sunt fallacia
ideo ad confirmandum opus eorum adiciunt
veritatem infallibilem que in iuramento
adducitur intestem. In quo i. in iuramento abra-
he facto habundancius volens deus ostendere
pollicitationem heredibus quia facta est abra-
he per se et heredibus suis inmobilitatem con-
silii sui interposuit iusiurandum per hoc enim
ex habundanti ad immobile ondit erit eius sua

p hoc quod precedebat p divino consilio iura-
mentum additum firmavit cum p ha-
bundanti pus fe ipius abrahe fuit adi-
tum ut habetur gen xxii ¶ Ut per duas res
ref hic p dcas concludit apostolus intentio-
nem dicens quod illi qui sunt de semine
abrahe si fuerint imitatores fidei ipsius
habitudinaliter quam promissione abrahe
factam p dcm modo firmatam et hoc est quod
dicitur hic per duas res immobiles scilicet
divinum consilium et eius iuramentum quibus
impossibile est mentiri deum fortissimum
solacium habeamus id est securi simus de op-
tinendam promissione quia sumus imitatores
abrahe propter quod subditur qui confugimus
scilicet per baptismum ad xpm per quem adimpletur
promissio abrahe facta ideo sequitur ad te-
nendam propositam spem id est eternam glorie
expectacionem quam sicut anchoram habemus
anime tutam ac firmam ¶ Sicut enim ancho-
ra materialis tenet navem immobilem inter
fluctus maris ita spes tenet animas
inter fluctus varie et multiplicis temp-
tacionis verumptamen ipsa spes habet contrari-
um modum figure respectu anchore materialis
quia ipsa anchora materialis per hoc quod
figitur terre dat firmitatem navi anime
autem nec non possunt interius stabiliri ideo
oportet quod anchora fidei figatur in loco
contrario scilicet in celo et hoc est quod
subditur et incedentem usque ad interiora vela-
minis id est ad portam celestia que sunt nobis
velata ad que locum ascendit xpus ut
ibi figeretur anchora nostra quia per hoc habe-
mus firmam spem veniendi ad gloriam
et hoc est quod subditur ubi precursor pro
nobis introivit ihesus pontifex in eternum
factus secundum ordinem melchisedech. hoc autem subditur
apostolus quia primus loquutus fuerat de pon-
tificatu xpi et interposuerit aliquam ad ex-
citacionem audiencium et sic convenienter rever-
titur ad suum propositum scilicet ad loquendum de pon-
tificatu xpi de quo adhuc loquitur capitulo
sequenti ¶ Ad cuius maioris evidenciam dicti in
hoc capitulo ¶ Queritur utrum in adultis
post baptismum penitencia habeat locum et arguitur
quod non quia sicut baptismus habet efficaciam a passione

xpi ita et penitencia sed baptismus non potest
iterari ergo nec etc ¶ Item similis ratio
que fit per penitenciam signata est per corpora-
les curaciones quas xpus operatus est
sed xpus non legitur aliquem bis curas-
se igitur etc ¶ Contra est eius et dia-
nus magnitudine eius sit et miseri-
cordia eius sed magnitudo dei infinita est
ergo et eius misericordia ergo non semel sed
tociens quociens recipit revertentem
ad penitenciam etiam post baptismum
¶ Ad in hac questione fuit heresis
novaciani dicentis enim illius quod dicitur
est in capitulo precedenti Impossibile est
eos qui semel illuminati sunt etc
per quod intelligitur baptismus ut dictum
est sequitur et prolapsi sunt rursus re-
novari ad penitenciam ¶ Recipit quidem
fuerit rennuis nove novacianus quod non
potest resurgere ad penitenciam post
baptismum sed hoc falsum est et erroneum et
quod dicit anathasius in epistola ad se-
rapionem et probat per scripturam pellere corin-
thium incestuosum de quo loquitur
apostolus primo ad cor. v. qui tante crude-
litatis erat quod uxorem patris sui ha-
bebat propter quod iussit eum tradere
sathane affligendum ut spiritus eius
salvus fieret in die domini ihesu xpi et
ibidem dicitur quod non esset vivus nisi pe-
nitencia ibi haberet locum ¶ Iste de illo con-
scribitur 2a cor 2o quod de mandato apostoli
fuit iterum receptus ad sacramenta fidelium
per hoc patet quod penitencia habet locum in adultis
post baptismum ¶ Item paulus apostolus sci-
ens galatas qui post recepcionem fidei
et baptismi fuerint recepti et lapsi
apostolus ad gal iiii° filioli mei quos iterum
parturio donec formetur xpus in vobis
ex quo patet quod recepit eos ad penitenciam
post baptismum possunt ... error novaciani per
racionem ... impugnari sed hoc dimitto
quia hoc habetur tractatu in ... sententiarum
¶ Error autem contrarius fuit error ori-
genis qui nimis laxavit penitenciam sicut
novacianus nimis restrinxit dicit quod non solum
habet locum penitencia tociens quociens in vita presenti

sed causa habet locum in futuro quia dicit demones et dampnatos post tempus aliquod ad gratiam et gloriam venire sed est contra rationem et scripturam sacram. Eandem cum ratione videretur quod ubi posset cadere aptitudo et quod dampnati venientur ad dampnationem primam ante est errorem g° et iterum ¶ de scripturam eadem modo loquitur de duratione dampnationis et aptitudinis mt. xxv. ibunt hii in supplicium eternum iusti autem in vitam eternam. multa causa absurda alia continet errores plures que dimitto propter prolixitatem et quia sufficienter tractatur a doctoribus ii° et iiii° sententiarum ¶ Fides autem katholica inter duos errores predictos tenet medium sed quod mouit nouatum ad dictum contrarium exponendum est sicut supra expositum ¶ Sed contra errorem origenis tenet fides katholica quod post vitam illam non habet locum penitentia quia amplius non peccant sed in tanto ¶ Ad argumentum primum in contrarium dicendum quod non est simile de baptismo qui imprimit caracterem in anima qui quidem indelebilis et ideo baptismus non est iterabilis penitentia autem caracterem non imprimit ideo etc. Ad 2m dicendum quod non oportet omnino eandem similitudinem esse inter figuram et figuratum et ideo sed antea corporalis non fuit reiterata cum eundem hominem pluries non propter habere quidem hoc fuit sicut quia multa fecit Christus que non sunt scripta ut habetur Joh. ultimo

Hic enim melchisedech quibusdam inpositis ad excitandum audientes hic apostolus vertitur ad suum propositum scilicet ad probandum excellentiam sacerdotii Christi et dividitur in partes quia primo ostendit excellentiam huius sacerdotii respectu sacerdotii leuitici ¶ 2o ostendit quod fideles debent huic sacerdotio reverenter subdi 2a pars incipit in medio decimi capituli ibi habentes itaque fratres fiduciam ¶ Circa primum ostendit quod primo ostendit excellentiam sacerdotii Christi respectu leuitici ex parte persone sacerdotis 2o ex parte sui officii 3o incipit in principio bus. ibi. tam autem etc. adhuc primo ostendit excellentiam sacerdotii Christi per auctoritatem divinam 2o ostendit huius sacerdotii necessitatem ibi talis enim decebat ¶ Circa primum advertendum quod apostolus probat propositum suum per auctoritatem psalmi cix iuravit dominus et non penitebit eum etc. Unde circa ostendit ad suum propositum probandum primum est illud quod in auctoritate ista ponitur tu es in ordine melchisedech 2m est illud quod dicitur ibi iuravit dominus etc. 3m est illud quod ponitur tu es sacerdos in eternum. unde dividit in tres partes in quibus tria predicta prosequitur 2a incipit ibi ceterum cum in ... 3a ibi et alii quidem plures etc. ¶ Circa primum tria facit primo declarat similitudinem ipsius melchisedech ad Christum cuius fuit figura 2o ostendit excellentiam ipsius melchisedech ibi intuemini autem ¶ 3o ex hoc concludit principale intentum scilicet excellentiam sacerdotii Christi respectu sacerdotii leuitici ibi ¶ Si ergo consummatio. Prima ad huc in d. quia primo ponit conditiones melchisedech 2o per hoc concludit similitudinem eius ad Christum sicut figure ad figuratum ibi assimilatus autem. Prima in d. quia primo ponit ipsius melchisedech multiplicem conditionem 2o ponit eius interpretationem ibi primum quidem ¶ Circa primum describendo conditionem melchisedech primo ponit eius regiam dignitatem dicens hic enim melchisedech rex salem dicunt autem hebrei quod ipse fuit sem filius noe primo genitus et erat tunc etatis ccc° xc annorum salem autem in qua ipse idem est quod ierusalem quia illam civitatem ipse sem primo edificavit et ... regnavit ut dicit ysidorus libro xv ethimologiarum alii autem dicunt quod salem ubi baptizabat Joh. ut habetur ¶ Joh. iii ¶ 2o ostendit apostolus eius dignitatem sacerdotalem dicens sacerdos dei summi et additur hic scilicet dei summi ad ostendendum quod non erat sacerdos ydolorum quia ydolatria tunc temporis vigebat per totum mundum et quia ad ipsum pertinebat offerre deo sacrificia ideo offert pro spiritualia ideo occurrit abrahe de victoria veniente et benedixit ei et hoc est

de decimis

quod subditur qui obviavit abrahe regresso
a cede regum benedixit ei et hec habetur
gen. xiiii. et quia ille qui confert spiritua-
lia debet accipere ab ipso temporalia ideo abra-
ham dedit ei decimas de preda et hoc est
quod dicitur cui et decimas omnium divisit
abraham per hoc eum ostendebat se imperfectum respectu
melchisedech quia ei dabat decimam partem
que signat perfectionem eo quod unus denarius est pars
suis sibi autem retinebat novem partes que
signant imperfectionem. Primum quidem hic consequenter
apostolus interpretatur quod dictum est de melchi-
sedech et quod nomen eius interpretatur rex
iustitie melchi enim idem est quod rex se-
dech autem idem quod iustitia. Salem vero
interpretatur pax et ideo per nomina predicta intel-
ligitur quod melchisedech regnabat in
pace et iustitia. Ista enim duo se concomitantur
sicut quod dicitur ysaie xxxii et erit opus
iustitie eius pax et hoc est quod dicitur
primum quidem qui interpretatur rex iustitie
ratione sui nominis deinde autem rex salem quod
est rex pacis quod designatur ex loco sui
regiminis. Sequitur sine patre sine matre
sine genealogia neque initium dierum neque vite
finem habens. per hoc non est intelligendum quod
melchisedech istis caruit sed quia de istis
mentionem scriptura non facit quia non loquitur
de patre eius nec matre nec de principio vite
eius vel fine. Et per hoc videtur quod dictum
hebreorum sit falsum qui dicunt eum fuisse
sem filium noe quia scriptura describit pa-
trem et matrem ipsius sem et ipsius genealo-
giam. Vel adhuc potest dici quod scriptura
de predictis non loquitur hoc nomine melchise-
dech quo arguit apostolus et hoc sufficit ad ratio-
nem figure quod frequenter describit assignatur in
pluribus. Assimilatus autem filio dei. dicit apostolus
ipsum melchisedech fuisse similem christo tamquam fuisse
figuram. primo ratione nominis quod interpretatur
rex iustitie 2o ex loco regiminis quia dicitur
rex salem id est rex pacis et ista duo perfecte con-
veniunt christo unde quod dicitur ps.o lxxi
Orietur in diebus eius iustitia et habun-
dancia pacis donec auferatur luna quod
non potest intelligi de pace temporis salo-
monis solum quia ista pax duravit ut
habetur iii Regum sed intelligitur de pace et
iustitia per christum data. Alia etiam que scripsit
de melchisedech sine patre et sine matre et cetera perfecte

christo conveniunt quia sine patre est in
natura humana et sine matre in natura
divina. Et sine principio et sine fine
dierum et sine genealogia quia christi ge-
neratio in natura divina eterna est et
enarrari non potest unde quod dicitur
ysaie liii generationem eius quis enarrabit
et ideo dicit apostolus assimilatus autem filio
dei. Sequitur melchisedech manet sacerdos
in perpetuum non quia sacerdotium melchise-
dech fuit simpliciter perpetuum sed quia scriptura
non loquitur de principio et fine sui sacer-
dotii nec de successione eius et per hoc signifi-
cavit christi sacerdotium quod est simpliciter
perpetuum. Intuemini de scriptura sicut ne
ipsius melchisedech ad christum hic consequenter
apostolus probat sacerdotium melchisedech fu-
isse excellentius quam sacerdotium leviticum
et dividitur in duas partes quia primo probat
propositum 2o removet quoddam dubium ibi
ut dictum sit. Primo facit tres rationes quibus propositum
probat per tres rationes 2a ibi et hinc qui hu-
miliabit 3a ibi et hic quidem decimas.
Prima ratio talis est. Ille qui accipit de-
cimas ab alio maior est illo quia sicut
iam dictum est. Ille qui dat decimas per
hoc ostendit se imperfectum respectu illius qui
accipit sed melchisedech accepit decimas
ab abraham ut habetur gen. xiiii. ergo
fuit maior abraham et per consequens eius
sacerdotium fuit maius quam sacerdotium levi-
ticum quia levi descendit ab abraham
et fuit minor eo. quod autem est minus
minore est minus maiore et hoc est quod
dicitur Intuemini autem id est diligenter con-
siderate quantus sit hic id est melchisedech cui
et decimas dedit de precipuis abraham pa-
triarcha id est princeps patrum et per consequens mel-
chisedech fuit maior quam levi et quam
alii patres ab abraham descendentes. Sed
videtur alicui quod istud argumentum non
valeat quia si aliquis est maior patre
suo non propter hoc sequitur quod sit ma-
ior filio sic autem arguitur in proposito
igitur etc. Dicendum quod in nova lege sa-
cerdos habet dignitatem quam non ex
dignitate prima ideo ille qui est maior
patre suo non propter hoc est maior filio
sed dignitas sacerdotii levitici procedebat

ex dignitate paterna propter hoc nullus
alterius tribus admittebatur. Videbis
sequitur argumentum. ¶ Et consequenter argu-
mentum per illud quod sequitur: et quidem
de filiis Levi etc. ¶ Ad cuius intellectum
sciendum quod levite generaliter recipie-
bant decimas a reliquo populo Israel. Sub
levitis autem illi qui erant maiores aliis
tribubus videlicet sacerdotes filii Aaron
non solum accipiebant decimas ab aliis
levi a populo sed etiam de parte levitarum
recipiebant decimas que vocabantur deci-
me in signum quod sacerdotes erant
maiores simplicibus levitis. Ergo a pari vel
Melchisedech maior fuit Abraham
a quo accepit decimas et per consequens maior
ipso Levi qui descendit ab eo et sic idem
quod prius. Et hoc est quod dicitur: Et
quidem de filiis Levi generaliter accepit
sacerdotium accipientes et per consequens erant
maiores mandatum habent decimas su-
mere a populo secundum legem et cetera. In die populi
non solum intelligitur alie tribus sed
tamen hoc simplices levite comprehenduntur id est
a fratribus suis quamquam et ipsi exie-
runt de lumbis Abrahe. Et in Melchise-
dech cuius generatio non annumeratur in eis quia
scriptura non facit mentionem de patre et
matre et de genealogia eius, ut supra
dictum est, decimas sumpsit ab Abraham
sicut maior a minore. ¶ Et hunc etc. Hic
ponitur secunda ratio que talis est: benedicens
maior est eo cui benedicat quia bene-
dicens ut dominum talem qui bene-
dictionem ab eo recipit sed Melchisedech be-
nedixit ipsum Abraham ut habetur
Genesis xiiii ergo fuit maior eo. Et in hoc
patet magna excellentia ipsius Mel-
chisedech qui benedixit eum cui facta
erat repromissio de Christo et hoc est quod
dicitur: Et hunc id est Abraham qui ha-
bebat repromissiones benedixit ipse Mel-
chisedech. Sine ulla autem contradictione
id est generaliter verum est quod minus a maiore
benedicatur maiore ex illis que sunt
non dignitate minus idem est esse mi-
nus quam melius. ¶ Et hic quidem. Hic poni-
tur tertia ratio que talis est: ille qui semper vivit
maior est eo qui moritur sed Abraham

mortuus et sacerdotes veteris legis erant
mortales, non sic autem Melchisedech ergo
maior est Abraham et sacerdotium eius ma-
ius sacerdotio levitico. Et hoc est quod di-
citur: Et hic quidem id est in statu legis Moysi mo-
rientes homines decimas accipiunt id est sacer-
dotes qui sunt mortales. Ibi autem hoc est
in ipso Melchisedech contestatur scilicet scriptura
quia vivit. Sed ista non est intelligenda sicut
intellexerunt aliqui heretici quod ipse
Melchisedech fuit immortalis sed hoc dicit
quia scriptura non facit mentionem de morte
eius sicut facit de morte Abrahe et aliorum
veteris testamenti et hoc sufficit ad rationem
figure que debet assignari de speciebus sub
simili auctoritate. Unde Melchisedech per hoc
quod de morte eius non fit mentio in scriptura
sufficienter fuit figura Christi sacerdotis novi
testamenti qui vivit in eternum. ¶ Et ut ita
removeat quandam dubitationem circa predicta quia
rationes sic processerunt ex hoc quod Abra-
ham dedit decimas ipsi Melchisedech.
¶ Et posset aliquis dicere licet Abraham
fuit decimatus non propter hoc sequitur
quod Levi decimatus fuit. Hoc removet
apostolus dicens quod uno sequitur ex Levi
et omnes qui de Abraham descenderunt
adhuc erant in lumbis Abrahe quando
dedit decimas Melchisedech unde Levi
in Abraham decimatus est et hoc est quod
dicitur: ¶ Et ut ita dictum sit, id est sequitur
ex dictis quod per Abraham ipse Levi de-
cimatus est qui etiam decimas accepit et
alii de tribu Levi acceperunt decimas a
reliquo populo Israel. Adhuc enim in lumbis
patris id est Abrahe a quo tunc accepit deci-
mas. ¶ Si autem aliquis ex dictis arguat
quod Christus decimatus fuit in Abraham
quia descendit de eo, dicendum quod non valet quia
descendit de Abraham secundum corpulentam
substantiam tamen sed non secundum rationem seminalem
unde non fuit decimatus in eo quia non
fuit conceptus ex semine viri sed virtute spiritus sancti
et hoc habet diffusius tractari in iii sententiarum
propter quod ad presens dimitto. ¶ Si ergo consumma-
tio. Hic procedit probat apostolus sacerdotium Christi
esse excellentius sacerdotio levitico ratio-
ne ipsius et hoc quod est secundum ordinem Melchis-

secundum quod dicitur c ix psalmo ubi dicitur de xpo
tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchi-
sedech ut supra dictum est primo capitulo et dimissis
id est preter secundum duas rationes et incipit ibi
Et amplius adhuc secundum manifestum ¶ Ad evi-
dentiam prime rationis notandum quod sacerdotium
non est sine lege secundum quod dicitur in glossa
propter quod et lex vetus administrata fuit
populo per sacerdotes veteris legis et similiter lex no-
va per sacerdotium xpi ideo lex et sacerdotium se consequun-
tur ita quod mutato uno et aliud mu-
tatur. Ex quo patet quod cum scriptura di-
catur psalmo cix quod sacerdotium xpi debe-
bat surgere secundum ordinem melchisedech qui
est alius ordo ab ordine levitico quod
sacerdotium leviticum fuit imperfectum aliter
non esset necessarium ymmo superfluum surgere
sacerdotium secundum ordinem alium ideo sacerdoti-
um leviticum cessat adveniente sacerdotio
xpi sicut umbra adveniente veritate
et imperfectum adveniente perfecto eodem modo
lex vetus adveniente nova quia lex et
sacerdotium pari passu currunt et hoc est quod
dicitur hic Si ergo consumatio id est perfectio per sa-
cerdotium leviticum erat ipsum non esset necessa-
rium aliud sacerdotium cuius causa subdit
propter eum sub ipso id est sacerdotio levitico legem
accepit in monte Synai ut patet Exo. xix
¶ Si ergo illud sacerdotium fuisset perfectum quid
adhuc necessarium fuit secundum ordinem melchi-
sedech alium surgere sacerdotem et non secundum
ordinem aaron sed secundum ordinem alium q. d.
non fuisset utile ideo cum hoc non ap-
pareat ex scriptura ps. c ix que dicit
surgere sacerdotium xpi secundum ordinem melchise-
dech per hoc manifeste patet quod sacerdotium levi-
ticum vel aaronicum quod idem est eva-
cuatur per sacerdotium xpi et per consequens lex ve-
tus que est sacerdotium concomitans et hoc est
quod subditur translato autem sacerdotio neces-
se est ut legis translatio fiat quod autem
sacerdotium veteris testamenti sit translatum de-
clarat ulterius apostolus per hoc quod xpus
a quo incipit sacerdotium novi testamenti
non fuit de tribu levi de qua erant sacerdo-
tes sed de tribu iuda de cuius sacerdotio loquitur
lex et hoc est quod dicit ¶ In quo enim hec
dicuntur id est in xpo de quo predicta scriptura loquitur

dicitur de alia tribu est id est de tribu iuda
de qua nullus altari presto fuit admini-
strandum ut sacerdos manifestum enim est
et cetera patet litera ¶ Et amplius hic ponit
secundam rationem que talis est necesse est surgere
alium sacerdotem ut patet per rationem predictam
ergo necesse fuit surgere aliam legem quia
sacerdotium et lex pari passu currunt
unde sicut sacerdotium illud consistebat
in quibusdam sacrificiis carnalibus sic
etiam lex promittebat bona carnalia lex
autem nova promittebat bona spiritualia
et eterna ideo lex vetus et eius sacerdotium
evacuabatur sicut quedam imperfecta et
infirma et hoc est quod dicit apostolus
Et amplius adhuc manifestum est
id est alia ratione patet propositum si secundum simili-
tudinem melchisedech exsurgit alius
sacerdos qui non secundum legem mandati carna-
lis factus est id est institutus sicut erant in-
stituti sacerdotes veteris legis sed secundum virtutem vite inso-
lubilis id est eterne quod declarat per scripturam
dicens contestatur enim ipsa scriptura
de xpo tu es sacerdos in eternum et cetera propter
quod sequitur reprobatio quidem id est eva-
cuatio fit precedentis mandati id est veteris legis
que fuit prior nova ordine temporis non
tamen ordine dignitatis quia imperfectum pre-
cedit perfectum in tempore et subdit causam
evacuationis propter infirmitatem eius et
inutilitatem dicitur enim lex vetus in-
firma quia non poterat inducere ad
beatitudinem que est finis legis divine
dicitur etiam inutilis quia non conferebat
gratiam habebat utilitatem tamen in
quantum retrahebat ab ydolatria et dis-
ponebat ad xpum sicut eius figura
et propter hoc subdit nichil enim ad perfectum
adduxit lex quia non conferebat per-
fectionem gratie et glorie sed hoc reservatur per-
fectioni legis nove que confert utrumque
et hoc est quod subditur Introductio
vero melioris spei per quam proximamus ad
deum ¶ Et quantum est ostensa excellentia
sacerdotii xpi ad sacerdotium leviticum per
illud quod ratione premissa dicit secundum ordinem

melchisedech. hic consequenter ondit quod
ibidem dicitur. Juravit dominus et distinguit
sic illud quod statuitur sub iuramento
firmius est quam illud quod statuitur sine iu-
ramento. unde et iuramentum divinum signum
est certissimum sui consilii quod est immutabile
ut dictum est capitulo vi. sacerdotium autem Christi in-
stitutum est a deo sub iuramento ut patet per
scripturam psalmo cix. Juravit dominus et non pe-
nitebit eum. tu es sacerdos in eternum etc.
Sacerdotium autem leviticum sine iuramento in-
stitutum est a deo ut patet Exodo xxviii
ubi dicitur. sic applica Aaron fratrem tuum
cum filiis suis de medio filiorum Israel ut sa-
cerdotio fungantur michi etc. ibi nullum
interponitur iuramentum divinum. ergo sacerdotium
Christi firmius et excellentius est sacerdotio le-
vitico. et hoc est quod dicitur hic. et quantum
est. hoc non sine iure iurando sacerdotes. Et
sunt. scilicet in veteri lege. hic autem i. Christus
cum iure iurando institutus est per eum. i. per
patrem qui dicit ad illum. Juravit dominus
etc. et quia sacerdos medius est inter deum
et populum referens populum in deum et beneficia dei
ad populum. ideo quanto melius est sacerdotium
Christi tanto meliora beneficia per ipsum promit-
tuntur populo. et hoc est quod subditur. In
tantum meliores testamenti. i. meliorum bonorum
et eternorum quia nomine testamenti designatur
aliquod bonum quod dicitur pro testamento. testamentum
autem novum promittit bona celestia et
eterna quod ipse est testamentum Christi. ideo
sequitur. sponsor factus est Jhesus. in veteri
autem lege non promittebatur nisi bona
carnalia que mentem hominis non quie-
tant. ¶ Et alii quidem hic consequenter
probat sacerdotium Christi excellere sacerdotium le-
viticum per hoc quod dicitur in autem.
psalmi premissa de Christo tu es sacerdos in eter-
num. et dividitur in duas. quia primo facit quod
dictum est. 2o ex hoc concludit efficaciam sacerdotii
Christi ibi. Unde et salvare. ¶ Circa primum scien-
dum quod illa que sunt corruptibilia
in eodem multiplicantur in eadem specie ut patet
in homine. Illa autem que sunt incorrupti-
bilia non sic multiplicantur sicut patet
quod est unicus sol et unica luna. In sacerdotio autem
levitico fuit pluralitas sacerdotum propter

mortem succedentes. quia eleazar successit
aaron. et phinees ipsi eleazaro. et sic de
aliis. In sacerdotio autem Christi est unicus tantum summus
sacerdos Christus. alii autem omnes non sunt nisi
ministri eius. quod dicit apostolus primo ad corin. iiii
Sic nos existimet homo ut ministros Christi
etc. ex quibus patet quod sacerdotium leviticum
fuit corruptibile et transitorium. sacerdotium vero
Christi incorruptibile et eternum. et ideo autem
excellentius est corruptibili etc. et hoc
dicitur sicut et alii quidem plures facti sunt
sacerdotes in veteri lege et causa subditur. ideo
scilicet propter hoc quod morte prohiberentur permanere
quia essent corruptibiles. hic autem i. Christus
eo quod maneat in eternum sempiternum habet sa-
cerdotium. Unde et salvare. hic concludit
efficaciam sacerdotii Christi. Christus cum eternus non
potest esse causa temporalis sed tantum eterne
eterna. et ideo Christus qui est sacerdos eternus
potest dare salutem eternam. et hoc est quod
dicitur. Unde et salvare in perpetuum potest. non
duo autem propter hoc facit. est excellentia
et pietatis habundantia. primum patet quia licet
habeat naturam humanam per quam distat a patre
est tamen unica natura divina per quam indistans
est ab eo hoc tangit cum subdit. ¶ Accedens
per semetipsum ad deum. accedere enim ad aliquem
quod non convenit nisi ei qui aliquo modo distat
ab eo. Christus autem distat a patre per huma-
nam naturam. divinam tamen et hoc non competit
ei accedere ad patrem ... quia habet
eandem naturam cum patre. ideo accedit per
semetipsum. hoc autem non potest competere
alicui pure creature. et quia in Christo est ex-
cellentia nature divine sequitur quod semper
vivit quia vita divina est eterna. et hoc
est quod dicit semper vivens. excellentia
autem pietatis tangitur cum subditur ad
interpellandum pro nobis. quia licet sit tante
excellentie ut dictum est tamen ex sua pie-
tate est advocatus noster. sicut quod dicitur Jo-
hannis advocatum habemus apud patrem
Jhesum Christum. interpellat autem pro nobis et primo
quod pro nobis assumpsit ipsam humanitatem. Secundo
in animo ipsam [illegible] desiderium de nostra
salute exprimendo. ¶ Talis enim postquam ondit
sacerdotii Christi excellentiam hic consequenter ondit
eius utilitatem ... ei necessarium est ad excellens

[illegible] ad sacerdotes ve[teris] legis

imperfectionis sacerdotii. Sacerdotium autem leviticum est imper-
fectum et ideo necessarium fuit sacerdotium Christi quod
est perfectum. Et ideo ostendit primo quod quicquid
perfectionis fuit in sacerdotio levitico totum est
excellentius in Christo. 2° quia ab eo excludit
quicquid erat ibi imperfectionis, qui non habet ne-
cessitatem. ¶ Circa primum sciendum quod in sacer-
dotibus veteris legis requirebatur sanctitas ut ha-
betur Levitici xxi: panes Dei sui offerunt,
ideo sancti erunt. Requirebatur etiam innocentia
Levitici xxi: homo de semine Aaron sacerdotis
qui habuerit maculam; custodiebat populum
meum ut non polluerent peccata. Innocentia e-
nim puritatis aliquando requirebatur etiam impollutio
Levitici xxi: homo de semine Aaron sacerdotis qui
habuerit maculam non accedat offerre etc. Item
requirebatur segregatio a commixtione Levitici
xxi: non commisceat stirpem generis sui vul-
go gentis sue. Ista autem perfectissime
fuerunt in Christo et hoc est quod dicitur in
textu: Talis enim decebat ut nobis esset pontifex sanctus,
quia ab instanti conceptionis fuit sanctus.
Sanctum enim idem est quod applicatum ad di-
vina, propter quod etiam res inanimate si ad
divinum cultum applicantur dicuntur sancte sicut
calix, altare et consimilia. Humanitas vero
Christi ab instanti fuit Deo applicata et
unitate suppositi que est maxima applicatio.
Innocens hoc etiam maxime competit Christo
qui peccatum non fecit nec inventus fuit do-
lus in ore eius ut habetur prima Petri ii. Impol-
lutus id est sine corporali deformitate. Talis
deformitas causatur vel a causa intrinseca
scilicet ex defectu virtutis formative vel ex defectu
materie per quem modum contingit in nostra
et humana natura. Neutrum habuit locum
in Christo quia corpus eius fuit formatum
virtute Spiritus Sancti que est infinita, materia de
qua corpus fuit purissimus sanguis
beate virginis. ¶ Aliquando causatur deformitas
a causa extrinseca scilicet quod aliquis propter peccatum suum
punitur in manu vel pede vel oculo quia
malo iudice aliquis perdit oculum vel pedem
vel manum, quod in Christo non habuit locum
ut patet. Segregatus a peccatoribus. Contra
hoc videtur statim de Christo quod dicitur Matthei
ix: discumbente Ihesu in domo ecce multi
publicani et peccatores venientes discumbebant
cum Ihesu et discipulis eius. ¶ Dicendum quod Christus

venit tamquam medicus peccatorum et ideo non
debuit segregari a peccatoribus quantum ad
cohabitationem et ideo legitur cum peccatoribus
comedisse et bibisse tamquam clementissimus
medicus eis condescendisse propter eorum sa-
lutem. Fuit tamen segregatus a peccatoribus
quantum ad participationem cum eis in peccato
quia talis segregatio erat virtuosa et
saluti nostre accommoda, non sic autem seg-
regatio prima. Et excelsior celis factus quo-
rum divina natura excellit omnem crea-
turam. ¶ Qui non habet necessitatem. Hic
consequenter excludit a Christo imperfectionem
que erant in sacerdotibus veteris testa-
menti. Erat enim imperfectionis quia sacerdos
veteris testamenti non solum offerebat
hostiam pro peccatis populi in die expiationis
sed etiam cum hoc offerebat vitulum
pro peccatis suis. Item imperfectionis erat quod
fiebat non tantum semel sed pluries quia
una oblatio non sufficiebat pro omnibus
peccatis propter sui imperfectionem. ¶ Christus autem unam
tantum hostiam scilicet corpus suum in cruce non
tamen pro peccatis suis sed tantum alienis ob-
tulit. Et hoc est quod dicitur hic: Qui
non habet cottidie necessitatem etc. usque ibi
Lex enim homines constituit sacer-
dotes infirmitatem habentes, id est peccatores, non solum peccan-
dum et sic peccabant aliqui sicut
alii homines. Non sic autem Christus. Propter
quod dicit: Sermo autem iurisiurandi qui
post legem est filium in eternum perfectum, id est di-
vinum. Verba loquens de sacerdotio Christi consti-
tuto in iuramento dictum est ut supra dictum est
ostendit quod filius Dei est constitutus
sacerdos non etc. quod est dignitatis. Adhuc
ad evidentiam illius verbi quod habitum
est in hoc capitulo quod minor est a meliore
benedicitur videtur quod hoc non sit uni-
versaliter. Primo quia papa consecratur ab episcopo
Hostiensi et tamen papa maioris dignitatis
existit per electionem tamquam consecratur.
Item archiepiscopus consecratur a suis suffra-
ganeis qui sunt minores. Contrarium est
auctoritas apostoli quod dicit aliud esse sine
ulla contradictione. Dicendum quod circa hoc erra-
verunt quidam heretici qui nominabantur pau-
peres de Lugduno quia cum quilibet ministri ma[li]

est quantumcumque peccatore ideo dixerunt quod
sacerdos peccator non potest benedicere iusto
cum puro layco. Sed contra quilibet iustus
cum puris laycis est sacerdos verus et
nullus alius. Sed hic error est nimis
periculosus quia si status ministri sit de
necessitate sacramenti nulla est certitudo in
sacramentis ecclesie quia nullus scit certitudinaliter
se esse in statu gracie et multo minus potest
hoc scire de alio per consequens de nullo
sciretur utrum esset baptizatus vel non
nec de quocumque sacramento esset aliqua
certitudo. Et ideo dicitur quod cum ali-
quis agit in virtute propria tunc queritur
de ipso quis vel qualis sit quia eius
bonitas vel malicia variat operacionem.
Sed qui agit solum in virtute
alterius non variat bona cum elemosina datur
a bono domino per malum servum et eodem modo
deus confert bonum et verum sacramentum per
malum ministrum. Ideo dictum apostoli verum
est scilicet quod minor a maiore benedicitur. Et quilibet
institutus minister christi maior est
quantumcumque alio iustum homo est vel peccator.
Sed adhuc una est obiectio de sacerdote
corpus christi consecrante et non videtur
quod sacerdos aliquo modo sit maior ipso. Dicitur
quod sacerdos consecrat ipsum materialiter quia ma-
ior est christus ante nichilominus deus con-
secrat corpus suum et sic patet propositum.
Quod ad argumentum dictum quod patet de episcopis
electis cum in papam sublimatur se bene-
dicit nichilominus est homo episcopus hostie in
quantum est minister dei et eodem modo archi-
episcopus suis suffraganeis etc.

Capitulum autem sequens quod dicitur
Omnis namque apostolus ostendit eminen-
ciam sacerdocii christi ... sacerdo-
cii excellentia et hoc racione persone sacerdotis,
autem idem ostendit racione officii sacerdota-
lis. Et dividitur in duas partes quia primo
ostendit hoc in generali, secundo magis in speciali
ibi incipit capitulum apostoli nonum habuit
quidem etc. Prima in duas quia primo ponit in-
tentum, secundo probat ibi cum omnis pontifex.
In prima parte ponit intentum suum circa
quod duo primum est modus dicendi, dicitur
quod intendit hic precedentia summare et
hoc est quod dicitur capitulum autem super eo quod

dicuntur capitulum cum dicatur capitulum a capite et
sicut in capite totaliter continetur quod
est in corpore non tamen formaliter et explicite ita
de capitulo capitulatis dicatur cum aliquid summa-
rie dicitur tractatum. Secundo in quo ponim-
tur sua intencio est respectu dicendorum
quia intendit dicere de dignitate huius pontificis,
cuius dignitas consistit in natura
excellencia in qua est equalis patri et
hoc est quod dicitur talem habemus pontificem
qui sedet in dextera sedis magni-
tudinis id est patris cui appropriatur magnitudo et
in potencia in divinis. Sedere enim ad dexteram
patris implicat equalitatem filii ad patrem
ut supra dictum est primo capitulo. Et quia officium
pontificis est custodire sacra ideo subditur
sanctorum minister christus cum in quantum homo
est minister sacrorum sed in quantum deus
est auctor eorum. Sacra autem sacra sunt gracia
in presenti, gloria in futuro, que non pote-
runt administrari in tabernaculo veteri le-
gis tamen prefigurari. Propter quod subditur
et tabernaculi veri quod fixit deus
et non homo. De hoc tabernaculo dicitur
psalmo xiiii Domine quis habitabit in
tabernaculo tuo aut etc. Istud tabernaculum
non est factum ab homine sicut fuit
tabernaculum moysi quod fecit bezeleel
sicut habetur in exodo. Omnis enim po-
tifex etc. hic consequenter probat et
dividitur in tres partes quia primo ostendit
quod christus est minister aliquorum sacrorum,
secundo quod non est minister sacrorum veteris testamenti ibi
Si ergo esset super terram, tertio ostendit quod est
minister meliorum sacrorum ibi Nunc autem
melius. In prima parte arguit sic omnis
pontifex est minister aliquorum sacrorum
quod patet per hoc quod constituitur ut offerat
sacrificia ad sanctificandum populum expleta dicta sa-
crificia ad satisfaciendum ut supra declaratum fuit capitulo v. Christus
autem est pontifex ut ibidem dictum fuit ergo
minister aliquorum sacrorum et hoc est
quod dicitur omnis enim pontifex etc. usque
ad Si ergo esset. Hic ostendit quod christus
non est minister sacrorum veteris testamenti alioquin non
esset necessarium summum sacerdotem quia illa pos-
sunt per alios administrari scilicet per sacerdotes le-
vitici ad quorum officium pertinet administrare
talia et hoc est quod dicitur Si ergo esset super

terrenum, i. si sacrificium pertinens ad Christi ministerium
ipse non esset sacerdos, i. eius sacerdotium non
esset necessarium cum essent qui offerrent
secundum legem munera, scilicet sacerdotes veteris testamenti. Qui ex-
emplari et umbrae deserviunt caelestium. Di-
citur enim sacrificium veteris legis in quibus de-
serviebant sacerdotes umbra caelestium inqu-
antum imperfecte ea ostendebant et illa repraesentabant,
sicut umbra corporis humani imperfecte figuram
ipsius repraesentat. Dicitur etiam exemplar
caelestium inquantum imperfecte erat quaedam modo
manuductio in cognitionem ipsorum. Et notandum
cum exemplaris est prioritas respectu exem-
plati, sed prius dicitur dupliciter. Aliquid uno mo-
do in cognitione nostra, et sic sacrificia veteris legis
dicuntur exemplaria caelestium ut dictum est.
Alio modo aliquid dicitur prius altero simpliciter
et sic est e converso quia ipsa caelestia sunt exem-
plaria eorum quae facta sunt in tabernaculo Moy-
si quod fuit factum ad exemplar caelestium.
Et hoc est quod subditur Sicut responsum
est Moysi etc. ¶ Nunc autem melius sorti-
tus. Hic consequenter ostendit quod Christus
minister est meliorum sacrorum, et dividitur in duas
quia primo ostendit propositum, secundo reddit causam
dicti, ibi Quanto meliore. In prima igitur parte
concludit propositum quod Christus sit minis-
ter meliorum quam veteris legis. Ex quo sequitur quod sicut minister
melior sacerdotum, sic et suum sacerdotium
melius est eorum. Et hoc est quod
dicitur Nunc autem melius sortitus est
ministerium et hoc fuit offerendo carnem suam
in cruce, quae fuit oblatio optima et
convenientissima saluti nostrae quia oblata
fuit ex maxima caritate et dilectione.
¶ Sed contra hoc videtur esse illud quod
est dictum, scilicet quod ministerium Christi non est
circa aliquid terrenum, caro autem Christi de
terra est ... Dicendum quod licet caro
Christi absolute sumpta sit terra non tamen
dicitur terra ut est caro Christi, primo quia
est divinitati unita, secundo quia virtute Spiritus sancti
formata. Propter hoc dicitur Io. iii. Qui
de terra est de terra loquitur, qui autem
de caelo venit super omnes est. ¶ Quanto me-
liore. Hic reddit causam dicti, videlicet
quare melius sit ministerium Christi. ¶ Circa
quod sciendum quod ministerium sacerdotis est reduc-
ere populum in deum ad ministrandum legem divinam

populo. Quia est mediator dei et popu-
li ... Quanto melioris testamenti media-
tor est tanto scilicet melius ministerium
quod autem testamentum novum melius
sit cuius administrator est Christus probat
dupliciter. Secunda probatio ponitur ibi Nam si illud.
Prima autem probatio talis est: illud testamentum
quod promittit meliora melius est. Novum
promittit meliora quam vetus testamentum, quia promittit
bona spiritualia et aeterna ut patet Matth. v.
et in multis aliis locis. Vetus autem
promittebat terrena ut patet Ysa. primo
Si audieritis bona terrae comedetis. Et
hoc est quod dicitur hic: quanto Christus
habet melius ministerium Quanto melioris
testamenti mediator est quod in me-
lioribus repromissionibus sancitum est, i. fir-
matum. Nam si illud. Hic ponit secundam
probationem ad idem et dividitur in duas quia
in primo ponit inducit probationem, secundo ex
dictis concludit principalem intentionem
ibi Dicendo novum. Circa primum dicendum sciendum
quia primo ponit rationem, secundo pro-
bat maiorem illius rationis per scripturam
ibi Vituperans. Ratio prima talis est: id
quod est perfectum et sine defectu melius est
quam imperfectum et defectuosum. Testamentum
autem novum perfectum est et sine defectu,
vetus autem imperfectum et defectuosum,
sicut multipliciter declaratum in prologo
huius operis. Propter hoc necessarium fuit
testamentum novum ad tollendum vetus testamentum imper-
fectum. Et hoc est quod dicit Nam si illud
prius culpa vacasset, i. sine defectu fuisset,
non enim potest hic accipi culpa pro peccato
quod dicitur Ro. vii. mandatum sanctum
et iustum, non utique secundi, i. testamenti
novi locus inquireretur quia non fu-
isset necessarium si primum fuisset sine defectu.
¶ Vituperans. Hic probat maiorem scilicet quod
propter imperfectionem primi testamenti necessa-
rium fuit dari secundum per auctoritatem quae ha-
betur Ier. xxxi licet aliqua sint aliquo
modo mutata quia apostolus allegat ipsam
secundum translationem lxx. Quia in illa autem
primo tangit conditionem veteris legis et secundo novi con-
dicendo ibi quod hoc est testamentum. Dicit igitur

primo sic vituperavit eum eos dicens
i. dominus improperando eis qui erant sub ve-
te. loquitur per Ieremiam illud enim quod
sequitur Ecce dies veniunt dicit dominus
et consummabo i. perficiam quia no. te. con-
tinet perfectionem ut supra declaratum est mul-
tipliciter in principio huius operis super
domum israel et super domum iuda quia
ad eos venit christus in persona propria et
quod ipsemet dicit Math. xv non sum missus
nisi ad oves que perierunt domus
israel testamentum novum non secundum testamentum
quod dedi patribus eorum quia aliqua ve-
te. sunt cassata per novum scilicet precepta ceremonialia
et iudicialia dissimiliter tamen ut supra dictum
est in principio huius operis in die qua
apprehendi manum illorum ut educerem eos
de terra egypti quia sicut puer qui non
potest ire apprehenditur manu sic filii
israel educti sunt de egypto virtute divina
quia non potuerunt per se exire sequitur
quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo quia
statim post publicationem mandatorum
ubi dimo fecerunt sibi vitulum conflatilem
ut patet exodo Et ego neglexi eos dicit
dominus quia propter peccatum vituli aliqui sunt
occisi et alii permissi sunt cadere in alia
peccata propter que perierunt in solitudine
corpora eorum et sic dicitur eos ne-
glexisse inquantum dimisit eos sic peri-
re sicut vos negligi dicitur qui perire per-
mittitur. Quia hoc est testamentum hic tamen
sit mentionem primo quantum ad eius da-
tionem quia datum est principaliter
iudeis quibus christus predicavit et hoc
est quod dicitur quia hoc est testamentum
quod disponam domui israel licet enim gen-
tiles sint admissi ad no. te. hoc tamen
factum est ut inseritur oleaster in bonam
olivam ut quod dicit apostolus Ro. xi. Se-
cundo tangitur condicio no. te. quantum ad
tempus dationis ut enim dicitur post
dies illos dicit dominus i. post cursum
ve. te. sicut perfectum est posterius tempore
quam imperfectum sicut magister dicitur
post pedagogum lex enim pedagogus
noster fuit in christo ut dicit Gal. iii Tertio
tangitur condicio no. te. quantum ad modum

dandi cum dicitur dabo leges meas
in mentes eorum scilicet fidem inspirando et in cordi-
bus eorum superscribam eas per caritatem
formando qui modus dandi est perfectus
quia est deus intus illuminando et sic datum
est lex nova corpus quod prius apparuit
eis signum quod intellexerunt scripturas
et quod misit eis spiritum suum homo autem
potest aliud docere formando exterius signum
sensibile ut voces et scripta et hoc modo da-
ta est lex vetus ut habetur exo. xx
cunctus autem populus audiebat voces et
lampades etc. dicit autem leges meas in
plurali quia licet lex nova sit una tamen ponit
in plurali propter precepta ad ipsam inspira-
ta. Quarto tangit no. te. efficaciam cum dicit
Et ero eis in deum et ipsi erunt mihi
in populum quia lex nova est lex amo-
ris que dedit filios regis alias pedis
mis et non docebit unusquisque proximum suum
etc. hoc potest intelligi dupliciter uno
modo quantum ad ecclesiam primitivam et sic illud verbum refertur ad
apostolos quia omnes instructi sunt immediate
a christo non unus ab alio excepto paulo
apostolus qui fuit posterior dicit Gal. primo Notum
vobis facio fratres evangelium quod evangelizatum
est a me quia non est secundum hominem neque
enim ab homine accepi illud neque didici
sed per revelationem ihesu christi. Alio modo potest
intelligi de cognitione patrie et tunc ref-
ertur ad omnes bonos specialiter post iudi-
cium venturum quia non angeli superiores
illuminant inferiores de hiis que pertinent ad
complenda misteria israel sed pacto in
dies cessabit tales illuminationes et hec expo-
sitio ultima videtur magis concordare
litere sed quia efficacia no. te. non solum con-
tendit ad cognitionem sed etiam ad peccatorum
purgationem ideo sequitur quia propitius ero
iniquitatibus eorum remittendo culpam et
peccatorum eorum iam non memorabor ad
puniendum in futuro. Dicendo autem novum
consequenter concludit principale intentum
dicens enim dominus per Ieremiam novum testa-
mentum christus est mediator novi ut patet per predicta sed
prius quam precedens testamentum dicatur vetus
quia novum dicat respectu veteris et hoc est
quod dicitur Dicendo autem novum detestato

xpi inveteravit prius .i. ondit quod prior
des testamentum dicit vetus quia antiqua
veterascat per se in esperam tempore continue
tile desicit in tempore ut habetur iiij°
physicorum ideo sequitur quod vetus testamentum
sit evacuatum per novum et hoc est quod
dicitur quod autem antiquatur et senescit
prope interitum est ¶ Advertendum tamen
eius quod dictum est supra in morte precedenti
¶ Queritur utrum lex nova debuit tradi aliquo
in scriptis et arguitur primo quod sic quia
scriptura deservit memorie conservande sed lex
Christi erat duratura usque ad finem mundi et in
illud Luce xxi celum et terra transibunt
verba autem mea non transibunt ergo videtur
quod Christus debuit doctrinam suam scribere ¶ Item
lex vetus fuit figura nove ut habetur
in hoc capitulo sed lex vetus fuit descripta a
deo primo ut habetur Exo. xxxiiij dabo tibi
duas tabulas lapideas et legem et mandata
que scripsi ergo lex nova debuit scribi
a Christo quia figura debet correspondere figurato
¶ Contra si Christus ad scripsisset illud potis-
sime debet esse in canone ergo etc ¶ Dicendum
quod doctrina Christi non debuit describi
ab eo primo quia excellentissimus modus
docendi debetur excellentissime doctrine
nunc autem ita est quod efficacior est
modus docendi verbo quam scripto quia scriptura
non est nisi vox mortua et ideo Christo qui
est doctor excellentissimus non convenie-
bat modus docendi per scripturam qui est im-
perfectus sed potius modus docendi per verbum
qui est perfectissimus ¶ discipulis autem suis
credentibus et aliis personis conveniebat
doctrinam Christi scribere propter quod scripserunt evan-
gelia et alios libros novi testamenti conti-
nentes doctrinam Christi propter hoc eius invenitur apud
antiquos philosophos quia antiqui inter eos
excellentissimi scilicet Pictagoras et Socrates dum
nichil scripserunt tamen eorum discipuli multa
scripserunt ¶ 2° quia non est conveniens illum
doctorem scribere cuius doctrina non potest lit-
teris comprehendi talis fuit Christus et ideo
dicit Jo. ultimo ¶ Sunt et alia multa que
fecit Ihesus que si scribantur per singula
nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scri-

bendi sunt libros ergo exponens Augustinus
dicit quod hoc non est intelligendum propter
excessum spatii molis sed altitudinis et ideo
Christus doctrinam suam scribere non debuit quia
si ea scripsisset crederetur quod non plus conti-
neret quam quod illa scriptura pretenderet
non sic autem creditur per scripturam suorum
discipulorum et maxime quia per scripturas
sed doctrina Christi non scripsisset ad plenum
ut patet per verbum Jo. prius allegatum
¶ Considerandum tamen quod licet Christus
non scripserit doctrinam suam in carta mor-
tua scripsit tamen eam in carta viva
scilicet in cordibus suorum discipulorum ut pre-
dictum est et sic erat prophetatum per Jere-
miam ut patet ibidem et iste fuit modus
conveniens scribendi hanc doctrinam que
inducit efficaciter ad vitam eternam non
debuit scribi primo in carta insensibili et
habetur in mortalitate propter quod dicit
Paulus apostolus 2a ad Corinthios iii° quod
h est epistola scripta in tabulis cordis ¶
Ad primum patet ex dictis quia scriptura dis-
cipulorum Christi sufficit ad memoriam doctrine
eius ¶ Ad 2m dicendum quod figura et
figuratum non omnino assimilantur primo quia
quod figura deficit a figurato et ideo
quia lex vetus erat imperfectior et persuppone-
bat in pluribus figuratis fuit primo descripta
in tabulis lapideis lex autem nova
tamquam perfectior fuit primo descripta non in a-
tramento sed spiritu dei vivi in tabulis cordis
ut dicit apostolus 2a ad Corinthios 3° capitulo ¶ c. ix

Habuit quidem.

Postquam apostolus ondit dignitatem
sacerdotii no. te. in generali hic
consequenter declarat hoc idem applicando ad
gis in speciali et dividitur in duas partes quia primo
declarat propositum 2° probat quoddam in suo pro-
cessu suppositum ix° capitulo x. Umbram
habens lex. prima adhuc dividitur in
tres partes quia primo tangit ea que
fuit in vetere testamento 2° ondit
eorum figuram ibi hoc significante spiritu sancto 3° ex
hoc arguit ad propositum ibi Christus autem no. te.
prima adhuc in duas quia primo tangit aliqua
fuit in ve. te. circa modum generalem 2° tangit

ea magis in speciali ubi thabernaculum cum
¶ Ad cuius euidenciam primo considerandum
quod omnia que sunt in no. et ve. testamento
ordinata sunt ad diuinum cultum ad ta-
lem uero cultum redditur homo ineptus
simpliciter per peccatum et aptus per graciam sed quia
uero per immundiciam et immundiciam corporalem
sacramenta le. no. que conferunt graciam
et auferunt peccatum reddunt hominem sic
placatum aptum ad cultum diuinum. Illa
autem que erant in ve. te. graciam non
conferebant sed quasdam tamen irregula-
ritates seu immundicias corporales
propter quas prohibebantur homines acce-
dere ad locum diuini cultus et ad certum
tempus sicut erat tactus mortui uel
aliquid immundi ex quibus reddebatur
homo ineptus ad accedendum ad locum
cultus diuini. Talia autem auferebat
pertinencia le. te. licet proprie graciam non
conferret sicut diffusius declaratum est
in principio huius operis et hoc est quod dicit
hic Habuit quidem et prius id est primum tes-
tamentum iustificaciones culture id est perti-
nencias diuini cultus impedimenta re-
mouentes predicta supra instituebat sanctum quod ideo
subdit et sanctum seculare id est emundatorium
corporalem que dicitur secularis quia
pro seculum in temporalibus consistit
et quia sanctificatio illa non erat dura-
tura nisi ad tempus ¶ Tabernaculum
enim hic consequenter secundum ponit magis
in speciali et dividitur in duas quia primo tan-
git in speciali ea que pertinent ad predictam
institucionem ubi huius breuiter exponit
¶ Ad intelligendum primo considerandum
quod tabernaculum moysi sic erat dispo-
situm prout eum erat de quibus sit
assilibus compactis auro textum vero
thabernaculi erat quedam cortina per
colonibus pendens altitudo tabernacu-
li erat x cubitorum et latitudo x lon-
gitudo vero eius xxx et erat quedam
cortina dividens longitudinem in partes
inequales quia ex una parte cortine erat
x cubiti tantum et dicebatur illa pars tha-
bernaculi sancta sanctorum et alia vero parte xx cu-
biti et dicebatur illa pars sancta absolute
vel etiam sanctum et sic distinguebantur due
partes thabernaculi sicut in ecclesiis nostris
chorus et nauis sed quasi oppositum modo
erat parte quia chorus in ecclesiis nostris est versus
orientem in tabernaculo vero moysi sancta
sanctorum erat ad occidentem ¶ Ulterius con-
siderandum quod in sancta sanctorum tria erant ar-
cha testimonii duo cherubim et propici-
atorium apostolus hic addit quartum scilicet
quod erat ibi thuribulum quod exponunt
aliqui doctores quod per hoc intelligitur
altare incensi sed hoc est contra textum exo-
di ubi dicitur quod altare incensi erat
in alia parte thabernaculi hoc etiam dicit
Josephus et Augustinus ¶ Et ideo dicendum quod per
thuribulum non intelligit aliud nisi
quod ibi erat incensum in quo summus
sacerdos intrans sancta sanctorum ponebat ince-
nsum ut nebula inde consurgens impediret
aspectum aliorum qui erant in alia parte
tabernaculi ne viderent ea que erant
intra sancta sanctorum ¶ Sed in alia parte taber-
naculi que dicebatur sancta erant tria
mensa proposicionis in latere aquilonari et can-
delabrum aureum in latere australi et al-
tare thimiamatis in medio contra occi-
dentem sancti tamen sanctorum ¶ Per hec autem si-
gnificatur duplex status unus realis et
alius misticus realis cum est istud thaber-
naculum cum illud erat ordinatum ad
cultum veri creatoris tocius mundi in quo
sunt due partes una nobis invisibilis scilicet
illud quod est ultra celum sydereum ubi est
habitacio substanciarum spiritualium et hoc fi-
gurabat prima pars thabernaculi que
dicebatur sancta sanctorum in qua erat cheru-
bin representans naturam angelicam et archa
testamenti clausa ad designandum quod secre-
torum que sunt in hoc seculo visibili con-
tinentur clause et nobis occulte in illo se-
culo superiori ¶ Sicut idonee effectum in
causa et artificiorum in artifice continentur
quod dicitur clause et hoc patet in archa con-
tenta scilicet tabulis que representant scripturam qua
dirigitur uos hominis et virga aaron quod

designatur potestas regionis per quam celi erunt
homines aut alias continua per quam designa
batur humana [illegible] preparatorium vero quod erat
quasi locus dei [illegible] inde responderat
summo sacerdoti designabat ipse deus glo
riosus sublimius presidens omnibus creatu
ris et sic patet quomodo per sanctum sanctorum
designatur celum quod est supra celum sed
deum nobis invisibilia. prima vero parte
thabernaculi que dicebatur sancta absolute
designabatur alia pars mundi scilicet
celum thabernaculi quod erat quedam cor
tina variis coloribus distincta designa
celum sidereum variis stellis ornatum. per
candelabrum in quo erat septem lucerne desig
nabatur orbes septem planetarum. propter hoc erat
positum in parte australi quia circa se
planetas remissio [illegible] semper est ad
austrum per eclipticam vero ubi erant panes
propositi designabatur alia ex quibus
constituitur [illegible] homini vita quia
ex eisdem sumus et nutrimur ut dicitur
in regione designabatur eciam illa [illegible]
[illegible] quod illi qui altari deserviunt
altari [illegible] altare de altario debet
vivere. Quod autem allegoricum propositum est
quia prima pars tabernaculi que sancta
dicebatur vetus testamentum in qua veritas divina
erat latens sub velaminibus figurarum
sicut aspectus eorum que erant intra sancta
sanctorum erat inclusus per cortinam media
inter utramque tabernaculi partem ut predictum
est prima vero pars que dicebatur sancta
sanctorum in qua erant illa que representa
bant spiritualia et divina ut dictum est signi
ficabatur novum testamentum in quo revelata est ve
ritas divina propter quod in passione
domini in qua consummatum est novum testamentum scissa
fuit illa cortina templi que prohibebat
aspectum eorum que erant intra sancta sanctorum
ut habetur Luce xxiii. Quia autem expo
sitionem [illegible] prosequitur apostolus ut patebit ex
sequentibus. Ideo hic [illegible] attendendum est
ad literam que tangit tabernaculi dis
positionem. Dicit tabernaculum enim factum est primum
tabernaculum primum scilicet dicit illa pars tab
ernaculi que dicitur sancta quia ab illa erat in
gressus templi in quo erat candelabrum dicit

candelabrum tamen [illegible] habebat septem lucernas
que hic dicitur candelabrum et mensa
et propositio panum quia xii panes erant
positi super mensam illam et [illegible]
erat ubi sed altare incensi omittit apostolus
quia [illegible] quod sequitur infra non inten
debat dicere de istis per singula sequitur
quod dicitur sancta hoc refertur ad taber
naculum primum quia sicut dictum est pars
prima tabernaculi in qua erant ista di
cebatur sancta absolute. post velamentum
autem id est post cortinam intermediam erat
[illegible] tabernaculum id est secunda pars thabernaculi
que dicitur sancta sanctorum aureum habens
thuribulum et archam testamenti circum
tectam ex omni parte auro intus et extra
ut habetur Exodi xxv. In qua urna aurea
habens manna sicut habetur Exodi xvi et
virga Aaron que fronduerat [illegible] ut
habetur Numeri xvii. et tabule testa
menti scilicet erant incluse in archa ut predictum
est super que erant cherubim glorie
id est gloriose sancta vel potius qui erant
glorie dei cui deserviunt angeli. sequitur
unde sequitur obumbrancia propiciato
rium quod representabat locum propiciato
rium divini ut dictum est. de quibus
quibus non est modo dicendum per singula
quia apostolus prosequitur ista breviter
[illegible] allegoricum tamen ut dictum est.
Hiis vero hic [illegible] apostolus describit
ministerium sacerdotum in tabernaculo moysi
[illegible] ad cuius intellectum sciendum quod
intra sancta sanctorum solus summus sacerdos intra
bat [illegible] Zacharias
parte tabernaculi que dicebatur sancta ab
solute alii sacerdotes intrabant bis in
die ad offerendum sacrificia [illegible]
[illegible] sacrificiorum [illegible] fiebat
extra tabernaculum [illegible]
holocaustorum [illegible] consummata sacrificiorum
bat in templo [illegible] incensi [illegible]
[illegible] quia sacrificia illa non erant
[illegible] accepta [illegible] devotione
offerencium que fides et devocio [illegible]
[illegible] et hoc est quod dicit. Hiis
vero ita compositis id est dispositis modo predicto
in priori quidem tabernaculo id est in parte tha

tabernaculi que dicebatur sancta i. cotidie
intrabant sacerdotes sacrificiorum of-
ficia consummantes. In secundo autem ¶ In se-
cundo i. in sancta sanctorum semel in anno
solus pontifex intrabat. Glossa dicit hic quod
pluries in anno intrabat tamen sine sangui-
ne sed hoc non invenitur scriptum in lege nisi
solum quod mortem tempore Aaron [illegible] tunc
cum Aaron et filii eius intrabant ut in-
voluerent ea que erant intra sancta sancto-
rum et disponerent Levitis, unde alias
autem non legitur intrasse aliquis sa-
cerdos preter pontificem in festo propitiationis ad
offerendum ibi coram propitiatorio de sanguine
hostie in oblatione pro peccato populi et proprio ipsius.
Et hoc est quod dicit non sine sanguine
¶ Hoc significante hic ostendit quid signa-
bant predicta, et primo quantum ad vetus testamentum, secundo
quantum ad novum ibi Christus autem assistens.
¶ Primo ergo dicit sic Hoc significante spiritu sancto
non dum propalatam esse sanctorum viam quia
sicut dictum est per hoc quod non patebat
accessus sacerdotibus ad sancta sanctorum de-
signabatur quod via veniendi ad celestia
non erat perfecta sicut est in novo testamento. Et
quia vetus testamentum adhuc habebat consisten-
tiam quia significabatur per primam partem
tabernaculi ut dictum est. Et hoc est quod
subditur adhuc priore tabernaculo i.
veteri testamento habente statum que parabola i. figura
est temporis instantis quia vetus testamentum fuit figura
novi, iuxta quam i. parabolam munera et hostie
offeruntur que non possunt iuxta conscientiam
perfectum facere quia in veteri testamento que fuit fi-
gura novi munera oblata non auferre-
bant peccatum ut predictum est, et causa sub-
ditur, semimodo solummodo in cibis et po-
tibus quod dicit quia observationes le-
gales in parte consistebant in abstinentia
a quibusdam cibis et potibus in lege
prohibitis et variis baptismatibus i. ab-
lutionibus que fiebant in emundatione
leprosi et inconsimilibus. Unde cum ista essent
quedam pure corporalia ideo non poterant
mundare conscientiam sed tamen tollebant quandam im-
munditiam corporalem vel irregularitatem propter
quod dicuntur iustitie carnis. Et hoc est
quod dicitur et iustitiis carnis usque ad

tempus correctionis imposita i. usque ad
tempus novi testamenti quod corrigit vetus, non annullando
sed in bonum reducendo, quia lex vetus fuit
bona et iusta ut habetur Ro. vii. Sed alibi
Petrus Act. xv. quod sicut puero qui datur est
sub pedagogo imponuntur aliqua onera
bona ad assuefaciendum virtutis quod tamen
mutatur adveniente etate viri, nunquam
proportionata ei imponuntur, ita per legem
Moysi fuit imposita legalia populo Iudeorum
donec perficeretur in cultu unius dei quod non
erat imperfecta, ideo per legem Christi ad perfectionem
fuit reducta propter quod Apostolus Gal. iii.
comparat legem Moysi pedagogo a quo
discretiorem tenetur quod dictum est perventus ut
plenius declaratum est. Inspiciatur huius
operis Christus autem assistens. Hic ostendit
ostendit aliud quod predictum fuit de tabernaculo
Moysi iniunctum fuit figura novi testamenti. Circa
quod Apostolus facit duo quia primo declarat
quod Apostolus fuit dicit pro quandam supposita ibi Sed
...mum, secundo probat quandam suppositam ibi Si
enim sanguis. Circa primum Apostolus ... tamen
egit primo dignitate loci quia illa pars
tabernaculi que figurabat novum testamentum vocabatur
Sancta sanctorum. Secundo dignitate ministri
quia solus summus pontifex illuc intrabat. Tertio modum intrandi quia cum sangui-
ne intrabat. Quarto tempus intrandi quia
tamen semel in anno. Quinto ad quid intrabat
scilicet ad placandum plebi deum et populo et sibi.
Sed hec omnia que sunt in novo testamento. Quia Christus
qui est summus pontifex intravit celum
quod significabatur per sancta sanctorum ut supra
dictum est et per proprium sanguinem ad placan-
dum nobis deum patrem. Et hoc est quod
dicitur Christus etc. ¶ Circa dicendum tamen quod
in hoc capitulo construendo est multum
ponderandum ut clarius et brevius procedatur. Ergo primo legimus et post exponemus secundum
suum ordinem sic. Christus hic tangitur
dignitas ministri novi testamenti quia Christus est
unica persona consistens in natura duplici
divina scilicet et humana pontifex. Hic tangit nomen
officii, quia Christus est princeps aliorum et
quod dicitur primo quantum ad officium princeps
pastor etc. assistens i. semper paratus assistere
officio suo ad intercedendum pro nobis

Divisio passionis Iudeorum

non

et ad ampliandum nos contra impugnatorem
hostis introivit in sancta i. in celum ut pre-
bit infra quod quidem celum est tabernacu-
lum amplius i. valde amplum propter
immensitatem bonorum celestium et perfectius quam
fuit tabernaculum moysi quod fuit mo-
bile portabile de loco ad locum illud
autem est immobile eternum sicut propheta
dicit ysa. xxxiii. Oculi tui videbunt
ierusalem civitatem opulentam tabernaculum quod
nequaquam transferri poterit ubi eciam loquitur
de ierusalem celesti non manufactum i. non per
hominem sicut fuit tabernaculum moysi
per manum beseleel et hoc est quod subdit
apostolus exponendo verbum predictum non huius crea-
tionis i. humane factionis tangit hic tempus
introeundi ibi semel quia totum tempus non
est nisi unus annus respectu pontificatus christi
eterni ex quo semel introivit semper est ibi
tangitur eciam modus introeundi cum dicit
neque per sanguinem hircorum aut vitulorum
sicut intrabat pontifex veteris testamenti sed per proprium
sanguinem qui pro nobis fuit effusus in
cruce tangitur eciam ad quid introivit
cum dicitur eterna redempcione inventa
quia per hoc habemus eternam redempcionem
inventam per modum convenientissimum compo-
ad inventum ... satisfaceret qui poterat
iniustum ... qui debebat iniustum
homo ¶ Si enim sanguis hic probat predictum
suppositum circa ultimum dictum scilicet quod sangu-
inis fuit efficax ad nostram redempcionem
eternam ... talem rationem sanguis
christi ex unione ad suppositum divinum habet
virtutem maiorem ... quam sanguis
hircorum et vitulorum et aqua lustracionis
ad tollendum immundiciam corporalem seu
impedimentum irregularitatis ... predictum est
veritas huius proposicionis patet quia sanguis
christi ex unione ad suppositum divinum conti-
net quodammodo infinitatem virtutis sed predicta
in veteri testamento tollebant immundiciam corporalem
contractam ex tactu alicuius immundi et divino
cultui impedientem ut patet numeri xix° ergo
multo forcius sanguis christi emundat animam
et reddit eam aptam ad salutem eternam et hoc
est quod dicitur Si enim sanguis hircorum
et taurorum hoc fiebat in festo expiacionis et
cinis vitule aspersus quod in aqua lustracionis

quia debebant immundi aspergi ponebatur
cinis vitule combuste ut dicitur numeri xix°
inquinatos sanctificat ad emundacionem car-
nis quia tantum immundiciem non poterat
quanto magis sanguis christi emundabit
conscienciam nostram ab operibus mortuis i.
peccatis qui mortificant animam morte
culpe et morte gehenne ¶ Ad serviendum
deo vivo et vero hoc dicit ad differenciam
illorum qui putabantur dii sed sunt mortui
ut ymagines ... et huius tangit autem
tria propter que sanguis christi habet effica-
ciam ... primum est quia offerens
scilicet christus cuius meritum est efficacie infi-
nite propter unionem ad divinitatem
et hoc tangitur cum dicitur semetip-
sum obtulit secundum eius ... oblatum
quod fuit sanctissimum ideo dicitur immacula-
tum tercium est modus offerendi qui processit
ex maxima caritate quod notatur cum
... cum autem ... sit ista oblacio
dicitur deo per spiritum sanctum ¶ Et ideo novi testamenti hic
consequenter exponit que pertinet ad ve-
teris et expositor ... arguit ad principale
intentum scilicet quod novum sit excellencius et
efficacius veteri et dividitur in duas quia
primo facit quod dictum est secundo probat quoddam
suppositum ... ubi ... testa-
mentum est ¶ Circa primum considerandum
quod in ... predixit quod christus per proprium
sanguinem introivit celum et sic in-
venit nostram redempcionem eternam hec
autem non poterat fieri in veteri testamento ex quo
sequitur quod ... testamentum factum est proprium christi
... dici novum quia ...
sequitur precedens dicitur novum respectu
illius et hoc est quod concludit apostolus et
ideo novi testamenti mediator est ipse scilicet
christus ... sit mediator sub-
dit ut morte intercedente i. christi morte
interveniente per quam eius testamentum est
confirmatum in redempcionem earum preva-
ricacionum que erant sub priori testamento
i. quas vetus testamentum non poterat auferre sed
per christi mortem sunt ablate repromissionem
eterne hereditatis accipiant possessionem pas-
sionis christi qui vocati sunt ad participan-
dum ipsam per veram fidem et sacramentorum

novi testamenti susceptionem et sic patet quod novum testamentum
est efficacius veteri quia mundat animam et
confert gloriam vetus autem testamentum tantum corpori
us mundabat et temporalem heredita
tem promittebat ¶ Ubi est enim testamentum
hic probat quod supposuit scilicet quod testamentum novum
sit confirmatum per mortem xpi et hoc probat
dupliciter primo modo per legem humanam 2o
per legem divinam ibi Unde nec primum
Circa primum sciendum quod leges huma
nas civiles et canonicas testamentum
non habet robur quia diu vivit testa
tor quia tunc semper potest mutari
cum sit ultima voluntas vite sue
sed in morte confirmatur ¶ Ita similiter testamentum
novum quod est ipse testamentum xpi in
sua morte fuit roboratum propter hoc
tunc dicit consummatum est ut habetur Jo.
xix. et hoc est quod dicitur hic ubi
est enim testamentum mors necesse est ut
intercedat i. interveniat testatoris etc.
patet littera ¶ Unde nec primum hic probat
idem per legem divinam in qua probatione
primo ponit novi testamenti et veteris convenientiam 2o
differentiam ibi nam est 9o ¶ Circa primum
sciendum quod vetus testamentum quod fuit figura
novi confirmatum fuit per effusionem sang
uinis ut habetur Exo. xxiiij et sic
per legem divinam patet quod testamentum novum per
effusionem sanguinis debuit confirma
ri ut confirmatum videlicet figure et
hoc est quod dicitur Unde nec primum
quidem i. testamentum vetus quod fuit
primum dedicatum est i. confirmatum
sine sanguine lecto enim omni mandato
legis universo populo hoc habetur Exo. xx
xiiij ubi dicitur quod populus rece-
pit testamentum et obligavit se ad obser
vandum et tunc moyses ad confirmationem
huius aspersit sanguine et hoc est quod
dicitur accipiens sanguinem hircorum
et vitulorum cum aqua et lana coccinea
et ysopo ¶ Sed contra hoc possit aliquis
dicere quod Exo. xxiiij non fit mencio
nisi de sanguine vitulorum // Dicendum quod
apostolus fuit instructus et ex usu et con
suetudine sciebat qualiter talia fiebant
scilicet per mixtionem sanguinis hirci et aque
ut sanguis esset clarior lana vero coc
cinea et ysopus erant ibi quasi aspersorium
ad sanguinem aspergendum et quod hoc moy
ses tacuit ideo quia non erant principalia
tamen credendum est apostolo quod fuit ita ut de
scribit nec enim omnia in Exo. sunt scripta ipsum
quoque librum scilicet legem et omnem plebem
qui legem susceperat aspersit dicens hic sang
uis testamenti i. confirmatum testamenti
quod mandavit ad vos deus etiam tabernacu
lum non quod aspersit tunc tabernaculum
quia non dum erat sed postea illud sang
uine aspersit quando illud consecravit et omnia
vasa ministerii quibus utebatur in taberna
culo moysi sanguine similiter aspersit et
omnia pene in sanguine i. per aspersionem
sanguinis et in legem mundantur dicit pene
quia aliqua mundabantur per ignem scilicet
illa que poterant ignem sustinere ut habetur
Num. xxxi. consequenter quod pro peccato non fiebat
sine effusione sanguinis et hoc est quod
dicitur et sine sanguinis effusione non fit
remissio quia alia sacrificabantur pro
peccatis quorum effundebatur sanguis in signum
quod per effusionem sanguinis xpi fiendi
erit remissio peccatorum que non poterat fieri
sanguine aliquo sed tantum sacrificium ¶ Ne
cesse est ergo ponit convenientiam novi testamenti et veteris
quantum ad confirmationem et mundationem
hic consequenter ponit differentiam quando primo
quod emundacio novi testamenti est melior 2o quod
[illegible] est perfectior ibi neque ut sepe ¶ Circa primum
prius dicit sic necesse est ergo exemplaria
quidem celestium hiis mundari i. taber
naculum veteris testamenti quod fuit exemplum [illegible] exem
plar quidem celestium ut declaratum
est viii° ca° debuit mundari talibus
hostiis que fiebant de animalibus brutis
ipsa vero celestia melioribus hostiis quam
istis scilicet debuerunt mundari videlicet mundata
sunt sanguine xpi ¶ Per celestia quoque non
intelliguntur mundari celestia ubi nulla
sit macula ¶ Dicendum quod sicut dicebatur emun
dari tabernaculum non quia haberet
in se aliquam inmundiciam sed quia tollebantur
quedam irregularitates quibus impedie
batur homines accedere ad sanctuarium ita mun
dari celestia per xpi sanguinem et sacrificium
novi testamenti [illegible] sanguine [illegible] efficacius

ingressum prohibet peccatum que impediunt ab in
gressu celestium ideo dicit hostiis ipsi
quia licet sanguis christi vna hostia tamen eius
efficacia nobis conceditur per varia no. le. sa
cramenta et per tabernaculum sanguinis christi
mundatum sit melius tabernaculo moysi
declarat dicens non enim in manu facta
sancta ihesus intrauit quale fuit taberna
culum moysi ab homine quod fuit figura
tabernaculi celestis ut predictum est ideo
subditur exemplaria verorum sed in ipsum
celum intrauit ihesus ut appareat nunc vultui
dei pro nobis sicut enim pontifex dei intra
bat sancta sanctorum ut appareret coram propicia
torio quod erat quasi sedile dei sic
christus quantum ad humanitatem intrauit
celum non adhuc quod videret faciem dei
patris de nouo quia vidit eam ab in
stanti concepcionis sed quia humanitas de
nouo translata fuit ad celum vbi facies
dei clare uidetur alius ut per hoc coram
deo patre pro nobis interpellet representando
humanitatem quam assumpsit pro nobis neque
ut sepe offerat hoc ponit quod eius emundacio
no. te. perfectior est et diuiditur in duas partes quia
primo ponit propositum / 2o adhuc adducit simi
li quemadmodum. Dicens primo quod fuit talis
iteracionem illa emundacio que non iteratur
quod semel facta sufficit perfectior est quam illa que
iteratur plures propter sui imperfectionem sed illa
emundacio que fiebat a pontifice ve. le.
in festo propiciacionis quolibet anno ite
rabatur propiciacio autem facta per christum sol
tum facta est quia eius vnica passio suf
ficit ad delecionem omnium peccatorum ergo est
perfectior et hoc est quod dicitur neque ut se
pe offerat semetipsum est christus ponti
fex quemadmodum pontifex ve. le. in
trauit in sancta per singulos annos in sangui
ne alieno quia aliter sequeretur inconue
niens scilicet quod christus pluries debuisset pati
a principio mundi sicut et sacerdos ve. le. in
trabat per singulos annos sancta sanctorum propter propicia
cionem peccati populi ysrael nunc autem ita est quod
sicut pontifex ve. le. intrabat sancta
sanctorum pro peccato ipsius tantum ita christus passus
est pro salute totius mundi qui incepit a
prima creacione sicut pluries esset ad actione
legis ideo si christi oblacio esset iterabilis

debuisset frequenter pati ab origine mundi
sicut pontifex legis quolibet anno
intrabat sancta ad actione legis et hoc est
quod dicit alioquin oportebat eum freque
ter pati ab origine mundi et quod hoc
esset inconueniens ideo subdit nunc
autem in tempore gracie semel in consumma
cione seculorum in ultima etate in qua
consumatur cursus christi ad destitucionem
peccati per hostiam suam apparuit scilicet in corpore
passibili cum offerens moriens ¶ Et quem
admodum hic adducit simile ad suum propositum
scilicet quod expiato semel peccato statutum
ex diuina sentencia quod homines semel mori
untur et postea in iudicio diuino mani
feste punientur sic christus pro salute
hominum moriens mortuus postea ap
parebit in iudicio non iudicandus sed
iudex fidelibus premium iudicium suis
fidelibus eternam salutem redditurus
et hoc est quod dicit ¶ Et quemadmo
dum statutum est hominibus semel
mori racione originalis peccati post hoc
autem iudicium in communi sic et christus
semel oblatus est in cruce non ex
conditione mortis nature quam volun
tarie assumpsit ad multorum exhau
rienda peccata quod dicit quia licet pas
sio christi se extendit ad delendum om
nia peccata quantum est ex se tamen aliqui se red
dunt indignos ideo dicit multorum
non omnium peccata. Secundo sine peccato appa
rebit et cetera quia in secundo aduentu christus
apparebit in forma gloriosa et sic
sine similitudine peccati in primo autem aduentu
apparuit in forma hominis mortalis ha
bens similitudinem peccati et cetera quod dicit apostolus
q° Ro. viii. ¶ Ad maiorem euidenciam dicendorum
in hoc capitulo queritur ¶ Utrum sanguis
christi fuit oblacio deo acceptissima
Et arguit primo quod non quia effusio
sanguinis innocentis est coram deo
abhominabilis / christus autem fuit in
nocentissimus ergo et cetera / sed contra illud quod
hec similitudine cum sacrificiis gentilium non
est deo acceptum sed oblacio sanguinis
innocentis est huiusmodi et cetera quod dicit impiis effuderunt

sanguine innocente sanguine filiorum suo
rum et filiarum suarum quas sacrificaverunt
sculptilibus chanaam etc. ¶ Contra
illud quod dicitur in textu qui tota massa sang
uinis xpi qui per spiritum sanctum semetipsum ob
tulit immaculatum deo emundat conscientiam
nostram etc. Ad primum non est hoc intelligen
dum quod solus sanguis fuit oblatus
pro nobis ymo tota humanitas eius et hoc
patet ex auctoritate eius inducta in qua
dicitur obtulit semetipsum / sit tamen
mencio in hac oblacione specialiter de sang
uine in quantum fuit separatus a carne /
tamen utraque est de oblacionis integrita
te propter quod in sacramento altaris quod
est memoriale illius oblacionis conse
cratur simul caro et sanguis tamen sub spe
ciebus diversis sicut in illa oblacione fuit sang
uis separatus a carne sic anima xpi
fuit pro nobis oblata in quantum per passio
nem fuit a corpore separata ad satisfa
ciendum pro nobis. Jo. x. animam meam po
no pro ovibus meis / et sic patet quod tota
humanitas pertinet ad xpi oblacionem seu
sacrificium quod autem hoc habeat perfecte
racionem oblacionis vel sacrificii patet quia
sacrificium in lege fuit triplici de causa primo
ad tollendum peccatum propter hoc in lege di
cebatur aliqua sacrificia pro peccato / secundo ad gra
ciam conservandam propter hoc in lege dice
bantur aliqua ~~sacrificia pro peccato~~ hostie
pacifice / 3o ad hoc quod mens hominis
perfecte deo uniretur per amorem propter hoc in
lege offerebatur holocaustum quod totum incende
batur ad honorem divinum. ¶ Ista autem
tria pervenerunt nobis a deo mediante humani
tate xpi oblata / quia per hoc peccata nostra sunt
deleta apoc. primo. Dilexit nos et lavit
nos a peccatis nostris in sanguine suo / et gracia
collata Jo. primo gracia et veritas per ihesum xpistum
facta est / et gloria collata ubi sit hominis
ad deum visio propter hoc dicitur in fine x
capitulo habemus fiduciam per sanguinem
eius in introitu sanctorum / et sic patet quod sacri
ficium xpi fuit perfectissimum quia continet
in se perfectissime omnia sacrificia sicut perfec
tio continet in se virtute et eminenter
perfectiones omnium creaturarum ¶ Ad primum dicen

quod effusio sanguinis xpi potest respici
ad duplicem personam videlicet ad ipsos effunden
tes et sic fuit deo abhominabilis et fuit
peccatum gravissimum ¶ Alio modo ad volunta
tem ipsius xpi patientis quia voluntarie se op
tulit passioni et caritate maxima et
sic fuit deo acceptissima et hoc secundo modo
habuit racionem oblacionis et sacrificii non
autem primo ¶ Ad secundum patet ex dictis quod oblacio
sanguinis innocentis in sacrificiis gentilium habet
similitudinem cum illis qui occiderunt xpistum
et hoc modo non habet racionem sacrificii
ut dictum est et ideo non est similitudo sacrificii
xpi ad sacrificia illorum etc.

Umbram enim habens lex etc. / Inquantum
precedenti probavit apostolus eminen
ciam novi testamenti / et in sua probacione dixit
quod vetus testamentum non auferebat peccata ideo illud quod
ibi supponit hic consequenter probat et dividitur
in duas partes quia primo facit quod dictum est secundo sa
cerdotem comparat novi testamenti ad sacerdotem veteris testamenti in
Omnis quidem sacerdos / primum probat dupliciter
primo racione / secundo per scripturam ibi ideo ingrediens
prima adhuc in duas quia duas raciones quas
facit secunda ibi impossibile est enim ¶ Circa
primam racionem considerandum quod differunt um
bra et ymago in hoc quod umbra est longinqua
similitudo rei ymago autem est propinqua et
expressa rei similitudo / ideo sacrificia veteris legis
habuerunt racionem umbre respectu bonorum
glorie quia non permittebat illa expresse sed
sub velamine figuralitatis tenue / sacrificium autem
novi legis habet racionem ymaginis et immediate
inducit ad bona glorie celestis hoc autem
non poterunt facere sacrificia veteris legis quod patet
ex modo offerendi ipsa quia quolibet anno iterabantur
batur quod non fieret si propria offerentes mun
darentur quia tunc tales iterato essent facti
et non est dicendum quod aliquid fieret
propter in lege divina quod non auferebatur
peccata et hoc est quod dicit umbram enim
habens lex bonorum futurorum id est bonorum
glorie que consistunt in futuro que in lege
permittebantur corporis per modum umbre
et non expresse ideo sequitur non ipsam ymaginem
rerum per singulos annos eisdem ipsis
hostiis quas offerunt indesinenter sicut dicitur
veteris legis nunquam potest lex veteris perficere accedentes per
fectos facere in mundicie anime et dignos gloria

Alioquin cessassent offerri post primam eorum oblationem ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati ideo concludit quod fiebant illa sacrificia ad commemorationem recordationem iniquitatum peccatorum quia talia offerentes ostendebant se habere peccati conscientiam et hoc est quod dicitur sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Ablationem autem peccatorum impossibilitatem fuisse dicit per sacrificia illa. ¶ Sed dicitur quod ratio apostoli non valeat quia posset dici quod illa sacrificia mundabant a peccatis preteritis non autem a peccatis futuris et quia iterabant peccata post ideo sacrificia mundabant a peccatis preteritis non autem a futuris et ideo erat iteranda non frustra ut apostolus arguit sed ad deletionem peccati itum perpetrati ¶ Dicendum quod apostolus communiter loquendo concludit hoc dum dicit enim quod lex tamen habeat umbram celestium non autem ita est quod peccatum opponitur celestibus quod concludit a bonis et ideo aliud quod emundat peccatum oportet quod sit celeste et spirituale et illud quod est tale habet efficaciam perpetuam et ideo non est iterabile sicut est dicendum de oblatione Christi in cruce cuius deitatis ad virtute et ideo non iteratur quia semel facta sufficit ad delendum omnia peccata commissa et committenda ¶ Sed adhuc dicitur quod sacrificium altaris cottidie offertur in ecclesia quomodo ergo. Dicendum quod ibi non est sacrificium iteratum sed unius sacrificii semel oblati cottidiana commemoratio propter hoc dicitur Luc. xxii. Hoc facite in meam commemorationem quod non offertur quod ipse Christus obtulit ¶ Impossibile enim hic ponit secundam rationem ad idem quia principale sacrificium quod fiebat in lege fiebat in die propitiationis de hyrco et vitulo sed illud non poterat auferre peccatum cum esset quedam purificatio corporalium quod non attingit ad animam ergo multo minus alia legis sacrificia poterant auferre peccata huius rationis minorem dicens

Impossibile est enim sanguine taurorum et hyrcorum auferri peccata ¶ Et ante totam hoc arguitur de sacramentis nove legis que consistunt in quibusdam rebus corporalibus tamen et non mundant animam ¶ Dicendum quod non est simile quia in ipsis divina virtus operatur et ideo operantur per modum instrumenti non sic autem erat in sacramentis veteris legis ut plenius dictum in fine huius capituli. Ingrediens ideo hic probat

propter scripturam psalmi xxxix. que loquitur de adventu Christi propter insufficientiam sacrificiorum veteris legis supplendam propter sacrificium Christi quod erat talem videndum illud quod auferret peccatum oportet quod sit deo acceptum sacrificium veteris legis non erat deo acceptum ut patet per scripturam psalmi inducta ergo etc. et hoc est quod dicit Ideo ingrediens mundum propheta Christi assumptorum dicit quia illa scriptura loquitur in persona Christi hostiam in hoc tangit sacrificia que fiebant in animalibus occisis et oblationem id est sacrificia de inanimatis noluisti id est non acceptasti et sunt verba filii ad patrem et interponit sacrificium sibi acceptum quod de corpore Christi fuit dicens Corpus autem aptasti michi id est corpus passibile aptum immolationi et quia fuit formatum et aptatum sola virtute dei absque semine virili. holocaustomata que totaliter incendebantur pro peccato id est sacrificia que pro peccato offerebantur quarum una pars in cibum debebat altera erat sacerdotis et sic apostolus tetigit omnia genera sacrificiorum veteris legis ostendens quod non fuit deo accepta quia dicitur de libris subditur non tibi placuerunt Tunc scriptum dicitur in persona Christi quod sacrificium nove legis sic acceptum est propter Christum tunc dixi ecce venio per carnis assumptionem In capite libri scriptum est de me ut faciam voluntatem tuam deus Liber iste est novi predestinationis cuius huius dicitur illud quod in diuina predestinatione principaliter continetur hoc autem est misterium incarnationis Christi per quod ad beatitudinem pertinget omnes electi ¶ Superius dicens etc. Istud quod sequitur est verbum apostoli exponentis auctoritatem predictam et concludens sacrificiorum veteris legis per sacrificium Christi ut patet littera precedenti unde concludit auferri primum scilicet legis sacrificium ut secundum statuat id est confirmet sacrificium Christi acceptum deo patri In qua voluntate sanctificati sumus etc. quia propter hoc quod Christus implevit voluntatem patris sanctificationem offerendo nos sanctificavit ¶ Et omnis quidem sacerdos hic ostendit sacerdotii novi testamenti et veteris ad invicem differentiam id est quod primo facit quod dicit

est. 3º declarat propositum ubi contestatur auctoritatem. Ad evidentiam primo considerandum quod in lege erat duplex sacrificium solempne. Unum erat in die expiationis quod semel fiebat per summum sacerdotem et scriptum est. Aliud erat iuge sacrificium quod representabat eternitatem christi et eius divinitate et ideo dicebatur iuge quia cottidie offerebatur agnus mane et vespere et illud sacrificium non solum offerebatur per summum sacerdotem sed etiam per alios inferiores sacerdotes et de isto sacrificio loquitur hic dicens et omnis quidem sacerdos scilicet veteris legis presto est cottidie ministrans quia cottidie offerebat iuge sacrificium et easdem sepe offerens hostias easdem scilicet in specie non in numero que numquam possunt auferre peccata ut patet per predicta et magis patebit infra. Hic autem id est christus unam pro peccatis offerens hostiam que sufficit ad delendam omnem culpam commissam et committendam. In sempiternum sedet in dextera dei patris ut dictum est et in hoc patet differentia ipsius ad sacerdotes veteris legis quos oportebat continue stare ut ministrarent. Hic in unica oblatione quia peccata sedit in dextera id est in potentioribus dei patris ubi dicitur de cetero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius et hoc complebit in finali iudicio sicut expositum est supra primo capitulo. Unica enim oblatione consummavit id est ad perfectionem adduxit in sempiternum sanctificatos quia hostia christi habet virtutem eternam sanctificandi et propter hoc illa peccata non habent amplius necessitatem iterandi sicut habebant sacerdotes veteris testamenti. Contestatur autem hic adducit ad probandum idem auctoritatem Jeremie xxxi. que supra exposita est viii capitulo et in fine illius ponitur et peccatorum et iniquitatum eorum non recordabor amplius quia ad talem remissionem se extendit efficacia oblationis christi que est oblatio nove legis ideo per hoc patet quod christus non habet necessitatem iterate ut iterum ad plures offerendum et hoc est quod subditur ubi autem horum remissio est scilicet peccatorum iam non oblatio pro peccato quia superflua esset. Mt. ix. non est opus valentibus medicus certa patet comparatio nunc autem

habentes itaque fratres. Superius apostolus ostendit excellentiam christi sacerdotis hic consequenter ostendit quod debemus ei reverentiam et obedientiam et dividitur in tres partes quia primo ponit apostolus allectiva ad huius subiectionem 2º ostendit subiectionis modum et ordinem ibi Accedamus cum vero corde 3º subdit causam subiectionis modum et ordinem eius ibi Voluntarie enim.

Circa primum considerandum quod duo sunt que debent nos allicere ad hoc quod sacerdoti christo subdamur humiliter et devote. Primum est huius sacerdotis efficacia quia proprie introducimur ad celestia et hoc est quod dicitur habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum id est celestium in sanguine christi qui est oblatio huius sacerdotis quam initiavit viam nobis novam quia nullus ante christum ascendit in celum et viventem scilicet hec via viventis efficacie quia ducit ad vitam eternam qualiter autem christus inchoavit viam istam ostendit quia per velamen id est carnem suam quia caro christi oblata in cruce erat velamen nature divine. 2um autem quod debet nos movere subiectioni pro de est potentia huius sacerdotis quia christus non solum habet potestatem super unam gentem sicut sacerdos legalis super gentem iudeorum sed potestatem habet super totam ecclesiam militantem et triumphantem et hoc est quod tangitur et habentes summum sacerdotem magnum super domum dei. Accedamus hic consequenter ostendit modum subiciendi nos sacerdoti christi quia talis modus est primo per veram fidem et hoc tangitur cum dicitur accedamus cum vero corde absque simulatione in plenitudine fidei quia non sufficit credere aliquos articulos sed oportet credere omnes credendos certa. 2º per susceptionem baptismi christi in quo profitetur se homo servum christi et illud tangitur ibi aspersi corda a conscientia mala et abluti corpus aqua munda quia baptismus non solum lavit exterius corpus sicut faciebant ablutiones veteris legis sed etiam lavat animam interius. 3º subiciamur christo per firmam spem et hoc est quod dicitur teneamus spei nostre confessionem indeclinabilem id est quod non declinemus in prosperis vel in adversis et subdit causam huius spei. Fidelis enim est qui repromisit scilicet deus qui non potest mentiri ideo spes nostra debet ei firmiter inniti.

¶ 10° debemus xpo subici pacientie ligamine. ante
caritas principaliter subiciat deo tamen mani-
festat per dilectionem proximi i(oh)a(nn)is 4 quia dicit Joh.
4° Qui non diligit fratrem suum quem videt
quomodo potest diligere. Ideo apostolus loquens de ca-
ritate per quam debemus xpo subici tangit
dilectionem proximi per quam manifestatur dilectio dei
d(icens). Et consideremus invicem i. solliciti simus
quilibet de proximo in provocationem caritatis
et bonorum operum quantum ad provocationem in bo-
no non deserentes collectionem nostram i. cetum
fidelium in pressura tribulationis et hoc tan-
git subleuacionem [illegible] quia deserentes
eos in talibus non sunt veri xpiani de quibus
subditur sicut est consuetudinis quibusdam
i. fictis xpianis deserentes proximos in pres-
sura tribulationis sed consolantes. Et propterea
debetis esse et tanto magis quanto videritis
appropinquantem diem s. equitatis vel iudicium
cuius ratio est quia cum perficit naturam motus
ante naturalis fortior est in fine [illegible] debet
esse de motu caritatis [illegible] ¶ Voluntarie
enim hic consequenter ponit ipsius subiectio-
nis rationem et dividitur in 2. quia primo ratio-
nem determinat, 2° declaratam rationem
inducit, ibi Irritam i. d. Quia primo inducit ratio-
nem vere subiectionis ampliorem 2° rationem
defectionis divini iudicii i. terribilis [illegible]
¶ Circa primum sciendum quod glosa hic dis-
tinguit inter illum qui peccat nolens et vo-
luntarie quia ille qui ex passione consen-
tit peccato peccat nolens, ille autem qui ex malicia
et habitu inclinante voluntate consentit
peccato peccat voluntarie, et propter hoc iste non
penitet quia [illegible] per habitus
delectabiles. Primus autem penitet transeunte
passione [illegible] dicit non dicit
nisi penitentibus ideo subtrahitur volun-
tarie peccantibus quia non penitet ut dictum
est et hoc est quod dicitur Voluntarie
enim peccantibus nobis etc. aliter potest exponi
licet et magis ut videtur secundum intentionem
apostoli. ¶ Ad cuius intellectum est considerandum
quod secundum sententiam Augustini et aliorum doctorum
tempore [illegible] lapse liberum arbitrium non potest
diu vitare peccatum mortale ante reparationem per
gratiam, post vero reparatum est potest vitare
omne peccatum mortale. Et ideo magis volun-

cadit in peccatum reparatus per gratiam quam non
reparatus, propter quod non reparatis adhi-
betur efficacius remedium ad tollendum
peccatum s. baptismus quia aufert omnem
culpam et penam. Sed si post reparationem baptis-
malem aliquis cadit in peccatum iam
non adhibetur sibi tale remedium quia
non est iterabile sacramentum et hoc est
quod dicitur Voluntarie enim peccantibus
nobis post acceptam notitiam veritatis
i. post baptismum qui est fidei sacramentum
¶ Iam non relinquitur pro peccatis hostia i. mors
xpi nobis iteranda secundum totum effectum
sicut fit per baptismum qui debet tibi eo
quod in ipso configuramur totaliter mor-
ti xpi secundum quod dicitur Ro. vi. Consepulti
sumus cum illo per baptismum in mortem etc.
¶ Terribilis autem hic consequenter ponit
adhuc ad hanc rationem ex districtione divini
iudicii quod est valde terribile transgressoribus
contradicentibus legem xpi et hoc est quod
dicit Terribilis autem quedam expectatio
iudicii propter sententie irregularitatem
et propter pene acerbitatem que tangitur
ibi ignis emulatio quia ignis [illegible]
[illegible] ex zelo divine iustitie infligen-
di que consumptura est adversarios
eos eternaliter cruciando. Deinde similitudine
proposita de lege Moysi contra transgressores
ponunt morte ut patet ex Deuteronomio [illegible]
et multo maius puniendi transgressores
legis xpi que quanto sanctior est ipsa
eam magis observare. Et hoc est quod
dicit Irritam quis faciens etc. [illegible]
magis illi qui filium dei conculcaverit
mandata eius contemnendo et sanguinem
novi testamenti pollutum duxit in quo
sanctificatus est quod faciunt illi qui post
baptismum redeunt ad vomitum et
spiritum gratie contumeliam fecerit ipsum abicien-
do. Aliter potest exponi de illis qui dice-
bant observationem legalium esse necessa-
riam ad salutem post baptismum et sic
quodammodo conculcabant dei filium dicentes
ipsum impotentem ad salvandum nos per proprium
sanguinem eius quasi minus pollutum ducebat

quo ipse non sufficiebat ad emundacionem
peccatorum et propterea propheticus sentiebant eo tunc
hoc genere non te[rmi]nauit quod ante predicti
merentur primum ideo probat per scripturam
dicente michi personam dei michi vindictam
ergo retribuam et cetera quia et si iudices
vindicent hoc non conuenit eis nisi in
quantum sunt dei ministri et quia vindicta
deo reseruatur qui est fortissimus ad
infligendum et iustissimus et iustissi
mus ita quod non potest iniusticia flecti
ideo concludit horrendum est incidere
in manus dei viuentis ¶ Sed contra hoc
arguitur quia dauid preelegit incidere
in manus dei quam in manus hominum Dicendum
quod melius est incidere peccantem
in manus dei ante iudicium finale qui
est pater misericordiarum et sic elegit dauid
sed horrendum est incidere post iudici
um uel in iudicio quando aget ut deus
vltionum ¶ Rememoramini pristinos dies
ad hoc dicit ipse priores dies hic
inducit ad hoc priores dies ... lectores
ad modum boni medici qui post secare
vlcera apponit vnguentum mitigacionis
et quia ad bene agendum maxime pro
uocat commemoracio de bene gestis ideo
primo eorum bona commemorat secundo hortatur
ad implendum quod restat ibi nolite ita
que. Primo igitur pro se sic dicit rememora
mini autem pristinos dies id est primam conuersati
onem laudabilem vestram tempore vestre
conuersionis ad fidem ¶ In quibus illuminati
per fidem et baptismum magnum certamen
passionum sustinuistis et hoc dupliciter vno
modo in propria persona oppressiones et afflicciones
sustinendo et hoc est quod dicit et in altero
quidem id est vno modo certamen sustinuistis
obprobriis et tribulacionibus spectaculum fa
cti alio modo in quantum amici eorum talia susti
nuerunt et sic ipsi per compassionem afflicti
sunt et hoc est quod dicitur in altero
autem socii taliter conuersancium effecti quod
specificat magis in speciali dicens nam et vin
ctis compassi estis et rapinam bonorum vestro
rum cum gaudio suscepistis et quare tale non
sit ipse se apperiendo set tamen ipse primum parat

tollerancia sicut medicina amara propter sa
nitatem ideo sequitur cognoscentes vos
habere meliorem et manentem substanciam id est
diuicias celi quod sunt meliores quia saciant
appetitum et manentes quia non possunt auferri
¶ Nolite itaque hic consequenter hortatur ad imple
dum quod restat et dividitur in duo quia primo
facit quod dictum est secundo inducit ad hoc
auctoritatem scripture ibi Adhuc enim Primo
ergo hortatur eos quia ex bonis precedentibus
debent moueri ad perseuerandum in bono ne
amittat bonum preteritum et hoc est quod dicit
¶ Nolite itaque amittere confidenciam vestram
id est fiduciam per perseueranciam quod magnam habet
remuneracionem quia qui perseuerauerit vsque in
finem saluus erit ¶ Matthei xxiiii Modus autem
perseuerandi tangitur cum subditur paciencia
enim nobis necessaria est respectu malorum
illatorum et respectu bonorum dilatorum ut facien
tes voluntatem dei id est eius mandata
reportetis repromissiones id est rem promissam que
est beatitudo eterna ¶ Adhuc enim hic ad pro
positum adducit auctoritatem scripture in
principio habetur aggei secundo et similis abba
cuk secundo que coniungat apostolus ut ondat
eos vno spiritu fuisse locutos loquitur
autem aggeus de aduentu christi in iudi
cium apostolus accepit dictum eius in sensu mis
tico de aduentu eius in iudicium et sic venit
christus dupliciter vno modo generaliter respectu
omnium et licet a tempore aggei vsque ad generale
iudicium sit tempus magnum tamen dicit
modicum respectu eternitatis ¶ Alio modo venit christus
ad iudicium particulare et hoc est in morte
cuiuslibet hominis quia qualis in morte in
uenitur talis in iudicio putabitur et vsque
ad talem christi aduentum est tempus simpliciter
modicum quia breues dies hominis sunt
et hoc est quod dicitur sic hic Adhuc enim
modicum aliquantulum id est valde breue qui
venturus est in finali iudicio ad iudi
candum veniet et non tardabit quia quemlibet
recipiet hominem in morte que de proximo
imminet et eum quem in iudicio putabit et
quia soli iusti remunerabuntur ideo sequitur
iustus autem meus ex fide viuit per fidem
enim anima primo viuit deo et ideo per ...

dicitur unde sicut corpus vivit per illud
quod primo unitur anime et sicut
corpus separatum ab anima moritur mor
te nature sic anima per separationem peccati a
deo quod se subtraxit se a deo per culpam
non placebit anime mee i. voluntati
mee quia accidit contra deum ¶ Dicendum
tamen quod apostolus allegat hic auctoritatem
abacuc 2° translationem lxx. Ieronimus autem
transtulit sic non erit anima eius recta in
eo et est eadem sententia quia voluntas
divina est regula recta humanorum actuum
igitur qui se subtrahit ab illa cum sit
regula recta per se faciens sibi animam non
rectam ¶ Tunc concludit intentum dicens
nos autem non sumus filii subtractionis
i. subtractio predicta non debet dici in
nobis quia dicitur aliquis filius quod
dicatur in ipso sicut dicitur filius ali
quis mortis eo quod dignum mortis dicitur
in ipso. In perditionem anime quia ad subtrac
tionem predictam sequitur mors anime
sed fidei supple filii sumus vocati per fidem
et spem caritate fides formata debet dici
ri in nobis ad quam sequitur anime salus

qo In acquisitionem anime ¶ Ad maiorem autem
cognitionem que dicta sunt in principio capituli ¶ Queri
tur utrum sacramenta veteris legis
iustificarent ¶ Et arguitur primo quod
sic per illud quod habetur levitici viii° cum
sanctificasset eos moyses i. aaron et filios eius
de quorum ordinatione loquitur ex quo patet
quod sacramentum ordinis in ve. le. sanctifica
bat suscipientes iustificabat quia idem est sancti
ficare et iustificare ¶ Item secundum doctores
sacros circumcisio conferebatur gratia quia
mundabat ab originali culpa circumcisio
autem erat sacramentum ve. le. ergo sacramentum
ve. le. conferebat gratiam et per consequens iusti
ficabat ¶ Contrarium dicitur ad hebreos x impossibile
est enim sanguine taurorum aut hirco
rum auferri peccata et loquitur de iustificatione
ipse dicit de qua est hic questio est per
gratiam gratum facientem que aufert
culpam et facit dignum vita eterna talis
autem iustitia est a solo deo sicut a causa
principali agente cum illud sit gratum
gloria dubitat utrum sacramento si aliquid aliud

ad iustificationem operatur hoc est tamen per modum
instrumenti instrumentum vero duplex est unum
coniunctum aliud separatum sicut in artibus
patet manus enim artificis est instru
mentum eius coniunctum malleum vero
vel sicut quedam anime organa sine
instrumentis corporalis autem vel dolabra
est eius instrumentum separatum et patet
quod huius duplicis instrumenti et instru
mentum separatum non applicabatur ad
opus nisi per realem motum instru
menti coniuncti humanitas christi se habet
ad divinitatem sicut instrumentum coniunctum
ipsi hoc docet ipsum originem dicitur
ideo comparatur ad iustificationem per modum
instrumenti coniuncti sacramenta autem non
possunt ad hoc comparari nisi per modum
instrumenti separati inquantum recipiunt
virtutem a passione christi ubi eius huma
nitas ad nostram iustificationem applicata est et
dicitur ¶ Io. 1° ¶ Ecce agnus dei ecce qui
tollit peccata mundi quia plenius agni
immolationem fecit deus merito nostro ex
cepto autem huius veritatis non potest com
petere sacramentis ve. le. sed novo sacra
mento no. le. cuius ratio est quia talis
receptio est per realem motum instru
menti coniuncti ut dictum est nichil autem
potest movere realiter nisi sit in actu
ideo sacramenta ve. le. que precesserunt
incarnationem et passionem christi non pote
rant aliquid virtute comprehendi ista
talis ad iustificationem sed sacramenta
no. le. que sumunt eorum talem virtutem
recipiunt ideo sunt instrumenta iusti
ficationis humane ¶ Considerandum tamen quod
licet nisi possit aliquid movere per
modum efficientis et per realem motum
nisi sit in actu ut dictum est potest
tamen movere per modum finis et per appre
hensionem sicut finitas apprehensa
sui ipsius desiderium antequam sit in esse
sui et hoc modo passio christi sine merito in
circumcidens iustificabat patres ve. te. in
quantum erat ab eis credita et desiderata
quia per fidem mediatoris salvati sunt sa
cramenta autem ve. le. erant quedam protestationes

fidei ipsorum et ideo significabant tantum
fidem per quam homines salvabantur
sed non continebant aliquam virtutem ut iste
sicut continent sacramenta nove legis. unde
accipiatur iustificatio large prout importat
innocentiam exteriorum impedimentorum
que contrahebantur in veteri lege scilicet
contactu mortui animalis vel aliis im-
mundis per quod reddebatur homo ineptus
tus ad accedendum locum cultus divini
sicut sacramenta veteris legis iustificabant
que tales immunditias amovebant
propter quod apostolus vocat ceremonias legis
iustitias carnis ut supra dictum est de sa-
cramentis veteris legis. ita intelligendum est
de oblationibus et sacrificiis illius temporis
propter quod dicitur supra quod sacrificia ve-
teris erant accepta deo ex parte devotionis
offerentium tantum sed ex parte ipsa sacri-
ficia autem nove legis sunt ex se ipsis deo
accepta. ¶ Ad primum ergo dicendum quod illa sa-
crificia non erant nisi quedam exterior appli-
catio ad divinum cultum que non conferebant
gratiam licet fides ipsorum applicatio-
nem afferret. ¶ Ad secundum dicendum quod circumcisio
conferebat gratiam non per propriam virtutem
sed per fidem cuius erat signum sicut quod
dicit apostolus capitulo iiii° ad Romanos quod Abraham
accepit signum circumcisionis signaculum iusti-
tie fidei sacramenta autem nove legis con-
ferunt gratiam ex opere operato. ¶ Ad tertium quod
ablutiones sacrificia veteris legis non aufe-
rebant peccata sed fides et devotio offerentium
et hoc patet in lege veteri. quomodo legitur in ob-
latione cum hostiam pro peccato immo-
latione sua deprecabitur et orabit
pro eo sacerdos pro eo et dimittetur ei quasi diceret quod
peccatum dimittebatur non propter ipsum sacrifi-
cium sed propter fidem ipsorum offerentium vel

Est autem
fides etc. ¶ Quoniam apostolus mo-
nuit fideles subici Christo et ostendit
quod talis subiectio est per fidem. Ideo in-
cipit hic commendare ipsam fidem ut
ea que sunt fidei libentius amplectantur
et dividitur in tres partes quia primo describit
ipsam fidem, secundo ponit diversa exempla

primum illi In hac enim testimonium tertio ad
ea que sunt fidei hortatur plebem in
principio xii capituli ideoque etc. Primo ergo primo
ponit diffinitionem fidei dicens fides est substan-
tia etc. ¶ Ad cuius intellectum sciendum quod
habitus cognoscitur per actus et per obiecta.
fides autem est habitus quidam in specie
unde debet diffiniri per proprium actum in
comparatione ad proprium obiectum. actus autem
fidei est credere qui est actus intellectus ex
parte voluntatis imperio quod nullus
credit nisi volens etc. ut dicit Augustinus
solum habet ordinem ad obiectum super
super 2o. unde actus fidei quod est crede-
re non solum habet ordinem ad obiectum intellectus quod est
verum sed etiam ad obiectum voluntatis quod est
finis seu bonum. habitudo igitur actus fi-
dei ad obiectum voluntatis designatur in diffi-
nitione apostoli cum dicitur fides est substantia
rerum sperandarum res enim sperande continent
ipsam beatitudinem cum sit status omnium
bonorum aggregatione perfectus ut dicit Boetius
primo de consolatione. dicitur autem fides
substantia rerum sperandarum in quantum est
quedam inchoatio future beatitudinis quia
fides est prima pars in fieri sicut et ipsa
rebus prima pars dicitur quedam substa-
ntia et maxime quando virtualiter aliquid
continet alia sicut est in proposito et hoc
cum speramus beatificari quia videbimus
clare illud cui per fidem nunc inhereremus
in enigmate. habitudo enim actus fidei ad
obiectum intellectus designatur cum dicit argumen-
tum non apparentium quod obiectum fidei est
veritas non visa cui firmiter adheret fides
non ex rei evidentia sed ex auctoritate divina
et sic patet diffinitio predicta quia data est per ha-
bitudinem actus fidei ad obiectum intellectus
et voluntatis. ¶ Si quis autem velit predictam
in forma diffinitionis reducere potest sic
dicere fides est habitus mentis quo inchoa-
tur vita eterna in nobis faciens intellec-
tum assentire non apparentibus. ¶ Considerandum
vero circa quod predicta apostoli predicta distinguitur
fides ab omnibus aliis que pertinent
ad intellectum per hoc enim quod dicit argumentum
in sua adhesione distinguit fides ab opinione

Diffinitio fidei

Nota diffinitionem fidei

suspitione et dubitatione in quibus non est firma adhesio intellectus. Per hoc autem quod dicitur non apparentium distinguitur fides a scientia et intellectu per que fit ad apparens. Per hoc autem quod dicitur sperandarum substantia rerum distinguitur virtus fidei a fide communiter sumpta que non ordinatur ad beatitudinem sperata. Et per hoc etiam apparet quod predicta diffinitio fidei sit bona quia facit diffinitum differre ab omnibus aliis. ¶ In hac enim posita fidei diffinitione hic consequenter ponit apostolus exempla a fide et primo facit hoc in generali 2° in speciali ibi fide intelligimus. Dupliciter ergo prima parte dicit quod patres senes etc. habuerunt testimonium bonitatis a deo propter meritum sue fidei. Unde Gen. xv. dicitur de Abraham credidit Abraham deo et reputatum est ei ad iustitiam. Et hoc est quod dicit apostolus in hac enim scilicet fide testimonium consecuti sunt senes i. antiqui patres. ¶ Fide intelligimus. Hic consequenter ponit exempla fidelium in speciali et dividitur in tres quia primo ponit exempla de hiis qui crediderunt et docuerunt. 2° de hiis que ex fide fecerunt ibi fide Abel. 3° de hiis que propter fidem passi sunt ibi alii distenti sunt. ¶ Circa primum considerandum quod doctrina veteris legis duplex fuit. Una manifesta scilicet de unitate dei et creatione mundi. Alia occulta sub velamine figurarum scilicet de incarnatione. Ubi quia scribebant omnibus hebreis ad fidem conversis ideo primam tamen que omnibus erat tangit dicens fide intelligimus aptata esse secula verbo dei quod dicit sicut antiqui crediderunt omnia esse producta et disposita per verbum dei ut habetur Gen. i° dixit deus fiat et factum est ita et nos credimus producta enim creaturarum et ordinatio ex uno quo de hoc loquitur scriptura ut ipsa talis creatura antequam fiat producta est actus fidei quia non potest demonstrari licet productio mundi absolute scripta possit probari ut ex invisibilibus visibilia fierent communis acceptio philosophorum fuit ex nichilo nichil fieri et ideo e contrario ponit latitatem formarum in materia ante effluxum forum [illegible]

ad actum intelliguntur. Plato autem posuit formas et [illegible] esse separatas a materia a quibus procedunt visibilia. Sed autem ponunt ydeas in mente divina que sunt invisibiles forme et ibi procedunt ab ipsis omnia visibilia sicut artificiata visibilia ab exemplari invisibili quod est in mente artificis. Boetius 3° de consolatione tu cuncta superno ducis ab exemplo pulcherrimum pulcherrimus ipse mundum mente gerens simili que in ymagine formans. Et hoc est quod dicit apostolus ut ex invisibilibus etc. ¶ Fide plurima. Hic consequenter ostendit quid patres ex fide fecerunt et dividitur in tres partes quia primo ostendit de patribus qui fuerunt ante diluvium. 2° de illis qui fuerunt post diluvium tamen ante legem datam ibi fide qui vocatur Abraham. 3° de hiis qui fuerunt sub lege data ibi fide Moyses. Ante diluvium tres patres specialiter commendantur de fide scilicet Abel Enoch et Noe. Et secundum hoc primum dividit in tres partes et in exempla que ponit de hiis tribus. 2a incipit ibi fide Enoch. 3a ibi fide Noe. ¶ Circa primum considerandum quod ex magnitudine fidei Abel processit quod de melioribus primiciis deo obtulit ut habetur Gen. iiii°. Et hoc est quod dicitur hic fide plurimam i. meliorem hostiam Abel quam Cayn optulit deo per quam consecutus est esse iustus quia fides per dilectionem operans iustificat testimonium perhibente muneribus eius deo quia ignis descendit de celo super hostias eius in signum acceptionis divine ut et Gen. iiii° respexit deus ad Abel et ad munera eius translatio Theodosii sic habet inflammavit deus super Abel et super munera eius et per illam defunctus adhuc loquitur in quantum factum suum movet nos ad fidem et devotionem. Potest etiam hic referri ad illud quod dicitur Gen. iiii ¶ Vox sanguinis Abel fratris tui clamat adhuc de terra i. ostendit innocentes fideles morte digna vindicta

Fide enoch hic ponit exemplum de filio enoch
et dividitur in duas partes quia primo proponit in
tentum et secundo probat ibi ante translationem dicit
ergo quod fides enoch patet per hoc quod a peccato
ribus fuit segregatus et in paradysum
translatus est et hoc est quod dicitur fide
id est merito fidei enoch translatus est ne
videret mortem aliorum scilicet in diluvio vel etiam
suam quia non est mortuus morietur tamen
in fine mundi quia omnes sunt debitores
mortis ex transgressione primi parentis et non in
veniebatur [struck] quia transtu
lit illum deus in paradysum terrestrem ubi
conservatur vita eius usque ad finem mundi
ratio huius est quia de te ordinavit ad
passionem non te sed non ante te compisse
promittit vita eterna ideo ut in ve te
daretur spes vite eterne mors enoch di
lata est tempore legis nature mors helie
hic tempore legis date ut habetur 4° Re 2°
totum ante ve te dormivit passio duo te
pora. Ante translationem hic consequenter probat
quod enoch translatus fuit propter meritum
fidei et facit talem rationem nullus potest
placere deo sine fide sed ante translationem e
noch placuit deo ut habetur gen 5° et non
tulit eum deus et hoc est quod dicit
hic ante translationem patet ex predictis
Credere enim probat consequenter quod nullus
placeat deo nisi per fidem quia ad hoc quod
aliquis placeat deo oportet quod accedat
ad ipsum iste autem accessus est per fidem ergo
etc. Ultimum considerandum quod omni
motu vel accessu mobile rationabile duo
intendit scilicet terminum motus et causam quare
movetur in accessu autem ad deum que
est per fidem terminus est ipse deus et ideo ad
hoc dicit credere enim oportet accedentem ad
deum quia est unus solus deus et ideo propter
hoc dicitur Joh 17 qui est misit me
ad vos. Causa autem quare homo per
fidem movetur in deum est spes remunera
tionis eterne et ideo ad hoc dicit et in
quirentibus se remunerator sit. Ista enim duo
credere scilicet dei unitatem et eius remunerationem
eternam fuit necessarium ad salutem semper apud
omnes nec plus requirebatur ad salutem
gentilium qui nullam legem acceperunt ante

nisi legem nature. Sed contra hoc videtur
esse dictum augustini libro de correctione et
gratia ubi dicitur sic illa fides sana est
qua credimus nullum hominem sive ma
iorem sive parve etatis liberari a contagio
mortis et obligatione peccati nisi per media
torem dei et hominum ihesum christum ergo credere
misterium incarnationis fuit necessarium
ad salutem omnibus etiam gentilibus. Dicendum
quod misterium incarnationis potest credi
dupliciter uno modo explicite et sic tenebantur
credere illi quibus facta est de hoc revelatio
sicut iudei in ve. te. tamen sapientes scrip
turas sacras tenebantur magis cognoscere et
credere quam alii et adhuc in no. te. magis te
netur ad hoc prelatus in quantum persone expli
cati est misterium christi. Alio modo potest
credi misterium incarnationis implicite
et ad hoc solum tenebantur gentiles qui non
erant obligati ad legem moysi talis autem
fides implicita de misterio incarnationis
continetur in duobus primis preceptis quia
qui credit unum deum remuneratorem ipsum in
ratum ipsum credit ipsum habere providenciam
de salute hominum licet autem modum huius
providencie explicite non cognoscat modum
autem per quem deus providit saluti hominum est
per incarnationis misterium et ideo patet quod
fides incarnationis implicite continetur
in predicta credulitate gentilium. Videtur enim
aliquid quod deum esse non sit creditum quia
a philosophis est demonstratum. Dicendum quod multitudo
hominum non capit tales demonstrationes sed
pauci et ideo licet non sit credibile simpliciter
quia non est credibile omnibus est tamen
credibile pluribus. Apostolus autem loquitur
de fide in genere respiciat caritate hominum
Fide noe hic ponit exemplum de fide sive
noe de quo dicit quod ex fide videlicet fecit primum
est quod de futuris contingentibus credidit
de eis ostendit preparato habuit responsum per
revelationem adeo quod mundus periret dilu
vio in futurum et ideo ad hoc dicit fide
noe responso accepto de hiis que adhuc non
videbantur. Primum est quod credens adimpleri
dictum dei timuit et hoc est quod subdit metuens

3m est quod ad mandatum dei implendum fecit
archam, et hoc est quod dicitur aptavit ar-
cham i. aptam fecit ad habitationem suam et al-
liorum animalium secundum preceptum domini ut habetur Gen.
vi°. 4m est quod parcentibus aliis salvavit
cum domo sua familiam, et hoc est quod di-
citur In salutem domus sue. 5m tangit
cum subditur per quam dampnavit mundum
i. mundanos dampnabiles ostendit, per-
fidem suam in qua tanto plus cum suis sal-
vatus est, et consequenter ostendit quid co-
secutus est ex premiis que per fidem fecit cum
dicitur Et iusticie que per fidem est heres est insti-
tutus quia in diluvio totus mundus
periit reliquus, ideo iusticia in ipso et filiis
eius tantum remansit. Fide qui vocatur
hic consequenter ponit exempla fidei in patribus
qui fuerunt post diluvium et ante legem
datam, et dividitur in quatuor partes quia primo
ponit exemplum de abraham, 2° de ysaac
ibi Fide et de futuris, 3° de iacob ibi Fide iacob,
4° de ioseph ibi Fide ioseph. Isti autem 4or
specialiter fuerunt patres iudeorum, tres autem
precedentes fuerunt patres tam iudeorum quam
gentilium. Prima dividitur in duas partes quia
primo ostenditur fides abrahe quantum ad
humanam conversationem, 2° quantum ad divinam
obedientiam ibi Fide obtulit. Prima adhuc
in tres quia primo ostenditur quid abraham
ex fide fecit quantum ad habitationem, 2° quantum
ad generationem ibi Fide et ipsa sara, 3°
quantum ad dispositionem suam ibi iuxta fidem
defuncti. Circa primum considerandum quod magn-
itudo fidei abrahe ex hoc patet quod statim
ad verbum domini ivit ad terram alienam
sibi a deo promissam ut habetur Gen. xii° et
per totam vitam suam habitavit in illa ut pe-
regrinus et advena, quia ut dicitur Act. vii
dominus non dedit ei in ea hereditatem nec pas-
sum pedis, et tamen semper firmiter credidit
divinam promissionem implendam, et hoc est quod
dicitur Fide qui vocatur abraham obedi-
vit in locum exire quem accepturus erat
in hereditatem, et exiit nesciens quo
iret, quia illam terram alias non viderat.
Fide demoratus est in terra repromissionis tamquam
in aliena, quod in illa mansit ut ad-

vena patet quia non mansit ibi in domo
firma sed in casulis et tabernaculis que
sunt mansiones mobiles, et hoc est quod
dicitur In casulis habitando cum ysaac
et Jacob coheredibus repromissionis eiusdem
quia ipsis promissa est terra sicut ipsi abra-
he ut patet Gen. xxvi° et xxviii°. Quod autem
Abraham habitavit cum ysaac patet
quia ipsum genuit et nutrivit. Quod ha-
bitavit cum Jacob nepote suo probatur
sic quia abraham vixit clxxv° annis
ut habetur Gen. xxv° et c° anno vite
sue genuit ysaac ut habetur Gen. xxi°,
ysaac autem erat sexagenarius quando natus
fuit Jacob ut habetur Gen. xxv° et sic
patet quod abraham vixit cum Jacob
xv annis. Ultimus reddit causam quare sic
habitabat ut advena quia nichil re-
putabat aliud quam esse super terram sed ex-
spectabat mansionem celestem, et hoc est
quod dicitur Expectabat enim sic abraha
cum heredibus suis civitatem mansionem cum
celestis que dicitur civitas i. civium uni-
tas propter plenitudinem patris habentem
fundamenta civitatis, hoc dicit propter eius
immobilitatem et quod habetur ysaie xx-
xiii oculi tui videbunt urbem civitatem
opulentam tabernaculum quod nequaquam trans-
ferri poterit, cuius artifex et conditor
deus, nomine aliquo accepit et quod
scribitur ezechielis ultimo nomen civitatis
dominus ibidem sicut iam diu nominatur.
Fide et ipsa sara hic consequenter
ostenditur fides abrahe quantum ad genera-
tionem fuit enim quoad duo sara difficilis propter
duo, primo quia erat sterilis ut habetur
Gen. xvi, 2° quia erat extra tempus,
sic defecerant enim sare fieri muliebria
ut habetur Gen. xviii, et tamen abraha
in divina promissione firmiter credidit ex
ea filium habere, ex quo patet magnitudo
fidei sue, et hoc est quod dicitur Fide
et abrahe ipsa sara sterilis virtutem
in conceptione seminis accepit
Fides miraculose etiam preter tempus etatis
~~etatis~~ enim fuit ibi duplex miraculum

quos fidelem credidit esse. Abraham enim
qui repromiserat quod illud antecesit fan(?)
propter fidem abrahe, et non propter fidem zare
probatur esse, quia sara audiens nuncium
de suo conceptu non credidit sed magis frivo-
lum reputavit, ideo sicut de re friuola
risum emisit, propter quod angelus eam re-
prehendit ut patet gen xviij. Quod autem
abraham audito conceptu sare futuro
risit non fuit ex diffidencia sed ex gaudio
procedente ex divina promissione, ideo non fuit
reprehensus sicut sara, et ideo sequitur
propter quod ab uno scilicet abraham et hic emor-
tuo quia hic erat vetulus et ad gene-
randum fere inceptus dico ante sare ex-
postea genuit filios de cethura ut ha-
betur gen xxv. quia aliquando contingit
quod ille qui propter senectute fuus est
quasi ineptus ad generandum generat tamen
propter bonam mulieris aptitudinem ad con-
cipiendum, orti sunt tamquam sidera celi in
multitudine et sicut arena que est
ad oram maris innumerabiles de abraham
enim orti sunt multi boni et mali, et propter hoc
comparantur multitudini stellarum quantum
ad bonos, multitudini arene quantum ad
malos. ¶ Iuxta fidem hic consequenter ostendit
quod abraham cum ysaac et iacob per
fidem fecit, quod isti ita laudabiliter con-
versati sunt usque ad mortem in bona fide
permanserunt, et hoc est quod dicitur iuxta
fidem quasi habentes fidem sacram defunc-
ti sunt omnes isti non acceptis promissio-
nibus ex quo patet firmitas fidei eorum, sed
contra hoc videtur illud quod scribit gen
xxxiij. Cum erat abraham tempore hoc-
dicitur possedit terram. Dicendum quod sic
debet intelligi possedit scilicet possidendi pro-
missione accepit, non tamen ac-
tu possedit, quia non habuit in ea pas-
sum pedis ut dicitur act vij, propter hoc
sequitur sed a longe eas inspicientes et
salutantes confitentes quia peregrini et hospi-
tes sunt super terram loquitur ad similitu-
dinem nautarum qui existentes in mari a lo-
nge videntes portum gaudent et salutant sic
prie bo te. Videntes a longe inspiciam

misterium christi gaudebat, propter quod dicitur
Io. viij°. abraham pater vester exultavit
ut videret diem meum etc. et quia longe
erant a tempore christi ideo confitebantur se
advene esse et peregrini, propter quod abraham
dixit gen xxxiij advena et peregrinus sum
apud vos etc. Iacob dixit gen xlvij. di-
es peregrinationis mee etc. et per hoc ostendebant
celestem gloriam tamquam suam patriam propria
inquirere, et hoc est quod dicitur qui enim
hec dicunt significant se patriam inquirere. ¶ Et
quia posset aliquis dicere quod propter hoc con-
fitebatur se peregrinos, quia exierant de
caldea vel de mesopotamia quas terras
reputabant patriam suam, ideo hic concludit
apostolus dicens et siquidem ipsius meminis-
sent de qua exierant habebant utique tem-
pus revertendi quia non tantum dista-
bant a mesopotamia vel caldea unde
exierant quando de facili possent redire
illuc, ideo non loquebantur de illa patria
quia de precepto domini exierant, propter quod
abraham dixit servo suo gen xxiiij. Ca-
ve ne quando filium meum reducas illuc, et
licet iacob ad mesopotamiam iverit hoc non
fuit ad manendum, sed ad tempus propter o-
dium fratris fugiendum, et ad querendum uxo-
rem, ideo concludit apostolus quod non lo-
quebantur de patria terrestri sed celesti et
nunc autem meliorem appetunt scilicet celestem
et quia in terra advene et peregrini reputabant se
de patria celesti moribus et actu fidei, ideo
deus voluit nominari deus eorum ex amore
et fide speciali, et hoc est quod subditur
ideo non confunditur deus vocari deus
eorum hoc habetur exo. iij°. ubi deus loquens
moysi dixit ego sum deus abraham
deus ysaac et deus Iacob, sicut enim de-
nominatur rex a sua civitate principali
quam sui regni se extendit ad alias sicut
in hispania dicitur rex ulixi, rex babilo-
nis vel huiusmodi, sic deus a patribus voluit
denominari, quia ubi ipsi se ostendebant
se esse de civitate celesti ut dictum est, con-
sequenter paravit enim illis civitatem scilicet celeste
¶ Fide obtulit hic ostenditur quod abra-
ham ex fide fecit quantum ad obedientiam

divina/ deus eum promiserat ei multiplicare
semen per ysaac Ge. xxi et xxii/ et tamen ad precep-
tum domini voluit eum immolare/ ex quo patet
magnitudo fidei abrahe/ quia firmiter cre-
didit promissione dei implendam de multipli-
catione sui seminis per ysaac/ et ipso ymolato
non restabat alius modus nisi per resusci-
tacionem eius/ ex quo patet quod abraham cre-
didit resurreccionem mortuorum/ in qua con-
sistit unus de maioribus articulis fidei/
et non solum credidit resurreccionem genera-
lem futuram in fine mundi/ sed eciam hoc specialem
resurreccionem filii sui ad implecionem divine
promissionis/ et hoc est quod dicitur fide optu-
lit abraham ysaac i. offerre voluit sed
divinitus impeditus fuit/ cum temptaretur
temptat enim dyabolus hominem et deus/
sed dissimiliter quia dyabolus temptat
ut decipiat hominem ut cognoscat deus
ut cognoscere faciat et sic temptavit
abraham ut fides eius et obediencia notifi-
catur nobis ad exemplum imitacionis
/ et unigenitum hoc dicitur filium quia ha-
bebat unum alium filium sed solum pluraliter
recepturum quo susceperat promissiones id est
promissum fuerat abrahe quod semen eius non
vocaretur per ysaac tantum/ et ideo erat unigenitum
quantum ad istam condicionem/ vel aliter dicitur
unigenitus ratione matris quia non habuit ali-
um filium arbitrans i. iudicans et firmiter
credens quia et a mortuis suscitare po-
tens est deus et ideo oblacio ysaac fuit
figura mortis et oblacionis christi/ sicut
hereus[^1] enim aries hesit inter spinas cornibus ymo-
latus est/ ysaac liberato/ sic humanitas
christi adhesit cruci occisa est divinitate in-
passibili existente/ et hoc est quod dicitur unde eum
in parabolam accepit scilicet abraham oblacionem
filii sui figuram passionis christi intelligens
fide et de futuris hic ponit exemplum de
fide ysaac/ qui ex fide futurorum benedixit filiis
suis/ et hoc est quod dicitur fide et de fu-
turis benedixit ysaac Iacob et esau hoc
habetur Gen. xxvii ubi dicitur quod in be-
nedictione sua preposuit Iacob ipsi esau
dicens dominus tuus constitutus illi/ et ysaac
vidit in spiritu hanc benediccionem fore effica-
ciam in futuro quia non habuit effectum
in personis duorum fratrum quia esau nunquam

servivit Iacob sed habuit effectum in
duobus populis descendentibus ab ipsis quia ydu-
mei servierunt filiis israel tempore david
ut habetur ii Re. viii ¶ fide iacob hic
ponit exemplum de fide ipsius Iacob qui
benedicendo filios Ioseph/ preposuit preposuit
effraym qui erat minor ipsi manasse seniori
pluri quia prenunciacionem habuit digni-
tate regiam ad effraym transire/ et hoc im-
pletum est parabola ut habetur iii Re. xii
et huius implecionis iacob habuit firmam
fidem/ et hoc quod dicitur fide iacob
moriens singulos filios Ioseph benedixit
habuit eciam fidem de sepultura re-
surreccione christi fienda in terra promissionis
propter quod ad iuravit Ioseph ut ferret
illuc corpus suum defunctum/ post cuius iura-
mentum gracias agens adoravit deum
conversus ad caput lecti sui translacionem Iero-
nimi ut patet Gen. xlvii translacio vero habet
sicut hic allegatur et adoravit fastigium
virge eius et utraque est bona quia adora-
vit versus caput lecti quod erat contra
occidentem ex qua parte adoravit iudei et
quia erat senex habebat baculum pro-
pter suam senilitatem innitebatur adorando deum
unde non est intelligendum quod adora-
vit summitatem virge vel baculi sed oravit
deum innixus super baculum ¶ Aliter expo-
nitur de baculo Ioseph qui portabat
sceptrum in signum potestatis sibi date super
egyptum et hoc sceptrum accepit Iacob/
quando Ioseph cepit iurare et postquam
iuraverat iterum reddidit sceptrum ipsi Ioseph
adoravit deum innixus summitate illius
sceptri ¶ aliter potest exponi magis pro-
prie quod adoravit sceptrum Ioseph
non ipse sed absolute sed magis erat signum
in figura potestatis christi sicut nos ado-
ramus crucem magis tamen est signum cru-
cis christi ¶ fide Ioseph hic ponit exemplum
de fide Ioseph/ qui moriens ex fide fecit
memoriam de exitu filiorum israel de egipto
ut habetur Gen. ultimo/ et hoc est quod
dicitur fide Ioseph moriens de profectione
filiorum israel memoratus est/ habuit eciam
fidem de sepultura et resurreccione christi
in terra promissionis complenda/ et ideo mandavit

[^1]: hereus — marginal note

nuptum ossa sua ut esset particeps illius re-
surrectionis quia christo resurgente multi sancti
patres resurrexerunt ut habetur Mt xxvii et
hoc est quod dicitur et de ossibus suis man-
davit. ¶ Sed queritur quare non precepit
statim post mortem suam illuc portari. Dicendum
quod ad hoc duplex ratio assignatur.
Una est quia fratres sui habebant tantam
potestatem sicut ipse, ideo non poterant facere
de ipso sicut fecerat de patre suo. Secunda est quia
previdebat filios Israel multa du-
ra passuros in terra Egypti, ideo ad conso-
lationem eorum voluit ibidem ad tempus
sepeliri vel potius reponi ut ibidem. Dicendum
quia per hoc habebant spem exeundi cum ossibus
Joseph. Unde et Moyses educens filios Israel
de Egypto tulit secum ossa Joseph ut habetur
Ex xiii. ¶ Fide Moyses. Hic consequenter
ponit exempla patrum qui fuerunt tempore
legis que sub Moyse data est ut dicitur
Jo. primo lex per Moysen data est. Hoc autem tempus
distinguitur in tres. Primum fuit tempus
ante exitum de Egypto, secundum in exitu, tertium post
exitum. Primo ergo ponit exempla de hoc quod
factum est ante exitum, secundo de hoc quod in
exitu ubi fide reliquit Egyptum, tertio de hoc
quod factum est post exitum in terra promissionis.
Circa primum ad hoc declarandum duo facit.
Primo ostenditur quod factum sit ex fide in nativitate
Moysi, secundo quid ipse fecit ubi fide Moyses gran-
dis. ¶ Circa primum sciendum quod filii Israel ex
prophetia Joseph firmiter credebant liberari de
afflictione Egypti, parentes de populo suo cum
dei adiutorio, ideo parentes Moysi viden-
tes ipsum elegantem puerum preter solitum mo-
dum iudicaverunt virtute dei esse in illo ad
liberationem populi, et per hanc fidem servaverunt ipsum
contra regis edictum exponentes se periculo
propter periculum et hoc est quod dicitur fide Moy-
ses natus occultatus est mensibus tribus
a parentibus suis ex fide eius parentum factum est
sed non ex fide Moysi qui non habebat iudi-
cium rationis, et causa subditur eo quod vi-
dissent elegantem infantem i. aptum ad
liberandum populum a deo et hoc eis innotuit
et non timuerunt regis edictum qui prece-
perat omnes masculos proici in flumine ut

habetur Ex i. ¶ Sed hoc videtur falsum quia
dicitur Ex ii quod parentes Moysi timo-
re regis posuerunt eum in flumine et sic
exposuerunt eum morti. Dicendum quod non
fecerunt hoc ad ipsum interficiendum sicut
preceperat rex, sed quia non poterant ipsum
amplius celare timebant probabiliter
ne inveniretur ab eis, ideo in tali casu
[illegible] iudicaverunt ipsum exponere divine
custodie in fiscella bituminata credentes
fide certam quod deus servaret eum
ubi deficiebat humana prudentia que
in talibus non deficit. ¶ Fide Moyses. Hic
consequenter ostenditur quid ex fide Moyses
fecit, quia adoptatus a filia Pharao-
nis ut habetur Ex ii. et adultus factus
visitavit filios Israel et videns virum
Egyptium percutientem unum de filiis Israel in-
terfecit eum et sic per hoc factum negavit
se esse filium filie Pharaonis et hoc processit
ex magnitudine fidei eius quia de filiis
Israel credebat Christum nasciturum, et hoc est
quod dicitur Fide i. per fidem Moyses gran-
dis effectus i. adultus negavit se esse
filium filie Pharaonis. Consequenter de eius
subiungit duo difficillima ad sustinendum
que elegit sustinere ex fide. Primum est quod
magis voluit affligi temporaliter cum dei
cultoribus quam iocundari cum ydola-
tris et hoc est quod dicitur magis eligens
affligi cum populo dei i. cum filiis Israel qui
colebant deum quam temporalis peccati habere
iocunditatem i. prosperitatem Egyptiorum.
Secundum est quod elegit paupertatem sustinere
magis quam divitias Egyptiorum cum peccato
possidere et hoc est quod dicitur maiores
divitias estimans improperium Christi i. paup-
pertatem vituperatam propter fidem Christi venturi sus-
tinere thesauro Egyptiorum i. quam thesau-
rum possidere et subditur causa quia Moy-
ses tamen durum pariter sustinebat sed
aspiciebat enim oculis cordis in remunera-
tionem future beatitudinis sicut mercenarius pro
eo libenter patitur non propter se sed habendo
oculum ad premium future. ¶ Fide reliquit.
Hic consequenter ostenditur quid factum est ex fide in
exitu de Egypto et dividitur in tres partes

quia primo ostenditur quod per fidem fecerit in ipso
eius exitus / 2o quid in suo exitu ubi
fide celebravit / 3o quid factum est in exitu
de egypto ingrediendo terram promissionis
ubi fide murum Jericho. ¶ Circa primum scien-
dum quod Moyses bis exivit egyptum / primo
exivit causa egyptiaci / et de isto exitu non
loquitur hic / quia ex timore regis tunc
exivit ut habetur Exo. ii / 2o exivit de
egypto ducendo secum omnes filios Israel /
et de isto exitu loquitur hic / quia tunc
non timuit regem persequentem eos / ut ha-
betur Exo. xiv / quia tunc dixit filiis
Israel nolite timere etc / et hoc est quod
dicitur fide reliquid egyptum non veritus
animositatem regis et reddit causam
quare non timuit dicens invisibilem
enim sustinuit i. deum qui invisibilis est
fiducialiter exspectavit tamquam videns
ipsum auxilium eius invisibiliter afferen-
tem propter quod dixit populo state et vi-
dete magnalia dei que facturus est hodie
Exo. xiv / et hoc totum processit ex fide
que est de non visis. ¶ Fide celebravit
hic consequenter ostendit quid factum est ex-
de modo exeundi / et dividitur in duas partes
quia primo ostenditur quid factum sit in dis-
positione exeundi / 2o quid in actu exe-
undi ubi fide mare. ¶ Circa primum conside-
randum quod dispositio filiorum Israel in
exeundo de egypto fuit agni paschalis
immolacio cum sanguinis linitione super-
liminaria et postes domorum filiorum Israel / ne
interficerentur ab angelo qui percutiebat
primogenita egyptiorum ut habetur
Exo. xii / et hoc est quod dicitur fide ce-
lebravit pascha i. immolacionem agni pas-
chalis que fuit signum immolationis christi
morte / secundum quod dicitur prima Cor.
v. pascha nostrum immolatus est christus per
eius mortem et sanguinis effusionem sumus
liberati a captivitate dyaboli / sicut filii Israel
per immolacionem agni paschalis et effusionem
sanguinis eius in postibus et superliminaribus
domorum sunt liberati ab angelo percuten-
te primogenita egyptiorum / et hoc est quod
dicit ne qui vastabat primogenita tangeret
eos. ¶ Fide transierunt hic tangit modus
exeundi ubi ex fide contigerunt duo

miracula unum fuit quod mare sicco
pede transierunt / et hoc est quod dicitur
fide transierunt mare rubrum tamquam per
aridam terram / 2m fuit quia aqua erat
pro muro eis a dextris et sinistris ut habetur
Exo. xiv. hoc etiam patet per hoc quod egyp-
tii eos persequentes submersi sunt et hoc est
quod dicitur quod experti egyptii devorati sunt
talia autem contingunt ex fide quia opera-
tio miraculorum attribuitur fidei secundum quod
dicitur Matt. xvii. si habueritis fidem sicut
granum sinapis dicetis monti huic trans-
i hinc et transibit et nichil impossibile erit
vobis. ¶ Fide muri hic ostendit quid
factum sit post exitum de egypto ingrediendo
terram promissionis / et dividitur in
duas partes quia primo ostendit quid fac-
tum sit per populum Israel 2o quid factum sit
per Raab ubi fide Raab. ¶ Circa primum
sciendum quod in ruina civitatis Jericho
aliquid fuit ex parte populi scilicet circuitus civitatis
vii diebus ut habetur Josue vi / quia ex
mandato dei hoc fecerunt hebrei credentes
firmiter promissioni dei in populo de miraculose
captione civitatis aliquid fuit ex parte
dei videlicet quod muri Jericho divina virtute
subito corruerunt in circuitu vii dierum
per hoc autem prefiguratum fuit quod impedi-
menta cadunt per continuam predicationem
cum perpetuitatis perceptionem figurat
unde dicitur 2 ad Cor. x. arma mi-
licie nostre non sunt carnalia sed potentia deo
ad destructionem munitionum. ¶ Fide Ra-
ab hic ostenditur quid factum sit ex fide unius
Raab que ex conditione miraculorum
factorum in transitu filiorum Israel per mare
rubrum et in aliis miraculis que eis acci-
derunt credidit futuram civitatem Jericho
tradendam divina virtute in manus populi
Israel / et ideo nuncios Israel ex caritate suscepit et
servavit / ex qua meruit liberari a mor-
te cum sua consanguinitate ut habetur
Josue vi / et hoc est quod dicitur fide
Raab meretrix sic quo cognominata est non
periit cum incredulis i. cum aliis civibus
Jericho qui credebant contra possessores terre

domum ipsius exceperat exploratores cum
pace quia eos salvavit ut dictum est. Quod autem
ista Raab dicatur aliquando quod ad literam erat
meretrix, videtur exploratores melius potue-
runt ingredi domum eius de necessitate quia
tales mulieres indifferenter omnes recipiunt
et ipsi in necessitate positi poterant licite
ad eam ingredi non propter luxuriam exercen-
dam sed ad vitam propriam conservandam. Ipsa
enim minus poterat suspicari in receptione
eorum quam altera de civitate cum ipsa in-
differenter omnes reciperet, et salutem explora-
torum non debebat ponere in mortem
altius. Ideo intraverunt domum ipsius quamvis
esset meretrix. Sed hoc non videtur probabi-
le quia tales meretrices parum habent de
fidelitate. Ideo non videtur probabile quod
exploratores filiorum Israel qui erant homines
prudentes confiderent in tali muliere de con-
servatione vite proprie. Ideo dicunt alii quod
tunc non erat meretrix sed ante fuerat, propter
quod tale nomen sibi remanserat. Sed hoc
non videtur verum quia tales meretrices quam-
vis peniteant reputantur tamen, id est quasi ple-
be persone viles. Ideo si fuisset meretrix
non fuisset iuncta in matrimonio cum Salmone
qui erat nobilior in toto populo Israel cum esset
princeps nobilioris tribus, scilicet tribus Iude, quia
nobiles Iudei abhominabantur talibus perso-
nis in matrimonio iungi. Et ideo melius
videtur quod non erat meretrix nec fuerat
sed tamen tale nomen habebat. Multi enim
cognominantur aliquo cognomine cuius proprie-
tatem numquam habuerunt in re, sicut pauper
aliquis aliquando cognominatur rex vel comes
vel aliquo huiusmodi. Et aliter potest dici me-
lius ut credo, ad cuius intellectum sciendum
quod Iosue ii ubi tangitur de Raab, dicitur hebraice
et ibi adiuncta sonat sic quod dicta est
prostituta, propterea quia meretrix est in prostituta
ad offerendum corpus suum, ideo hoc nomen
translatum est ad significandum meretricem. Et similiter
mulier hospitalis prostituta ad recipientes tran-
seundo ad hospitium suum, translatum est idem nomen
ad significandum hospitalitatem. Unde in Iosue
ii^o ubi translatio nostra habet ingressi sunt do-
mum mulieris meretricis, translatio chaldaica habet

domum mulieris hospitalarie. Quia talis
fuit Raab, propter quod exploratores de-
clinaverunt ad domum suam ad hospitandum. Quod dicit de
maturitate ad Iohannem que dicit super
iii^{tum} quod ponitur in genesi salubri-
ter sicut mulier reprehensibilis solum
diffusius super mulierem, sicut viventium dica-
tur. De hoc quod hic dicit Iohannes non
propter Raab meretricem sed quia fuerat alie-
nigena et ydolatris nata, sicut etiam
dicit de ipsa Ruth iii^o, que cum fuit mulier
magne virtutis et fame ut dicitur Ruth
iii^o: Scit omnis populus qui habitat intra
urbis mee portas mulierem te esse virtutis.
Et quid dicam. Hic ponit exempla de
fide post exitum de Egypto intra pro-
missionis iam obtenta ducens. Et quid
adhuc dicam, quasi dicat multa possunt poni
exempla de fide prius ad que enarranda non
sufficit tempus vite mee, et hoc est
quod dicit: Deficiet enim me tempus enar-
rantem, id est numquam possem enarrare per sin-
gula. De Gedeon qui ardens promisso Dei
cum trecentis hominibus confidens pugna-
vit contra exercitum maximum populi Ma-
dian ut habetur Iudicum vi^o. Barach qui
credens prophetie Delbore ivit cum populo decem
milium ad pugnandum contra Sisaram. Iudi-
cum iiii^o. Iepte qui confidens ivit ad pug-
nandum contra filios Amon. Iudicum
xi. Unde ibidem dicitur: Factus est ergo
super Iepte spiritus Domini. Quod autem postea
filia sua indiscrete immolata accidit ut
dicit Augustinus, credendum est quod ipse
penituerit, quia ponitur hic in cathalogo.
Frater Hebreorum dicit quod non occidit
eam sed servavit eam Deo propter obser-
vantiam virginitatis sue toto illius
temporis, sicut planius dixi Iudicum
xi. Samson non dictum est. De Gedeone qui
fecit ephot contra preceptum Dei ut habetur
Iudicum viii, scilicet quod penituit ante mortem
et sic dicitur. Aliter potest
dici probabiliter, scilicet quod non fecit contra pre-
ceptum Domini in illo ephot sicut planius
dixi Iudicum viii. David qui confidens ad hoc minus

pugnavit cominus contra goliath / et daniel
qui propter fidelitatem suam optinuit prophe-
tiam et visionem regis et multa alia
Et aliis prophetis supra nominatis (?)
qui per fidem vicerunt regna in quo tan-
gitur actus fortitudinis / operati sunt ius-
titiam in quo tangitur actus iusticie vir-
tutis. Isti enim sunt actus principales inter
actus virtutum moralium quibus conservatur
omne bonum ut dicitur v° ethicorum / et quia vir-
tutes sunt connexe ideo per actus istos in-
telliguntur actus aliarum virtutum / adepti sunt
repromissiones ¶ Contra hoc videtur illud quod
infra dictum est c. xi (?) iuxta fidem defuncti
sunt non adeptis promissionibus. Dicendum
quod triplex promissio facta est antiquis
una fuit promissio de (?) et hanc non ac-
ceperunt abraham ysaac et iacob in se
et de hoc loquitur apostolus supra cum dicit
non adeptis promissionibus res acceperunt (?)
tamen eam in successoribus suis / alia
est promissio spiritualis qua promittitur eterna
vita. Istam autem nullus accepit vel ha-
buit ante christi adventum ¶ Alia promissio est
singularis qua promissum est cuilibet
aliquod bonum particulare sicut david fuit
promissum regnum / ezechie sanitas / et sic de
aliis. Istas promissiones consecuti sunt
et de istis loquitur hic / obturaverunt ora
leonum hoc habet intelligi de daniele ut
patet daniel vi° et de david ut patet primo
Regum xvii / et de sampsone Iudicum xiiii (?) in
hoc ostenditur victoria (?) de animalibus
brutis / extinxerunt impetum ignis hoc
patet in tribus pueris positis in camino danielis
iii° et de moyse et aaron Numeri xvi et xvii (?)
et in hoc ostenditur victoria de rebus in-
animatis / effugaverunt aciem gladii i. aciem
hostium habentium gladios acutos hoc
frequenter patet de Josue gedeon et david
ut patet in libris Josue et iudicum et Regum / con-
valuerunt de infirmitate hoc specialiter patet
de ezechia ysaie xxxviii qui miraculo-
se per fidem sanatus est / et de pluribus aliis
hoc credendum est / quod loquitur in plu-
fortes facti sunt in bello castra verterunt ex-
terorum i. alienigenarum hoc patet de multis specialiter

de ¶ Josue david et machabeis / accepe-
runt mulieres de resurrectione mortu-
os suos / aliqui hic male exponentes
dixerunt quod mulieres acceperunt
viros suos resuscitatos dicentes quod
matrimonium non solvitur per mortem ideo
tenebantur illos reaccipere / patet est contra
apostolum Ro. vii° ubi loquitur de muliere
coniugata si mortuus fuerit vir eius so-
luta est a lege viri ¶ Ideo sciendum quod
aliqua sunt sacramenta que imprimunt carac-
terem et ista non reiterantur sicut resus-
citatus non debet iterum baptizari quia
caracter perpetuo manet in anima que in-
corruptibilis est / aliqua sunt sacramenta
que non imprimunt caracterem et ista reiterantur
ut patet de penitencia quia si interrumpatur per peccatum
mortale necesse est ipsum reiterari / matri-
monium autem non imprimit caracterem
ideo si solvitur per mortem viri mulier
non debet eum admittere si resuscitatur
nisi iterum matrimonium contrahat
¶ Ideo sic debet exponi mulieres i. matres (?)
acceperunt de resurrectione mortuos su-
os i. filios suos resuscitatos per fidem eorum
prophetarum / sicut patet de muliere sarepta-
na que ab helia recepit filium suum resusci-
tatum iii Regum xvii / et de muliere suna-
mite que filium suum resuscitatum rece-
pit ab helizeo iiii Regum iiii° ¶ Alii autem
distenti sunt quid sancti patres per fidem fece-
runt / hic consequenter ostenditur quid per fidem
sustinuerunt / et dividitur in duas partes
quia primo ostenditur quid passi sunt
per fidem / secundo quales promissiones fuerunt
eis dilate / ibi et hii omnes / prima ad-
huc in duo quia primo tangit mala
ab aliis illata / secundo mala voluntarie
assumpta / ibi circuierunt in melotis
dicit ergo quod propter fidem unius veri
dei ¶ Alii distenti sunt i. in tormentis
extensi sicut patet primo mach. et 2° de
septem fratribus et de ipsis ad ultimum matre (?)
suscepta (?) 2° mach. vi non suscipientes re-
demptionem i. liberationem oblatam pecunie (?)
ut meliorem invenirent resurrectionem

p. in futura gloria alii ludibria experti sic
patet de sampsone iudicum xvi et de tho
bia thobie ii° et de Iob xxix et ubi at
patent de michea propheta qui passus est
sedechias in Reg. ultimo et de propheta filio
unius ipsius et de prophetis filiorum ipsius qui fla
gellati fuerunt ab exactoribus pharaonis
exo. v°. Insuper vincula et carceres hoc patet
de Jeremia xxxvii et xxxviii et de michea in
Reg. ultimo. Lapidati sunt hoc patet de naboth
in Reg. xxi et de zacharia filio ioiade ii
paral. 2° Secti sunt hoc patet de ysaia
qui ex precepto regis manasse sectus
fuit cum serra eo quod reprehendebat eius
facinora et de vii fratribus machabeis qui
secti sunt in modulos et aliis corporis particulis
ut patet ii° machab. vii. Temptati sunt
ut ad ydolatriam inclinarentur sicut
patet de machabeo et filiis eius primo ma
chab. 2° et de eleazaro 2° mach. vi° et de sep
tem fratribus ibidem vii. In occisione gla
dii mortui sunt quia multi nolentes
consentire ydolatrie gladio sunt passi
ut patet 2° mach. v et vi. cap°. ¶ Circuierunt
in melotis hic consequenter ostendit quid pas
si sunt propter fidem in malis voluntarie
assumptis et reducuntur ad tria scilicet ad ex
teriorem cultum et ad hoc dicit circuierunt in
melotis. melotes est vestis facta de pelle
capri que insuta est et consuta cum ta
li habitu Iohannes ad aliquid describitur he
lyas iii Reg. i° et Io. bap° mat. 3° / 2° re
ducuntur ad pressure statum et ipsum ad hoc
dicit egentes quod specialiter patet in helya qui
in necessitate pastus a corvis est / et
a muliere vidua in Reg. xvii. Angustiati
hoc patet de helya fugiente yezabel in Reg.
xix et de david fugiente saul primo Reg.
xix et ibidem usque ad finem primi libri et
absolon ii Reg. xv. Afflicti labore corpo
ri sicut patet de helya qui obdormi
vit lassus sub iunipero iii Reg. xix
quibus dignus non erat mundus propter
hoc enim quod fugiebant a societate aliorum
patet quod homines mundani non erant
digni societate aliorum propter culpam mun
dialem 3° reducuntur ad locum et ipsum

ad hoc dicit in solitudinibus errantes in mon
tibus et speluncis et in cavernis terre
spelunca est fossa facta parte tamen non per
naturam vel ex aliquo casu sicut ex
cursu aque vel huius talia autem lo
ca habitabant patres ~~habitabant patres~~ an
tiqui ut essent in loco apto divine conte
plationi propter quod philosophus [politicorum] ~~popul.~~ postquam
probaverit hominem esse animal civile sub
iunxit quod ille qui refugit convictum vita
cum homine vel est bestia vel melior homine
quia si homo refugiat homines ex malitia sua
non potens cum aliis cohabitare propter
defectum suum in moribus cadit a digni
tate humana in vitam bestialem / si autem
refugiat civitatem hominum ut liberius
vacet divine contemplationi excedit com
munem statum hominum et est quidam deus inter
homines secundum philosophum ¶ Et hii omnes hic con
sequenter ostendit quod requirunt promissiones
sunt eis dilate dicens et hii omnes testimonio
fidei probati ut patet per predicta exempla non
acceperunt repromissionem glorie eterne / et sub
dit causam dicens deo pro nobis melius aliquid
providente ut non consumarentur id est ad per
fectum glorie ducerentur sine nobis ex
hoc enim quod patres veteris testamenti
in limbo existentes simul venerunt ad glo
riam proprio cum aliquibus ad nostra tem[pora]
pertinentibus fuit maius gaudium utrique.
¶ Notandum quod ex hoc loco aliqui acce
perunt occasionem erroris dicentes quod nullus
intrabit gloriam nisi post finale iudicium /
sed hoc est contra apostolum dicentem 2° ad cor
v° scimus enim quoniam si terrestris domus nostra
huius habitationis dissolvatur quod edifi
cationem ex deo habemus domum non ma
nufactam sed eternam in celis ex quo patet quod
anima a corpore separata statim recipitur
in gloriam nisi propter debitum alicuius pene
temporalis retardetur / propter quod consumacio
glorie de qua loquitur hic apostolus pertinet
tempori ad finem et sic non habuerunt
cum patribus veteris testamenti sine nobis quia non
fuerunt cum anima non [illegible] / sed sit respectu
ad solam corporis que non datur [illegible]

nisi post universalem resurrectionem licet
aliquibus data sit ante quasi speciali privile-
gio, et hoc non prius se te non consummaba-
tur in gloria sine nobis quia sancti ve- te-
ris testamenti simul accipient gloriam corporis etc.
Ideoque et

Postquam apostolus commendavit fidem
per membra viventis capitis, quo-
sunt multa exempla fidei, hic hortatur
ad ostendendum fidem per opera exterius, que
tenetur in corde interius. Et dividitur
in duo quia primo ostendit qualiter se debe-
ret habere circa mala, 2o qualiter circa bo-
na capitulo xiii° caritas fraternitatis. Circa
primum sciendum quod duplex est malum
scilicet culpe et pene. Ideo primo ostendit quali-
ter se debent habere circa mala ~~culpe vitanda~~
pene toleranda, 2o qualiter circa mala cul-
pe vitanda, ibi propter quod remissas. Primum
in tres quia primo inducit ad tolerandum
malum pene exemplo antiquorum, 2o exemplo Christi
ibi aspicientes, 3o auctoritate scripture ibi
et obliti estis. Circa primum sciendum quod
sancti dicuntur testes dei quia factis et verbo glo-
rificatur deus per eos, unde quod dicitur Ysaie
xliii vere vos testes mei estis dicit dominus.
Congregatio etiam sanctorum dicitur nubes
propter vite sublimitatem et cupiditatis refrigerium,
propter quod dicitur Ysaie l(x). qui sunt isti qui
ut nubes volant, propter quod apostolus de
sanctis patribus per quos utitur nos montibus
ad tolerantiam malorum ut patet per predicta. Dicit
sic ideo quod et nos tantam habentes ta-
tam nubem impositam testium id est congregationem sanctorum
exemplo suo nos exhortantium deponen-
tes omne pondus quantum ad peccati spe-
ciem et circumstantias nos peccatum circumstans ad
actiones patiendi per patientiam curramus
non solum mala illata patiendo, sed etiam
voluntarie assumendo ad propositum nobis
certamen, hoc certamen est in statu fidei de
quo scribitur Eccli iiii° usque ad mortem certa
pro iustitia. Aspicientes. Hic inducit ad idem
exemplum Christi quod debet nos magis
movere ad patiendum quia ipse agnus innocens
pro nobis passus est. Dicit igitur aspicientes
oculo cordis attendentes confidendo in auc-
torem fidei et consummatorem Ihesum. Dicitur enim auc-
tor fidei inquantum deus infundendo. Dicitur
etiam auctor fidei inquantum homo ipsam
fidem predicando. Dicitur etiam consummator
ipsius fidem premiabiliter confirmando ipsi
premium reddendo. Qui proposito sibi gaudio
sustinuit crucem, gaudebat enim inspiciendo
pro tunc propter impletionem voluntatis pa-
terne et perfectam redemptionem et proprii cor-
poris propinqua glorificatione. Confusione
contempta quia mortem maxime con-
fusibilem voluntarie sustinuit. Confusio
autem apparet ex quatuor. Primo ex loco quia in
civitate celebri, 2o ex tempore quia passus
in festo paschali quando omnes de terra con-
veniebant in Ierusalem, 3o ratione societatis quia
inter latrones passus est, 4o ratione precedentis
honoris opposita cum in ipso se portavit maxima
ignominia videtur ut dicitur primo clari-
tudo ex honore qui ei exhibitus fuit
in Ierusalem in die palmarum. Maior fuit confusio
passionis quam [illegible], et quia qui se
humiliat exaltabitur ideo sequitur atque
in dextera sedis dei sedet. Et quia consideratio
huius passionis non solum valet ad pa-
tientiam in adversis sed etiam ad perseverantiam
que plus dicit, quia respicit diuturnitatem
mali et dilationem boni promissi, ideo sub-
dit Recogitate enim eum qui talem a pecca-
toribus sustinuit adversus semetipsum contra-
dictionem id est in verbis contumeliosis, quod dicitur
Mt xi ecce homo vorax et potator
vini etc. Et iterum Mt xxvii. Vath qui de-
struis templum dei etc. Subdit autem
ad quid valet ista consideratio dicens
ut non fatigemini animis vestris deficientes, propter
quod dicit Gregorius si passio Christi ad memo-
riam revocetur nichil tam durum est
quod non equo animo toleretur, et hinc
reddit causam dicens Nondum enim usque
ad sanguinem id est usque ad sanguinis effu-
sionem restitistis adversus peccatum repug-
nantes. Et obliti. Hic tertio indu-
cit ad tolerandum malum pene per auc-
toritatem scripture et dividitur in tres quia
primo ponit auctoritatem, 2o exponit ipsam ibi
in disciplina, 3o ex ipsis arguit quia non de-
bentur obliviscendi ibi quis quod disciplinam
Dicit primo arguit quod videbantur obliti

quartum Vetere meque erant multi dites
et obliti estis consolationis i. dei consolantis
et est emphatica locucio que vobis tanquam
filiis loquitur de prov. iij. mutatur tamen
aliquantulum verba sed est eadem sententia fili
mi noli negligere disciplinam domini negli
gens dicitur qui non eligere (videre) illam
disciplinam domini quia eam tanquam bonam
non elegit sed magis ut malam refugit
neque fatigeris pro impaciencia dum ab eo
argueris et subdit causam dicens quem enim
diligit dominus castigat retrahendo a prava
actione flagellat autem omnem filium quem
recipit per flagella enim homo retrahitur
a prava actione et a prava fide ¶ In disciplina
hic consequenter ponit sensum predicte auctoritatis In
ipsa enim dixerat noli negligere discipli
nam / et cum neque fatigeris et hoc sequitur pa
ciencia et perseverancia in flagellis ideo dicit
in disciplina perseverate et tanquam filiis vobis
se offert deus quando vos corripit / quod osten
dit consequenter per simile in humanis dicens
quis enim filius quem non corripit pater
quasi diceret nullus / loquitur de filio bono et dilecto
¶ Quod si extra disciplinam hic arguit
a contrario / et dividitur in tres quia primo
arguit inducens ducendo (2º ponit comparationem
mediocrem ibi Deinde patres (3º utilitatem
quam ostendit ibi Omnis autem disci
plina / In prima parte facit talem racionem
omnes veri filii dei / sancti sunt participes dis
cipline et per tolleranciam flagellorum quod
si absque estis absoluti non estis veri
filii dei sed adulterini / isti sunt filii meri
et diaboli / et hoc est quod dicitur quod si
extra disciplinam estis etc ¶ Deinde
patres hic arguit ad idem per exemplum
comparacionis / circa quod sciendum quod duplex
est differencia inter patrem carnalem et
patrem spiritualem qui est ipse deus / prima
est quia pater carnalis non generat animam
sed deus eam infundit / et ideo pater naturalis /
dicitur pater carnalis / deus autem dicitur
pater spirituum et per consequens verius sed eciam prius
quia ille dicitur verius pater qui dat
formam / et ideo disciplina dei tanquam patris
verissimi / est magis tolleranda et per hoc ob
prestatur spiritualis vita / et hoc est quod dicitur Deinde

patres quidem carnis nostre habuimus eru
ditores quia pater debet filio docu
mentum / et reverenciam / et venerabantur
eos attemptanda enim disciplina / Non
multo magis obtemperabimus patri spirituum et
vivemus quasi diceret sic debemus esse / Secunda differencia
deum / et patrem carnalem est quia pater car
nalis instruit filium et castigat ad aliquod
tempus / scilicet ad hoc usque compendium in hac
vita / quia brevis est / erudit eciam secundum re
gulam voluntatis sue que falli potest /
deus autem erudit filios suos ad eternam
vitam recipiendam / instruit eciam per regulam
voluntatis sue que infallibilis est / et
ideo eius disciplina est maiore suscipienda
et attemptanda / et hoc est quod dicitur
hic / et illi quidem i. patres carnales In
tempore paucorum dierum i. presentis vite et
voluntate sua que falli potest erudie
bant nos et nos eos disciplinas recipimus
hic autem scilicet deus ad id quod utile est
scilicet ad vitam beatam quia nichil melius erun
dit nos recipiendo sanctificacionem eius i.
spiritualem sanctitatem que ducit ad vitam
beatam ¶ Omnis autem disciplina hic arguit
ad propositum ex utilitate / unde ¶ ad cuius
intellectum considerandum quod malum
pene quedam medicina est / medicina at
licet sit amara et horribilis sumpta tamen ab
soluta ad sumendum / tamen quod consideracione
finis i. future sanitatis sit acceptabilis /
ita debet esse de pena in presenti consi
deracione fructus finis / et hoc est quod dicitur
omnis autem disciplina in presenti quidem videtur
non esse gaudii sed meroris et bene dicit videtur
quia non sic est secundum rei veritatem / licet
sic videatur carnalibus hominibus qui
non considerant nisi vitam carnalem ideo se
quitur Postea autem i. in futuro fructum placatissimum
reddet i. beatitudine que quietat totaliter
animum per satietatem paciem reddet nostre
appetitum et hoc additur quia prius fuerat homo sitiens
dum mictur ad thymum vestrum reposita est
michi corona iusticie Propter quod remissas
hic quem ondit apostolus qualiter se debet
habere ad mala culpe vitanda / et dividitur
in duas partes / quia primo ponit sua monita
2º monicionis racionem ibi non enim accessistis

prima adhuc in duo quia primo monet ho
minem peccantem 2o non peccantem ibi pa
cem sequimini. primo igitur monet ipsum pec
cantem vitare peccatum omissionis quod
consistit in duobus. primo modo respectu boni
operandi. secundum ad hoc dicit propter quod
remissas manus erigite ad bonum operan
dum. manus enim est organum organorum
ut dicitur 3o de anima. unde manus remis
sas surgit qualiter agam. 2o consistit in debi
bilitate respectu mali tollerandi quia surgit
prostratione genua quia super genua in
nititur totum pondus et contrarium adhuc
dicitur soluta erigite genua id est fortificate vos
ad laborem debitum sustinendum. tertio hominem
etiam apostolus vitare peccatum commissionis quoad
gressus facite rectos pedibus vestris. rectum enim
est cuius medium non exit ab extremis. ob
liquum autem quod exit aliquis. unde opus rec
tum est quod non exit a limitibus rec
tionis. obliquum autem quod exit aliquis.
et sicut tibia que exit regulam proprie gres
sus claudicat. sic operans exiens
limites rationis recte claudicat in moribus
et errat. ideo sequitur ut non quis clau
dicans erret magis autem sanetur. hoc
autem contingit quando actus ad ordinem
rationis reducitur quia sicut infirmitas cor
poris consistit in inordinatione actuum
et affectuum. ¶ Pacem sequimini hic consequenter mo
net hominem innocentem ut sollicite ca
veat ne in peccatum incidat et dividitur in duo
quia primo monet vitare peccata spiritualia, 2o
carnalia ibi ne quis fornicator. ¶ Circa
primum sciendum quod peccata spiritualia cor
rumpunt pacem ad proximum et testimonium
ad deum. ideo dicit pacem sequimini cum om
nibus peccatum in se [illegible] et sanctimoniam
[illegible] peccata que sunt contra di
vinam reverentiam. sine qua scilicet pace et sancti
monia nemo videbit deum scilicet celesti glo
ria. propter hoc dicitur de pace Matthei v^o beati pa
cifici quia filii dei vocabuntur. et de sancti
monia Apocalipsis xxi non intrabit in illam
coinquinatum. et quia sine pace et sanctimonia
nullus habet gratiam in spiritu ideo sequitur
contemplantes ne quis desit gratie dei. gratia
enim dei nulli deest quia deus paratus
est dare sed homo sicut desit ipsi gratie subtra

nō

hens se ab ipsa per contrarium pacis et sanctimo
nie. et quia non solum vitandum est discor
dia sed causa eius scilicet odium ideo sequitur ne qua
radix amaritudinis sursum germinans
impediat id est contemplantes ne aliqua radix
odii et rancoris in corde germinet sur
sum in ore que impediat pacem et per illam
inquinentur multi quia ad turbationem
pacis sequitur inquinatio multitudinis.
¶ Ne quis fornicator hic consequenter vitare
peccata monet carnalia que sunt duo potis
sime scilicet luxuria et gula que sequuntur
in delectatione carnali. ideo dicit ne quis for
nicator id est contemplantes diligenter ne
quis vestrum sit luxuriosus aut profanus
id est procul a fano. iste est gulosus qui
de ventre suo facit deum et de coquina
templum. et quia ex gula aliquando incidit
homo in maiora peccata ideo sequitur ut
Esau qui propter unam escam vendidit
primitiva sua. hoc habetur Genesis xxv. ¶ Sciendum
autem primogeniture tunc temporis ha
bebant maximum sacerdotium propter quod primo
geniti habebant vestes speciales quibus in
duebantur diebus festivis in sacrificiorum
oblatione et maiorem benedictionem et maiorem bene
dictionis receptionem. sicut ibidem dicitur
de vestibus Esau valde bonis quas re
becca servabat. et ideo Esau gula cecidit
in symoniam vendendo spirituale. Iacob autem
non proprie emit sed redemit vexationem suam
sciens enim quod ius primogeniture suum
erat quia de hoc autem certus fuerit
que hic [illegible] habuerat ut
dicitur Genesis xxv. et sic Esau in multo fuit re
probatus. unde sequitur scitote enim quod et
postea cupiens hereditare benedictionem re
probatus est. Ysaac enim in admiratione
extasis factus est ut habetur Genesis xxvii
per revelationem habuit quod a deo factum erat
de translatione benedictionis ad Iacob ideo
ipsam non revocavit sed magis confirmavit
et Esau ipsi Iacob subiugavit ut ibidem
patet. unde sequitur non enim invenit pe
nitentie locum ad consequendum ius primo
geniture quamvis cum lacrimis inquisisset
eam lacrime enim iste non procedebant ex do
lore culpe commisse sed solum propter

campi temporale ideo non erat vera
penitencia. Non enim accessistis. Supra
ad intelligendum malum culpe apostolus
posuit suam monicionem, hic consequenter po-
nit monicionis racionem. Racio autem
sumitur ex comparacione no. et ve. te. et ideo
illa comparacio primo ponitur, 2° ex illo ad
propositum arguitur: Videte ne recusetis.
Prima adhuc in duas, quia primo ponit ea
que pertinet ad no. te. sed accessistis. Circa
primum sciendum quod lex fuit pedagogus
ut habetur Gal. iii°. ideo fuit conve-
niens parvulis et imperfectis qui a pedago-
go terroribus inducuntur ad opera virtutis
ideo secundum hoc quod dicit hic apostolus ut
habetur Exo. xix° et xx, lex vetus data
fuit in terroribus, ideo apostolus primo descri-
bit illa que fuerunt terribilia populo legem
recipienti, 2° ostendit quid fuit terribile
ipsi legis latori scilicet moysi: et moyses
dixit. ¶ Circa primum apostolus ponit circa
terribilia: aliqua enim erant terribilia vi-
sui scilicet ignis qui videbatur in monte
et caligo tenebrosa ex nubis densitate
ut habetur Exo. xix. et hoc est quod dicit
non enim accessistis ad tractabilem et
accensibilem ignem et turbinem et caligi-
nem. ignis enim qui videbatur in monte erat
corporalis et per hoc accessibilis tractabilis per tac-
tum cognoscibilis, erat enim in loco determi-
nato et per consequens accessibilis, tamen ad ipsum
non accedunt suscipientes no. te. sicut
accesserunt recipientes veteris, non tamen im-
mediate ad ignem sed quia brevi spacio dista-
bant ita quod vocem loquentis de medio ig-
nis intelligebant. Aliqua etiam erant
ei terribilia auditui scilicet procella venti que
audiebatur in aere, et sonus tube, et vox
angeli loquentis in persona dei, et quantum ad
hoc dicit et procellam et tube sonum et vo-
cem verborum, angeli loquentis, quam qui au-
dierunt excusaverunt se ne eis fieret verbum. hoc
habetur Exo. xx ubi dicitur quod
filii israel terrore concussi dixerunt moysi
loquere tu nobis et audiemus, non loquatur
nobis dominus ne forte moriamur. et causa
huius subditur non enim portabant quod dicebatur
i. non poterant sustinere pre timore. Aliqua
etiam fuerunt ibi terribilia ex comminacionis

etiam quia ibi fuit datum quod si homo
vel bestia tangeret terram constitutum interficie-
tur, ut habetur Exo. xix°, et apostolus dicit
hic tamen respondit de bestia dicens et bestia
si tetigerit montem lapidabitur. ideo
concludit ex predictis ita terribile erat quod
videbatur. ¶ Sciendum quod omnia illis
contingebant in figura ut dicit prima
ad Cor. x. et ideo ista terribilia in datione
legis aliquid designabat, quia ignis
severitate significabat divine iusticie ad
puniendum legis transgressores, unde dicitur
Deut. 4°. deus tuus ignis consumens est,
turbo austeritate penarum que erant in lege,
caligo velamen legis quia omnia erant
sub figurarum velamine, procella terrorem
comminacionum que erant in ve. le., sonus
tube congruitate predicacionis, vox verborum
multitudinem preceptorum quantum ad occasionem
periculum transgressionis. ¶ Moyses dixit.
hic agit de terrore legis latoris scilicet
moysi, per quod ostenditur quod lex illa fuit terri-
bilis non solum hominibus imperfectis sed
etiam perfectis, quia ostendebat culpam et non
dabat graciam, propter hoc dicitur Actu.
xv. hoc est onus quod nec nos nec patres
nostri portare potuimus, timor autem moysi
non habetur Exo. xx. ubi agitur de datione
legis, sed Exo. iii in visione rubi et hoc
est quod dicitur hic moyses dixit
i. facto ostendit exterritus sum et tremebundus
quia ex timore faciem suam abscondit
ut ibi dicitur. ¶ Sed accessistis. hic
ponit apostolus condiciones no. te. in quo
tria nobis promittitur, primum est species glorie
que gloria consistit in duobus scilicet in plena cognitione
ad intellectum, et quantum ad hoc dicit sed ac-
cessistis ad syon montem i. vos qui estis
vocati per fidem katholicam accessistis
mente per spem ad altitudinem speculacionis
divine, syon enim specula interpretatur, consistit
etiam gloria in fruicione perfecta quantum ad
effectum quia ibi quietatur affectus, et quantum
ad hoc dicit et civitatem dei viventis ierusalem
celestem, ierusalem enim interpretatur visio pacis,
consistit etiam gloria in societatis iocunda quantum
ad decoris complementum, et quantum ad hoc dicit

et multorum milium angelorum frequentiam / scilicet quod nobis promittitur in no. te. consortio ecclesie in apostolis fundata et hoc est magnum bonum scilicet esse participem talium / et ecclesiam ad hoc dicit et ecclesiam primitivorum i. apostolorum qui fuerunt primi fructus ecclesie et primi fundatores eius post Christum / qui conscripti sunt in celis i. in libro vite / 3m quod nobis promittitur in novo testamento est familiaritas dei trinitatis / et quantum ad hoc dicit et ad iudicem omnium deum i. patrem cui proprium est iudicare quia si filius iudicat hoc habet a patre ut dicit Ioh. v° pater omne iudicium dedit filio / aliquando magna necessitas per solem spiritum iustorum perfectorum in quo tangitur familiaritas spiritus sancti qui facit iustos perfectos / familiaritas autem filii erga nos tangitur cum subditur / et ad te. no. mediatorem Ihesum qui per effusionem sui sanguinis consumavit no. te. ut dictum est supra ix° / ad hanc autem effusionem accedimus per baptismum in quo nobis communicatur efficacia passionis Christi de [illegible] / et ideo ad hoc dicit et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel quia sanguis Abel loquitur vindictam ut habetur Gen. 4° / sanguis Christi loquitur veniam quia in effusione sui sanguinis oravit pro transgressoribus sicut fuerat predictum Ysaie liii. et pro transgressoribus oravit

¶ Videte ne recusetis propter conditionem novi et ve. te. hic consequenter apostolus arguit ad propositum / et dividitur in tres partes quia primo intentionem suam premittit / 2° ad propositum arguit ibi si enim illi / 3° intentum concludit ibi itaque regnum / in prima parte dicit sic / videte ne recusetis loquentem / dixerat enim quod sanguis Christi melius loquitur quam Abel / ideo inducit apostolus inducit ad obediendum huic locutioni / loquitur enim nobis primo commemorando beneficium sue passionis [illegible] recordare [illegible] / 2° loquitur exhortando ad exemplum imitationis i. pe. ii° Christus pro nobis passus est nobis relinquens exemplum

¶ Si enim hic arguit propositum scilicet quod primo [illegible] Christi sit obediendum et dividitur in duas partes quia primo arguit / 2° quoddam suppositum argumento probat ibi nunc autem ¶ Circa primum facit talem rationem magis obediendum est voci illius qui movet celum quam voci illius qui movet terram / angelus enim qui loquebatur in monte Synai movebat terram quia Exo. xix. dicitur quod mons tremebat / Christus autem movet terram et celum / ergo magis est ei obediendum / et hoc est quod dicit si enim illi non effugerunt recusantes eum qui super terram loquebatur quasi diceret inobedientes angelo loquenti in monte Synai fuerunt graviter puniti ut patet Exo. et [illegible] multo magis nos qui de celis loquentem nobis avertimus quasi diceret nos qui sumus Christum secuti ad [illegible] merito puniemur si fuerimus inobedientes cuius vox movit terram tunc i. vox angeli loquentis in monte Synai ut dictum est scilicet vox Christi movet terram et celum

¶ Aliter exponitur de Christo cuius vox movit terram i. vox Christi quia angelus loquebatur in monte Synai in persona Christi et propterea in persona dei quia Christus deus est sicut liber [illegible] dicitur liber regis ¶ Nunc autem hic probat quod moveat celum quod erat suppositum et probat hoc per auctoritatem Aggei 2° et probat loquitur ibi propheta de primo Christi adventu ut manifeste patet tunc enim Christus movit celum cum stellam novam apparere fecit vel potius cum humilitate eius aperte [illegible] celum patuit et hoc est quod dicit nunc autem repromisit i. per tempus no. te. quod licet propheta Aggei fuit tempore ve. te. erit tamen dictum pro tempore novi in quo Christus movit terram in sua passione et celum in sua ascensione / et hoc est quod dicit adhuc semel ego movebo non solum terram sed etiam celum et hoc dicit semel quia ultra non clauditur celum ad[illegible] sicut ante claudebatur [illegible] quod [illegible] sui [illegible] non introducebat ad celestia et hoc est quod dicitur quod autem adhuc semel dicit declarat mobilium translationem tamquam factorum i. mutationem legalium que erant ad tempus instituta ut maneant ea que sunt immobilia i. lex nova que est [illegible]

usque ad finem mundi. Per hoc etiam intelligitur gloria celestis que est simpliciter immobilis, ad quam lex nova in morte introducit. ¶ Itaque regnum. Hic apostolus concludit conclusionem principaliter intentam, multiplicatur enim dicta ratio. Est ergo predicta quod Christus in novo testamento promittit bona immutabilia eterna, nos autem sumus participes novi testamenti, ideo hec bona habere possumus si volumus, quia Christus non deficit promissa solum nisi deficiamus in actu nostro. Et hoc est quod dicit: Itaque regnum immobile suscipientes, et subdit per quod possumus suscipere dicens: Habemus gratiam, id est habere debemus, possumus quia gratia et veritas per Ihesum facta est, Io. primo. Per quam serviamus placentes deo cum metu et reverencia. Et subdit causam: Etenim deus noster ignis consumens est respectu reproborum, sed est ignis purgans respectu electorum. Dicitur autem hic ignis dei quia ignis ipsum agit ut in similitudinem divine iusticie purgans electos et puniens reprobos, sicut enim in eodem igne aurum rutilat et palea fumat, sic eodem igne electi purgantur et eternaliter puniuntur reprobi sicut [illegible] x° dyal. se xiij ca.

Caritas fraternitatis. Superius apostolus hortatus est eos quibus scribebat ad mala precavenda, hic consequenter hortatur eos ad bona operanda, et dividitur in duas, quia primo hortatur eos ad bonum, 2° confert eis sue orationis suffragium, ibi Deus autem pacis. Prima in tres, quia primo hortatur eos ad bonum operandum quantum ad proximos, 2° circa se ipsos ibi Honorabile connubium, 3° circa prelatos ibi Mementote prepositorum. ¶ Circa primum considerandum quod nullum opus est meritorium sine caritate ut habetur prima ad Corinthios xiii, ideo dicit Caritas fraternitatis maneat in nobis. Si autem sit vera debet ostendi in opere, et ideo consequenter tangit tria in quibus debet ostendi caritas vera. Primum est respectu ad hospitalitatem, quantum ad hoc dicit Et hospitalitatem nolite oblivisci, et subdit causam dicens Per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio receptis. Hoc patet de Abraham et Loth Genesis xviii et xix, angelos enim apparentes in specie hominum receperunt hospitio credentes primo eos esse homines sed in fine senserunt eos esse angelos

impensum dei complentes. Circa 2m in quo debet caritas ostendi est compassio oppressorum, quantum ad hoc dicitur Mementote vinctorum tamquam simul vincti, i. laborate pro illorum redempcione et liberacione tamquam pro vestra. 3m in quo debet caritas ostendi est subvencio pauperum et infirmorum, quantum ad hoc dicit Et laborancium tamquam et ipsi in corpore morantes, experiencia docente quod in vestro corpore debemus nos ad subvencionem aliorum moveri, unde dicitur Eccli. xxxi: Intellige que sunt proximi tui ex te ipso. ¶ Honorabile connubium. Hic hortatur eos apostolus ad bonum quantum ad se ipsos, et hoc in duobus: primo in vitacione luxurie, 2° in vitacione avaricie ibi Sint mores sine avaricia. ¶ Circa primum sciendum quod luxuria quantum ad qualitatem bonum respicit prolis coniugale, et hoc est quod dicit Honorabile connubium in omnibus; quantum ad bonum multitudine et thorus immaculatus. Per hoc excluditur error dicencium quod actus matrimonialis semper est cum peccato. Per hoc autem quod subditur Fornicatores enim et adulteros iudicabit deus, i. condempnabit, excluditur error dicencium quod fornicatio simplex non est peccatum mortale, quia nullus condempnatur a deo nisi pro mortali peccato. ¶ Sint mores. Hic hortatur eos ad vitacionem avaricie que est radix omnium malorum: Sint mores sine avaricia, contenti presentibus. Avarus enim dicitur quasi eris avidus, quia est nimis sollicitus de cumulandis temporalibus, et subdit causam quare homo non debet fieri dives: Ipse enim dixit, scilicet dominus Iosue primo, Non te deseram neque derelinquam, qui tibi necessaria ministrabo, et ideo hec debet in nobis confidenciam generare et hoc est quod dicitur Ita ut confidenter dicamus: Dominus michi adiutor est, non timebo quid faciat michi homo. ¶ Mementote. Hic ostendit qualiter debet operari bonum ad prelatos, et dividitur in duas, quia primo ostendit qualiter se debent habere ad prelatos mortuos, 2° ad vivos ibi Obedite prepositis. Prima in duas, quia primo ostendit qualiter se debet habere ad bonos, 2° quantum ad malos ibi Doctrinis variis. ¶ Circa primum sciendum quod dicit Mementote prepositorum vestrorum, i. apostolorum et aliorum Christi discipulorum

qui nobis locuti sunt verbum dei et quia non solum
considerada est eorum doctrina sed etiam vite
exempla ideo sequitur quorum intuentes exi-
tum conversacionis imitamini fidem / et si dicas
non est sicut dixisti de nobis quia ipsi ser-
mocinati sunt principaliter nos ante nos / dicendum
quod ymmo quia ipse cristus est sedem
divinitatem / eternitas autem assistit omni tempore
et hoc est quod dicit ipsius iesus heri id est in tempore
preterito et hodie id est in presenti tempore et in secula
id est in futuro / et non solum hec ultima veri-
est ratione divinitatis sed etiam aliquo racione
humanitatis quia licet sit in celo tamen est princi-
paliter nobiscum in altaris sacramento propter quod
dicit mathei ultimo Ecce nobiscum sum omnibus
diebus usque ad consumacionem seculi / doctri-
nis variis hic consequenter ostendit qualiter se
debent habere ad prelatos malos scilicet fugiendo eorum
malam doctrinam / et dividitur in duas quia primo os-
tendit suam monicionem / secundo monicionis racionem
ibi habemus altare / dicens primo parte dicit
sic doctrinis variis et peregrinis nolite abdu-
ci id est contra veritatem dicit doctrine varie
dicuntur errores et heresis / quia sicut a puncto
ad punctum non est nisi una linea recta
multe autem tortuose / sic veritas fidei est
una sed heresis alias diversas sunt multe
/ dicuntur autem doctrine peregrine quia faciunt
hominem alienum a patria sed celesti gloria elon-
gare ¶ Contra autem istos errores dat
remedium dicens optimum est gracia stabili-
re cor quia est sicut anchora firmam tenens
animam immobilem et stabilem sed
autem non faciebat observancias legalium
que gracia non conferebat propter quod dicitur
non escis que non profuerunt ambulantibus
in eis scilicet per hoc nota observatorum legalium qui
ibi prohibebatur usus aliquorum ciborum / Hec
autem observancia legalium fuit mortua
a tempore passionis cristi / sed mortifera post
predicacionem evangelii / et ideo bene dicit apostolus
quod non profuit ambulantibus in eis et
hoc dicit apostolus contra illos qui cum evangelio
volebant servare legalia / Habemus altare
hic reddit sue monicionis racionem et dividitur
in duas quia primo facit quod dictum est / secundo concludit
quasdam conclusiones ex dictis ibi exeamus
igitur // Circa primum considerandum quod licet
iste apostolus subtiliter sunt ex hic te ¶ Ad

cum intellectum sacrificium quod in festo ex-
piacionis offerebatur solempniter sacri-
ficium quod fuit figura ymolacionis cristi
ut supra dictum est / offerebatur autem vitu-
lus et hyrcus quorum sanguis a summo sa-
cerdote inferebatur intra sancta sanctorum ut
supra dictum est ix° capitulo / carnes autem non
comedebantur ab offerentibus sed extra ca-
stra propter sacerdotium propter quod carnes extra castra
comburebantur / hyrcus autem et vitulus
figurabant cristum propter similitudinem carnis
peccati sanguis autem illatus intra sancta
sanctorum representabat quod per sanguinem cristi pa-
tuit nobis ingressus ad celum / combustio
hostie extra castra representabat cristi passionem
futuram extra portam urbis / quod autem sacer-
dotes legales non comedebant hostiam
illa representabat quod observantes legalia
cum evangelio non habent in effectu pas-
sionis cristi partem unde quod dicit galatas v°
si circumcidimini cristus vobis nichil proderit
et hoc est quod dicit apostolus habemus
altare id est crucem in qua cristus oblatus est
de quo edere non habent potestatem qui ta-
bernaculo deserviunt quia illi qui lega-
lia custodiunt quod designatur nomine
tabernaculi non habent partem in effectu pas-
sionis cristi / et subdit figuram hanc de pas-
sione cristi de quorum enim animalium infertur san-
guis de quorum enim animalium infertur san-
guis pro peccato in sancta per pontificem id est vituli et
hyrci qui ymolabantur in die expiaco-
nis horum corpora cremantur extra castra
quia offerebantur pro peccato sacerdotum et
populi propter quod id est ut figuratum impleret ihesus
ipse propter quod id est ut sanctificaret per suum sanguinem
et illud ut sanctificaret per suum sanguinem
populum extra portam passus est scilicet locus
extra portam ubi crucifixus fuit est extra
civitatem urbis ut habetur Io. xix ¶
Exeamus hic ponitur conclusio ex dictis
concludit duas conclusiones secunda ponitur
ibi per ipsum igitur / quia in capite precedenti dictum est quod
legalia non profuerunt observantibus ea in tantum
figura cristus passus est extra portam ideo con-
cludit dicens exeamus igitur ad eum extra
castra id est extra observaciones legis improperium
eius portantes improperium enim fuit cristo a
iudeis quia non custodiebat legem secundum
quod dicitur Io. ix. non est hic homo

ideo qui sabbatum non custodit, et similiter
sunt importantia paulo et eius sequacibus
inquantum etiam ut habetur Act. xxi. audie-
runt de te quod discessionem doceas a moyse et
subdit causam quare sit a legalibus
recedendum. non habemus hic manentem civita-
tem id est stabilem mansionem in legis observationi-
bus quia fuerunt deposite solum ad tempus
ut supra dictum est capitulo ix. sed futuram inquirimus
id est gloriam celestem ad quam introducit lex
nova ut patet per supra dicta. per ipsum hic ponit
tertiam conclusionem. dictum est quod sacrificia
veteris legis non erant deo accepta quia
erant carnalia, ideo concludit quod deo
est offerendum spirituale sacrificium per christum dominum
qui est sacerdos noster. et hoc est quod dicit
per ipsum ergo offeramus hostiam laudis deo
semper etc. non quia sit continue orandum
sed quia ad sacrificia veteris legis non est rever-
tendum. ¶ Ostendit etiam ulterius quod aliud sa-
crificium est deo offerendum scilicet elemosina in susten-
tationem indigentium dicens beneficentie autem et
communionis nolite oblivisci. et accipit hic
communionem pro communicatione bonorum in necessitate
et subdit causam quare tales hostie sunt
deo offerende dicens talibus enim hostiis prome-
retur deus non autem sacrificiis legalibus.
¶ Obedite. hic consequenter ostendit qualiter
se debent habere ad alios prelatos. secundo qua-
liter ad ipsum paulum scribentem ibi ora-
te pro nobis. ¶ Circa primum sciendum quod
corpora inferiora que reguntur per superio-
ra subiecta sunt eis in duobus scilicet in situ
et motu quia alia revolvuntur motu orbis
quem habent ad illam partem que excedit altitu-
dine motum ut habetur primo metheororum
eodem modo homines inferiores suis superio-
ribus debent obedientiam ut ad eorum nutum
moveantur et reverentiam eis exhibeant
et hoc est quod dicitur obedite prepositis
vestris et subiacete eis. subdit ad hoc dupli-
cem causam. primam accipit ex nobilitate
officii quia prelati presunt in spiritualibus
que corporibus preferuntur quanto anima me-
lior est corpore. et hoc est quod dicitur
ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus
vestris reddituri. secundo accipit ex modo exercendi
officium quia quando inferiores bene obediunt
officium prelationis delectabile est superioribus

et utile inferioribus. si autem male obedi-
unt contrarium accidit. et hoc est quod
dicitur ut cum gaudio hoc faciant et non
gementes. hoc enim expedit vobis. hoc patet
per eorum contrarium quorum rebellantes
moysi et aaron fuerunt absorpti num. xvi. ¶ Orate
pro nobis. hic ostendit qualiter se debent habe-
re ad ipsum paulum. non enim erat apostolus
iudeorum ideo non petit ab eis tamquam obe-
dientiam sed petit ab eis illud ad quod tene-
tur respectu cuiuslibet fidelis scilicet orationis suffra-
gium dicens orate pro nobis. et si petebat
paulus qui de gratia dei erat certus mul-
to fortius debet hoc petere quicumque alius
quantumcumque sit sanctus. sed quia possent dicere
illi quibus scribebat non debemus pro te
orare quia tibi non videtur cum doceas
discessionem a legalibus. ideo hoc removens
dicit confidimus enim quia bonam conscientiam ha-
bemus predicta docendo in omnibus bene
volentes conversari id est desiderantes bonam
conscientiam etc. subdit etiam aliam causam
quare petit orationis suffragium dicens
amplius autem deprecor hoc facere id est pro me
orare quod celerius restituar vobis quia
abitum fuit eductus romam vinctus ut
habetur act. xxvii vel aliter quia si libe-
ratus esset circuire inde debebat etiam visi-
tare iudeos qui erant in hispania qui-
bus scripsit hanc epistolam secundum aliquos ut
dictum est in principio huius operis. ¶ Deus autem
pacis. hic ultimo apostolus confert ipsis suf-
fragium orationis et dividitur in ii. quia
primo ponit suam orationem. secundo format suam
petitionem ibi Rogo autem vos. Supplicat
pro eis apostolus beatitudine que non datur
nisi a deo et mediante gratia que homines
ad beatitudinem aptat. et hoc est quod
dicitur deus autem pacis quia spiritus
dei est vinculum caritatis cui sit unitas spiritus
qui eduxit de mortuis dominum ihesum
christum id est per resurrectionem pastorem
magnum ovium id est principalem et universalem
qui ipse sit de grege christi in sanguine
id est per sanguinem quia christus meruit resur-
rectionem et exaltationem per suam passionem
testamenti eterni id est novi testamenti quod consecratum
est sanguine christi ut dicitur capitulo ix.

eterna premittit | Aptet vos in omni bono ut
faciatis voluntatem eius sicut enim apti
tudo potencie ad bene operandum politate
est per habitus virtutum politatur / Sic ap
titudo anime ad opera meritoria est per ha
bitum gratie et virtutum infusarum quos deus
operatur in nobis / ideo subiungitur faciens
in vobis quod placeat coram se per ihesum
christum quia per ipsum datur divinitatis conse
quitur gratiam sicut per causam principaliter agente
et ab eius humanitate sicut per causam instru
mentalem coniunctam. Rogo hic formulat
suam peticionem et dividitur in 2 quia primo
facit quod dictum est / 2o complet suam epistolam
ibi salutate omnes. Circa primum duo
petit unum per se d. Rogo autem vos fratres
ut sufferatis i. paciencter portetis si aliquid
scripsi vobis mordaciter quia hoc fuit ad
correctionem eorum et ideo magis debet esse
ad placitum q. d. subdidit verbum solacii
Commendat eciam se de scripture brevitate quia
brevis est ista epistola respectu materie con
tente cum ibi omnia misteria veteris legis
breviter tanguntur ut patet exponendo et hoc
est quod dicit et enim per paucis i. valde
paucis verbis scripsi vobis scribebat enim
hominibus scientibus legem et ideo non opor
tebat eis omnia explicare. Aliud petit
apostolus primo epistole de cognoscite thymo
theum i. gratiose et amicabiliter recipite il
lum dimissum i. ante missum per italiam
... cum quo si celerius venerit videbo
vos hic eam disponebat apostolus suam suppor
tare duram persecucionem. Secundum eam quod
thymotheus erat circumcisus et opinione iudeorum
ut patet act. xvi. ideo per ipsum misit apostolus
epistolam iudeis ut esset magis grata ipsis / per
hominem gentilem et incircumcisum noluit eam
mittere quia iudei consorcium gentilium ab
horrebant ut habetur act. x. et xi. Sa
lutate hic ultimo complet apostolus epistolam
suam que debet terminari in salutacione
ideo dicit salutate omnes prepositos vestros
i. apostolos quorum aliqui supervivebant / vel
alios quod prepositos hic vocat episcopos qui
sunt successores apostolorum in ecclesia ut habetur
in glo. luce x. et in decreto di. xxi. c. in novo te-

et omnes sanctos i. alios christianos non prelatos quorum
non intendebat apostolus instruere qui non
indigebant sed salutat illos per illos quibus
scribebat propter communionem ad fidem que
erant in ytalia d. Salutant vos omnes
fratres de ytalia / et in fine quasi pro sigillo
consuetudinis posuit. Gratia dei cum omnibus
vobis amen i. coniungatur in presenti et in
futuro prestante domino nostro ihesu christo cui
est honor et gloria in secula seculorum
amen.

Explicit Postilla super epistolam
ad hebreos edita a fratre Nicolao
de lyra ordinis fratrum minorum
completa sub anno domini millesimo
tricentesimo feria sexta post festum
sancte anne est finita et cetera.

Incipit liber de actibus apostolorum rectus. Repleti sunt omnes spiritu sancto et ceperunt loqui. Actuum 2°.

Sicut lex evangelica per Christum hominem fuit edita ut patet in evangelio, ita per apostolos alios que Christi discipulos postea fuit publicata ut patet in hoc libro apostolorum actibus intitulato, propter quod dixit salvator eis Marci ultimo euntes in mundum universum predicate evangelium omni creature. Sed ante publicationem facta est promissio spiritus sancti per Christum apostolis discipulis Matthei 10. Non enim vos estis qui loquimini sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, propter quod ad implendum promissum ad litteram dicitur de ipsis Repleti sunt etc. In quo duo notantur. Primo apostolorum aliorumque discipulorum per spiritum sanctum confortacio quoniam Repleti sunt omnes spiritu sancto. Secundo est per consequens evangelii publicacio cum subditur ceperunt loqui, que duo satis lucide prosequitur in hoc libro ut videbitur processu. Circa primum tres possumus notare. Primo virtutis efficacie etc. ubi spiritu sancto modus sufficiencie repleti sunt ecclesie principes etc. Circa primum sciendum quod prophete spiritu sancto inspirati sunt quod dicitur 2 Petri primo non voluntate humana allata est aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines qui legem evangelicam denunciaverunt per Christum dandam Ysaie 2°. De Syon exibit lex et verbum domini de Ierusalem, ibi enim legitur Christus fuisse mortuum. Et Ieremie 31. Ecce dies veniunt dicit dominus et feriam domui Israel et domui Iuda fedus novum non secundum pactum quod pepigi cum patribus etc. et sicut primitivam fecit per prophetas prophetiam spiritu sancto repleti fuit lex evangelica unde Luce 4° dicitur de Christo quod ingressus synagogam legit in libro Ysaie et ibidem scribitur hoc: spiritus domini super me propter quod unxit me evangelizare pauperibus misit me et sequitur ibidem. Luce 4° cepit autem dicere ad illos quia hodie impleta est scriptura hec in auribus vestris. Et sicut spiritus sanctus apostolos confortavit et fecit ut essent apti ad predicacionem evangelii, propter quod de ipso dicit primo Corinthiorum 12°. Hec

autem omnia operatur unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult et sic patet primum. Secundo causa efficacie. Circa secundum considerandum quod spiritus sufficiens ad predicandum evangelium non solum respicit personam propriam sed etiam alias per quandam redundanciam que sunt instruende per eorum doctrinam talis autem fuit apostolorum per spiritus collatio eis a spiritu sancto nam per replecionem et eloquenciam facti sunt apti ad predicandum evangelium per universum mundum et hoc notatur cum dicitur Repleti omnes etc. Qui repleti sunt nubes nubes effundent super terram. Nubes iste sunt apostoli de quibus dicitur Ysaie 60. Qui sunt isti qui ut nubes volant etc. Nubes iste fuerunt sancte eloquencia replete propter quod effuderunt super universam terram ymbres evangelice doctrine unde in quo libro quorum fuit impletum quod dicitur Ecclesiastici 39. Ipse tamquam ymbres mittet eloquia sapiencie sue etc. Sic patet secundum. Circa tercium sciendum quod donum spiritus sancti continuans efficacius ad publicacionem evangelii non solum fuit datum viris apostolis sed etiam aliis discipulis simul coeuntibus secundum quod dicit Ieronimus in epistola ad Paulinum de omnibus sacre scripture libris primo capitulo huius libri dicitur erant autem circa homines fere 120. Et hoc notatur cum dicitur omnes. In quo comprehenditur cetus suscipiens spiritus sancti donum secundum quod scribitur infra 2° capitulo. Et cum implerentur dies penthecostes erant omnes discipuli pariter in eodem loco et factus est repente de celo sonus advenientis spiritus vehementis et replevit totam domum ubi erant sedentes etc. Circa secundum notandum quod evangelii publicacio quod ponitur ibi Et ceperunt loqui et notatur ad hoc necessaria scilicet exclusio timoris et confusio fervoris. Primum notatur cum dicitur Et ceperunt per hoc autem insinuatur manifeste quod ante loqui non audebant, primo nec etiam apparere sicut quod dicitur Iohannis 20. Cum sero esset die illo una sabbatorum et fores essent clause ubi erant discipuli congregati propter metum Iudeorum etc. Sed recepto spiritus sancti dono quod foras mittit timorem timor iste

fuit exclusus ab aplis et constancia sibi da
ta unde quilibet eorum potuit dice illud
ps a . 6 nunc cepi hec mutacio dextre ex
celsi quia quilibet cepit habere con
stanciam timore malorum sublato et hec
mutacio fuit dextre excelsi dantis aplis
constanciam pdicandi ¶ Itm ud s ipso sermo
nis notatur cum dicitur loqui qui se
mor in actu pdicandi receptum spm sancto
statim fuit diffusus coram iudeis vulgari
bus ut dicitur 2 c . quod petrus ferme
ter locutus est de xpo d . Viri fratres
liceat audent dicere vobis etc et subdi
tur ibi qui ergo receperunt sermones eius etc
baptizati sunt et apposite sunt in die illa
me circiter tria milia 2o fuit ostensus coram
iudeorum principibus quibus petrus et
Johes constanter ridderunt 4 c . cao . non
possimus qui vidimus et audivimus non
loqui postea fuit ostensus eciam coram
gentilibus unde infra 13 c . Iudeis contra
dicentibus euangelice pdicacioni dicit
tur constanter paulus et barnabas dixe
runt vobis oportebat primum loqui verbum
dei s quod repellitis illud et indignos
nos iudicatis eterne vite ecce convertimur
ad gentes sit eum nobis pcipit deus cui
et honor et gloria in secula seculorum
amen etc Incipit primum cam

Primum quidem librum actuum aplorum
inquo sanctus lucas pi se continuat
ad precedencia 2o pseqmt obsequia
ibi Et convescens precedencia verba dicta
sci luce sunt in eius euangelio inquo
incipiens a xpi precursore concepcione xpi
nativitate conversacione et pdicacionem
morte resurrectione et ascensione de
claravit et hoc est quod dicit primum
quidem i . primo s sermone . Sermone
feci de omnibus no dicit omnia quod omnia
facta xpi non possent psingula scribi sm
quod dicitur Jo . ultimo Sunt autem et
alia multa que fecit ihesus que si per
singula nec ipsum arbitror mundum
capere eos qui scribendi sunt libros
s dicit de omnibus que de spectantibus ad xpi concep

Nativitate vita et mortem resurrectionem
et ascensione aliqua scripsit o theophile
hic erat quidam cuius ipse cui scripse
rat euangelium ut pz i eius plogo et
eidem scripsit hunc quod cepit ihesus facere
et docere ne solis esset scribis et phari
seis de quibus in speciali dicit mt 23
dicunt enim et non faciunt Sed cum bene
docere et male facere nihil nichil aliud
est quam se sua voce dampnare usque in
diem saltem ascensionis sic qua precipiens
aplis per spm sanctum quod pdicarent euan
gelium per orbem universum marci ultimo
ut supra allegatum est quos elegit pre
ceteris ad officium aplatus suscepitus est
de terra ad celum in sua humanitate sm
divinitate ei qui racio est ubique non con
venit ei de loco ad locum tunc sic assumptus
est autem a tota trinitate assumpcionem
illam fecit que in omnibus effectibus pri
cipaliter operatur et eciam assumpcio non corpus
gloriosum sic est in potestate anime
quod obedit ei ad nutum et ad localem mo
tum assumptus est eciam a nube pstate
ei obsequium quibus et pbuit se esse
ipsum vivum post resurrectionem in multis
argumentis de sua resurrectione facienti
bus fidem per dies quadraginta appare
cis quod non est sic intelligendum
quod illis 40 diebus fuit continua
tum s quia in illo tempore sepius frequen
cius apparuit loqui de regno dei ¶ Ad ma
iorem intelligenciam dictorum duo sunt hic
videnda primum est utrum resurrectio xpi
debuit argumentis pbari ¶ 2o quod dicitur
Argumentum uno modo dicitur racio rei
dubie faciens fidem i . certitudinem quod
esse non potest nisi procedat ex principiis
per se notis sicut fit in scienciis demonstrativis
et talibus argumentis non debuit resurrectio
xpi approbari qui est articulus fidei
de talibus autem non habetur certitudo
evidencie in speciali salte de qua cum sit
alio modo accipitur argumentum aliquid sensibile

signum quod inducitur ad manifestationem
alicuius veritatis quo nomine argumen-
ti frequenter utitur philosophus in libris suis
et hoc modo accipiendo argumentum xpc
resurrectionem suam declaravit. Argumento-
rum ergo per que dedit evidenciam signa se
vere resurrexisse ostendit quod fuit
necessarium apostolis primo propter ipsos eo
quod eorum corda non erant disposita
ad credendum de facili eius resurrectionem
unde dixit eis luce ultimo o stulti et
tardi corde ad credendum in omnibus
que locuti sunt prophete. Secundo propter alios
ut per ipsorum testificacionem eis super eorum
testimonium de xpo efficacius redderetur
secundum illud i Jo. i quod audivimus quod
vidimus oculis et manus nostre contrec-
taverunt de verbo vite testamur et annun-
ciamus vobis. ¶ ¶ Circa est de qualitate
efficacie huiusmodi argumentorum ¶ Circa quod
sciendum quod vera resurrectio de qua loqui-
tur hic primo est redditus eiusdem hominis
in numero de morte corporali ad vitam glorio-
sam et hoc fuit ostensum in xpo tam ex
parte corporis quam ex parte anime. Ex parte enim
corporis primo fuit ostensum quod corpus
xpi post resurrectionem fuit corpus verum
et solidum non corpus fantasticum vel rarum
sicut est aer per hoc quod palpabile pre-
buit ymmo luce ultimo palpate et videte
quod spiritus carnem et ossa non habet sicut vi-
detis me habere. Secundo fuit quod erat cor-
pus humanum per hoc quod ostendit veram
humanam effigiem oculis distinguibilem
ab aliis effigiebus. Tercio fuit ostensum
quod erat idem corpus numero quod
prius habuerat ante mortem ostendendo
cicatrices vulnerum luce ultimo videte ma-
nus meas quia ego ipse sum et Jo. ultimo
dixit thome. Infer digitum tuum huc et
vide manus meas et affer manum tuam
et mitte in latus meum et noli esse incre-
dulus sed fidelis. ¶ Ex parte anime iterate
corpori unite veritatem sue rationis osten-
dit et hoc per opera triplicis vite primo quidem per
opus vite nutritive. In hoc quod cum
discipulis manducavit ut habetur luce ul-
timo obtulerunt ei partem piscis assi
et favum mellis et cum manducasset coram
eis sumens reliquias dedit eis ¶ Secundo
per opera vite sensitive in hoc quod discipulis
ad interrogata respondebat et eos salutabat
in quo ostendit se videre et audire ¶
Tercio per opera vite intellectiue in hoc quod
cum eis loquebatur et disserebat de
scripturis luce ultimo hec sunt verba que
locutus sum ad vos et cetera quod resurrexit
ad vitam gloriosam ostendit per hoc quod
ad discipulos ianuis clausis intravit
et hoc per dotem subtilitatis unde dicit
gregorius omelia xx palpanda carne dominus
prebuit quam clausis ianuis introduxit
ut esse post resurrectionem ostenderet corpus
suum eiusdem nature et alterius glorie
¶ De efficacia vero istorum argumentorum dicitur
ab omnibus quod licet unum per se sumptum
vel duo non sufficerent tamen omnia simul
sumpta fuerunt efficacia in genere ad ma-
nifestationem veritatis resurrectionis domi-
nice cum adhuc inducta fuit ab illo cuius
opera sunt perfecta ¶ Sed ultimo potest que-
ri utrum in hac manifestatione fuerunt certi-
tudine evidencie vel adhesionis tantum
¶ Ad quod dicunt aliqui quod fuerunt
certitudine adhesionis tantum qualis est
in hiis que sunt fidei de quibus est non visio
¶ Aliqui vero dicunt quod fuerunt
certitudine evidencie eo quod talis manifes-
tacio fuit per signa sensibilia sensui evi-
dencia ¶ Sed salvo meliori iudicio michi
videtur melius distinguendo quod
xpus potest dupliciter considerari uno modo
inquantum homo tantum (Et sic argumenta
predicta fuerunt certitudine evidencie de
resurrectione humane nature quia sicut
dictum est erant evidencia sensibus bene dis-
positis ad quod certa reducitur certitudo
evidencie demonstrationis. Alio modo potest
considerari inquantum deus et homo sive
deus humanatus et sic argumenta predicta de re-
surrectione dei hominis non fecerunt certitudine

euidencie s; adhesionis tm̄ que est fidei qꝛ
quia diuinitas xp̄i et ante resurrectionem
et post nō fuit aliꝰ cognita ab aplīs
et hoc videtur manifeste dicē textus ioh
euuangelii xx· thomas aliud vidit aliud
credidit mortali quippe homine videri
diuinitas nō potuit hominem ergo vidit
et deum confessus est d· dūs meus et
deus meus vnde gᵒ credidit qui conside
rando verū hominem hunc deum quē videre
nō poterat exclamauit licet igitur p
argumenta p̄dicta euidens fuit aplīs
illum hominem qui dicebatur ihūs na
zarenus vere resurrexisse nō tn̄ fuit
euidens s; solum creditum deum mor
tuus resurrexisse sicut et creditum fuit
tn̄ et nō scitum illū hominem deū ex
quo ergo ante fidei est ipse deus nō vi
sus et ideo articulus fidei est aliquid
nō visum sed deum ꝓpt quod articu
lus fidei est deum resurrexisse a mor
tuis et nō hominem tn̄ ꝓpter quod
dictū est supra ꝙ illa argumenta non
fuerunt efficacia ad manifestandum
euidenter resurrectionem xp̄i put est
articulus fidei r̄ndebat p; solucō ad ro
nes vtriusq; opinionis alt̄ſ auctis
Et conuescens post passionem suas lucas conti
nuauit se ad dicta in euuangeliᵒ hꝰ conse
quenter prosequitur dicta in hoc libro qui sic
dicta est agit de legis euuangelice promulgacione
Circa quod considerandum quod sicut
corpus mobile subiectum est in tota nāli
philosophia philosophia subiecto absoluta in specia
libus vero libris subiectis determinatur
ut in libro de celo et mundo corpus mo
bile ad situm in libro vero de generatione cor
pus mobile ad formam ita deus sub racione
absoluta subiectum est in tota sacra
scriptura ideo dicitur theologia q· primo
de deo subiectionibus vero determinatur et sub
iectum in specialibus librorum ut ostensum fuit
in principio gen· et alijs sequentibus in toto
vero testamento nouo subiectum est ut
redemptor et hominis s; in specialibus librorum

subiectionibus magis determinatis vnde in
euuangelio deus redemptor subiectum est
ut legis euuangelice lator in hoc autem
libro ut eiusdem legis p orbem publi
cator primum tn̄ fecit ꝑ seipsum sum vero
p aplos ad hᵒ missos ꝓpt quod liber
iste ab actibus aplīcis nominatur ad hᵒ
autem quod apli alijs ꝙ discipuli essent
ad hanc publicacionem ydonei proexige
batur in eis soliditas confessionis ꝑ donum spiritus
sancti quo essent diuina noticia perfecta
constantes zelo feruentes et caritate fundati
ꝓpt quod iste liber in duas partes pᵒ
diuiditur quia primo describit aplōꝝ
debita dispositio 2ᵒ p eosdem euuangelii
publicacio 20 caᵒ ibi· Transeuntes autem
petrus debita vero dispositio aplōrum
facta est ꝑ spiritus sancti donum ut dictum est et
ideo primo describitur promissio huius
doni secundo completio promissi ibi· Cum complerent
sunt 2ᵒ collacio complenti in principio
pn̄ capitulum prima adhuc in duas quia
primo ponitur h; promissio secundo declaratur
monetur quo ibi· et qui conuenerunt
circa primum sciendum quod licet lucas
in fine euuangelij sui locutus fuerit
de hac promissione hec tn̄ fuit breuiter
et sufficienter hic autem tangit eam magis
diffuse ꝓpter quod ab ea incipit
recitationem dicendo in hoc libro dicit
ergo Et conuescens scilicet ihūs cum aplīs
quibus recumbentibus apparuit in die
ascensionis ut refert marcus in fine
sui euuangelii dicens nouissime aut
recumbentibus illis xi· apparuit illis
ihūs etc· precepit eis ab ierosolimis ne
discederent donec ꝑ spiritum sanctum redderen
tur apti ad publicacionem euuangelii co
subditur quoque expectarent promissionem
patris quam audistis inquit per os meum
Jo· xiiij· paraclitus autem spiritus sanctus quem
mittet pater in nomine meo ille docebit
vos omnia etc· quia iohannes quidem baptizauit

aqua solum, nam eius baptismus gratiam
non conferebat vos autem baptizabimini
spiritu sancto. Ex hoc loco dixerunt aliqui quod
apostoli non fuerunt baptizati baptismo
Christi qui est magna fides quod habetur
Jo. iii°. Sed hoc non est consonum dictis scrip-
ture nec eciam verum dicit enim salvator
Jo. iii°. nisi quis renatus fuerit ex aqua
et spiritu sancto non potest intrare in regnum
celorum. Ideo post illam dominicam sentenciam
nullus fidelis est membrum Christi nisi per
susceptionem baptismi vel alicuius sup-
pletivi eius vice sicut est baptismus
sanguinis et flaminis. Preterea Paulus
apostolus vocatus ad fidem de mandato
domini fuit baptizatus ut habetur Act.
ix. Et idem tenendum est de aliis apostolis
quamvis non sit scriptum quia non omnia
Christi facta sunt scripta ut dictum est supra. ¶ Et quod
Jo. iiii° dicitur quod discipuli Christi bap-
tizabant et non est verisimile quod baptiza-
rent nisi baptismo Christi magis sui in-
stituto ut dictum est. Et per consequens non est
verisimile quin essent baptizati eodem
baptismo ut dicit Augustinus ad Seleucianum
quod credibile est discipulos Christi
fuisse baptizatos eius baptismo ut haberet
baptizatores suos per quos ceteros baptizaret
nec defuit humilitatis ministerium qui eciam
pedes eorum lavit unde super illud
Jo. 13 qui lotus est non indiget nisi
ut pedes lavet dicunt doctores ali-
qui quod illa locio intelligitur de bap-
tismo de quo est. Et quod dicitur hic
vos autem baptizabimini spiritu sancto intel-
ligendum de recepcione spiritus sancti in specie
visibili de qua habetur capitulo sequenti qui
dicitur baptismus methaphorice
eo quod gratia spiritus sancti liquor dicitur
in Jo. 7° capitulo liquor autem est de liquidis
est sicut aqua unde dicit hic glosa
verba que in quibusdam libris sic habentur
vos autem ungemini spiritu sancto. ¶ Igitur
hic eciam dicitur movetur questio multi

eum de discipulis Christi de regno eius
adhuc carnaliter senciebat utpote
nondum recepta spiritus sancti gratia estiman-
tes ipsum temporaliter regnaturum sicut et quod
filii zebedei peciverunt quod unus ad dex-
teram eius sederet alter ad sinistram
Mt. 20. et regnum istud quod ablatum
erat iudeis per romanos factum resti-
tuturum ideo quesierunt. Domine si in tempore
hoc restitues regnum etc. quam eciam stultam repulit
eam dicens Non est vestrum nosse tempora
vel momenta etc. quasi dicat non pertinet ad
vos hec scire vel querere sicut peticionem
filiorum zebedei repulit stultam et
stultam dicens nescitis quid petatis
Sed illud quod sequitur ad vos pertinet
quod subditur. Sed accipietis virtutem
supervenientis spiritus sancti in vobis ad con-
stanter et efficaciter evangelium predi-
candum per orbem universum ideo
subditur ¶ Et eritis michi testes
etc. ¶ Cumque hec dixisset videntibus
illis elevatus est per modum supra
dictum in principio huius capituli. Cumque
intuerentur in celum euntem illum dixe-
runt admirantes de ascensione tam glo-
riosa. ¶ Ecce duo viri i. angeli in
specie virorum in vestibus albis ad de-
signandum solempnitatem huius ascen-
sionis etc. quod dicitur Viri ga-
lilei ratione est eorum galilea quon-
iam inde de qua erant apostoli scilicet
pro maiori parte. quid statis aspicientes
in celum quasi dicat non expectetis quod
Ihesus amplius habitet corporaliter vo-
biscum sicut antea fecit videbitis
tamen eum in fine mundi venientem ad
iudicium ideo sequitur sic veniet quem-
admodum vidistis eum euntem in
celum i. sicut ascendit in forma huma-
nitatis gloriosa sic veniet ad iudi-
candum. ¶ Tunc reversi sunt post Ihesum de-
scripta est spiritus sancti promissio hic conse-
quenter ponitur promissi adventus ex-
pectacio que continebat ex duobus ...

primum est perseverans oratio sive applica-
num et integritas que ponitur ibi
In diebus illis. ¶ Circa primum dicit tunc
reversi sunt in Jerusalem sicut fuerat eis dictum
luce ultimo vos autem sedete in civitate
quo adusque induamini virtute ex alto a
monte qui vocatur oliveti unde Christus
ascendit in celum et ubi autem [illegible]
sicut dictum est supra 1° thess. 4°. c° sabba-
ti habens iter i. distans a Jerusalem per mil-
le passus qui faciunt dimidiam leucam
et dicitur iter sabbati quia licebat
iudeis in sabbato apud civitatem vel
locum tantum elongari talis enim ambulacio
magis erat ad recreacionem quam ad laborem
propter quod non erat contra sabbati quie-
tem. Et cum introissent cenaculum ascende-
runt est autem cenaculum solarium et sic
primus ascenderunt et postea intraverunt ce-
naculum et est secundum locacionem sicut
cum dicitur [illegible] arma
[illegible] ascenderunt autem duplici de
causa una ut essent ibi secrecius [illegible]
adhuc calumpniam iudeorum cum nondum
essent per spiritum sanctum roborati. Alia autem
ut ibi vacarent liberius oracioni sicut patet
subditur hij omnes etc. ¶ Consequenter po-
nuntur apostolorum nomina et patent usque ibi
Jacobus alphei i. filius et dicitur hic ad
differentiam precedentis iacobi qui fuit filius
zebedei et simon zelotes quod dicitur
ad differentiam symonis petri et Judas Ja-
cobi ad differentiam iude proditoris hij omnes
erant perseverantes unanimiter in oracione
perseverancia cum unitas cordium in
bono facit oracionem exaudibilem cum
mulieribus devotis que secute fuerant
Jhesum a galilea ut habetur Mt° 27. et
maria matre Jhesu que associabat mu-
lieres iste ex devocione et licet istas mulie-
res et maria ponitur ad distinctionem
quia ista sola erat mater et virgo et
fratribus eius i. aliis de cognacione Jhesu
quorum plures erant ibi et dicuntur eius fratres
secundum modum loquendi hebreorum quo illi de ea-
dem cognacione fratres dicuntur unde Gen 13 abra-

ham loth nepotem suum nominavit fra-
trem. Ne quæso sit iurgium inter me et te
et inter pastores meos et pastores tuos
fratres enim sumus. In diebus illis. hic co-
sequenter ponit suam dispositionem ad spiritus
sancti donum scilicet apostolatus in unitate
[illegible] et dividitur in duas partes quia primo
ad hoc inducitur verbo secundo subditur execu-
cio ibi Et statuerunt. prima in duo quia
primo petrus inducit scripturam ad pro-
positum 2° infert suam intentionem apostolis quod
secundo adhuc in duo quia primo petrus scrip-
turam allegat in generali et in speciali inde
ca allegat eam secundo in speciali. ¶ Capitulum
circa primum dicitur In diebus illis i. que
medio inter ascensionem domini et penthecostes.
¶ Exurgens petrus tamquam principalis
apostolus dixit quod postea subditur. ¶ Et
[illegible] eiusdem interponitur
cum dicitur erat autem turba hominum
simul fere cxx. non dicit fere eo quod spiritus
sanctus qui in luca loquebatur dubitabat
de numeri certitudine sed in hoc sequitur mo-
dus narrandi qui cum modicum deficit
a magno numero exprimunt magnum numerum
cum hic dicitur fere per hoc designatur quod
deficit modicum quod quasi nichil
reputandum est ut habetur 2° [illegible] et subditur
verbum petri cum dicitur Viri fratres
oportet impleri scripturam quam predixit spiritus
sanctus ¶ Quia verbum non potest esse plu-
res [illegible] sicut videbitur parte [illegible]
sed interponitur casus iude proditoris ideo
subditur de iuda qui fuit dux eorum
qui comprehenderunt Jhesum ut patet Jo. xviii
qui connumeratus erat in nobis i. unus de
xii apostolis Mt° x. et sortitus est sortem
etc. i. dignitatem apostoli cum quod tamen non
habuit accepit vel per sortem sed per Christi
electionem sicut dicit Jo. vi. nonne xii
vos elegi. ¶ Et unus ex vobis dyabolus
est sors enim aliquando accipitur proprie et
sic accipit hic quia inter apostolos vocatus
est et hic quidem possedit agrum de
mercede iniquitatis i. possideri fecit

ab alijs quia 30 denarios quibus iudas
xpm vendiderat in templo proicit pro q-
bus principes sacerdotum emerunt agrum
p sepulturam peregrinorum ut habetur mt
ra ¶ Aliqui autem dicunt quod iudas fu-
it ibi sepultus et sic possedit agrum
illum ¶ Sz non est verisile quia principes
sacerdotum erant intenti circa mortem xpi p-
curandam propter quod non ita cito emerunt
agrum illum nec etiam ager ille emp-
tus statim fuit p sepulturam dispositus
et sic videtur fuisse brevius tempus
intermedius Judeis ante precius argente-
us verbis mathei videtur eadem die
se suspendisse propter quod expo p inch-
or videtur et suspensus crepuit medius
ut pena videret eius instri eum erat
ut disceret que tanta proditorum recepe-
rant enormitas de ventre caderet noto
tum factum est etc ¶ Sz enormie facti Jude
ita ut appellaretur ager ille emptus
de precio sanguinis xpi lingua eorum
i. principum sacerdotum qui emerunt agrum
illum mt ra acheldemach sanguinis q̄d
iste dua dictiones agri sanguinis relatio
siginficantes non sunt proprie hebrayce ¶ Sz magis
Syriace tum lingua hebrayca et Syriaca
sunt valde propinqui ut dicit Johannes
in prologo galeato homines autem nobiles
civitati magis utebantur lingua Syra quam
hebrea unde et libri eorum qui sunt ex bibli-
am pro magna parte scripti sunt in Syro ydio-
mate litteris tamen hebrayicis quod de fa-
cili potest fieri quia littere hebree et alie sunt eius-
dem vi et soni differentes tamen caracteribus
ut dicit Jeronimus in prologo galeato ¶ Scriptum
est allegatur scriptura dicitur est originali
et in proposito ergo unde hic quam ponitur
dicta scriptura originali quod dicitur Scriptum est enim in
libro psalmorum qui dicitur unus liber non
ab unitate actoris quia multi psalmos fe-
cerunt ut dictum fuit in principio illius libri
¶ Sz ab unitate collectionis quia psalmi a diver-
sis actoribus compositi sunt collecti per
esdram ut communiter tenetur et in uno volumine

reposita ut videtur fuit plenius declara-
tum fiat commemoratio eorum deserta et
non sit qui inhabitet in ea hec sententia psalmo lxviii
et episcopatum eius accipiat alter hec sententia
videtur psalmo cviii qui tamen psalmus intitulatur
a david tamquam ab actore composuit autem
beatus petrus istas duas auctoritates simul
quia loquitur de pena pro morte xpi infli-
cta prima enim loquitur de pena sacerdotum
morte xpi procurantium sicut dictum fuit
plenius super psalmum illum in pena enim mor-
tis xpi templum et civitas ubi fuit
combusta per romanos et sacerdotes plurimum inter-
fecti et plurimum captivati et hoc est quod predixit
david fiat commemoratio i. habitatio eorum
deserta etc ¶ Secunda vero loquitur de pena
Jude proditoris qui xpm vendidit princi-
pibus sacerdotum sicut videtur fuit dictum
isto enim Juda per suspensionem mortuo ma-
thias successit ei in apostolatum ut probabit
infra capitulum autem episcopatus dicitur vide-
et episcopi successores sunt apostolorum sicut quod
dicitur in decretis xxi d. c. ¶ In novo testa-
mento et hoc est quod dicit et episcopatum
eius s. iude accipiat alter ¶ Oportet ergo
ad reintegrandum numerum apostolicum
¶ Ex hys viris qui nobiscum sunt etc quia
p experienciam noverunt conversationem ihesu xpi
et opera ¶ Incipiens autem baptismate Johannis
non enim legitur ihesus docuisse publi-
ce vel miracula fecisse nisi postquam baptizatus
fuit a iohanne testem resurrectionis eius
etc et causa aliorum ad fidem xpi pertinentium
resurrectio magis exprimitur quia eo
ipso xpi miracula xpi et miracula que
fuerunt in specialem coram hominibus non sic i-
digebant testimonio sicut resurrectio
xpi que manifesta tamen fuit apostolis et alijs
discipulis ¶ Et statuerunt post allegatam
rationem petri hic ponitur exercitio sed non
alij statim acceperunt eius dictum tamquam
racionale ideo dicit Et statuerunt duos
ipsos non distinxerunt ab alijs proprie sed
p electam tamquam magis nobiles in sciencia
et vita et xpi familiare experienciam ¶ Joseph qui

vocabatur barsabas iste est ille qui infra vocabatur barnabas ut dicunt aliqui qui cognominatus est iustus commendatur a sanctitate qui vocabuliter hic exprimitur vere repulsus ab apostolatu tamquam indignus videatur. Unde postea cum paulo ad apostolatum assumptus est infra xiii. capitulo ut fertur dicunt patres. ¶ Sed melius videtur dicendum quod fuit alius ut plenius dicetur iiii° capitulo statuerunt duos exposuit tamen dominus id est licet cum istos elegissent ut nobiliores aliis ut dictum est tamen ignorabant quis eorum esset dignior apostolatu propter quod super hoc imploraverunt divinum iudicium per temptationem sortium super quo dicitur prius .xvi. sortes mittuntur in sinum sed a domino temperantur. Et dederunt sortes eis. Iste Ioseph fuit cognatus Christi ut dicitur in iiii. et tamen plus preposuit Mathiam per hoc ostendens quod ad officia ecclesiastica non sunt homines consanguinitate promovendi. ¶ Ad maiorem huius intellectum vel legentium queritur hic utrum uti sortibus sit licitum. ¶ Ad quod dicendum quod uti sortibus est ex vano eventu seu dispositione alicuius rei sensibilis proposita determinare aliquid dubium vel occultum sicut consuetudinis propositis hoc quod aliquis accipit breviorem vel longiorem seu inspectione ... ex hoc quod aliquis proiciat plura vel pauciora puncta vel ex consimilibus aliquid dubium inter homines determinatur et si hoc fiat ad alicuius rei divisionem inter homines ut per hoc determinetur quisque partem accipiat vocatur sors divisoria. Si autem hoc fiat ad aliquid determinandum agendum vocatur sors consultoria. Si vero dispositio vel eventus sortium consideretur a fortuna tamen nullum est dubium quod vanitas sortes ad determinandum inter homines quisque partem accipiat alicuius rei et hoc si ex eventu committitur fortune causa tamen iniustitia potest esse peccatum et si propter cupiditatem peccatum vel aliquid vanum non possunt concorditer. Alio modo dividi. Si autem dispositio sortium vel eventus non consideretur solum a fortuna sed ab alia causa hoc est dupliciter. Uno modo a causa corporali ut a dispositione stellarum et sic

tunc actus stellarum ad hoc se non extendit superstitiosum est et illicitum ... caret occulto pacto demonum. ¶ Alio modo quia consideretur eventus et dispositio sortium a causa spirituali dirigente et hoc est dupliciter. Uno modo a demone et hoc est illicitum quia includit familiaritatem et pactum cum demonibus. Alio modo a deo consideratur immediate vel mediantibus sanctis angelis et hoc non est illicitum simpliciter sed si fiat cum reverentia debita. Unde dicitur prius .xvi. sortes mittuntur in sinum sed a domino temperantur. Potest autem in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo si absque ulla necessitate ad sortes recurritur hoc enim videtur ad dei temptationem pertinere. Unde dicit Ambrosius super Lucam qui sorte eligitur humano iudicio non comprehenditur. ¶ Secundo si quis etiam in necessitate absque reverentia debita sortibus utatur. Unde super actus apostolorum dicit Beda si qui necessitate aliqua compulsi deum putant sortibus apostolorum exemplo esse consulendum videant hoc ipsos apostolos non nisi collecto fratrum cetu et precibus ad deum fusis egisse. ¶ Tertio si divina oracula ad terrena negocia convertantur. Unde dicit Augustinus ad inquisitiones Ianuarii hiis qui de paginis evangelicis sortes legunt etsi optandum sit quod hoc faciant ut potius quam ad demonia consulenda concurrant tamen mihi displicet ista consuetudo ad negocia secularia et ad vite huius vanitatem divina oracula velle convertere. ¶ Quarto si electionibus ecclesiasticis que ex spiritus sancti inspiratione fieri debent aliquis utatur sortibus. Unde dicit Beda super actus apostolorum Mathias autem ante pentecosten ordinatus sorte queritur scilicet quia nondum erat plenitudo spiritus sancti in ecclesia effusa. Septem autem diaconi postea non sorte sed electione discipulorum sunt ordinati propter hoc ... vocabuliter talis electio ex sorte ... ultra non tamen peccaverunt apostoli eligendo Mathiam per sortes quia non erat prohibitum ... fecerunt hoc similiter consilio ... quod non est trahendum ad consequentiam

maxime quia homines non sic ussi fu
issent permittendo errorem devotum
fuit eum esse licitum ante prohibitionem
ut dictum est. Secus autem est in temporali
libus dignitatibus que ordinantur ad
terrena disponenda unde relectione vel
largum possunt homines uti sortibus
sicut in dividendis rerum temporalium
ut predictum est. Si vero necessitas aliqua
alia ab electione dignitatis ecclesiastice im
mineat licitum est cum debita reveren
tia sortibus divinum auxilium implorare
unde dicit Augustinus in epistola ad honora
tum si inter dei ministros sit disceptatio
qui eorum tempore persecutionis maneat
ne fuga omnium et qui eorum fugiat
ne morte omnium deseratur ecclesia. Si hec
disceptatio aliter non poterit terminari quantum
tum michi videtur qui maneat et
qui fugiat sorte legendi sunt. Et hoc
modo unde sunt sortibus et viri sancti
qui in veteri ac novo testamento usi fu
issent sortibus leguntur sicut Josue Iu
dicis sortem punivit Achor. Josue vii
et Saul deprehendit Ionatham fi
lium mel comedisse. i. Reg. xiiii. Zacha
charias sorte exiit ut incensum po
neret Luce i° et sic patet in suo ordine quaestio
nem. Sequitur et cum

Et cum complerentur premissa
promissione et complicatione de
bita spiritus sancti hic consequenter
ponitur adimpletio promissi et divi
ditur in duas partes quia primo describitur
hic adimpletio secundo adimpletionis ad
miratio ibi erant autem. Circa primum
notatur impletionis tempus cum dicitur
Et cum complerentur dies penthecostes
id est quinquagesimus dies a pascha quod est quinquagesima
que est dictum quinquagesima namque dies
a pascha celebris erat apud iu
deos in memoria legis date que
fuit data in monte Synai Exodi xx°
quinquagesima die a principio egressionis
de Egypto et in illa die missus fuit
apostolis spiritus sanctus domini propter quod lex evan
gelica impressa fuit et firmiter tradita
in cordibus eorum. Erant omnes pariter
concordes et in uno. Et factus est repente de
celo sonus tamquam spiritus vehementis
id est venti et tonitrui non tantum apostoli sed alii
circa eos existentes fuerunt territi de hac
subitate in signum quod dabatur eis spiri
tus qui est consolator cordium. Et re
plevit totam domum in spiritali claritate
ubi erant sedentes id est manentes eo
modo quod dicitur Deut. i° et iii° sedistis
in Cades Barne multo tempore
id est mansistis apostoli enim tunc erant in cenaculo
probabiliter creditur ex precedentibus
ubi dicitur quod erant perseverantes in
oratione que non fit communiter sedendo sed magis
genibus flectendo genua vel stando. Et ap
paruerunt illis visibiliter oculis corpora
libus dispertite lingue tamquam ignis
ad designandum signo visibili ex tali inv
isibilem gratiam spiritus sancti receptam in ipsis
per quos essent fundi ignis amore dei et loquentes
omnibus linguis ad publicandum evan
gelium ubi predicitur. Et ceperunt loqui
variis linguis Sed quod dicit hic glossa
apostoli non solum loquebantur in intelli
gebant omnia ydiomata sed etiam ipsis
loquentibus in uno ydiomate quodcumque erat
illud omnes audientes ex diversis essent
diversorum ydiomatum intelligebant in suis
ydiomatibus propriis divina virtute hoc faciente
sicut enim per rebellionem ad deum divise
sunt lingue Gen. xi. Ita per unitatem
spiritus sancti sunt unite. Erant autem hic
consequenter ponitur factorum huiusmodi admi
ratio quia non fuerat visum prius vel audi
tum unde dicitur Erant autem in Ierusalem
habitantes iudei viri religiosi id est cultum
divino devoti ex omni natione que sub
celo est. Qui cum venerit Rome iudei
cum captivati per Pompeium vere assiriorum
non redierunt in iudeam sicut dicitur
fuit supra et post captivitatem captivitatis
non redierunt omnes quoniam habebant

lucam redemidi s[ed] remanserunt multi
amore filiorum quos genuerant ibi
et possessionum quas acquisierant de te
ti sicut dicitur sunt i[d est] esdre sibi multi
captivati p[er] antiochum regem grecor[um]
et diversis gentibus venditi ibi rema
serunt vel postmodum aliqui cor[um] magis
devoti propter reverenciam templi venie
bant aliquando ierusalem maxime in
solempnitatibus magnis quarum
una erat solempnitas penthecostes. facta autem
hac voce s[cilicet] spiritus vehementis ut apostolo
rum fieret eis concursus dicit voce magna
laudancium qui prius timore ducti non
audebant loqui. convenit multitudo
et mente confusa est i[d est] stupefacta seu ad
mirata et subditur causa quoniam audie-
bat unusquisque etc. q[uia] magis
tale miraculum fuerat visu ad
auditum racione loquela lingua nova aut
habitatores diversarum regionum multi
sunt diversa ydiomata sicut in iudea
et roma et pluribus aliis ut in parte
sicut lingua pycardica et gallica
distinguuntur. et sic erat in mesopo
tamia que est pars syrie et iudea quarum
lingwe sunt proprie ut dicitur e[ste]r[i] [sic]
Iudei quoque i[d est] illi de tribu iude et
prozeliti i[d est] conversi de gentilitate ad iuda
ismum. Alii autem irridebant dicentes
eos ebriosos esse. Stans autem pet[r]us
tractatur confirmatione apostolorum p[er] donum spiritus sancti
hic consequenter ponitur per eos publicacio
evangelii licet autem plures apostolos
publicatum sit evangelium in diver-
sis partibus mundi licet tamen prosequitur
tantum predicationem petri et pauli tamen
quia isti duo fuerunt inter alios precipui
tamen quia facta istorum vidit et magis
pauli cum fuit in dimidium comes
sicut dicit Ieronimus in libro illustrium vi-
rorum et sic residuum huius libri in
duas partes dividitur quia primo descri-
bitur predicacio petri secundo pauli ca[pitul]o
13 prima in duas quia primo ponitur predicacio

petri facta iudeis. Secundo gentilibus ca[pitul]o x
prima adhuc dividitur in parte principa
lem et incidentalem qui incipit ca[pitul]o
vi[ii]o prima adhuc in duo quia primo po[nitur]
predicacio petri verbo. Secundo predicacio eius
adiuncto miraculo. in ca[pitul]o 3 prima in duo quia
primo petrus removet estimacionem
falsam. Secundo declarat veritatem ibi
Sed hoc est. Circa primum dicitur. Stans
autem petrus constitutus et intrepidus cum
xi apostolis elevavit vocem suam ut longius
vetur magis auditore viri iudei
qui habetis noticiam scripturarum et
maxime et qui habitatis ierusalem magis
ubi vigebat studium legis et prophetarum
non enim sicut vos estimatis ebrii
hii ebrii sunt cum sit hora diei tercia
tunc comedere incipiebant homines hora
vel vi et maxime iudei qui erant
magis temperati eo quod erat ad
toree huius diei et potissime in ierusalem
ubi vigebat iste cultus dicit ergo
cum sit hora diei tercia q[uasi] d[icat] adhuc
non est comedendi et bibendi hora
Sed hoc est hic consequenter petrus declarat
veritatem et dividitur in duas quia primo
ponitur hec declaracio prophetia pro parte
verbum. Secundo p[er] id dicitur ibi viri israe-
lite primum allegat scripturam quam habet
impleta tamen capitulo Ioel prophete secundum
signacionem iuxta hebraycam ut ibi
dicitur. circa quod sciendum quod angeli
apparentes in ascensione Christi cum disci
pulis fuerunt denunciaverunt adventum
eius ad iudicium dicentes hic ihesus
qui assumptus est a vobis sic veniet
etc. sicut expositum est supra dicens non
spiritus sancti in signo visibili fuit signum
sessionis glorie Christi ad dexteram patris
assumpti sunt quod dicitur Io. vii nondum
erat spiritus datus quia nondum erat
ihesus glorificatus et ideo Ioel propheta
simul predixit effusionem spiritus sancti et
signa precedencia diem iudicii in hac
igitur eius auctoritate primo denun-
ciatur primum cum dicit et erit in

novissimis diebus i. in diebus novi testamenti qui dicuntur novissimi eo quod non succedet aliud testamentum propter quod dicitur Jo. in epistola filioli novissima hora est et ad Heb. i. novissime diebus istis locutus est nobis in filio etc. Effundam de spiritu meo super omnem carnem quod exponit rabbi Salomon super Joelem super omnem carnem i. super omnem hominem cuius cor erit tenerum ad modum carnis i. non obstinatum in peccatis et ad hoc inducit auctoritatem Ezechielis 36 auferam cor lapideum de carne vestra et dabo vobis spiritum novum cor tenerum dicit etiam idem doctor hoc implendum esse tempore messie et in hoc dicit verum sed errat de futuro quod completo est impletum tempore apostolorum erat enim predocendum et disposita ad spiritus receptionem ut patet per predicta potest et aliter exponi super omnem carnem i. super Judeos et gentiles indifferenter sicut habetur Joel 2 ca. propter quod dicit Ro. x. non est distinctio Judei et greci etiam idem dominus omnium dives in omnes qui invocant illum habundanter dando eis spiritum sanctum. Et prophetabunt filii vestri et filie vestre i. indifferenter dabitur spiritus sanctus personis utriusque sexus unde tam apostoli fuerunt inunctis in die penthecostes ut patet per predicta quod receperunt spiritum sanctum cum eis dicatur etiam Act. xxi quod Philippo erant quatuor filie virgines prophetantes de viris Act. etiam xiii dicitur etiam in ecclesia qui erat in Antiochie prophete et doctores etc. Juvenes vestri etc. i. hominibus cuiuslibet etatis dabitur spiritus prophetie sompnia sompniabunt i. revelationes divinas in sompniis habebunt ad quas percipiendas anima tunc est disposita propter quietationem sensuum exteriorum sicut plenius dixi in principio libri Dan. Sed et quidem super servos meos et ancillas spiritualiter in spiritualia cum etiam omnibus baptizatis per impositionem manuum apostolorum dabatur spiritus sanctus in signo visibili ut patet Actuum x. et pluribus aliis locis et adhuc datur invisibiliter omnibus baptizatis

nisi obex ponatur. Et dabo hic ponitur secundo diminuationes signorum de die iudicii precedentium cum dicitur et dabo prodigia in celo sursum et signa in terra deorsum secundum quod dicitur Luce xxi erunt signa in sole et luna et stellis et in terris pressura gentium etc. Sanguinem nam pressura armorum precedet adventum Christi in quo fundetur sanguis innocentium. Ignem scilicet conflagrationis precedentis adventum iudicis. Sol convertetur in tenebras non secundum se sed secundum apparentiam quia nubibus densis abscondetur eius lumen. Et luna in sanguinem scilicet secundum apparentiam sicut rubea videtur quando eclipsim patitur. Antequam veniat dies domini i. dies finalis iudicii magnus quia omnes ibi comparebunt et manifestus nam occulta cordis omnium tunc manifesta erunt. Et erit non in die iudicii sed ante prophete enim loquentes de uno tempore frequenter transeunt ad aliud. Quicumque invocaverit nomen domini fideliter et perseveranter salvus erit salute eterna. Ro. x. Corde enim creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem. Viri israelite hic consequenter Petrus declarat propositum suum per auctoritatem divinam et dividitur in duas partes secundum duplicem auctoritatem scripture ibi non ... prima adhuc quia primo auctoritas inducitur secundo ad propositum applicatur ibi viri fratres in tertia concluditur ibi dextera prima adhuc in duas quia primo intentum proponitur secundo auctoritas inducitur ibi David enim. Circa primum sciendum quod Petrus alternatim audientium dicit Viri israelite ad quos missi fuerunt prophete. Audite verba hec que non sunt de evidentia sed magis auctoritate audienda cum sint prophetarum oracula. Consequenter ponit Christi mortem et resurrectionem dicens Jesum nazarenum virum approbatum a deo in vobis i. coram vobis virtutibus i. operibus virtuosis et prodigiis i. miraculis maioribus ut in resurrectione mortuorum et signis i. minoribus ut in sanitatibus conferendis qui facit deus per totam ... ecclesiam

pessimum i. personam xpi inquantum eius humanitas erat organum diuinitati quem tum sicut manus suo non est artifex organum in medio uir sicut satis est dicet sic est euidens quod non potestis negare hunc diffinito consilio in presentia dei traditum pro mundi salute ex maxima caritate Iudas tamen eum tradidit ex cupiditate et malignitate quarum auctor non est deus per manus iniquorum affligentes interemistis i. per manus militum pylati qui gentiles erant et ydolatre quem deus suscitauit solutis doloribus infernorum ad ipsum eo quod eum non leserunt et pro tamen ad ipsos sed quod inde absoluit ipsius eius non sentiret ibi penam ipsis habebant tamen penam dampni inquantum retardabatur a uisione et fruitione dei quod erat mentis afflictiuum secundum illud prouerbium spes que differtur affligit animam Iuxta quod impossibile erat eum teneri i. detineri non enim potuit aliquis contraxerit sed ad tunc penam destruxerit venerat David enim hic consequenter inducit auctoritatem dauid ad propositum que habetur psalmo xv et intelligitur de xpo ad litteram sicut ibidem fuit ostensum ideo in persona eius dicitur prouidebam dominum coram me semper nam anima xpi ab instanti creationis habuit totaliter diuine fruitionis visionis. quoniam a dextris est michi ne commouear exponit enim quod humanitas xpi erat organum diuinitatis unitum ut dictum est non potuit moueri ad aliquid non secundum voluntatem diuinitatis propter quod nullus motus inordinatus potuit insurgere in xpo ex iniuriis sibi illatis aut ex quibuscumque aliis et quia hic erat causa delectationis spiritualis ideo subditur propter hoc delectatum est cor meum intus et exultauit lingua mea prorumpens exterius in laudem diuinam sicut dicitur luce x i. ipsa hora exultauit ihesus in spiritu sancto etc. Insuper et caro mea i. anima separata requiescet in spe i. certa resurrectionis expectatione. quoniam non derelinques animam meam a corpore separata i. in inferno i. in superiori limbo i.

quo fuit per xxxix horas tamen scilicet ab hora ix ferie sexte in qua fuit separata a corpore usque ad diluculum diei dominice in quo secundum communiorem opinionem fuit corpori reunita ideo subditur neque dabis i. permittes sanctum tuum i. coniunctum mecum sanctificatum videre corruptionem i. putrefactionem vel incinerationem si tamen accipiatur corruptio pro morte sic fuit ibi corruptio quia corpus xpi fuit vere mortuum per separationem anime a corpore utrumque tamen remansit diuinitati unitum scilicet anima existens in limbo et corpus iacens in sepulchro. Notas michi fecisti vias vite per accelerationem resurrectionis mee. Replebis me iocunditate quia resurrexit a corpore glorioso quod fuit prius passibile et mortale et sic habuit materiam iocunditatis ex corporis sui glorificatione. Cum facie tua i. cum clara visione essentie diuine quam habuit anima xpi ab instanti creationis sue ideo dicitur cum facie tua i. cum visione faciei tue iam prius habita. Viri fratres hic consequenter dicta auctoritas ad propositum applicatur ostendendo quod non loquitur de persona dauid sed in persona xpi conditur viri fratres i. spirituales sicut apostoli loquebant audenter ad nos tamquam viri maiores de patriarcha dauid quia defunctus est et sepultus ut patet iii Reg. ii. et sepulcrum eius est apud nos in quo iacuit per tanta tempora corpus eius quod putrefactionem passum est et incinerationem propter quod dicta auctoritas intelligi non potest de ipso ideo consequenter ostenditur quod intelligendum est de xpo cum dicitur propheta igitur cum esset etc. et sciret quia iureiurando iurauerat etc. ut habetur psalmo cxxxi. Iurauit dominus dauid ueritatem etc. quod principaliter intelligitur de xpo descendente a dauid secundum carnem ut dictum fuit ibidem ideo subditur prouidens locutus est de resurrectione xpi inquantum predicta in xpo impleta ut patet ex dictis ideo subiungit neque derelictus

est etc. Et patet littera. Dextera hic conclu-
ditur intentum de collatione Spiritus Sancti
Acto. Circa quod sciendum quod hec
collatio non erat implenda ante Christi as-
censione ut dicitur Jo. vii. Nondum enim erat
Jhesus glorificatus. Ideo concludit: Dextera
igitur Dei, id est eius potentia, exaltatus
ad celestia et promissione Spiritus Sancti accep-
ta, quia sedet a dextris Dei patris sicut
erat sibi promissum per Psalmistam: Sede a dex-
tris meis etc. Effudit hunc spiritum quem
vos videtis in linguis igneis et audi-
tis in variis linguis. Erant enim hec signa
sensibilia ad designandum spiritum sanctum habitan-
tem in cordibus eorum. Sciendum autem
quod sicut miracula fiebant a tota trinitate
sicut a causa principali et ab humanitate
Christi sicut a causa instrumentali, simili-
ter ut dictum est supra intelligendum est
de hac infusione Spiritus Sancti. Non enim David
ponitur scilicet auctoritas ad propositum que per David
[illegible] qui per David ad litteram intelligitur de
Christo ubi ut videtur diffusius declaratum
dicit igitur: Non enim David ascendit
ad celos cum fuit sepultus in monumento
ut nichil predictum est. Dixit autem
ipse de Christo: Dixit Dominus scilicet pater domino
meo, id est filio eius incarnato. Per hoc
enim probatur divinitas Christi, quia Christum
quia si esset homo purus David non
vocaret eum dominum cum esset filius
eius. Talis tamen non Dei sed tamen adopti-
vus sicut David et alii sancti. Sede a
dextris meis, id est ad equalitatem patris secundum
divinitatem et in potioribus bonis secundum
humanitatem. Donec ponam etc. Per hoc non
est intelligendum quod Christus debeat
aliquando dimittere sessionem ad patris
dexteram quia donec aliquando tenetur
finite scilicet quando post tantum cum
coniungitur ut dicitur: Sede hic donec
veniam; aliquando vero infinite ut cum
dicitur: iste non penituit donec vixit,
id est numquam, quia post mortem penitere
non potuit. Et hoc modo tenetur hic. Sede

a dextris meis donec ponam inimicos
tuos scabellum etc., id est tibi totaliter sub-
iectos. Sed cum accipiat Christus secundum di-
vinam naturam omnia sunt ei subiecta
ab eterno secundum [illegible] distinctionem non tamen
quantum ad operationem sed solum in tempore
in quo habent esse. Non vero considerantur
quantum ad naturam humanam sed omnia
sunt subiecta in eius conceptione et a principio in eius
resurrectione. Quantum ad operationem vero
omnia ei erunt subiecta in fine mundi qui
in omnibus operabitur secundum voluntatem bo-
nos premiando et malos puniendo et sicut
scabellum teritur pedibus et sub eis
ponitur ita mali conterentur in penis
supponentur Christo secundum humanitatem qui
per pedes designatur. Propter quod conclu-
dit: Certissime ergo sciat omnis domus
Israel absque hesitatione aliqua quia et
dominum eum Christum fecit Deus, id est tota
trinitas, hunc Jhesum, humanitatem eius vi-
vendo verbo et ad patris dexteram exalta-
do, quem vos crucifixistis per ignoranciam
quidem quantum ad populum sed per
invidiam et maliciam quantum ad principes
sacerdotum. His auditis. Postquam posuit
Petri predicationem hic consequenter ponit au-
ditorum conversionem et secundo ibi:
Erant autem. Circa primum dicitur: His
auditis compuncti sunt corde de Christi mor-
te et dixerunt etc. Petrus vero: Penitentiam
agite. Petrus predicta declarando aliter prone-
untur aliquis spiritui sancto et baptizetur
unusquisque vestrum in nomine Jhesu Christi. In
hac enim forma baptizaverunt in primitiva
ecclesia apostoli Spiritus Sancti ut nomen Christi quod
erat apud iudeos contemptum et odiosum
amabile redderetur et honoratum quod forma
vero erat ad formam a Christo instituta
Matthei ultimo: baptizantes eos in nomine patris et filii
et spiritus sancti. Baptizati in nomine Christi intelligitur
tota trinitas. Christus enim quatenus unctus dicitur
latine et sic in nomine Christi intelligitur pater
unguens et filius unctus et spiritus unctio que e

spus sctus In remissione peccatorum v'o in
qua baptismus delet omnia peccata quantum
ad penam et culpam et accipietis donum spus
sancti quod tunc dabatur baptizatis in
signo visibili et impositionem manuum ma
nuum apostolorum ut habetur infra post capitulo et
xi^o vobis enim est repromissio patri per Joele
prophetam ut dicitur supra cetera patent usque
ibi Salvamini a generatione ista prava salve
Judayca que prunctiori parte remansit in iusti
delitate obstinata et apponite sunt animarum
fidelium in die illa scilicet penthecostes ut prius
dictum est circiter tria milia in signum huius
baptizationis fiebat antiquitus bap
tismus generalis in penthecoste ¶ Erant
autem hic consequenter ponitur conformium
conversatio cum dicitur erant autem perse
verantes in doctrina apostolorum quod ad fidem
et mores et communicatione fractionis panis id est
quia cottidie communicabant id est quod comedebant
cibos suos et quia habebant sed habebat
autem omnem animam id est omni homini denominando
totum a parte digniori timor id est propter pre
dicationem petri id est propter miracula que per apostolos
fiebant ideo subditur multa quoque
et omnes qui credebant in xpm erant
pariter in signum caritatis et habebant
omnia quia in signum caritatis et propter hoc
omnis religio habent quod ordini in quaevis
non licet habere proprium possessiones quod
in agros et vineas et substantias in peccora et
castella vendebant de precio quod omnibus
providetur id est secundum indigentiam cottidie
die quoque perdurantes in templo ubi erat locus
orationis quo ad omnes predicationis quo
ad apostolos et frangentes id est domos panem
in reditu suo de templo sumebant
cibum cum exultatione mentis in deum
et simplicitate cordis in sine plicatione dolo
sitatis et simulationis collaudantes deum
de beneficiis acceptis et habentes gratiam ad omnem
plebem ut sit de quolibet eorum posset
dici quod de beato sebastiano legitur vere
erat ut quod deus tanta perfuderat gratia
ab omnibus amaretur Dominus augebat
ad minimum per apostolos eorum qui salvi fiebant

precepcionem eorum fidei katholice cotti
die et non solum in die penthecostes sed etiam
in aliis diebus sequentibus in unum id est
unione caritatis dilectione et in capitulo iii

Petrus autem

hic consequenter describitur pre
dicatio petri ad unitos miraculo
et dividitur in tres partes quia primo ponitur
operatio miraculi 2° predicatio petri ibi
videns autem petrus Tercio operatio
zeli iiii^o capitulo circa primum notandum hora cum
dicatur petrus autem et iohannes ascen
debant in templum id est ad iudeos quod
erat ordinis locus ad horam orationis no
nam tribus enim horis in die orabant
iudei unde dicitur dan vi^o quod daniel tribus
temporibus in die orabat deum scilicet
mane hora nona et vespere et quidam
vir qui erat claudus in utero matris
sue quoniam mirabilium fuit evidentius
quod si fuisset claudus ex aliquo accidenti
claudicabatur quia non solum erat clau
dus sed etiam sic contractus quod non poterat
incedere quod ponebant cottidie ad templum
ad portam templi que dicitur speciosa
ita ut dicunt aliqui est illa porta
quam edificaverunt ioachim non est verum nam
illa fuit combusta per caldeos et per illos
potuit tamen alia in eodem loco reedi
ficari ad similitudinem prioris et retinuit
nomen antiquum ut peteret elemosinam sicut
consuetum est talibus qui non possunt
lucrari victum suum cetera patent usque ibi
Respice in nos id est considera nos pauperes
nihil tibi dare valentes ut dicunt
aliqui videtur esse mutuatus dicere
sed salvo meliori iudicio videtur aliter
quod petrus sic dixisset quem re
deberi aliquid ab eis sibi non dedisse
ex magis contrarium et cum subdit
at ille intendebat in eos sic sperans
ad accipiendum ab eis ideo dixit quod
petrus et Johannes qui erant valde
miserentes respexerunt eum clementibus
oculis cogitantes sibi melius dare
quam petebat ideo dixit ei petrus respice

in nos no[n] in ma[m] propter quod subditur
Argentu[m] et auru[m] no[n] est michi memor
illius precepti nolite possidere aurum
et argentu[m] et c[etera] ut dicit glo[sa] quod autem
habeo hoc tibi do quod cu[m] plenius
possimus quod[am] modo per nos ipsos pos
simus d[e] et[iam] sanitate ante illam poterat
petrus dare virtute domini sui et omnia
ihesu christi ideo no[n] subdit in nomine ihesu christi
i[d est] virtute eius surge et ambula nemo
enim alius poterat protinus co[n]solidate
sunt bases eius i[d est] crura et tibie quibus
innititur corpus ponderis et plante
i[d est] pedes usque ad ultima[m] perfectione[m] et
exiliens stetit et ambulabat in quo
ostenditur perfecta sanatio et in instanti qua[m]
solus deus potest facere et intravit cu[m]
illis in templum ut redderet gracias
deo de tanto beneficio et c[etera] patet usque
ibi ad porticu[m] qui appellatur salomonis
porticu[m] enim illa que fecit salomon in tem
plo fuit per caldeos co[m]busta sed post red
ditu[m] captivitatis babilonice in eodem
loco fuit alia redificata retinens no
men antiquum ¶ Videns autem hoc co[nsequenter]
propter ponitur exhortacio petri in qua
primo arguit iudeorum iniquitatem
secundo eos inducit ad utilitatem ibi et nunc
fratres ¶ Circa primum d[icit] viri ysraelite quid
miramini et c[etera] q[uasi] nostra virtute aut pietate
fecimus ad faciendum enim aliquod bonum
requiritur facultas et bona voluntas
que per nomine[n] et pietate[m] designatur q[uasi] d[icat]
petrus si fecissemus hoc nostra potestate
et bonitate bene esset ad mirandum
sed sic no[n] est propter quod subditur deus
abraham et deus ysaac et deus Jacob
utitur hoc modo loquendi quia ipius erat
apud iudeos in assercionibus veritatis
ut patet exodi tercio et c[etera] Deus patru[m]
nostrorum qui est omnipotens glorificavit
filiu[m] suum resuscitando et ad suam dexteram
collocando quem vos quidem tradidistis
pylato ad interficiendu[m] h[oc] enim fecerunt
principes in quibus erat totus populus

virtualit[er] et negastis ante faciem
pylati dicendo no[n] habemus rege[m] nisi
cesarem Jo[hannis] 19 iudicante illo s[cilicet] pylato
dimitti debere ihesum sicut innocentem
ut habetur ibidem Vos autem sanctum et
iustum negastis et dicit sanctum et iustum
absolute quia sanctus et iustus e[st] an
tonomatice unde dicitur sanctus sanctorum
dan[ielis] 9 et petistis viru[m] homicida[m]
s[cilicet] barrabam qui propter sedicionem quamdam
factam in civitate et homicidium missus
erat in carcere luce 23 Auctorem
vero vite corporalis et spiritualis quia christo
competit secundum eius divinitate[m] interfecistis s[cilicet]
in humanitate assumpta quem deus
suscitavit per propriam omnipotenciam cuius
nos testes sumus duo vel tres ad suf
ficienciam sed multo plures ad superhabun
danciam et in fide nominis eius hunc quem
vos videtis nunc sanum et incolumem
et nostis autem fuisse claudum et impote[n]
tem co[n]firmavit in sanitate nomen eius
i[d est] invocacio nominis christi et fides et c[etera] Nam
invocacio sine fide efficax no[n] esset ¶ Et
nunc fratres hic co[n]sequenter petrus inducit
eos ad utilitate[m] primo vocando eos fratres
re allegacione ibi moyses et c[etera] Circa primum
dicit et nunc fratres dulciter eos alloquitur
est ut albu[m] eius magis recipiatur Scio
quod per ignoranciam fecistis sicut et principes
vestri Alia tamen fuit ignorancia hic et
ibi Nam principes qui erant litterati p[er]
scripturas quas perlegerant de christo et per
opera cognoverunt primo de ihesu nazareno
quod ipse erat promissus in lege et prophetis
promissus sicut dicitur fuit plenius supra
illud Mathei 21 agricole autem videntes
hic est heres sed quia incepit predicare
contra eorum viciosam publice co[n]ceperunt co[n]
tra eum invidiam et odium et sic in eis
fuit submersa vera noticia quia corrup
cio affectionis corrumpit iudicium rationis
et c[etera] argumentum sic maliciose deceperunt
populu[m] simplicem inducentes eum ad pe
tendum christi mortem Mathei 27 principes

ante presidem et seniores persuaserunt
populis ut peterent Barrabam, ihesum vero per-
derent. Et sic patet quod ignorancia prin-
cipum fuit multo gravior quam popularium.
Deus autem qui prenunciavit per os omnium pro-
phetarum etc. Dicit autem os in singulari
ad designandum quod omnes prophete sicut uno
spiritu locuti de passione christi omnes scilicet
vel mistice predixerunt implevit sic. Nam
malis actibus hominum utitur ad bonum
sicut enim alicuius ingenium ~~actibus~~ hominum
utitur ad bonum actus. Penitemini igitur
et convertimini ad christum ut deleantur
vestra peccata per baptismum ut cum venerint
tempora refrigerii i. ultimi iudicii tunc
enim a refrigerium beatitudinis transferetur
electa a conspectu domini i. secundum ordinacionem
eius. Et miserit eum qui predicatus est
nobis ihesum christum ad iudicium sed in forma
humanitatis glorificata. Quem oportet quidem celum
suscipere i. usque in celis ad dexteram patris
sedere ut dictum est primo capitulo. Usque in tem-
pora restitucionis omnium i. communis iudicii
in quo omnia reducentur ad statum ordina-
tissimum divine iusticie. Que locutus est per
os sanctorum suorum i. ab antiquo a seculo
de novo. Moyses hic consequenter adducit
inducit testimonia prophetarum. Et primo
in speciali dicens Moyses quidem dixit
deuteronomii quia prophetam suscitabit vobis dominus
deus vester quod sicut ibidem dictum fuit
intelligitur principaliter de christo qui dicitur
propheta magnus luce 7. Et descendit de
iudeis secundum carnem ad te i. tamquam magnum
iudicem i. legislatorem novi testamenti sicut moyses
veteris. Omnis anima i. omnis homo ponitur
enim hic pars pro toto que non audie-
rit prophetam illum legem evangelicam
ab renunciando exterminabitur de plebe i. de
sanctorum societate. Et omnes prophete a sa-
muele etc. Samuele enim incepit regnum in
israhel et iuda ut patet primo Reg. x. temporibus
[illegible] regni et deinceps fuerunt prophete qui
clarius locuti sunt de misterio christi ut si-
[illegible] [illegible] prophetarum
unde et de vobis dicit [illegible] qui videtur magis
evangelista quam propheta tempore. Vos autem estis
filii prophetarum i. nati in stirpe eorum. Et
testamenti i. promissionis quod dispo-
suit deus ad patres nostros dicens
ad abraham Gen. xii. Et in semine tuo bene-
dicentur omnes familie terre quod impletum
est in christo ab abraham descendente ut
patet per omnes partes orbis in quibus sunt
aliqui christiani et adhuc magis imple-
bitur circa finem mundi quando omnes con-
vertentur ad fidem christi. Vobis primum
deus suscitans i. manifestans filium
suum quia inter iudeos fuit natus et conversa-
tus misit eum benedicentem vobis i.
proprius enim israel predicavit iudeis et multa
beneficia contulit mortuos suscitando
leprosos sanando cecos illuminando et huius-
modi ut dicitur supra etc. Addit enim re-
quiritur actus liberi arbitrii unde dicit
unumquemque qui converterit se a nequi-
ciis [illegible]

Loquentibus autem
illis etc. Posita predicacione
hic consequenter ponitur persecucio
zeli etc. Quod primo ponitur duplex zelus
etc. utrumque perversus. Ubi sciendum est autem
[illegible] quod zelus aliquando
accipitur pro invidia, aliquando vero pro singulari
amicicia. Primus autem zelus ponitur
cum dicitur Loquentibus autem illis ad
populum supervenerunt sacerdotes etc. moti
i. iudicia contra christum et saducei dolen-
tes etc. Isti specialiter opponuntur dolentes
quia negabant resurrectionem mortuorum
ut habetur infra xxiii. Et posuerunt
eos in custodiam i. carcerem usque in crasti-
num eo quod iam tempus erat hora diei
[illegible] Secundo ponitur [illegible]
boni zeli multi autem eorum qui audierunt
verbum scilicet petri predicacionem crediderunt in
christum sicut est [illegible] quinque milia
cum precedentibus [illegible]
[illegible] petri et [illegible] hoc fuit [illegible]
milia quod videtur [illegible] alios [illegible]
[illegible] milia [illegible]
[illegible] Factum est autem hic [illegible]

ponitur utrumque zeli peccato et primo mali 2° boni ibi dimissi autem etc. primum primo ponitur apostolorum interrogacio 2° petri in[ter]pro[gati]o ibi tunc petrus. Tercio super predictis collo[cutio] ibi videntes autem etc. primum dicit Facto est autem hic eos i[n] crastinum ut congregarentur etc. multi enim et magni fuerunt convocati ut coram hoc apostoli magis terrerentur et nobis suis caperentur. Ideo subditur statuentes in medio interrogabant quod dicitur pro[pter] tribus ad eos scilicet primo scilicet eandem in qua virtute aut in quo nomine fecistis hoc vos quasi diceret manifeste patet quod hoc fecistis artibus magicis unde est iste curatus fuerit arte demonicis ut maleficiis principes. Tunc repletus hic eos propter ponitur petri responsio dicens principes populi et seniores audite id est diligenter veritate attendite. Si nos hodie diiudicamur id est ad iudicium trahimur ut malefactores et accipit hic scilicet pro quid sit protrahebatur in beneficio hominis infirmi id est pro beneficio curacionis eius notum sit omnibus etc. quia in nomine ihesu christi nazareni quem vos crucifixistis principes scilicet per vos et hoc per inuidia et nequiciam vestram quem deus suscitavit a mortuis corporaliter oppressum quod in hoc id est eiusdem virtute iste astat coram vobis sanus vere et non ficticie. Deo propter inducit scriptura ad propositum quia dicitur psalmo cxvii hic est lapis etc. quod de christo intelligitur ad literam sicut dicunt declarant doctores hebreorum et latinorum quod enim lapis primus dicatur in scriptura in veteris testamenti patet etc. 2° autem qui preesset scriptura sanctus est magnus et implevit universam terram quod ad literam exponitur de christo a doctoribus hebreis et latinis reprobatus a vobis edificantibus id est a vobis prelatibus et legis doctoribus ad quorum officium spectabat edificare populum in fide et moribus qui factus est in caput anguli coniungens iudeos et gentiles tamquam duos parietes in unam ecclesiam propter quod dicit Iohannes Ioh. x. alias oues habeo que non sunt ex hoc ouili et illas oportet me adducere et fiet unum ouile et unus pastor. Et non est in alio aliqua id est per aliquem per[sonam] aliam salus quia ipse solus est mediator dei et hominum. Neque enim aliud nomen est sub celo etc. id est res signata per nomen salvatoris non est data alteri homini soli enim christo datum est quod sit deus et homo. Videntes autem hic consequenter ponitur super petri responsione sacerdotum collocucio et primo ponitur collationis actus 2° effectus ibi. Et nolentes etc. dicit videntes autem petri constanciam et Iohannis quia in nullo sumpserebant nec verebantur comperto quod homines essent sine litteris et ydiote id est quia sic acquisita et tam allegabant scripturam ut visum est et ydiote id est simplices et ideo indiscrete admirabantur eo quod ignorabant tamen scilicet spiritum qui docet omnia Ioh. xiiii° et cognoscebant eos quia cum christo fuerant qui frequenter predicaverat in templo et apostoli erant cum eo. Hominem quoque videntes sanatum cum eis stantem curatum nichil poterant contradicere quia dicere non poterant quod aliud esset homo ab illo claudo predicto nec quod non esset curatus vere et perfecte quia utrumque satis apparebat manifeste. Iusserunt autem eos foras de consilio secedere ut in eorum absencia possent melius conferre quod faciemus hominibus istis quasi diceret non possumus eos condempnare ne curacione eos dicere aliqua et subditur causam quia quidem notum signum id est miraculum factum per eos et sic nec fraudes vel detinendo eos contrariabimus contra populum contra nos. Si queratur quare non crediderunt cognoscentes signum tam manifestum videntes. Dicendum quod excecavit illos malicia eorum propter quod illud satis attribuebant virtuti demonum sicut et facta christi Matthei xii in beelzebub principe demoniorum eiicit demones. Sed ne amplius diuulgetur in populum comminemur eis proponendo sub pena mortis ne ultra loquantur in nomine hoc scilicet ihesu nazareni ulli hominum iudeo vel gentili. Et vocantes hic consequenter ponitur

collocavit effectus xpi est prohibitio ex parte
sacerdotum cum dicitur Et minati sunt
etc. et comminabiliter ipso apostolo prohibitum
Si iustum est in conspectu dei nos potius
audire quam deum iudicate q. d. non possumus h(ic)
cum nullam autem habeas prescripti-
onis ab eo ideo concludunt Non enim pos-
sumus scilicet quin audimus scilicet xpi mira-
cula eius resurrectionem ascensionem et
claritatem et audivimus ipsum venturum
ad iudicium etc. ab angelis ut patet supra
capitulo primo et non loqui maxime cum pre-
cepit nobis hoc testificari supra primo capitulo.
Illud ultimum Adhuc minantes dimise-
runt eos subditur cum non invenientes
quid punirent eos propter plebem ex quo patet
quod ipsi fecerunt aliquid punitione digno
timore tamen quia omnes clarificabant
illud quod factum fuerat constantes hoc factum
esse divina virtute subditur enim annorum
enim amplius quam xl erat homo etc. et sic erat
notus omnibus fuisse claudus per longum
tempus confessio eadem veritatis erat
efficax in eo ratione etatis ex quibus appa-
rebat factum illud esse divine virtutis Di-
missi autem porta persecutione zelo boni
ex parte credentium et hoc quantum ad duo
scilicet quantum ad devotionem orationis et sta-
tim dispositionem que ponitur ibi multi-
tudinis Autem Circa primum dicitur dimis-
si autem etc. usque ibi unanimiter
levaverunt vocem corde et ore depre-
cantes deum suam fundant primo super
dei potentiam dicentes Domine tu qui fecisti
celum etc. secundo super eius gratiam cum dicitur
qui spiritu sancto etc. dixisti de xpo psalmo 2 qui in-
telligitur ad litteram de xpo secundum sanctos doc-
tores antiquos hebreorum ut ibidem
fuit declaratum Quare fremuerunt
gentes id est gentiles et populi id est iudei qui
pluribus tribubus divisi utique concurre-
runt ad mortem xpi pylatus cum
et milites ex parte sua cria(?) fuerunt gentilis
Iudei meditati sunt inania dicitur
autem inanis meditatio quia non habet
propositum sed magis oppositum isti autem
crediderunt extinguere xpi nomen

per eius mortem per quam fuit magis ex-
altatum et glorificatum eo quod
ad eam secuta est eius resurrectio
ascensio spiritus sancti missio apostolorum
constans predicatio propter quod in vigilia
sua morte dixit Nunc clarificatus
est filius hominis et subditur et deus
clarificabit eum in semetipso et continuo
clarificabit eum. Astiterunt reges terre
scilicet herodes et pontius pylatus ut
postea exponitur et dicuntur reges
id est regentes nam herodes erat tetrarcha
galilee et pylatus procurator iudee
illuc missus a cesare ut habetur luce
3°. Et principes scilicet iudeorum conve-
nerunt in unum adversus dominum id est deum
patrem et adversus xpum eius ab eo
missum in mundum propter quod quod
fiebat contra filium missum fiebat con-
tra patrem mittentem et sic exponi-
tur dicitur convenerunt vere etc. et
patet ex dictis littera usque ibi facere iniqua
voluntate ex parte eorum que manus
tua id est potentia tua et consilium tuum id est or-
dinatio tua decreverunt fieri ex maxima
pietate tamen ex parte dei et maxima
caritate et obedientia ex parte hominis xpi
Et nunc domine respice in minas eorum
ut ipsis non terreamur et da servis tuis
cum fiducia loqui verbum tuum et subditur
modus cum dicitur in eo quod manum tuam
extendas ad sanitates etc. quod fuit illis
datum confirmativum [illegible] ultimo Illi
autem profecti predicaverunt ubique domino
cooperante et sermonem confirmante sequentibus
signis Et cum orassent motus est lo-
cus etc. per istum motum subiectibus(?) com-
significata fuit exauditio petitionis
eorum scilicet quod glorificatio nominis xpi
per terrenas potestates non impediretur
et quod finaliter terrene potestates iugo
xpi subicerentur quod patet adimpletum
quia tempore persecutionis erat maxime
iugo colla multi principes maxime
a tempore constantini. Et repleti sunt
omnes spiritu sancto [illegible] caritatis et

gratie. Multitudinis hic consequenter
describitur credentium conversatio sancta et
primo generaliter secundo specialiter ibi Jose
ph autem. Circa primum dicitur multitu
dinis autem credentium erat cor unum et
anima una nam coniuncti erant ad
invicem caritate maxima nec quisquam
eorum qui possidebat aliquid suum esse di
cebat sibi vel sue familie appropriando
Ex hac congregatione habuit ortum
omnis religio et virtute magna id est signis
et prodigiis divina virtute factis reddebat
apostoli testimonium dominis miraculis con
firmatum gratia magna erat in omnibus
illis scilicet gratia dei ad ipsos et omnium populorum
ad invicem ideo subditur neque enim quisquam
egens inter illos consequenter subditur causa est
quot enim possessores agrorum etc. usque
ibi. Joseph autem. Hic consequenter ponitur
exemplum in speciali de ista conversatione
speciali et dividitur in duas partes
in parte principalem et accidentalem que
incipit in principio capituli quinti. Circa primum
dicitur Joseph autem qui cognominatus
est Barnabas. Iste secundum Johannem in libro de il
lustrium virorum fuit ille qui cum paulo
vocatus fuit ad apostolatum ut habetur
infra xiii. et fuit alius ab illo Joseph qui
cum mathia accepit sortes super
numerum cui ut dicitur in hystoria scolastica
et hic videtur quod ille cognominatus
est Barsabas ille vero Barnabas et
quia ille fuit filius alphei et frater de
galilea oriundus iste autem id est de cypro
natus dicitur etiam quod levites de
qua tribu non videtur fuisse alpheus
cum haberet agrum vendidit enim hoc
cum levite non haberent agros in iudea
tamen poterat hic alia parte extans puta
antiochi vel alicuius tyranni fuerunt
ad inspectum agri civitatis vel agros
licite poterat hic eos vendere et at
tulit pretium integrum nichil sibi re
tinendo et posuit ad pedes apostolorum ut in
pendetur caritati sua dispositionem
cum etc. Capitulum quintum capitulum

Vir autem quidam hic est pars inci
dentalis in qua ordine Joseph
qui totum pretium fideliter contulit
ponitur exemplum de Ananias qui per oppositum fecit
nisi se partes magis elucescunt et omnia
id est prius. quia primo ponitur culpa secundo pena
ibi audiens autem. Circa primum dicitur
vir autem quidam etc. usque ibi
cur temptavit sathanas cor tuum
mentiri te spiritui sancto prius fecerat enim deo
animo de proprietate illa vivere sine proprio et
sic mentitus fuit deo pecunie sibi apponen
do mentitus etiam fuerat hominibus dicens
quod erat totum aliud pretium sicut patet
quibusdam exponentibus sic intelligunt dicentes
quod pretium tanto precio agrum vendiderat
que erat consignata sibi ut premissum est
et hoc probabile videtur quia ipsa et
vir prius convenerit in modum loquendi
de ista venditione et dedit consequenter
precio agri retinuit enim sibi partem quod con
tra eorum voluntate est contra caritatem defraudare
Nonne manens tibi manebat scilicet
ante votum et venditum in tua erat
potestate quod de tuo poteris agrum ven
dere vel retinere de precio tua volunta
te facere nec aliquis coegit te votum fa
cere et voluntatem istam in tuo corde
posuisti in corde hanc rem id est dampnum
domini volebat enim dominus pecuniam habere
proprias quas sicut et alii de ala[?] me
dietate vivere laicus in occulto non
es mentitus hominibus solum sed et
deo ut patet ex predictis. Audiens autem
hic consequenter ponitur pena ipsius viri
cum dicitur cecidit subito ad pedes
eius contra transgressiones enim alicuius legis seu
ordinationis graviter sunt in principio
puniende ut lex firmetur et alii terreantur
et hoc modo nadab et abiu filii aaron
offerentes ignem alienum percussi fuerunt
ideo in die sue consecrationis levitici x.
recolligens ligna in sabbato lapidatus
numeri xv. ideo subditur et factus est timor
magnus et retrahens alios a consimilibus
hoc cum dicitur hoc per anticipacionem quia pauci

adhuc sciebant hoc quod precium uxor
postea vincte seu penitus ignorante
Surgentes autem iuvenes amoverunt
eum etc. Ex hoc dicunt aliqui quod
ananias audiens verbum petri penituit
et mors illa sibi pro expiacione culpe fuit
nam petrus previdit quod religiosi no-
viores peccatum facerent circa sepulturam
caritati et sic non permisisset ananiam
sepeliri nisi penituisset cum esset ordina-
tor ecclesie sed quamvis sit de veritate hoc non
videtur multum valere quia non di-
citur hic quod fuit sepultus scilicet in loco
sacro et occulto si enim portatum fuisset
ad cimiterium non probabile videtur quod
uxor sua scivisset. Alii autem sepeliri
possunt peccatum. ¶ Factum est autem hic
consequenter ponitur pena uxoris. Et ait
illi petrus ibi Si tanti agrum vendidistis
i. pro tanto precio uel pro maiori recepisset
petrus summam precii quam vir eius posue-
rat in contatu qui dixit etiam i. certe
tanti precii. Quid utique convenit vobis
temptare spiritum domini hic eius fraudacio
dicitur dei temptatio quia quamvis que-
sierit occultaliter experiencia de dei no-
ticia illam fraudem graviter puniendo
eo temptacio cum est coniunctum dari
pene de aliquo. Ecce pedes eorum qui se-
pelierunt virum tuum iam restat de eius
sepultura restat de puniendo scilicet
pena certa patent usque ibi. Et factus est
timor magnus in universa ecclesia i. in
congregacione credencium in corpore retra-
hens quilibet de cogitacione ista trans-
gressione et omnes qui audierunt hec
Nam alii qui non ponebant sic bona
sua in communi nichilominus cohortati fuerunt
territi cogitantes esse de veritate ulcionis di-
vine. ¶ Per manus autem. Postquam supra
posita est predicacio petri apud iudeos
singulariter hic consequenter ponitur eius
predicacio apud eosdem cum aliis apostolis
communiter et dividitur in duas partes nam
primo describitur hec predicacio tamquam virtuosa
secundo hic oritur iudeorum caritatis veniendo
ra ibi Surgentes autem etc. princeps ostendit

apostolorum predicacio virtuosa ex duobus
scilicet ex miraculis eam confirmantibus
et ex multiplicacione credencium ad exhor-
tacionem apostolorum et hoc est quod dicit
primo Per manus autem apostolorum fiebant signa et
prodigia multa in plebe non dicit in prin-
cipibus quia non credebant principes excep-
tis qui occulte christiani erant ut Ga-
maliel nicodemus et alii aliqui Et erant
unanimiter omnes scilicet apostoli in porti-
cu salomonis ubi erat locus orationis
et predicationis. Ceterorum autem nemo aude-
bat se coniungere illis scilicet forte time-
tes penam que venerat super anani-
am et eius uxorem sed magnificabat
eos plebs propter miracula et mirabilia
que faciebant et quia bona temporalia sua
presentibus reddebant et subditur de
multiplicacione credencium cum dicit
magis autem augebatur etc. usque
ibi. Ut veniente petro saltem umbra illius
etc. in quo ponitur differencia petri ad
alios apostolos in operacione miraculorum
nam alii apostoli curabant infirmos per
tactum manuum sicut dicitur supra per
manus apostolorum etc. petrus autem non
solum per tactum sed eciam per umbram quod
est maius quam fiebat ad ostendendum
quod erat principalis apostolus. ¶ Sciendum
tamen quod si considerentur miracula
ex parte virtutis agentis unum est maius
alio quia omnia fiunt virtute divina infi-
nita cui sunt omnia totaliter virtute na-
ture excedencia. Si autem considerentur
ex parte materiam factam sic unum est maius
alio sicut suscitacio mortui quam curacio
leprosi et curacio leprosi quam subita languentis
sanacio. Si considerentur ex parte modum
faciendi sic maius est curare leprosum
vel languidum solo verbo quam tactu et
per umbram quam solum verbo cum est id
procedens ab homine habens virtutem sed um-
bra nichil est proprius sed tantum licet ut
interposicione corporis et quia christus non
legitur curasse per umbram sicut petrus
ideo videtur in petro impleta fuisse quod

sepeliri

privati

dixit Jo. 14 qui credit in me opera que ego facio et ipse faciet et maiora horum faciet ecce patent in litera. ¶ Exurgens autem hic consequenter ponitur sacerdotum crudelitas venenosa nam crudelitas i. invidia que venenum est animo voluerunt apostolos perdere sed non potuerunt divina virtute ipsos protegente et secundum hoc residuum huius capituli in quatuor partes dividitur quia primo ponitur apostolorum captio secundo captorum inquisitio ibi Et interrogaverunt 3o increpatorum confusio ibi respondens autem 4o confusorum dimissio ibi Consenserunt autem prima adhuc in tres quia primo ponitur apostolorum iniuriosa captio 2o eorum miraculosa liberatio ibi Angelus autem 3o ipsorum cautelosa reductio ibi tunc abiit ¶ Circa primum dicit Exurgens autem princeps sacerdotum etc. ex hoc videtur quod ipse zelo ... concitat specialiter erant saduceorum qui negant resurrectionem et spiritum et angelum ut habetur infra xxiii. ideo subditur Repleti sunt zelo i. invidia ... quia apostoli predicabant in ihesu resurrectionem ex mortuis ut dictum est supra in principio quarti capituli dicuntur autem saducei a sadoc quod est iusticia in hebreo nam saducei inter alios iudeos erant in iudiciis et punitionibus acriores ut dicitur in scolastica hystoria propter quod sibi nomen iusticie usurpabant. ¶ Et posuerunt eos in custodia publica i. in carcere in quo ponebantur malefactores publici homicide latrones et huiusmodi ¶ Angelus autem hic consequenter ponitur apostolorum mirabilis liberatio et secundo huius liberationis admiratio ibi Advenientes autem Circa primum dicitur Angelus autem domini per noctem aperiens ianuas etc. dicit hic quedam glosa quod non aperuit secundum rem sed secundum apparentiam quia eduxit eos per ianuas clausas ita libere ac si essent aperte et ita hoc non est dubium quod hoc potuit fieri virtute divina sicut corpus christi nondum glorificatum exivit de utero clauso virginis non autem potuit fieri virtute angelica qui se non extendit ad faciendum duo corpora simul esse potuit tamen angelus virtute propria ianuas aperire et claudere sicut prius et huiusmodi modo eduxisse dicitur apostolos videtur littera magis concordare Ite et stantes loquimini in templo constanter et intrepide plebi ibi convocati omnia verba vite huius s. christiane que est in spiritu per gratiam et gloria in futuro qui cum audissent intraverunt diluculo tamquam ... erudiendi ad impletionem mandati ¶ Advenientes autem hic consequenter ponitur admiratio dicte liberationis cum dicit Advenientes autem etc. usque ibi et miserunt ad carcerem ut adducerentur ad hoc enim posuit sicut fuerant in carcere ut de carcere inde traherentur ad iudicium ... ecce patet usque ibi et custodes stantes i. diligenter custodientes q. d. non perceperunt ... clausuram vel custodie ecce patet usque ibi Ambigebant de illis quid non fieret i. ubi et quomodo quererentur et caperentur Adveniens autem quidam qui viderat eos stantes in templo et intrepide docentes nunciavit eis etc. usque ibi tunc abiit hic consequenter ponitur apostolorum cautelosa reductio venerunt autem isti ad reducendum eos timuerunt et ipsi sicut malefactores publicos ¶ Videntes ... ipsi ... ne lapidarentur mutaverunt propositum et ad reducendum eos usi sunt tamen verbis simplicibus et hoc est quod dicit tunc abiit magistratus nomine est officium et tenetur collective pro ministris et satellitibus cum ministris ad capiendum apostolos paratis Et adduxit illos sine vi tamen ... subditur ... ipsorum cum dicitur timebant enim etc. ... vero apostolorum ... fuit propria voluntas ... et assistentia dei ¶ Et interrogavit eos hic ponitur apostolorum increpatio cum dicitur precipiendo precepimus i. auctoritate pontificali prohibuimus ne doceretis in nomine isto i. in nomine ihesu nazareni et ecce replestis ierusalem doctrina vestra et vultis inducere super nos etc. q. d. non solum estis inobedientes sed etiam ... homicidam nobis imponentes

Videns autem hic consequenter ponitur inore
patoris visio que est duplex secunda ponitur
ibi Surgens autem prima vero est parte
ubi cum dicitur Videns autem petrus
et apostoli licet glosa interlinearis dicat quod
apostoli compassione moti non fuerunt passi unum
ponibus loqui non est tamen verisimile quod
omnes loquerentur simul defferunt visione quod
sequitur prorsus quia alii fuissent confuso
sonum quod non esset decens nec bene
intelligibile nec sic permittitur hominibus
loqui in loco iudicii Ideo magis videtur
simplex tum melior iudicio quod petrus solus
illa dederit visione quam dedit alii apostoli
approbauerunt eam tamquam suam nec illa
glosa cum sit irregularis contradicitur obe
dire oportet deo magis quam hominibus hoc
est per se notum cum homines nullam aucto
ritatem proprie dicitur habebant nisi a deo
a quo est omnis potestas Deus patrum
nostrorum id est quem coluerunt patres nostri sus
citauit ihesum quem vos interemistis et
sic non imponimus nobis falsum sive inc
yimus hunc principem ecclesie militantis
et triumphantis et saluatorem hominum deus
exaltauit ad celestia dextera sua id est virtu
te sua sicut declaratum est supra capitulo ii
ad dandum penitenciam israel id est ad dandum
tempus penitendi et remissionem peccatorum
et nos testes sumus quia nobis preceptum
tum est ista testificari ut patet supra
i. luc ultimo quod dicunt propter hoc oportet
nos in hoc obedire deo homini uberi
salicet resurrectionis ascensionis et missionis
spiritus sancti et spiritus sanctus testificatur ista qui
loquitur in nobis et cum ultra fuit signis
prodigia sed qui homines in malis obsti
nati visionem venerabilem non receperunt
ideo subditur Hec cum audissent princi
pes sacerdotum dissecabantur quia ratio
nem eorum non poterant infringere et tamen
volebant eos occidere ¶ Surgens autem
hic ponitur consultatio satis pragmatice
illa qui ut dicit glossa erat discipulus
erat occultus apostolorum tamen inter iudeos per
suum consilium dissipavit pharizeus in hoc

quod credebat resurrectionem et esse spiritum
et angelum sed non sequebatur maliciam
pharizeorum legis doctor honorabilis
et sic magis habebat auctoritatem
loquendi Iussit foras ad breue homines
fieri id est apostolos ut eorum absencia effi
cacior esset pro eis cum sua viri israe-
lite qui estis in lege et prophetis eruditi at
tendite vobis etc. quasi dicit non debetis esse pre
cipitatem et dampnationem sed facta precedentia conside
rare quoniam ante hos dies constitit theodas dicens
esse aliquem se magnum propheta qui ut
dicit Josephus magicis artibus usus
decepit a multis facultatibus
et multis pluralitatis duxit eos usque ad ri
pas iordanis dicens se prebere eis transi
tum parantem alueum qui occisus est
romanis et per milites ad hoc missos a
fado preside syrie post hunc constitit
Judas galileus in diebus professionis
id est tempore quo singuli de iudea ibant
ad ciuitatem suam ut profitentur se esse
subditos romanorum ut habetur luc ii
et auertit populum post se affirmans pu
blice quod illicitum erat Judeis ali-
quem cognoscere dominum nisi solum deum qui e-
duxerat eos de seruitute egypti Ob hoc
erat sicut quod Ieremias qui prius
fuerat inducebat sedechiam et alios
de populo iudeorum ad seruiendum regi cal
deorum Jer 38 ipso post ultimo sede
chias intelligitur de hoc quod fregit
iuramentum quod fecerat nabuchodo
nosor de fidelitate subtributo quod
seruaret non sed fecisse sed iuramentum illud
fuisset illicitum sicut daniel et socii eius
qui fuerunt sancti humiliter et fideliter ser
uierunt nabuchodonosor regi quod et saluat
tor math 22 interrogatus si licet iude
is reddere censum cesari respondit reddite
que sunt cesaris cesari et que sunt dei
deo Et ipse periit et omnes quotquot co
senserunt ei dispersi sunt Et nunc dic
tum ¶ Consequenter applicat ad propositum

dicens nunc itaque dico vobis discedite ab
hominibus istis i. a conversatione quam
si est ex hominibus consilium hoc i. ista doctrina
eorum est humanitus conficta dissolvetur
sicut et praedictorum. Si vero ex deo est
i. ex ordinatione divina non poteritis
dissolvere nam eius ordinationem nullus
potest impedire. ne forte et deo repug-
nare videamini q. d. cum hoc converteretis
periculum gravius repugnando ordinationi di-
vine. ¶ Consenserunt autem hic consequenter
ponitur conspiratorum dimissio cum di-
citur consenserunt autem illi tum quia erat
legis doctor honorabilis tum quia eius
persuasio erat rationabilis licet tamen consen-
serunt ei de dimissione apostolorum non
tamen de modo dimittendi quia consulue-
rat simpliciter eos dimitti ipsi prius fue-
runt caesi et prohibiti praedicare nomine
iesu sequitur ¶ Et convocatis apostolis
caesis denuntiaverunt etc. Et illi quidem ibant
gaudentes etc. ita quod adversa non solum
sustinebant patienter sed etiam gaudenter
in quo consistit excellentissimus forti-
tudinis gradus. Omni autem die non ces-
sabant in templo et circa domos docen-
tes etc. i. nullo verbis aut verberibus terri-
ti sed magis ad praedicandum christum fortius
animati etc. Capitulum vi capitulum ¶

In diebus autem illis. Descripta
praedicatione petri singulariter
et cum aliis apostolis hic consequenter
ratione huius ponitur processus incidentalis
in qua agitur de electione septem dya-
conorum ne impediretur ordo praedicationis
apostolorum et dividitur in duas partes quia
primo ponitur causa et ratio electionis / secundo
subditur processus de electis ibi stephanum
autem prima adhuc in duo quia primo
ponitur electionis causa sive ratio secundo ipsa
electio ibi et placuit etc. primum dicitur In
diebus autem illis crescente numero discipu-
lorum factum est murmur graecorum in eum
potest regi tanta pace multitudo sicut
pauci eo quod difficile est quin in magna
multitudine sint aliqui discoli /
adversus hebraeos omnes erant iudaei. quia

aliqui erant nati in iudaea et illi dicun-
tur hic hebraei et aliqui nati in graecia
ex iudaeis ibidem per anthyochum dispersis
et illi dicuntur hic graeci et similiter illi qui
de gentilitate erant ad iudaismum conver-
si eo quod despicerentur in ministerio cotidia-
no viduae eorum quod exponitur du-
pliciter. Uno modo quia graecae mulieres tamquam
magis viles repellebantur ab hebraeis
ne ministrarent. Alio modo intelligit ipse de-
spectus in hoc quod graecis viduis non
administrabatur ita bene necessaria sicut
hebraeis. ¶ Convocantes autem duodecim apostoli
multitudinem discipulorum non esse bonum
vel possibilem pro eos in temporalibus aliquo
detento in spiritualibus. Dixerunt non est
aequum nos derelinquere verbum dei etc. i.
praedicationem verbi divini pro ministeriali sicut
temporalibus providendi. ¶ Considerate ergo
fratres viros ex vobis quod melius cognoscitis
quia conversos vobis melius possitis scire
modum regendi multitudinem hanc et
convinci boni testimonii i. bonae famae septem
plenos hic numerus competit numero septenario
spiritus sancti ideo subditur plenos spiritu sancto
et sapientia quantum apparere potest per signa ex-
teriora quos constituamus super hoc opus
scilicet administrationem temporalium. Nos vero
orationi per quam ascenditur ad deum et ministerio
verbi per quod fit descensus ad proximum ad modum
angelorum in scala Jacob ascendentium et descen-
dentium Genesis 28. ¶ Et placuit hic consequenter
ponitur electio cum dicitur et placuit sermo
coram omni multitudine quia iudicabant quod
erat utilis. ¶ Et elegerunt stephanum virum
plenum fide i. fidelitate propter quod talem ne
grecam paterentur sibi praecavere committi /
Et idem intelligendum est de aliis. Iste
tamen specialiter laudatur tamquam primus martyr
futurus. Et nicolaum advenam i. de genti-
litate conversum ad iudaismum anthyo-
chenum i. de anthyochia ortum. Hos sta-
tuerunt ante conspectum apostolorum et illi qui
eos elegerunt et orantes simul apostoli imposuerunt eis manus quod ordinando
ipsos diaconos per impositionem

manibus ordinatur. Et verbum domini
crescebat i. effectus predicationis verbi dei per
multiplicationem credentium. Multa etiam
turba sacerdotum obediebat fidei propter
miracula que videbant manifeste
et multi tunc erant christiani sicut Gama
liel et aliqui alii eadem ratione. Stephanus
autem. Hic consequenter prosequitur
de duobus et primo de stephano secundo de philippo
capitulo viii. ibi philippus autem. Prima in duas quia
primo declaratur stephani virtutis appro
batio consurgens inde persecutio ibi tunc sub
miserunt. Circa primum dicitur. Stephanus
autem plenus gratia ad bene operandum
et fortitudine ad mala tollerandum
faciebat prodigia et signa magna in populo
ad veritatem fidei katholice confirmandum.
Surrexerunt autem quidam de synago
ga que appellabatur libertinorum a regio
ne sic nominatorum ut dicit glosa interlinea
ris et cirenensium a cyrene civitate et al
exandrinorum ubi alexandria metropolis
egypti et eorum qui erant a cilicia et asya
nomina sunt regionum iudee propinquarum
disputantes cum stephano fidem katholicam
[illegible] contrarium poterant impugnando et non
poterant resistere sapientie et spiritui qui lo
quebatur per eum quod promiserat eis sal
vator [illegible] luc. 21. Ego dabo vobis os
et sapientiam cui non poterunt resistere et con
tradicere omnes adversarii vestri. Tunc submi
serunt. Hic consequenter ponitur eius
persecutio ut qui ratione vel scriptura stephano
resistere non poterant violentia superiores ap
parerent et primo ponitur eius stephani
persecutio singularis secundo ecclesie generaliter
in principio viii capituli prima adhuc in duas
quia primo ponitur stephani accusatio secundo
eius visio ibi intendens in celum [illegible] capituli tertio
lapidatio eius i. [illegible] ibi et eicientes eum extra
primum. Videntes autem circa primum dicitur
tunc submiserunt viros i. submisse et oc
culte et fraudulenter [illegible] contra
stephanum falsos qui dicerent se audisse eum
dicentem verba blasphemie in moysen et deum
i. contra moysen et deum blasphemus autem
in lege precipitur lapidari leuit. 24.

Commoverunt itaque plebem i. populum com(munem)
et seniores i. maiores populi temporibus
et legis doctores et concurrentes rapuerunt
eum quia sine ratione moti et non valentes rationabiliter
vincere statuerunt falsos testes dicentes homo iste
non cessat loqui verba contra locum sanctum et legem
[illegible] quod non cessat loqui etc. quia dicunt
non solum est blasphemus sed etiam
blasphemus assiduus quia destruet locum
istum et mutabit etc. et videtur quod non dixe
runt falsum quia christus dixit de templo
capitulo 24. quod non relinquetur lapis
super lapidem qui non destruatur. Et de mu
tatione traditionum moysi Jo. 4. Venit
hora in qua neque in monte hoc neque in
Jerosolimis adorabitis patrem sed veri ado
ratores erunt qui adorabunt patrem in spiritu
et veritate in quo significabat totum
ceremoniale legis cultum in spiritualem conver
tendum. Ad primum quod christus non
dixit se templum destructurum sed predixit
esse destruendum sicut factum est per ro
manos anno 42. a passione christi
si autem obicitur quod romani non destruxe
runt nisi in virtute dei et sic christus tan
quam deus destruxit non valet quia testes
non loquebantur de ihesu in quantum deus
cum eius deitatem negarent et hominem
purum fuisse dicerent et sic loquebantur
ihesus nazarenus hic i. contemptibilis
homo. Ad secundum dicendum similiter quod traditio
nes illas non dicit se mutaturum quasi
essent commutande [illegible] hoc fecerit
incepit [illegible] deus hoc tamen modo non lo
quebantur testes ut dictum est. Et
dum tamen quia dicat mutatione quod
non fuit ibi mutatio de contrario in con
trarium proprie sed imperfecto ad perfectum quia cultus
nove legis est multo perfectior quam vetus
sicut diffuse fuit ostensum in principio
epistole ad hebreos propter quod dicitur heb.
vii. nichil ad perfectum adduxit lex quia
autem sic mutatur non proprie destruitur
sed magis perficitur quia ritualibus cerimoniis
imperfectis meliori propter quod dicit salvator
math. v. non veni legem solvere sed ad

implere Et intuentes eum animo revolu-
uto viderunt faciem eius tamquam fa-
ciem angeli comparandum pulchritudine
et claritate sibi divinitus datam ad declara-
tionem sue sanctitatis et innocentie ut sic
emulatores sua retraherentur vel magis
ad deum inexcusabiles redderentur. Sequitur vii capitulum

Dixit autem hic. ¶
Hoc capitulo ponitur actuum viiᵒ
capitulum quod primo dicitur intelligi
videndi locus cui dicitur dixit autem prin-
ceps sacerdotum etc. Secundo ponitur ut sermonis
actus cui subditur qui ait etc. ¶ Circa
quod sciendum quod stephanus fuit ac-
cusatus de quatuor scilicet quod locutus fuit
contra deum contra moysen contra templum
et contra legem ut patet ex predictis. Ideo
primo excusat se de primo scilicet de deo
2o de moyse ibi eodem tempore 3o de
templo ibi tabernaculum 4o de lege
ibi dura cervice. De primo autem excusat
se per hoc quod ostendit se colere deum
quem coluerunt sancti patriarche breviter recapitu-
lans cursum sententiam hystorie usque ad
moysen et dividitur in duas partes quia
recitatur primo hystoria incipiendo ab
abraham usque ad iacob. 2o a iacob us-
que ad moysen ibi et iacob. Prima adhuc
in duo quia primo recitat hystoriam
abrahe quantum promissionis terram 2o in
terram ipsam ibi et inde. ¶ Ad evidentiam
dictorum sunt hic aliqua prenotanda propter
concordiam huiusmodi processus ad ea que dicta
sunt de abraham genesis. Primum est de
appellacione dei dicentis abraham exi de
terra tua etc. Hic enim videtur deus
hoc sibi dixisse semel ante mortem
patris sui thare et de hoc loquitur hic
stephanus. Ubi patet illum preceptum non
fuit completum usque post mortem patris
qui senex erat ut ei obsequium exhi-
beret impediret et hoc de voluntate
domini licet non fuit complecium (?) sed
post mortem patris iterum dedit preceptum
domini et de ista vita sit mentio Gen. xii
sicut Jo 2o dicitur quando christus in die

sue resurrectionis dixit apostolis sicut
misit me pater ita mitto vos scilicet
missione verbi in die ad predicandum
etc de voluntate eius executio fuit
retardata usque post scilicet missionem.
Unde in die ascensionis mandatum fuit
replicatum cum tali retardatione dicens
accipietis virtutem spiritus sancti in
vos et eritis michi testes etc. Nec istud
repugnat ei quod dixi Gen. 12 implicans
dictum dominum te quod illud exi de terra tua
etc fuit datum abrahe per aliquos annos
ante mortem patris sui quia completum
fuit quia non replicavit eum nisi quam
adhuc quod datum deus exi de terra
etc ad quod sciendum est quod eventus fuit
ante mortem patris quod est falsum ut
dictum est. Secundum est de loco vocationis cuius
quod sciendum est quod mesopotamia
est nomen civitatis regionis sive pro-
vincie sicut babilonia in libro ... et
palis ysayas aliquando accipitur pro civitate
babilonis proprie et aliquando pro tota provincia
unde in pluribus locis dicuntur iudei in babi-
lonem captivati qui tamen fuerunt in diversis regi-
onum civitatibus collocati. Similiter samaria
frequenter accipitur pro una civitate
ut patet ... in multis locis et aliquando pro
regione sicut Jo 4o dicitur venit ihesus
in civitatem samarie que dicitur sychar
et manifeste patet quod samaria ibi
accipitur pro regione vel provincia. Similiter
mesopotamia aliquando accipitur pro civitate
aram proprie que hic nominatur char-
ran et sic sunt nomina synonima sicut
dictum fuit Gen. xi. Secundum mesopotamia est
nomen grecum dictum ... quod est medium
potamus quod est flumen quia civitas
illa situata est inter duo flumina. Unde Gen.
xi ubi translatio nostra habet mesopotamiam
in hebreo habetur in aram fluminum. Aram
autem est nomen syrum aliquando hoc nomen
mesopotamia accipitur pro provincia
cuius dicta civitas. Abraham vero cum
chaldea cum patre suo thare primus ven-
it mesopotamia prout est nomen regionis

quia prius est nomen ciuitatis que alio
nomine dicitur charram ¶ Hys igitur
premissis exponenda est littera. Viri fratres h(ic)
dicit quantum ad plures coeuos et mino
res et patres quantum ad seniores. Audite. Deus
glorie i. deus gloriosus
qui est celo et sic non sunt blasphemi.
Apparuit patri nostro abraham prima vice
cum esset in mesopotamia i. intrasset
terminos mesopotamie regionis priusquam
moraretur in charram cum patre suo et dixit
ad illum exi de terra tua. ¶ Sed quod dicit
hic quia iam exierat de terra caldeorum
que natiue fuerunt nam mesopotamia
et caldea sunt proximae distincte. ¶ Et
dicunt aliqui quod littera exponitur com(mun)e
non tamen mete quid prouenit illuc
redire. ¶ Sed istud probatum gen. 12. ideo di
cendum sicut ibi dictum fuit quod premisse
hic dicitur per se magis elongatio a termi
concordat littera hebraica gen. 12 ubi enim
nostra translacio habet egredere de terra etc. in
hebreo habetur vade tibi de terra tua q.d.
pro utilitate tua vade longius de terra tua
et de cognatione tua quia nachor frater
abrahe remansit in mesopotamia tunc
exiit i. longius abiit de terra caldeorum
deinde iam exierat ut dictum est et habi
tauit in charram cum patre suo usque ad mor
tem eius vnde supra dictum ¶ Et inde hic
consequenter recitatur breuiter hystoria
abrahe in terra promissionis dicens ¶ Et
inde postquam mortuus pater eius transtulit
illum reiterando preceptum illud exi de terra
sua hoc quod dictum est supra et habetur gen. xii
aliqui tamen dicunt quod illud quod
hic dicitur exi de terra etc. dicitur per an
ticipacionem et quod solum semel dictum fuit ei .s.
post mortem patris sed melius concordat
littera quod bis ut dictum est. Et non dedit illi
hereditatem etc. et sed habitauit in terra cha
naan sicut aduena et peregrinus nec
est contra illud quod habetur gen. 23 quod
emit agrum ab ephron etheo quia hoc
non fuit ad habitandum vel colendum
sed pro sepultura sare sed repromisit dare

illi eam et semini eius gen. 13. omnem
terram quam conspicis tibi dabo et semini
tuo cum non haberet filium non dum enim
erat natus ysaac nec etiam ysmael
ut patet gen. quia erit semen eius ad
uena in terra aliena s. in terra chanaan
et in egypto et seruituti eos subicient
et male tractabunt affligentes eos in
vnis durissima seruitute post mortem Joseph
ut habetur exo. primo annis quadrin
gentis sunt incipiendo a natiuitate
ysaac usque ad exitum filiorum israel de
egypto sicut fuit diffuse dictum gen.
14 et potest sic breuiter ad respectum a
natiuitate enim ysaac usque ad natiuitatem
iacob fluxerunt anni lx gen. 25 Ja
cob autem erat annorum cxxx quando
descendit in egyptum cum filiis gen.
46 inde usque ad exitum de egypto flu
xerunt anni ccx. secundum hebreos quibus
simul iunctis fiunt anni quadringenti
prope in quibus semen abrahe acola
fuit in terra aliena et sic patet quod
non fuit in afflictione quadringentis an
nis sed propter maiorem illius temporis
ideo littera quadringentis annis non refert
ad illud quod immediate premittitur
affligent eos nisi per synodochem sicut
accipiendo partem pro toto sicut dicitur christum
iacuisse tribus diebus in sepulchro
sed potius refertur ad illud quod ante
ponitur erit semen eius accola in terra
aliena quia tot annis habitauit semen
abrahe in terra aliena ut dictum est
et post hoc exibunt scilicet sub moyse duce
gen. xv. et seruient michi in loco isto
quod fuit impletum tempore iosue sub
quo populus israel intrauit in terram pro
missionis et dedit illis testamentum cir
cumcisionis gen. 17. et sic genuit y
saac cum esset centum annorum gen. xxi et
circumcidit eum die octaua sicut precepit
gen. 17 ¶ Et Jacob hic consequenter recitat
hystoriam a tempore Jacob usque ad moysen

et primo recitat hystoria temporis servi
tutis precedentis sive subsequentis ibi Si
cut ecia primum dicitur et Jacob sup
ple commendat xii patriarchas i. filios
suos qui dicuntur patriarche i. patres prin
cipales a pater et archos quod est prin
ceps quia ab ipsis denominantur xii tri
bus Israel ¶ patriarche emulantes Jo
seph i. invidentes ei gen 37 vendiderunt
eum in egyptum eodem tempore et erat
deus cum eo et eripuit eum etc. Et dicitur
primo de manibus fratrum volencium eum
occidere 2º de cisterna ubi posuerunt eum
moriturum fame 3º de carcere regis egip
ti ubi posuit eum magister militum gen
41 Et dedit ei graciam et sapienciam in conspec
tu pharaonis ad exponendum eius somp
nia de futura fertilitate et sterilitate
terre Venit autem fames etc. sicut pre
dixerat Joseph et hoc habetur gen 41
Cum audisset autem Jacob etc. gen 42 mi
sit patres nostros i. filios suos primum i. pri
ma vice et in secundo i. in secunda missione cogni
tus est Joseph a fratribus suis etc. gen 45
Mittens autem Joseph accersivit Jacob
patrem suum eodem tempore in animabus
lxx ut habetur exo i gen tamen 46 omnes
anime domus Jacob qui ingresse egyp
tum fuerunt lxx sed ibi includuntur tamen post
egressum de Jacob actualiter hic et exo.
primo includuntur tamen illis quinque nepotes
Joseph et qui pertinebant ad propriam ipsius
propter quod septuaginta interpretes gen 46
posuerunt lxxv qui in interpretacionem scripu
sit sunt lxxv ¶ Et descendit hic co
piosior recitat hystoriam quomodo ad des
census in egyptum et defunctus est
gen 49 et patres nostri scilicet 12 patriarche
de morte vero Joseph in egypto habetur
gen ultimo et de morte aliorum exo i
Et translati sunt in sychem etc. hic litera
videtur multum intricata et disperans
ab eo quod habetur gen 23 de spelunca
quam emit abraham et gen 33 de agro

quem emit Jacob a filiis emor propter
quod ad intelligenciam huius passus
sciendum quod abraham emit illam
speluncam ab ephron ethco et Jacob il
lum agrum a filiis emor patris sychem
ut patet in textu in speluncam vero ab abra
ham empta fuit Jacob sepultus illic
apportatus de egypto gen ultimo et agro
vero quem emit Jacob et quem dedit Joseph
filio suo ut habetur gen 48 sepulta fue
runt ossa Joseph illuc apportata de
egypto ut dicitur Josue ultimo de aliis
patriarchis non habetur de scriptura sacra
ubi fuerint sepulti sed Jeronimus dicit de sancta
paula quod ipsa pertransivit usque in sichem
et vidit ibi sepulchra 12 patriarcharum
Josephus vero homo antiquitatum et
dicit quod fratres Joseph mortui in egypto
a posteris suis fuerunt translati in ebron
et ibidem sepulti et in hoc magis videtur
credendum dicto Josephi quam Jeronimi
quia longo tempore fuit ante Jeronimum
et quia natus fuit in media terra
cognovit eciam Judee locia ¶ Hiis visis
premissis sciendum quod sanctus lucas hic
semel recitat duas hystorias in textu
opponitur sic littera et translati sunt
in sychem et positi in sepulchro quod
emit abraham scilicet primum hic et
primum ibi quia de Joseph certum est quod
sepultus fuit in sychem de Jacob vero
certum est quod sepultus fuit in hebron in
spelunca duplici ut predictum est de
aliis patriarchis dubium est utrum hic vel
ibi fuerint sepulti licet michi probabilius
videatur quod in hebron ut dictum est a
filiis emor et sic non coniungitur hic in
medietate precedenti ubi dicitur et translati
sunt in sychem supple empta a filiis
emor patris Jacob ut predictum est et sic
exponit scolastica hystoria ¶ Sed huic ex
posicioni obviare videtur quod sepultura
filii sychem quod gen 33 dicitur quod Jacob
emit partem agri a filiis emor patris

Sychem sed pater eius sepedo et sic emor
uniter non fuit filius sychem sed pater
eius sepedo tamen expositionem istam sit
similiter videri quod idem homo sepe
ter habet patrem et filium eiusdem nominis
sicut dominus karolus comes valesii bone
memorie habuit patrem regem francie
nomine philippum et filium dei gratia nunc
regnantem nomine philippum et sic potest
dici de isto emor quod habuit patrem
nomine sychem de quo fit mentio cum
dicitur a filiis emor filius sychem et
filium eiusdem nominis de quo dicitur genesis
xxxiiij a filiis emor patris sychem ¶
Dicendum etiam quod quia expositio dicta
videtur multis intricata ideo licet videatur
pretendere quod abraham emit precio ar-
genti a filiis emor ideo potest dici sine
tamen preiudicio quod ille emor de quo littera
hic loquitur fuit idem cum socer patre
ephron et fuit binominis sicut in scriptura
multi leguntur binomini et sic abraham
emit a filiis emor quia ab ephron qui
fuit de filiis emor quia ab ephron qui
fuit de filiis eius et iste emor alio nomine
dictus socer habuit patrem nomine sychem
ille autem emor de quo fit mentio genesis
xxxiij habuit filium nomine sychem nec est in-
conveniens si ponatur eadem nomina diversorum
hominum hic et ibi quia propter homines di-
versorum locorum et temporum in nominibus
conveniunt et sic hanc expositionem litteram
planior videtur ¶ Dicendum tamen quod sychem
hic dupliciter accipitur uno modo prout est
nomen civitatis que dicitur translati
sunt in sychem alio modo prout est proprium
nomen hominis cum dicitur filii sychem
¶ Cum autem hic consequenter recitatur
hystoria pro tempore servitutis filiorum israel
in egypto et primo ponitur huius servitutis
occasio cum dicitur ¶ Cum autem appropinquaret
tempus promissionis quam confessus fue-
rat deus abrahe promittens ei quod semen
eius serviet ei in terra in dece[m] genesis xv. Crevit
populus et multiplicatus est in egypto exodo
i. et ista multiplicatio movit regem egyp-
ti ad affligendum populum israel ut minus

possent vocare generationi et multi[tudin]i ut
habetur ibidem quo adusque rex alius sur-
rexit in egypto de quo Josephus quod
regnum tunc translatum erat ad aliam
domum qui non sciebat Joseph id est beneficia
que fecit Joseph regno ioseph hic cir-
cumveniens id est fraudulenter affligens
genus nostrum primo publicis eos duris
laboribus sed quia per hoc non fuit impedita
populi multiplicatio precepit obstetricibus
ut in partu hebrearum masculos necarent
sed quia non fecerunt sed deum timentes
precepit ut masculi nati in flumen
proicerentur exodo primo et hoc dicit ut expo-
nerent infantes et cetera ¶ Eodem tempore hic
consequenter stephanus se excusat de blas-
phemia contra moysen ostendens eum populi
fuisse liberatorem et primo ponitur ad moysen
hanc liberationem dispositio ¶ Secundo quia liberato
ibi ¶ Cum autem etc. primo dicitur eodem
tempore natus est moyses et fuit gratus
deo quod apparet quod exhortante deus servat
eum ne periret cum aliis pueris in flumine
qui nutritus est tribus mensibus in do-
mo patris sui videns eum cum elegantem
puerum et deo quantum potuit servavit
eum quousque apparebat periculum
mortis non solum patris sed etiam parentum
occasione eius et tunc eum commendavit
protectioni divine ponens eum in flumine
inclusum tamen in vasculo inviso pice
linito exposito autem illo in flumine in-
de sustulit eum filia pharaonis et nu-
trivit eum id est nutriri fecit sibi in filium
quia adoptavit eum et habetur exodo 2. ubi
diffusius est expositum et eruditus est
moyses omni sapientia egyptiorum quia
sic nominatur quia primo viguit in
egypto humane sapientie studium ut habetur
primo methaphysice et erat potens in verbis
et in operibus suis ex quo patet eum dispositum
ad liberandum populum de egypto ¶ Cum
autem impletur hic consequenter describit
ipsa liberatio et primo figuralis hic vero
ibi ut completur et primo dicitur ¶ Cum autem
impletur ei tempus xl annorum quod

est tempus virilis etatis ascendit in cor eius deo instigante ut visitaret fratres suos filios israel qui erant in dura servitute et cum vidisset quendam hebreum iniuriam patientem ab egyptio vindicavit eum egyptium interficiendo ipsum [illegible] cum dicatur existimabat autem intelligere fratres i. hebreos quia deus per manum ipsius daret salutem illis iam eo quod inspiraverat moysi quod liberator erat populi sui de servitute egypti et sic iam erat constitutus a deo tutor et defensor populi propter quod non expectavit mandatum illam faciendam nulla libertate precedente [illegible] fuit signum et figura liberationis generalis totius populi facienda per manum moysi sed illi non intellexerunt quod declarat postea sapiens cum dicitur. ¶ Sequenti vero die apparuit illis litigantibus i. duobus ebreis ad invicem rixantibus ¶ Exo. ij et reconciliabat eos volens eos reducere ad pacem et amicitiam qui autem iniuriam faciebat increpatus super hoc a moyse repulit eum eius monicionem et increpationem d. quis te constituit principem et cetera q. d. tu usurpas indebitam potestatem ex quo patet quod iste non intellexit quod moyses esset constitutus a deo tutor et liberator populi israel et quia iste iniurians habebat aliquos sibi faventes et ibidem [illegible] ideo superius dixit psalmista et illi non intellexerunt nunquid interficere me tu vis et cetera illud quod erat secretum publicabatur unde quod venit ad aures pharaonis querebat occidere moysen Exo. ij ideo subditur fugit autem moyses in verbo isto i. propter publicacionem huius ne occideretur ubi generavit duos filios scilicet manassem et effraym de sephora uxore sua Exo. ij ¶ Et expletis hic consequenter describitur liberatio populi realis [illegible] quia primo describitur liberatoris moysi legatio secundo legationis impletio ubi sic eduxit prima adhuc in duo quia primo [illegible] fuerit [illegible] Exo. [illegible] revelatio ubi hunc moysen [illegible]

primo describitur tempus legationis cum dicitur et expletis annis xl a fuga moysi de egypto apparuit ei in deserto montis syna angelus Exo. iij dicitur quod apparuit illi deus ¶ Dicitur quod secundum veritatem fuit angelus ut dicitur hic sed quia personam dei representabat et eius persona loquebatur ideo aliquando deus aliquando angelus nominatur ut dicitur [illegible] In igne flamme rubi angeli cum apparent hominibus corporibus formatis et quia tres apparitiones sunt ad [illegible] significandum per ignem cum frequenter in scriptura significatur tribulatio purgans cum [illegible] in igne probatur aurum et argentum et homines receptibiles in camino humiliationis propter quod angelus apparuit in specie ignis ardentis sed non comburentis ad significandum quod populus israel in tribulatione egypti non consumeretur sed purgaretur et purgatus liberaretur moyses autem videns admiratus est scilicet quod ignis ardens non comburebat rubum qui de facili est combustibilis. ¶ Et accedente illo ut consideraret magis de prope facta est vox domini i. angeli loquentis in persona dei. ¶ Ego sum deus patrum tuorum qui coluerunt me gentibus ad ydolatria declinantibus tremens factus moyses propter divinam reverentiam ¶ Solve calciamenta pedum tuorum modus enim erat antiquorum et specialiter hebreorum non ingredi loca sancta pedibus calciatis unde et ¶ Sarraceni adhuc tenent hunc modum quod non ingrediuntur locus divini cultus nisi discalciatis pedibus ut apud diversos intellexi locus enim in quo stas terra sancta est propter apparitionem divinam [illegible] modo predicto ¶ Videns vidi afflictionem populi mei actio pietatis et cum effectu miserationis ideo sequitur ¶ Et descendi liberare eos deo autem descendere non convenit nisi per effectum miserationis sed angelo qui loquebatur bene competit descendere secundum motum localem eo modo quo motus localis competit angelis [illegible] propter te obedientiam ¶ Et mittam te in egyptum ad libe

randum prophetam et sic patet secundo in acta
moysi ¶ Hunc moysen hic stephanus contra
iudeos infert conclusionem de rebellione
contra dicens Hunc moysen quem negaverunt
etc. sicut predictum est ille qui dixit hoc verbum
habebat duplices fautores et fautores
qui idem dixerunt verbo vel saltem verbo
propter quod dicitur hic negaverunt dicentes
quis te constituit etc. Hunc deus principem
et redemptorem misit quia tamen non erat
principalis in hoc facto sed angelus apparens
in persona dei ideo subditur cum manu
angeli id est cum potestate ipsius et sic moy
ses erat illi tamquam minister adiunctus propter
hanc autem rebellionem contra moysen inten
dit stephanus notare iudeos de rebellione
contra christum liberatorem totius mundi de
servitute dyaboli ut exprimitur in 2o capitulo
ubi dicitur et occiderunt eos qui prenuncia
bant de adventu iusti cuius vos nunc prodi
tores et homicide fuistis ¶ Hic eduxit
hic conspicienter describitur impletio legis
commissionis iniuncte moysi et dividitur in duas
partes quia primo facit propositum secundo infertur
quoddam corrolarium ¶ Cui noluerunt etc. primo
dicitur Hic eduxit illos faciens etc. per id est
mediante faciens prodigia et signa in terra egyp
ti sicut patet a principio exodi capitulo exodi
usque ad finem 14 et in mari rubro ut ha
betur exodi 14 et in deserto ut patet in libro exodi le
vitici numeri et deuteronomii. Hic est moyses ¶ Cui
credere vos debetis et debetis qui dixit
filiis israel deuteronomii 18 prophetam vobis suscita
bit deus de fratribus vestris quod principaliter
intelligitur de christo ut ibidem dictum fuit
qui descendit secundum carnem de iudeis tamquam
incipiens iudicatis id est legis latorem novi
testamenti sicut sicut veteris ¶ Notandum
tamen quod christus non dicitur propheta quantum
ad cognitionem enigmaticam nam abinstanti
conceptionis anima christi habuit claritatem
dive visionis sed proprie dicitur propheta
fuisse magnum propheta dicitur ille qui
annuntiat remota a cognitione illorum
cum quibus habitat christus ante suam passionem
statim fuit viator habitans cum hominibus
¶ Secundo vero denuntiabat futura remota a capaci
tatem intellectus hominum et sic dicitur
propheta luc. 7 propheta magnus surrexit
in nobis et hic est qui fuit in ecclesia id est in
congregatione hebreorum cum angelo qui
loquebatur ei in monte syna dum ei
leges et mandata ut patet exodi 19 et dein
ceps quod praecepta et cum patribus vestris quan
tum ad x precepta decalogi que dedit
audientibus populo exodi 20 Qui accepit verba
vite dare nobis dicuntur autem illa pre
cepta verba vite non quia conferrent vitam
gratie iustificantem sicut dicitur ad Ro. non
iustificatur homo ex operibus legis Ius
titia qui facit dignum vita eterna sed
iustificaret iustitia possibilitate sicut dictum
fuit diffusius per psalmum ad Ro. et gala.
Sed dicuntur verba vite quia servantes ea in ea
vabat penam mortis corporalis quam tran
sgressoribus infligebat sicut dictum fuit
gala. 3 secundum illud faciens ea vivet in eis
¶ Cui noluerunt hic quoddam infert cor
rolarium de rebellione iudeorum contra
moysen et deum ¶ Cui noluerunt obe
dire patres nostri sicut patet in multis locis exo
et libri numeri et aversi sunt cordibus
suis in egyptum ostendentes displicentiam
que inde exierant dicentes moysi exo
14 quid hoc facere voluisti ut educeres
nos de egypto etc. et in pluribus aliis
locis sic habetur et non solum ostende
runt hanc displicentiam sed etiam
voluntatem revertendi dicentes num 14
Constituamus nobis ducem et revertamur
in egyptum ¶ Consequenter ostendit eos rebel
les fuisse non solum moysi sed etiam deo
Cum dicunt dicentes ad aaron exo 32
fac nobis deos qui precedant nos id est
cum rebellabant deo qui eos eduxerat
de egypto et etiam moysi eius ministro tunc
subditur Moyses enim hic etc. et vitu
lum fecerunt id est aaron ad placendum
et quoniam tamen ei ministraverunt et ob
tulerunt hostiam scilicet vitulo qui debebat
offerri soli deo contra et ante eos de et reddidit

id est contra

id est tonitruum et grandinem immisit a demonibus
propter suam maliciam. Sermone multo [illegible] hoc
non legitur esse factum tempore quo filii Israel fue-
runt in deserto sed postquam intraverunt terram promis-
sionis hoc multiplicat fecerunt ut patet in
libris iudicum et regum specialiter in primo et 2°
paralipomenon sicut scriptum est in libro prophetarum
[illegible] qui est unus liber ut declaratum fuit
ibidem. Numquid victimas et hostias obtulistis
Amos 4° ut refertur per prophetam huius auctoris
ad tempus quo fuerunt filii Israel in deserto
ut patet manifeste non tamen per hoc est intel-
ligendum quod filii Israel nullas victimas
aut hostias obtulerunt deo in deserto quia
levitici 9 habetur expresse quod in consecratione
aaron et filiorum eius fuerunt plures hostie
deo oblate et similiter in dedicacione tabernaculi
ut habetur numeri 7 sed hoc dicitur quia pauce
victime fuerunt tunc oblate. Unde dicit
Rabbi Salomon super illud numeri 9 fecerunt filii Israel pha-
se etc. quod toto tempore quo fuerunt in de-
serto non fecerunt phase nisi illud tamen tunc
erat solempnitas principalis anni et precep-
tum erat Exodi 12 eam quolibet anno
fieri et ideo si fuit sic omissa in illis 40
annis multo magis sacrificia que precipie-
batur fieri in solempnitatibus et diebus
minus solempnibus fuit etiam populo super hoc dis-
pensatum a deo propter incertum motum eius
sicut et de circumcisione que Genesis 17 precipitur
fieri 8 die et tamen fuit omissa quamdiu populus
fuit in deserto ut patet Josue 5. Et suscepistis
tabernaculum moloch etc. istud refertur
ad tempus iudicum et regum ut ostensum
fuit Amos 5° et patebit in fine huius auc-
toritatis et sidus dei vestri rempham id est lu-
ciferum sive stella matutina ut dicit
hic glossa qui pre ceteris stellis a gentilibus ado-
rabatur propter eius pulchritudinem. Figu-
ras id est ymagines diversas quas fecistis
vobis adorare eas id est ad adorandum eas
et transferam vos in babilonem propter istud
peccatum in transmigrationem ex hoc patet quod ydola-
tria de qua loquitur hic Amos propheta
fuit causa captivitatis iudeorum de terra sua et
hec fuit perpetrata post ingressum huius terre

et maxime temporibus regum. Amos autem
dicitur et migrare vos faciam trans damas-
cum ut legimus in actibus Act 7 quod sic damas-
cus babylon autem plus distat a iudea
nam damascus est prope terram. Unde et
Stephanus posuit in babilone quia iudei
duarum tribuum fuerunt translati in babilone
4° Regum ultimo. Iudei vero 10 tribuum translati
fuerunt in terram assyriorum 4 Regum 18. et
transitus ad illam est per damascum. Ideo ad
exprimendum utramque captivitatem que inducta
fuit propter ydolatriam Amos scripsit ultra
damascum. Stephanus autem eadem sententia lo-
quens dixit in babilone. ¶ Tabernaculum
testimonii. Stephanus se excusat de blasphe-
mia contra templum ostendens illud ordi-
natione divina fuisse factum et primo loquitur
de tabernaculo moysi ad cuius similitudinem
factum ad aliquod templum postea fuit
factum dicit ergo tabernaculum testimonii
fuit cum patribus nostris in deserto sicut dispo-
suit 8 deus [illegible] patet Exodi xxv. quod et
induxerunt suscipientes patres nostri cum ihesu
id est cum Josue qui erat dux populi in pos-
sessionem gentium id est in terram chananeorum
quas expulit deus. illud enim fuit factum
magis [illegible] divina quam humana usque in
diebus david supple fuit illud taber-
naculum inter illa non primo fuit positum
in Sylo ut habetur Josue 18. Et inde
postea translatum in terram philistinorum primo
Regum 4. et inde reductum in terram Israel primo
Regum 6. et inde pluries translatum de loco ad
locum propter guerras usque in diebus David qui
transtulit in urbem archam domini volens
et edificare templum ut habetur 2 Regum
7. Sed deus distulit edificationem templi
usque ad tempus Salomonis filii sui. [illegible]
dicit qui invenit gratiam etc. et patet litera
usque ibi. ¶ Sed non excelsus in manu factis
habitat quia est incomprehensibilis et non
spiritualis hoc autem addidit beatus stephanus
ad removendum errorem aliquorum iudeorum
estimancium quod deus habitaret in templo sicut
homo in sua domo et hoc quia [illegible]

quod erat in templo dei sedes dicebatur
sicut dixi plenius exo. 24. et ad propositum
inducitur auctoritas ysaie 66. celum michi
sedes est hec est locucio methaphorica ad designandum
deum esse presentem ubique in celo et in terra
sibi enim non competit corporis lineamenta
Et ideo subditur quam domum edificabitis michi
ad habitandum non precise q. d. nulla sed
tamen ad hoc quod ibi fiat oblacio deo et
in representacionem ut exponit salomon 3 Reg. 8
aut quis locus requiescionis mee q. d.
nullus aliquis dumtaxat quia deus requiescit
in seipso quia perpetuum bonis est. Dura cer-
vice hic consequenter corripit s. stephanus de
blasphemia contra legem confitendo eam sanctam
et a deo datam retorsit hoc in ipsos ad
ipsorum blasphemiam eo quod ipsam mul-
tipliciter violabant et hoc est quod dicitur dura
cervice obstinata mente et incircumcisis cor-
dibus animis et auribus et auribus a
blasphemiis et detractionibus vos semper spiritui
sancto restitistis loquenti in moyse et prophetis sicut
patres vestri ut patet per exemplum quem prophetarum non per-
secuti sunt patres vestri q. d. valde paucos. Et oc-
ciderunt eos scilicet prophetas ut patet de zacharia
filio yoiade 2o paral. 24. et ysaia ut
dicitur fuit in principio ysaie et aliis ut dicitur
Ieremie in prologo et multis qui prenunciabant
de adventu iusti id est christi qui dicitur iustus
antonomastice unde dicitur Act. 3. quod omnes
prophete non sunt locuti nisi ad dies messie
salutis principaliter cuius vos proditores et homicide
inde tractando et homicide fuistis ergo cum
exponere penaliter quia accepistis legem
in dispositione angelorum quia data fuit per
angelum in persona dei loquentem ut patuit
est et non custodistis quia irritum fecerant
mandatum dei propter suas tradiciones ut
habetur mt. 14. ca. Audientes autem hec ul-
timo ponitur ipsius stephani lapidacio
... et 2o eius passio pretacta ibi et lapi-
dabant etc. primum dicitur Audientes autem
hec dissecabantur cordibus suis quia non ha-
bebant racionem ut interficerent eum ... quibus
modis interficere volebant et sic disputabant in-
intus ex passio ... disputabat

racione et stridebant dentibus suis sicut
canes rabidi. Cum autem esset plenus
spiritu sancto hec enim plenitudo fuit manifes-
tata in martirio quod est actus caritatis
perfecte intendens in celum ubi sedem suam
collocaverat. Vidit gloriam dei ad con-
fortacionem suam exprimit specialiter et ihesum stantem
hic dicitur ad assumendum eius resurrectionem
et quid tales visiones fuit secundum quem
eciam quod sequitur ut patuit est ideo
stephanus vidit ihesum stantem ad designandum
quod erat paratus ad eius adiutorium
quia stare pugnantis est adiuvantis in presidio
sedere vero presidentis est iudicantis ut regis
iudicis propter hoc Matth. ultimo ubi descri-
bitur regnum christi dicitur sedet a dextris
dei. Ecce video celos apertos etc. declarat
tunc huius visionis plenius dicatur
ipsius capituli. Exclamantes autem voce
magna ne audirentur stephani verba
continuerunt aures suas ac si essent
blasphemiarum et impetum fecerunt non racione
sed motu furia et eicientes eum extra
civitatem lapidabant tamquam blasphemum
Et testes deposuerunt vestimenta sua
ut expediencius et celerius eum interficerent
Et lapidabant hic consequenter ponitur
vita stephani ... paciencia ... quo eius
intencione ad deum immutatem et dicen-
tem Domine ihesu suscipe spiritum meum. Et secundo
ex benignitate ... ad proximum ...
interficientem ipsum. Cum dicitur positis autem
genibus ut ... modus est devocius
clamavit voce magna quia procedebat
ex affectu magno ad proximorum salutem
Ne statuas illis hoc peccatum respondendo
eis penam eternam sed da eis penitenciam
In aliquibus libris subditur quia nesci-
unt quid faciunt. Sed non est de textu nec
est in libris correctis ...
magna pre magis fuerit ...
pone quam ignorancia. Ignorancia enim
multorum tanta erat ... malicia
... et invidia contra christum ut dictum est
supra et capitulo. Et cum hoc dixisset

confessione claritatis sue dum salvatorem in ter-
ra cernit celi spiritualibus et perceptibus nos
obdormivit in domino nam eius anima
sanctissima absorpta fuit in abysso si-
ne claritatis. ¶ Circa predicta dubitatur utrum
visio beati stephani premissa fuit intellectualis aut
ymaginaria vel corporalis. ¶ Et dicunt
aliqui quod fuit intellectualis. Unde ita quod specialis
gratia fuit concessum stephano videre non solum
humanitatem christi sed etiam paulo deitatem. dicit
beatus augustinus ad paulinam de videndo deo
quod sibi fuit concessum videre divinam
essentiam eo quod erat doctor gentium
et moyses qui fuit doctor iudeorum et hoc
videtur dicere quedam glossa super locum istum
qui talis est quidam clarus adhuc in hac
vita detenti mundato cordis oculo vi-
dere meruerunt gloriam dei ut hic stephanus
et paulus ad tertium celum raptus. ¶ Sed
hoc dictum non videtur bene consonare dictis
sanctorum et doctorum qui concorditer dicunt
quod talis visio non est concessa alicui in
vita presenti utenti sensibus corporalibus nisi
homini christo. Unde et paulus non dicitur deum
sic vidisse nisi in raptu abstractis sensibus
Stephanus autem non videtur tunc fuisse rap-
tus sed magis utens sensibus ut patet lege(ntibus)
iudeis maledicentibus. Propterea quod alii dicunt quod
fuit visio ymaginaria ita quod in eius
ymaginatione fuit effigies divinitus for-
mate ad representandum deum et hominem
christum sicut ysa. vi. ysaias vidit dominum
sedentem super solium excelsum et seraphim
stantia ex utraque parte sicut ibidem fuit
plenius declaratum. Unde ergo cognovit ste-
phanus per effigiem illius representationis
et sic christum ad hoc non solum fuit yma-
ginaria visio sed etiam cum hoc intellectualis
sicut fiebat prophetis ut plenius fuit dictum
in principio libri psalmorum et non est dubium
quod isto modo potuit fieri. ¶ Tertio modo lo-
quendi scripture videtur quod fuit corporalis
quia dicit in textu ¶ Cum esset stephanus
plenus spiritu sancto intendens in celum vidit
gloriam dei etc. Propter quod aliqui dixerunt

quod visus stephani a deo fuit fortificatus
in tantum quod vidit christum consistentem in celo
empireo celos autem visus penetrando
¶ Sed illud non videtur bene dictum quia sup-
ponere videtur quod visus fiat extra mit-
tendo ab oculo et non intus suscipiendo ab
obiecto quod improbat philosophus de sensu et sensato
¶ Propter quod sine preiudicio videtur probabilius
dicendum quod corpus christi gloriosum in celo fuit in-
mutativum oculus stephani ad visionem
humanitatis christi. Ita in potestate eius est
quod corpus eius sic videatur a longe sicut
de prope et forte idem est de corporibus alio-
rum gloriosis quia totum est sibi tam
anime. propter quod videtur quod immutatio
eius possit immutare visum indifferenter
a longe et de prope sicut in potestate eius est
quod immutet visum in se vel alia effigie
sicut dicitur de corpore christi glorioso
hic ultimo dicte hore videre non potest
isto modo sed sicut in visione ymaginaria
formatur in virtute ymaginativa aliqua ef-
figies ad representandum deum ut predictum est
ita potius potest divinitus informari ad
immutationem corporalis oculi sicut forte modo
fit in apparitione angelorum quando apparent
in corporibus assumptis que corporaliter
videntur. ¶ Ita aliqua effigies corporalis non
a deo assumpta sed formata potest ymaginem
representare oculo corporali et sic probabiliter
absque alia assertione potest dici quod sic
fuit in visione stephani intellectualiter tamen cog-
novit quod illa effigies non erat ipsum deitatis
sed tamen representative ut hic modo dictum est eo
considerata cum dicit ¶ Ecce video celos
apertos et filium hominis stantem a dextris
dei non sic intelligendum quod celi fuerunt divi-
si cum sint incorruptibiles sed quia sic
clare vidit ac si nullum esset obstaculum
intermedium. Unde dicit quedam glossa quod
hec visio non fuit facta propter representationem
elementorum et sub elementis hic intelligi-
tur corporum celestium raritas. ¶ Sequitur
in capitulo etc. ¶

Saulus autem postquam descripta est
Stephani persecutio singularis
hic consequenter describitur ecclesie
persecutio generalis et quia habuit ortum
ex persecutione stephani ideo primo fit adiunctio
continuatio cum dicitur. Saulus autem
erat consentiens neci eius propter quod peccati
particeps fuit quia dicit Ro. i. qui talia
agunt digni sunt morte non solum qui
faciunt ea sed etiam qui consentiunt facienti-
bus et subditur de persecutione ecclesie cum
dicitur Facta est autem in illa die i. illo
tempore quia illa persecutio pluribus
diebus duravit et omnes dispersi sunt
propter quod dixerat salvator Mt. x. cum
vos persequentur in una civitate fugite in
aliam preter apostolos Isti erant principales
et firmiores propter quod remanserunt in
persecutione ne ex fuga eorum occideretur
fides katholica non habens firmum fundamentum
Consequenter interponitur beati stephani sepul-
tura que supra fuerat omissa cum sub-
ditur Curaverunt autem stephanum i. decenter
sepelierunt viri timorati i. timentes
deum inter quos gamaliel fuit principalis
ut habetur in legenda de inventione cor-
poris sancti stephani et fecerunt planctum
magnum super eum secundum morem iudeorum
ut habetur gen. ultimo de morte Jacob
et in libro numeri de morte aaron et marie
et deut. ultimo moysi et in multis
aliis locis de morte nobilium personarum
illi autem sepelierunt stephanum
erant conversi de iudaismo unde tenue-
runt morem primum Consequenter redit
hic ad scribendum persecutionem ecclesie dicens
Saulus vero devastabat ecclesiam i. per-
tens eam ad nichilum trahens ad cus-
todiam i. incarcerare non dicitur quod
interficeret quia sicut dicit glossa deus ma-
nus eius refrenabat ne sanguine
innocentum pollueretur et hoc sicut dicit
Aug. deus a deo omnipotens est et bonum

quia de malis elicit bona ideo de ista
persecutione elicuit bonum disseminatio-
nis fidei katholice propter quod subditur
Igitur qui dispersi erant pertransibant per diversas
civitates evangelizantes verbum dei Iu-
deis habitantibus in civitatibus illis ut
habetur in textu. Philippus autem postquam
lucas prosecutus est de primo dyacono
scilicet de stephano hic consequenter prosequitur de
philippo qui ponitur secundus supra 6°
ca°. dividitur in duas partes quia primo
ponitur predicatio philippi secundo conversio
pauli c. 9°. prima adhuc in tres quia
primo describitur suis lucas eius pre-
dicationem in samaria secundo ethyopum
ibi Angelus autem domini locutus est ad
[illegible] ibi philippus autem prima in duas quia
primo describitur philippi predicatio secundo sequens
fructus ibi. Cum autem audissent
prima adhuc in duas quia ad predicationem
philippi primo ponitur multorum con-
versio secundo unius scilicet ibi Vir autem
quidam etc. primo dicit Philippus autem
qui cum aliis propter persecutionem fugerat
de ierusalem descendens in civitatem sa-
marie que tempore regum fuerat metro-
polis in regno x. tribuum predicabat
illis christum habitantes enim ibi erant
partim iudei recipientes quinque libros
moysi sicut et saducei Intendebant
autem turbe hiis que a philippo dicebantur
de christo unanimiter audientes et vide-
rent ad devote et subditur et videntes
signa que faciebat i. miracu-
la divine virtutis declarativa in testimonium
veritatis a philippo predicate multi
enim eorum qui habebant spiritus inmundos
i. qui erant obsessi a demonibus
clamantes voce magna exibant scilicet
demones coacti virtute christi et ne diceret
quia hoc fieret virtute superioris demonis
sicut dictum fuit de christo luc. xi In beel-
zebub principe demoniorum eicit demo-
nia ideo subditur alia miracula quo-

possent fieri nisi virtute divina cuius est
curatio paraliticorum et claudorum subitanea
cum dicitur multi autem etc. Factum est
ergo gaudium magnum in civitate illa
de veritatis cognitione et bonorum cura-
tione. Vir autem hic consequenter descri-
bitur cuius conversio ficta cum dicitur
Vir autem quidam erat nomine Symon
qui ut dicitur a doctoribus iste fuit
Symon magus qui postea multum restite-
runt petro et paulo rome predicantibus
verbo dei et eius conversio ficta fuit quia
et si ad horam vera fuit tamen ad vomitum
rediit qui ante erat in civitate
magus i. phitonicus ut dicunt aliqui
a multitudine sic sic dicebat et faciebat
et aliqui venerunt adorare ipsum ut
deum Math. 13. Sed hunc deo contrariat
quod subditur Seducens i. ab via
veritatis, dicens quod non est phi-
cus est proprium amare veritatem secundum
i. ethic. secundum proprium hominis arte magica
utentis dicens se esse aliquem magnum scilicet
prophetam vel ipsum unde Johannes 4. dicit
quod samaritani et Iudei ex-
pectabant ipsum unde dixit illa mulier
samaritana scio quia messyas venit
qui dicitur ipsus cum ergo venerit ille
annunciabit nobis omnia ideo subdit
dicentes hic est virtus dei et sic loquitur
apostolus de ipso I Cor. I. predicamus ipsum
dei virtutem etc. Attendebant autem eum
credentes ei propter hoc quod multo tempore
magicis suis dementasset eos i. mentes
eorum a veritate alienasset ex quo patet
quod supradictus est magus a magicis
artibus In nomine ipsi baptizabatur
hac enim forma utebatur in ecclesia primitiva
temporibus dicitur supra 2o ca. tunc Symon
ipse credidit scilicet ficte vel si vere hoc fuit
tantum ad horam Cum baptizatus esset
adherebat philippo et subditur videns si-
gna etiam signa et virtutes maximas fieri
etc. dicitur enim ab aliquibus probabiliter
quod ad hoc familiaritate philippi

querebat ut per hoc cognoscere posset virtute
seu arte similia facere di... in infra dicitur
quod obtulit pecuniam apostolis ut per im-
positionem manuum posset dare donum spiritus
sancti in signo visibili ex quo videtur quod
non fuit conversus vere sed tantum ficte Cum
audissent Consequenter predicatio philippi hic
consequenter describitur collatio spiritus sancti circa
quod sciendum quod philippus erat tantum dyaconus
propter quod licet posset baptizare non tamen
manus imponere nec per consequens donum spiritus
sancti in signo visibili dare hoc enim perti-
nebat ad apostolos unde episcopi qui sunt
successores eorum 2. 2. d. in novo testamento
manus imponunt propter quod philippus significa-
vit apostolis ut aliquis eorum veniret in
samariam et suppleret illud quod ad eius
officium non spectabat et hoc est quod
dicitur Cum audissent apostoli etc. et patet
littera usque ibi Nondum enim in quemquam illorum
venerat scilicet in signo visibili venerat tamen
in eis invisibiliter sicut in ceteris in baptismo
Sed baptizati tantum erant In nomine domini
ihesu hoc dicit tamen non est de forma sed hunc
In nomine domini ihesu excludendo alias divi-
nas personas sed magis includit ut
dictum est supra 2o capitulo propter quod hec tamen est
magis declaratio hunc Sed baptizati
erant sed non receperunt impositionem
manuum ideo subditur tunc imponebant
etc. Cum audisset hic consequenter ponitur
Symonis intentio volebat enim eadem
potestatem emendi spiritum sanctum intencione lucri
inde recipiendi propter quod ab ipso nominatur
vicium symonie quo aliquis vendit
vel emit spiritualia etc. littera usque ibi Non
est tibi pars neque sors in sermone isto i.
in hac potestate scilicet ut spiritus sanctus detur
per impositionem manuum tuarum Cor enim tuum
non est rectum coram deo intentione enim debita
carebat videbat tamen sed cordis
In felle enim amaritudinis i. in nequi-
cia intencionis que facit ad amaritudinem

gehenne peccatum nos p(er)ime (et)c. h(oc) dixit
magis ductus timo(r)e pene q(uam) amore
gracie et illi quidem testificati (et) locuti
v(er)bu(m) dei ad co(n)firmacionem credencium reddi
bant w(er)su(m) no(n) ociosi s(ed) i(n) via p(er)manentes
p(re)dicando v(er)bum dei ¶ Angelus posita
p(re)dicacione philippi in samaria hic co(n)
sequenter ponitur eius p(re)dicacio i(n) via et
hoc ethiopi de w(er)su(s) in terram suam reu(er)
tenti (et) diuiditur i(n) duas p(ar)tes q(uia) p(ri)mo
ponitur philippi p(re)dicacio s(e)c(un)do ethiopis
conu(er)sio ibi et cum irent (et)c. p(ri)mu(m)
dicitur Angelus autem domini (et)c. vade
contra meridianum ethyopia enim est in
plaga australi respectu w(er)sum ad via(m)
que descendit ab w(er)su(m) in gazam w(er)su(m)
est in loco altero q(uam) sit illa gaza h(ec) est
deserta gaza enim vetus fuit omnino destruc
ta et postea alia eiusdem nominis fuit
edificata in alio tu(n)c situ via autem illa
tu(n)c p(re)sbat p(er) gazam desertam et no(n) p(er) ga
zam de nouo reedificatam (et) ideo illa ad
differenciam illius dicitur hoc est deserta
et ecce vir ethyopis eunuchus p(ro)p(ter) hoc au(tem)
q(uod) dicitur vir designatur q(uod) non dice
batur eunuchus a(m)pucione membrorum
genitalium s(ed) (pro)p(ter) castitatem (et) honestatem mo
rum (et)c. q(uod) dicit saluator m(atthei) 19. sunt
eunuchi qui se castrauerunt p(ro)p(ter) regnum
celorum qui erat sup(er) omnes gazas vir
erat enim eius thezaurarius et s(e)c(un)d(u)m gaza
est hoc nomen appellatiuum sup(er) vero
est nomen p(ro)prium ciuitatis gentis in
t(er)ra philistiorum ut habetur p(ri)mo (et) in(de)
venerat adorare in w(er)su(m) multi enim
gentiles ex deuocione veniebant adorare
deum in w(er)su(m) ut habetur Jo(hannis) xij. vel
forte iste erat (con)u(er)sus de gentilitate ad
iudaysmum q(uod) videtur ex hoc q(uod) subdit
legens q(uidem) ysaiam p(ro)phetam sicut erat
deuotus iudeis sicut (et) multi layci ex
deuocione dicunt horas canonicas i(n) lati
no q(uam)uis no(n) intelligant ceterum patet infra
tamquam ouis (et)c. q(uod) exponit ysa(ie) 43 et intelligit
ad l(itte)ram de (christ)o sicut ibidem diffusius
dicta fuit quia tu(n)c in v(er)bo uno posset
omnes aduersarios (con)fundere p(er)misit se tu(n)c
ad occisione(m) duci et sicut agnus coram
se tondente obmutescit (et)c. q(uia) v(er)bu(m) i(n)iu
riosa p(ro) iniuriis no(n) reddidit (et)c. i(n) s(e)c(un)da p(ar)te
accipiebatur coram pylato tacuit (et)c.
¶ In humilitate iudicium eius sublatum
est ysa(ie) 43 sic dicit de angustia (et) de iu
dicio sublatus est q(uod) sic (et) ideo fuit (christ)o p(ro)
prium de angustia scilicet mortis et
de iudicio decedentes enim ex dampna s(e)c(un)da
sima detinebatur i(n) limbo sublatus
est p(er) potenciam sue resurrectionis (et) eade(m)
modo exponendum (et) h(ic) l(itte)ra ¶ In humilitate
i(d est) p(er) morte(m) q(uam) humiliter sustinuit in
humanitate assumpta phil(ippensium) 2. humilia
uit semetipsum factus obediens usq(ue) ad
mortem ¶ Iudicium enim (con)tra dampna(ti)o(n)e(m) (con)tra
erat n(ost)r(u)m de(m) sublatum est quia
(christ)o resurgente sancti qui erant i(n) lim
bo detenti inde fuerunt sublati generacionem
eius quis enarrabit i(d est) multiplicacionem
fidelium qui (con)u(er)terunt (christ)o p(er) baptismum q(uia)
tolletur de t(er)ra vita eius s(cilicet) p(er) morte(m)
et in hoc redditur causa multiplicacionis
fidelium sic (con)dicitur ¶ Jo(hannis) 12. nisi granu(m)
frumenti cadens in t(er)ra mortuum fuit
ipsum solum manet ¶ Si autem mortuum
fuit multum fructum affert ceterum patet
usq(ue) ibi et insignes scripture q(uod) de (christ)o
ad l(itte)ram (et) intelligenda ut declaratum fuit
diffusius ysa(ie) 43 ¶ Et cum irent hic
consequenter describitur ipsius eunuchi (con)
u(er)sio p(ro)p(ter) hoc q(uod) baptismum deuote peciit
(et) s(e)c(un)d(u)m debitu(m) suscepit (et)c. l(itte)ra Spiritus d(omi)ni i(d est)
spiritus s(an)c(tu)s vel angelus qui i(n) scriptura
freq(ue)nter nominatur spiritus p(ro)p(ter) hoc autem
q(uod) dicit spiritus domini ab s(e)c(un)do (et) melius
spiritus bonus qui dicto sit p(ri)mo de spiritu
maligno (con)suevit sicut p(atet) p(ri)mo Regu(m)
16. Spiritus domini malus arripiebat

saul rapuit philippum ab assistentia eunuchi ad
confirmacionem sue fidei philippum eum rapti
cognouit philippum a deo missum specialiter
ad ipsum informandum de fide et baptizandum
ideo subditur ibat enim per viam suam gau
dens de veritatis cognicione et baptismi
suscepcione. Philippus autem hic consequenter
describitur predicacio philippi in terra ma
thuna terra enim philistinorum in qua est azoth
clauditur mari mediterraneo in parte occi
dentali et pertransiens ewangelizabat ciui
tatibus cunctis id est iudeis habitantibus
in illis qui fuerunt ibi dispersi a tempore re
gis anthyochi donec veniret cesaream
qui est ciuitas super mare mediterraneum
sita sicut patet in descripcione terre sancte / ixus cam

Saulus autem

Premissa predicacione philippi hic de
scribitur conuersio pauli de qua
[illegible] fuerunt breuiter in principio pre
dicti capituli et diuiditur in tres partes quia
primo describitur eius conuersio miraculo
sa 2o conuersi regeneracio gloriosa ibi erat aut
3o regenerati predicacio animosa ibi fuit aut
Fuit autem conuersus in actu persequendi christum
et christo ipsum claritate coruscante (?) operan
te corporaliter et ad terram prosternente et voce sensi
bili eum vocante propter quod hec conuersio
fuit miraculosa et ecclesia solempnizat
eam non sic autem conuersione aliorum que fit
tantum per invisibilem graciam. primo igitur ponitur
actus persecucionis cum dicitur Saulus
autem adhuc spirans id est cum vehementi spiritu
igne persecucionis accedens minas et alias
contra ecclesiam minarum id est verbis et minis et
cedis id est verberibus et flagellis in disci
pulos domini id est contra credentes in eum
qui tunc dicebantur christiani ut habetur in
xi. Accessit ad principem sacerdotum non
vocatus sed se ingerens voluntate nocendi
inflammatus et pecijt ab eo epistolas ut per eas
auctoritate magis posset fidelibus nocere in da
masco ut ibi persequeretur credentes sicut
fecerat in ierusalem ut acta patet supra ibi et sub
ito ubi ponitur eius illustracio et conuersio
et vocacio cum dicitur et subito circumfulsit eum

lux de celo sicut solet fieri in choruscacione
et fulgetur et cadens in terram pre stupore
et admiracione. Audiuit vocem auditu
corporis et mentis. Saule saule hec dupli
cacio fit ad magis mouendum eius atten
cionem quid me persequeris in membris meis
que persequebatur paulus et non christum
in persona propria qui iam sedebat ad patris
dexteram gloriosus ideo subditur durum
est tibi contra stimulum calcitrare id est po
tenciori te incomparabiliter resistere ideo subdi
tur tremens ac stupens de cognita christi
potestate quem autem non credebat in celo reg
nare sed magis ut falsum prophetam cum
dampnatis esse. Domine quid me vis
facere q. d. paratus sum tibi in omnibus
obedire et dicetur tibi quid te oportet
facere non statim eum perfecte docuit nam sic
in cognicione naturali fit processus de imperfecto
ad perfectum unde et pueri primo vocant omnes
viros patres et omnes feminas matres postea
distinguunt proprium patrem ab aliis viris
et propriam matrem ab aliis mulieribus ut dicitur
primo phisicorum ita propter fit in cognicione
spirituali hoc tamen non preiudicat omnipotencie
dei quia posset totum simul in uno instanti
reuelare. Stabant ut stupefacti audien
tes quidem vocem scilicet pauli non autem christi
ut habetur infra 22. et qui mecum
erant lumen quidem viderunt vocem autem
eius non audierunt qui loquebatur mecum
sed quid audiebat paulum dicentem qui es
domine et quid me vis facere et non vide
bant aliquid personam cui dirigeret ser
monem ideo stabant stupefacti acta patet
in littera supra ibi. Et erat tribus diebus
non videns scilicet visu corporali videbat
tamen visu mentali quia secundum doctores quidam
in illo triduo fuit raptus usque ad tercium
celum et habuit illam excellentem visio
nem que habetur 2. cor. 12. ut exposui ibi
dem diffuse et non manducauit neque
bibit [illegible] illa visione sicut et
moyses 40 diebus in monte. Erat au
tem consequenter ponitur pauli conuersi
regeneracio per baptismum ad quod [illegible]

mittitur ananias cum dicitur Erat autem quidam discipulus damasci nomine ananias ad christum conversus et vita famosus ut habetur infra 22 capitulo patet usque ibi et quere in domo iude hospitem eius pauli in quo vocabatur tharsensem i. de thar so oriundum illuc enim pater pauli translatus fuerat de iudea ubi ceciderat in potestate et fama ut habitum fuit supra 9 cap. ecce enim orat est enim oratio elevatio mentis in deum fuerat autem usque ad tertium celum raptus et ex illo rap tu regressus gratias deo agebat et vidit in revelatione deum virum ananiam nomine ita quod revelacio fuit sibi facta non solum de persona sed etiam de ipso nomine introeuntem et imponentem sibi manus hic autem impositio non fuit sicut illa de qua dicitur capitulo precedenti quod per impositionem manuum apostolorum dabatur in signo sensi bili sed erat ad curationem corporalem sicut de beato laurentio legitur quod ponebat super cecorum oculos manus et illuminabantur non enim erat apostolus iste ananias. Respon dit autem ananias et cetera per quod patet quod paulus erat famosus in persecutione credentium in christo vade quoniam vas electionis i. vas spiritualiter electum gratie istud est vocatum ut portet nomen opere et predicatione sicut patebit in capitulis huius libri Ego enim ostendam illi per effectum quanta oportet eum pro nomine meo pati quia per multas tribulationes oportet intrare ad regnum ut habetur infra et abiit ananias ad conspectum domini mandatum et impleatur spiritu sancto per augmentum gratie in baptismo et confestim ceciderunt ab oculis eius tamquam squame i. macule albe et dure sicut sunt squame piscium que causate fuerant ex aliene compressione ipsum corrumpente et surgens baptizatus est in nomine christi et cum accepisset cibum confortatus est duplici confortatione scilicet spiritu et corpore. Fuit autem hic congruenter po nitur ordo pauli baptizati constans fidei eius et quo ostendit insurgens contra eos

persecutio ibi. Cum autem et cetera primo dicitur. Et continuo ingressus in synagogis predicabat dominum ihesum sed statim post baptismum conveniunt quod doctrinam eius non habuit ab homine sed a deo sicut ipse dicit gal. 1. Stupebant autem omnes et cetera et hoc contraria mutatione pro illa quod acerrimus eius persecutor. Paulus autem multo magis convalescebat per cedens semper de bono in melius Affir mans quia hic est christus i. quod ihesus nazarenus est vere christus in lege et prophetis promissus quod declarabat per scripturas ve teris testamenti quam primo didicerat a gama liele et postea multo perfectius a deo illustratus. Cum autem hic consequenter poni tur contra eum persecutio cum dicitur Cum autem complerentur dies multi et cetera. Non tamen est ad intellectum scripture quod paulus non statim post baptismum suum iret de damasco i. urbem sicut ipse dicit gal. 1. sed prius abiit in arabiam quia superata predicato reversus est damascum deinde post annos tres ascendit ierusalem videre petrum et mansit apud eum diebus xv. Unde autem persecutio mota contra paulum in damasco post baptismum vel quando rediit arabia pluribus glo. non debet videtur magis declinare quod hoc fuit quando de arabia rediit in damascum et hoc rationabiliter sed non quid dicit hic Cum autem implerentur dies multi et cetera per quod videtur quod non fuit cito postea per magnum tempus sed reditu de arabia Secundo quod post ipsam persecutionem in ierusa lem ponitur adventus eius i. urbem. Cum autem venisset ierusalem et cetera. Iste vero adventus fuit post reditum eius his diebus compo natur licet. Cum autem implerentur dies multi et cetera. ubi capitulo pauli usque ad eius re ditum in damascum de arabia consilium fece runt iudei tractando de morte eius eo quod per eum fides christi multum convalescebat custodiebant autem portas die ac nocte per homines arethe regis ut dicitur 2. cor. xi.

incipientes autem eum discipuli nocte
non ab aliis perciperetur primum dimi-
serunt eum in sporta tamquam unicus strenuus
conspexit ut ab obsidione liberatus pro fide
katholica utilius et efficacius laboraret
et impleto suo cursu martirium constanter
rome sustinuit sub nerone. Cum autem
venisset in ierusalem i. mediate post dictam con-
sionem temptabat se iungere discipulis
i. credentibus in christum quia tunc adhuc
non nominabantur christiani et omnes ti-
mebant eum refugiendo eius societatem
et familiaritatem et subditur causa
non credentes quod esset discipulus scilicet
christi unde Nam post baptismum eius in
damasco abierat longe in arabiam ut
predictum est et sic ignorabant fratres eius et
prospicies quod esset discipulus vel dub
saltem de hoc multi dubitabant Barna-
bas autem aliis constancior et forte
plus aliis audierat de conversione pauli
apprehensum illum familiaritate et so-
cietate contrahendo cum illo unde et
sic vocatur adaptatum duxit ad
apostolos s. petrum et iacobum fratrem domi-
ni i. et narravit illis quomodo in via
vidisset dominum pergendo ierusalem in damascum
ad capiendum credentes in christum et quomodo
in damasco fiducialiter egit scilicet predica-
tio ut predictum est et erat cum illis intrans
et exiens et habitans cum illis xv. die-
bus quibus tunc mansit apud petrum
loquebatur quoque gentibus i. gentibus
quoniam plures veniebant in ierusalem ad [...]
rite quibus predicabat christum et dispu-
tabat cum grecis isti erant iudei
in grecia tunc nati per dispersionem iudeo-
rum factam tempore regis anthyochi ut
tunc glo. dicere quod hec disputacio
cum grecis non fuit in ierusalem sed in via eundo
versus syriam et ciliciam sed textus magis
sonat quod in ierusalem dicit glo. quod magis
[...] est eandem illi autem querebant
eum occidere quia non poterant resis-
tere illis eius quod cum cognovisset
i. in christum credentes deduxerunt eum in

cesaream que est civitas sita super
mare mediterraneum et tharsum dimi-
serunt premiserunt cum venit in tharsum
que est civitas cilicie que prelata iudea
etc. hic additur ad reddendum causam
quare fides potuerit sic de [...] sim-
bium de iudea usque cesaream et unde
dum pace ecclesie reddita in iudea post
persecutionem occasione sancti stephani motam edi-
ficabatur per multiplicacionem fidelium que
quidem multiplicacio non erat tamen numero
sed etiam merito unde subditur ambulans
in timore domini etc. Factum est autem
sequitur descriptio est predicacio evangelii
per petrum in iudea et circumadiacentibus predicacio
stephani et philippi etc. conversio pauli
hic consequenter vertitur lucas ad predica-
cionem scilicet ad describendum publicacionem
evangelii per petrum et hoc extra ierusalem unde
[...] et dividitur in duo p. primo dicit mi-
racula per petrum facta ad que credidit mul-
titudo magna secundo ponit ibi In ioppe
Vita sua dicitur. Factum est autem ut pe-
trus dum transiret universos s. in christum
credentes in diversis locis habitantes ad quorum
confirmacionem in fide discurrebat petrus
tamquam pastor bonus devenit ad sanctos
i. credentes in christum qui sunt sanctificati per bap-
tismum qui habitabant lidde nomen
est civitatis invenit autem ibi hominem
quendam nomine eneam exponitur autem
nomen eius ad maiorem historie certi-
ficationem ab annis viii iacentem in
grabato qui erat paraliticus et sic [...]
[...] diuturnitate et eius [...]
[...] subita mirabilior decla-
ratur cum subditur. Surge et sterne tibi
q.d. de cetero non indigebis levante te de
lecto nec parare tibi lectum sicut potens
[...] et continuo surrexit virtute christi
infirmitas. Et viderunt eum omnes qui
habitabant lidde et sarone subito perfecte
curatum et cognoverunt in infirmitate lon-
ga et incurabili per naturam detentum qui con-

versi sunt ad dominum petro eis declarante virtute et divinitate ihesu christi. ¶ In ioppe hic ponitur secundum miraculum de suscitatione mortui cum dicitur in ioppe autem fuit quedam discipula i. credens in christum ut predictum est nomine tabita sic notabatur in hebreo que interpretata dicitur dorcas et hic ingreditur sermonem in quo prosequitur lucas hunc librum cetera patent in littera usque ibi ¶ Ne pigriteris venire usque ad nos sperabant enim eam resuscitari per orationem petri sicut et factum fuit et duxerunt illum in cenaculum ubi erat funus positum et circumsteterunt omnes vidue flentes ut moverent petrum ad pietatem et ad deprecandum dominum pro suscitatione defuncte ostendentes tunicas et vestes quas faciebat illis dorcas dicunt aliqui quod ipsa multum laboraverit in conficiendis vestibus pauperum sed quia repetere videtur esse modicum et tamen supra dicitur quod erat plena operibus bonis et elemosinis ideo melius exponitur quas faciebat de suis sumptibus ipsorum ad ipsorum sustentationem eiectis autem omnibus foris ut ipse miraculoso clamorem vitaret et ut deo secretius et efficacius oraret petrus ponens genua in terra oravit devote deum quousque intellexit se exauditum et conversus ad corpus exanime dixit in christi virtute tabita surge a sompno mortis at illa aperuit oculos et viso petro resedit ex eo quod aperuit nisi sensus videndo et sequenti monendo dans autem illi manum erexit eam et sic apparuit presente viva et crediderunt multi in domino videntes virtute christi in hoc facto ut manifeste patet. Sequitur x. capitulum

Vir autem quidam etc. Postquam supra lucas descripsit publicationem evangelii per petrum inter iudeos hic consequenter idem facit de predicatione petri inter gentiles et dividitur in duas partes quia primo describitur hic predicatio secundo subditur petri excusatio capitulo xi. prima in duas scilicet in principalem et incidentalem capitulo xi. ibi ¶ Et illi quidem. prima adhuc in duas quia primo preparationem petri describit ad ipso cornelii et plenius etiam ¶ Secundo ex hoc oritur disceptatio iudeorum capitulo xi. prima adhuc in tres quia primo ponit apparitio angeli. 2o vocatio petri ibi et cum discessisset. 3o conversio cornelii ibi crastina autem. ¶ Circa primum sciendum quod apparitiones angelice fiunt illis qui merentur ex bonitate vite et ideo primo ponitur cornelii virtus cum dicitur Vir autem quidam sic dictus a cornu et vite et mentis erat in cesarea que erat civitas fortis ex situ quia erat super mare mediterraneum et etiam ex fortitudine murorum propter quod ibi habitabant milites romani pro terre custodia que romanis erat subiecta centurio i. habens centum milites sub se cohortis que dicitur ytalica cuius caput est roma et sic videbantur esse de principalibus militibus ad terre custodiam deputatis religiosus verum deum colendo sicut et multi alii gentiles lege moysi non habentes et timens deum offensas eius timendo cum omni domo sua quia sic erudierat faciens multas elemosinas plebi i. omnibus temporibus adhuc deprecans ut eum dirigeret in viam salutis ex hoc loco dicunt doctores communiter quod si aliquis paganus conatur se ad deprecandum persona cuius potest pro se ipsum sine aliqua notitia regendo ut dirigat eum ad suam salutem tenendo certus deus revelabit sibi de fide katholica quantum necessarium est ad salutem vel mittet sibi doctorem ¶ Is vidit hic secundo ponitur angeli apparitio cum dicitur cum dicitur is vidit in visum sensibili corporali quia angelus apparuit sibi in corpore assumpto ut patet ex hoc quod dicitur hic angelum dei introeuntem ad se et dicentem sibi voce sensibili corneli in hoc excitat eius attentionem At ille

intuens eum timore correptus propter
fulgorem insolitum precedentem et vul
tum angeli dixit quis es domine vide
batur enim maior homine dixit autem
illi orationes tue et cetera non videt autem ei
quis esset sed quid cornelio utile est
unde videtur fuisse angelus custodie
cornelii deputatus orationes tue et elemosine
tue et cetera id est sunt coram deo accepte propter
quod providit tibi de salute tue doctore
ideo subditur et nunc mitte et cetera et patet
littera ¶ Et cum discessisset hic consequenter
describitur vocatio petri et secundo eius
receptio ¶ In domo cornelii ibi. Alteri
autem die prima dividitur in duas quia primo
ponitur mittentium missio secundo divina re
velatio ibi postea autem cetera primum dicitur
Et cum discessisset angelus discedendo
ab eo non sicut in potestate angeli est
formare corpus ut appareat ita et dis
solvere ut non appareat vel subito tran
sire ipsum ad aliud latum unde videri
non possit vocavit duos domesticos
suos et militem metuentem deum de duobus
domesticis non exprimitur hic quod essent ti
mentes deum quia supra in principio istius
capituli expressum erat quod cornelius erat
timens deum cum omni domo sua sed de
isto milite exprimitur qui non erat de domo
sua sed de suis in ipsa domo vivebat ex
his qui parebat erat enim de illis centum
militibus qui erant sibi subiecti quibus
cum narrasset omnia ab angelo sibi dicta misit
illos in ioppen ad querendum petrum ¶ Postea
hic consequenter ponitur revelatio facta pe
tro et dividitur in duas partes quia primo ponitur
petri visionis expositio ibi et dum intra se in tempore
¶ Circa primum dicitur postea autem die id est
die immediate sequenti quo nuntii cornelii re
cesserunt in die visionis sibi facte in ioppe
ascendit petrus in superiora ut ibi secre
tius et devotius oraret ante comestionem
sicut etiam de beato francisco legitur Et cum
esuriret voluit gustare ordine tamen pre
missa ut dictum est parantibus autem illis
cecidit super eum mentis excessus id est raptus

a sensibus exterioribus et vidit visione yma
ginaria celum apertum sicut videtur fieri
in choruscatione. ¶ Et descendens vas quoddam
velud lintheum magnum quod dicitur velud quia
totum erat in ymaginaria visione quattuor
initiis id est angulis submitti de celo in terram
per quattuor angulis ligatum in quo erant
quadrupedia et cetera id est animalia immunda secundum
legem moysi per que intelligebantur gentiles
quos iudei abhominabantur per quadrupe
dia tunc specialiter intelligebantur avari
per serpentia invidie veneno pleni per vola
tilia superbi que magis in gentilibus habu
ndabant et factum est ad eum vox de celo sur
ge petre occide interficiendo in eis mala et man
duca incorporando eos ecclesie per fidem et sa
cramenta ¶ Ait autem petrus tunc non intel
lexit ideo videt absit domine quia numquam
manducavi omne quod commune et immundum id est ab
lege prohibitum apud iudeos dicebatur in
mundum et etiam commune eo quod a gentilibus que
comedebantur sicut sunt carnes porcine
et similia et vox iterum secundo ad eum eius visum
quod deus purificavit tu ne commune dixeris id est immundum
dixeris christus cum passus est non solum
pro salute iudeorum sed etiam pro salute gentilium
propter quod non sunt reputandi immundi similiter per
suam passionem evacuavit legis cerimonia
lia sicut supra declaratum est in principio
epistole ad hebreos et in pluribus et aliis locis ad
que pertinet prohibitio ciborum et sic eos pu
rificavit licitos faciendo et hoc dicitur ¶ Ra. sa. ex
positio magna super genesim omnis bestia que
immunda reputatur in hoc seculo deus sanctus
et benedictus faciet eam mundam in futuro
seculo sicut primitus fuit filiis noe genesis 9
omne quod movetur et vivit erit vobis in
cibum et cetera plus autem seculum vocant ipsi ad
adventum messie futurum autem a tempore messie
et ultra et eodem modo accipit Ra. sa.
et alii doctores hebrei loquentes de puro et
cibo futuro hoc autem factum est per ter
maiorem expressionem et statim receptum
est vas in celum ad significandum quod
gentiles per fidem christi sunt ingressuri ad ce-

lestia sicut et in aliis. ¶ Et dum intra se hesitaret
consequenter aperitur intellectus de visione
quia non dum petrus intelligebat propter
quod dicitur et dum intra se hesitaret etc. et patet
litera usque ibi petro autem cogitante de visione
quid significaret dixit spiritus ei revelando
intellectum. Ecce viri tres querunt te qui
sunt gentiles surge itaque de ordine et descende
ad eos ordinetur cum missionibus do
minus ut supra dictum est et vade cum eis nihil
dubitans desistendo tunc ipse et tunc intel
lexit petrus quod verbum dei ductis quod
deus prefiguravit etc. Intelligendum erit
de gentilibus principaliter et de aliis lege pro
hibitis consequenter cetera patent supra dictis
usque ibi Introducens igitur eos recepit
hospicio quia tunc eis ex deo verbo sequenti autem
die surgens absque dilatione profectus est
cum illis obediens divinis mandatis et
quidam ex fratribus id est credentibus de iudaismo
ab yoppe comitati sunt eum et subditur
in aliquibus libris ut petro testes forent
non est de textu nec videtur in libris cor
rectis sed primo fuit quedam glosa interlinea
ris postea textui in scriptura per ignoranciam scripto
rum sicut et in multis aliis locis veteris
ac novi testamenti. ¶ Altera autem die hic
consequenter describitur receptio petri in domo
cornelii cum dicitur altera autem die id est in
crastino recessus petri ab yoppe cornelius
vero expectabat illos cum magno deside
rio audiendi verbum dei convocatis suis cum
vocatis ut omnes essent participes gratie
dei obvius venit ei cornelius ut reciperet
eum reverenter et procidens ad pedes eius ado
ravit eum adoratione dulie sciebat
enim eum non esse deum sed eius nuncium. Surge
et ego homo ipse sum non angelus sicut
angelus qui apparuit tibi propter quod non decet
tantam reverenciam fieri michi cetera patent
usque ibi Vos scitis quomodo abhominatum
etc. hoc enim sciebant per experienciam quia genti
les erant ut inter iudeos habitabant sed michi
ostendit deus in visione predicta et eius exposi
tione neminem communem quem aut
immundum dicere hominem id est quod non licet alicui

hominem dicere de quocumque alio quod sit immundus
propter quod sine dubitatione alicuius trans
gressionis veni accersitus a nobis gentilibus
Interrogo ergo vos etc. licet cum audivisset tamen
specialiter nuncios cornelii tamen ad hoc vole
bat audire in speciali. Et cornelius quarta die
usque ad hanc horam etc. nona vidit visionem
misit nuncios ut dicit glosa et secunda die ve
nerunt ioppe que distat a cesarea per
xxx milia ut habetur in descriptione terre sancte
tercia vero die petrus recessit ab yoppe
et die quarta intravit cesaream cetera
patent ex supradictis usque ibi Nunc ergo omnes
nos in conspectu tuo assumus pati cum
magno desiderio et devotione audire omnia
queque tibi precepta sunt a domino pro nostra
salute. ¶ Aperiens autem hic autem hic
consequenter describitur cornelii et eorum
qui cum eo erant conversio et post eorum bap
tizatio ibi adhuc loquente. Conversio autem
eorum facta per predicationem petri ideo dicitur
Aperiens autem petrus os suum dixit. In
cipiens primo cum brevis prohemio a iustitia
et bonitate divina. In veritate comperi id est expe
rimento probavi quia non est personarum accep
tor deus id est discernens inter iudeos et gentiles
les quantum ad salutem eternam quia vult omnes
salvos fieri et ad agnitionem veritatis
venire i thimo 2o ideo subditur sed in
omni gente qui timet eum declinando a
malo et operatur iusticiam faciendo bonum ac
ceptus est illi. Sed totum hoc videtur quod
ab omnibus doctoribus dicitur nullum umquam
fuisse salvatum nisi per fidem mediatoris
nec personas gentium fuisse quod facit deo accep
tas cum quod non habebant gentiles. Dicendum quod
tamen quod fides mediatoris semper fuit necessaria
ad salutem non tamen uniformiter omni tempore
et omnibus propter hoc post publicationem evan
gelii omnes tenentur hanc fidem explicitam
de mediatore quantum ad articulos incarna
tionis nativitatis et huiusmodi qui inter cetera
omnibus proponuntur credenda. ¶ In hiis declara
ratione divinitatis ipsi meliores iudeorum
quibus data fuit lex prophetie de illis.

sciences incarnacionem tenebantur habere fidem de mediatore, minus tamen explicatam quam in novo testamento. In primo adventu magis est elucidata. Minores vero iudeorum adhuc minus explicite, et sufficiebat eis ad salutem credere messyam futurum sicut lex et prophete nunciabant. Inquantum tamen quia illi licet significacionem legis et prophetarum non intelligerent in speciali, cum vero legem et prophetas scilicet tempore legis nec sufficiebat omnibus credere unum deum remuneratorem bonorum per modum ab eo cognitum. Ideo dicitur Heb. xi. Oportet credere quia est inquirentibus se remunerator sit, talis implicite continet fidem mediatoris, quia ipse sit remunerator bonorum et punitor malorum, sicut dicitur Jo. v°. Pater omne iudicium dedit filio. Quibusdam gentilibus non fuit data lex nec prophetie, ideo talis fides suffecit eis usque ad publicacionem evangelii. Talem ante habuit Cornelius et eius domestici ut satis patet ex textu. ¶ Verbum premisso per modum prohemii de iusticia et bonitate divina hic consequenter Petrus accedit ad propositum annunciando Christum d. verbum scilicet evangelio an[nunciatu]m sit deo filiis israel primo annuncians pacem id est tranquillitatem gratie et superne glorie per ihesum christum qui in persona propria filiis israel predicavit et ne crederetur homo purus, hic est omnium dominus, et per consequens verus deus. Vos scitis quod inter iudeos habitastis, quod factum est per universam iudeam verbum, id est res illa significata, et que sit illa subditur: ihesum a nazareth scilicet venisse ad predicandum salutem incipiens a galilea. Ibi enim incepit predicare ut patet Luce 4°. post baptismum scilicet Johannis, quia ante non legitur publice predicasse, quod predicavit Johannes, id est quod misterium Christi venturi Johannes predicavit ut patet ex decursu evangelii. Quomodo unxit eum deus scilicet ihesum in humana natura spiritu sancto plenitudine gratie et virtute id est operatione miraculorum in quibus

humanitas Christi erat instrumentum coniunctum. Qui pertransiit benefaciendo quantum ad informacionem morum et sanationem languidorum et sanando omnes oppressos a dyabolo mente et corpore, quoniam deus erat cum illo per plenitudinem gratie et unionem personalem. In proposito ubi et nos testes sumus etc. [illegible] ditum et dedit eum manifestum fieri per multa argumenta suam resurrectionem declarando, que posita sunt supra capitulo primo, non omni populo sed testibus preordinatis a deo, sicut quod dicit Dyonisius libro celestis Ierarchie: hoc est lex divinitus instituta ut ea que transcendunt cognitionem naturalem primo superioribus revelentur et per superiores aliis manifestentur, sicut patet in spiritibus angelicis in ordine Ierarchico, nam superiores immediate a deo illuminantur, medii vero a superioribus et inferiores a mediis. Resurrectio autem Christi est de transcendentibus, ideo primo manifestata est apostolis et [illegible] tunc ipsis per quos tamquam preceptores et doctores aliis manifestata est. De ydoneitate subditur nobis qui manducavimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis, ad declarandum veritatem sue resurrectionis ut dictum est supra primo capitulo. Et precepit nobis predicare populo et testificari, ut habetur supra i c° et circa medium etc. Quia ipse est qui constitutus est a deo iudex vivorum et mortuorum, id est iustorum qui vivunt vita gratie et iniquorum qui mortui sunt morte culpe, propter quod dicit Jo. v°. pater omne iudicium dedit filio. Huic omnes prophete testimonium perhibent, q. d. nos soli non sumus eius testes sed etiam omnes prophete antiquitus divinitus inspirati. Unde dicit Hi. sa. Hebreorum super Zachariam quod omnes prophete non sunt locuti nisi ad dies messye scilicet de principali intencione. ¶ Adhuc loquente hic consequenter ponitur Cornelii conversio cum baptizatus, et primo perceptionem spiritus sancti in signo sensibili, que dicitur quasi baptizatio.

cepiti capitulo et supra primo ca° de quo di-
hic cecidit spiritus sanctus etc. et obstupuerunt ex circum-
cisione fideles admirantes quod gratia
datur gentilibus sicut iudeis nam et
in lege et prophetis ¶ Consequenter ponitur
baptizatio in aqua sub invocatione nominis
christi cum dicitur tunc vidit petrus illos
qui cum eo venerant admirantibus. Numquid
aquam quis prohibere potest etc. q. d. non
ex quo spiritus sanctus non distinxit aquam
nec nos ipsos et iussit eos baptizari
in nomine ihesu christi in hac enim forma debebat
baptismus in primitiva ecclesia omnibus
dari supra ij° ca° tunc rogaverunt eum ut
maneret apud eos aliquibus diebus ut ple-
nius instrueretur in fide et solidaretur
Capitulum xj

Audierunt autem apostoli postquam
descripta est conversio cornelii hic
consequenter ponitur ex hoc orta
disceptatio. Circa quod primo quo proponitur
et secundo solvitur ibi incipiens autem. Circa
primum dicitur Audierunt autem apostoli xj^a
et fratres i. alii fideles cum eis conversi qui
erant in iudea capitale eorum adhuc erat pe-
trus erat in terra philistinorum quia gentes
receperunt verbum dei s. cornelius et
amici sui. Cum ascendisset autem petrus
Iherosolimam hoc dicit quia verbum est val-
lori situ quam cesarea que est supra mare me-
diterraneum sita disceptabant adversus
illum qui erant ex circumcisione i. conversi
de iudaismo quare introisti etc. q. d. non
est licitum nobis conversari cum incircumcisis
sic. Incipiens autem hic consequenter solvit
questio et hoc prout declaratione facta petro
qua fuit sibi ostensum videndum deberi
reputari in mundum et quibus spiritus sancti
directus quod iret cum gentilibus et quamvis
cum eis sine dubitatione et patet licet
ex dictis capitulo precedenti quia repetitio est
eius quod dictum est ibi sicut et in nos
in initio in die penthecostes recordatus sum
illi domini etc. ex quo patet quod talis descensus spiritus sancti
in signo sensibili dicit quemadmodum baptizo etc.

sic concludit petrus signo eandem
gratiam in signo sensibili dedit illis et
ecclesias sicut et nobis ecclesias qui cre-
didimus in dominum ihesum christum q. d. circumcisio
aut spiritualem nichil facit ad hoc si fides
ihesu christi. Ego quis eram qui possem prohibere
nis etiam qui possem prohibere deum salt
de gratia sua sunt sunt supplicatum
quod autem in aliquibus libris subditur ne-
dixit spiritus sanctus credentibus in nomine ihesu
christi non est de textu nec in libris correctis
sed fuit quedam interlinearis glosa postea scriptores
textui inseruerunt. His auditis rationabi-
libus et verbis tacuerunt ab increpa-
tione petri eius sunt approbantes et glori-
ficaverunt deum gratias agendo de hoc quod
gratiam suam extenderunt ad gentiles ideo
sequitur Ergo et gentibus penitentiam dedit
deus i. tempus et locum penitentie ad vitam
eternam consequendam ¶ Et illi hec est pars
incidentalis et dividitur in duas. sunt duplex
incidens sunt ponitur ibi In hiis autem
diebus primum autem incidens est de pu-
blicatione evangelii per fideles qui recesse-
runt de iherusalem propter persecutionem orta in
morte stephani nota ut habetur supra
in principio viij capituli et hoc est quod dicitur
et illi qui dispersi erant a tribulatione
que facta fuerat sub stephano i. in morte eius
perambulaverunt usque phenicem quedam
provincia est syrie et cyprum insula est maris
sicut nota et anthyochiam civitas est
ubi anthyochus magna de nova ytalia nemini
loquentes verbum evangelii nisi solum iudeis
postea tamen locuti sunt etiam gentilibus
audientes quod petrus predicaverat cor-
nelio et aliis gentilibus ideo subditur
erant autem quidam ex eis i. ex dispersis
de iherusalem viri cyprii et cyrenei i. de cy-
pro et cyrene nati et dicit hic aliqui
doctores quod satis probabile quod isti fuerunt gen-
tiles conversi tunc primo ad iudaismum de-
inde ad christum et de istis subditur qui
cum introissent anthyochiam et aliqui spiritum

temporis ibi manendo loquebatur ad g[re]-
cos i. ad gentiles annunciantes dominum ihesum
ut sicut iudei natione agebant ad de-
fensione iudeorum sic isti ex gentilibus nati
ad defensione gentilium et erat manus
domini ibi virtus eius in operibus miracu-
losis cum eis ad confirmationem sue doc-
trine cuius subditur effectus cum dicitur
multusque numerus etc. peruenit autem sermo
ad aures ecclesie que erat ierosolimis eo
quod apostoli erant ibi quibus presenta-
batur processus dei et miserunt barnabam
ad anthyochiam / ad inspiciendum plenius
credentes et confirmandum qui cum venisset
et vidisset gratiam in multiplicatione fidelium
gauisus est valde propter honorem dei et salu-
tem proximi. Et hortabatur omnes in
proposito cordis permanere in domino quia qui
perseveraverit usque in finem saluus erit mt
10 quia erat vir bonus prudentes ac
constantes et plenus spiritu sancto et fide prin-
cipalis et apposita est multa turba domino
per predicationem barnabe ad illam multi-
tudinem que prius crediderat profectus est
autem tharsum ubi paulus erat ut dictum
est supra 10 cap. videbat enim se non suffi-
cere ad tantam multitudinem erudie-
ndam et regendam sine pauli societate
et adduxerunt turbam multam et crevit
in adventu pauli ita ut cognominarentur
primum anthyochie discipuli christiani cum
enim credentes in christum vocabantur tunc
discipuli. Sed tunc ceperunt nominari christia-
ni a christo sicut platonici a platone.
In hiis autem diebus hic ponitur secundum
incidens de pronunciatione famis future
cum dicitur In hiis autem diebus super-
venerunt ab ierosolimis prophete anthyochiam
tunc enim in ecclesia erant multi habentes spiritum
prophetie sicut predixerat Ioel propheta et
allegatum est supra 2o capitulo. Et surgens
unus ut in tanta multitudine melius
audiretur significabat per spiritum i. denuncia-
bat in spiritu prophetico famem magnam etc.

que facta est et sic apparuit veritas pro-
phetie sub claudio in tempore claudii im-
peratoris discipuli autem i. christiani qui erant
anthyochie prout quisque habebat i. secundum
suam facultatem non voluntatem qui libe-
ter plus fecissent si potuissent pro-
fuerunt in ministerium mittere habitanti-
bus in iudea fratribus i. christianis illi enim
tamquam magis religiosi renunciantes
proprietati vendiderant possessiones ut inde
provideretur comunitati ut habetur 4o cap.
fuerunt etiam bonis mobilibus spolia-
ti in persecutione que mota fuit in
morte stephani propter quod indigebant
ab aliis credentibus auxiliari maxime
tempore famis quod et fecerunt sicut bonum
propositum adimplendo mittentes ad
seniores curam multitudinis habentes
per manus barnabe et pauli qui erant
adhuc fideles capitulum 12 cap.

E[o]dem autem
tempore postquam superius descripta
est petri predicatio hic in-
ponuntur incidentalibus duo scilicet contra
eum orta persecutio et dividitur i. de pe-
ricula primo ponit persecutionem petri. Secundo
punicio adversarii ibi descendensque prima
in duo quia primo ponit huius persecutionis
causa 2o ipsa persecutio ibi cum autem appre-
hendisset ad intellectum primi sciendum quod
tres fuit herodes in iudea de quibus
scriptura facit mentionem primus fuit in-
stitutus rex iudee a romanis cuius pa-
ter fuit ydumeus et iste vocatus fuit hero-
des ascalonita et tempore ipsius natus
fuit christus habetur mt 2o propter quod
iste occidit innocentes. Secundus vocatus
est herodes antipas filius herodis ascal-
lonite non tamen primogenitus et iste nunquam
fuit rex sed tetrarcha galilee luc. 3
et iste decollavit Iohannem baptistam
et tandem accusatus apud imperatorem romanum
missus fuit in exilium apud lugdunum
tertius vocatus fuit herodes agrippa filius

xij

Aristoboli filii herodes ascalonite et
fr̄s herodis aagrippe et licet iste in
principio fuit pauper tn̄ postea fauo
ribus illi duobus imperatoribȝ r̄o̅is
scilicȝ gayo et claudio fuit eleuatꝰ
ad regnū iste de roma veniens ī iu
deam honorifice valde fuit receptus
a iudeis propter quod in fauorē eorum
occidit Iacobum fratrē Iohis cum
carcerauit petrū. Vn̄ Ascalonita necat
pueros antipa iohem. agrippa Iaco
bum claudens in carcere petrū. Eodem
hoc per simul huius pr̄is usque ibi erat ēt
dies azymorum scilicȝ quādo apprehendit
petrum et additur hoc ad perficiendum
consilium quare statim nō occidit petrū
sicut fecerat de Iacobo volebat eum
ostendere cūctis tum solempnitate pas
calis in qua iudei a septē diebȝ des
cunt panes azimis ¶ Cū aagrippe
herodis porta audist̄ persecucionis petri
hic consequenter describitur ipsa persecucio
et diuiditur in tres partes quia primo
ponitur carceracio inimicosa ¶ Sc̄do eius
liberacio miraculosa ibi ¶ Cū autem
tercio eius post apparicio manifesta ibi co
siderans quia circa primum dicit quod aagrippe
herodis misit in carcerē ne posset of
fugere tradens quatuor quater
nionibus militum dicit cūcte quat
nio qui habet quatuor milites sibi vo
lens post pascha producere eum populo i. ex
ponere morti ad voluntatem plebis ꝑ
ficebat etc. populus suū tirannū adhuc
sparet ciuitas ¶ Cum autem hic consequen
ter describitur liberacio petri mira
culosa cū dicitur ¶ Cū autē producturus
eum esset herodes s. de carcere ut
occideretur in ipsa nocte i medietate pre
dente erat petrus dormiens inter
duos milites etc. ita custoditꝰ quod nō
patebat euasio via humana sȝ quia de
fecerat humano subsidio solet adesse

diuinum ideo subditur. et ecce ange
lus domini astitit ad petri liberacionem
et lumen refulsit in habitaculo ad
eius consolacionem percusso quoque latere petri
ut excitaret eum illi comprimo ceci
derunt kathene diuina virtute vel an
gelica cui natura corporalis obedit
ad motum localem propter quod statim
potuit illas kathenas dissoluere pre
cingere ut fuit aptus ad ambulan
dum resolueret cum petrus cingulum
suū ut vestis posset pedes cooperire a
frigiditate carceris hoc cum sibi esset
lauare et maxime contra iniunctā pronun
sum. Calcia te caligas tuas est
caligia geniis calciamenti non
habentis solum supra pedem ut dicit glo. i
greco sermo scripsit lucas dicitur sanda
lia propter quod aliqui dicunt quod sicut lici
est. calcia te caligas gallice galle
ches. existimabat autem se visum vide
fortitudo cum carceris cuncas et diligens
custodia fecerit sibi ymaginacionem
de euadendi impotencia propter quod verum gest
tum sompnium estimabat transientes
autē primam et secundam custodiam scilicet
militum qui erant oppressi sompno vel
quia vigilantes erant accepta percussi
sicut 4 Re. 6. dicitur de militibus
qui capere volebant helyseum venerunt
ad portam ferream illa erat exterior
porta carceris que ducit ad ciuitatem
sicut fit in pluribus locis que vltro
aperta est eis virtute diuina vel ange
lica nō per dissolucionem kathenis reperientes
processerunt vicum unum ad maiorem
petri assecuracionem continuo discessit
angelus ab eo subito disparendo sicut
dictum est supra xo. et petrus ad se reuersus
etc. tunc enim percepit quod nō erat som
nium sȝ res gesta ¶ Considerans quia hic
consequenter ponitur restitucio petri
ad fideles cū dicitur ¶ Considerans quia

s. ubi esset et quo diuertere posset ne a
custodibus inueniretur non timore
passionis ductus sed quia priscitatem
angeli prolongationem ut sic stabat
voluntate dei Venit ad domum marie
qui non solum erat fidelis sed etiam hospi
ta fidelium pulsante autem eo ad hostium
ianue que clausa erat de nocte et pro
infidelium persecutione pre gaudio scilicet
liberationis petri et eius adductus. Dicunt
intro currens ut bonos rumores ve
lociter nunciaret. insanis propter eius
fortitudinem carceris et custodia dilige
tem credebant euasionem petri esse im
possibilem et angelus eius est ex hoc
loco et ex hoc quod dicitur mt. xviij angeli
eorum semper uident faciem patris dicunt co
muniter sancti et doctores quod singuli homines
habent singulos angelos ad suam cus
todiam deputatos et aliquando apparent
in specie eorum sicut angelus in specie beati
Ambrosii mediolani existentis apparuit
turonis in sepultura beati martini
et beatus franciscus in remotis agens apparuit
mat. arelatensi et cum aperuerunt videre
admiratione videntes petrum liberatum
et ignorantes liberationis modum
propter quod petrus incepit narrare sed
cum dicitur annuens autem etc. narrate
Jacobo et fratribus hec ut reddant gratias
deo qui exaudiuit eorum petitionem
pure factam ut dictum est supra oratio
autem fiebat etc. facta autem die in qua
erat ordinatum occidi petrum erat
non parua turbatio inter milites quia
timebant negligentie eorum imputari
et ignis perimi sicut factum est Vnde
subditur herodes autem cum requi
sisset eum scilicet petrum et non venisset
et porte carceris in merte fuissent et
ipse sicut expresse dicitur de porta fer
rea. Jussit eos duci scilicet in carcerem
tanquam suspectos de liberatione petri ut punirentur

punirentur sed herodes fuit impeditus
et celeri morte preuentus ut habetur
parte sequenti Descendens quoque hic consequenter
describitur herodis punitio et primo po
nitur eius pena secundo ponuntur duo
correlaria ibi Verbum autem domini
Circa primum dicit descendensque a iudea
in ciuitatem que est in calendario sita iudee
in cesaream non philippi ut dicit glossa
que est in prouincia phenicis sed in cesaream
palestine que antiquitus dicebatur
turris stratonis et est in confinio pa
lestine et phenicis et causam subdit
cum dicitur erat autem iratus tiriis
et sydoniis qui erant de prouincia phe
nicis propter quod tunc eorum appropinqua
uit ut eos debellaret et puniret. At
illi vnanimes venerunt ad eum ad
placandum eum per oblationem eidem
et ut hoc melius facerent rogauerunt
eius cubicularium qui erat ei secretarius ut
esset huius negotii mediator precibus et
subditur causam cum dicitur eo quod
alerentur regiones eorum ab illo id est ab
herode non enim terra eorum poterat habere
victualia sufficienter nisi de terra hero
dis accepta uel pretio transportata
statuto autem die ab herode ut tyrii
et sydonii eius audirent sententiam
herodes vestitus veste regia id est in
signiis regalibus decoratus ad sua
magnificentiam ostendendam sedit pro
tribunali magnifice concionabatur
ad eos loquens valde egregia populus
autem acclamabat adulando hero
di uoces dei et non hominis dicebat enim quod
talis eloquentia non erat hominis puri
sed deitatem habentis Confestim autem per
cussit eum angelus domini vehementi
dolore ventris ut dicit Josephus xix li.
antiquitatum eo quod non dedisset honorem
deo et consequenter propriam fragilitatem Dicunt magistri
congaudens de hoc quod populus attri
buebat sibi diuinum honorem et consumptus

a vermibus consumitur eo putrescentibus
eius intestinis quia latitabatur ibi vermes
intus corrodentes. Libri autem hic po-
nuntur duo conclusiones: primum est de mul-
tiplicatione fidei morte hec dicitur
persecutore ut ex textu patet. Secundum est de
reditu pauli et barnabe in anthyo-
chiam completo ministerio pro quo venerunt
ierusalem ut habetur in fine capituli precedentis.
Sequitur xiii. capitulum

Erant autem scriptura descripta est
publicatio evangelii super
predicatione petri cum aliquibus
incidentibus hic consequenter describitur
eadem publicatio per predicationem pauli et
dividitur in duas partes quia primo describitur
eius ad apostolatum vocatio secundo huius officii
executio ibi et ipsi quidem. ¶ Circa primum
dicitur Erant autem in ecclesia que erat an-
thyochie prophete denunciantes futura
predictum prophete ut dictum est de agabo
supra xi. capitulo et plures alii erant plenam
gratiam habentes et doctores sacram scripturam
exponentes per donum sapientie et sic intel-
lectionis sermonum in quibus bar-
nabas iste supra nominatur in libro illustri-
um virorum et ille qui supra iiii. capitulo vo-
catur Joseph levites cyprius genere et
Symon qui vocabatur niger ad differentiam
symonis petri et lucius cyrenensis id est natus
de cyrene et manaen qui erat herodis
tetrarche ille est qui dictus est herodes
antippas et decollavit Johannem baptistam
ut dictum est in principio capituli precedentis
collactaneus id est de eodem lacte nutri-
tus et paulus. De huius vocatione ad apostola-
tum sequitur agitur ministrantibus autem
illis domino in bonis operibus super predictos
exercendo et specialiter ieiuniantibus ut magis
esset elevatior ad dominum dixit illis
spiritus sanctus. Utrum autem hoc fuit illo
modo tamen in revelatione vel modo so-
sibili dimitus formidans vel ut ipso
non habetur ex textu glossa tamen intelligitur/

dicit quod hoc dictum fuit prophetis tamquam in
revelatione tamen illa glossa non est utcumque
autentica segregate michi barnaba et
paulum ut praedicent ad conversionem genti-
um. Cum isti duo fuerunt ad apostolatum voti
inops publicationis evangelii post
alii apostoli adhuc sunt assumpti tunc ie-
iunantes imponentes que eis manus in
more ordinationis ut dicit interlinearis
glossa propter quod alii expositores qui
hoc breviter tractantur dicunt hystoria
ita quod illi qui erant anthyochie ieiu-
naverunt et oraverunt prius et tunc miserunt
eos in ierusalem ubi erant apostoli ad quos
solum pertinebat manuum impositio sed
textus non videtur hoc sonare propter quod
melius dicitur ut videtur quod illi in anthyo-
chia in quadam nobilior ecclesia erat ut dictum
est supra in fine xi. capitulo ad regnum quoniam
fuerunt ab apostolis aliqui qui ordinati
et illuc missi illi imposuerunt barnabe
et paulo manus quod spectat ad officium quorum
ea que sunt successores apostolorum ut dicitur
in novo testamento. ¶ Et ipsi quidem hic conse-
quenter describitur officii iniuncti execu-
tio et primo ponitur publicatio evangelii
per paulum secundo cum sila capitulo xv. ibi post
aliquot autem dies. Primum dividitur in 3 partes
quia primo ponitur predicatio pauli et
barnabe in cypro. Secundo in yconio xiiii. capitulo
3o ponitur quedam subortio questionis de qua capitulo
capitulo xv. Primum adhuc in duo quia primo po-
nitur apostolorum predicatio secundo iudeorum contradictio ibi sur-
gentes autem. Primum adhuc in duo quia primo
ponitur predicatio apostolorum in insula cypri
secundo in anthyochia ibi et cum a papho. Circa
primum dicitur Et ipsi quidem missi a spiritu sancto
ut patet ex dictis abierunt seleuciam que
est civitas edificata et nominata a se-
leuco rege asye de quo fit primo machabeorum
7. et inde navigaverunt cyprum que est in-
sula famosa. Predicabat verbum in synagogis
iudeorum quia primo debebat eis evangelizari
cui verbum evangelizetur ut habetur infra etc.

habebant autem et Iohem in ministerio
scilicet predicacionis et hoc est qui cog
nominatus est marcus ut supra capitulo pre
cedenti Inuenerunt quemdam virum magum
qui suis maleficiis decepit populum
Iudeum et specialiter cui nomen bariesu sic est
ingressu et libris conrectis cum vali
sicut filius ihesu qui erat cum proconsule
sergio paulo ab isto mutatum est nomen
pauli in paulum et quod dicunt doctores
quod fuit propter personam nobilis qui legitur
conuersus per predicationem pauli antiquitus
cum homines ex aliquo facto nobili sor
ciebantur nomina noua sicut Iohes
filius symonis machabei ex victoria
quam habuit de hyrcanis Iohes hyrca
nus vocatus fuit ut habetur in scolas
tica hystoria resistebat autem illis ely
mas magus iste est qui vocatus
est bariesu helymas interpretatur
dei mei mensura uel testis sic enim fa
ciebat se vocari ut crederetur minutus dei
querens auertere proconsulem a fide ut cum
magis possit in sua familiaritate te
nere. Paulus autem qui et paulus
hoc est ille qui prius saulus vocaba
et modo paulus racione dicta repletus
spiritu sancto cuius virtute videbat ea que erant
aliis occulta intuens in eum dixit in
principians dei sciam o plene omni dolo
in explicabilibus et omni fallacia i. incredibili
bus fili dyaboli prauitatem i. operibus
inimice omnis iusticie acquisiste et in
super non desinis subuertere quem inter
vias domini rectas i. fidem et mores
Et ecce manus domini super te i. eius vindicta
et eris cecus ut pena videat peccato simili
cecitatis corporis cecitati sue mentis et
confestim etc. et instanti ad ostendendum
quod illa cecitas non fuit a causa nali
sed supernali. Tunc proconsul cum vidisset
factum perpendens ex diuina virtute i. testimo
nium doctrine per apostolos predicate credidit cog
noscens quod deus qui est veritas
prima non potest esse testis falsitatis
ammirans super doctrina dei quod esset
tante excellencie quod confirmaretur
operibus facta diuina virtute. ¶ Et cum a papho
hic consequenter describitur apostolorum
predicacio in anthyochia et quod primo po
nitur quedam preambula. Secundo ponit
predicacio ipsa ibi. Surgens autem paulus
cum supra de recessu Iohis et accessu ad an
thyochiam dicitur. ¶ Et cum a papho na
uigassent paulus et qui cum eo erant
scilicet barnabas et Iohes venerunt pergen
nomen est ciuitatis in regione pamphi
lie Iohes autem discedens ab eis cum
huius recessus non exprimit textus non
videtur tamen fuisse venialis quia propter
ipsum paulus iudicauit eum non esse
rectum recipiendum in societate eorum ut ha
betur infra xv° capitulo illi vero pertransientes per
gen venerunt anthyochiam pisidie hec
dicitur ad differenciam anthyochie edifica
te et denominate ab antyocho magno
de qua dictum est in principio huius capituli
et ingressi synagogam die sabbatorum
in quo congregabantur ibi iudei sederunt
unt ad audiendum ideo subditur post
lectionem autem legis et prophetarum miserunt
principes synagoge etc. ex quo patet
quod eorum predicacio fuit efficacior ex
hoc quod se non ingesserunt ad predican
dum sed rogati fuerunt ¶ Surgens autem
hic consequenter ponit predicacio ipsa in qua
paulus ad eorum conuersionem facit
talem racionem ille deus qui tot benefi
cia
patribus antiquis contulit redemptorem
nobis i. semine dauid promisit sed hunc i. ihesum
nazarenum impleuit ergo ei est adheren
dum tamquam redemptori primo propositio
concedebant et adhuc concedunt ceci iudei
sed secundam negabant et adhuc negant. Dicit igitur
procedit apostolus quia primo tangit beneficia collata

et benedictionis promissione. Secundo eius ad
impletionem ibi Ihesum deus. 3° infert
eo dictum intentum videte. ¶ Circa primum
dicitur. Surgens autem paulus et
melius audiretur in tanta multitudine
Viri israelite qui habetis legis et prophetarum
notitiam et qui timetis deum eius
intentes offensum hic enim dicit captando
eorum benivolentiam ut melius reciperent
eius exhortationem. Deus plebis israel ele-
git patres nostros scilicet abraham genesis xij. et
plebem exaltavit per ipsum Joseph cum
essent incole in terra egypti in qua post
mortem Joseph subiecti fuerunt ser-
vituti ut patet exodi i. et signis mirabili-
bus eduxit eos exodi ut patet exodi. per
xl^ta annorum tempus mores eorum
malos sustinuit in deserto quia multo[tiens]
eius rebellavit domino ut patet in libro
exodi. et numeri. et destruens gentes scilicet
chananeos iebuseos phereseos gerge-
seos etheos ut patet in libro Josue sorte
distribuit terram eorum eis ut patet Jo-
sue xiij quasi cccc l annos scilicet a nativi-
tate ysaac usque ad exitum de
egypto fluxerunt anni cccc. ut Gene-
sis fuit genesis xv. et xl. usque ad impletio-
nem promissionis et inde x. quibus pug-
navit Josue contra gentiles per terras in
divisione terre unde dicitur Josue xi
multo tempore pugnavit Josue con-
tra reges istos et post hoc dedit iudices
ad regimen populi iudicum i. usque ad samuel
prophetam inclusive quia fuit ultimus
Iudex et exinde postulaverunt regem
i. Regum 8. et dedit illis deus saul filium
cis i. Regum 10. Annis xl^ta in hoc numero in-
cluditur tempus quo samuel populum
iudicavit quia saul xx. annis tantum
regnavit et amoto illo propter peccata sua
suscitavit eis david regem i. Regum 16. tunc
enim unctus fuit per samuelem cui
et testimonium perhibens dixit etc. i. Regum
13. ¶ Huius deus hic eo propter apostolus dedit

dine promissionis impletionem. Secundo addu-
cit scripture testificationem ibi et nos
vobis etc. Primum dicit huius semine deus
secundum suam promissionem eduxit israel
salvatorem Ihesum quod eum fuit de semine
david patet actuum i. hic etiam convincitur in
annalibus iudeorum intelligendum tamen
est christum a david descendisse secundum
corpulentam substantiam tamen et non secundum rationem
seminalem quod autem Ihesus nazarenus sit
salvator israel declarat primo per predicationem
Johannis baptiste qui fuit secundum augustinum quod
christus esse credebatur non solum a vulga-
ribus sed etiam a maioribus ut patet Jo. primo
ideo subditur predicante Johanne denun-
ciando christum venturum de proximo et
ipsum ostendendo eum digito dicens. Ecce
agnus dei etc. Jo. i. baptismum penitentie
ut populus esset dispositus ad christum
suscipiendum et ut baptisma Johannis
esset dispositio ad baptismum christi quod in-
[illegible] etc. per hoc apparet Johannis humili-
tas et etiam veritas cuius non sum
dignus calciamenta solvere i. officium
sibi etiam minimum impendere non enim
intelligitur per hoc quod christus calciatus in-
cesserit sed quod Johannem in comparatione
eius cesserit hic enim modus loquendi non
solum ad homines sed etiam ad inanimata
applicatur sicut dicitur de uno vino mul-
tum debili comparando ipsum ad vinum op-
timum dicitur quod non est dignum illud
distillacione purificando quod nullius
est momenti respectu illius. Vobis verbum
scilicet eternum salutis huius missum
esse est scilicet principaliter tamen quia in
propria persona iudeis predicavit tamen est
in media iudee scilicet Ierusalem apostolus
de salute ideo sequitur qui enim habi-
tabant iherusalem quantum ad vulgares et princi-
pes eius quantum ad maiores hunc ig-
norantes scilicet Ihesum nazarenum esse
verum christum alia tamen fuit ignorantia

principium alia vulgatam sicut dictum fuit
supra in capitulo nono tunc exponebat
a toto immo per aggravabat quia perde
bat ex malicia et omnes prophetas de christo
loquentes quas sacerdotes et scribe ex nimia
malicie iniquitati fuerunt et sic populum
decepit indicantes Ihesum esse morte
dignum impleverunt prophetias de eius pas
sione predictas secundum quod dicit ysa. 43 tamquam
ovis ad occisionem ducetur etc. et in multis
aliis prophetiis suis et nullam tamen mor
tis invenientes ideo sicut patet evvangelio
et pylati testimonio petierunt a pylato
ut interficeret eum propter malitiam suam
et licet primo restiterit tamen sua petitione
corpus acquievit iudeorum favore et Cesaris
timore. Cumque consumasset omnia Iudei
mali deponentes eum de ligno secundum boni
Iudei Joseph et nichodemus ut dicit
Jo. 19. sicut eum sepulture sub uno contex
tu. frequenter transit de bonis ad malos et
econtrario sicut ps. 11. dicit cum occideret
eos querebant eum et cum non poterat
eum querere et ideo cum dicitur cum occideret
eos intelligitur de obstinatis in peccato et
quod subditur querebant eum intelligitur
de penitentibus revertentibus a malo et
hoc secundum illum modum exponendi sacram
scripturam qui dicitur de corpore domini
vero resuscitato prout plenius dixi in principio
quem deus vero suscitavit eum scilicet Johannes ihesum
ipsum qui visus est diebus per dies mul
tos scilicet xl. ut dictum est supra primo capitulo
hiis qui simul ascenderunt i. apostolis qui usque
nunc sunt testes eius per visum et audi
tum et operationem miraculorum in nomine eius
Et hic consequenter inducit sacram scripturam
ad suum propositum dicens et nos vobis
annuntiamus eam que ad patres nostros re
promissio facta est que ad literam intelligitur
de christo sicut ibi plenius dictum fuit filius
meus es tu naturalis et quia eius de sub
que natura divina non est multiplicata
filius alii vero sunt filii adoptivi Ego

hodie genui te i. eternaliter eternitas enim
proprius tempus significat eo quod in
eternitate nichil tamen sit inceptum nec
aliquod expectatur futurum et sic auc
toritate ps. declaratur divinitas christi
humanitas vero eius apparuit ad semel ut
homines conversando et in ea moriendo
Consequenter declaravit eum resurrexisse
ad vitam immortalem et dicitur ad hoc
auctorem ysa. 44 ca. ubi enim nostra translatio
habet feriam vobis pactum sempiternum
misericordias david fideles translatio lxx quam
hic dicitur dabo vobis sancta david fidelia
i. adimplebo vobis verba david firma
et verissima et que sunt illa subdit
non dabis sanctum tuum videre corruptionem
ps. 15. quod intelligitur de corpore christi
sanctissimo quod non fuit putrefactum nec
incineratum sed virtute divina celeriter
resuscitatum sicut dictum est supra plenius
ii. capitulo et hec scriptura non intelligitur
de david sed de christo consequenter ostendit de
david cum in sua generatione i. in suo tempore
Cum administrasset regimen israel voluntati
dei simpliciter obediens dormivit sopno
mortis et vidit corruptionem i. putre
factionem et incinerationem quem vero deus suscita
vit a mortuis scilicet homo christus
non vidit i. non est passus corruptionem
nam accelerata fuit eius resurrectio
et ad vitam immortalem notum igitur sit
vobis absque aliqua dubitatione quia
per hunc tamquam per salvatorem vobis remissio
peccatorum annuntiatur facta per eius
humanitatem naturae unione eius divinitate
effective quibus non potuistis in lege moysi
iustificari secundum quod dicitur hebr. x.
impossibile est enim sanguine hircorum
aut taurorum auferri peccata Iustificatus sed christo
omnis qui credit fide formata caritate
iustificatur unde gen. xv. dicitur credi
dit deo abraham et reputatum est ei ad
iusticiam Videte ergo hic consequenter apostolus
infert conclusionem intentam videlicet

quod non debent esse increduli apostolo ne
super eos veniat pena et maledictio dicens
Videte ergo i. diligenter cavete ne super-
veniat vobis quod dictum est in prophetis
i. in libro 12 prophetarum Abacuk 1. secundum
suam translacionem nostram dicitur aspicite
in gentibus et videte et admiramini et
obstupescite quia opus factum est in diebus
vestris quod nemo credet cum narrabitur
secundum vero translacionem lxx quam allegat hic
Luc. dicitur Videte contemptores divine
promissionis prophetarum adimplete et admi
ramini de magnitudine mali super vos
venturi ideo subditur et disperdimini per
Romanos qui in penam mortis Christi destruxe
runt civitatem et templum. Istorum multo
rum partem occiderunt et partim captivi ab
ierunt dispersi tamen per diversas par
tes orbis ista captivitas que maior
est et incomparabilis fuit figurata per cap
tivitatem babilonicam de qua loquitur Aba
cuk prophetia tamquam prefigura divinus intelli
gere captivitatem per Romanos factam et fu
turam de qua loquitur hic paulus quia
opus operor in diebus vestris scilicet opus
incarnacionis Christi passionis et resurrec
cionis quod non credetis etc. licet enim ad pre
dicacionem Christi et apostolorum plures de iu
deis crediderunt ut patet ex supradictis tamen illi fue
runt pauci respectu credencium Exeunti
bus autem illis scilicet paulo et barnaba ro
gabant scilicet principes synagoge ut
alio sabbato sequenti loquerentur sibi hec
verba dicunt expositores et glo. videtur
tamen quod rogaverunt hic maliciose in
cum moti erant contra barnabam et
paulum eo quod paulus dixerat quod
in lege moysi non poterant iustificari
ut volebant itaque hoc audire ex ore eius
ut sic haberent maiorem occasionem eos
magis persequendi sicut postea fecerunt
¶ Cumque dimissa esset synagoga quo
libet recedente ad domum suam secuti sunt
multi iudeorum vulgarium Christo creden
cium non autem prelatorum synagoge contra

apostolos machinacionem et colencium scilicet
deum advenarum i. conversorum de gentilitate
ad iudaismum suadebant eis ut perma
nerent in gratia dei i. firmiter starent
in fide Christi ad quam erant vocati per gratiam
dei ut patet. ¶ Videntes autem porro
pauli predicacione hic eo propter porrum
contradiccionem principum synagoge tunc dicitur
Videntes autem turbas Iudei
¶ Repleti sunt zelo i. invidia et contradi
cebant hiis que a paulo dicebantur
commoti invidie zelo contra veritatis auctorem
blasphemantes. Ideo quod erant ipsi se
ductores Tunc constanter paulus et bar
nabas dixerunt postposito timore hu
mano Vobis oportebat primum loqui verbum
dei i. verbum evangelii ¶ Sed quia re
pellitis illud veritati contradicendo et
indignos vos iudicatis secundo eterne vite
que datur Christo ¶ Ecce convertimur ad gen
tes predicando eis evangelicam veritatem sic
enim nobis precepit dominus sicut habetur
supra primo capitulo eritis michi testes in
ierusalem et in omni iudea et samaria et usque
ad ultimum terre et marci ultimo euntes
in mundum universum predicate evangelium
omni creature ¶ Inducit etiam ad hoc pau
lus auctoritatem ysaie 49 que ad litteram
intelligitur de Christo ut videlicet dictum sit Po
sui te lucem gentibus que per apostolos predi
cacionem devote receperunt Christi fidem
ut sis in salutem usque ad extremum terre quia
fides divulgata est ubique etiam a tempore
apostolorum sicut declaratum fuit psalmo xviii super
illud ¶ In omnem terram exivit sonus eorum
etc. et ro. x. Audientes autem gentes gavise
sunt de sui illuminacione et salutis eo scilicet quod
et glorificabant verbum dei i. Christum qui est
verbum patris et crediderunt quotquot erant
preordinati scilicet a deo tunc ordinacio non
potest frustrari ¶ Disseminabatur autem verbum
domini utitur autem tali modo loquendi eo quod Christus
est verbum dei ut dicit luc. 8. ¶ Iudei autem

i. principes synagoge ¶ Concitaverunt
mulieres religiosas et honestas sa
neces apostolis eis cum instructo necessaria
de bonis suis et primos civitatis qui habebant
regem in civitate excitaverunt persecucionem
in iudea moti ut supra dictum est At illi ex
cusso pulvere pedum sicut dixerat sal
vator Mt x et hoc in testimonium spe
culacionis ad condempnacionem infidelium
et obstinacionis recipere verbum dei nole
ntium venerunt yconium sicut dixerat
salvator Mt x ca. Cum vos persecuti
fuerint in una civitate fugite in aliam
ad timorem et supplicium ibi et amorem publi
cacionis ewangelii discipuli quoque i. cre
dentes in xpm replebantur gaudio
de cognicione veritatis et affectione sa
lutis et spiritu sancto a quo huiusmodi gaudium cau
satur. Capitulum xiiij am

Factum est autem de secunda predica
cione apostolorum in cypro et
anthyochia hic consequenter
ponitur eorum predicacio in yconio et
quibusdam aliis locis propinquis et primo
circa hoc ponitur progressus eorum ad pre
dicandum 2o regressus ad confirmandum
ibi. Cumque ewangelizassent circa primum
describitur eorum predicacio in tribus
civitatibus et prima fuit yconium de qua
dicitur Factum est autem in yconio ut simul
sic paulus et barnabas introirent syna
gogam eorum ubi conveniebat una
primo diebus sabbatorum et loquerentur eis
ewangelium et consequenter subdit lucas
huius predicacionis effectum Ita ut crederet
iudeorum et grecorum copiosa multitudo
et dicitur hic greci secundum aliquos in
dei in grecia nati ex iudeis ibidem dispersi
tempore anthiochi secundum alios vero dicun
tur gentiles in eodem sed ad iudaysmum
conversi qui non increduli fuerunt incredi
bilitate isti cum magis contradicebant
ewangelice veritati adversus fratres i. ad
versus credentes in xpm vel ad versus pau
lum et barnabam cum ex [illegible]

magis septies libri concordantur Sed unius
egerunt in domino fiducialiter timore postposito
et subditur causa testimonium perhibente
scilicet domino verbo gratie sue verbo ewan
gelico quod ipsa veritas filium xpm sic
est Io. primo et subditur testificandi
modus cum dicitur dante signa et prodi
gia fieri per manus eorum scilicet apostolorum
circa patent ¶ Cum autem hic secundo ponit
publicacionem ewangelii per paulum in lice
lycaonie et dividitur in quatuor partes quia
primo describitur hic predicacio 2o predi
cacionis confirmacio ibi Et quidam vir 3o er
roris remocio ibi turbe autem 4o in
surgens persecucio ibi supervenerunt autem
circa primum dicitur ¶ Cum autem factus
esset impetus etc. quia non inveniebat
contra apostolos locum. Et passos in iudic
et ire confugerunt ad civitates lycaonie
scilicet urbium xpi allegentur apostolo predicto
ubi ewangelizantes erant offensi in
inicium sibi diligenter exposuerunt // Et
quidam vir hic consequenter ponitur dicte
predicacionis confirmacio per opus mira
culosum hoc enim modo confirmatur illa
que transcendunt intellectum humanum cuius
modi sunt ea que sunt fidei cum dicitur
Et quidam vir in listris infirmus ad pedes
ex infirmitate incurabilitate hic audivit
paulum loquentem credere qui scilicet
paulus cum intuitus visu corporali
et mentali ideo subditur et videns quod
fidem haberet fidei cum aliis corporalibus
videri non potest ut salvus fieret mente
et corpore dixit magna voce ut mi
raculis attenderetur [illegible] ad honorem
dei. Surge super pedes tuos rectus
cum omnibus astantibus et exiliuit
i. agiliter surrexit et ambulabat
ad declaracionem salutis ipsius curacionis
¶ Turbe autem hic consequenter ponit
erroris remocio que primo describitur
secundo removetur ibi qui [illegible] circa primum dicitur
turbe autem ydolatrie dedite cum vidissent

quod fecerat paulus crediderunt hoc cum fecisset ipsa virtute levaverunt vocem suam lycaonice i. proprio ydiomate dicentes dii similes facti hominibus descenderunt ad nos credebant enim eos de celo descendisse in humana effigie et vocabant barnabam iovem eo quod videbatur senior etate paulum vero mercurium quoniam ipse erat dux verbi i. preconcus edificacionis verbi ut patet in textu mercurius enim dicitur fuisse eloquentissimus et propter hanc excellenciam dicebatur agentibus deus eloquentie et quod cum daret hominibus. Sacerdos quoque iovis i. eius cultui deputatus thauros ad ymolandum et coronas ad templum ornandum sicut dicitur i. machabeorum iiii ornaverunt faciem templi coronis aureis cum populis volebat sacrificare barnabe et paulo. Quod ubi hic consequenter docetur error removetur per apostolos facto et verbo ipsum detestantes ideo dicitur conscissis tunicis in signum doloris eo quod homines volebant eis impendere honorem divinum quem exhibere et recipere erat nephandum ideo subditur dicentes viri quid hic facitis i. facere vultis quod est blasphematorium divine maiestatis et nos mortales sumus et non dii annunciantes vobis ab hiis vanis supple recedere que dicuntur vana quia nulla virtus aut utilitas est in ydolatria sed magna est ibi dampnabilitas maxima converti ad deum vivum i. qui est ipsa vita per essenciam et dicitur hic ad distinctionem eorum qui sunt mortui et reputantur dii ut saturnus mercurius et huiusmodi qui fecit celum terram etc. creando de nichilo sua potencia i. Et qui in preteritis generacionibus usque ad publicacionem evangelii dimisit omnes gentes i. gentiles ingredi vias suas i. agere

pro libertate arbitrii quia non dedit eis legem restringentem et prophetas sicut dedit iudeis et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit sed sufficienter ostendere esse unum deum omnium creatorem sed ostendit hoc testificans per multiplicia effecta ideo subdit benefaciens de celo dans pluvias etc. unde et philosophi venerunt in cognitionem ex effectibus sumpta multipliciter probaverunt unitatem dei ut patet xii metaphisice et in pluribus aliis locis vix sedaverunt turbas propter pravitatem earum ad ydolatriam. Supervenerunt hic consequenter ponitur contra paulum persecucio cum dicitur supervenerunt autem quidam ab anthyochia que est in regione pisidie sed alia ab illa et ycononio ubi predicaverat paulus ut patet in principio huius capituli et persuasis turbis qui de facili moventur ad malum lapidantes paulum traxerunt extra civitatem tamquam vile cadaver indignum sepultura sed ab avibus et bestiis lacerandum autem eum discipulis ne raperetur adhuc vivus a iudeis. Surgens intravit civitatem scilicet listram a qua exierat ut patet ex eo quod subditur et postera die profectus est in derben non enim virtute nature post tantam lapidacionem posset ita cito ire in aliam civitatem. Cumque evangelizassent hic consequenter describitur apostolorum regressus ad confirmandum illos qui crediderant i. ycononium et listram usque ibi et anthyochiam que est in regione pisidie confirmantes animas discipulorum in moribus et fide et dicentes quia per multas tribulaciones etc. q. d. non debent vos retrahere persecuciones et mala temporalia sine quibus non habentur bona celestia et eterna que temporalibus bonis sunt incomparabiliter meliora et. Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbiteros nomine presbiterorum hic intelligit etiam alios cetus ministros ut ypodyaconi et huiusmodi. Et cum orassent cum ieiunacionibus quia per ieiunium caro refrenatur et per oracionem mens in deum elevatur commendaverunt eos domino sine cuius custodia spiritualis

no possent pervenire in bono ps. cxxvi
nisi dominus custodierit civitatem etc. et
loquentes verbum domini in pergen que
est civitas in regione pamphilie desce
derunt in atthaliam secundum aliquos
est nomen civitatis secundum alios regio
nis et inde navigaverunt antiochi-
am que est in syria ad differentiam antiocho
magne denominata unde erant tradi-
ti gratie dei ut dictum est supra in princi
pio xiii capituli in opus predicationis ewan
gelii quod compleverunt i. fideliter sunt
executi retulerunt que tanta fecisset dominus
cum illis in doctrina et miraculis et
quia aperuisset gentibus hostium fidei
vocatus eos per gratiam suam ad fidem
sine qua gratia non sufficeret doctri
na et miracula nam audiencium ea
dem predicationem et videncium idem mi
raculum unus credit alter non unde
dicit salvator Jo. vi. nemo potest
venire ad me nisi pater qui misit me
traxerit eum et xv capitulo dicit apostolis sine
me nichil potestis facere morati sunt
autem tempus non modicum cum disci
pulis confirmando eos in fide vitam pari
ter et doctrina supra xiv. capitulum

Et quidam descendentes de sup
ta pauli et barnabe predica
cione. hic consequenter ponitur
determinatio cuiusdam questionis suborte super
legalium observacione quod quidam cre
dentes de iudaismo dicebant esse ne
cessarium ad salutem etiam gentilibus conver
sis paulus autem et barnabas asse
bant contrarium quia per legem novam sunt
iudei absoluti a debito observandi le
gis ceremonialia non numquam fuerunt ad eam
obligati quia non fuit eis data nisi
quantum ad moralia que sunt de dicta
mine legis nature que omnes obligat
sicut plenius declaratur in epistolis pauli
ad Ro. et gal. et in pluribus aliis locis pro
ut est predeterminatione huius dubii ad apostolos

in ierusalem recurritur. Et hoc dubium
solvitur ibi Surrexerunt etiam primum
dicitur et quidam conversi de secta phari
seorum descendentes de iudea que est in
alio loco sicut ipsa fit antiochia docebant
fratres de gentilitate conversos quia nisi cir
cumcidimini etc. in quibus sciendum omnia le
galia quia circumcisio protestatio universe
legis fuit unde ut dicitur gal. v. facta
ergo seditione non minima paulo et barna
be qui asserebant contrarium ad hoc
dicte erant evidentie ewangelii statue
runt etc. usque ibi Surrexerunt hic con
sequenter ponitur solutio dubitationis
et dividitur in tres partes quia primo pro
utraque parte fit allegatio pro veritatis
determinatio ibi et postquam tacuerunt tercio
veritatis determinate publicatio ibi tunc
placuerunt. Circa primum allegatur primo
pro parte affirmativa cum dicitur Sur
rexerunt autem quidam de heresi i. secta phari
zeorum erant enim tunc apud iu
deos tres secte una saduceorum qui
negabant resurrectionem spiritum et angelum
Altera pharizeorum qui utrumque confite
bantur tertia vero essenorum qui con
fitebantur resurrectionem spiritum et angelum
sicut pharizei sed vivebant religiosius
habentes omnia in communi ut dicit Josephus
antiquitatum libro 18 dicentes etc. et
patet littera usque ibi Surgens petrus
ubi allegatur pro parte altera cum dicit
Viri fratres vos scitis quia scitum fuit
notorium quia ab antiquis diebus
i. tempore missionis spiritus sancti in die
penthecostes in signo visibili ut habetur supra
ii capitulo deus in nobis elegit per os meum
audire gentes etc. q. d. ego non ivi
ad predicandum cornelio et aliis genti
libus conversis ex propria voluntate
sed ex divina inspiratione ut patet supra
x capitulo. Et qui novit corda deus ho
cui videt ea que pertinent de[us] ad intrinseca

coram primo Ro. xvi. testimonium perhibuit
quod erant iustificati licet essent in
circumcisione dicens illi spiritum sanctum in signo sensibili
scilicet in dono linguarum et nichil discreuit
inter nos et ipsos fide ihesu christi purifi-
cans corda eorum et non circumcisione
carnis et obseruatione legalium et ex hoc
concludit petrus dicens Nunc ergo quid temp-
tatis deum ut cum dicatur in glosa ille
deum temptat qui aliter quam ipse preci-
pit facere laborat et sic faciebant illi
qui dicebant lege ewangelica sine obser-
uatione non sufficere ad salutem quod
nec nos nec patres nostri portare potuimus
hoc dicitur de iudicialibus preceptis
et cerimonialibus propter iudicialium
seueritatem et cerimonialium multitudinem
Moralia vero precepta que sunt de dictami-
ne legis naturalis obseruabilia sunt
et remanent in lege noua ¶ Dicendum
tamen quod iudicialia et cerimonialia non
fuerunt simpliciter inobseruabilia vnde dicit
Ieronimus in expositione fidei katholice.
Anathema sit qui dicit deum aliquid impos-
sibile precepisse Sed dicuntur inobseruabilia
sicut aliquid dicitur impossibile quod
est difficile possibile v. methaphisice Sed
per graciam domini ihesu credimus saluari
et non per opera legis quemadmodum et illi
scilicet patres ve. te. Unde de abraham dicitur
genesis xv. antequam esset circumcisus credidit
abraham deo et reputatum est ei ad iusti-
ciam ex quo patet quod non fuit iustificatus
ex circumcisione sed ex fide circumcisionem precedente
Sequitur quod dicit apostolus Act. 9. Tacuit
autem omnis multitudo consentiens petro
et audiebat barnabam et paulum et
ubi ponitur aliud argumentum propter
ista nisi cum deus conuersione gentilium
et circumcisione approbasset signa et prodigia
eorum eis per apostolos non fecisset ¶ Et per
quod hic et propter vtilitatis ... cum
dicit vidit Iacobus erat enim episcopus
Ierosolimitanus vnde licet petrus esset
principalis omnium apostolorum tamen detulit ei

sua dixit ut determinacionem dubii proferret
dicens viri fratres scitis licet non etiam
audite me et questionis determinacionem
Symon narrauit etc. et post hoc concludit
Et huic scilicet vocacioni eius. Concordant
illa prophetarum de gentium vocacione lo-
quentium et ducit tamen in speciali vnam
auctoritatem ad propositum cum dicit sicut scriptum
est Amos ix. que sicut ibidem dictum
fuit intelligitur ad literam de reedifi-
catione ecclesie per vnionem iudeorum et genti-
um in vna fide christi et ad intellectum hu-
ius textus que allegantur hic sunt tria specialiter
notanda eius aliqua breuiter repetenda
sunt que dicta sunt Amos ix. primum est
quod christus nominatur dauid in scriptura ve-
teris testamenti Osee iii° post hec reuer-
tentur filii israel et querent dominum deum
suum ubi translacio caldaica apud helie-
os autentica habet post hoc reuertentur
filii israel et querent cultum dei sui et obedi-
ent messye filio dauid regi suo aliter
Ieronimus seruient deo suo et obedient
messye filio dauid ¶ Secundum est quod
vna est ecclesia que incipit a primo abel
iusto usque ad ultimum electum qui in fine
mundi nascituri sunt ut dicit beatus
gregorius omelia vii ¶ Tertium quod ista ecclesia
vocatur tabernaculum dei sine christi
ysa. 4. erit tabernaculum in umbra-
culum diei etc. et apocalypsis xxi. Ecce ta-
bernaculum dei cum hominibus ¶ His
premissis exponatur litera cum dicit in per-
sona dei post hoc dicit i. post cursum
veteris testamenti reuertar ad genus hu-
manum naturam humanam assumendo
et reedificabo tabernaculum dauid i. ecclesiam
dei sine christi per predicationem christi et apostolorum
quod decidit per multa peccata et maxime
per ydolatriam et dirupta eius reedifi-
cabo quia gentiles erant diuisi per ydolatriam
multiplicem aliquibus colentibus io-
uem aliis dyanam et sic de aliis ydo-
lorum Sed et iudei erant dirupti et di-
uisi per uarios errores uelut aliqui

negabant resurreccionem spiritum et angelum
ut dictum est supra et aliqui iudei servabant
mandata dei propter suas tradiciones quod
est valde erroneum, quoniam unica fuit causa
tam predicacionem Christi et apostolorum et causa
illud pro multa et magna miracula ad
exaltacionem fidei katholice fuit ut re-
quirant ceteri homines i. gentiles deum quod
patet per verbum impletum Notum a seculo
est domino i. ab eterno est sibi notum opus
suum quod disposuit operari in tempore
de vocacione gencium propter quod ego
iudico non inquietari eos qui ex genti-
bus convertuntur ad deum quod oportet eos non
cogi ad legalia observanda sed scribere ad
eos propter unitatem societatis ipsorum cum
iudeis ut abstineant se a contaminacio-
nibus simulachrorum i. a comestione
de ydolatiis quod propter scandalum possent
iudei suspicari quod gentiles vellent
ad ydolatria redire et fornicacione quam
gentiles communiter credebant esse licitam propter
quod necessarium fuit eis eam prohibere
et suffocatis et sanguine hunc enim ci-
bum tamen de iudaismo abhorrebant
et ideo licet esset licitus cibus tamen propter
amicabilem societatem serviendum fuit gen-
tilibus ut abstinerent a talibus sicut
frequenter contingit quod aliquis absti-
net a cibo quem scit abhominabilem esse
suo socio procedente autem tempore cessante
causa cessavit effectus manifestata evan-
gelice doctrine veritate quia salvator
dixit Matthei xv quod nichil quod per os in-
trat coinquinat hominem et quod nichil
est reiciendum quod cum graciarum accione
percipitur ut dicitur j Thymo. 4. Moy-
ses enim i. scriptura Moysi habet a tem-
poribus antiquis in singulis civitati-
bus qui eum predicent illo enim tempore
evangelio primordialiter publicato poterant iudei
observare legalia sicut supra dictum
est supra in epistulis Pauli ¶ Tunc placuit
hic consequenter ponitur utilitatis declaracio
publicacio cum dicitur tunc placuit
et senioribus cum omni ecclesia istud sic ex-
plicatur ad ostendendum quod sentencia determinacio
erat ab hominibus approbata ab ipsis ali-
qua distencione eligere viros ut sic
manifestaretur determinacio scripto et
viros propter ipsos quia licet non essent
apostoli tamen erant de nobilioribus post
apostolos ut sic eis magis crederetur et
eorum legatio solempnior redderetur
quia audivimus quod quidam ex nobis
exeuntes i. a nostra societate discedentes
turbaverunt vos verbis volentes vobis
imponere importabile onus legis ever-
tentes animas vestras a veritate evangelii
quibus non mandavimus talia docere
sicut ipsi finxerunt ut patet ex supra
dictis qui tradiderunt animas i. exposue-
runt se periculo mortis pro nomine domi-
ni i. pro predicacione nominis Christi qui et
ipsi referent vobis verbis hec eadem que scri-
bimus in epistola que est vox mortua
continuat et vox viva visum est enim
spiritui sancto quod non potest exigi nisi viri
et nobis quos scribimus sub eius instinc-
tum nichil ultra imponere vobis oneris
legalium observanciarum quam hec necessaria ad
vivendum pariter cum iudeis i. certa sentencia
ut abstineatis a comestionibus ydolis et
fornicacione quam errones licitam putant
et ideo abstinendum erat ab ea non solum
propter amicabilem societatem cum iudeis
sed propter necessitatem salutis ut patet
ex supra ubi gavisi sunt super consolacione
eo quod expediti erant a legis onere
Iudas autem et Sylas et ipsi cum essent
prophete i. illuminati a deo prophetie dono sermone
plurimo consolati sunt fratres refundendo ea
que erant in epistola ad maiorem affirma-
cionem et confirmaverunt in fide ut patet
ex supra ubi visum est autem tota ista littera
usque ubi Paulus autem exclusive non
[illegible] nec in libris correctis sed primo fuit
apposita per modum glose eo quod postea in

certa est textum principaliter scripturis docen-
tes et evangelizantes ad pleniorem
instructionem et confirmationem credentium
Post aliquot etc. Superius descripta est
publicatio evangelii per paulum in socie-
tate barnabe hic consequenter ponitur
eadem publicatio per eum in societate
sile et dividitur in duas partes quia primo
ponitur pauli et barnabe separatio secundo
ipsius et sile associatio ibi Paulus vero
circa primum dicitur dixit ad barnabam
paulus qui de salute hominum erat valde
sollicitus Revertentes visitemus fratres
etc. circa Sequitur quomodo se haberent ut
videamus si in fide firmiter stent Bar-
nabas autem in hoc consenciens volebat
secum Iohannem assumere eo quod erat sibi
familiaris Paulus autem rogabat
eum scilicet barnabam ut abstineret a
societate Iohannis eo quod discessisset
a pamphilia ut habetur supra xiii
discesserit cum timore periculorum imi-
nentium vel amore nimis carnali ad
matrem manentem in ierusalem vel forte
causa alia propter quod paulus eum
renuebat nam illi qui vadunt ad
predicandum debent esse valde firmi et ab
amore carnali segregati maxime
quando vadunt inter infideles et persecutores
sicut erat in proposito Facta est autem
dissensio non tamen contraria caritati et
quilibet eorum respiciebat ad bonum mo-
tus tamen alia ratione et hoc etiam contin-
git quod propter hoc factus est maior fructus
predicationis eo quod predicaverunt in
pluribus locis Et barnabas quidem
assumpto marco navigavit cyprum
unde erat oriundus ut habetur supra
iiii° et confirmavit eos in fide Paulus vero
hic consequenter ponitur predicatio pauli
et sile circa quod primo ponitur multiplex
pauli discursus per orbem ad predican-
dum secundo eius recursus in antiochiam ad tol-
lendum ut ubi persecutus fuerat ...

predicandum

et per eum sustinuerit persecutionem sed inci-
pit xvi. ca° ibi Hijs autem completis
circa medium capituli primum in duo quia
primo ponitur discursus pauli ad
confirmandum conversos secundo ad convertendum
nondum conversos xvi. ca° ibi Transeuntes
autem primum adhuc in tres quia primo
discursus ad confirmandum in tempore
secundo associatio thymothei que ponitur
in principio xvi capituli 3° discursus ad
convertendum [illegible] ibi Cum autem
pertransirent circa primum dicitur Paulus
vero electo Sila i. socio pro barnaba
profectus est ad predicandum traditus gratie
dei i. recommendatus a fratribus pro de-
votis orationibus Perambulabat autem
syriam et ciliciam confirmans ecclesias quas
antea cum barnaba constituerat pre-
cipiens custodire precepta apostolorum
posita xv° precedente ad unionem gen-
tilium et iudeorum supra xv. cap.

Pervenit autem
hic ponitur associatio thy-
mothei cum dicitur et ecce
discipulus quidam scilicet nobilis in
fide et moribus filius mulieris iudee
fidelis i. credentis in christum huic testi-
monium reddebant de fide et moribus
ex quo patet quod in stabilitate erat
famosus Hunc voluit paulus secum
proficisci ad predicandum verbum dei et assumens
circumcidit eum propter iudeos i. ne scan-
dalizaret eos ducendo secum hominem
incircumcisum et de matre iudea natum
nec ista circumcisio fuit ficta ut dicit
Ieronimus sed vera ut dicit Augustinus quia illo
tempore nati de matre iudea et conversi
ad christum poterant licite legalia ser-
vare [illegible]
[illegible]
tempore [illegible] pater eius gentilis
esse reputabatur tamen iudeus Sciebant
enim omnes quod pater eius esset gentilis Hoc
autem dicit [illegible] notum quod pater non

pruiserat eum circumcidi. Sic igitur pau
lus eum circumcidendo non male fecit
quia per hoc quod erat licitum vitavit
scandalum iudeorum. Tytum vero qui
gentilis erat compare tunc non circumci
dit ut habetur gal. ii. ¶ Cum autem
hic resumitur predicatio ad confirmandum
credentes ut patet littera usque ibi et ecce
qui confirmabatur fide etc. id est quod augme
tabatur fideles numero cotidie ¶ Transe
untes hic consequenter describitur predi
catio pauli ad conversionem fidelium et primo
ostenditur in quibus regionibus prohibiti
sunt predicare ut habetur ex divina
revelacione scilicet in achya et bithinia
quia pro tunc maior fructus innuebat
in locis aliis predicando ut patet littera ¶ Cu
autem pertransissent hic consequenter ostenditur
in quibus regionibus predicavit pau
lus quia primo predicavit in regno ma
cedonie secundo in quibusdam aliis partibus
grecie ¶ Hic incipit capitulum xvii ibi qui
autem deducebant primo in duo quia primo
describitur vocatio pauli ad macedoniam
secundo eius predicatio ibidem ibi Eramus
autem etc. primum dicitur ¶ Cum autem
pertransissent misiam descenderunt troade
nomina sunt civitatum contra macedo
niam Et visio per noctem paulo ostensa
est a deo vir macedo i. similitudo viri
habentis habitum et effigiem macedonis
transiens in macedoniam adiuva nos
annunciando nobis viam salutis ut
autem visum vidit quia paulus fuit
certificatus quod non erat visio vana
sed a deo immissa et de hoc socios suos cer
tificavit ceterum patent usque ibi et
inde philippis civitas est denominata
a philippo rege macedonum patre alexan
dri magni que est prima partis macedonie
Est enim prima civitas occurrens venientibus
de mari contra illa parte qua paulus cum suis
socys venit civitas colonia dicitur autem
colonia que de suis indigenis repleta colo-
tibus aliis ideo sic nominatur a cultura
agri ¶ Eramus autem de suscepto accessu
ad macedoniam consequenter describitur
predicatio facta ibidem et primo in philippis
civitate secundo in thessalonica que etiam
est civitas macedonie ut dicit Ieronimus
in prologo super primam epistolam ad thess.
Hic incipit xvii capitulum prima in duo
quia primo ponitur pauli predicatio
secundo insurgens persecutio ibi Factum est autem
circa primum dicitur Eramus autem in
hac urbe scilicet philippis diebus aliquod
commissetes volebat enim paulus con
siderare conditionem populi priusquam proponeret
verbum dei Die autem sabbatorum i. quietis
ab operibus in quo magis congregatur
populus ubi videbatur oratio esse i. locus
aptus ad orandum et predicandum loq
bamur cum mulieribus que convenerant
solent enim magis esse devote quam viri
et quedam mulier nomine lidia exprimi
tur autem eius nomen ad maiorem hysto
rie certitudinem purpuraria quia purpuram
vendebat que est res preciosa erat enim
dives ut patet ex sequentibus civitatis
tyatirenorum de hac enim civitate dicitur
apocalypsis ii. et angelo tyatire ecclesie scribe de
hac enim civitate erat hec mulier
oriunda sed manebat in philippis que
repleta erat aliis colonis ut dictum
est colens deum iam enim erat conversa
fuit de gentilitate ad iudaysmum in quo
colitur unus deus cuius aperuit cor
dis etc. homo enim non potest credere
nisi exterius credenda proponendo sed deus
docet intus mentem illuminando ideo dicit
predicatoribus Jo. xv. Sine me nichil
potestis facere Cum autem baptizata
esset et domus eius i. familia que erat
magna ideo subditur postea intrate
in domum meam et manere ut ibi qui
estatis reficiamini non tunc una die sed
pluribus hoc enim importat mansio et sic
patet quod dimitte divite fuisse tercia vel
sic devotam ideo subditur et coegit nos

pabus valde efficacibus ¶ Factum est autem
hic consequenter describitur insurgens
persecucio cuius primo ponitur occasio cum
dicitur Factum est autem euntibus nobis
ad oracionem i. ad locum oracionis puellam
quandam habentem spiritum phitonem i. diuina
cionis non enim ista puella erat sicut phi
tonissa sicut illa mulier phitonissa
de qua habetur in i Re xxviii. illa enim non
erat obsessa a demone sed parte magica
faciebat apparere demonem in specie
alicuius mortui ad dandum responsum
de occultis ut dictum fuit ibidem ista vero
a primo demone existens in ea diuinabat in
spiritu quia multa sunt a demonibus
cognita que hominibus sunt occulta et
hoc modo diuinando prestabat magnum
questum dominis suis clamabat dicens isti
homines etc. dicit hic glosa quod timore spiritus
sancti cogente spiritus mendax vera loquebatur
sed hoc non videtur verum quia subditur
dolens autem paulus etc. non enim dolu
isset de hoc quod spiritu sancto cogente fuit fa
ctum nec illud impediuisset ¶ Propter quod
videtur melius dicendum quod paulus im
posuit illi puelle silencium eiciendo ab ea
demonium eo modo quo christus habebat spiritum
in immundum et dicenti ei scio quod tu es filius
dei dixit obmutesce et exi de homine
marci primo hoc enim fecit christus et vos sta
nuisset sicut venenum sub melle propi
natur et quia nolebat habere testimonium
veritatis a demone ne per hoc diceretur
apparencia de phariseorum qui dicebant
eum facere mirabilia in belzebub prin
cipe demoniorum et ipsum eciam paulus
hic eiciat demonium quia impendebat
sibi et aliis apostolis quod utebantur arti
bus magicis ¶ Videntes autem porcio
otione hic consequenter subditur persecucio
et eo diuina liberacio ibi media autem
nocte etc. primum dicitur videntes etc. et
per persequens dolentes de lucro temporali
apprehendentes paulum et silam perduxe
runt in forum ubi tractabantur lites

ad principes ut punirent eos tamquam mal
factores ideo subditur eos conturbant
hii homines conturbant ciuitatem nostram
ideo digni sunt morte tamquam aduer
sarii rei publice et annunciant mo
rem quem non licet nobis suscipere s. iudeum esse
deum ¶ Cum sumus romani iam enim erat
decretum a romanis ne quis reciperetur deus
nisi approbante senatu et concurrit plebs
aduersus eos et magistratus moti impetu
passionis non ductu racionis et scissis
tunicis eorum s. pauli et sile contemp
tibiliter iusserunt eos virgis cedi cru
deliter et ad augmentum crudelitatis sub
ditur et cum multas plagas eis impo
suissent etc. et per hoc misit eos in carce
rem et carcere qui erat fortior et interior
et pedes eorum strinxerunt ligno ad ma
iorem securitatem ponens eos in cippo
¶ Media autem nocte hic consequenter ponitur
corporis liberacio primo miraculo diuino
secundo mandato humano ibi et cum dies
¶ Circa primum dicitur media autem nocte
paulus et silas orantes secundum illud psalmi
media nocte surgebam ad confitendum
tibi subito vero terre motus factus est
magnus ad ostendendum oracionis eorum
virtutem et ad incuciendum hominibus diuinum
timorem. Expergefactus autem custos car
ceris ex terre motu euaginato gladio
volebat se interficere ne propter euasionem
pauli et sile diligenti custodia
habuerint precepti strictum et specialem puni
retur grauiori et contemptibili morte
clamauit autem paulus sciens per spiritum
eum quare volebat se interficere et timere
sanctus cognoscens terre motum diuina virtute
factum procidit paulo et sile ad pedes eorum
ac si ne fuerit factum miraculum et quia
a morte fuerat liberatus per pauli oracionem
et producens eos foras cepit eis dicere dicite
quid me oportet facere etc. quasi d. paratus sum
viam salutis audire et factis obedire
ceteri patent usque ibi et letatus est de
euasione mortis corporalis subitum

pauli et eciam spiritualis perfeccionem fidei ¶
Et cum dies hic consequenter ponitur
eorum liberacio mandato superiorum cum
dicitur Dimitte homines illos transeunte
ei passionis impetu advertunt magi-
stratus quod paulus et silas iniuste fuerant
verberati et incarcerati ideo volebat
eos liberare paulus autem dixit eis
id est lictoribus qui venerunt pro eorum
liberacione paulus autem dixit eis id est
lictoribus qui venerunt pro eorum liberaci-
one cesos nos publice quod non debet
fieri nisi publicis malefactoribus in-
dempnatos quia primi fuerunt impetu
passionis et non indicta causa homines
romanos quibus magis deberetur deferri
quam aliis eo quod habebant dominium
orbis quod autem paulus esset civis
romanus habetur infra 22 capitulo et nunc occul-
te nos eiciunt volentes tunc suum oc-
cultare non ita supple erit. Sed veniant
et ipsi nos eiciant sua confitentes quod
iniuste nos verberaverunt et incarceraverunt
et ita factum est ut patet consequenter Egredien-
tes autem de carcere per reintroierunt
ne custos carceris post eorum recessu-
m inculparetur pro eorum educcione introierunt
ad lidiam nomine est regionis sic
dictum et visis fratribus id est christianis ibidem
habitantibus consolati sunt eos sua pre-
sencia et sua doctrina et tunc profecti sunt
ad predicandum alibi verbum dei sequitur
xvii capitulum ¶

Cum autem perambulassent hic con-
sequenter ponitur predicacio
pauli in aliis locis macedo-
nie primo in thessalonica 2o in berie
ubi fuerunt viri sunt invidia quia primo
ponitur predicacio. secundo insurgens persecu-
cio ibi zelantes. Circa primum dicitur
Cum autem perambulassent amphipolim
et apolloniam civitates sunt in quibus
non conversi sunt morari venerunt thessalo-
nicam ubi erat synagoga iudeorum
In illa enim civitate cum gentilibus
habitabant multi iudei secundum consue-
tudinem autem paulus introivit ad
eos scilicet iudeos quibus paulus
consueverat prius predicare quam gentilibus
ut patet ex precedentibus et per sabbata tria
disserebat eis de scripturis legis et prophetarum
adaperiens id est sumendo eis quod christum in
lege et prophetis promissum oportuit pati
et resurgere a mortuis sicut patet ysa.
43 osee 6 et in prophetibus aliis locis
sicut declaravi exponendo dicta prophetarum
et quia hic est christus scilicet ihesus nazare-
nus quem ego annuncio vobis ita quod
non solum declarabat ex scripturis pas-
sione christi et eius resurreccionem sed eciam
ista esse completa in ihesu nazareno et
sic non esse expectandum alium christum sicut
expectant iudei hodie vero scripturis
per quas ista probatur ego posui solute
supra in quadam questione de adventu
messye. Et quidam ex eis scilicet iudeis cre-
diderunt christum et adiuncti sunt paulo et
syle fide et caritate et de colentibus id est
de gentilibus prius conversis ad iudaysmum
et sic colebant deum de gentilibus
quam id est de eis qui nunc prima steterunt
in gentilitate ¶ Zelantes autem hic
consequenter ponitur insurgens persecu-
cio cum dicitur Zelantes autem iudei
id est invidia moti assumentesque de vul-
go viros quosdam malos qui pro
precio ad faciendum mala et turba facta
concitaverunt civitatem contra paulum
et sylam ipsum quod dicitur Jasones ob eo-
rum civitate se esse vacuos perfessi
sunt per multitudine sic armaverunt
et assistentes domui yasonis in qua
paulus et sylas fuerant hospitati
et cum non invenissent eos quia iam
alii transportarunt trahebant Jasone et
quosdam fratres id est christianos cum eo ad princi-
pes civitatis ut punirentur clamantes quia

hii qui orbem concitant scilicet paulus et sylas quos suscepit iason et ideo per consequens est malefactor [illegible] et hii omnes contra decreta cesaris faciunt et subditur in quo regem alium dicentes ihesum esse scilicet non subiectum cesari sed magis eius dominum imperatores enim romani bene permittebant alios reges esse dum tamen eis essent subiecti et redderent eis tributum et accepta satisfactione a iasone probabilem racionem (?) vel caucionem sufficientem vel alio certo modo quia non habetur in textu modus huius satisfactionis ¶ Fratres vero hic consequenter describitur predicacio pauli et syle in berce et patet littera usque ibi hii autem sunt iudei manentes in berce erant nobiliores gente vel animo vel utroque modo eorum qui sunt thessalonice id est magis nobiles quam illi qui habitabant in thessalonica qui susceperunt verbum evangelicum a paulo et syla propositum cum omni aviditate id est ardenter et devote cottidie scrutantes scripturas legis et prophetarum. Si hec se haberent scilicet quod essent impleta in ihesu nazareno sicut paulus et sylas asserebat et multi quidem crediderunt ex eis scilicet ex iudeis et gentilibus mulierum honestarum id est raram (?) [illegible] consequenter ad individuum (?) Cum autem hic consequenter monetur persecucio contra paulum et patet littera usque ibi statim tunc quod tunc paulum dimiserunt fratres ut alibi possent predicare evangelium christi Sylas autem et thymotheus remanserunt ibi ad plenius instruendum et confirmandum in fide conversos ad christum ¶ Qui autem deducebant hic consequenter predicacio pauli describitur in aliis partibus grecie et primo in civitate atheniensi secundo in chorintho ca° xviii° 3° in epheso ibi paulus vero Circa primum primo describitur eius ad athenas perventus secundo cum philosophis disputacio ibi paulus autem tercio predicacio ibi stans autem etc. Primum qui autem deducebant paulum ut inde iret alibi ad predicandum deduxerunt eum usque ad athenas

consolati eius societate et doctrine veritate et accepto mandato ab eo ad illos qui deduxerunt eum usque ad athenas prefati sunt instructi plenius et confirmati [illegible] ad quod veniant (?) ¶ Paulus autem hic consequenter describitur pauli disputacio cum philosophis cuius primo ponitur motivum cum dicitur incitabatur spiritus eius in ipso id est ex zelo fidei moleste ferebat ydolatriam que vigebat in civitate et alios errores ideo subditur disputabat igitur in synagoga cum iudeis colentibus scilicet unum deum et isti erant gentiles conversi ad iudaismum et isti cum iudeis expectabant christum dicentes eum esse venturum paulus autem asserebat [illegible] ex dictis prophetarum ihesum nazarenum esse christum et in foro et loco ubi conveniebant pharisei supple disputabat cum eis quidam autem epycurei et stoyci philosophi disserebant id est disputabant cum eo de felicitate hominis quia epycurei dicebant consistere in corporis voluptatibus stoyci vero in anime virtutibus tamen in presenti vita non utrique scilicet epycurei et stoyci negabant resurrectionem et per consequens aliam vitam paulus autem asserebat eam esse in anima et corpore et hoc in vita futura nam beatitudinem anime dicebat esse in aperta dei visione et fruicione ita ut cor. xiii videmus nunc per speculum in enigmate tunc autem facie ad faciem beatitudinem vero corporis ex dotibus claritatis subtilitatis agilitatis et impassibilitatis que causantur in corpore ex redundancia glorie anime et fiet in resurrectione et hoc ex christi virtute phil. iii° Salvatorem expectamus dominum ihesum christum qui reformabit corpus humilitatis nostre configuratum corpori claritatis sue et quia ista videbantur philosophis esse impossibilia ideo subditur et quidam dicebant quid vult seminiverbius id est seminator verborum hic dicere quasi diceret non est aliud nisi multiplicator verborum frivolorum alii

verbi supple dicebant quid hic est. Et textu
licet in aliquibus ponatur novorum demo-
niorum videtur annunciator esse. Dicit
glossa quod philosophi illi audierant a iudeis inter
eos habitantibus quod dispersione eorum facta
tempore anthyochi regis nomen demonum
esse abhominabile. Ideo doctrinam pauli
vocabant annunciationem demoniorum
tamquam eis abhominabilem. Sed istud non
videtur verum quia subditur quod duxerunt
ad ariopagum ubi erat locus studii vo-
lentes plenius audire que esset eius
doctrina quod non fecissent si esset eis ab-
hominabilis. Item quod hoc nomen demo-
num demonium est nomen hebraycum sed
magis grecum ut dicit ysidorus viii ethimo-
logiarum et ideo hoc vocabulum non didicissent
philosophi qui erant greci ab hebreis. Et ideo magis
exponitur secundum sensum quod dicit ibidem ysidorus
demon grece interpretatur sciens aut peri-
tus latine et per consequens demonium interpretatur scientia
vel peritia. Sic igitur videtur hic littera expo-
nenda philosophi cum disputantes cum paulo non
erant eiusdem conditionis seu opinionis
ut patet per contextum. Ideo illi qui doctrinam
eius reputabant frivolam vocabant eum
seminiverbium. Illi autem qui eam volebant
audire plenius tamquam bone reputationis
eam licet non intelligerent ad plenum di-
cebant paulum annunciatorem esse novorum
demoniorum id est novarum scientiarum propter quod
deduxerunt eum ad ariopagum ubi erat
locus docendi. Athenienses autem omnes id est de
terra illa nativi. Et advene hospites
qui aliunde veniebant ratione studii
sicut modo conveniunt parisius ad nichil
aliud vacabant principaliter nisi aut
dicere quantum ad magistros aut discere quantum
ad discipulos aliud novi et in hoc eis
assimilantur parisienses multi. Stans
autem hic consequenter describitur pauli pre-
dicatio ipsa distincta ibi. Cum audisset
primo ideo quia primo incipit paulus
a quadam que erat atheniensibus nota et
consonam ex qua proponitur intentum ibi. Deus

qui fecit mundum. Circa primum dicitur
Stans autem paulus ut melius audi-
retur a multitudine. Ait viri athenien-
ses per omnia quasi superstitiosiores id est ydolorum
cultores vos video. Hoc pertinebat ad sen-
sum quia in civitate illa erant multa
ydola. Ideo subditur preteriens enim et videns
etc. Inveni aram in qua scriptum erat deo
ignoto. In qualibet enim ara erat titulus
superscriptus illius cui erat consecrata verbi gratia
Mercurio altare. In hoc autem altari erat
talis titulus deo ignoto supple consecratum
est hoc altare. De causa consecrationis huius
altaris est aliqui enim dixerunt quod fuit conse-
cratum constitutum a posteris herculis qui
post eius mortem eiecti de regno suo
et patria venerunt ad auxilium athe-
niensium per quos restituti fuerunt ad sta-
tum pristinum propter quod dixerunt indi-
gnationem posuisse illis sedem cui con-
secraverunt aram sed quia una non erat ali-
qua persona qui fuisset hominibus nota sicut
Jupiter et mercurius et huiusmodi fuerunt
quos gentiles ad deos translatos esse dice-
bant. Unde crisostomus ait. Dicit patre non
invenit deos translato etc. Ideo illud altare
intitulatum fuit deo ignoto et determinatum
quod non fecerit obliviones ... nisi
de gentilibus latinis temporibus misterii
ibi manum postulavi. Item scolastica
hystoria dicit quod philosophi athenienses videntes
a tenebris facta ... passionis christi con-
siderantes que non poterant esse virtute
nature eo quod facte fuerunt primo post
plene lune ut dicit dyonisius se vidisse lu-
nam venientem ab oriente et supponentem
se soli tunc cum erat xv etatis eam
redeuntem ad locum suum versus orientem
talis autem motus lune erat contra cur-
sum nature propter quod illa
eclipsis non fuit naturalis. Item quod illa
eclipsis solis incepit a parte orientis et
ex eadem parte fuit terminata ut patet ex dictis e-
clipsis autem naturalis ipsius solis semper
incipit a parte occidentali in parte opposita

tenebratur tribus horis scilicet ab hora vi usque ad horam nonam ut habetur Mt. xxvii. Eclipsis autem solis naturalis non tamen durat nisi modico tempore sed quia ista attendentes philosophi consecraverunt altare deo qui talia miracula faciebat quem vocaverunt ignotum et bene considerentur eius quod excellentia quae incomprehensibilis est ac etiam nostra etiam vera et perfectiores aliquo modo incognita et multo magis a nobis. Dixerunt etiam quod ille deus volebat sacrificia de animalibus, sed de speciebus (?) devotis et orationibus ¶ Consequenter applicat apostolus ad suum propositum dicens quod ergo ignorantes colitis ego annuncio vobis scilicet Christum Jesum deum et hominem et hoc applicatio patet secundum ultimam institutionem dei altaris convenit etiam Christo sive primam institutionem quae dicitur consecrata (?) ... Christo per se nomine convenit proprium cui cuius est misereri et parcere propter quod una vocatur ... xiii (?). Unde nobis domine misericordiam tuam et salutare tuum da nobis ¶ Deus qui fecit etc. Hic consequenter apostolus prosequitur intentum ostendens primo conditionem Christi quantum ad divinitatem, secundo quantum ad humanitatem ibi et tempora ¶ Circa primum dicit deus qui fecit mundum et omnia quae in eo sunt hanc propositionem concedebant quidam philosophi vocantes deum primam causam et licet aliquis neget deum habere rationem causae efficientis dicens omnem rationem (?) ... causae finalis et ipso ... Aristotelem hoc sensisse hoc tamen non habetur quod dicat Aristoteles expresse sed magis oppositum ut dicunt alii expositores Aristotelis. Plato autem manifeste dixit deum causam efficientem mundi et etiam cum tempore. Unde dicitur viii physicorum quod solus Plato generavit tempus alii vero philosophi qui ponebant mundum eternum ponebant tamen unam causam efficientem deum ut patet de Avicenna et multis aliis. Ex hoc consequenter declarat quod deus non

concluditur aliquibus locis de tuis (?) dicens hic coeli et terrae ¶ Cum sit dominus ut patet quod dicit non in manufactis templis habitat tanquam ibi contentus sed magis continet omnia tanquam causa dans eis esse et conservans et ex hoc concludit ulterius quod non indiget sacrificiis humanis et oblationibus dicens nec manibus humanis colitur id est sacrificiis humanis manibus sibi allatis indigens aliquo cum sit per se sufficiens et omnia alia eo indigeant ideo subditur ¶ Cum ipse det omnibus vitam quantum ad spirituales creaturas cuiusmodi sunt angeli et inspirationem quantum ad alia quae sumunt perspirationem aeris ad refrigerium cordis in quo consistit vita vel per aliud supplens vitae respirationis sicut sunt pisces et huiusmodi et per hoc intelliguntur homines qui vivunt vita spirituali quantum ad animam et corporali perspirationem et omnia quia quicquid boni est in creatura creaturis totum est ex divino dono. Fecit quod ex uno scilicet ex Adam homine primo omne genus hominum per generationem continuationem excepto Christo cuius corpus fuit formatum ex puris sanguinibus (?) inhabitare super universam faciem terrae quia multiplicata eorum generatio coeperunt inhabitare diversas partes terrae ¶ Diffiniens statuta tempora nam ante diluvium vixerunt homines magis tempore quam post et terminos habitationis eorum nam in una regione diutius vivunt quam in alia sicut in regione pygmaeorum vivunt homines nonne (?) annis tantum vel citius (?) potest etiam aliter exponi quia determinavit quantum quibus gentes debeant illam terram inhabitare et postea alios expelli sicut Cananaei fuerunt expulsi de terra promissionis per filios Israel et sic de multis aliis. Unde dicitur Dan. ii. Ipse mutat tempora et aetates transfert regna atque constituit ¶ Consequenter ostendit ad quid fiat praedicta dicens quaerere deum per cognitionem et attrectet eum et inveniat per amorem quia

non longe sit ab uno quoque nostrum in ipso enim
de ipse quod ostendit consequenter dicens
In ipso enim vivimus movemur et sumus sicut in
causa efficiente nam est in nobis vivere
moveri et esse et sic est intimior nobis
quam nos ipsi quia contingit principia in-
trinseca. Sciendum autem quod vivere
hominis est intelligere nam homo est
homo per intellectum propter quod dicitur 9°
metha[physice] alia ymaginationibus et me-
moriis vivunt homo autem ratione et in-
tellectu vivere enim viventibus est esse
et sic intelligere est esse humanum est de-
moveri primus ingressus cuiuslibet potentie
movetur per voluntatem et intellectum
et secundum hoc inducit autem auctoritatem poe-
te d. Sicut et quidam poetarum vestrorum
dixerunt scilicet aratus et eius sequaces cuius
auctoritas erat atheniensibus nota et
autentica non sic autem sacra scriptura
propter quam non allegavit et subditur
auctoritas ipsius Ipsius enim genus sumus id est per
propinquitatem ad ipsum habentes in quantum
sumus intellectualis nature sicut et ipse
in quantum facti sumus ad ymaginem eius
Dupliciter quia ista intellectualitas non est
eiusdem rationis in ipso et nobis ideo non
dicimur eius ymago sed ad ymaginem
eius facti filius autem qui est eiusdem
nature cum patre dicitur ymago eius in quo
in quo apparet excellentia christi respectu
nostri. Genus ergo posita declaratione sua
hic infert conclusionem intentam d.
Genus ergo cum simus dei id est intellectualis
nature cum infinitis gradibus distan-
tis ab eius perfectione non debemus estimare
divinum id est eius deitatem esse similem auro et
argento etc. nam ista sunt infra homines
et deus est propter quod latria que est
cultus deo debitus non est talibus ydo-
lis exhibenda. Et tempora hic consequenter
declarat condicionem christi quantum ad huma-
nitatem in qua inter homines apparuit
annuntians eis viam salutis primo per se
ipsum postea per apostolos et discipulos alios
et hoc est quod dicitur Et tempora

quo huius ignorantie quia cultus divinus
impendebatur ydolis despiciens deus id est
nolens ultra durare nunc id est tempore
gratie annuntiat hominibus per filium suum
et predicatores [illegible] ut omnes ubique pe-
nitentiam agant de ydolatria et aliis
peccatis eo quod statuit diem in quo iudi-
caturus est orbem in equitate reddere
penas debitas pro peccatis et premia pro meritis
in viro in quo statuit id est per virum per quem
diffinivit iudicare seculum scilicet hominem
christum qui iudicabit in forma hominis
glorificati sicut dicitur super primo capitulo hic
ihesus qui assumptus est a vobis sic veniet
scilicet ad iudicium sicut fuit ibidem
expositum et de hoc iudicio dicit Jo. v°
capitulo pater non iudicat quemquam sed omne
iudicium dedit filio. Quod autem hic iudicium
fiet in resurrectione generali quam precessit
resurrectio christi sicut eius exemplar
et causa. Ideo subditur fidem prebens
etc. [illegible] sic bene suscitans enim scilicet
hominem christum a mortuis quam mortem
sustinuit pro salute omnium de maxima
caritate ad genus humanum et obedientia
ad patrem deum fidem prebens omnibus
futuro quia resurrectio capitis est exem-
plar resurrectionis membrorum. Cum au-
dissent postquam descripta est predicatio
pauli hic consequenter ponitur auditorum
diversa distinctio et dividitur in tres par-
tes quia aliqui resurrectionem mortuorum
reputabant impossibilem de quibus
dicitur quidam quidem irridebant ali-
qui vero volebant amplius considerare et dixe-
runt audiemus te de hoc iterum tamen non
crediderunt inter quos numeratur diony-
sius ariopagita tamquam famosior et
mulier nomine damaris que ab aliquibus
dicitur fuisse eius uxor etc. 18 capitulum

Post hec etc.
Hic consequenter describit predicationem
pauli in corintho et dividit
in duas partes quia primo ponit hic predicationem Secundo

adversariorum insurrectio ibi galione re
primo autem in duo quia primo ponitur
gratia predicationis primum s. adventus eius
et ad chorinthum cum dicitur Venit cho
rinthum que est civitas in provincia
Achaye ut patet infra eodem capitulo Et inveni
ens quendam iudeum nomine aquilam qui
tamen in xpm credebat cum priscilla uxore
sua ut manifeste patet consequentibus eo
quod precepisset claudius etc. huius at
imperialis precepti causa non exprimitur sed
in scolastica hystoria dicitur quod hoc fuit
quia iudei habitantes rome familia
ritatem contraxerunt cum agrippina eius
uxore et faciebant eam iudayzare Ac
cessit ad eos cum quia erat katholicus cum
quia erat eiusdem artis scilicet sceno
phocorie scenos quod est thabernaculum
sive ~~et totum~~ tentorium operabatur enim in hac arte
paulus precium suo victu ne gravaret
illos quibus predicabat sumptus ab eis
accipiendo et ut per hoc repelleretur pseudo
apostolorum qui commodum predicabant ¶ Disputa
bat hic ponitur pauli predicatio cum
dicitur disputabat in synagoga per
omne sabbatum alijs autem diebus inten
debat operi manuali ¶ Cum venissent
autem de macedonia silas et thymoteus
instabat verbo quod autem subditur in
aliquibus libris evangelizans non est in
libris correctis sed subintelligitur an
adventum autem sile et thymotei predica
bat paulus tantum in diebus sabbatorum
sed post eorum adventum predicare cepit fre
quentius testificans iudeis ihesum esse xpm
in lege prophetis promissum et hoc per testi
monia legis et prophetarum contradicen
tibus autem eis et blasphemantibus
ipsum ihesum excuciens vestimenta sua in
signum quod fecerat debitum suum de annun
ciando eis veritatis verbum ¶ Sang
uis vester super caput vestrum i. pena debi
ta veniet super vos pro rebellione vestra
et ingratitudine non tenendo ad aliud cum

tilem ut patet consequentibus sed ad
alium locum eiusdem civitatis unde sub
ditur intravit in domum cuiusdam nomine
tita etc. prius in domo aquile et priscille
cuius domus erat coniuncta synagoge
propter hoc paulus poterat facere ma
iorem fructum in predicatione eo quod
populus concurrebat ideo subditur Crispus
autem iste est quem baptizavit paulus sicut
scribit infra cor. p° ca. patet ibi
ibi Sedit autem ibi i. mansit sicut dicit
dicitur primo sedisse quod in eadem [illegible]
multo tempore i. mansit ¶ Gallione
a. hic consequenter describitur adversariorum
insurrectio contra paulum et patet lit
tera usque ibi dicentes hic persuadet hominibus
colere deum per cerimonias legis quas
paulus debere cessare dicebat ut
patet in epistolis suis in pluribus locis inci
piente autem paulo aperire os ad iudi
cium Dixit gallio ad iudeos etc.
paulo si quidem esset iniquum id est ipsum
do nocumentum alteri in rebus suis fac
to rapina vel aliqua huiusmodi aut
facinus pessimum nocendi alteri in persona
sua vel sibi coniuncta ut patre vel uxore
vel prole quod est peius quam huiusmodi in re
nocumentum in rebus recte vos sustinerem
audiendo querimoniam vestram et faciendo
iusticiam ¶ Si vero questiones sunt recta
erat enim gentilis iudex non curabat nec
ad eum pertinebat discutere questiones
iudaice legis et minavit eos a tribu
nali tamquam detinentes tempus in frivolis
apprehendentes autem omnes scilicet ministri pro
consulis qui tales repulsos audire so
lent paciendo compellere ¶ Paulus vero
hic consequenter describitur predicatio pauli
in epheso et hec duplex primo in ipso adven
tu secunda in eius reditu in capitulo sequenti i. d.
scilicet in parte principalem civitatem ta
lem que incipit Iudei autem etc. primum
dicitur paulus vero cum adhuc susti
nuisset i. perseverasset dies multos in corintho

fratribus valefaciens navigavit in Sy-
riam i. versus Syriam quia tunc venit ephe-
sum ut patet ex sequentibus quod non est in
Syria cum sibi totondisset in Cencris quod
est portus Corinthiorum caput suum ritu
nazareorum ut habetur Num. vi completo
tempore voti sui hoc enim fecit paulus
qui erat natione iudeus ad evitandum
iudeorum scandalum sicut dictum est supra
16 capitulo de circumcisione thymotei Ti-
tum vero noluit circumcidere ut in principio
ad Galathas, ut inhibetur hys qui ex
iudeis convertebantur observancia legalium
sicut inhibebatur hys qui ex gentilibus
convertebantur a gentilitatis ritibus ut in-
ter hos ritus differentia videretur nam genti-
litatis ritus repudiabatur tamquam omnino
illicitus et semper a deo prohibitus ritus
autem legis cessabat tamquam impletus per
Christi passionem utpote a deo in figuram Christi
institutus que cessat adveniente veri-
tate sed non statim omnino cessare debuit
ne ab aliquibus crederetur semper fuisse
illicitus sicut gentilitatis ritus propter
quod conversis de iudaysmo licebat lega-
lia observare tempore medio inter passio-
nem Christi et publicationem ewangelii sic tamen
quod non ponerent ibi fidem credentes
quod sine tali observatione fides Christi non
sufficeret ad salutem. Devenitque Ephesi-
um et illos ibi reliquit scilicet aquilam et priscillam
ipse vero ingressus synagogam disputa-
bat cum iudeis ostendens per scripturas
ihesum nazarenum promissum esse
completus. Rogantibus autem eis ut
ampliori tempore maneret ad pleniorem sci-
licet eorum informationem non consensit sed valefaciens
alibi proficisci ubi nondum erat predicatum
ewangelium ordinavit tamen ibi ministros eccle-
siasticos ad fidelium instruccionem. Sed valefaciens et
dicens ad fidei confirmationem et eorum consolationem
iterum revertar ad vos deo volente quod fecit
ut patet capitulo sequenti. quod autem in aliquibus

libris interponitur oportet me solemp-
nem diem advenientem facere Ierosolimis
non est de textu nec est in libris correctis
quia nec tunc paulus ivit in iherusalem
sed postea per magnum tempus. Et descen-
dens Cesaream que est metropolis ca-
padocie ut dicit glossa. alia tamen est
cezarea philippi in provincia phenicis et
etiam alia in palestina de qua sepius habitum
est supra. Et ascendit usque ibi. Confir-
mans omnes discipulos i. christianos in
fide christi. Iudeus autem hic est per inci-
dentalis i. quedam occasione predicationis pau-
li de qua supra huius locutus fuerit
facit mentionem de predicatione quam appol-
lo fecit ibidem d. Iudeus autem quidam
natione appollo nomine exprimitur no-
men eius quia erat famosum. Alex-
andrinus genere i. in allexandria natus
persecutione iudeorum quam fecerat antiochus
potens in scripturis legis et prophetarum
Hic erat edoctus viam domini i. cultum dei
in ipso tamen ideo subditur sciens tantum
baptismum iohannis. Hunc aquila et priscilla
qui remanserant ephesi hanc imperfectionem
impleverunt ex quo patet quod dictum est supra
in principio capituli eos esse christianos qui
cum venisset in achaiam in qua est Cho-
rinthus contulit multum hys qui cre-
diderunt scilicet per predicationem pauli
propter quod paulus i. Cor. 3 capitulo dicit
ego plantavi appollo rigavit etc.

Capitulum xix[m]

Factum est autem hic consequenter
describitur predicatio pauli
apud ephesum in suo reditu
dicta quod primo ponitur hec predicatio so-
pra... quoniam reprehensio illa tem-
tavit autem primo i. d. quia primo de-
scribitur doctrina pauli quantum ad veri-
tate baptismi secundo quantum ad predicationem ewan-
gelii ibi Ingressus autem paulus per patet
usque ibi Si spiritum sanctum accepistis credentes.

in signo sensibili quia tunc sic dabatur
baptizatis per impositionem manuum aposto
lorum sed neque si spiritus sanctus est scilicet hoc modo
datus vel dandus audivimus licet
audivissent quod deus esset unus et
trinus certa patent ... ibi ¶ Iohannes bap
tizavit baptismo penitentie ... erat
enim baptismus Iohannis quedam protestatio
faciendi penitentiam et dispositio se ad
baptismum christi in quo datur gratia ...
... in eum qui venturus esset etc. hoc
enim predicabat Iohannes ut patet ... ¶ Po
stmodo hiis auditis baptizati sunt in
nomine domini ihesu in ... enim ... ...
batur baptismus in primitiva ecclesia ...
nibus ... ut ... patet ¶ In
gressus autem hic consequenter ponit doctrina
pauli quantum ad publicationem evangelii
cum dicitur ¶ Cum fiducia loquebatur
postposito timore humano disputans cum
contradicentibus et suadens voluntare
audientibus de regno dei i. de supprema feli
citate que consistit apertam christi visione
in deitatis principaliter et humanitatis
secundario suadebat esse de modo veniendi ad
hanc beatitudinem qui est per fidem caritate
formatam ¶ Cum autem quidam indura
rentur ... infidelitate maledicentes
viam domini i. doctrinam christi coram multi
tudine quod erat obstinationis communis
descendens ab eis paulus segregavit dis
cipulos i. credentes ne inficerentur ab
hiis obstinatis cottidie disputans ad de
clarationem evangelice veritatis in scola i.
edificio de quo paulus scolam fecerat
tyranni cuiusdam dicunt aliqui quod
tyranni est nomen proprium illius civis cuius
edificium ... dicunt quod est nomen
appellativum et accipitur hic tyrannus pro
homine potente ... ibi paulus
scolam ut ob ... timerent eum qui ...
impedire ... ... loci ... ideo
subditur hoc est factum per biennium pacifi
ce ita ut omnes qui habitabant in asia

audirent verbum domini i. potuerit au
dire libere ... ad confirmationem
huius doctrine ... faciebat deus i.
non modicas vel ... sed multum ...
... unde subditur ita ut etiam super
languidos etc. quod est magis quam ...
pauli ... ferrent talia ¶
Temptaverunt autem postquam ... est
predicatio pauli hic consequenter ponitur
presumptionis aliquorum ... qui
volebant ... demones ab ob
sessis virtute nominis christi quem paulo ...
... non credebant ... ... i.
¶ Sceue iudei est autem sceue nomen proprium
illius principis sacerdotum ihesum novi
quem paulum scio i. virtutem eorum cognosco
vos autem qui estis quasi d. ad vos non
pertinet virtutes eorum invocare cum ...
mordaciter ... ambos i. duos
de septem filiis principis iudeorum ¶ Conse
quenter ponitur fructus huius ...
cum dicitur hoc autem notum factum est
omnibus per divulgationem eorum qui vide
runt et cecidit timor super illos ut
nullus auderet talia attemptare
et magnificabatur nomen domini ihesu
tamquam magne virtutis ... multi
quoque credentium veniebant ad paulum
confitentes peccata sua ... multi
autem ... quod fuerant curiosa sectati i.
artes magicas contulerunt libros i. ap
portaverunt ad ... et
contemptu diaboli et honore ihesu christi
et computatis preciis eorum hoc addit
ad ostendendum quod fecerunt hoc ... magna
voluntate ... libros ...
ita ... ¶ ¶ ... quod dena
rius valebat ... ideo
sic nominabatur ... ita for
titer crescebat verbum dei ... multiplica
tionem fidelium et confirmabatur ...
fidei ... ¶ Hiis autem expletis ...
positus est ... pauli ...
... ad predicandum hic consequenter

ponitur eius regressio in urbem ad tal
lerandum pro fide katholica quam predicaverat
fuerat ibidem ut dictum est xiiii capitulo et
xv. et dividitur in tres partes quia primo
ponitur inspiracio preparatoria secundo remocio
impedimenti ibi factum est autem tercio perse
cucio inspiranti xx. capitulo ibi nos vero
etc. primum dicitur his autem completis s.
discursibus pauli predicacione ewan
gelii proposuit paulus in spiritu i. non propria
voluntate sed magis spiritus sancti revelacione
et ordinacione transita macedonia et acha
ia ad confirmandum credentes et aliquid pecu
nie collectam portandum fidelibus pauperibus
qui erant iherusalem oportet me et romam
videre tunc enim sibi fuit revelatum
quod post iherusalem veniret roma modus tamen eundi
et causa non fuerunt tunc sibi revelata
sed infra xxiii. mittens autem in macedo
niam duos etc. hoc fecit ad collectam essen
dam antequam veniret quod erat sibi ho
nestius et expediencius quia sic non opor
tuit eum ibi retrahere morando propter
dictam collectam ¶ Factum est autem hic co
sequenter ponitur remocio impedimen
ti et dividitur in duas partes secundum du
plex impedimentum sicut ponitur xx.
capitulo ibi ubi cum fuisset. prima in tres quia
primo ponitur impedimentum motivum prin
cipium. ¶ Secundo tollitur ibi et cum perdixisset
tercio iter pauli reassumitur in principio xx.
capituli prima adhuc in duas quia primo ponit
impedimenti motivum principium secundo eius
execucionem ibi his auditis demetrius enim
fecit illud impedimentum commovens
civitatem contra paulum et eius so
cios motus propter temporale lucrum
minui et dyane cultum et patet littera prin
cipium usque ad capitulis que exponuntur de via do
mini i. de fide christi. Demetrius enim argen
tarius dyane luna autem vocatur dya
na a. dyan grece quod est lux et neos quod
est novum quasi nova lux renovata omni mense
dicebatur etiam argentilibus [illegible] qua
in eis radiatae nichil crescere potest maxime
quia eius crescit de nocte et quia illis
nichil crescit pingebatur dyana in
ymaginibus figura tenentis sagittas et quod
radios suos emittit usque ad terram
tales igitur ymagines dyane facie
bat de argento iste demetrius et habe
ruit argentea pro ponendis ymagi
nibus sicut scriptum est in eadem dyana
ginibus secundum praestabat artificibus
inter quos erat principalis. Vos scitis quia
de hoc artificio est nobis acquisicio sed
magni lucri paulus hic suadens aver
tit multam turbam alicuius cum talium
ymaginum dicens in eis nichil esse nu
minis aut virtutis non solum autem
sed periclitabitur nobis pars in redargucione
venire quia redarguemur de falsitate
faciendo ymagines nullam virtutem habentes
sed et magne dyane templum etc. i. cul
tus eius totaliter deficiet quod si veritate
venerit partes nostras. ¶ His auditis hic
consequenter ponitur commocionis execucio
contra paulum et socios eius quos volue
bant interficere propter iniquitatem commocionem
inter eos ut patet littera usque ibi impetum
fecerunt uno animo in theatrum Locus
erat ubi pugnabantur viri et alia ache
ons i. spectaculo eo quod multi venie
bant ad theatra speculandum illuc enim
violenter traxerunt comites pauli
etiam patet usque ibi. Erat enim ecclesia
i. congregacio populi confusa quia pro
magna parte ignorabat causam illius
commocionis detraxerunt autem de turba
alexandrum propellentibus eum iudeis
quia volebat excusare paulum sed non
habuit auditum sed magis clamoris
augmentum etc. cum sedasset scriba turbas
hic enim habebat officium publicum i. canc
cellarii quod poterat populum magis sedare
quis enim est hominum qui nesciat etc. quasi diceret
non oportet sed clamare quia sit notum omnibus

plis qz Jouis i. dyane pgenite a ioue
de latonia eius ad tubina ut scribut
poete cetera patent usque ibi quod si
demetrius et qui cum eo sunt artifices
sunt adversus aliquem istorum hominum cau
sam aliam racionabilem conventus
forenses aguntur in quibus cause ve
tilantur et proconsules sunt s. pretores ad
iudicandum accusent invicem coram
iudicibus si habent racionabile causam
Si quid autem alterius rei queritis
preter causam demetrii et qui cum eo
sunt artificum in hac allocutur
presulum partifices commotum in legittima
ecclesia i. in cognicione proconsulum le
gittime iudicandum poterit absolui
i. determinari nam et periclitamur i. in
periculo sumus argui sedicionis hodier
ne quasi de ut imperatore tamquam ne
gligentes de custodia civitatis ipsa
re cum nullus scilicet nunc obnoxius
sit i. reus de quo possimus reddere
racionem nris superioribus concursus
istius i. commocionis populi et cum hec
dixisset ille scriba dimisit ecclesiam
i. populi congregacionem pacifice ut quilibet
iret in pace ad domum suam scilicet xx c. m

Postquam autem

hic consequenter describitur iter pauli
cum dicitur vocatis discipulis
paulus i. katholicis et exhortatus eos scilicet
ut in bono inchoato permanerent vale
dixit recedens ab eis profectus est ut iret
in macedonia sic enim prius fuit ordina
tum fuit ut prius visitata macedonia
iret versus ierusalem ut dictum est xix° precedenti
Cum autem perambulasset partes illas scilicet
macedonie et exhortatus eos fuisset
multo sermone ut firmiter permanerent
in fide venit ad greciam i. ad aliam partem
grecie nam macedonia est provincia
large dicta. Ubi. hic ponitur secundum im
pedimentum sibi factum per insidias iudeorum
in via disposita ab eis cum ascendere vole
ret habuit consilium ut reverteretur per

macedoniam ad evadendum illas scilicet
insidias et sic fuit evasurus ab i
tinere comitatus est eum sopater pyrri
scilicet filius beroensis i. de civitate
berrea hi cum precessissent nos sustinue
runt nos troade i. expectaverunt
lucas ergo qui loquitur remanserat
cum paulo circa viam propter insidias de
clinandas. Nos vero remotis impedimentis
itineris inchoati. Subditur ierusalem hic ponitur
occasio propositi inspirati et primo ponitur
prima pars. Secundo ad eum accessus xx°
xxi°. ibi post dies autem istos prima divi
ditur in iiii^or partes secundum quatuor loca in
quibus paulus fecit aliquam moram que
patebunt per seriem huius vero loci fuit ci
vitas troade. adhuc primo describitur fam
la precedens cum dicitur nos vero navi
gavimus post dies azimorum scilicet solemp
nitate paschali transacta a philippis que
est civitas macedonie quam primo paulus
intravit ut habetur supra xvi. et ab ea
ultimo recessit ut hic habetur et veni
mus ad eos troadem ubi expectabant
comites pauli qui eum precesserant
ut dictum est ubi demorati sumus diebus
septem ad audiendum consolacionem. Una
autem sabbati hic secundo ponitur pauli pre
dicacio cum dicitur Una autem sabbati
i. die dominica que est prima post sabba
tum. Cum venissemus ad frangendum
panem presentacione corporali paulus
disputabat cum eis prius reficiens eos
panem verbi divini profecturus in crastinum
ut verba que recedens dicebat acciperent
in cordibus audiencium impressa rema
nerent protraxitque sermonem multum solli
citus de cibo spirituali magis quam de corporali
Descendens autem hic tercio ad confirmacionem
doctrine pauli ponitur suscitatio mor
tui ut patet in littera usque ibi Incubuit super
eum et complexus compassione dicit orans
pro eius suscitacione Nolite turbari etc. Reddit

cum pro ipsum adolescente resuscitatum asce
dens autem ad cenaculum unde nunc
nos ceciderant frangensque panem et gus
tans i. modicum accipiens Satisque allo
cutus est cum instantes ubi cum dispu
tans allocutus est usque in lucem dei et
sic profectus est ex quo patet sollicitudo pauli
pro salute proximi quia prestitus in mini
sterium pro totam noctem non dormivit in tota
predicationi usque ad media nocte et tunc
suscitato euthico et modico pane gustato
to sermone resumpsit usque ad diem clara
et sic iniit viam suam adduxerunt autem
puerum viventem i. constitutum eum et
consolati sunt non minime de vita pueri et de
facto miraculo ad gloriam dei. Nos autem
hic describitur ponitur locus in quo
paulus reduxit mora s. ad miletum
ad quod primo describitur accessus secundo sapis
situs ibi amuleto autem tertio flebilis
recessus ibi tamen hoc dixisset et primo
dicitur nos autem ascendentes navem sa
paulo navigavimus in asson nomen est
loci ubi paulus venit per terram assump
to eo scilicet paulo venimus civitate
hec nomen est insule et inde navigantes
sequenti die venimus contra chium aliqui dicunt
quod sit due domus aliqui dicunt quod
una tantum alia die applicuimus samum no
men est portus et sequenti die venimus mi
letum ubi proposuerat paulus aliquid tam
pauper et reddit rationem quare na
vigando transierat ephesum absque applica
tione ad locum que erat civitas metro
polis et in qua paulus frequenter predica
verat cum subditur ne qua mora
illi fieret in asya Si enim declinasset
illuc opportuisset eum diutius morari
propter multitudinem credentium et solemp
nitate loci et causam festinationis pau
li subditur ut diem penthecostes faceret ihe
rosolimis i. solempnizaret erat enim
illa dies solempnis propter datum legis
quantum ad decalogum precepta quae ? ?

manet in lege nova et propter datum
spiritus sancti credentibus et in signo visibili
suo et C Amuleto hic ponitur conseque
ntus quia paulus invitavit ibi mi
nistros ecclesie de tota ephesina dyocesi
exhortatus eos ad bonum regimen ecclesie
dei informans eos primo contra semina
persecutionem secundo contra fraudulentiam de
ceptorum ibi attendite vobis tertio contra
concupiscentiam temporalium bonorum
ibi argentum autem et omnibus ponit se
pro exemplar docens secundo rubo principes
patet usque ibi et temptationibus i. peric
lis mortis que michi acciderunt ex in
sidys iudeorum propter quibus tamen nichil
omisi de pertinentibus ad verum salu
tem et docerem vos publice et per domos
i. private testificans iudeis atque gentilibus
indifferenter in deum primam i. annun
ciando eis penitentiam in deum credi
navite et nunc ecce alligatus ego
spiritu i. compulsatione spiritus sancti ad hoc
astrictus cui tamen nolo propter te in omnibus
obedire vado in iherusalem que in ea ventura
sunt michi ignoraris in speciali. Scribe
tamen in generali ideo subditur nisi quod
spiritus sanctus per omnes civitates i. frequenter
protestatur michi dicens quod vincula et
tribulationes iherosolimis me manent
i. ibi me expectant. Sed nichil horum
vereor i. timeo sustinere propter ipsum nec
facio animam meam preciosorem
quam me i. quam animam meam intellectivam
que dicit ipse homo eo quod non lege dei quod
totum nominatur a parte nobiliori certa
patent usque ibi quia propterea contestor vos
hodierna die i. hac ultima vite pro
omnibus quia mundus sum a sanguine
omnium scilicet virum Si dicatur in contrarie
aliquid que perierunt et subditur causa non
enim subterfugi propterea quecumque pericula in
nuncia ilii quo minus annunciare omne
consilium dei vobis de pertinentibus ad sa
lutem. Attendite vobis hic conseque

informat eos fraudulentia deceptorum di-
cens attendite vobis in persona propria et
universo gregi commisso vobis regendo in quo
scilicet grege vos spiritus sanctus posuit episcopos
id est custodes sub nomine enim episcoporum intelli-
guntur alii etiam ministri unde episcopus grece
superintendens latine. Et huius vigilancie
subdit causam dicens ego scio prenuncia-
tionem spiritus sancti quia intrabunt post disces-
sionem meam lupi rapaces in vobis id est falsi
apostoli ad decipiendum vos. Et ex vobis ipsis
exsurgent viri loquentes perversa id est heretica cor-
rumpentes articulos fidei. Propter quod
vigilate per custodiam gregis vobis
commissi memoria retinentes ea que
predicavi vobis. Ideo subditur quia
per triennium etc. quia nisi dominus custodierit
civitatem frustra vigilat qui custodit
eam. Propter hoc ideo subdit et nunc co-
mmendo vos deo et verbo gratie eius id est sacre vel
efficaciter verbum enim in scriptura frequenter
accipitur pro opere Luce 2. quid est verbum
quod factum est. Et maxime in deo
cuius dicere est facere ps. 32. dixit
et facta sunt. Qui potens est edificare
per gratiam in presenti et dare hereditatem
glorie in futuro. In sanctificatis omnibus.
Nam ibi nullus admittitur nisi
sanctus. Argentum autem hic consequenter
informat eos contra concupiscentiam
temporalium proponens exemplum quod
erat eis per experientiam notum. Ministraverunt
manus iste quoniam cum vos visitavit
de proprio labore viventes et suscipere ad
doctrinam fidei infirmos qui sunt enim rudes
et ad credendum tardi. Licet enim paulus
posset accipere sumptus ab illis quibus
predicabat tamen frequenter abstinebat
ne fructus predicationis impediret
in illis qui propter avariciam suam a cre-
dendo tardi predicationis retraherentur.
Subdit etiam dicens ut meminisse ver-
bi domini ihesu quoniam ipse dixit
licet hoc non habeatur in evangelio te-
nendum est tamen simile quod dixit quia

non omnia eius facta sunt scripta Jo. ultimo
et multominus omnia eius verba. Sed paulus
revelationem habuit a christo verbum
sicut et eius evangelium gratis. Propter hoc beatius
est magis dare quam accipere. Et hoc vo-
luerunt aliqui dicere quod maioris
perfectionis est divitias proprias in seculo
pauperibus erogare quam in religione men-
dicare. Sed hoc reprobatur libro de eccle-
siasticis dogmatibus ubi dicitur bonum
est cum dispensatione bona pauperibus
erogare sed melius est intentione se-
quendi christum simul totum donare et absolutum
cum sollicitudine cum christo egere. Et secundum
totam veritatem dicit quod ascendit me-
lius facere qui utuntur rebus suis et
parvos fructus possessionum pauperibus
dividunt vel sequitur non tamen sed
adeo videtur valde bene omnia et
dare pauperibus et veni et sequere me. Preterea
quod verbum istud beatius est etc. intelli-
gendum in aliis partibus que non sunt
in proposito. Et cum hoc dixisset hic ultimo
ponitur pauli flebilis recessus eo quod
dixerit quod non viderent amplius faciem
eius et precipue hoc. Orabant cum
omnibus illis scilicet prosequentes eum
a quibus recedebat et dixit ducebant
eum usque ad navem quos secum ducebat scilicet christi.

Cum autem
factum esset etc. Hic ponitur ter-
tius locus in quo paulus fecit
aliquam moram scilicet civitas tyri. Ad quam primo
ponitur accessus et consequenter hic
aliqua loca per que transivit paulus
sine mora et patet litera secundum illud
quod illud quod ponitur in aliquibus libris
deinde mirandum non est de textu nec
est in libris correctis. Et phenicem nomine
que est provincie et venimus tyrum et sub-
ditur causa cum dicit illic enim navis
in qua eramus erat expositura onus
quasi dicat propter hoc necesse fuit quod ibi applica-
remus. Inventis autem discipulis id est christianis

mansimus ibi diebus septem ad consola-
cionem nutum amplioris post inmigra-
cionem et ad credendum vinculationem
spiritualem consolacionem qui paulo dice-
bant per spiritum prophetie ne ascenderet Jero-
solimam. Sciendum quod hoc non dicebat
immediate per spiritum sanctum qui paulo dice-
bat illuc accedere et sic contraria diceret
sed per spiritum prophetie habebant quod si pau-
lus ascenderet in Jerusalem ubi sustineret
persecuciones propter quod ei compacientes ex
suo spiritu suadebant ne illuc ascenderet
est enim in alciori situ quam tyrus et
cetera patent. ¶ Nos vero hic ponitur
quartus ubi moratus fuit aliquan-
tum in cesarea ad quam describitur acces-
sus cum dicitur nos vero navigacione
expleta id est dispensata transitu a tyro des-
cendimus ptholomaydam quam nunc dicunt
acon et salutatis fratribus id est xpianis ibi
manentibus mansimus die una ista
mora propter sui brevitatem non addit ad
numerum aliorum quatuor. Alia autem die pro-
fecti venimus cesaream palestine
quam herodes in nomine cesaris appellavit
cesaream que prius turris stratonis di-
cebatur et intrantes domum philippi e-
vangeliste. aliqui dixerunt quod iste fuit
philippus apostolus eo quod dicitur hic evangelista
id est annunciator evangelii ex officio quod
specialiter pertinet ad apostolos sed istud removetur
per hoc quod subditur qui erat unus
de septem scilicet dyaconibus de quibus
habetur supra vi° capitulo. Si enim esset philip-
pus apostolus diceretur unus de xii. dicitur
ergo iste evangelista quia tempore perse-
cucionis alibi evangelium predicavit fer-
venter. Huius iiii° ca° supervenit quidam
vir habens spiritum prophetie ut habetur
supra xi. tulit zonam pauli et alligans
sibi pedes etc. in hoc imitabatur mo-
dum prophetarum antiquorum qui prophetabant aliquando
non solum verbis sed etiam factis sive signis

Jeremias posuit cathenas ligneas
in collo suo Jeremie xxvii. ad significandum
quod illi de quibus prophetabat du-
cerentur in captivitatem cathenati cetera
patent. ¶ Post dies autem postquam de-
scriptus est progressus pauli per viam
hic consequenter describitur eius accessus
ad Jerusalem ubi spiritum veniebat
ad tollerandum persecuciones sanctis
unde persecutus fuerat etiam ideo di-
viditur in duas partes quia primo po-
nitur eius benigna recepcio secundo
eo maligna persecucio iudeis ibi Cu-
mque septem dies. prima in duo quia primo
ponitur pauli recepcio secundo sibi facta
persuasio ibi dixerunt ei etc. primum
dicit post dies autem istos in mansio-
nis in cesarea ascendebamus in Jerusalem
que est in altiori situ quam cesarea. Ve-
nerunt autem quidam ex discipulis
volentes providere paulo et suis sociis
de hospicio. ¶ Cyprium quendam antiquum
discipulum id est a longo tempore in fidelita-
te probatum iste iason videtur fuisse
domicilium habens in cesarea et in Jerusalem ubi ca-
ritative recepit paulum et cum venisse-
mus Jerosolimam libenter exceperunt
nos fratres id est xpiani in Jerusalem habitantes
sequenti autem die introibat paulus
nobiscum ad Jacobum episcopum Jerosoli-
mitanum cetera patent. ¶ Dixerunt quod
ei hic consequenter describitur persuasio
facta paulo etc. quia secundum quod aliqui
detrahentes paulo seminaverant in Jerusalem
quod ipse predicans iudeis palam pro-
fessus dixisset affirmabat eis illicitum
esse etiam illo tempore circumcisionem et
alia legis cerimonias observare quod non
erat verum quia thymotheum circumcidit
ut dictum est supra xvi. propter quod ad remo-
vendum scandalum iudeorum in Jerusalem
persuaserunt paulo Jacobus et alii se-
niores ut purificaret in templo cum

quibusdam nazareis ut dicitur cumbus
apparet factum quod de ipso fuerat dictum
et ipse consensit ut faceret quod erat
sibi licitum illo tempore amouens scanda-
lum infirmorum Primo igitur circa hoc ponitur
persuasio Jacobi secundo assensus pauli ibi
tunc paulus prima pars circa patet considerantibus
praemissis ex textu quod dicuntur et omnes
emulatores sunt scilicet legis ne statim
dimittatur tamquam illicita sicut ri-
tus gentilium Audierunt enim de te etc. quod
hoc doceas quod tunc non est bonum apostolum
conuenire multitudinem de te nobis scilicet
scandalizatam et impediet illis i. fac obla-
tionem cum illis qui solent fieri in tali-
bus scilicet cumulatis et ipse custodiens legem
tamquam adhuc seruari licitam Dum tamen
non ponatur ibi fides tenendo quod sine
tali obseruantia fides christi non sufficeret
ad salutem ideo subditur de hiis autem
qui crediderunt ex gentilibus quos salua-
ri credimus per fidem christi sine circumcisione
et aliis legalibus ut habetur supra 15
scripsimus iudicantes ut abstineant etc. pro
iudaeorum et gentium quam societate suadet
ut dictum est supra 15. Annuntians expletionem
dierum purificationis hoc enim decebat
eos purificatos cum illis nazareis quorum
purificabatur in uno uoti sui expleto unus
dies. Dum autem hic consequenter describi-
tur pauli persecutio ¶ secundo subditur
pauli appellatio capitulo xxv. ibi festus
autem primo ponitur persecutio pauli in
iherusalem secundo apud cesaream capitulo xxiiii. ibi
adhuc in duo quia primo ponitur ipsa
persecutio. secundo persequentium dissuasio capitulo xxiii
¶ Dicens autem paulus primum adhuc
in duo quia primo intenditur pauli captura
secundo eripitur ibi querentibus autem
Circa primum dicitur Dum autem septem
diebus consummarentur consummatio istorum
dierum accipienda est a principio ascensus
pauli in iherusalem et tunc glosa quia iam dies
ista erat consummata scilicet appropinquabat ita

secundum ueritatem erant dies quindecim et hoc
dicit glosa ad uerificandum illud uerbum
quod dicit paulus infra 24 non sunt plures
mihi dies quam 12 ex quo ascendi ad-
orare in iherusalem quia cum istis 4 oportet
addere diem in qua dissoluit paulus
saduceos et pharizeos et illam aliam in
qua ductus fuit cesaream ut patet
ex textu et illi 4 dies post quos princeps
sacerdotum accusauit paulum in cesarea
ut habetur infra 24 quibus simul
iunctis sunt 12 dies praecise sed hoc modo
loquendi uidetur contrarium scilicet quod
praecise dies dicatur vii ¶ te potest
aliter dici scilicet quod dies illa purificatio-
nis fuit septima ab ingressu pauli in
iherusalem ut textus innuit vii dies qui-
bus princeps sacerdotum uenit cesaream
accusare paulum ¶ Incipiunt a pauli
purificatione et captione exclusive et
sic habentur 12 dies praecise dies autem
in qua soluit ab inuicem pharizeos
et saduceos et alia in qua ductus fuit
cesaream simul concurrunt cum duo-
bus primis de illis quinque quibus princeps
sacerdotum uenit cesaream hii qui de
asia erant iudei in iudaismo obstinati
qui uiderant paulo contrarii erant ¶ cum
uidissent eum in templo ubi erant
iudaei obstinati multitudo concita
uenit omnem populum et iniecerunt ei ma-
nus clamantes eum morte dignum
ideo subditur hic est homo qui aduer-
sus populum et legem et locum hunc omnes
ubique docens scilicet dicebat quod pau-
lus praedicabat gentibus uerbum dei de-
notare iudeis ipsum repellenti-
bus ut patet in pluribus locis supra et infra
legem nouam praedicabat ueteri regimen de-
cebat non sacrificium scilicet eucharistiae ubique
posset offerri et non solum in iherusalem ubi tunc
licitum erat offerri sacrificia ideo inmisit
et gentiles induxit in templum contra ad illa

ptem in qua occulant homines in me
diam ingredi non poterant ubi puni
ebantur nazarei adque estima
bant paulum gentiles induxisse et
apprehendentes paulum trahebant eum
extra templum ut ibi occiderent. sic
ioiada pontifex fecit educi athalia
extra septa templi ut ibi interficeretur
ij par. 23. et statim clause sunt ianue
ne templum contaminaretur eorum
morte. ¶ Currentibus autem hic conse
quenter paulus de iudeorum manibus er
ipitur primo tribunus eripit illum secundo
paulus petit alloqui populum ibi et
cum cepisset etc. primo ergo dicitur nunciatum
est tribuno cohortis qui erat in
posita custodia civitatis et iussit al
ligari cathenis duabus ne posset
evadere donec inquisivisset de eo certi
patenter usque ibi tolle eum scilicet de vita
presenti tamquam vivere indignum ¶ Et cum
cepisset hic consequenter paulus petit
alloqui populum et dividitur in duas partes
quia primo ponitur huius allocutionis
occasio ibi et cum cepisset etc. in castra
i. in fortalicium ubi manebat tribunus
cum militibus. Si licet michi loqui
etc. humiliter petit ut aliquid impetret
quod quesierit qui dixit ei grece nosti etc.
videtur quod iste tribunus ante fuit grecus
propter quod petebat si paulus sciret
linguam ut sibi loqueretur ydiomate
magis sibi noto et ut iudei assisten
tes non intelligerent. nonne tu es egyp
cius etc. de isto dicit Josephus xx libro
antiquitatis Iudaice quod venit in
iudeam fingens se prophetam et congregavit
sibi multitudinem ducens eam contra
urbem dicens quod ad eius iussum mu
ri urbis corruerent et sic intrarent
subito et bona caperent civitatis sed
felix preses preveniens cum multis arma
tis multos occidit et aliquos vi
vos cepit ille vero fugit pseudopropheta profugus

disparuit et probabile est quod multi
cum eo sic evaserunt licet Josephus
non dicat et eduxisti in desertum primo
cum illos eduxit in desertum et postea
reduxit prope urbem ut depredaretur ci
vitatem modo predicto quatuor milia virorum
sicariorum. Est autem sica gladius bre
vis quo utebantur latrones et ho
micide unde sicarii dicebantur et dixit
paulus se excusando Ego homo sum
quidem iudeus a tharso cilicie natus
et sic non sum ille egyptius non ignote
te civitatis primo secundo se municipem
i. habitatorem. rogo autem te permitte me
loqui ad populum volebat enim predicationem
sue conversionis annunciare christi predicare
et incredulitatem iudeorum ut patet ex sequen
tibus ¶ Et cum permisisset hic consequenter
ponitur allocutionis occasio in qua
paulus ad hoc primo disponit secundo
propositum exequitur [illegible] primo
dicitur et cum ille scilicet tribunus per
misisset paulo loqui paulus stans
in gradibus ut melius audiretur ab
omnibus insuper annuit manu ad
plebem ut faceret silencium secundo xxij ca.

Viri fratres hic

V consequenter paulus propositum
exequitur et primo ponit eius
narratio secundo plebis attentio ibi au
dientes autem 3o cause dispositio ibi mi
rantibus autem per vices [illegible] primo pau
lus narrat statum iudaice conversationis
secundo suam ad christum conversionem ibi fac
tum est autem 3o sibi factam in templo visio
nem ibi factum est autem michi etc. primo
dicit paulus Viri fratres et patres ad mi
nores et patres quantum ad maiores au
dite diligenter que sequuntur magis
prebuerunt silencium tamen quod prius fecerunt
ipsum esse iudeum tamen quod lingua illam
melius intelligebant quam aliam ego sum
vir Iudeus natione religione natus

tharso cilicie ubi pater pauli fuerat civi-
tatus. Nutritus autem in civitate ista scilicet
urbem ubi fuerat missus a patre pro studio
sacre scripture quod vigebat ibi secus
pedes gamalielis i. in doctrina eius qui
erat doctor valde famosus ut habetur
supra quinto capitulo emulator legis i.
zelans pro eius observatione quod de-
clarat per effectum qui hanc viam scilicet
doctrinam christianam persecutus sum usque ad
mortem intendens ad ultimam perniciem ut
habitum est supra 8o et 9o capitulo sicut prin-
ceps sacerdotum testimonium reddit michi
i. expugnaverat cum literas sibi datas a prin-
cipe sacerdotum et consilio maiori que
sibi erant in testimonium istorum. ¶ Factum est
autem hic consequenter narrat suam mi-
rabilem conversionem eius sicut dictum est
supra ix capitulo usque ibi deus patrum nostrorum
preordinavit te sua benignitate ut
cognosceres voluntatem eius de tua
conversione et videres iustum scilicet christum
hominem deum quem vidit in raptu
non oculis corporis sed mentis et audires
vocem ex ore eius dicentis saule saule
quid me persequeris etc. quia eris testis
illius scilicet christi ad omnes homines iudeos
et gentiles. baptizare et ablue peccata
tua percipiendo baptismum qui est sacra-
mentum fidei invocato nomine ipsius
tunc in nomine christi debebatur baptismus
omnibus datis supra ij capitulo. ¶ Factum est autem
hic consequenter narrat visionem sibi factam
dicens factum est autem revertenti michi
in ierusalem hec non fuit immediate post suam
conversionem sed cum lustrasset arabiam
redijt in damascum unde ierusalem ut dictum
est supra ix capitulo et habetur in epistola ad galathas
primo capitulo fieri me in stupore mentis i. in
raptu et videre illum scilicet christum in vi-
sione ymaginaria et intellectuali
festina et exi velociter ex ierusalem q.d. i-
nutiliter ibi remaneres ut subditur
causa quia non recipient testimonium
tuum de me quod ad intus paulus

vidit. Domine ipsi sciunt etc. q.d. pro ea
que feci contra te et fideles tuos de-
berent esse certi quod nullo modo te pre-
dicarem nisi de veritate certificatus
essem. Vade quia ad nationes longe
mittam te q.d. gentiles illud i. verbum
recipient quod iudei in domo solummodo
impugnant. Audiebant autem hoc. conse-
quenter ponitur ortus clamoris contra
paulum quod verbum eius ultimum
inflammabatur quod iudei maxime
habitatores in ierusalem essent adeo repleti
et gentiles quos iudei viles reputabant
essent a deo electi ideo clamabant
paulum debere mori. ¶ Vociferantibus
hic consequenter inquiritur causa dicti
clamoris et dividitur in duo. quia primo
attentatur indebitus inquirendi modus
et subditur alius debitus ibi post-
ea autem dicta primum dicitur vocife-
rantibus autem eis etc. clamore ostende-
rent quod paulum non potuerunt
sustinere et proicientibus vestimenta sua in sig-
num doloris et pulverem iactantibus
in aerem ascendente furore contra
pauli iussit tribunus induci eum in
castra ut causam dicti clamoris in-
quireret per tormenta et ea sufficeret
cum doloris ut flagellaretur et tor-
queretur. Dixit astanti sibi cen-
turioni qui preerat tortoribus ne
modum tormenti consuetum excederet
vel diminueret. Si hominem romanum
et indempnatum licet vobis flagellare
q.d. certum est quod non. cives ro-
mani reputabantur nobiles per totum
orbem eo quod civitas romana do-
minabatur orbi nobiles autem non
questionabantur tunc temporis sicut adhuc
non questionantur in multis locis. cetera
patent usque ibi. Ego multa summa
scilicet pecunie civilitatem istam consecutus
sum sed ut civis romanus essem q.d.
quod cives romani facilius dicitur qui

pauper et abiectus in dictis. Et paulo
ait. Ego autem et natus sum civis ro
manus q. d. preciosius quam habeo in
hac civilitate quia tam pater eius paulo
in signum nobilitatis habuit civitatis
ut dictum fuit supra primo thymothei
ii^o. et sic paulus eius filius natus
fuit romanus cives autem ingenui
erant cives romani. Tribunus quoque ti
muit ne complicacione pauli ad tor
menta accusaretur superioribus romanis
Postea autem die hic consequenter ponit
alius inquirendi modus videlicet scilicet
per eius socios et eos diligenter inquire
de reputacione licet ipsi ibi. Et ego omni
conscientia bona conversatus sum ante deum
et non solum ante homines sicut faciunt
ypocrite q. d. sine causa persequimini me
princeps autem sacerdotum etc. dolens
eius de hoc quod paulus se iustificabat
iussit percuti os eius per hoc insinuans
quod falsum dicebat. Percuciet te deus
paries dealbate i. habens apparencia
tamen iusticie sed non veritatem. Summum
sacerdotem dei maledicis q. d. Si non
esset aliud crimen contra hoc tamen meruisti gravem
penam. Dixit autem paulus. Et
consequenter nesciebam fratres etc. De longin
quis enim partibus venerat ut patet
supra et ideo in urbe stetit propter
quod personam summi pontificis non cognosce
bat. Scriptum est exo. xxii. Sciens autem
paulus. Consequenter describitur paulus
preservatus hic consequenter describitur propter
eorum dissencio sicut enim unitas bonorum
est ut bona sic unitas malorum
est nociva bonis propter quod dissensio e
expediens ut per hoc eorum malicia
impediatur propter hoc paulus eorum
dissensionem procuravit et divisit eum
i. d. quia primo ponitur huius disse
sionis procuratio. Secundo oritur contra paulum
eorum machinatio ibi facta autem
die etc. Primum dicitur. Sciens autem
paulus etc. quia per magnum tempus ante

incepterant iste secte ut dicit Josephus
antiquitatis in libro xviii. Exclama
vit in concilio ut ab omnibus audiretur
Ego pharizeus sum et ad hoc quod
ostendat resurrectionem spem etc. Filius
pharizeorum pater enim suus
spiritualis qui eum instruxerat scilicet
gamaliel pharizeus fuit ut patet
supra v^o. ca^o. et ab pater suus carnalis
qui eum posuerat sub disciplina ga
malielis. De spe resurrectionis mortuorum
quam predico ego iudicor i. ad mortem ad
dampnari queror. Et cum hoc dixisset
facta est dissensio nam pharizei eius
dicta comprobant saducei non replicabant
propter causam subditur cum dicatur saduc
cei autem dicunt non esse resurrectionem
mortuorum et sic negabant vitam futu
ram nichil enim immortale dicebant
esse in homine neque angelum negabant
enim bonam creaturam spiritualem neque spiritum
generaliter nam ipsum deum dicebant
esse corporeum propter quod de libris sacre
scripture recipiebant tamen v. libros moy
si qui minus expresse locuntur de istis
quam libri prophetarum et hic error processit
ex hoc quod intellectus humanus semper
intelligit cum fantasmate quod non potest cor
poralia transcendere unde cogitans angelum
format sibi fantasma hominis alati
et cogitans deum format sibi fantas
ma magnum regis magni et hic error
procedentis processit etiam ex hoc intellectu
scripture que deo attribuit formam cor
poream manus oculos aures etc. cor
poris membra per que virtutes eius
spirituales intelliguntur ut dicit Dionysius in mistica
theologia oculos dicatur quia cuncta
videt manus quia omnia operatur et
sic de aliis consequenter causa processit er
ror quorumdam simplicium monachorum
deum esse corporeum existimancium propter
quod vocati sunt antropomorphite ut
patet de libris de collacionibus patrum fuit est

autem clamor magnus phariseorum
cum saduceis disputacio. Et quidam surgentes
quidam phariseorum pugnabant verbis pro
paulo dicentes nichil mali etc. quem
prius persequebantur ad mortem modo dicunt
innocentem quid si spiritus sanctus dominus lo-
cutus est ei aut angelus quasi diceret
nichil est miraculum quia utriusque legitur
in libris moysi quos recipiebant sadu-
cei nam deus legitur locutus cum
abraham et eciam angelus domini in
pluribus locis ut patet et in hoc arguebant
contra saduceos constitutum ab eis re-
cepta. timens tribunus ne discerperetur
paulus ab ipsis scilicet saduceis cetera
patet in littera usque ibi sic te oportet et roma[e]
testificari ut per hoc motus fuit ad ce-
sarem appellare infra xxv. Facta autem
die hic consequenter noua machinatio co-
tra paulum cogitatur et primo describitur et
quia cum audisset tertio ponitur dicitur. Facta
autem die fecerunt collectionem se quidam ex
iudeis dolentes quod paulus sic eua-
serat. feruenter cetera patent usque ibi nunc
ergo vos notum facite tribuno cum consilio ut producat illum ad vos tanquam aliquid certius cognituri de eo. nos vero prius quam appropiet parati sumus interficere illum.
[illegible] expeditamur [illegible] et vos habe-
beatis intentum vos notum facite tri-
buno cum consilio iungatis sic littera vos
cum consilio i. vos simul consiliati pharisei
zei et saduci ne per vestram dissensionem
impediatis pauli mortem. Notum facite
tribuno Rogantes eum ut adducat illum
etc. usque ibi Quod cum audisset hic con-
sequenter dicta machinatio frustratur dicta quia
primo ponitur de machinacionis reue-
latio secundo eiusdem frustracio cum tribunus
igitur dicta primo dicitur quod cum audisset
filius sororis pauli quod erat pro-
phetatus conuencio quia pro vel contra
eum posset fieri venit et intrauit in
castra et iuit ad eum possent tamen
dicere quomodo intrauit cum tamen quia non erat pro
iudicium condempnatus sed quia erat ci-
uis romanus. Vocans autem ad se vnum decu-
rionibus dicit autem centurio qui habet
centum homines in armis sub se tribunus
vero qui habet mille. et sic misit iuvenem ad
maiorem cetera patent usque ibi apprehendens
autem tribunus manum illius
ut loqueretur ei secrecius et seorsum ne
[illegible] quod paulus ad eum aliquem nomine
mitteret in secreto. Iudei conuenerunt roga-
re i. iudei conuentum fecerunt de roga-
do te ut crastina die producas paulum
volentes per hoc accidere cum comitatus
prius i. cum quo conuitus eis educ-
tum pauli ad eos inuolaret ipsum. Tri-
bunus igitur hic consequenter describitur
reuelatos machinatores frustratos primo
quod interim ductus fuit paulus
cesaream ad presidem qui erat iudex superi-
or et hoc est quod dicitur tribunus
igitur dimisit adolescentem ut nemini
[illegible] preces cum [illegible] loqueretur i. forte
propter hoc de ductio pauli in cesarea im-
pediretur cetera patet usque ibi timuit
enim etc. totum istud usque ibi in medio sine
quod precedam acceptimus non est de textu
nec est in libris correctis sed fuit
quedam glosa reddens racionem quare
tribunus mittebat paulum cum securitate
tanta quia post ea postiores fuit tex-
tui insertam. Scribens autem epistolam
continentem hoc scilicet cum missionis
et cum superioribus tantis et cetera usque ibi hic
considero crimini cognito quod romanus
est. hoc dicit ad acquirendum presidis
beniuolenciam quod habens magnum zelum
de ciuibus romanis et quod eripuit eum
de manibus iudeorum non
prius eum cognouit quod esset ciuis romanus sed postea
cognouit quod eum accusare volebant ut
habetur supra in fine capituli xxii. Deduxi eum
in consilium eorum ut audirent ut i
[illegible] nomen
sedias iudeorum in antipatridem nomen
est cuiusdam ciuitatis ex qua ultra
est cesarea et magis prope cesaream et
cesarea et magis prope cesaream ipsa
die dimissis equitibus ut cum eo irent
scilicet cum paulo reuersi sunt ad castra i.
ad munitionem que erat ierusalem. ideo autem
reuersi fuerunt milites et lanceari quia erant
pedites quia paulus erat prope ciui-
tatem cesaream. audiam te inquit cum

cum fratres tui

accusatores tui venerint melius enim inquiritur veritas in presencia partium quam in absencia alterius. Iussitque in pretorio herodis i. quod fuerat herodis custodiri eum. herodes enim ascalonita renovavit et ampliavit illam civitatem vocavitque eam cesaream in honore cesaris que prius dicebatur turris stratonis et ibi edificavit pretorium quod adhuc retinebat nomen actoris scilicet herodis. xxiiij capitulum

Post quinque autem dies. superius descripta est presentacio pauli in iudicium hic consequenter ponitur eius presentacio apud cesaream et dividitur in tres partes quia primo ponitur pauli accusacio secundo eius defensio ibi Annuit autem paulus tercio iudicis iussio ibi distulit autem eos primo patet littera usque ibi. Et tertullo paulo presentato iudici ut videret ad obiecta cepit accusare tertullus orator ad hoc adductus et primo secundum modum boni oratoris captat benivolenciam iudicis dicens cum multa pace agimus i. vivimus istam tempus et multa corriguntur ad consumacionem pacis gentis per tuam providenciam i. per tuum regimen semper et ubique suscipimus regimen tuum cum omni graciarum actione etc. Ut autem non diutius te protraham etc. timeo tempus et laborem prolixitate orare breviter audias nos pro tua clemencia q.d. que petimus sunt exaudiri digna. Consequenter accusat paulum dicens Invenimus hunc hominem pestiferum nocivum q. pessima malicia nocivum et dignum et concitantem sedicionem omnibus iudeis cum tamen esset predicator concordie et pacis et auctorem sedicionis secte nazarenorum i. christianorum a ihesu nazareno sic dictorum qui eciam templum violare conatus est i. introducendo ingentiles hoc eum imponebat pro falso ut patet supra capitulo xxi. circa quod trophimum in templo. Voluimus secundum legem nostram iudicare q.d. istud pertinet ad

nos sicut et cultum templi custodire etc. patet usque ibi. Adiecerunt autem et iudei ad applaudendum verba tertulli. Annuit autem. hic consequenter ponitur pauli defensio et primo captat iudicis benivolenciam dicens ex multis annis te esse iudicem genti huic rebelli et male regibili sciens q.d. per hoc manifeste apparet bonitas tui regiminis quod tam diu habuisti regimen huius gentis et ideo ego sciens bono animo pro me satisfaciens confidens de tua iusticia et mea innocencia. Consequenter vadit ad obiecta et primo ad primum scilicet de concitacione sedicionum et dicit potes enim cognoscere per multos testes fide dignos quia non sunt mihi plus dies etc. sicut declaratum est supra xxi. capitulo. Neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem que disputacio facit aliquando commocionem audiencium aut concursum turbe facientem quod est sedicionis signum neque in synagogis neque in civitate supple invenerunt me neque probare possunt tibi illa supple de quibus nunc accusant me et tamen deberent probare cum sint actores. Consequenter hic vadit ad aliud scilicet de secta nazarenorum quam confitetur se tenere tamquam sectam bonam dicens Confiteor hoc autem tibi tamquam iudici quod secundum sectam nazarenorum quam dicunt heresim i. magis contra pertinaciam rigorum. Propterea quia contra testimonia scripturarum unde dicebant Io. 7. numquid propheta aliquid accidit et cum aut prophetis sic turbat hec que non novit legem maledicti sunt. Sic deservio deo patri meo credens omnibus que in lege et prophetis scripta sunt et in ihesu nazareno sunt impleta. Spem habens in deum de beatitudine superna presumi quod et hii ipsi expectant contrarium ad phariseos que eciam secundum eos non habetur nisi in resurreccione mortuorum iustorum scilicet et iniustorum.

premiabuntur et iniqui dampnabuntur
In hoc et ipse studeo sine offendiculo
conscienciam habere i. sine scandalo
scilicet actiuo ad deum et ad homines semper
non solum cauens offensam dei sed eciam
hominum quantum est ex me et sic offensa
accusatorum meorum procedit ex eorum ma-
licia. Post annos hic consequenter in-
dit ad tertium scilicet de violencia templi
dicens post annos autem plures ele-
mosinas meas ad gentem elias faciens
in gentes meas i. fideles in iudea ma-
nentes qui suas vendiderunt posses-
siones ut habetur supra 2° ca°. Et quod
paulus pro eis faciebat collectas in
gentibus aliis ut habetur supra in
epistolis suis veni in ierusalem et oblationes
faciens et vota redditurus deo in quibus
venerunt me purificatum in templo
et sic ipsum non violaui sed magis hono-
raui non cum turba neque cum tumultu
venerunt me sed offerentem oblationes
meas deuote. Consequenter ondit qui
fuerunt illi qui in templo eum inue-
nerunt et tumultum fecerunt dicens quidam
autem ex asia iudei ut patet ex supra dictis
xxi quos oportebat modo apud
te presto esse et accusare etc. sed corporaliter ab- (i. presentes)
sencia ondit eos de culpabilitate in tem-
plo facta quod fecerunt sine causa. Aut hii
ipsi qui sunt hic presentes dicant si quid
inuenerunt in me iniquitatis cum stem
in concilio i. in iudiciali loco nisi de vna
ac sola modo voce q. d. ego non fui
causa dissencionis eorum sed ipsi inter
se inuicem pro defensione sectarum suarum
Distulit autem hic consequenter ponitur
visio iudicis et huius sententie processus
ca° 24 prima i. d. quia primo ponit
iudicis visio seu predicationis pauli
audite ibi post aliquos autem primo dicat
Distulit autem illos felix differendo
dare sciens certissime sciens de via bea-
titatis a paulo sermonibus formidabat cum turbare

iudeos motus timore humano sicut et
pylatus sciens innocenciam xpi tradi-
dit tamen eum iudeorum voluntati ne
contra eum aliquid machinaretur proconsul
cesarem dicens pro prosecutione huius di-
lacionis cum tribunus lysias descenderit
de vrbe in cesarea que est vicina sibi
audiam vos hanc autem ex consilio
accepit i. nobis tamen qui allegacione
sua dixerat quod de omnibus que
dicebat felix potuit a lysia cognoscere
veritatem iussitque centurioni custodire
eum scilicet paulum et habere requiem a cathe-
nis vel in prisionibus suis nec quemquam
prohibere de suis ministrare ei ne-
cessaria victus et vestitus. Post ali-
quod hic consequenter ponitur predicacio
pauli felici et eius vxori cum subdi-
tur et audiuit ab eo fidem que est in
ihesu xpo vxore sua iudea adhuc indu-
cente viri sui curiositate autem illo i.
predicante de iusticia consummanda ad xpi
et castitate ad seipsum et de iudicio futu-
ro eius consideracio induxit timore diuini
tremefactus felix ex auditu talium ven-
dit quod nunc attinet vade tunc cum
liberauit eum a clausura carceris
dimittens ei libertatem cum penitentem
ita tamen quod reduxit ad vocaturus
ipsum simul sperans quia pecunia ei
daretur a paulo q. d. non solum de-
dit paulo hanc libertatem iudicium di-
uini timore sed etiam cupiditate pecunie
biennio autem expleto istud biennium
non est tempus presidatus felicis alio-
quin non videtur verum quod dixit ei pau-
lus supra eodem ca°. ex multis annis te
esse iudicem huic genti sciens etc. sed est
tempus more pauli in cesarea tempore
cum felicis surrexerunt in iudea multi
latrones et fallaces prophete plurimum seducentes
ciuitatem et turbantes ut dicit Josephus
in quibus custodiis et remediis felix

fuit occupatus ita quod causam pauli
non determinavit atque eius determinacionem
differre volebat ut patet ex predictis At
cepit successorem felix porcium festum vel
scribitur in libris correctis ut ait nouit
cum Josephus xx libro iudaice anti
quitatis volens autem graciam prestare iude
is felix timens ne accusaretur ab eis
de malo regimine terre reliquit paulum
vinctum revocans libertatem quam dederat ei
cum per hoc non evasit accusacionem iudeorum
apud cesarem non pro paulo sed propter malam
terre gubernacionem ut dicit Josephus
libro predicto et sic contigit pylato qui in
favore iudeorum condempnaverat christum
non accusatus a iudeis fuit relegatus
in exilium sequitur cap xxv textus

F
estus ergo
posito tractatu felicis circa pauli
hic consequenter ponitur tracta
tus sui successoris ergo cum et
primo in pauli absencia secundo in eius presencia
ibi Et altera die circa primum dicitur festus
ergo cum venisset in provinciam iudee post
triduum ascendit Jerosolimam eo quod erat me
tropolis terre textus patet usque ibi insidias
tendentes id est tendere disponentes festus autem
respondit etc quia causis maxime crimi
nalibus sicut est mors vel vita hominis non est
procedendum leviter sed mature ¶ Et altera
die hic consequenter ponitur tractatus
in pauli presencia textus littera usque ibi circum
steterunt eum id est ut cum multitudine et
turbacione terreretur multas et graves cau
sas obicientes que non exprimuntur hic sed ex
responsione pauli patent immediate cum dicat
paulo omnibus rationem reddente ad ex
cusandum accusaciones contra quem nec contra le
gem iudeorum etc ut patet ex responsione pauli
capitulo precedenti ¶ Festus autem volens &c
Ibi est multiplex persecucio pauli a
iudeis in urbe iherusalem hic consequenter
ponitur eius appellacio per quam evenit de
iudea ivit roma sicut dominus dixerat ei
supra xxiii capitulo et dividitur in tres partes quia
primo pauli appellacio interponitur secundo de

appellacione consulitur ibi Et cum dies
aliquod tercio roma mittitur capitulo xxvi
circa primum dicitur festus autem volens
graciam prestare iudeis quia timebat
accusari ab eis sicut et plures alii
qui eum in eodem officio precesserunt res
pondens paulo non ad eius nutum propter quod
debuisset eum dimittere tamquam sine cul
pa dixit vales eum iudicare ut consi
tiret iherusalem ibi iudicari quod
erat paulo periculosum propter quod
habuit causam appellandi ideo subdi
dit ad tribunal cesaris sto quia festus
non habebat auctoritatem iudicandi nisi a ce
sare usque ibi nemo potest me illis
donare cum sim innocens ut patet ex predictis
eo quod nichil poterunt probare de cri
minibus impositis cum accusabat ideo
formavit suam appellacionem dicens cesarem
appello tamquam iudicem superiorem ad quem
licet appellare ab inferiori tunc festus
cum consilio locutus id est habito consilio
cum assessoribus videlicet cesarem etc deferendo
appellacionem sicut iustum erat
et dignum ¶ Et cum dies hic consequenter
de paulo appellante queritur consilium
propter admissionis cuiusmodi et primo
in eius absencia secundo in eius presencia ibi
altera autem die circa primum dicitur // Et
cum dies aliquot transacti essent ab
appellacione pauli Agrippa rex iste
fuit filius herodis agrippe qui percussit iacobum
angelus domini ut habetur supra xii et
Bernice soror eius ut dicit Josephus libro
primo de iudaico bello descenderunt cesa
ream ad salutandum festum tenebat enim
iste agrippa regnum suum a cesare ideo
voluit salutare festum qui iudeam
tenebat cesaris locum textus patet
usque ibi postulantes adversus eum dampn
acionem mortis ad quos respondi quia
non est romanis consuetudo donare ali
quem personis id est tradere magis ali
quem hominem pro nichilum priusquam is qui
accusatur presentes habeat accusatores etc.

aspectus eius et auditibus petram procurator
multum consenserunt iudei ad cognitionem ve-
ritatis certam patent usque ibi nullam
certa sciebat de quibus scilicet causis
ego suspicabar ut de homicidio vel
aliud huiusmodi questiones vero quasdam
de superstitione sua id est de religione iudeo-
rum quam bene nominat superstitionem quia
locutus est vana vel superstitiosa religio
que tunc vigebat apud iudeos magis
tenentes de traditionibus hominum quam de
mandatis divinis ut dicitur Mt. in-
hesitans autem ego de huiusmodi questione
quia gentilis erat nichil sciens de in-
decisis vite aut lege paulo autem ap-
pellante ut servaretur augusti cognitione
id est imperatoris sicut enim imperatores
romanorum vocati sunt cesares a Iulio
cesare primo imperatore ita nominati
sunt augusti et adhuc nominantur ab
augusto cesare eo quod multum auxit
imperium volebam et ipse hominem au-
dire nam agrippa iudeus erat et multa
de paulo audierat. ¶ Altera autem hic
consequenter queritur consilium inquisicionis pau-
li et primo consilium queritur secundo pauli
loquendi licencia conceditur capitulo xxvi
Primo patet per textum quod describitur
cum multa ambitione id est cum multo
apparatu et cultu vestium et potestatibus pre-
cedentibus et acclamantibus ut per magnitudinem
clamoris inclinaretur animus festi
ad concedendum mortem pauli de quo
quid certum scribam domino non habeo quia
sicut dictum est gentilis erat ignorans
causas et discordias que sunt inter iude-
os et christianos et maxime circa rex agrippa
qui erat iudeus ut interrogatione facta
a paulo aliquid haberem quid scribam de
eo et subditur causa sine racione enim
etc. supra xxvi capitulum ¶

Agrippa hic vero consequenter pauli
inquiritur et audivit in duas
partes quia primo auditur pau-
li responsio secundo super eam habetur collo ibi et
consurrexit rex. Prima adhuc in duo
quia primo premittitur responsio pauli ad
agrippam secundo ad festum presidem ibi hoc
loquente. ¶ Circa primum paulus captabat
agrippe benivolentiam dicens de omnibus
quibus accusor a iudeis rex agrippa
estimo me beatum apud te id est procedentem
ante iudicium cum sim defensurus me
hodie in tua presentia maxime te sciente
omnia que apud iudeos sunt id est religiones
illa mea legis et prophetie eo propter
quod obsecro patienter audias me. hic au-
dixit quia ante debat plura dicere
ut consequentibus patet ¶ Et quidem hic consequenter
prosequitur suam intentionem et primo
narrat conversationem in iudaismo secundo
persecutionem quam intulit populo christiano ibi
Ego quidem tanto sum conversionem ab
errore christiano ibi in quibus etc. Circa primum
dicit Et quidem vitam meam a iuventute
que ab initio in gente mea Ierosolimis
quia fuit ibi missus et eruditus doctus
gamalielis ut dictum est supra xxii quia secundum
certissimam sectam nostre religionis vixi phariseus
hi sunt secta enim saduceorum que incredibilis
dimittebat totam statim nulla erat eis
negaret generalem futuram resurrectionem
mortuorum et nunc in spe id est propter spem
ad patres nostros repromissionis scilicet de christo
venturo et de resurrectione et beatificatione
eorum sicut facta est a deo patriarchis
et prophetis sto iudicio subiectus tamquam ma-
lefactor et reus in quam scilicet spem xii tribus nostre
nocte et die servientes deo sperant devenire
nam pharizei non credentes christo spe-
rabant ipsum venturum ad resurrectionem
mortuorum futuram. Saducei vero spera-
bant ipsum futurum venturum hominem
temporalem sed potentem et temporaliter reg-
naturum et romanorum potentiam ablatu-
rum. negabat tamen resurrectionem mor-
tuorum iudei vero in christum credentes tene-
bat ad fidem eius dominum Ihesum nazarenum

completum sed sperabant ipsum venturum
ad iudicium et suscitaturum mortuos pe-
nas et premia singulis redditurum de
qua spe accusor a iudeis rex a phari-
seis obstinatis de hoc quod paulus di-
cebat ihesum nazarenum esse christum in lege
et prophetis promissum a saduceis vero
de spe resurrectionis mortuorum ideo sub-
dit quod incredibile iudicatur apud
vos etc. q. d. non est verum quia deus
legitur mortuos suscitasse in veteri
testamento ad preces helye iii° Reg. xvii
et ad preces helyzei iiii Reg. iiii. ¶ Et ego
hic scriptor narrat persecutionem quam
fecerat credentibus in christum etc. sicut
continetur supra viii et ix° ca° usque ibi cum
occiderentur ex quo videtur quod in
illa persecutione non solus stephanus fuit
occisus sed etiam plures alii de talibus sen-
tentia non tamen sicut iudex quia paulus
tunc non erat iudex sed adhuc iuve-
nis sed quia sententiam dictam approbabat
predicatorum et aliis senioribus assistebat
executoribus unde supra vii° ca° in fine
dicitur quod testes deposuerunt vestimen-
ta sua secus pedes adolescentis qui
vocabatur saulus et lapidabant
stephanum etc. compellebam blasphemare
i. negare ihesum nazarenum esse christum et
amplius insaniens in eos non
hoc non faciebant simul iudei sed eciam
persequebatur usque ad exteras civitates
que sunt extra iudeam sicut patet de da-
masco que est in Syria que dicitur
ys. vii. caput Syrie damascus.

In quibus hic scriptor narrat suam
conversionem mirabilem et primo eam
narrat, secundo ad propositum applicat ibi Hac ex
causa. prima patet ex dictis supra ix ca°
usque ibi omnes quam nos decidissemus
in terra hic suppletur quod supra ix et xxii
omittit scilicet de casu sociorum pauli cum eo.
non tamen ibi ii quod paulus simul cecidit sed
casus aliorum non exprimitur certum per-
tinet ex dictis supra ix° ca° usque ibi ad hoc
enim apparui tibi in [illegible] ut constituam
te ministrum et testem eorum que vidisti
et audisti istud est efficax testimonium
scilicet propria visu et auditum et eorum quibus
apparebo tibi sicut in hoc libro legitur
plures apparitiones divine revelationes
paulo post ea facte ut convertantur a
tenebris scilicet errorum ad lucem fidei christiane
et de potestate sathane in qua detine-
tur captivi per ydolatriam ad deum per
gratiam in presenti et sortem inter sanctos per glo-
riam in futuro et premia hec acquiruntur
per veram fidem subditur. Per fidem que
est in me tamquam in redemptore hominum
et glorificatore unde rex agrippa non
fui incredulus quod est nephas.
omnia hec predicta narravit paulus ut
agrippa magis sibi crederet sed hiis
qui sunt damasci primum ut supra ix.
et Iosol' non immediate post damasci
sed prius lustrata arabia rediit paulus
damascum et inde venit ierusalem annunci-
ans ibi christum ut dictum est supra ca°
ix. et xxii. digna opera penitentie
facientes ut sint cum equitate delictorum
sit equitas operum unde dicit Gre. Omne
unusquisque tanta debet quisque a se licita
restringere quanta se meminit illicita per-
petrasse. ¶ Hac ex causa hic scriptor
narrationem suam applicat ad suam
intentionem s. quod captivus fuerat et
statutus propter suam iustitiam d. hac ex ca-
usa scilicet quia annunciabat iudeis et gen-
tibus conversionem ad deum propter prius
capta me iudei cum essem in templo
in loco devotionis et non contemptionis
comprehensum temptabant me violenter
interficere ut habetur supra xxi° auxilio
autem adiutus dei usque perveniunt usque
in hodiernum diem sto scilicet firmus et constans in
meo proposito testificans minori atque

maiori i. indifferenter omnibus fidem
xpi nichil extra dicens quam ea que
prophete locuti sunt futura esse et moy
ses predixerunt de xpo venturo et im
pleta sunt in ihesu nazareno Si passi
bilis est xpus Hic accipitur si pro
quia hoc enim dixerunt prophete sicut
declaratum in pluribus locis exponendo li
bros eorum et vnum replico quod habetur
ys. 53. sicut ibidem fuit plenius de
claratum et ibi dicit de xpo tamquam
ouis ad occisionem ducetur et quasi
agnus coram tondente se obmutescet
etc. Similiter moyses hoc predixit prefigurando
legis et potissime agni paschalis fi
guram xpum pro salute mundi ymola
dum propter quod sanctus Johannes baptista
de ihesu nazareno dixit Ecce agnus
dei ecce qui tollit peccata mundi Jo.
primo. Similiter moyses scribens prophetiam
patriarche Jacob gen. 49. Non auferetur
sceptrum de iuda et dux de femore eius
donec veniat qui mittendus est etc.
que prophetia dicitur ad litteram de xpo ut
ibidem fuit declaratum et sic moyses
descripsit xpum de tribu iuda secundum carnem
nasciturum et per consequens tamquam passibile
habiturum. Et de deut. 32. Deum qui
te genuit dereliquisti et oblitus domini
creatoris tui secundum doctores antiquos
hebreorum hoc est dicere deum qui te
nasci fecit debilitatis et oblitus es domini
creatoris tui. Si primus ex resurrec
tione mortuorum Si pro quia quia primus
resurrexit ad vitam inmortalem sicut
manifeste predixit propheta dauid ps. 15
non derelinques animam meam in inferno nec dabis
sanctum tuum videre corruptionem etc. sicut
expositum est supra secundo ca. Lumen annun
ciaturus est populo et gentibus hec an
nunciatio fuit predicta ysa. 49. quod ad litteram
intelligitur de xpo sicut ibi fuit ex
positum parum est ut sis michi seruus
ad suscitandas tribus Jacob et feces israel

conuertendas dedi te in lucem gentium ut
sis salus mea usque ad extremum terre
hec lucide eo hic consequenter ponitur
in sermo pauli loquenti de resurrectione mor
tuorum dixit Insanis paule quia
resurrectionem mortuorum credebat
impossibilem tamquam gentilis propter quod
dicit paulum docuit insania multe
te littere ad insaniam conuertunt homines
cum enim multas scripturas legeretis
vehementer studium habuit cere
brum turbatum et organum fantasie le
sum et per consequens intellectum impedimen
tum qui tactu suo indignum sanitatis
mate non insanio inquit optime feste
non dixit hoc adulatione sed quia talis
erat modus loquendi cum reuerentia
coram imperatoris tenentibus Sed veri
tatis euangelice et sobrietatis verba
eloquor quia non excedebat modum de
bite locutionis. Scit enim rex agrippa
qui erat instructus in lege et prophetis
certa patent usque ibi in modico suades
me fieri xpianum quod dupliciter potest
intelligi. Uno modo negatiue in modico
i. in nullo sicut frequenter dicitur in qui
sermone Alio modo affirmatiue in mo
dico suades i. aliquantulum inclinas me
ad hoc sed non perfecte et hic sensus magis est
congruit sequenti littere ut videtur certa patet
Et exurrexit rex hic consequenter ponitur
verba pauli habetur collatio ut dicatur quod
cum decessissent ad partem ut secederunt
loquebantur dicentes quia nichil morte
aut vinculis dignum quid facit ho
iste et inter istos sic dictos fuit agrippa
primus et principalis tamen propter dignitatem
regiam quam propter eius personam fuit enim
valde sapiens et eloquens ut refert
Josephus primo libro de iudayco bello
propter quod protulit conditionem exemplo
de festo poterat hic homo dimitti sicut
innocens et per hoc per ipsum inclinatum fuit
esse aliquo modo ad credendum xpo aliter non.

dixisset paulum innocentem sed magis morte dignum tamen spe redempcionis predicto veniebat. Unde legitur in ecclesiastica hystoria quod in vindicte destructione urbis et Iudee per romanos presidium qui erant ibi nomine militis angeli transierunt in regnum hic agrippe qui erat confederatus ut patet per Josephum in de iudaico bello tibi fuerunt pacifice recepti si non appellasset cesarem quo eum ad timorem [minorem] erat appellacio interposita in recepta paulum insequebatur in morte dignum apte adversa non poterat eum preses absque suo periculo dimittere liberum etc. sequitur xxvij. capitulum

Ut autem indicatum

Ut est habito consilio de missione pauli ad cesarem hic consequenter describit lucas huius consilii execucionem. Primo describitur pauli progressus et ad romam eius accessus ibi post menses autem tres capitulo xxviij. Prima dividitur in tres partes quia primo ponit pauli prime enavigacionem. 2o describit naufragio ibi multo autem tempore. tercio post naufragium vocacio ibi in primo 28 capituli circa primum sciendum quod multa nomina ponuntur hic de quibus dicit aliqui quod sint nomina insularum alii civitatum maritimarum utrumque tamen in pluribus habet parum de certitudine tamen quia per longitudinem temporis multa nomina sunt mutata terrarum villarum et insularum sicut parisius antiquitus luthecia dicebatur tunc quod nomina sunt equivoca sicut babylonia ad illam que est in egypto et ad illam que fuit antiquitus in caldea. dicit igitur ut autem iudicatum est navigare eum scilicet propositum presidis et tradi paulum cum reliquis custodiis i. vinctis ut custodirentur tradentis centurioni nomine iulio cohortis auguste cohortes autem militum habebant propria nomina ut quilibet cetus segregari possit ab aliis distincta unde illa cui preerit cornelius vocabatur ytalica ut habetur supra x. ascendentes adrumetinam sit dictum a civitate adrumetis nomine que est in affrica ut dicit glossa sustulimus i. arcum retraximus ad altitudinem maris perseverante nobiscum aristharcho aliis qui cum paulo venerit iherusalem ut habetur supra xx. contentibus ad loca sua sequenti autem die devenimus sydone quia in civitate pauli cum predicabat permisit ad amicos ire ad eos salutandum curam sui habendam. et inde cum sustulissemus subnavigavimus cyprum i. in principio insule scilicet versus descendendo propterea quod venti essent contrarii qui non permittebant navem currere versus ytaliam et sic declinabat ad latus et pelagus cilicie et pamphilie navigantes hinc inde enavigantes venimus lystram nomine est civitatis que est in provincia licie ibi inveniens nos in navim ut expediens ytalicius venimus in navim et cum multis diebus tarde navigaremus propter defectum venti et vix devenimus contra gnidum nomine est insula et sic prohibente nos vento qui minatus erat dicat ad libitum ... tamen in contrarium respiciens adnavigavimus crethe i. prope cretham que est insula iuxta salmona que est civitas maritima de insula predicta et vix iuxta navigantes venimus in locum quendam qui vocatur boni portus crethe non tamen sit dictus ab omnitate ut patet infra unde dicatur quod erat aptus ad hyemandum sicut alicui aliqua villa nominatur bona villa quod cum est multum deformis. Multo autem tempore hic consequenter describitur naufragio et dividitur in tres partes quia primo ponit periculi denunciacio. 2o navigancium aliqualis consolacio ibi et iam multa. 3o naufragium

pressio ibi. Cum autem dies. Circa hoc
dicitur multo autem tempore peracto
non in portu quia ibi non manserunt
ut infra dicitur et cum iam non
esset tuta navigatio eo quod ie
iunium iam preterisset. aliqui dicunt quod
istud ieiunium fuit septembris ante na
tivitatem domini vel iudeorum pro morte go
dolie sunt propter templi destructionem. Sed
melius istorum videtur verum quia centurio
et milites et nautae saltem pro
maiori parte erant gentiles haec ieiunia
non servantes. ideo magis videtur quod
hoc ieiunium fuit in mari ubi propter tem
pestatem non vacabat nautis comedere
nec pane propter navis regimen et alias propter
timorem propter quod nautae debiliores
erant facti consolabatur eos paulus dans
ei bonum consilium. Si acquiescere voluissent
viri [illegible] propter hoc quia doctior est
experientia nautica quam tu in via re
i. cum periculo magno rerum et corporum
nostrorum. Centurio autem gubernatori et
naviclero magis credebat propter nau
ticam scientiam est autem nauclerus dux
navis possessive vel conductive et
dicitur a naue et cleros quod est sors et
cum aptus portus non esset ad hyema
dum: et tamen hyems iminet plurimi
statuerunt consilium i. fuit deliberatum
navigare inde contra pauli consilium
Si quo modo possent devenientes phe
nicem que est iuxta [illegible] unde recesse
rant phenicen enim propinqua est pa
lestine in qua est cesarea de qua re
cesserant ut patet ex predictis hyemare ibi
enim scilicet in phenice erat portus
aptus ad hyemandum portum crethe
unde volebant recedere ut patet ex pre
dictis et ex superioribus respicientem ad af
fricum et chorum i. respiciente refer
tur ad phenice que respicit crethen
sive portum crethe ad partem occiden
talem affricus enim et chorus sunt venti
occidentales laterales enim affricus ex parte

meridiei chorus autem ex parte aqui
lonis. glossa tamen aliter ordinat litteram
dicens quod portus crethe de quo fit hic
sermo in phenice scilicet dicitur portus
crethe eo quod respiciat cretham. Sed primum
expositio melior videtur et magis con
sona textui modo loquendi. Aspirante
autem austro qui est ventus meridiona
lis estimantes propositum se tenere scilicet
navigare in phenice per ventum laterale
quo frequenter utuntur nautae volebat
enim navigare versus oriente ut patet
ex predictis. Cum sustulissemus de asson
locus. Inde solvuntur naves maris in
gredientes qui in latino dicitur [illegible]
legebant cretham i. navigio tran
sibant ubi ea recedentes legere enim est
equivocum quia significat furari colligere
navigio transire [illegible] sonat [illegible]
[illegible] navita [illegible]
Et tamen [illegible] singula quisque legit
Non post multum autem misit se contra
ipsam s. navem ventus typhonicus
i. maris inflativus et tempestuosus
dictus a typho quod est inflacio euro aquilo
sic nominatur ille ventus et est latera
lis aquiloni ex parte orientis et sic op
ponitur affrico non tamen directe omnino ex
qua parte navigabat. Cum arrepta esset
navis violencia venti et non posset
conare in ventum i. contra ventum datis
naue flatibus ferebamur i. dimissis
velis dabamus nos flatui venti [illegible]
Insulam autem quandam decurrentes i.
iuxta eam currentes quia non poteramus
ibi applicare propter vim venti potui
mus vix optinere scapham i. [illegible]
[illegible] ad iuvandum navem est enim na
vicula qua nautae utuntur ad evaden
dum naue et [illegible] ea que sunt ne
cessaria [illegible] ideo subdit
adiutoriis utebantur accingentes nave
ne [illegible] solverentur [illegible]

tardius incederet navis ideo subditur
timentes autem ne in syrtim vel syrtica
loca periculosa ex arena submisso
vase s. scapha sequenti die iactum fece-
runt ergo que in navi erant minus
necessaria et tertia die suis manibus
armamenta i. utensilia navis proiecerunt
retinentes ea tamen que necessaria erant
ad navigandum cetera patent ¶ Et cum
multa hic consequenter describitur primum
sic consolatio et primo ponitur causa cum
dicitur et cum multa ieiunatio fuisset
primum ex timore periculi secundum ex nautarum conti-
nua occupatione propter quod mul-
tum indigebant consolatione tunc stans
paulus constanter et intrepide dixit
eis primo arguendo de contemptu sui con-
silii oportebat quidem o viri audito
me non tollere navem a cretha s. hic hye-
mare lucrique facere i. evitare per hoc ista
pericula et damna ¶ Consequenter consolat-
ur eos dicens et nunc suadeo vobis quamvis
me non audieritis bono animo esse con-
solatos quia sola navis peribit personis
salvis hoc predixit sicut evenerit prophe-
tico spiritu eum docuisse ad salutem
sibi credebant astitit enim mihi an-
gelus dei angelum tales enim revelatio-
nes magis fiunt de nocte quiete spiritus
quam de die cuius sum apostolus et minister ne
timeas paule a periculo maris et ecce
donavit tibi deus omnes qui navi-
gant tecum quantum ad salutem corpora-
lem omnes evaserunt ut patet infra
capitulo sicut ante dederit eos quantum ad
salutem spiritualem non habetur expresse
sed probabile est quia visa impletione sui
dicti et miraculi quod fecit in insula vipera
sine sui lesione conlimaret et confirmatos
oratione eius crediderunt christo ¶ Unde et
centurio qui erat principalior probabiliter
iunctus iustitia volens servare paulum
unde videbatur ex hoc inclinatus ad cre-
dendum ut patet infra ibi. ¶ Sed postea

quam xiiii dies nox supervenit tempestate
navigantibus nobis in adria i. in
mari adriatico prope montem garga-
num ut dicunt aliqui ¶ Alii dicunt quod
adria est nomen appellatum et significat mare
petrosum sic dictum ab adros greco quod
est petra latine et huic magis conso-
nat littera sequens cum dicitur ¶ Suspicabantur
naute apparere sibi aliquam regionem ex
scopulis apparentibus de longe qui est
submittentes bolidem invenerunt et quia
tempestatis profundum maris per plumbum
vel stagnum pendens ad cordam timen-
tes autem ne in aspera loca incideremus
quod non invenerunt profundum maris equa-
liter distans in brevi spatio de puppi i.
ultima parte navis mittentes ancho-
ras quattuor ut facerent navem stare ne in-
ciderent in aspera loca optabant diem
fieri ut magis viderent a longe
si essent ibi aliqui scopuli nautis autem
querentibus fugere in scapha que insi-
curitatis sit talia loca quam navis mag-
na sub optentu simulatione quasi inciperent
a prora i. a prima parte navis anchoras
extendere ad navem magis arresta-
dam quod percipiens paulus spiritu divino
dixit centurioni et militibus nisi hi
in navi manserint etc. quia navis sine
nautis et in mari periculoso periclitatur
cito tunc absciderunt milites funes
scaphe ne postea naute possent fuge-
re cetera patent usque ibi ieiunii permanetis
nichil accipientes i. modicum quod quasi ni-
chil reputatur ut patet. et cetera qui modo
loquendi de homine modico comedente
dicitur quod nichil non enim tanto tempore
vixissent sine aliquali comestione
propter quod rogo vos accipere cibum
pro salute i. ut fortiores sitis in naufra-
gio imminenti ad evadendum de mari
ac consolatus ante suos amicos verbo pauli
et eius exemplo eramus universe
anime i. homines denominando totum

apte nobiliori ¶ Cum autem dies esset hic conseque
ter describitur naufragium ipsum et pro cessio eius
dicitur terram non agnoscebant scilicet
in littore maris sinum vero quendam con
siderabant id est receptaculum in quadam
insula et cum anchoras sustulissent
id est de mari levassent committebant
se mari quia viderent ibi periculum
navigandi magis tamen periculum erat
ibi manere quam ad sinum predictum tendere
et levato artemone id est pro velo quod
magis deservit ductioni navis quam in
celeritate motionis et cum incidissemus
in locum bithalassum locus est altus in
profundo maris hinc inde profundius eo
utraque parte sicut dicitur a labis. et illis
sum quod est mare in greco impegerunt
navem ad terram illam aliquam et prora
quidem fixa manebat immobilis quia
mare non erat ibi tam profundum quod
navis posset ibi natare puppis vero
solvebatur id est vi maris compuncta
cum fluctuum a parte posteriori irruentium
solvebatur compago lignorum certa
patet ipsum ibi iussit que eos qui possent
natare etc. isti erant milites dicit
enim vegetius in libro de re militari
quod tyrones romani a primo adolescentia
discebant artem natandi que frequenter
est necessaria in bellicis certa patet
fecimus xxviii cum

Et cum evasissemus hic con
sequenter post illius premissam pro
ponitur recreatio ipsorum huius le
ctionis recompensatio ibi et contigit autem
circa primum dicitur Et cum evasissemus
tunc cognovimus per habitatores in
sule quia militene scilicet hanc libri corretti
barbari vero id est habitatores insule qui
dicuntur barbari eo quod non loquebantur
hebraice grece nec latine alia enim ydi
omata barbarica dicuntur prestabat
non modicam humanitatem nobis comparando
naufragis accensa autem pyra id est congerie lig
norum ardentium quod dicitur a pir quod

est ignis reficiebant nos qui de mari
exientimus aqua totaliter madefacti
ut patet quod dicit etc. hoc erat frigiditas tem
poris cum congregasset autem paulus
sarmentorum etc. in quo apparet eius humili
tas magis qui non contemnit stultitiam ad
ignem sic collegit sarmenta ad ignis aug
mentationem vipera serpens est venenatus
sic nominatus eo quod vi pariat nam catuli
serpentes in ventre matris quando conerunt
latera eius rodunt et sic generant mortem
invenit mater a calore cum processisset fugiens
ignis calorem invasit manum eius ipsam
mordendo certa patet ipsum ibi utique
homicida est homo hic sciebant enim quod
certe est apud omnes gentes quod homicida
debet mori id est iustitia divina non permittit
eum vivere morte sibi debita quam evasit
in mari supplens per aliam viam et ille qui
dem concutiens bestiam etc. sicut saluta
toris promissione marci xvi. dedi vobis
virtute calcandi super serpentes et scor
piones et nichil vobis nocebit. at
illi estimabant eum in timore continuo
etc. sicut more consuetum talibus per
cussorum cadentes se unus alteri collo
quio dicebant eum esse deum etc. dicentes
eum in mortem dos eum dicebant ge
tiles homines in mortalitate constitutos
sicut sua estimationem ut saturnum Iovem
et sic de aliis in locis autem illis erant
predia id est possessiones et domicilia qui nos
suscipiens civitatem triduo benigne
exhibuit victualibus reficiendo ¶ Con
tigit autem hic consequenter describitur
eorum beneficiorum recompensatio ci
vitatem tamen quia domini dei non ca
dit sub precio sicut dictum est supra viii ca
et hoc est quod dicitur contigit autem
patrem publii principis insule febribus
et dissinteria id est fluxum ventris vexatum
iacere Hic cum febris duabus contrariis mor
tis propinquus ad quem paulus intravit
visitando eum civitatem salvavit
eum statim ab utroque in sanitate qui

cum multis honoribus nos honorave-
runt & beneficiis s. in paulo cognosce-
tes dei virtute operari ¶ Post menses
descripta multiplici processu pauli per
viam hic consequenter describitur eius
accessus ad urbem scilicet romanam et primo
describitur accessus ¶ secundo commorandi
modus ibi cum ait ¶ Circa primum
dicitur post menses autem tres itum
ante hoc tempus incipit a principio
navigationis & cessavit vel advectis
ad hiemem yemalem temporibus non expedit in-
tunc magis probabile quod compute-
tur ab adventu ad insulam videlicet ut patet
ex predictis intendebant hyemare non vide-
tur hyemasse alicubi quam ibi scilicet in insula
cui erat insigne castrorum scilicet et
in libris correctis duo enim gemini
scilicet castor et polus qui dicunt hic
castores in specie a primogenito scilicet no-
minati audientes helenam sororem eius
esse raptam insecuti sunt per mare et
orta tempestate non comparuerunt
propter quod gentiles comminiscentes credi-
derunt illos immortales esse factos vo-
cantes eos deos maris propter hoc corpus
insigne habebat illa navis. Et cum
venissemus syracusam scilicet civitatem
unde fuit beata lucia inde circumlegentes
i. circa insulam navigantes devenimus
regium ¶ Et una die venimus puteolos
hic est locus ultra romam ubi virgi-
lius edificasse dicitur balnea suppo-
nens titulos singulos contra quas infir-
mitates quos pilecuria postea des-
truxerunt et sic venimus romam i. prope
romam et inde cum audissent fratres i.
christiani rome habitantes ex quo patet
quod paulus non fuit primus qui predica-
vit rome christum occurrerunt nobis usque ad
appii forum scilicet nominatum a quodam con-
sule nomine claudio appio a quo et
via appia nominatur quos cum vidisset
paulus gratias agens deo et tres tabernas

accepit fiduciam perficiendi ibi in predica-
tione evangelii ¶ Cum autem hic conse-
quenter describitur manendi modus
et primo quantum ad pauli conditionem cum
dicitur permissum est paulo permanere
sibi met i. ubi voluisset cum custodiente
se milite ita quod non habebat carcerem
clausum ¶ Post tertium hic secundo ponit
modus manendi quantum ad occupatio-
nem pauli circa quod primo ponit narra-
tio cause sue appellationis secundo propo-
ab eo ubi edificationis ibi cum consti-
tuissent circa primum dicitur convocavit
primos iudeorum in quibus aliis intima-
vissent nichil adversus plebem fa-
ciens aut more paterno nam in templo
vinctus fuit oblationes faciens secundum mo-
dum iudeorum vinctus ab iherosolimis
etc. Ut patet supra xxi qui scilicet romani
cum interrogationem de me habuissent vo-
luerunt me dimittere ut innocentem ut
patet supra xxv. xxvi. contradicentibus autem
iudeis quia volebant me occidere
in pedibus ut patet supra xxiii. xxv coac-
tus sum appellare cesarem quia
videbam iudicem inclinatum ad facien-
dum iudeorum petitione iniusta non
quasi gentem meam sed iudaicam habens aliquid
accusare coram cesarem etc. propter hanc
igitur causam rogavi vos videre ad
ostendendum vobis in occasione mea propter
spem israel i. de christo promisso in lege et
prophetis que in ihesu nazareno impleta
est & de resurrectione mortuorum que in
eius adventu secundo implebitur catthe-
na hac circumdatus sum eo quod ista
predicavi et predico cetera patent usque i.
Rogavimus autem a te audire que sen-
tis de ihesu nazareno nam de secta hac
scilicet christianorum notum est nobis quia
ubique ei contradicitur a principibus
iudeorum ut patet supra actus in multis
& diversis ¶ Cum constituissent hic con-
sequenter paulus ad eorum petitionem

pponit verbum evangelice predicationis
prout subditur quibus exponebat
scripturas veteris testamenti regnum dei
i. eterne beatitudinis acquirendum per passio
nem christi suadens quoque eis de ihesu naza
reno quod est verus christus ex lege moy
si et prophetis i. ex earum scripturis a mane
usque ad vesperam magno affectu cum
sollicitudine tam predicationem et quidam
credebant i. a deo intus tracti Jo. vi
nemo potest ad me venire nisi pater
qui misit me traxerit eum quidam
non credebant i. a deo propter sua demerita
reprobati descendebant scilicet non creden
tes dicente paulo verbum unum obstinatis
quia bene spiritus sanctus locutus est per ysaiam
i. vi° vade ad populum istum etc. que
auctoritas hic allegata secundum translationem
lxx refertur ad tempus christi secundum sensum
litteralem ut ibidem plenius fuit per
tractatum iudeorum obstinationem pro parte
maiori et primo adventu christi dicens scilicet
carnali auditu et non intelligetis
quia iudei audierunt predicationem christi
et apostolorum eius et pro maiori parte verita
tem ab eis dictam non receperunt et
videntes videbitis et non per
spicietis quia viderunt miracula christi
corporalibus oculis et non cognoverunt
virtutem sue deitatis incrassatum
est enim cor populi huius metaphori
ce loquitur quia sicut crassities cor
dis grossitate suffocat vitam corporalem
ita malicia iudeorum exaggerata nimi
me cor eorum extinxit in eis vitam anima
lem et auribus graviter audierunt
dicentes Jo. vi° durus est hic sermo
quis potest eum audire et oculos
suos scilicet mentales clauserunt i. a
veritate declinaverunt ne forte videant
etc. hic dicitur propter libertatem arbitrii
per quam poterant veritati annuere et ad eam
converti adhuc si eorum fuisset gratiam
prudentem divinitatis hic fuisset notum ergo sit

vobis iudeis quia gentibus missum
est hoc salutare dei iudeis enim appel
lentibus predicationem apostolorum ipsi predi
caverunt gentibus ex ordinatione dei sicut
dixerunt barnabas et paulus supra xiii
vobis oportebat primum loqui verbum
dei sed quia repellitis illud et indignos
vos iudicatis eterne vite ecce converti
mur ad gentes sic enim nobis precepit dominus
et ipsi audient sicut patet impletum per
orbem terrarum et cum hec dixisset exierunt
ab eo iudei indignati quia gentiles
eis preponebat multam inter se habentes
questionem quia aliqui credebant paulo alii
qui discredebant ¶ Mansit autem
hic consequenter ponitur predicatio pauli
indifferenter omnibus iudeis et gentibus
cum dicitur mansit autem biennio to
to scilicet rome in suo conducto i. in
hospicio ab eo locato et suscipiebat
omnes indifferenter qui ingrediebantur
ad eum ad audiendum dei verbum predi
cans regnum dei i. beatitudinem eternam
et docens que sunt de domino ihesu christo
et que sunt necessaria ad salutem
cum omni fiducia de adiutorio salva
toris sine prohibitione imperatoris ex
hoc autem quod hic dicitur mansit
autem biennio toto etc. et quod docebat
de ihesu sine prohibitione innuitur et apparet
quod ivit ad predicandum in partibus occi
dentalibus et maxime in hyspania sicut
promiserat romanis xv. per vos proficiscar
in hyspaniam paulus enim anno secundo
neronis fuit adductus romam et bien
nio mansit ibi ut dicitur hic nero
autem imperavit xiiii annis et quorum ultimo
interfecit petrum et paulum et videtur
quod tempore intermedio paulus ivit
ad predicandum in partibus occidentalibus et
maxime in hyspania et postea rediit
romam ut cum fine imperii neronis
ipse cum beato petro per martirium palmam

transiret ad gloriã ad quam nos pducat
qui cum patre et spu sco viuit et regnat
in secula seculorum amen

Sermo sup epla ad canonicas nicolai lire

Quatuor sunt minima terre
et ipa sunt sapienciora
sapientibus. pu. xxx°

Recepte eple que canonice
i regulares nuncupat
edite sunt a quatuor aplis Iacobo petro
Iohanne Iuda et in vno libro collocate
sunt et ab eis auctoribus intitulantur. cum
nam actor pricipalis est spus scus pt
conuenienter dici verbum ppositi quatuor
sunt minima terre et cetera. Magno enim istos
aplos tria notatur nuncaris typus
quatuor sunt humiliationis actus minima
terre contemplationis processus et ipa sunt
sapienciora sapientibus. ¶ Circa primum sciendum
quod quaternarius est primus numerus
quadratus quia consurgit ex ductu primi
numeri scilicet binarii in seipum bis duo enim
quatuor sunt quadratum vero pfectionem
virtutis figurat vnde philus p° ethy
virtuosum vocat quadratum et qui nunquam
vincit homo et quadratus sine vituperio
via nam sicut corpus quadratum in
quolibet latere optime sedit ita virtuosus
pus in quolibet casu et fortuna bene se hz
isti vero quatuor apli sunt virtute pfecti
ppt quod in multis quaternariis sunt figurati
isti enim sunt quatuor flumina paradysi
aqua sapie irrigantes ecclesiam vniversi
gatos gen. 2°. quatuor anuli aurei tabernaculi et archee
testamenti que xpus est lateribus expositi

tentes exo. 27. quatuor venti celi
mortuos viuificantes ezechi. 37. quatuor
viri informacie tribulacionis illesi
permanentes dan. 3. vbi dicitur quarti species similis
filio dei quia btus Iacobus dicitur fi
lio ihu xpo informa et figura cor
poris fuisse dicitur similimus hii sunt
quatuor fabri cornua peccatorum deicientes
Zach. 1° et alii plures quaternarii
possent ad ppositum induci de scriptura sed ista sufficiant ¶ Circa secundum sciendum
quod humilitas est decor et custos
omnium virtutum greg. qui cetas virtutes sine
humilitate congregat quasi puluere
in ventum portat isti vero quatuor apli
sicut ex eorum actibus et doctrina patet
fuerunt humilimi quod notatur cum dicitur
minima terre vnde quilibet eorum potuit
dicere illud pmo cor. xv. Ego sum
minimus aplorum fuerunt enim apli de mi
nutis pnis que sunt minima quantitate
in maxima virtute sed isti apli pluris
humilitate minimi fuerunt ipa repu
tacione maxime pp dilatacionem fidei
per multiplicationem suam illud ysa.
63 minimus erit in mille et paruulus in
gentem fortissimam ¶ Circa tertium con
siderandum quod sicut dicitur prouerbiorum
xi. ubi humilitas ibi sapia ppter quod
circa istos aplos post actum humiliacio
nis natura processus contemplacio
nis cum dicitur et ipa sunt sapie
ciora sapientibus sapientes autem
huius mundi reputati sunt philosophi qui
tamen ad veram sapiam que xpus
est non attingerunt sicut quod dicit
Ieronimus in epla ad paulinum de diuinis
scripturis libris hoc doctus plato
nesciuit hoc demostenes eloquens
ignorauit. Isti autem apli hanc sa
piam attingerunt et sic sapienciores
sapientibus sunt de quo potest exponi
quod dicitur pmo cor. i. quod stultum est dei
sapientius est hominibus dei autem sunt et sic

isti apli tamq̄ membra principalia
corporis eius mistici et lic; stulti
ac stolidi fuerunt mundi sapientibus
reputati tamen fuerunt sapientissimi
sapia eni philoz fuit de deorsum p
cedens ex cognicione istorz sensibilium
z corruptibilium educens in amore ter
restrium pp̄t q̄ dicitur terrena animali
lis et dyabolica Jacobi 3 sapia vero
fuit apostolorum desursum descendens
a patre luminum cum mentibus ipsorum
ipsum suū propter quod fuit pudica
pudica pacifica modesta suadibilis
bonis quibus consentiens plena mia
et fructibus bonis quibus fruuntur
electi in aula glorie celestis ad quam
nos perducat rex sc̄ apostolorum primum

Jacobus dei et domini nostri ihu xp̄i

Liber iste dividitur in qua^{or}
ptes scz quatuor aplos huius
libri scriptores sicut dictum fuit de li^{o} 12
prophetarum qui dividitur scdm numerum scripto
rum ptes autem huius libri patebunt
prosequendo prima ps continet epistolam beati
Jacobi que dividitur in duas ptes scilz
in prohemium et tractatum 2^{a} incipit ibi
omne gaudium In prima pte primo descri
bitur persona salutans cognomine cum
dicitur Jacobus Iste est Jacobus
minor frater iude apli et filius alphei
alius vero Jacobus maior fuit frater
Johis apli et ewa^{te} et filius zebedei 2°
ex religione cum dicitur xp̄i servus
non autem dicit aplus quia scribe
bat conversis ex iudaismo qui persequebat
se conversis ex gentilitate ut pz actuum xv^{o}
et in epistolis pauli ex pluribus locis
propter quod ut eos induceret ad humi
liacionem exemplo suo non nominavit
se aplum quod nomen est dignitatis
sed servum quod nomen est subiectionis
Consequenter describitur persone salutate
cum dicitur 12 tribubus ex quo patz
quod scribebat conversis de iudaismo
pluribus enim iudeis ex xij tribubus di

vidébatur que sunt in dispersione i. extra
terram Iudee illos enim qui erant
in iudea poterat informare vivo qui
modus informandi efficacior est quam
scripto erat enim episcopus Jerosolitanum et
sic illi qui erant in iudea cuius metro
polis est iherusalem civitas de dyocesi sua
Consequenter exprimuntur bona optata
cum dicitur salutem s. presentia in
presenti et gloria in futuro Omne gaudium
hic incipit tractatus in quo beatus Ja
cobus informat credentes sc̄ bene primo
respectu sui 2° respectu proximi ca^{o} 2° 3°
respectu dei ca^{o} 4° ibi Adulteri scdm or
dinem doctrine ad magis notis ad minus
nota procedendo ista tamen divisio non est
sic precisa quin in una pte ponatur aliquid
de pertinentibus ad alias reputo racione
propter connexionem virtutum circa primum pte
considerandum quod respectu sui homo bene
se habet per hoc quod temptacionibus
viriliter resistit et per hoc quod veri
tati humiliter acquiescit quia per primum
debilitantur vicia et acquiruntur virtutes
morales per scdm vero expellitur ignorantia
et acquiruntur virtutes intellectuales
scda incipit ibi Scitis fratres primum
dividitur in tres circa primo beatus Jacobus
ponit sua informacionem 2° infert in
tencionem conclusionem ibi glorie autem
3° removet erroneam opinionem ibi
nemo cum temptatur adhuc in duas quia
primo inducit ad resistendum temptacio
nibus instantibus 2° in dubiis ibi Si quis
autem vestrum Circa primum considera
tur quod temptaciones metu inducuntur
tes de amissione boni iam habiti sunt
et ille que inducunt appetitum de acqui
sicione non habiti unde dicit Aug^{us} terrena
diliguntur antequam adepta quam cum capita
constringat nulla vero incognita p
scinduntur sed vero velud ex tirannica re
prehendatur et quanto sunt magis intrinseca
tanto metus de amissione vite seu

membrorum aliquorum et de amissione
bonorum possessorum et ideo qui bene resis-
tit temptationibus istis bene potest
resistere aliis quia secundum quod dicit
non est consentaneum [illegible]
cum uniti qui metu non franguntur et ideo
beatus Jacobus docens resistere temp-
tationibus metu inductis de amis-
sione rerum huiusmodi sunt preciosio-
res in personis vel rebus etiam possessis
Dicit igitur Omne gaudium id est celeste gau-
dium quod includit visionem perfectam cum
licentia omne boni gaudium ¶ Existima-
te fratres mei finaliter consequi ¶ Cum in
temptationibus variis incideritis si
fortiter eis restiteritis. ¶ Scientes quod
probatio fidei vestre in persecutionibus pacientiam
declaratur homo fidelis ad hec enim deo
quod paradisi quamquam non separatur ab
eo per actum operatur nam per talem suf-
ferentiam frequentatam virtus paciencie acquirit
per quem quidem habitum sufferencia talium
que primo erant sibi difficilis redditur
facilis pacientia autem opus perfectum habet
in persecutionibus illud quod accidit post
persecuti est tristicia ex hoc ulterius insur-
git ira que est appetitus vindicte contra
persequentem et ideo actum virtus paciencie auf-
fert tristicia ista ut patet ex dictis et sic pre-
scindit radice duobus aliis quia qui
non tristatur in persecutione non irascitur
contra persequentem nec odit eum videlicet
tur quod in hoc habet opus perfectum
quod subditur ut sitis perfecti et integri
quia qui bene resistit temptationibus
istis de facili resistit aliis ut supra
dictum est non solum per hoc evitantur vicia
sed etiam acquiruntur opposite virtutes //
Si quis hic propter docet resistere temp-
tationibus in casibus dubiis tempta-
tur cum quis aliquando de aliquo perple-
xitate quod ignorat esse licitum et aliquando
de malo sub specie boni propter quod ad resisten-
dum temptationi in huiusmodi casibus
necesse habet ratio dirigi infallibile

lumen directivum est ipse deus qui non
deficit ad se venientibus irrevocabiliter quia
si natura non deficit ad se venientibus
irrevocabiliter quia si natura non
deficit in necessariis multo magis auctor
nature propter quod tales dirigit
per se ipsum vel per ministrum suum patet Act. x
de cornelio ad quem directorem misit
petrum ideo dicit beatus Jacobus Si quis
autem vestrum indiget sapientia quod contingit
in dubiis postulet a deo qui dat omnibus
affluenter nam omnibus hominibus
dat bona nature que sunt magna
valde et super hoc se disponentibus dat
bona gratie que sunt maiora perseve-
rantibus bona glorie que sunt ma-
xima et non improperat scilicet gratis nam
propter ingratitudinem non improperat pre-
teritas beneficia eius exhibita propter
tu de egypto in deserto et in tempore promis-
sionis et dabitur ei / nam petens ad-
exauditur quod fit pie et perseveranter / ut
postulet autem in fide Jhesu Christi hesi-
tans de divina potestate aut etiam volun-
tate exaudiendi petentibus scilicet pie perseve-
ranter ipse qui enim hesitat de potestate
seu voluntate divina similis est fluctui
maris quia est instabilis non huius
mentis in deo stabilis propterea non ergo esti-
met homo ille quod accipiat aliquid
a domino de pertinentibus ad bona gratie
quia bona nature sunt bonis et
malis quia ut dicitur v° ¶ Qui solem suum
oriri facit super bonos et malos etc. Si
autem aliquis hesitet de ipso deo sed non in
petendo dubitans ne petat sufficienti
modo per talem hesitationem non impedit
sue postulationis exauditionem si hesitans
de deo impeditur de quo adhuc sub-
ditur Vir duplex animo nunc deo adhe-
rens nunc mundo inconstans est in
omnibus viis suis in operibus nichil
ducens ad perfectum ¶ Gloriatur propter beatus
Jacobus inducit ad resistendum per [illegible]

hic consequenter includit intentum sci-
licet quod tamen solum sunt sustinende
patienter sed etiam gaudenter propter pre-
mium suum quod dicit salvator Matthei
v. beati estis cum maledixerint vobis
homines et persecuti vos fuerint etc. Et
gaudete et exultate quoniam
merces vestra copiosa est in celis et hoc est
quod dicitur glorietur autem frater
humilis et abiectus et depressus in exaltacio-
ne sua in celestibus futura. Dives autem
in humilitate sua yronica est locucio ut
dicit glossa cui concordat sequens littera
cum dicitur quoniam sicut flos feni tran-
sibit i. cito deficiet eius potencia et ponit
exemplum sensibile dicens exortus est
enim sol cum ardore existens in cancro
vel leone et arefecit fenum quia deficiet
eius humor et decor et applicat ad propositum
dicens ita et dives in itineribus suis
scilicet potencia et gloria marcescet scilicet
in morte et etiam aliquando ante mortem
Beatus vir in spe qui suffert temptacio-
nem ita quod non vincitur a bello
sed vincit eam quoniam cum probatus fuerit
sicut aurum in fornace accipiet coro-
nam vite et tunc erit beatus vite quam
repromisit deus diligentibus se quia
nichil est acceptum deo nisi fiat ex
caritate i. cor. xiii. Si distribuero
omnes facultates meas in cibos paupe-
rum etc. sequitur caritatem non habeam
nichil michi prodest. ¶ Nemo cum temp-
tatur hic consequenter tria precedentia removet
errore duplice suum removens ibi
¶ Nolite itaque errare. Ita primum sciendum
quod quia potencie anime sunt a deo
et actus earum ideo dixerunt aliqui
quod temptacio inducens ad malum
est a deo ita quod deus est auctor
mali culpe volentes per hoc sua pec-
cata excusare propter quod removens hic dicit
Nemo cum temptatur i. per temptacio-
nem ad peccatum inducitur dicat quoniam a
deo temptatur quia hic est falsum. Deus e-
nim intemptator malorum est sed

[margin:] q̄ d[ivi]tes
[margin:] no̅
[margin:] error quod temptacio a deo

bonorum tamen sicut dicitur Genesis xxii temp-
tavit deus Abraham ut eius obe-
dienciam mundo ostenderet aliis et daretur
eis exemplum ipse enim neminem temp-
tat i. inducens eum ad peccandum unus-
quisque vero temptatur tali temptacio-
ne ad peccatum inducente a concupiscencia sua
inordinata propter quod dicit Augustinus xiiii
de civitate dei fecit civitatem dyaboli
quod amor sui usque ad contemptum
dei fecit civitatem dyaboli quod quia primus
homo peccatum generaliter et ideo amor
sui tendens ad contemptum dei qui est
idem quod concupiscencia inordinata est
causa omnis peccati et subditur processus
cum dicitur abstractus et illectus
quia primo consurgit complacencia seu
delectacio absque consensu perfecto et tunc adhuc
stat tantum peccatum veniale. Deinde con-
cupiscencia cum conceperit i. consenserit parit
peccatum inducens ad consensum perfectum pec-
catum vero cum consummatum fuerit deinde
exterius generat mortem vel inducat ad
reiteracionem consuetudine adhuc sed
obstinacio que est mors anime. Nec ar-
gumentum inductum quod deus sit auctor
peccati in quantum actus est aliquid ens et bonum
ideo reducitur in deum sicut in causam
efficientem sed in quantum malum est [illegible]
non habet causam efficientem sed defi-
cientem scilicet maliciam voluntatis vel
eius defectum sicut motus claudicacio-
nis est a virtute gressiva effective
deformitas autem talis motus est ex cur-
vitate tybie. ¶ Nolite hic removet
suum errorem quia sicut aliqui dixe-
runt deum esse actorem peccati ut dictum
est ita alii dixerunt bonum meriti esse
ab homine scilicet pelagiani dicentes hominem
sine gracia posse vitam eternam mereri quod
removet dicens ¶ Nolite errare respondet in
quo omne datum optimum quod est bonum
naturarum fratres carissimi etiam vita digna
cum et omne donum perfectum i. bonum glorie de-

[margin:] omne datum optimum

sursum est descendens a patre luminum
et non est ab homine quia bonum meri-
torum procedit preparamentum nature cui-
te sicut consimus ad quae ordinat secundum
illud 1 cor. 2. oculus non vidit nec
auris audivit nec in cor hominis ascen-
dit etc. apud quem non est transmutacio
immutabiliter enim facit mutabilia
sicut intellectus immutabiliter enim facit
mutabilia intelligit universalia ut dicit boe-
cius de consolacione immobilis manens
dat cuncta moveri eundem declarat phi-
losophus physicorum nec vicissitudinis obumbra-
cio nam ideo non sunt plures actus
intelligendi et volendi sibi succedentes
sed unico actu amplissimo eterno intel-
ligit et vult se et omnia alia voluntarie
genuit nos verbo veritatis id est per filium
incarnatum quod est ipsa veritas Jo-
hannis 14 Ego sum via veritas et vita ut
simus inicium aliquod creature eius certum
adesse gratie quod sit inchoatum et perfi-
citur in celo quia gloria est gratia consu-
mata ¶ Scitis fratres mei postquam beatus
Jacobus induxit fideles ad resistendum
temptacioni hic consequenter eos indu-
cit ad acquiescendum veritati primo
eam devote audiendo secundo opere adim-
plendo ibi Estote autem factores etc. pri-
mo dicit Scitis fratres mei dilectissi-
mi id est scire debetis quod subditur sit
autem omnis homo velox ad audiendum
veritatis verbum tardus autem ad loquen-
dum nam hoc pertinet ad doctoris officium
ad quod ingerere se est presumptuosum
et tardus ad iram nam ira perturbat oculum
mentis excecat iram que est preclusum
[illegible] aliquod perturbat ut dicit gregorius
moralium Ira enim viri que est probrum
Justicia dei non operatur minus dicit apostolus
respicit nam ira que est privata iusticia
dei non operatur non solum iusticiam ob-
mittere facit sed etiam frequenter ad faci-
endum iniusticiam inducit ¶ Propter quod
precedit includit dicit propter quod abicientes

omnem immundiciam corporis et anime
que intellectum hebetat et habundan-
ciam malicie id est ire pessimum et inquie-
tum ipsam ad opus iusticie quod
intellectum excecat ut dictum est in man-
suetudine suscipite insitum verbum id est
verbum fidei quod mentibus fidelium
debet inseri est autem mansuetudo quedam
tractabilitas mentis propter quod est
debita disposicio ad recipiendum impres-
sionem verbi divini sicut cere tractabili-
tas ad impressionem sigilli ¶ Estote hic
consequenter inducit ad acquiescendum veri-
tati ipsam opere adimplendo et primo
facit propositum secundo removet oppositum ibi
Si quis autem etc. primo dicit ¶ Estote
autem factores verbi et non auditores tan-
tum [illegible] una salute in pluribus est
de operabilibus et ideo non sufficit audi-
tus sed requiritur opus propter quod dicit
philosophus primo ethicorum quod illi qui sunt con-
tempti sciencia morali absque opere sunt
similes illis qui attente medicos audi-
unt sed nichil faciunt eorum que dicunt
sicut isti non habent corpus bene cura-
tum sic nec illi animam propter quod
de tali auditore subditur hic comparabitur
viro consideranti vultum nativitatis
sue id est vultum suum corporalem in quo
natus est in speculo in quo videtur
[illegible] et propterea propter quod talis con-
sideracio parum aut nulla facit im-
pressionem et sic est de auditu preceptorum
dei sine operacione qui autem perspexerit
in lege perfecte libertatis id est in lege evan-
gelica que dicitur lex [illegible] quia est
lex amoris sicut vetus lex timoris
unde Augustinus in libro contra adamantum
brevis differencia legis et evangelii timor
et amor timor autem respicit ser-
vicium servilem amor autem liberum
tamen quia lex nova liberat a servitu-
te et onere legis veteris ut supra dictum e

Estote factores verbi

Supra rapina ferit mea sunt ea v in eo hic beatus in isto suo erit i. proprie suo. Si quis hic consequenter removet appositum quia aliqui volebant vane credere omnes credentes quod eis sufficeret ad salutem susceptio fidei propter quod hic improbat dicens si quis autem putat se religiosum esse et cetera. ipsum vani non refrenans linguam suam iactando se quod credere sibi sufficit ad salutem sed seducens cor suum per falsam opinionem huius vana est religio quia non ducit ad finem debitum. Sicut medicina dicitur vana que non inducit sanitatem. Religio autem stabilis munda et immaculata apud deum i. accepta apud eum hoc est visitare pupillos et cetera. i. conferre se operibus misericordie erga proximum et in operibus munditie quoad se ipsum / sequitur 2m capitulum

Fratres mei. Postquam beatus Jacobus informavit fideles ad bene se habendum respectu sui hic consequenter idem facit respectu proximi et dividitur in duas partes quia primo inducit fideles ad bene se habendum circa proximum in collatione boni honorabilis / secundo in collatione boni utilis ibi sic loquimini. ad evidentiam autem primi duo sunt premittenda. primum est quod sit acceptio personarum sive qualiter contingit locum in exhibitione honoris. Circa primum sciendum quod equitas distributive iustitie in hoc consistit quod aliqua distribuuntur secundum proportionem ad dignitatem uniuscuiusque propter quod si in tali distributione attendatur ad causam propter quam aliquis proportionatur ad tale donum tunc fit secundum equitatem iustitie distributive ut si cancellarius parisiensis promoveat aliquem ad magisterium attendens ad sufficientiam sue scientie per quam efficitur proportionatus sue dignitati respectu talis honoris. Si autem attendit personam tantum vel quamcumque aliam causam que non facit ad hoc quod proportionetur ad talem honorem ut quia est sanguineus eius vel patriota vel dives vel aliquid huiusmodi facit contra equitatem iustitie distributive et per consequens peccat quia non opponitur virtuti nisi iniquitas. tale peccatum vocatur acceptio persone sive personarum. Contingit tamen aliquando persone conditionem facere eam dignam respectu huius rei non tamen respectu alterius sicut consanguineitas facit aliquem dignum ut instituatur heres parentis non autem ut detur ei magisterium vel prelatio ecclesiastica. Circa secundum sciendum quod honor datur alicui in testimonium virtutis iiii ethicorum et ideo sola virtus est causa debita honoris exhibendi et hoc contingit dupliciter uno modo virtus ipsa et sic virtuosa debet honor exhiberi alio modo virtus aliena et sic principes et prelati sunt honorandi etc. si sint mali in quantum gerunt personam dei et communitatis cui preficiuntur. eadem ratione parentes et domini propter participationem divine dignitatis qui deus est omnium pater et dominus. Similiter senes propter signum virtutis quod est senectus. Similiter divites quia maiorem locum obtinent in communitatibus. Si autem solo intuitu divitiarum honoratur est acceptio personarum et sic peccatum et sic loquitur Gregorius in 28 superbia nostra retundi qua in hominibus non naturam qua ad imaginem dei facti sunt sed divitias honoramus. His igitur premissis attendamus ad litteram in qua beatus Jacobus excludit a fidelibus personarum acceptionem per quam indebite honor exhibetur et sic eos reducit ad debitam honoris exhibitionem in quo sic procedit quia primo proponit intentum 2o inducit exemplum 3o probat assumptum ibi audite fratres 4o excludit falsum intellectum ibi Si tamen. Circa primum dicit nolite in personarum accep-

Contra personarum acceptores Nota

habere fidem inducendo ad fidem vel re
cipiendo ad eam per amministracionem sacra
mentorum vel mittendo in fide personam
exhortacionem eam personarum accep
cione quod sit quando in istis debita ca
non attenditur ut patet exposita sed in
debita sed attendendo ad proprium questum vel
ad aliud huiusmodi propter que peccata non deberet
operari Si attenditur ad honorem divinum
reverencie bonum et devocionem recipientis
fidem vel exhortacione non est accepcio
personarum in talibus sed peccata magis
exhibeatur aliquibus quam aliis secundum
maioritatem devocionis ipsorum vel hono
ris divini reverencie sicut conversio constanti
ni ad fidem exemplo suo multi
valde venerunt ad fidem ipsius fides
etiam est privata et honorata per totum
orbem et sic etiam laborare ad conver
sionem et mitacionem in fide divitum et
potentium magis quam pauperum non est ac
cepcio personarum attendendo ad bona
que exinde provenire possunt magis quam
ex pauperibus dummodo ihesu xpisti glorie
in fidem xpisti qui est deus et dator gracie
non sunt personam accepcionem sed secundum
meritorum graduum proporcionem. Et cum
subiunxerit hic consequenter ponit exemplum
ad propositum de paupere et divite ingredientibus
congregacionem fidelium in ecclesia et hoc [Cap. ... et honorantibus]
potest dupliciter intelligi uno modo de
paupere et divite fidelibus qui sunt
in fide nutriendi Si ergo pauper infidelis
sit contemptus quod devotus conversioni
et mutacione in fide patria aut nichil
curetur semper est peccatum similiter si di
ves propter divicias tamen ingrediens in istis
pauperi preferatur quia utrumque est ac
cepcio personarum et in hiis duobus videtur
loqui beatus Jacobus Si autem dives
sit honorabiliter seu preferatur in sedis
pauperis non habendo respectum ad divi
cias suas sed ad bonum quod ex eius con
versione vel mutacione in fide probabiliter

estimatur provenire non videtur esse
personarum accepcio nec peccatum et sic
intelligendum est ista littera cum subditur
et si ei dixeritis diviti tu sede hic
bene attendendo ad divicias ipsius
pauperi autem dicatis tu sta illic et cetera
ipsum contempnendo vel propter paupertatem
inhonorabilem iudicando ideo sequitur
ista estis iudices cogitacionum iniquarum
Audite hic consequenter probat suppo
situm quod dives propter divicias
suas non est magis honorabilis
nec pauper propter paupertatem contempti
bilis et hoc dupliciter primo divina auc
toritate cum dicitur nonne deus
elegit pauperes ut patet de apostolis tamen
in principio elegit aliquos divites
ut Zacheum et Lazarum divites in
fide et cetera quod dicitur omnes debetis conformari
et sic debet in ecclesia fieri quia pau
peres in temporalibus divites tamen in
spiritualibus sic quod ex communi spirituali
bus diviciis maior provenit honor
divinus et bonum ecclesie divitibus in tem
poralibus sunt prehonorandi Secundo hoc
probat ex divitum inhumanitate dicens nonne
divites per potenciam opprimunt vos in
bonis possessionis diminuendo et
ipsi trahunt vos ad iudicia ut eo
dempnetis ad mortem imponendo hoc [Cap. ... et honorant]
enim frequenter fiebat in ecclesia primitiva
Tercio hoc probat ex divitum malig
nitate dicens nonne ipsi blasphemant
bonum nomen scilicet ihesu xpisti quod sicut
dicit Richardus est mel in ore me
los in aure iubilus in corde Si
tamen hic removet falsum intellectum
dictorum precedencium ex hiis enim que dixe
rat de divitibus posset aliquis credere
quod essent a fidelibus inhonorandi
et removet dicens Si tamen legem perficitis
regalem id est a rege regum datam
in scripturis veteris ac novi testa
menti diliges proximum tuum sicut
te ipsum id est ad eandem beatitudinem

ad percipiendum et nomine proximi intelligi
omnis homo quia ad ymaginem dei factus
et ad beatitudinem aptus si autem personas
accipitis mox de peccato redarguti a lege
eritis primo ita primum audietis ut magnum
non accipietis neque personam et
subdit malum quod inde sequitur
cum dicitur quicumque autem etc. quod est intelli-
gendum de pena dampni que est ca-
rencia divine visionis quam incurrit
homo per unam transgressionem divine legis
quia peccatum mortale est transgressio le-
gis divine sed penam sensus incurrit
graviorem qui plures transgressiones
facit et hoc de pena dampni intelligi-
tur per hoc quod dicitur qui enim
dixit non mechaberis ab uno cum de-
pendent omnia precepta patet quod per unius
transgressionem offenditur per consequens eius
visio tollitur ¶ Sic loquimini hic con-
sequenter videtur beatus Jacobus informare
fideles de collatione boni utilis quod con-
sistit in operibus vite et dividit in
duas partes quia primo facit propositum secundo
removet appositum illi quid proderit
etc. primum dicit Sic loquimini et sic facite
ut opera vestra sint vobis conformia
et qualiter subdit sicut per legem libertatis
id est legem evangelicam Incipientes iudicari
id est ad iudicium futurum debite disponi
ubi debitur sententia beatitudinis de
superde pauperibus unde Matthei 25 Venite
benedicti patris mei etc. et subditur
Esurivi enim et non dedistis michi man-
ducare etc. Iudicium enim sine misericordia Matthei
xxv Ite maledicti in ignem eternum etc.
Sequitur Esurivi enim etc. non dedistis
michi manducare etc. Super exaltat
autem misericordia iudicium nam in cubilibus du-
bijs inter iusticiam et misericordiam semper decli-
nandum ad partem unde Unde dicit Ra-
banus super xx quod apud Hebreos fuit
antiquitus constitutum quod si maior
pars in uno liberet eum est liberandus ¶
Quid proderit hic consequenter removet

appositum scilicet quod fides sine operi-
bus vive valeat ad salutem et hoc remo-
vet primo proponens secundo Dat per exemplum
ibi Si autem frater ¶ Circa primum ponitur
quadruplex id est prima accipitur compara-
tio talis fidei et est talis illud quod
est mortuum spiritualiter non potest sal-
vare eternaliter fides sine operibus est
huiusmodi quia vivificatur per caritatem amor
autem dei numquam est ociosus operatur
enim magna si est Si autem renuit
operari amor non est ut dicit Gregorius omelia
xxx et hoc est intelligendum habita op-
portunitate operandi patet quod fides que pre-
dicatur non operatur mortua est et
sic efficax est salutem et hoc est quod
dicit quid proderit fratres mei quasi diceret nichil
proderit ad salutem ¶ Si autem hic po-
nitur secunda ratio que accipitur compara-
tione fides enim sine operibus similis est verbo
sine effectu sed tale verbum nichil
prodest sicut si aliquis dicat famelico
Vade et comede non dat aliquid ad
comedendum tale verbum nichil pro-
dest sed magis est frustratorium et
derisorium et hoc est quod dicitur Si
autem frater et soror nudi sint etc. et
per consequens etc. ¶ Si dicat quis hic ponitur
tercia ratio que accipitur ex probatione quod
potest inspici sic ardenti quia non potest
ostendere fidem suam si requiratur quid
si absque operibus vere creditur sed
dicet quis id est potest dicere racionabiliter
inspiciendo sic ardenti tu fidem habes
et ego opera habeo ostende michi fidem
tuam sine operibus quasi diceret non poteris sed ego
poteris quia opera habeo ¶ Tu credis hic
ponitur quarta ratio et accipitur ex
demonibus qui credunt credentia
sequentes contremiscunt timore penarum
et tamen hoc non valet eis ad salutem quia
non potest agere opus meritorium et
similiter modo fides que non operatur per

dilectionem non proficit ad salutem. Vis
autem scire hic consequenter contra errorem
removet per exemplum duplex. Primum
ponitur ibi scilicet Vis autem. Secundum est ibi
Abrahe quod ponit inducendo contra ad
propositum dicens Vis autem scire per exem-
plum o homo inanis. Dicitur autem
vas inanis que non concipit sive debi-
tum sicut medicina que non inducit
sanitatem et ideo homo qui opera
bona non consequitur beatitudinem quia
fides sine operibus otiosa est, quasi dicat: do
tibi per exemplum patris nostri Abra-
he. Ideo sequitur Abraham pater noster
nonne ex operibus iustificatus est, quasi
dicat sic. Sed contra hoc videtur dicere
apostolus Ro. iiij. Si enim Abraham ex operi-
bus legis iustificatus est, habet gloriam
sed non apud deum, et ibidem iii. capitulo: Ex operi-
bus legis non iustificabitur omnis
caro. Dicendum ibi loquitur contra illos
qui cerimonialia legis opera dicebant esse
necessaria ad salutem quod tamen iam cessa-
verat in morte Christi quoad efficaciam.
Hic autem ponitur exemplum de operibus
Abrahe ad deum procedente ex magna
dei dilectione que semper manet effi-
cax ad salutem. Cum dicitur Offerens
Ysaac filium suum super altare quia paratus
fuit illum immolare ex fide et dilectione
ad deum ut habetur Heb. xi. credens
quod a mortuis posset eum suscita-
re deus. Ideo subditur Vides quia fides
cooperabatur operibus illius que non
essent meritoria sine fide sine qua im-
possibile est placere deo Heb. xi. Et ex o-
peribus fides consummata est. Hic enim
firmatur causa fecit per opera et sic
magnitudo fidei Abrahe apparuit ex
eius obediencia filium offerendo. Genesis xxii. Di-
citur sibi dictum fuit a deo: Nunc cogno-
vi quod timeas deum, id est cognoscere feci a-
lios, notitie enim dei nichil accrescit.

Et nunc completa est scriptura dicens
Credidit Abraham deo etc. Hoc enim
dictum fuit Abrahe Genesis xv. non solum
antequam offerret Ysaac sed etiam antequam natus
esset sed ex oblatione Ysaac scriptura illa
dicitur esse suppleta maxime quia per hoc
magnitudo fidei Abrahe fuit amplius
declarata ut dictum est. Et sic concludit
intentum Videtis quoniam ex operibus iusti-
ficatur homo non ex fide tantum, ita quod
utrumque est necessarium ad iustificationem
nam fides que non operatur per dilecti-
onem mortua est et informis et nunc
opera sine fide non sunt deo placencia
ut predictum est. Similiter hic ponit secundum
exemplum de Raab que ex fide unius veri dei
salvavit exploratores Iudeorum ut
habetur Iosue ij. et per hoc apposita est
ad populum Israel Iosue vi. et consecuta est
salutem ex fide simul et operibus et hoc
est quod dicitur Similiter autem et Ra-
ab ex operibus iusta et speculatores via eiecit
recepit eos in camera et abscondit post
nestram et persuasit eis declinare ad
montana ne reperirentur. Apparet ergo
iustificata fuisse et sic infertur conclusio
intenta. Cum dicitur Sicut enim corpus
sine spiritu mortuum est qui dat vitam
corpori ita et fides sine operibus id est
sine dilectione operante que est vita
anime. i Io. iij. Translati sumus de morte
ad vitam quia diligimus etc. Secundum iij cap.

Nolite fieri
plures magistri etc. Postquam beatus
Iacobus docuit fideles bene
se habere ad proximum in collatione honoris
hic consequenter idem facit in vitatione
mali et primo in verbo, secundo in facto iii°.
Primo in duo quia primo ostendit mala
ex vitio lingue provenientia. Secundo quod
debet ab omnibus refugi, secundo bona ex
taciturnitate sequencia. Secundo quod debet ab om-
nibus captari ibi Quis sapiens. Primum in duo

de loquacitate

quia primo declarat malum loquacita-
tis in doctrina secundo in tota vita ubi in mul-
tis etc. primum sic dicens quod ex loqu-
acitate proveniunt quod aliqui presump-
tuose docere volunt quod nesciunt contra
quos dicit nolite plures magistri fieri
nam docere est opus sapientis quorum
primus est unus stultorum autem infinitus
numerus etc. Glossa. Pacientes qui meus iudi-
cium sumitis id est maiore condempna-
cionem incurritis quia tales nedum faci-
unt alios errare et per hoc multiplicat
dampnacionem incurrit ut Ecclesiastici xv. Si ceci
ceco ducatum prestet ambo in foveam
cadunt. ¶ In multis hic describit
malum loquacitatis in tota vita ¶
Et hoc comparative scilicet quia inficit
totaliter multiplicative incurabiliter et
universaliter sic ponitur ibi sicut etiam
ibi omnis enim natura etc. ubi in
ipsa benedicimus. Circa primum dicit In
multis enim offendimus omnes quantum
ad verbum in verbo quia lingua posita est in
lubrico propter quod citius movetur
ad malum quam alia membra ideo subditur
Si quis in verbo non offendit hic per-
fectus est vir quia facilius custo-
diuntur alia membra et quia pauci
valde sunt perfecti etc. unde vix
de mille unum repperi ideo curam lingue
ne inficiat alteri ¶ potest hic describit
ostendit quod inficiat multiplicative
premittens ad hoc triplex exemplum
primum est animale ut equus qui est
animal magnum et circumducitur cum freno
parvulo secundum artificiale ut navis ma-
gna movetur a parvo gubernaculo
tercium naturale quia modicus ignis
magnam silvam incendit et eodem modo
lingua que est modicum membrum multa
mala facit contenciones detractio-
nes seduciones et huiusmodi ita quod fere
omnia mala proveniunt ex vicio lingue
exceptis paucis etc. ut distinguit
potest etiam freno circumducere totum

corpus scilicet animalis magni et
magna id est mala exaltat id est provocat
etc. quibus ignis id est quod modicus est
lingua scilicet mala ignis est ac-
cendens contenciones sediciones et alia
mala ideo subditur universitas ini-
quitatis sicut est mala lingua ut malo
quod maculat totum corpus nam mala
membra redundat malum eius et infla-
mat rotam nativitatis nostre id est cur-
sum vite nostre qui assimilatur rote
que incipit et terminatur in puncto et sic ha-
nascitur in potencia ignorancia et non mo-
ritur naturaliter reddit ad eundem
statum de qua cursu inflammata a gehen-
na id est a dyabolo qui sic nominatur a gehenna
gehenne deputata ¶ Omnis enim natura
hic describit ostendit quod inficiat
incurabiliter quia lingua mala non
est domabilis sicut cetera membra que
possunt ligari compedibus impediri
non sic autem linguam non compescitur
et hoc est quod dicitur omnis enim natura
bestiarum etc. hoc videmus ad sensum
quod multa animalia ferocia doman-
tur ab homine linguam autem malo
quam homini nullus potest contra quam si
pices domare potest et subditur ro
est enim inquietum malum quia posita est
in lubrico ut dictum est plena veneno
detractionis mortifero nam detractor
inficit eum de quo detrahit primo et si-
mul eum qui libenter audit et
seipsum postea ¶ In ipsa hic describit
ostendit quod vicium lingue inficiat
universaliter contra cursum nature
est quod ex eodem principio procedat
contraria nam contrariorum contrarie sunt cause
et tamen ex eadem lingua procedit
contraria scilicet benedictio maledictio
et hoc est quod dicitur in ipsa bene-
dicimus deum patrem plus semper sunt
et in ipsa maledicimus homines qui
secundum sunt creati qui ad similitudinem

ei facti sunt et sic maledictio redundat
in eum sicut vituperium suum ymmo
gravi vocis redundat in ipsum. Non
oportet fratres mei hec ita fieri quia vide
tur nature contrarium et subdit ad
hoc exemplum de fonte aperte licet et
ficu que non producit uvas quia non
est contra eius naturam et sic est
quodam modo de lingua quia creata est
ad benedicendum ideo maledicere est
ei innaturale et de aqua salsa que non
fit dulcis sed manet in ypetate nature
sue lingua autem maledicta tristitia
tatur aut pendet deum est ¶ Cuius
sapiens postquam beatus Jacobus ondit
malam ex loquacitate procedentia propter
quia est fugienda hic consequenter ostendit
bona ex taciturnitate procedentia propter
que est appetenda sed autem bona sunt
sapientia et disciplina et eis annexa quia
beatus Jacobus primo preponit hic sapientiam
distinguit ubi quod si zelum etc.
primum studium quod ex taciturnitate que
consistit specialiter in bonos audiendo per
venit disciplina nam discipuli boni
proprium est audire ex auditu vero sapientia
acquiritur et acquisita augmentatur prov.
primo audiens sapiens sapientior erit
et sic ultimus sapientia in bonis operibus
manifestatur et hoc est quod dicit
quis sapiens et disciplinatus inter vos
secundum habitum acquisitum vel infusum
vel utroque modo quia sapientia acquisita
bene disponit ad sapientiam infusam
sicut patet de daniele et sociis eius
dan. i. ostendit et bona conversatione
i. per se sapientiam ex timorem et mansuetudine
sapientie que opponuntur loquacitati et
vitio lingue ¶ Quod si zelum hic
consequenter distinguit sapientiam mun
danam et divinam secunda describitur ut
autem desursum est ¶ Circa primum scien
dum est quod sapientia humana hic dicitur
quia prava et in vitia tendit ad finem in

debitum et hoc prodit expressionibus
in ordinatis in ugenie et indic codem
et hoc est quod dicitur quod si zelum
amarum i. invidiam habetis ad invicem
et contentiones sunt in cordibus vestris i.
intentiones instruendi non intentum
proximo. Nolite gloriari si deducatur
ad effectum tamquam sitis sapientes et men
daces esse adversus veritatem quia
non est vera sapientia sed magis stultitia
ideo subditur non est enim ista sapientia
desursum descendens i. a deo a quo est
omne bonum sed terrena in ipsum procedit
ex concupiscentia carnis dyabolica per
cedens ex superbia vite ideo dicitur
sapientia mundana quia omne quod est
in mundo reducitur ad ista tria ii. Jo. ii.
¶ Que autem hic consequenter describit
sapientia divina sic a deo data condicione
primo quantum ad terminum a quo facit re
cedere quod est malum cum dicitur
que autem desursum est sapientia i. a deo
data primum quidem pudica est i.
faciens recedere a bono turpitudine
hoc quantum ad terminum ad quem facit tendere
qui est beatitudo in qua quietatur ap
petitus quia non datur cum dicat deinde
pacifica. tertio quantum ad illa per que
sapientia perducit ad pacem seu finem ubi
post recessum ad completam turpi
tudinis primo occurrit bonum quod
modum debitum omnibus teneat ideo
dicitur modesta. Secundo ut in hys in
quibus ipse sibi non suffiat aliorum
monitis acquiescat quantum ad hoc sub
ditur suadibilis et hec duo pertinent
ad hoc quod homo pacem habeat in se
ipso sed ultimus ad hoc quod sit pacifi
cus etiam aliis primo requiritur ut eis
bonum non repugnet ideo dicitur bonis
consentiens secundo quia defectibus proximis compa
tiatur et affectu et subveniat in effectu
quantum ad hoc subditur plena misericordie
et fructibus bonis tertio requiritur ut defectus

Item nota ... ad ...
sapientes

aliorum emendacione caritatiue satagunt et
hoc est quod dicitur in diuinis si placa-
ne nec statim correccione exerceat quod dio
procedenti sub caritatis ostensione Et aut(em)
homines pacificatos inter se et cum aliis i(n)
via est quidam [illegible] prosperitatis in
patria et sic est semis sapientis pre-
habetur in via ideo subditur fructus
autem iusticie i. beatitudo eterna que per iusti-
ciam acquiritur et in fruicione beata consistit
in pace seminatur quia sicut semen
continet fructum fructu potencialiter et in
presenti sic pacificatio in via de qua dictum
est continet pacem eterne glorie sicut in causa

Unde bella

V [illegible] postquam beatus monuit ne proximo
malum inferatur hic causam radicem
volens prescindere dicit Unde bella qui-
bus infertur nocumentum corporibus et
lites in iudiciis quibus infertur noci-
mentum in rebus possessis nonne ex concu-
piscenciis vestris supple talia oriuntur
que militant i. durant in membris vestris
quia membra mouentur in talibus malis
a concupiscencia [illegible] dictam [illegible] vestris concupis-
citis et non habetis quia propter tales no-
cumenta intentum occiditis i. nocetis
et zelatis bonis inuidentes et non po-
testis adipisci satisfaccionem concupiscencie vestre
que semper ad malum procedit litiga-
tis et bellatis et non habetis replecionem
est eiusdem sine ad maiorem exaggeracionem
propter quod non postulastis a deo
presumentes optinere quod concupiscitis vestra
fortitudine petitis et non accipitis q. d.
si aliquando aliqua petitis a deo non
accipitis et subditur racio eo quod
male petitis petendo ea que sunt salu-
ti vestre contraria ut inimici mortem
vel possessionem seu aliquid huiusmodi sub-
ditur ut in concupiscencias vestras i. in
malis i. concupiscencias vestras implea-
tis in simmo [illegible] est [illegible]
[illegible] in [illegible] et in fine e-
[illegible] que est in concupiscencia malarum

adimplere. Adulteri. Superius beatus Ia-
cobus docuit fideles bene se habere respectu
sui et proximi hic consequenter idem facit
respectu dei et primo facit hoc tunc dicens
bonitatis quo debet homines attra-
here deo. tunc secundo scilicet quod debet recedentes
a deo trahere ad eum. Prima in duo nam primo
monet a mundo et dyabolo recedere
recessus enim ab uno contrario precedit
accessum ad aliud secundo incipit ibi
appropinquate deo. Prima prima in duo nam primo monet
recedere a mundo secundo a dyabolo ibi re-
sistite. Prima in duo quia primo monet
relinquere mundum secundo inducit scripturam
ad suum propositum ibi an putatis. Circa
primum monet a mundo recedere i. ab
ordinata concupiscencia delectabilium huius
mundi dicens Adulteri recedentes a sponsa
sponsa que est lex diuina Ezechielis xvi. ex
qui sunt in iuventute mea. Et que sunt ea
sponsum assumere et ad homines fornicac-
cionem [illegible] concupiscencie mundane. nescitis q. d.
bene debetis scire considerans dictamine
racionis [illegible] vobis secundum monicionem quia
amicicia huius mundi i. inordinata
adhesio delectacionibus huius mundi inimi-
ca est deo quia facit recedere ab ipso
quicumque ergo voluit et hoc sequitur exposit-
cio. Consequenter inducit scripturam
ad suum propositum dicens an putatis
quia inaniter scriptura dicat q. d. hoc
non est putandum quia non continet
aliquid falsum aut superfluum ad indica-
cionem concupiscencie spiritus qui habitat in nobis
Et littera dupliciter exponitur uno modo de spiritu
humano et sic legitur de spiritu et tunc
legitur assumere et est sensus quod spiritus hu-
manus tendit ad in inuidiam i. ad detesta-
cionem de bono alterius quod inordinate con-
cupiscit quod pertinet ad amiciciam huius
mundi ut patet ex predictis et secundum hunc sensum
littera accipit de Genesis ix. ubi dicitur
sensus enim et cogitacio cordis humani
prona sunt in malum ab adolescencia sua

apli namque non semper allegant libros scrip-
ture sed frequenter sensum tantum et sensum hunc
sensum quod immediate subditur maiorem
autem dat gratiam etc. de alio sensu scilicet
divino alio modo legitur dicta littera interro-
gative et intelligitur negative ad invidi-
am concupiscit spiritus qui habitat in vobis
q. d. non et est sensus spiritus sanctus qui ha-
bitat in vobis id est qui datus vobis in bap-
tismo non concupiscit id est non facit vos con-
cupiscere ad invidiam id est non inducit vos
in tristitiam de bono proximi quod facit invidi-
am huius secundi sensus hoc ista littera sunt
opposito capitulo supra benignus est et
spiritus supra et sic non inducit ad invi-
diam sed magis ad mutuam caritatem
ideo subditur maiorem autem dat gratiam
quia dat bona spiritualia que sunt melio-
ra corporalibus et licet melior videtur quam
prima quia magis continet litteram ut
patet et quia in libris correctis punctatur
interrogative modo dicto et sic intelli-
gitur negative propter quod et propter
maiora bona que dat spiritus divinus
dicit scilicet scriptura propterea Prov. iii. deus
superbis resistit denegando eis gratie
dona humilibus autem dat gratiam nam
humilitas est debita dispositio ad eam
hec eadem littera habetur Prov. iii. secundum transla-
tionem hebr. ubi nostra littera habet ipse delu-
det illusores et mansuetis dabit gratiam
propter quod concludit subditi ergo estote deo
tamquam vere humiles ut det vobis suam
gratiam. Resistite hic consequenter monet
a dyabolo recedere dicens quod faciendum
quia dyabolus est superbus secundum quod
dicitur Job xli. Ipse est rex super omnes
filios superbie quanto autem aliquis est
superbior tanto magis abhorret supera-
ri propter quod dyabolus videns aliquem
fortiter resistentem dimittit eum ap-
tius dicens nec ab eo superatur propter quod
recedit ab eo autem sine bello unde dicitur
[illegible]

dolores superbie quod dyabolus multa
verecundat quia fortius resurgit
triumphari et hoc est quod dicitur
hic resistite autem dyabolo viriliter
repugnando et fugiet a vobis appro-
pinquate deo hic consequenter beatus Jacobus
monet accedere ad deum et eius
bonitatis que debet attrahere quia ab
ea procedit esse gratie et esse nature primo
quod inducit eius primi secunda eius scilicet
ibi Emundate. Circa primum sciendum quod
ad deum accedimus per dilectionem dilec-
tio dei includit dilectionem proximi propter
quod inducit primo ad diligendum deum
et proximum ibi. Nolite detrahere primo
adhuc in duobus quia primo inducit ad
dei dilectionem secundo ad quedam humana ad
proximi compassionem ibi emundate. Circa
primum dicit appropinquate deo que ap-
propinquatio tenditur ad dilectionem que est
unio amantis cum amato et appropinqua-
bit vobis dona gratie sue conferendo et
earum augmentando. Secundum totum hoc
videtur quod dicitur in prima Jo. iiii.
In hac est caritas non quia dilexerimus
deum sed quia ipse prior dilexit nos. Cum
quod diligere est velle alicui bonum
si igitur consideratur actus divine dilectionis
qui est in ipso precedit omnia tempora-
cum sit eternus et sic loquitur Jacobus
in auctoritate inducta si autem consideratur
huius dilectionis effectus qui est tempora-
lis sic aliquis est precedens ex parte
dei et aliquis ex parte hominis sicut enim
deus influxu generali concurrit omnia
ad proprium sicut ad ultimum finem secundum
esse nature sic influxu speciali convertit
humanam naturam ad se sicut ad finem
supernaturalem et hic influxus specialis
non est aliqua gratia habitualis sed est mo-
tio divina sive instinctus quo movet
naturam humanam ad bonum meritorium vel [illegible]

denegatur alioru quam diu est in hac vita
presenti ¶ Quod homines ad instinctum diuersi modo
se habent quia aliqui acquiescunt
et semet sic ad graciam habitualem
de congruo disponuntur quibus dispo
sitis deus dat graciam habitualem per
quam meritorie operantur alii vero resistunt
inspiracioni diuine et sic merito eis habitualis
gracia denegatur patet igitur quod
disposicio ad graciam de congruo que est
ab homine mediante deo precedit collacionem
gracie habitualis que est a deo et sic
dicitur hic appropinquare et appropinquabit
vobis scilicet per huiusmodi disposicionem de congruo
precedit diuinus instinctus seu mocio
alioru meritoriu ad quod naturaliter huma
na de se non potest assurgere et sic dicitur
preueniatur Jo. vi. Nemo potest ad me
venire nisi pater qui misit me traxerit
eum et sic patet quod placatum meriti semper
est a deo cum alibet arbitrio ¶ Emundate
hic consequenter inducit ad quedam an
nexa diuine dileccionis scilicet emundate ma
nus id est opera et purificate corda quia
qui diligit mundiciam propter graciam
labiorum suorum habebit amicum regem
prouerbiorum xxii. duplices animo id est qui plus
seruistis animo duplices nunc deo nunc
dyabolo mundo ad hec duo missi osten
te id est statum miseri assumite recur
rendo ad deum cuius proprium est miseri
cordia et visus vester in dissolucionem in luctum
conuertatur per contricionem est autem risus
leticia exterior gaudium autem respicit
mentem interiorem ut sit mutatus in
tegra in facie cum mente humiliamini
in conspectu dei qui videt omnia per tuam
latenciam non solum in conspectu hominum
qui tamen vident per apparenciam et exaltabit
vos in celo ubi est perfecta dilectio ¶ Nolite
detrahere hic consequenter inducit ad
proximum dileccionem remouendo dileccionis im
pedimenta scilicet nolite detrahere alter
utrum per quod instruit fame detractum

contra hoc innuit oppositum scilicet bone famam
bone et cuius augmentum
quod est opus dileccionis proximi qui
detrahit fratri et caritate aut qui iudi
cat fratrem suum esse malum detrahit
legi que prohibet hec secundum leuitici xix
non eris criminator et susurro in populis
et iudicabit legem scilicet designans eam esse
malam quia facit tamquam latam
quod ipsa dicit illicitum ¶ Si autem
iudicas legem non es factor legis obedi
ens ei ut superiori patet ¶ Judex tamquam su
perior ipsi quod tamen est falsum ideo
subditur vnus est enim legis lator
et ¶ Judex scilicet deus qui potest perdere
transgressores et liberare legis factores
tu autem quis es qui iudicas proximum
quasi dicat tu usurpas tibi officium diuinum
¶ Ad cuius maiorem intellectum sciendum
quod iudicare proprie autem soli deo con
venit hominibus autem ex diuina con
missione tamen ipsorum etiam etc. quam in seculari
Ista tamen commissio non se extendit ad
ea que sunt omnino occulta sed diuino iudi
cio reseruatur ¶ Sed hec autem que in
aliquo modo patent vel per se vel per signa
possunt homines iudicare et hoc potest
esse dupliciter vno modo tamen processu ad puni
endum et hoc solum pertinet ad iudicantes
alio modo ad alios homines ¶ Sed
dum tamen quod iudicium importat
sentenciam firmam de aliquo sed quam precedit
consideracio sufficiens nullum est peccatum
ut si quis iudicet aliquem homicidam quia
vidit eum homicidium committere vel
videtur si precedat ex vehementibus
signis ut si quis videat solum cum solo
in vndis cum mulier in eodem loco et cum
appareat ad vnum possit hoc comprobari
in toto vel in parte ut consanguinitatis
multum propinqua si est viris ad fi
lium vel infirmitatis grauis seu aliquid
huiusmodi et sic videns iudicat pro absoluto

Detractio

esse fornicarias. Si ambe sint solute vel adulteris si ambe vel altera sit ligate si autem procedat iudicium ut plurimum ex levibus signis et est iudicium de qui pro peccato peccatum est mortale quia tale iudicium est contra caritatem proximi et proprie ex affectu si autem non sit iudicium seu suspicio sed magis suspicio qua quis incipit dubitare de bonitate proximi peccatum est veniale peccatum gravius tamen aliud minus grave secundum maioritatem et minoritatem suspicionis et probabilitatis et levitatis signorum. Ecce nunc hic consequenter inducit ad amorem dei ex bonitate eius qua dat et conservat esse naturale inducens ad hanc considerationem et commonens et opposita d. Ecce nunc qui dicitis hodie aut crastino ibimus etc. quamvis esse reparari sit de ratione vestri tamen non sit ita ideo subditur qui ignoratis quid sit crastinum scilicet futurum quia deus potest interim operis futuris vitam subtrahere ideo subditur vita ... que est enim vita vestra vapor ad modicum parens i. cito valde transiens pro eo ut dicatis i. propter hoc debetis dicere tamquam coacti caritate. Si deus voluerit et vixerimus etc. i. ponentes propositum divine voluntati in omnibus factis ex qua dependet vita et omnis operatio vestra nunc autem exultatis in superbiis vestris qui divino adiutorio non indigeatis omnis exultatio talis maligna i. malo igne ignita quia ad ignem procedens et ad ignem gehenne disponens et maxime habens caritatem et scientes secundum quod dicitur Luc. xii. Servus qui cognovit voluntatem domini sui et non fecit vapulabit multis plagis et hoc est quod dicit scienti igitur bonum facere et non facienti peccatum est illi et si sit bonum necessitatis eius omissio

est peccatum mortale si autem sit bonum supererogationis peccatum est veniale aliquando aliud nullum sed v. c.

Agite nunc divites postquam beatus Jacobus induxit ad adherendum deo considerationem sue bonitatis hic consequenter idem facit ex consideratione sue severitatis que maxime in iudicio apparebit. Circa primum tamen quod illud iudicium sicut erit terribile malis sic erit consolabile iustis unde salvator de ipso loquens Luc. xxi. dicit apostolis hiis autem fieri incipientibus respicite et levate capita vestra i. ex hylaritate corda ut exponit Gregorius in omelia. et ideo beatus Jacobus malos primo monet iudicis terrore ut apertius resiliant. Secundo iustis eius favore ut ei inseparabiliter adhereant ibi patientes igitur. Circa primum monet primo timore iudicis cupidis et avaris d. Agite nunc divites scilicet voluntates et est ironica locutio que est intelligenda per contrarium ideo subditur plorate ululantes est autem ululatus sonus confusus qui signum est magni doloris in miseriis vestris i. punitionibus vestris que advenient vobis in iudicio futuro ut patet consequentibus et subditur causa duplex prima est indebita bonorum temporalium congregatio et conservatio cum dicitur divitie vestre putrefacte sunt ut bladum in horreis et vinum in cellario et huiusmodi consequenter loquitur de divitiis artificialibus dicens. Aurum et argentum vestrum eruginavit et erugo ab absconditum et erugo eorum in testimonium vobis erit i. contra vos et ruina durabit carnes vestras i. affliget quia erit causa afflictionis in gehenna post iudicium quia tunc anima cum corpore igne gehenne ... thesaurizastis vobis iram i. aggregastis vobis dei vindictam in novissimis diebus tunc erit finale iudicium. Consequenter ponit causam secundam que est pauperum defraudatio

[margin:] Nota
[margin:] de divitibus

cum dicitur Ecce merces operariorum vestrorum etc. vos accusando. Et sciendum quod tria sunt peccata que specialiter dicuntur clamare ad deum scilicet innocentis occisio [illegible] vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra [illegible] contra naturam [illegible] [illegible] clamor sodomorum et gomorreorum multiplicatus est etc. et precium mercenarii defraudatum ut dicitur hic Et clamor eorum in aures domini sabbaoth introivit [illegible] ad faciendum [illegible] [illegible] qui dicuntur eius executores quia sunt executores divine iusticie. Epulati estis hic [illegible] nutrivit corda carnalibus lasciviis etc. [illegible] divicie [illegible] homines dicit igitur epulati estis super terram hoc est in presenti vita [illegible] postea sicut patet de divite epulone qui postea in tormentis guttam aque non potuit impetrare luc. xvi. Et in luxuriis cum tristis corda vestra [illegible] delectando [illegible] deliciarum loquitur post gulam que prestat sibi materiam [illegible] de superfluo alimenti [illegible] de [illegible] iudicio accusationis hic [illegible] nutrivit corde crudelibus et malignis qui [illegible] suis et potentia movet [illegible] iustis eo quod sunt dissimiles eis sicut dicit [illegible] in impsona eorum [illegible] [illegible] iustum qui inutilis est nobis etc. [illegible] dicit in die accusationis etc. in tempore [illegible] in quo fideles [illegible] [illegible] ad iudicia [illegible] sine [illegible] resistencia [illegible] ponitur hic singulare pro plurali [illegible] dicit [illegible] iustum [illegible] quod [illegible] sit [illegible] [illegible] aliqui autem exponunt hoc de [illegible] qui dicitur iustus [illegible] [illegible] [illegible] alios [illegible] [illegible] suis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pacientes igitur [illegible] [illegible] consolatur in [illegible] in tribulationibus

[illegible] desistant [illegible] induit eos ad [illegible] ad dei [illegible] ibi autem [illegible] dicit [illegible] [illegible] in tribulationibus usque ad adventum domini qui reddet vobis mercedem laboris [illegible] [illegible] [illegible]. Ecce agricola [illegible] usque ad tempus debitum paciencer ferens laborem [illegible] sic deus [illegible] [illegible] [illegible] fructum [illegible] [illegible] de qua loquitur reddit [illegible] fructum in anno scilicet in aprili [illegible] pacientes estote repetitio est [illegible] sive ad maiorem [illegible] Nolite [illegible] fratres [illegible] [illegible] mutuas penas [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] tollerandum [illegible] fratres [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mori [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ecce iudex [illegible] ante ianuam assistit iudex [illegible] ad vos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mali scilicet [illegible] ad malum pene [illegible] culpe [illegible] [illegible] [illegible] domini [illegible] [illegible] eius [illegible] longanimitatis que [illegible] laboris [illegible] [illegible] in adversitate [illegible] vobis [illegible] ad talia [illegible] qui locuti sunt in nomine domini [illegible] [illegible] [illegible] passi sunt in nomine domini sicut patet de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ecce beatificatus [illegible] dicimus eos qui sustinuerunt tribulationes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Job audistis qui exemplar pacientie [illegible] est vobis et finem vidistis [illegible] qui in sua passione sustinuit dolorem [illegible] pacientissime

et dicat sed istis quia multi adhuc
vivebant qui passionem domini nostri
Jhesu Christi viderunt qui [illegible] est
dicens in [illegible] [illegible] et effectus est
maxime cum dei unica passus sit quod
dederit nobis filium suum in redemptionis
nostre precium et exemplum. ¶ Ante omnia
hic consequenter inducit fideles ad
reverenciam adhibendam triplicem primo in invoca-
ti[illegible] secundo in instructi devocione
ibi testatur ante 3o in sacramenti
susceptione ibi fratres mei tali primo dicit
ante omnia fratres mei nolite iurare i. non
[illegible] iuramentum omnibus nobis
[illegible] premissis hoc dicitur ne [illegible]
necdum errorem illorum qui dixerunt
iuramentum esse sustinendum eo quod
dicitur Deut. x. dominum deum tuum ado-
rabis et ei soli servies ipsi quoque adhere-
bis iurabitis per nomine ipsius. Propter
quod dixerunt quod sustinenda iuramenti
facit ad reverenciam dei et sic est contra
dictum. ¶ Sed hoc patet falsum per dictum Christi Math. v.
ego autem dico vobis non iurare omnino
etc. et per dictum beati Jacobi in hoc loco.
Hoc etiam patet per racionem quia illud quod non
queritur nisi ad subveniendum huic
defectui non est per se appetendum seu
sustinendum sicut patet de medicina que
non queritur nisi ad subveniendum
infirmitati et sic est de iuratio quia
non queritur nisi ad subveniendum defectui
quo unus homo non credit alteri in
quo cum subvenitur per iuramentum
in quo inducitur veritas dei infallibilis
in testimonium ipse sicut cum iuratur
per deum vel aliqua creatura in qua tamen
in ea relucet veritas divina ut per celum
quia thronus dei est vel per terram quia scabel-
lum pedum eius Math. v. iurando enim per
creaturam sic est illicitum et sic patet quod
iuramentum non inducendum nisi in casu in
quo est necessarium ad confirmacionem veri-
tatis et sic intelligenda auctoritas inducta
Deut. x. in tali enim casu iurandum est
per nomine dei et non per nomina ydolorum
sicut quod dicitur Exo. 23. per nomina
deorum exterorum non iurabitis quia per ea non
est veritas confirmanda. Hoc enim pertinet
ad infidelitatem. Sic autem primo videtur
extra casum predictum est non in semper
affirmando veritatem et negando falsita-
tem ut non sub iudicio i. ad dampnacionem
decidat scilicet [illegible] iuratione vera
cadenda in flammam eterni. Eccl. 23. vir multum
iurans replebitur iniquitate. ¶ Tristatur
hic consequenter inducit ad dei reverenciam
in sufficienti devocione dicit tristatur quis
in vobis i. si patitur accidiam que est quedam
tristicia in obsequiis divinis oret quo
animo et psallat i. exultet spiritu erigendo
ad orandum deum devote tamen secunde
ideo subditur oret quod pertinet et psallat
oratio cum psalmodia sunt contra [illegible]
tristiciam optima remedia. ¶ Infirmatur
hic consequenter inducit ad dei reverenciam
in sumpcione sacramenti primo facit
propositum secundo declarat [illegible] [illegible] [illegible]
cum primo facit in dicto sacramento scilicet
unctionis extreme [illegible] [illegible] ad
[illegible] dicit infirmatur quis in vobis
infirmitate corporali periculose debilitatur
mori nam illud sacramentum est contra
de hac vita. ¶ Inducat presbiteros ecclesie etc.
licet istud sacramentum fuit a Christo in-
stitutum tamen per beatum Jacobum fuit hic
expressius publicatum et oratio fidei sal-
vabit infirmum corporaliter et spiritualiter
ideo subditur et allevabit eum dominus ab
infirmitate si expediat ei et si in
peccatis sit venialibus remittentur ei
virtute huius sacramenti. ¶ Consequenter indu-
cit ad reverentiam sumendi penitencie sacra-
mentum quo remittuntur peccata mor-
talia dicens. ¶ Confitemini ergo alterutrum
etc. quo patet quod confessio debet fieri non solum

dō s. etiā homini vñde z in lege veteri
sacrificia que offerebantur p manum
sacerdotis z orate p inimicis, vnā con
fessor tenetur orare p cōfitente z ep̄us
multum cū hic cōspicue declarat
quedam dicitur scilʒ quod oracio sit mag
ne efficacie quia dixerit q valet
contra tristiciā z ad dei reuerēciā i sue
inceptionis perpeccione idō dʳ multū eū
valet deprecacio iusti vnā epūs de in
iusto dicitur etiā xv· vnd est speciosa
laus in ore peccatoris assidua vnā vna
de oracionibus que fiunt orationem
semp exaudibilem est quod sit per
ueniens aliudue quod sit pia z ipse
helyas vnō erat similis passibilis nam
timore mortis fugit a facie iezabelis
iii· Rē· xix· Et oracione orauit ut
nō plueret iij· Rē xvij· sup terra scilʒ
ipsi vnā ppter maliciam regis achap fuit
illa plaga z ducta ut dicitur fuit ibidē
et rursum orauit z celum dedit plu
uiam iij· Rē xviij· Fratres mei hic ul
timo inducit ad dei reuerenciam i simul
correccione q̄ est actus dileccionis pxi
mi z ep̄us ordinatur ad dileccionem
et reuerenciā dei dʳ igitʳ Si quis ex
vobis errauit a veritate fidei vl mo
rum z conuertit quis eum ab infidelitate
ad fidem vl a vicijs ad virtutes salua
uit animā eius a morte s. culpe z
gehenne z operit multitudinē peccatorum
z ideo nō videatur a deo puniendā pena
eterna et sic alios recipietur i gloria
ad quā nos pducat qui cū patre z spiritu sancto
viuit z regnat in secula seculorum Amen

Petrus apostolus. Hec est
sententia pro principalibus huius
libri in qua ponuntur
epistole beati petri z diuidi
in duo scilʒ duas eius
epistolas epistola vero prima i
tres partes diuiditur s. in salutacionem
prosecucionem z conclusionem Secunda inci
pit ibi Benedictus tercia ibi Presbite
ros fideles ergo sunt in salutacione pᵒ
describitur persona salutans z hoc ex
nomine cum dicitur petrus primo
eū vocatus fuit Symon sʒ postea
cognominatus petrus a petra q est
xpistus propter fidei firmitatem ut dicit
Aug. in omnibus ardentissime fidei
inuenitur petrus z ex officio cū dicit
apostolus ihu xpi· zᵒ describitur persone
salutate cū dicitur electis s. a deo
ad fidem katholicam aduenit aduc
ne dicebant illi qui de gentilitate q
uertebantur z illis videtur beatus petrus
specialiter scribere dispersionis i· qui vtilʒ
est terra inde quod patet ex hoc q subdit
ponti galathie zc· z nominat ista loca
quia siluanus per quem scripsit qui epistolas
forsitan volebat ire ad illa loca ad
confirmandum fideles eo quod ibi fuit
in predicacione cū paulo ut patet i actibus
apostolorum secundum prescienciam sententia refertur ad
id quod supra dicitur electis h cū electio
ne includit aliquem eternum presciencie et
volle diuini z ipsum ad hoc dicitur
sm prescienciam dei patris z accipitur h presciencia
p predestinacione Includit etiā ad
temporale s. collacione gracie in presenti z glorie
in futuro z ipsum ad hoc dicitur In
sanctificacione spiritus talis eū sanctificacio
apparatur spiritui sancto z obedienciam zc· i· per
obedienciam ihu xpi qui fuit obediens
usque ad mortem mortem autem crucis phil
ij· habet autem passione huiusmodi efficaciam
sacramentum noue legis q sunt i sanctificacione

sanctificacionis tercio describuntur optata
bona cum dicitur gratia vobis et
pax in futura multiplicetur quia
tunc quietabitur totus hominis appeti
tus ¶ Benedictus hic incipit prosecucio sui
tractatus in quo beatus petrus instruit
fideles primo generaliter conuertens ad
omnes ibi secundo magis specialiter conuertens ad
aliquos status speciales ibi. Seniores ergo
dicti est ante ponit medium sui capituli prima
id est quia primo fideles informat de
spirituali regeneracione secundo de regeneracionis
conuersacione quarto ibi prima adhuc in duo quia
primo de regeneracionis beneficio deo regra
ciatur secundo renatos ad vite munditiam ex
hortatur ibi propter quod succincti etc. prima
adhuc in tres quia primo regraciatur
de regeneracione baptismali secundo ibi vide
licet questioni ibi In quo exulta
bitis tercio propositum confirmat oraculo
prophetali ibi de qua salute etc. circa primum
sciendum quod beneficium regeneracionis baptis
malis est commune fidelibus cunctis propter quod
de hoc beneficio regraciatur beatus petrus
pro ipsis et ut eos inducat ad similes
graciarum acciones dicit igitur benedictus
deus id est tu ad totam trinitatem refer quod tamen
ad patris personam quia secundum magnam misericordiam
suam et non secundum merita nostra regenerauit nos
in sacramento baptismali per quod ef
ficimur filii dei adoptiui in spem vi
uam id est certam per resurreccionem ihesu christi per
quam habemus certitudinem future glo
rificacionis quia cum esset homo passi
bilis sicut nos assumitur immorta
lem resurrexit et nos filii adoptiui
sumus eius in hereditatis participacione
ideo subditur in hereditatem id est ad con
sequendum hereditatem incorruptibilem nam
hereditas celestis numquam deficit et incon
taminatam quia nichil in mundum recipit
et immarcessibilem nam sui decorem
numquam minuit sed quia non omnes renati
per baptismum hanc hereditatem consequuntur

sed solum perseuerantes in bono finem quod
dicitur math. x. qui autem perseuerauerit
usque in finem hic saluus erit ideo sub
ditur conseruatam in celis non omnibus renatis
sed in vobis id est per vos qui in virtute dei
custodimini perseuerantes in bono quod perse
uerancia principaliter est a deo per fidem
caritate formatam in salutem scilicet consequendam
paratam reuelari in tempore nouissimo
id est in finali iudicio tunc enim reuelabitur
manifeste nam electi apparebunt gloriosi
in anima et corpore ¶ In quo etc. hic con
sequenter beatus petrus vidit cuidam
tacite questioni que posset opponi viri
nam ex hoc quod dictum est baptizatos esse
dei filios adoptiuos et heredes regni
celestis posset aliquis infirmus fidelis
querere quare quod dimittit nos deus filios
suos tot et tantas tribulaciones susti
nere nam in ecclesia primitiua credentes susti
nebant multas tribulaciones ad quod
vidit petrus dicens quod hoc non
est ad malum credencium sed ad bonum eorum
sicut aurum in fornace per ignem non
deterioratur sed purius et mundius effi
citur et hoc est quod dicit In quo ex
ultabitis eternaliter modicum si oportet
contristari temporaliter in variis temp
tacionibus persecucionum in rebus possessis
aut in amicos vel eciam in corporibus propriis
omnes enim pene temporales modice sunt
respectu eternarum ut probacio fidei vestre in
tribulacionibus firmate inueniatur id est
appareat laudabilis in laudem id est ad laudem
et gloriam sempiternam in reuelacione
id est tempore iudicii in quo manifestabitur
gloriam electorum ut predictum est quem
cum non videritis diligitis licet enim
aliqui adhuc viuerent qui humanitatem
christi viderant de quibus est sermo ideo sub
ditur In quem nunc quoque non videntes
creditis fide formata caritate que
facit credentem dignum vita beata ideo
subditur Credentes autem exultabitis
et patet littera exponendo ¶ De qua salute

hic consequenter confirmat predicta omnibus
prophetis .8. de qua salute fienda prophete
exquisierunt atque scrutati sunt prophete
non naturali lumine aut ratione sed supernaturali
illustratione quod vel quale tempus
i. sed Christi misterium impleretur tempore
propinquo vel longinquo et si implendum
tempore pacifico aut bellicoso de utroque
enim prophetaverunt ut generaliter patet. patriarcha
Jacob prophetavit quod esset implendum
tempore quo defecit regnum iudeorum
.8. non auferetur sceptrum de iuda et
dux de femore eius donec veniat
mittendus et cetera. prophetavit quod tempore
pacis esset implendum ysaie .2. conflabunt
gladios suos in vomeres et lanceas
suas in falces. Christus enim natus fuit
pacatis omnibus regnis sub imperio romanorum
luce .2. spiritus Christi qui locutus
in prophetis qui dicitur spiritus Christi sicut
et patris quia procedit a patre et filio pre
nuncians eas que in Christo sunt im
plete passiones et posteriores glorias
sicut patet ysaie 43. Ubi multipliciter lo
quitur de passione Christi et glorificatione
ipsius in fine capituli dicit tamen pas
siones et glorias in plurali quia non pas
sus est in se sed eciam in membris suis
similiter eius gloria dilatatur ad mem
bra quibus revelatum est quia non sibi
ipsis misterium enim Christi quod fuit
eis revelatum non fuit eorum tempo
ribus adimpletum sed tempore vestro
ideo subditur vobis autem ministra
bant prenunciando futura que nunc
nunciata sunt vobis adimpleta
per eos qui evangelizaverunt vobis
predicaverunt evangelium spiritu sancto de celo
misso in signo visibili in die pen
thecostes tunc enim fuerunt illuminati
et confortati apostoli ad predicandum evan
gelium omnibus linguis propter quod
non est eis minus credendum quam prophetis
quia eodem spiritu sunt locuti ymo magis igitur

ponderum spiritus fuit magis illumina
ti in quem desiderant angeli prospicere nam
eadem est visio et fruicio. Unde prosperare
istud tamen desiderium non importat con
tristationem nec habitum sed continuationem habi
ti. propter quod hic consequenter inducit re
natos ad munditiam vite et primo ponit
sua monicionem. secundo inducit ad hoc ex
plicite dicens ibi et si patrem etc. primo
dicit propter quod i. quia estis filii dei
predestinati ut predictum est succincti lum
bos mentis vestre i. casti corpore et mente
sobrii i. victu et vestitu et perfecti i. omni
virtutis actu sperate in eam que offertur
in vobis gratiam i. sperate ad consequendum
gloriam que est gratie consummatio que offertur
quando gratia imperata datur que est an[illegible]
glorie in revelacionem ihesu Christi i. pre
velacionem videbitur. quasi filii obediencie
et mandatorum ad impletionem non configurati
i. conformati prioribus ignorantie vestre
desideriis i. carnalibus viciis quibus
eratis dediti antequam de tenebris ignorantie
vocati estis ad lumen fidei. Sed cum
qui vocavit vos sanctum ut ei conformemini
propter quod subditur ut et ipsi sancti
in omni conversacione sitis imitatores eius
sicut potestis quia scriptum est levitici 19
sancti eritis etc. Et si patrem [illegible]
[illegible] inducit ad idem propter multi
plicem racionem primam accipit ex dei ti
more qui sicut ab initio dicitur recede
proverbiorum 14. per timorem domini declinat omnis
a malo 8. et si patrem invocatis eum
accipit hic [illegible] quia fideles
invocant deum tamquam patrem suum qui
sine acceptione personarum iudicat in
equitate iusticie sue unumquemque
opus reddens ei penam vel premium propter
hoc est magis timendus sustinuere etc.
Similiter hic sic loca quam scitis tempore inco
latus vestri i. tempore presentis vite in timore

qui facit offensam dei patris celestis
Diletes hic ponitur secunda racio que
accipitur ex hominis valore qui pz
ex hoc quod redemptus est tanto pre-
cio scilicet sanguine xpi precioso propter
quod non debet se perpendere viciis
carnalibus maculam unde dicit hugo
li. de arra sponse amplius vilis in
esse non debeo quia tam deo placui
ut mori pro me eligeret nec perderet me
ideo dicitur Dilectes quod non corrup
tibilibus etc. de vana vestra conversacione
tradicionis conversi cum de nobilitate
apparentibus erant informati ydolis
servire quod est valde vanum nam
ydolum nichil est i. cor. x. scilicet conversi
de iudaysmo erant informati apparenti
bus spiritualibus scilicet sacerdotibus relin
quere mandata dei propter tradiciones
hominum ut habetur mt. xv. quod erat eciam
valde malum propter hoc eciam intelli
gi testimoniis veteris legis quod dicitur
hanc tamen quia non conservabant gratiam
tu quia cessaverunt in morte xpi quantum
ad obligacionem precogniti quidem ante
mundi constitucionem in abscondito misteri
um xpi fuit preordinatum a deo propter
vos i. ad utilitatem vestram qui suscitavit
eum a mortuis Suscitato vero xpi
licet secundum fuit a tota trinitate attribuit
tamen patri sicut potencia per quod factum est et
dedit ei gloriam scilicet corporis quod accepit
in sua resurreccione nam ab instanti
concepcionis habuit gloriam anime ut fides
vestra et spes de beatitudine habenda esset in
deo abscondito correspondenter Animas vestras
hic ponitur tercia racio que accipitur
ex fraternitatis amore qui turbatur quando
aliqui viciis se maculant quos alii ab
horrent ideo dicit animas vestras castifi
cantes i. bonis operibus totum adigmini pre
nominando in obediencia caritatis i. ex cari
tate mandata dei servando in quibus pro

hibetur adulterium et eciam concupiscencia
uxoris aliene in fraternitatis unde
i. sicut vere fratres in fide simplici ex cor
de i. sine plica duplicitatis seu fictatis
invicem diligite attencius quia si
homo diligit fratrem suum carnalem
quanto magis debet diligere fratrem spiritualem
Renati hic ponitur quarta racio
que accipitur ex originis honore
homo cum attendens nobilitatem sue
originis sue carnis abhorret viciis
sordere ipsam multo magis debet
abhorrere sordicionem sue spiritualis originis
quo incomparabiliter est dignior et est
quod dicit Renati non ex semine corrup
tibili debetis simpliciter vos facere castos
fieri ut refertur ad illud quod predici
animas vestras castificantes per verbum dei vi
vi quo spiritum in sacramento baptismi ingre
verbum accedente ad elementum fit sacrame
tum et permanens in eternum ipso effectu
caracter enim baptismalis est indelebil
gracia eciam ibi data est causa vite eterne
quia omnis caro fenum hic accipit de
ysa. xl. capitulo per quod ostenditur quod omnis
nobilitas carnalis originis nichil est
respectu spiritualis hoc est enim verbum quod
evangelizatum est in vos i. apud vos
nam primo predicatur regeneracio baptisma
lis et postea eciam sacramenta se capitulum ii

Deponentes

Deposito beatus petrus instruxit
fideles de regeneracione spirituali hic
consequenter instruit eos de educacione quod
sicut in opere nature nutricio sequitur
generacionem et dividitur in duas partes quia
primo inducit ad hanc educacionem secundo
ad dei acceptandum perfeccionem ibi ad quem acce
dentes sicut in naturalibus prius quam sequitur
educacionem nutrito debeo infide nuriibus
presupponit vicorum abieccionem ideo dicit De
ponentes igitur omnem maliciam i. mala
cogitacionem contra proximum adhuc in corde

latentem et omne debitum i. verbum promi
deceptorium resplendentes bonitatis appa
rentis tamen remedias i. extractas de bono proxi
mi ratiocines decoratiores quibus instin
uo connectum proximo (et eius fama que est
pretiosior pecunia sicut modo geniti in
fantes venabiles sine dolo regulari enim
per baptismum debent esse fideles infantibus
quorum admonestacio sed quantum ad quo
uarum // lac concupiscite salus spiritualis
doctrine secundum quod dicitur prima corinthiorum 3.
tamquam parvulis in christo potum vobis dedi
non escam de novo baptizatus debet audiri
et difficilia proponi que non sunt ab eis ca
pabilia sed tamen levia sicut nec pueris cor
poralibus datur statim cibaria solida ut
carnes aut pisces sed de spirituali conue
bi lia ut lac et huiusmodi ut (et eo crescatis in
salute i. ut per notitiam spiritualium ascendatis
ad notitiam magis difficilium ut perficia
tis in augmento fidei et morum ¶ si tamen
gustastis quoniam dulcis est dominus sicut eni
cibus corporalis non proficit nisi sapiat
sicut nec spiritualis ¶ ad quem accedentes
hic consequenter inducit fideles ad profectionem
et operum 2º adeptem diffusionem ibi vos
autem primo circa 3º quia primo facit mo
nitionem suam 2º inducit scripture testimonium
eum ibi propter quod 3º infert suam conclu
sionem ibi vos igitur circa primum sciendum
quod christus est fundamentum ecclesie secundum quod
dicitur i. corinthiorum 3 fundamentum aliud nemo
potest ponere preter id quod positum est quod est
christus huic autem fundamento adherent
fideles per fidem caritate formata et
sic proficiunt ad augmentum fidei et morum
et hoc est quod dicit ad quem scilicet christum acce
dentes fide formata caritate lapidem
vivum non tamen formaliter sed causa effective
eo quod in aliis vitam spiritualem causat aliis
quidem reprobatum i. a iudeis perfidis
humanitatem persecutoribus non dimica a deo at
electum ad salutem mundi secundum primum et
honorificatum in miraculorum operatione

et in sua gloriosa resurrectione et ascen
sione et spiritus sancti missione et ipsi i. vos tam
tamquam lapides vivi per fidem caritate
formatam super edificamini domos spiritua
les et domos spirituales sacerdotium sanc
tum ¶ circa quod sciendum quod sicut christus
homo est dei templum quia in eo ha
bitat divinitas et sacerdos et hostia
mundam obtulit semetipsum deo patri
pro salute mundi sic fideles ei conformati
sunt dei domus vel templum in quo
deus habitat in eis per gratiam sunt etiam
sacerdotes et hostia mundam se ipsos
offerunt deo per devotionem et etiam operatione
unde subdit offerre i. ad offerendum spiritua
les hostias non carnales sicut in lege
veteri acceptabiles deo per ihesum christum
per quem sumus deo patri reconciliati propter
quod in fine oblationum communiter
ponitur per dominum nostrum ihesum christum ut
ad sic quia per ipsum nostre oblationes
et orationes sunt deo accepte ¶ propter quod
hic consequenter ad propositum inducit scrip
turam dicens propter quod continet scriptura
ysaie 28 secundum translationem hebreorum ¶ ecce po
nam in syon i. in ecclesia per syon significata
eo quod ibi christus predicavit et aposto
lis spiritum sanctum misit lapidem summum i. christum
sicut ibidem declaratum fuit etiam per
translationem hebraycam doctorum anglicorum
quia christus coniunxit iudeos et gentiles
in unam ecclesiam tamquam duos parietes elec
tum a deo et primus auctor redemptionis pre
tiosum per habitationem deitatis et qui
crediderit in eum tamquam in salvatorem
cum fide formata caritate non confun
detur sed magis honorabitur celesti
honore ¶ vobis igitur hic quod dicit infert
conclusionem dicens vobis igitur honor
credentibus erit supple in celestibus non
credentibus autem lapis quem reprobaverunt
edificantes i. iudeorum scribe et sacerdotes
hic factus est in caput anguli quinque

Iudeos et gentiles in vna ciuitate dei et lapis
offensionis et petra scandali hoc acci
pitur de ysa. viij. et intelligitur ad lit
teram de reprobacione iudeorum ibidem
fuit dictum ideo subditur hiis qui offen
dunt verbo id est iudeis obstinatis blasphe
mantibus christum nec credunt in quo po
siti sunt ad hoc cum data fuit lex ut
disponerentur ad christum secundum quod dicit
gala. iij. lex pedagogus noster fuit in
christo cum ipsi pro maiori parte remanserunt
incredulj. ¶ Vos autem postquam induxit
fideles ad passionem tribulacionem hic consequenter
inducit eos ad huius perfectionis diffusio
nem tunc enim dicitur aliquid perfectum
cum poterit alterum facere quale ipsum
est per metheororum. Et primo inducit ad hanc
diffusionem faciendam verbo predicacio
nis secundo exemplo idem conuersacionis ibi
Karissimi. Circa primum dicit Vos autem genus
electum supple estis et baptismum in quo
facti estis filij dei adoptiui et regnum dei
eius regale sacerdotium id est conformati christo
qui est rex et sacerdos secundum ordinem mel
chisedech qui fuit rex et sacerdos gen. xiiij.
et sic est de vobis christianis qui sunt
reges per subiectionem passionum et sacerdotes
per deuote oracionis oblacionem ideo dicit
apo. v. fecisti nos deo nostro regnum et
sacerdotes etc. gens sancta id est per baptismum
lauata et mundata populus acquisitionis
christi ut dictum est capitulo precedenti ut vir
tutes eius annuncietis verbo sancte exhorta
cionis qui de tenebris ignorantie vos
vocauit in admirabile lumen suum scilicet
fidei et gratie spiritualiter ad lumen glorie
qui aliquando non populus dei autem conuer
sione hec autem sequuntur accipiuntur de
osee primo et intelligitur ad litteram de voca
cione gentilium ad fidem ascensum fuit
ibidem aliter inducitur quia sicut dictum
fuit in principio huius beatus petrus dicit
specialiter scripsisse conuersis de gentilitate gentiles
autem dicebantur non populus dei eo quod
non erant ydolatrie dediti Iudei vero
dicebantur eius populus ut patet in multis
locis veteris testamenti eo quod erant
cultores vnius dei nunc autem populus dei
quod de nunc est econuerso nam iudei abiecti
nati facti sunt non populus dei gentiles
vero conuersi populus eius quia christo incor
porati qui non consecuti misericordiam quia genti
les non habuerunt prophetas et legem diuinitus
datam sicut iudei nunc autem misericordiam
consecuti per legis euangelice susceptionem
Karissimi hic consequenter inducit fide
les ad diffusionem fidei per exemplum
sancte conuersacionis. Et primo per exemplum debite
subieccionis ibi. Subiecti estote ¶
Circa primum dicit obsecro vos tamquam
aduenas et peregrinos a ciuitate celesti
hebr. xiij. non enim habemus hic manen
tem ciuitatem sed futuram inquirimus
quia iam peregrini sumus abstinere vos
a carnalibus desiderijs peregrini enim
non querunt in delicijs manere sed festi
nater ad patriam festinater tamen
et hoc potissime competit predicatoribus
secundum quod dicit apostolus j cor. ix. casti
go corpus meum et in seruitute ne forte
cum alijs predicauerim ipse reprobus
efficiar de virtutis ad delicias carnalibus
ideo subditur que militant aduersus
animam a culmine virtutis ipsam deici
endo conuersacionem vestram inter gen
tes habentes bonam non propriam laudem et
ad gloriam dei et proximi edificacionem ideo
sequitur glorificent deum in die visi
tacionis diuine gratie vos ad fidem
conuertendo ¶ Subiecti hic consequenter indu
cit eos ad dandum exemplum debite
humilitatis que est fundamentum et
custos omnis virtutis etc. Subiecti estote
vera humilitate omni humane creature
propter deum quia eius ymago relucet
in ea et potissime superioribus propter dei
reputacionem representantibus ideo subditur

Omne regi etc. et sequitur ad vindictam ma
lefactorum et sic sunt extirpatores
viciorum ex officio et conservatores vir
tutum propter quod eciam debetur eis
honor qui exhibendus est alicui racione
virtutis in se vel in aliis ut dictum est
supra Jac. 2. quia sic est voluntas dei
quod implere debetis ut benefacientes
obmutescere faciatis etc. quia per hoc
imprudentis hominis ignoranciam ablo[illegible]
de nobis quasi liberi sunt servitute que
est libertas animi et non quasi velamen
habentes malicie libertatem q. d. li
bertas vestra sit ad bonum et non ad ma
lum quod dicit contra aliquos qui
dicebant se esse liberos attributo eo
quod erant filii dei per baptismum quod
non est verum et sic retinebant illud quod
debebatur dominis temporalibus quia
tollebant fructum [illegible] sicut servi dei qui
reddunt unicuique quod est sibi debitum
Mt. 22. Reddite que sunt cesaris ce
sari et que sunt dei deo. Omnes hono
rate ingenium velud in eis ymaginem
dei fraternitatem diligite q. d. licet omnes
sint aliqui diligendi tamen specialiter
xpiani qui sunt fratres vestri ex xpo et
ecclesia sicut vos regulati deum time
te timore filiali regem honorificate
ingenium gerit persona. Deinde postquam
liter petrus informavit omnes genera
liter hic consequenter informat existen
tes in aliquibus statibus specialiter
et primo in statu servili 2o in statu coniuga
li 3o ibi tercio in statu pastorali In
primo quinti capituli 4o in statu juvenili
ibi Similiter adolescentes. primo duo quia
primo ponit suam doctrinam 2o confirmat
per exemplum ibi In hoc enim. Servi subditi
estote in omni timore dominis hic accipit
omne pro toto totum mite ipsum ide
r metus est igitur primus in omni timore
i. pro timore est ante timor primus qui

quis timet non solum offensam dei
sed eciam hominis propter deum ideo sub
ditur non tantum bonis i. bene morige
ratis et modestis i. imperantibus sine
moderamine ratione absque iracundia
et rumpendi modo hoc est enim gracia
i. res gloria coram deo quia est super
erogacionis sed propter conscienciam dei i.
propter conscienciam timoratam quam aliquis
habet de deo quia non solum vult eius
implere mandata sed eciam consilia
sustinet quis tristicias i. illatas adver
sitates penas patiens iniuste i. pacienter
sustinendo quia infertur iniuste quod debebat
consequenter d. quod est enim gracia i. super
erogacio si peccantes colaphizati
suffertur q. d. nulla sed magis est
iusticia sed si benefacientes i. bene
servientes dominis vestris pacienter susti
netis propter deum penas aliquis illa
tas vobis hoc est gratia apud deum unde
reddet super erogacionis premium.
In hoc enim hic consequenter dicit sua
confirmat per exemplum d. In hoc enim vocati
estis ut iniurias pacienter tolleretis
quia xpus passus est pro nobis similia
et multo maiora spacialiter usque
ibi tradebat autem iudicanti se iniuste
i. pylato qui iudeorum timore cesaris
timore condempnavit eum iniuste Jo.
18. tradidit autem se pylato quia tra
didit se iudeis omni quamlibet ad
mortem quibus obviavit d. ego
sum sed ego me quis supra hos alie
sciens quod tradituri eum venit
pylato hic autem tradidit xpo exposite ypi
passus est ex caritate ad piorum maxima
caritate ad nos ex parte vero inde proxima
proxima cupiditate ex parte iudeorum ex
maxima malignitate propter quod in xpo
sunt sicut intuemur in aliis ante in
nabilis iniquitate qui peccatum non re
fatebit in corpore suo penam pro peccato debita

sic sapiendo supplicium scilicet crucis ut peccatis
mortui id est ut amplius non peccaremus
sicut mortui corporaliter cessant ab
actu operandi in sanctitate vivamus id est christo
qui est via in iustitia esse cuius livore
quod habuit in corpore ex colaphis et alapis
et passionibus sanati estis a peccatis
in infirmitatibus quod declarat ulterius
dicens eratis enim ante conversionem sicut
oves errantes per devia viciorum sed con-
versi estis nunc ad pastorem id est ad christum
qui pascit nos corpore et sanguine suo
in eucharistie sacramento et episcopum anima-
rum vestrarum curam scilicet super intendendo
episcopus enim grece super intendens dicitur
latine ab epi quod est super et scopos quod
est intencio secundum textum cap.

Similiter et mulieres

Similiter et mulieres Hic consequenter informat coniu-
ges in statu coniugali et pro-
venitur ad informandum omnes in gra-
li ibi in fide autem omnes unanimes
sunt et duo quia primo informat sta-
tum muliebrem secundo virilem ibi viri
similiter et adhuc in duo quia primo mulie-
res informat de debita subiectione secundo
de honesta compositione ibi quarum sit
etc. primum dicit et mulieres subdite sint
id est ita estimant se aptam prudenciam
tam in qua agitur de subiectione se-
norum ad duos suis viris et quibus
magis viget quam in mulieribus propter
quod ad eos pertinet regimen tamquam supe-
riorum ut et si qui aliqui viri non credunt
verbo predicationis per mulierum conversationem
id est per uxorum suarum conversationem
sine verbo predicationis lucri fiant
id est convertentur ad fidem sicut quod
dicit prima Cor. vii sanctificatus est
vir infidelis per mulierem fidelem considerantes
sanctam conversationem vestram vos mulieres
in timore spirituali unde sciendum quod hic
modus loquendi de tercia persona ad secundam
quod sit frequenter in scriptura sacra
Quarum hic consequenter agit de mu-

lierum compositione que debet esse
honesta et non curiosa ideo dicitur
quarum sit non extrinsecus capillatura
id est non extrinsecus appareus vestibus
quia hoc ad provocationem et concupiscentie
aut circumdatio auri id est ornamenta au-
rea circa caput sicut sunt corone au-
ree et huiusmodi aut indumenti et vestimen-
torum id est indumenti nimis preciosi aut
curiosi propter quod dicit et indumenti
vestimentorum excellens sicut vesti
dicitur sed qui absconditus
est homo cordis id est mens ipsa que dicitur
homo interior 2 ad Cor. iiii. licet hic
qui deforis est homo noster corrumpatur
tamen is qui intus est renovatur de
die in diem. qui est incorruptibilis
et dicitur homo interior et similiter sit
in vero quia cum sit homo interior
est cum homo per cum vigilantia
in incorruptibilitate quieti et modesti
spiritus dicitur autem spiritus humanus
quietus qui non perturbatur a passio-
nibus concupiscibilis et irascibilis
et modestus est qui in actibus huma-
nis ~~quietus quando non perturbatur~~
tenet modum debitum secundum moderamine
recte rationis primum sit per virtutes mo-
rales que sunt circa passiones secundum
autem per illas que sunt circa operationes
sicut sunt iustitia liberalitas et huius-
modi et quia iste sunt vere divicie sicut
dicit Gregorius omelia xv vere divitie
sunt que nos divites virtutibus faciunt
ideo subditur qui est in conspectu dei
locuples sicut enim hic consequenter
inducit exemplum ad suum propositum de ornatu
et subiectione mulierum dicens sicut
enim aliquando id est tempore preterito et sancte mu-
lieres sperantes in deo et non in labili
mundo ornabant se diligenter ornatu
virtutis interiori et per amorem curabant de
exteriori subdite viris propriis omnes obedientes

in licitis et honestis sic Sara obediebat
Abrahe unde Gen. xviii. ad eius dom
fideliter quesivit filiam suam fraucus
unde principes dum eum votarius unde
ibidem dicitur postquam consenui et dominus
meus vetulus est voluptati operam
dabo cum essetis filie bus fraciens quia
sic eam imitamini tamquam matre et
non timentes ullam perturbationem quod
sic eam imitando non debetis timere
quod propter eam vir ad vel familiam
veniat aliqua turbatio ¶ Viri similiter hic
consequenter instruit viros dicens Viri
similiter cohabitantes secundum scientiam aliqui
exponunt hanc cohabitationem de reddicione
debiti qui debet fieri secundum scientiam ut
vir ita moneat ad hoc libidine sed
plus amore ad dei cultum educande ¶
Potest etiam exponi et magis convenienter pro
cedentibus temporibus ut videtur de co
habitatione domestica in qua mulier
debet esse subiecta ut dictum est et eodem
modo vir qui preest debet preesse secundum
scientiam ita quod non tractet uxorem sicut
ancillam sed sicut sociam unde et mulier
facta est de latere viri Gen. ii. ideo subdi
tur in fragiliori vasculo muliebri tamquam
mulieres infirmiores sint viris corpore
et cum corpus tenera mente et minus
vigent intellectu et tunc impartientes
honorem eis providendo de victu vestitu
sufficienti et honesto secundum statum vestrum
facultas tamquam coheredibus gracie vite
i. vite beate ad quam pervenire possunt ex
quo enim vir et uxor sunt coheredes
vite future debent vivere socialiter
et amicabiliter quomodo ideo subditur
ut non impediantur oraciones vestre non enim
vir et uxor non sunt bene concordes
minus potest orare devote et eorum
orationes sunt minus exaudibiles ¶ In fi
ne hic reddit apostolus ad principium omnes
quos ordinavit eos primo ad proximum, se

ad deum ibi dum ante xpm C. ad se ipsum
ca. iii.o primo in omnes quia primo ordi
nat eos in collatione boni secundo in impressione
mali ibi non reddentes circa primum dicit
in fide autem unanimes fides autem dicitur
unanimis ut est virtus katholica quia
inducit eos ad unitatem ecclesie ut non sint
inter se scismatici alio modo ut est virtus mora
lis et sic fides idem est quod fidelitas
et hoc modo inducit eos ad unitatem
fidelitatis mutue quod subditur in aliquibus
libris in ordine estate non est de textu
nec est in libris correctis compacientes
ad invicem sicut membra unius corporis
mistici ipsius Christi per quod etiam allevia...
ille qui gravatur cum propter alios
sibi compacientes sicut sustinet gravius
pondus corporale quando aliqui eum
omnes supportant ut dicit philosophus in
rethorica fraternitatis amatores i. caritatis
fraterne quia licet quilibet sit proximus diligendus
tamen magis est caritas diligendum in
firmioribus et indigentibus et in eodem
modo desti in omnibus modum debitum
tenendo humiles ut non despicias hones
per superbia et tantum sed totum attribuatur
gracie dei ¶ Non reddentes hic quod
ordinat fideles in impressione mali in
quo potest quis dupliciter se ordinare
uno modo per vindictam mite respondendo alio
per timorem in pusillanimitate recedendo
igitur primo removet ~~mos non respondendo~~
~~se inducat ad hoc~~ primum primo secundum ibi
et quis primo in quod primo removet
mos non respondendo secundo inducit ad hoc
auctem scripture ubi qui enim vult per
dicat non reddentes malum pro malo
in factis in iniuriis ut maledictum pro male
dicto in verbis contumeliosis sed econtrario bene
dicentes eorum assignat causam quia in hoc
vocati estis ad fidem katholicam ut benedic
cionem dei hereditate possideatis quoniam

maledicat sed benedicat propter quod dicit
salvator Luc. vi. benedicite maledicenti
bus vobis ¶ Quia vero cum vult hic eo scripture
inducit ad propositum auctoritatem scripture psalmi xxxiii
dicentis qui enim vult vitam diligere scilicet beatam
in qua nullus moritur et videre dies
bonos in beatitudine celesti ubi dies noc
tibus non interrumpuntur faciat supple
quod sequitur coherceat linguam suam a ma
lo ut non reddat maledictum pro maledicto
in corpore et labia eius ne loquantur dolum
contra maledicentem scilicet machina
do malum in occulto declinet autem
a malo id est opere et faciat bonum hoc scilicet cum
dua parte iusticie inquirat pacem
cum proximo etiam cum iniurioso Ro. xii. quod
ex vobis est cum omnibus hominibus pacem
habentes et persequatur eam id est perfecte sequatur
et subditur ratio cum dicitur quia
oculi domini super iustos sicut specialiter
dilectos oculos dirigit ad illud quod
specialiter amatur et aures eius ad pre
ces eorum tamquam parate ad exaudiendum
vultus autem domini scilicet ire et indignati
onis super facientes mala ad eos puniendum
unde c. in psalmo subditur ut perdat de
terra scilicet vivorum memoriam eorum ¶ Et
quia est hic consequenter de timore divino
vero et ordinatum propter quod homo cadit
in pusillanimitatem et frangit per constan
tiam dicit et quis est qui vobis noce
at vos persequendo si boni emulatores
fueritis quasi diceret nullus ¶ Et est hic boni
grata capius et vero quibus amatoribus
cum boni imitatoribus quod comparta
toribus periculum ad Ro. Emulor in
flatur amat et videt et imitatur quia per
accidens non sunt addecinctum sed magis
adiutatis augmentum ideo subditur
Sed et si quid patimini propter iusticiam
beati supple estis in spe et postea eritis
in re scilicet persecutoris ideo cohibet timorem
autem eorum ne timueritis timorem
eorum et ab homo virtutis tamen ymbecillum
mulctare adversa sustinere ¶ Quia vero
autem hic eo propter ordinat fideles
ad eum et ipse inducit secundo ubi quia
christus ad dominum autem vero ordinavit homo
per fidem caritate formatam et hoc in
tribus primum est quod sed fides vera
corde sanctificetur et totum ad hoc dicit do
minum autem christum sanctificate id est firmate
sanctum est et una significatione idem est
quod firmum in cordibus vestris sibi fir
miter adherendo quia firmus est in
se ipso sed est ut fides ad alios
ducatur et totum ad hoc subdit parati
semper ad satisfactionem ut sit duplicatio
vero non fideli semper quia petit
a magis perfecto infideli plenum ra
tione alio infideli fidei irrationabile
reputanti sed satisfactio est per rationem
caritativam scilicet vero per fidem rationabile
defensione ostendendo quod continet amicitiam
caritatem et quia per mirabilia a deo confirmata
firmata est que non potest esse contra
caritatis et homini sed gratiam ad eum
datam defendere unde et ipse promit
tit Luce xxi. Ego dabo vobis os et
sapientiam cui non poterunt resistere et
contradicere omnes adversarii vestri propter
ista defensio debet esse per suspicione et
iactantia ideo subditur ¶ Sed cum mo
destia id est modo debito et honesto et timore
dei et conscientiam habentes bonam ita quod
sit bona dispositio intus et extra
ut ideo quod detrahunt de vobis
reputantes vos facere et male eos
detractores confundantur per se ipsos videntes
vestram vitam conversationem ¶ Tertium
est quod propter quod adversa homo in fide non
cancellatur et tota ad hoc subditur
melius est enim etc. et negat sic vero
benefactores fide perdilectionem operata
pati adversa quam si velit voluntas
dei per fidem perdilectionem quam malefactores

i. incredibiles resistentes ¶ Quia Christus hic
ad propositum inducit exemplum de Christo
in ipso non potuit exponi exemplum
quantum ad prima fidei conditionem scilicet
eius confirmationem in corde credentes nam
in eo non fuit fides sed clara visio ab
instanti conceptionis sed quantum ad alias
duas scilicet quantum ad fidei divulgationem
in alios et sufficientiam ad usum
propter eius veritatem ponit exemplum
de Christo primo quantum ad ultimum ut
contineat se in hoc medio praecedenti de
nam Christus semel pro peccatis scilicet alienis
mortuus est quia deus dedit nobis in hoc
exemplum et dicit semel quia resur
rexit ad vitam immortalem et quia
una mors eius sufficiat ad omnia peccata
delenda Iustus pro iniustis ut ipsos iusti
ficaret ideo subditur ut nos offerret
deo mortificatos quidem carne i. in
sensibiles factos ad desideria carnis
vivificatos autem spiritu i. sensibiles et mo
biles ad instinctum spiritus sancti ¶ In quo hic
consequenter ponit exemplum de alia con
ditione scilicet de vocatione fidei per praedicationem
et primo ponit exemplum ~~de alia condi~~
~~tione~~ secundo infert correlarium ibi quod
et vos ¶ Circa primum sciendum quod
praedicatio Noe vocando ad penitentiam
peccatores sui temporis ne perirent in dilu
vio fuit figura praedicationis Christi per se
et discipulos usque ad finem mundi vocantis
peccatores ad penitentiam ne pereant
in iudicio finali propter quod deus hic ponit
exemplum plurium annorum factis ar
gumentum quia si illos vocavit ad pe
nitentiam multo fortius et vocavit
alios et hoc est quod dicitur In quo
i. ad figuram dicti vocationem peccatorum morti
ficatorum carne et vivificatorum spiritu
modo deo et hiis qui in carcere erant
ligati in consuetudine peccandi secundum illud
prov. v. iniquitates sue capiunt impi
um et funibus peccatorum suorum constringitur

quod erat tempore Noe secundum quod dicitur
Gen. vi. ¶ Omnis caro corruperat viam
suam spiritu veniens praedicavit scilicet per Noe
cui et praecepit facere archam et praedi
care penitentiam licet enim tunc non fuit
adhuc humanitas Christi tamen suppositum est
increatum Heb. xiii. Ihesus Christus heri et
hodie ipse in secula qui increduli fue
runt aliquando scilicet deo loquenti per Noe quia
non credebant quod diluvium debe
ret venire quando expectabat dei patientia pec
catores ad penitentiam c.xx annis secundum quod
dicitur Gen. vi. erunt dies illius c.
xx annorum cum fabricaretur archa in qua Noe
et filios eius in qua pauci i. oc
to animae scilicet Noe et tres filii eius et coniu
ges eorum Gen. vii. ¶ Salve facte sunt per aquam
in quantum elevavit archam in sublime
a terra Gen. vii. Istud non exponit glosa
doctores contra passum istum sed ex
hoc exposito accipit misticum carcerem
pro consuetudine peccandi ideo aliter potest
dici absque preiudicio tamen quod hic car
cer pro limbo inferni in quo detine
bantur patres antiqui sic exponendo i.
in quo scilicet ut pluries offerrent deo spiritu
et hiis qui in carcere erant i. in limbo
spiritu veniens quia anima descendit
ad detentos in limbo corpore latente in se
pulchro praedicavit quia tunc eis misterium
sue incarnationis redemptionis im
pletum esse declaravit inter quos erant
aliqui qui perierunt in diluvio corporaliter
ut potest dici probabiliter quia videntes
increscere aquas secundum quod praedixerat Noe
crediderunt multi qui prius erant in
creduli et penituerunt de peccatis suis et
sic descenderunt ad limbum cum patribus
aliis ¶ Si autem contra hoc dicatur
quod diluvium sic venerit subito quod
non potuerunt penitere secundum quod dicitur
Salvator dicit Luc. xvii. edebant et
bibebant etc. venit et perdidit omnes

dinu quod licet subito venit in vallibus
et plana terra non tamen sic in monte
quia aqua in augmento suo posuit
xl^a dies et xl^a noctes et sic habitantes
in locis arduis videntes aquas ita cres-
cere sicut dixerat noe potuerunt
penitere et forte et forte plures de aliis
sicut igitur de istis dicitur qui incre-
duli fuerunt aliquando ante inundacionem
diluuii sed tunc crediderunt ut dictum est
cetera exponuntur sicut prius ¶ Quod et
vos hic exponitur infert correlarium
dixerat enim paucos pauperes fuisse
saluatos in diluuio in qua tamen in ar-
cha eleuauit eos aqua ideo dicit quod
simili modo aqua baptismalis sal-
uat spiritualiter quia per graciam ibi datam
eleuat mentes aeternis despectis ad
petendum celestia et hoc est quod dicit
quod et vos nunc similes fuerat spiritua-
liter inigatur sic vera baptisma similis for-
me id est modo saluat tamen quia pauci sal-
uantur per baptismum respectu non saluatorum
tamen quia eleuat aeternis ad superiora
modo dicto sicut aqua diluuii sal-
uauit noe et qui cum erat corporales
eos eleuando ad superiora non terrenis
depositis sordibus quasi dicit virtus bap-
tismi non est solum in locione corpo-
ris sed principaliter in locione mentis
ideo subditur ¶ Quod consciencie bone int-
rogatio nam a baptizando queritur credis
in deum et vidit credo per se si est adul-
tus vel per patrinos si est puerulus fi-
des autem caritate formata facit
consciam bonam in deum tendentem
et ideo in deum conuigitur cum eo quod
predicitur consciencie bone supple tenden-
tis in deum per resurrectionem ihesu
christi per se homines inuitur ad celestia sicut
quod dicitur in collecta pasche deus qui
hodierna die per vnigenitum tuum eternita-
tis nobis aditum deuicta morte re-

serauit etc. qui est in dextera dei per suam
ascensionem que vltimo assumptus
est in celum et sedet ad dexteram dei deglu-
tiens mortem quia abstulit a nobis mor-
tem vt simus subiectis sibi angelis potesta-
tibus et virtutibus hic angelorum tres or-
dines ponuntur vnus de inferiori ierarchia
cum dicitur angelis et duo de media
ibi potestatibus et virtutibus per has autem
alii ordines intelliguntur quibus homo
christus prelatum sit in celum
Xpisto igitur etc. hic beatus
petrus ordinat fideles in spiritu-
ali et sua vocat ad ordinandum
eos in spiritu primum ibi ante omnia talis
enim [illegible] maxime fit inutilis
propter corrupcionem [illegible] vnum et hiis
id est caritate tractat de felicitate vnum reddit
ad [illegible] de et in fine libri vero
vero sui bene se habet homo quando
caro subditur spiritui hoc ante fit per
eius [illegible] et concupiscenciam [illegible] rep-
sione [illegible] passionis appropinqua-
tione quod ponitur ibi cum sinus
ita primum dicit christo igitur passo in carne
et vos eadem cogitacione armamini
quia talis cogitacio inducit ad ma-
ceracionem carnis et repressionem con-
cupiscencie carnalis ideo subdit quia
qui passus est in carne id est redegit car-
nem suam in obediencia anime desiit a pecca-
tis carnalibus ut iam non hominum de-
sideriis id est voluptatibus carnis quas
coltus desiderauit homines sed voluntati dei
etc. Iungat sic se vera sed voluntati
dei viuat ei obediendo quod reliquum est
temporis in carne id est residuum presentis vite
sufficiat enim preteritum tempus etc. id est debet
penitus sufficere quo preterito tempore vixit
carnaliter quia vita qui volunt [illegible]
et appetitus et propter hoc quod dicit sufficit
intelligendum non est applicatio pot-
estatem aliter exponi ut hic vero sufficit

cui p(ro) titum tempus migatur ac eo quod
subditur ad voluntatem gentium consu
madum est aliqui sc(ilicet) laxant ad peta
carnalia p(er) aliorum morta qui ambula
uerunt in luxuriis et potum ad actu ex
teriore inde sedens pottu ad effectu inte
riorem ¶ Cuius propter tangit verbum quale
quod est incitamentum luxurie
dicens violentis p(er) compessus in vino co
messationibus et alio potationibus et cetera
turis quibus quarum aliquis sibi alic
abiui potatione velletis ydolorum cul
tibus qui cultus propter omnitur
exod(i) xxxii sedit populus manducare
bibere et surrexerunt ludere i(d est) ydolatrare
in quo admirantur insipientes et luxuriosi
si non concurretis vobis et cetera et mira
cula cumini amplius eos impedientes ni
mis blasphemantes p(ro)prium in opere ac
dictis qui reddent racionem in iudicio sed
h(ec) propter hoc cum mortuis i(d est) in fidelibus
s(ecundu)m illud mt viii dimittite mortuos
sepelire mortuos suos euangelizatum
est ut indicetur i(d est) ut credentes co
demnetur s(ecundu)m homines in carne i(d est) ab
hominibus carnaliter viuentibus viuat
autem s(ecundu)m deum ex conuersione cum ad
fidem ista duo eo respicitur s(ed) primum ac
casionaliter s(ecundu)m aute penitentie cum euan
gelizacum fidem ¶ Omnium aute hic po
s(ecundu)m expositum carnalium viciorum cum
dicitur omnium aute finis appropinquabit
quia de die iudicii nemo scit propter
quod est cogitandum tamquam semper presens
quia talis cogitacio reprimit carna
lia vicia ideo subditur. Estote ergo
prudentes i(d est) vobis prudentes ut
ibi appareatis mundi et vigilate in
oracionibus ut deus vos dirigat su
cuius directione non potestis viuere
munde ¶ Ante omnia hic consequenter re
nertitur ad ordinandum fidele respectu
proximi et hoc in caritate uel honore et sic
in expressione malorum ibi Carissimi ca s(ecundu)m

dicit ante omnia et cetera quia caritas ex
cellencior est ceteris virtutibus i cor
xiii maior aute horum est caritas et ca
subditur quod caritas operit multi
tudinem peccatorum ne videant tamquam
deus indicando puniendas s(ed) quia caritas
debet ordi in opere aliter non esset vera
s(ecundu)m quod dicit gregorius in omelia pentecostes. Amor
dei numquam est ociosus operatur enim mag
na si est si aute operari renuit amor
non est ideo subditur hospitales inuicem
sine murmuracione de opere hospita
litatis quisque sicut accepit gratiam ad eius
liberalitatem et alterutrum illam administrantes
aliis conuertendo gratis et deniqueme sic
boni dispensatores dono vero constituuntes
qui dixit gratis accepistis multiformis
gracie dei videtur enim beatus
petrus loqui de gracia gratis data
que datur ad utilitatem ecclesie dei et hec
est multiformis prout dicit apostolus
prima cor xii alii quidem per spiritum da
tur sermo sapiencie alii sermo scientie et cetera. Et sic
concludit s(ed) ante omnia operatur unus atque
idem spiritus diuidens singulis prout
vult s(ed) quia in usu talis gracie requiritur
intencio recta ideo subditur si quis lo
quitur exhortacionis uerba quasi sermones
dei i(d est) totum bonum attribuat deo et sic
si quis ministrat egentibus temporalia
bona tamquam ex uirtute quam administrat
deus et attribuat hoc deo qui dedit
sibi voluntatem facultatem et sic fiat deo ho
norificatur ut in omnibus honorificetur
deus prima cor x omnia in gloriam dei
facite per ihesum christum qui est mediator
dei et hominum ¶ Carissimi hic ordinat
fideles in expressione pene ab aduersantibus
fidei ut hic inuitat eos gloria mar
tirii ita quod primo inducit ad constan
ciam secundo tollit concupiscentiam ibi si exprob
ramini / Tercia secundum dicit Carissimi nolite

Amor dei est ociosus
operatur enim magna dicit gregorius

peregrinari i. a fide alienari in fervore per-
secucionis sic exponitur et potest etiam
aliter exponi magis litteraliter. Sic Nolite
peregrinari i. corpore elongari timore
mortis in fervore persecucionis
licet enim licitum sit fugere tamen per-
fectius est remanere nisi in casu utpote
quando persecucio est personalis et ipsa fu-
ga appetit magis bonum ecclesie propter quod
sit elongacio ad tempus a timore mor-
tis sicut paulus fugit de damasco
et demum Act. 9. Quasi ad temptacionem
vobis fit i. ad probacionem fidei
vestre quasi novi aliquid vobis contingat i. no-
lite peregrinari duobus modis quasi persecucio
ad mortem sit aliquid novum quia multi
ante vos sustinuerunt mortem mar-
tirii. Sed communicantes christi passio-
nibus per tollerantiam martirii gau-
dete sicut ut in revelacione glorie eius
i. in aperta visione ipsius a deo quod per marti-
rium perveniunt gaudeatis exulta-
tes eternaliter cum angelis. Si ex-
probramini hic docet propter tollit erubescen-
ciam a penis in illis. Si exprobramini
i. verba contumeliosa vobis illata in nomine
christi i. propter confessionem nominis eius
beati eritis primo in spe et postea in re
quoniam quod est honoris glorie et virtutis
dei vel quod honor refertur ad opus
virtuosum glorie ad consequendum honorem
testimonium veritatis vel ad triumphum
de dyabolo habitum et qui est eius spiritus
i. spiritus sanctus qui dicitur spiritus filii sicut
et patris nam ab utroque procedit super
vos requiescit i. in vobis spiritualiter ha-
bitando vel aliter super vos requiescit
sicut sessor super equum ducens eum
sub suo libitu sic spiritus sanctus ducit tales
sub sua instructione Ro. 8. qui spiritu
dei aguntur hii filii dei sunt et ipse spiritus
quod est honoris et glorie virtutis et
veritatis super eos habitat. Nemo

autem hic secundo tollit erubescenciam
in se dicens Nemo autem vestrum patiatur
ut pro suis criminibus vituperabilibus eru-
bescant. Si autem ut christianus i. pro fide
christi patiatur et non pro crimine non eru-
bescat quia hoc est opus virtuosum
quia non est erubescibile sed magis
honorabile ideo subditur glorificet
autem deum in isto nomine i. quod non solum
vocabitur christianus sed etiam fidelis christi
testis per martirium cum grece testis dica-
tur martir. Quoniam tempus est ut incipiat
iudicium i. condempnacio ad mortem
a domo dei i. a fidelibus christi. In pri-
mitiva ecclesia multi tunc susceperunt
per martirium sicut predixerat salvator
Jo. 16. Venit hora ut omnis qui in-
terficit vos arbitretur obsequium se prestare
deo. Si autem primum a nobis incipit
talis condempnacio quis finis eorum
qui non credunt quasi diceret comparative durior
scilicet condempnacio ad mortem eternam
i. si iustus vix salvabitur quia per multas
tribulaciones oportet nos ingredi reg-
num celorum Act. 14. impius et peccator
ubi apparebunt quasi dicat nunquam nam in
suis peccatis absconditi erunt et sic
concludit oppositum de iustis pacientibus
dicens itaque et hii qui paciuntur marti-
rium secundum voluntatem dei qui sic ordi-
navit fieri fideli creatori commendant
animas suas etc. i. bonis factis et sic secure
eos conservat ut cum angelis glorie
coronat. Capitulum v.

Seniores postquam beatus petrus
informavit fideles generaliter
ad penas et ad virtutes specialiter
et postea interposuit informaciones
aliquas in generali hic informat specialiter
pontifices in statu pastorali dicens Seniores
qui dicuntur antiqui seniores episcopi presbiteri
et doctores viri i. de anima ubi tunc scilicet
nova lex si semper licet ... iuvenis
invenis viderentur ut iuvenis antiq.

habet. Si presbiter habet ordinem Iu-
venis etc. debent enim ministri esse
maturi moribus et etate et observacione
similiter et habitatione cum senior i. co-
presbiter eis in etate et officio et testis Christi
passionum quas ego vidi vel aliter
testis Christi passionum quia pro eo sum paratus
ad martirium intrare. Hebreos act. 12
qui et communis qui in futuro revelanda est
glorie particeps i. ad horam particeps sue
visionis glorie Christi in monte transfiguracionis
ubi se tamen ostendit Petro Iohanni et Iacobo
in forma humanitatis gloriose in qua
apparebit manifeste in iudicio vel aliter
[illegible]gicator i. predicator glorie Christi qui re-
velanda est in futuro. Deinde [illegible]
ponit formam sue observacionis d. pas-
cite qui in vobis est gregem i. populum co-
missum vobis regimini providentes de populo
ubi dei [illegible] [illegible] non coac-
te sed spontanee i. non amaro animo
sed prompto et libero neque turpis lucri gratia
i. propter temporalem questum sed volun-
tarie propter honorem divinum neque ut
dominantes in clericis i. non elevati per super-
biam [illegible] sed forma facti gre-
gis facti estis ex animo i. tenentes
debitam humilitatem ad subditorum instruc-
cionem et ex animo ita ut hec sit vera
et non ficta. Et cum apparuerit princeps
pastorum scilicet Christus in iudicio percipietis
immarcessibilem i. indefectibilem coro-
nam glorie. Hic ultimo informat
[illegible] in statu iuvenili primo de
humilitate que debet esse in iuvenibus d. ado-
lescentes subditi estote senioribus
reverenciam et obedienciam debitam exhibendo
omnes autem invicem humilitatem insinua-
te i. in vobis [illegible] demonstrate non
[illegible] vos mutuo ad opera humi-
litatis quia deus superbis resistit ut
patet de ejectione angelorum superbiencium
et exaltacione hominum humilium ad locum an-
gelorum propter quod concludit hu-
miliamini etc. Omnem sollicitudinem vestram
proicientes in eum non quod omittatis
facere quod iustum est nam hoc esset
temptare deum sed quod ipsi tenentur
se assequi omne bonum per virtute dei.
Sobrii estote. Hic secundo instruit eos
de vigilancia et sobrietate que sunt
multum necessarie in iuvenibus d. so-
brii estote in victu et vestitu vigilate
i. diligenter aspicite pro anima quia adver-
sarius vester dyabolus tanquam leo rugiens
[illegible] [illegible] [illegible] quem devoret
[illegible] [illegible] immortalem culpam
cui resistite fortes in fide formata
caritate que est armatura sufficiens
ad sibi resistendum. Scientes eandem
passionem i. demonis impulsum et
temptacionem ei que in mundo est vestre
fraternitati fieri i. fratribus vestris
[illegible] [illegible] q. d. resistite dya-
bolo sicut ceteri [illegible] [illegible] resistunt
indigetis divina assistencia ideo subdit
deus autem omnis gracie scilicet dator qui voca-
vit vos per fidem in eternam gloriam suam
finaliter consequendam in Christo Ihesu i.
per Christum Ihesum modicum passos omnis enim
pena temporalis est modica respectu
eterne et eterna respectu incendiis [illegible]
ipse perficiet illud ut quia vera virtus non
sufficit et confirmabit vestram fragili-
tatem solidabitque quia graciam vobis datam
ipsi gloria etc. Per Silvanum. Hec est
ultima pars sive conclusio huius epistole
in qua primo ostendit per quem scribit ut
recipientes eam sint magis certi quod
emanavit a Petro et non ab aliquo
pseudo apostolo d. per Silvanum fidelem
fratrem vobis ut arbitror breviter
scripsi ut melius possitis retinere et
opere adimplere obsecrans i. obsecrando
monens et non imperans de subditorum implorare
et contestans hanc esse veram graciam sed fides

kathol(ic)a in qua statis similiter c(on)electa
ti(s) sp(eciali)ter vos salutat q(uia) p(ro)pter fidelium qui
cum eo rome erant unde scripsit
hanc ep(isto)lam d(icitur) · Salutat vos eccl(esi)a
i(d est) congregacio fidelium que est in ba
bylone i(d est) in roma q(ue) figuraliter
babylon nominat(ur) sicut d(icit) Ier(onimus) i(n)
libro illustrium virorum quia sicut
babilon fuit civitas maxima et
ydolatrie dedita sicut patet in
daniel(e) sic et roma postea suo tempore
unde dicit leo papa in sermone de
ap(osto)lis petro et paulo de civitate ro
mana q(uod) magnam credebat se suscepisse
religionem Si nullius respueret
falsitatem i(d est) ydolatriam coaelecta scilicet
ad fidem xpi sicut alie eccl(esi)e et marcus
filius meus scilicet sp(irit)ualis in
baptismo et doctrina salutate invice(m)
in signum mutue caritatis in osculo
s(an)c(t)o non adulterino sicut fuit absalon
osculabatur p(o)p(u)lum ii R(egum) xv · non fictitio
sicut Ioab amasam ii R(egum) xx · non
p(ro)ditorio sicut Iudas d(omi)num m(athe)i 26 ·
non impudico sicut mulier adul
tera iuvenem p(ro)v(erbiorum) vii · s(ed) osculo s(an)c(t)o q(uod)
est caritatis signum et eius fomentum
gr(aci)a scilicet dei vobis supple sit q(ui)
estis in xpo ihesu incorporati sibi per
fidem amen Amen Amen

Incipit secunda epistola
beati Petri et ce(tera)

Symon Petrus h(ic)
incipit s(ecun)da beati
petri ep(isto)la quam
scripsit eisdem quibus
p(ri)ma et dividitur
in d(uas) p(artes) p(rim)a s(ecun)da in salutacio(n)e(m)
et p(ro)secucionem s(ecun)da ibi
hoc autem p(ro)ximo p(ar)te p(ri)mo describit
p(er)sona salutans cognomine p(ri)mo cum
dicitur symon quod nomen habuit an(te)
q(uam) vocaretur a xpo et ab adiuncto cum
dicitur petrus hoc nomen imposuit
sibi xpus a firmitate fidei et ad distin
ctionem alterius Symonis qui dicebatur
est zelotes dicti p(rim)o describitur eciam
ex humilitate cum dicitur s(er)vus et ex
officii dignitate ibi ap(osto)lus ihesu xpi
His hic s(ecun)do describuntur p(er)sone
salutate cum dicitur his qui coe
qualem nobiscum sortiti sunt fidem
p(ro)p(ter) h(oc) coequalem non excluditur diu(er)s(us)
gradus in fide non tam ob(iectu)m vel ad
fidem in qualib(et) requiritur q(uod) omnes
articuli fidei credantur s(ed) eum qui
unum solum articulum credit nul
lius fidem ipse de(ce)ter habebit et tu
in fide sunt gradus inquantu(m) ad exp(li)
cacionem licet enim omnes fideles credunt
omnes articulos saltem implicite
tamen habentes maiorem noticiam p(lu)res c(re)
dunt explicite s(ecundu)m quantum ad in
tencionem quia unus credit ferventi(us)
et firmius alio s(ed) p(ro)p(ter) h(oc) coequalem exclu
ditur distinccio iudeorum et gentilium q(uia)
gentiles credentes equaliter receperunt
dona dei inter que est fides sicut
iudei unde ro(mani) x · non enim est distinc
cio iudei et greci nam idem d(omi)n(u)s om
nium in omnes qui invocant illum
unde act(uum) x · concludit petrus et alii genti
les qui erant cum eo sp(iritu)m s(an)c(tu)m rece
perunt eodem modo sicut iudei receperunt
in die penthecostes et h(oc) quod dicit his i(d est)
gentilibus cum quibus sp(eci)alit(er) loquebant(ur)

ut sup(ra) d(i)c(tu)m est in principio ep(isto)le p(re)cedē
tis qui eo carnalem nobiscu(m) s(e)c(un)d(u)m
Iudeis de q(ui)b(us) erat petrus sorti
ti sunt fidem (et) ecc(lesi)a a ch(rist)o donata. dein
de subditur i(n) iusticia dei .i. data
p(er) deum et accipitur h(ic) iusticia p(ro)ut
est omnis virtus sicut accipit ph(ilosoph)us v(ero)
v. eth(icorum) s(ed) hic loquitur de iusticia acqui
sita hic autem agit de infusa. ¶ Gr(aci)a
hic s(e)c(un)do distribuuntur optata bona in
dicit g(ra)cia vobis in p(re)senti (et) pax i(n) futuro
ibi quietabitur totus homi(ni)s appeti
tus adimpleatur i(n) cogni(ti)o(n)e domini
ih(es)u x(rist)i .i. p(er) cognic(i)o(n)em ip(s)ius i(n) p(re)senti
que dirigit ad p(at)rem illam cogno(sc)ere
de x(rist)o qui sequitur quo o(mn)ia (et)c. to
tum est sub uno v(er)su usq(ue) ibi vos a(utem) (con)
clusive id(e)o est de salutac(i)o(n)e in qua
(com)p(re)henduntur optata bona (et) est v(er)u(m) i(n)ti(m)a
tata p(ro)pter quod sic ingat(ur) in cogni
c(i)o(n)e domini n(ost)ri ih(es)u x(rist)i quo (et)c. .i. ut
cognoscatis q(uod) benigne (et) ip(s)e donata
sunt vobis o(mn)ia que ad vita(m) gr(aci)e
p(er)tinet (et) pietate .i. cultum d(e)i q(ui)
pietas a tullio (et) doctoribus katholic(is)
nominatur dive virtutis sue .i. p(otes)ta
tem divinam que est i(n) eo s(cilicet) x(rist)o sump
tame qui cognic(i)o x(rist)i est donor(um) ei(us)
donata est ad gentiles p(er) p(re)dicac(i)o(n)em
ap(osto)lor(um) a x(rist)o i(n) mod(um) ill(u)minatoru(m)
id(e)o subdit petrus p(er) cognicio(n)em ei(us)
s(cilicet) x(rist)i nobis datam alico qui
vocavit nos p(ro)p(ri)a gloria (et) virtute
cum essemus simplices (et) ydiote de(fectu)
m. vitium est ab ip(s)o p(ro)p(ter) s(cilicet) glo
ria (et) v(ir)tute x(rist)i maxima (et) p(re)ciosa no
bis p(ro)missa donavit s(cilicet) sp(iritu)m s(an)c(t)um
i(n) signo visibili (et) dono linguar(um) s(icut)
p(ro)missit luc(e) ult(im)o vos a(u)t(em) manete i(n)
civitate donec i(n)duamini virtute ex
alto (et) Jo. 16. Si eni(m) no(n) abiero p(ar)a
clitus no(n) veniet ad vos. Si aute(m) ab
iero mitta(m) eum ad vos (et) subditur
ibide(m) cu(m) aute(m) venit ille sp(iritu)s ille s(piritu)s
veritatis docebit vos o(mn)e(m) veritate(m)

Ut p(er) hec dona sp(iritu)s s(an)c(t)i nobis data
efficiamini c(on)sortes n(atu)re p(er) dilac(i)o(n)em
dive co(n)sortes nature p(er) dona gr(aci)e
sicut (et) nos sicut eni(m) p(er)fecciones na(tura)
les sunt (quo)d(a)m dive nature p(ar)tici
pac(i)ones (et) esse nali sicut dona gr(aci)e
(et) esse sup(er)nale (et) q(uonia)m accessus ad deum
adq(ue) includit recessum a t(er)mino oppo
sito id(e)o subditur fugientes (et)c. (et)
vos aute(m) hic incipit p(ro)secucio ep(isto)le
in qua p(ri)mo credentes inducit ad te
nendum firmiter dei veritate(m) s(ecund)o ad p(ro)
cavendum opposita falsitate ca(pitul)o 2o p(rim)a
in duo quia primo ponit doc(trin)am i(n)duc
tivam s(ecund)o i(n)ducc(i)o(n)is racio(n)em ibi h(ec)
en(im) tu p(ri)mu(m) s(e)c(un)d(u)m quod fides sine
operibus mortua e(st) ut d(i)c(tu)m est sup(ra)
Jaco. 2o. p(ro)pt(er) quod no(n) est u(sus) q(uod) p(ro)f(essio)
no(n) p(er) v(ir)tutes d(e)f(e)c(tu)m na fidei c(aritat)e
informi no(n) est p(ro)fectu(m) s(ed) op(er)is defectu
id(e)o credentes inducit ad fide(m) op(er)an
tem p(er) dilecc(i)o(n)em (et) talis v(ir)tutes annu(m)e(r)
ans d(icen)s vos a(utem) supple fr(atr)is cura(m) o(mn)e(m)
sub inferentes ad implendu(m) q(uod) subdi(tur)
mi(ni)strate i(n) fide vra v(ir)tute(m) s(cilicet) b(e)n(e)
op(er)andi ut appa(re)at viva i(n) virtute
autem sciam .i. discrec(i)o(n)em op(er)ac(i)o(n)is
directiva(m) in sc(ienti)a aute(m) abstinenciam
no(n) solum a v(o)luptatis s(ed) eciam ab aliq(ui)
b(us) licitis p(re)venientes ad c(on)cupiscencia(m)
p(ro)pt(er)ionem. In abstinencia aute(m) paciencia(m)
sicut d(icitu)r m(at)h(ei) 6. Cu(m) aute(m) ieiunat(is) te
poribus no(n) in inedie. Nolite fieri
sicut ypocrite tristes (et)c. In paciencia
pietate hoc e(ni)m e(st) p(ro)fessio(n)is quia ho
(mo) sibi durus p(er) abstinenciam (et) alys
p(ro)p(ter) d(e)sc(re)pc(i)o(n)e(m) i(n) pietate auc
p(ro)p(ter) aliquas p(er)sonas singulares p(ro)ut l(ibe)
ra .i. caritatis fraternitatis amore quia bum
(anus) est q(uod) d(i)c(i)mus (et) inclinus. In amore
aute(m) fr(ater)nitatis caritate(m) .i. unionem
ad deum q(ue) est vinculu(m) p(er)fecc(i)o(n)is col(lis)
m. (et) q(ui)b(us) cum p(re)d(i)c(t)or(um) p(er)fecc(i)o(n)em. Hec
en(im) h(ic) c(on)sequenter ponitur induca
m(en)s d(icit) io (et) p(ri)mo eo s(u)mpta ex p(ar)te

indicationis. Quo comparative indicatis ibi
propter quod prima ratio est quia si acquies-
citur indicationi doctrine pervenit incremen-
tum bonum et vitatur magnum malum
et hoc est quod dicitur hec enim si
vobiscum assint et superabundent et
superent composita vitam non vacuos nec
sine fructu ymmo plenos virtutis et operi-
bus vos constituet finaliter in domini
nostri ihesu christi cognitione id est eius ap-
ta visione Jo. xvii. Hec est enim vita
eterna ut cognoscant te solum deum
et quem misisti ihesum christum. Cui enim non
presto sunt hec cecus est in intellectu
et manu temptans id est dubius in effectu
oblivionem accipiens id est per sensum oblitus
sue purgationis peccatorum in quo
accepit novam vitam per fidem caritate
et aliis virtutibus operante quia propter
magis satagite procedendo de bono in
melius ut per bona opera certam vestram
vocationem ad fidem catholicam et electionem
ad beatitudinem faciatis q. d. Si essetis
a bonis operibus otiosi videretur voca-
tio et electio vestra magis esse secundum presentem
iustitiam quam secundum eternam dei predestinationem.
Sciendum tamen quod hic accipitur certi-
tudo probabilis coniecturalis que certitudo
est in moralibus et humanis agibilibus
requirenda secundum quod dicitur primo ethicorum
disciplinati enim est in tantum certitudinem
secundum unumquodque genus inquirere in quantum natura
rei recipit. Proximum enim videtur mathe-
maticum persuadentem acceptare et rhetho-
ricum demonstrationes expetere. Hec enim
facientes id est opera bona continuantes non
peccabitis aliquando per mortale peccatum sed
veniale non potest vitari. Enim vero
sic enim habundanter id est in multa mensura
ministrabitur vobis introitus in eternum
regnum quod est summe desiderandum
propter quod hic consequenter inducit ad
propositum vero supra dicta comparative inducit et est

duplex. Secunda ponitur ibi non enim primo
ubi accipitur comparative pastoris qui movere
debet pastorem ad informandum subdi-
tos in bono et confirmandum et maxime
quando sit obitum suum propinquum et sic
erat in petro pascere subditum. Et hoc
est quod dicit propter quod vos incipiam
semper commonere de his id est de operibus
bonis et dicit incipiam id est ita fervi-
ter hoc faciam et sit semper tamquam in
principio. Et quidem scientes bonum fac[ere]
et confirmatos vos in presenti veritate
supple de predictis esse. Propter quod in aliquibus
libris ponitur vobis quia subintelli-
gitur licet non sit de textu. Iustum autem
arbitror ratione officii mei imposita quam-
diu sum in hoc thabernaculo id est vinctus
in corpore quod dicitur thabernaculum
anime suscitare vos in commonitione id est exci-
tare vos ad bonum certus quod velox est
depositio thabernaculi mei. Sciebat
enim mortem suam propinquam propter revela-
tionem christi ante apertam effica-
citer et propter hoc faciam habere vos sup-
ple memoriam de commonitionibus meis
post obitum meum. Pastor enim bonus
desiderat et querit salutem sui gregis
non solum pro tempore suo sed etiam pro
futuro ut bonum memoriam faciatis
id est opere impleatis. Consequenter quod hanc
epistolam scripsit Rome sicut comprehenditur
nam sicut dicitur hic propinquus erat
passioni sue quam sustinuit Rome.
Non enim hic ponitur secunda ratio que
accipitur ex doctoris certitudine quanto
tanto magis movetur ad credendum quanto
scit suam doctrinam esse veram. Erat autem
petrus de veritate sue doctrine dupli-
citer certus. Secunda ponitur ibi ut habe-
mus prima vero fuit pandita in
monte illo tempore a quo nulla
falsitas potest esse. Ideo dicit non enim in-
doctas fabulas secuti sicut solent
poete et doctores falsi notam facimus

uobis domini nostri ihesu xpisti uirtute nobis
predicando et sermone miraculis no
mine xpisti factis confirmando ad sue diuinitatis
ostensione et confirmatione nam magistri deus
nouit omnia abiectio et inquiritur homo
ab instanti conceptionis nouit omnia
que cognoscit deus secundum visionis que
respicit habentia esse sunt que per durum
temporis sed speculatores facti illius magn
itudinis i. magnifice transfigurationis
quam viderunt petrus Jacobus et Johannes
in qua transfiguratione apparuit eis in
forma humanitatis gloriosa accipiens
enim a deo patre honorem et gloriam i. testi
monium honoris et glorie diuine uo
ce delapsa ad eum sensibiliter a mag
nifica gloria i. a deo patre huiusce
modi i. que vox fuit talis hic est fili
us meus naturalis naturalis et per consequens
eiusdem nature et eiusdem glorie mecum
in quo michi complacui ut per eum per
ficiam salutem humani generis ipsum audi
te aure corporis et mentis credentes eius
doctrine et hanc vocem nos audiuimus
sensibiliter et intelligibiliter. Cum essemus
in monte sancto qui dicitur sancti ratione huius
apparitionis sicut describitur Mathei xvii
Et habemus hic ponitur secunda
via certitudinis quam habuit petrus
scilicet in scriptura prophetica et hoc est quod
dicitur enim intellectum habuit per xpistum
luce ultimo tunc apparuit illis sermonem
ut intelligerent scripturas et habemus
firmiorem propheticum sermonem sed ad sermonem
petri et sic sermo propheticus non est fir
mior sermone eius simpliciter sed magis
credendo nam apostoli fuerunt magistri illo
rum multi adeo quod prophete antiqui erant
tamen firmior aliorum utpote in deo
in prophetali multo homines eum magis
credunt corruptis dici apud eos sicut
dicit philosophus ii. methaphisice quod aliqui ma
gis assentiunt fabulis et dictis poetarum
quam rationibus certis et dictis philosophorum inter gentiles
autem quibus petrus specialiter scribe
bat erant aliqui de iudaismo con
uersi eo quod una fiebat cum preceptis
bus et iudeis potest etiam dici simi
tas respectu ad sermones aliorum prophe
tarum ad dauid enim sermo suus
est simplicior quam aliorum eo quod fuit communis
prophetarum ut dicit in prima glosa super librum
psalmorum eo quod alii prophete ueritatem
sibi reuelatam in visionibus ymagi
nationibus viderunt ut illi dicitur
david autem sub intellectu sine talibus
ymaginibus sicut clarius videt qui
demonstrationes geometrie capit sine de
scriptione figurarum quam illi qui non capiunt
sine tali descriptione figurarum quam illi
qui non capiunt sine tali descriptione
ut plenius dixi cum tractaretur de
gradibus prophetie in principio psalmorum
et hoc modo videtur beatus petrus loqui
cum dicit habemus firmiorem propheticum
sermonem vel secundum glosam intelligit
de sermone david qui habetur psalmo secundo dominus
dixit ad me filius meus es tu ego
hodie genui te qui ad litteram intel
ligitur de xpisto sicut illi fuit exposi
tum per antiquos doctores hebreorum
sunt autem auctores nostri et exponit hic
beatus petrus quia eadem est in sententia
cum prius allegata hic est filius
meus dilectus quod spectat ad prophetam
cui benefacientis attendentes scilicet ser
moni prophetico quasi lucerne lucenti in cali
ginoso loco et hoc mundo in quo
remanent tenebris obstinatis donec
dies illucescat i. clara visio ue
niat et lucifer i. diuina claritas oria
tur in cordibus uestris quia non est visibi
lis oculis corporalibus sed tamen menta
libus. Hoc primum hic reddit causam supra dicta
scilicet quod firmior prophetico debet attendi
quia procedit ex diuina reuelatione et
non humana ratione et hoc est quod dicit

hoc primum intelligentes quod omnis prophetia scrip-
ture i. a sacra scriptura posita dicitur quod
ad concludendum prophetias alias que non sunt
alicuius similitudinis propria interpretatione non
fit i. non fit secundum studium ideo subditur
non enim etc. Spiritu sancto inspirati etc. aliquo
non potest nisi veritatis inspirati in virtu-
te eius pronunciari secundum etc. [illegible]

Fuerunt vero et pseudo

Petrus induxit fideles ad te-
nendum veritatem fidei hic contra-
rias induxit ad spernendum opposita fal-
sitate et primo contra adventum christi in mundum
Secundo contra adventum eius ad iudicium c. 3o
Prima falsitas est hereticorum fidem christi cor-
rumpentium quorum primo ostendit maliciam
et secundo penam ibi quibus etc. Primum dicit
Fuerunt vero et pseudo prophete in populo s.
iudeorum ante christi adventum sicut
patet in libro prophetarum [illegible] in pluribus locis sic
et in vobis erunt magistri menda-
ces quales fuerunt pseudo apostoli et heretici
qui introducent sectas perditionis sicut
ebion et cherinthus negantes divinitatem christi
etiam a tempore apostolorum propter quod beatus Johannes
in principio evangelii sui declarat divini-
tatem christi dicens In principio erat verbum
etc. secundum quod dicit Jeronimus in prologo super
Johannem. postea arrius et multi alii erra-
verunt contra fidem christi superducentes plurimos erro-
rum perditionis i. dampnationis et non so-
lum [illegible] alios ideo subditur. Et multi
sequentur eorum luxurias ad hoc enim quod
plures eos sequerentur concedebant carna-
les delicias ad quas homines sunt proni per
quos via veritatis i. fides katholica blas-
phemia dicitur a paganis et iudeis
tamquam mala propter hoc i. datur infidelibus
occasio deridendi et contempnendi fidem ka-
tholicam et fictis verbis i. ad recipiendum
oppositum de vobis negociabuntur bona vestra
temporalia subtrahendo. Quibus postquam
ostendit hereticorum maliciam hic consequenter de-
terminat eorum penam et secundo pene certitudinem

ibi magis [illegible] iudicium dividitur in duas quia
primo proponitur. secundo inducit ad hoc tri-
plex exemplum ibi Si enim angelis etc.
Primum dicit quibus iudicium i. pena ad
quam condempnabuntur iam olim non cessat
quia semper durabit ut exponunt alii
Sed hec expositio videtur excludi per hoc quod
premittitur iam olim et sic loquitur
de preterito duratio illa sempiterna erit de
futuro ideo melius sic exponitur ut videtur
Iam olim non cessat i. a principio mundi
est preparata a principio diffinitionis re-
rum locus inferni est ab aliis distinctus
et sic dicitur ysa. 30. preparata est ab heri
tophet a rege preparata profunda et dilatata
nutrimentum eius ignis et ligna multa
flatus domini sicut torrens sulphuris
succendens eam. Si enim hic consequenter
probat propositum per triplex exemplum primum est
de angelis peccantibus de quibus dicit
Si enim deus angelis peccantibus non pepercit
a pena debita. Sed rudentibus i. funibus
inferni qui funes sunt peccata quibus sunt ca-
ptivi ad inferna sicut quod dicitur prover-
biorum 5o iniquitates sue capiunt impium
et funibus peccatorum suorum constringitur de-
tractos a puritate sanctorum angelorum in tar-
tarum tradidit cruciandos in iudicium i. post
iudicium reservari prima enim ceciderunt in
hunc aerem caliginosum ubi sunt ad
exercitium bonorum habentes tamen suam penam
et supplicium post iudicium vero detrudentur
in infernum de statu [illegible] exercicio et tunc
crescet eorum pena accidentalis ex hiis
quos induxerunt ad peccatum et dampnationem
sicut gloria sanctorum angelorum ex hiis
quos induxerunt ad bonum et ad salutem
et ex dictis supplendum est quod sic deus
non parcet hereticis. Et originali hic ponitur
secundum exemplum de hominibus in diluvio propter
peccata eorum dicens et originali mundo non
pepercit dum ante originales mundus
homines qui fuerunt ante diluvium etc. quod tunc

tunc orrebant per etates mundi que ternata
fuit in diluvio sed octavus noe quia cum
eo fuit vii persone a diluvio servate ins
tate perdonem quia predicavit hominibus
illius temporis penitentiam ut dictum est supra
exempla prima ex causa diluvio mundi indu
cens dicit ante mundo impiorum quod tunc omnis
caro corrupat viam suam Gen. 6. ¶ Et civita
tes hic ponitur tertium exemplum de civita
tibus subversis tempore loth ut dicitur
Gen. 19. d. et civitates sodomorum et go
morreorum in cinere redigens quia pluit
super eas ignem et sulphur ut habetur ibi
exemplum eorum qui impie acturi sunt
ponens i. ostendens quia si puniretur id
peniteat et iustum loth oppressum a
nephandorum iniuria scilicet quod dicit Gen.
19. vim quam faciebant loth vehemen
tissime et c. ac luxuriosa conversatio
ne vitam contra naturam volebat eripere
eripuit per angelos qui cum eo uxore
ac filiabus extra civitatem eduxerunt
ut habetur ibidem et subditur causa
aspectu enim et auditu iustus erat i. vita
et fama eius iusta apparebat habitans
apud eos qui de die in diem i. quotidie
nunc animam iustam ipsius loth iniquis
operibus cruciabat nam emendare non
poterat et sic cum dolore pertrahebat con
cludit igitur novit dominus pios de temp
tatione i. de morte eripere quod expe
dit eis ut patet de loth et iniquos
vero in die iudicii sub pena reservare cru
ciandos quia tunc cruciabuntur non solum
in anima sicut ante iudicium sed etiam in
corpore et ex quibus exemplis concludendum
est quod scilicet hereticis de pena debita non par
cetur ¶ Magis autem hic concludit ostendit
huius pene gravitatem de qua primo ponit
duplicem rationem. Ratio prima sumitur ex colla
tione hic. Vero prima adhuc in duo secundum
duplicem rationem secunda ubi ubi angeli sunt
mali vero ratio accipitur ex parte culpe
pena meretur ex quantitate cui culpe re
cipit quantitas pene debetur. rationis modus aut

secundum expositores beatus petrus dicit hic
hereticos gravius puniendos quam demones
et alios de quibus posuit exempla
ita quod non solum est hic argumentum
a simili sed etiam a maiori negative cum
dicitur. Si deus angelis peccantibus
non pepercit et aliis de quibus consequenter
persequitur multo minus hereticis ex hoc
sequitur peccatum eorum esse gravius et hoc
satis patet de pena mortuorum in diluvio
et in subversione sodome et gomorre
nam peccata ipsorum que principaliter induxe
runt punitiones illas sunt carna
lia ut patet ex predictis heresis vero est peccatum
infidelitatis quod est directe contra deum et
sic secundum suum genus gravius est peccatis car
nalibus. Iterum heresis est gravior species
infidelitatis nam gravius est fidem suscep
tam corrumpere vel negare quam faciunt heretici
quam non susceptam quod faciunt iudei et paga
ni sicut apud homines peius est promis
sum denegare et sic sequitur quod
pena hereticorum sit gravior et maxime
quod sunt involuti cum hoc peccatis carna
libus quales describuntur isti de quibus
loquitur beatus petrus patet ex precedentibus
et sequentibus de peccato vero et pena demo
num magis est dubium. Verumptamen potest
dici probabiliter de ipsis saltem quantum ad
multos eorum quia doctores katholici
dicunt concorditer quod homines boni per
merita assumendi sunt ad singulos
ordines angelorum et sic ad equalem
gloriam et eandem rationem ut videtur
homines mali propter demerita sua
plus et minus puniendi sunt in singulis
gradibus penalibus demonum cum
igitur heresis pessima infidelitatis que
est valde grave peccatum sequitur quod
eorum pena sit gravior quam multorum de
monum et maxime quod sunt heresiarche
et aliis viciis irretiti quales descri
buntur isti vel saltem eorum aliqui hereti
cos patet si eo gravius puniendos heti

eorum qui accipitur ex gravitate culpe
ipsorum cum dicitur magis autem eum
eos scilicet hereticos reservat deus etiam
eos qui post carnem i. obediendo in
concupiscentiis immunditie i. luxurie que
fedat totum hominem et maxime in
peccato contra naturam quod propter ipsum
nominatur in immunditia ambulant sic vi-
vendo dominationem que contempnunt i. Christum
qui non solum dicitur dominus in concreto sed
etiam dominatio in abstracto propter excellenciam
dominii quod est rex regum et dominus domin-
ancium apoc. xix. maiestates affirmando sim-
plices sibi placentes i. de se ipsis magnum
superbum estimantes quod est argumentum
in superbie sectas heresum non metuunt
facere omnes ad inveniendo et docendo blas-
phemantes fidei veritatem et ipsius eius
auctorem ¶ Ubi angeli hic ponit [illegible]
ratio gravitatis pene hereticorum quia
accipitur ex parte subiti pena sustinentes
nam demones qui sunt fortiores ad
sustinendum vix possunt sustinere penam
inferni multorum hereticorum qui sunt de-
biliores virtutis et sic ex hac parte eorum
affligitur et hoc est quod dicitur ubi
i. pena inferni angeli s. mali forti-
tudine virtute cum sint maiores quia
naturalia remanserunt in eis integra ut
dicit dyonisius non portant i. vix
portant et sustinent sicut enim impossibile
dicitur quod est de difficili possibile vel
methaphorice ita importabile dicit hic cum
difficultate portabile execrabile
iudicium i. penam que non dicitur ex-
ecrabilis in ipsum est adeo quia sic
est iusta ex parte demonum qui execrantur
cum tamen iniustam ex parte demo-
num qui execrantur cum tamen in-
iustam ¶ Hii vero hic declarat primam racionem
de gravitate pene hereticorum propter quantitatem
culpe ipsorum et primo ponit ipsam declarando
secundo infertur intentum conclusio ibi. Ve cum
dicit tercio ponit de luxuria insipientia et

Superbia et superbi impia capitulo de avaricia
ideo ista tanguntur in generali partibus que
patebunt prosequendo primo igitur declaravit
eorum superbiam dicens hii vero scilicet
heretici supple sunt velud irrationabilia
pecora carentes intellectu veritatis
naturaliter in captionem et perniciem i. corrupc-
tionem nature brutalis ad pabulum et
incidunt in laqueum et capiuntur aucupe
et sic dicitur superbie que dicit apo-
stolus et non victus in hiis que ignorant blas-
phemantes i. sic heretici i. in articulis fidei
contra quos ex errore latrant et corrup-
cione sua i. inferni pro corrupto quo
corrupti sunt et alios corrumpunt peribunt
pene Iohanne papistes in actu i. iuste
i. penam debitam pro malicie ¶ Voluptatem
hic ex propter declarat hereticorum luxu-
riam dicens voluptatem existimantes
diei delicias etc. quod sciendum quod
voluptas idem est quod delectatio que
potest esse bona et mala bona si sit
de operibus virtutum intellectualium vel mo-
ralium mala autem si sit de actibus vi-
ciosis voluptas igitur que idem est quod
delectatio potest esse bona et mala bona
~~si sit de operibus~~ et honesta mala et turpis
licet autem frequentius accipiatur pro delectatione
carnis que turpis est maxime in venereis
tamen hic accipitur pro delectatione hones-
ta in operibus bonis ideo dicitur volu-
ptas diei quia qui facit veritatem
venit ad lucem Io. iii. est ergo sensus quod heretici
luxuriosi delectationes carnis reputant
esse voluptatem diei dici i. esse actus lici-
tos et honesta et sic utuntur licet volup-
tate dici i. delectacionem honestam existi-
mantes supple esse delicias coinquinacionis
i. luxurie ubi est coinquinacio corporum
personarum quantumcumque maculati i. gule ubi
subditur delicias affluentes in conviviis
suis in quo notatur excessus in qualitate
et quantitate cibi et potus luxuriantes
vobiscum i. vos adhuc pervertentes et quantitate
~~et quantitate cibi et potus luxuriantes~~ oculos

habentes plenos adulterijs i. signis a
dulterij et incessabili delicti i. gule
que saturitatem repetit cottidie polli
cientes decipientes animas instabiles
i. qui non sunt in fide firmate ¶ Cor ex
citatum avaricia habentes quia semper
cogitant qualiter bona simplicium
ad se trahant maledictionis filij i. male
dictione divina digni sunt mortis filius
ille qui est morte dignus 2. R. 12.
derelinquentes viam rectam erraverunt
secuti viam
balaam ex bosor qui cupiditate duc
tus ivit ad maledicendum populo. Numeri
22. qui mercedem iniquitatis amavit tamen
cupidus correptionem habuit sue vesanie subiugale mutum in hominis voce loquens prohibuit prophete insipientiam
sua correpit cum asina declinans
et pedem eius premeret allidendo rediens
divina virtute loquendo ut habetur Num. 22.
prohibuit prophete insipienciam audendo p
ro pecunia quod ebat ut vellet mente
prava ¶ Hij sunt hic declinat heticos
superbia dicens hij sunt fontes sine
aqua. ita a bonis non emanat fons sa
piencie nebule propter obscuritatem erro
ris turbinibus exagitate i. ventis tem
pestuosis superbie quibus caligo tene
brarum inferni reservatur ut pena
videat culpe superbia enim vanitatis
loquentes erronea doctrina pelliciunt i.
decipiunt in desideriis carnis luxurie
i. luxurie carnalis ad dilectionem que
est luxuria spiritualis eos qui paululum
effugiunt i. aliquantulum se subtrahunt
ad doctrina eorum tales enim cito ab heticis
decipiuntur qui scilicet heretici revera
conversati i. in veritate libertatem illis pro
mittentes dicunt quod licite possunt uti
delectacionibus carnis ut sic eos deci
piant liberi autem non sunt cum ipsi serui sunt corruptionis
quia scilicet heretici serui sunt corrup
tionis quia probat quoque a quo enim quis superatus

est huius et servus est ipsi vero superati
sunt a corruptione vitiorum ut patet per predicta
¶ Si enim hic infert conclusionem
intentam scilicet quod heretici sunt aliis
peccatoribus eminus puniendi quia residuum
ad infidelitatem et ad alia vicia eorum
culpam aggravat pro multitudine et hoc
est quod dicitur. Si enim refugientes co
inquinationem mundi i. vicia luxurie gule
et avaricie et superbie in cognitione domini
nostri i. precepti fidei que talia prohibet
hijs rursus implicati precedunt su
perantur perfectitudine facta sunt eis pos
teriora deteriora prioribus pro quantum
peccata ideo subditur melius enim erat
illis non cognoscere viam quia residuum
et ingratitudo augent illum peccati
aggravat peccatum et cetera per eosdem cum

Et hanc

Ecce vobis carissimi pastoris
apostolus renovavit errare contin
gentem circa primum Christi adventum hic co
sequenter docet precavere errorem futurum
circa secundum eius adventum circa quod sic
procedit quia primo fideles inducit ad
tenendum suam doctrinam dicens hanc
ecce vobis karissimi secundam scribo epistolam
in quibus scilicet cum prima epistola vestrum
excito in commonitionem i. premonicionem et
vitationem ut memores sitis eorum que
predixi verborum sanctorum ¶ Ut ea retineatis
in mente et impleatis opere et subdit cuius
sunt illa verba prophetarum et apostolorum vestrorum
preceptorum domini et salvatoris i. que illa
sunt domini precepta nos autem sumus huius
ministri denunciando vobis ipsa ¶ Hic primo
hic consequenter inducit ad precavendum er
rorem qui error primo ponitur et cum
motiva vitando ¶ secundo ponis confectio ibi ha
ec eos tertio veritatis declaratio ibi
adveniet autem dies domini dicit hoc primo sci
entes quod venient in novissimis diebus po
tissime circa adventum Christi tempora in deceptione
illusores veritatis habentes illa corporali

ad deprimendum mundi superbas coronas am
bulates i. secundum de stabilia mundi et tanquam
vinctos duces etc. Circa quod sciendum
quod circa futurum iudicium a tempore apostolorum
fuit unus error scilicet quod illud iudi
cium erit valde propinquum quem reprobat
paulus apostolus 2 thess. 2 Rogamus
autem vos fratres ut non cito moveamini a
vestro sensu neque terreamini quasi instet dies domini
Alius autem error est totaliter contrarius
scilicet illorum qui negant iudicium futurum et
est error illorum qui dixerunt divinam
providentiam non se extendere ad actus huma
nos et etiam illorum qui negant inmorta
litatem anime humane ad utrumque enim errorem
sequitur iudicium non esse futurum circa
res autem ista renovabuntur et invalescent
circa tempora antichristi et post ipsius conclusio
ipsius de generali iudicio non futuro id est vero
iudicium ipsorum erat propter cursum nature
qui erat a temporibus de quibus non
est memoria processit per revolutiones die
rum et annorum ita quod non sit mundi vocabilis
mutabilis mutatus nec erit similiter et
hoc est quod dicitur dicentes ubi est pro
missio aut adventus eius q. d. non potest
ostendi per aliquid apparens quod christus ven
turus ad iudicandum nec per scripturas
quod impletus sit illas promissiones quas
christiani dicunt temporis impleri secundum quod
dicitur luce 12 his autem fieri incipien
tibus respicite et levate capita vestra
quoniam appropinquat redemptio vestra cum
dicitur ex quo enim patres dormierunt
antiquissimi omnia sic perseverant in
suo cursu et eadem forme sic perseverabunt
sine tali mutatione que dicitur in iudicio
futura ¶ Patet enim hic consequenter procon
vacionis conclusio i. hec enim forme impli
catur unum est quod non fuit de preterito no
bilis mundi mutacio ex quo concludit
quod nec erit de futuro. Aliud est quod pro
missiones sacre scripture que sunt implete vel
implebuntur in totali renovacione impleantur

sequitur iudicium non esse futurum propter
quod beatus petrus primo concludit secundum
hoc secundum ibi unum vero primum autem conclu
dit tamquam falsum per diluvium preteritum
quod non solum mutavit mundum sublunarem
quo ad omne vivum exceptis illis que salvata
fuerunt in archa gen. vii. terra etiam fuit
notabiliter inmutata nam ante prebebat
fructus plures meliores propter quod
esus carnium homini concessus est post
diluvium gen. ix. et per dilatationem humane
nature igitur per talem mutacionem primo
dictum aliorum concluditur et sic propositum concludi
tur. Circa autem textum sciendum quod littera
hec dupliciter est exponenda secundum duas expo
siciones de formacione rerum secundum ipsarum dis
tinctionem quas diffuse posui in expositione
gen. Una est quod materia omnium corporalium
excepto celo empireo producta fuit
primo sub una forma et hoc propter quod voca
tur pluribus nominibus scilicet terra gen. i. In principio
fecit celum et terram secundum unam lecturam istius
et alios sequentes hunc expositionis modum
per celum intelligitur celum empireum quod
statim factum fuit angelis repletum per terram
vero materia corporalium vocatur etiam
abyssus et aqua ibidem tenebre erant
super faciem abyssi et spiritus domini ferebatur
super aquas sicut voluntas artificis
super materiam de qua vult aliquid dis
tincte formare ita quod de illa prima die
formata est lux secunda die celum stella
tum et cristallinum desuper primum 3a die
quatuor elementa ¶ Sciendum etiam quod
beatus petrus non loquitur hic de aliquo
celo nisi de aereo quod fuit pur
gatum per diluvium dicendus est tantus
ultra cacumina moncium de qua pur
gatione loquitur hic beatus petrus
igitur secundum hunc modum sic exponitur
littera Patet enim eos i. illos qui dicunt
mutacionem notabilem mundi non esse
factam impletam hec scilicet quod eam videlicet per
propria voluntate q. d. per ignoranciam est

affectata quia poterant scire mutacionem
particula septima que loquitur de diluvio
de quo subditur quod celi erant prius i. quod
ante diluvium erat celum aereum quod
dicitur celi in plurali propter eius duas partes
scilicet superiorem que transcendit cacumina
moncium que cum celo revolvitur motu
diurno ut habetur primo metheororum et in-
feriorem que non sic revolvitur propter impe-
dimentum moncium et terre i. elementum terre
de aqua i. de informi materia que nominatur
aqua ut dictum est et de illa facta sunt elementa
ut dictum est et per aquam consistens quia par-
tibus terre admiscetur partes terre ut terra
habeat continuacionem et consistenciam ali-
cuius resolvitur in pulveres de illo supple
facta sunt et stant ut patet Genesis i. per que scilicet
tria elementa predicta aerem aquam et terram
ille tunc mundus i. tempore Noe aqua
scilicet diluvium inundatis ac fontibus factus
in mundo sensibili periit quia omnia
viventia fuerunt mortua preterquam salvata
in archa elementa eciam fuerunt deterio-
rata quod ante diluvium precessit [illegible]
elementis predictis patet Genesis vii. ubi dicitur
rupti sunt omnes fontes abyssi mag-
ne i. occeani quia concavitates terre
inter quas continetur mare rupte fue-
runt et sic aque maris effuse fuerunt
super terram habitabilem ex quo patet quod
per aquam et terram factum est diluvium scilicet per
aerem nam ibi subditur et facta est
pluvia super terram xl diebus et xl
noctibus et sic magna pars aeris con-
versa fuit in aquam ¶ Alia vero expositio
accipitur secundum dictum Hebreorum et plurium
doctorum katholicorum qui dicunt a principio
creacionis omnia corporalia quantum ad
principales mundi partes scilicet corpora
celestia et quatuor elementa fuisse sic
producta sub formis suis substancialibus
bus ab invicem distinctis et formacio
seu distinccio corporum que describitur in primo
Genesis facta prima die ii iii et iiii et non
accipitur nisi secundum proprietates et quali-
tates accidentales sicut dicitur aquis

homo fieri quando pervenit ad etatem adul-
tam et hoc propter debilitatem quantitatem
¶ Robur corporis et talia que tunc atti-
git et tamen non sunt nisi proprietates acciden-
tales quia secundum suam formam suus est
homo a principio unionis anime cum corpore
et sic lux que dicitur facta prima die
est ipsa claritas solis que est huiusmodi qua-
litas quam ante solem dicitur fieri in
die hoc est secundum motum eius proprium ab oc-
cidente in oriente celum vero quod dici-
tur factum secunda die i. corpora celestia hic fac-
cio accipitur secundum eandem soliditatem tunc
eis datam secundum Hebreos secundum alias
vero est virtus influendi in inferiora que
tunc fuit eis data scilicet formacio elemen-
torum seu distinccio facta fuit tercia die
secundum proprietates accidentales nam ante
dictam terciam elementum aque non habuit
debitam depressitatem ¶ Quia vaporabiliter eleva-
batur per totum aeris spacium et sic
unum elementum non videbatur ab alio
distinctum nec similiter terra quia erat aquis
cooperta sed tunc data fuit aque debi-
ta depressitas et sic occupavit minorem
locum et sic fuerunt concavitates in
terra ubi recepta fuit maior pars elementi
aque et sic remansit discooperta aquis
maior pars terre pro habitacione hominum et animalium
et aer apparuit in sua transparencia sicut
plenius dixi in principio Genesis secundum hoc
sic exponenda est hec litera cum dicitur
celi erant prius i. due partes aeris
superior et terra i. elementum terre de
aqua formata non de eo quia per depres-
sitatem aque et receptionem eius intra
concavitates terre apparuerunt elementa
distincta eciam exponitur sicut prius
¶ Ideo hic expositor concludit propositum contra eos
ista quod sicut mundus fuit immuta-
tus per aquam tempore Noe sic adveniente
iudicio immutabitur per ignem conflagrantis
qui secundum doctores katholicos tunc accedet

quarum aque diluvii ascenderunt et hoc
est quod dicit celi ante qui nunc sunt i. superior
pars aeris et inferior terra i. elementa
terre per quod etiam intelligit elementum aque
eo quod non est totaliter separatum a terra
sed alique partes aque commiscentur partibus
terre et aliqua inter concavitates eius
continentur ut dictum est. Eodem verbo divino
repositi sunt i. conservati quamvis si virtus
dei conservans ab eis retraheretur in nihilum
redigerentur igni reservati in die
iudicii i. tunc proprie purgandi et
perditionis impiorum hominum tunc enim in corpore
et anima dampnabuntur. Unum vero
hic concludit fratrum motivum de tardatione
impletionis divinorum promissorum que non
est retardatio ex parte dei licet nobis videatur
propter quod dicitur unus dies apud dominum
sicut mille anni apud nos sic autem
loquitur petrus eo quod dicit psalmus 89 mil
le anni ante oculos tuos tamquam dies
hesterna que preteriit per millenarium intelli
gitur quantitas revoluti temporis que mo
dica est et quasi nullius momenti spa
tii divine eternitati propter quod ad intendendum
verum argumento subdit non tardat dominus
promissis i. in redditione promissorum non
tardat ultra debitum sicut quidam
existimant errones propter hoc negantes
iudicium futurum ut predictum est sed patienter
agit iudicium differendo propter nos ut scilicet
iusti in merito proficiant et mali per peni
tentiam redeant ideo subditur nolens
aliquos perire quantum est ex se. Adveniet
postquam exclusit errorem circa iudicium futurum
hic consequenter determinat veritatem et
primo ponitur huius determinatio secundo subditur
utilis monitio ibi. Cum hec ergo tertio
doctrine pauli applicatio ibi sicut et ca
rissimus quarto concluditur intenta ibi
Vos igitur circa primum dicit. Adveniet autem
dies domini i. dies iudicii qui dicitur dies
domini quia tunc in omnibus fiet voluntas

eius in punitione malorum et premia
tione bonorum et subditur modus ad
ventus eius cum dicitur ut fur i. repente
et improviso sicut dicitur Mt. 24 de
die autem illa et hora nemo scit etc.
In quo celi i. superior pars aeris cum superiori
magno impetu transient a statu in
quo nunc sunt per impetum ignis con
flagrationis elementa vero calore
solventur quod dicit non solum aer sed etiam
cetera elementa igne purgabuntur terra autem
et cetera i. non solum terra sed omnia que in
ipso sunt facta et ipsa producta exurentur
Cum igitur hic ostendit subdit utilis
monitio quia si taliter destinatio iudicii
apparebit in ipsis elementis homines
et demeriti boni et mali capaces debent
esse solliciti quod sint in adventu iudicis
parati et hoc est quod dicit Cum hec
igitur omnia elementa dissolvenda sint
nos dico quales oportet vos esse in sanctis
conversationibus ad nos ipsos et pietatibus
ad proximos quasi dicat oportet vos esse munditia
in talibus preparatos expectantes cum fau
[illegible] properantes cum hylaritate in adventum dei
sive diem iudicii sicut dicit salvator
luce 21 his autem fieri incipientibus
respicite capita vestra i. cum hilaritate corda
ut exponit glossa omnes per quem adventum
diei iudicii Celi ardentes etc. exponitur
ut supra. Novos vero celos etc. non dicit alios
sed novos i. eosdem in substantia in melius tamen
immutatos et sic innovatos secundum promissa
ipsius ys. 64 Ecce ego creo celos no
vos et terram novam in quibus iustitia
habitat i. habitabit et loquitur de statu
mundi post iudicium propter claritudinem predicte
quia tunc omnia ad limam iustitie redu
centur ideo concludit propter quod carissi
mi hec expectantes sed iusta retributionem
premiis vel demeritis satagite immaculati
a peccatis carnalibus et inviolati a spiritualibus
ei inveniri in pace conscientie et divini lo
gaudii? i. remunerationis vite alique

dilaccionem Sabiu arbitrium i. reputatte
ad augmentum meriti sui et pmiz
Sicut carissimus hic consequenter ponit
doctrine pauli approbato cui quidam apli
detrahebant dicentes q non erat aptus
eo quod non fuerat cum xpo sicut alii
et ideo dicebant doctrina eius non re
cipiendam ut aplicam ita dicebant eu
doctrine erronea preteres eius intellctu
ubi gra qo eo q dicit Ro. 4. Ubi aut
habundauit delictum superhabundauit et
gra dicebant eum inducere homines ad
securitatem pcti ut sequeretur augmentu
gre q non est bonum s intendit illi dicere
quod sicut tempore legis moysaice pctm
habundauit eo quod ipsa ondebat p
catum et non sanabat sic propriu suble
gr plus gra habundat ideo dicitur
Ro. 2. quod salus conuertis est q petrus
aplus utrumque remouet ondens primo
paulum esse bonum aplm nominans ipum
fratrem carissimum. Sicut carissimus
etc. Scdo ondens eius doctrinam esse sanz
dicens secundum datam sibi sapientiam ideo scri
psit nobis non instinctu proprio s diuino osten
dit etiam eam esse conformem sue doctrine
dicens sicut et in omnibus epistolis loque
ns s. epistolis loquens in eis s. epistolis
de hys i. de eisdem de quibus scripsi uo
bis salicet de ueritate fidei catholice et
de separacione aduentum Judicium sicut
patet in epistolis pauli in pluribus locis
in quibus sunt quedam difficilima i
tellectu maxime rudibus ideo subdit
que indocti in sacris scripturis et instal
biles in fide et moribus deprauant male
interpretando sicut ceteras scripturas salz
euangelii et prophetas quas indi et here
tici corrumpunt ad suam depdicionem
ut dcm est supra ca° precedenti. Vos igi
h est ultima ps in qua concluditur i ten
tum. Vos igitur fres presciētes Judica
uenturum et falsitatis hereticorum custodite
i. diligenter caueate q sequitur in aliquibz
libris Vos met ipsas non est de textu

ne insipiencium errore traducti i. extra
regulam fidei ducti excidatis a ppa
firmitate fidei uestri. Crescite vero
in gra mercedis eius augmentum p
opa et bona in cognicione dni nri
ihu xpi i. ut magis explicite cognos
catis articulos fidei et humanitatem ihu
xpi i. ut magis explicite ipi gloria
et nunc in diem eternitatis i. sine fine
amen Amen Amen.

Incipit prima canonica Johis

Quod fuit ab inicio tercia
ps principalis huius libri
in qua ponuntur epistole
bti Johis apli reuerter
quia secundum ordinem doc
trine que debet spalia
precedere ideo ponitur primo epistola ad infor
mandum omnes generaliter. Scdo ad in
formandum aliquas psonas spaliter
in principio epistole scde pncs epistola in duas
ptes diuiditur s. in prohemium et tracta
tum qui incipit i° et h est annunciacio
In prologo uero tria facit quia primo
reddit auditores suos dociles sine dic
tans ibi et uita ecce beniuolos ibi quod
uidimus. Circa primum sciendum quod
difficultas materie reddit debz audi
tores attentos ad capiendum illud
requiritur maior attencio inter vero
que spectant ad doctrinam katholica
maxima difficultas est circa eternita
tem filii a patre in diuinis de qua
tractat infra 4 ca° d. tres sunt qui
testimonium dant in celo pater uerbum
et spus scus. Sc° maxima difficultas
est circa incarnacionem psone filii assumpte

naturam humanam in unitate suppositi &
quod inferius .x. divinus spiritus qui confitetur
ihesum xpistum in carne venisse ex deo est et
hoc est quod dicit quod fuit ab initio
et c. construccio est suspensiva usque ibi
annunciamus vobis et ideo sic construenda
est littera annunciamus vobis quod fuit ab
initio i. verbum quod precessit eternaliter ante
qui est principium seu initium totius creature
omnis personarum divinarum sicut quod dicit Aug[ustinus]
.x. de trinitate pater est principium totius
trinitatis principium enim significat id a quo aliud
procedit verbum vero sive filius non eodem
est verbum quo et filius procedit aperte
sic dicitur principium vel initium filii sed
ubi et quod iste sit intellectus huius littere
patet hoc quod subditur aliquibus tamen
interpositis de verbo vite ¶ Consequenter pro-
dit ad misterium incarnacionis dicens quod
audivimus a Johanne baptista incarnatum
ubi prime cuius discipulus fuit iste Jo-
hannes apostolus et evangelista ut dicunt quidam
doctores quod ipse et andreas fuerunt
illi duo discipuli qui audito dicebant
de xpisto Ecce agnus dei secuti sunt ihesum
Jo. i. sed Johannes suppressit nomine andree
et suum tacuit quod nolebat se commendare
quod vidimus oculis nostris cum ipso con-
versando sicut quod dicit Jo primo verbum caro
factum est et habitavit in nobis et vidimus
gloriam eius oculis enim corporalibus vi-
derunt eius humanitatem et divinitatem oculis
oculis mentalibus perspexerunt et non solum
modo perspeximus que est ex auditu
sed etiam per illustrationem spiritualem qui est
quodammodo ex visu ideo subditur quod
perspeximus i. perfectius inspeximus vi-
derunt enim apostoli xpistum cecos illuminantem
mortuos suscitantem et huiusmodi que non
possunt nisi virtute divina fieri et talia
propter faciebat in operando tamquam principa-
liter et sic virtus divinitatis videbatur
quodammodo in operibus illis sicut causa
in effectibus suis suo modo et manus nostre
contrectaverunt ad declarationem veritatis sue re-

surrectionis luc. ultimo palpate et videte
quia spiritus carnem et ossa non habet
sicut me videtis habere de verbo vite
quia verbum incarnatum est vita per
essenciam et causa per efficaciam est enim auc-
tor vite nature et gratie et glorie //
Et vita hic reddit auditores dociles
illa enim que clarius cognoscuntur
clarius proferuntur unde Jero[nimus] in prologo
super psalterium quod melius novimus me-
lius et proferimus apostoli vero de divinis fue-
runt magis illuminati quam alii predicatores
vel futuri propter quod clarius potuerunt
docere de divinis et hoc facit auditores
dociles ideo dicit et vita i. verbum quod est
vita per essenciam ut dictum est manifestata est
propria divina in humanitate assumpta
operata et vidimus nos apostoli oculis
clarius et testamur de visu et auditu et
annunciamus vobis ut edocti sitis vitam
eternam i. verbum incarnatum ut dictum est
et Johannes xvii hec est vita eterna ut cog-
noscant te solum et quem misisti ihesum xpistum
que erat apud patrem ut persona distincta
ab eo per eternam generationem in divina natura
et apparuit nobis temporaliter in humanitate
assumpta ¶ quod vidimus hic ultra
reddit auditores benivolos ex bonitate
finis huius doctrine nam premium habetur
in presentia vita gratie et glorie in futuro et
hoc est quod dicit quod vidimus et c. Jam
expositum est super annunciamus vo-
bis et vos societatem habeatis nobis-
cum per caritatem que est eadem cum
gratia vel ei inseparabiliter annexa et socie-
tas nostra sit cum patre et filio et per hoc in-
telligitur spiritus sanctus qui in trinitate
est tercia persona procedens enim tota trini-
tas inhabitat mentes nostras iustorum sicut
amans habitat in amato et ecce propter quod
dicit Jo. x. qui manet in caritate in deo ma-
net et deus in eo ¶ Hec autem non est in
peccatoribus licet sit eis persuasoria

pnciam et potenciam per modum eciam
est virtutis creaturis et quia societas
gracie est disposicio ad societatem glorie
ideo subditur et hoc scribimus vobis
ut gaudeatis de gloria iam habita
in spe et gaudium vestrum sit plenum quod
habetis. Et hec est annunciacio Sancto
phemio hic accedit ad tractatum in
quo agitur de hiis que in phemio sunt bre
viter plibata sicut ante tria ut patet
considerantibus singulis eternalis ubi generacio tem
poralis eius incarnacio fidelium ad invicem
et cum deo associacio et de istis tractat in
processu huius epistole non tamen eodem ordi
ne ut ostendetur dicta dicas in mediate
primo tractat de ultimo scilicet de dei et fide
lium associacione. 2º de ubi incarnacione
et cetera. Capitulo Et de eius eterna generacione ca
4. circa primum sciendum quod societas dei et
hominis in caritate inchoatur nunc consu
matur in patria igitur primo tractat de ea que
nunc habetur 2º prout in patria consistit
cap. 3. prima dividitur in tres partes nam
primo concludit huius societatis impedime
ntum 2º inducit ad eius promocionem ibi
et in hac scimus 3º ut caveatur predicte
societatis sive dissipacionem ibi Nolite
diligere prima adhuc in duo quia primo decla
rat propositum 2º removet contrarium ibi
Si diximus circa primum sciendum quod
similitudo facit associacionem Eccl. 13. omne
animal diligit sibi simile omnis caro ad
sibi similem coniungetur et omnis homo sibi
simili sociabitur et per oppositum dissimilitudo impe
dit eam 2a Cor. 6. que enim participacio
iusticie cum iniquitate aut que societas
lucis ad tenebras peccatum autem tenebra est
et ideo facit dissimilitudinem ad deum qui
est lux vera et per consequens impedit societa
tem cum eo dicens igitur et hec est annunciacio
id est vobis annunciacione digna quam audivimus
ab eo id est a verbo incarnato et annunciamus
vobis tamquam eius apostoli et ministri et quid
sit illud subdit quoniam deus lux est hoc

autem dicitur ab eo Jo. 8. quod dixit sum in
mundo lux sum mundi lux enim habet
racionem manifesti in verbo vero divino autem
declaratur propter quod ipse lux dicitur
unde Aug. 2. super Gen. propriius non sic
dicitur lux quomodo lapis sed illud
proprie hoc simplicitate et tenebre ignorancie
et culpe in eo non sunt ulle nullus
enim defectus in eo potest esse ideo subdit
Si dixerimus et cetera. in tenebris am
bulamus scilicet culpe et per consequens ignorancie
quia semper concomitatur culpa in et
hic ignorat omnis malus et Pro. 14 er
rant qui operantur malum mentimur in verbo
quia sumus testes malorum nostrorum et veri
tatem non facimus in facto et non solum
in verbo et operibus enim mendacium est in facto
si autem in luce ambulamus in medio in
virtutum operibus societatem habemus
ad invicem ipse scilicet similitudine ad ipsum et
sanguis ihesu christi filii eius emundat
nos ab omni peccato quia sacramenta nove
legis de quibus est baptismus et prima quibus
auferuntur omne peccatum efficaciam habent
a passione christi. Si dixerimus hic
removet quod dicunt pelagiani qui aliqui iac
tabant se immunes esse a peccato ostendens
quod aliquis non potest hoc dicere de peccato
preterito nec de presenti nisi sibi revelatum
sit a deo dicens igitur. Si dixerimus quoniam
peccatum non habemus de preterito ipsi nos
seducimus id est contra societatem dei ducimus
perplexitatem quia si de peccato veniali sit
sermo illud non potest in presenti vita to
taliter vitari de illo enim dicitur Pro. 24.
Septies in die cadit iustus et sic mel
lius potest verificari essenciale illo societate
Sed quia peccatum veniale non separat a dei so
cietate ideo melius videtur quod de peccato
mortali loquatur nullus enim potest
scire se mortali peccato totaliter carere
nisi deus sibi revelaverit Eccl. 9. nescit
homo utrum amore vel odio dignus sit propter

quod si absque dei revelacione assereret se
omni peccato mortali carere iam incur-
rit peccatum iactancie et superbie et etiam
falsitatis asserendo quod nescit ideo sub
ditur et veritas in vobis non est si con
fiteamur peccata nostra humiliter et vere
fidelis in reddendo promissa et iustus est
quia promissum est aliquo debitum et
sic reddere est iustum ut remittat nobis
peccata nostra. Hic eum promisit Matthei 3. peni
tenciam agite appropinquabit enim regnum
celorum et emundet nos ab omni iniqui
tate peccati secundum particulam secundum partem predictam est
Si dixerimus quia non peccavimus de
peccato mendacem facimus eum scilicet deum
dicentem contrarium Si queritur ubi
dicit doctores aliqui quod hoc dicit Job
14. Quis est homo ut immaculatus sit
et ut iustus appareat natus de muliere
ut textus habet aliud nemo mundus a
sorde nec iustus cuius est unius diei
super terram sed isti non videtur bene dicere quia
verbum allegatum non est ipsius domi
ni sed Job compassu dei loquitus Sed est
verbum eliphat themanites qui licet
in processu libri multa verba dicat tamen
secundum conclusionem nititur sustinere ut patet
per sentenciam domini in fine libri propterea quod dicit
quod verbum eius sit verbum domini non vi
detur quin dicit. Sed alibi dicit de peccato
originali per os david prophete psalmo 50. in
iniquitatibus conceptus sum et in peccatis
concepit me mater mea et de actuali
dicit Matthei 6. ubi docet omnes orare pro
peccatorum suorum remissione dimitte nobis
debita nostra quod esset frivolum ei qui non
haberet peccata et apostolus Romanos 3. Est autem
deus verax omnis homo mendax verbum
eius id est christus qui est verbum dei patris
non est in vobis per graciam sanctificantem primus autem

Filioli mei

Hic apostolus infert conclusionem
intentam scilicet quod debemus peccatum
vitare dicens Filioli mei hec scribo vo
bis ut non peccetis nec sollicitudine divine

impedimentum ponatis sed et si quis peccaverit
conservanda singularitate advo
catum habemus apud patrem ihesum christum
ondente pro peccatoribus vulnera Iustum
q. d. non impetrat pro quibus sed peccatoribus
sed solum pro vere penitentibus et ipse est propiciacio
pro peccatis nostris active passive nam seipsum
obtulit pro nostra propiciacione non pro nostris aut
tantum sed eciam pro tocius mundi scilicet quantum ad
sufficienciam sed pro electis tantum quantum ad effica
ciam nam alii ponunt obicem Et in
hoc scimus hic conscripte ponit de fruc
tibus premotivum quod est opus meritorium
per quod caritas per quam deus in nobis habitat
et nos in ipso meretur augeri ut actu
merearum respecti sic igitur procedit beatus
Johannes quod primo ad opus meritorium
inducit omnes generaliter Secundo aliquos specialiter
ibi Scribo vobis filioli primum in duo quia
primo inducit ad opus meritorium 2o in
sinuat signum eius ubi carissimi etc. primum
dicatur et in hoc scimus probabiliter tunc
adiectura qui cognovimus eum notitia
amativa que est practica prout patet ex quo
texditur adeffectum. Si mandata eius ob
servemus quia sicut dicit Gregorius omelia
30. amor dei nunquam est ociosus operatur
enim magna si est si autem renuit operari
amor non est ideo subditur qui dicit
se nosse deum notitia caritate scilicet
et mandata eius non custodit facultate
habita mendax est quia veritas non
sub est de eius qui autem servat verbum
eius corde retinendo et opere adimplendo
Vere in hoc caritas dei perfecta est perfectum
dicitur cui nichil deest v. metha
sed hic potest intelligi dupliciter uno ad primum
vero modo cui nichil deest de hiis ad que
tenetur et sic qui servat verbum dei
quantum ad omnes precepta dicatur in caritate
perfectus. Alio modo accipitur cui nichil de
est de hiis que potest habere et sic caritas
non est perfecta in via quia semper potest quelibet
crescere perfectus in vita eterna unum tantum dicit ad

pastor magistrum non solum servat mandata
que sunt necessitatis sed etiam que sunt consilia
que sunt supererogacionis et sicut dicit
Mathei xix. Juvenis dixit pastoris que
renti. Si vis perfectus esse vade vende
omnia que habes et da pauperibus
et veni et sequere me. Justos quis servaverit
mandata vel plura de consiliis ex cari
tate servat et strictius dicitur magis
perfectus et quia per caritatem deus habitat in
nobis et deo subditur in hoc scimus quoniam
in ipso sumus. Tamen hic accipitur scien
tia pro dictorum probabili ut dictum est
capitulo precedenti vel supra hoc habebitur
veritas divina quod mitte sequitur intelligibus
si in ipso perfecte sumus non est in libris
correctis qui dicit se in illo manere per
veritatem debet sicut ille ambulavit
inter homines conversando et ipse ambu
lare similiter imitando non solum observan
cione preceptorum sed etiam consiliorum secundum suam
possibilitatem quamvis ad hec non teneatur
de necessitate. Carissimi hic commendat
consilium datum suum scilicet per hoc quod preceptum
de dilectione dei et proximi ex quo procedit
operacio bona est antiquo dicit ergo
carissimi non mandatum novum scribo
vobis etc. est enim hoc mandatum de dic
tamine legis naturalis quod homo diligat
deum a quo habet esse et bene et hominem
sibi similem in specie unde et bruta anima
lia hec faciunt unde ecclesiastici xiii. Omne animal
diligit sibi simile et sic est antiquum
incohatum ante prima condicione est
etiam de lege scripta divina post primam con
dicionem Deuteronomii vi. Diliges dominum deum
tuum ex toto corde tuo etc. et de dilectione
proximi dicitur Levitici xix. Diliges proxi
mum tuum sicut te ipsum et sic est dictum ab ini
cio legis. Iterum mandatum novum scribo vo
bis quia idem preceptum de dilectione reno
vatum est in evangelio quod dicitur lex amo
ris quod vim est i. verificatum in ipso

scilicet christo humanato qui ex caritate maxima
passus est pro nobis et in nobis quia per
hoc dedit hominibus maximum incitamentum
amoris sicut quod imminente sua passione
dixit. Jo. 13. Mandatum novum do vobis
ut diligatis invicem sicut dilexi vos
quia tenebre i. figure et umbre veteris
testamenti transierunt in passione domini
cuius signum velum templi tunc scis
sum. Luce 23. Et verum lumen iam
lucet i. veritas evangelii qui dicit se
in luce esse i. in veritate evangelica vivere
et fratrem suum odit in tenebris est culpe
et ignorancie et per oppositum qui diligit
fratrem suum in deum et propter deum quod est
caritative diligere in lumine manet scilicet
gracie et per consequens in lumine scandalum in quo
manet plenum sicut amatus in amato
et scandalum in eo non est activum nec
passivum scandalum enim est dictum vel factum
minus rectum alteri prebens occasionem ruine
manens autem in lumine deum in eo ex toto vel
deo suo non prebet alteri occasionem peccandi vel
ex toto alteras vel deo venit in peccatum qui
odit recta preceptis ex dictis suis. Scribo vo
bis hic concipit ad opus historia i. di
cit aliquos specialiter et primo baptizatos
ab eo de quorum salute curat specialiter
sollicitus non enim omne eorum curat
vel prius baptizavit vel contulit eam in
partibus illis paulus predicavit et
thymotheus et plures alii ut patet
ex epistolis pauli et actibus apostolorum
dicit igitur scribo vobis filioli illi
ipse filioli dicuntur alicuius a quo sunt bap
tizati vel de baptismo levati quoniam
remittuntur vobis peccata i. remissa sunt
in baptismo qui delet totam culpam
et penam propter nomen eius scilicet christi in cuius
nomine dabatur baptismus in primitiva
ecclesia ut habetur actuum 2. g. d. decretis
non debetis inquinari per peccatum et ideo indicat

pueros moribus et sciencia de quibus est
multum curandum eo quod bonum ipsorum
redundat in tota ecclesia propter quod vocat
eos patres d. Scribo vobis patres qui
cognovistis eum qui ab inicio est i. ver-
bum incarnatum procedens a patre ut dicitur
est in principio huius epistole q. d. eis cognos-
cetis maiorem sciam aliis debetis esse
aliorum exemplum propter vitam viris. 3o indu-
cit adolescentes in quibus incipiunt con-
cupiscencie carnis vigere propter quod laudat eos
de castitate ut ad eam magis accendantur nam
virtus laudata crescit ideo dicit Scribo
vobis adolescentes qui vicistis malignum
i. mali ignis intentivum qui est ignis
concupiscencie carnalis q. d. decetur non
debetis permittere vos vinci a carnalibus
desideriis. ¶ Quarto inducit infantes
tamen aliquid racionis capaces qui licet parum
cognoscant de divinis tamen recognoscunt deum
esse patrem. Dicit igitur scribo
vobis infantes qui cognovistis patrem
q. d. quem cognovistis debetis eum et
timere et prout possibile vobis est imi-
tari. ¶ Quinto inducit iuvenes qui iam
habent robur corporis dicens Scribo vo-
bis iuvenes qui fortes estis q. d. sic
estis fortes corpore ita sitis mente ut
non deficiatis in quacumque tribulacione
et subditur ad hoc vero et vicistis ma-
lignum i. dyabolum renunciando ei et pom-
pis eius in baptismo q. d. debetis fir-
miter stare ne decetero vincamini ab ipso.
Nolite diligere hic ponitur divine pacis
cum hominibus dissipatibus ut cavitur
quod est duplex scilicet cupiditas que est
venenum caritatis in qua caritate con-
sistit dei societas et heresis perversitas que
deum societate dissolvit. igitur primo docet
cavere primum secundum hoc ibi filioli. ¶ Circa primum
dicit nolite diligere mundum non accipitur
hic mundus pro primi facio est aliud eum diligere

sunt neque tamen per eas ascendimus tamquam
per scalam ad cognicionem creatoris Ro. i.
invisibilia enim ipsius i. dei a creatura
mundi i. ab homine per ea que facta sunt
intellecta conspiciuntur sempiterna quoque
virtus eius et divinitas sed accipitur hic
mundus pro hominibus delectabilia huius
mundi inordinate querentibus de quibus
dicitur Jo. i. mundus eum non cognovit
quia occupacio circa delectabilia mundi
impedit cognicionem dei licet autem natu-
ra sit ipsius diligere dei vicium tamen est
ordinem transgrediendo ut amicus secu-
lorum sit multis efficiet pri. iz. nomine
autem mundus ierunt in corum ideo sub-
ditur neque ea que in mundo i. vicia eorum
Si quis diligit mundum hoc modo
dicitur non est caritas patris in eo nam
amor delectabilium huius mundi retrahit
ab amore divino quia omne quod est in mundo
i. in hominibus mundanis concupiscencia carnis
est que vergit in voluptuosis et cetera
et superbia vite in ambiciosis que scilicet
triplex concupiscencia non est ex patre ex michi
viciosum est a deo licet res concupite sit
a deo creata potencia concupiscibilis et eius
actus neque tamen eius non autem in
quantum deordinatur. Et quod mundus est
quia pervenit ex defectu suum malicia homi-
num mundanorum et mundus i. homines mun-
dani transibit de hoc mundo per mortem
vita enim prius non est in quidem tristi
Sapiencie ii. Umbre transitus est tempus
nostrum qui autem facit voluntatem ma-
net in eternum quod de statu gracie transit ad
statum glorie que est gloria consumata.
Filioli hic consequenter docet cavere
hereticorum perversitatem 1o firmiter ca-
tholica veritate ibi vos quod audistis
ab initio sciat breve vera recapitu-
lacionem ad maiorem declaracionem firmitatem ibi hec
scripsi vobis prima in duo quod primo monet
hereticos cavere 2o docet eos cognoscere
ibi. Et vos unccionem primum dicit filioli hora

filioli karissimi quod super se pronibus fidelibus
qui dicuntur filioli beati Johannis eo quod erant
apertus in illis partibus novissima hora
est i. sexta etas et ultima huius mundi
que simul currit cum septima que est
etas quiescentium in celo a tempore passio
nis xpi quod est apertum ianua celestis
aliter exponitur de tempore antixpi quod
dicitur hora novissima eo quod est futura
circa finem mundi tamen aliquo modo incipit
a tempore apostoli in quo ebyon et cherinthus
surrexerunt et plures alii heretici qui fuerunt
figura antixpi sicut iohannes baptista dicitur
venisse in spiritu helye luce i. Et hinc
exponi magis concordat litera sequens cum
dicitur et sicut audistis quia antixpus
venit i. venturus est tempore suo et nunc
ante xpi multi facti sunt s. heretici cor
rumpentes veritatem evangelii sicut fa
ciet antixpus unde scimus i. ex hoc
comprehendimus quia novissima hora est
i. quod tempus antixpi quodam modo incepit
ex his que nobis prodierunt i. ex societate
nostra nam heretici ipse dicuntur qui fidem ka
tholicam susceptam corrumpunt. Sed non
erant ex nobis sed eterna sed dei predesti
nacionem nam si fuissent ex nobis hoc modo
permansissent utique vobiscum quia dei
predestinatio non frustratur effectu suo sed
ut manifesti sint supple exierunt de so
cietate nostra ut sic a fidelibus melius
caveantur. Sed vos hic consequenter docet
modum cognoscendi hereticos qui alii
aliunde veniebant ad subvertendum fidem
simplicium et primo tangit modum apte
fidelium dicens Sed vos unctionem gratie
habetis a spiritu sancto que data est vobis
in baptismo et nostis omnia s. ad salutem
necessaria quia non eis deficit in neces
sariis et multo minus actor nature
veritatis ante fidei necessaria est ad
salutem tamen magis vel minus explicate
secundum statum credencium nam sacerdotes
plura tenentur explicite credere quam sunt
fidei quam simplices layci et ideo si veni
at hereticus ad corrumpendum fidem et

fidelis se confidat ad deum adherendum
eius unctionem diligente non deficiet qui
cum diriget per se vel per alium sicut est
pertinet ad statum suum non scripsi vobis
quasi ignorantibus hoc dicit specialiter
prelatoribus qui sciebat fideliter tates
sanum de veritate articulorum distincte
et sic in potestate fidelium uthic unc
tionem doctorem de omnibus necessariis
ad salutem illud autem hic dicimus quod
est in potestate nostra habendi. Secundo datur mo
dum cognoscendi expresse hereticos dicens
quis est mendax s. in fide nisi is qui
negat i. negacionem que sequitur affirmat
esse veram scilicet quod ihesus non est xpistus
hoc enim affirmat iudei obstinati dicen
tes quod ihesus nazarenus non est xpistus
in lege et prophetis promissus hoc enim af
firmabat post susceptionem baptismi hic
est antixpus i. xpo contrarius qui ne
gat patrem et filium et hec sunt enim corre
lativa que posita se ponunt et perempta
se perimunt ideo qui negat unum et
alterum et sic qui confitetur unum et alterum
Vos hic consequenter monet eos tenere fidei
veritatem d. vos quod audistis ab inicio
vestre conversionis in vobis permaneat sine
hesitacione et dubitacione Si autem in
vobis permanserit s. fides caritate formata
quam accepistis in baptismo et vos in filio
et patre manebitis in presenti per gratiam et
et promissio quam ipse pollicitus est vobis
dare de futuro vitam eternam Jo. 6 hec est
voluntas eius qui misit me patris ut
omnis qui videt filium et credit in eum
habet vitam eternam. Hec scripsi hic ponit
tamquam per quandam recapitulacionem ad maiorem
affirmacionem dicens hec scripsi vobis
de hiis qui seducunt vos i. conantur vos
decipere et vos unctionem gratie quam accepistis
ab eo i. a deo in baptismo manet in vobis
in potestate est enim habere illa gratiam obser
vare quia deus non subtrahit gratiam
suam ab aliquo nisi ipse prius se elongat

se ad eo prevalam voluntate et non necesse
habetis ut aliquis homo doceat vos
non est per hoc intelligendum quod fideles sim
plices contempnere debeant doctrinam su
periorum vel eam negligere cum eam possint
habere quia doctrina dei est sed hoc dicitur
quia si humana doctrina deficit deus
supplet ut supra. Sed sicut unctio eius
i. dei que est sufficiens docet vos de omnibus
necessariis ad salutem maxime in tan
tum quo deficit humana doctrina unde frequenter
inveniuntur aliqui simplices meditati
in campis clarius videntes in hiis que
sunt necessaria sue saluti quam illi qui quasi
cottidie audiunt sermones in civitati
bus magnis et verum est et non est men
dacium vel ab eo qui est regula veritatis
non potest procedere nisi verum et sicut
docuit vos manete in eo pro bona vo
luntate et cum apparuerit in iudicio
habeamus fiduciam i. certitudinem de beatitu
dine nostra et non confundamur ab adven
tu eius audiendo illam terribilem sen
tenciam que habetur Mat. v. Ite maledicti
in ignem eternum etc. Si scitis quoniam iustus
est accipit hic Si pro quia quia cuilibet
fideli hoc notum est de deo. Scitote quoniam
et omnis qui facit iusticiam i. opera iusticie
ex ipso natus est ab ipso est omne bonum
nature et vite spiritualis unde est de operi
bus iustis iustifice qua datur cum gratia
per quam homo constituitur in quadam parti
cipacione supernali esse divini sicut
dicitur ii Pe. maxima et preciosa nobis
promissa donavit ut per hoc efficiamini
divine consortes nature. Sed tamen cum

Videte qualem
caritatem. Postquam beatus Johannes
tractavit de sanctitate dei et
hominum in via hic consequenter tractavit
de illa que constituitur in patria et divi
ditur in duas partes quia primo declarat
eius perfectionem secundo debitam ad eam disposicionem
ibi et omnis etc. Primum dicit videte
i. diligenter attendite qualiter qualem
caritatem dedit nobis pater celestis nos
in filios adoptando. Jo. i. Dedit eis potes
tatem filios dei fieri hiis qui credunt
in nomine eius ideo subditur ut filii dei
nominemur et simus in veritate ita quod hoc
nomen in nobis non est vacuum nec nunc
et pignus habemus in celesti hereditate
propter hoc mundus non novit vos nota
approbacionis homines enim mundani non
approbant sed reprobant illos qui terrenis
contemptis tendunt ad hereditatem ce
lestem eos miseros et stolidos et stul
tos reputantes et subditur eciam enim deum
quia non novit eum ex hoc enim quod
homines sunt terrenis totaliter intenti
avertunt a cognicione dei patris in quan
tum est dator celestis hereditatis propter
quod non approbant sed reprobant contemptores
terrenorum et appetitores celestium et si
queratur quod sit illa celestia videte
Carissimi nunc filii dei sumus per graciam
adopcionis et nondum apparuit quid eri
mus quia illa bona celestia non sunt
comprehensibilia q. d. non possem sufficienter
exprimere ab hominibus vite presentis primo
Cor. ii. oculus non vidit et auris
non audivit et in cor hominis non ascen
dit que preparavit deus hiis qui diligunt
eum. Scimus q. d. hoc tamen scimus in
generali de celestibus quod cum apparuerit i. cum
nobis se presentem ostenderit in possessione
celestis hereditatis nos ponendo similes
ei erimus et ipsum quantum possibile est
transformati et ei coniuncti et subditur modus
huius coniunctionis et transformacionis cum
dicatur quoniam videbimus eum sicuti
est videndo enim ipsum clare erimus
cognicio enim sicut omnes philosophantes
perscrutantur consequitur ad cognitum
sed autem visio est perfecta cognicio que potest
haberi a creatura intellectuali et per con
sequens est ibi assimilacio perfectissima ad
deum et transformacio per amorem annexum
et in hoc consistit sanctitas dei et bonorum

Et omnis hic consequenter declarat debitam
dispositionem ad hanc societatem quam
dam que duplex secunda ponitur ibi omnis
qui non est iustus prima in duas quia
primo facit propositum 2o removet quan
erroneum dam ibi filioli prima dicto dis
posicio ad visionem dei conspectam est
puritas mentis secundum dominum salvatoris
math. v. beati mundo corde quoniam ipsi deum vi
debunt vnde dicat et omnis qui habet
spem hanc in eo hoc est in deo speratis
ipsum videre facie ad faciem clare sanctificat
te construm emundando sicut ille sanctus
est propter quod non admittit ad sui visionem
nisi sanctos et quod alii repellantur in
mundi consequenter ostenditur cum dicat Omnis
qui facit peccatum et iniquitatem facit nam
peccatum est transgressio legis divine que autem
divina est ipsa equitas vnde in omni mor
tali peccato est equitatis corrupcio et propter hoc
iniquitas et scitis quia ille apparuit
in carne assumpta ut peccata tolleret que
sunt divine visionis impedimenta et peccatum
in eo non est i. esse non potest ideo subdit
omnis qui in eo manet fide formata
caritate non peccat quod dum sic manet
quia contraria simul esse non possunt
in eodem sub subito et omnis qui peccat
non vidit eum videns eum deum clare
qui videret ipsum esse summum bonum nullo
potest autem ab eo per peccatum nec cognovit
cum fide formata caritate et per hoc est
intelligendum quod habens fidem
caritate formata non possit peccare ut
aliqui dixerunt et male Apoc. ii. ca
ritatem tuam primam reliquisti memor
esto itaque vnde excideris etc. Sed sic est in
telligendum quod nullus videns actu fide
formata caritate vel cognoscens in eum peccat
ideo dicitur nec cognovit eum scilicet
actu peccando Filioli hic consequenter re
movet quendam errorem erant enim
aliqui dicentes quod cognicio fidei sine opi
bus sufficiebat ad salutem contra quem

errorem scripsit beatus Jacobus ut visum
est supra in epistola sua et sic contra ipsum
dicit beatus Johannes Filioli nemo vos
seducat predicto errore facit iusticiam i. opera
iusticie iustus est vnde ille qui credit
sine operibus et facit peccatum ex dyabolo
est licet dicat se esse christianum qui ab initio
dyabolus non est per hoc intelligendum quod
creatus fuit malus ut dixerunt ali
qui quia scribitur gen. i. vidit deus cuncta
que fecerat et erant valde bona sed quia
ex quo primo peccavit semper in peccato per
severavit nam peccatum eius est irreme
diabile et non peccandum homines induxit
in hoc apparuit filius dei in humanitate
assumpta ut dissolvat opera dyaboli
per mortem suam et etiam sacramenta a beata
morte efficaciam habentia ideo concludit
Omnis qui natus est ex deo per sacramentum
baptismi quod est sacramentum fidei
formate peccatum non facit mortale sed
nullus quia fide formata caritate non
stat cum peccato mortali ideo subdit quoniam
semen ipsius in eo manet s. gratia que non
compatitur secum tale peccatum et non potest
peccare mortaliter hic gratiam que non pot
esse mortaliter peccandi sicut sedens in tantum
sedens non potest ambulare et impos
sibile potest tamen peccare per defectibi
litatem liberi arbitrii quod non conservatur
in bono perpetuum in presenti nisi in aliquibus
ex gratia speciali propter quod infert distinctionem
filiorum dei et dyaboli in hoc manifesti
sunt filii dei s. quod non peccant mortaliter
et filii dyaboli per operacionem peccati et sic
patet quod non sunt aliqui filii dei per fidem
sine operibus quod concludere intendebat
Omnis hic ponitur secunda dispositio ad
beatitudinem que est caritas proximi math.
v. beati misericordes quoniam ipsi misericordiam con
sequentur et dividitur in duos partes quia
primo inducit ad proximi caritatem actu 2o

declarat debitum modum ibi scilicet circa
primam partem primo continuat se ad praedicta
dicens omnis qui non est iustus iustitia
infusa non est de deo quia illa sola facit
dignum vita eterna et qui non diligit
fratrem suum scilicet non est dignus vita beata
qui hoc est annunciatio i. res annunciata quam
audistis ab initio conversionis vestre ut dili
gatis alterutrum caritative et non sicut
caym supple fecit qui ex maligno erat
i. dyabolo et occidit fratrem suum abel
genesis 4. et propter quod occidit eum
Quia opera eius maligna erant
fratris autem eius iusta istud fuit occasio pri
nam munera abel propter eius iustitiam
fuerunt accepta deo in cuius signum ignis
descendit de celo et consumpsit eius sacri
ficium unde Gen. 4. ubi dicitur et respexit
deus ad abel et ad munera eius translatio
theodotionis habet inflammavit deus
super abel talis autem inflammatio signum
est acceptionis divine ut patet Iudic. 6.
de oblatione gedeonis et 13 de oblatione
manue et 3 Reg. 18 de oblatione salo
monis quod videns caym concepit in
vidiam et odium contra fratrem ex quo
odio sicut exercuit in principio occidit
eum dicitur autem opera caym fuisse ma
ligna quia licet offerret deo offerebat tamen
de peioribus et ex voluntate perversa unde
dicitur Gen. 4. ad Caym autem et ad mu
nera eius non respexit quasi diceret propter mali
ciam caym munera eius non accep
tavit et ex hoc concludit dicens nolite
mirari fratres si odit vos mundus quia
opera eius maligna sunt vestra autem
bona et reddit causam bonitatis dicens
nos scimus [illegible] si refertur
ad apostolos qui receperunt spiritum sanctum in
signo visibili certa fuerunt confirmati et
de hoc per divinam revelationem fuit certi
tudo si autem ad alios refertur scire hic
accipitur pro probabili coniectura quia trans
lati sumus de morte culpe ad vitam gratie

diuersi [?] / sodi [?] / f'[?] festo [?] / fr'bui [?]

quia diligimus fratres opera vero contrarie
ria sunt meritoria vitam subdit propter oppositum
qui non diligit manet in morte quia
caret caritate que est vita anime omnis
qui odit fratrem suum quod est peius quam
non diligere eum homicida est seu opinione
spiritualiter corporis seu corporaliter dispositive
quia vitam adimere dispositio ad homici
dium sicut est de caym et sicut quoniam
omnis homicida non habet vitam eternam in se
manentem quia non habet gratiam que est in nobis
quedam inchoatio vite eterne que consummatur
in gloria que est gratia consummata ¶ In hoc
cognovimus hic consequenter inducit ad actum
caritatis superne per exemplum christi qui
mori voluit pro nostra salute et primo facit
suam inductionem 2o aliquorum conclusionem
ibi et nos debemus pro fratribus animas
ponere i. vitam corporalem pro salute corporis
spirituali exponere et hoc debitum patet
ex ordine caritatis sicut quod deus est
super omnia diligendus et post ipsum anima
propria et tertio loco anima proximi quarto
et ultimo corpus proprium secundum Aug.
primo de doctrina christiana bonum vero minus
diligibile secundum ordinem rectum debet
exponi pro salute magis diligibilis propter
quod vita corporalis est exponenda pro spirituali
salute proximi non tamen omnes ad hoc
semper tenentur nec enim [illegible] cum non
est quibus iniuncta specialiter cura sui corporis non
autem cura de salute spirituali proximi sed
solum in casu necessitatis ut si quis
videat periculum proximi spirituale et
non possit sibi aliter subveniri nisi per hoc
quod talis videns exponat se morti corporali
in tali casu tenetur hoc facere et non
alias et hoc modo videtur beatus vitalis
[illegible] medium [illegible] mortis
ponitur pro fide christi et [illegible] suis
exhortationis exhortasse proprio ad mor
tem fuit condempnatus / illi vero qui
curam animarum habent ut praelati et curati

de ordine caritatis

nota

Henricus de gandavo [illegible] quod fortassis [illegible] pro dubia salute spirituali alterius non debet se exponere morti corporali

nota

epi talis prelati non solum in hoc casu sed etiam in aliis tenentur pro salute subditorum suorum vitam ponere temporalem ut puta et si lupus intret gregem ad corrumpendum eum in fide vel moribus aliter non esset pastor sed mercenarius secundum testimonium salvatoris Jo. x. ¶ Qui autem habuerit. hic consequenter ostendit in aliquibus defectum huius caritatis dicens qui habuerit substantiam huiusmodi i. divitias hic tangitur duplex casus in quo eleemosina fieri necessitatis est et precepti. Primus accipitur ex parte facientis scilicet qui habet supra statum victui et vestitui condecentis necessitatis pro statu non solum secundum presentem statum sed etiam ea que probabiliter possunt occurrere secundum preceptum occurrunt et secundum hoc dicit Luc. xi. quod superest date eleemosinam. Unde Basilius famelici panis est quem tu tenes nudi tunica quam in conclavi conservas discalceati calceus qui apud te marcescit indigentis argentum quod possides inhumatum quo et tot iniuriaris quot dare valeres et hoc idem dicit Ambrosius in decretis d. xlvii sicut hic. et hoc notatur qui eum habuerit substantiam huius mundi i. divitias superfluas modo dicto. Secundus casus accipitur ex parte recipientis scilicet qui patitur urgente necessitate et non aliter unde sustentari posset vel periculum imminet et tunc iste tenetur dare non solum de superfluo sicut in casu predicto sed etiam de necessario non precise secundum condecentiam considerate quia plus quilibet tenetur sibi quam alteri si sit in necessitate simili sed de necessario sui status unusquisque quilibet debet se restringere ut proximum adiuvet in ultima necessitate et secundum hoc subditur et viderit fratrem suum necessitatem habere scilicet ultimam et clauserit viscera sua ab eo subveniendo denegando quomodo caritas dei manet in eo q. d. nullo modo in tali enim casu est transgressor precepti divini propter quod dicit beatus Ambrosius libro de officiis pasce fame morientem si non pavisti occidisti. ¶ Filioli hic consequenter inducit ad debitum diligendi modum dicens filioli mei non diligamus verbo neque lingua sicut illi qui verbo dicunt se fratribus compati sed de facto nichil et hic est amor fictus sive verbalis neque lingua sed fallaci sicut Ioab dixit Amase 2. Reg. 20. Salve mi frater et statim interfecit eum et hic amor non solum est fictus et vanus sed etiam proditorius. Sed opere et veritate quia secundum hunc diligendi modum scilicet efficacie et veritatis cognoscimus quoniam ex veritate sumus i. ex deo qui est ipsa veritas et in conspectu eius suadebimus corda nostra ad vera caritatis opera vel aliter persuadebimus corda nostra i. confidenter persuadere poterimus corda nostra quod si aliter diligeremus scilicet vane vel false hoc facere non possemus ideo subditur quoniam si reprehenderit nos cor nostrum de vana vel falsa dilectione maior est deus corde nostro et novit omnia propter quod talis vanitas vel falsitas non latebit eum. ¶ Carissimi si cor nostrum non reprehenderit nos de dilectione vana et fallaci fiduciam habemus ad deum. i. in nostris necessitatibus recurrendo ad ipsum et quicquid petierimus de pertinentibus ad nostram salutem et perseverantie accipimus ab eo non tamen semper statim sed tempore oportuno nam propterea differt petitiones suorum implere ut non sit vile quod prestat et ut propiori desiderio et postulationis repetitione maturius eis accrescat et subditur causa impetrationis cum dicit quoniam mandata eius custodimus ideo ipse autem custodientibus eius mandata vitam eternam promittit Mt. 19. Si vis ad vitam ingredi serva mandata et fidelis adimplendo promissa et que sunt eius mandata subdit dicens et hoc est mandatum eius et cetera. hic accipitur singulare pro plurali quia omnia eius mandata continentur in isto [illegible]

De eleemosina

Nota

Nota

Aliquando deus differt exaudire

operante 1o. 12. plenitudo ergo legis est dilectio. Et qui servat eius mandata per dilectionem adimplendo in illo manet sicut amans in amato et econverso. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis deus modo de spiritu hoc est per spiritum quem dedit nobis. Si hoc intelligatur de beato Johanne et aliis apostolis ipsorum scire est certitudine revelationis divine. Si autem de aliis est per probabilem coniecturam ut dictum est 3. ca. et eodem 4. ca. sic.

Carissimi. Hic est secunda pars principalis tractatus huius epistole in qua beatus Johannes agit de incarnatione et primo veritatem declarat 2o conclusione confirmat ibi et nos vidimus. Prima in duo quia primo determinat veritatem 2o inducit ad caritatem ibi carissimi et quia opposita iuxta se posita magis elucescunt ideo determinando ponit veritatem iuxta oppositum falsitatem et dividitur in duas partes quia primo determinat veritatem in comparatione ad doctores 2o ad auditores ibi Ipsi de mundo sunt. Circa primum dicit nolite omni spiritui credere i. omni loquenti de spiritualibus vel incarnatione ubi et de maioribus. Sed probate spiritus. Modus autem probandi postea ponit. Sed primo ponit causam probandi cum dicitur quia multi pseudoprophete i. multi doctores falsi de incarnatione exierunt in mundum sicut fuit Ebion et Cherinthus ut dictum est supra et subditur modus probationis cum dicitur In hoc cognoscitur spiritus dei i. loquens de spiritualibus ex inspiratione divina omnis spiritus qui confitetur Ihesum Christum in carne venisse ex deo est i. loquitur ex inspiratione divina. Christus est nomen suppositi in duplici natura s. divina et humana. In divina aeternaliter in humana ex tempore venit igitur in carne naturam humanam assumendo in virgine. Sed venit in carne nascendo de carne assumpta et sic patet quod venisse in carne venisse in carnem est sed supponit primum propter quod apostolus magis expressit sed quia primum et omnis spiritus qui solvit Ihesum sicut Ebion et Cherinthus negantes eius divinitatem et omnes alii male sentientes de incarnatione ex deo non est i. non loquitur ex spiritu divino sed maligno ideo subditur et hic est antichristus non in persona sed in figura ut dictum est supra 2. ca. quod sicut patet littera sequens cum dicitur de quo audistis etc. Vos ex deo estis filioli per baptismum regenerati et vicistis eum sicut figuraliter antichristum confitendo Ihesum Christum esse deum et hominem verum vel vicistis eum i. mundum devitando concupiscentias oculorum et carnis et superbiam vite que nomine mundi intelliguntur ut dictum est supra 2o ca. quoniam maior est qui in vobis est s. spiritus dei in quo vicistis concupiscentias mundi et non virtute propria quam qui in mundo est s. spiritus malignus qui habitat in hominibus mundanis excitat concupiscentias pravas. Ipsi de mundo hic consequenter determinat ex parte audientium circa quod sciendum quod quilibet audit libenter illud ad quod proprietatem sed contrarium abhorret ideo heretici doctrinam suam laxabant hominibus mundanis mundi delectabilia ut sic facilius pervenirent eos circa credibilia et hoc est quod dicit Ipsi i. heretici qui sunt figura antichristi de mundo sunt i. querentes huius mundi delectabilia unde dicit Augustinus in libro de utilitate credendi hereticus est qui alicuius temporalis commodi et maxime glorie principatus gratia falsas ac novas opiniones fingit vel sequitur. Ideo de mundo loquuntur i. ex habundantia cordis os loquitur et mundus eos audit. Nam ad ea que pertinet efficitur. Nos ex deo sumus regenerati qui novit deum fide formata caritate audit nos acquiescendo doctrine nostre qui non est ex deo non audit nos. Sed magis abhorret doctrinam nostram. In hoc cognoscimus spiritum veritatis et spiritum erroris i. doctorem adherentem veritatis et doctorem

heretici sunt figura antichristi

et disciplinam veritatis et doctore et discipulum erroris ¶ Carissimi de claritate veritate de ubi incarnatione hic redditur ad tractandum de caritate de qua in hoc libro principaliter intendit ut patet ex processu libri primi quod tractando de aliis intrinsece de caritate ad quam inducit hic quadrupliciter ratione prima sumitur ex similitudine dei quam per caritatem consequimur nam ipsa dividit inter filios regni et perditionis ideo dicit diligamus etc nos invicem quia caritas ex deo est id est a deo infusa et omnis qui diligit frattrem suum ex deo natus est quia caritas est quedam participatio divine nature in nobis ¶ Et cognoscit hic ponit secunda ratio que accipitur ex dei visione quam debemus appetere et hanc habemus per caritatem non sicut malicia voluntatis prohibitum visum suum prohibet vanis indicium ita econtrario bonitas eius que est per caritatem erit in intellectu iudicium rectum propter quod dicitur infra cap. 2 animalis homo non percipit ea que sunt spiritus dei spiritualis autem iudicat omnia et hoc est quod dicitur et cognoscit deum s. hunc caritate qui non diligit dilectione caritativa non novit deum notitia meritoria quia deus caritas non est per hoc intelligendum quod deus sit caritas movens in medio voluntatem humanam ad actum diligendi sine habitu medio ut videtur sentire magister sententiarum 1a d. primi libri quia tolleretur ratio delectabilis ab actu diligendi nam habitus perficiens potentiam facit actum delectabilem 2 ethic. deus autem non potest esse forma perficiens voluntatis creatae etc. ¶ Et ratio meriti nam sicut in actu diligendi voluntas esset tantummodo mota et sic non diligeret libere nec per consequens meritorie ideo tenentur alii multi doctores quod deus movet ipsam voluntatem ad actum diligendi meritorium per habitum caritatis infusum sicut intellectum ad actum credendi per habitum est dicit est ergo sic intelligendum quia deus caritas est s. increata sicut est bonitas et sapientia ad omnem cognitionem veram inclinat caritatem hanc

ut dictum est supra obiectum cuius huius cognitionis non est bonum confessione sic hunc appetitum recto ideo subiectam dilectione caritativa que facit appetitum intellectivum rectum maxime circa deum non remanet talis cognitio ¶ In hoc apparuit hic ponit tertia ratio que accipitur ex dei imitatione qui ex dilectione ad nos misit filium suum in mundum in humanitate assumpta ut vivamus per vitam gratie influit nos sicut influit spiritus et motum in membris suis Sed quia pater qui dilexit nos diligere cum est velle alicui bonum quidquid autem boni nature vel gratie in nobis est vel potest esse totum est a deo agente voluntarie et misit filium suum propitiationem id est hostiam pro peccatis deus pater nobis propitius redditur pro peccatis nostris s. tollendis ex hoc concludit intentum d. carissimi etc. et patet littera ¶ Deum hic ponitur quarta ratio que accipit ex divina inhabitatione in nobis quam debemus appetere summe et hoc facit caritativa dilectio non autem visio quia non habetur in presenti vita et hoc est quod dicit deum nemo vidit unquam Exo. 33 non videbit me homo et vivet et tamen dicitur quod concessum fuit paulo et moysi videre divinam essentiam sed hoc fuit in raptu et dispensative non ratione communi de qua intentio est hic sermo ut patet ex glosa super 1 ti ¶ Si diligamus invicem caritative deus in nobis manet sicut amatum in amante que quidem inhabitatio est aliqualiter eadem cum inhabitatione presenti non habitus caritatis non evacuat adveniente statu patrie sed manet ipsa sed cognitio vie evacuatur et caritas eius in nobis perfecta est ex ponit sicut supra 2 ca. In hoc cognoscimus exponitur ut supra infine capituli precedentis ¶ Et nos vidimus supra in principio huius capituli orditur de incarnatione ubi hic concludit eam de tertio capitulo facit propositum 2o inducit ad dilectionem actum ubi deus caritas est de timiditate vero supra posita de incarnatione ubi confirmat per hoc quod contemplati fuit cum verbo incarnato corporaliter eius videt

et hoc est quod dicit et nos scilicet ego et
alii apostoli vidimus viderunt enim eum in hu-
manitate oculis corporalibus et eius di-
vinitate oculis mentalibus non in se
sed in effectibus suis sicut videtur causa
in effectu viderunt enim ipsum facientem
miracula deitate totius nature facul-
tatem transcendentia et non solum viderunt sicut
alii sed sicut etiam imperando tamquam virtute
propria et testificamur de ipso quo modo
quia pater misit filium suum eiusdem nature
et potestatis cum eo salvatorem mundi per
propriam passionem in humanitate assumpta
ideo concludit quicumque confessus fuerit cor-
de et ore confessione caritativa quoniam Ihesus
Christus verus est filius dei ita quod idem est sup-
positum utriusque nature scilicet divine et humane deus in
eo manet per gratiam et nos cognovimus et cre-
didimus incarnatum modo predicto et credimus
caritati quam habet in nobis id est ardentem ipsius
specialiter habitare nobiscum per caritatem
ut magis moveat primo etiam eo inve-
nit se ad eam invitat ibi nos quarto ca-
ritatem commendat ex tribus primo quia
facit nos participare divinitatem et hoc est
quod dicit deus caritas est scilicet increata

de Caritate

et qui manet in caritate creata que est
quedam participatio caritatis increate que
deus est in deo manet sicut participatum
in participante secundo quia confert honorem
iudicii futuri dat securitatem et hoc est
quod dicitur in hoc est perfecta caritas etc. amor
enim facit considerare iudicia amici ideo subi-
ditur quia sicut ille est scilicet beneficiatus
de bonis iustis et nos sumus in hoc mundo
per amorem eius amicos et inimicos dili-
gendo sicut quod dicitur Mt. 4. diligite ini-
micos vestros etc. ut sitis filii patris
vestri qui in celis est qui solem suum ori-
ri facit super bonos et malos et pluit super
iustos et iniustos. tertio quia excludit ti-
moris servilitatem ideo dicit timor non
est in caritate quod intelligit de servi-
li timore in quantum servilis est sed perfecta
caritas foras mittit timorem caritas
autem quecumque excludit timorem servilem

de timore servili

et ideo quod dicitur hic caritas perfecta
etc. id est perfectio caritatis et minime habet hunc
timorem excludit quoniam timor penam habet
in timore servili pena debetur quia sicut
tunc peccatum solum modo non vitatur non
propter detestationem vitii nec propter vitandam
offensam dei sicut mulier habens volun-
tatem adulterandi abstinet alium timens
a viro puniri qui autem timet hoc modo
non est perfectus in caritate id est non habet cari-
tatem perfectam alio modo exponitur

nota

de timore initiali qui facit cavere peccatum
partim propter penam partim propter offensam tamen
principaliter propter offensam dei et hic timor
in quantum respicit penam semper minuitur
crescente caritate et cum dicitur timor
non est in caritate subintelligitur perfecta
Nos quarto premissa caritatis que dicta sunt
hic consequenter inducit ad caritatem ha-
bendam primo ad caritatem dei. Nos ergo
diligamus deum quoniam deus prior dilexit
exponatur ut supra eodem capitulo. Quarto consequenter
inducit ad caritatem proximi dicens Si quis
dixerit quoniam ego diligo deum et fratrem suum odit men-
dax est quia dilectio proximi includitur in dilectione
dei et ad hoc inducit rationem dicens
qui non diligit fratrem suum quem videt etc.

nota

ad cuius intellectum sciendum quod duplex
est aliqua causa dilectionis uno modo sicut illud
quod est ratio diligendi et hoc modo bonum
alicuius est causa diligendi ipsum in quantum
ipsum diligitur in quantum. alio modo illud quod
est via quedam ad acquirendum dilec-
tionem et hoc modo visio alicuius est causa
dilectionis eius non tamen sic quod ratione sit
diligibile quod est visibile sed quia per
visionem huius ducitur quis ad dilec-
tionem eius ideo non oportet quod illud quod est magis
visibile sit magis diligibile vel quod
magis diligatur sed deum est illud quod
primo nobis occurrit ad diligendum et hoc
modo arguit apostolus proximum eo quod est
nobis magis cognitum occurrit nobis
primo diligendus propter quod si aliquis proximum
non diligit arguitur quod deum non

nota

diligit non quia proximus sit magis dili-
gendus sed quia nobis primo occurrit dili-
gendus ut dictum est unde dicit Gregorius
omelia 2a ¶ homo qui eum non novit
surgit ad incognita quod non novit [illegible]
quia scit notum diligere discit et incognita
amare et sic intelligitur quod dicitur
hic qui enim non diligit fratrem suum quem
videt et sic occurrit primo sibi diligen-
dus racione similitudinis in specie Eccli. 13
omne animal diligit sibi simile etc. deum
quem non videt et sic primo non occurrit dili-
gendus quomodo potest diligere q.d. non est
probabile quia dilectio proximi est quedam
via ad dilectionem dei non tamen sequitur
propter hoc quod sit maior vel prior sed
magis econverso nam illud quod est prius
in via generacionis est posterius ordine perfec-
tionis sicut patet de puericia respectu virilis et
hoc mandatum habemus a deo c. x-
xii. ubi precepto de dilectione proximi con-
iungit mandata de dilectione proximi dei

Capitulum v. cum

Omnis qui credit hec est tercia pars prin-
cipalis tractatus huius epistole in
qua tractat beatus Johannes de victoria
ubi emanacione et dividitur in duas
partes quia primo continuat se predictis im-
mediate de dilectione proximi secundo tractat
de emanacione ubi ibi et hoc est vic-
toria. Circa primum dicit omnis qui cre-
dit fide formata caritate quod Jhesus
nazarenus est Christus in lege prophetis
promissus ex deo natus est per graciam
baptismalem et omnis qui diligit
eum qui genuit id est deum qui fideles
filios suos fecit diligit et eum qui
natus est ex eo non enim diligit sufficienter
deum nisi tamen eo diliget membra eius
ideo subditur ¶ In hoc cognoscimus quoniam
diligimus natos dei cum deum dili-
gamus nam dilectio dei includit dilec-
tionem proximi ut dictum est ¶ Hec quia amor dei
non est ociosus operatur enim magna si
est ut dicit Gregorius omelia 30 ideo subditur
et mandata eius faciamus probacio enim
dilectionis exhibicio est operis. Hec est enim

caritas dei id est hoc exigit caritas caritatis
dei ut mandata eius custodiamus corde
retinendo et opere adimplendo et ne aliquis
se excuset propter difficultatem hoc removens
dicens et mandata eius gravia non sunt
scilicet amanti vel illa que de se sunt gravia dura sunt
et aspera amor dei reddit prima suavia
levia ideo subditur quia omne quod natum est
ex deo per fidem caritate formatam vincit
mundum id est temptaciones mundi et persecu-
ciones ¶ Et hec est pars continuacione de
de dilectione proximi hic consequenter determinat
de emanacione ubi ponit hec determinacio
2o determinacionis manifestacio ibi et spiritus
est 3o manifestacionis ibi tercio ibi
et hoc testimonium. Circa primum continuans
se ad hoc quod dixerat in medio textus omne
quod natum est ex deo vincit mundum
ostendit quid sit illud quod facit vincere dicens
et hec est victoria que vincit mundum
id est facit vincere fides nostra cum auxilio dei ideo
subditur ¶ Quis est autem qui vincit
mundum nisi qui credit fide formata
quoniam Jhesus est filius dei scilicet naturalis consubstancialis
eiusdem nature cum eo non [illegible]
specificat quia natura divina non est di-
visibilis sicut humana sed [illegible]
naturalis distinctus tamen in persona quia natura
non patitur nec racio quod generans et genitus
ab eo sint unum in supposito hoc est filius
dei filius eternaliter a patre genitus qui
venit in mundum ad nos salvandum
per baptismate quia per tactum sue
sanctissime carnis in baptismo dedit
vim regenerativam aquis et sanguinem
effusum in precium nostre salutis Jhesus Christus
verus homo verus deus non in aqua
solum sicut Johannes baptista cuius baptis-
mus solum lavabat corpora sed non
auferebat peccata sicut baptismus Christi sed
in aqua et sanguine id est in baptismo
virtute regenerativa habente et sanguine
ad infinitas animas si esset redimen-
das sufficiente ¶ Et spiritus est hic con-
sequenter ponit de determinacionis mani-
festacione et est quadruplex non tamen ponit hic

secundum ordinem temporis una fuit per spiritus sancti
missionem super apostolos in signo visibili testi-
monium quod ihesus ad dexteram patris glorifi-
catus est eius naturalis filius unus cum
ipso deus et de hoc testimonio predixit sal-
vator Jo. 17. Cum autem venerit paraclitus
quem ego mittam vobis a patre spiritum veri-
tatis qui a patre procedit ille testimonium
perhibebit de me et hoc est quod dicitur spiritus
sanctus qui testificatur cuius testimonium
non potest esse falsum quia spiritus est veritas
i. dei patris filius qui procedit a patre primo
dum intellectus et sic est eius verbum
eodem cui est verbum et filius propter quod
illa que pertinent ad intellectum ut veritas
sapientia et huiusmodi appropriantur filio in divinis
¶ Quoniam tres sunt hic ponitur secunda mani-
festatio que est per capitum visionem in spiritu
trinitatis manifestat sed verba quorum ad
propositum distinctionem et ubi eminencia
eorum a patre et spiritus sanctus ab utroque et
hoc est quod dicitur quia tres sunt qui testi-
monium dant in celo veritatem manifestando
testimonium dare est veritatem mani-
festare pater ingenitus verbum ab
eo genitum spiritus sanctus procedens a patre
et verbo et hii tres unum sunt in essentia
et sic unus deus sub personali gloria sed
¶ Et tres sunt hic ponitur tercia manifestatio
que est per christi passionem in qua anima christi
fuit a corpore separata et a corpore mortuo
effluxerunt sanguis et aqua Jo. 19
et cetera. ¶ Et tres sunt qui testimonium
dant in terra veritatem filii dei manifes-
tando spiritus i. anima christi in qua ad lim-
bum prius descendit et eis se mani-
festavit ostendendo suam deitatem et pro-
[illegible] cum deum vi-
derunt propter quod dominus dixit latroni luc.
23. hodie mecum eris in paradyso aqua
et sanguis qui veritatem manifestant
ecclesie sacramentis habentibus efficaciam
operis que quidem sacramenta confirmant
in fide et confessione trinitatis ¶ Et tres

unum sunt quia conveniunt in assertione
unius veritatis ¶ Si testimonium hic
ponitur quarta manifestatio que fuit
per sensibilem vocem in baptismo christi
et eius transfiguratione audita fuit
vox sensibilis patris dicentis de christo hic est
filius meus dilectus hic singulariter dicitur
per hoc audiens quod ipse solus est eius naturalis
filius et per consequens unus cum ipso in persona
distinctus ceteri vero qui participaliter sunt
eius filii adoptivi dicit igitur si testi-
monium hominum accepimus accipitur vero
pro sed nam testimonium hominum recepimus tamquam
sufficiens in rebus humanis testimonium
dei maius est i. certius quia ei non potest
subesse falsum sicut potest subesse testimonio
hominum et per consequens est magis credibile
in rebus divinis quam testimonium hominum in
humanis quod testificatus est de filio suo
in transfiguratione et baptismo ut predictum
est qui credit in filium dei habet testimonium
dei in se i. effectum illius testimonii qui
non credit filio doctrine eius acquiescendo
mendacem facit eum s. deum patrem
qui dixit testificando hic est filius meus
dilectus et addidit ipsum audite ut habetur
mt. xvii. ideo subditur quia non credit
in testimonio et cetera usque ad ¶ Et hoc est
consequenter ponitur dicte manifestationis
intentio primo ex parte dei testificantis
secundo ex parte Johannis scribentis ubi dicit scribo
vobis ad finem secundum quod predicte ma-
nifestationis intentio ex parte dei est quod
homines per hoc consequantur vitam beatam
et hoc est quod dicitur et hoc est testi-
monium i. intentio eius sive finis quia
vitam eternam dedit nobis deus ¶ Si autem
accipiatur vita beata formaliter que
est visio et fruitio divina sic dedit in
presenti in spe et in futuro in re et respectu
illorum qui iam sunt in beatitudine si autem
accipiatur vita beata obiective sic dei filius
racione deitatis est ipsa vita beata principaliter

meus aspectu beati reficiuntur intus
et virtute humanitatis. Secundo conspectu
aspectu reficiuntur intus sicut dicit
Augustinus super Johannem et sic quoniam
modo dedit nobis suum filium verum deum
et verum hominem ideo subditur et
hec vita in filio eius est. Secundo obiective qui
habet filium dei per fidem formatam habet
vitam scilicet beatam in spe et si habet
filium per dispositionem consumatam habet eam in re
qui non habet filium dei hoc modo vel
illo habet vitam celestem quia sicut affirmatio
ponitur ad affirmationem ita negatio
ad negationem. ¶ Hec scribo hic consequenter
ponitur intentio Jo. scribentis consequenter
quantum ad bonum habendum. Quo contentum
adeptum habitum ibi scimus quod primo i. sed
sunt duplex bonum consequendum secunda illic
et hec est. ¶ Circa primum sciendum quod
voluntas beati Johannis conformis erat
voluntati dei testificantis vitam in
tendebat quod illi quibus scribebat
per hanc vitam beatam consequerentur ideo
dicit hec scribo vobis ut sciatis quoniam
vitam habetis qui creditis fide per dilectionem
operante in nomine filii dei si tamen perseveretis.
¶ Et hec est fiducia hic ponitur secundum
bonum consequendum scilicet ordinem secundarum expositionum
et primo illud ponit secundo circa hec contra
distinctionem facit illic qui scit circa primum
dicit et hec est fiducia quam habemus
ad eum scilicet dei filium quia quodcumque
pecierimus secundum voluntatem eius scilicet
beneplaciti audiet nos non tamen semper
statim sed tempore competenti ut scimus
quia audit quicquid peciverimus quod
est intelligendum quando peticio est pia
pro se perseveranter habemus cum contra aurium(?)
bus semper exauditur et sic est intelli
gendum quod subditur. Scimus etc. quia
repeticio est eiusdem ad maiorem assercionem.
¶ Qui scit hic consequenter circa peticionem
pro peccatoribus facit quandam distinctionem dicens

Qui scit fratrem suum peccare peccatum
non ad mortem i. concludendo in penitenciam
finalem quia quis moritur in peccato mortali
petat orando pro eo et dabit ei vitam scilicet
gracie quia talis peccator non ad mortem scilicet
non potest nisi per divinam revelacionem et
peccatum ad mortem scilicet finalis impenitencia
qua quis in peccato mortali moritur non pro
illo dico ut roget quis quod non est orandum
pro dampnatis in tempore mortis sciretur quod
esset de presenti scilicet non esset pro eo orandum
sed quia hoc nescitur quod quilibet peccator
quamdiu vivit potest redire ad graciam ideo
pro omnibus peccatoribus adhuc viventibus
est orandum. Omnis iniquitas i. transgressio
pro diversorum preceptorum que continet equi
tatem in se et peccatum est mortale et est
peccatum ad mortem si quis ideo perseveret usque
ad finem vite in talis. ¶ Scimus hic
ponitur intencio beati Johannis circa bonum
habitum et est duplex secundum quod ibi
et scimus. Intencio vero beati Johannis est asse
rere filios dei per adoptionem devitare
omne peccatum mortale. Secundo volunt per donum
gracie ideo dicit scimus quia scimus quia
scimus quoniam omnis qui natus est ex deo
per fidem baptismalem non peccat quamdiu
in ea stat et intelligit de peccato mortali
quod non potest stare cum gracia. Sed generacio
dei i. ipsa gracia per quam constituit in quodam
esse divino supernaliter conservat eum et ceterum
est de se et malignus non tanget illum
inducendo ad mortale peccatum ubi volun
tarie detinet a statu gracie subiciendo se
maligno per peccatum mortale ex liberi ar
bitrii defectibilitate. Scimus quia ex deo
sumus. Si hoc refertur ad apostolos qui
erant in gracia confirmati et hoc prerogativa
eorum et specialiter scire est per certitu
dinem. Si autem refertur ad alios iustos
est per probabilem coniecturam sicut dicitur
est. Super mundus totus i. homines
in mundi delectabilibus finem suum ponentes
in maligno i. igne eterno positus
est. ¶ Scimus hic ponit secundum bonum habi

s. dei cognitio dicens et scimus quod filius
dei venit in mundum et dedit nobis sen-
sum ut cognoscamus verum deum hoc
enim dedit apostolis quando aperuit illis
sensum ut intelligerent scripturas sed ultra
alijs autem fidelibus dat sensum cognos-
cendi deum per fidem et huius scilicet sal-
tem illam que est operanda [illegible]
nescit se habere caritatem et scimus
in vero filio eius ei adherentes per fidem
apostoli vero cognouerunt se esse in eo per fidem
caritate formatam et hoc certitudinaliter
alij vero iusti coniecturaliter hic est verus
deus scilicet filius qui est unus deus cum pa-
tre et hoc expeditur error eorum nega-
tium christi veram diuinitatem et vita eterna
salus [illegible] tunc ut predictum est eodem capitulo
ultimo dicit filioli custodite vos
a simulacris id est actu ydolatrie per hoc in-
sinuans quod diligenter studeant in cul-
tu unigeniti dei inseparabiliter permanere
amen hec dicitur ad precedentium con-
firmationem

Incipit secunda canonica beati Johannis etcetera

Senior electe domine. ¶ Post-
quam beatus Johannes in epistola
prima instruxit fideles
generaliter hic et in sequenti
in duabus epistolis instruit
aliquas personas specialiter diuiditur
autem hec epistola in tres partes scilicet saluta-
tionem processum et conclusionem secunda incipit
ibi gauisus sum tertia ibi habens plura in
prima parte primo notificatur persona salu-
tans cum dicitur senior et hoc ra-
tione etatis [illegible] status seu officij illi-
qui tunc erant in asya. Johannes enim
principalior ideo dicitur hic senior
2o notificatur persone salutate cum dicitur
electe domine matris eius erat enim
magna et nobilis dicta nomine electa
habens plenam familiam fidelem et
natos esse [illegible] quos ego
diligo in veritate id est caritatiua dilectione
absque falsitate simulacione et non ego solus
sed et omnes qui cognouerunt veritatem
id est omnes fideles qui cognouerunt christum
qui est ipsa veritas propter veritatem
scilicet fidei et bone vite que permanet in nobis
per gratiam et nobis erit in eternum perfecta
que est gratia consummata 3o ponuntur
optata bona cum dicitur ¶ Et vobiscum
gratia iustificans misericordia peccata remittens
debita relaxans et pax id est eterna beati-
tudo appetitum totaliter quietans a deo
patre a quo sunt ista bona et a ihesu
christo filio patris in caritate per quam intel-
ligitur spiritus sanctus qui caritas appellatur
et sic tres persone exprimuntur [illegible]
[illegible] opera trinitatis [illegible]
[illegible] intel-
ligitur spiritus sanctus qui est amborum nexus
et hoc cum dicitur [illegible] in veri-
tate et in dilectione dei et eius cognitione
¶ Gauisus sum. Finita salutatione hic
ponitur processus in qua primo [illegible]
[illegible] bonum ad bonum
[illegible] ad malum [illegible] ¶ Circa primum sciendum
quod virtus laudata crescit ideo beatus Jo-
ut incitet ad proficiendum in futuro lau-
dat bonum de preterito dicens congratulando
gauisus sum valde in domino quod inveni
de filijs tuis ambulantes id est proficientes
in veritate fidei et morum. sicut manda-
tum accepimus a patre id est christo qui est
pater omnium pauperum propter [illegible]

ad p(ro)ficiendum i(n) melius dicens et nu(n)c
rogo te domina de p(ro)fectu et mandato
dilectionis in quo tota lex impletur.
Ro. 13. plenitudo legis est dilectio non
tamq(uam) mandatum novum s(ed) q(uo)d sicut
dictum est sup(ra) 2o ca(pitul)o mandatum de di-
lectione est de doctrine legis na(tura)lis
et sic fuit a principio co(n)dicionis humane
et de lege mosayca et sic est ab initio
legis evangelice ut diligamus alt(er)-
utru(m) i(d est) invice(m) p(ro)pt(er) deum et hoc est caritas
semp(er) p(ro)ficiendo sec(undu)m mandata eius ea
op(er)e adimplendo hoc est enim mandatum
s(cilicet) dilectionis dei et proximi in quo [illegible]
continentur omnia mandata q(uae) sunt q(uo)dam
q(uo)l(ibet) explicationes mandati dilectionis ut
quemadmodum audistis ab initio ut in eo
in s(er)mone in eo ambuletis semp(er) p(ro)ficiendo
Quoniam multi h(ic) consequenter i(n)ducit
ad p(re)cavendum malum et p(ri)mo dicit
ip(su)m et inducit ad cavendum 2o tradit
cavendi modum ibi Si quis ve(nit) p(ri)mo
dicit q(uia) multi seductores q(uasi) d(icat) ad
hoc moneo vos in bono p(ro)ficere quia
multi seductores i(n)ducunt ad contrari-
um a quibus est cavendum et qui sint
illi subdit qui non confitentur ih(esu)m x(pistu)m
venisse in carne i(d est) ip(su)m deum esse vere in
[illegible] et hominem in tempore sicut
sunt iudei obstinati et heretici p(er)verse sen-
cientes de x(pist)o hic est seductor qui sic
de eo p(er)verse sentit et antixpus in figura
licet non in p(er)sona videte vos met ipsos
i(d est) diligenter considerate et cavete ne
p(er)datis omnia que op(er)ati estis ne p(er)-
duntur per corruptionem hereticis Sed ut
plene in bono p(ro)ficietis ut mercedem
plenam accipiatis in patria ubi totaliter
satiatur appetitus anime qui precedit
i(d est) qui p(ri)mo bene incedit p(ost)modum iustitie
et non permanet in doctrina x(pist)i contra
[illegible] recedendo deum non habet
p(er) gratiam qui p(er)dit p(er) p(e)ccatum mortale
Si quis hic consequenter tradit

p(re)cavendi modum d(icens) Si quis venit ad
vos sub sp(eci)e religiositatis et hanc
doctrinam salutis x(pist)i non affert. Sed magis
contrariam nolite recipere eum in domo
i(d est) nolite comunicare cum eo spiritualiter vel
[illegible] seu habitualiter ne seducamini
ab eo nec ave ei dixeritis [illegible]
[illegible] in verbo et hoc sc(ilice)t propter periculum
corrupcionis qui enim illi dicit Ave
[illegible] communicat operibus illius
malignis i(d est) exponit se periculo [illegible]
[illegible] in op(er)e malo [illegible] aliq(ua)n(do) co(m)ponit
ista l(ex) [illegible] de hereticis [illegible]
[illegible] quia participans [illegible]
cum talibus incurrit excommunicationem
[illegible] minorem nisi in casibus concessis
Videte [illegible] vobis ea que dicta sunt s(upr)a
p(er)severanciam in bono [illegible]
in malo ut in die i(d est) iudicii non
confundamini cum [illegible]. Sed magis bono
[illegible] cum electis. Plura h(abe)ns hoc
est conclusio huius ep(isto)le in qua primo se
excusat de brevitate scripture d(icens) Plura
habens vobis scribere que non co(n)ducet
in hac ep(isto)la [illegible]
q(uod) est vox mortua Spero enim me futu(rum)
ad vos et os ad os loqui p(er) viva voce
q(ue) habet maiorem efficaciam sicut dicit
Ieronimus in ep(isto)la ad paulinum de omnibus
divine scripture libris habet nescio quid latentis
energie vive vocis actus et in aures
discipuli de auctoris ore transfusa for-
tius sonat ut gaudium vestrum plenum sit
[illegible] doctrina vel
alr. Ut gaudium vestrum plenum sit i(d est) ut
[illegible] doctrina p(er)veniatis [illegible] fina-
liter ad patriam ubi est gaudii ple-
nitudo Salutant te filii sororis tue
electe habebat enim ista domina sororem
eiusdem nominis cum ea cuius filie erat
cum beato Iohanne evangelista conversan-
tem [illegible] hic est [illegible] ep(isto)le in
qua ap(osto)lus optat ipsi domine co(n)s(er)vacionem

in gratia adopcionis cum iste versus non est in libris correctis etc.

Senior gayo

Sed hec epistola sicut et precedens dividitur in tres partes scilicet salutacionem prosecucionem et conclusionem secunda ibi. Karissime de omnibus tercia ibi. Multa habui. In prima parte primo describitur persona salutans ex etate et officio cum dicat senior sicut dictum est in epistola precedenti. Secundo persona salutata ex nomine et familiaritate cum dicatur gaio carissimo iste erat chorinthius ille de quo dicit paulus prima cor. i. gracias ago deo meo quod neminem vestrum baptizavi nisi crispum et gayum de quo dicit Ro. xii. salutat vos gayus hospes meus recipiebat enim et sustentabat predicatores verbi domini propter quod erat apostolo. Carissimo tercio notatur affectus salutatis ad salutatum cum dicit quod ego diligo in veritate non verbo solum et lingwa.

Carissime hic incipit prosecucio huius epistole in qua beatus Johannes primo monet gayum de perseverancia in bono. Secundo de declinacione a malo ibi. Scripsissem. Circa primum ut gayus efficacius recipiat suam monicionem primo gracias agit de suis bonis operibus preteritis de presentibus et futuris dicens carissime de omnibus scilicet operibus que facis oracionem facio pro te prospere ingredi et valere i. de bono in melius semper proficere. Sicut prospere agit anima tua q. d. ista non sunt opera ficta sicut sunt ypocritarum que opera non procedunt ex consciencia et intencione recta ideo subditur Gavisus sum valde venientibus fratribus i. predicatoribus et peregrinis fidelibus et testimonium perhibentibus veritati tue i. fidei et operibus nunc tue maiorem horum non habeo graciam i. nichil est michi graciosius audire quod ut audiam filios meos non carnales sed virgo ... primum pericula sed scilicet in veritate ambulare per vitam fidei et morum ideo consequenter in bono confirmat eum dicens Carissime fideliter facis erga domum et proximum quicquid boni operis in fratres per baptismum regulatos nobiscum et hoc in peregrinos supple maxime est acceptum deo dicitur ante hic peregrini fideles de suis civitatibus propter fidem christi abominacionibus erecti qui testimonium reddiderunt caritati tue quod eis exhibuisti in conspectu ecclesie et per hoc multi moti sunt ad fidem tuam exemplo tuo quos benefaciens deducens digne deo incipitur sic legi quos scilicet peregrinos cum ad te venerint deducens i. tuis elemosinis pro modus ut inde transeant benefaciens digne deo i. ad honorem divinum et subditur racio per nomine enim eius i. per fide unius veri dei cum parentibus suis profecti sunt i. compulsi sunt exire de locis suis spoliati bonis propriis nichil accipientes agentibus i. a suis contribulibus et similibus ut dicit glosa non quod non possent accipere sed quia illi nolebant dare ut egestate compulsi redirent ad ydolatriam gentilitatis concludit nos ergo debemus suscipere huiusmodi ut cooperatores simus hic autem dicit Johannes non quod haberet divicias sed quia de consilio eius divites talia faciebant et quia bona ecclesie data pauperibus que dispensabat in ephesso sicut apostoli alii in iudea ut habetur actuum 4. ut simus cooperatores veritatis ministrando necessaria illis qui veritatem predicant et illis qui pro veritate sola tribulaciones et exilia sustinent. Scripsissem hic consequenter instruit gayum de vitacione malorum et associacione bonorum dicens scripsissem forsitan ecclesie i. communitati fidelium in tua civitate. Sed is qui amat i. cupit inordinate primatum gerere in eis dyoctropes nomine eius auctor heresiarche qui usurpavit sibi primatum illius ecclesie non recipit nos i. epistolas meas

propter hoc si venero ad locum illum co-
monebo eius opera que facit i. ar-
guam in publico et puniam apostolica cen-
sura tales rebelles tradebant alii sathane
ad vexandum corporaliter ut habe-
tur i. cor. v. verbis malignis i. mal-
le ignei ignitis s. igne supplicii et
invidie garriens in nos i. aliter irreve-
renter loquens contra nos veros xpi
apostolos et quasi ei ista non sufficiant
prima in perversitate neque ipse suscipit
fratres i. pauperes fideles et veritatis pre-
dicatores non recipit hospicio et eos qui
suscipiunt prohibet sub comminacione pene
ne de cetero recipiant et de ecclesia eicit si
quid prohibitione faciat i. iniustissime tan-
tum opera caritatis faciat ipsos q.
de isto et suis sequacibus subdit. ¶
Carissime noli imitari malum etc.
et subditur ratio qui bene facit ex deo
est natum eius bonum procedit a deo qui
male facit non videt eum cognicione
formata caritate demetrio testimonium
redditur bonum de operibus caritatis ab
omnibus ipsum cognoscentibus et ab ipsa
veritate i. a deo qui est veritas nos
testimonium perhibemus quia xpi su-
mus et nosti scilicet per experienciam quia
testimonium nostrum verum est q.d. istum
debemus imitari et associare dyotre-
phen autem eius sequaces devitare
Multa habui hic ponitur conclusio
epistole et ponitur sicut conclusio epistole pre-
cedentis usque ibi pax tibi in quo op-
tat ~~actyo~~ gayo pacem internam consciencie
et pacem superne glorie. Salutant
te amici i. fideles qui sunt apud me
Saluta tu amicos i. fideles qui sunt
apud te nominatim ad maiorem ca-
ritatis expressionem que est quedam
inchoacio future felicitatis ad quam
perducat qui vivit et regnat i. s. s. amen

Judas ihesu xpi servus. Hic
incipit epistola beati Jude apostoli
que sicut due precedentes
dividitur in tres partes s. sa-
lutationem prosecucionem et conclusionem
Secunda ibi. Carissimi omnem curam fa-
ciens qui potens est. In prima parte
primo notificatur persona salutantis ex
nomine cum dicitur Judas. Secundo ex re-
ligione cum dicitur Ihesu xpi servus
i. fidelis. Tercio ex cognacione cum
subditur frater autem Jacobi. Et autem
fuit cognominatus ad distinctionem
Jude proditoris. Secundo ponitur persona
salutata cum dicitur hiis qui in deo patre
sunt fide formata caritate dilectis
a deo tamquam fidelibus amicis et xpo
ihesu conservatis et vocatis i. xpo ihesu
adunatis et congregatis sicut membra
uniuntur capiti et hoc pro eo quod venerunt
ad fidem incarnacionis in eadem que fuit
ecclesia dicta et licet vocatio ponatur hic
posterior conservatione tamen est prior tem-
pore et est vis in hoc sicut dicunt expositores
nomen non variat significationem. Ter-
cio ponitur optatio boni cum dicit
misericordia vobis peccata vestra relaxans et
pax conscientie quietans et caritas dei
augens adimpleatur in celesti gloria
ubi et non alibi caritas perficitur. ¶
Carissimi hic incipit epistole prosecucio
que dividitur in duas partes quia primo Judas
ponit intentum secundo prosequitur propositum
ibi commonere est autem propositum apostoli ibi
commonere est autem propositum apostoli confirmare
fideles contra hereticorum decepciones
et hoc est quod dicit carissimi omnem
sollicitudinem de omnibus scribendi
vobis de communi vestra salute. In hac autem
epistola instruit beatus Judas omnes fide-
les generaliter et non personas aliquas
specialiter sicut facit beatus Johannes in duabus
epistolis precedentibus necesse habui vobis scribere propter

hereticos scribentes insurgentes vel
postea subditur deprecans supplex vos
supercertari i. fortiter certari vel vobis sol-
licite astris fidei q. d. ipsius certamine c[ontra]
fidei i. pro fide tradita sanctis s. apostolis a Christo
semel i. perfecte quibus aperuit eis sensum
ut intelligerent scripturas lucide. ultimo
dicitur etiam semel propter unitatem
fidei et actoris illius eph. 4 unus
deus una fides unum baptisma et
subditur causa certaminis causa cum dicit
subintroierunt enim i. subreptive pre-
intraverunt quidam homines impii
scilicet heretici prout eis cum vero ...
divinum cultum heretica vero subreptive
religiositatis et divini cultus introduxe-
runt quoniam propter quod dicuntur impii qui olim
praescripti sunt i. a longo tempore praefigurati
et hic sensus videtur magis concordare
scripturibus ubi ponuntur plures prae-
figurationes istorum hereticorum dei nostri
gratiam i. fidem catholicam nostram con-
vertentes transferentes in luxuriam ut cum
traherent homines ad suam sectam doce-
bant peccata carnalia tamquam licita atque
ad quae proni sunt homines ac etiam ipsi
operabantur ut scriptum est supra
et solum dominatorem etc. per hoc autem
quod Ihesus Christus dicitur hic solus
dominator et deus non excluditur pater etc. s.
quia dictio exclusiva adiuncta uni personae
in divinis respectu praedicati essentialis non
excludit alias sicut est in proposito solus
cum idem est quod non cum alio propter quod
excludit solum illud quod impetrat alietatem
pater autem est spiritus sanctus non sunt
alius deus et dominator a filio. Sed unius
abnegantes falsa doctrina et vita mala
¶ Commonere hic consequenter praemunit ...
scilicet affirmando fideles contra versuti-
am hereticorum in qua sic procedit quia
primo multiplicat commonitionem ...
declarat secundo fideles in veritate confir-
mat ibi Vos autem ... dicit

duplicem primo per scripturas figurales secundo
per similitudines naturales ibi sicut. hic se-
cunda adhuc in tres partes quia primo
inducit unam de scriptura. secundo ad propositum
applicat ipsam ibi et hi tamen. 3o in-
ducit aliam unam ibi Ve illis. primum autem
est punitio iudaeorum propter incredu-
litatem suam vel rebellionem in deserto ut patet
¶ Exo. 32. et Num. 14 et pluribus aliis
locis dicit ergo ¶ Commonere autem vos
volo non docere de novo et subdit
rationem ¶ Scientes vos s. semel i. perfecte
itaque non oportet vos iterum docere
sed de satis in habitu commonere omnia
s. ad salutem necessaria quoniam Ihesus s.
Christus de terra Egypti populum salvans
... pie divinitatis quod etiam est ideo
dicitur Hebr. 13 Ihesus Christus heri et
hodie ipse et in saecula secundo i. postea
eos qui non crediderunt perdidit et
destruxit in deserto ¶ Angelos hic ponit
secundum scilicet casus angelorum de quo habetur
Ysa. 14 et Ezechiel 28 qui propter suam
superbiam deiecti fuerunt in hunc aerem
caliginosum ad ... exercitium sed fi-
nito hoc exercitio in die iudicii simul re-
trudentur in inferno et hoc est quod dicit
angelos vero qui non servaverunt suum
principatum i. suae conditionis nobili-
tatem sed reliquerunt suum domici-
lium glo. intelligunt caelestem habita-
tionem visione dei. Sed per visionem dei in-
telligit iste glosator visionem apertam
essentiae divinae non dicitur bene quia nullus
videns divinam essentiam potest pecca-
re. Si autem intelligit cognitionem
naturalem angelorum de deo adhuc non
videtur esse verum quia naturalia remanserunt
in eis integra ideo melius dicit ut
videtur. Sed reliquerunt domicilium
suum i. caelum empyreum in quo creati

fuerunt tamquam in loco conveniente sue
nature et ab illo deiecti fuerunt
ut dictum est in medium etc. Construatur
sic litera reservavit scilicet deus pravi
tos angelos sub caligine id est in hac
aere caliginoso in iudicium magni
diei usque ad tempus extremi iudi
cii vinculis eternis id est quod est
quia tunc tradentur vinculis et
ignis in inferno retrusi. ¶ Sicut Sodo
ma hic ponit tertium exemplum
quod dicitur Gen. 19. de civitatibus
submersis et igne sulphureo com
bustis propter habitationem feditate
in quibus vigebat vicium contra
naturam et hoc est quod dicitur sicut
Sodoma et Gomorra et finitime civi
tates id est propinqui duabus dictis simili
modo exfornicate in eodem vicio
infecte. Et abeuntes post carnem
alteram id est convenientem masculi in
masculos turpitudinem operantes
penam sustinentes incendii sulphurei
facte sunt exemplum id est similitudo ignis
gehenne eterni scilicet gehenne. ¶ Vide hic
capitulum tria peccata applicat ad
maliciam hereticorum quorum primum fuit propri
um diaboli ut dictum est ubi de Michaele
Secundum dicit scilicet fuerunt scilicet heretici
carnem quidem maculant et sic sunt
similes Sodomis et in hoc notatur non
solum de fornicatione vel adulterio
sed de vicio contra naturam dicitur carnem
maculant id est ipsum Christum qui non solum
dicitur deus in concreto sed etiam deitas
in abstracto propter excellentiam eius
apta scilicet investigata et inferioribus pro
prium rex regum et dominus dominancium
et sic assimilantur angelis de celo de
iectis propter suam superbiam maiestatem
blasphemant id est sanctam trinitatem et blas
phemiam contra Christum redundat in

totam trinitatem et in hac assimilantur
Iudeis gentilibus in despecto Christi de quibus dicitur
Ys. ubique de trahitur mihi populus iste
et sic merebuntur condempnari cum princi
pe suo omnes predicti. ¶ Cum Michael
hic tercium specialiter declarat ultimo
dictum scilicet quod blasphemia sit valde
gravis peccatum per hoc quod Michael non
fuit ausus blasphemare demonem
propter naturam eius bonam et per hoc patet
quod blasphemare deum nulla est excu
sacio in infinitum est gravissimum peccatum
committi. Cum Michael archangelus
de dyabolo disputans etc. Volebat enim
dyabolus revelare corpus Moysi
Iudeis ad ydolatriam provocans ut eum
adorarent tamquam deum Michael
autem tunc princeps synagoge hoc
volebat impedire non est ausus in
dicere iudicium blasphemie ipsi dyabolo
sed dixit ¶ Sed dicat imperet tibi dominus
ut de speciebus adoracionis recitacionem liquet autem
hoc non sit scriptum in fine deuteronomii ubi
agitur de sepultura Moysi tamen
credendum est fuit sic fuisse propter
dictum apostoli loquentis Spiritu dei. Hii autem
scilicet heretici quecumque ignorant
circa articulos fidei et maxime
de trinitate personarum et unitatem
essencie et unione divine nature
et humane in supposito uno blasphe
mant asserentes esse falsa quecumque
autem naturaliter noverunt id est cognove
runt sensibili cognicione carnali
delectabilia quia cognicio dicitur esse inter
prout naturam dividit contra racionem
id est subditur tamquam bruta animalia que
sunt racione carencia in hiis corrumpuntur
per consensum voluntatis et abusum consue
tudinis. ¶ Ve illis hic tercium indicat
tria de scriptura contra hereticos primum
est de Cayn qui ex invidia suppina et

odio interfecit abel sic heretici odio invidie et
odio veros aplos et fideles persequebantur
ad mortem propter quod imponitur eis
non opitulando sed prenunciando penas caym
maledictionem dicens ve illis qui in via
caym abierunt et autem de commi[n]atione
maledictionis eterne. Primum est de balaam qui
cupiditate ductus voluit maledicere
filiis israel ut habetur num. 22. et 23. et
quod non potuit adeo prohibitus docuit ba-
lach ponere scandalum coram filiis israel
meretrices eos et ydolatria provocantes
num. 24. Sic heretici propter questum pre-
dicatores veros xpi in[n]ocentes maledicebant
et eos quantum poterant scandalizabant
ideo sequitur et errore et reformatur
et de illis qui errore balaam mercede
effusi sunt id est propter questum quem balaam ma-
lis sic composuerit. Tertium est de chore qui
cum ambitione sacerdotium seditionem movit
propter quod terra cum sibi adherentibus ab-
sorptus fuit Num. 16. Sic heretici per
ambitionem honoris et glorie secte erroris
as fecerunt et ipsi per penam chore meruerunt
ideo subditur et contradictione id est et
de illis qui in contradictione chore id est propter
seditionem contra moysen ad similitudinem
chore perierunt id est perire meruerunt // hii
sunt postque declaravit maliciam hereticorum
per penam figuralem hic comparat idem sicut
per similitudines naturales et dividitur in tres partes
quia primo facit propositum secundo inducit ad
hoc propheticum dictum ubi prophetavit autem
tertio epistolam ubi vos autem cari primum
dicit. hii sunt in epulis suis macule co-
minantes id est nominantur hic de comparatione ad
albam vestem quia non solum
diu maculati in corpore. Secundo nubes macule
et absque timore ideo subditur sine timore
dei et honore hominum se ipsos pascen-
tes superflue in quantitate nubes sine aqua
pie salutaris que a ventis circumferuntur
superflue motibus et vanitatis arbores

autumnales quarum folia tantum habentes
ideo subditur infructuose id est bonis operibus
carentes bis mortue semel cum quasi per
prevaricationem peccati et iterum post lapsum
in heresim contradicente propter defectum caritatis
fluctus feri maris id est inquieti et homines
turbationem disseminantes suas confusio-
nes id est cum magno fastu et superbia suas
hereses prenunciantes quibus deveniet
ad confusionem eternam sydera errantia per
varios errores quibus procella tenebrarum
id est tempestas penarum conservata est in eter-
num scilicet in inferno ubi nullus est ordo. Pro-
phetavit autem hic ad propositum inducit
dictum propheticum dicit. prophetavit autem de his
scilicet hereticis futuris septimus ab adam enoch
ambobus tamen computatis ut habetur gen. v.
et pat. i. 8. Ecce venit dominus in sanctis milibus
suis scilicet angelorum sibi assistentium et minis-
trantium secundum quod dicitur dan. vii. throni positi
sunt et antiquus dierum sedit etc. Et sub-
ditur milia milium ministrabant ei et
decies centena milia assistebant ei facere
iudicium condempnationis contra omnes
scilicet reprobos iudicium enim clavis non erit
contra eos. Secundo peccatis et arguere omnes impios
sicut dicit salvator mt. 25. Ite maledicti
in ignem eternum esurivi et non dedistis michi
manducare etc. Hii sunt scilicet heretici sunt murmu-
ratores contra vos apostolos et dei ministros
querulosi de defectu status victus et
vestitus ut pecuniam extorqueant ab
illis quibus predicant ut lautius vivant
ideo subditur secundum desideria sua ambu-
lantes / prava intencio scilicet facultate
vivendi voluptuose secundum illud omnes re-
pecunie obediunt et os illorum loquitur
superbia de suis operibus et doctrina falsa
et vaniter se iactando et predicatores ve-
ritatis condempnando mirantes id est mirabi-
les dicentes personas divitum et potentum quae-
stus causa adulando cum divitibus et potentibus
dicebat eos sua mirabilia sua adherentium

di et comunis boni ut sic alienis dona et
pecunias que torquerent ¶ Vos autem declara-
ta hereticorum prauitate predictam prothema
hic consequenter illud facit per apostolum dicens
Vos autem carissimi memores estote
verborum que predicta sunt apostolis
qui dicebant vobis ad cautelam contra
falsos doctores qui in nouissimo tempore
venient illusores veritatis per doctrinam
contrariis licet cum a principio ecclesie aliqui
venerint et imminente antichristi tempore
plures venient qui etiam eius imitatores
et propinquo secundum sua desideria ambulantes
id est carnalia dirigentes et hanc vitam hominibus
laudantes ad quam per ... in impietate id est ut plures
auertant eos a cultu diuino qui pietas
nominatur ¶ Hii sunt qui semetipsos segre-
gant ab vnitate fidei katholice animales
id est sensualitate sequentes sicut alia bruta
spiritum non habentes scilicet spiritum sanctum sed magis spiritum erro-
neum ¶ Vos autem declarata multiplici
hereticorum prauitate hic consequenter solidat
in fidei firmitate dicens Vos autem caris-
simi superedificantes vosmetipsos id est operi-
bus et meditacionibus sanctissime vestre
fidei id est super addentes ista fidei vestre sicut super
firmo et stabili fundamento in spiritu
sancto orantes qui eleuat fidelium mentes
orantes cum secundum damascenum est ascensus
mentis in deum vos ipsos in dilectione
dei seruate opera caritatis continuando nam
ista dilectio non subtrahitur ex parte dei
nisi primo deficiat ex parte hominis et sic
in eius potestate est hanc dilectionem con-
seruare expectantes etc. et hoc in spe certa
nam fides recta et spes certa future beati-
tudinis consequende in merentes prouenit et hos
quidem scilicet hereticos obstinatos arguite in-
dicatos id est iudicandos audite tamquam con-
dempnatos illos vero qui non sunt adhuc
obstinati saluate per bonam doctrinam et vitam
de igne rapientes id est ne descendant ad ig-
nem gehenne alios autem saluate peccatoribus
qui non sunt heretici in seruicium ecclesie

tientes et emendacionem eorum laborantes
in timore ne forte contingat vos simi-
liter peccare odientes eam que carnalis est ma-
culatam tunicam id est conuersacionem istud addit
eo quod dixerit alios autem misericordie quia
licet peccatoribus sit compaciendum tamen corrup-
cio eorum est odiendum ¶ Ei autem hic est
ultima pars continens conclusionem huius epistole quam
terminat beatus Iudas in diuina laude dicens
ei autem qui potens est vos conseruare
sine peccato resurgere nec in bono multo
perseuerare constituere id est vos autem assistere
glorie sue per apertam visionem immacula-
tos quia nichil nisi immaculatum admit-
titur ad eam apocalipsis xxi. non intrabit
in eam aliquid coinquinatum in aduentu
domini nostri ihesu christi ad iudicium tunc enim
dabitur electis gloria perfecta in corpore
et anima. Soli deo saluatori nostro ipse
solus potest nos saluare et etiam salute
passionem domini nostri quia humanitas
christi est humane salutis instrumentum
diuinitati coniunctum ut frequenter dictum est
super gloria magnitudinem aperit dignitatem
omni laude est cum gloria clara cum
laude leticia magnificencia quod diffusio
sue bonitatis super omnia imperium quod
obediencia totius creature ad ipsum et po-
testas in punicione malorum et premiacione
bonorum ante omnia secula et nunc licet cum predi-
catis et creaturis sint temporales tamen
virtus diuina que talia facit est eterna amen

Explicit postilla super epistolas
canonicas edita a fratre Nicolao
de lyra de ordine fratrum minorum

Incipit liber Apokalipsis

Oportet te iterum prophetare populis et gentibus Apok. 10. Dicit dominus in principio Genesis. Vetus et novum testamentum adinvicem concordant / nam se habent sicut rota in medio rote Ezech. 1. et hoc patet per libros utriusque. In veteri enim testamento sunt libri legales hystoriales sapientiales et prophetales. In novo vero legalis in textu evangelii libris hystorialibus actus apostolorum / sapientialibus vero epistole pauli et canonice. Prophetalibus autem apokalipsis / unde dicitur beato Johanni prophetizanti oportet te iterum prophetare populis et gentibus / et dicit iterum i. post prophetas de te. Unde in hoc proposito potest notari quatuor conditiones huius libri / prima est eius necessitas que notatur ibi oportet / secunda eius veritas in te prophetare / tertia ordinis qualitas in iterum / quarta eiusdem generalitas ibi populis et gentibus /

Circa primum considerandum quod sicut dicit apostolus hebr. [illegible] iacula nobis [illegible] que previderi [illegible]. Si tribulationes futuras aliquo prognosticamus / secundum quod dicit Gregorius omelia 33. minus iacula feriunt que previdentur / nos tolerabilius mundi mala suscipimus si contra hoc per providentie clipeum munimus / beatus vero Johannes in hoc libro prophetice describit tribulationes ecclesie futuras a suo tempore usque ad finem mundi secundum katholicos doctores / ut contra ipsas parate clipeo necessario muniatur et sic patet necessitas huius libri propter quod dicitur in c. 1. Scribe ergo que vidisti et que sunt et que oportet fieri cito. q. d. Scribe in hoc libro que vidisti i. revelationes divinitus statuti et que sunt quia tribulationes ecclesie iam inceperunt / que oportet fieri secundum divinam ordinationem ad purgationem fidelium probationem post hoc nam licet a principio nascentis ecclesie surrexerunt tribulationes contra fideles ut patet in actibus apostolorum tamen maiores surgent circa finem mundi tempore antichristi.

Circa secundum considerandum quod in cognitione humana frequenter falsitas contingit / nam licet prima principia sint per se nota tamen in deductione ipsorum ad conclusiones magis remotas contingit frequenter errare. Sed in cognitione que est per revelationem non potest esse falsitas cum ipsa sit regula veritatis cognitio vero prophetica qualis est in hoc libro / non procedit ex investigatione humana sed revelatione divina. Unde petri 2o non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia sed spiritu sancto inspirati locuti sunt dei homines / propter quod in hoc libro non est falsitas aliqua sed veritas unde dicitur libro eius ultimo capitulo et dixit michi [illegible] angelus loquens Johanni hec verba fidelissima et vera sunt et dominus deus spirituum prophetarum misit angelum suum ostendere servis suis que oportet fieri cito.

Circa tertium in quo notatur ordinis qualitas cum dicit iterum i. post prophetas. De te. Sunt ultimi secundum ordinem quem habent in biblia nostra quia nam apud iudeos est aliter licet autem liber machabeorum ponatur in biblia nostra post libros prophetarum tamen non sunt de canone secundum quod dicit Ieronimus in prologo galeato qui premittitur libro Regum unde inter libros canonicos de te libros prophetales sunt ultimi sicut dixi et sic inter libros novi testamenti liber apok. est ultimus. Unde potest exponi illud quod dicitur Jo. 21 manifestavit se iterum ihesus ad mare tyberiadis [illegible] intelligentia sacra quod locus aliquis accipitur pro habitantibus in ipso sicut dicitur quando parisius fecit tale festum vel studium i. plus habitans parisius. Unde beatus Johannes prope mare galilee quod alio nomine dicitur mare tyberiadis fuit natus [illegible] piscatoribus

occupatus et inde a Christo vocatus ut habetur
Matthei iiii°. Propter quod conveniunt pro nomine
maris Tyberiadis designari ut sit
sensus manifestavit se Ihesus ad mare
Tyberiadis id est ad Johannem evangelistam
scilicet semel in evangelii descriptione
et alias in apocalipsis revelacione. Circa
secundum considerandum quod propheta ve- te-
rис licet prophetavit de pluribus populis et gen-
tibus ut patet in libris eorum intuenti tamen
prophetavit tamen uni populo sive genti scilicet
Judeorum. Jonas tamen excepto qui fuit missus
ad predicandum Ninivitis. Certum vero ad
predicandum Judeis. Johannes vero prophetavit
in hoc libro omnibus gentibus et populis
quia predicavit universali ecclesie collectis
ex populis gentibus et linguis constitute ut
magis videbitur in libri prosecutione
propter quod de ipso potest dici illud Ysaie lv°
Ecce testem dedi populis dedi eum ducem
ac preceptorem gentibus dicit testem quia
protestatus fuit universali ecclesie de futuris
tribulacionibus. Ducem ac preceptorem gentibus
gentibus ut per eius vitam et doctrinam nos
omnes gentes preparamur ymmo ad ce-
lestem gloriam deducatur prestante do-
mino nostro Ihesu Christo qui cum patre et spiritu sancto
vivit et regnat in secula seculorum amen

Apokalipsis Ihesu
Christi etc. Liber iste in duas par-
tes dividitur scilicet in pro-
hemium et tractatum qui incipit capitulo 2°.
In prohemio vero tria facit quia primo red-
dit auditores attentos ibi beniuolos
ibi Johannes A. ecclesiis 3° dociles sive doc-
tos ibi Ego Johannes que tria in prologis
fieri consueverunt. Primum facit duplici-
ter primo ex auctoritate et dignitate huius doc-
trine 2° ex utilitate ad hoc enim duo so-
lent homines attendere. Secundum ibi beatus
qui legit. Circa primum sciendum quod sicut
dictum fuit in principio libri prophetarum
revelacio prophetica que fit in ymaginaria

visione qualis est ista que describitur
in hoc libro. Nam Johannes ymagina-
rias visiones et quamvis figuras intellexit
altioris gradus est quando apparet ali-
qua persona instruens de occultis quam si
fiat sine tali apparicione persone et ideo
ibi. Dum apparens est altior tanto reve-
lacio est gradus altioris sicut persona
angelica altior est quam humana et divina
quam angelica. Licet autem angelus apparuit
Johanni cum instruere et apparebat tamen
apparebat tamquam representans personam filii
dei humanati et eius personam loquens
ut postea magis apparebit propter hoc
revelacio in hoc libro contenta et hec
est quod dicitur Apocalipsis Ihesu Christi
id est revelacio facta in persona Ihesu Christi modo
dicto quam dedit illi deus pater. Nam filius
omnia habet a patre palam facere id est ma-
nifestare servis suis id est devotis fidelibus
et studiosis que oportet fieri cito scilicet tribu-
laciones ecclesie quas oportet fieri nam
hoc procedit ex ordinatione que non
potest frustrari et hoc fit ad probacionem
fidelium et ad augmentum glorie ipsorum
et significavit mittens per angelum
suum servo suo apparentem sub specie Johanni
evangeliste qui testimonium perhibuit
verbo dei in principio evangelii sui quantum
tamen ad eternitatem eius contra ---
In principio erat verbum et verbum erat
apud deum et deus erat verbum et verbum
erat apud eum et deus erat verbum
quantum tamen ad incarnationem temporalem dicens
et verbum caro factum est et habitavit
in nobis et ideo subditur et testimonium
Ihesu Christi et de Ihesu Christo quecumque vidit in
eius conversatione miraculorum operatione
morte et resurrectione sicut patet in evan-
gelii sui prosecutione. Beatus hic consequenter
reddit auditores attentos in huius
libri utilitate que consistit in beatitudinis
prosecutione dicens. Beatus qui legit quantum ubi

ad doctores et qui audit quantum ad discipulos studiosos verba prophecie huius et attendendo et servat ea que in ea scripta sunt tribulaciones futuras paciencer sustinendo et subditur tempus enim prope est i. cito transiens q. d. labor paciencie brevis premium beatitudinis eterne. ¶ Johannes hic consequenter reddit auditores benivolos et dividitur in duo primo quia proemium facit secundo questione tractata solvit ibi ecce venit. Primum facit quia hac que eis optat bona spiritualia eterna dicens Johannes septem ecclesiis. Per hunc septenarium intelligitur universitas ecclesiarum catholice constitutarum unde dicit Gregorius omelia XX. quia septem diebus omne tempus comprehenditur recte septenario numero universitas figuratur. Gracia vobis in presenti vita et pax in futura nam ibi quietabitur totaliter humanus appetitus ab eo qui est et qui erat et qui venturus est i. a deo eterno. ¶ Eternitas enim secundum Boecium de consolacione est interminabilis vite tota simul et perfecta possessio. ¶ Sed a nobis qui intelligimus cum continuo et tempore simplicitas eius non apprehenditur nisi per comparacionem ad tempus nam assistit omni tempori eciam infinito si esset propterea quod nobis hic exprimit per diversa tempora preteriti presentis et futuri et a septem spiritibus i. universitate angelorum qui missi sunt nostre salutis qui in conspectu eius throni sunt parati eius exequi voluntatem et a Jhesu Christo qui est testis fidelis prime glorie et maiestatis ut patet in evangelio primogenitus mortuorum i. primus inter resurgentes a mortuis licet enim ante ipsum Lazarus et plures alii fuerint a morte resuscitati tamen ea fuit ad vitam mortalem que magis proprie dicitur mors quam vita sicut dicit Gregorius omelia XXI. propter quod vera resurreccio fit

ad vitam inmortalem ad quam Christus resurrexit primus nam eius resurreccio est causa resurreccionis aliorum et princeps regum terre propter quod dixit in sua resurreccione data est michi omnis potestas in celo et in terra. Ultimo qui dilexit nos et lavit nos i. sola dileccione sua et non meritis nostris nos lavit a peccatis nostris originalibus et actualibus in sanguine suo sacramenta enim baptismi et penitencie quibus delentur originale peccatum et actuale efficaciam habent a sua benedicta passione et fecit nos regnum i. consortes civibus celestis regni et sacerdotes offerentes hostias laudis acceptabiles deo et patri i. toti trinitati ipsi Christo ad cuius gloriam omnia ordinat ipsi gloria in se ipso et imperium super omnia alia in secula seculorum i. eternaliter. ¶ Ecce venit. Hic consequenter videtur auditum tractare questionem qua posset queri quando debetur fidelibus vita beata quam Johannes eis optat et videtur quod in iudicio finali quando corpore et anima erunt totaliter beati. Cum comparatus brevius nulla est comparatio eternitatis ideo dicit ecce venit de proximo cum nubibus celi. ¶ Sic veniet ad iudicium Matthei XXIV. videbunt filium hominis venientem cum virtute magna et potestate et videbit eum omnis oculus quia in iudicio apparebit in forma humana que est visibilis omnibus ideo subditur et qui eum pupugerunt i. iudei qui eum lancea transfixerunt et milites nec non Pilatus iudicando. Visio tamen eius erit valde delectabilis iustis nam veniet eis salvator propter quod loquens de suo adventu ad iudicium Luce XXI. dicit His autem fieri incipientibus respicite et levate capita vestra i. consolamini ut exponit Gregorius omelia [illegible]. ¶ Ecce enim appropinquat redempcio vestra. ¶ Sed erit terribilis impiis quia veniet eis punitor ideo subditur et

plangent se super eum omnes tribus terre
i. omnes quorum corda in terrenis affectibus
sunt defixa etiam amen etiam est adverbium
affirmandi / et similiter amen in hebreo / et
per hanc duplicem affirmacionem confirmatur
quod est irrefragabilis veritas / et subditur racio cum dicitur Ego sum al
pha et o. principium et finis dicit dominus deus
etc. q. d. non potest frustrari vel im
mutari mea sententia / dicitur autem alpha
et o. quia alpha est prima littera grecorum /
et o. ultima / et per hoc insinuatur quod
deus est principium cum efficiens et finis
ad quem omnia ordinantur prov. 16. univer
sa propter semetipsum operatus est dominus / et
ideo quod subditur principium et finis est
appositio huius duplicis predicationis qui est
et qui erat etc. exponatur ut supra
Ego Johannes hic consequenter reddit au
ditores dociles / per hoc quod modum continuat
iam revelacionis in hoc libro contente
tangit sub quadam brevitate sicut in
librorum principiis fieri consuevit / et di
viditur in duas partes quia primo tangit
huius revelacionis locus / et tempus / se
cundo modus ibi et audivi etc. primo
dicit Ego Johannes frater vester non car
nali cognacione sed spirituali regeneracione
per sacramentum baptismi et particeps in tri
bulacione mea propter Christum fuit missus
in ferventis olei dolium / et regno celesti
ad quem apti sumus per tribulaciones tamen sive
Jesu Christi et paciencia vel Jhesu i. propter Jhesum
et per ipsum quia dedit pacientiam in tribu
lacionibus fui in insula que appellatur
pathmos deficiens tamen olei dolio non
adustus exiens. Sed ut fortis athleta
primus ad insulam pathmos fuit in
exilium relegatus in qua dominus revelante
apocalipsim conscripsit et sic tangit
locus propter verbum dei et testimonium Jhesu Christi
in quo tangitur causa sue relegacionis propter

hac enim quod nolebat Christum negare
nec ydolatrie nimie cessare fuit
in exilium relegatus / consequenter tangit
revelacionis tempus cum dicitur fui in
spiritu i. in extasi mentis in dominica die quia
deputatus est Judeis contemplacioni divine
et precipue apta ad revelacionem suscipiendam
Et audivi hic consequenter tangitur
istius revelacionis materia et modus
et dividitur in quatuor partes / quia primo
ponitur revelantis descripcio / 2° audien
tis trepidacio / ibi et cum vidissem / 3° eo
timentis consolacio ibi et posuit / 4° sus
ceptis informacio ibi scribe ergo circa primum
dicitur et audivi post me vocem mag
nam tamquam tube i. quia designat virtus
et auctoritas angeli loquentis in persona Christi
quod vides scribe in libro ad instructionem
fidelium et mitte septem ecclesiis ephesum ... po
suit consequenter alias nomine ut predictum
est et in expositione amplius apparebit
et conversus sum per hanc conversionem intel
ligitur quod in apprehensione revelacionis
divine convertit mentem a terrenis ad ce
lestia conversi ut viderem vocem
i. vocis prolatorem quia vox ipsa non est
visibilis sed tamen sic exponi ut videam
vocem i. percipere sicut Exo. 19. audi
ante populus videbat voces / et conversus
vidi septem candelabra aurea et in medio septem candelabrorum filio hominis
aurea i. septem ecclesias significat ut exponitur
et in medio septem candelabrorum aureorum
filio hominis i. angelum representantem
Christum qui filius hominis in evangelio
frequenter nominatur ut patet in evangeli
et ut ostendatur quod ille qui apparet erat
angelus et non Christus ideo non dicit
hic quod Johannes viderit filium hominis sed similem
filio hominis / per hoc autem quod dicitur in
medio septem candelabrorum intelligitur
quod Christus est in medio ecclesiarum in eis nove
conservat sicut quod dicitur in ultimo capitulo
vobiscum sum omnibus diebus usque ad con

similacrum sculti vestitum podere est autem
poderis vestis sacerdotalis linea que grece
dicitur alba et apos quod est pes et he
reo heres quia pedibus herens nam atti
git usque ad pedes / et precinctum ad ma
millas per precincturam ad renes intelli
gitur restrictio carnis / que precipitur in veteri tes
tamento autem que est ad mamillas circa
pectus intelligitur restrictio mentis
que precipitur in novo / unde Mt. v. Audistis
quia dictum est antiquis non mechaberis /
ego autem dico vobis quicumque viderit
mulierem ad concupiscendum eam mecha
tus est eam in corde suo / apparens vero
angeli stabant ad designandum conti
nentiam que debet esse in ministris in
de prestatu novi testamenti. Sciendum
tamen quod lex vetus prohibebat concu
piscentiam aliene uxoris Exo. 20 non
concupisces uxorem proximi tui. Sed quia
non puniebat nec puniendam esse dicebat
ideo dicitur in glossa phil. 3. quod lex ve
tus prohibebat manum non animum quod non
ita expresse coercebat prohibebat sicut
lex nova et per modicus est quasi nichil repu
tatur 3 phis. caput autem eius et capil
li erant candidi etc. apparebat enim an
gelus in specie senectutis quoad predictum vestitum /
ac etiam iudicis in hoc quod gladius
ex utraque parte acutus procedebat de ore
eius ut habetur in maturitatis autem etatis
et morum que per canitiem designatur.
Decet iudices et sacerdotes preter quod cani
ciem apparebat e contrario vero. Iudicis est
tamen canicies ideo Christus. Cant. 5.
ubi describitur ut iuvenis sponsus
dicitur eius capilli nigri come capitis eius
sicut elate palmarum nigre quasi corvus
et oculi eius velud flamma ignis in
acuitate eius visus pertingit usque ad in
tima rerum cognoscenda omnia enim
nuda et aperta sunt oculis eius He. iiii. et
pedes eius similes auricalco ignito ideo

subditur sicut in camino ardenti / in quo
designatur ardor tribulationis Christi fi
delibus in membris / et vox illius tamquam
vox aquarum multarum in quo notatur
virtus et auctoritas legis sicut superius
vocem tube est enim eadem superius re
plicata propter plenitudinem admirationis
expressione / et habebat in dextera sua
7 stellas id est episcopos ut exponit in fine
capituli qui dicuntur stelle quia debent ecclesiam
illuminare vita simul et doctrina Dan. 12.
qui ad iustitiam erudiunt plurimos quasi
stelle in perpetuas eternitates / dicuntur autem
esse in dextera Christi sine quo non possunt
operari. Jo. 15. Sine me nichil
potestis facere / hoc dicitur apostolis quorum
successores sunt episcopi in ecclesia ut dicit
in decretis d. 21. c. in no. te. / Et de ore
eius gladius utraque parte acutus exibat
id est sententia iusta / et facies eius sicut sol
nam est lux vera que illuminat omnem ho
minem venientem in hunc mundum Jo. 1.
Et cum vidissem hic consequenter ponit
Johannis trepidatio cum dicitur et cum
vidissem eum cecidi ad pedes eius tamquam
mortuus hoc autem factum est ad declaran
dam fragilitatem humanam in comparatione
virtutis angelice / sicut legitur de Da
niele in angeli visione Dan. 8. / hec
tamen magis licet secundum in proposito in quo
angelus apparebat ut representans personam
divinam ut predictum est / que incomparabiliter
excedit angelicam. Et posuit hic con
sequenter ponitur timentis consolatio
cum dicitur et posuit dexteram suam
super me ad confortandum fragilitatem
meam. Ideo subditur dicens noli ti
mere et subditur ratio Ego sum primus
et novissimus per hoc idem significatur
quod supra dicitur alpha et o. etc. et sic
exponitur q. d. potens sum te salvare
ideo non debes timere et fui mortuus in
assumpta humanitate pro genus humani salute

propter quod non debes timere et ecce sum vivens
in secula seculorum amen quia Christus
homo resurrexit ad vitam immortalem
et habeo claves mortis et inferni id est potestatem
educendi inde iustos quod fecit in sua
resurrectione et ibi recludendi impios
quos maxime faciet in iudicio finali
dicens illud terribile verbum Matthei 25 Ite
maledicti in ignem eternum etc. ¶ Scribe ergo
hic consequenter ponitur scribentis infor-
matio in quo tangitur materia huius libri
in generali cum dicitur Scribe
ergo que vidisti id est apparitionem iam dictam
et que sunt id est tribulationes ecclesie iam in-
choatam et circa finem mundi magis in-
crescente ideo dicitur et que oportet fieri
in futuris tribulationibus ad probationem
electorum sacramentum septem stellarum id est secretum
precedentium propter quod signum quod consequenter exponitur
cum dicitur septem stelle angeli sunt septem
ecclesiarum id est episcopi earum unde angelus qui
interpretatur missus est hic nomen specialis
officii sicut Malachie 2 labia sacer-
dotis custodiunt scientiam et legem ex eius
ore requirent angelus enim domini exerci-
tuum est episcopus enim est sacerdos principalis
in aliqua dyocesi Unde in lege supponi-
tur ministros dei vocatur sacerdos summus (?)
et septem candelabra aurea septem ecclesie sunt
nam sicut candelabrum sustentat lucernam
ecclesia debet de bonis ecclesie sustentari et
dicitur aurea quia hoc debet cum caritate vivere (?)
fieri que per aurum figuratur quia sicut aurum
excellit omnia alia metalla Sic caritas
alia dei dona 1 Cor. 13 maior autem
horum est caritas etc.

Angelo ephesi etc. ¶ Finito prohemio
hic incipit tractatus et di-
viditur in 2 Nam primo informatur
septem ecclesie in speciali secundo tota ecclesia in generali
capitulo 4° Prima dividitur in 7 partes secundum
7 ecclesias que patebunt prosequendo In
prima vero parte informatur ecclesia ephe-
sina cum premittitur commendatio ut melius
recipiatur sequens correctio que ponitur
ibi Sed adversus te in prima parte dicitur
et angelo ephesi ecclesie id est eius episcopo sicut
predictum est et ita accipiatur in sequenti-
bus et informando episcopum qui est caput
illius ecclesie informat populum sibi sub-
iectum ut ex sequentibus magis appa-
rebit Dicunt autem expositores communiter
quod iste fuit Thymotheus Pauli disci-
pulus quem constituit episcopum ecclesie ephesine
sicut dictum est supra 1 Thymothei 1 vel
beatus Johannes apostolus cum ipse omnes
episcopos asie omnes ecclesias fundavit et rexit
et habetur libro illustrium virorum cum huius
manebat ephesi Hec dicit qui habet
septem stellas et cetera exponuntur ut supra
Scio opera tua id est affectio et laborem id est tri-
bulationem aliis ad universum fidei et patientiam
tuam in tribulatione sustentatam et quia non
potest sustinere malos cum eis communicando
Sed magis veritatis ac fervida fidelium me-
cum participant malitiam eorum et temptasti
eos experimentum accipiendo de ipsis prima (?)
eorum et doctrina qui se dicunt apostolos esse
id est a Christo missos ad docendum populum et
non sunt sed magis subversores fidelium
quales erant Ebyon et Cherintus et
ceteri heretici qui tunc in asia surrexerant
Et similiter pseudo apostoli qui dicebant se
missos ab apostolis in Judea manentibus
scilicet Petro et Jacobo et publice propositum fide-
lium docebant observationem legalium simul
cum evangelio esse necessariam ad salutem
ut patet supra in epistolis Pauli in pluribus
locis Et invenisti eos mendaces non
solum in doctrina sed etiam in vita quia satis (?)
[illegible] ut simpliciores magis
deciperent Et patientiam habes in tribulationi-
bus quas exercitaverunt contra te et sustinu-
isti propter nomen meum non propter tamen
gloriam ¶ Sed adversus te habeo consequenter
subditur commendatio ubi Sed hoc habes
circa primum dicit Sed adversus te habeo
defectum corrigendum quod subditur cum dicit
quod caritatem tuam primam reliquisti que

habuisti in principio tue conversionis reliquisti
Ex hoc apparet quod supradictum est scilicet
quod illum dirigitur ad episcopum non solum
pro se set eciam pro populo sibi subdito nam cum
thymotheus esset pauli discipulus et
predilectus non est verisimile quod preterit
in doctrina set magis proficiendo propter quod
istud intelligitur de populo sibi subdito
Conveniunt enim sustentare pauperes devo
nos ferventer et devote et eciam mit
tere fidelibus in urbe habitantibus
qui suas possessiones vendiderant
et ad sustentacionem in christo credencium ut
patet actuum 4° et refrigeratus erat ab
hoc fervore ideo non dicat quod reliquerit
simpliciter caritatem set primum i. fervoris
gradum prius habitum ad quem reducat
memor esto itaque unde excideris i.
a quo gradu caritatis et age penitenciam
de omissione tanti boni et prima opera
fac i. sic ferventer et devote sicut prius
Ex hoc patet quod nomine angeli non intelli
gitur litteraliter Aug' custos ecclesie ephesine
ut voluerunt aliqui dicentes non angeli
sancti non possunt ab aliquo gradu sue per
fectionis excidere Sin autem supple te
corrigens venio tibi i. ad te puniendum
et movebo candelabrum tuum etc. sub
traham eos subditos tuos ab obediencia tua
ut exponunt aliqui Set hoc non videtur
verum quia ex officii principaliter
retorquetur [illegible] in populum qui
est multiplicatum post eciam dicitur quod in singu
laris dicta persone caritatis non contingit
tempore tanti doctoris scilicet thymo
thei. Set alius sibi succedentis nam illo
tempore episcopi sancti qui populo predicabant primi
et ad tormenta ducebantur et sic fre
quenter mutabantur illi enim qui dicunt
quod thymotheus hic intelligitur angelus
ephesi ecclesie moventur ex hoc quod illa
tempora nullus eos excellencior invenitur
reperisse eciam ephesina ecclesia magis monet

ad apostolum quia tempore prelati excellen
tioris nimis contingunt defectus in ecclesia
sibi commissa propter quod solito meliori
medico magis videtur quod fuit alius
a sancto thymotheo ¶ Set hoc licet hic [illegible]
quenter subditur commendacio ut more solet
samaritani post vinum mordificativum
infunditur oleum lenitivum cum dicat
Set hoc habes bonum quod odisti facta nicholaitarum
quia odisti facta nicholaitarum non dicat
nicholaitas set facta eorum quia persone sunt
ex caritate diligende set corrupta vicia odio
sunt habenda nicholaus iste fuit i. primi
tiva ecclesia habens valde pulchram uxorem
et impositum fuit sibi quod nimis zelabat
eam propter quod ad diluendum contrarium ce
cidit in peius secundum illud poeticum
decidit in scillam cupiens vitare caribdim
exposuit enim uxorem suam aliis dicens
[illegible] et convenire sic uxores esse communes
sicut talia res qui habet aures i. in
tellectum capacem audiat i. mente ca
piat quid spiritus dicat ecclesiis ex hoc patet
quod licet primo dirigatur hic sermo ecclesie
ephesine tamen consequenter dirigitur
omnibus aliis per eam constitutis ut
dictum est supra vincenti mundum carnem et
dyabolum dabo ei edere de ligno vite etc.
istud lignum christus est et dicitur in fine
huius libri quo fruuntur beati intencius de
uitate reficiuntur interius et eius huma
nitate exterius secundum quod dicit Aug' super illud
Jo. x. ingredietur et egredietur et
pascua inveniet ¶ Et angelo scilicet est
sancta pars principalis in qua informatur
ecclesia smirnensis cuius ponitur hic com
mendacio et informacio cum dicitur
et angelo smirne ecclesie iste fuit sanctus po
licarpus secundum doctores contra hec dicit
primus etc. exponatur ut dictum est Scio tri
bulacionem tuam i. approbo in te tuam
paciencium et paupertatem tuam in tem
poralibus set dives es in spiritualibus et
blasphemaris ab hiis qui dicunt se esse

Iudeos et non sunt secundum veritatem sed sunt synagoga sathane quia sunt obstinati in sua infidelitate contra christum secundum eum quod dicitur ecclesiastice hystorie libro 4o capitulo 12o in civitate smirneorum multi Iudei habitabant qui concitaverunt gentiles ad persecucionem christianorum in qua persecucione plurimi non solum fuerunt rebus suis spoliati sed eciam martirio coronati inter quos beatus policarpus fuit igne crematus et cum ignis eum non lederet gladio percussus migravit ad dominum. Ideo subditur nichil horum timeas que passurus es quasi dicat me protegente in martirio palmam triumphalis ad gloriam. Ecce missurus est dyabolus etc. quia ad hoc faciendum instigabat infideles ut temptemini id est probemini sicut aurum in fornace. Ista tamen probacio non est ex intencione dyaboli qui non intendit tribulacionem bonorum. Sed ex intencione dei qui ex malis elicit bona et sic ex sevicia tirannorum elicuit bona et sic ex sevicia tyrannorum elicuit paciencia martirum coronam. Et habebitis tribulacionem diebus decem. Istud exponitur multipliciter. Uno modo referendo ad tribulacionem ecclesie generaliter cum a doctoribus dicatur esse decem tribulaciones que sequntur hic per x dies. Alio modo ut per x dies tribulacionem intelligitur tribulacio perpetua quia denarius est numerus perfectus continens limites numerorum quia omnes superiores sunt replicaciones denarii in se ipsum eius ut dicitur 3o phisicorum. xi enim est unum et decem, xii duo et decem et sic consequenter usque ad xx qui sunt bis decem, triginta tres decem et sic consequenter. Alio modo applicando ad decem precepta decalogi quasi dicat tribulacio vestra durabit quamdiu observacio preceptorum decalogi quasi dicat usque ad finem mundi. Posset etiam aliter sub alio meliori iudicio exponi ut per x dies intelligatur x anni sumpto illud ezechielis iiiio Diem pro anno dedi tibi quia forte tantum duravit persecucio smirneorum. Esto fidelis id est firmus in fide usque ad mortem propter persecucionem et dabo tibi coronam scilicet glorie ubi mors non habet locum. Quidam autem an…tem exponunt ut supra usque ibi. Non leditur a morte secunda id est ab inferno qui dicitur mors secunda infra 21. Et angelo etc. Hic est tercia pars in qua ponitur consolacio pergamensis ecclesie cuius primo ponitur commendacio de bono ut melius recipiatur correccio de malo que ponitur ibi. Sed habeo etc. Primo dicit et angelo pergami etc. id est bono prelato ponit. Hec dicit qui habet rhompheam etc. id est gladium ex utraque parte acutum sicut dictum est primo capitulo exposito. Scio ubi habitas scilicet in loco tribulacionis. Ideo subditur ubi sedes est sathane id est eius potestas infideles inducendo ad persecucionem ecclesie. Et tenes nomen meum moribus et fide et non negasti fidem meam in persecucionibus et tormentis et in illis diebus. Antiphas testis meus iste martir specialiter nominatur quia illo suo et exemplo alios ad martirium duxit. Sed habeo hic contra te. Ponitur correccio de malis cum dicitur. Sed habeo adversum te pauca scilicet peccata corrigenda. Habes illic id est in ecclesia pergamensi tenentes doctrinam balaam etc. Hec hystoria habetur numeri 24 ubi dicitur quod balach rex moabitarum ex doctrina balaam misit puellas pulcherrimas per castra hebreorum ut earum pulchritudine habita qui erant luxuriosi allicerentur ad ydolatriam et sic deus offenderetur contra totum populum

Nunc spiritualiter hic aliqui expositores
quod in ecclesia pergamensi tunc erant aliqui verbo
et exemplo alios inducentes ad for-
nicationem tamquam licitam et ad come-
dendum de ydolorum sacrificiis ad
eorum venerationem / et dicunt quod hoc
erant ibi aliqui tenentes et docentes
errorem ~~nicholaitarum~~ nicholaum suppo-
situm ¶ Sed hoc non videtur verum
quod si sic fuisset non diceretur in textu
habeo adversum te pauca sed multa
propter quod melius videtur dici quod
in ecclesia pergamensi erat tunc error ni-
cholay apud aliquos ut dicitur in
textu / et doctrina balaam in dicitur
tantum per similitudinem vel exemplo et secundum
hoc salvo meliori iudicio ¶ Sic expo-
nenda littera habes illic tenentes doctrinam
balaam etc. non re sed similitudine sicut
homo largus per quamdam similitudinem
dicitur alexander / et quod iste sit intel-
lectus videtur ex hoc quod sequitur ibi
habes et tu tenentes doctrinam nicholaitarum
quod dicitur manifeste sicut balach tenuit
doctrinam pestiferam balaamitarum apud
te sunt aliqui tenentes doctrinam nicho-
lai erroneam sicut dictum est supra ephe-
sine ecclesie derelicta prima caritate / Si co-
minus id est si in aliquo neglexeris hoc
corrigere veniam tibi cito in finali iu-
dicio quod est valde propinquum eternitati com-
parata propter quod dicitur i. Io. ij novissima
hora est et pugnabo cum illis in carne
obstinatis in gladio oris mei id est sententia
illa terribili Ite maledicti in ignem eternum
etc. Mt. xxv. Qui habet aurem exponatur
ut supra Vincenti dabo manna absconditum
figurale corporale et manifestum datum
fuit filiis israel in deserto Exo. 16 / sed verum
manna est ipse christus secundum quod ipse dicit
Ioh. vi. Amen amen amen dico vobis non
dedit vobis moyses panem de celo sed
pater meus dat vobis panem verum
de celo et subditur ego sum panis vite etc.

hoc est manna celeste quod bonis restat
interius et totaliter ut predictum est / et dicitur ab-
sconditum hominibus vite presentis secundum
quod dicitur ps. 30 quam magna multitudo
dulcedinis tue domine quam abscondisti
timentibus te / et dabo tibi calculum
candidum id est corpus dote claritatis
decoratum / quod dicitur calculus sive la-
pillus quia est durum ad modum sicut et la-
pis / et in calculo nomen novum scriptum quod
tunc quilibet beatus manifeste et corporaliter
per dotes corporis gloriosi erit ascriptus
civilitati celestium / quod nemo novit
nisi qui accepit secundum quod dicitur i. cor. 2
oculus non vidit et auris non audivit et in
cor hominis non ascendit que preparavit deus
diligentibus se / immensitas enim illius
dulcedinis non est cognoscibilis via-
toribus sed comprehensoribus qui eam
accipient ¶ Et angelo hoc est
quarta pars principalis / in qua informatur thya-
thirensis ecclesia et dividitur in tres partes
quia primo ponitur eius generale dato ho-
malorum reprehensio ibi ¶ Sed habeo / tercio
bonorum amatur exhortatio ibi vobis autem
Circa primum dicit et angelo thyathyren-
ecclesie qui ab aliquibus dicitur fuisse hy-
reneus qui non solum istam ecclesiam sed et
multas alias vita et doctrina illustravit
et usque lugdunum quod est galliarum civi-
tas pervenit sed hoc non videtur probabi-
liter dictum primo quia non fuit contempora-
neus beato Johanni qui videtur scribere
episcopis sibi contemporaneis / 2° quia non est
verisimile quod episcopus tante vite et doctrine
in ecclesia sua permitteret illa que infra scribuntur
propter quod salvo meliori iudicio videtur mihi
quod fuit alius minoris excellencie et Johanni
contemporaneus tunc rexit ecclesiam thya-
thyrensem. Hec dicit filius dei naturalis
qui est christus certi sunt filii adoptivi qui
habet oculos etc. exponatur ut supra primo capitulo
novi per applicationem opera tua in effectu a
fidem et intellectum [illegible]

et patientiam tuam in tribulatione et opera
tua novissima plura prioribus procedendo
scilicet de bono in melius ¶ Sed habeo hic consequen-
ter arguit prelatos defectus qui notatur cum
subditur quia permittis mulierem yezabel
certum est quod non est illa que dicitur 3°
Regum ydolatra et fornicatrix 1000 annis et
amplius ante sunt pedibus equorum con-
culcata .4. Regum 9. Sed est alia sic nominata
propter similitudinem ad illam sicut Iohannes baptista
helyas nominatur Matthei xi et dicunt aliqui
quod erat uxor eius episcopi. Sed hoc non
est verisimile quod vir tam bonus sic permis-
sum est talem habere uxorem. Credo sunt
aliqua falsa prophetissa vel forte aliquis he-
reticus qui figuraliter designatur nomine
muliebri propter molliciem carnalis vite
unde et propter homo mollis et effeminatus
femina nominatur qui se dicit prophe-
tam falso tu docere errorem et seducere servos
meos id est simplices christianos fornicari d.
hac esse licitum multi enim dixerunt er-
ronee fornicationem simplicem esse licitam
vel hoc intelligitur de errore nicholay
qui tunc vigebat ut supra dictum est et
manducare de ydolatitiis id est venationibus ydolorum
aliter non esset illicitum nisi ratione scandali
simplicium secundum quod docet apostolus i cor. 8.
ca° et dedi illi tempus ut penitentiam
ageret etc. et sic erat obstinata propter ter
quod subditur pena et ecce mitto eam in
lectum infirmitatis pene de quo dicitur ysa.
xiv detracta est ad inferos superbia tua
concidit cadaver tuum subter te sternetur
tinea et operimentum tuum erunt vermes et
qui mechantur cum ea consentiendo malis
operibus in tribulatione maxima erunt
ibi id est filio cum ea nisi penitentiam egerint
in presenti vita et filios eius id est imitatores
operum interficiam morte scilicet gehenne ¶ Et
scient omnes ecclesie tunc manifeste quod est
modo occultum quia ego sum scrutans
renes et corda id est cogitationes animas et primum
concupiscentias carnales et malas cogita-
tiones et dabo unicuique vestrum secundum opera

sua penam impiis et gloriam iustis
Vobis autem hic consequenter ponitur
distinctio bonorum a malis et primo eos
specialiter informando ¶ Secundo premium promit-
tendo ibi et qui vicerit circa primum dicitur
vobis autem dico et qui sunt illi sub-
ditur quicumque non habent doctrinam yezabel
qui non cognoverunt altitudines sathane
et non approbaverunt superbiam ebionis et
cherinthi qui superbia elati dixerunt
contra reverentiam persone Christi eius di-
vinitatem negantes propter quod beatus Iohannes
in principio evangelii sui eius divinitatem
declaravit secundum quod dicitur libro illustri-
um virorum quemadmodum dicitur hic
tangitur etiam alius error scilicet
pseudo apostolorum qui cum evangelio di-
cebant necessaria esse observationem
legalium quia dicitur pondus importabile
Act. 15. et contra ad hoc dicit Iohannes
vel potius angelus apparens ei in persona
Christi quemadmodum dicunt pseudo apostoli non
mittam super vos aliud pondus id est ob-
servationem legis quod pondus falsi apostoli dicunt
vobis esse imponendum tamen illud quod
habetis id est veritatem evangelicam vobis
per veros apostolos predicatam tenete [illegible]
donec veniam ad iudicium ¶ Et qui vicerit
hic consequenter perfectos informat premium
promittendo d. et qui vicerit tempta-
tiones mundi carnis et dyaboli et
qui custodierit usque in finem id est usque ad
mortem opera mea hec dicit quia ihesus
cepit facere et docere Act. 1° dabo illi
potestatem super gentes in finali iudicio
in quo perfecti iudicabunt cum Christo et sic
habebunt potestatem super gentes iudicandas
et reget illas in virga ferrea id est inflexi-
bili iustitia et tamquam vas figuli confringentur
in infernum retrudentur sicut ego accepi
a patre meo omnia eius quia habet filius
habet a patre et dabo illi stellam matutinam
id est corpus gloriosum dote claritatis

refulgens qui habet aurem etc. exponatur
ut supra etc.
Et angelo Sardis dicunt expo-
sitores aliqui quod fuit sanctus iste
Melito quem asserunt circa tempora
illa fuisse Sardensem episcopum ibidem martirio
consummatum hoc allegantes ex ecclesiastice
hystorie 4o libro 23o capitulo. Sed salva eorum
reverencia hoc non habetur ibi sed quod fuit
eunuchus propter regnum celorum castitatem
servando et quod plenus spiritu sancto in castitate
Sardensium requiescit expectans adventum
domini et dato quod cum istis qui ibi dicuntur
de ipso quod fuit martir episcopus hoc tamen non
est ad sanandum eorum dictum sed magis ad
contrarium quia in textu subditur nomen
habes quod vivas et mortuus es quod de tam
sancto episcopo non videtur verificari circa de
populo sibi subdito quia culpa subditorum
redundat in prelatum et tempore sancti prelati
solent in populo subdito vicia magis
evitari propter quod videtur melius dicendum
quod fuit alius episcopus Sardensis qui non
fuit tante sanctitatis nam tunc temporis sicut
dictum est supra frequenter episcopi mutabantur.
Hic ergo proceditur quia primo ponitur
prelatorum reprehensio secundo parvorum commendacio
ibi Sed habes etc. Primum dicit Hec dicit
qui habet septem spiritus dei i. ministeria
angelorum sibi assistencium et septem stellas
i. universitatem episcoporum sicut dictum est supra
primo capitulo. Scio opera tua quia nichil
latet me quia nomen habes quod vivas
i. sanctitate apparente et famam et mortuus
es spiritualiter sine veritate. Esto vigi-
lans ad recognoscendum defectum vite in tuo
grege et confirma cetera i. ceteros et tibi subditos
verbo et exemplo que moritura erant
propter quos cum deficiunt ad peccata labuntur in
exemplo et verbo prelati sustententur. non
enim invenio opera tua plena i. perfecta Sed
magis defectiva in mente qualiter ergo
acceperis et audieris scilicet doctrinam christi

prout apostolos vidisti et serva operare adim-
plendo et penitenciam age de omissione
bonorum et commissione malorum. Si ergo
non vigilaveris i. diligens fueris circa dicta
veniam ad te in morte tamquam fur et qua
nichil incertius hora mortis. Sed habes
hic consequenter ponit commendacio parvorum
cum dicitur. Sed habes pauca nomina in
Sardis qui non inquinaverunt vestimenta
sua q. d. multitudo subditorum tuorum
maculata est per peccatum. Et ambulabunt
mecum in albis quia illi qui non sunt per peccatum
maculati per albedinem vestis intelligitur
stola glorie et immortalitatis et quia non est
acceptor personarum apud deum ideo subdit
qui vicerit sic vestietur etc. q. d. non
solum isti sed quicumque vicit mundum car-
nem et dyabolum stola glorie vestietur
et non delebo nomen eius de libro vite
est autem liber vite dei predestinacio in
qua nullus alius scriptus simpliciter deletur
quia finaliter salvabitur nam dei provi-
dencia non frustratur dicit tamen deleri sum
quod non cadit amicicia et resurgit gracia
recuperata. Et confitebor nomen eius i.
quod vere sanctus qui habet aurem etc. expo-
natur ut supra. Et angelo Phila-
delphie dicunt expositores aliter quod
iste fuit quadratus de quo dicit ecclesiastice
hystorie libro 3o capitulo quod fuit homo in scriptu-
ris valde intelligens et multa scripsit
ad fidem christi defendendam et infidelium confu-
tacionem. Hic ergo proceditur quia primo
ponitur eius commendacio. 2o populi infide-
lium correpcio ibi ecce dabo. 3o premii promis-
sio ibi qui vicerit etc. Primum dicitur Hec
dicit sanctus et verus i. christus qui est sanctus
sanctorum dan. ixo et ipsa veritas Jo. xiiij
ego sum via veritas et vita qui habet
clavem david i. potestatem aperiendi intel-
lectum scripturarum luc. xxiiij. aperuit
illis sensum ut intelligerent scripturas qui
aperit et nemo claudit etc. quia nullus
potest impedire ab intellectu scripturarum eos

quos vult audire / nec aliquis pot eas
intellige nisi ipso reserante. Scio opera
tua i. apparebo ecce dedi coram te ostium apertum
ad scripturas intelligendum ut predictum
est / quod nemo claudere potest i. te impe
dire a doctrina veritatis / quia modicam
habes virtutem quod d. non dedi tibi graciam
miraculorum sicut multis aliis epis
illius temporis / respectu tibi in intel
lectu sacrarum scripturarum excellenti / et ser
vasti verbum meum ope et doctrina / et non
negasti nomen meum in persecucione fidelium
Ecce dabo hic co scriptor ponit in fidelium
conversio populi in dioc est cuius sua multi
habitabant iudei quorum plures per eius
doctrinam fuerunt conversi et hoc est quod dicit
Ecce dabo de synagoga sathane i. ali
quos de iudeis quorum congregatio dicitur
synagoga sathane pro illo tempore quia
post resurrectionem christi et ascensionem ad
celos ad predicacionem apostolorum manebat in
infidelitate / qui dicunt se iudeos esse
et non sunt hec vocati sunt iudei a iuda
patriarcha a quo descendit christus secundum car
nem / iudei postquam negaverunt christum non
remansit in eis res huius nominis sed ipsa
ius confitentibus christum fidelium Iuda ve
nisse denunciasi sunt iud tamen / cum quod
dicatur Ro. 2 non enim qui in manifesto iu
deus est neque que in manifesto in carne circum
cisio. Sed qui in abscondito iudeus est
et circumcisio cordis in spiritu non littera / ecce fa
ciam illos ut veniant et adorent ante
pedes tuos quia plures de iudeis conversi
fuerunt ad christum humiliantes se coram deo
et eius ministro quadrato et scient per
illuminacionem fidei quia dilexi te promovendo
non solum ad fidem katholicam sed eciam
ad episcopalem dignitatem / quoniam servasti verbum
paciencie mee verbo et ope et ego servabo
te ab hora temptacionis que ventura
est in universum orbem persecutores ro
manos dominantes toti orbi / et ubique fide
katholica persequentes sed quod hoc videtur non
ista persecucio iam fuerit sub nobis im

peratoribus salis nerone et domiciano
ut habetur in legenda beati Johannis qui
de precepto domiciani missus fuit in exi
lium in insula que dicitur pathmos
in qua scripsit hunc librum et eo de anno
domicianus interfectus fuit. Vel dicendum
quod licet persecucio romanorum priores imperatores
transisset cum maior erat futura pre ali
quos alios scriptores / de qua loquitur hic
iohannes primo modo futura et tamquam venturam
iste fuit assumptus a deo / ut subdi
tur ecce venio cito / ad te accipiendum
tene quod habes i. graciam tibi datam. ut ne
mo accipiat coronam tuam a doctoribus cum
aliquibus amiticia impeditur alii eis sur
rogatur sicut patet in legenda XL marti
rum quia uno ex eis cadente clavi
clarius subrogatus fuit et eius coronam
accepit. Qui vicerit hic co scriptor
ponitur premium promissio / istud tamen
premium videtur esse augmentum gracie in
presenti tempore / dicit igitur qui vicit ma
lignum faciam illum columpnam i. fortem et
potentem in fide non solum per se sed eciam
pro aliis confortandis et sustentandis / secundum
hunc modum petrus et Johannes et Ia
cobus columpne dicuntur Gal. 2o in templo
dei mei i. in ecclesia militante ut ex scripti
bus patebit / et foras non egredietur
amplius per apostasiam nec per excommuni
cacionem / et scribam super eum nomen
dei mei quia tales in scriptura dicuntur dii
ps. Ego dixi dii estis quod exponens
salvator Jo. x. ca. dicit illos ad quos
sermo est sermo dei deos dixit / reputabitur
enim in ecclesia persona dei / et nomen civitatis
dei mei nove ierusalem i. ecclesie militantis
quod patet ex hoc quod subditur que descendit de
celo a deo meo nam ecclesia militans re
gitur et ordinatur a spiritu sancto. Et nomen meum
novum quod christus in perpetuum homo loquitur hic
nominatus deus suus et nomen meum novum
quod dicat vetus a christo quod nomen non fuit
appellacio sed vocatum fuit ihesus in circumci
sione Luc. 2o sed post baptismum inter homines

vocatus est xpus / et sibi eius fideles
a principio non fuerunt vocati xpiani ut
habetur Actuum xi° qui habet aures etc. exponit
ut supra. ¶ Et angelo laodicie hoc est d(icitur)
ps principalis in qua sepsit episcopo lao
dicensi que aliqui expositores asserunt
fuisse sanctum sagarim hoc allegantes ex 4°
libro eusebii ecclesiastice hystorie 23. ca° quod sub seruilio
contreuelio non nominat ibi episcopus /
Sed sagaris martyr ubi dicit quod
laodicie requiescunt plures autem
alii ibidem nominati sub nomine episcopi
exprimuntur dato tamen quod fuit laodi
cie episcopus non habetur propositum sed magis
ut videtur oppositum nam illud quod sequitur
in textu quia tepidus es et nec calidus
nec frigidus incipiam te euomere ex
ore meo nec videtur conuenire sibi ap
plicari qui ex feruore caritatis obtinuit
palmam martyrum nec etiam populo sibi
subiecto omnibus potius in consimilibus
articulis idem sub meliori iudicio
quod fuit alius minoris perfectionis eo tempore
tunc cum ut predictum est sanctus episcopus frequenter
occidebatur vel in carcere mittebantur
succedebat eis alius minus deuoti / secundo
ergo proceditur quia primo ponitur culpe
reprehensio / secundo salubris monitio / ibi
suadeo tibi / tertio premii promissio ibi
qui vicerit / circa primum dicitur hec dicit
amen adverbium est hebreum et significat
idem quod vere / verum quod attribuitur xpo qui dicit
de se ipso Jo. xiiii°. Ego sum via veritas
et vita testis fidelis prime maiestatis
sue quod dicitur Jo. 3°. quod scimus loquimur
et quod vidimus testamur qui est prin
cipium / creature dei nam omnia per
ipsum facta sunt et sine ipso factum est nichil
Jo. 1. Scio opera tua esse supple in presenti
ideo subditur quia neque calidus es
id est implens precepta mea caritate feruidus
neque frigidus id est deuitans tu peccata propter
pene timorem / Sed quia tepidus es id est tar
dus ad bonum accidiosus et ocio sus /
Incipiam te euomere id est a me reicere sic

quid abhominale in ore stomachi et senti
enti omnibus vicorum quia dicis te esse ualde
diues & meritis quia diues sum sed virtute
et locupletatus ex operibus bonis et nul
lius egeo id est egeri ab aliquo et nescis
quia tu es miser priuatus gracie
et miserabilis priuatus pene comparatione
bonis spiritualibus / et cecus quia non vi
des tuos defectus et nudus id est virtutibus
spoliatus ¶ Suadeo tibi hic consequenter
ponitur salubris monitio cum dicit
Suadeo tibi emere a me operibus bonis
aurum ignitum id est supernam caritatem ac
ceptam alia inflaret superbia ¶ Sed contra
hoc dictum videtur apostolus dicere Ro. xi. Si
autem gratia iam non ex operibus alioquin
gratia iam non est gratia caritas autem
idem est cum gratia vel ei inseparabiliter an
nexa et per consequens non emitur propterea
dicendum quod gratia uno modo accipitur pro habitu
anime gratum deo faciente / alio modo
pro motione diuina que mouet animam ad
bonum supernaturale / sicut motione naturali
mouet omnia ad bona sibi qualia
simpliciter merito dupliciter accipitur uno modo
pro merito condigni alio modo pro merito congrui
Si autem accipiatur gratia primo modo tunc
primo sic cadit sub merito condigni / et sic
intelligitur dictum apostoli per allegatum tamen
habens gratiam primam ex operibus meretur de
condigno eius augmentationem / secundo tamen gratia
bene cadit sub merito congrui quia si homo
faciat quod in se est / se disponendo ad gratiam
congruum est quod deus illi infunderet eam /
si autem accipiatur gratia secundo sic non
cadit sub merito. Sed precedit omne meritum
condigni et congrui / talis enim influxus
diuinus communiter fit omnibus hominibus
qui diu sunt in vita presenti sed aliqui
recipiunt hunc influxum per conatum
liberi arbitrii se disponentes ad spiritualem
bonum et sic merentur de congruo gratiam
habitualem sibi infundi adeo ut per eius
augmentationem de condigno alii vero non recipiunt non senciunt
propter quod demerentur sibi ipsis ...

et ulterius in peccatum labi pro destabilitate liberi
arbitrij sequitur ut locuples vn fias
diviciis spiritualibus et vestimentis albis
induaris i. virtutibus ut non appareat
confusio nuditatis tue coram deo et
angelis sanctis et collirio inunge ocu-
los tuos i. gracia spiritus sancti que illuminat oculos
mentis dicit autem Inunge quia licet
gracia sit a solo deo danda tamen ex potes-
tate est ut plus detur quia potest
se eam disponere modo dicto. Ego quos amo
arguo et castigo sicut pater filios
dilectos emulare ergo i. imitare bonos
et penitenciam age de peccatis preteritis. Ecce
sto ad ostium cordis humani compulsans ad
bonum supernaturale monendo. Si quis audie-
rit vocem meam modicum meo consen-
ciendo et aperuerit michi ianuam paran-
tem liberi arbitrij ad bonum virtutis
ad illud scilicet perpetrandum gratia sanctificante habita-
bo in illo et cenabo cum illo et ipse mecum
nam deus in tali homine delectatur et
ipse in deo. ¶ Qui vicerit hic ultimo
ponitur premium promissum cum dicitur
qui vicerit insultus mundi carnis et dya-
boli dabo ei sedere mecum in throno
meo i. quiete in celesti regno. Sicut
et ego vici per passionem meam et sedeo
cum patre meo. id est ultimo assumptus
est in celum et sedet a dextris dei qui licet
aurem exponatur ut supra de iiij capitulo

nota

premium

Post hec
vidi etc. Descripta visione beati
Johannis que respicit informacio-
nem vij ecclesiarum Asie specialiter licet eo-
gnitive respiciat aliarum ecclesiarum informa-
cionem ut predictum est hic describitur ponun-
tur visiones eiusdem respicientes divine
informatione tocius ecclesie generaliter
nam ipsum sub quibusdam ymagini-
bus vidit decursum ecclesie ab apostolorum
tempore usque ad finem mundi et primum ad
tribulacionem usque ad finem mundi et primum
ad tribulaciones et persecuciones et mutabi-
litates nobiles tamen quarum aliquas iam

preteriunt et aliquae sunt future. Vi-
siones autem istas ymaginarias nobi-
les tamen quamvis aliqui iam preteri-
erunt. Johannes scripsit intellectum tamen earum non
expressit licet ad plenum intellexerit
aliqua tamen interposuit per que datur
via ad reliqua tamen aliqualiter capienda
sicut supra primo capitulo exposuit a. candela-
bra mundi s. ecclesie sunt et a. stelle s.
angeli i. episcopi earum et similiter in sequentibus
aliqua dicit licet rara ad aperiendum
aliter intellectum occultum ut patebit
in locis suis domino concedente propter
quod intellectus litteralis non est ille qui
per voces significatur immediate. Sed ille qui per
ymagines significatur sicut iudicum ix dicitur
quod ligna convenerunt ad arborem rampnum
venite impera nobis sensus litteralis non est
de arboribus vel lignis sed de viris Sy-
chem per ligna significatis qui fecerunt super
se abimelech regem. ¶ Secundum caute
quod iste visiones non distinguntur ex parte
temporis in quo facte sunt quia Johannes totum
vidit una die quod patet per hoc quod
dicit supra primo capitulo fui in spiritu in
dominica die sed distinguntur ex parte tem-
porum in quibus partim complete sunt et
partim implende ut magis videbitur
inferius per processum. Residuum igitur huius libri
in duas partes dividitur quia primo ponitur
modus huius visionis. Secundo decursus
impletionis c. q. Circa primum sciendum
quod tota trinitas revelavit apokalipsim
beatum christo christus autem Johanni per angelum
eius personam loquentem christus enim homo
superior est angelis propter unionem
assumptionis divine et plenitudinem gracie
licet sit minor angelis racione nature
sicut dicitur hebreorum ii. igitur primo ponitur
maiestas dei revelantis. 2o dignitas
hominis christi revelantis respectus ca.
iiiio. primum declaratur ex tribus scilicet ex
imperiali throno et ex nobili consessu
ibi et in circuitu sedis. Et ex reverenti
obsequio ibi et requiem non habebant

Circa primum dicit beatus Io. post hec vidi
hostium apertum in celo. Hic enim videbat
ymaginarie ac si hostium celi aperiretur
per quod designabat quod decursus ecclesie sibi
revelatur quod celum in scriptura nomina
tur quod dicit Gregorius omelia 3a regnum celorum
presentis vite temporis in ecclesia dicitur in qua
doctor qui mandatum solvit minimus vo
catur etc. Mathei v. etc. Inquantum nititur
auctoritas angeli loquentis dicta est
supra primo capitulo ascende huc ad videndum
dum ecclesie decursum ideo subditur et
ostendam tibi que oportet fieri post hec
secundum ordinationem dei que non potest frus
trari et statim fui in spiritu visionem
ymaginariam intelligendo et ecce sedes
posita erat in celo per quam sedem intel
ligitur auctoritas ceptis dei ecclesiam
regentis et supra sedem sedens scilicet deus
trinus et unus et qui sedebat similis erat
aspectui lapidis iaspidis et sardini tales
apparitiones fuit secundum convenientiam ad
illud quod revelatur deus autem sic appa
rebat ut gubernans ecclesiam militantem
quod se habet ut consolator et caritatis
incensor propter quod in primitiva ecclesia super
apostolos misit spiritum sanctum in similitudinem
ignis ideo dicitur hic coloris iaspidis
id est viridis qui color est confortativus
visus et sardinus id est rubei coloris qui
propter similitudinem ad ignem significat
incendium caritatis et erat yris in
circuitu sedis per quod designatur sedes
dei ad ecclesiam presentem quia yris signum
est federis inter deum et terram ut
dicitur Genesis ix id est similis visioni smarag
dine Smaragdus autem est viridis co
loris et hic est unus de coloribus
yridis et sic apparebat ille yris sma
ragdinus quia color viridis interior ecclesie
videbatur in quo designabatur conso
latio dei suis electis assistentis maxime
in tribulationibus ecclesie futuris eo quod
viridus color est confortativus visus
Et in circuitu sedis hic describitur assistentia
dei maiestatis cum nobili consortio cum dicitur
et in circuitu sedis sedilia xxiiii per quod
designantur universe kathedrales ecclesie
que licet sint multe tamen sub tali numero
designantur propter concordantiam novi
testamenti ad vetus in quo legitur primo
paralipomenon 24o. cum enim David volens aug
mentare cultum divinum statuit 24or sacer
dotes in templo per vices successive minis
trantes in sacerdotio cum scriptura frequenter
ponitur determinatus numerus pro indeterminato
sicut supra dictum est ca. i. quod per septem spiritus
dei intelligitur multitudo angelorum
sanctorum et sic dicit Gregorius omelia 24. quod per c
demones a maria eiecta significantur et
super thronos 24or seniores sedentes
per quos designantur universi episcopi in quibus
debet etatis et morum maturitas circum
amictos vestimentis albis quia in eis
debet refulgere castitas et in capitibus
eorum coronas aureas quia in mentibus
eorum que dicuntur capita respectu mem
brorum sensitivorum debet refulgere sapientie
claritas que per aurum frequenter in sacra
scriptura designatur Et de throno sedis
dei procedunt fulgura et voces et tonitrua
id est choruscationes miraculorum et denuntiationes
premiorum pro bonis operibus et terror sup
pliciorum pro malis ista vero in primitiva
ecclesia et post temporibus concedebantur
ad edificationem ecclesie plantate et vii lampades ar
dentes ante thronum scilicet dei que sunt
vii spiritus dei et exponendo quid per lam
pades intelligitur apponit aliqualiter
adaptata expressa dicuntur autem hic vii
spiritus dei vii dona spiritus sancti per diversa
dona dispositionibus se ideo dicuntur an
te thronum esse per vii spiritus intelligitur
universitas sanctorum angelorum parata ad

dei duplicatum concupiscendum illud he. i.
Omnes administratorii spiritus sunt etc. qui
dicunt lampades ardentes quia illu-
minant et accendunt fideles ad cognicionem
et amorem celestium. Et in circuitu sedis tam-
quam mare vitreum id est baptismi sicut
simile cristallo quia non est mobile vel flu-
idum, quia imprimit caracterem indele-
bilem propterea quod non est reiterabile. Et
in medio sedis et in circuitu sedis quatuor
animalia id est quatuor evangeliste ut dicunt
aliqui sed littera scripture videtur in aliquo
dissonare ubi dicitur et animal primum
simile leoni et tercium animal habens faciem
quasi hominis nam per faciem hominis intelli-
gitur Matheus ut dictum est in primo capitulo
theologorum et in hoc concordant sancti et
doctores. Matheus vero non est tercius
in ordine evangelistarum sed primus qui pri-
mus scripsit evangelium ut dicit Jeronimus
in prologo super Matheum. Ideo videtur
aliis probabilius dicere scilicet quod per quatuor
animalia intelliguntur quatuor patriarcha-
les ecclesie quarum prima est Jerosolimita-
na ubi cepit ecclesia et assimilatur leoni
propter constanciam illi conspectum ut patet
de Petro et Johanne Actuum iiii. qui constan-
ter responderunt principibus Judeorum obedire
deo oportet magis quam hominibus et item
Si iustum est in conspectu dei vos
potius audire quam deum iudicate non
enim possumus que audivimus et vidimus
non loqui. Secunda est Anthyochena
que assimilatur vitulo quia fuit
parata obedire mandatis apostolorum
in illo concilio ut patet Actuum
xv. et quia primo ibi vocati sunt disci-
puli christiani Actuum xi. Tercia est Al-
exandrina que assimilatur homini nam
ibi a principio fuerunt doctores docti
non solum libris divinis sed etiam humanis
ut Pantenus philosophus et Athanasius
et plures alii. Quarta est Constantino-
politana que assimilatur aquile volanti
nam ibi fuerunt viri contemplacione
elevati ut Gregorius Nazanzenus et
plures alii. Et quatuor animalia singula
eorum habebant alas senas. Ala prima
est lex naturalis. Secunda est mosayca
tercia prophetarum oracula. Quarta evangelium
apostolorum. Quinta doctrina apostolorum. Sexta
statuta generalium statutorum illis cum
aliis viri ecclesiastici debent extendere cor-
pus ad edificacionem proximorum et volare
ad dexteram per contemplacionem actionem in prosperis
et ad sinistram paciencia in adversis. Et in circui-
tu et intus plena sunt oculis quia de-
bent videndo presencia preterita et futura. Et requiem
non habebant hic consequenter auditur
dei maiestas perpetuo venerari
primo in patriarchalibus ecclesiis tunc dicta
et requiem non habebant scilicet quatuor
patriarchales ecclesie sequentia die ac
nocte dicencia sanctus etc. nam in illis
ecclesiis primo valde devote celebratum
fuit divinum officium diurnum pariter et noctur-
num et ponitur hic ter sanctus ad de-
signandum trinitatem personarum et subditur
dominus deus omnipotens ad designandum
unitatem essencie quia tres persone sunt
unus deus et dominus omnipotens qui erat
et qui est et qui venturus est. Eo primum
eius eternitas quia non apprehendit
a nobis in via nisi per comparacionem ad differenciam
temporis ut supra dictum est primo
capitulo. Et cum darent hic conse-
quenter describitur obsequium dulce laudis
exhibitum ad alias kathedrales ecclesias
per orbem constitutas que in divinis of-
ficiis celebrandis sequi debent ordi-
nacionem quatuor ecclesiarum patriarchalium
cum ecclesia romana que in principalis
et caput est omnium et hoc est quod dicit

et ei darent illa animalia gloriam et ho
norem et benediccionem ei seruiendo et eum col
laudando in pluribus modis officiorum
et ministracionibus pertinentibus procede
bant et quatuor seniores i. alie kathe
drales ecclesie sibi eis conformates et mitte
bant coronas suas ante thronum in sig
num reuerencie per hoc confitentes quod habent
a deo claritatem virtutis et sapiencie que per
coronas aureas designatur ut dein
ipsi dicentes dignus es domine deus ac
cipere gloriam etc. non est per hoc intelli
gendum quod deus accipiat aliquid
de nouo vel quod ei aliquid accrescat ex opi
bus et laudibus humanis. Patet quod homines
christiani a deo receptis tenentur assur
gere ad laudandum et glorificandum excel
lenciam eterne sue maiestatis quia tu cre
asti omnia de nichilo producendo et propter volun
tatem tuam erant in disposicione tua ab
eterno antequam crearentur sicut domus materia
lis antequam sit in effectu preexistit in disposicione
artificis et secundum hoc dicitur a methaphisice
quod domus sit a domo que est in anima sua
vero creata se habent ad deum sicut artifi
cia ad artificem Sapiencie vii^o c^o Omnium
enim est artifex omnem habens virtutem etc. et
creata sunt i. producta in effectu in tempore
et hoc ex diuina voluntate non ex nature
necessitate sequitur v^m capitulum

Et vidi in dextera sedentis etc. hic
consequenter describitur dignitas
christi hominis reuelacionem accipi
entis ita quod premittitur profunditas diui
ni secreti 2o difficultas aperiendi ibi et
vidi 3o insinuatur dignitas christi ibi et
vnus ita primum dicitur Et vidi in dex
tera sedentis super thronum. Iste sedens
est deus trinus et vnus ut dictum est li
brum etc. liber iste est diuina sciencia in qua
sunt omnia scripta. Sciendum tamen
quod in deo ponitur duplex sciencia vel pocius
vna duplex ... scilicet sciencia simplicis noti
cie que se extendit ad omnia possibilia

que numquam fuerunt nec erunt et sciencia vi
sionis que respicit existenciam per quamcumque
differenciam temporis scilicet preteriti vel presentis
vel futuri et ista sunt in virtute dei opera
tiua in qua ... operatur ipsa in aliquo
tempore talia vero sunt que reuelata sunt
homini christo et ab eo Iohanni apostolo. virtus
vero dei operatiua methaphisice dicitur eius
manus dextera quia per eam dextere
operamur. ideo liber qui dicitur dei no
ticia de dispositis a deo fieri conuenienter
esse dicitur in dextera manu dei. Signatum
sigillis septem designatur clausione diete sciencie
de dispositis a deo fieri quorumque sunt ab
eo reuelata fieri vel in effectu producta
sigillis septem i. omnimodis obscuritatibus
ut exponunt aliqui et secundum hoc ponitur
hic numerus determinatus pro indeterminato scilicet
septenarius pro obscuritatum multitudine
ponitur dicitur ... maria g^o a de
monia habuit q̃ vim̃ p̄ vicijs plena
fuit. Sed hoc dictum non bene consonat
his que sequuntur ca^o vi^o de aperitione si
gillorum procedendo a primo sigillo usque ad
septimum ex quo patet quod septenarius sigillorum
non ponitur ibi pro indefinita multitudine
obscuritatum. ideo videtur melius dicendum
quod sigilla ista non sunt aliud nisi volun
tas dei claudens et aperiens suum secretum
prout et quando et quomodo sibi placet. que licet
ipsa sit vna dicitur tamen multiplex
ad varios effectus relata. secundum illud ps.
cx. Magna opera domini exquisita in omnes
voluntates eius. septenarius igitur sigil
lorum est septenarius reuelacionum diuine
voluntatis ad reuelandum Iohanni distincta
a reuelacionibus vel fiendis in alijs te
poribus. Et vidi hic consequenter describitur
difficultas aperiendi cum dicitur Et
vidi angelum fortem iste videtur fuisse
Gabriel qui interpretatur fortitudo dei
quis est dignus aperire librum i. iudicii secreta

dei secretum et solvere signacula eius i. singillatim ostendere qualiter singula de libro dicentur procedent ex divina voluntate. Et nemo poterat in celo quantum ad angelos neque in terra quantum ad homines neque subtus terram quantum ad demones in quibus remansit naturalia integra aperire librum, quia nullus istorum potest ad secreta divina attingere nisi deo revelante, qui primo revelavit Christo homini, Christus Johanni. Et ego flebam multum etc. Per hunc fletum designatur Johannis desiderium desiderando esse futurum processum. Et hinc hic conscriptor inserit dignitatem Christi qui solus inventus est dignus secreta primo accipere, et alibi per Johannem nunciare cum dicitur: Et unus de senioribus dixit michi consolando me de desiderii michi impletione. Quis autem fuit iste senior non dicitur, et dicunt aliqui quod fuit Matheus evangelista qui dixit in persona Christi Mt. ultimo: Data est michi omnis potestas in celo et in terra, ideo dicit: Ecce vicit leo de tribu Juda etc. Nam Christus victor fuit in sua resurrectione. Sed quidquid sit de veritate, ratio tamen non videtur valere, quia Johannes non accepit hanc noticiam per Mathei scripturam sed per specialem revelacionem. Dictum est autem supra quod per seniores intelliguntur ecclesie prelati, ideo videtur melius quod iste senior fuit Petrus, et dicitur unus i. primus inter apostolos eo modo loquendi quo dicitur Gen. 1: Factum est vespere et mane dies unus i. primus. Transierat enim iam beatus Petrus per martirium ad gloriam, quia sub Nerone passus fuit, Johannes autem postea tempore Domitiani hanc revelacionem accepit, et sic anima Petri assistens Christo vel aliqua effigies representans dixit Johanni: Vide ne fleveris etc. Radix David i. de radice David descendens secundum carnem, quod propheta dixit Ysaias 11: Egredietur virga de radice Jesse etc. Aperire librum i. manifestare esse decursum a deo preordinatum. Et vidi et ecce in medio throni etc. agnum stantem tanquam occisum i. Christum in medio eorum per fidem in natura eorum constitutum, sicut ipse dixit Mt. ultimo: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummacionem seculi, qui sicut dictus est leo racione resurrectionis, ita dicitur hic agnus racione immolacionis, propter quod eciam dicitur stans quia resurrexit ad vitam immortalem Ro. 6: Christus resurgens a mortuis iam non moritur. Tanquam occisus quia cottidie in ecclesia immolatur non secundum carnem quia resurrexit ad vitam immortalem ut dictum est, sed secundum effectum et representacionem quia per sacramentum eucharistie communicatur nobis effectus sue passionis. Ipsum eciam est similitudo representativa ipsius, secundum quod dicitur Luc. 22: Hoc facite in meam commemoracionem. Illud autem quod representat aliquid nominatur nomine ipsius, sicut ymago Petri nominatur Petrus, et eadem racione eucharistia agnus immolatus, et ad hoc designandum non dicitur hic agnus occisus simpliciter sed tanquam occisus. Habentem cornua 7 i. potestates, eidem designatur per 7 spiritus, quia 7 dona spiritus sancti sunt et 7 cornua sive potestates ad reprimendum potentem inimici. Missi in omnem terram quia Christus passus est dona spiritus sancti dei ad eam secundum debitam disposicionem. Et venit et accepit de dextera sedentis librum. Non est per hoc intelligendum quod acceperit, nam anima Christi ab instanti sue creacionis divinitati unita habuit noticiam omnium que deus cognoscit sciencia visionis inter que est processus ecclesie ut patet ex predictis, ideo per hoc quod Johannes vidit eum accipere librum designatur accepcio noticie prius habite, sed de novo Johanni revelande circa ecclesie universalis statum. Et cum aperuisset hic conscriptor describit

assistenciam xpo io omditatis/ et primo assis
tentem sibi in eccl militante/ 2o i triu
phante ibi et vidi et audivi/ q'a primu d'o
Et cu aperuisset librum ad revelandu
ecce processum 2or animalia i. 4or eccie pri
archales et 24 seniores i. universe ka
thedrales ecce p orbem diffuse et p hoc
etiam subintelligitur alie ecclesie constitu
te ceciderunt coram agno na p hoc ha
buerunt materiam benedicendi ipsum habentes
singuli cytharas etc. q exponit cu sub
ditur que sunt orationes sanctorum metha(phori)ce
ut p hoc et scriptura aperitur aliquo mod
ad exponendum reliqua ut predictum est/ et
cantabant canticum novum i. pertinens ad
novum testamentum dignus es dne accipe
re etc. q exposicionis prima quod acceptus es
meritum precedit illud q cadit sub nutu
propter q acceptio notitie processus ecce q
processit morte xpi ut dictum est et nam
cecidit sub nutu ipsius sicut nec gloria
anime xpi s; gloria corporis q secuta
est bene cecidit meruit enim sui corpo
ris glorificationem et exaltationem et eo de
modo potest dici de revelatione dicti pro
cessus sacra per universali eccle ad declara
tionem bonitatis et maiestatis xpi na
hic revelatio facta est passione conveni
enter etc. nam eccia est ex omnib; gentibus
collecta/ et fecisti nos deo nostro regnum
i. regni eius principes et sacerdotes hostia
as laudis deo offerentes et regnabimus
sup terram nō dicitur i terra/ ubi sancta con
culcatur s; sup terram i. i celo ubi sancti
conculcatur cum xpo dicunt ¶ Et vidi
hic consequenter ponit io ditatis assistencium
xpo in eccl triumphante cum dicit/ et au
divi vocem angelorum multorum etc. i hoc no
tatur eorum multitudo maxima scdm
illud Job 24 nunquid est numerus militum
eius sed eum designat in hoc q subdit
et erat numerus eorum milia milium prout
eni corpora celestia tota regionem eleme
tare excedunt quasi incomparabiliter quantitate

continua/ sic angeli omnia corporalia in
quantitate discreta accipiendo quantitate
discretam p qualibz multitudine in
rabili vel innata/ dignus est agnus
qui occisus est accipere virtutem et divinitate
etc. omnia ista habuit vel scilicet p laurea
in passione q dicit ppter gloriam corporis
et honoris q secuta sunt esse acceptio
talia hic accipit p manifestatione eorum
ad laudem et honorem nominis xpi et
consequenter ponit laus xpi in omnibus
creaturis cum dicit/ et omnem creaturam
q i celo est tam ad homines qui iam
sunt in patria/ i uncti etiam ad eorum
adhuc i via/ et que sub terra etc.
nam omnes creature rationales extra
ecclesias dum laudabile xpm et tam
sunt materia et occo laudandi ipsum
quia intellectuales creature possunt asce
dere ad cognoscendum deum et p consequens
ad ipsum laudandum et glorificandum
ecca q sequitur patet exposita scd vi cap

¶ Et vidi q
aperuisset etc. postq descriptus
est modus dicte revelationis
hic consequenter describitur decursus impletionis
et hoc sub 7. sigillorum apertionibz quibz
sigillis liber dicebatur signatus esse sicut
i pte q patet in libro agitur in prima pte
dicitur. ¶ Et vidi q aperuisset agnus
agnum unum de 7 sigillis s primu cons
equenter q dicitur g' i. et sequitur est des
pere et mane dies unus i. primus con
sequenter ibi dicitur factum est vespere
et mane dies secundus et sic consequenter
usq; ad septimum eodem modo consequenter
hic describitur apertio scdi sigilli et tam
usq; ad septimum et audivi unum de
quattuor animalibus i. primum esse vocem
qua in de sigillis dictum est nō consequenter
agitur de aliis tribus animalibus et sm
illos qui p 4or animalia dicunt signari quattuor
evangelistas iste fuit marcus i similitudine
leonis designatus q scdo ponit in sup cap 4o

Sed quia istud dictum non consonat ordini eiusdem glossatum in quo mutatur ponitur primus et quartus sicut ego dixi super c° 4° quia signa° malia iiij° patriarchalis ecclesie designatur et sic habeo consequenter dicere quod ille qui primum animal fuit patriarcha primus ecclesie patriarchalis scilicet Ierosolimitane qui fuit beatus Iacobus appellatus frater domini eo quod fuit filius primus et hic ante Iam tusserat sub nerone ut patet per iosephum 2° libro antiquitatum / Hec autem vendicata sed fuit Iohanni tempore domiciani Veni et vide Et ecce primitive ecclesie equus albus et cetera propterea ut dicunt expositores aliqui designatur gaius imperator qui successit in medio tyberio et designatur per equum album eo quod non fuit christianis molestus sed magis consolabilis nam pilatum misit exilium qui christum morti iudicaverat / et similiter herodem qui decollaverat Iohannem et christum in passione spreverat luce 23 ideo subditur et exivit vincens ut vinceret scilicet adversarios christi ut dictum est. Sed hoc non videtur convenienter dictum nam iste gaius in tantum fuit elatus et superbus quod per orbem misit statuam suam ut in illa adoraretur ut deus et quia habitatores in iudea renuerunt hoc facere misit petronium in iudeam ut in templo poneret eandem statuam et renitentes interficeret ut dicit Iosephus libris antiquitatum et de iudaico bello apertissime non dedit hoc execucioni quia gaius fuit preventus in illo breve tempore apostoli et alii christiani habitabant in urbe et in iudea et sic patet quod gaius non fuit eis consolabilis Sed magis horribilis eo quod preceteris habitatoribus unde horridum erat eis in dictum gaii de data adoracione sibi ante ipse miserat in exilium herodem et pylatum licet tunc non fuit propter christum. Sed post causis totaliter dissipatis ut refert Iosephus quis est brevitatis omitto. Verum quod subditur exivit vincens ut vinceret non videtur satis convenienter applicari quia

romane fuit turpiter interfectus propter suas malicias ab uxore eius gladio confossus et eius unica filia pariete allisa. Ideo quod alii videntur melius dicere scilicet quod per equum album intelligitur cetus apostolorum dealbatus sanctitate vite et quia beatus Iacobus Ierosolimitane ecclesie episcopus / ut dicit in libro illustrium virorum dicitur usus fuisse tunc vestibus lineis et quia per consequens albis et per consequens albis induti estimari potest probabiliter de aliis apostolis unde et una chaniectus vocat eos viros dealbatos. Per sedentem super equum istum intelligit christus rector et ductor eorum secundum illud Ro. viii qui spiritu dei aguntur hii filii dei sunt et secundum hoc sic est littera exponenda. Et ecce equus albus scilicet apostolorum [ac?]privatus et qui sedebat super eum scilicet christus habebat arcum in manu id est verbum predicacionis in manu operacionis quia cepit facere et docere actuum i°. et fecerunt apostoli per similiter et docuerunt primus / et data est ei corona in spiritu sancto / castitatione / et exivit per effectum suum dando apostolis in signo visibili spiritum sanctum vincens adversarios suos in iudea primo / nam eodem die conversi sunt ad eum predicante petro tria milia actuum 2° / Et altera die quinque milia actuum 3° / Ut vinceret per totum orbem subiciendo sue fidei iugo colla gencium / nam in brevi tempore per predicacionem apostolorum / et aliorum christi discipulorum christo cooperante et sermone eorum signis sequentibus confirmante / marci ultimo predicatum fuit evangelium nam vincere adhuc sancto petro fides katholica dispersa fuit usque ad fines terre habitabiles prout declaravi super illud ps. 18. In omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terre verba eorum et super epistolam Ro. x° c°. Et cum aperuisset sigillum secundum [ps?] inquit describitur status ecclesie in tempore neronis usque ad tyrannum imperatorem cum dicatur audivi secundum animal secundum predicta iste fuit primus patriarcha ecclesie antiochiene scilicet beatus petrus qui primo

cepit illam ecclesiam ut habetur libro illus/
trium virorum qui tempore huius visionis iam/
transierat perurentur dicens veni et/
vide scilicet statum ecclesie sub nerone et exivit/
alius equus ruffus id est romanus populus qui/
dicitur tempore neronis duplicatur uno/
modo accipiendo ruffedine pro rubedine/
sicut in pluribus aliis locis accipitur scrip/
tura eo quod nero multos romanorum occi/
dit propter crudelitatem nam etiam matrem/
propriam uxorem fratrem sororem ac etiam/
senecam suum preceptorem dicitur occidisse / alio/
modo propter propriam ruffedinem quia nero civita/
tem romanam incendi fecit in magna parte/
ut videret quale fuerit antiquitus incen/
dium troie / item vero incendio combussisse/
fuit inflamme apparentia ruffedinis civitatis/
et qui sedebat super eum scilicet nero habens/
divinitatis datum est ei id est a deo permissum ut/
sumeret id est afferret pacem de terra quia tur/
bata fuit civitas romanum imperium/
propter suam maleficia (ut) crudelitatem sic interficiant/
nam consequenter contra se ipse ipso mor/
tuo otho galba vitellius voluerunt/
usurpare imperium rex contra pugna ad/
invicem valde multi fuerunt interfecti et/
datus est illi gladius magnus id est potestas/
interficiendi christianos nam ipse primus persecu/
tionem movit contra ecclesiam longe de/
persecutoribus motis per imperatores ro/
manos nam antea persecutionem passi sunt/
sub principibus iudeorum vel crudele/
Item supponendum non fuit dure contra ecclesiam/
sed contra habitatores iudea quorum pauci/
comparatione erant christiani nec etiam iam/
dictum illud dictum fuit occasionem et/
ideo prima persecutio ecclesie attribuitur ne/
roni / claudius etiam imperator qui fuit/
medius inter gaium et neronem non le/
gitur fecisse christianis aliquam persecutionem/
nero autem apostolorum principes scilicet pe/
trum et paulum occidit et multos ali/
os christianos rome cum imperium occidi/
fecit. Est tamen apprimendum quod est tercia pars/
in qua describitur status sub tito

cum dicitur audivi tertium animal id est pat/
riarcham tertium ecclesie allexandrine scilicet/
beatum marcum secundum quod dicitur in libro illus/
trium virorum habetur et ecce equus niger/
id est exercitus romanus qui dicitur niger et fame/
sicut postea dicitur albidus / exercitus enim ro/
manus sub tito afflixit habitantes in iu/
dea qui fuerunt fame denigrati et aliis/
afflictionibus secundum quod refert Josephus libro/
de iudaico bello / et qui sedebat super eum/
scilicet titus rector illius exercitus habebat/
stateram in manu sua id est divinam iustitiam/
quod opere exequebatur nam quo ordine divine/
iustitie processit quod exercitus romanus iu/
deos plurimum occidit et plurimum captivavit/
in vindictam mortis christi sicut dominus ante/
predixit luce 19 ecce veniet nunc et/
circumdabunt te inimici tui quia tu hoc/
erant preter intentionem titi / exercitus/
qui propter aliam causam venerunt contra/
iudeos scilicet propter rebellionem eorum quia/
imperium romanum ut patet per Josephum in/
libro de iudaico bello ideo dicitur quod/
habebat stateram in manu sua in mente/
exequebatur opus divine iustitie nam per stateram/
per manum cum opus intelligitur quia per ea/
efficitur et audivi tamquam vocem de medio quatuor/
animalium id est de throno dei tamquam circumdatum/
erant quatuor animalia ut dictum est supra/
capitulo 4° / apocalypsis ac designatur quod factum est/
titi contra iudeos procedebat ex ordinatione/
divina aliqua procedit malum pene/
secundum quod dicit amos 3 non est malum/
in civitate quod non fecit ut deus bilibris/
tritici denario uno etc. ad intellectum/
huius secundum quod dicit hugo floriacensis/
de fine belli romanorum contra iudeos confecti/
denique romani multa prede gerebant quibus/
mancipia captiva vendebant sed quia plu/
res venales et pauci inveniebantur/
emptores non defuit qui 30 mancipia/
uno numismate mercatur et sicut/
dominus emerat 30 denariis hoc eis so

pro denario uno. 30. venditus fuit ad numisma
et denarius vii et ideo ait. 22 dum te deo audite
numisma census subditur ut illi ac tulerunt
ei denarium dicebatur autem denarius
eo quod valeat x nummos usuales. Item
notandum quod bilibris est nomen compositum
ex bis et libra quia continet duas libras
quinque vero iudei hic per unam libram designan
tur eo quod quinque libri moysi ab omnibus
iudeis recipiuntur alios autem libros
iudei non recipiunt quasi preducta dicitur
est quod sequitur bilibris tritici denario uno
etc. quia sicut de venalibus in diebus vilio
ribus quasi pondere quod est vile granum
designatur 30 pro uno denario dabatur
ut dictum est ita de te designatoribus tempo
ribus ad significandum pro uno denario ha
bebantur et vinum et oleum ne leseris
per vinum quod est letificativum intelligitur gaudi
um quo replebantur gaudio et spiritu sancto
et per oleum pietatis et mutue
caritatis obsequium secundum quod dicitur actuum
iiii° quotquot enim possessores domorum
et agrorum erant vendebant afferentes
pretia eorum et ponebant ante pedes apostolorum
qui dividebant singulis prout cuique opus
erat et isti non fuerunt lesi persecutionem
tam vel ante eius adventum quidam habi
tantes in urbem iherusalem monita ange
lica transierunt ultra iordanem in civitate
nomine pellam in regno agrippe qui iste
tenus qui confederatus erat romanis. ¶ Et cum
aperuisset. Hic incipit quarta pars ubi descri
bitur status ecclesie tempore domiciani
qui secundam persecutionem movit contra ecclesiam
et multa alia mala fecit in imperio Ro
mano. Dicitur quod quidam vocare quarti animalis
id est predicatores seu episcopi constantinopolitani
vel designati sicut dictum est de aliis
¶ Et ecce equus pallidus id est populus rome
domicianus cum magna parte senatorum
nobilium in populum misit et interfecit in po
nentes terra ut sic reciperet eorum bona
propter quod etiam rome et alibi erat in magno
timore posita ne super eis fieret timor

autem fecit ceteri membra pallida
et potissime facie propter quod romanum imperium
pro tunc in illo significatur per equum pallidum
et qui sedebat desuper scilicet domicianus im
perator nomen illi mors active et pas
sive quia multos innocentes interfecit ut
dictum est et potissime christianos contra quos
movit secundam et finaliter interfectus fuit
a senatu romano propter suam crudelitatem
ut habetur in legenda beati Johannis
evangeliste et infernus sequebatur eum
quia post cursum presentis vite statim
raptus est ad penam gehenne. ¶ Et data
est illi potestas super quattuor partes in
quibus dilatatum erat imperium romanum
interficere gladio vel in omnibus istis parti
bus multi christiani gladiati fuerunt
de mandato eius et fame quia multi in
carceribus fame cruciati mortui
fuerunt et bestiis terre quia plures eorum
devorandi bestiis tradebantur sicut patet
in legendis plurimorum martirum et quia pluribus
aliis modis aliqui martirizabantur
suspensione submersione combustione et
huiusmodi ideo innuitur et morte quoniam
modus affligendi martires includitur
¶ Et prius vero patet quia secundum zacharie
6 equos in colore quadruplicater
vario designata fuerunt quattuor regna
ut dictum fuit ibidem. ¶ Hic in isto loco per
equum album designatur regnum christi
prout fuit tempore apostolorum et credentibus
primis per alios tres equos romanum impe
rium cuius status fuit variatus in
tribus temporibus. ¶ Et cum aperuisset
quintum. Hic incipit quinta pars in qua de
scribitur ecclesie persecutio a romano impera
tore quia post domicianum successit usque ad
diocletianum iste enim et traianus etiam
persecutionem fecerunt contra ecclesiam. Marcus
antonius quartam / severus quintam incepit
qui est maximianus sextam / decius septi
mam / valerianus nonam / licet ante multi
imperatores intermedii fuerunt inter istos

quorum temporibus multi christiani fuerunt
martirizati isti tamen specialiter dicuntur per se
cutione Damiani creuisse quia fecerunt
et renouauerunt contra totum christianos alij
vero non sic ideo quod aliqui temporibus
prius fuerunt martirizati hec sunt quo
dam precedentium imperatorum quia non erunt
renouata temporibus istorum imperatorum
non erat ecclesie nec altaria stabilia sed in
locis occultis et potissime in martirum
sepulturis in quibus sunt corpora eorum
ibidem sepulta portabat et erigebat
altare ligneum pro celebratione missarum
et hoc est quod dicitur Et cum aperuisset
quintum sigillum vidi subtus altare ani
mas interfectorum eo quod erant ibi corpora
eorum et est similis modus sicut Gen
1° omnes anime que egresse sunt de femore
Jacob i. homines quorum anime erant non
fuisset egresse de femore Jacob que non
sunt de dicte Sed ideo peccatorum in suis
corporibus egressis de Jacob per generationem
propter verbum dei quod ad doctores qui fue
runt martirizati propter predicationem ubi
dum et propter testimonium quod habebant
christum ad simplices christianos qui marti
rizabantur eo quod nolebant negare christum
Sed magis protestabant sancte in christum
et clamabant voce magna etc. iste cla
mor non est aliud quam manifestatio
nequitie tyrannorum coram deo merito pu
nienda et innocentie martirum premianda
Sicut dixit dominus ipsi Caym Gen 4° ecce
vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad
me de terra i. eius innocentia declarat tuam
nequitiam puniendam in mortis eius vindic
tam ideo subditur Usque quo domine
supple qui es sanctus et verus non vindi
cas sanguinem nostrum de hijs qui habitant
in terra i. de tyrannis viuentibus super terram
et date sunt eis stole albe quia antici
pata est gloria anime Et dictum est
illis ut requiescerent corpora eorum in mo
numentis tempus adhuc modicum scilicet usque

ad modicum quod dicitur modicum et videbitis me
patrum etc. Jo. 16 c. 2° dicitur specialiter quod
infirma hora est tunc enim resurgent
in corporalibus gloriosis et sic habebunt
secundam gloriam que est gloria corporis donec
compleantur etc. nam post eos propter nomen
christi multi sunt interfecti et adhuc plu
res interficientur in persecutione antichristi Et
cum aperuisset sextum etc. sub dyocletiano
qui decimam persecutionem mouit contra ecclesiam
cum collega suo maximiano et ista
persecutio fuit atrocior precedentibus in
tantum quod infra 30 dies 17 milia personarum utriusque sexus
legitur martirio coronati et hoc est quod de
scribit Johannes sub apertione sigilli sexti
et diuidit in 4 partes quia primo describi
tur enormitas persecutionis secundo suauitas
diuine consolationis ibi post hec vidi tercio
primum dicitur terremotus factus est quia in
omnibus partibus imperij romani pro im
perio dyocletiani et maximiani moti
sunt iudices et potestates ad interfectionem
christianorum et sol factus est niger etc. i. christus
qui est sol iustitie denigratus est
apertum ad sensum nomine tamen in cor
dibus suis quia imponebant quod esset male
ficus et magus et hoc propter apostolos et
alios quod discipulos quos docuerat de
talibus ut dicebat infideles et sic
quantum erat in se nomen christi denigrabant
et luna tota facta est sicut sanguis
quia tunc ecclesia tota fuit sanguine
martirum rubricata et stelle ceciderunt
de celo et multi eminentes in ecclesia timore
mortis et simulati fuerunt ad ydolatriam in
duci et marcellus papa tunc timore mor
tis ydolis thurificauit et hoc confitetur
quod plures alij sic fecerunt unde et
marcellus penitentia ductus postea mar
tirium pro christo sustinuit et cessauit ecclesia
romana 7 annis et 6 mensibus propter
enormitatem persecutionis illius Sicut ficus
emittit grossos suos cum magno vento
mouetur dicitur autem grossitus primi

tempus et immature que de ficu cadunt
a magno vento commote sunt / Sic ante ple-
nit i(d est) ecclesia turbo tempestuose persecucionis
et celum recessit sicut liber involutus
celum hic dicitur ecclesia tempus sicut
et Mt. 13. Simile est regnum thezauro ab-
scondito in agro etc. quod exponit glo. om-
zel. quia christiani tunc se occultabant
quantum poterant exceptis valde paucis
qui cum maximo fervore se martirio offere-
bant / et omnis mons et insule de locis
suis mote sunt id est super montes et rupes
quasi inaccessibiles / et insulis mari
clausis ubi fugerant christiani querebantur
et examinabantur / et sic dicit ista loca
mota propter motum habitancium sicut dicitur
per prius facere vel pati quod prius in-
habitans agit vel patitur / et reges
terre et principes etc. omnibus cum plus
orbis iam diffusa erat fides katholica
ut supra dictum est / et de omni statu hominum
maiorum minorum et mediocrum aliqui re-
ciderunt quia rabie persecucionis mote
per dyocletianum et maximianum non fortes
querebant se abscondere in locis cavernosis
sub montibus / ideo subditur absconderunt
se in speluncis et aliqui se eciam corpore timen-
tes ibi cum et longo cruciatu ad mortem
deduci desiderabant mori breviter sup-
posita tamen dei voluntate ne vi tor-
mentorum relinqueretur ad christum negan-
dum / et hoc desiderium exprimitur cum
subditur et dicunt montibus et petris ca-
dite super nos et abscondite nos a facie
sedentis super thronum / ut irati contra nos
licet in deo non cadat ira proprie dicitur tamen
irasci metaphorice contra aliquos quando
flagellat eos quia ad modum irati
se habet / tamen quando flagellat electos
hoc facit magis ex sua benignitate
ad augmentum meriti ipsorum ut premium
et ab ira agni i(d est) hominis christi qui vide-
bat irasci contra sua electam in deo qui
venit dies magnus ire ipsorum i(d est) tempus
persecucionis magne ab eis premisse

et quis poterit stare q(uasi) d(iceret) valde pauci / et
ceciderunt cum marcellus papa qui caput
erat ecclesie ut predictum est / propter quod valde
difficile quod alii inferiores q(uasi) d(iceret) possent
stare aliter exposito ab aliquibus illud
et dicunt montibus et petris cadite super
nos etc. quod per montes et petras intelliguntur
sancti qui iam erant in patria qui dicuntur
montes propter suam exaltacionem ad celestia
et petre propter confirmacionem in bono quorum
suffragia postulabant fideles et persecucionem
tunc posita et sic est sensus et dicunt mon-
tibus et petris i(d est) sanctis cadite super nos
i(d est) condescendite nobis et abscondite
nos a facie etc. i(d est) protegite nos oracioni-
bus vestris circa deum et agnum ut cesset
a nobis rabies huius persecucionis ¶ Hec
alia expositio videtur magis litteralis
Sequitur VII capitulum

Post hoc vidi. Postquam descripta
est acerbitas persecucionis / hic
consequenter describitur tranquilli-
tatis consolacionis / que facta est ecclesie dei
tempore constantini ex helena nati / et
dividitur in duas partes quia primo ponitur
hic consolacio quantum ad gentes in ecclesia
militante / secundo quantum ad gentes in ecclesia
triumphante / ibi post hoc vidi turbam
/ prima adhuc in duas quia primo premittit
persecucionis brevis quietacionem tyrannorum in di-
versis partibus imperii romani dicens
¶ Quod cum repressio prosternuntur ibi
¶ Et vidi alterum / etc. Primum secundum quod
sicut dicit in ecclesiastica hystoria quinto li(bro) postquam
dyocletianus et maximianus deposuit
insignia imperii constituti sunt imperatores
duo scilicet galerius constancius galerius autem
duos cesares instituit scilicet severum et
in ytalia et maximianum in oriente ¶ Con-
stantius autem ex helena genuit filium
nomine constantinum qui mortuo patre
factus est imperator et assumpsit in consorcium
imperii licinium qui licet primo fuerit
pacificus christianis tamen cito postea factus

est persecutor. Maxencius vero rome ty
rannizabat et sic erant quatuor persecuto
res ecclesie in quatuor partibus imperii scilicet
maximianus oriente / Severus in
ytalia / maxencius rome / licinius alex
andrie que est in egypto. Et notandum
quod homines maxime potentes et in dig
nitate constituti in hoc libro propter no
minant angeli sicut dictum est supra capitulo
2o de episcopis .7. ecclesiarum qui angeli nomi
natur et si sunt boni sunt angeli
dei / et si mali magis sunt angeli
sathane saltem pro illo tempore quo sunt
mali sicut dictum est. Supra 3o capitulo de
angelo sardis nomen habes quod vivas et
mortuus es hoc est in quatuor persecutores
ecclesie dei nominantur hic angeli cum
dicitur post hoc vidi quatuor angelos
stantes id est dominantes super quatuor angulos
terre id est quatuor partes imperii ut dictum est
tenentes quatuor ventos terre ne flarent super terram
id est impedientes doctores ecclesie ne verbum
dei predicarent de quibus dicitur cantica 4o Sur
ge aquilo et veni auster perfla ortum
meum et fluent aromata illius qui
perflatum predicationis fecundatur ortus
ecclesie militantis super terram / neque super
mare neque in ullam arborem christianorum
cum aliqui habitabant in arida / aliqui
in insulis maris et aliqui in silvis pro
persecutionem fugientes / et omnes ista designan
natur nominibus locorum ipsorum habita
tes [illegible] designatur nomine [illegible]
unde qui modo [illegible] dicit [illegible]
fecit tale festum in silvis habitus ubi
Et vidi hic describitur destructio eorum
quatuor tyrannorum repressio / et quia primo po
nitur repressionis actus. Et subditur
[illegible] fructus ibi et [illegible]
permittat [illegible] cum deo cum dicit
Et vidi alterum angelum id est imperatorem
constantinum ascendentem ab ortu solis
iusticie ascendit ad dignitatem imperia
lem ut daret pacem ecclesie habentem signum

dei id est signum crucis christi scribit enim ecclesiastice
hystorie libro 9o quod constantinus veniens
romam contra maxencium ubi tyranni
zantem et propter cogitaret de dispositione
belli et pro victoria posceret deum celi
quamvis non dum esset baptizatus aspi
ciens in celum vidit signum crucis ruti
lans et cum miraretur de insolita vi
sione vidit angelos astantes et dicentes
sibi in hoc signo vinces tunc de victoria
futura securus signum crucis sicut viderat
depingi fecit in militaribus vexillis et
sic procedens contra maxencium obtinuit
plenum triumphum. Clamavit voce
magna quatuor angelis id est quatuor tyrannis
predictis quibus datum est id est permissum
nocere terre et mari id est christianis habitantibus
intra arida et in insulis maris dicens
nolite nocere nam istos quatuor tyrannos
repressit [illegible] christianorum aliquos
debellando / sicut dictum est de maxen
cio et idem postea accidit de licinio
contra christianos crudeliter insurgente in
alexandria et egypto alios autem
duos pro mandato [illegible] ut habetur
ecclesiastice hystorie 9o libro quo adusque signemus
servos dei nostri in frontibus eorum. Constanti
nus enim a beato silvestro baptizatus
honoravit et exaltavit ecclesiam et potis
sime sacerdotes et alios ecclesie ministros /
et multa privilegia christianis dedit et
sic exemplo et verbo multos ad baptismum
induxit / et sic privilegium sacerdotum
eos servos christi consignavit / Sed dicendum
ante quod hec dictio quo adusque non tenet
hic finaliter sic intelligendo quod signatis
fidelibus tempore constantini quatuor tyran
ni predicti deberent reddi ad persecutionem
ecclesie sicut enim dicitur [illegible] hic quo
adusque veniam quod designat quod me non
veniente non debeas amplius scribere
sed tenetur indefinite sicut cum dicit Iste
non penituit quousque post mortem penitere
non potuit. Et audivi numerum signatorum

hic consequenter describitur de repressionis
fructus qui est multiplicatio credentium
xpo / et dicunt expositores aliqui quod
hic non ponitur unus numerus ad con
de iudaysmo et ideo subditur communiter tri
bu signati ipsi et postea tamen subditur
post hoc vidi turbam magnam etc. ponit
multitudo maior quam innumerabilis quam
de iudaysmo ¶ Sed salvo meliori iudicio p
nunc non videtur indubitabile dicendum quia tamen
tempore constantini iudei iam erant in
sua infidelitate obstinati ipsi qui non vide
tur tempore constantini tot fuerunt baptizati
sicut dicitur hic c. xl. iiii.or milia Item
quia equaliter tribu excepta tribu dan
loco cuius nominatur tribus Joseph dun
xii. milia signati / et tamen secundum hebreos
et latinos ex tribus fuit captivitate et
inclusi ultra montes caspios et sic de
illis non videtur tunc aliquem fuisse bap
tizati ¶ Similiter de conversione gentilium
non videtur probabile dicendum quia textus
dissonare videtur principalibus ut magis
videbitur procedendo ¶ Dic ergo quod sicut in
videtur ad prius in hac prima parte describi
multitudo conversorum ad xpm tempore
constantini de quacumque gente vel natione
qui baptizati vero cuius ipsi conversi sunt
quod predixit ysaias xl. Effundam spiritum meum
super semen tuum et benedictiones meas super
stirpem tuam et germinabunt et sequitur iste
dicet domini ego sum et ille invocabit no
mine iacob et hic scribet manu sua
domino et in nomine israel assimilabitur quod
intelligitur de gentilibus conversis ad xpm
sicut ibidem plenius fuit dictum hoc
Ita dicit apostolus Ro. 2. non enim qui in manifesto
iudeus est neque que in manifesto in carne est circumcisio sed qui in
abscondito iudeus est et circumcisio cordis
in spiritu non littera cuius laus non ex hominibus / sed ex deo
et sic patet quod nomine israelis fidem
et hereditatem eius consequuntur ad xpm in xpo
conversi / et pro eo quod nominat xii. tribus
ipsi / ad xii. apostolos novi testamenti / et tamen
videtur dicendum hic omittit eo quod de ipsa dicit

circa xpm ultimatum de tradendi eam est
enim dicit hic c. xl. iiii.or milia signati
ponit unus determinatus pro indeterminato
vel multo plures temporibus illis predi
ctis per totum orbem fuerunt baptizati sicut
super c.o 4.o per iiii.or seniores intelligi
universitas platonis cuius que est multum
maior sicut dictum fuit ibidem hys visis
dicas patet littera ¶ Post hoc vidi hic consequenter
describitur consolatio ecclesie advenientis
in ecclesia triumphante nam sicut post
pressuram acerbissimam temporibus dyocle
ciani et maximiani facta est consolatio
magna in ecclesia militante per constantinum
pace ei attributam Sic in ecclesia trium
phante de martiribus illius temporis
facta est leticia magna propter eorum
corporum sanctorum copiam quod hec leticia primo
describitur 2.o de hoc Johannes plenius
scribitur ibi et audit dicta primum dicit
Post hoc vidi turbam magnam martirum
quam dinumerare nemo poterat temporibus
enim dyocleciani et maximiani tot
sunt martirizati quod per Johannem non po
terunt ad certum numerum reduci nam
infra xxx. dies leguntur xl. milia
martirizati ut dictum est / Una etiam vice
maximianus interfecit legionem the
beorum in qua erant vi. milia 600.
66 milites preter iudices et in diversis
partibus de mandato istorum imperatorum
tot interfecerunt xpianos quod non pote
runt sub certo numero redigi / Ita dyocleciani
legitur x. annis persecutus est omnibus
gentibus et tribubus et populis etc. ex hoc
videtur quod non agitur de conversis ex gentili
litate tamen sicut dicit aliqui de multi
tudine martirizatis per dyoclecianum inter quos fue
runt de iudaysmo conversi ad xpm et
de omni populo et gente stantes ante thronum
per certum dignitatis assistunt in conspectu
agni quia sicut beati referuntur in terra
in aspectu humanitatis xpi sed quod dicit
Amicti super Johannem amicti stolis
albis per gloriam anime quod per stolam

albam designatur ut dictum est in capitulo precedenti et palme in manibus eorum quod signum presentis victorie que non habetur in vita presenti in qua homines continue pugnant et sic non loquitur hic ut videtur de baptizatis gentibus in via sed de martirizatis confessoribus in patria et clamabant voce magna in modis est laus dei continua dicentes Salus deo nostro etc. i. salus tantum homini inest nobis a deo et agno et omnes angeli stabant in circuitu throni tamquam parati ad exequendum voluntatem dei et seniorum et quatuor animalium i. eorum qui in ecclesia iam in celo et regnantium et ceciderunt in conspectu throni etc. gratias agentes deo de triumpho martirii dicentes amen per laudem martirum supra posita salus deo nostro etc. et subditur eorum laus cum dicitur benedictio i. laus et claritas i. divulgatio nominis etc. que ponitur supple attribuatur deo nostro in secula seculorum amen et non est per hoc intelligendum quod operationis ad manifestat deo in tempore sed tunc in effabilibus suis. Et vidit hic consequenter Johannes de dictis martiribus instruitur plenius cum dicatur et vidit unus de senioribus scilicet illos qui dicunt quod licet immediate precedens loquitur de tempore Constantini iste senior fuit sed hoc non videtur dictum quia Johannes non fuit institutus a beato Silvestro post multa tempora presens consecratus quia floruit tempore Constantini qui cepit imperare anno domini ccc^o ix^o et ideo videtur melius quod iste senior fuit beatus Petrus qui dicitur unus senior i. primus inter prelatos ecclesie sicut dictum est supra capitulo v. hii qui amicti sunt stolis albis qui sunt etc. q. d. tu debes scire et dixi illi domine mi tu scis qui regnas in celo cum eis nam ante revelationem Johanni factam martirium tu periit ad gloriam ut ostensum est supra capitulo v. q. d. Johannes tu qui scis potes me docere de istis et dixit michi hii sunt qui venerunt de tribulatione magna

pertinentes de mundo per martirium tempore Dyocleciani et Maximiani imperatorum quia tunc fuit tribulatio maxima ut dictum est et hoc etiam videtur quod non loquitur de corporis ad fidem tempore Constantini quia tunc non fuit ecclesie tribulatio sed maxima consolatio propter quod loquitur post dixi de martiribus temporis precedentis ut subditur. Et laverunt stolas suas et dealbaverunt eas in sanguine agni propter quod tamen sanguinis agni quia est sanguinis membrorum eius in quibus dicitur se persecutionem pati Actuum ix^o. Saule Saule quid me persequeris martires ante passi acceperunt primam stolam i. anime gloriam ut supra dictum est professione sui sanguinis ideo sunt ante thronum dei videntes eum facie ad faciem et serviunt ei die ac nocte in templo eius quia ibi est laus ingens sicut. beati qui habitant in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te et qui sedet in throno scilicet deus habitabit super illos quia non possunt ab eo avelli non esurient neque sitient amplius etc. i. nullam tribulationem vel inquietudinem patientur amplius sed in beatitudine quietabitur appetitus quia agnus qui est in medio throni scilicet Christus reget eos immediate fideles autem in terra existentes reguntur ab eo per ministros ecclesie et deducet eos ad vite fontes aquarum continuatos vivis gloria anime quousque tamen hic accipiant gloriam corporis in futura resurrectione et tunc erunt in fontibus aquarum vite per duplicem gloriam scilicet corporis et anime et absterget deus omnem lacrimam nam ultra non habebunt aliquam tristiciae materiam sed plenam et perfectam consolationem. Contra hanc expositionem que posita est post vidi turbam magnam etc. cognoscitur quod non loquitur de martiribus tempore Constantini precedentis de quo ante fecerat mentionem

Patet magis de contrariis (?) cum gentilitate tempore
primus sicut dicunt expositores aliqui 20
capitulo infra 21. Johannes loquens de civitate
celesti dicit et templum non vidi in ea
hic autem dicitur et serviunt die ac
nocte in templo eius ex quo videtur
quod non loquitur de martiribus contentis
iam in patria. Patet de fidelibus qui sunt
adhuc in via. Ad primum dicendum quod cum dicitur
post hec vidi etc. li. post non refertur
ad ordinem rei sed ad ordinem visionis seu
descriptionis illa enim que sunt prius secundum
scripturam sunt posterius circa propheciam etiam
descripta sunt manifeste patet in scriptura
veteris ac novi testamenti propter quod non
valet argumentum. Ad 2m dicendum quod post
illud verbum Johannis subditur immediate
dominus enim deus omnipotens templum illius
est et agnus ex quo patet quod per verbum Johannis
non concluditur a civitate celesti tem-
plum omnino sed tantum templum materiale
et figurale quale fuit in veteri testamento
respectu novi et in novo respectu celi cultus
enim dei in novo testamento est quedam figu-
ra et repromissio cultus primus sive laudis
ab angelis sanctis et beatis modo et quia cultus
celi non est ad aliud ordinatus ideo nullo modo
est figurativus quia ibi deus colitur et
laudatur ut clare cognoscitur (?) cessante sic
figura et enigmate et sic negatur ibi te-
plum figurale et deus omnipotens dicitur
templum eius sicut plenius ostenditur
inde cernimus ibi deo concedente sequi-
tur in capitulo etc.

Et tamen apparuit postquam superius
in apertione sex sigillorum descrip-
ta est ecclesie pugna contra tyran-
nos ut patet ex predictis hic consequenter describi-
tur ecclesie pugna contra hereticos sub apertione
septimi sigilli ista tamen divisio non est
precisa nam a tempore apostolorum contra ecclesiam
surrexerunt heretici ut patet ex supradictis in
apostolos ecclesie et post tempus constantini
fuerunt etiam aliqui tyranni. Patet hec dis-
tinctio accipitur secundum illud quod principaliter

describitur in precedentibus et subsequentibus
heretici vero eo futuri sunt inter christianos
usque ad finem mundi sicut ostendit salva-
tor Mt. 13. parabolam zyzanie seminate
in medio tritici que noluit eradicari usque
ad messem per quam intelligit tempus iudicii
propter quod per istam in generali dicitur usque ad
finem seu terminum huius libri et dividitur
in tres partes nam primo describitur status
ecclesie iudicium precedens. Secundo iudicium con-
munitas in ca. 1o et vidi thronum magnum
3o subsequens ibi et ego Johannes. Prima pars
dividitur in duas partes nam primo de-
scribitur pugna inter ecclesiam et hereticos
dicens pre. Secundo inter parvum et hereticos dicens
ex tempore nominis ca. 12 prima adhuc in duas
nam primo agitur de inventoribus he-
resum. Secundo de fautoribus eorum ca. 10o
prima adhuc in duo quia primo continuat
se predictis sed consequenter de hereticis ibi et
septem angeli et utrumque dicti vero parte duo
sunt dicta de statu ecclesie sub persecucione ty-
rannorum et desolacio scripturis prosequentium
primo quo se continuat precedentibus postea secunda ibi
et alius angelus. Circa primum ponit quo
brevis persecucio post tempus constantini
concitata per iulianum apostatam qui inter-
fecit paulum et Johannem et plures alios
et multa mala et magna intulit ecclesie
nis et de eo dicitur hic factum est silenci-
um magnum in celo in ecclesia militante que fre-
quenter in hoc libro celum nominatur
ut patet est iste enim iulianus precepit
ecclesias claudi prohibens divinum officium
solempniter celebrari et sic factum est sile-
cium in celo quia iulianus apostata parum
imperavit solus anno uno et 6 mensibus
secundum Ysidorum. Ideo subditur quasi dimidia hora
nam ipse in bello persarum interfectus apte
fuerit ecclesie et recepit religio pacem quiete
ut habetur in legenda sanctorum mar-
tirum Johannis et pauli qui ponit conti-
nuacio ad sequentia cum dicitur Et vidi
septem angelos etc. de istis vero septem angelis
et eorum tubicinis dicetur signata. Et

alius angelus hic ponitur continuatio ad
superiora precedens que fuit ecclesie liberatio per co-
fatum ad quod fuit secunda ecclesiarum edifi-
catio et divinorum solempnis celebratio ad
hanc autem celebritatem addidit dama-
sus papa qui satis cito post tempus in
dictum apostolice prefuit ecclesie romane et or-
dinavit ut psalmos ecclesie per noctem
dieque cantarent et ut in fine psalmorum
diceretur gloria patri et filio etc. et propterea quod
de ipso dicitur et alius angelus scilicet alias
papa damasus qui fuit alius a septem
predictis venit et stetit ante altare quia pre-
fuit romane ecclesie habens thuribulum aureum
id est cor deo devotum secundum illud psalmus 140 di-
rigatur oratio mea sicut incensum in con-
spectu tuo et data sunt ei incensa multa
que sunt ordines sanctorum [illegible]
apostolicam a deo sibi datam ordines sanctorum
[illegible] sunt et multiplicate per orbem
ut daret super altare aureum quod est
ante thronum ad summum enim pontificem
pertinet referre devotionem populi in deum
cum sit caput universalis ecclesie et accepit
angelus thuribulum et implevit illud
de igne altaris nam adeo accepit domi-
ne fervide caritatis et misit in terram quia
ex fervore caritatis a deo accepte indu-
cit ad fervorem devotionis habitatores
terre ut dictum est et facta sunt tonitrua
scilicet predicationis et voces divine laudis
et fulgura choruscationis et miraculis
nam illo tempore multi prelati et alii
devoti habuerunt graciam miraculorum
in terra dei et terre motus nam per ista mota
fuerunt corda terrena ad operandum bonum
consequenter ponitur continuatio ad sequentia
cum dicitur et 7 angeli etc. de quibus
statim dicetur postea ¶ Et primus an-
gelus hic describitur consequitur de here-
siarchis et multi fuerunt ex quibus [illegible]
tum facit expressam mencionem contra
quos in 4or generalia concilia et principalia
fuerunt congregata et secundum hoc dividit in 4or

partes que patebunt procedendo in hac parte
prima fit mencio de Arrio qui superbia
inflatus errore asseruit contra catho-
licam sancte trinitatis fidem quod sicut pater et filius
et spiritus sanctus sunt distincti personis ita et
in essenciis et sic solus pater esset verus
deus filius et spiritus sanctus creature et nunquam
posset dici deus nisi tantum participative
contra hunc errorem congregatum est generale
concilium 318 episcoporum in nicea civitate
bithinie et eo dampnatum est ibi dogma
perversum arrii non tamen ab errore desti-
terunt plures eius discipuli ¶ Quorum
[illegible] infecerunt eciam plures prin-
cipes et imperatores persecucionem contra
katholicos moventes ut in sequentibus ap-
parebit de hoc igitur arrio dicitur ¶ Et pri-
mus angelus id est arrius nam homines
ecclesie nominantur in hoc libro angeli secun-
dum ut dictum est in principio capituli pre-
cedentis tuba cecinit cum magno stu-
dio et superbia dogma heresim publicando
et facta est grando id est grandis tempestas
que nomine grandinis propter eius [illegible]
[illegible] designatur in terra quia propter hac
fuit inter se divisa / x° li° ecclesiastice hystorie
ea tempestate fideles ecclesie fidei et radica-
tum tempus [illegible] sicut et eo
terius ¶ Et episcopus vastabatur alius
et alius fugabatur et utroque de terra
expulsi dicebat et ignis mixtus sanguine
id est ignis emulacionis coniuncta est
effusio sanguinis potissime tempore
Valentis imperatoris qui lapsus in here-
sim arrianam persequebatur katholicos
eorum aliquos comburendo / et alios gladio
occidendo / et aliis modis graviis affli-
gendo et tercia pars terre combusta est dicit
autem hic tercia pars terre / christianitas alie due
partes Iudei et pagani qui legem moysi
non habuerunt nec fidem christi receperunt
quod de tercia parte que christianitatis dicitur loquitur
hic Iohannes / quia igne arriane perfidie
fuit corrupta [illegible] qui terra designatur

Damasus [illegible]

Arrio

eo quod tremis actibus sunt intenti et
implicatis et clericis qui significantur
per arbores eo quod per cogitationem scientiarum
sunt super alios elevati / per fenum pardores
eo quod viride intelligitur novelli
ad christianitatem dispositi et huius fuerunt
populus gothorum qui volens christianus fieri
misit ad valentem imperatorem petens doctores
christianos qui docerent eos de fide katholica
et veritatem fidei sacramentis et ipse misit
eis presbiteros arrianos sicut ipse arrianus
erat qui corruperunt eos hoc est arria-
na tercia pars terre combusta est etc. Et sequitur quod dici-
tur ¶ Et secundus angelus hic describitur agi
de secundo heresiarcha scilicet macedonio qui
differebat ab arrio dicens filium esse eiusdem
nature cum patre / ¶ Et quarta ecclesia ab eo
eo dicens spiritum sanctum esse creaturam et
servum filii ideo de ipso dicitur et secundus ange-
lus i. macedonius qui dicitur angelus
sathane tuba cecinit i. stultus superbie
motus errorem docuit et tamquam mons
magnus i. heresis magna ardens igne
ne scilicet superbie missus est in mare i. in
ecclesiam ratione baptismi per mare designata
eo quod mare est receptaculum omnium aquarum
et ecclesia similiter est per baptismi sacramentum
et facta est tercia pars maris sanguis i.
deturpata et tercia pars per aque baptisma-
lis acceptiones tamen ipse valde largiter
baptismus cum confertur in nomine trinitatis
cum tercia persona est spiritus sanctus qui in hoc
errore macedonii deturpari per hoc quod esse
dicitur creatura et similis condicionis ut
dictum est et mortua est tercia pars creature scilicet error
tercia pars creature quia multi per baptismum
regulati nova creatura facti corrupti
fuerunt per errorem macedonii et tercia pars
macedonii tercia pars navium interiit quia
magna pars prelatorum et doctorum per quos
duci debent alii ad salutis portum
corrupti fuerunt per errorem eorum / contra
hunc vero macedonium congregata fuit
secunda universalis synodus in constantinopo-
lim nequam dans error fuit condempnatus

¶ Et tercius angelus hic describitur agi-
tur de tercio heresiarcha scilicet pelagio qui tem-
pore archadii et honorii erravit
contra gratiam spiritus sancti asserens quod
sine ea poterit homo propriis naturalibus
mereri vitam eternam / dicebat etiam quod
pueri nascuntur sine culpa originali
et ideo quod nulla non purgatur aqua
baptismali / de hoc ergo dicit et tercius
angelus i. pelagius tuba cecinit quod
ponitur ut prius et cecidit de celo i.
de ecclesia militante que frequenter celum vocatur
in scriptura nomine ecclesie ut supra dictum
est / de hoc enim celo cecidit pelagius
in errorem predictum de quo subditur stella
magna fuit enim hoc licitus religio-
sus scilicet monachus ardens tamquam facu-
la multas enim corrupit tunc licitum
et ratione status in habitu religioso
conversacione et cecidit in tercia parte fluminum
etc. per fontes et flumina designatur ecclesia
baptismalibus aquis congregata et fecundata
et nomine stelle dicitur absinthium quia
contra dulcedinem gratie spiritus sancti predicabat
et facta est tercia pars aquarum in absinthium
quia magna pars ecclesie corrupta fuit per
eius dogma pessimum et multi homines
sunt / spiritualiter de aquis i. de eius
dogmatibus pessimis quia amare facte
sunt i. contrarie dulcedini spiritus sancti
spiritualiter vivificanti ¶ ¶ Et quartus ange-
lus hic describitur agitur de quarto heresi-
archa scilicet eutiche qui in domino iesu
christo asserunt esse unam naturam
sicut unam personam / dicens quod una natura
divina et humana per quandam confusione
sicut eo elementis suo modo refutat
sicut unam impeti naturam quod est impossibile
et natura divina non sit altera communis
tibiles nec aliquo tamen mutabilis quia de
ipso dicit et quartus angelus scilicet
eutices tuba cecinit quod exponitur ut
supra et percussa est tercia pars solis i. divinitatis
quia dicit sol sapientie vel tercio per solem intelligitur

non lucet nobis tunc hic accipitur
per valde large ingnitum filius est
una de tribus personis indivisis qui sine
errore eucticas dicatur passus esse una
sine spiritu non esset homo neque deus si
est mixtum non est aliquid elementorum
una pars alia natura ex eis resultans
et etiam per lunam id est ecclesiam cuius multi si
prelates infecti et passi fuerunt de errore
et etiam per stellarum id est eorum quorum
aliqui eutici consenserunt et sub scisse
runt et sic obscurati tenebris erroris
fuerunt et dici non lucet per tertiam noctis
similiter per diem intelligitur novum testa
mentum et per noctem vetus Ro. 13 Nox
precessit dies autem appropinquavit etc. Est
ergo sensus quod iste euticas cum suis sequaci
bus obscuraverunt scripturas veteris
et novi testamenti que loquuntur de
natura divina et humana Christi tamquam de dis
tinctis et unius fuisse eas exponendo prius
Et vidi postquam beatus Johannes locutus
est de heresi inventoribus hic consequenter
loquitur de earum fautoribus et primo pre
mittit brevem prefationem Secundo prosequitur
intentionem capitulo 9o. circa primum dicit et
vidi et audivi vocem unius aquile id est
spiritus mei Johannis qui per aquilam
designatur loquitur enim hic de seipso tamquam
tamquam de alia persona sicut consuetum habet
in evangelio suo unde capitulo ultimo dicit
de seipso hic est discipulus ille qui testimonium
perhibet de his etc. volantis per medium
celi quia vidit esse decursum ut predictum
dictum est que quidem circa in hoc libro
alium super nominatur et dicentis voce
magna per quod designatur magnitudo tri
bulationis future ve ve ve habitantibus
de ceteris tribus etc. per quod designatur quod
sub tubicinio trium angelorum sequentium
describitur maior tribulatio quam sub
tubicinio 4or precedentium dicit autem habita
tibus in terra quod est que bonis et malis
non solum fuit habitatores terre sine eorum

vite presentis tribulationes id est describite sub
tubicinio trium angelorum preterea fuit
catholicorum et precipue hereticorum ut videbitur
prosequendo. Potest autem per istam aliter ex
poni ut vox aquile designat dicat hic
fuit vox ancidam sancti patriarche constan
tinopolitani per aquilam designati ut
dictum est supra capitulo 8o. quod assistente deo
vidit Johannes et dicente que hic po
nuntur ceterorum exposita non mutatur
Sequitur 9m capitulum

Et quintus angelus Hic beatus
Johannes prosequitur intentum
de heresum fautoribus quod dicitur
presens littera et dividitur in tres partes quia primo
agit de hereticis dicens presens quintum ad van
dalos Secundo quintum ad ytalicos ibi et
sextus angelus 3o quintum ad gathos
xi. capitulo ibi et illa hora prima id est duo quia
primo Johannes exequitur propositum secundo declarat
quendam dictum ibi et similitudines etc. primo
sciendum quod Valens imperator ad tem
gathorum volentium recipere fidem Christi
misit predicatores arrianos ut supra dictum
est per quos infecta est gens illa heresi
arriana. Et similiter gens wandalica que
magnam tribulationem fecit in affrica et
postea in ytalia et etiam in gallia ut
habetur in 2o. libro scolastice historie et in pluribus
cronicis dicit ergo et quintus angelus id est va
lens qui cepit imperare anno domini
370 . . et vidi stellam cecidisse de
celo id est valente qui prius suasione uxoris
de altitudine fidei katholice cecidit
in heresim arrianam ut dictum est quod dicit
hic angelus et stella sicut supra primo capitulo
idem homines stelle dicuntur et angeli id est
stelle angeli sunt id est ecclesie et data est
ei clavis putei abyssi id est potestas
reuelandi et exaltandi heresim arrianam con
dempnatam nam per potestatem imperialem
misit predicatores arrianos ad infatiendum
populos multos ideo subditur et aperuit
puteum abyssi et ascendit fumus etc. id est
doctrina erronea veritatis obscurativa

subditur et aperuit puteum abyssi et obscuratus est sol i. christus qui per heresim illam negatur esse verus deus ut dictum est capitulo precedenti / et aer i. ecclesia que illuminatur a christo sicut aer a sole visibili / temporibus ante illis ecclesia errore arrii fuit obscurata intantum quod maior pars ecclesie secta fuit arriana et de fumo putei exierunt locuste super terram de loco i. wandali heresi arriana infecti / qui dicuntur locuste quia sicut locuste saltant de loco ad locum / sic wandali de yspania transierunt in affricam / et inde postea intraverunt in affricam / et inde postea intraverunt ytaliam regna illa eas vastando / ideo subditur et data est illis potestas scilicet nocendi hominibus cum telorum decepcionibus et armis hoc eum permissum est eis a deo / pro iudicio occulto / et preceptum est illis i. prohibitum a deo ne lederent fenum terre et ad cuius intellectum sciendum quod affrica ante ingressum wandalorum erat habitata partim a christianis / partim a paganis sicut et multe tunc temporibus illis / paganos occiderunt non autem christianos / qui christiani quantum ad minores peccatores comparantur feno terre / quantum ad mediocres omne viride / quantum ad maiores arboribus nisi tantum homines qui non habent signum dei i. paganos qui non sunt signo crucis consignati et datum est illis ne occiderent eos istud refertur ad christianos de quibus predixerat sub verbo cum contextu licet secunda scriptura transit aliquando de aliquibus personis ad alias loquendo ac si essent eadem sicut patet per pluries.

Cum occiderent eos cruciabant eum et tamen dictum est quod alii occisi quarentes cum penitencia ducti et eadem modo loquitur hic de habitatoribus affrice qui partim erant christiani partim pagani et sic de una parte transit ad aliam sub eodem contextu. Sed ut cruciarent eos licet enim non occiderent christianos ut dictum est tamen afflixerunt eos multipliciter et spoliantes episcopos

[8]

et doctores compellendo / et aliquos corporaliter affligendo / unde honoricus wandalorum rex multos episcopos in exilium misit et aliis linguas abscidit qui post eum regnavit et gillimer aliquibus episcopis orthodoxis linguas fecit abscidi mirabiliter tamen amputari qui tamen postea dono dei loquebantur et predicabant sicut dicit gregorius dyalogorum libro iii / in pluribus quoque per hoc designatur quod regnum wandalorum duravit temporibus quibus regnum eorum fuit consummatum per belizarium patricium a iustiniano in affricam missum et cruciatus eorum ut cruciatus scorpii non aliqui istorum regnum prima prestavit benivolencia christianis / reges postea communiter afflixerunt in tantum quod multi eorum magis vellent mori quam videre tantum concitacionem cecitatis et ministrorum eius sicut dicitur primo machabeorum 3° / melius est nobis mori in bello quam videre mala gentis nostre et sanctorum / ideo subdit et diebus illis querent homines mortem et cetera.

Et similitudines hic consequenter declarat quantum dicitur wandalos enim dixerat locustas ideo describit aliquas wandalorum proprietates sub nomine locustarum dicens et similitudines locustarum similes equis paratis in prelium per hoc designatur quod wandali fuerunt homines bellicosi et super capita eorum tamquam corone similes auro / per aurum in scriptura significatur sapiencia / wandali vero inter ceteros barbaros plures habere videbantur de sulcatione naturalis industrie que si ordinetur ad bonum sortitur nomen cautele. Sed autem erat in eis / et ideo non dicit quod habent coronas aureas sed similes auro non propter similitudinem boni ad mala tunc sufficiens v. methaphisice / sicut dicitur proprius latro vel bonus qui procedit in furtis suis cum telorum et facies eorum sicut facies hominum quia racio qua distinguitur homo a ceteris animalibus plus vigebat in eis quam in ceteris barbaricis gentibus ut dictum est / et habebant capillos sicut capillos mulierum

quia nutriebant capillaturam sicut fit ad
huc in aliquibus civitatibus. et dentes eorum
sicut leonum erant in quo designatur fero
citas eorum. et habebant loricas ferreas
nam armati erant ad gentes alias
impugnandum. et vox alarum earum sicut
vox curruum etc. quia cum magno strepitu
processit exercitus per ytaliam et galliam
ut predictum est. et habebant caudas similes
scorpionum. patet sicut predictum est supra usque ibi
et habebant super se regem angelum abyssi
Abaddon. intelligendum secundum quod supra dixi
mus in demonibus naturalia remanserunt
integra et splendidissima remanserunt in eis ordines
distincti sicut fuerant distincti ante
tamen ante casum ab ordinibus quia ali
qui ceciderunt de singulis ordinibus
et sic nomina singulorum demonum re
manent in demonibus. primus autem ordo

de angelis et ordinibus

ut isidorus ierarchie nominat ordo princi
patuum quia presunt diversis regnis et sic
sunt angeli sancti promotores diversa reg
na sibi commissa ad bonum sic per opposi
tum sunt angeli mali et impellentes ad
malum. sicut de angelo malo presidente
regno wandalorum dicitur hic. et habebant
super se regem angelum abyssi impellentem
eos ad vastationem ecclesie. de quo subditur
Cui nomen hebraice abbadon id est disper
gens vel exterminans. et ponitur hoc nomen
in tribus linguis principalibus quia
plures homines de linguis istis contra eam
venerunt. vel quia iohannes scribebat universali
ecclesie que fundata est in omnibus linguis
sed tres principales hic signantur. Ve unum
abiit id est una persecutio per wanda
lorum et ecce veniunt adhuc duo ve
id est due graves tribulationes alie. ¶ Et
sextus angelus hic conceptus agit de
fautoribus heresum quantum ad tales
et principes constantinopolitanos. ¶ Ad cuius
intellectum sciendum quod anastasius impera
tor heresi euticiana corruptus cepit imperare

anno domini 500 quo etiam imperavit annis
24. et tunc regnabat in ytalia theodoricus
rex arrianus. et huius temporis clarus fuit
duo propter contentione scilicet simachus et lau
rentius pro quibus facta est contentio magna
in populo romano et in clero procedens usque ad
homicidia multa. finaliter tamen ecclesia
laurentium repulit et simachum confirmavit
paschasius autem dyaconus cardinalis licet
alias esset sanctus et devotus tamen in hoc er
ravit quia laurentium contra eum potuit
sustinuit propter quod post mortem suam diu
fuit in pena purgatorii a germano episcopo
capuano ut refert gregorius dyalogorum
libro iiii. propter hoc autem mota est tribulatio
magna in ecclesia. primo quia homines predicti
scilicet laurentium et simachum per partes et
et anastasium et theodoricum per zelo heresi
pravorum. nam videntes clerum katholicum con
tendentem usque ad homicidia reputaverunt
eum peyorem quam ante et ipsam doctrinam
catholicam propter quod inclinati fuerunt ad eorum
persequendum. et isti iiii predicti nominantur
hic angeli quia nomen angeli in hoc
libro indifferenter attribuitur bonis et malis
ut patet ex supra dictis. ¶ Quamvis in premissis sit
predictum quod ponit ecclesie tribulationem in
eius completum ca. 10 prima ad ...
scilicet imperium principalem et incidentaliter
quod incipit ibi. et certum hominum ...
dicendum. et sextus angelus tuba cecinit
scilicet laurentius qui conatur implevit et
verbo superbo ad papatum anhelavit et au
divi vocem unam ex cornibus altaris etc.
scilicet vocem paschasii cardinalis in collegio
ecclesie tunc positi qui in electione dedit
vocem suam laurentio et eius parte sustinuit
contra ecclesie unitatem dicentem sexto an
gelo id est laurentio solve quatuor angelos
qui alligati sunt in flumine magno eu
frate id est in roma magna quod dicitur flumen
magnum propter multitudinem populorum ...
eum sicut quod dicit infra 17 ca. aque multe

ipsi multi nominant eciam effrates quia
sicut eufrates est quartus fluvius paradisi
ita 4o sicut iam quartum regnum principale
regnum romanorum dicitur secundum danielem 7o
in hoc autem imperio quatuor angeli
scilicet laurencius · simachus / anastasius
et theodoricus tenebantur qui ligati ante
eleccionem laurencii et simachi cessabant
a bello turbacionis qui per eius eleccionem
ad turbacionem ecclesie incitati fuerunt uno
predicto ideo subditur et soluti sunt etc. quia
parati erant in horam et diem etc. i. con
tinue erant secundum tamen quod parati
sunt simus plus laurencio non intendebat
hanc turbacionem Sed quia secuta fuit
licet preter eius intencionem ad eleccionem
laurencii tamen vocat sua ideo dicitur hic de
ipso laurencio solue quatuor angelos
etc. quia per eius ambicionem ipse et alii tres
prosperuerunt ad hanc turbacionem ut occi
derent eciam terciam partem hominum hoc est ecclesiam prius
dicitur qui plus catholicus ut dictum est supra
8 cao qui in magna parte occisus per eum
pro malos adherentes simacho et per eum
per anastasium imperatorem hereticum
qui multos catholicos afflixit et per eum
epos in exilium misit et multos catholi
cos afflixit et per eum per theodoricum regem
arrianum qui totam ytaliam quartum
ad orthodoxos gladio perdere voluit et
sanctum iohannem papam et simachum et boecium
viros preclarissimos et consules marti
rizavit ut habetur in legenda sancti Io
hannis pape et martiris et numerus equestris
exercitus i. adherencium predictorum quatuor et unione
cum eos ad turbacionem exercituum vicies
milies dena milia hic ponit numerum determina
tum pro indeterminato sicut supra 7o
capitulo et designatur quod ibi erit magna
multitudo et ita vidi equos i. subditos
predictos quatuor et obedientes eis in malo
et specialiter anastasio et theodorico et qui
sedebat super eos scilicet predicti quatuor angeli
eos ducentes habebant loricas sicut
in bonis hominibus iusticia dicitur com
lorica ephesios 6o induti loricam iusticie

sic per oppositum iniusticia dicitur hic malo
rum igneas per appetitum fundendi sanguinem
et iacinctinas i. celestis coloris in quo
designatur apparens zelus fidei vel scripture
asserentes se hic fidei veritate et hoc
coloratum certum vere katholicos persequuntur
et sulphureas propter feditatem viciorum
continentem in eis et procedente de eis in operibus ma
lis et capita equorum i. principes malorum
eis obediencium erant tamquam capita
leonum in quo notatur crudelitas eorum
et de ore eorum procedit ignis scilicet emu
lacionis quod ad laurencium et simachum
et fumus vanitatis quantum ad anastasium
et sulphur fetoris quantum ad theodori
cum arrianum ab hiis tribus plagis
occisa est tercia pars hominum i. magna pars
romanorum vel predicto prelatis equorum in ore
eorum est i. in quatuor principalibus predictis
sicut et cauda est similis per capitibus et caude
eorum i. ministris sequentibus eos ad malum
nam caude eorum similes serpentibus propter astuciam
ad serpentinam que erit in eis ad katho
licos persequendum habentes capita vel capiti
tibus sunt tribuni et centuriones respectu
subditorum sibi et in hiis nocent Incita
bant enim suos subditos ad persequendum
vere xpianos Et ceteri homines hoc est pars
incidentalis vel Iohannes est hic libro
describit statum ecclesie tempore regis theo
dorici regis de regno i. mediate enim dixe
rat contigit quedam ecclesia magna in
paganis qui non sunt tercia pars de sci
bitur hic incidentaliter tunc enim saxones
contra thuringios pugnaverunt et plures
eorum fuerunt occisi hinc inde quod de secta
eius in preda anastasii et theodorici p
secucione et hoc est quod dicitur ceteri
hominum scilicet saxonum i. thuringiorum qui non
confitebantur xpm qui non sunt occisi
hiis plagis i. pro fide xpi supple sed occisi
morte corporali eterna et est ibi mo
dus loquendi qui apud hebreos dicitur de

caritatis sicut r° regum 4° [quod] posuerat
d' in die illa premium ei qui percussisset
iebuseum etc. et non dicat ibi quale sit
illud premium. Unde est supplendum quod esset
princeps milicie sicut suppletur per paral.
pri° et sic subintelligendum est hic quod
ipsi non solum erunt mortui morte
corporali sed etiam gehenne et subditur ce
terum dicitur neque penitenciam egerunt
de operibus manuum suarum i. de peccatis com
missis et notatur ibi tria genera peccatorum
s. multiplicitatem ydolatria et multiplex
homicidium et luxuria et furtum etc. lira

Et vidi post hec ¶ x. ca°

de scriptura est ecclesie multiplicis tri
bulacio. hic consequenter describit
eius mirabilis consolacio et primo ponit
actus consolacionis. 2° situatus de no
cionis ca° xi. primum in duas quia primo po
dicit consolacio per imperatorem iustinum. 2°
eius continuacio per iustinianum nepotem suum
ibi Et vocem quam audivi etc. primum sic
dum quod iustinus senior post anastasium
hereticum imperavit annis x et cepit imperare
Anno domini quingentesimo decimo octavo
qui amore religionis zelo fervens vo
luit in partibus orientis ecclesias arrianorum
eis auferre et episcopos katholicos consecrari
sed non potuit impeditus precibus iohannis
pape ne occasione huius omnes christiani de
ytalia occiderentur gladio per theodoricum
regem arrianum qui tamen postea in
fecit papam iohannem ut predictum est. igitur de
iustino dicitur hic Et vidi alium ange
lum fortem propter imperialem potestatem
de celo descendentem scilicet militantis ecclesie
propter dignitatem baptismalem amictum
nube baptismali quae iris in capite
eius quia invadunt pacis etc. Est cu
ius signum federis gen ix° et facies eius
sicut sol propter fidei sue splendorem et
pedes eius tamquam columpna ignis per pedes
intelliguntur affectiones quia sicut corpus mo
vetur pedibus sic anima affectibus ha
buit autem iste iustinus affectiones ardentes
per ignem caritatis ad promocionem christianitate
et habebat in manu sua libellum
apertum quia scripsit et misit epistolas per
totum imperium suum in favorem christianorum
et posuit pedem suum dextrum super mare
et sinistrum super terram quia scripsit habitanti
bus in terra et insulis maris ut alibi per
mare quod est locus aquarum intelligitur
populus christianus per aquam baptismi re
generatus, per terram vero pagani et tirannis
desiderans fieri, de utrisque vero multi erant
de imperio iustini sed fuit magis favora
bilis christianis propter quod dicit quod posuit
pedem suum dextrum super mare etc. Et
clamavit voce magna edictis imperialibus
ante indicta quemadmodum cum leo
rugit ad terrorem arrianorum unde dicit
pro. 20. Sicut rugitus leonis ita et terror
regis. et sic clamor iste fuit terribilis
arrianis, ita fuit consolabilis catholicis
ideo subditur cum clamasset locuta
sunt .7. tonitrua voces suas i. universi
tas ecclesiarum septenario numero designata quia
quia universitas septenario designatur ut dicit
gregorius omelia 24. exclamavit enim
eis laudem dicendo vero quia iustinus
non potuit cogere arrianos quod inter dicebat
racione predicta ideo prohibetur iohannes ea scri
bere cum subditur signa que locuta sunt
etc. ¶ Et angelus hic consequenter describit
ecclesie consolacio per missum per angelum iustiniam
dicta quod secundum quod imperatores reges ha
bent duos angelos custodes unum racione
singularis persone sicut ceteri homines Matth.
18 videte ne contemnatis unum ex hiis
pusillis dico enim vobis quod angeli eorum
semper vident faciem patris mei qui in celis
est. et isti angeli sunt de ordine infimo
alterum autem racione dignitatis seu officii
singularis necessarius preest angeli qui dicuntur
principatus est de superiori ordine inferioris

de custodia an[gelorum]

Jerarchie isti sunt custodes specialiter re-
gnum magis tamen omnibus vniuersaliter constitut
rectura propter quod nominantur principes in scriptu-
ra. x. nemo est adiutor meus in omnibus
hijs nisi michael princeps vester et ibidem
cum egrederer apparuit princeps grecorum
veniens et isti angeli aliquando accipiuntur
prouincijs seu regnis quibus presunt et
sic est in proposito ut magis videbitur per
sequentia dicit generaliter et angelus quem
vidi stantem super mare et terram id est angelus
iustini vdne imperij leuauit manum suam
ad celum et iurauit scilicet ad maiorem rei future
assercionem quia tempus amplius non
erit non est per hoc intelligenda cessacio tem-
poris simpliciter quia post tubicinium angeli
in hoc libro describitur magnus decursus
temporis usque ad finem mundi sed cessacio tem-
poris competens ad vtilitatem heresis arriane ut
videbitur capitulo septimo quod fuit impletum
iustini iunioris tempore qui fuit tunc
imperator a iustino seniore cognomine patet
quod illud quod dicitur hic de angelo stante super
mare et super terram quia leuauit manum
suam et iurauit etc. non potest intelligi
de iustino seniore quia non habuit noticiam
defendis post mortem suam sed angelus su-
us cognouit reuelacionem quod voluntas
iustini senioris de destruccione arriane he-
resis que tunc fuit impedita vsque pro tem-
pore iustini iunioris fieret compellenda
et sicut precognouit sic iurauit tunc cepit
tuba canere nam in principio imperij iustini
iunioris fuit hic completum ut videbitur
post eum consumabitur omne misterium id est se-
cretum a deo premissum sicut euangelizauit
per suos prophetas qui predixerunt dominum ihesum
xpistum cum suis fidelibus regnaturum et sic
tempore septimi angeli preualuerunt
xpistiani contra hereticos infideles et tunc
audiuit Johannes voces magnas dicentes factum
est regnum huius mundi domini nostri ihesu xpisti
eius ut habetur capitulo septimo ¶ Et vocem quam
audiui hic consequenter ponit consolacionis certa-

continuacio imperatoris iustiniani qui in
principio sui regni fuit catholicus valde
et cepit imperare anno quingentesimo
xxviij. fuit autem homo litteratus et leges ro-
manas abreuiauit et in vno volumine
compilauit quod dictum est codex iustiniani
in quo multas leges xpistianis sanctas
vtiles posuit de quo loquitur hic Johannes decimo.
¶ Et vocem quam audiui de celo ista fuit vox
angeli per quem xpistus loquebatur Johanni ut habetur
in principio huius libri vade accipe librum
apertum id est codicem iustiniani qui dicitur hic
accipiendus a iohanne quia summe vtilis
erat ecclesie ut dictum est de manu angeli
stantis super mare et super terram hic fuit
angelus iustiniani vsque imperij ut vi-
detur et dixit michi accipe et deuora illum
tanquam rem modo delectabilem et faciet ama-
ricare ventrem tuum quia iustinianus
in fine vite sue fuit heresi deprauatus et sic
eius memoria in libro conscripta sancta fuit
fidelibus amara que in principio vite sue
fuit dulcis ex hoc patet quod angelus iste qui
tradidit librum Johanni non fuit iustiniani
qui lapsus fuit in heresim non permisit sed
angelus eius qui etiam addidit loqui Johanni
oportet te iterum prophetare populis etc. et postea de
multis gentibus et populis Johannes prophetice scrip-
sit hoc libro ¶ Capitulum xj^m

ET datus est michi calamus
post actum etc. consolacionis
ponit hic fructus de nocionis
et sic vertitur Johannes ad describendum
prodeus aliquam ecclesie tribulacionis ibi
et ciuitatem sanctam / ista primum precedunt quod
felix papa qui temporibus illis prefuit ecclesie
romane instituit solempnitatem ecclesie dedi-
cacionis per annos singulos celebrari in de-
dicacione vbi corpus erat eiusdem dedi-
cacionem et sic se habet per modum mensurantis
mos eius consuetudinis in pauimento ecclesie
ab angelo id est angelico et tunc specialiter scri-
bitur alphabetum grecum et sic quo-
dam modo mensuratur spacium intus

et secundum hoc dicit Johannes in persona ecclesie
loquentis prophetice et datus est michi
calamus similis virge id est dedicacio tem-
plorum in manu sua portat aspersorium
virge et metire templum verum est
fidelis ipse ad quem pertinet enim per dedicacionem
ecclesie demum mitte optimus ecclesie fortis et
ipse enim instituit quod non celebraret missa
nisi in loco consecrato quod datum est gen-
tibus qui offerunt sacrificia sua non solum
in locis non consecratis sed etiam in prophanis
Et civitate hic conscripter venitur
beatus Johannes ad describendam tribula-
cionem quam datum ecclesie capitalem per anthe-
mium patriarcham in constantinopolitanum
qui propter heresim eutichianam qua erat
corruptus per agapitum papam fuit depo-
situs in loco eius menas famulus dei mo-
nachus institutus sed theodora imperatrix
infecta eadem heresi peciit a silvestro
papa anthemium restitui sicut patet in legenda
sancti Silverii et quia renuit hoc facere theo-
dora indignata et iustinianus eius mari-
tus heresi euticiana per anthemium de-
pravatus moverunt persecucionem contra iustos
tres ecclesie ita quod Silverius fuit deposi-
tus et in exilium relegatus per belisarium patri-
cium et menas famulus dei in carcere af-
flictus et hoc est quod dicit Johannes Et civi-
tatem sanctam id est ecclesiam que dicitur civitas
sancta nam est unitas civium spiritu
sancto congregata calcabunt anthemius
iustinianus theodora et bellizarius
ecclesie ministros concuciunt opprimendo in eis sibi
quod tamen cum tempore vel aliter dicitur illa
persecucio durasse per annos et dimidium
Et dabo duobus testibus meis constan-
ciam et pugnam supple et isti fuerunt sil-
verius et menas dei famulus qui constan-
ter steterunt contra fautores heresis eu-
tichiane veritatem predicando ideo subditur
et prophetabunt diebus mille ducentis
lx qui faciunt idem tempus quod supra scilicet iii

annos vel dimidium vel aliter amicti saccis
id est vilibus vestimentis nam silverius
papa spoliatus fuit veste papali et indutus
veste monachali hii sunt due olive propter
plenitudinem pietatis et duo candelabra
propter ardorem caritatis in conspectu domini
terre stantes perseverancia veritatis et
si quis eos nocere voluit sicut factum fuit
predictos persecutores ecclesie ignis exiet de
ore eorum id est verba que fervore fidei prede-
cta et devorabit inimicos eorum eos sen-
tencia excommunicacionis ideo subditur
Et si quis voluerit eos ledere gladio
materiali sic oportet eum occidi gladio spirituali
hii habent potestatem claudendi celum per
claves ecclesie ne pluat diebus prophecie ipsorum
nam sentencia ecclesie non possunt excommunicati
iuste et potestatem habent super aquas id est
hereticorum doctrinas de quibus dicit proverbiorum
ix aque furtive dulciores sunt conver-
tendi eas in sanguinem ostendendo com-
pletate et percutere terram id est hereticos terrenis
fixos unde dicit augustinus Si terram diligis
terra es omni plaga id est spirituali sentenciam
excommunicacionis aggravando cum finierint
testimonium suum veritate constanter de-
fendendo bestia que ascendit de abysso
id est belizarius patricius eo modo loquendi quo
crudelis homo dicitur leo vel canis faciet
cum eis adversus illos bellum in mo-
do et occidet illos morte civili prele-
gacionem exilii et corpora eorum iacebunt id est
reputabuntur vilia sicut cadavera iacens
in plateis civitatis magne id est in
publica congregacione que tunc erat valde
magna que vocatur spiritualiter sodoma
propter viciorum vilitatem et egiptus propter
eorum tenebrositatem ubi est dominus eorum
scilicet christus crucifixus est et hoc ideo quod
predicabat contra vicia scribarum et phariseorum
eorum conceperunt invidiam et odium contra eum
et quo consequenter observata est illa con-
victio quod habebat de christo prescriptis prophetis

sicut plenius declaravi super illud Apocalypsis xxxi
Agricole autem dispexerunt hic est heres
etc. et sic observati processerunt ad
eius occisionem et videbunt de tribubus et
populis etc. nam mors eorum similis et dicet
eo multis populis et diversis linguarum
fuit nota per 3 dies et dimidium hic acci
pitur dies pro anno secundum illud Ezechielis
4. diem pro anno tibi dedi tamen eum durarint
dicta eorum ut predictum est et corpora eorum
non sinet poni in monumentis i. predi
cacionem eorum non permittet eis quolibet
aliquo busto studentis et inhabitantes
terram scilicet eutiani qui tunc dominabant
in terra gaudebunt super illis de morte de
lectatione et munera mittent invicem in
signum leticie quia hii duo prophete cruci
averunt eos opinionibus et significationibus
et post tres dies et dimidium i. post 3 an
nos et dimidium spiritus vite ad intravit
in eos etc. quia restituti sunt ad statum
pristinum et sic vivificati a morte civili
Silverius cum anno domini quingentesimo
tricesimo vi^o perdidit sedem in sede populi et tre
magnus cecidit super eos i. super eutia
nos et audierunt de celo magnum i. de
multitate tanta eos restitutos ad gradum
pristinum honoris Vigilius vero Silverius
in exilium remississet ibidem mortuus fuit
et sic per palmam martirii ad celum as
cendit et idem tenendum de suo dicitur men
na et sic aliter potest exponi quod dicitur
Et audierunt vocem magnam scilicet dei vo
cantis eos ad gloriam et viderunt illos ini
mici eorum per miracula sua glorificatos
testificantia scribit enim in legenda beati
Silverii quod ipso mortuo in loco exilii
occurrit multitudo male habentium et
salvi fiebant ¶ Passus autem iste conse
quenter exponitur de Enoch et Helya qui dicun
tur futuri testes Christi ad predicandum contra
predicta antichristi 3 annis et dimidio amicti
in saccis i. in habitu abiecto qui dicun
tur olive propter uberem pietatis et duo

candelabra pro ardore caritatis et
stantes in conspectu dei pro constancia quam
antichristi malicia dicitur etiam hic quod
ignis exiet de ore eorum i. verbum sancte
predicacionis quo malicia antichristi et suorum
detegetur et verbum de nocte ordinis quo
meritorio antichristus et magna pars sui
exercitus fulminabitur sicut dicit sunt
plenius in thessalonicenses 2° capitulo Facient etiam tunc
miracula vera contra signa antichristi
mendacia quibus antichristus cum suis af
fligetur ideo prohibetur hic hoc habent potestatem
etc. Finaliter tamen antichristus qui dicitur
hic bestia propter suam crudelitatem ascen
dens de abysso propter demonis sibi sub
nati potestatem occidet eos et videbunt
corpora eorum in sepultura a christo
rum christianorum in medio civitatis magne
i. congregationis antichristi adherentis que
erit valde magna et dicitur Sodoma
et Egyptus i. tenebrosa et videbunt
de populis et tribubus quia de cunctis gentibus
multi adherebunt antichristo per 3 dies scilicet
naturales et partem quarte diei et inhabi
tantes terram gaudebunt adherentes an
tichristo et post tres dies et dimidium spiritus
vite etc. quia resuscitabuntur et ad celestia
transferentur in testimonium veritatis sue
predicacionis et hec expositio magis co
cordat littere quia precedens utraque tamen potest
dici literalis ¶ Ad cuius evidentiam sciendum
quod est alterius figura necessario est
in se res aliqua quia quod nichil est non
potest aliquid figurare vel signare
propter quod triplicatum potest accipi uno modo
ut figura alterius res in se tamen alio
ut figura alterius tamen 3° modo ut res
in se et figura alterius et hic triplex modus
dicuntur frequenter in sacra scriptura
ut quod de Salomone dicit 3 Regum xi^o de
peccatum et eius per mulieres et dica
de eo secundum se tamen et nullo modo ut fuit figura
Christi et sic sensus litteralis est tamen de Salomone
et illud quod de eo dicit Psalmus Ante
solem permanet nomen eius non sic

intelligi de salomone filio suo. Sed tamen ut fuit
figura Christi propter quod sensus litteralis est, tamen
ut fuit figura Christi de Christo sicut ibidem
fuit plenius declaratum. Illud autem
quod dominus dixit de eo II Regum 7: Ego ero illi
in patrem et ipse erit michi in filium
intelligitur de salomone filio suo secundum quod
fuit figura Christi quia fuit filius dei per
adoptionis graciam saltem in principio
regni sui ut patet III Regum 3, et fuit figura Christi
qui est dei filius per naturam que filiacio
perfectior est quam alia et sic est ibi duplex
sensus litteralis: unus de salomone ratione
filiacionis adoptive, alius de Christo ratione
filiacionis naturalis per illam figuratam et hoc
sensu inducit apostolus dictam auctoritatem
Hebreos 1 ad probandum divinitatem
Christi que probacio non sit perfectiva ef-
ficaciter nisi accipiatur in sensu litterali
sicut dicit Augustinus contra donatistas.
Sicut autem est in proposito duplex litteralis
et unus est impletus in pluribus [?]
et memoria dei qui fuit figure enoch
et helye et alius enoch et helya cui
magis concordat littera ut visum est
et prophetis in eis implebitur. Patet quod
de ipsis est sensus principaliter intentus.
Et in illa hora de septima percussit etc.
a vandalis et principibus constantinopo-
litanis et ytalicis. Hic consequenter ponit-
tur scilicet percussio a gothis qui fuerunt
arriani ut dictum est capitulo 2o. Et dividitur
in tres partes. Nam in prima ponitur go-
thorum percussio. Secundo eorum destructio
ibi et septimus angelus. 3o denotacionis
augmentacio et apertum est templum
dei. Primum sciendum quod eo tempore quo
iustinianus et theodora et anthemius
persequebantur nostros etc. Vigilius papa
fune in collo eius misso fuit tractus
per civitatem constantinopolitanam et relegatus
qui cum eo adiunctus fuit [?]
ad metalla secundum dicta predicta loci patet
quod dei iudicio totila rex gothorum col-
lecto magno exercitu invasit imperium

et multas provincias pervagatus ytaliam
vastavit et post heracliam cepit prius
in anno [?] civitates infestat et mul-
tos alios christianos per diversas provincias
et hoc est quod dicitur et in illa hora i. que
iustinianum heresi arriana [?] cito
post mortem silverii [?] fuerit de
de quibus [illegible] fecerat intentor
factus est terre motus magnus et ad modum
magna habitacionum intra per totalem
regem ut dictum est et decima pars civitatis
cecidit i. magna pars ipsius [illegible]
ad decimam partem vel circiter posset
estimari [?] sunt in terre motu no-
mina hominum i. homines nominatorum vii milia
i. in magno numero quia ponitur hic numerus
determinatus pro indeterminato sicut supra
2o capitulo. et reliqui in timorem missi sunt
scilicet [?] qui multum timuit
quando totila civitatem cepit [?]
quia plures non cecidit nec civitate [?]
dit ideo subditum et dederunt gloriam
deo celi. Secunda [?] abiit
i. tribulacio [?] et ecce tertium ve veniet
et cito scilicet gothorum destructio. Patet quod istud
ve non fuit super katholicos idem dictum
fuit supra 8o capitulo ve ve ve habitantibus
in terra quod est [?] catholicis et arrianis
Et septimus angelus hic consequenter de-
scribitur gothorum destructio. Iustinus
enim iunior successit in imperio [?] iustinia-
no recepit imperium [?]
[?] hic autem constituit narsetem
patricium eunuchorum virum in armis strenuum
gothos qui collecto exercitu magno gre-
thos expugnavit et regem eorum occidit
et sic ytalia ab eis liberata. Christo ab
[?] timore [?] et hoc est quod dicitur
et septimus angelus i. impellator ius-
tinus tuba cecinit quia auctoritate imperiali
narsetem in ytalia misit et facte sunt voces
magne in celo i. in ecclesia militante
quia gothis occisis in ecclesia primum in

voces dicens laudis dicentes factum est regnum huius mundi domini nostri et christi eius tunc enim ytalia in qua est roma caput est regni christi in terra libere christo servivit a gothis scilicet arrianis liberata et xxxiiij i. unius partis epistole et ceterarum sequencium ut dictum est supra x° capitulo gracias egerunt deo de liberacione eius ad quos rumor huius facti devenit et irate sunt gentes i. gothi de regnis eorum et fractione eorum et debellacione advenit ira tua i. punicio tua super gothos quia enim deus punit admodum multi se, sed ut supra dictum est supra et tempus mortuorum i. tempus punicionis gothorum per catholicos interfectis aliquis et reddere mercedem servis tuis prophetis etc. quia inter illos interfectos a gothis fuerunt sunt aliqui predicatores magni qui dicuntur hic prophete annunciantes penas et premia futura et aliqui fuerunt de sanctis et aliqui isti magni et aliqui mediocres et exterminandi eos i. gothos et alios clericos arrianos qui terram corruperunt terram nostram corporaliter armis et spiritualiter falsa doctrina ubi ¶ Et apertum est hic tercio ponitur devocionis augmentum nam illis temporibus contingit magna mortalitas in constantinopoli adeo quod respondeat instituti fuit et inquam institutum fuit purificacionem beate marie virginis secunda die februarii solempniter celebrari in qua beata virgo obtulit filium suum in templo qui dicitur archa testamenti nam in eo est plenitudo fidei et veritatis per tabulas designata et per virgam et per manna quae fuerunt in archa et tunc cessavit mortalitas et hoc est quod dicit et apertum est templum dei in celo i. in ecclesia militante in qua templum materiale fuit apertum ad festum solempniter celebrandum et visa est archa testamenti

i. christus de cuius oblacione in templo et manifestacione presentium Symeone et Anna prophetissa fit memoria in predicacione festi / quod festum a constantinopoli ad alias ecclesias portiones est derivatum ideo subditur / et facta sunt fulgura i. ardentes lumina ad modum fulgoris lucencia que a fidelibus portantur in festivitate dicta et voces deum laudis et tonitrua sancte predicacionis et terre motus quia multi terreni ad devocionem sunt moti et grando magna quia potestas demonis etiam pestilencia privatis fuit repressa. De xii capitulo

Et signum magnum de spirituali impugnacione ecclesie ab hereticis hic post ter describitur eius impugnacio ab hereticis longe dicitur per quem modum pagani Sarraceni Scismatici discipuli antichristi infideles alii heretica dici possunt et secundum hoc partes principales huius libri in septibus apparebunt / et primo agitur de impugnacione a paganis et primo sub Cosdroe persarum rege et sub eius successore xiiij° capitulo prima adhuc in duas quia primo describitur ecclesie oppressio a Cosdroe persecuto ibi et visum est aliud signum etc. primo dicendum quod fraclius imperator qui cepit imperare anno domini sexcentesimo quinto post subactos dicto rege gravissima bella gentes multas diversorum provincias cepit jerusalem invaserunt et destructis ecclesiis sanctorum locis prophanatis inter ornamenta preciosa quae sustulerunt vexillum dominice crucis asportaverunt ut habetur in legenda exaltacionis sancte crucis igitur ecclesia sic afflicta cruciabatur donec pareret filium christianum qui liberaret eam ab afflictione Cosdroe et suorum et hoc est quod dicitur et signum magnum apparuit in celo militantis ecclesie mulier i. ecclesia spiritualis et

Ierusalem tamen spaliter q̄ coniuncta est
xpo qui est sol iusticie gal. 3. quicunque
baptizati estis xpm induistis ipse
eni est sponsus cōiuncti ecce et luna
sub pedibus eius i. omnia mutabilia
et defectiua plurima possessiua quorum
dispositio pertinere debet ad ultima ecce
membra i. cor. 6. secularia iudicia
si habetis contemptibiles qui sunt in
eccā illos constituite ad iudicandum
et in capite eius corona stellarum duo
decim i. predicato xii^or. aplorum q. reple
uit in primitiua eccā q. dicit caput
eius eo modo loquendi quo principium ali
cuius rei cōiter dicitur caput eius
et in utero hns reclamat parturiens na
in angustia posita clamabat ad deum
ut daret sibi filium qui liberaret eam
ab oppressione ¶ Et visum est hic cōse
quenter describitur cōsurge persecutio et
2° ecce liberatio et peperit tamen primum dicit
et visum est aliud signum in celo i. cos
droe rex persarum qui dicitur i. celo sub
limitas ecce fore visus tamquam ipsius perse
cutor ipsius de quo subditur et ecce
draco ppt astucias eius et dolositatem
magnus ppt^r potestatis magnitudine
ruffus i. rubens ppt multi sanguinis
effusione q. aute ruffus accipiatur
aliqn p rubeo patet primo reg. 16. ubi
dicit de dd q. erat ruffus et pulcher
aspectu i. rubicundus fm cōpositores
dicit eciam cosdroe ruffus ppt incendi
um eccarum et locorum sctorum habens capi
ta vii. s. septem reges sibi subditos ipse
erat septimus unde postea subditur
et in capitibus suis vii. dyademata
que sunt signa regia et cornua decem
i. decem acies in suo exercitu unde primo
macha. acies ordinata ad bellandum
dicitur cornu ubi dicit bachides aut
erat in dextro cornu etc. alii exponunt ab

aliquibus ut per vii capita intelligatur
universitas principum sibi subditorum et
per decem cornua universitas suorum bel
latorum nam per septenarium universitas
aliquando intelligitur eo q. totum tempus a
diebus replicando comprehenditur septe p
denarium eo q. post ipsum non sunt replica
tiones denarii ternis per ut dicitur
3° phy. et cauda eius i. exercitus suorum
eum trahebat terciam partem stellarum i. fi
delium qui dicuntur stella in scriptura deut.
primo tam^o estis hodie sicut stelle plurimi
celi exercitus eius cosdroe de egypto et
libia et terra sancta et aliis locis multos bel
de panos interfecit et alios captiuos duc^t
intantum ut estimaretur q. ad tertiam
partem xpianorum in terris illis contigerit
consilio loquitur daniel 8. de antho
acho epyphane q. deiecit de stellis et
conculcauit eas i. de filiis israel collectis
decem quos interfecit in iudea et in urbem
¶ Et draco stetit ante mulierem etc. q.
cosdroe omnibus modis insidiabatur
ad interficiendum quemque principem romani
insurgente ad eam defendendum ¶ Et
peperit filium hic consequenter describitur
ecce liberatio et diuiditur in duas partes
q. primo ficat ppositum 2° declaratur quedam
dam ibi et data sunt pennae adhuc in
tres quia primo ponitur imperatoris
excellencia 2° cosdroe debellatio
ibi et factum est prelium 3° ibi subditorum op
pressio ibi deterre et mare etc. primum dicit
et peperit filium scilicet eraclium catholi
cum qui post focam imperauit annis
30 recepit imperium anno domini 613 imp
tulum hoc addit ad denotandum quod
erat vir strenuus et armis exercitatus
ut dicit in legenda de exaltatione sancte
crucis qui recturus erat omnes gentes
in uirga ferrea quia rexit imperium romanum
cui rebellabat dominauit per gladium et
raptus est filius eius ad deum et ad thronum

eius id est in proteccione dei positus qui protexit
eraclium contra machinaciones et
dolos cosdroe quibus querebat occide-
re eum. ¶ Et mulier fugit in solitudine-
m terram que erat in asia timore cos-
droe iuxta mari quod dicitur brachium
sancti georgii fugit in terram que dicitur
hic solitudo non quia esset inhabitata sed
dicitur solitudo respectu fugitivus eo modo
loquendi quo fugitivi ad aliam terram dicun-
tur ibi esse quasi in exilio seu deserto ubi
pascant illam christiani habitantes in
diebus mille ducentis sexaginta qui fa-
ciunt tres annos et dimidium et infra
eodem capitulo dicitur de hac muliere
ubi alitur per tempus et tempora et dimi-
dium temporis id est per tres annos et dimi-
dium tempus id est sumptum singulariter
in scriptura sicut unum annum ipsi anno
absque uno sicut duos annos sicut dimi-
dium plurius dare ... ista temporum
simul iuncta faciunt septem annos et
tantum duravit bellum inter persas et eracli-
um ¶ Et factum est hic consequenter descri-
bitur cosdroe debellato et eo convertit
christos ... ibi ¶ Et audivi vocem etc.
primum dicitur et factum est prelium inter
persas et eraclium magnum scilicet intestine
quia multi debellatores erant ex utraque
parte et contensine quia duravit longo
tempore ut dictum est michael et ange-
li eius quod exponunt aliqui de
michaele archangelo qui est princeps
ecclesie sicut tempore veteris testamenti fuit princeps
synagoge daniel x capitulo. Iterum quod cum
angelis astabat ad protectionem et du-
racionem eraclii et militis eius qui pugnabant
nabant contra sed quia per draconem et
angelos eius qui pugnabant vel
legitur cosdroe et suus exercitus sunt
omnes oppositores convincuntur est
ut ¶ per michaelem et angelos eius
intelligatur eraclius et bellatores eius
michael enim interpretatur quis ut deus

eraclius enim in hoc bello contra erat
dei victorius ... sicut habetur ... in
hoc libro boni et mali homines frequenter
nominantur angeli et non prevaluerunt
scilicet cosdroe et viri eius sed plures debel-
lati sunt neque locus inventus est eorum
amplius in celo id est in terra quia eraclius
persas cosdroe fugavit eum de ethyo-
pia ... terra sua in quibus ante
vigebat et eam recuperavit et imperio
reduxit in terra sua ideo subditur et pro-
iectus est draco ille magnus serpens
antiquus et iste ... postea filius eius
tradidit regnum filio suo ut post eum di-
ceretur qui vocatur diabolus et sathanas
propria eius nequicia sicut de homine
nequam dicitur quod est homo diabolus
vel ¶ sathanas qui seducit universum
orbem id est illos quos subiciebat
sibi faciebat se sicut deum adorari sed
quod sicut dicitur in legenda exaltacionis sancte
crucis fecerat turrem argenteam in qua
inter lucentibus gemmis thronum construxerat
auri in sole quadrigam et lune et
stellarum ymagine collocaverat atque
per occultas fistulas aquam meatus adduxe-
rat ut quasi deus pluviam desuper infundere
videretur propter hoc autem quod dicit universum
orbem non est intelligendum quod ipse sibi
totum orbem subiceret ¶ Sed est locucio
yperbolica ad designandum quod magnam partem
orbis sibi subiecerat et ideo nimis seduxit
sicut communiter dicitur tota civitas currit
ad tale spectaculum licet minor pars re-
maneat proiectus est in terram etc. quia
cum exercitu suo expulsus fuit in terram
suam refugere ¶ Et audivi hic consequenter
ponitur gratiarum actio ... ecclesie per cosdroe
devictione cum dicitur et audivi vocem
magnam ad gratias actionem de celo id est ecclesia
militante ¶ Nunc facta est salus et virtus etc.
quia fideles potuerunt Christo liberi servire
liberati ab cosdroe oppressione quod ... prius

est accusator fratrum nostrorum i. christianorum quos
ipse faciebat accusabiles coram deo
ad malum eos impellendo cogens
eos ad latrie cultum sibi impendendum
ut dictum est et ipsi vicerunt eum propter
sanguinem agni istud non refertur ad
eosdem christianos immo sed ad illos qui
non acquiescebant ei magis eligentes
mori et sic erant victores per palmam
martirii ideo subditur et non dilexerunt
animas suas i. vitam suam corporalem
sicut habetur per A A· ca· occidet eos
querebant eum non etc. Et eisdem modo
potest intelligi quod essent accusati et que-
rerent eum penitentes cum penitentes
cum penitentia non sit post mortem
Et de aliis eiusdem propositi propterea letamini
celi de martirum glorificatione et de cos-
droe deiectione. Ve terre hic consequenter
describitur subditorum cosdroe oppressio
quod compulsus redire ad terram suam fuit
valde iratus cepit gravare subditos
suos per exactiones et extorsiones multipli-
ces ad multiplicandum sibi bellatores
ut regnum suum posset defendere contra eraclio i-
peratore et hoc est quod dicitur Ve terre
et mari quia non solum gravabat in
arida sed etiam in pluribus insulis maris
et quia [illegible] per mare portantes
augmentavit exactiones et predicta quod
descendit dyabolus i. cosdroe fugatus qui
nominatur dyabolus in parte precedenti sic
visum est sciens quia modicum tempus habet
erat enim senex iam et sic non habebat
tempus vite in quo se posset de eraclio
vindicare propter quod tradidit regnum filio
suo et postquam vidit draco licet cum an-
persecutus fuisset etiam maiore quam terram
suam cum tunc cepit gravamine eius aug-
mentare intra sua menia habitabant
multi christiani eius tributarii quos ce-
pit non solum verbis sed etiam in personis
gravius persequi sicut senacherib fecit de iudea

propter percussionem sui exercitus tempore
regis ezechie cepit gravius affligere iudeos
habitantes intra sua quam ante ut habetur
thobie i° ca°. Et date sunt hic declarat
quomodo [illegible] domini sequitur mulier autem
[illegible] fugit in solitudinem nam hec fuit
per auxilium eraclii ideo dicit et date sunt
mulieri due ale aquile magne aqui-
la vero per quam est imperium romanum non proprie
intelligit eraclius. Ale vero eius sunt
acies sui exercitus unde ala in una
significatione est acies militum et
dicuntur hic due per methaphoram fundata
nam avis non volat unica ala sed duabus
dicitur autem exercitus eraclii [illegible] contra
sub rege persidis commorantes quod eraclius
misit milites contra gentes adversi
predictum christianos fugientes per fide vel quod
regnum persidis sic fortiter invadebat in
extremitatibus suis quod cosdroe bella-
tores erant alibi taliter occupati quod christiani de
perside facilius potuerunt in grecia terri-
tore vel utique modo ubi aliter per quinque
i. per tres annos et dimidium ut dictum est
supra et misit serpens ore suo post
mulierem aquam i. gentem multam sicut
quod dicitur infra ca. aque multe populi multi
ad interficiendum christianos fugientes. Et
adiuvit terra mulierem habitatores grecie
vel milites eraclii immo per [illegible] et absor-
buit flumine quod tunc gens a cosdroe
missa fuit debellata. Et iratus est draco
in mulierem i. totam katholicam plebem
et abiit facere prelium cum reliquis de
semine eius i. cum illis christianis qui non
potuerunt fugere cum aliis vel ab era-
clio [illegible] exercitu ne interirent regnum
persidis ideo subditur et stetit super arenam
maris per mare quod est congregatio aquarum
intelligitur cosdroe regnum quod erat valde
populosum aque enim multe populi multi
per arenam que est in littore maris i. taliter

potentatus regni persidis in qua stetit potentatu
cosdroe ne eraclius cum suo potentatu pos
set transire. C^e xiii cum

Et vidi de mari descriptam persecu
tione ecclesie sub cosdroe hic inde
describitur sub eius filio sibi
succedente et dividitur in tres partes quia
primo describitur successio regni et persecu
tionis ibi et vidi. secundo tempus belli persa
et eraclii ibi. Si quis habet aurem
Tertia primum dicit Johannes Et vidi de mari
id est de regno persidis sive persecutionis bestiam
id est filium cosdroe bestialiter viventem. Ad
regnum persidis sive persecutionis potestate hen
tem habente capita vii et cornua
x. exponatur sicut precedenti capitulo de patre
suo et super cornua eius decem dyadema
ta quia capitaneis suarum acierum impe
dit honorem et regimen ut fortius de
certaretur contra eraclium et super capita
eius nomina blasphemie quia dicta capi
tanei prinpebat in blasphemiam xpi
sicut et principes eorum ut habetur parte secunda
et bestia quam vidi similis pardo propter varie
tate viciorum in quibus obstinatum erat
secundum illud Je. Si potest ethyops si pot
est mutare pellem suam et pardus varie
tates colorum sui et vos poteritis benefacere
cum didiceritis malum et pedes eius sicut
pedes ursi habentes plantas magnas
ad calcandum sicut iste ambulabat ad
calcandum eraclium et os eius sicut
os leonis propter crudelitatem et dedit illi
draco virtutem suam quia cosdroe pater eius
tradidit illi regnum suum sedes et turre
sua argentea ut dicitur in legenda sancte
crucis et potestatem magnam id est potentatum
forte ad pugnandum contra eraclium
Et vidi hic consequenter describitur persecu
tionis. tamen quia secundum quod expositores
aliqui dicunt hic quod potentatus eraclii
et potentatus filii cosdroe convenerunt sibi
invicem in campum et ex consensu utriusque partis
eraclius cosdroe filius pugnavit ad
pugnandum de tanto tali pacto quod victus
subiceretur victori cum toto populo suo
eraclius autem victor constitit est filius
cosdroe cum toto suo populo ei se sub
misit et secundum hoc dicit Johannes et vidi
unum de capitibus eius id est primum capitum
scilicet caput unum cui in scriptura alia poni
perspicuo quam primo est scilicet cosdroe et mense
dies unum id est primus. Est istud caput unum
fuit filius cosdroe qui fuit unum de vii
capitibus bestie sicut dictum est capitulo
precedenti de patre eius cosdroe qui occisus
in morte id est devictum et subiectum eraclio
et quia propter hoc non fuit mortuus simpliciter ideo
non dicitur occisum absolute. Et
quasi occisum et plaga mortis eius
curata est quia postea rebellavit era
clio et se curavit sive abeius subi
tione. Secundum illud quod sequitur adorabunt bes
tiam dicentes quis similis bestie et quis
poterit pugnare cum ea quasi dicat nullus
istud non concordat cum dicta expositore
quod cum devictus ab eraclio rebellavit
non est argumentum quod esset invictus. Et
magis ad oppositum sicut ipse iam fuit
devictus ab eraclio et pater eius plures
debellatus. Item quid isti expositores
dicunt quod hec rebellio fuit post recessum
eraclii de persida interfecto cosdroe et re
portato vexillo crucis dominice. Hic autem
dicitur Et admirata est universa terra
post bestiam propter eius curationem et ado
raverunt draconem per quem intelligitur
cosdroe non enim adoraverunt eum post
mortem suam sed ante ut dictum est supra. Propter
quod aliter exponitur hic littera de vulneracione
letali filii cosdroe in uno conflictu contra
eraclium a quo vulneracione letali filii
cosdroe in uno conflictu contra eraclium
a quo vulnere contra spem hominum fuit
sanatus et tamen propter quod gentes filii so
dane crediderunt ideo esse aliquem numinis
cuius virtute fuit sic sanatus sic et patre suo

acciderit ut dictum est et secundum hoc dicitur
Vidi unum de capitibus i. filium cosdroe
regnante iam dictum quasi occisum in mortem
i. letabiliter vulneratum et curata est
plaga mortis eius in opinabiliter
et admirata est universa terra post
bestiam et adoraverunt draconem i. cosdroe
quia dedit potestatem bestie tradendo
regnum filio suo et adoraverunt bestiam i.
filium cosdroe credentes in eo aliquid
divinum esse dicentes quis similis bestie
etc. q. d. nullus quia si in prelio vulne-
tur curabitur sicut prius. Et datum est ei
os loquens magna presumptuosa et blasphe-
mias contra christum et cetera. Et data est
illi potestas facere menses xlii. qui fa-
ciunt tres annos et dimidium, dicunt
enim supra quod bellum eraclii contra
persas duravit x annis et sic medie-
tas filio eius. Et datum est illi bellum
facere cum sanctis etc. quia sanctum anastasium
cum aliis monachis et multos alios
interfecit. Et data est ei potestas in omnem
tribum etc. quia multe gentes et diversarum
linguarum erant sub potestate sua et
est hic yperbolica locucio accipiendo om-
nem populum regentem pro multo populo regente
sicut frequenter fit in scriptura et quo-
modo loqui dicitur sicut dicitur tota civitas
est in tali festo ad [illegible] quod
sunt ibi multi de civitate, simpliciter quia sub-
ditur et adorabunt eam omnes etc. quorum
non sunt scripta nomina in libro vite
agni i. in libro predestinationis divine
qui dicitur liber vite agni racione divinita-
tis et causa racione humanitatis in quantum
omnes predestinati salvantur per ipsum me-
diatorem qui occisus est ab origine mundi
quod dupliciter potest intelligi. Uno modo dispositive
quia sicut deus ab eterno disposuit mun-
dum facere, que quidem dispositio potest dici quedam
mundi origo in quantum ad exemplar
mundi preconcepti eternaliter a deo pro-
ductus est mundus temporaliter in effectu
unde Boecius libro de consolacione tu
cuncta superno ducis ab exemplo mundum mente
gerens simili quia ymagine formans. Alio modo
figurative et sic ab inicio mundi christus
in abel fuit occisus nam occiso abel
innocentis fuit figura occisionis huius
agni. Unde dicit Augustinus quod fuit in abel
occisus et in prophetis os honoratus. ¶ Si quis
habet. hic ultimo describit finis belli
persarum contra eraclium dicit qui habet aurem
i. intellectum audiat supple finem belli
eraclii cum persis qui multos christianos
duxerunt captivos ab eraclio recu-
perati sunt captivati. ¶ Et qui gladio
occiderit etc. quia cosdroe qui multos
occiderat ab eraclio fuit occisus. Hic
est paciencia et fides sanctorum quia zacharias
patriarcha Ierosolimitanus qui cum aliis
pluribus sanctis ductus fuit in persidem cap-
tivus habuit meritum paciencie et per
eraclium cum eis fuit in urbem reductus
¶ Et vidi aliam bestiam. descripta tercie
persecucione sub cosdroe et eius filio,
hic consequenter idem describit sub ma-
chometo. Et eius proposito et dividitur in tres
partes nam hic persecucio primo incipitur,
2o alia incipitur xxo capitulo ibi ¶ Et
vidi et ecce nubes, tercio prima resumitur
16o capitulo ibi et sextus. Prima adhuc in tres
quia primo ponitur condicio secte sar-
racenorum, 2o persecucio christianorum in
principio xiiii capituli, tercio punicio persecutorum
ibi et alius angelus. Prima adhuc in
duas quia primo ponitur condicio secte con-
dicio secundo cuiusdam sue secte relacio i.
supra est. ¶ Circa primum sciendum quod lex
de inconditione secte machameti
barie dicitur adultis tamen christus tenuit
quod incipit circa finem temporis eraclii de
quo dictum est in parte precedenti, hic ac
machometus depravavit ad dimicandum

elevatus cogitavit fieri rex ysmaheli-
tarum de quo ipso erat, qui prove-
nit ab agarenis, nam ysmael filius fuit
agar ancille Sare gen. 16. Dicitur
tamen usurpative Sarraceni a Sar-
ra libera, Ad optinendum vero pro-
positum fuit consilio et auxilio cuiusdam
monachi heretici nomine Sergii condendo
legem falsam et carnalem et commixtam
auctoritatibus veteris ac novi testamenti colo-
ratam ut sic non solum aspectibus ad
carnalia pronis Sed etiam simplicibus
christianis et iudeis quorum aliqui habita-
bant cum ysmaelitis facilius reciperetur
fecit etiam legem illam a deo sibi revela-
tam tamquam prophete dei summo, unde de ipso
dicitur Et vidi aliam bestiam i. macha-
metum vita voluptuosum et bestialem
dicitur primo ethicorum ducentem, nam fuit
luxuriosus et libidinis adeo sicut et
super omnes homines orientalis regionis,
iactans se solum super xl. homines
coeundi virtutem generativam et
concumbendi potestatem habere, ut scribitur
orientalis etc. li. 1. ca. 4. qui aliter
nominatur liber … quia fuit
actor huius libri Ascendentem de terra
quia per mercationes et rapinas ascendit
de paupertate ad divicias ut dicitur
ibidem et habebat cornua duo similia
agni i. christi cuius duo cornua dicun-
tur prophetia … fuit … prout
declaratum fuit … illud propheta
magnus surrexit in nobis etc. et lator
legis nove, machometus vero ~~finxerit~~
finxit se esse prophetam et legis dona
torem ut dictum est, propterea dicitur habebat
duo cornua similia cornibus agni quia
non fuerint talia secundum veritatem sed tamen
et loquebatur sicut draco scilicet astute
mendaciter et dolose potestate prioris bestie
omnem faciebat quod exponunt aliqui
de potestate filii cosdroe qui supra nominatus
est bestia non machometum et eius successores

potestatem regni persarum tunc sustulerunt
ad sarracenos et sic dicit hic fecisse
omnem potestatem prioris ¶ Sed huic ex-
positioni videtur contradicere quod sequitur
et fecit terram et habitantes in ea ado-
rare bestiam primam nec auferendo potesta-
tem eius non fecit adorare regem
cosdroe sed magis contrarium ¶ Et ideo
videtur salvo iudicio melius quod hec
prior bestia sit ipse machometus qui
dicitur bestia ratione vite bestialis ut
dictum est, et prima quia primus ipse fuit dam-
pnatorum bestialium. unicum modus ut
primi regni in aliquo regno et regnum
suum firmare et dilatare quantum potest
quod fecit ipse machometus ideo dicitur
et potestatem prioris bestie omnem facie-
bat quod solet facere primus ad firmandum
et dilatandum suam potestatem diligentius
agebat in conspectu eius i. prout sibi ad
suum intentum expediens videbatur
et fecit terram et habitantes in ea ado-
rare bestiam primam i. se ipsum qui dicitur
bestia prima ratione dicta non tamen fecit
se adorare tamquam regem dumtaxat sicut fecit
cosdroe ¶ Sed sicut prophetam dei summum
cuius curata est plaga mortis ma-
chometus enim in quodam bello fuit gra-
viter vulneratus ¶ Sed postea curatus ut
dicitur primo libro orientalis etc. ca. 4. et
fecit signa magna ita ut etiam ig-
nem faceret de celo descendere in terram
hic accipitur ignis methaphorice sicut
et alia que dicuntur hic, machometus enim
postquam iam erat magnus effectus cepit
cadere epilenticam passionem propter quod
ne ex hoc infamaretur dixit se hoc pati ex
apparicione gabrielis angeli ut potest homo
primus non potens sustinere refulgenciam
eius sicut daniel x. ca. dixit angelo
sibi apparenti domine mi in visione tua dis-
solute sunt compages mee nichil in me

remisit dominum angeli vero ignis vocat ps 103 qui facis angelos tuos spiritus et ministros tuos ignem urentem / Sed quia istud erat falsum ideo subditur .i. conspectu hominum .i. opinione falsa sibi credentium / dixerunt etiam sui discipuli quod lunam ad se vocatam fecit descendere quod rone lius (?) venerit cum igne et sic secundum opinionem hominum fecit ignem descendere et seduxit habitantes in terra ipse et discipulos suos propter signa que falsa data sunt de eo in conspectu bestie .i. illi ipsius faciebat eum quod erant signa mendacia vel alia in conspectu bestie .i. propter bestialis et defacili seductibilis qualis erat populus ysmahelitarum habitas in terris dicens habitantibus in terra sibi subiecta ut faciant ymaginem bestie que habet plagam etc. hoc additur ad signa dum quod bestia hic accipitur pro ipso machometo et non pro populo per ipsum decepto / Secunde eius ymago lex ab eo data in qua representatur eius conditio et vita quod precepit firmiter custodire et hoc est quod dicitur ut faciant ymaginem etc. .i. opera adimplere eius legis et datum est illi .i. permissum adeo ut daret spiritum ymagini .i. vigorem sue legi / lex enim dicitur viva quando diu viget / et mortua cum abrogatur et ut loquatur ymago bestie .i. sua scientia credat sicut dicitur lex talis loquitur (?) sicut omnia que accipit (?) methaa' et faciet ut quicumque non adoraverit etc. nam precepit sub pena mortis legem suam haberi in magna reverentia et faciet omnes pusillos et magnos etc. .i. omnes homines cuiuscumque condicionis habere caracterem .i. circumcisionem ut dicunt aliqui / nam Sarraceni sunt circumcisi sicut et iudei sed hoc saepe dissonare videtur cum dicit in dextera manu aut in frontibus suis quia circumcisio non fit in partibus istis / ideo per caracterem videtur hic intelligi determinatum modus vivendi secundum legem machometi quo Sarraceni ab aliis gentibus distinguntur. Et ideo dicit in dextera manu quantum ad operationem aut in frontibus suis propter apertam confessionem et ne quis possit emere aut vendere .i. cum Sarracenis in suis legalibus contractibus nisi qui habet caracterem bestie .i. modum vivendi eius / aut nomen sicut sunt Sarraceni ficti / nam sicut inter christianos sunt aliqui ficti / propter quod permittuntur conversari christianis ut eis (?) / Sic et inter Sarracenos aut numerum nominis eius sicut sunt servi Sarracenorum / alterius tamen legis qui conversant cum eis in civitatibus eorum quod est de numero familie dominorum Sarracenorum. Hic sapientia est hic ponit velatio (?) cuiusdam secrete sententie super numero annorum regni secte machometi ideo dicit hic est sapientia .i. res occulta ad intelligendum quod cuique est (?) sapientia qui habet intellectum vivacem et penetrantem oculorum computet numerum bestie .i. machometi qui bestia dicitur ut patet ex dictis numerus hominis est et numerus eius est sexcenti sexaginta sex scilicet anni et ideo quod refertur ad numerum annorum vite ipsius qui non tamen vixit Sed sexaginta tribus annis ut habetur in hystoriali speculo propter quod aliqui dixerunt quod referatur ad numerum legis ipsius quanto tamen debet durare / sed hoc non videtur verum / nam lex illa fuit data tamen sine temporis exactum ut predictum est qui cepit impere (?) Anno domini sexcentesimo tricesimo et impleavit 30 annis a fine huius temporis usque ad presentem annum qui est annus domini millesimus tricentesimus vicesimus nonus fluxit maius tempus ut patet considerati cum adhuc durat lex machometi / propter quod aliqui dicunt quod post mortem machometi lex eius fuit tamen per sapientes sarracenos et ab illa correctione debet incipere numerus annorum durationis illius legis. Sed hoc non videtur

pbabiliter dcm/ tn qnq no dicetur lex
machometi ß scriptum/ tu qz illi scripie
tes dnr fuisse discipuli machometi et
sic illa contrario no fuit post eius dacionem
a machometo pcipue notabiliter mutata
in et sic ab illa correctione iam effluxerunt
sexcenti sexaginta sex ani vl de valde
ppinquo sunt complendi et tamen lex macho
meti no videtur ita ppinquo destruccioni nam
apertis aniis multis remanebit tantum
eum qui fuit i maximo suo lege illam
recceperunt peniori pte illius ppli sic
audiui a fratre agnoscentem epo ordinis
mi qui p plures anos inter tartaros
habitavit. Propter quod salvo meliori iudi
cio videtur quod iste nus annorum sit incipie
dus ab incarnatione domini terminandus
in morte machometi de quo pphetice
loquitur hic Johannes quod fuit prius declara
no ab anno incarnationis dni usque ad
finem imperii eraclii effluxerunt anni sexcenti
quadraginta tres ut pz per dicta et ma
chometus vixit sexaginta tribus annis
ut dcm est et isti anni simul iuncti faciunt
sexcentos sex anos a quibus oportet subt
here annos quibus machometus vixit
cum eraclio aliter illi anni bis computarentur
ut pz intuenti isti vero anni estimantur p
babiliter fuisse quadraginta qz machome
metus primo fuit pauper et postea cavalcavit
predicationes et postea per rapinas et pau
des antequam attemptaret se regem facere et
legem dare quod dedit tamen morte eraclii et
sic de vita machometi videtur pbabiliter
effluxisse xl anni ante tempus mortis
eraclii quibus deptis de sexcentis
sex remanent precise sexcenta sex anni
ab incarnatione domini usque ad morte
machometi et sic hoc pot bene dici nomen
hominis cum homo s. xpus qui fuit ho
perfectus sanctus et virtutibus ab instanti incar
nationis/ et nus eius est s. machometi
sexcenti/ sexaginta sex qui tantum sunt a
nos fuit ab anno quo dns factus est
homo usque ad eum vite machometi

ut pdcm est. Sciendum ante quod liber apo
calipsis fuit scriptus in greco in quo habe
tur hoc nomen antemos ubi dicitur
hic sexcenti sexaginta hovi cuius signi
ficatum est contrarius quod ipse convenit
machometo qui fuit contrarius xpo ne
gans eius divinitate ut p dcm est et
p ipsius xpianos ut dicetur infra se
cunda signatum ante de demonis cacomo
datu est sexcenti hovi. Quidam intel
lectum sciendum quod sicut in latino alique
lre accomodate sunt ad signandum
nus sicut lra c. ponitur p centum et l.
p quinquaginta et sic de aliquibus aliis
ita sicut in greco alique lre ponuntur
p nus et lre quibus scribitur hoc no
men antemos i greco signat hoc nu
sexcentos lxvi. Propter quod in aliquibus
bibliis ponitur sic nus eius homo
et nus eius est dic lux. quod dcd signat
apud latinos num p dcm p lras qui
bus scribitur quia lra d. ponitur p quinge
tis uno. c. pcentum l. p quinquaginta
v. p quinque x. p decem et sic sicut iuncta fa
ciunt sexcentos sexaginta sex qui nus
competit machometo ut dcm est. Iste
ponitur valde et obscure ut pz ideo
pmittit hic est sapientia etc. Capitulum xiiii

Et vidi

Hic capitulum describitur primo
persecutionem machometi fusti
netam et diminuitur i de p. s. in pte prin
cipalem et accidentalem que incipit
ibi. Et vidi altum angelum/ circa primum
sciendum quod sicut dicitur i cronica hu
gonis floratensis circa finem imperii era
clii agareni qui et Saraceni dicuntur
machometo duce ceperunt egiptum et
ethyopiam gravavit invaderunt et post homarus
machometi discipulus damascum et regio
nem phenicis et vltra totam Syriam
occupavit et anthiochia comprehendit et
ibi tunc erunt multi xpiani religiosi
in cenobiis magnis ducentes contemplacione
vitam et castitatem ...

de innocentibus

quorum maior pars vel multi. Et in illa
persecucione per gladium Sarracenorum susceperunt
ad regna celorum et hoc est quod dicit Johannes
Et vidi et ecce agnus dei Jo. 1. Stabant
super montem syon i. in ecclesia triumphante que
dicitur mons syon heb. 12o ca.o que descri
bitur hic stans eo quod adiuuit dictos
martires in tolerancia martirii sicut
actuum vii dicitur de stephano in agone
posito quod vidit ihesum stantem quia stare
pugnantis est adiuuantis. Propterea quod in aliis
describitur ut sedens a dextris dei et
cum illo centum xl iiiior milia i. tanto
cum vno vel taliter estimatur per dictum accipi
probabiliter habentes nomen eius et no
men patris eius scriptum in frontibus suis qui
est nomen amborum scriptum in frontibus
suis per apertam et liberam confessionem et
audiui vocem de celo tamquam vocem aquarum
multarum i. multitudinis sanctorum sicut
dicitur infra xvii. aque multe populi vel
ti multitudo cum centum quadraginta
iiiior milia magnifice laudant deum
de sua victoria et adepta et tamquam vocem
tonitrui magni in quo describitur mag
nitudo laudis huius non solum quantum
ad tantam multitudinem sed etiam quo modo lau
dis et qualiter. Et vocem quam audiui
sicut cytharedorum etc. Nam hec laus est
cordium deo et angelis gratissima. Et cantabant
quasi canticum nouum quia deum lauda
tes sunt de nouo sanctorum noui testamenti
ante sedem scilicet dei et ante quattuor animalia
et seniores i. in presencia sanctorum predictorum
et eorum in celis quorum sicut dictum est
supra 4o ca.o Et nemo poterat dicere ca
nticum quo voto cum continencie habuerunt
aliquid speciale in merito et sic habent in
premio sicut de quolibet sancto confessore
canit ecclesia non est inuentus similis illi
ratione specialis meriti qui empti sunt
de terra sanguine christi. Hii sunt qui cum
mulieribus non sunt coinquinati vel simpliciter

integritate carnis tenendo vel saltem post
votum castitatis seruando. Virgines enim
sunt. Virginitas enim in scriptura aliquando
accipitur stricte pro integritate carnis, aliquando
magis large pro continencia maxime voto
consecrata. Hii sequuntur agnum quocumque ierit
quia sequuntur christum non solum per vitam imma
culatam sed etiam consiliorum. Hii empti sunt
ex omnibus primicie i. quasi sicut primi
fructus sunt magis delectabiles deo. Et in ore
ipsorum non est inuentum mendacium nam
veritate fidei confessi sunt omnino. Et sine
macula sunt ante thronum dei nam si aliquam
maculam contraxerant purgata fuit in
tute sui martirii. Et vidi alterum an
gelum. Hec est pars incidentalis in qua
describitur quedam in seculum conuersio mira
bilis que contigit circa illa tempora. Sanctus
Bonifacius missus fuit a pontifice ro
mano ad predicandum fidem catholicam
gentibus thuringie. Anglie saxonie in qua
legacione multos valde conuertit ad christum
et hoc est quod dicit et vidi alterum angelum
i. sanctum bonifacium nam angelus interpretatur
nuncius. Ipse vero fuit nuncius verbi di
uini ut dictum est volantem per medium
celi nam velociter et perfecte conuersus
fuit officium sibi iniunctum habentem
in corde et ore euangelium eternum i. euangelium
christi quod dicitur eternum nam ei aliud non suc
cedet ut euangelizaret sedentibus super
terram etc. i. simplicibus personis in quibus diuer
sificantur lingue sancte in aliquo. Et sic
non solum paratus erat predicare doctis
simplicibus sed omnibus gentibus generaliter eum
audire volentibus ideo subdit Et
super omnem gentem etc. dicens magna vo
ce in quo notatur efficacia predicacionis
sue timete dominum timore filiali et date
illi honorem sicut filius patri quia venit hora
iudicii eius generaliter in fine mundi et
singulariter in morte uniuscuiusque nam in quali
statu quis moritur a tali in iudicio
iudicabitur et adorate eum etc. qui est auctor

omnium et non ydola dando / Et alius hic co
sequenter describitur primo persequentem
christianos / et dividitur in duas partes quia
primo describitur eorum primo secundo huius
actione honorem previdendo ibi et audiunt
vocem sentia primum sciendum quod constans
nepos eraclii cepit imperare anno do
mini sexcentesimo quadragesimo tercio
et persuasione pyrrhi episcopi incidit in heresim mo
nachiolitarum duplicem naturam in christo
negantium et multos ecclesie ministros non
assentientes heresi dicte graviter afflixit
et in exilium relegavit papa quoque sanctus mar
tinus papa convocato consilio dictam
heresim cum suis fautoribus dampnavit
propter quod in constantinopolim fuit ductus
ut assentiret dicte heresi quod renuens in
exilium fuit missus et ibidem mor
tuus et de hoc exponit aliquis locum
istum cum dicit alius angelus i. papa
martinus secutus est dicens cecidit heresim
eo denunciando cecidit babilon i. tumpe
rium grecorum / quod fuit magnum nam
imperatore in heresim cadente ut dictum
est multi alii similiter ceciderunt et quia hoc
erat confusibile ideo vocatur imperium
illud babilon i. confusio / dicitur autem his bis
cecidit propter duplicem casum scilicet pa
triarche et imperatoris ¶ Secundo sciendum quod
sicut dicitur in cronica sigiberti leo qui
post theodosium sumpsit imperium cepit
imperare anno domini septingentesimo vicesimo
et imperavit annos 24 et anno imperii
eius 17 papa gregorius 3us persequitur ecclesiam et leonem
heresi depravatum redarguit et ideo filio
honorem et vectigalia denegavit et ne
porpura sua numismatis inciperetur
ordinavit et quod eius effigies de ecclesia
tolleretur et ne nomine eius in missarum
solempniis recitaretur et secundum hoc exponi
ab eis quod subditur. Et tercius angelus
i. papa gregorius dicens hic magna
in quo notatur ordinationis sue auc
toritas / Si quis adoravit bestiam leo
ne bestialiter vivente deferendo ei honorem
imperialem et ymaginem eius quod fecit
de ecclesia removeri ut dictum est et acceperit
caracterem in fronte sua confitendo eum
manifeste imperatorem aut in manu
sua recipiendo numisma eius carac
tere figuratum hic libet de vino ire
dei etc. pena excommunicationis et aggravationis in
curredo licet autem hec expositio probabilis
videatur quia tamen ante imperatorem con
stantem fuerunt imperatores alii tamen
vel magis heresi depravati ut patet ex supra
dictis videtur minus conveniens expositio quod
dicitur supra c. 14 de eius casu cecidit babi
lon imperium grecorum non propter hoc maior
tamen eius filius constantinus ecclesie dignita
tes reparavit et contra heresim monothe
litarum insurrexerit unde et universale
synodum constantinopolim congregavit
ducentorum octoginta novem episcoporum qui du
as naturas esse in domino nostro ihesu christo comproba
verunt et confirmaverunt ¶ Similiter quod subditur
de gregorio papa et leone imperatore quia acci
piens leonis numisma bibit de vino ire
dei etc. excommunicatione incurrendo videtur
minus convenienter dictum quia subditur et
cruciabitur igne et sulphure per quod in
telligi ut videtur pena gehenne que
est eterna unde subditur et fumus tor
mentorum eorum in secula seculorum ascendet
et sic non videtur loqui de pena excom
municationis seu corporalis incendii quod conti
gisse dicat constantino filio leonis quia
ministrorum ecclesie fuit maximus persecutor
Propter quod sensus melior videtur licet
ab illo loco et alius angelus etc. de mancho
meto et eius sequentibus exposito de quorum
persecutione christianos ante fecerat mentionem
non erat necesse pena non dixerit et ideo
// Johannes describit hic consequenter eorum puni
tionem et primo quantum ad penam tempora
lem secundo quantum ad penam eternam ibi et tercius
angelus ¶ Circa primum dicit et alius Johannes
angelus i. sanctus Johannes loquens secutus
est hoc non refertur ad partem incontinenter precedentem

Sz ad precedente n[umer]ua loquitur sicut de
centum quadraginta quatuor milibz
in fectis p[ro] x[rist]o ? Parrutenis dictis coz
punitione temporalem tradit babilo
i gens babilonica nam lex eius e
co fusionibz plena ex ibi laxatur vi
ta voluptuosa que vita peccandum d[icitu]r
primo ethi[corum] recta ppt co[n]fusionem p[ro]cedendi
modum nec in ordinate tradit ride
frequenter et inutilit[er] repetitur n[ar]ratione
vel septima antentica saltitur ut pz
illa anticiti illa magna nam gens
illa ibrevi fuit mlt[is] multa multiplicata
et dilatata dicitur ante cecidisse ex ea
tempora illa co[n]flixit cum romanis in
quo co[n]flictu tres anuirea Parrute
norum cum multis aliis sunt p[er]empti
ut habetur i cronica sigeberti q[uia] avino
fornicationis sue potauit omnes gentes
yperbole est ad designandum magnitu-
titudine gentium credentium machometi in
sectam credit cum tartaris de habilia
ad que multitudo hominum est p[ro]na ¶ Et
tercius hic co[n]sequenter describitur pena
eorum eterna cum dicatur tercius ange-
lus i[d est] adbrium vel aliquis p[re]dicator s[ecundu]m
contra machometi sectam Si quis ado
ravit bestiam i[d est] machometum ut dictum est
ca[pitul]o p[re]cedenti de eius ymagine ? de eius
caracteris acceptione hic bibet de vi
no ire dei ibi punietur gravius q[uod]
imposita est mero dicatur ante punitio
dei ... qui punitur tempora
liter tamen ad eius correctionem mixtum
bonum qui post punitionem temporalem s[ed]
eterna sic ? in p[ro]posito quia Parrutani
puniti fuerunt morte temporali ut p[re]dictum
est ? tamen h[ic] eterna ideo subditur ? cru
ciabitur igne ? sulphure i[d est] pena ge
henne ? fumus tormentorum eius ? c[etera] nec
illa pena est eterna q[uia] post n[on] ha
bent requie die ac nocte nec est co[n]tinua
certa patet ex dictis ca[pitul]o p[re]cedenti ? quia
p[ri]m[us] q[uod] d[icit] Aug[ustinus] bina causa q[uia] punitur

mali in hoc mundo est exercitum bonoz
i[n] virtute patie[n]tie ideo subditur hic patie[n]
[ti]a s[an]c[t]oz est quia patientia s[an]c[t]oz multiplicat
? multiplicat co[n]tinuatam est p[ro] parrutenos
Et audivi p[er] ista ab aliquibus exponi
de morte qua quis moritur modo p[ro]fes-
sionis ingressum nam illis temporibus
quidam vir potens de noctune ductus
reedificavit cenobium s[an]cti benedicti apud
castrum cassinum q[uod] p[er] longobardos p[er]
multos annos ante fuerat destructum
ubi idem serviens suo exemplo multos
induxit ad serviendum x[rist]o tunc eciam
temporis multi nobiles induisse p[ro]ut tibi
relicta ad serviendum x[rist]o pompa se-
culari habitu religionis assumentes
fuerunt mundo mortui de quibus s[ecundu]m
istos dicitur hic b[ea]ti mortui ? c[etera] et causa
q[uod] subditur iam dicit sp[iritu]s ut requies
cant a laboribus suis nam a labore vite
active transierunt ad requiem vite contem
plative s[ed] quia sic monetes i mundo
no moriuntur i domino i[d est] p[ro]p[te]r s[ed] magis i
ncipiunt vivere i x[rist]o nec a laboribz bonis
quiescant s[ed] magis eos amore x[rist]i as-
sumunt s[ed] vigilias orationes ieiunia ? s[imi]l[i]a
ideo melius videtur dicendum q[uod] hic
post punitionem malorum eterna describi[tur]
retributio bonoz eterna sicut dictum est
supra ut sic exponit mixta se opposita
magis elucescant ideo dicitur hic
Johanni scribe tamquam rem nobilissimam
b[ea]ti mortui qui in domino moriuntur
i[d est] i confessione domini nostri ihesu x[rist]i p[ro]p[te]r
nam meritum quales fuerunt centum
quadraginta quatuor milia de quibus
dictum est ca[pitul]o p[re]cedenti amodo iam dicit sp[iritu]s
s[an]c[t]us qui tunc pro consilio divino dicitur
exprimitur tamen hic specialit[er] nam opera
sunt meritoria p[ro]p[ter] caritatem p[er] quam sp[iritu]s
s[an]c[t]us habitat in nobis et sic retributio in
tedis quodam modo accubuit ei ut re
quiescant a laboribus suis nam i b[ea]ti
tudine appetitum totalit[er] quietat opera

eum illorum in torcular vite eterne preparat illos
in beatitudine quam recipiunt ab ipsis. Et
vidi inchoatam persecutionem sarracenorum
hic interponitur alia scilicet longobardorum
et hoc propter successionem temporum cuius or
dinem Johannes prescripsit in hoc libro et
dividitur in duas partes quia primo ponitur
a longobardis ecclesie liberatio. Secundo plurium
aliorum ea propter quam persecutio ibi Et post
hec vidi. Circa primum sciendum quod
Anno domini septingentesimo liii° haystulphus
longobardorum rex in ytalia multum affli
xit ecclesiam propter quod stephanus papa transivit in
franciam querens auxilium contra eum re
gem quod impetravit et hic describitur
in hac parte que dividitur in duo quia
primo describitur hic auxilium tempore pipini
secundo tempore karoli magni filii sui ibi
Et alius angelus. Circa primum Et vidi
et ecce nubem candidam per quam intelligit
regnum francie candidatum preclaris mo
ribus et fide et super nubem sedentem scilicet
pipinum regem similem filio hominis i.
formatum christo in fide et iusticia licet hic
asspectatio fuit valde longinqua habe
ntem in capite coronam auream nam reges
francie ab illa auream coronam continebatur
in manu sua i. potestate sua falcem
acutam i. exercitum valde bellicosum per quem
pipinus multas et magnas victorias
habuit et alius angelus i. papa stephanus
exivit de templo rome ecce clamans
voce magna i. deprecans cum magno af
fectu ad sedentem super nubem i. pipinum
regem mitte falcem tuam et mete di
gendo exercitus tui potentia haystulphum
tyrannizantem quia venit hora ut me
tatur i. ut eius tyrannis per tuam pote
ciam tollatur quia aruit messis terre
i. ipse et eius exercitus obdurati sunt
in sua iniquitate et misit qui sedebat
super nubem falcem suam in terram nam
pipinus cum valida manu intravit
ytaliam et messuit id est contra haystulphum
viriliter pugnavit et ad dedicationem compulit beato
petro quecumque suis iuribus erant. Et
alius angelus hic consequenter describit
auxilium ecclesie contra longobardos tempore
karoli magni et dividitur in duas partes quia
primo ponitur auxilium karoli secundo di
latatio cultus divini xiiii° capitulo. Circa primum
sciendum quod anno domini septingentesimo
septuagesimo secundo karolus rex francie
ad preces adriani pape intravit ytaliam
cum exercitu forti contra desiderium lon
gobardorum regem ecclesie multipliciter af
fligentem quem impugnans tandem cepit
et secum in franciam duxit in quo lon
gobardorum regnum desiit et hoc est
quod dicitur hic et alius angelus scilicet
karolus magnus exivit de templo
scilicet noviomensi in quo coronatus
fuit ut habetur in cronica sigeberti
quod est in celo militantis ecclesie quod sic
celum nominant in scriptura habens
et ipse falcem acutam i. exercitum forte
primo exercitu patris sui fortiorem et alius
angelus papa adrianus exivit de altari
adeo accesserat premisse celebratione
ut deus vellet ecclesiam protegere qui ha
bet potestatem super ignem i. infernali
ecclesie tribulationis et angustiationis penam quibus
etiam penam nomine ignis alii designatur
aliqui libri habent et tamen sed non est
de textu nec habetur in libris correctis
et clamavit voce magna i. cum af
fectu magno deprecatus karolum ut ferret
sibi auxilium mitte falcem tuam acutam
i. exercitus tui potentiam et vindemia
botros i. longobardos sunt qui destruc
tione digni et misit angelus i. karo
lus falcem suam i. exercitus potentiam
aliqui libri habent acutam in terram sed non
est de textu et vindemiavit vineam terre an
fereudo potentiam longobardorum de terra
ytalie et misit in lacum ire dei magnum
nam regem deduxit captivum et in lacus
est lacus quo civitate cum rege cum uxore
duxit in exercitu exercituum francorum suorum

ut dictum est et propter sanguinis de corporibus
occisorum nam in regis Karoli et multi
longobardi fuerunt occisi usque ad frenos
equorum nam ex sanguine occisorum
frena militum Karoli fuerunt rubricata
sicut in talibus bellis solet fieri per stadia
mille sexcenta nam fama huius victorie
Karoli fuit longe lateque diffusa scilicet
per quatuor orbis partes primum dictum designatis
eo quod est unus quadrinarius est enim unus
quadrinarius qui consurgit ex ductu unius
in seipsum sicut quaternarius consurgit
ex ductu binarii in seipsum nam bis duo
sunt quatuor consimiliter novenarius qui con
surgit ex ductu ternarii in se nam ter tria sunt
novem et sic est in proposito nam mille
sexcenta consurgunt ex ductu qua
dragenarii in seipsum quadragesies enim qua
draginta fuerunt mille sexcenta ut patet
consideranti et sic primum prelium significat
partes orbis etc. De xv capitulo

Et vidi aliud
signum/ de spiritu longobardorum
destructione/ hic consequenter descri
bit persecutio plurium persecutorum ecclesie/ et
dividitur in duas partes quia primo po
nit persecutiones secundo subditur persecutionis exe
cutio ibi Et post vidi/ prima in duas quia
primo describitur propositio dicta secundo subdi
tur ex hoc laus divina ibi Et vidi ali
ud signum nam erat rei future signum
magnum et mirabile nam persecutiones
inimicorum ecclesie per hoc significate sicut fuerunt
divina virtute angelos septem de quibus
singulariter dicetur capitulo sequenti habe
tes vii plagas id est virtute a deo infundendas
novissimas non simpliciter sed respectu
temporis preteriti sicut [illegible] christo dicta congre
ganium ut [illegible] que ventura sunt
iam completa a magno tempore quia in
illis consummata est ira dei id est pullas po
sita est vindicta dei de reprobis [illegible] effectu
ita cum est appetitus vindicte ideo tunc
consummat cum effectu ponit Et vidi hic

consequenter laus divina quod scilicet sunt perse
cutiones reproborum [illegible] hic premittitur
executionem [illegible] post propositum [illegible] imme
diate sequentes cum prius sunt ponit in septi
[illegible] in celo prudentes ad persecutiones [illegible]
[illegible] locuti sunt antequam essent [illegible] dicit
quod Johannes Et vidi tamquam mare vitreum
id est ecclesiam militantem qui sic nominatur
[illegible] baptismi ut dictum est capitulo iiii mix
tum igne spiritus sancti qui datur in baptismo
et eos qui vicerunt bestiam id est gentem
Sarracenicam hic per bestiam designatum
eo quod machometus cuius sectam tenet
sic nominatur supra capitulo xiii ymaginem eius
id est plebs Sarracenis et numerum nominis eius
id est adherentes eis/ vel primum nomen eius [illegible]
ligatur infideles quicumque christo contrarios
[illegible] nam nomen numeri eius supra positum
est antemos quod [illegible] contrarius
scilicet christo ut dictum est supra capitulo xiii in
fine vii id est plage [illegible] persecutiones [illegible]
[illegible] sunt Sarracenorum [illegible] et
[illegible] contrariantem ut patebit in
[illegible] stantes super mare [illegible] habe
ntes citharas dei id est per hac intelli
guntur [illegible] in [illegible] ecclesia de
victoriis [illegible] contra reprobos et in
fideles/ et quia ecclesie [illegible] ut
[illegible] de [illegible] de novo
ideo dicit cantantes canticum moysi
servi dei et canticum agni dicentes magna
et mirabilia sunt opera tua nam dictas
victorias attulerunt potentie divine/
iuste et vere sunt vie tue obstinatos
puniendo et penitentes suscipiendo/ ideo
sequitur quod solus pius es peccatores vo
cando/ ideo subditur quia omnes gentes
venient scilicet ad fidem christi ante finem
mundi/ multi enim infideles videntes
victorias christianorum mirabiles quibus
despiciuntur [illegible] intellectui eius [illegible]
crediderunt in christum ut dicetur capitulo
sequenti specialiter de [illegible] Et
post hoc hic consequenter describitur plagarum

secundo et dividitur in duas partes quia primo
ponitur persecutorum dispositio secundo ipsa perse-
cutio capitulo xvi. Circa primum dicit ergo post hec
vidi et ecce apertum est templum id est divini
secretum per impletionem in effectu et exierunt
vii angeli id est duces invasionum qui post eam non
nominabuntur propter quod habentes potes-
tatem septem plagas id est habentes po-
testatem infligendi septem vindictas vesti-
ti lapide mundo id est christo qui dicitur lapis
abscisus de monte sine manibus danielis
ii° et mundus quia peccatum non fecit nec in-
ventus est dolus in ore eius i petri ii
quo dicitur induimini hominem sanctum Roma 13 induimi-
ni dominum ihesum christum per imitationem ope-
rum suorum ex hoc patet quod per istos sep-
tem angelos de quibus specialiter per
ea dicitur homines katholici et sic in-
telliguntur et precincti circa pectora zonis au-
reis per hoc designatur castitas men-
tis que precipitur in novo testamento
sicut prius erat castitas cor-
poris precinctus ad lictus testamenti
Mathei v. Audistis quia dictum est antiquis
non mechaberis. Ego autem dico vobis
quicumque viderit mulierem ad concupiscen-
dum eam iam mechatus est eam in
corde suo et unum de quatuor animalibus
id est de quatuor ewangelistis ut dicunt
aliqui dicentes quod iste fuit lucas qui
magis loquitur de punitione reproborum
sed secundum ea que dicta sunt supra capitulo iste
magis videtur fuisse marcus ubi dicen-
dum quod per quatuor animalia intelliguntur qua-
tuor patriarchales sive quatuor pa-
triarche eis presidentes et marcus vero fuit
patriarcha allexandrinus dedit vii an-
gelis vii phialas etc. id est potestatem puniendi
reprobos secundum ordinationem divinam et impletum
est templum dei fumo etc. per quod designatur
divina condescensio sicut iii regum viii dicitur
quod nebula implevit domum domini ad de-
signandum dei placitum acceptatio domo
tem salomonis capituli sic in ipso posito
deus parcendo reprobos condescendit clas
et nemo poterat intrare in templum etc.

quod exponunt aliqui de eadem ecclesia
intrando quod fideles non intrarent donec
septem plage septem consummate sunt
quod fuit impletum tempore godefridi
ducis lothoringie capta urbe per paganos
Sed hac dictum videtur vim non habere ante
completionem vii plagarum habita sunt urbe
christianis ut videbitur capitulo sequenti
quod aliter est dicendum sed quod hic habes et ne-
mo poterat etc. alludit ei quod dicit iii regum
viii nebula implevit templum domini
et sequitur ibi et non poterant sacer-
dotes stare quia retraxerant a presentia
reverentia prout dei ut dissipatus dicen-
tur clauderet per hoc ergo quod dicitur et
nemo poterat etc. designatur quod
ministri ecclesie reverentius solito se habe-
ant ad deum ut impleantur plage
super inimicos ecclesie ut sic liberius pos-
sint omnes insimul ad celebrandum offi-
cium divinum sublato impedimento in
publicum. Sequitur xvi capitulum

Et audivi descripta dispositione
ad vii plagas insuper hic
consequenter describitur secundo
earum et primo in generali cum dicit Et au-
divi vocem magnam in quo dicitur mag-
nitudo auctoritatis divine de templo
scilicet glorie dei dicentem vii angel-
lis etc. ad exequendum divina mandata
de reproborum punitione. Et abiit hic con-
sequenter ponitur secundo in speciali et
potest dividi in vii partes secundum numerum
vii plagarum que probabunt persequendo cum
primum secundum quod constantinus qui cepit
imperare anno domini septingentesimo
xliiii° fuit pessimus nam sicut dicit
sigebertus ymagines christi et sanctorum abiecit et
removit eos quia qui dei genitricem
invocabat et qui vigilias ... age-
bat et qui ... et ab ...
abstinebat privationis ... et
multa ... monachos et ...
moniales ... coegit ...

multi vitantes ab eo martirizati sunt
postea Leo imperante Hyrene uxore Leo
nis cum filio suo Constantino quorum im
perium cepit anno domini septingentesimo
[...] Adrianus papa ad instanciam patriarche
constantinopolitani congregavit synodum
nicenam aliquam condempnavit heresim
contrariam ymaginibus Christi et sanctorum que
sunt libri laycorum monentes eos ad devocionem
unde et beatus Lucas ymagines Christi et beate
virginis primo dicitur depinxisse condemp
navit et heresim Feliciani que ponit
in Christo duplicem dei filiacionem scilicet unam in na
tivitate eterna aliam in humana, adeo quod sapuit
quod beata virgo non sit mater dei sed tantum hominis
iste ambe hereses habent similitudinem cum
perfidia Machometi nam Sarraceni yma
gines contrariantur dicunt etiam Ihesum filium
marie virginis esse hominem purum
igitur de dampnatione huius duplicis heresis
dicitur et abiit primus angelus i. papa A
drianus sanctus et bonus et effudit phia
lam suam in terram per iudicium condempnans
in terrenos homines tales hereses tenentes
Et factum est vulnus sevum ac pessimum nam
condempnatio que est spiritualis plaga et peior
est quam temporalis pena in obstinatos in
homines qui habebant caracterem bestie in
similitudine Machometi modo predicto et
eos qui adoraverunt ymaginem venerando
principes Machometo consonantes. Et secundus
hic ponit plagam secundam scilicet quod sacerdotum quod
aliqui cives romani contra Leonem
papam qui prefuit circa annum Hyrene et
Constantini eius filii tunc insurrexerunt et ligatum
verberibus perfundentes oculos eruerunt
et cum ipso sanguine volutatum quasi
mortuum reliquerunt de hoc exponunt ali
qui lectionem istam dicentes quod ille civis
romanus qui alios induxit ad tantam
enormitatem dicitur hic angelus secundus
qui effudit fialam suam in mare i. contra
rium baptismi mare nominati ille namque

civis effudit maliciam suam et iram in papam
qui erat caput ecclesie et factus est sanguis
tamquam mortui quia papa fuit cecatus suo
sanguine et quasi mortuus relictus. Sed
istud non videtur rationabile dicere quod iste
pateat exponendo per 7 angelos intelliguntur viri
catholici et iste ut videtur civis romanus fuit
pessimus. Item quod subditur et omnis anima
vivens mortua est in mari non bene conso
nat predictis nam alii de ecclesia non fuerunt occisi
cum Leone papa quia persecutio illa fuit
personalis. Ideo aliter potest exponi convenientius
ut videtur de Karolo magno rege Fran
cie qui tempore illo Saxones debellavit
qui per mare hic designantur propter multi
tudinem illius quomodo loquendi ut dicit in Apocalypsi
17 capitulo aque multe populi multi nam mare
namque est congregatio aquarum. Item quod Saxo
nes per mare navigantes plures terras Christia
norum afflixerunt dicit igitur Johannes i.
Karolus rex deo et ecclesie devotus effudit
phialam suam in mare exercendo divinam
vindictam in Saxones et factus est sanguis
tamquam mortui quod multi valde de Saxo
nibus fuerunt occisi sed quod de remanentibus
aliqui videntes victoriam Karoli factam virtute
dei baptismum receperunt ideo non dicit et factus
est sanguis mortui simpliciter sed tamquam
mortui ceteri vero obstinati fuerunt occisi
nam de illis una die Karolus quatuor milia
et quingentos fecit decollari ideo subdit
et omnis anima vivens mortua est in mari
qui capti fuerunt ut dictum est. Et tercius
hic est tercia pars que sic exponitur de Karolo
magno imperatore facto ideo nominatur
hic tercius angelus scilicet propter tercium eo modo quo
dicitur in 1° Regum 10 de Saule suo rege qui mu
tatus fuit in virum alterum Karolus cum 30
annis regnavit super Francos et post imperia
tor fuit factus 13 annis ut dicit in cronica
Sigiberti et anno tercio sui imperii maiores quod
Christianorum civitates terras [...] affli
gentes et compulsavit totaliter debellavit et

eos qui remanserunt fidei catholice subie-
cit ideo dicitur tertius scilicet karolus
imperator tertius effudit phialam suam
i. iram divinam super flumina et super fontes
aquarum i. super avaros sive hunnos qui
sic nominantur primitus iuxta paludes
meotidas habitantes ubi sunt multe
ebullitiones aquarum per modum fontium et
quia cum ante paludes ille putarentur
immobiles hunni eas transierunt et gothos
qui ultra paludes illas habitabant insti-
cia debellaverunt et qua victoria elevati
alias terras usque in galliam sub athyla
rege suo igne vastaverunt et factus est
sanguis quia karoli exercitus multos inter-
fecit de hunnis. Et audivi angelum
etc. Ad intelligentiam huius sciendum quia
angeli boni qui sunt de ordine principa-
tuum presunt diversis regnis regentibus sibi
commissa propter quod videtur tamen respon-
dendo contrarie ad invicem gentes sibi com-
missas angeli secundum determinationem divine volun-
tatis de futura istius gentis vel alius
sub ratione et hoc modo dicitur .x. dixit gabriel
dixit danieli princeps regni persarum
restitit michi xxi diebus sicut ibidem
sunt expositum diffusius sed qui sciunt
divinam voluntatem revelationem vel ef-
fectus posteriorem concordiam approbant
divinam sententiam vel voluntates eorum sunt
sunt concordes divine voluntati et super hoc
dicitur hic Et audivi angelum aquarum i.
hunnorum presentes et fluvios scilicet eorum ut predic-
tum est dicentes iustus es etc. approbando
divinam sententiam de commissa sibi gente
dicitur quia sanguinem sanctorum tuorum effu-
derunt hunni nam usque antea debellati sunt
per karolum multos sanctos interfecerant
inter quos erant aliqui prelati sanctitate et
dono prophetie et sanguinem dedisti eis bibe-
re eos puniendo scilicet pena unde vulgariter
dicitur de sic punito iste bibit cum
tali cypho cum quo alios potavit Et
audivi alterum scilicet angelum Karolum dicentem

tem etiam domine etc. nam ambo angeli
divini sententiam approbaverunt concorditer
Et quartus angelus hic ponit quartam
plagam quam exponunt aliqui de quodam
nomine crescentio qui sine principis romanorum
debuit etiam per totam [illegible] et eum contrarie
impugnavit contra papam [illegible]
eius contra nomine Johannem nullius
aut parvi meriti hominem [illegible] super
hoc dicit hic quod quartus angelus i. crescentius
effudit phialam suam i. indignationem et
iram in solem i. in gregorium papam [illegible]
et sic dicitur sol iustitie tenebrescens. Sed
hoc dictum non videtur bonum quia sicut
dictum est supra per illos angelos intelliguntur
homines iusti et iste crescentius autem
iste fuit pessimus propter quod melius exponi-
tur de leone papa tertio qui redditus sibi ditio
super eloquentia misit nuncios ad karo-
lum magnum petendo eius auxilium et super
hoc dicitur Et quartus angelus
i. leo papa bonus et sanctus ut patet ex predictis
Effudit phialam suam in solem de mandato
suo scilicet auctoritate karolo impera-
tori eo quod in iniusticie et impedimento contemptus fuit
correctus et longum privatus et de sede petri
deiectus dicitur autem karolus imperator
sol quia sicut sol precellit planetas sic
karolus fide et magnitudine refulgens
precellebat cunctos reges christianos et datum
illi estu affligere homines etc. quasi data
sibi auctoritate romani imperii omnes qui erant
et adeo rebelles et ipse graviter afflixit et
punivit et licet per ipsum in sede sua iam
collocaverit habetur tamen regula
estuaverunt homines et maledixerunt eo quod
non potuerunt karolo resistere et blasphe-
maverunt nomen dei hoc dicitur propter
adobstinatos qui tamen in peccatis suis
fuerunt mortui. Et quintus angelus
hic ponit quintam plagam in qua ut creditur
Johannes ad [illegible] sarracenorum et suam
cum ut dictum est supra tamen aliqui ex-

ponit pte contra de othone imperatore qui
ut dicunt cronice contra papam electum pardon
cum in papatu reposuit iohannem [illegible]
sum expellendo contra quem hoc dicit hic et
quintus angelus otho dux effudit phia
lam suam super sedem bestie i. Johannis pape
in turpi [illegible] vita bestiali secundum quod in su
perioribus intelligitur machometus ut patet
[illegible] ideo per istud melius exponi vi
detur de Sarracenis Circa quod sciendum
quod sicut dicit heymaldus patriarcha Jero
solimitanus de civitate depulsus a Karo
lo imperatore peciit subsidium de nunciis
ei transmissis desiderium qui collato exercitu ma
iori quam ante umquam habuisset adiit terram
sanctam et infidelibus peremptis ceteris per eum
fugatis patriarcham in sede sua colloca
vit et terram sanctam christianis restitutam in
bono statu reformavit contra quod hic dicit
et quintus angelus i. patriarcha Jerosolimi
tanus effudit phialam suam ad Karolum
imperatorem qui fuit instrumentum dei ad opprimen
dum gentem machometi ideo subditur
super sedem bestie dicitur autem hic pa
triarcha Jerosolimitanus hanc phialam
effudisse quia Karolum incitavit ad pri
mendum contemptum dei et est et factum
est regnum eius scilicet machometi tenebro
sum quia Sarraceni per eum fuerunt ob
scurati [illegible] a sancta ecclesia [illegible] expulsi
Et commanducaverunt linguas suas pre do
lore modus est enim hominis multum
irati et afflicti mordere labia sua et
frendere dentibus suis qui in adductione
lingua sua et blasphemaverunt deum celi qui
nimia passione moti vel deducti et terre
Sarraceni tamen dicunt eum esse hominem
primum et sic blasphemat eum et non ege
runt penitentiam de predicta abducti
Et sextus hic ponitur sexta plaga
et exponunt aliqui partem istam de grego
rio papa qui primo vocatus est hildebrandus et

pus fuit autem anno Imperator Henricus quartus
qui cepit imperare anno domini M° lvj°
inter quem et gregorium papam mota fuit dissen
sio eo quod gregorius papa revocavit ele
ctos in ecclesia qui investituram per anulum
et baculum acciperent de manu laica cum
umquam tamen imperatores et reges
[illegible] fuissent in potestate et sic exponunt istam
literam Et sextus angelus i. papa gregorius
effudit phialam suam i. indignationem
in flumine illud magnum eufraten i.
Romanum imperium quod dicitur magnum
flumen propter populi subditi sibi magnitudinem
et multitudinem unde dicitur infra xvii. aque
multe populi sunt nominatum autem eufra
tes eo quod est fructiferum regnum quod dicit Gen.
dum ij sicut eufrates est quartum flumen
paradysi et siccavit aquam eius i. suspendo
potestate et tota gloria [illegible]
[illegible] ut prepararetur via regibus ab ortu so
lis i. ut electi qui dicuntur reges eo quod
debent esse reges possint ingredi libere ecclesias
suas dicuntur autem reges prelati eo quod sunt
beati soli christi in stirpe et diocesibus
suis sicut papa in universali ecclesia Aliter
tamen potest exponi et magis proprie litera
ut dicitur de Karolo magno qui monitus
a beato Jacobo purgavit viam usque
sepulchrum suum ignotam eo quod tota hyspa
nia erat a Sarracenis occupata et vas
conia et navarra quam cum multis la
boribus et bellis Karolus pie [illegible] pu
rgavit et viam fecit christianis [illegible]
[illegible] illius intellectum perhibent et hoc
est quod dicit et sextus angelus i. beatus
Jacobus effudit phialam suam i. Karoli
magni potentiam quam incitavit ad pri
mendum gentem sarracenicam que dicitur
flumen magnum propter populi illius multi
tudinem et siccavit aquam eius suspendo
Sarracenos ut prepararetur via regibus
i. peregrinis sancti Jacobi in [illegible] [illegible]

fuerunt et sunt multi reges principes
et potentes unde rex Karolus Romanorum
illum devote adiit. sunt etiam alii per-
ni devoti reges dicti eo quod veniunt per
regnum romanum recte et legis divine. ab ortu
solis sepulchrum cum beati Jacobi est
in occidente terre habitabilis et ideo illi
venienti adquirunt est ab ortu solis sim-
pliciter quantum ad illos qui veniunt ab
oriente vel saltem quo quantum ad venientes
a meridie et ab aquilone nam respectu
occidentis declinant ad ortum solis ¶
Et vidi. Hic ponitur sexta plaga cuius pri-
mo ponitur motivum secundo eius execu-
cio ibi Et septimus angelus. dicit primo
visum sanctum quod a tempore Cosdroe regis
persarum populus catholicus in terra pro-
missionis habitans tamen fuit in afflictione et
servitute dura usque ad eius liberationem
per principes occidentales Romanorum tempore
Godefridi de Bilion ducis Lothoringie
nam alie liberationes dicti populi per Heraclium
et Karolum magnum de quibus supra dictum
est supra fuerunt quasi momentanee quia cito
transierunt. nam recedente Eraclio de
terra post Cosdroe interfectionem et sancte
crucis reportationem arabes vel Mac-
hometani terram statim et plures alios subi-
subiugaverunt et similiter post recessum
Karoli magni de terra sancta Sarraceni
credentes in egypto in dictam subiugaverunt
et postea cum eam de manu califfe
egypti auferentes eam tenuerunt
usque [illegible] fuerunt per nostros principes
per Turcos [illegible] Anthiochenus tunc
cum debilitatem virorum [illegible] egypti
abstulerunt urbem Iudeam de mani-
bus eorum ut dicit episcopus Tyrensis libro
capitulo. Sed infra annum vel circa [illegible]
de manibus egyptiorum eam abstulerunt
[illegible] ¶ Quondam quod sicut inter Christia-
nos sunt predicatores eos excitantes
ad impugnandum Sarracenos sic aliqui
[illegible] excitantes alios contra Christianos quod

Johannes prudens dicit ¶ Et vidi de
ore draconis id est summi principis in regno
persidis qui vocatur draco ut supra xii capitulo
et de ore bestie id est califfe qui erat summus
principis in egypto et de ore pseudoprophete
id est predicatorum Sarracenos contra Christianos
excitantium. et ponitur hic singulare pro
plurali sicut prophete pro prophetis sicut
frequenter fit in scriptura. tres spiritus im-
mundos id est verba cum prophetis dictis et etiam
principum dicuntur spiritus immundi quia im-
mundicie ad immunditiam peccati in modum ranarum
nam sicut garriunt alios inquietando sic
cum spiritus demoniorum quia demones ad
hoc excitant facientes signa. nam inter
infideles permittuntur demones aliqua facere
signa iusto dei iudicio licet nobis occulto
et procedunt ad reges totius terre in qua
habitant infideles super dictis et dicuntur hic
reges ad minimum satrape et potentes
et alii sublimes principibus constituti
congregare illos in prelium dicitur hic propo-
sitos aliqui quod Sarraceni de
egypto et de aliis partibus transmarinis
circa annum domini m° [illegible]
congregati sunt ad delendum statum populi
christiani non solum in Iudea sed etiam in Grecia
Sed hoc non videtur verum quia sicut quod dicit
episcopus atheniensis et etiam episcopus tyrensis
in libris quos scripserunt de hystoriis
transmarinis post mortem Machometi
Sarraceni in duas sectas fuit divisi
nam una pars sedem suam posuit in egyp-
to alia vero in persidis regno et non solum
fuerunt divisi locis sed etiam in aliquibus
punctis secte legis sue quod ipsi vocant
alios sublimes et scismaticos et propter quod
potius inter ipsos sunt contentiones et guerre
usque ad tempus Saladini qui cepit
utrumque Anno domini m° c° lxxxvi° post
liberationem terre sancte per principes supradictos
per magnum tempus sicut [illegible] Saladinus [illegible]

Sarracenos habitantes in egypto ad tene
dum cerimonias aliorum infidelium conuenit
et sic reduxit eos ad concordiam. Nota ante
post eorum diuisionem legitur in alia hys
toria notabili in vnum congregatum conci
lium contra populum christianum propter quod illud quod
dicitur congregauit illos in prelium non in
telligendum simul congregatum ad omnes sed suc
cessiue sicut dictum est supra ad diem magnum
omnipotentis dei qui per congregationes istas
infidelium permisit diuersis temporibus populi
christianorum ut dicitur cum memoria huius
subditur et ecce venit sicut fur ideo
eum penitentes immittit deus repente
super peccatores istius iniquitatibus dormien
tes propter quod subditur beatus qui vigilat
attendendo diuina iustitia et custodit vesti
menta sua scilicet virtutum ne nudus ambulet
nam ipsis spoliat per mortale peccatum et
videbunt turpitudinem eius scilicet deus et an
geli eius et congregabit eos scilicet processiue mo
tos deo in locum qui vocatur hebraice
har magedon id est in Iconium ciuitatem
consurrectio uel in terra promissionis quibus
passus fuit et surrexit. ¶ Et septimus
hic consequenter describitur septime pla
ge processus in tertio generali secundo magister in
speciali capitulo ix. circa primum sciendum quod
aliqui expositores dicunt quod iste septimus
angelus fuit alexius imperator consta
tinopolitanus qui scripsit litteras vrbano
pape de reuelatione terre sancte nam ille
alexius contra latinos fuit fallax et
dolosus et multiplicauit machinaciones fuit
destruere exercitum principum occidentalium
ad deum reuelationem donante per gentia
nunc sunt quod describit dux quidam genesis
et alii qui persuadent illam diligenciam
desperare principes et ideo dicunt quod angelus iste
fuit petrus heremita adyepsi ambianensis
sic natus qui deuotione motus cum
multis laboribus et periculis iuit vltra
mare ad visitandum loca sancta et cum in

trasset vrbem dato tributo progressus ci
uitatis ibidem diuitantibus perfectus aliquamdiu
mansit cum patriarcha et aliis katholicis
in vrbe manentibus et sic non solum
oculata relatione sed etiam ex visu cognouit
miserias in quibus erant populus christianus
non solum in vrbe sed etiam in aliis locis
unde quibus compaciens dixit eis quod
possent habere remedium si supplicando scriberent
summo pontifici qui fortis adhuc poterat
exhortari et tandem se obtulit ad commu
nicandum deportandum cui gratias agentes
negotium commiserunt ille ante quod cito po
tuit venit ad papam vrbanum litteras ei
presentans et plura alia que viderat enarrans
qui cum deliberatione sancta anno domini mo
nonagesimo v. venit in galliam et celebra
uit concilium apud claremontem vbi multa
bona statuit et in fine miseriam compatiens
terre sancte ad succurrendum fideles effi
caciter monuit et populatus contra negatium
crucis predicari mandauit et tandem petrus cum
predicatoribus principes prelatos discurrens
negotium fideliter promouit ita quod anno
domini mo nonagesimo vio multa fideli
tum de principibus quam de aliis de francia
hyspania anglia alemannia ytalia
et aliis partibus occidentis crucis signum hu
meris affixerunt vno modo christiano in
nitente deuotis quod preuidens Iohannes dicit
et septimus angelus id est petrus heremita
effudit phialam suam in aerem quia ver
bis efficacibus ipse et principibus terre
sancte miseriam exposuit vbi enim ex aere
respiratio formatur et aere diffundit
ut habetur et de anima. ¶ Exiuit vox mag
na de templo id est de ecclesia a throno id est ali
cuius summi pontificis dicens factum est id est
quod audita est petitio populi christiani in vrbe
habitantis et facta sunt fulgura et voces
intelliguntur autem predicationes et pressure
signa et visiones mirabiles quibus moti
fuerunt plures ad crucis negotium assumendum

et terre motus factus est magnus multis valde civitas partes relinquentibus per dicta expedicione qualis numquam fuit etc. quia sicut dicitur in cronica quod illi numquam tot gentes ibidem convenerunt secundum opinionem hominum vincebatur quamvis estimaret per quod sexcenties centum milia. Ista est civitas quasi civium unitas. Nam anno uno Iero solimam pergebant in tres partes nam propter hos picia et victualia recipienda. Unius exercitus primo secutus est Petrus heremitam, alius est postea secutus est principes Godefrido duce se ingerentes, alius autem exercitus iniit peregrinum ad Boemundo duce Apulie. Et civitates gentium id est Sarracenorum ceciderunt quia Nicea Bitanie et Anthyochia que sunt in regno Persidis usque ad rivum Egypti civitates ab infidelibus detente sunt predicto exercitu subiugate ut describit eius cronica. Et Babilon magna id est secta Sarracenica que dicitur Babilon id est confusio quia legibus et immundis constitucionibus est plena venit in memoriam ante deum quia Sarraceni habitantes in insulis propter timorem christianorum per mare navigancium fugerunt timore per[illegible] et montes non sunt inventi quia multa fortalicia in montibus sita per christianos sunt expugnata. Et grando magna sicut talentum etc. id est bellum intolerabile Sarracenis non tamen virtute humana quam divina multociens cum sunt a christianis debellati et blasphemaverunt homines id est Sarraceni deum id est Christum qui est verus deus propter plagam grandinis eis inflicta a christianis quoniam magna facta est vehementer quia non poterant sustinere sicut describit diffusius cronica super memoratus. Capitulum xvii.

Et venit unus

Et hic capitulum describitur plaga septima magis in speciali et secundum opinionem aliorum qui dicunt quod totalis ab hac loco ~~[illegible] qui dicunt~~ usque ad bellum et consummati sunt mille anni etc.

eta medium xx. capituli sit iam impleta secundum primum quod primo exponam totam litteram istam postea dicatur quod ut videatur et dividitur in duas partes quia describitur in speciali ubi hec plaga. 2º ponitur religionis procedens nova ca. 2º ibi. Et erat [illegible]. Prima dicitur quod ista plaga Sarracenorum debilitas, 2º christianos ipsos persequentium prosperitas xviii ca.º primo describit sub quadam methaphora. quod primo ponitur 2º exponitur ibi. Et dixit michi. Circa primum dicit quod venit unus de septem angelis etc. Super quod ut dixi tenentes opinionem aliam designat Allexium imperatorem qui supra cum supra diximus angelus septimus sed hoc fuit eidem repugnat nec potest conveniens dici quod per hunc angelum intelligat Petrum heremitam quod dixi supra fuisse septimum angelum quia hic angelus dicit hunc Johannem evangelistam docuisse unde subditur et locutus est mecum dicens veni et ostendam tibi etc. Petrus autem heremita per nongentos annos et amplius fuit postquam Johannes scripsit hunc librum. Ideo melius dicitur quod beatus Jacobus qui supra dicitur unus de vii angelis iste qui antequam Johannes vidit hanc visionem per palmam martirii transierat ad gloriam. Actuum xii. Et sic poterat eum docere de futuris ex divina ordinacione dampnacionem meretricis magne id est secte Sarracenice ut postea magis dicetur que sedet super aquas multas id est dominatur populis multis ut exponitur super. Cum qua fornicati sunt reges terre quia multi reges receperunt legem Machomethi et inebriati sunt qui habitant terram etc. Nam populi subditi regibus qui ipsius scilicet susceperunt legem Sarracenicam in mendaciis plena et inde stulticie indeficientem ad inducendum statum Sarracenis tum adde propter ista sua devolucioni

missionem nam hec visio non fuit corporalis
sed ymaginaria et intellectualis. Et vidi
mulierem sedentem super bestiam per hoc in-
telligitur sarracenitas ut d. p. dimisit
dictum est supra circa per mulierem propter
corporis maliciam et astuciam respectiva corp-
ore vero per bestiam quia intellectu minus vigen-
tes et per consequens magis bestiales dicuntur
autem mulier sedere super bestiam nam
turci ab egyptiis abstulerunt iudeam
et Syriam coccineam id est sanguineam
xpianorum ebrietatem plenam nominibus
blasphemie quia Sarraceni dicunt Christum
esse hominem purum et sic blasphemant
eum et similiter beatam virginem negantes
eam esse dei matrem habentem capita
septem et cornua decem de quibus quid
significent infra dicitur. Et mulier erat
circumdata purpura quia turci fuerunt
opulentissimi vestis et aliis rebus
preciosis habens poculum aureum etc. quia
multas gentes induxerunt et traxerunt
ad immundiciam sue legis et in fronte eius
nomen scriptum misterium Babilon etc.
per quod induxit misterium audit Johannes
quod non loquitur de civitate Babilonica
sed magis de secta sarracenica que tamen
ad turcos mater fornicationum et ab-
hominacionum terre non orientales populos pro
maiori parte satis traxerunt ad errorem
sue secte. Et vidi mulierem ebriam
de sanguine sanctorum etc. quia supra modum
et mensuram effuderunt xpianum sanguinem
ebria enim dicitur quasi extra briam
id est mensuram etenim crudeliores fuerunt
xpianis egyptiis et sarracenis sicut
quod dicit Tyrensis episcopus libro primo et inimici
sunt etc. de spiritu dei circa sectam
nequissimam machometi. Et dixit
michi hic consequenter ponitur expositio
parabole et quod angelus primo proponit in-
tentum dicens Johanni quare miraris
quod dicit totum cedit ad dei gloriam
et electos quibus nichil nocere sit
oppressione malorum ego tibi dicam

sacramentum id est signum occulta mu-
lieris et bestie etc. regni turcorum egypti
ut dictum est. Et bestia hic proponit inten-
tum exponendo parabolam et dicit regnum re-
gnum egypti designatum per bestiam dicens
bestiam quam vidisti fuit et non est nam
egyptum primo occupaverunt dimiserunt
et inde et postea perdiderunt turcis terram
illam occupantibus ut dictum est supra
ideo dicitur quod bestia fuit prius dicendo
in iudea et non est in iudea per turcos erecta
et ascensura est de abysso id est de egypto
qui tenebrosa interpretatur et hoc fuit quando
debilitata virtute turcorum propter xpianos
egyptum recuperaverunt iudeam et urbem ut
dictum est supra et in interitum abiit nam egyptiam
per xpianos fuerunt ibi occisi et perditi mo-
diti ut referunt episcopi athonenses et alii
describentes hystoriam terre sancte et mirabun-
tur inhabitantes terram quorum etc. id est sarra-
ceni qui non sunt predestinati mira-
bantur enim Sarraceni quia rex tam po-
tens et magnus a populo xpiano de partibus
contrariis et tam longinquis venienti
esset debellatus et hic est sensus id est intellec-
tus qui habet sapientiam id est circa occulta
scripturarum intelligenciam septem montes sunt
id est provincie quia regnum turcorum invalue-
rat super egyptum et reges septem sunt id est
principes illarum provinciarum quinque ceciderunt
a dominio egypti dominio turcorum subiugati
sunt est sed dicuntur in iudea et Syria et
iste est rex turcorum qui dicitur hic sextum
caput bestie et alius id est rex egypti qui
dicitur hic caput septimum ~~reduxerunt~~ nondum venit
ad recuperandum de manu turcorum iu-
deam et cum venerit debilitatis turcis oportet
illum breve tempus manere quia actum
turcis ablatum non tenuit rex egypti
nisi parum ut dicunt hystoriographi
predicta et bestia que erat et non est id est rex
egypti ut expositum est et ipsa octava
est de septem capitibus predictis et de xvii c. i.

de vii capitibus est cum caput septimum ut dictum est et sic computatur bis eo quod urbem bis optinuit sicut exemplo precedenti karolus magnus dicitur angelus quintus vel nonus regni francorum et sextus propter adeptum imperium et cuntatum videlicet quia plures fuit debellatus christianos ut dicunt cronice supra memorati. Et decem cornua que vidisti decem reges sunt id est principes sub rege egypti qui regnum id est potestatem nondum acceperunt ab eo scilicet potestate tamquam reges simpliciter sed rectores eorum exercitus regis egypti unam horam accipient id est illo tempore quo fuit ordinatum de illo exercitu post bestiam id est sub rege egypti qui bestia nominatur ut dictum est et cetera. post. non dicit hic ordine temporis sed subiectionis. Hii unum consilium habent pugnandi contra christianos per regem egypti qui bestia nominatur ut dictum est. Ideo subditum et virtutem et potestatem suam bestie tradent eam exponendo per regem egypti. Hii cum agno pugnabunt in membris suis scilicet godefrido de bullion et aliis principibus et debellatoribus christianis et agnus vincet illos nam egyptii fuerunt per christianos plures debellati qui dominus dominorum est et sic quod nullus potest eis resistere et qui cum illo sunt per fidem christianitatis forti usque ad mortem stabiles vocati electi ad gloriam et fideles in puncto pugnandi. Et dixit michi hic exponit parabolam quantum ad regnum turquie specialiter aque quas vidisti ubi meretrix sedet id est turquie regnum ut dictum est supra populi sunt et cetera quia regnum turquie subiecit igitur syriam iudeam et orientales populos pro maiori parte. Et decem cornua que vidisti in bestia id est decem principes exercitus regis egypti ut dictum est hii odient fornicariam id est regnum turquie inter egyptios et turcos erit odium primo propter dissensionem eorum superstitionibus suis de lege. Secundo quia turci abstulerunt ab egyptiis syriam et iudeam et desolatam facient illam primo per

christianos quibus in obsidione anthiochie concedentibus caliphe egyptiorum misit salutationes et munera eo quod adversarios eius inpugnabant et sic christianorum exercitum confortavit contra turcos ut scribitur in hystoria Jerosolimitana. Secundo per ipsos qui debellatis turcis in partibus anthiochenis egyptum occupaverunt eos de iudea et civitate ut dictum est supra et nudabunt carnes eius metaphorica est locutio sicut dicitur de usurario quod comedit illum cuius bona surripit per usuram et ipsam igni concremabunt nam aliquos turcos in fortaliciis contentos simul cum eis combusserunt. Deus enim dedit in corda eorum et cetera. Licet enim deus non sit actor mali culpe tamen actor mali pene et sic turcos per egyptios punivit ut dent regnum suum bestie id est ut redderent regnum iudee regi egypti quod possiderat per multos annos ante turcos donec consumentur verba dei de recuperacione terre sancte per exercitum christianum quod factum fuit quasi per annum postquam egyptii expulerunt inde turcos ut dictum est supra. Et mulier quam vidisti est civitas magna id est turcorum multitudo valde numerosa que habet regnum super reges terre nam plures reges sibi subiecit in partibus orientis ut predictum est.

Sequitur xviii capitulum

Et post hec vidi descripta carnis vilitate subnectit hic victricis et bestie. Hic consequenter describit prelatus romanum sub angelica similitudine primo quantum ad vivas eius fortitudine secundo quantum ad principes laycos ibi et publice clamavit dominus angelus prima in eo quod dicit nobiles personas et ibi et audivi aliam vocem. Circa primum dicit Et post hec vidi alium angelum id est alterum personam angelice indicie virum qui in exercitu principum occidentalium et alium christianorum suscepit legacionis officium ad directionem exercitus christiani descendentem

de celo i. predicantem a sublimitate sedis
apostolice habentem potestatem magnam
in spiritualibus maxime tamquam legatus
missus a latere. Terra i. conditus christianorum
illuminata est a gloria eius i. conversi vita
doctrina. Et exclamavit in forti voce predi-
cans verbo dicens cecidit Babylon mag-
na i. gens Sarracenorum/ et dicit bis cecidit
quia primo per christianos fuerunt debel-
lati tunc postea verbo egyptum ut habetur
in hystoria scripta superius nominata/ hec
ante Sarracenorum cristum de initia
bat deus eius christianis si tunc viri-
liter agerent de dei adiutorio confiderent
et facta est habitacio demoniorum quantum
ad captos qui perierunt in anima et cor-
pore/ quantum ad fugitivos qui visa
dei vindicta/ non cognoverunt tamen obstinati
in sua infidelitate/ et sic a demonibus
magis fuerunt possessi quam ante/ qui
demones per volucres et spiritus immundos
designantur/ Huius punitionis causa sub-
ditur quia de ira fornicationis eius
biberunt omnes gentes i. multe etc. est
yperbolica locucio nam designandum magnam
multitudinem gentium infectarum per secta
Machometi in contemptum per hoc eorum
dei. ¶ Et reges terre cum illa fornicati
sunt multi enim reges eorum per dictum
regnaverunt/ similiter eciam multi qui propter
temporale lucrum frequentaverunt terram
Sarracenorum/ per hoc depravati sunt/ Un-
de et ego audivi a fratre fide digno quod
viderat naves impleri de pueris par-
vis christianis quos mercatores emebant
a parentibus ut venderent eos soldano
pro magno precio qui eos faciebat infor-
mari in lege Machometi quia de paucitate
nichil adhuc sciebant ut adulti
fratri contra christianos pugnarent/ ideo sub-
ditur et mercatores terre etc. Tercio ex dic-
ta. ¶ Et audivi hic consequenter agitur
de quo viro nobili catholico cuius primo pari-
ter monica/ secundo genti Sarracenice passio

ibi reddite illi. Tercio passio iustorum ibi et
flebunt. ¶ Circa primum sciendum quod
in exercitu christiano fuit inter alios quidam
sacerdos devotus cui revelatum fuit a
domino quod multi de exercitu peccaverunt
cum mulieribus Sarracenis propter quod
peccatis deo permittente in manum Sarracenorum
ceciderunt captivos de futura in peni-
tencia agenda quod fecit exercitus ad ex-
hortacionem sacerdotis et hoc est quod
dicit Johannes. Et audivi aliam vocem
de celo quia celitus facta est revelacio
exite de illa i. de immundicia Sarraceni-
ca qui pervenerunt peccata eius usque ad ce-
lum i. coram deo ad puniendum et recor-
datus est deus etc. in deum non cadit ob-
livio nec per consequens recordacio proprie sed dicitur
recordari per dictionem methaphoricam quando
ea punit nam tunc ad modum recorda-
tionis se habet. ¶ Reddite hic consequenter describitur
passio Sarracenorum quod tunc christiani tem-
poribus eos affligerunt quo usque fuerunt ab
eis afflicti ideo dicitur. Reddite illi
etc. Tercio subditur huius passionis
causa quia in corde suo dicit sedeo
gens Sarracenica superbiens de sua po-
tencia sedeo ut regina super alios po-
pulos et potissime super christianos. Et vi-
dua non sum non glorians in regibus
cum ea fornicantibus per quod non et luctum
non videbo quia nimis confidebat in sua
potencia temporali ideo in una die i. uno
tempore venient plage eius et que
sunt ille subditur mors quantum ad
captos et luctus quantum ad fugitivos
et fames quantum ad obsessos et igni con-
buretur nam multi incendio perierunt
pignem positum in civitatibus et vil-
lis quia fortis est qui iudicavit illa
i. condempnavit ad hanc penam scilicet
cuius non potest iudicium impediri. ¶
Et flebunt hic consequenter ponit de-
gentis passionem lamentacionem/ et primo regum
secundo mercatorum ibi et negociatores terre nautarum

ubi et omnes gubernatores ¶ Circa primum scie-
dum quod sicut dictum est multi reges in
partibus orientis receperunt legem machometi
ad quos non pervenit exercitus Romanorum
qui festinabat versus urbem et ideo dicti
reges dolebant de Sarracenorum interfe-
ctione quos non iuvabant nec poterant
adiuvare et hoc est quod dicit et flebunt
etc. usque līa usque ibi cum viderint fumum
incendii eius id est cognoverint ex relatione
visus enim propter sui altitudinem super
paliis omnibus Eso. 19. pertis videbat
vocis et eadem perceptione intellectus
unde taliter dicitur vides tu hic id est in-
telligis longe stantes propter timorem etc.
plures enim de regibus orientis time-
bant dare subsidium illis qui erant in
partibus antiochenis quas invaserat
exercitus Romanus ne perderent paterentur
civitas illa magna babylon id est gens
Sarracenica nomine babylonis significata
ut dictum est Quoniam civitas illa fortis propter
multitudinem bellatorum et divitiarum quia
una hora id est brevi tempore venit iudicium
tuum id est punitio tua ¶ Et negociatores
hic consequenter ponitur lamentatio mer-
catorum qui intrantes Sarracenorum exerce-
bant mercationes multas et magnas
vendendo que aliunde apportabant et emendo
que inde aliqui desiderabant et sic duplicato
lucrabantur propter quod dolebant de vasta-
tione terre quia non poterant ibi talia
exercere et patet littera paucis exceptis que
distinguntur et bissi id est lini candidissimi
et cocci id est tincture rubee et omne lignum
thinum quod est valde album et spinosum
arbores topehir unde fecit salomon cythe-
ras et lyras cantatoribus in iij° Regum x° ca°
et amomum species est aromatica rede-
lens cynamomum unde traxit nomen
et mancipiorum id est servorum et animarum ho-
minum redimendo nobiles et a Sarracenis
captos non inde habebant mercationes eius
lucrum magnum et accipiunt hic autem pro omnibus

denominando totum a parte dictum sicut
sicut gen. 46 omnes anime que egresse
sunt de femore Jacob etc. et poma desi-
derii anime id est fructus desiderabiles et
omnia pinguia id est omnes divitie sicut ho-
mines dicitur pinguis metaphorice
que induta erat bysso etc. id est plena talibus
preciosis ¶ Et omnis gubernator hic
consequenter describitur lamentatio nautarum
non enim a Sarracenis occupata erant
multi portus magni et boni in quibus
applicabant naute apportantes ex partibus
alienis bona venalia et inde reportantes
alia sicut lucrum duplicatum reportabant
propter quod de vastatione terre et portuum do-
lebant etc. usque līa usque ibi ¶ Exulta super
eam ubi per oppositum describitur ex-
ultatio christianorum quia per hoc facta est
vindicta de christianis per Sarracenos afflictis
captis et occisis ¶ Exulta super eam celum
id est cetus militans et sancti apostoli id est qui sunt
successores apostolorum et prophete id est doctores
ecclesie quia iudicavit deus iudicium vestrum
id est punitionem pro malis vobis illatis
plures enim episcopi doctores et fideles alii per
Sarracenos fuerunt multipliciter afflicti
et occisi ¶ Et sustulit hic consequenter
describitur christianorum prosperitas captum ad
principes latinos et primo tempore godefridi
primi regis secundo tempore baldewini fratris
successoris in ca° xl° p. adhuc ideo quia
primo describitur christianorum victoria
secundo consurgens ex hoc letitia in princi°
ca° 19 et vidi celum apertum ¶ Circa
primum sciendum quod capta urbe per christianos
et Sarracenis ibidem occisis primarii pre-
rabis ceteris principes exercitus christiani
instituerunt godefridum ducem lothorin-
gie ad custodiendum terram recuperatam et
acquisitam et tunc soldanus egipti cum
magno exercitu venit ad debellandum
regem institutum qui sibi occurrens cum
parvo exercitu virtute divina et crucis octo milibus
paganorum expulit eos fuge et exercitu
soldanis suffocati sunt usque ad duo milia

capitulis circa xi° li° ca° 3°. Addunt etiam
expositores aliqui quod adhuc etiam aliqui
erat expeditati per quosdam filios prophetis
Sarracenorum qui asserebat breviter peteret
sancti sepulchri frustratum contendentem et
civitatem statim impugnandum magis sub
mergendum christianitatem de terris illis
penitus delendam, quibus assentiens
[erased] calipha preparavit exercitum valde
magnum per terram et mare ad expugnandum
quod erat ei suggestum. Quo audito
christiani pauci existentes quamplures fuerunt
territi, sed patriarcha Ierosolimitanus con
fortans premittebat eis sicut de domino
confidentur tamquam victoria affutura quod
aves celi de carnibus Sarracenorum es
sent saturande. Profectus quasi cum pusillo
domine crucis ligni, sic igitur cum ad
quingentis equitum et duobus milibus
peditum contra hostes quorum unus erat
xl milium absque illis qui remanserunt vene
runt anno sunt predicentes prostraverunt
ex hostibus maximam multitudinem et
residui confusi sunt ad fugam declarasse et
illa magna per annis fuit relata dicit
igitur Iohannes Et vidi unum angelum id est patri
archam Ierosolimitanum stantem in sole
penitencie vite et doctrine, secundum illud Eccli.
L. Sicut sol refulgens sic ille refulsit
in templo dei. Et clamavit voce mag
na. In exhortatione predicta dicens avibus
etc. quia per egressionem ad eius exhor
tationem suam aves satis fuerunt ad co
medendum. Et vidi bestiam id est regem Egypti
Soldanum. Et reges terre sibi subiectos
exercitus eorum congregatos in mari et
in terra ad faciendum prelium cum illis etc. id est
cum rege Baldwino et exercitu suo et apprehen
sa est bestia etc. id est rex Egypti, et pseudopropheta
filius qui in astucia sua fuit comprehensus in
contrarium eius quod cogitaverat evenit qui
fecit signa falsa quibus seduxit eos
qui acceperunt caracterem bestie id est arma

et vexilla secte Machometi. Et qui ado
raverunt ymaginem eius id est caliphatum
Egypti reputantem personam Machometi
Vivi missi sunt hii duo calipha et pseudopropheta
qui ibi fuerunt in dicto prelio et accipit
hic singulare pro plurali sicut supra pseudoprophetis
sicut exposui c. 2. Venit missa generaliter
id est misse in stagnum ignis ardentis
quia manentes in infidelitate descenderunt
ad ignem Iehenne tecti occisi sunt etc. Et
alii qui venerunt ad pugnandum contra
regem Baldwinum et per exercitus [illegible]
Capitulum xx. circa

Et vidi angelum descripta igitur
capitali a plaga, hic ecclesie
describitur status presenti nova
dividitur in duas partes quia primo
describitur status presenti, secundo Christianorum
ibi et vidi sedes. Sta
dum tamen quod prima pars in serviam impleta
exponunt aliquid de Calixto papa et Henrico
imperatore huius nominis quinto qui coge
te eum papa sub excommunicatione anathe
matis renunciavit consuetudini quam
usi fuerunt imperatores investiendi episcopos
et abbates per baculum et anulum per trecentos
annos et amplius scilicet a tempore Karoli mag
ni qui per papam concessa fuerat ab Adri
ano papa in concilio Rome celebrato et
sic exponunt hunc textum. Et vidi an
gelum id est papam Calixtum habentem clavem
abyssi id est potestatem excommunicandi qua se
gregatur quis a consortio fidelium et ca
thenam magnam in manu sua id est multi
tudinem cardinalium et prelatorum in hoc sibi
assistentium. Et apprehendit draco
nem id est Romanum imperatorem et ligavit
eum per sententiam ecclesiasticam ne amplius
predicto modo usurparet sibi ecclesiastica
investituram per annos mille id est per tempus quod
quamdiu usque ad adventum tempora huius
determinatum pro indeterminato sicut per 2a ser
mones dependuntur [illegible]

super capitulo 9° et signavit sigillum ut non
seducat etc. id est sub pena excommunicationis
restrinxit eum ne amplius se intromittat
de imperatore donec etc. ideo subditur Et
vidi sedes id est summi pontificum et imperato-
ris dignitates imperatores et sederunt
super eos etc. unus exercens eternum imperium
et alius temporalem. Et hunc exposi-
tionem non respuat sensus litere que sequitur
in eodem versu et animas decollatorum etc. quod
exponunt de persecutione Saladini in qua
multi christiani sunt occisi. Sed de hoc sa-
thana alligato per mille annos dicitur
hic quod post hoc oportet illum solvi mo-
dico tempore quod exponunt de antichristi
tempore in quo laxabitur potestas de-
monis ad decipiendum gentes. Credo quod
hic dicit per sathanam intelligi romanum im-
peratorem videtur esse contradictio expositionis
nimis extorta expositio supradicta quod expo-
sitionem istam tamen impleta de pretito
salvo iudicio meliori videtur hic litera
melius exponi de papa innocentio qui
approbavit ordines fratrum minorum
predicatorum quorum doctrina in predica-
tione etiam est quodammodo renovata et
potestas demonis est restricta unde
multe demonum illusiones que tunc fiebant
cessaverunt et hoc est quod dicit Johannes Et
vidi angelum id est innocentium papam tertium de-
scendentem de celo et ab apice pontificali
descendente sanctis francisco et dominico habe-
tem clavem abyssi id est potestatem approbandi dic-
tos ordines ad reprimendam potestatem
dyaboli et catenam magnam id est fratrum
utriusque ordinis multiplicationem et
apprehendit draconem etc. quia per eorum vitam
et doctrinam potestas demonis est repressa
et reprimetur usque ad antichristi tempora
et ideo subditur et ligavit eum per annos
mille quia tunc tamen potestas eius
laxabitur ideo subditur et post hoc oportet
illum solvi modico tempore nam antichristi
persecutio brevis erit respectu persecutionum

precedentium scilicet iudeorum tyrannorum hereticorum
Sarracenorum renovata persecutione quam
aliqui exposuerunt de persecutione Saladini
ut dictum est. Sed nichil videtur melius
exponi de tartharis qui anno domini
m° cc° de terra sua exeuntes multos
populos tam christianos quam paganos occi-
derunt et sic dicitur Et vidi sedes id est
plurium regionum metropoles civitates
et sederunt super eas scilicet tarthari eis sub-
iectis et iudicium datum est illis id est potestas
interficiendi homines secundum demencia illius
temporis et animas decollatorum hoc dicit
quantum ad christianos alios occisos nomine
ihesu christi confitentes et machometum qui
per bestiam dicitur et legem eius et
mores cultum totaliter denegantes
Et ceteri mortuorum non vixerunt scilicet vita glorie in animabus
ceteri vero mortuorum quantum ad paga-
nos et infideles occisos a tartharis non
vixerunt scilicet vita glorie sed mortui sunt
vivunt in animabus morte gehenne
donec consumentur mille anni id est tempore
christi nam resurget cum aliis in fine
mundi ut puniantur simul in anima et
corpore hec est resurrectio prima hoc re-
fertur ad illud quod predicitur et vixerunt
et vixerunt scilicet vita glorie in animabus
suis quam glorie vita dicit hic resurrectio
prima secunda vero erit quando resurget cum cor-
poribus gloriosis et quia isti iam sunt securi
de sua beatitudine quam nunquam habent in anima
et postea habebunt cum hac in corpore ideo sub-
ditur In hiis secunda mors id est pene gehenne
non habet potestatem sed erunt sacerdotes dei etc.
colentes eum caritate perfecta et regnabunt
cum illo mille annis et hoc est usque
ad resurrectionem generalem sic patet quod
loquitur de gloria quam habent sancti ante
iudicium. Patet igitur qualiter apocalypsis xviii
capitulo usque ad locum istum potest ex-
poni ut iam completa videatur et expo-
sitio supradicta videtur in pluribus extorta primo

q[uia] in . ca[pitul]o d[ic]tum est q[uod] p[er] bestiam habe[n]te[m] capita
a intelligitur rex egypti et p[er] mulierem
fornicantem rex turquie et postea
d[ic]tum est q[uod] una de a capitibus bestie
s[icut] p[ro]pt[er] eum est rex turquie quod disso
nat p[re]cedentibus maxime quia rex
egypti et rex turquie erant ad in
vicem i[n]imici ut in eode[m] ca[pitu]lo d[ic]tum est
et etia[m] sup[ra]. Item ca[pitul]o 18 ubi agitur
de punicione secte sarracenice sub no[m]i[n]e
babylonis plura d[ic]u[n]tur ex quibus vide[tur]
intelligi totalis eius destructio ut ibi
dicitur cecidit babylon magna et f[ac]ta
est habitatio demoniorum etc. Item ex eo
q[uod] postea subditur i[n] una die venient
plage eius mors et luctus et fames
et igni co[m]buretur. Item ex eo q[uod] postea
subditur i[n] eode[m] ca[pitu]lo h[oc] impetu mit
tetur babylon et vltra iam no[n] invenie
tur ex quibus videtur intelligi eius
destructio totalis s[ecundu]m exposito[rem] d[ic]tam
cum tamen plurima remanserint i[n] regno
egypti et turquie q[ue] tunc no[n] fuerunt
p[er] xp[ist]ianos acquisita nec postea s[ed] solu[m]
una p[ar]s syrie et iudea et ea[m] h[ec] ista loca
p[er]diderunt xp[ist]iani p[ro]ced[ent]e p[ar]te q[uam] q[ue]
Saladini q[ui] p[ost] octoginta annos p[er]
q[uos] fuerat xp[ist]ianis occupata et postea
illa que remanserant xp[ist]ianis scilicet
achon tripolis et q[ue]dam alia fuerunt a sar
racenis p[ro]p[ri]um destructa et p[ro]p[ri]um possessa.
Item q[uod] postea 19 ca[pitul]o exponit de baldui
no rege et in capite eius dyademata
multa q[uia] p[ro]p[ter] aliquas civitates regias
quas acquisiverit videtur impe[r]fecte d[ic]tum
quia regnu[m] eius ang[ustu]m erant qui re
mansit satis paruu[m]. Item q[uod] ibi subditur
habens nomen scriptum q[uod] nemo novit
nisi ip[s]e qui nomine dei regis et eius
condiciones fuerunt alijs note tal[is] etiam
occultatio nominis videtur convenire
tamen d[omi]nus p[er] sonus m[atheus] xi. Nemo novit
filiu[m] nisi pater neq[ue] patre[m] quis novit
nisi filius etc. p[ro]p[ter] q[uod] h[ec] l[itter]a no[n] videt[ur] in

telligi de rege balduino s[ed] tamen de xp[ist]o
unde ibi subditur et vocabatur nomen
eius verbum dei q[uod] n[on] co[n]venit soli filio
i[n] divinis ut p[atet] Jo. 1[o] verbum caro f[a]c[tu]m est
etc. Item q[uod] postea subditur h[abe]t i[n] vesti
mento suo et in femore suo scriptum rex
regum et d[omi]n[u]s d[omi]nancium de xp[ist]o expon[itur]
ab doctoribus catholicis
Item illud q[uod] ibidem interponit et exercitus
qui sunt in celo sequebantur eum etc.
quod expositu[m] est de templarijs hospi
talarijs no[n] videtur. Bu d[ic]tum n[on] illa
victoria nobilis q[ue] ibi describitur
fuit anno quinto regni balduini ut
d[ic]tum est sup[ra] qui regnare cepit anno
domini m[illesim]o c[enten]o ordo v[er]o templariorum ap
probatus fuit anno domini m[illesim]o c[enten]o 28[o] et
ex ho[c] templariorum hospitalarium ceperunt
in armis exercit[ari]. exerc[iti] v[er]o ante eos fu
issent instituti ut dicit ep[iscop]us achonens[is]
ca[pitul]o 64[o] et sic no[n] videtur q[uod] no[n] fuerunt
in exercitu d[omi]ni baldwini regis qui reg
navit 18 annis tamen ut d[icit] idem achonens[is]
ca[pitul]o nonagesimo 3[o]. Item s[ecundu]m expositorem
p[re]d[ic]tam omnia scripta in illis duo[bus] capitu[lis]
talis huius libri ab annis et completa
sunt completa ut p[atet] ex p[re]dictis l[itter]a v[er]o
sequens immediate exponit ab omnibus de t[em]p[or]e
antixp[ist]i q[uod] ante d[ie]s de statu eccl[es]ie cap[tiv]um
ad contingentia i[n] termedio t[em]p[or]e tanto t[em]p[or]e
cum adhuc adventus antixp[ist]i no[n] ap
pareat p[ro]pinquus vel p[ro]p[ter] q[uod] johannes
no[n] videtur conveniens maxime cum
dicatur communiter a doctoribus q[uod] Johannes
in hoc libro scripsit no[n] solum tota[m] eccl[es]i[a]m
contingentia usq[ue] ad finem mundi tum p[ro]pter
hoc et alia plura que dici possent contra
expositorem p[re]dicta[m] videtur salvo me
liori iudicio q[uod] ea l[itter]a capituli 19 ca[pitul]o
usq[ue] ad finem libri no[n]dum sit impleta
et quia no[n] sum p[ro]pheta nec filius
p[ro]phete nolo de futuris ad dicere nisi i[d]

quod ascriptum sit uel dās sctōr̄ et doctorum
intencioni dici potest qd' compositorem
hic dē supplicationibus dimittendum. Et consu
mati hic describitur processu anti xpī de
qua tamen scriptura sacra loquitur in pluribus locis
cum dicitur consummati fuerint mille
anni i. tempus certe usque ad tempus anti
solvetur sathanas cuius potestas fuit restri
cta per xpī predicationem et eius passionem
et per apostolorum sanctorum predicatorum doctrinam sed
relaxabitur antixpī tempore ideo subdit
et seducet gentes que sunt super angelos
quatuor terre quia de omnibus mundi partibus
aliqui adherebunt antixpo seducti a suis
eius predicatoribus dyabolo cooperante et
suos confirmante prestigiis signis diis
maria ultio gog et magog per gog in
telligitur tectum quia exponitur intelligitur antixpus
qui erit demonis habitaculum per magog
qui interpretatur de tecto intelliguntur adhe
rentes antixpo sicut dicitur fuit plenius eze
39. et congregabit eos in prelium contra
certum fidelium et ascenderunt super latitudinem
terre ad cogendum omnes antixpo obedie
loquitur tamen hic de fine prelio eius modi
ppa nisi certitudine prophetie quia scriptum
est in prophetis et circuierunt castra sanctorum
i. xpianorum ideoque destruendum et ciuitatem
dilectam i. urbem que tunc a xpianis habitabit
ut dicitur fuit ezech. 39. et descendit ignis
a deo de celo quia antixpus fulmina
bitur per michaelem archangelum xpo
precipiente et magna pars sui exercitus peribit
cum eo ut dicitur fuit 2° thess. 2. et dya
bolus qui seducebat eos etc. quia tunc
restringetur sicut prius et amplius potestas
sua quia religabitur in inferno ubi et
bestie et bestialiter vinctos respondit prophe
antixpi qui eos decipient cruciabuntur
die ac nocte etc. et sine fine per hoc autem
quod dicitur et circuierunt ciuitatem dilectam
et descendit ignis etc. patet quod Johes non
loquitur hic tartariis ut volunt aliqui
qui dicunt quod non venient tartari contra a

xpianis habitatam obsedisse nec ignis
de celo descendens eos comburi deuorasse
Et vidi thronum supra Johes descrip
sit statum ecclesie generale iudicium precedente
hic consequenter describit ipsum iudicium
dicens et vidi thronum magnum in quo
designatur iudicium claritas quod notum erit
omnibus esse iustum residente super eum
scilicet xpo in homine et dicitur ad cuius
conspectum fugit terra et celum nec tamen
immutabuntur a statu in quo sunt et
vidi mortuos magnos et pusillos
quia sicut dicitur apostolus cor. 2. oportebit
nos omnes manifestari ante tribunal
xpī et libri aperti sunt i. conscientiarum
nam omnium merita et demerita omnibus erunt
nota et sic apparebit omnibus iudicantis
iusticia et alius liber apertus est qui est
liber vite et hic liber idem est quod
predestinatio diuina quia dicitur liber me
thaphorice eo quod in eo repertum est
illi qui ordinati sunt simpliciter ad eternam
sepedum vitam beatam qui liber aperire
in iudicio quia tunc apparebit manifeste qui
sunt ad beatitudinem assumendi et qui
non et iudicati sunt mortui ex hiis que
scripta erant in libris scilicet conscientiarum quia
non solum iudicabuntur secundum opera et dicta
sed etiam secundum intenciones interiores et co
gitata et dedit mare mortuos etc. istud
fiet ante iudicium quia precedet resurrectio
mortuorum licet hic scribatur post quia frequen
ter in sacra scriptura prius sunt posterius narr
rantur resurgent tamen omnes in mare
quia in aquis mortui quam per morte hic desig
natur et inc cum in inferno detenti reddentur
ad corpora licet iam sint mortue morte
culpe et gehenne ideo dicit hic quod in fig
dedit mortuos suos et iudicati sunt
de singulis repetitio est eius quod dictum
est supra ad maiorem assercionem et infernus
et mors missi sunt in stagnum ignis
i. in penam gehenne et per mortem hic intelli

diabolus cuius invidia mors intravit in orbem terrarum sicut sol dicitur calidus effective et non formaliter demones enim sunt immortales / per infernum autem intelligitur peccatores dampnati cum demonibus sicut enim conpenant eis in culpa sic associabuntur in pena Mt. 25. Ite maledicti in ignem eternum qui paratus est diabolo et angelis eius etc. Capitulum xxi capitulum.

Et vidi celum novum descripto finali iudicio consequenter describit hic status post iudicium primo in generali secundo magis in speciali ibi Et vidit dominus etc. Primum primo predicit Johannes innovationem mundi sensibilis dicens Et vidi celum novum et terram novam. Per istam duo intelliguntur elementa media ignis aer et aqua licet enim omnia innovabuntur / ideo subditur primum enim celum et prima terra abiit etc. Non est per hoc intelligendum quod mutetur eorum substantia sed ea manente meliorabuntur in qualitatibus et perfectionibus suis in claritate et puritate et similibus / et totum cedet ad gloriam electorum qui creaturis laudant deum.

Et ego hic secundo Johannes describit innovationem humane nature quantum ad electos dicens vidi sanctam civitatem Jerusalem i. electorum societatem per istam civitatem venit nova quantum ad corporum gloriam / corpora enim sanctorum que modo sunt corruptibilia grossa / ponderosa et obscura / resurgent immortalia / subtilia / agilia et clara / et quia hec fiet per gloriam anime ad corpora redundantem ideo subditur descendentem de celo tam anime beate descendent de celo empirreo ut corpora resumant in iudicio comparata a deo patrem dotibus anime et corporis ideo subditur sicut sponsam etc.

Et audivi hic tertio describit Johannes finalem consumationem et primo quantum ad electos secundo quantum ad reprobos ibi timidis autem. Primum dicit Et audivi vocem magnam de throno scilicet divine maiestatis dicentem ecce tabernaculum dei cum hominibus i. habitacio dei cum hominibus inseparabilis quia beati habebunt eum semper presentem per apertam visionem et perfectam fruitionem / et quia hic excluditur omne malum culpe et pene ideo subditur et mors ultra non erit etc. quia prima abierunt scilicet in ecclesia militante que dicitur tempore istius vite / ista sunt et erunt usque ad iudicium et dixit qui sedebat in throno scilicet deus trinus et unus Ecce nova facio omnia scilicet celos / elementa et electorum corpora ut patet ex predictis / et dixit michi scribe etc. ad informationem ecclesie et dixit michi factum est i. consumatum est gaudium electorum. Ego sum alpha et o. quod exponitur cum subditur i. principium et finis / alpha enim est prima littera greca et o ultima / deus enim est principium effectivum a quo omnia producuntur et finis in quo omnia ordinantur. Ego sicienti i. debito modo desideranti dabo de fonte aque vive i. participationem vite beate gratis licet habentes gratiam merentur de condigno beatam vitam / tamen ipsa gratia per quam opera sunt meritoria de condigno gratis datur / alioquin gratia iam non esset gratia Ro. xi. qui vicerit carnem mundum et diabolum possidebit hec hereditate perpetua et ero illi deus dans gloriam et ipse erit michi filius per assimilationem perfectam prima Jo. 3 cum apparuerit similes ei erimus quia videbimus eum sicuti est. Timidis hic consequenter ponitur finalis consumatio quantum ad reprobos cum dicitur Timidis autem timore mundano declinantibus a perfecta mortalia et in eis perseverantibus et incredulis i. infidelibus Paganis et aliis fidem catholicam respuentibus et execratis i. viciatis a perfecta cinomia post eorum condempnationem sicut canis ad vomitum et homicidis facto vel voluntate deliberata et fornicatoribus per fornicationem intelliguntur cetera carnis vicia et veneficis i. magis sortilegis et ydolatris

cultum dei debitum tribuentibus oratione
et omnibus credentibus in dato preceto
per stagnus vivacem intelligitur anima aliena
vicia mortalia per illorum retributio est
in stagno ardenti id est in pena gehenne que
dicitur mors secunda ¶ Et venit hic consequen-
ter describitur status post iudicium
magis in speciali ¶ Sciendum tamen quod
aliqui aliter exponunt de tempore ante iudi-
cium et etiam ante adventum antichristi quod
nititur auctoritate qua habetur quod dicitur in 22° capitulo
qui nocet noceat adhuc et qui in sor-
dibus est sordescat adhuc iustus est
iustus iustificetur adhuc post iudicium
vero non erit tempus nec locus meriti
nec demeriti dicunt igitur quod per angelum
hic introductum intelligitur Innocentius
papa tercius qui approbavit ordines fratrum
minorum et predicatorum qui dicunt hic civi-
tas ierusalem nova secundum illud psalmi 18 fratres
qui adiuvantur a fratre quasi civitas
firma ambo idem ordines ad idem
opus sunt ordinati scilicet ad predicationem
evangelii dicunt igitur quod fundamenta
huius civitatis sunt beati franciscus et domini-
cus horum ordinum fundatores duo tamen
duo denarii hec fundamenta quod sunt per
apostolos id est imitatores nunc vero regu-
lares observancia per precepta et statuta
porte duos religiosos ingressus quos dum
ad quatuor orbis partes in omnibus
mundi partibus aliqui ingrediuntur istas
religiones angeli vero in portis qui
tres sunt ministri et priores provinciales
qui per se vel alios recipiunt ad ordines
venientes et sic alia hec dicta adaptant
ad suum propositum prout possunt ¶ Licet autem
hec expositio salvari posset in aliquo
sensu mistico non tamen in sensu literali sic
etiam primo quia dicit hic quod angelus
hic introductus ostendit Johanni dicens
veni ostendam tibi et cetera quod non possunt
verificari de Innocentio papa cum post
Johannem fuit per mille annos et amplius

Item quia infra dicitur de hac civitate
et templum non vidi in ea deus autem
ordines etiam sunt ¶ Item quod subditur
et civitas non eget sole neque luna et
postea non intrabit in ea aliquid coinquina-
tum abhominacione faciens et mendacium
deus autem ordines indigent illuminatione
prelatorum nec omnes intrantes sunt
immaculati nec omnes bene intrantes
perseverant in bono sed multi sunt apos-
tate et pessimi ut dicit Augustinus ¶ Dicit
non inveni meliores hiis qui in monaste-
riis profecerunt ita non inveni deteriores
illis qui in monasteriis defecerunt propter
quod et plura alia que possent induci contra
expositionem predictam magistrum dicit lit-
teralem esse videtur michi quod civitas
hic descripta est ierusalem superna unde post
premissa dicitur de ingressu huius civitatis
subditur nisi qui scripti sunt in libro
vite agni hii sunt predestinati
qui etiam ierusalem supernam ingrediuntur et
nulli alii unde sicut iam premissi
hic describitur status ecclesie triumphantis
magis in speciali primo quo adstat sub-
limem premittitur cum persona allegatur beatum
Johannem cum dicitur et venit unus de septem
angelis et cetera per hunc enim intelligitur beatus
Jacobus qui supra 16 capitulo dictus est unus
de septem angelis habentibus phialas et
pressit beatum Johannem in gloria propter
quod ex dei voluntate potuit ei revelare
porta celestia veni ostendam tibi spon-
sam id est ierusalem supernam ut dictum est in prece-
denti capitulo que dicitur uxor agni non spirituali
quia coniungitur ei inseparabiliter et eternaliter
non sit autem etiam militaris que consummabitur
in fine mundi sicut in presenti advenientem
per se in figura advenientem figuratio
sicut enim lex vetus imperfecta fuit figura
respectu nove legis | Ita etiam militans
respectu triumphantis | cuius status omnino
perfectus inerit in resurrectione generali

optime cum electi sepelientur corporibus et
erunt in anima et corpore perfecte beati resur-
gent cum incorruptibilibus gloriosis per anime
gloriam ad corpora redundantem. Et sub-
tilit autem in spiritu. Hoc dicit ad ostendendum
quia non vidit tunc gloriam prout erit in
se sed in aliquo eam representante scilicet in
civitate que infra describitur quam vidit
ymaginaria visione et eius representationem
intellexit aliter non fuisset visio prophetica
sicut declaratum fuit diffusius in prohemio
libri primo et in prima libri dum in monte
magnum et altum per quem designatur celum
empyreum quod summum situ et altitudine est
locus beatorum et incorporalibus situ super-
premum. ¶ Et ostendit michi. Hic consequenter
describitur civitatem ad sepulchrum assistentem
cum dicitur civitatem sanctam Iherusalem scilicet
supernam descendentem de celo quia anime beate
descendent ad resumendum corpora et com-
candum eis gloriam ut dictum est supra
in principio capituli. Et etiam ibi incipiet sta-
tus perfecte beatitudinis electorum. Potest etiam
aliter exponi quia beatitudo celestis non
potest ab electis haberi nisi prius quodam-
modo ad eos descendat in spiritu vel dominum
gratie per quam efficiuntur digni. Vita beata
est quedam inchoatio et participatio glorie
propter quod in ordine dominica oratio petitio ponitur
adveniat regnum tuum id est ad nos veniat
quia non possumus venire ad regnum nisi
prius ad nos veniat modo dicto. Habentem
claritatem dei quia claritas bonorum quantum
ad gloriam anime et etiam corporis est quedam
participatio divine claritatis per quam beati
sibi conformantur. i. Jo. 3. Carissimi cum autem
apparuerit similes ei erimus. Et lumen
eius simile lapidi precioso id est christo qui dicitur
lapis preciosus. i. Petri 2. Ecce pono in
Syon lapidem summum angularem electum
preciosum in beatitudine nam quia electa per
gloriam corporis et anime conformabuntur
christo sicut membra capiti tamquam lapidis
sicut cristallum nominatim iaspidis c

et viridi genus secundum acceptionem antiquorum
comparatur autem christus iaspidi propter pul-
critudinem coloris. Et in christo sunt tres
nature scilicet divina anima intellectiva
et corporis. Anime quam passibus confortat visu
ubi delectatur in visione christi quia assi-
ci sic divinitatis reficitur intus et
affectu sue humanitatis exterius sicut quod
dicit Augustinus exponens illud Jo. x. Ingredietur
et egredietur et pascua inveniet. Sicut
cristallum quod valet contra sitim et ardorem
et similiter christus est remedium contra sitim
et ardorem cupiditatis eo quod venit in
paupertate. ¶ Et habebat. Hic consequenter
describitur superna Iherusalem quantum ad edi-
ficium civitatis. Primo in generali, secundo in
speciali ibi Et qui loquebatur mecum. Circa
primum dicit Et habebat murum magnum
et altum. Per quem designatur stabili-
tas divine protectionis maxime velut
in statu summe beatitudinis quam nullus ha-
bens potest amittere. Et habentem portas
xii que sunt observationes mandatorum
per quas habetur ingressus ad beatitudinis
statum. Mt. 19. Si vis ad vitam ingredi
serva mandata. Et ideo sunt xii porte
nam observatio decem preceptorum decalogi
cum duobus preceptis caritatis facit ad
vitam ingredi. Et in portis angelos xii
quia electorum anime deferuntur ad celum
per ministerium angelorum. Luc. 16. Factum est
autem ut moreretur mendicus et portaretur
ab angelis in sinum Abrahe. Et nomina
scripta que sunt nomina 12 tribuum filiorum
Israel et omnium fidelium qui indifferenter ad-
mittuntur ad regnum sine acceptione personarum.
Ab oriente porte tres etc. Quia ex omnibus
orbis partibus colliguntur electi intrantes
ianuas paradisi. Dicuntur autem porte tres
et quater secundum orbis partem principalem nam
in fide trinitatis recipiuntur electi ad gloriam
celestem. Et murus civitatis habens fundamenta 12
1. 12 articulos fidei nam ut dicit apostolus
Hebreorum xi. Fides est substantia sperandarum

rerum i. bonarum celestium que sunt res-
sperande iuxta hanc diffinitionem fidei acci-
pitur substancia pro inchoacione sive fun-
damento eo quod fundamentum est inchoacio
domus presentis vero formata inchoatur
beatitudo celestis in nobis sicut plenius
sunt dicta hebr. xi. et in ipsis xii nomina
xii apostolorum et agni i. christi nam xii arti-
culi fidei sunt de proprio pertinentes ad
eius divinitatem et sex ad eius humanitatem
et hoc secundum communem distinctionem articulorum
quamvis aliqui distinguunt xiv articulos
fidei vii de divinitate et vii de humanitate
dicuntur autem nomina apostolorum in ipsis fundamentis
in ipsis scriptura quia ipsi publicaverunt
fidem christi predicando et pro ipsa moriendo ¶
Et qui loquebatur hic consequenter describit
edificium civitatis celestis magis in
speciali primo ponit intentum d. qui lo-
quebatur mecum scilicet angelus habebat
mensuram arundineam i. calamum arundinis i.
figuram quia non possit esse aurea cum hec
arundo vero ut metiretur civitatem
quantum ad spacium inter muros contentum
et portas eius et murum quantum ad alti-
tudinem nam habita mensura spacii intra
murum contenti habetur mensura muri
nam interior pars muri et extra spacium quod
tangitur et civitas in quadro equilatero
posita est i. disposita quod patet quod sub-
ditur et longitudo eius tanta est quanta
latitudo quia non potest esse nisi qua-
drum esse equilaterum per hoc autem intelligitur
quadratura quatuor virtutum cardinalium
que inveniuntur in patria secundum doctores catho-
licos tamen secundum alios actus quod in patria nec
actus prudencie est ibi nulla bonum de-
ponere vel equare fortitudinis autem de
firmissime inherere temperancie vero nullo
desiderio noxio delectari iusticie deo subditum
esse ¶ Et mensus est hic consequenter ponitur
et primo quantum ad civitatis spacium secundo
quantum ad murum ibi et mensus est murum
eius tertio quantum ad fundamenta ibi fun-
damenta quarto quantum ad portas ibi

xii porte dicit primo dicitur et mensus
est civitatem i. spacium civitatis per stadia
xii milia post intelligi quod ista xii
milia stadia contineat totum spacium
in civitatis circuitu nam illud spacium
oportet esse quadrum equilaterum ut dictum est
xii autem non est unus quadratus dicitur autem
quadratus unus qui resultat ex ductu
unius numeri in se ipsum semel sicut ex ductu
binarii in se ipsum resultat quaternarius
nam bis duo sunt quatuor ter tria ix
quater quatuor xvi sic consequenter per quod patet quod inter
ix et xvi non est aliquis unus quadra-
tus et ideo si spacium civitatis esset xii
milium stadiorum non posset esse quadrum
equilaterum propter quod dicendum quod ista 12000 sta-
dia mensurant unum latus huius quadri
et propter hoc totum spacium continet duodecies
12000 stadia que sunt in universo 144000
stadia et est unus quadratus resultans
ex ductu duodenarii in se ipsum hic autem
unus continet novies viii quinque stadia
faciunt miliare unum et duo miliaria
leucam unam sequitur quod predictum civitatis spa-
cium continet 18 milia miliariorum 24000
leucarum et per hoc latus unum 12000 stadia
quia unum ponitur quadratus equilaterus
vel tenue computatur hic spissitudo muri
¶ Et tunc superficies interior ut patet ex dictis hec
autem sequitur magnitudinem loci bonorum
secundum quod dicit baruch 3 o israel quam magna
est domus dei et ingens locus possessionis
eius etc. tamen celum empireum
quod est locus bonorum est incomparabiliter
maius quam civitas hic descripta nam in
hoc libro maiora per minora significantur
sicut supra dictum est capitulo x. p. xx. ¶ Et minores
intelligitur universitas corporum qui multo
maior est ut dictum fuit et eius longitudo
et altitudo et latitudo eius i. spacii equa-
lia sunt de longitudine et altitudine nam
patet ex dictis spacium quadrum et equilaterum de
altitudine vero quantum ad murum non fit hic
mencio superiorem de altitudine spacii quod

accipitur secundum altitudinem montis in quo de-
scribitur hec civitas cita secundum quod dicit supra
eodem capitulo et sustulit me in spiritu in monte
magnum et altum et ostendit michi civita-
tem sanctam etc. et secundum hanc altitudo huius
montis 12000 stadiorum sicut longitudo
spacii ut eius latitudo ut predictum est. Et
mensus est. Hic consequenter agitur de mensura
murorum cum dicitur Et mensus est
muros eius etc. Licet essent quatuor muri tamen
dicitur murus in singulari propter quatuor eius latera
spacium predictum includentia et 144 cubi-
torum mensura hominis i. accipiendo cubi-
tum humanum qui continet pedem et dimi-
dium secundum unam acceptionem scilicet a cubito brachii
usque ad manum, secundum aliam vero duos pe-
des scilicet a cubito brachii usque ad summitatem
digitorum, ex quo patet quod non accipitur
hic mensura longitudinis muri secundum suum
ambitum nec etiam secundum latus unum eius quia mu-
rus huius quatuor latera quodlibet longitudinis
144 cubitorum non posset claudere spacium
predictum nec etiam duodecimam eius partem
nec etiam minima scilicet stadium quadrata-
na unum solum stadium continet 125 pas-
sus et quilibet passus 5 pedes et per consequens
unum stadium quadratum 312 cubitos
et dimidium quadratos secundum maiorem accep-
tionem huius cubiti ut patet computantibus
et ideo dicendum quod hic accipitur mensura
muri secundum eius altitudinem que est mul-
to minor quam eius longitudo cuius mensura
accipitur secundum mensuram spacii cuius quodlibet latus
est longitudinis 12000 stadiorum et per consequens
quodlibet latus muri quia contingitur spacio in
parte interiori ut supra dictum est. Propter quod
hic tacetur mensura longitudinis mu-
ri quia sufficienter habetur per mensuram
supradictam spacii contenti. Dictum est supra
quod per murum intelligitur securitas beati-
tudinis, propterea quod eius altitudo dicitur 144 cubi-
torum qui est unus quadratus ut dictum
est supra et significat stabilitatem beatitudinis sic-
ut numerus quadratus sunt in quolibet
latere propterea quod et virtuosus comparatur quadrato i. ethicorum

mensura hominis que est angeli. Per hoc de-
signatur quod homines electi ad equa-
litatem angelorum assumuntur Matthei 22
erunt sicut angeli dei in celo. Et erat
structura muri eius ex lapide iaspide. Sicut
supra dictum est per murum intelligitur securi-
tas beatitudinis, per iaspidem vero ipse Christus
propter quod murus dicitur de lapide iaspide
nam ipse Christus est securitas beatorum a qua
non possunt divertere nec avelli. Ipsa
vero civitas aurum mundum. Civitas autem
est civium unitas, et ideo per ipsam intelli-
gitur societas beatorum, per aurum vero quod ceteris me-
tallis est preciosius intelligitur caritas
que precellit dei donis est donum excellencius
unde dicitur ipsa vero civitas aurum mundo
na societas sanctorum civium iungitur
sanctissima caritate etc. quod dicitur in prosa
supreme unitis gaudia etc. que ab aliqui-
bus dicitur esse beati Gregorii, ab aliis Hugonis
de sancto Victore, in qua subditur nec languor
hic nec senium nec fraus nec terror hostium
sed una vox letancium et unus ardor cor-
dium. Similis vitro mundo i. puro sicut vitrum
quod recipit lumen non solum exterius sed
interius, per quod significatur quod societas beatorum in
resurrectione perfecta erit luce glorie
interius et exterius perglorificata corporis et anime.
Et fundamenta. Hic consequenter describitur
civitas superna quantum ad ornamentorum
cum dicitur et fundamenta muri civi-
tatis omni lapide precioso ornata, ex quo
patet quod non accipitur hic fundamentum ad simili-
tudinem illius quod in edificiis absconditur
sub terra nam ibi ornamentum non habet
locum, sed accipitur ad similitudinem partis inferio-
ris edificii qui tamen apparet supra terram.
Et fundamentum primum iaspis. Dictum est supra
quod 12 articuli fidei intelliguntur per ista
fundamenta inter quos 6 articulos pertinentes
ad Christi divinitatem primus est de unitate
dei qui est propugnaculum credentibus tollendi
errores varios et talium plures deos
ponencium, ideo per iaspidem designatur

iaspide

qui oculos purgat visum acuit et confor-
tat ut dicitur libro de proprietatibus rerum
et ibidem ponuntur proprietates saphiri la-
pidum sicut inferius assignabitur. ¶ Secun-
dum saphirus secundus est de trinitate personarum
cuius fides augmentat corpus ecclesie mys-
ticum quod prius erat in una gente modica
iudeorum sed nunc per fidem trinitatis predicata
se extendit ad multitudinem gentium to-
tius universum ideo significatur per saphirum qui corpus
humanum vegetat et integra membra conservat
¶ Tertium calcedonius tertius autem articulus
est de opere creationis quod soli deo conve-
nit et valet fides huius articuli contra
demonum illusiones ut non adoretur sic
creatores ideo significatur per calcedonium qui
valet contra illusiones demonum et vir-
tutes conservat ¶ Quartum smaragdus
quartus autem articulus est de opere iusti-
ficationis per gratiam que aufert casum peccati
mortalis et dat vitam per gratiam suam in omne
devota ideo significatur per smaragdum qui
valet contra morbum caducum et conservat
dat visum perspicuum ¶ Quintum sardonius
quintus autem articulus est de opere resur-
rectionis corporum cuius fides hilarem facit
et prudentem cogitationem infundit quod
corpus nunc corruptibile. Sed finaliter
ad gloriam resuscitandum. Sed tenori
in huius gestu et apparatu vite mortali-
tatis prius tunc de vite glorificationis
future propter quod significatur per sardonicem qui
facit hilarem et prudentem ¶ Sextum sar-
dius. Sextus autem articulus est de ope-
re glorificationis cuius fides generat in animo
gaudium et expellit timorem quia cogitans
glorificari non timet pro christo mori. Sed
etiam aliquando gaudet. Math. 5. cum vos
oderint homines et exprobraverint et eiecerint
nomen vestrum tamquam malum mercedes
propter me gaudete et exultate quia merces
vestra copiosa est in celis ideo significatur per
sardium qui gaudium accendit et expellit
timorem ¶ Septimum crisolitus septimus articulus
pertinens ad humanitatem christi est de conceptione
et nativitate eius ex virgine cuius fides
confortat naturam humanam in conceptione
christi ad eo unitam et valet contra timo-
res nocturnos videlicet eo quod nato christo in
noctis medio dixit angelus pasto-
ribus nolite timere Luc. 2. ibidem sub-
ditur gloria in altissimis deo et in terra pax
hominibus bone voluntatis ideo significatur
per crisolitum qui confortat intellectum et
sepes natura humana per intellectum ab
aliis celestibus distincta et in ethica et pel-
lit timores nocturnos ¶ Octavum berillus
octavus articulus est de passione christi morte
eius et sepultura fides inimicum reddit
in tribulationibus cum modo 1 petri 4
christo in carne passo et vos eadem cogitatione
armamini ideo significatur per be-
rillum qui contra lites inimicum reddit
et mitem facit et benignum ¶ Nonum to-
pasius nonus articulus ad humanitatem
christi pertinens et descensu anime eius ad
inferos cuius fides valet contra pericula
a demonibus inferenda quia per hunc des-
census fuerunt spoliati et potestates eorum
diminuta ideo significatur per topasium
qui valet contra iram et contra lunaticam
passionem et per demones creatos
operatur et augmentat ¶ Decimum
crisoprassus decimus vero articulus est
de resurrectione christi qui est causa nostre
resurrectionis future propter quod fides
eius valet contra corruptiones corporis
et anime per peccatum nam omnis corruptio
tolletur in resurrectione ideo significatur
per crisopassum qui valet contra lepram
¶ Undecimum iacinctus vero articulus est
de ascensione christi ad celos in humanitate
assumpta cuius fides dat vigorem fide-
libus ut ipsum sequantur tamquam membra capiti
col. 3 que sursum sunt ubi christus est
in dextera dei sedens que sursum sunt sapite

et propter quod significatur per iacinctum qui dat medicinis vigorem et saluti fervitat saporis. Duodecimum ametistus.

Sextus articulus est de adventu iudicii in quo apparebit Christus in forma humanitatis gloriosa. Cuius fides reddit hominem sollicitum et vigilem ut in illo tremendo iudicio de suis dictis et cogitationibus suis possit reddere rationem. Ideo figuratur per ametistum qui facit vigilem et repellit malam cogitationem in.

Et xii porte. Hic consequenter agit de ornamento portarum cum dicitur xii margarite sunt per singulas scilicet portas. Licet autem margarita sit nomen cuiusdam speciei que gallice vocatur perle, tamen in pluribus locis sacre scripture accipitur generaliter pro quolibet lapide precioso. Quales autem fuerunt lapides preciosi istarum xii portarum non exponitur propter quod probabiliter videtur quod sunt eiusdem speciei cum xii predictis et eadem significationis. Et platea civitatis etc.

Hic non expositum est supra. Et templum hic consequenter describit supernam civitatem quantum ad dei cultum. Ad cuius intellectum sciendum quod cultus dei tempore veteris testamenti fuit figura respectu cultus qui observatur tempore novi testamenti. I Cor. x: omnia in figura contingebant illis. Cultus vero novi testamenti est in suo modo figuralis respectu cultus celestis. Nam militans ecclesia representat patriam celestem. Unde dicitur in illa prosa: Superne matris gaudia representet ecclesia. Que quidem representatio fit in templo materiali et per corporalia obsequia. Status vero superne beatitudinis non est figuralis alicuius corporali vel habiti, nam deus ibi clare videtur et principaliter habetur et videtur. Propter quod dicit beatus Iohannes: templum non vidi in ea, quia deus non colitur ibi per aliquam figuralia. Deus in sua essentia ideo subditur: Dominus omnipotens templum illius est et agnus. Nam beati reficiuntur intuitu in aspectu divine potius in aspectu humanitatis Christi et sic utramque naturam colunt et adorant in quantum humanitas est divinitati iuncta.

Et civitas non eget sole neque luna, i. illustratione corporali. Nam claritas dei etc. quia ipsi electi. Et ambulabunt gentes, i. clari in lumine eius non enim sicut et illustratione dei. Et reges terre afferent gloriam suam in illam. Non dicitur ad gentes aliqua vero corporalia et homines per angelos sunt administrant et reguntur propter hoc et in pluribus aliis sacre scripture locis reges terre dicuntur. Ipsi electi vero qui per omnia ad misericordiam ad beatitudinem deducuntur, eorum gloria augmentatur et sic hoc afferre gloriam suam in supernam ierusalem hic dicitur.

Et porte eius non claudentur per diem. Nam a tempore passionis Christi porte aperte sunt, ianue celi manent et manebunt aperte. Nam ibi statim recipiuntur anime purgate. Dicitur autem tempus a dicta passione dies quia tunc sancti patres in limbo detenti dimissi sunt luce glorie, propter quod Christus dixit latroni pendenti in cruce: hodie mecum eris in paradiso, Luc. 23. Nox enim non erit illic quia de porte de cetero non claudentur quia dictum est quod non claudentur per diem. Et afferent angeli gloriam et honorem gentium in illam modo predicto. Nec intrabit in eam aliquod coinquinatum vel faciens abhominationem, i. peccatum contra naturam, et mendacium, i. heresim que est mendacium in fide. Et tunc concludit omne aliud peccatum. Subditur: nisi qui scripti sunt in libro vite et media predestinatione et sic liber dicitur etiam post liber agni in quantum est unus deus cum patre. De capitulo xxii etc.

Et ostendit michi fluvium aque vive. Hic ultimo describitur superna civitas ad refectionem animorum et dividitur in duas partes quia primo describit hic communiter, 2o quantum ad gaudium ibi et omnium intellectum. Circa primum sciendum

quia refectio horum non intelligitur a nobis
nisi per similitudinem corporalium refectionum
autem corporis duo requiruntur scilicet
cibus et potus. Primo ergo describitur potus
cum dicitur Et ostendit michi flumi-
num aque vite vive per quod intelligitur
spiritus sanctus. Unde dicit salvator Io. 7. qui
credit in me sicut dicit scriptura flumina
fluent de ventre eius aque vive. Quod expo-
nens ewangelista subdit hoc autem dicit
de spiritu quem accepturi erant credentes in eum
Spiritus autem sanctus cui appropriatur bonitas
et suavitas reficit bonos per modum dulcis
potus ideo signatur per flumen aque vive
i. dantis vitam glorie procedentem de sede dei
patris et agni quia spiritus sanctus procedit a patre et
filio procedit in medio platee eius ad re-
ficiendum totum consortium beatorum ¶ Et ex
utraque hic consequenter describitur refectio
celestis quantum ad cibum cum dicit ex
utraque parte fluminis i. hinc et inde lignum
vite i. christus qui secundum divinitatem est ubi-
que sicut spiritus sanctus cum unum sint in es-
sentia afferens fructus 12 qui eciam sunt
fructus spiritus galathas 5. nam indivisa sunt
opera trinitatis ex consequenti filii et spiritus sancti
Sciendum tamen quod isti fructus aliter
habentur in via per graciam et aliter in patria
per gloriam sicut dictum est de quatuor virtutibus
cardinalibus circa precedenti sicut sunt alii
actus viatoris et comprehensoris ¶ Primus
igitur fructus ut gal. 5. dicit est caritas
que perfecta est in deum visum totaliter per amo-
rem transformari ¶ Secundus est gaudium
qui est in deo viso delectari ¶ Tercius est
in ipso totaliter quietari ¶ Quartus
est qui in via est in adversis non frangi in
patria vero ubi nulla est adversitas
est in deo firmiter stabiliri ¶ Quintus est
benignitas i. bona igneitas que est in beatis
ad amorem proximi quantum ad affectum nam
in eis est vivus ardor cordium ut dicitur
in illa prosa superne matris gaudia etc. ¶ Sextus

De fructibus [?]

est bonitas i. diffusio sui boni ad proximum
sicut effectum nam bonum est sui diffusivum
bonum autem unius beati redundabit in alio-
rum beatorum gaudet de alterius bono sicut
de suo proprio ¶ Septimus est longanimitas
que est animi expectatio boni futuri nec
vero beatorum animi expectant gloriam
corporis ¶ Octavus est mansuetudo que
proprie est ire moderacio sanguinis et
cor[dis] secundum quod ad sensum corporale quod est appeti-
tus habet ibi locum quia beati vindictam
appetunt obstinatorum peccatorum secundum illud
ps. Letabitur iustus cum viderit vin-
dictam manus suas lavabit in sanguine
peccatorum et quia appetitus iste moderatus est
in beatis secundum regulam divine iusticie ideo secundum
hoc est ibi mansuetudo ¶ Nonus est fi-
des que si accipiatur ut est virtus theo-
logica non est in patria cum sit de non appa-
rentibus hebr. 11. Sed ei in patria succe-
dit visio clara si autem accipiatur fides
pro fidelitate sic est in beatis maxime ¶
Decimus modestia que excellenter est
in patria nam vires inferiores omnino sunt
omnino superioribus subiecte ¶ Undecimus
est continencia est autem continens qui
concupiscencias inordinatas patitur sed ab eis
non reducitur contra passiones fortiter
se tenens. Quamvis vero continentes non sint in
patria propter quod non est ibi continencia quantum
ad concupiscencias pati tamen est ibi quantum ad
deum dedicari nam beati non possunt ad aliquod
malum flecti ¶ Duodecimus est castitas
que perfecte mundicia est in patria
nam nichil non intrabit ad coinquinatum
ut dictum est supra. Per menses singulos reddit
fructum suum mensis apud hebreos mensis
mensura lunacione propter quod novitate designat
per singulos intelligit continuatio et sic
per menses singulos intelligit eternitas huius
fructus quia semper manet in sua novi-
tate et sua duratione etc. [illegible] ultimo
Et erit mensis ex mense et sabbatum ex sabbato etc.

et folia ligni ad sanitatem gencium per folia
intelliguntur verba eciam sua quemad-
modum quod folia ligni sunt ad sanita-
tem gencium nam per predicacionem evangelii
gentes per orbem terre sunt ad Christum
¶ Et omne hic capitulum describit eorum
nam gaudium eorum quod sicut in terra car-
nalibus solent homines relaxare lin-
guas suas ad blasphemias et convicia sicut
quod dives epulo positus in inferno magis cru-
ciabatur in lingua Luce xvi ¶ hoc di-
citur removetur a dominio celesti cum dicat et
omne maledictum non erit in ea amplius
sed graciarum actio et vox laudis sedes dei
et agni in illa erunt nam ibi maxime
refulget eorum maiestas Christum omnes sub-
angeli sancti et beati servient illi corporaliter quidquid
placitum est ei et videbunt faciem eius clare
et aperte et nomen eius in frontibus eorum
id est manifeste patebit omnibus quod sunt servi
eius et nox ultra non erit etc. hic suppositum
tum hic tamen repetitur ad maiorem
affectum et sic sancti regnabunt ideo sequitur
quod regnabunt per secula seculorum id est eterna-
liter post ¶ Et dixit michi hec est ultima
pars principalis huius libri in qua ponitur
huius libri commendacio pro perfectione huius
veritatis ibi qui nocet 3o eorum qui fuerunt
ibi concepta [illegible] prima dicitur ibi et
dixit michi angelus hec verba nam a
prima veritate processerunt ideo subditur
et deus deus spirituum prophetarum licet unus spiritus
sanctus tangit omnium prophetarum corda tamen
effectus eius sunt multi et varii in
mentibus eorum unde sequitur servis per Johannem que
oportet fieri cito quia sunt predestinata
a deo cuius ordinacio non potest frustrari
ideo subditur et ecce venio velociter ad
ipsa implendum et sic apparet huius libri
veritas ¶ 2o tangitur eius utilitas
cum dicitur beatus qui custodit etc. 3o cum
auctoritas proprie scriptoris cum dicat et
ego Johannes etc. qui adhuc vivens in
carne sunt maior homine per angelum propter-

quod angelus venit accipere reverenciam
quam sibi voluit exhibere cum dicat postquam
audissem etc. usque ibi ¶ Quarto tangitur
huius libri aliqualis intelligibilitas
cum dicitur et dixit michi ne signave-
ris id est ne occultes a aliis intellectum verborum
prophecie quod in pluribus locis ponuntur aliqua sub
plane quibus aperitur via studiosis
ad alia intelligenda aliqualiter saltem in
multis sicut supra declaratum in locis
suis tempus enim prope est implecionis
prophetarum ¶ Qui nocet hic consequenter ponit
brevis veritatis per scriptorem [illegible] supra actum
est de disponere electorum et reproborum et quia
ad hoc dicitur qui nocet peccando contra
proximum noceat adhuc id est nocebit tale quid
ponit hic optativum pro indicativo et loquitur
de reprobis perseveratis qui moriuntur in peccato
mortali et qui in sordibus est peccando in se
ipsum sordescat adhuc id est sordescet et iustus
vere vivendo ad proximum iusticiam faciat ad-
huc id est faciet et loquitur de iustis perseverantibus
qui decedunt in gracia finali et sanctus vivendo
munde ad seipsum ¶ Ecce in superioribus fre-
quenter dictum est de retribucione bonorum et repro-
borum et ideo additur in persona Christi ¶ Et
ecce venio cito etc. usque hic possit [illegible] d.
ego sum alpha et o id est causa effectiva et
finalis omnium sicut alpha est prima litera grecorum
et o ultima beati qui lavant stolas suas
aquis prime [illegible] quod autem in aliquibus
libris subditur in sanguine agni non
est de textu nec habetur in antiquis
bibliis ut sit potestas eorum in ligno vite
id est ut in sequitur fruatur ipso Christo cuius dei-
tate reficiuntur beati intus et eius humani-
tate [illegible] intrent ad vitam eternam
foris canes id est gulosi et detractores contra
bonos latrantes et venefici id est invidie ve-
neno pleni impudici [illegible]
¶ Et homicide corporales et spirituales et ydolis
servientes quod peccatum est directe contra deum
et omnis qui amat et facit mendacium ille
amat qui delectatur in mendacio et facit [illegible]

facit mendacium nam ypocrisis est mendacium
in facto. Ego ihesus misi angelum meum testi
ficari vobis hec scilicet punicionem malorum
et premiacionem bonorum in ecclesiis qui sint
porticus universum. Ego sum radix et genus david stella splendida et matutina
Certo in supradictis
frequenter dictum est de christi excellencia tamen
ad hoc subditur in eius persona ego sum
radix et genus david i. de radice yesse
sicut david et de stirpe eius secundum humanitatem
Sum quod dicitur ys. xi. Egredietur
virga de radice yesse et flos de radice eius
ascendet etc. qui flos est christus Sum spiritualem
sicut diffusius fuit ibi dictum stella splendida et matutina
secundum divinitatem illustrans omnem hominem venientem
in hunc mundum Jo. i. Sponsus et
sponsa dicunt veni hec est vulgata lectura et sic
habent libri correcti dicunt autem sponsus
et sponsa christo veni scilicet ad iudicium ad
iustos premiandum quod dupliciter potest intelligi
uno modo quia sicut iustos hic dicere qui
premiari desiderant christo venire eo modo
loquendi quo dicitur Ro. 8. Spiritus postulat
pro nobis gemitibus inenarrabilibus
ut postulare facit Sum omnes expositores
catholicos alio modo quia sicut filius
missus fuit in mundum a patre et spiritu sancto
sicut in persona eius dicit ys. xl. misit
me dominus et spiritus eius sicut clarius plenius
fuit expositum sic in adventu ad iudicium
mittetur a patre et spiritu sancto et sponsa i. ecclesia
militans quod desiderat coniungi ecclesie triumphanti
quod fiet in iudicio finali et qui audit
a patre et spiritu sancto per inspiracionem a(?)licata ex
dicacionem dicat veni desiderando suum
adventum qui vult Luc. xxi. de salvatore
loquens de eius adventu ad iudicium hiis autem
fieri incipientibus respicite et levate capita
vestra i. exhylarate corda ut expositores
quoniam appropinquat redempcio vestra et
qui sitit desiderio gloriam veniat pergens
et qui vult accipiat aquam vite i. gloriam
que est vita anime gratis non habetur
proprium meritum in baptismo dum tamen
non ponat obstaculum. Contestor hoc est
ultimum pro magna ponitur precedentis confirmacio
quia nichil continet superfluum aut diminutum ideo subditur. Siquis apposuit
ad hec s. dispensacionem sicut facie-
bant ebion et cherintus heretici qui ipse
illo addebant aliqua discrepancia et
veritate evangelii et aliqua diminue-
bant de eius veritate dicentes christum
ante mariam non fuisse. Per hoc tamen non
concluditur quin possint aliqua dici
licite que faciunt ad declaracionem totius
sacre scripture et sic fecerunt doctores
sancti. Dicit qui testimonium perhibet istis. Etiam
cito venio cito ad iudicium cuilibet in
morte nam qualis unusquisque invenitur
in morte talis presentabitur in iudicio generali
etiam veniet omnibus ad iudicium in
generali resurreccione. Veni domine ihesu hoc
dicit Johannes confirmando se sponsi sancto
et ecclesie et subditur eius oracio pro
fidelibus cum dicitur. Gracia domini
nostri ihesu christi cum omnibus vobis
amen Amen.

Explicunt postille super Apoka
lipsim et cetera etc.

Reverendo in Christo patri ac domino domino Zawissio Episcopo Cracoviensi patri et fautori nostro gracioso Heyslo [illegible] Petrus [illegible] Nicolaus
de Rezenaw et Johannes Coeris Consules et Jurati ac tota communitas Civitatis Welicacensis al[ias] magni salis cum filiali obediencia [illegible]
[illegible] [illegible] Adalbertus nomine cum [illegible] nobis salvatoris clemencia in honore omnium [illegible] [illegible]
[illegible] pro salute et remedio [illegible] animarum nostrarum [illegible] et [illegible] eius [illegible] [illegible]
[illegible] specialis ad nos pertinet [illegible] Discretum virum dominum Johannem presbiterum Olomucensis diocesis [illegible]
[illegible] dominus presentandum eidem affectuosius supplicantes quatenus eundem dominum Johannem [illegible]
[illegible] [illegible] bone fame et laudabilis vite [illegible] [illegible]
animarum curam spiritualem [illegible] sibi committere. In cuius pendendo [illegible] nostre [illegible]
natiuitatis beati Johannis baptiste Anno domini Millesimo Tricentesimo Octuagesimo primo [illegible] [illegible]

NICOLAUS DE LYRA

POSTILLA